BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
4 N
41

D. FRANCISCI

TOLETI

SOCIETATIS IESV

COMMENTARIA

vnà cum Quæſtionibus

IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS

DE PHYSICA AVSCVLTATIONE

Nunc primùm in lucem edita.

CVM PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, Apud Iuntas.

M D LXXIII.

Capuccinorum Romæ

AD LECTOREM.

ANTEQVAM ad Phyſica hæc in Ariſtotelem commentaria aggrediamur, Pie Lector, quæ, noſtrorum ſtudiorum moderatores, ingenuæ iuuentutis, fidei noſtræ commiſſæ, commodis conſulentes, in lucem proferre conſtituunt; pauca quædam de eorundem in ipſis edendis inſtituto, deq́ vniuerſa docendi, & philoſophandi ratione, præfari viſum eſt. Poſtulat à nobis ſuſcepta, diuino munere, vitæ ratio, vt in eam curam omni ſtudio incumbamus, qua liberales adoleſcentes & pietatem coniungant cum literis, & in his breui tempore fructus ferant quàm maximos. Ad eam rem plurimum conferre poſſe videbatur, ſi in quaq; diſciplina certus author exhiberetur, qui & doctrinæ genere, & facilitate dicendi, & illuſtri quadam breuitate ſtudioſis eius ſcientiæ tyronibus maximè eſſet accommodatus. in quo & quæ explicanda à doctore eſſent, domi præuidere, & in gymnaſiis exploratius, præceptore docente, percipere, & iam explicata, cùm domi repetere ac recolere, tum uero, quoties opus eſſet, diligenti ſtudio excutere, atq; explorare poſſent. Quod ſane conſilium, ratione primò inuentum, prudentiæ deinde, atq; vtilitatis plenum eſſe & doctiſſimorum hominum authoritas, & longo temporis vſu experientia comprobauit. Vidimus enim non raro, qui hanc in ſuis ſtudijs ſecuti ſunt rationẽ, adoleſcentes, vel quàm ipſa ætas ferat, ſapientiores euaſiſſe. Etenim, quod maximè rem cauſamq́ continet, ſine certo libro docendi genus & præceptoribus per difficile eſt, & diſcipulis valde laborioſum, moleſtum, atq; inutile. Præceptoribus quidem, quod

ita ſe deberent ad docendum comparare, ac ſi integram, & abſolutam vniuerſi Ariſtotelis explanationem commentarentur. in quo ſanè & firmæ multorum vires frangebantur, & ſi quis eſſet paulò imbecilliori valetudine, quantumuis ingenio & eruditione valeret, minus erat aptus ad docendum. Facilè præterea fiebat, vt qui tunc primum ad docendum accederent, utpotè quos nondum vſus docuiſſet, nimis in minus vtilibus diſputationibus morarentur, quo poſt deficeret ipſos tempus in grauioribus. facilè, vt quos nihil contineret firmum ac conſtitutum, in aliquid minus tutum vel periculoſum etiam laberentur. facilè denique, vt in ipſorum ſcriptis deſideraretur illud, quod tantopere doctorum animos tenere ſolet, vt ſuo quidq; loco tractaretur.

Iam vero (quod ad ipſos auditores attinet) non minora incommoda conſequuntur. primum enim in prælectionibus audiẽdis, uel nihil memoria retinere poterant, vel ad recordationẽ ſingula erant doctoris perpetua quadam oratione rẽtis verba excipienda. Deinde multi ad ſcribendum tardi præceptorem non aſſequebantur docentẽ: qui vero aſſequebantur, cum mentes excolere debuiſſent, tum ſcripta caſtigare, menda, & errata corrigere, ipſam veri inueſtigationem intermittere cogebantur. Ac cum ſæpè falſa cum veris illis ipſis dubiæ fidei monimentis conſignaſſent, hærere ſæpe, nec illis ſatis fidere, nec certum aliquid ſibi perſuadere. Turpis præterea plerunq; notarum forma, deprauata ſigna, lituræ innumeræ, & ſordida illa non tàm literarum, quàm liturarum ſæpe congeries, plurimum egregia adoleſcentium ingenia retardabat. Nam & vaga multorum iuuenum mens, cum nullum authorem ſequeretur, in multos & ipſis inutiles libros diſtrahebatur, & ad futuras ſcholas, diſputationesq́; nulla ſe ratione parare poterant; cum nec quid docturus eſſet præceptor, nec quo ordi-

ne

ne perſpectum haberent. mens quoq; tota ad ſcribendum intenta, rei difficultate obruta, in nullam rem incumbebat minus, quàm ut, quæ tradebātur, perciperet, atq; cognoſceret. Sat multis videbatur eſſe, ſi omnia fideliter conſcripſiſſent, plus tandem temporis in ſcriptis corrigendis, quàm in colendis ingenijs ponebatur. Vitioſa planè res, & præſtantibus ingenijs valde pernicioſa. Huc accedebat valetudo, quæ non mediocriter tam aſſidua, atq; moleſta, tot tantarumq; rerum conſcriptione labefactari ſolebat. Ergo vt tantus hic leuaretur labor, edendus fuit liber aliquis, quo incredibilis illa præceptorum, & diſcipulorum moleſtia minueretur. Is cum non facile reperitur, dum maiora moliuntur Patres noſtri, in has meas lucubrationes inciderunt, opus & à nobis olim inter docēdum Philoſophiam, adumbratum potius, quàm omni ex parte perfectum; & cui nec modò, quod grauibus publicisq; negotijs eſſemus impediti, extrema manus acceſſit. id vt in lucem proferatur decernunt: Prodit. Putent ergo præceptores hic iacta eſſe fundamenta, in quibus, quæ ipſis utilia uidebuntur, tutè, & ſicurè poterunt exædificare. Intelligant etiam diſcipuli, ſe noſtris uigilijs quaſi certum hominem conduxiſſe, cuius opera, quæ aliàs ipſis ſummo labore conſcribenda erant, diſtinctius, accuratius, & pulchrius conſcripta conſequantur.

Sed de cauſis, quibus adducti ſumus, ut hunc in Ariſtotelem commentarium proferremus in lucem, hactenus: de uia, rationeq; docendi, ac philoſophandi, quam ſequimur, nunc dicamus. Id ſanè in primis curabimus, Lector, ut, quæ à nobis omnia proficiſcentur, ad illam pietatem conferant, qua adoleſcentium potiſſimum animos peroptamus imbuere. In explicandis ergo phyſicis difficultatibus id maximè complectemur, quod ex uſu noſtro & uerius fuerit, & communius. Dum de Ariſtotelis mente

certabitur, optimis quibuſque utemur Authoribus, Græcis, Latinis, Arabibus: ex Græcis Theophraſto, Alexandro, Ammonio, Philopono, Porphyrio, Simplicio, Themiſtio, Euſtrathio, cæteriſque, quorum nobis commentarios temporum iniuria non ademerit. Ex latinis autem, D. Thoma, Boethio, Alberto magno, Aegidio, Scoto, Marſilio; ita tamen, vt & qui ex recentioribus præſtant, ſuum quoque locum habeant. Scotus, Caietanus, Sonzinas, Iauellus, Iandunus, Burlæus, Buridanus, Zimara, Nyphus, & cæteri, ſi qui alij in hoc genere excellere videbuntur, Vnus ſanè D. Thomas inſtar erit omnium, in quo & diligentia interpretandi, & doctrinæ grauitas cum pietate coniuncta, multa, uaria ac ſolida eruditio, incredibilis præterea methodus, in integris etiam diſciplinis pertractãdis; nec commentarijs ſolũm quos ſcripſit in Ariſtotelem, ſed multo etiam magis Summa Theologiæ, Summa contra gentes, Quæſtionibus diſputatis, & cæteris eius ſcriptis, tantam (vt de Theologia taceamus) Philoſophiæ lucem attulit vnus, quantam cæteri omnes (aliorum pace dixerim) poſſint explanatores afferre: in quo, ex nullius arbitror laude quippiam detrahi, ſi id dicitur de D. Thoma, quod ipſorum quiſque, ſi et viueret, & adeſſet, de eodẽ videretur eſſe dicturus.

Ex Arabibus autem (quamuis numero, doctrina, & eruditione, ſi uel cum Græcis, uel cum Latinis conferantur, longe reperiantur inferiores) vtemur Auempace, Alpharabio, Auenzoar, Auerroe, & alijs: Auicenna potiſſimum, quod eius ſcripta omni memoria grauiſſimis hominibus probata ſint, & quod vnus inter omnes Arabes proxime ad verum Philoſophiæ Chriſtianæ decus & laudem videatur acceſiſſe.

Hoc autem loco admonendus es, Lector pie, ne cum in hos, aut alios impios Ariſtotelis interpretes, ſiuè Græcos, ſiuè Arabes inci-

deres,

deres, in ijs præſertim, quæ ad pietatem attinet, facilè illis credas, atque committas. Nam, cum impij ferè omnes fuerint, Ethnici, Idololatræ, nonnulli etiam Sarraceni, vel Mahumetani, de Deo, de diuinis rebus, de vltimo fine, de diuina prouidentia, de vita beata, de animis ipſis hominum non raro malè ſcripſerunt. Vna, quam profitemur, Diuina fides Philoſophiæ regula ac norma eſt, uel potius ueritatis, ad quam Philoſophorum, ſcriptorumque omnium opiniones referendæ ſunt: ne, quod mouet D. Paulus, ab his decipiamur per inanem Philoſophiam, ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Deum. Quamobrem pios potius, religioſoſq; viros doctrina, & ſanctitate præſtantes, quales plerique eorum Latinorum ſunt, quos commemorauimus, præ cæteris ſequendos tibi eſſe conſtituas.

Nec uero ſatis mirari poſſum, ſic quoſdam in nonnullis Academijs eſſe Authoribus impijs addictos, ut tantum non apud illos, eorundem authorum cauſa, fides periclitetur. quo cum ſermo deuenerit, de uno Auerroe pauca dicam. Sunt enim aliqui qui neſcio quid in eo tam egregium, aut inſigne viderint, quid tam eximium & illuſtre, vt cum cæteris anteponendum putent, & quod deterius eſt, uiri alioqui Catholici, Auerroiſtas ſe & eſſe, & dici uelint. Nam, vt illum cum cæteris interpretibus conferrent, à quorum tamen non paucis proculdubio ſuperatur, fortaſſe ferendum eſſet; ita uero eſſe ei addictos, ut in eius uerba iurarint, & ea tanquam oracula ſibi edita putent, indignum ſanè eſt grauitate & dignitate ſapientis. Primum enim, is quem dico, pluribus erroribus fidei pietatiſq; pernicioſis plenus eſt; vt non immerito apud aliquas celeberrimas prouincias, impij cognomen inuenerit; Deo naturæ infinitatem aufert, prouidentiam, rerumq; quæ infra lunam ſunt, ſcientiam; nobis animorum rationalium immorta=

talitatem & multiplicationem eripit: illudq; vnius in omnibus hominibus intellectus monſtrum, atque portentum inducit; deniq; & Deo opt. max. vt certum eſt & nobis, vt multi aſſerunt, & ex eius principijs conſequitur, improbiſſime tollit libertatem. Quibus ſanè rebus efficitur, nullam eſſe debere religionem, & pietatem aduerſus Deum: nullos ipſius numini cultus, honores, preces adhibendas, cum nec curet noſtra, nec ſciat: Nulla item aut ſupplicia flagitijs à Deo, aut præmia rectè factis eſſe propoſita. Quid multa? omnem peccandi impunitatem & ſibi perſuaſit, et quid in ea opinione quæreret, factis teſtatus eſt.

Iam uero, qui eiuſmodi ſectetur dogmata ac decreta, quæ, obſecro, qualiaq; putauimus ad ea comprobãda comminiſci? Quæ ex his colligere conſequentia? Quæ tot erroribus credimus eſſe poſſe conſentanea, ne ſecum ipſe idẽtidẽ pugnare cogatur? vt profectò uix ulla Philoſophiæ ipſius pars ſit, in qua non alicuius ueneni ſubſit ſuſpicio. Adde fuiſſe Mahumetanum, & (quod ipſa ſcripta facilè declarant) conceptum animo aduerſus Chriſtianã religionem odium ſemper habuiſſe; vt neceſſe ſit, ſua eum ſordiſſima ſecta, ſcripta quoque philoſophica infeciſſe non parum. Vſus præterea eſt corrupto Ariſtotelis libro, & pluribus in locis deprauato; id quod eius ſcripta præ ſe ferunt. Græcis ferè omnibus explanatoribus caruit; Latinis etiam, qui nec dum extabant, deſtitutus fuit: vt neceſſe ſit, in eo nec grauem, nec ſecuram ineſſe doctrinam. nam et ſi acutum quiddam raro, exile tamen dicendi, et philoſophandi genus, in eo reperitur; eſt tamen illud obſcurum, inuſitatum, & ſæpe ab Ariſtotelis ſenſu intelligentiaque alienum, quod recta interpretatione, ac verſione Ariſtotelis, aliorumque interpretum luce caruerit. Nos igitur, ubi quidpiam recti dixerit, non aſpernabimur: ubi ſecus, alios ei longè doctiores

anteponemus

anteponemus, & ipſum impietatis, vbi tale quid dixerit, condemnabimus.

Illud quoque abſurdum & pernicioſum eſt, vel diſputandi, vel loquendi genus; quo, Illud ex philoſophia, hoc ex Veritate, aſſeritur: aut, Idem ſecundum philoſophiam verum, ſecundum Fidē falſum eſſe affirmatur. Neq; enim philoſophia, ſed φιλοψευδία erit, quæ à veritate abhorret; neq;, quæ cum diuina doctrina, id eſt, Fide pugnet, veritas eſſe poterit. Sic enim vero verum congruit, vt veritas veritati non poſſit eſſe contraria. Quocircà non immerito in Concilio Lateranenſi tertio hoc diſputandi, ac loquendi genus, verbis exterminatur grauiſſimis. Neque illud diſſimile eſt, Hoc in Ariſtot. hoc uero in veritate, aut in Fide eſſe dicendum: ut enim id interdum neceſſarium ſit, tamen ea fieri moderatione debet, ut ne in rebus, quæ ad Fidem & religionem attinent, Fidem ipſam, hoc eſt, à Deo acceptam diſciplinam, obiecta Ariſtotelis authoritate præmere videamur: quod ſanè iſti faciunt, qui ſummo conatu viribusq; nituntur oſtendere compluribus in rebus, Ariſtotelem contra fidem ſenſiſſe, cùm tamen conſtet pauciſſimis in rebus à Fide diſſentire; & (quod peius eſt,) idem conantur efficere multis locis, in quibus quidem Ariſtotelem poſſent non ſine magna etiam probabilitate pro Fide interpretari; cum præſertim viri grauiſſimi Ariſtotelis ſententiam eam eſſe apertè teſtentur: In quo ſanè de ipſo Ariſtotele, cui fauere ſe putant, male merentur; cùm ſic eum à vera ad falſam ſententiam abſtrahunt, & cogunt falſum dicere uel inuitum, in rebus etiam grauiſſimis errare turpiſſimè. Quid quod ex hac grauiori, frequentiq; pro Ariſtotele contra Fidem & veritatem concertatione, grauia quædam incommoda accidunt, & Chriſtiano viro indigna, & omnino non ferenda?

primum

primum enim, nihil prodeſt, obeſt autem plurimum temerè excitare tantum contra Fidem aduerſarium, eumq́; ſummo ſtudio contra illam armare, & ad eam oppugnandam omnibus rebus iuuare. Deinde pleriq́;, cum audiunt verum quid eſſe ſecundum Ariſtotelem, id omnino intelligunt, quid eſt, ſecundum philoſophiam; immo ſecundum omnium optimam (quam eſſe putant Ariſtotelis) philoſophiam; & quod Ariſtoteles ſenſit, id credunt eſſe naturali rationi ac lumini conſentaneum; atq́; ideo ſic diſputantes, quantum in ipſis eſt, idem illud Concilij decretum per imprudentiam euertunt, quòd credant, rationi, & lumini naturali fidem aduerſari. Illud autem incommodum vel grauiſſimum eſt, cum enim contra Fidem docent aliquid ſenſiſſe Ariſtotelem, id ſic confirmare nituntur argumentis, vt ipſi quoq́; contra Fidem cum Ariſtotele ſentire videantur; præſertim cum quæ pro Fide & veritate adduci poſſunt, ea ſummo ſtudio conentur diſſoluere, vt Ariſtotelis ſententiam tueantur; quod ſanè plurimum Fidei, & veritati obeſſe conſtat, cum eius argumenta & rationes infirmari, frangiq́; videantur. Illi, illi, inquam, immortali laude digni cenſendi ſunt, & de Fide orthodoxa, deq́; Ariſtotele ipſo benemeriti, qui ex magna probabilium opinionum, atq́; explicationum Ariſtotelis uarietate, eam potiſſimùm deligunt, ac tuentur, quæ cum Fide congruit, eamq́; pro ſua uirili parte probabiliorem reddere conantur. atq́; ubi Ariſtoteles à Fidei diſciplina abhorruit, curant non ſolum rationibus naturalibus, ſed alijs eiuſdem dictis, atq́; decretis ipſammet ueritatem oſtendere: ut quamuis in uno, aut altero loco ea ſenſerit, quæ reijciantur; tamen appareat reliquam eius doctrinam Fidei, & ueritati eſſe maximè conſentaneam.

Nec longè diſsimile diſputandi genus eſt, Hoc Theologos aſſere re,

ſerere, illud Philoſophos; Hoc Latinos Philoſophos, illud Græcos, uel Arabes. Nam, ut omittam falſum hoc ſæpè eſſe commentum, hos ut Prouincijs, nationibus, linguis, ita opinionibus diſsidere; In hoc diſputandi genere latet uenenum, cum per Theologos ipſam Theologiam, Fidem, & religionem, per Philoſophos ipſam Philoſophiam facilè quiuis intelligat: & uidelicet per Latinos Philoſophos D. Thomam, cæteroſq; Theologos intelligi uolunt; quibus cum alij opponuntur, & eiſdem anteferuntur, in contemptum non ſolum ipſos Theologos Authores, (quod graue malum eſt) ſed etiam Theologiam ipſam abducunt, & nudam ei, diuinoq; lumine deſtitutam Philoſophiam anteponunt.

Philoſophos igitur à Theologis diſiungere, Græcos à Latinis, hominum ſanè eſt uel ſuo quamq; rem momento non ponderantium, uel certè ipſam ueritatem conſultò prodere, & ſibi, atq; alijs peſtem afferre ſtudentium. Vna eſt pura, uera, ſynceraq; Veritas, quæ à Deo genita, impreſſa in hominum mentibus adhibita cæleſti illa Fidei norma, ex Græcis, Latinis, Philoſophis, & Theologis & colligitur integra, & petenda eſt.

Hæc habui, Amice Lector, quæ de optima philoſophandi genere uniuerſè præciperem, nè falſis, ac prauis opinionibus deceptus in pernicioſos errores rapiaris: ſed ueritatis pietatis, ac diuinæ religionis patrocinium, ut de Philoſophia, de Chriſti & Dei Eccleſia benemerearis ſponte ac lubens ſemper ſuſcipias. Precor à Deo Opt. Max. quo Patres noſtri authore hoc uelle cœperunt, ut eodem adiutore, labor hic, propoſitum ſibi diuinæ gloriæ, & publicæ utilitatis fructum conſequatur. Vale in Chriſto Ieſu.

IESVS, MARIA.

D. FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA

Vnà cum Quæſtionibus.

IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS.

De Phyſica auſcultatione.

PRAEFATIO.

De Philoſophiæ Nomine, ac Definitione.

PHILOSOPHIA tot hominum præconijs, tot ſapientum laudibus iam olim celebrata eſt, vt noſtris non magnopere indigeat. nullus enim eſt quantumuis indoctus, cui non aliquid ſublime, ac penè diuinum philoſophiæ nomen videatur. Hanc ergò modò nobis (Diuino auxilio) factis explicare aggredientibus, vtile ſanè erit aliqua præmittere, quæ faciliorem ingreſſum efficiant. erunt autem iſta quinque: primum, quid Philoſophia ſit: alterum, quot eius partes: tertium, quis earum partium ordo: quartum, quis Philoſophiæ ortus: tandem quanta eius ſit dignitas, & vtilitas.

De quib' agēdum eſt.

Circa primum vt à nomine ipſo incipiamus, Philoſophia olim ſophia, id eſt, ſapientia dicta eſt, & Philoſophi ſophi. i, ſapientes nuncupati, vt auctor eſt Diogenes lib. 1. de vitis Philoſophorum. Pythagoras verò huius nominis fuit primus inſtitutor, qui ſe non ſophum, ſed Philoſophum, id eſt, ſapientiæ amatorem, ac ſtudioſum Leonti tyranno, quanam arte polleret, petenti reſpondit, ac inde Philoſophia, quaſi ſapientiæ amor, deriuata eſt, vt idem Diogenes refert: idem igitur iam per Philoſophiam, quod per ſophiam, vt intelligamus, iam vſus obtinuit. Nec oportet exiſtimare, Philoſophiā aliquam eſſe peculiarem ſcientiam, quæ aliquod ens particulare contempletur: non enim ſic modò conſideramus, ſed vt vniuerſale genus eſt, varias ſub ſe ſcientias complectens; vt enim apud morales Philoſophos iuſtitia aliquādo pro ſpeciali quadam virtute inclinante voluntatem erga ea, quæ aliorum ſunt, vſurpatur: aliquando pro omnium virtutum aggregatione, ſecundum quam perfectè homo iuſtus dicitur. ita & Philoſophia, quandoq; pro ſcientia peculiari, quæ Metaphyſica dicitur, ſumitur: quandoq; pro omnium ſcientiarum cumulo, vt Philoſophus nō aliud ſit, quā ſciens omnia, vt ſciri poſſunt, vt dicitur 1. Metaphy. cap. 2. hoc autem non vnico habitu fit, ſed multis. ſicut enim nō vnus ſenſus ineſt animalibus, quo cuncta ſentiant, ſed varij, omnibus autem ſimul perfecta ſit ſenſatio: ita non vnica ſcientia, & habitu cuncta cognoſcuntur, ſed multis,

De nōe Philoſophiæ.

Non eſſe Philoſophiā particularē aliquam ſcientiā, ſ3 vniuerſale gen' quoddā ad varias ſciētias.

omnes autem ſimul perfectiſſimã, ac generalem cognitionem omnium faciunt, quæ quidem dicitur philoſophia; ac iſta ſignificatione modò à nobis primo tractatur, & petimus, quid ipſa ſit. Quid aũt Philoſophia hæc ſit, non omnes eodem modo explicarunt, habitus enim, & ſcientiæ tripliciter definiri poſſunt, aut ex obiecto, aut ex fine, aut ex vtroq;: ex obiecto quidem, vt Medicina eſt ars, quæ in humanis corporibus verſatur: Ex fine, Medicina eſt ars ſanitatis effectiua: ex vtroq; verò Medicina eſt, quæ in humanis corporibus verſatur, & ſanitatis eſt effectiua: hoc etiã pacto multi alij habitus definiri poſſunt. philoſophiæ aũt ex fine, & ex obiecto definitiones inueniũtur. Plato de philoſophia in Theage: & in amatoribus, vel de philoſophia ex fine duas aſſignauit definitiones, quarum prior eſt; moralis philoſophia eſt mortis meditatio, quam Ammon in explicatione Porphirij ſic explicat: duplex enim vinculum animæ cum corpore habet: alterum naturale, quo ei ſecundum eſſe vnum compoſiti coniungitur: alterum voluntarium, quo anima ſe corpori ſubiicit, & ei ſeruit; cum igitur mors non ſit aliud, quàm animæ, & corporis ſolutio, erit duplex mors, iuxta duplicis vinculi ſolutionem: altera naturalis, qua anima ſecundum eſſe à corpore ſeparatur: altera voluntaria, qua homo ab iſtis ſenſibilibus ſemotus, totus contemplationi traditur, quod per Philoſophiam contingit, ac ob id dicitur meditatio mortis, vt Philoſophum mortem meditari non ſit aliud, quàm animum à corporis ſenſibus auocare. Sic igitur primo definiebat Plato, quæ quidem definitio, præter quam, quod metaphorica eſt, quod Ariſt. damnat, eſt etiã diminuta, cũ ſolam contemplatiuam partem exprimat.

Definitio Philoſophiæ duplex ex fine, & obiecto.

1. Definitio ex fine.

2. Definitio ex fine.

Poſterior definitio à fine eſt. Philoſophia eſt Dei ſimilitudo, quoad fieri à nobis poteſt: id eſt, Philoſophia eſt, per quã Deo ſimiles ſimus: in Deo enim duplex operationum genus conſtituitur circa res has: altera operatio eſt rerum cognitio, qua omnia ſpeculatur: altera actio, qua omnia gubernat, diſponit, & prouidet. ita per Philoſophiam hæc duo contingũt homini; nam ſpeculatur, & contemplatur res, & ſecundum eandem Philoſophiam gubernat, & regit, cum ſit Philoſophia actiua, & ſpeculatiua: dicitur autem, quoad fieri poteſt: quia iſta ſimilitudo non eſt æqualitatis, cum in infinitum excedat Dei perfectio cuncta creata, ſed eſt ſimilitudo proportionis cuiuſdã: ſecundum quam infima ſupremis comparari queunt. Hæ duæ definitiones à fine ſunt, prior à proximo, poſterior ab vltimo. Aliam definitionem ab ipſo obiecto ſumptam idem Plato tradidit in Phędone, & Theæteto, quam Cicero recepit nempè, Philoſophia eſt diuinarum, humanarumq; rerum cognitio: per res humanas, quæcunq; ſenſibilia intelliguntur, per diuinas verò intelligibilia, & à materia ſeparata: vnde definitio hęc perfecta eſt, omnem Philoſophiæ partem comprehendens, cum quælibet, aut de humanis, aut de diuinis tractet.

3. Definitio ex obiecto.

Ab Ariſt. verò vnam Philoſophię definitionem habemus 2. Meta. 1. Philoſophia eſt ſcientia veritatis, quæ à fine proximo eſt, quàmuis iſta potius ſolius ſpeculatiuæ partis videatur. Atq; hoc de definitione ſufficiat.

4. Definitio Ariſt.

De partibus Philoſophiæ, eiuſq; diuiſione. Cap. II.

Prima diuiſio Philoſophiæ

De Philoſophiæ partibus varia fuerunt Philoſophorum placita. Zeno enim, Criſippus, Appollodorus, & reliqui Stoici tres Philoſophiæ partes fecerunt. Phyſicam nempè, Ethicam, & Logicam: Phyſicam quidem, quæ rerum naturalium cauſas ſpeculatur: Ethicam quæ mores hominum docet: Logicam, quæ modos cognoſcendi, & diſputandi aperit: quas partes variis comparationibus explicabãt, vt lib. 7. refert Diogenes: primò enim ipſam Philoſophiam animali comparabãt; oſſibus, & neruis logicam: carnibus Ethicam: animæ Phyſicam conferentes. Rurſus ouo aſſimilabant, cuius corticem Logicam, ſequentia Ethicam, intima Phyſicam dicebant. Rurſus agro frugifero, cuius circumiecta ſeps Logica, fructus Ethica, humus, & arbores Phyſica eſſent. In qua quidem diuiſione Logicam Philoſophiæ partem faciebant.

Epicurus Philoſophus tres Philoſophiæ

2. Diuiſio

phiæ partes fecit, Ethicam, Phyſicam, Canonicam: per Canonicam verò (quantùm mihi videtur) intelligebat Medicinam practicam: hanc enim Canonicam cum naturali coniungebat: Logicam verò partem Philoſophiæ non cenſebat.

1. Diuiſio. Cleanthes ſex Philoſophiæ partes fecit, Dialecticam, Oratoriam, Moralem, Ciuilem, Naturalem, Theologicam. Alij

4. Diuiſio. verò aliis modis diuidebant. At vt ad Peripateticos deueniamus, Simplicius Ariſtotelem immitatus, Philoſophiam in duas diuiſit partes, in actiuam, & contemplatiuam: per actiuam, Moralem intelligit: contemplatiuæ verò tres ſtatuit partes, Mathematicam, Phyſicam, & Methaphyſicam, vt patet 6. Meta. ca. 1. Dialecticam verò non partem Philoſophiæ, ſed inſtrumentum, & organum hîc & aliqui alij Peripatetici faciunt, vt docet Alexan. 1. Priorum: & ibi idem Philoponus: & Themiſtius. 1. Poſterio. cap. 24.

5. Diuiſio Authoris ex triplici ignorantia deſumpta. At ſi licet inter tot tantorum placita virorum iudicium noſtrum adhibere: aliter Philoſophiæ diuiſio conſtituenda eſt, in cuius gratiam, finem ipſius Philoſophiæ oportebit conſiderare, per hunc enim maximè ipſius diuiſio fiet exacta, & manifeſta. Philoſophia verò in hunc fuit finem inueſtigata, vt ignorantia, quam miſer homo propter peccatum incurrit, quoad fieri poſſet, expelleretur: homo autem per peccatum hæc tria præter alia ſibi comparauit, rerum veritatis ignorantiam: eorum, quæ ſecundum rationem agere oportebat ſimiliter ignorantiam, & rurſus eorum, quibus ad vitæ ſuſtentationem, & conſeruationem propter peccatum indigebat, ignorantiã; vnde omni ex parte ignarus factus eſt in ſpeculabilibus, agilibus, & factibilibus: indiguit igitur ſcientia, qua ens verum cognoſceret, qua agenda, & facienda conſideraret: & iſta eſt Philoſophia in tres præcipuas partes diuiſa ſecundum ignorantiarũ numerum: in Speculatiuam nempè, qua veritates rerum tantùm contempletur: in Actiuam, qua ea, quæ ſecundum rationem agere oportet, doceretur: & in Factiuam, qua ea, quibus exterius indigeret, facere ſciret: quam partem Philoſophi expreuerſit abiectum arbitrantes facere, & exterius operari, cum tamen, re vera, ſcientiæ ſit pars, nec indignum homine laborare, qui ſuo peccato, & ſuperbia id meruit. & Ariſtoteles 6. Meta. cap. 1. inquit, omnis intellectus eſt ſpeculatiuus, actiuus, aut factiuus: & eſt locus notandus. Secundum autem hanc diuiſionem multò melius Philoſophia dici poteſt Dei ſimilitudo: Deus enim non ſolum cognoſcit cuncta, gubernat, & diſponit cuncta, ſed etiam operatur cuncta: ipſe enim eſt, qui cum naturalibus cauſis ſimul effectus cunctos producit. Sit igitur prima Philoſophiæ diuiſio à fine ſumpta, in partem ſpeculatiuam, actiuam, & factiuam.

Subdiuiſio ſpeculatiuæ. Speculatiua ſubdiuidatur in Metaphyſicam, quæ omnium communiſſima principia, & paſſiones generales ſpeculatur: in Mathematicam puram, quæ ea, quæ ſecundum ſe à motu non dependent, ſecundum rationem abſtrahendo à motu tractat, vt figuras, numeros, & his accidentia: & in Mathematicam mediam, quæ ea, quæ ſecundum naturam ſuam abſtracta ſunt, in motu tamen conſiderat, vt Perſpectiua, & Muſica, & ſimiles: & in Phyſicam, quæ res ſenſibiles ſpeculatur.

Subdiuiſio Actiuæ. Rurſus Actiua diuiditur in Ethicam, qua homo ea, ſecundum quæ ſe rationabiliter ordinare debet, cognoſcit: & in Aeconomicam, qua familiam, & domum regat: & Politicam, qua vſus rei publicæ, & ciuitatis, cuius pars eſt, rectos cognoſcat, & exequatur.

Subdiuiſio Factiuæ. Factiua rurſus, quæ Mechanica dicitur, bifariam ſubdiuidi poteſt: primò in artes neceſſarias, quæ nempè vſum vitæ neceſſarium miniſtrant, vt Lanificium, Agricoltura, Aratura: & in vtiles, quæ vſum faciliorem vita faciunt, vt Nauigatoria, Militaris, Equeſtris: & in delectabiles, quæ vſum vitæ iucundiorem reddunt, vt ſaltandi ars, venandi, cantandi, & ſimiles. Rurſus diuidi poteſt in eas, quæ materiam præparant, vt ars fodiendi metalla, conficiendi ferrum, coquendi lateres: & in eas, quæ materiam diſponunt, & componunt, vt Domificatoria, Fabrilis, Sutoria: & in eas, quæ materia compoſita vtuntur, vt Militaris, Equeſtris, Nauigatoria.

Aliarum artiũ, & ſciarum ſubdiuiſio. Præter has Philoſophiæ partes ſunt

quędam artes, quę in miniſterium Philoſophiæ inuentæ ſunt: ac propterea Philoſophię partes non cenſentur ab aliquibus Peripateticis, quamuis nihil [illegible] ex eis, aliquas eſſe ſcientias: hæ autem quinque ſunt: quædam enim modum cognoſcendi, & verū à falſo diſtinguendi tradit, quæ Logica dicitur: & hæc neceſſaria eſt ſimpliciter ad Philoſophia, ac ob id Antiqui huius ſolius meminerant: quædam alia eſt ad ſermonis peritiam obtinēdam, quo Philoſophia cōmunicatur, & hæc Grammatica eſt. Tertia ad huius ſermonis ornatum, & elegantiam, & hæc Rethorica; Quarta ad delectationem in ſermone, & iſta eſt Poetica; Quinta ad experientiam in rebus omnibus ſumendam: & hæc eſt Hiſtorica. Sexta eſt ad abſtractā commoditatem [illegible] & hæc eſt [illegible]. Hæ omnes ancillæ Philoſophiæ ſunt, & ipſi deſeruiunt.

De Ordine partium Philoſophiæ inter ſe. Cap. III.

Prima opinio. CIRCA harum partium ordinem fuerunt variæ ſententiæ ante Ariſtotelē, & poſt ipſum Zeno, & Criſippus, Logicam primo loco diſcendam: ſecundò Phyſicā: 2. opinio tertiò Ethicam cenſebant. Apollodorus ſic ordinem ſtatuebat, vt poſt Logicam Ethicam, vltimò Phyſicam iungi nes diſcerēt, vt refert Dioge. lib. 7. atq; hi logicā à reliquis ſciētiis ſeparabāt, ac eius pcepta, & regulas ſeiūctas ab ipſis ſciētiis tradebant. Alij verò ſimul confundebant Logicam, & alias ſcientias, nec eam ſeparatam docebant, vt refert Origenes Hom. 1. ſuper Cantica, verſus medium: & hos reprehendit Ariſt. 2. Meta. ca. 3. Stultum, inquit, eſt ſimul ſciētiam, & modum ſciē 3. opinio di quærere. Ex his fuit ſententia quorundam qui ab Ethica eſſe incipiendum cenſebant, qualis fuit Diogenes. Alij verò Phyſicam prius, quales fuerunt Panetius & Poſſidonius: ita illi Antiqui ſentiebant de ordine Philoſophiæ.

4. opinio At verò poſt Ariſt. tempus Ammon. in præfatione Porphirij cenſet inter ſpeculatiuas partes hunc ordinem obſeruādum, vt primò diſcatur Phyſica, ſecūdò Mathematica: tertiò Methaphyſica. Ratio verò [illegible] eſt, quia Phyſica eſt de his, quæ maximè ſunt contracta ad materiam. Metaphyſica verò eſt de ſummè abſtractis, ſed non fit trāſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium: ergo prius eſt Phiſyca; quæ extremum eſt: Poſterior Mathematica, quæ medias habet abſtractiones: tractat enim de his, quæ in materia quidem ſunt ſenſibili ſecūdùm rem, ſed non ſecundùm conſiderationem: nam Phyſica de his eſt, quæ ſecundùm rem, & ſecundùm conſiderationem in materia ſenſibili ſunt: Metaphyſica verò in oppoſito de his, quæ nec ſecundùm rem, nec ſecundū rationem in materia ſunt. Albertus Ma- 5. opinio. gnus hoc prologo eandem habet ſententiam: conſtituit enim duos ordines: alterum naturæ, alterum doctrinæ: naturæ eſt [illegible] ipſas res, quarum eſt ſcientia: doctrinæ eſt inter ipſas ſcientias, ſecundùm quòd vna prius altera dicitur. Dicit ergo primò, quòd ſecundùm naturæ ordinem Metaphyſica eſt omnium prima, quia tractat de communiſſimis omnium principiis: poſt hanc verò eſt Mathematica, quæ tractat de his, quæ non dependent ſecundùm ſe à ſenſibilibus, ob id priora ſunt; vltimum locum obtinet Phyſica, quæ de ſenſibilibus, & poſterioribus eſt. Dicit ſecundò, quòd ordine doctrinæ, primo loco eſt diſcenda Phyſica: ſecundo Mathematica: tertio Metaphyſica: ratio eſt, quia à notioribus eſt incipiendum: notior autem eſt Phyſica, quàm Mathematica, nam Phyſica probat per ſenſum, à quo Mathematicus abſtrahit. Metaphyſica verò ob eius magnam abſtractionem eſt difficillima. S. Tho. verò Opuſc. 70. ſuper Boe- 6. opinio tium, de Trinitate. q. 5. art. 1. Poſt Dialecticam Mathematicam, & poſt hanc Phyſicam diſci voluit: & Simplicius in præſentia primum locum Mathematicæ, ſecundum Phyſicæ, tertium Metaphyſicæ concedit. Alij verò Metaphyſicam omnium primum diſcēdā voluerunt, è quorum numero videtur S. Tho. in præſenti loco: cuius ratio eſt, quia ſermo de vniuerſalibus eſt præferendus ſermonibus particularibus, vt dicitur 1. de partibus animalium, cap. 1. At Metaphyſica agit de communiſſimis omnium ſcientiarum, ergo illa eſt præferenda in doctrina omnibus. Hæc ſunt, quæ à viris illuſtribus recept-

mus

mus erga ordinem partium Philoſophiæ.

7. ſententia Authoris. In qua quidem controuerſia mihi videntur probabiliores concluſiones, quæ ſequuntur, quarum prima eſt.

Prima cõcluſio. Dialectica præponi debet Philoſophiæ partibus: hæc autem notiſſima eſt: tradit enim ſcientiæ modum, nec hic de practicis eſt ſermo: rarò enim cum reliquis Philoſophiæ partibus coniunctæ in aliquo reperiuntur, nec multa indiget Dialectica præter eam, quæ naturalis eſt.

Secunda cõcluſio. Secunda concluſio. Mathematica eſt prior doctrina, quàm Phyſica, & Metaphyſica: hæc eſt contra Albertum, & Ammon. ſed probatur expreſsè ex Ariſt. 6. Ethicorum. cap. 8. docet, pueros poſſe eſſe Mathematicos, ſed non Philoſophos, quia Phyſica poſtulat longam rerum experientiam, quæ non eſt neceſſaria in Mathematicis, quæ quidem experientia non contingit pueris. Præterea probatur: quia Mathematicæ tractat de ſenſibilibus per ſe, Phyſica de ſenſibilibus per accidens: hæc enim de ſubſtantia ſenſibili, illa de figura, & quãtitate eſt. Conſtat autem quantitatem eſſe ſenſibile commune per ſe, ſubſtãtiam verò nullus ſenſus percipit per ſe. Nec ratio Ammo. quicquam valet: nam quòd Mathematica ſit magis abſtracta, nón facit eam poſteriorem doctrina: ſi enim ea, quæ Mathematicus conſiderat, eſſent in eodem prædicamento cum his, quæ Phyſicus tractat, tunc valeret per Mathematicam mediam eſſe aſcendẽdum ad Metaphyſicam, medium enim debet eſſe eiuſdem rationis cum extremis; non ſic autem Mathematica, quæ de accidenti eſt, Phyſica verò & Metaphyſica de ſubſtantia.

Tertia cõcluſio. Tertia concluſio. Phyſica eſt prior natura, quàm Mathematica, licèt ſit poſterior doctrina: probatur. Phyſica eſt de ſubſtantia: Mathematica de accidenti: ſed ſubſtantia eſt prior natura, quàm accidẽs. 7. Meta. ca. 1. ergo & Phyſica prior eſt. Nec valet quicquam ratio: quòd abſtractum magis ſit prius minus abſtracto: hoc enim eſt in eodem genere, vt inter ſubſtantias, quæ abſtractiores, ſimpliciores ſunt, & in accidentibus: at in diuerſo gñe id nõ eſt: ſubſtãtia enim prior eſt accidẽti, ſiuè abſtracto, ſiuè nõ abſtracto.

Quarta cõcluſio. Quarta concluſio. Poſt Phyſicam eſt Ethica, vltimum verò locũ tenet Metaphyſica, doctrina: probatur, quia difficilior eſt experientia in moralibus, quàm in naturalibus: ſunt enim incertiora; & difficillima eſt Metaphyſica, quæ de ſupremis eſt, quę nullam cum ſenſu affinitatem habent. Nec ratio Sancti Thomæ contrarium probat: ſi enim Metaphyſica tantùm de vniuerſaliſſimis in prædicando ageret, eſſet forſan anteponenda: at agit etiam de vniuerſaliſſimis cauſis ſeparatis prorſus à materia: hæ autem ſunt difficillima cognitu, vt teſtatur Ariſt. 1. Meta. cap. 2. Eſt igitur vltima doctrina, quàmuis natura prima. Atq; hæc circa ordinem ſufficiant.

De ortu, ſeu inuentione Philoſophiæ, ac primò de eius inuentionis modo. Cap. III.

CIRCA ortum Philoſophiæ duo oportet conſiderare: primum de modo ipſius inuentionis: alterum de ipſis inuentoribus.

Quinque viæ, quibus ſciẽtiæ inueniuntur. Eſt autem notandum, quinque eſſe vias, quibus homines per ſe ſcientiam inueneſe: ſimilitudinis nempe viã, ſeparationis, reſolutionis, compoſitionis, proportionis.

Prima via. Primò enim homo ſingula concreta intelligebat, non diſtinguendo ſubſtantiam ab accidenti, ſed omnia ſub vno conceptu cognoſcebat, ſicut ſenſu cõfuſe percipiebat: ante omnia verò ſimilitudines percipiens maiores congregabat, in vnam naturam ea, quæ ſimilia erant. nam glorioſus Deus, quàmuis intellectũ hominis ſenſibus alligauerit, & ſenſus ſubſtantiam per ſe cognoſcere nõ poſſint, tamen ſingulis naturis accidentia ſenſibilia dedit eis propria ſenſibilia, quędã communia, quædam minus communia ſecundum naturas ipſas, per quę accidentia homo ſubſtantias diſtingueret: & ita dedit animalibus motum à ſe: ſpeciebus animalium varias figuras, per quas varietas ipſarum intelligeretur: homo igitur has ſimilitudines attendens, copulabat naturas magis, ac magis; ac vniuerſalia concipiebat: vt videns figuram exteriorem ſimilem in ſpeciebus rerum, ſingula illa indiuidua ad ſpeciem vnam adunabat: poſtea in varijs ſpeciebus alias pertinens ſimilitudines ad genus cõgregabat. & ſic conſe-

conſequenter. Hæc fuit prima via.

Secunda via. Secunda via fuit ſeparationis, per quā incepit accidens à ſubſtantia, & accidens ab accidente ſecernere: fuit autem hoc conſiderando primò ſeparationem accidentis à ſubſtantia: expertus enim eſt hominem modò calidum, modò frigidum: modò malè habere, modò benè: & quòd idem homo perſeuerabat, coniecit, aliquid eſſe in homine, & in rebus, quòd nō eſt ipſæ res, ſed in eis ſuſtentatur: quandoquidem nihil ex eiuſmodi rebus per ſe fuerit: & vocauit vnum ens ſubſtantiam, alterum ens accidens. Ad hùc viderat multa ſimul accidentia nec eorum diſtinctionem perceperat: poſtea experitur vnū ens accidens in alio ſubiecto, vbi alterum non eſt, colligit eſſe diſtincta, vt ſentit albedinem in niue, & frigiditatem: poſtea experitur albedinem in calce ſine frigiditate, comperit eſſe diſtincta, Preterea videt effigiem hominis ſimul cum quantitate, poſtea experitur effigiem ſculptam ſub minoris quantitatis imagine, percipit effigiem, & quantitatem non eſſe eandem rem: & hæc eſt via ampla, qua vſus eſt Ariſtoteles in Poſtprædicamentis, vt illic declarauimus.

Tertia via. Tertia eſt via reſolutionis, qua nempè cauſas, & principia rerum indagamus, retexentes ipſam rem, vt enim alicuius inſtrumenti cauſam, & partem cognoſcimus, puta horologij, ipſum deſtruentes, & in ipſius partes redigentes, ita reſoluentes rem in ſuas partes, & principia, paſſionum & effectuum comperimus.

Quarta via. Quarta via eſt compoſitionis, quando res rebus componentes, & coniungentes effectus, & paſſiones inuenimus, quæ aliàs occulta erant.

Quinta via. Tandem eſt proportionis, quando per proportionem ex rebus claris, & quas experti ſumus, ea cognoſcimus, quæ non ſumus experti, quo modo Ariſtoteles, naturam Melancholicarum per naturam ebriorum proportione quadam comperit, & res intelligibiles ſæpe per ſenſibilium proportionem cognoſcuntur. Hæc igitur breuiter de modis inuentionis, quos frequenter in Philoſophia experiemur.

De Philoſophiæ inuentoribus. Cap. V.

Circa inuentiones autem breuiter dicamus aliquid. Græci ſibi inuentionem Philoſophiæ arrogarunt: nam Dialecticam à Zenone ortum duxiſſe, à Platone verò perfectionem teſtantur: moralem verò à Socrate: naturalem à Thalete primo Sapientum ſeptem, vt dicit Ariſto. 1. Meta. cap. 4. auctam verò à Pythagora, vt dicitur ibidem cap. 5. Fuit enim duplex genus Philoſophorum: alterum Ionicum: alterum Italicum, vt refert Diogenes lib. 1. Et Sanctus Auguſtinus de Ciui. c. 2. Ionicum habuit originem à Thalete Milleſio: Italicum verò à Pythagora, qui Samum patriam, à qua Samius dictus eſt, à Tyranno Polycrate videns occupatam, Crotonem in Italiam petiit, in ea ipſius parte, quæ Calabria modò, olim magna Græcia dicebatur. à Thalete deriuati ſunt Philoſophi Anaximāder, Anaxagoras, & Socrates: & hucuſq; perſeuerauit nomen Ionicum: habuit autem Socrates diſcipulos Platonem, & Authiſtenem: hic fuit caput Philoſophorum, qui dicti ſunt Stoici: Zeno enim, Criſippus, & alij ab hoc ſumunt doctrinæ originem, dicti autē Stoici, quia Zeno docebat in porticu, nam Stoa porticum ſignificat. Plato verò fuit caput Academicorum: dicti Academici ſunt ab Academia, loco, quo Plato docebat. Fuerunt autem diſcipuli Platonis Zenocrates, & Ariſtoteles: ille retinuit nomen academicum, Ariſtoteles verò docuit in Lyceo, ac quia deambulās docebat, dicti ſunt diſcipuli Peripatetici: vnde tres ſectę Philoſophorum fluxerunt à Thalete. A Pythagora verò Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucippus, & Epicurus originem ſumpſerunt: atq; ab hoc dicti ſunt Epicurei: vñ ſunt quatuor Philoſophorum ſectæ, non ſolùm nominibus, ſed etiam multis placitis, & opinionibus differentes: omnes tamen à Græcis originem ducūt. Sed non eſt ob id exiſtimandum verum ipſos primos eſſe inuentores: cum omnes ſapientes ſeptē Græci floruerint ab Olympiade trigeſima octaua vſq; ad quinquageſimā

ſexagenti-

ſexcentis annis ante Chri. natiuitatem: at multò antiquior fuit ſcia: peruenit enim ab Adamo vſque ad Noe, qui docuit ipſos Armenos, & poſtea Patriarchę illi antiqui peregrinãtes in Aegypto ipſos docuerũt, ad quos peruenerũt ipſi Gręci diſcẽdi cau ſa, vt refert Diogenes lib. 7. vñ ſcia originẽ traxit ab Hebręis, & Chaldęis, vt refert Ioſephus. 1. lib. contra Appion. & Euſebi lib. 10. de prępara. Euãgelica. & Beroſſus lib. 3. ſed hęc ſatis: non eñ eſt noſtrũ pręſens inſtitutum hęc vlterius proſequi.

De vtilitate, & dignitate Philoſophiæ. Cap. VI.

CIRCA vtilitatem, & dignitatẽ oĩbus cõpertum eſt, quantę ſit vtilitatis, & dignitatis: cõducit eñ multum ad cõſeruationẽ, & gubernationẽ hoĩum; non eñ reſpublicę conſiſterẽt abſq; ſapientia: conducit ēt ad eleuandũ mentẽ in ipſum Deum auctorem oĩum, & vitam inſtruendã, & mores: non ꝙ Philoſophia ſola hoc pręſtet, cũ non ſufficit virtutẽ, & bonũ cognoſcere ad exequendũ, niſi adſit ſpeciale auxilium Dei voluntatẽ mouens: ſed ꝙ ſit magnum motiuũ, & occaſio bonorũ morum: & ſi adſit Dei gratia per Philoſophiã multa bona fieri poſſunt, qua deficiẽte Philoſophia, vanus & inutilis profectò labor eſt. Hęc de Philoſophia in cõmuni.

De Phyſica, hoc eſt, naturali Philoſophia, ac primò, De quibus agendũ.

De quib' agendũ. NOS verò vnã partem Philoſophiæ, Phyſicam nempè. i. naturalẽ proſequi aggredimur. Circa quã quatuor potiſſimũ añ oĩa trademus: primũ, an ſit ſcia, ſecundũ ꝗd ſit eius ſubiectũ ſeu quę ſit intentio, & ipſius ſcopus; tertiũ, quę diuiſio: quartũ, quis modus pcedẽdi. Prius tñ quid ſibi nomẽ Naturalis, velit, exponamus. Simplicius dicit, Philoſophiã naturalẽ dici, quę tractat de rebus naturalibus: ſunt aũt res naturales, quę motus ſui principiũ hñt in ſe, quales ſunt oẽs hę res gñabiles, & ſenſibiles, vt elemẽta, aĩalia, mixta, plantę, & ſimilia: & de his eſt Phyſica iſta ſcientia. Sed iam ad primam quęſtionem accedamus.

Quæſtio 1. An rerum naturalium ſit ſcientia.

Prima opinio. CIRCA hanc quęſtionem fuit opinio Heracliti, vt refert Ariſtot. 4. Meta. & Ptholomęi, vt refert Albertus tract. 1. ca. 2. aſſerentium, non eſſe ſcientiã de rebus naturalibus, quorũ rões hę ſunt.

Prima, infinitorũ nõ eſt ſcia: at res naturales ſũt infinitę, & indeterminatę, vt patet ex aſſidua earũ mutatione: ergo earũ non eſt ſcia. Secunda. Gñabilium, & corruptibilium non eſt ſcientia. 1. Poſter. ca. 7. at res naturales, vt notum eſt, ſunt generabiles, & corruptibiles: ergo earum non eſt ſcientia. Tertia. Singulariũ nõ eſt ſcientia: at res naturales ſunt ſingulares, ergo earum non eſt ſcientia: Maior eſt nota: minor probatur: quia res naturales ſunt ſenſibiles. i. quę ſenſu percipi poſſunt: at ſenſus non eſt niſi ſingularium.

2. opinio. At oppoſita ſententia eſt cõis, Phyſicã eſſe partẽ Philoſophię, & rerũ naturaliũ eſſe ſciẽtiam: & probatur, quia Phyſica eſt de neceſſariis per propriam cauſam: ergo eſt ſcia. patet antecedens, cum fiant multę demonſtrationes in Phyſica: demõſtratur eñ mixtum corruptibile, quia ex contrariis cõponitur, & aĩalia moueri à ſe, quia habent aĩam, & multa alia. Eſt tñ

Nota. notandũ ex Linconienſi, vt à Ianduno & cõiter aliis aſſeritur hoc loco, in Phyſica eſſe duplices propoſitiones, quaſdam neceſſarias, vt ſemper, vt ignis eſt calidus mixta ſunt corruptibilia: anima eſt actiuum principium motus: & harũ eſt propriiſſima ſcientia: quaſdam neceſſarias, vt plerumq;: vt homo naſcitur cum duplici oculo: dextra manus eſt fortior: in hyeme ſunt pluuiæ: & harum eſt ſcientia propria, quamuis nõ ita certa, ſicut prior, non enim omnes ſcientiæ ęqualem habẽt certitudinis gradum. Reſpondetur igitur ad argumentũ primum. Admittimus

Ad primum. res naturales eſſe indefinitas, tñ non eo modo, quo indefinitæ ſunt, earum eſt ſciẽtia, ſunt enim infinitę in ſingulari: earum tamen ſcientia eſt, vt ad vniuerſales naturas reducuntur, quę finita ſunt: non enim huius. l. illius equi eſt ſcientia, ſed equi.

Ad ſecũdum. Ad ſecundum reſpondetur: aliud eſt eſſe ge-

ſe generabile, aliud generari: generari eſt dicit actū, qui primò ineſt ſingularibus, quæ mutantur, & non perſeuerant: at generabile primò ineſt naturæ, in qua eſt principium, & potentia generationis: vnde homo generabilis dicitur, ſeu corpus: & iſta generabilia ſunt vniuerſalia, quæ ſemper ſunt, & eorum eſt ſcientia: non enim deſtruūtur, niſi per accidens in hoc. illo ſingulari, ſecundùm ſe tamen perſeuerant.

Ad tertium. Ad tertium dico, ſenſibile dici dupliciter: vno modo per ſe, nempe, quod primò terminat actum potentiæ ſenſitiuæ, vt coloratum, calidum ratione qualitatū, & ipſa ſingularia, & tallum non eſt ſcientia: altero modo per accidens, quia, videlicet, eſt in his quæ ſentiuntur per ſe, ſicut naturæ, & vniuerſalia eorum, quæ per ſe ſentiuntur: & horum eſt ſcientia.

Quæſtio ſecunda de ſubiecto Philoſophiæ naturalis.

SEQVITVR igitur, cum cōſtet Phyſicam eſſe ſcientiā, vt videamus, quæ ſit intentio, & huius ſcopus. Auerroes reſpondet in hoc prologo, Phyſicam intēdere manifeſtare cauſas, & paſſiones harum rerum ſenſibilium, prout tales ſunt, nempè mutationes, motus, aliaſq; ſimiles paſſiones, & harum cauſas: dicit, prout tales ſunt, quia non omnia, quę vni rei inſunt, vnius eſt ſcientiæ conſiderare, ſed propria illius rei, tam cauſas, quàm paſſiones. Circa hoc eſt quæſtio ſatis celebris de ſubiecto Philoſophiæ naturalis: oportet autem ex Logica ſupponere, quid ſit ſubiectum ſcientiæ, illud nempè, quod primò intenditur in ſcientia, cuius cauſę, paſſiones, & ſpecies in ſcientia conſiderantur, à quo ſcientia vnitatę, & ab aliis diſtinctionem ſumit. Circa hanc difficultatem inuenio tres præcipuas ſententias: prima eſt Sancti. Thomæ in hoc prologo aſſerentis, ens mobile eſſe ſubiectum Phyſicæ: per mobile autem non tantùm intelligimus, quod ſecundū locum mouetur, ſed quod mutabile eſt quacunq; mutatione. Hanc ſententiam recipit Iaudunus. q. 2. & eſt Auerrois expreſſa. 4. Meta. com. 1. & in pręſenti videtur idem; dicere nam conſtituit res ſenſibiles, vt motus habent principium. Conſtat, autem, quod idem eſt ens, & res; & hoc idem, quod Auerroes, dicit Simplicius.

Nota. Prima opinio.

2. opinio. Altera ſententia eſt, corpus mobile eſſe ſubiectum Philoſophiæ naturalis, quam ſententiā recipit Albertus tract. 1. cap. 3. & Aegidius Romanus.

3. opinio. Tertia eſt corpus naturale, ſeu ſenſibile eſſe ſubiectum: hoc aſſerit Auicenna cap. 1. ſuæ ſufficiēciæ.

Rationes primæ opinionis. Prima ratio. Rationes autem cuiuſq; ſententiæ hæ ſunt præcipuæ. Sanctus Thomas vtitur hac ratione deſtruenti corpus naturale non eſſe ſubiectum: ſubiectum ſcientię, non probatur in illa ſcientia eſſe, ſed ſupponitur: at Phyſicus probat, corpus mobile eſſe, ergo non eſt ſubiectum: minor probatur, nam maior certa eſt, 6. Phyſi. probatur omne mobile eſſe corpus, ergo Phyſicus probat, corpus mobile eſſe. Aduerſus quam rationem inſurgit Aegidius: quia aliud, inquit, eſt, probare, quod corpus mobile ſit, aliud, quòd mobile ſit corpus: hoc facit Phyſicus, non illud: vnde ratio videtur non probare intentum.

2. Ratio. Addunt aliam ſecundam rationem diſcipuli S. Thom. inter quos eſt Caietanus in q. de ſubiecto Philoſophiæ naturalis. corpus mobile, vt Albertus, & Aegidius ex[illegible], nempe pro ſubſtantia naturali, non comprehēdit omnia mobilia Phyſica: at ens mobile comprehendit, ergo hoc potius, non illud, eſt ſubiectum. anteœdens probatur: eſt enim corpus mobile triplex, aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum qualitatem, aut ſecundum quantitatem: hæc autem ſunt ſingula in ſingulis prædicamentis: nam primum eſt in ſubſtantia, ſecundum in qualitate, tertium in quantitate: non ergo corpus mobile pro ſubſtantia eſt commune iſtis, ſicut ens mobile: ergo hoc eſt ſubiectum.

3. Ratio. Alij diſcipuli Sancti Thomæ addunt tertiam rationem. nam corpus mobile nō complectitur materiam, quæ eſt ens mobile, cum ſit partim generabilis, partim corruptibilis: at ſubiectum debet complecti omnia, quibus paſſio ſcientiæ ineſt: ergo ens mobile eſt ſubiectum. Hęc pro prima ſententia.

Rōnes ꝓ ſecūda opinione. Nota. Secunda ſententia Alberti eſt declaranda: ipſe enim conſtituit triplex corpus Metaphyſicum, Mathematicum, & Phyſicum

ſicum : corpus Metaphyſicum vocat ſubſtantiam compoſitam ex materia, & forma tantùm conſideratam cum aptitudine ad quantitatém, quæ eſt prædicamẽti ſubſtantiæ: & hanc conſiderare eſt Metaphyſici : ſubſtantiam vero compoſitam cum ipſa actuali quantitate vocat ipſe Mathematicum : at corpus cum ipſa materia ſenſibili eſt Phyſicum, & hoc corpus mobile eſt ſubiectum Phyſicæ. Probat primò : Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, cuius partes, & cauſę in ſcientia conſiderantur: ſed partes corporis mobilis cõſiderantur in Phyſica, nempè materia, & forma; ergo illud eſt ſubiectum. Secundò argumentatur Aegidius Romanus cõtra Sanctum Thomam. Mobile, cum additur enti .l. limitat per ſe .l. per accidens ipſum : ſi per ſe; ergo Phyſica erit ſpecies Metaphyſicę: ſicut ſcientia de animali rationali eſt ſpecies ſcientiæ de animali : ſi per accidens; ergo erit ſubalternata Metaphyſicæ : ſicut ſcientia de linea viſuali ſubalternatur ſcientiæ de linea ſecundum ſe, quorum vtrumq; eſt falſum, cùm Phyſica ſit genus ſcientiæ à Metaphyſica diſtinctum.

[1. R]atio. [2. R]atio.

3. Ratio. Tertiò argumentantur Scotiſtæ : Ens mobile competit Angelis, qui tamen ad Phyſicam non pertinent : ergo ens mobile non eſt ſubiectum, ſed corpus mobile. Hæc pro ſecunda ſententia. Tertiam vero ſententiam ego probo. Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, quod continet oẽs paſſiones ſcientiæ: at corpus naturale cõtinet paſſiones, non autem ens mobile : quod probatur: nam quieſcibile eſt paſſio Phyſica, non tamen videtur ineſſe mobili, cum ſint oppoſita motus, & quies: at ineſt corpori naturali: ergo hoc potius eſt ſubiectum, non autem corpus, aut ens mobile. Secundò, paſſio non eſt ſumenda pro ſubiecto; ſed mobile & motus paſſiones ſunt Phyſicę, ſicut riſus, & riſibilitas : non ergo ens mobile .l. corpus mobile eſt ſubiectum, ſicut nec homo eſt riſibilis dicitur ſubiectum ſcientiæ, ſed ſolus homo, de quo demonſtratur riſibile. Hæ ſunt rationes pro qualibet parte probabiliores. In hac difficultate id quod certum eſt, & quod ambiguum aperiam : ſententiam S. Tho. explicabo : poſtea omnium rationes ſoluam, in quo exactè declarabitur ſẽtẽtia S. Tho. Tandem, quod mihi viſum probabilius fuerit, aperiam.

Rationes pro 3. opinione: 1. Ratio.

2. Ratio.

Quo agẽdum ordine in hac quæſtione.

Aduerte igitur, duplex ſubiectum eſſe in aliqua ſcientia: alterum materiale; & hoc eſt res illæ, quæ in tali ſcientia conſiderantur : alterum formale, nempè ratio, ſecundum quam res illæ in tali ſcientia conſiderantur. Omnibus compertum eſt, materiale ſubiectum Phyſicæ eſſe res omnes ſenſibiles: formale verò, quatenus habent aliquod intrinſecum ſui motus, & mutationis principium : & hoc docet Ariſtoteles. 6. Metaphy. cap. 1. Phyſicam, inquit, verſari circa genus entis, quod in ſe motus principium habet : idem in libro 11. cap. 3. Nec in hoc vlla eſt apud doctores difficultas. Sed controuerſia tota ferè eſt in nomine poſita : an tale ſubiectum ſit dicendum ens mobile, .l. corpus mobile, .l. corpus naturale. Omnia iſta quantum ad ſuppoſitionem æqualia ſunt, nec pro pluribus ſupponit vnum, quàm aliud, imò inter ſe conuertuntur, ſed modus ſignificandi varius eſt.

Primum fundamentum. Duplex ſubiectũ materiale, & formale

In quo ſita ſit tota controuerſia.

Sanctus Thomas vult ens mobile dici ſubiectum, quia clarius iunguntur iſtæ partes. ens mobile, quàm corpus mobile: nam quòd mobile ſit ens, nullus dubitat: quòd vero mobile ſit corpus, eſt demonſtrabile, & non per ſe notum : cùm igitur clarius res ſenſibiles explicentur per ens mobile, quàm per corpus mobile, illud eſt ſubiectum : & hoc intendit S. Thom. Nec contra hoc, modò quicquam valet replica Aegidij Romani probantis corpus mobile non probari. Vt autem clarior fiat ſententia iſta, ſoluamus omnia argumenta, etiam diſcipulorum S. Thomæ, quia volentes defendere ipſius ſententiã, non ſatis id præſtiterunt. Ad illud Caietani negatur illud triplex corpus mobile, imò vnicum eſt corpus ſubſtantiæ, nẽpè compoſitum ex materia, & forma, quod eſt mobile ſecundum qualitatem, & quod eſt mobile ſecundum quantitatem : & eadem ſunt principia illorum motuum, nempè materia, & forma : non ergo multiplicare oportet mobilia corpora, & hoc nota.

Explicatur opinio Diui Thomæ.

Solutio Argumẽtorũ Diſcipulorũ Diui Thomæ, qui nõ rectè eum defendunt.

Ad argumentum Caietani

Ad aliud argumentum aliorum reſpõdetur : ſicut materia non dicitur corpus mobile, ita nec dicitur ens mobile, vt ipſi exiſtimant : nam ens mobile dicitur totum compoſitum : nec quantum ad

Ad aliud argumẽ.

tem eſt differentia inter corpus mobile, & ens mobile, vt diximus: quod ſi dicas, materiam generari, dico eſſe falſum: materia enim nō generatur per ſe, ſed ratione compoſiti, cuius eſt pars: vnde non dicitur ens naturale, ſed natura. 2. Phyſi. ca. 1. nec ens mobile, ſed pars entis mobilis.

Solutio rōnū ſecundę opinionis nota. Circa opinionem Alberti, imprimis nō mihi placet diſtinctio illa triplicis corporis: non nego, poſſe ſubſtantiam compoſitam concipi intellectu abſq; actuali quātitate vel qualitate: tamen illa ſubſtantia ſic conſiderata ex intrinſeca ſua ratione habet aptitudinem ad illa, eo ipſo, quo materialis eſt: erit ergo eiuſdem ſcientiæ conſiderare ſubſtantiam quātificabilem, & quantam, & ſubſtantiam qualificabilem, & qualem: non enim alterius ſcientiæ eſt conſiderare hominem riſibilem, alterius hominem ridentem: ob id dico, non eſſe niſi corpus Phyſicum, aut Mathematicum, vt vult Auerroes. 3. Meta. com. 17. & 1. Cœli. com. t. quàmuis alia ratione procedat Auerroes, quam poſtea dicemus.

Ad primum. Ad primam ergo ipſius rationem reſpondetur facilè, cum ens mobile, & corpus mobile idem re ſint, principia corporis mobilis ſunt etiam entis mobilis.

Ad ſecūdum. Ad ſecundum Aegidij reſpondet Iandu. q. 2. quòd licèt ſit ens mobile inferius ente, ſicut ſubiectum ſubalternatæ, tamen non eſt ſubalternata Phyſica, quia ipſius principia ſunt immediata, nec in Metaphyſica probantur. Aliter reſpondet Niphus dicens, quòd etiam ſi ſit inferius ens mobile ente ipſo, tamen non eſt ſpecies, quia ens non eſt genus: in quo videtur Iandu. concedere, mobile eſſe additum extrinſecum, Niphus verò intrinſecum. Ego vero vtrunq; nego.

Nota. Differentia entis ad ſua inferiora, & generis ad ſua. Et eſt ſummoperè aduertendum aliter ſe habere genus ad ſua inferiora, aliter ipſum ens ad ſua: genus enim dicit quandam naturam, & rationem obiectiuam, quæ per varias differentias contrahitur ad ſpecies, aliter nō eſſet vniuocum, niſi præter vocem vnam, eſſet etiam ratio communis, vnde addita differentia generi facit compoſitionem, & additum accidēs facit compoſitionem, ſed accidentalem, vt animal album: at ipſum ens non ſic: non enim dicit naturam communem, ſed omnes res immediatè, ſicut nomen Petrus omnes Petros ſignificat, non ſignificando communem naturam: confusè tamen, & indiſtinctè ſignificat omnia: vnde quando additur quicquam enti, non eſt compoſitio realis, ſed explicatio quædam, & determinatio confuſi: qui enim dicit ens ſubſtantia, ens album, nihil reale compoſitum dicit, quàm ſubſtantiam, & album. Ex quo ſit, quòd ens mobile non eſt compoſitum in re, nam mobile eſt additum, ſignificationem entis confuſam determinans: & ſic ceſſat argumentum Aegidij: & hoc eſt valdè notandum, quod multi non aduertunt: non enim eſt compoſitum ens mobile, ſed rem vnam dicit, ſicut ſi vno vocabulo exprimeretur.

Dubium. Dices, Saltem eſt inferius ipſo ente, & eiuſdem erit ſcientię conſiderare ens, & ens mobile.

Solutio. Dico, & nota, quòd inferiora, & ſuperiora eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare, quādo ſunt ſub eadem abſtractione à materia: at quando non ſunt eiuſdem abſtractionis, non pertinent ad eandem ſcientiam: ens autem abſtrahit à materia omni: mobile vero eſt cum materia ſenſibili: ob id non eiuſdem ſcientiæ genere eſt vtrunq; conſiderare.

Ad tertium. Ad tertium argumētum Scotiſtarum reſpondetur, Angelos non eſſe entia mobilia, cùm ens mobile, & corpus mobile idem re ſint. Angeli autem non ſunt corpora: & quàmuis ens mobile eſſet ſuperius corpore, Angeli non dicerentur mobilia entia: non enim habent motum Phyſicum, cùm in loco, & tempori ſubiecti non ſint.

Solutio rōnū tertię opinionis. Ad primum argumentum pro tertia ſententia reſpondet primò Albertus ca. 3. quòd quies eſt paſſio corporis ſicut motus, ſed eſt priuatiua: quies enim eſt priuatio motus: cùm igitur priuatiuum per poſitiuum cognoſcatur, non oportet dicere corpus quieſcibile, ſed poſitiuum, nempè corpus, ſeu ens mobile. Reſpondet ſecundò, quòd non eſt paſſio vniuerſalis, nam quies non ineſt cuicunq; corpori, cui ineſt motus: cœli enim mouentur, non tamen quieſcunt. Quòd ſi dicas; Etiam non omne corpus mouetur, nam terra non mouetur. Reſpondet, terram non moueri quidem ſecundum locum, tamen mouetur ſecundū alios motus, nā alteratur, frigeſit, caleſit. Reſpondet tertiò Iandu. quòd etiam mobile eſt quieſci-

quieſcibile, cùm priuatorum idem ſit ſubiectum. Ad ſecundum aduerte, quòd mobile dicitur tripliciter, aut quod mouetur actu, aut quod aptitudine mouetur, ſicut dicitur riſibile, quod aptum eſt ridere, & vtroq; modo mobile eſt paſſio, nec ſic in præſenti ſumitur. Tertio mobile dicitur, quod intrinſecum habet principium motus, & ſic ſumitur in præſenti, nec eſt paſſio, ſed paſſionum principium. Ex his omnibus opinio Sancti Thomæ, imò etiam aliorum, ſunt ſatis manifeſtæ. Supereſt, vt dicam, quid mihi videatur. Ego quidem reputo opinionem Sancti Thomæ valde probabilem, & amplectendam, tamen mihi videtur probabilius, non ens mobile, ſed ens naturale eſſe ſubiectum Phyſicæ. Et præterquàm quòd Simplicius, & Auerroes videntur hoc dicere: ponunt enim, Philoſophum conſiderare res naturales: rationes noſtræ hæ ſunt. Illud eſt ſubiectum, quod cum paſſionibus non facit prædicationes ridiculas, & ferè identicas: ſed tale eſt ens naturale, non autem ens mobile. Nam dices benè, ens naturale eſt mobile, & mouetur, ſed quis dicet, ens mobile mouetur, ſeù ens mobile eſt mobile? Secundò, quia ſubiectum clarius debet exprimere radicem paſſionum: at ens naturale clarius radicem paſſionum exprimit, nam natura eſt principium motus; ens autem naturale, quod habet principium motus.

Etia a au is. | rima tio. | . Ratio.

Tertiò, quia eſt multiplex illud mobile, vt dictum eſt: modò enim pro paſſione, modò pro principio paſſionis ſumitur: æquiuocatio autem obſcuritatem importat. Quartò, quia non exprimit principium quietis, quod explicatur per ens naturale: non enim ſufficit dicere, quòd ſatis ſit exprimere paſſionem poſitiuam: nã eodem modo poſſet dici, quòd in definitione naturæ non oportebat dicere, natura eſt principium motus, & quietis, vt dixit Ariſtoteles. Propter hæc mihi talis ſententia probabilior videtur, quàmuis in re non ſit diſcordia, cum omnia ſignificent idem, ob id apud Ariſtotelem, modò ens mobile, modò corpus inuenitur eſſe id, circa quod Phyſica verſatur. Atq; ſatis de quæſtione hac.

3. Ratio. | 4. Ratio.

De diuiſione Philoſophiæ naturalis.
Cap. III.

CIRCA tertium de diuiſione Philoſophiæ naturalis, videtur mihi ſatis commoda illa, quam aſſignãt Simplicius, & Themiſtius: nempè, hæc quæ in Philoſophia naturali cõtinentur, aut ſunt de principijs, aut de his, quæ ex principijs componuntur: de principijs omnium rerum naturalium, & de communibus eſt liber Phyſicorum: de compoſitis ſunt reliqui. Quæ autem componuntur ex primis, aut ſunt ſimplicia corpora ex aliis corporibus non cõſtituta, aut ſunt compoſita, & mixta. Si ſimplicia ſunt, aut incorruptibilia, & ſic ſunt cœli, de quibus traditur in libris duobus prioribus de cœlo: aut corruptibilia, vt elementa, & de his agitur in duobus poſterioribus libris de cœlo: de his enim omnibus primò traditur, tanquàm de ſimplicibus corporibus. De compoſitis verò, quia hoc omnibus eſt commune, nempè generatio, & corruptio; & non ſolùm his, ſed etiam ipſis ſimplicibus elementis; ob id primò de generatione, & corruptione diſſeritur, poſtea de ipſis ſeorſum. Hæc autem compoſita, quædam inanimata, quædam animata ſunt. Primò de inanimatis agitur. Deinde de animatis: atq; inter illa quædam ſublimia ſunt, quæ Metheora dicuntur, quæ ſupra nos fiunt, vt venti, pluuiæ, irides, halones, & ſimilia, de quibus in libris Metheororum: quædam ſubtus in intrinſecis terræ partibus, vt metalla, lapides, de quibus in libro de mineralibus. Animata autem, quia animam habent communiter, prius de anima agitur in libris tribus de anima, & de quibuſdam ex anima procedentibus, videlicet de ſomno, vigilia, iuuentute, ſenectute, vita, morte, & ſimilibus: in libro, qui parua naturalia dicitur, tractantur. Poſt hæc de ipſis animatis: atq; horum, quædam animalia, quædam plantæ. De animalibus in libro de Hiſtoria, & in libris de partibus animalium, & generatione ipſorum latè diſſeritur. Tandem de plantis, atq; hæc eſt breuis ſumma librorum Ariſto. Nec intendimus modò determinare ordinem omniũ

horum, ſat ſit quantum ad præſens inſtitutum attinet hos libros omnium eſſe libros.

Quarto. De procedendi modo.

CIRCA modum procedendi naturalem Auerroes dicit, eſſe maneriem diſciplinæ, & viā demonſtratiuam: per maneriem diſciplinæ intelligit facilem, ac familiarem procedendi modum, qualis eſt inductio, exemplum, definitio, diuiſio, ſyllogiſmus, hypotheticus: per demonſtrationem verò intelligit triplex demonſtrationis genus: eſt enim demonſtratio ſigni, demonſtratio cauſæ, demonſtratio ſimpliciter. Demonſtratio ſigni eſt, quoties per ſigna, & effectus à poſteriori rem demonſtramus: demonſtratio cauſæ eſt, cum procedit demonſtratio per cauſam, ſed effectus iam notus fuerat ante ipſam cauſam: vt ſi quis Eclypſim priùs cognoſcens, cauſam inquireret, & per hanc cauſam probaret effectum: talis demonſtratio ſolùm oſtenderet cauſam, ſed non probaret, effectum eſſe: ob id dicitur demonſtratio cauſæ: at verò cum effectus non fuit ante cauſam cognitus, ſed tunc primùm per cauſam ipſam cognoſcitur, dicitur talis demõſtratio ſimpliciter, quia effectum probat, & cauſam oſtendit: dicit ergo Auerroes, Philoſophum his omnibus demonſtrationibus vti, tamen frequentius demonſtratione ſigni, & cauſæ, quia effectus Phyſici ſunt notiores nobis ſuis cauſis. De iſta demonſtratione cauſæ diximus latè. 1. Poſte. Exiſtimo enim etiam cum effectus præcognoſcitur ante cauſam, demonſtrationem probare effectum eſſe, quia effectus ante cauſam cognoſcitur particulariter, & non ita neceſſariò: at cum per cauſam probatur, vniuerſaliter cognoſcitur, & neceſſariò: & ad hoc fit ille regreſſus, vt effectum imperfectè cognitum perfectiſſimè cognoſcamus; quamuis adhuc ſit diſtinguenda duplex demonſtratio: & quæ probat per cauſam effectum aliquo modo antè cognitum: & quæ probat effectum nullo modo antè cognitum, licèt omnis demonſtratio ſit effectum eſſe probans, ſi per cauſam procedit. Hæc de modo procedendi.

De Libris Phyſicorum Ariſtotelis, ac primò de eorum inſtituto, & ſubiecto eorum. Quæſt. I.

VT igitur ad libros hoſce, quos primos omnium interpretandos ſuſcepimus, accedamus, tria ante ipſum textum breuiter perſtringamus: primum inſtitutum horum: alterum inſcriptionem: tertium diuiſionem. In inſtituto, & ſcopo horum librorum omnes interpretes conueniunt, nempè hîc tradi communia principia, & paſſiones entium naturalium: oportet enim communia prius cognoſci particularibus: hæc autem communia, ſecundùm Simplicium, ſunt materia, forma, reliquæ cauſæ, motus, locus, tempus. *Inſtitutū & ſcopus.*

Sed dices, quod erit obiectum horum librorum? Dico, quòd vnuſquiſq; conſtituit pro obiecto horum librorum illud idem, quod ponit obiectum totius Phyſicæ: vnde ſecundùm Albertum horum librorum obiectum eſt corpus mobile ſimpliciter: ſecundum Sanctum Thomam ens mobile: & nos conſequenter dicemus ens naturale ſimpliciter. Dubitabitur, quo modo idem obiectum poteſt eſſe horum librorum, qui ſunt pars Phyſicæ, & totius Phyſicæ? Hoc dubium monit Albertus. 1. Priorum, in principio: illic.n. dixit, ſyllogiſmum ſimpliciter eſſe obiectum illorum librorum, qui tamen ſyllogiſmus ſimpliciter pertinet ad totam Logicam: & reſpondet, ſyllogiſmum ſimpliciter duobus dici modis: vno modo ſimpliciter, id eſt, vniuerſaliter, vt comprehendit omnes ſuas ſpecies: & ſic ad totam Logicam ſpectat: altero modo ſimpliciter, id eſt, ſolùm vt ſyllogiſmus eſt, & ſub ratione communi conſideratus, & ſic eſt obiectum illorum librorum. Conſequenter nos poſſumus idem dicere, ens mobile, ſeù corpus mobile, aut ens naturale poteſt conſiderari vniuerſaliter cum ſuis omnibus partibus, & ſic totius eſt Phyſicæ obiectum: altero modo præciſè ſub illa ratione communi tantùm: & ſic ad hos pertinet libros. Quàmuis poſſet dici

Subiectū librorum Phyſicorum. — *Dubium* — *Solutio.* — *Altera ſolutio.*

lici obiectum eſſe commune principium rei naturalis, nō enim in omni parte Phyſicæ oportet dare aliquod obiectum compoſitum, nam in libris de anima obiectū eſt anima: in libro de ſomno, & vigilia, ſomnus, & vigilia: ſic etiam in alijs: ita in his communia omnibus entibus naturalibus.

Secundò. *De inſcriptione, & diuiſione horum librorum.* Quæſt. II.

CIRCA inſcriptionem, iſti libri inſcribūtur Græcè περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, id eſt, de naturali auſcultatione: notandum eſt enim ex Themiſtio, & Cicerone, 5. de Finibus, & Aulo Gel. lib. 20. ca. 4. libros conſcriptos ab Ariſt. eſſe in duplici differentia: quidam erant conſcripti ſtylo, & modò procedendi vulgari, & communi, & facili, vt l. mediocriter eruditi poſſent percipere, ac ob id, exoterici dicti, quaſi pro omnibus etiam extrinſecis conſcripti. Alij erant libri profundiori ſtylo, & modò exactiori procedendi compoſiti, nempè demōſtratiuo: & hi dicebantur auſcultatorij, quaſi attentione, & ſtudio indigentes, vt intellegerentur: & dicebantur acroamatici, huiuſmodi ſunt libri Phyſicæ: & præſertim hi: ob id de naturali auſcultatione dicuntur. Notat Simplicius, quamuis iſte titulus poſſit vniuerſaliter Phyſicæ competere, tamen, quia communia omnium tractant, quæ reliqua virtute continent, peculiariter his attribuitur, hoc etiam dicit Albertus: Solent etiam ab Ariſtotele hi libri de motu diei, vt patet 2. Poſterio. cap. 12. & 1. Cœli. text. 38. quia, vt in hoc textu notat Auerro. maxima parte horum tractatur de motu, nempè à tertio incluſiuè vſque ad vltimum librum.

De diuiſione horum librorum. *Phyſices.*

CIRCA horum librorum diuiſionem, Adractus, quem citant Simplicius, & Themiſtius in præſenti: & ipſe Simplic. & Andron. vt refert idē Simpl. in principio. 5. Phyſicorum & Eudem. vt meminit idem Simpli. in principio. 6. Phyſico. Omnes hi in duas partes diuidunt hos libros: altera dicitur de principijs, & hæc continet quinque libros priores: altera de motu, & hæc continet libros tres poſteriores. In particulari autem, in primo libro de principijs intrinſecis agitur: puta materia, & forma: in ſecundo de extrinſecis, puta de agente: & fine: in tertio de motu, quia naturæ definitio fuit data per motū in libro ſecūdo: & quia motus eſt de genere continuorum: tractatur etiam ibi de infinito: cum autem quæ mouentur ſint in loco, & motus ſit in tempore, agitur in quarto libro de loco, & tempore, & de vacuo, quod rationem loci videbatur habere. De ſpeciebus verò motus, & de contrarietate ipſius traditur in quinto, & de quibuſdam communibus rerum naturalium, vt eſſe ſimul, eſſe contiguum, conſequenter, & alia: In ſexto verò de partibus motus quantitatiuis diſſeritur: in ſeptimo verò, & octauo de principio extrinſeco motus. Hæc ex dictis authoribus colligi poſſūt. Poſſes dubitare, quare tertius, quartus, & quintus liber dicuntur de principijs, cum potius ſint de paſſione corporum, quæ eſt motus? Exiſtimo, eſſe dicendum, quia in his agitur de motu, vt eſt pars definitionis principiorum, nempè ipſius naturæ: ob id totum inter libros de principijs computatur: in reliquis tribus agitur de motu ſecundùm ſe. Dubitabis, non ne etiam in ſecūdo libro tractatur de materia, & forma, cum natura non ſit aliud, quàm materia, & forma? quo modo ergo tractatur de efficiente, & fine? Dico præcipuè agi de efficienti, & fine, nam natura, quæ forma dicitur, habet rationem cauſæ efficientis, vt dicetur poſtea. Porphirius verò, vt refert Simplici. in principio. 5. Phyſi. tantùm quatuor priores libros dixit eſſe de principijs, reliquos verò quatuor de motu, quàm ſententiam recipit Philoponus in præſenti.

At ſi licet in hoc aliquid dicere, exiſtimarem, eſſe conuenientius diei, duos priores libros eſſe de principijs rerum naturalium, reliquos verò de motu, & de his, quæ motum ſequuntur: & hoc videtur ſentire. Auerroes. 1. Cœli. com. 38. vt diximus.

Dubium primum.

Dubium ſecundū.

Altera diuiſio.

Authoris ſententia.

diximus. Accedamus igitur tandem ad textum: interpretabimur autem verſionem antiquam, diuiſionem, textuum ſequentes.

Quoniam cognoſcere, ac ſcire. Tex. 1.

Quæ ſit intentio, & ſcopus Ariſtotelis.

Primi textus expõ. i. Philoponi.

QVINQVE textibus primis continetur proœmium horũ librorum, quãmuis Simplic. exiſtimet eſſe vniuerſale pro tota Phyſica: in primo textu manifeſtatur intentio, quæ conſiſtit in hac concluſione, Ante omnia oportet determinare principia ſcientiæ naturalis: hanc probat hoc ſyllogiſmō, vt benè dicit Philop. In omni Methodo, cuius ſunt principia, cauſæ, & elementa, intelligere, & ſcire contingit ex perceptione ipſorum principiorũ, cauſarum, & elementorum: ſed naturalis ſcientiæ ſunt principia, cauſæ, & elementa: ergo ex eorum perceptione contingit ſcire: aggrediẽdum ergo eſt ipſa tractare.

Secunda Simplicij expoſ. Nec mihi placet ſyllogiſmus Simplicij, non enim literæ conſonat. ſic enim ipſe componit: omnia habentia cauſas, principia. l. elementa ex ipſorum perceptione ſciuntur: ſed res naturales habent principia, cauſas, & elementa: ergo res naturales, ex horum perceptione, ſciuntur: prior videtur magis ad mentem Ariſtotelis.

Huius ſyllogiſmi maiorem ponit cum ſua probatione, quæ eſt per inductionem communem: omnes enim ſe arbitrantur ſcire, cùm principia prima, cauſas primas, & vſq; ad elementa cognoſcunt: minorem ſubticet, quia, vt dicit Simplicius, tãquam per ſe notum accepit, res naturales habere principia. Hanc verò ſuppleuit Theophra. & probauit, quia omnia compoſita habent principia, res autem naturales compoſitæ ſunt, ſunt enim corpora mixta.

Singulorum verborũ expoſitio. Sed conſideremus verba Ariſt. inquit, Cognoſcere, ac ſcire, Alexan. dicit, eſſe ſynonima, ac pro eodem accipi. Auerroes verò, & Simplicius dicunt diuerſa ſignificare: cognoſcere enim eſt genus comprehendens quamcunq; cognitionem ſiuè per cauſam, ſiue ſine cauſa, ſiue neceſſarium, ſiue non neceſſarium. At ſcire, cognitionem demonſtratiuam dicit: ponuntur autem iſta duo verba, vt vnum ſit velut appoſitio alterius, vt ſit ſenſus, contingit ſic cognoſcere, vt ſit ſcire. Sanctus Thomas per cognitionem intelligit eam, quæ per definitionem ſit, per ſcire verò eam, quæ per demonſtrationem: tam aut in definitione, quàm in demonſtratione cauſæ ſumuntur. Sed commodior videtur expoſitiò Simplicij. Alterùm verbum eſt, Methodos: quàmuis autem Methodus pro quocunq; habitu ſpeculatiuo, aut actiuo ſumatur, tamen hic ſecũdum Auerroem, pro arte quadam, & ratione ſumitur, ſecundum quam ea, quæ in ſcientia ſunt, traduntur: & in hac methodo oportet à cauſis incipere, vt dicit, quando eſt de re habente cauſas.

Sequuntur modò illa verba: Principia, cauſæ, elementa: in quibus innumeræ ſunt expoſitiones: primas adducamus. Alphara. Omnia hæc ad principia cognitionis refert, vt per principia dignitates communes, per cauſas præmiſſæ peculiares concluſionis, per elementa maior, & minor extremitas intelligantur: ex horum enim cognitione ſcientia fit rei. Quid intelligat Ariſto. p principia, cauſas & elemẽta. Prima ſententia.

Reliquæ autem expoſitiones ſunt de principijs rei, quæ in hoc conueniunt, vt ſenſus ſit Ariſtotelis: oportet ſcientiam rei procedere ex eius cauſis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus: licèt autem iſte ſit ſenſus omnium, tamen quid per ſingula verba intelligere oporteat, nō omnes eodem modo explicant. 2. Sñia.

Fuit igitur ſententia ſecunda Alexandri, vt refert Simplicius, per principia, efficientem cauſam intelligi, per cauſam, formalem, & finalem: per elementa materialem: & hanc ſententiam recipit Sanctus Thomas. Tertia ſententia fuit Auerrois, 3. Sñia. & Alberti Magni, per principia, cauſam efficientem; per cauſas, finalem: per elementa materiam, & formam, quæ rem componunt, eſſe intelligenda.

Quarta ſententia fuit Porphirij, & Philoponi, quòd per principia, & cauſas idem intelligitur, nempè finalem, & efficientẽ cauſam. per elementa verò materiam, & formam. Vltima ſententia eſt Simplicij, quæ mihi magis placet, vt per principia 4. Sñia. 5. Sñia.

pia

pia quid cõmune intelligatur ad cauſas, & elementa : omnis enim cauſa , & omne elementum principium eſt, non è contra: per cauſas verò, extrinſecæ intelliguntur, nempè finis,& efficiens: per elementa verò,intrinſecæ,materia, & forma, vt ſit ſenſus, oportet in ſcientia principia cognoſcere: hæc autem,a t ſunt extrinſecæ cauſæ,efficien , & finis.l.elementa, id eſt,intrinſecæ, materia, & forma. & profectò, quòd principium communiter ſumatur, patet ex concluſione, quam infert:oportet principia Phyſicæ determinare: vbi clarum eſt, quod ſaltem materiam, & formã intelligit, nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte, quod loquitur diſiunctiuè, vt vniuerſalior eſſet propoſitio, vt notat Philoponus: nam non omnes ſcientiæ omnes habent cauſas : quædam enim formam, quędam finem ſimul,quædam omnes habent, in ſingulis autem cognitio fit ex perceptione earum cauſarum, ſeu principiorum, quæ habent.

Circa probationem maioris occurrunt verba explicanda, Principia prima, cauſas primas, vſq; ad elementa. Auerroes enim non in eadem ſignificatione accipit hæc verba, in qua accipiebantur in ipſa maiori.nam per principia prima intelligit cauſas extrinſecas,efficientem,& finalem,remotas, & ſupremas:per cauſas primas intrinſecas materiam, & formam remotas etiam. Per elementa verò omnes quatuor cauſas proximas : vt ſit ſenſus, Scire arbitramur, cùm à cauſis primis, & remotis vſq; ad ipſas proximas peruenimus. Dices tu , quæ ſunt iſtæ cauſæ primæ, & proximæ ? Reſpondet, remotas eſſe , primam materiam, primam formam , primum efficiens , primum , ſeu vltimum finem : per materiam primam intelligit ipſam materiam ſecũdum ſe, ex qua ſunt factæ omnes res naturales : materia verò proxima eſt cum his diſpoſitionibus induta, quæ ſunt peculiares ſingulis ſpeciebus : alia enim eſt materia lapidis, alia equi, proxima : nam remota eiuſdem rationis eſt. Per formam primam intelligit ſolam formam , quæ cum materia facit compoſitam ſubſtantiam in cõ'muni : per proximam formam verò eam, quæ facit hanc.l.illam ſubſtantiam , puta animal, plantam, mixtum : per agentem primum,remotum, & vniuerſalem intelligit,qualis eſt primus motor: per propinquum verò intelligitur agens particulare: idẽ de fine:oportet ergo ab ipſis ſupremis vſq; ad particularia principia deſcendere.

Hæc eſt expoſitio Auerrois , quæ mihi non placet , vt meritò refellitur ſio à D.Thoma , quia in tam breui contextu, & connexione verborum admittit tãtam æquiuocationem . Quòd ſi ipſe noluit admittere illa duo verba Cognoſcere,& ſcire eſſe ſynonima , quia in ſciẽtia non debẽt admitti vocabula talia: multo minus profectò admittenda erant æquiuocã. Alexander aliter intelligit : ſumit enim iſta pro principio cognitionis , vt primæ cauſæ dicantur dignitates communes: prima principia , intermediæ propoſitiones: elementa verò proximæ præmiſſę concluſioni : ſcientiæ enim per hæc procedunt.

Confutatio expoſitionis Auerrois

Alexãdri expoſitio.

Hanc expoſitionem non recipit Simplicius propter ęquiuocationem verborũ, & meritò : cùm enim in maiori , accepta ſint principia rei , non oportuit in principia cognitionis murare. Propterea dico cum Simplicio, ꝙ manet eadem ſignificatio vocabulorum , ſed reſtricta, per illud, Prima : prima enim principia dicuntur quęcunq; cauſę cuiuſq; generis,ſed ſupremæ : & declarantur per primas cauſas, quæ ſignificant extrinſecas ſupremas ; & elementa , primas , & ſupremas intrinſecas, vt ſit ſenſus : tunc ſcire exiſtimamus, cũ cauſas ſupremas , & immediatas non ſolùm intrinſecas , ſed etiam extrinſecas cognoſcimus. Hæc circa literam textus.

Cõfutatio.

Tertia Auctoris expõ.

An quilibet artifex demonſtret per quodlibet genus cauſæ.

Quæſt. III.

QVIA inter exponendum diximus,non omnem ſcientiam quodlibet genus cauſæ conſiderare, meritò dubitatur, an ita ſit.& primò videtur, quòd Metaphyſicus non conſideret efficientem cauſam : Metaphyſicus abſtrahit à motu,at efficiẽs cauſa importat motum, nõ ergo pertinet ad Metaphyſicum : maior eſt certa minor probatur ex definitione: efficiens enim eſt,vnde primò incipit motus.

Rões I cõtrariũ.

Secũdò

2 Secundò videtur, quòd conſideret materiam, materia eſt pars quædam entis, vt notum eſt, ergo pertinet ad Metaphyſicũ. præſertim cum in 8. & 11. libro multa di-
3 cãtur de materia. Tertiò res Mathematicæ habent omnes quatuor cauſas, ergo Mathematicus vtitur quolibet gñe cauſæ: antecedens eſt notum, nam res Mathematicæ ſunt formæ ſaltem habentes materiam intelligibilem: & cum non ſint à ſe, neceſſariò habebunt cauſam extrinſecam.
4 Quartò, ſunt multæ concluſiones Phyſicæ, quæ non probantur, niſi per vnum, aut alterum genus cauſæ, vt notũ eſt: ergo Phyſicus non ſemper conſiderat quatuor genera cauſarum. Hæc ſunt argumenta, quæ in hac parte difficiliora videntur.

Opiniones circa Metaphyſicam. Circa hoc primum dicamus, quid ſenſerint Philoſophi antiquiores circa Metaphyſicam. Auerroes cenſet, ipſam
1 ſolam vti fine, forma, & efficienti, ſed non
2 materia: id ipſum Albertus. Alexander verò formam tantum, & finem conſiderare aſſerit.
3 Burleus dicit, duplicem eſſe Metaphyſicæ partem: alteram, quæ de intelligentijs tractat, & hæc materia non vtitur, benè tamen alijs tribus: alteram, quæ de communibus alijs omnibus entibus, & hæc materiam conſiderat.
4 Hoc autem non recipit Paulus Venetus, ſed quòd nullo modo materia vtatur.

Opiniones circa Mathematicã. Circa Mathematicam vero Auerroes ſola vti forma dicit, idem etiam Alexander. Hoc tamen reprehẽdit Simplicius: dicit enim etiam conſiderare materiam,
1 nam in Muſica numeri habent rationem
2 materiæ, proportiones verò formæ.
3 Alij dicunt Mathematicam non vti cauſa vlla, ſed procedere per quędam principia certiſſima, quæ nec cauſæ, nec effectus verè dici poſſunt: vnde ipſius demonſtrationes nec ſunt, quia, nec, propter quid, certiſſimæ tamen, & notiſſimæ ſunt, Hoc dicit Niphus: & videtur id concedere Paulus, licèt non omninò: id etiam dicit Buridanus in procemio Metaphyſi. & Procul. 1. elem. vbi dicit, demonſtrationes Mathematicas procedere per ſigna quædã. Hæc ſunt de opinionibus aliorũ.

Primum fundamẽtum. Pro huius autem determinatione ſit primum fundamentum: tunc probamus per cauſam formalem, cum medium demõſtrationis eſt alicuius extremi forma, licèt accidat aliquando, quòd illa forma ſit efficiens vnius extremi. v.g. probatur, viuentia à ſe moueri, quia animam habent eſt quidem demõſtratio per formã, quamuis anima ſit effectiuum principiũ illius motus, eſt tamẽ viuentium forma: & hoc ſæpe euenit, quoties per ſubiecti formam, & naturam demonſtramus, quæ frequenter eſt cauſa effectiua proprietatũ.

Nota. Aduerte autem, quòd aliquando pro forma vtimur aliquibus rationibus intellectu diſtinctis, quæ dicuntur habere locum cauſarum formalium, licèt verè nõ ſint cauſæ, cùm ſint idem realiter cum effectibus: dicuntur tamen cauſæ, quia dũ intellectu ſeparantur, ſunt veluti antecedentes alias rationes, ſicut eſſe actum independentem in eſſe, eſt cauſa, quòd anima rationalis ſit immortalis, quàmuis ſecundùm rem hæc duo idem ſint cum ipſa anima. & hoc demonſtrationum genere demonſtramus de Deo, & de ſimplicibus rebus aliqua, quo frequenter vtitur Metaphyſicus, & ad genus cauſæ formalis reduci debet.

Secũdum fundamẽtum. Sit ſecundum fundamentum, in quo oportet explicare duplicem materiã, nempe ſenſibilem, & intelligibilem, quid ſit harum vtraq; S. Tho. enim, quem multi ſequuntur, per materiam ſenſibilem intelligit ſubſtantiam indutam qualitatibus elementaribus, calore, frigiditate, humiditate, ſiccitate, & ex his compoſitis: per materiam vero intelligibilem, intelligit ſubſtantiam ſola quantitate conceptã, quam Mathematicus ſpeculatur: hoc communiter dici ſolet. At verò quantùm ad materiam intelligibilem, aliter mihi videtur dicendum, quòd quantitas ſola ſit materia intelligibilis. Attende autem, quòd Mathematicus non habet pro obiecto quantitatem, ſed figuras, & formas, quæ in quantitate ſunt: vt enim faber ferrarius, non de ferro, ſed de forma, quæ in ferro fit, agit: ita & Geometra, non de quantitate, ſed de figura in ea facta.

Ex quo fit, quòd multo aliter Phyſicus de quantitate tractet, & Mathematicus: Phyſicus enim de illa agit, vt eſt accidens quoddam corporis ſenſibilis: at Geometra de ea agit, vt materia, in qua figurę ab ipſo conſideratæ inſiſtunt: ob id quantitas dicitur materia Mathematici.

At quia

Atquia non accipit Geometra.l. Mathematicus hanc materiam, ſicut eſt in rebus: non enim ſic lineæ, & puncti, & ſuperficies ſunt, ſicut Mathematicus ſumit; ſed prius per imaginationem,l. intellectū illa ſeparat, & ſic abſtrahit,ac ſi ſic abſtractas figuras conſiderat: dicitur materia intelligibilis,quàmuis (vt mihi videtur probabile) crediderim,has quantitates,materiam dici intelligibilem. Hanc ſententiā de materia intelligibili docuit Albertus in cap. 1. Phyſicæ, & eſt valdè notanda. Materia igitur Mathematica eſt quantitas ſic intellectu percepta, ſicut materia phyſica ſunt accidentia ſenſibilia, in quibus res Phyſicæ ſunt, vt à Phyſico conſiderantur.

Sit tertium fundamentum: quemadmodum Phyſicus materiam ſuam conſiderans,probat per eam aliquas proprietates ex ipſa prouenientes rebus, quarum eſt materia: ita Mathematicus probat etiā per ſuam intelligibilem materiā aliqua, quæ ab ipſa figuris inſunt. & hoc profectò eſt certiſſimum: nam quòd figura ſit in duas partes æquales diuiſibilis à Mathematico probarur, & non niſi per quantitatem ipſam.

His ſuppoſitis, ſit prior concluſio. Metaphyſica non probat per efficientem cauſam; probat tamen per agentem: eſt enim differentia inter efficiens,& agens,nā efficiens dicitur id,quod motu agit,agens verò quod ſine motu,ſed actione ſolum immanenti: Phyſici eſt conſiderare cauſas efficientes;at Metaphyſici agentes: vnde Metaphyſicus conſiderat cauſam primā, vt diſponentem, vt gubernantem omnia, vt ab eā omne deriuatur eſſe, ſed non vt mouentem,& producentem cūcta motu cælorum, hoc enim Phyſici eſt: vnde D. Tho.in præſenti dicit, Metaphyſicum conſiderare cauſas finales, formales, & agentes.

Secunda concluſio. Mathematicus frequentius per formam procedit,id eſt, probando paſſiones, per ipſarū formas.l. ſubiectorum: præcipuè enim figuras conſiderat, & per ipſas probat: aliquando etiā per materiam ſuam aliqua demonſtrat, vt diximus.

Reſpondeamus ad argumenta, in quorum ſolutione,quæ ſuperſunt, explicabuntur. Ad primum ſolutio patet ex dictis: admittimus enim non conſiderare efficientes cauſas,conſiderat tamen agentes. Ad ſecundum reſpondet Albertus, materiam conſiderari à Metaphyſico tanquàm entis partem, nempè, vt potentia eſt, & ſecundū aliquot attributa, ſed non vt cauſa eſt, & per ipſam probet. At contra hoc eſt argumentum: nam ab Ariſtotele conſideratur. 12. Meta. cap. 4. vt omnium rerum prædicamentalium principium. Docet enim eadem eſſe entium principia, quorum vnum eſt materia: ergo poterit demonſtrare per ipſam,tanquam per principium, aliquid de ipſo ente in decem prædicamenta diuiſo: & ita mihi videtur, ſalua pace Alberti. Vnde dico,quòd Phyſicus probabit per materiā, vt motui ſubiicitur, ſed non ita Metaphyſicus, niſi in quantum eſt principium ipſius eſſe. Ad primum. Ad ſecundum.

Ad tertium negari non poteſt, res Mathematicas habere quatuor cauſas,ſed nō vt Mathematicæ ſunt; quia Mathematicus conſiderat ſuas figuras in facto eſſe,& non ſecundum quod fiunt, aut fieri poſſunt,ob id abſtrahit ab efficiente, & fine: nam ſi productionem illarum non contemplatur, nec efficientem, nec finem opus erit ſpeculari: hę enim cauſę ad productionem, & actionem rerum conuenire ſolent: quòd ſi materiam conſiderat intelligibilem, hoc non vt alicuius mutationis principium eſt, ſed vt in tali materia formæ illæ ſuſtentantur. Ad tertiū

Ad quartum reſpondetur, quòd Phyſicus à toto genere vtitur quatuor generibus cauſarum, quàmuis non per quatuor has cauſas ſingulæ concluſiones Phyſicæ probentur: aliquando enim id fieri poteſt, ſed non eſt opus, ſat eſt quaſdam per hanc, quaſdam per illam cauſam Phyſicus probet. Ad quartum.

An ad rei perfectam cognitionem opus ſit omnes eius cauſas cognoſcere. Quæſt. IIII.

VTILE eſt, hoc examinare,vt intelligamus propoſitionem textus ſcientiam eſſe per principia, cauſas, & elementa: & quòd non ſit opus ad ſcientiam perfectam Rōnes I cōtrariū. 1

fectam omnes cognoſcere cauſas: probatur primò: definitio explicat rem, at definitio conficitur ſufficienter ex materia, & forma, vt dicitur. 8. Metaphy. cap. 3. ergo ad perfectam rei cognitionem, non erit opus, omnes cauſas cognoſcere.

2 Secundò, demonſtratio facit perfectam rei ſcientiam: at demonſtratio per vnicum genus cauſæ procedere poteſt, vt notum eſt: non ergo omnes cauſæ cognoſcendæ ſunt.

3 Tertiò, ſi res non cognoſceretur perfectè, niſi omnibus ipſius cognitis cauſis, ſequeretur, quòd nulla ſcientia perfectè faceret cognoſcere rem, quia non tradit quælibet ſcientia omnes ſui ſubiecti cauſas, vſq; ad vltimam.

Prima opinio. Nota. Circa hanc quæſtionem Paulus Venetus, quem communiter multi ſequuntur, diſtinguit duplicem eſſe cognitionem: ſimplicem, & complexam. Simplicem, qua res ſimplici notitia l. definitiua cognoſcitur: complexam, qua res per propoſitionem cognoſcitur: vtraque dupliciter dici poteſt, perfecta ſimpliciter, & ſecundum genus: illa dicitur ſimplex cognitio ſimpliciter perfecta, qua res ſecundum eos omnes conceptus cognoſcitur, qui de re formari poſſunt eſſentialiter, vt quòd eſt homo, quòd eſt animal, quòd corpus, quòd ſubſtantia, quòd conſtat materia, & forma, & ſimilia: illa ſimplex dicitur ſecundum genus, qua res ſimplex ſecundum aliquem gradum cognoſcitur, nempè vt homo, aut vt animal: Similiter complexa ſimpliciter perfecta eſt, cùm omnia prædicamus de re, quæ ei competunt: ſiue eſſentialia, ſiue accidentalia. ſecundum genus verò, cùm cognoſcitur res ſecundum aliquod prædicatum, puta homo, quòd eſt riſibilis, aut diſcurſiuus.

1 Reſpondetur igitur primò: ad ſimplicem rei notitiam ſimpliciter perfectam oportet cognoſcere omnes cauſas per ſe rei tam intrinſecas, quàm extrinſecas rei.

2 Dicit ſecundò: ad cognitionem ſimplicem perfectam ſecundum genus, ſufficit cognoſcere definitionem rei eſſentialem.

3 Dicit tertiò, ad cognitionem complexam perfectam ſimpliciter, omnia ipſius prædicata eſſentialia, accidentalia, cauſas per ſe, per accidens, vltimas, propinquas, & partes oportet cognoſcere.

4 Dicit quartò: ad complexam perfectam ſecundum genus, id eſt, ad aliquam vnã propoſitionem de re ſufficit cognoſcere omnes cauſas vnius generis, aut efficientes, aut alias quaſuis à proxima vſq, ad primam, & immediatam: ſic enim eſt perfecta demonſtratio.

2. Opinio. Hæc ſententia, & opinio Pauli Veneti eſt communis, & vera, tamen nõ videtur mihi adeò neceſſaria illa diſtinctio notitiæ perfectæ in ſimpliciter, & ſecundũ genus: nam abſolutè concedẽda eſt notitia rei pfcta, quæ in ſcientia quauis traditur, & res dicenda eſt perfectè cognoſci, cùm omnia ea cognoſcuntur, quæ de illa re in ſcientia, ad quam ſpectat, traduntur: perfectè enim cognoſcitur equus, cùm omnia, quæ Phyſicus de ipſo dicit, percepta ſunt: quòd ſi de illa generali rei cognitione loquamur, vt loquitur Paulus, non dubium eſt rem cognoſci perfectè, cùm omnia, quæ ad ipſam vtcunq; ſpectant, cognoſcuntur: & tunc non per vnam ſcientiam contingit rem vnam perfectè cognoſcere, ſed per varias: vt homo ſecundum naturæ partes, & paſſiones à Phyſico cognoſcitur: ſecundum quòd ens, ſubſtantia, & ea, quæ ab his procedunt, à Metaphyſico: ſecundum virtutes, & actus humanos, à Morali: ſecundum quantitatum dimenſiones à Mathematico, ita, vt omnes ſcientiæ ſimul perfectam rei, & vniuerſalem cognitionem faciant, non tamen quælibet per ſe, vt dicit Iandu. q. 3.

Vndè nihil differimus à Paulo, niſi in hoc quòd cognitio, quæ de aliqua re per vnam ſcientiam habetur, abſq; addito, vocetur perfecta.

Solutio argumẽtorum. Ad argumenta vna eſt reſponſio, quòd illa probant ſcientiæ perfectionem, quæ eſt ſecundum ſingulas ſcientias. & modos ſciendi, ſed non vniuerſalem hanc, de qua loquimur.

Dices, de qua loquebatur Ariſtoteles in ſua maiori? Dico, de perfectione cuiuslibet ſcientiæ totalis, non huius. l. illius demonſtrationis, ſed totius habitus ſpecifici: & in hoc habitu, prius ordine doctrinæ proceditur à ſupremis cauſis illius ſcientię

ſcientiæ vſq; ad proximas, qui modus eſt compoſitiuus. At in ſingulis ſcientiæ demonſtrationibus à cauſis proximis vſque ad ſupremas reſoluendo procedimus: ob id.8. Metaphy.cap.4. de tali modo procedendi, dixit Ariſtoteles, quòd prius eſt danda cauſa proxima, & particularis. At in præſenti de ordine totius ſcientiæ à primis dicit eſſe incipiendum.

Innata autem eſt ex notioribus. Tex. II.

SANCTVS Thomas hos quatuor ſequentes textus de ordine procedendi circa principia interpretatur, quod idē dicit Philop.quamuis varius, & inerctus ſatis in hoc. Secundum igitur hos doctores ſenſus Ariſtotelis eſt, poſtquàm dixit eſſe à principiis incipiendum, conſtituit, qualiter à principiis oportet incipere, ac dicit, ab vniuerſalioribus, & confuſis incipiendum eſſe principijs, vſq; ad particularia.

Quod ſic probat: à notioribus nobis eſt ſecundum naturalem viam incipiendum: at vniuerſaliora ſunt nobis notiora ſingularibus; id eſt, minus vniuerſalibus, ergo ab his eſt incipiendnm.

Minorem probat triplici exemplo: primùm à toto ſenſibili: totum enim integrale notius eſt ſenſui, quàm ſuæ partes: at vniuerſaliora ſunt ſicut totum quoddam, quia multa, vt partes, continent: ergo ſunt nobis notiora.

Secundò, à toto definibili: notius enim eſt nobis definitum homo, quàm ſuæ partes, animal, rationale: at vniuerſaliora ſunt, vt totum quoddam.

Dices quomodo homo, & definitum dicitur notius partibus, cùm partes ſint vniuerſaliores, nempè genera, & differentiæ, quæ dicuntur notiora? Reſpōdetur, poſſe hæc dupliciter conſiderari, & vt partes conſtituentes ſunt, & ſic minus notæ dicuntur.l. vt tota quædam vniuerſalia ſunt, & ſic notiora ſunt.

Tertium exemplum.l. ſignum à pueris, quibus vniuerſalia ſunt notiora: primò enim vocant omnes viros partes, & omnes fœminas matres. ita exponunt S.Tho.& Philop.

Quàmuis in vno differant. S. Tho. ēm per vniuerſalia, & confuſa, intelligit vniuerſalia prędicando, vt ſunt genera: at Philop.id reiicit dicens, iſta eſſe obſcura, & pueris (quotum exēplum Ariſto.ponit) ignota: ſed per confuſa, & vniuerſalia intelligit Philop.indiuidua vaga, vt aliquod ens, aliquod corpus, aliquod viuens: hæc enim ſunt notiora: differunt autem ab ipſis vniuerſalibus, nam vniuerſalia naturas quaſdam cōes immediatè ſignificant, vt animal ipſum animal. At vaga iſta ipſa ſingularia indiuidua ſignificant, confuſe tamen, & indiſtinctè, vt aliquis homo hunc.l.illum confuſè ſignificat: ita Sanctus Thomas, & Philop. *Diſcrimē inter. D. Thomā. & Philoponum.*

At Simplicius, Themiſt. Theophraſt. & Auerro. volunt, vt hic Ariſtoteles velit Methodum, & inſtrumentum indagandi principia aſſignare: nam cùm dixiſſet à principio eſſe incipiēdum, poſſet meritò dubitari (cùm principia non habeāt principia, per quæ probentur) quæ Methodus erit indagandi principia? & hanc tradit in præſenti textu, nempè à ſigno, & à poſteriori, qui modus eſt à notioribus nobis. *Secunda expō Simplicii &c.*

Sunt autem primùm nobis dilucida. Tex. III.

AT quia poſſet quis dicere, quę ſunt iſta nobis notiora: reſpōdet eſſe confuſa magis. Per cōfuſa aſit omnes hi intelligunt cōpoſita ſenſibilia, per quæ principia oſtēduntur, nam ipſe Ariſto. per generationē, & mutationes ſenſibilium cōpoſitorum indagat ſtatim materiam, & formam, & per effectus ipſorum cauſæ indagari ſolent: atq; iſta expoſitio mihi placet.

Literam conſidera, Innate, id eſt, naturalis, non arte, ac doctrina acquiſita. Eſt enim modus cognoſcendi noſter, quem nullo magiſtro habemus, à nobis notioribus ad nota natura procedere. *Singulorum verborū expō tex. 2. & 7.*

Via.i.modus, methodus, ac demōſtratio, ſecūdū quā ignota nobis quærimus.

Natura, non hic naturam ſumit, ſicut in præcedenti textu, cùm dixit ſcientiam de natura: illic enim pro re naturali ſumpſit habenti in ſe principium motus, hìc autem pro ipſa rei ſubſtantia, vt id dicatur notum natura, quod ſecundum ſe

cognoſcibile eſt; & notius natura, quod ſecundum ſe cognoſcibilius eſt, quamuis nobis non ſit ita notum: & hoc notum natura vocat etiam notum ſimpliciter: dicit enim, non eſſe eadem nota nobis, & nota natura, id eſt ſimpliciter: hoc autem poſtea examinabitur.

Confuſa. S. Tho. vt diximus, intelligit vniuerſalia in prædicando. Philop. ſingularia vaga. Alexan. dignitates vniuerſaliſſimas. Alij, vt refert Simplicius, quæſtiones communes, vt in ſequenti capite proponuntur: nempè, an principia ſint plura, l. vnum, & ſimilia. Simplicius verò, & Themiſt. & reliqui, quos ſuprà diximus, compoſita ſenſibilia.

Qui diuidunt hæc, id eſt, diuidentibus confuſa, & compoſita ſiunt nota ipſa principia; per diuiſionem intellige reſolutionem effectus in cauſam, & compoſiti in ſua componentia: tali enim reſolutione nota fiunt principia.

Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia. Tex. IIII.

Prima expoſitio. QVAMVIS in textibus duobus præcedentibus; omnes illi conuenerint, tamen in hoc quarto, & quinto variant: vult enim Simplicius, vt adhuc in his fiat ſermo de via demonſtrandi, & inferat quod ex vniuerſalibus ad ſingularia ſit procedendum, quia illa ſint nobis notoria, vt oſtendit triplici ſigno ſuperius explicato.

Per vniuerſalia autem intelligit, ſecundum Simplicium, idem, quod per confuſa, nempè ipſa compoſita, quippè in compoſito multa comprehendantur.

Per ſingularia verò ipſas cauſas, quia ſicut ſingularia indiuidua à ſe habent eſſe, ita & cauſæ: atq; videtur iſta commoda expoſitio.

2. Expō At verò Themiſt. & Theophra. voluit, vt aliud fiat in his duobus textibus, nam cùm intentio ſit propoſita in primo, & modus demonſtrandi in ſecundo, & tertio; nunc in quarto, & quinto proponitur ordo doctrinæ: cùm enim iam via indagandi principia ſit poſita, ſupereſt, vt tradatur à quibus principijs ſit incipiendum.

Et dicit, ab vniuerſalibus ad ſingularia, id eſt, à principiis communibus vſq; ad proxima, vbi per vniuerſalia principia communia, per ſingularia proxima oportet intelligere. Quòd autem ab vniuerſalibus ſit incipiendum, probat, quia nobis ſunt notiora.

Ac ſic continuari debet iſte textus cum præcedenti: cùm enim illic viam doctrinæ, & demonſtrandi à notioribus nobis eſſe docuiſſet, ac ob id à confuſis. Dicit etiam in ordine doctrinæ ab vniuerſalibus incipiendum, quia etiam hæc ſunt notiora nobis, vbi aliud per vniuerſalia, aliud per confuſa intelligi videtur. Atq; hæc expoſitio ſine dubio eſt ad modum conueniens, quàmuis & reliquæ ſint probabiles, & bonæ.

Poſtea explicatur triplici ſigno, vniuerſalia eſſe notiora nobis; primum eſt ex toto ſenſibili, quod ſuis partibus notius eſt: cauſæ autem vniuerſales ſunt vt totum quoddam, ac multa, vt partes, includunt, quæ ſunt cauſæ inferiores, & ipſa proxima principia.

Patiuntur & hoc quidem. Tex. V.

ALIIS duobus ſignis explicat, vniuerſalia nobis notiora, quæ ſuperius explicauimus. Solùm eſt hic aduertendum, pueros vocare omnes viros patres, potius phantaſia, quàm vſu intellectus: non enim illud eſt vniuerſale, ſed vagum ſingulare, quàmuis Auerroes videatur dicere, hoc eſſe per intellectum: ſed nō ita eſt dicēdū.

An vniuerſalia ſint nobis notiora ſingularibus? Quæſt. V.

De quib' agendū. NON minus difficilis, quàm communis in hoc loco ſe nobis offert difficultas de primo cognito: explicandus erit primò quæſtionis titulus, & punctum difficultatis oſtendendum: poſtea quid viri doctiſſimi ſenſerint, proponemus: ac tandem quid in hoc ſentiendum ſit, vt probabilius viſum fuerit, determinabimus.

Tituli qōnis explicatio. Nota primo. Aduerte igitur, quòd non hic quæritur, quod ſit obiectum intellectus: hoc enim, ſecundum omnium ſententiam, eſt

ens, quod ſignificat actum: vt enim viſus in colorem, auditus in ſonum, vt in propria obiecta feruntur, ita intellectus in id, quod eſt: ſed quo eſt, cum multi ſint entium gradus, quidam communes, quidam minus communes: petitur, qui ſint primò ab intellectu noſtro cogniti, an communes, an minus communes.

Aduerte præterea, vniuerſale ſumi, aut pro vniuerſali in cauſando, aut pro vniuerſali in prædicando: vniuerſale in cauſando eſt cauſa, quæ plures effectus differentes ſpecie producit, concurrendo cum cauſis particularibus, vt Deus, intelligentiæ, & cœli: & talia ſunt difficilli ma cognitu, nec de his eſt ſermo. Vniuerſale in prædicando eſt id, quod de multis prædicatur, vt ſpecies, genera.

Et adhuc iſta dupliciter ſumuntur, aut pro ſecunda intentione. quæ dicuntur vniuerſalia Logica, nec ſic de iſtis eſt ſermo: aut pro prima intentione, nempè pro ipſa natura, quæ dicitur genus, aut ſpecies, vt homo, animal, viuens, & de his eſt ſermo, quæ vniuerſalia dicuntur in re, Logica poſt rem, in cauſando verò ante rem, quomodo loquitur Philop. hic & Albertus. Dubium igitur eſt de vniuerſali in re: an primò cognoſcatur à nobis animal, quàm homo, & communius, quàm particularius.

Aduerte præterea, notitiam eſſe duplicem; alteram quidem confuſam, alteram diſtinctam: confuſa dicitur cognitio totius, non cognitis ipſis partibus, vt qui hominem cognoſceret per aliquod accidens, non per partes naturæ ipſius, haberet cognitionem confuſam. Diſtincta verò eſt cognitio totius per ſuas partes, vt ſi hominem cognoſceret per animal rationale, aut per rationalem animã, & corpus, diſtinctè cognoſceret.

Confuſa autem duplex eſt, ſecundum quod duplex eſt totum; eſt enim totum actuale, & totum potentiale: totum actuale eſt res reſpectu partium eſſentialium, materiæ, & formæ. l. generis, & differentiæ: totum potentiale eſt ſuperius reſpectu inferiorum, quæ dicuntur partes potentiales, illæ verò actuales: eſt ergo confuſa actualis, cùm totum aliquod nõ per ſuas eſſentiales partes cognoſcitur, & huic correſpondet ſua diſtincta actualis, cùm totum per ſuas eſſentiã partes cognoſcitur: eſt etiam confuſa potentialis, cum vniuerſale non per ſua inferiora cognoſcitur, cui reſpondet diſtincta potentialis, cũ vniuerſale per ſua inferiora cognoſcit.

Attende igitur, quòd non eſt quæſtio, an ad diſtinctam actualem alicuius cognitionem, opus ſit ab vniuerſalioribus procedere, nam ſecundum omnes, cognoſci non poteſt quidquam per definitionem, niſi præcognoſcendo vniuerſaliora genera. & ita à ſupremo illius rei incipere oportet. Nec eſt quæſtio, an ad cognitionem diſtinctam potentialem alicuius ſuperioris, incipiendum ſit à particularibus; nam ſecundum omnes diſtinctè non cognoſcitur ſuperius potentiali notitia, niſi per inferiora. Nec eſt quæſtio ſimiliter, an diſtincta notitia ſit poſt confuſam, nam cõpertum eſt, primas omnium notitias in nobis fuiſſe confuſas actuales, quibus res per accidentia ſua, & proprietates, incepimus cognoſcere: ſed de his eſt quæſtio, An confuſa actualis vniuerſalioris ſit prior, quàm particularis, & ſingularis. Id eſt propoſita re ſingulari ſenſui, Petro nẽpè, ſub qua ratione prius ab intellectu fuit cognitus, an quòd Petrus, quòd homo, quòd animal, & quòd viuens, à ſingulari incipiendo: vel contrà, prius quòd viuens, & quòd magis vniuerſale: ſumimus autem hic ſingulare, pro indiuiduo, & pro minus vniuerſali.

Nota quæſito.

Sic quæſtione propoſita, quatuor inter Latinos inuenio præcipuas opiniones; prima eſt Burlei, & Buridani hoc loco, quem ſequitur Gregorius. 1. Sent. diſt. 3. q. 3. ar. 2. & Duran. 2. ſen. diſt. 3. q. 7. Hi aſſerunt primùm, quòd intellectus cognoſcit eſſe ſingulare ipſum indiuiduũ, quod primò obiicitur ſenſui, vt primum ſenſatum ſit primum cognitum. Opiniones. Prima opinio.

Rationes huius opinionis hæ ſunt præcipuæ: prima eſt Durandi: id quod ab intellectu primò percipitur, debet antecedere actum intellectus, at vniuerſale non eſt ante actum intellectus, ergo nõ eſt id, quod primò percipitur, erit ergo ſingulare. 1. Ratio.

Secunda ratio eſt Gregorij: vniuerſale fit per abſtractionẽ à ſingularibus, in quãtum intellectus percipit ſimilitudinẽ illorum, ergo intellectus primò cognoſcit ipſa ſingularia. 2. Ratio.

Tertia ratio eſt Burlei. Nullus poteſt imponere nomina rebus, niſi cognoſcat ipſas: at intellectus imponit nomina ſingularibus, vt patet. ergo cognoſcit ipſa.

4 Ratio. Quartò. Senſus non diſcurrit, at ſunt diſcurſus ſingulares, vt patet in ſyllogiſmis expoſitorijs: erit ergo id munus intellectus: ergo cognoſcit ſingularia, & cùm ſint, quæ primò occurrunt; erunt primò cognita.

5 Ratio. Quintò. Ens eſt obiectum intellectus, ergo quò magis ens, magis percipietur ab intellectu; at ſingulare eſt magis ens, cum includat vniuerſalia, & amplius. 5. conditiones indiuiduãtes, ergo magis eſt intellectum. Hæc pro hac opinione.

2. Opinio. Eſt ſecunda ſententia, quæ adſcribitur Scoto. 1. Sen. diſt. 3. q. 2. Supponit, intellectum primò vniuerſalia cognoſcere, ac dicit, minus vniuerſalia eſſe nobis notiora magis vniuerſalibus: vnde primò ſpecies eſt cognita, poſtea genus.

Prima Ratio. Huius ſententiæ eſt primum argumentum diſcipulorum eius. Vniuerſale eſt perceptum à ſimilitudine reperta in ſingularibus: ſed maior ſimilitudo eſt inter indiuidua eiuſdem ſpeciei; ergo illorum vniuerſale erit primò cognitum.

2. Ratio. Secundò. Vniuerſaliora pertinent ad poſteriores ſcientias, vt ens ad Metaphyſicam: ergo ſunt ipſa vltimò cognita.

3 Ratio. Tertiò. Cauſæ naturales non impeditæ producunt effectum perfectiſſimum, quem poſſunt. Sed phantaſma ſingulare oblatum intellectui eſt cauſa naturalis ad producendam ſpeciem, & cognitionem: ergo producet perfectiſſimam ſpeciem, quam poterit, nempè ſpeciei ipſius, non autem generis primò.

3. opinio. Tertia ſententia eſt S. Tho. 1. p. q. 85. ar. 3. & cap. 1. opuſc. de ente, & aliorum: hæc enim fundatur in duplici concluſione.

Prima cõcluſio. Prior eſt. Ens eſt primò cognitum ab intellectu noſtro.

Nota. Vbi aduerte, ens dupliciter poſſe ſumi: vno modo, vt commune decem prædicamentis ſignificans immediate ipſa decem rerum genera, & ſic non ſumitur in præſenti. Altero modo, vt ſignificat immediatè quamcunq; rem, ſiue ſingularẽ, ſiue non: & adhuc dupliciter, aut tranſcẽdenter, vt ſe extendit ad quamcunq; rem cuiuſq; modi: aut vt ſe extendit ad res ſenſibiles, & ſenſibus ſubiectas, & tale ens eſt obiectũ intellectus pro iſto ſtatu, quo ſenſibus eſt alligatus: & hoc vocatur à quibuſdam ens concretum quiditati ſenſibili: & tale eſt, quod ſecundum S. Tho. primò occurrit intellectui noſtro.

Secunda concluſio. Poſterior concluſio. Quo vniuerſaliora ſunt, & propinquiora enti, ſunt nobis notiora: vnde primò genus, vltimò ſpecies vltima cognoſcitur.

1. Ratio. Ratio huius ſententiæ prima eſt: id, qđ eſt in pura potẽtia nõ peruenit ad vltimũ actũ, niſi per actus inter medios, ſicut materia prima nõ peruenit ad formã perfectã ſpeciei, niſi per intermedias. Embrio enim prius viuit vitã plantæ, poſtea vitã aĩalis, tandẽ vitã hoĩs, vt dicitur. 2. de gene. anima cap. 3. at intellectus in ratione cognitionis eſt in pura potentia, ergo nõ peruenit ad actũ ſpeciei cognoſcẽdæ, qui eſt perfectiſſimus, niſi per actus ſuperiorũ generũ: ſunt ergo prius cognita vniuerſaliora.

2. Ratio. Secundò. Illud vniuerſale prius cognoſcitur ab intellectu, cuius ſingulare prius mouet ſenſum: at ſingulare vniuerſalioris prius mouet ſenſum, vt hoc ens, quàm hoc corpus: & hoc corpus, quàm hoc animal prius videtur, vt patet in uiſis à longe: ergo ſimiliter erit in intellectu.

3. Ratio. Tertiò. Quæq; potentia primò percipit ſuum obiectum: at obiectum intellectus eſt ens, ergo primò erit ab intellectu cognitum. Hæc pro Sancto Thoma.

4. opinio. Quarta ſententia eſt quorundam Modernorum, qui non eſſe ſemper vnũ ordinem dicunt. l. ab vniuerſalioribus. l. à particularioribus, ſed ab his, quorum accidẽtia magis ſentiuntur: vnde aliquando vniuerſaliora ſunt priora, vt viuens, animal, quàm æquus: aliquando poſteriora, nam vt dicitur. 7. Meta. cap. 8. Equus, & aſinus habent vnum cõmune genus præter animal, ſed id eſt incognitum. Hæ ſunt præcipuæ Latinorum ſententiæ.

Auicẽna opinio. Inter Arabes verò, Auicenna. 1. Meta. cap. 6. ens, & rẽ dicit eſſe primò impreſſa in anima, vnde colligitur, vniuerſaliora eſſe primò cognita.

Aliquorum Græcorũ opiniões. Inter Græcos non video hanc quæſtionem agitatam: videntur tamen omnes dicere, vniuerſalia cognoſci per abſtractionem ab inferioribus, vndè inferiora prius ſunt cognita, vt patet apud Ammon.

mon.in præfatione Porphirij,& Themiſt. 1.Poſte.cap.30.& 36.& Philop.in præſen ti.& 1.Poſte. cap. 83. at talis cognitio eſt diſtincta potentialis, de qua non eſt controuerſia, quin ab inferioribus incipiat.

Sit igitur pro determinatione primò aduertẽdum. Duplex eſt vniuerſale,& incomplexum,quale eſt commune prædicatum.& complexum,qualis eſt vniuerſalis propoſitio:& ſicut illa duplex notitia cõfuſa,& duplex diſtincta fuit ſuperius data pro incõplexo,ita etiã poteſt dari pro complexo:tunc enim diſtinctè actualiter cognoſcitur propoſitio, cùm per ſuam cauſam cognoſcitur: tunc confuſè cùm à poſteriori. Similiter diſtinctè potentialiter cognoſcitur, cùm per inductionẽ ſuorũ inferiorũ cognoſcitur: tunc confuſè potentialiter cum ſine inferioribus. At cùm incomplexa notitia ſit in nobis prior quàm complexa, ac de primo cognito abſolutè ſit ſermo, de incomplexo vniuerſali hic diſputatur.

Aduertendum eſt ſecundò: quòd intellectus noſt[illegible]i duplex poteſt ſtatus conſiderari: alter naturalis cùm priuatus eſt omni ſcientia, & primò per ſenſum incipit intelligere: alter eſt perfectus, cùm iam ſibi ſcientiam, & cognitionem comparauit vniuerſalium. Nos non loquimur de ſtatu poſteriori: quia cùm quis iam ſcientias habet vniuerſalium, poteſt pro arbitrio in ſingularibus genus.l. ſpeciem primò aduertere:loquimur autem de primo ſtatu;& quæritur, vtrum primò ſit cognitum vniuerſalius, an minus vniuerſale, quod alij dicunt ſub his verbis, via origi[n]is, vtrum ſit primò intellectum à nobis inter vniuerſalia:& ſic eſt determinanda præſens diſputatio.

Aduertendum eſt tertiò, cùm intellectus non intelligat,niſi ſenſu miniſtrante phantaſmata ſenſibilia: illud primò intellectum erit,cuius phantaſmata magis ſenſata ſunt,id eſt,cuius accidẽtia ſenſus magis mouent. Sed difficultas eſt adhuc:quæ accidentia magis ſenſum moueant,generis, vt animalis accidentia,an ſpeciei,id eſt hominis: in hoc enim eſt tota controuerſia: nam cùm accidentia illius vniuerſalis non ſubitant ſenſibus, erit minus notum ſine dubio.

Vnde illa quarta ſentẽtia Modernorũ nihil dicit cõtra Scotũ,nec contra S.Thomã, qui nõ negãt,aliqua vniuerſaliora, & & aliqua particulariora eſſe minus nota,ſi à ſenſibus eorum accidentia diſtant.

Pro horum determinatione ſit prima concluſio. Singulare ſenſibile ſub ratione ſingularis ſenſibilis ſecundum Ariſtotelem, non eſt primò intellectum:dico ſingulare ſenſibile, ſeu materiale, nam ſingulare non repugnat ab intellectu cognoſci, ſi immateriale ſit:at ſingulare materiale non eſt primò intelligile. Dicitur ſub ratione ſingularis ſenſibilis, quia poteſt quidem ſingulare ſub aliqua vaga ratione comprehendi ab intellectu, vt quòd ſit indiuiduum, quòd ſit ſub ſpecie, quòd ſit aliquis homo: at quòd ſub ea ratione, qua à ſenſu percipitur, ſit primò intellectum, hoc dicimus eſſe contra Ariſtotelẽ expreſsè primo Phyſ.tex. 49. vbi ſingularia tantùm dat ſenſibus primò,vniuerſalia intellectui:& 5. Meta. cap. 11. dicit vniuerſalia priora ſecundum intellectum, ſingularia priora ſecundum ſenſum: & 3. animæ.tex.32. intellectum, & ſenſum ſeparat,eo, quòd vnus ſingulare, alter vniuerſale percipiat. | Prima concluſio.

Ratio autem contra Gregorium hæc eſt. Nullum purum materiale agit in immateriale: at ſingulare ſenſibile eſt purũ materiale, intellectus verò immaterialis, nõ ergo per ſe primò poteſt agere in intellectum,nec ſui ſpeciem imprimere.

Nec oppoſita argumenta quicquam valent. Ad primum Durandi pro prima opinione reſpondetur, quòd vniuerſale ſit p[rimò] intellectum agentem abſtrahentẽ ſpecies vniuerſalium à phãtaſmatibus,quæ abſtractæ repreſentant intellectui poſſibili vniuerſalia,ac ipſe primò intelligit illa: non enim intellectus agens eſt, qui intelligit, ſed poſſibilis, ante cuius actum præcedũt vniuerſalia. Sed argumentum Durandi procedit ex hoc, quòd negat intellectum agentem contra Ariſt. & quàmuis hoc ei concederemus,adhuc nihil concludit argumentum:nam in ipſis phantaſmatibus ſunt incluſæ naturæ vniuerſales, ſicut in Petro eſt homo,aĩal,& reliqua:& iſtæ primò mouerent intellectũ poſſibilẽ, ſicut albedo primò mouet viſum, & nõ frigiditas,quæ eſt cum albedine in niue, quæ vẽ. | Ad argumentum primæ opinionis. Ad primum.

Ad ſecundum Gregorij dico, quòd vniuer- | Ad ſecundum.

vniuerſale colligitur quidem ex ipſis ſingularibus, ſed non intellectu cognitis, ſed ſenſu: vt enim in inductione ſingularia ſenſu, vniuerſalis propoſitio intellectu colligitur, ita in ſimplici cognitione vniuerſalis: & hoc eſt expreſſum dictũ Themiſtij. 2. Poſte cap. 35. & 36. & Philoponi in præſenti: vbi clarè dicunt, ſenſu occupato circa ſingularia, intellectum vniuerſalia ex eis colligere: nec hoc eſt mirum, cùm enim ſit vna anima, & vnum ſubiectum, quod cognoſcit, poteſt quidem per vnam potentiam vnum, per aliam aliud, & per omnes aliqua ſimul cognoſcere.

Ad tertiũ & quartũ. Et per hoc reſpondetur ad tertium, & quartum argumentum: nam anima cognoſcit ſingularia ſenſu, vniuerſalia intellectu: & per vtranq; potentiam ſimul operatur, & coniungit vniuerſalia ſingularibus ipſis.

Ad quintum. Ad vltimum dico, ens eſſe obiectum intellectus, ſed in vniuerſali intelligi: vnde ſingularia ſunt quidem entia: ſed in ſingulari non ſunt intelligibilia, quia deeſt eis conditio, nempè abſtractio. Sicut color eſt quidem obiectum viſus, at non videtur ſic color, ſed in ſuis indiuiduis, quia ſentire eſt ſingularium: ita per oppoſitum in intellectu, qui reſpicit vniuerſalia.

Secunda concluſio. Secunda concluſio. Non fit vniuerſale in anima, niſi ex collatione indiuiduorum inter ſe: percepta enim multorũ conuenientia, & ipſorum differentia, colligit intellectus vniuerſale.

Hæc eſt expreſſa ſententia Auerrois. 12. Meta. com. 4. vbi dicit, quòd intellectus ex conſimilitudine multorum facit vnam intentionem, & id eſt vniuerſale.

Et Ariſtoteles. 1. Meta. cap. 1. vbi dicit, vniuerſale fit, cùm ex multis conſimilibus vna communis ratio fiat: nam licèt hic textus ſit de vniuerſali ipſo complexo, eadem eſt ratio in vniuerſali incomplexo.

Idem etiam ex Themiſtio. 2. Poſte. cap. 35. & eſt ſententia aliorum ferè Græcorũ. Ex quo patet, quòd nullus poteſt habere vniuerſalis notitiam confuſam actualem per inuentionem, niſi habeat ſimul aliquam ipſius diſtinctam potentialem, nempè per ea indiuidua, ex quorum conſimilitudine vniuerſale abſtractum eſt.

Tertia cõcluſio. Tertia concluſio. Inter vniuerſalia cõceptus ſpecificus eſt primò cognitum ab intellectu noſtro. Dico inter vniuerſalia, quia forſan primò cognitum eſt via originis vagum ſingulare, vt dicit Philoponus: ſed hoc non diſputatur modò, ſed inter vniuerſalia. Per conceptum ſpecificum non intelligo conceptum ſpeciei ſpecialiſſimæ cum Scoto, ſed conceptũ quẽcunq; abſtractum ab indiuiduis immediatè, ſiue ſit ſpecies, ſiue genus: vt conceptus viuentis abſtractus ab his, & illis indiuiduis dicitur ſpecificus. Similiter conceptus corporis, & aliorum ſuperiorum.

Hæc concluſio eſt certiſſima: & probatur: vniuerſale non fit niſi per abſtractionem ab inferioribus via originis: ſed prima omnium inferiora ſunt indiuidua, ergo prima abſtractio fit ab illis, ſiue ſint eiuſdem ſpeciei, ſiue diuerſæ: & talis conceptus dicitur ſpecificus.

Præterea conceptus genericus fit per abſtractionem à ſpeciebus: ergo præcedit ſpecierum abſtractio: ergo non poteſt illud eſſe primum vniuerſale.

Caue ne decipiaris: non enim eſt idem conceptus ſpecificus, & conceptus ſpeciei: Nota. nam cõceptus ſpecificus eſt, qui abſtrahitur ab indiuiduis immediatè apprehenſis, vt ſimilibus, & eiuſdem rationis, non percepta differentia illorum, quàmuis illud, quod abſtrahitur, ſit genus, & talem dicimus eſſe primò cognitum. At cùm hi conceptus ſpecifici, quidam ſint vniuerſaliores, quidam minus vniuerſales, quidã ſpecialiſſimi, vt quando indiuidua formantur ſub ratione entis. l. corporis. l. uiuentis. l. hominis: dubium adhuc eſt, qui ſpecifici ſint primò cogniti, an communiores, an minus communes: nam in præcedenti concluſione non eſt diſcordia.

Quarta cõcluſio. Quarta concluſio. In ſenſibilium perfecta applicatione primus conceptus eſt ſpeciei ſpecialiſſimæ: duplex eſt enim ſenſibilium applicatio ſenſibus, perfecta, & imperfecta; perfecta dicitur, cùm ſic indiuidua ſenſibus admota ſunt, vt omnia accidentia eorum ſenſibilia ſentiri poſſint: imperfecta verò cùm non omnia eorum accidentia ſenſibilia diſtingui valent, vt cùm latent, aut remota ſunt; concluſio autem procedit de perfecta indiuiduorum applicatione.

Et pro-

Et probatur: vniuerſale fit ex conſimilitudine indiuiduorum percepta, ergo illud erit primum, cuius vehementior ſimilitudo ſenſibilis occurrit: talis autem eſt inter indiuidua eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, cùm perfectè applicata ſunt, erit ergo primũ vniuerſale ſpeciei ſpecialiſſimę.

Addenda autem eſt altera pars concluſionis: in imperfecta autem applicatione primò occurrit conceptus ſpecificus ſuperior, & quo magis imperfecta, magis ſuperior, quia indiuidua diuerſarum ſpecierũ minus tunc diſtinguuntur, & vnius apparent rationis: cuius ſignum eſt, cùm varia indiuidua remota ſunt, vnius proximæ rationis apparent.

Vndè duo ordines ſunt notandi: ab applicatione enim perfectiſſima incipiẽdo, primum vniuerſale eſt ſpecies: a minus perfecta primum eſt genus proximum, quia iam illa indiuidua minus diſcernũtur: poſtea in minus perfecta, eſt ſuperior conceptus, vſq; ad ſuppremum, quia ſemper minus, & minus indiuidua diſtinguuntur, omnes tamen hi conceptus ſpecifici dicuntur, quia ab indiuiduis ſemper vniformibus apparẽtibus colligũtur.

Alter ordo eſt, ab imperfectiſſima incipiendo applicatione, & primus eſt ſpecificus ſupremus. Hæc omnia intellige in conceptibus ſenſibilibus: nihil enim prohibet eſſe conceptus intermedios occultos, quia ipſorum accidentia latent ſenſus.

Vnde infertur vnum notandum, quòd ordo horum conceptuum actualium cõfuſorum non ſic ſumendus, nec ex parte intellectus, nec ex parte rerum, ſed ex parte applicationis indiuiduorum ad ſenſum.

Quinta concluſio. In plurimum ſunt ſæ imperfectæ applicationes, quæ occurrunt, ac minus diſcernuntur indiuidua inter ſe, via originis: ob id vniuerſalia dicuntur notiora nobis, & conceptus ſpecificus vniuerſaliſſimus primus: & hanc exiſtimo eſſe mentem Sancti Thomæ, quàmuis enim in vno, aut altero ſit perfecta applicatio, frequenter in reliquis non euenit, ob id ſimpliciter illud aſſerere poteſt.

Sexta. Abſtractis vniuerſalibus ſemel in vno ſingulari poſteą vniuerſalia indifferenter abſtrahimus, & abſtracta alijs nondum ſenſatis facilè applicamus, & facilius vniuerſaliora ipſa, vt experientia ipſa monſtrat.

Septima. Quantum ad abſtractionem diſtinctam potentialem, nempè cùm vniuerſaliora non ab indiuiduis, ſed à ſuis immediatis inferioribus abſtrahuntur. Vniuerſaliora ſunt poſteriora nobis, & hoc ſemper via originis. *Septima cõcluſio.*

Eſt enim ordo neceſſarius hic, vt primùm ſpecies ab indiuiduis, quàm genus à ſpeciebus, & genus ſuperius ab inferioribus abſtrahatur.

Vnde reſolutione, dico, actualis notitia diſtincta ab vniuerſalioribus ad minus vniuerſalia eſt: potentialis diſtincta perfecta à minus vniuerſalibus ad vniuerſaliora: Actualis verò confuſa, quæ eſt per abſtractionem immediatè ab indiuiduis, via originis, ordinem habet ex perfecta applicatione, vel imperfecta, licèt frequentius ſpecifici vniuerſaliores occurrant. Has concluſiones admodum obſerua, quas puto veriſſimas, & maximè ad mentem Ariſtotelis, & optimorũ eius interpretum. *Nota.*

Ad argumenta igitur Sancti Thomæ, & Scoti reſpondere oportet. Ad primum igitur S. Tho. dicendum, quòd ordo in notitijs confuſis, nec ex parte rerum, nec ex parte intellectionis eſt ſumendus, ſed ex parte applicationis variæ indiuiduorum ad ſenſum, eo, quòd potentia intellectus eſt immediata ad omnes formas ſecundum ſe, non ſicut materia, & omnes illi conceptus ſpecifici ab indiuiduis ſumuntur immediatè, proptereà inter ſe ordinem non habent. Secus ſit in notitia diſtincta actuali, & perfecta potentiali, tũc enim eſt ordo neceſſarius inter ipſa vniuerſalia, in hac enim à particularibus, in illa ab vniuerſalioribus incipiẽdum ordinatè. *Ad argumentum tertiæ opinionis Ad primum.*

Ad ſecundum facilè reſpondetur, illas eſſe notitias in applicatione imperfecta, & nos id concedimus: Hæ verò, vt plurimum occurrunt, tamen negamus, id eſſe ex natura intellectus, nec eſt ordo talis neceſſarius. *Ad ſecũdum.*

Et nota, quòd qui ab eo, quod remotè videt, format ens, corpus, animal, eſt, quia iam ipſe præhabuit talia vniuer- *Nota.*

ſalia, nam ſi nullum præhaberet, ex vno indiuiduo nullum primũ vniuerſale via originis, vt dictum eſt ſuperius, fit.

Ad tertiū. Ad tertium, eſt magna æquiuocatio in argumento: dupliciter enim poſſumus intelligere, quòd potētia feratur in ſuum obiectum primò: vno modo tanquàm in id, ſub cuius ratione fertur in quodcunque: quomodo ſenſus viſus in colorem primò fertur, quia eatenus videt album, nigrum, & reliqua, quia colores ſunt, & ſic vnaquæq; potentia fertur in ſuum obiectum: & intellectus nihil intelligit, quod non ſit ens: Altero modo intelligi poteſt, quòd feratur in ſuum obiectum primò abſtractum, & tanquàm id, quod cognoſcitur, vt ſi viſus videret colorem ſolum: & hoc non eſt in vllo ſenſu, intellectus eſt, qui ſic poteſt ferri in ens ipſum, tamen id non eſt neceſſarium, vt primò faciat, & de hoc procedit argumentum, & maior eſt falſa.

Ad argumēta ſecūdæ opinionis. Ad argumenta Scoti reſpondetur. Ad primum, & tertium eadém eſt ſolutio, illa enim procedunt in applicatione perfecta indiuiduorum, & ſic conceditur, primam eſſe ſpeciem vltimam, ſed negatur, quòd id ſit primò cognitum neceſſarium: nam frequentius non ſunt tales applicationes: conceptus autem ſpecificus eſt neceſſariò primo cognitum, licèt in plurimum accidat ſuperior.

Ad primum, & tertium.

Ad ſecūdum. Ad ſecundum reſpondent Thomiſtæ, Metaphyſicam dici vltimam ordine doctrinæ, non quòd ens ſit vltimò cognitum, ſed quòd de intelligentijs tractet, quæ ſunt difficillimæ: ſed hoc non euacuat difficultatē, quia cùm maxima pars Metaphyſicæ ſit in ente communi iſtis, & minima de intelligentijs: non eſt dicenda vltima doctrina.

1. Solutio. S. Tho. 1. Metaphyſi. lect. reſpondet, quòd quàmuis iſta vniuerſalia ſint confuſa cognitione ſimplici notiora, tamen quantum ad eorum proprietates, & cauſas, quas ſcientiæ conſiderant, ſunt difficillima.

2. Solutio. Poſſemus etiam dicere, quòd vniuerſalia abſtracta iſta ſunt difficilia, vt diximus, quia præſupponunt priorum abſtractiones. Hæc de quæſtione præſenti ſint ſatis: ad ſextam quæſtionem iam accedamus.

An eadem ſint nota nobis, & natura. Quæſtio VI.

HAEC quæſtio eſt ad examināda magis verba capitis huius: & eſt primum argumentum. Hic confuſa, & compoſita dicuntur nobis notiora, ſed lib. 2. de parti. cap. 1. compoſita dicuntur notiora ſuis partibus natura: & 9. Meta. cap. 6. quibus locis dicitur, poſteriora generatione ſunt priora natura: ergo eadem ſunt nota nobis, & natura. l. eſt contradictio locorum.

Argumēta in contrarium. Primū argumētū.

Secundò, in Mathematicis cauſæ ſunt notiores nobis, vt dicit Auer. at cauſę ſemper ſunt notiores natura, ergo eadem ſunt, & nobis, & natura nota. Secūdum argm.

Tertiò. Hic dicitur, vniuerſalia eſſe nobis notiora ſingularibus: at 1. Poſter. cap. 2. vniuerſalia dicuntur notiora natura ſingularibus: ergo eadem ſunt illa duo: & præterea videntur iſta duo loca repugnare ad inuicem. Tertium argm.

Quartò. Dicit Ariſt. ſe velle a notioribus nobis procedere, & tñ incipit à cauſis, quę ſunt notiores natura: ergo illa duo eadē ſunt. l. cõtradictio videt̃ admittenda. Quartū argm.

Sit primum fundamentum, pro huius determinatione. Inter alias acceptiones natura dupliciter ſumitur: vno modo pro ſubſtantia, & eſſentia cuiuſq; rei, quo pacto dicitur definitio explicare naturam rei: altero modo natura pro ſubſtantia, quæ eſt principium motus, & mutationis vſurpatur, & vtroq; modo dicitur notum, ſeù prius natura, & quod ſecundum ſuum eſſe notum & prius eſt, & quod ſecundum generationem, & motum prius eſt. Primum fundamētum.

Ex quo tripliciter inuenimus apud Ariſtotelem, aliquid dici prius natura, & notius: vno modo, quod eſt prius genere, id eſt, quod ſit primò quantum ad motũ executionis, quo pacto 9. Topi. cap. 3. Elementa dictionibus, & partes toto, & genera, ac differentiæ ſpeciebus natura priora dicuntur. Altero modo dicitur prius natura, quod in generatione prius intenditur, ſicut per oppoſitum compoſita, & tota partibus, & componentibus priora dicuntur, quia illa præcipuè intenduntur: ſunt Nota.

ſunt enim generationis, & conſtitutionis finis: & ſic loquitur. 2. parti. & 9. Meta. allegatis. Tertiò dicitur prius natura, & notũ, quod plus habet entitatis, & actus, qui eſt ratio, per quam res ſunt intelligibiles: & ſic. 2. Meta. cap. 1. vocat entia im materialia manifeſtiſſima natura, quia maximè entia ſunt.

Sit ſecundum fundamentum. Dupliciter poſſumus intellectionem noſtram cõſiderare; vno modo quantum ad ſubſtantiam ipſius intellectionis: altero modo, quantum ad modum: ſi ſubſtantiam ipſius ſpectes, eſt vndique immaterialis, nam eius ſubiectum proximum, & principium eſt immateriale, nempè ſola anima, in qua recipitur intellectio. Si etiam id, per quod intellectió fiat, conſideretur, eſt etiam immaterialis: fiunt enim intellectiones per ſpecies immateriales abſtractas à phantaſmatibus: vlterius ſi obiectum reſpicias, immateriale eſt, cognoſcimus enim vniuerſalia, quæ immaterialia ſunt. At ſi modum intellectionis inſpicias, materialis eſt, fit enim per abſtractionem ſpeciei à ſenſu: vndè et ſe intelligere non valet intellectus, niſi ea, quæ à ſenſibus, & per ſenſus percipit.

Hinc eſt, quòd duplex ſolet conſtitui obiectum intellectus, vnum ſecundum ſubſtantiam intellectionis. & hoc eſt ens ſimpliciter, vt dicit omnia, quę actum habent: alterum eſt ſecundum modum: & hoc eſt ens ſenſibile, & materiale.

Atq; hinc fluxit, vt quædam dicuntur cognoſcibilia ſecundum ſe, nempè, quæ plus entitatis habẽt, vt immaterialia; quædam nobis, quæ magis ſenſibus ſunt manifeſta, vt materialia.

Ex his colligimus ſenſum Ariſtotelis in hoc capite: vocat enim nota natura modo primo, id eſt, quæ ſunt priora generatione, ſicut ſunt cauſæ: vocat nota nobis ſenſibiliora, qualia ſunt compoſita, & effectus. Hoc autem in Phyſica, nam in Mathematica cauſæ ſunt notiores nobis, & natura: non enim illa propoſitio vniuerſaliter intelligẽda eſt, non ſunt nota nobis, & natura eadem; ſed in Phyſica plerunq; verum habet.

Vndè ſequitur, quòd non dicuntur hic notiora natura, quæ plurimum habent entitatis, vt vult S. Tho. Sed quæ priora ſunt generatione, nam materia, & forma ſic non eſſent priores natura compoſito.

Per hæc patet ſolutio ad argumenta. Ad primum enim dicitur aliter. in 2. de parti. dici prius natura, quàm hic: Illic enim prius natura dicitur, quod in generatione intenditur, ſicut compoſitum. Hic verò, quod prius eſt generatione, vt dicit Auerro. ſicut principia. *Ad argumẽta in oppoſitũ Ad primum.*

Ad ſecundum diximus iam, non eſſe vniuerſaliter illam propoſitionem intelligendam, ſed in Phyſica, vt in plurimum. *Ad ſecũ.*

Ad tertium, non omnes eodem modo illa duo loca conciliant. S. Tho. enim hic & in Poſterio. dicit illa verba Poſteriorũ eſſe intelligenda de vniuerſali in prædicãdo, & de ſingulari, id eſt, indiuiduo, facta comparatione ad cognitionem noſtram, tam ſenſitiuam, quàm intellectiuam. *Ad tertium.*

Et tunc eſt ſenſus, ſingularia dicuntur notiora nobis, nempè quia ſenſu percipiuntur: Vniuerſalia verò natura, quia à ſenſu remota ſolo intellectu percipiuntur.

Aduerte in hoc loco, ſingulare accipitur pro minus vniuerſali, & ſit comparatio ad ſolum intellectum: vnde ſenſus eſt inter vniuerſalia, vniuerſaliora dicuntur nobis notiora.

Auerroes cum Sãcto Thoma conuenit, quantum ad hunc locum: at de lib. Poſte. dicit, per vniuerſalia intelligi cauſas proprias, & de omni, & per ſe, quę vniuerſales dicuntur: hæc autẽ difficiles ſunt nobis.

Philoponus verò per vniuerſalia in libro Poſte, intelligit ipſa genera, & cõmunia, q̃ eo ſunt obſcuriora, quo vniuerſaliora. At hic per vniuerſalia vaga ſingularia intelligit, vt diximus in ipſius expoſitione, quæ quidem ſunt nobis notiora, quò vaga magis ſunt.

At mihi cum Simplicio dicendum videtur, qui locum Poſteriorum de vniuerſalibus, quantum ad diſtinctam potentialem notitiam intelligit: hæc enim quo vniuerſaliora, notiora natura, & minus nota nobis ſunt particularioribus, quia plures præſupponunt abſtractiones. at locum hunc intelligit de vniuerſalioribus, quantum ad notitiam confuſam, ſecundum quam immediate à ſingularibus abſtrahuntur: & vti latius diximus ſuperiori quæſtione, in plurimum

notiora nobis ſunt, quò vniuerſaliora: & eſt expoſitio valdè notanda.

Ad quartum. Ad quartum reſpondetur, quòd Ariſtoteles non dixit, ſe incepturum à cauſis, quia ſunt notiores nobis, ſed quia ordo doctrinæ id poſtulabat. At in modo, & via indagandi ipſas cauſas, dixit, ſe à notioribus nobis proceſſurum, nempè à compoſito: & inter ipſas cauſas ab vniuerſalioribus incepturum, quia vniuerſaliora ſunt nobis notiora. Hæc circa proœmium iſtud ſufficiant.

Caput ſecundum.

QVIA Ariſtoteles in his ſequentibus textibus vſque ad 41. excluſiuè, nihil aliud, quàm veterũ opiniones extirpare contendit circa rerum naturaliũ principia, admodum vtile erit, in breuem quendam epilogũ redactas eas omnes primùm proponere, vt facilius poſtea procedere poſſimus.

Opiniones antiquorũ de principijs rerũ naturalium ponẽtiũ vnũ principium. Omnes igitur Philoſophi in hoc conuenerunt, nempè rerum naturalium eſſe principia: quot autem, & quæ iſta eſſent, variè ſenſerunt: diuiſi enim ſunt in tres partes: quidam vnum, quidam infinita, quidam plura, ſed finita principia eſſe dixerunt.

Prima opinio. Eorum, qui vnum poſuerunt principium, Meliſſus vnum infinitum, & immobile principium eſſe dixit, quod autem hoc eſſet, non explicuit. Aduerte autem, quòd hic de principio materiali, & intrinſeco ſermo fit.

2. opinio. Secunda ſententia fuit Parmenidis, qui vnum, & immobile principium poſuit, finitum tamen: & in hoc à Meliſſo differebat: at quod hoc eſſet, non etiã explicuit.

3. opinio. Tertia fuit Thaletis, vt habetur. 1. Meta. hic enim aquam omnium rerum principium dixit eſſe, forſan (vt dicit Ariſtoteles) quia humido videbat maximè viuentia conſiſtere. & hanc ſententiam ſecuti ſunt reliqui ſex ſapientes Græci, vt dicit Cicero. 4. lib. Acad. q.

4. opinio. Quarta ſententia fuit Diogenis, & Anaximenis, qui aerem omnium naturalium principium fecerunt.

Quinta Heracliti, qui fecit ignem. 5. opinio.

Sexta Heſiodi, qui fecit terram omniũ principium. 6. opinio.

Septima, quorundam, qui medium inter aerem, & aquam, vt vaporem, principium poſuerunt. 7. opinio. Quam ſententiam Philoponus, & Simplicius aſcribunt Anaximandro, ſed re vera, alia fuit huius ſententia, vt dicemus: forſan eſt error in nomine. Hæ ſunt ſententiæ ponentium vnum principium rerum naturalium, licèt non eo ordine temporis fuerint Philoſophi iſti, quo ſententiæ numeratæ ſunt: fuit enim Thales primus, & alij poſteriùs enarrati.

Opiniones eorũ, qui infinita principia poſuerunt. Prima opinio. At eorum, qui infinita principia poſuerunt. Anaxagoras dixit, rerum principia eſſe infinitas particulas indiuiſibiles, ex quibus res naturales ſunt cõpoſitæ, quas particulas vocabat athomos: particulas has diuidebat per omnes ſpecies, & ſingularum ſpecierum ponebat infinitas, ut infinitas carnis, oſſis, ignis, & aliarum rerum: & non ſolùm ſpecie has particulas differẽtes pnebat, ſed etiã ſcdm accidentia cõtraria, vt quædam eſſent calidæ, quædam frigidæ.

Ex his athomis compoſitum quoddam cõfuſum prius poſuit, in quo omnes erãt congregatæ, quod vocabat Chaos: & ab hoc mens, id eſt, Deus, ſecundũ ipſum, poſtea ſeparauit, & diſtinxit rerũ ſpecies congregando athomos in varias partes.

Dicebat præterea, in ſingulis adhuc cõpoſitis contineri athomos infinitas omnium ſpecierum, ſed non apparere, niſi athomos vnius ſpeciei; atq; hoc modo fieri generationes, nempè cùm occultæ athomi apparent, & manifeſtæ occultantur.

Aduerte autem, quod vocabat has particulas indiuiſibiles, non quòd eſſent ſicut puncta, ſed quòd iam vltrà actuali diuiſione diuidi non poſſent. Hæc ſententia fuit Anaxagoræ.

Secunda fuit Anaximandri, qui in hoc ſolùm differt ab Anaxagora: hic.n. chaos ex athomis factum dicebat: at Anaximander, ex chao factas athomos affirmabat. 2. Opinio.

Tertia ſententia fuit Democriti: Hic enim ex athomis etiam infinitis cuncta componebat: at in his differebat à præcedentibus: aſſerebat enim has athomos eſſe eiuſdem rationis, nec eſſentialiter differre, 3. opinio.

ferre, ſed tantùm figuris, quia quædam .n. triangulares, quædam quadrangulares, aliarumq; figurarum. Præterea habebant varium ſitum, & ordinem inter ſe: atque ex his duobus proueniebant varia accidẽtia, & figuræ compoſitorum: ob id enim caput.l.corpora erant rotunda, quia athomis rotundis erant compoſita: obtuſa verò, quia quadrangularibus: ſimiliter calida, frigida, & alterius cuiuſq; rationis propter variũ ſitum, & ordinem athomorum.

Alij Philoſophi finita, plura tamẽ principia ponebant. Parmenides ignem, & terram, principia poſuit. Quòd ſi dicas, non ne iſte vnum principium poſuit? Reſpondet Philop. feciſſe duos libros, & vulgares, & accuratiores: in his vnum dixit eſſe principium, in illis verò duo illa. Alij dicunt, hæc duo principia poſuiſſe ſecundũ apparentiam, erant tamen vnum ſecundum exiſtentiam, ſed parum hoc refert.

Alij ſecundò, tria elementa poſuerunt, excepta terra.

Alij tertiò, omnia quatuor: atq; hæc fuit ſententia Empedoclis, & Hippocr.

Quartò, Plato dicebat, principia eſſe, magnum, paruum, & Idæam, per magnũ, & paruum materiam intelligens.

Quintò, Pythagoras, par, & impar rerũ principia dixit, per par materiam, per impar formam forſan ſignificans: materia .n. eſt diuiſibilis ſicut par: forma indiuiſibilis, vt impar.

Hæ ſunt Philoſophorum ſentẽtiæ circa rerum principia, inter quos, aduerte primò, aliquos ponere cauſam efficientẽ, vt Anaxagoram, qui poſuit mentem, id eſt, Deum ſeparantem chaos: & Empedoclẽ, qui litem, & amicitiam, cauſas efficientes poſuit: dixit enim elementa fuiſſe chaos componentia primùm: poſtea per litem eſſe ſeparata, ac mundum hunc cõſtituiſſe: Et iterum per amicitiam reditura ad chaos, & per litem iterum ſeparanda: vnde mundum infinities corruptum, & generatum, corrumpendum, & generandum dicebat.

Aduerte ſecundò, quoſdam ex his Philoſophis dici non naturales, quoſdam naturales: non naturales dicuntur, qui diſputantes de rebus naturalibus motum auferunt à principijs, qui eſt paſſio phyſica: ſicut Parmenides, & Meliſſus principium immobile ponentes: Naturales verò dicuntur, qui motum non auferunt, vt reliqui prædicti.

Aduerte tertiò. Omnes hi nullam ſubſtantiæ generationem ponebant de nouo, ſed omnes mutationes, aut eſſe ſecundum apparentiam, vt dicebat Anaxagoras: aut ſecundum accidentia, vt reliqui dicebant: nam ex varia denſatione, aut rarefactione, aut compoſitione elementorum erant varia corpora, ſed non erat ſubſtantia de nouo: non enim iſti poterant intelligere, à quo talis poſſet ſubſtantia produci.

Nota tertiò. Prædicti Philoſophi non ponebãt generationẽ ſecũdum ſubſtãtiã ſed ſecũdum accidẽtia, vel ſecũdum apparentiam.

Aduerte quartò. Aliquos ex his ob id ipſum, mundum ab æterno poſuiſſe, aliquos verò materiam ipſam, ex qua erat ipſemet mundus, vt patet ex dictis.

Nota quartò.

Ariſtotelis ſnia:

Ariſtoteles verò multo aliter, quàm hi proceſſit, & quantum ad numerum principiorum, & quãtum ad ipſa principia; tria enim principia poſuit, materiam, formam, priuationem. materia eſt quædam imperfecta ſubſtantia ſimplex, non compoſita ex duplici parte eſſentiali: hæc cum altera ſimplici ſubſtantia, quæ dicitur forma, cõpoſitum naturale componit, ſicut lignum, & figura cathedram faciunt. 1

Hæc materia ſecundum ſe nullam habet formam, cum ſit ſimplex. Dico ſecundum ſe, nam ſemper eſt coniuncta cũ forma, tamen de ſe non habet illam, nec eſt eius pars forma: quamuis autem non habeat de ſe formam, eſt tamen in potentia ad quamlibet formam, ſicut lignum de ſe nullam habet rei artificiatę formam, eſt tamen in potentia ad quamlibet talem formam: & ex hoc prouenit, vt iſta materia dicatur habere priuationem formarũ, quia cum non habeat illas, poteſt habere: hoc autem eſt eſſe priuatum: vnde materia, quę eſt huius ligni, eſt in potentia ad formam quamlibet ſubſtantialem.

Dices, ad quid eſt priuata iſta materia? dico, vt ſint generationes rerum, nõ enim ex hoc ligno fieret ignis, niſi materia eius eſſet priuata forma ignis: nam, vt ex aliqua materia fiat aliud, duo ſunt neceſſaria: Alterum quòd illa materia non ſit illud: quia ſi eſſet, non fieret: quod enim eſt, non fit. Nec ſatis eſt nõ eſſe, ſed quòd poſſit eſſe: atq; hæc duo habet iſta materia: ob id dicitur priuata, priuatio enim hæc duo importat.

Ex quo

Ex quo fit, quòd generatio rei non eſt aliud, quàm eductio formæ ex potentia materiæ, vt ignis admotus ligno, ipſum diſponit, donec expellat ab illa materia formam ligni, & induat formam ignis: atq; ſic fit generatio: non enim agens facit totam rem, aut corrumpit totam rem, materia enim non generatur, nec corrumpitur, ſecundum Ariſtotelem, ſed iſta fiũt ſecundùm formas: vndè, ſecundũ ipſum, tria ſunt generationis rerum naturalium principia.

Hanc materiam finitam poſuit, ſed per mutuam generationem, & introductionem formarum in eadem parte materiæ, dicebat duraturas, & duraſſe generationes æterno tempore. Atq; breuiter hæc eſt ſententia Ariſt. qui locutus eſt probabiliſſimè omnium: & ob id hoc communiter modò omnes docent; licèt in hoc ſit deceptus, quòd mundum æternum affirmarit, quod noſtra fides damnat.

Neceſſe eſt autem. Tex. VI.

Diſputò Ariſt. cõtra prædictos Philoſophos

DISPVTAT Ariſtoteles cõtra Philoſophos de rerum principijs in his textibus triginta quatuor: ac primum, contra eos, qui non naturaliter loquunť: poſtea contra alios. Dicũtur aũt non naturales, non ꝙ de rebus naturalibus non loquantur, imò de eis diſſerunt; ſed ꝙ de principijs rerum naturalium loquentes non loquebantur, vt Philoſophi naturales, cùm auferrẽt motũ cuius principiũ eſt natura.

Diuiſio, ſeu enumeratio neceſſaria circa prĩcipia.

Vtitur igitur diuiſione cõi circa principia, nec incipit probãdo principia eſſe, ſed diuidendo, quia, vt dicit Simplicius, oẽs Philoſophi in hoc cõuenerunt, principia rerum naturalium eſſe: Facit igitur diuiſionem cum ſubdiuiſione quinq; partiũ. Neceſſe eſt principia, aut eſſe vnum, aut plura: Si vnum, aut mobile, aut immobile. Hoc enim Parmenides, & Meliſſus ponunt: illud verò naturaliter loquentes. Si plura, aut finita, aut infinita: ſi finita, aut duo, aut tria, aut in aliquo alio numero determinato: ſi infinita, aut differentiã figura, & forma accidentali, & etiam contraria, vt dixit Democritus: aut non ſic differentia, contraria tamen, vt dixit Anaxagoras. Omnes hæ diuiſionum partes non habent medium, ſed aut vnam, aut alteram neceſſe eſt conſiſtere, propterea dixit, neceſſe eſt.

Nota primò.

Aduerte, quòd illa verba: aut contraria: Themiſtius, & Porphirius volunt dicta eſſe propter Anaxagoram, vt priora ad Democritum, hæc verò ad Anaxagoram referantur. at quia etiam Democritus poſuit contrarietatem ſitus, & ordinis, Philoponus, & Alexander ad ipſum Democritum retulerunt: & tunc oppoſita diuiſionis pars eſt ſubintelligenda. At Simplicius attẽdens, etiam Anaxagoram poſſuiſſe contraria principia, ad vtrunq; retulit, vt ſit ſenſus, aut ſunt figura differẽtia, aut non, vtroq; tamen modo contraria: & ita ſuperius expoſuimus, & videtur melior expoſitio.

Nota ſecundò.

Aduerte præterea, ꝙ Ariſtoteles, nõ aſſignauit omnia membra diuiſionis, omiſit enim aliqua, nempè, ſi plura, aut immobilia, aut mobilia. hoc autèm omiſit, quia vt dicunt Simplicius, Auerroes, & S. Tho. nullus dixit eſſe principia plura immobilia; quicquid dicat Philoponus: omiſit ẽt vnum immobile infinitum, vt dixit Meliſſus: & finitũ, vt dixit Parmenides: qđ fecit breuitatis cauſa, vt notat Simpli. non enim referebat omnia ſtatim proponere.

Perfecta diuiſio, ſeu enumeratio.

At ſi libet completam habere diuiſionẽ hanc, ita erit componenda, vt componunt Simplicius, Alexander, & Philoponus. Principia, aut ſunt vnum, aut plura: ſi vnum, aut mobile, aut immobile: ſi vnum immobile. l. finitum, vt dixit Parmenides. l infinitum, vt Meliſſus. Si vnũ mobile, aut finitum, vt Thales, aut infinitum, vt Diogenes, qui aerem infinitũ poſuit. Si plura, aut finita, aut infinita. Si plura finita, aut mobilia, aut immobilia. Si plura infinita, aut mobilia, aut immobilia.

Similiter autem quærunt. Tex. VII.

SANCTVS Thomas, & Auerroes, hunc textum exponunt, vt velit Ariſtote. oſtendere apud hos Philoſophos eandem eſſe qõnem de ente, & de principio entis, vt idem ſit quærere, an vnum ſit ens, an plura: & an vnum ſit principiũ, an plura:

an plura: & hoc dixit, vt notat Simplici. ptopter Parmenidẽ,& Meliſſum, qui non dixerunt vnũm eſſe principium, ſed oĩa eſſe vnum ens,& idem intelligebant, ac ſi dicerent,vnum eſt entium principium.

Dices,quo modo apud hos, idem eſt di cere,an ſit vnum ens, & an ſit vnũ princi-pium? Rñdent benè S. Tho. & Auerroes, quia iſti principiũ hoc exiſtimabant eſſe totam rei ſubſtantiam, non enim ex eorũ ſententia differebant cõpoſita,niſi accidẽ-taliter:oĩa enim erant aqua, aut aer, aut athomi,aut elementa. ſic.l.aliter ſe habẽ-tia,vti diximus: & cùm nõ eſſent alia ſub-ſtantia, niſi principium, idem eſt vtrunq; petere,cùm ens,& principium ſint idem.

Philoponus autem ita exponit, vt dicat Ariſto: confirmare ſuã diuiſionem exẽplo aliorum Philoſophorum, qui de entibus diſputantes ſtatim principia quærunt: & ſic quærunt per has diuiſiones prædictas. Vtraq; eſt conueniens expoſitio.

Itaq; ſi vnum eſt, atq; immobile.
Tex. VIII.

PARMENIDIS, & Meliſſi opinionem ad Phyſicum non pertinere docet, quia negãt in Phyſica principiũ, nẽpè dum negant motũ: & ſicut Geometra non diſputat cõtra negantes ipſius principia: ſed id eſt alterius ſcientiæ, cui ſecundum aliquid ſubalternatur: aut ſcientia communis.ſ. Metaphyſicæ, & Dialecticę, vt dicit Simplicius: Sic etiam nec ille,qui de prin cipiis loquitur,debet diſputare cõtra hos, quia negant principia ipſa. Nam in hoc, quod dicũt, vnum eſſe principium, negãt, principium eſſe,quia ſi principium eſt, ali cuius alterius entis.l.aliorum principium eſt:at iſti non ponũt aliud ens præter prin cipiũ,non ergo erit principium,cùm deſit principiatum. Similiter negant principiũ in hoc, ꝙ dicunt eſſe immobile,quia tunc ex eo nihil fieri poſſet,qđ repugnat princi pio. Ex eo enim omnia fieri debent.

Dubitatur. An Phyſicus probet ſua principia. Simplicius mouet hoc dubiũ, & reſpondet in generali de qualibet ſcien tia. Sunt enim duplicia principia, quædã per ſe fidem habentia, qualia ſunt imme diata per ſe nota, vt dignitates. Quædam non per ſe nota, ſed ſuppoſitione, vt lineam eſſe longitudinem ſine latitudine, per ſe fidem habet in Geometria: at quòd talis linea ſit in corpore ipſo, hoc non per ſe fidem habet, ſed ſupponitur. Dicit ergo,quòd illa principia, quæ per ſe fidem habent,non demonſtrantur in alia ſcientia, nec in eadem: alia verò demonſtrantur in ſubalternante.l. à Metaphyſico. A Dialectico verò probabiliter oſtenduntur: quàmuis autem hoc ita ſit, non deeſt aliquod inſtrumentum ſcientiæ circa ſua principia, licèt non ſit demonſtratio: hoc autem eſt inductio: hæc Simplicius.

Hoc tamen indiget declaratione, & limitatione: primò, nam dignitates ſi immediatæ ſunt, licèt à Metaphyſico non demonſtrentur, tamen à Dialectico Topico oſtenduntur probabiliter. *Explicatio Authoris.* 1

Dices,ad quid opus eſt hoc, nempè neceſſarium probabili ratione confirmare? Reſpondet Aegidius, quòd hæ dignitates non oſtenduntur ſimpliciter, niſi iſti.l.illi neganti eas: & ad hunc.l. illum conuincendum ſufficit probabile argumentum: nam ipſæ de ſe ſunt neceſſariæ. Dialecticus ergo nõ ſolùm ſuppoſitiones, ſed etiã dignitates probare tentat. *Cur ſtẽdã ad ꝓbãdũ cõcluſiões neceſſarias afferũtur rõnes ꝓbabiles.*

Præterea ſecundò, ſunt aliquæ dignitates,quæ mediatæ ſunt,& cauſam habẽt, licèt immediatè dicantur,quia ſunt per ſe notæ, nec à cauſa habent cognitionis certitudinem: vt motus eſt, in Phyſica dignitas eſt, habet tamen cauſam, ſed non ita claram, nempè naturam; Omne totũ eſt maius parte, cauſam habet,& ſimiles: has autem cauſas, cùm dignitates communes ſint multis ſcientijs, Metaphyſicus tradit. 2

Præterea tertiò, ſunt principia cognitionis, & hæ non probantur ab illamet ſcientia, & de his loquitur Ariſtoteles in præſenti. Sunt etiam principia rei, vt materia,& forma in Phyſica, & hæc probantur eſſe in ipſa Phyſica,nam per mutationes à poſteriori illa demonſtrat Ariſtot. 3

Et per hoc patet reſponſio ad dubium: Philoſophum non probare ſua principia cognitionis, de quibus loquitur Ariſtoteles.

Simile

Simile itaq; eſt conſiderare. Tex. IX.

EVM, qui contra hos diſputationem parat, cõparat ei, qui diſputare vult aduerſus opinionem ſermonis gratia dictam. illam autem vocat opinionem ſermonis gratia dictam, vt notant Simplicius, & Philoponus, quæ dicitur abſq; vlla probatione, & ratione: tales autem ſic opiniones proferentes non ſunt audiẽdi, nec cum eis diſputandum: & ponit exemplum opinionis ſermonis gratia dictæ, nempè de Heraclito: hic enim maximè extraneas opiniones habuit: dicebat enim contradictoria ſimul vera: omnia eſſe in continuo motu. non eſſe ſcientiam, & alia huiuſmodi. Similiter ponit exemplum aliud, nempè, ac ſi quis diceret, omnia entia eſſe vnum hominem. Vt igitur hi non ſunt audiendi, ſic nec Parmenides, & Meliſſus dicentes, omnia eſſe vnũ immobile.

Aut ſoluere litigioſam. Tex. X.

NON ſolùm cum his diſputare eſt ſimile, ac ſi cum his, qui ſermonis gratia opinionem proferunt, diſputaretur, ſed etiam eorum rationes ſoluere: ſunt enim controuerſiæ vtriuſq; , & Parmenidis, & Meliſſi rationes deficientes in forma, & in materia, vt inferius dicetur: magis tamen onerosa, id eſt vana eſt Meliſſi ratio, eo quòd nihil habeat ſubtilitatis, & difficultatis: ſed vno inconuenienti dato, multa ſequuutur, id eſt, ex vno dato, & conceſſo abſurdo, multa alia ſequuntur, eo enim, quòd vnum principium ponit, infinitũ eſſe dicit, & ſi infinitũ, immobile.

Nota verba, Hoc autem nihil difficile eſt. Simplicius exponit primò: non eſt difficile, ex vno abſurdo, & impoſſibili aliud ſequi. Exponit ſecundò: non eſt difficile oſtendere, quo modo ex vno abſurdo alterum ſequatur. Philoponus exponit: non eſt difficile eorum ſoluere rationes.

Nobis autem ſupponatur. Tex. XI.

CVM hos negaſſe principia ex negatione motus dixiſſet, oſtẽdit, nõ ſic ſe proceſſurum, ſed ſupponendo motum eſſe, nẽpè omnia, aut aliqua entia naturaliter moueri, quod inductione ipſa colligitur.

Dices, quare dixit, Aut aliqua? D. Tho. & Philoponus dicunt, id dictum eſſe propter formas, & animas, de quibus incertum eſt, an moueantur. Alexander, & D. Tho. etiam, propter polos, & partes cœlorum proximas polis, & centrum terræ. Vel deniq; cum Simplicio dicendum, quia ſolùm conſtituere volebat, motum eſſe, ad quod ſufficit, quòd omnia, aut aliqua moueantur. Præterea, quia forma eſt ipſa natura, non conſtat ex natura. Cur dixerit Ariſt. Aut oĩa. aut quædam moueri.

Statim addit: Simul autem: quæ verba ſunt continuanda cum præcedentibus, quibus dixit, non eſſe diſputandum cum his, qui negant principia: ſubiungit modò, quòd nec eorum rationes ſunt ſoluendæ in illa ſcientia, niſi quando procedunt ex principijs illius ſcientiæ. Sunt enim contentioſæ rationes in duplici differentia, & quæ ſupponunt principia ſcientiæ, & quæ non ſupponunt principia ſcientię: priores ſoluendæ ſunt in illa ſcientia, ſed non poſteriores.

Ponit exemplum de quadratura circuli, quam probare conati ſunt Hippocrates Chius, & Antiphon, vterq; malè, ſed prior ſumebat principia Geometriæ, poſterior non; propterea illius rationes ſoluendæ ſunt à Geometra, ſed non huius. Horum rationes pete à Simplicio, qui latè eas tradit: nobis modo ſufficiat ſenſum percepiſſe.

Sed quoniam de natura quidem. Tex. XII.

OSTENDIT aliqua ex parte pertinere ad Philoſophum cũ his diſputare, nempè quatenus de natura non naturales quæſtiones faciunt. Sunt enim quæſtiones extraneæ in aliqua ſcientia duplices, vt dicitur. 1. Poſt. cap. 9. quædam, quæ petunt Qõnes extraneę in aliqua ſciã duplices.

unt ea, quæ ſunt extra materiam illius ſcientiæ: vt ſi à Geometra petatur: an equus ſit animal perfectum: quædam, quæ ſiunt in materia illius ſcientiæ, ſed alſo: vt ſi petas, quo modo diameter ſit commenſurabilis; quem tamen conſtat eſſe incommenſurabilem. Priores quæſtiones nullo pacto in illa ſcientia ſunt diſcutiendæ: poſteriores vero aliquo modo, ita & iſtorum dicta ſunt aliquo modo examinanda, quia de natura, licèt non naturaliter, loquuntur, tamen non omninò iſta ſunt in Phyſica diſſerenda, ſed in Philoſophia.i. Metaphyſica. vnde ſecundum Alexandrum: iſta, quæ hic diſputãtur contra hos duos, Metaphyſico habitu diſputantur, vt patet, quia ſit ſermo de ente, de ſubſtantia, quæ Metaphyſica ſunt.

Principium autem maximè omnium. Tex. XIII.

CVm, qui alicuius opinionem euellere conatur oportet nõ ſolùm ipſam opinionem redarguere, ſed etiam argumenta, quibus innitebatur, reſpondere, ac ipſa ſoluere, vt notat Simplicius. Vtrumq; Ariſtoteles in parte hac facit. nam opinionem ipſam Parmenidis, & Meliſſi impugnat, ac ipſorum euertit rationes, & quia ipſorum poſitio vocibus vtebatur multiplicibus, vno, nempè, & ente. dicunt enim, omnia eſſe vnum ens. incipit à diuiſione, quæ eſt principium maximè illi diſputationi prprium, & accommodatum, vt Philoponus aduertit, ac primò à diuiſione entis exorditur, poſtea à diuiſione vnius.

Ens igitur multiplex eſt decem prædicamenta comprehendens: qui igitur dicunt, eſſe omnia vnum ens, aut multa, ſimul intelligunt prædicamẽta, nempè ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem; Aut vnum ex his: ſi vnum ex his, puta ſubſtantiam, peto, quæ ſit illa ſubſtantia, an homo, an equus, an anima, an aliquid huiuſmodi. Idem de qualitate, & quantitate, & de aliis prædicamentis, quorum non meminit Ariſtoteles, quia certiſſimũ erat, eos de illis non intellexiſſe ſuam opinionem. Facta diuiſione, dicit multum intereſſe, vno, aut altero modo dicere: quàmuis ſint impoſſibilia dicto.

Nota de vi argumẽti Ariſtotelis. Prima expoſitio.

Aduerte, quòd illa pars diuiſionis, quòd ens multa cõtineat genera, non exprimitur ab Ariſtotelé. Sed virtualiter ponitur, quam Græci ſic explicant, ens vnũ nomine dicentes, vt ſit diuiſio. Omnia ſunt vnum ens: aut igitur vnum nomine, ita vt ſub ente multa ſint prædicamenta: aut vnum re, puta aliquod genus ipſius. Hanc expoſitionem noſtram videtur docere Porphyrius, & recipit Simpli.

1. Expõ

Sed Alexander, & Philoponus, hæc omnia de diſtinctione vnius intelligunt. Dicunt enim eſſe hanc diuiſionem: aut ſunt omnia vnum ens nomine, aut vnũ re: ſi vnum re, aut vt ſubſtantia.l. qualitas, & quantitas, id eſt, vnũ genere: aut vt homo, equus, calidum, id eſt, vnum ſpecie: & poſtea dicit, aut vnum numero.

Confutatio ſecundæ expoſitionis.

Sed hæc expoſitio eſt contra textum, vt legenti patebit, & procedit ex inaduertentia argumentandi, ſuppoſita opinione illorum.

Obiectiones cõtra vim argumẽti Ariſtotelis

1 Ob cuius declarationem dubitatur, nam videtur petere principium: hi enim dicebant, omnia eſſe vnum: & Ariſtoteles ſupponit ens eſſe multiplex, quod erat probandum.

2 Præterea etiam, admiſſo, quòd ens eſſet multiplex, videtur ſophiſma cõmittere. Cùm ita argumentetur, omnia ſunt ens, ergo aut ſubſtãtia, aut quãtitas, aut aliud ex his, nam ens confusè ſupponit, ſub quo non licet deſcendere: eſt enim, perinde ac ſi dicas, omnis homo eſt reſibilis, ergo aut hoc reſibile, aut illud: ac propterea forſan Alexander, & Philoponus non de ente, ſed de vno diuiſionem exponendam eſſe voluerunt: nec eſt omninò facilè hoc diſſoluere, licet Expoſitores in eo ſileant.

Nota primò. Explicatio Authoris de vi argumenti Ariſto. quã partĩ tradẽt Porphi. & Simpli.

Aduerte igitur, quòd omnes Philoſophi antiqui principium rerum naturaliũ ſpeculantes, aliquod ens actu, & omninò reale ponebant, puta aquam, aerem, athomos.l. aliquid aliud: nullus fuit, ita inſipiens, qui genera, & vniuerſalia, quæ à ſingularibus abſtrahuntur, principia poneret: vnde dicentes, vnum, aut plura eſſe principia, non de vnitate generum intelligebant, ſed de vnitate alicuius entis actu exiſtentis ſermonem faciebant. Vndè meritò ab iſtis, qui vnum dicunt principium, petitur

quod illud ſit ex his, quæ ſunt, an aqua, an aer, an homo. Nec oportet de vnitate vniuerſali, aut genetica intelligere, ſed de vnitate particulari entis exiſtentis.

Nota ſecũdo. Aduerte præterea, quòd iſti Philoſophi imaginabantur totum mundum, ſicut vnum omninò animal, ita vt omnia eſſent vnum ens determinatè, & reliqua entia ipſius eſſent partes, non eſſentia, ſed apparentia diſtinctæ: vnde omnia vnum corpus ſunt, quàmuis Meliſſus dicat eſſe infinitum, & Parmenides finitum, vterque autem immobile. Ob id Ariſtoteles petit: Si omnia ſunt vnum ens actu, quod hoc eſt? & quia iſti poſſent dicere, eſt vniuerſus mundus; probat, quòd non poſſit ſic dici vnum ens.

Ad primum. Ad primum igitur reſpondetur: quòd Ariſtoteles in diuiſione non petit principium, ſed ſolùm nominis ſignificationem petit, quam omnes tenentur dare: Significat enim quantitatem, ſubſtantiam, & cætera: Hic enim erit communis omnium conſenſus.

Ad ſecũdum. Ad ſecundum dico, quod illud ens ſupponit determinatè ratione illius additi, vnum, perinde enim eſt dicere, omnia eſſe vnum ens, ac aliquod determinatum ens.

Si enim erunt, & ſubſtantia. Tex. XIIII.

INCIPIT Ariſtoteles ſingulas diuiſionis partes confutare, ac primò eam, qua quis poſſet dicere, omnia eſſe vnũ ens, ſub hoc tamen ente ſubſtantiam, quantitatem, qualitatemq; complecteretur: Tunc inquit Ariſtoteles, ſiuè iſta tria ſeparata ſint, ſiuè coniuncta ſimul, iam non vnum ens: ſed multa dicerentur: Sũt enim genera primò diuerſa, quæ in nullo (præter nomẽ) conuenientiam habẽt realem, vt diximus in prædicamentis.

Nota primò. Et nota aliud eſſe ſubſtantiam, & quantitatem, ac qualitatem, eſſe ſeparata, aliud eſſe diuerſa. Separata dicerentur iſta tria, ſi vnumquodq; per ſe extra aliud exiſteret: coniuncta verò, cùm illa duo ſubſtantiæ inhærerent. At verò diuerſa eſſe eſt, quòd natura, & eſſentia ſingulorum non communicet in aliquo eſſentiali ita, vt ipſorum definitiones. I. cauſæ. I. quæ ideo diffinitionum dantur, deſcriptiones nõ ſint idem, & huic diuerſitati, & pluralitati non repugnat ſeparatio. I. coniunctio: Quantumcunq; enim ſint coniuncta. I. ſeparata, nõ ſunt idẽ, ſed diuerſa, & plura.

Impugnat aliã partem, qua quis poſſet dicere omnia eſſe vnũ ens, id eſt, quantum, aut quale ſolùm; Docet, hoc fieri non poſſe; quia nullum accidens poteſt abſq; ſubſtantia ſeparatum conſiſtere, ſiuè ſubſtantia ſit, ſiuè non ſit: Hoc enim priuilegium eſt ſolius ſubſtantiæ, vt ipſa ſit ſeparabilis: reliqua enim in ſubſtantia ſunt, vt in ſubiecto.

Nota ſecundo. Vbi aduerte cum Simplicio, quòd hic vocat, dici de ſubſtantia, pro eo, quod eſt eſſe in ſubſtantia, ſeù ipſi inhærere. Nota præterea, quòd dicit, inconueniens eſſe ſic dicere, nempè abſq; ſubſtantia accidentia conſiſtere, & poſtea corrigit verbum: vocando impoſſibile, nam inconueniens ſeù abſurdum, quòd Græcè ἄτοπον, quaſi nõ habens locum, nec conſentaneum, dicitur quodcunq; falſum. At impoſſibile dicitur illud falſum, quod nec eſt, nec eſſe poteſt verum.

Nota tertio. Dices, quid eſt, quòd ſubſtantia dicitur ſeparabilis, reliqua verò non ſunt ſeparabilia, cùm Porphyrius accidentia aliqua eſſe ſeparabilia docuerit? quòd ſi dicas, hìc dici ſeparabile, quod per ſe poteſt eſſe, accidentia verò ſeparantur à ſubſtantia, ſed per ſui corruptionem. Tunc inſurgit difficultas, nam vt accidens non eſt ſeparabile ab aliqua ſubſtantia, ita nec ſubſtãtia ab aliquo accidenti. Hoc dubium præcipuè eſt diſputandum. 7. Metaphy. ca. I. At verò quia hic eadem verba proferuntur, breuiter ſunt declaranda. Dubium quo modo ſubſtãtia ſeparetur ab accidẽti. Explicatur locus 7. Meta.

Prima expoſitio. Aliqui dicunt ſubſtantiam eſſe ſeparabilem non aliud eſſe, quàm independentem ab accidenti: natura enim ſubſtantiæ abſoluta eſt. Sed hoc non placet mihi, nam cùm non poſſit actu ab accidenti ſeparari, ſine dubio quamuìs ad hoc dependens eſt.

Expõ Authoris. Ob id dico, hìc ſubſtantiam ſumi pro prima ſubſtantia, nempè pro compoſito indiuiduo ſubſtantiæ, & hoc dupliciter dici ſeparabile ab accidenti. Vno modo, quia poteſt conſiſtere abſq; accidentibus multis, quæ in eo ſunt, ſicut fuit abſq; illis: vt Petrus poteſt eſſe ſeparatus à calo-

re, à

e, à frigiditate, ab albedine &, alijs huiuſ modi, quæ in eo ſunt, nullum tamē ipſius accidens poteſt abſque eo conſiſtere naturaliter. Vndè non eſt intelligendum, quòd ab omni accidenti ſit ſeparabilis, ſed vniuerſaliter loquendo ab accidenti ſeparatur: nullum tamen ipſius accidens ab eo ſeparatum conſiſtit.

Altero modo dicitur ſubſtantia prior, ſeù ſeparabilis, quia in ratione ſubſtantię datur aliqua ab omni accidenti ſeparata; puta Deus: tamen in accidentium generibus, nullum accidens extrà ſubſtantiam conſiſtens naturaliter datur: Dico naturaliter propter ineffabile ſacramentum altaris, vbi datur accidens abſq; ſubſtantiæ ſubiecto. Hanc declarationem ſeparabilitatis nota.

Meliſſus autem quod eſt infinitum eſſe dicit. Tex. XV.

CVM partes diuiſionis aliquot confutauerit, ad opiniones horū deſcendit, & dicit Meliſſum vnum quantum omnia eſſe poſuiſſe: nā dixit, omnia eſſe vnū ens infinitum. Conſtat autem, quòd infinitum nulli per ſe ineſt, niſi quantitati, nā ſubſtantia, & qualitas non dicuntur infinita, niſi ſecundum quantitatem per accidens: quod probatur ex eo, quòd definitio infiniti non eſt per ſubſtantiam, aut qualitatem, ſed per quantitatem: quòd ſi iſte ponit eſſe vnum quantum, eùm quan titas non ſit abſq; ſubſtantia, neceſſariò ponit ſubſtantiam, & quantitatem: non ergo vnum ens, ſed duo omnia ſunt: quòd ſi ſubſtantiam tantum conſtituat, non erit infinita, cùm deſit quantitas.

Hic aduerte, quòd etiam hoc eſt intelligendum de Parmenide, qui poſuit vnū finitum: nam ſicut infinitum, ita & finitum quantitati inſunt.

Solēt in hoc loco Reales diſputare. An quātitas realiter diſtinguatur à ſubſtantia, quia locus videtur illis fauere cōtra Nominales: ſed profectò aliena eſt quæſtio, & Metaphyſico diſputāda: Satis ſit nobis modò ſaltē definitione, & eſſentia diſtingui, qd hic docet Ariſt. nō enim ſunt ſeiū-gæ permiſcendæ nimirùm, præſertim cùm ſint alia multa Phyſica dubia examināda.

An ſubſtantia ſecundum ſe ſit diuiſibilis? Quæſtio VII.

DIFFICVLTAS hæc eſt grauis, & ſatis vtilis. Explicandus eſt à nobis primò ſenſus quæſtionis, vt moris eſt: primò ſubſtantiam non in communi hic ſumimus, ſed pro ſubſtantia ſenſibili, & corporea, quæ materia, & forma cōponitur. Nec hic de diuiſibilitate in partes eſſentiales, aut in ſpecies, aut in accidentia loquimur, ſed de diuiſibilitate in partes eiuſdem rationis cū toto, nēpè in partes extenſionis, quæ dicuntur quantitatiuæ: & petimus, an ſubſtantia compoſita de ſe habeat diuiſibilitatem hanc, & non à quantitate. Nec refert, quòd quantitas ſit realiter diſtincta, vel non, nam ſaltèm eſt diſtincta eſſentialiter à ſubſtantia. Explicatur ſenſus quæſtionis.

Et meritò hoc dubitamus: nam dicit Ariſtoteles contra Meliſſum, quod ſi magnitudinem habet, quantum eſt. Poſſet ipſe dicere, ens habere magnitudinem, & extenſionem abſq; quantitate, propterea non extra rem quæſtionem hanc examinamus. Occaſio diſputandi qōnē.

In hac quæſtione eſt opinio quorundam aſſerentium, materiam de ſe habere partem, & non à quantitate, ac proinde ipſam ſubſtantiam compoſitam; quam videtur ex parte recipere Scotus. 2. ſen. diſtin. 12. q. 2. & rationes, quæ pro hac ſententia eſſe poſſunt, non ſunt ſpernendæ, quarum prima eſt. Quod eſt cauſa antecedētis, eſt cauſa cōſequētis: ſed quantitas eſt antecedens diuiſibilitatis, hæc enim ex illa ſequitur. ergo eā quantitatis erit cauſa diuiſibilitatis, ſed ſubſtantia eſt cauſa quantitatis, ergo eſt cauſa diuiſibilitatis: non igitur à quantitate habet diuiſibilitatem ſubſtantia, ſed ipſa eſt illius cauſa ſecundum ſe. Opinio quorūdā. 1. Ratio.

Secunda. Materia eſt in potentia ad quamlibet formam, ergo poteſt plures formas ſecundum ſe recipere: non ſimul in eadem parte, ergo in diuerſis. ergo materia ſecundum ſe partes habet, quibus poſſit recipere plures formas. 2. Ratio

Tertia ratio eſt noſtra. Sumo duo cōpoſita, nēpè hoīem, & leonē, & peto, an quę libet ſubſtantia ex iſtis ſit prior natura 3. Ratio.

omnibus ſuis accidentibus: ſi non, iam ſubſtantia non eſt prior natura accidenti: ſi ſic, ergo iam ſunt duo compoſita ante quantitatem, & habebunt non eandem materiam: ergo ante quantitatem eſt materia diuiſibilis, & diuiſa.

4. Ratio. Quarta eſt contra verba Ariſtotelis, dicit enim, infinitum non eſſe, niſi in quantitate; videtur hoc falſum, nam Deus eſt infinitus, & Angeli finiti ſunt, non tamen habent quantitatem; imò finitum, & infinitum primò inſunt enti, non ipſi quantitati: ens enim finitum in decem prædicamenta diuiſum eſt.

Opinio Alberti, Iandu. &c. Aliorum eſt opinio, Materiam, nec ſubſtantiam corpoream nullo modo eſſe diuiſibilem, ſecluſa quantitate, ſed tantū diuiſibilitatem accipit ab ipſa quantitate, quæ eſt paſſio per ſe competens corporeæ ſubſtantiæ ratione materiæ. Hæc ſententia eſt Alberti, tract. 2. cap. 4. & Iandu q. 9.

1. Ratio. Et probat Albertus primò. Materia ſecundum ſe, aut eſt diuiſibilis, aut ſimplex, non compoſita, quia tunc aut ex forma; aut ex accidenti, quorum neutrum eſſe poteſt, nullam enim ſecundum ſe formam, nec accidens habet: quòd ſi ſimplex eſt, ergo eſt indiuiſibilis: non igitur ſecundum ſe, partes habet.

2. Ratio. Secundò. Si ſecundum ſe diuiſibilis eſt, diuidatur, & ſumamus illas duas partes, tunc aut differunt hæ accidentaliter, aut eſſentialiter: non accidentaliter, cùm nullum ſecundum ſe accidens habeant: nec eſſentialiter, quia ſunt eiuſdem rationis, non ergo poſſunt differre: & ita non poteſt diuidi materia in partes.

3. Ratio. Tertio, Logicæ, vbi ineſt paſſio, ibi eſt ſuum ſubiectum, ſed diuiſibile eſt paſſio quanti, vt patet. 5. Meta. cap. 13. ergo vbi diuiſibilitas eſt, quantitas erit.

4. Ratio. Quartò. Paſſio definita per ſubiectum non ſe extendit extra ſubiectum, ſed diuiſio definitur per continuum, ergo non erit niſi in continuo: hoc autem quantum eſt.

Prima cōcluſio. Pro huius determinatione ſit prima concluſio. Impoſſibile eſt ſubſtantiam compoſitam, aut materiam eſſe extenſam, aut in partem diuiſibilem abſq; quantitate: & in hoc mihi placet ſententia Alberti:

Prima Ratio. Probatur: ſicut ab albededine paries eſt albus, ita à quantitate ſubſtantia extenſa, & diuiſibilis: ſed impoſſibile eſt, abſq; albedine parietem eſſe album, ergo & abſq; quantitate ſubſtantiam eſſe extenſam, eſt impoſſibile. Loquimur autem hic de continua quantitate: probatur maior: nam quantitas eſt formalis ratio extenſionis, & diuiſibilitatis conſequenter, ſicut albedo albi, nec enim aliam rationē, & naturam poſſumus imaginari ipſius quantitatis, quàm hanc: & præterea probatur eiuſdem rationibus Alberti Magni.

Secunda concluſio. Secunda concluſio. Nullum agens naturale inducit formam in materiam, niſi prius aliqua quantitate ſeparata, & diſcreta ab altera parte materiæ: probatur, ita eſt neceſſaria quantitas in materia, ſicut qualitas, cùm qualitas non inſit, niſi per quantitatem: at forma educi non poteſt è materia, niſi certis qualitatibus diſpoſita; ergo etiam neceſſaria eſt quantitas. Præterea, ſicut forma accidentalis non poteſt extrahi, nec induci, niſi in ſubiecto quanto, quia ipſa eſt diuiſibilis; ita formæ ſubſtantiales, quarum plurimę ſunt diuiſibiles, inducūtur in materia quantitate diſpoſita.

Tertia cōcluſio. Tertia concluſio. Non repugnat duas partes materię manere diuiſas abſq; actuali quantitate: nolo dicere, quòd materia diuidi poſſit abſq; quantitate, ſed, quòd poſtquam diuiſa eſt per quantitatem, poſſunt manere adhuc illæ partes diſtinctæ. Dico, non repugnare, non quòd naturaliter id fiat, ſed quòd poteſt ſupra naturaliter fieri.

Probatur tertia cōcluſio. Explico, & probo, quia poteſt Deus ſemouere omnem quantitatem à Petro, & ab aliquo leone, tunc ſine dubio poſſet conſeruare illas duas materias abſq; quantitate continua illarum: & probo, quòd poſſit id facere, vt enim conſeruat quantitatem ſine vlla ſubſtantia panis in ſacramento, ita etiam poſſet, & panem abſq; quantitate conſeruare, & multos panes, ſicut multas quantitates: maior enim dependentia accidentis à ſubſtantia, quam ſubſtantiæ ab accidenti; Poteſt illud: ergo hoc verum eſt, quòd illæ ſubſtantiæ non eſſent extenſę, nec diuiſibiles in partes, vt dictum eſt. Nec eſt contra nos argumentum Alberti Magni ſecundum: nam illæ materię differrent penes ordinem ad diuerſas formas, quas habent

bent.l. penes ordinem ad quantitatem
ęcedentem.

Ad primum igitur prioris ſententiæ re-
ondetur, quòd ſubſtantia eſt cauſa me-
ata diuiſibilitatis, qui eam non habet,
ſi mediante quantitate, qua deficiente,
bſtantia non eſt diuiſibilis: illud autem
eum habet, quando aliquid eſt cauſa
riuſq; immediatè, & non dependenter
nus ab altero.

Ad ſecundum dico, quòd licèt mate-
iſit in potentia ad omnes formas ſecun
m ſe, non tamen recipit illas, niſi præ-
deutibus diſpoſitionibus neceſſarijs,
arum vna eſt quantitas.

Ad tertium dico, quòd illæ duæ ſub-
ntiæ poſſunt præintelligi abſq; quanti-
ę actuali, & eſſent diſtinctæ, ſed in ordi-
ad quantitatem, quam habuerunt.l.
ſſunt habere.l. per ipſas formas: ſed
e nihil contra nos, qui tantùm nega-
is materiam .l. ſubſtantiam poſſe di-
di in partes, niſi exiſtente quantitate.

Ad quartum dico, duplicem aſſignari
antitatem, & virtutis, & molis. Virtu-
, quæ attenditur in perfectione ſubſtã-
te.l. operationis ipſius, ſecundum
am diximus, Deum infinitè perfe-
m, & magnum: & hæc in incorpo-
s etiam inuenitur, nec eſt de hac ſer
, vt probat argumentum. Quanti-
molis eſt, quæ attenditur ſecundum
gitudinem, & cæteras dimenſiones,
le hac eſt ſermo in præſenti, nam iſti
loſophi de his incorporeis non loque-
itur. At finitum, & infinitum virtu-
ſequuntur quantitatem priorem: mo-
verò ſequũtur poſteriorem: ſunt enim
us paſſiones, & de his procedit Ariſto-
s in ſuo argumento. Et hæc ſatis de
eſtione.

nplius quoniam & ipſum vnum
Tex. XVI.

X vnius diſtinctione pro-
bat dici non poſſe, om-
nia eſſe vnum: nam vnum
triplex eſt: Aut vnum con-
tinuum, quo modo vnam
lineam, vnum lignum,
m corpus, quia continua ſunt, dici-
s: Aut vnum, quia indiuiſibile, quo-
modo vnum punctum, vnum inſtans,
quia indiuiſibilia dicimus: Aut vnum
ratione, & definitione, quo pacto dici-
mus ſinonyma idem eſſe, vt merum, &
vinum: enſis, gladius. Impugnat, quòd
nullo ex his modis dici poſſit, omnia eſ-
ſe vnum.

Dices, quare non enumerat alios mo- Dubium
dos vnius, vt genere vnum, ſpecie, per
accidens, ſeù ſubiecto? Dico, quia iſti
Philoſophi non loquebantur niſi de vni-
tate entis alicuius determinati, vt ſuprà
diximus. & præterea quia aliæ vnitates
manifeſtant habent pluralitatem entium.

Primam diuiſionis partem reprobant,
quia ſi omnia dicuntur vnum conti-
nuum, iam plura entia dicenda ſunt, cùm
in infinitum continuum ſit diuiſibile, &
multa comprehendat.

Si igitur continuum eſt.
Tex. XVII.

Reprobat primam diui-
ſionis partem, vti diximus:
quia ſi continuum eſt, plura
potentia eſt. Præterea, quia
dubium eſt, an totum, & pars vnum,
an plura ſit: & quàmuis hoc determi-
nare non ſit præſentis loci, eſt enim Me-
taphyſicum, tamen ſecundum eſſe du-
bium eſt, & difficultatem habet, an vnum
ſit, an plura, & quo modo vnum, &
quo modo plura. & probat, quòd non
ſit vnum, nam ſi pars, & totum vnum
ſunt, eo quòd indiuiſibilia, & non ſepa-
rata ſunt, eadem ratione partes eſſent idē
inter ſe, quia non ſeparata ſunt, quod ta-
men falſum eſt.

Dices, qua ratione hoc monet dubiũ? Dubium
dico, vt hos arguat, quia abſolutè om-
nia proferebant vnum, quia continuum,
cum ſit difficile, & non determina- diuiſibile
tum, an pars, & totum plura
ſint, vt magis videtur: &
aduerte, quòd hic eſt
ſermo de toto,
& vna eius
par-
te, non de om-
nibus.

At verò ſi velut indiuiſibile. Tex. XVIII.

IMPVGNAT, quòd dici nõ poſſit vnum eſſe omnia, vt indiuiſibile, quia tunc non eſſet ens finitum, nec infinitũ, nam indiuiſibile potius eſt terminus, & finis alicuius, quàm finitum. l. infinitum: hæc enim quantitatem dicunt, quæ diuiſibilis eſt.

At verò ſi omnia, quæ ſunt. Tex. XIX.

IMpugnat tertiam diuiſionis partem, quòd omnia ſint vnum definitione, nam tunc ſequeretur primò, quòd contraria eſſent idem, vt dicebat Heraclitus, nempè bonum, & malum, & quia malum eſt non bonum: Sequitur ſecundo, duo contradictoria idem eſſe: Tertiò etiam duo diſparata, vt homo, & æquus: Quartò, ſi contradictoria ſunt idem, erit idem diſputare, an omnia ſint ens, & an omnia ſint nihil, ſeù non ens: Tandem duo diuerſa erunt idem, nempè quantum, & quale, & reliqua primo diuerſa. Non ergo omnia ſunt vnum ens.

An totum diſtinguatur realiter à partibus. Quæſtio VIII.

OCCASIONE textus decimi ſeptimi ſolent communiter diſputare, an totum diſtinguatur à ſuis partibus, quod etiã, vt conueniamus cum cæteris, nos hoc loco diſputabimus. Pro tituli ergo declaratione primò aduertendum eſt, totum eſſe multiplex. Primùm vniuerſale, hoc autem eſt quodcunq; ſuperius reſpectu inferioris, vt genus reſpectu ſpecierum, & ſpecies reſpectu indiuiduorum, nec de iſto eſt quæſtio, quia certum eſt huiuſmodi vniuerſalia ſola ratione, & intellectu diſtingui ab inferioribus.

Declaratur titulus:
Totum multiplex.
Vniuerſale.

Alterum eſt totum potentiale, nempè ſubiectum reſpectu ſuarum potentiarum operatiuarum, vt anima reſpectu intellectus, voluntatis, & memoriæ: & quàmuis ſit dubium, an tales potentiæ diſtinguantur à ſubiecto, in præſenti tamen id non diſcutimus.

Potentiale.

Tertium totum eſt integrale, nempè quantum aliquod reſpectu partium integrantium, & quantitatiuarum, vt lignum reſpectu ſuarum particularum: & hoc eſt duplex, aut homogeneum, aut ætherogeneum: Homogeneum eſt, quod conſtat ex partibus, quæ ſunt eiuſdem rationis cum toto, ſicut lignum, cuius quælibet particula eſt lignum, & ignis, & aqua, & ſimilia. Aeterogeneum eſt, cuius partes ſunt diuerſæ rationis inter ſe, & à toto, ſicut animal, cuius partes ſunt manus, pedes, caput. De vtroq; igitur toto integrali eſt quęſtio, an à ſuis partibus diſtinguatur.

Integrale.
Integrale duplex

Quartum totum eſt eſſentiale, nempè compoſitum reſpectu materiæ, & formæ, quod dicitur totum Phyſicum: & definitum reſpectu generis, & differentiæ, quod dicitur totum Metaphyſicum: De hoc autem non eſt quæſtio, quia genera, & differentiæ ſunt idem re cum ſpecie, de illo verò Phyſico eſt quæſtio.

Eſſentiale.

Quintum totum eſt per accidens, ſicut ſubiectum cum accidenti, vt homo albus: & totum per aggregationem, vt cumulus: & de hoc nõ eſt quæſtio, quia certum eſt non diſtingui: tantùm igitur eſt quæſtio de toto Phyſico, & de toto integrali, tã homogeneo, quàm ętherogeneo.

Per accidens.

Aduertendum eſt præterea, quòd non eſt diſputatio, an hoc totum à ſingulis partibus ſuis diſtinguatur, certum enim eſt, realiter diſtingui, vt homo, & anima, lignum, & vna pars: ſed diſputatio eſt de omnibus partibus ſimul ſumptis: nec de quacunq; diſtinctione loquimur, ſed reali, vt ſit ſenſus, an totum ſit aliqua entitas alia præter entitatem omnium partium, vt homo, an ſit entitas quædam præter entitatem materiæ, ſeù corporis, & præter entitatem animæ. idem petitur de alijs totis, de quibus diximus diſputationem eſſe. Hæc de tituli declaratione.

Nota nõ quæritur an totũ diſtinguatur à ſingulis partibus, ſed ab omnib. ſimul.

Circa hanc difficultatem Scotus. 3. Senten. diſt. 2. q. 2. quem multi Thomiſtæ ſequuntur exiſtimantes eſſe ſententiam Sãcti Thomæ, nempè Capreolus. 3. diſt. 2. &

Prima ſẽtẽtiaS coti.

dernecus quodlibet 2.q.14.& alij dicunt,
otum diſtingui realiter à ſuis partibus ad
enſum ſuperius expoſitum. Rationes po
aſſimæ huius opinionis ſunt hæc

Prima Scoti: Si totum hoc non diſtin-
ueretur à ſuis partibus, ſequeretur, quòd
ullum eſſet diſcrimen inter hoc totum,
t totum per accidens: conſequens eſt
alſum, quia magna eſt vtrinſq; diffe-
entia: ergo totum id, cuius eſt diſputa-
io, quod vocatur totum per ſe, diſtin-
uitur à ſuis partibus: probatur ſequela,
uia ita vnum eſſet ſuæ partes ſimul ſum-
tæ, ſicut & alterum.

Confirmatur argumentum: totum eſt
erminus generationis, id eſt, id, quod ge-
eratur, non partes, vt dicitur 7. Meta. ca.
. ergo diſtinguuntur.

Confirmatur ſecundò: nam partes ſunt
auſa totius, ipſumq; componunt, non
rgo idem eſſe poſſunt.

Secunda ratio eſt. Stat totum corrum-
i nulla corrupta parte; ſimiliter & gene-
ari: non ergo ſunt idem: probatur an-
ecedens in homine: moritur enim ho-
no, manent tamen & anima, & corpus:
enerarur homo, non tamen anima,
nec corpus.

Tertia ratio. Totum exiſtit, quia ip-
um eſt, quod operatur, non partes, vt no
um eſt, ergo diſtinguuntur.

Quarta ratio eſt. Sequeretur, quòd par-
es eſſentiales eſſent partes integrales ſic,
omo eſt materia, & forma: ſimiliter pes,
nanus, caput, & reliqua ſunt homo: ergo
æ partes ſunt materia, & forma.

In oppoſitam partem eſt aliorum opi-
io, nempè totum non diſtingui à ſuis
artibus ſimul ſumptis, quę ſententia eſt
ancti Thomæ, quicquid dicãt alij, nam
. contra Gentes. cap. 51. dicit humanita-
atem eſſe materiam, & formam ſimul
oniuncta, & 1. p. q. 75. ar. 4. dicit, ho-
ninem eſſe corpus, & animãl ſimul, &
rima ſecundæ. q. 13. ar. 1. & eadem eſt
pinio Nominalium.

Et hæc ſententia probatur primò. Si to
um eſt alia entitas diſtincta ab omni-
us partibus. l. eſt diuiſibilis. l. indiuiſi-
ilis: non indiuiſibilis, cùm tale totum
orporeum ſit, ergo diuiſibilis. Si autem
iuiſibilis, ergo in partes illas, non igi-
or eſt ſeparata entitas, & diſtincta ab il-
lis: Si enim eſſet entitas tertia præter par-
tes omnes, quo modò in eas eſſet diuiſibi-
lis cùm ſint extra ipſam?

Secundò. Illa entitas. l. eſſet ſubſtan- 2. Ratio.
tia. l. eſſet accidens: non accidens, quia
homo, qui totum quoddam dicitur, ſub-
ſtantia eſt: probo autem, quòd non ſit
ſubſtantia, nam ſi homo eſt entitas diſtin
cta ab omnibus partibus, ergo prius natu
ra eſt partes ſimul eſſe, quàm totum. De-
mus igitur formam ſimul eſſe cum mate-
ria, erit iam materia in actu, & perfecta, &
hoc eſt prius natura, quàm totum; ergo
totum eſt accidens, & nõ ſubſtantia, nam
quod aduenit enti in actu, accidens eſt.

Tertio, illa entitas per quid diſtingui- 3. Ratio.
tur ab omnibus partibus ſimul? non ſe-
ipſa, quia eſt diuiſibilis: non per vnã par-
tem, nam talis pars includitur etiam in
omnibus ſimul partibus, id eſt, homo per
quid differt à materia, & forma ſimul?
non ſeipſo: nec per materiam. l. formam,
quia materia. l. forma eſt in ipſo aggrega-
to ex materia, & forma: non igitur habet,
per quid diſtinguatur. Hæc eſt opinio ho
rum Philoſophorum.

At inter Grecos inuenio Philoponum,
Themeſtium, Alexandrum, Simplicium,
Eudemum, vnanimes in hoc loco, & con Græci cõ-
uenientes cum D. Tho. aſſerentes totum ueniũt cũ
diſtingui quidẽ à ſuis partibus ſingulis p D. Tho.
ſe, ſed eſſe idem cũ oĩbus ſimul ſumptis:
verũ eſt, hos loqui expreſsè de toto inte-
grali, tàm homogeneo, q̃ ętherogeneo, vt
patet apud Philoponũ: at ſine dubio idẽ
videntur ſentire de toto Phyſico, cũ oppo
ſitũ apud eos nõ legat. Idem ẽt Auerroes Arabes
com. 17. & Auicẽna. 3. Meta. cap. 3. & 5. cõueniũt
cũ D. Th.

At ſi Ariſtotelẽ conſideramus, videtur Quid A-
aſſerere, totũ à partibus diſtingui, nã. 5. riſtot. In
Meta. cap. 14. tex. 19. dicit, ſex non eſſe bis aliquot
tria, ſed ſemel ſex. Et. 7. Meta. tex. vltimo. lo.is de
dicit, ſyllabam. ba, non eſſe, B, & A, & 8. hac cõne
Meta. cap. 6. tex. 15. totum, inquit, non eſt conſtitue-
coacervatio partium, ſed aliquid præter rit.
partes. & 4. Phyſi. tex. 23. totum, inquit,
eſſe in partibus, & partes in toto, quòd
quidem eſſe non poſſet niſi diſtingueretur.
tur. & 2. Animæ in principio & 7. Meta.
cap. 3. triplicem ſubſtantiam diſtinguit,
materiam, & formam, & compoſitum, vbi
diſtinctionem indicat totius, & partium.
Hæc de opinionibus.

Sit

Prima cõcluſio.

Sit igitur prior concluſio pro reſolutione. Totum non diſtinguitur à ſuis partibus ſimul ſumptis.

Explicatur cõcluſio.

Aduerte. Dupliciter dicuntur partes ſimul ſumptæ, vno modo quoad omniũ collectionem tãtum, vt nulla ſit excepta: altero modo quoad vnionem quandam inter ſe præter illam collectionem, vt partes ſimul ſumptæ dicuntur omnes partes talem vnionem inter ſe habentes. Concluſio procedit de partibus ſimul ſumptis modo poſteriori, & eſt notanda diſtinctio, nam argumenta ſupposita procedũt de partibus ſimul ſumptis modo priori.

Senſus igitur eſt: homo nõ eſt anima, nec corpus, nec anima, nec corpus aggregatiuè. ſed anima, & corpus ſic vnita inter ſe, vt altera alteram informet. Idem dico de aliis totis, & eorum partiũ vnionibus.

Probatur cõcluſio.

Probatur concluſio præter tria argumẽta ſuperius poſita. Primò: ſi illa entitas eſt diſtincta ab entitatibus partiũ ſimul. l. facit compoſitionem cum illis. l. non: Si non, ergo homo non eſt vnus per ſe, ſed plura, quia habet ſubſtantias non componentes in ſe: Si verò facit, ergo præter compoſitionem materiæ, & formæ eſt alia compoſitio, quam nullus imaginatur.

2 Secundo. Profecto eſt inintelligibile, quòd aliqua res tertia fiat ex duabus, niſi per mixtionem, & corruptionem illarum duarum, ſicut mixtum fit ex elementis corruptis, & colores medij ex extremis: at materia, & forma non miſcentur, ſed manent vnitæ: non ergo intelligi poteſt, quo modo tertia ſubſtantia ab omnibus ſimul iunctis, & vnitis diſtincta producatur.

2. Cõcluſio.

Secunda concluſio. Quamuis idem prorſus, quod de toto prædicatur, de partibus ſic ſimul ſumptis prędicari poſſit, tamen non fiunt prædicationes ita propriæ. ſicut cum de toto prędicatur propter modum ſignificandi: verè enim dicitur, homo legit, & anima vnita corpori. l. anima ſimul, & corpus legunt, ſed non propriè: quia homo per modum totius, hæc verò per modum partium ſignificant.

Ad argumẽta Scoti.

Ad argumenta igitur priora reſpondetur. Ad primum Scoti dicimus, eſſe magnum diſcrimen inter totum per ſe, & totum per accidens: totum enim per ſe, non ſolùm dicit coaceruationem partium, vt ipſum totum per accidens, ſed dicit partes vnitas inter ſe. l. ſicut actum, & potentiam. l. ſicut continuum.

Ad cõfirmatiões.

Ad primam, & ſecundam confirmationem reſpondetur, quòd procedunt de partibus ſimul ſumptis modo priori, vt explicuimus in priori concluſione, non autem de partibus ſimul ſumptis modo poſteriori, hæ enim ſunt ipſum totum, illæ verò non.

Ad ſecũdum, & tertium.

Ad ſecundum, & tertium eadem eſt reſponſio, procedunt enim de partibus non cum vnione ſumptis.

Ad quartum.

Ad quartum reſpondetur, eſſe magnã fallaciam argumentari à partibus eſſentialibus ad integrales, quia homo reſpectu partium eſſentialium conſideratur tãtùm ſecundum ſuam ſubſtantiam, at reſpectu partium integralium ſumitur homo cum quantitate: idem de aliis totis: & tunc eſt fallacia figuræ dictionis, mutãtur enim prædicamenta.

Ad loca Ariſtot.

Ad loca omnia Ariſtotelis reſpõdetur, ſolùm loqui de partibus abſq; vnione cõſideratis: & hoc eſt, quod docere intendit, totum non eſſe tantum ipſas partes, ſed ſuperaddere vnionem, & coniunctionem certam ipſarum partium: propterea dicit, eſſe aliam ſubſtãtiam à partibus; quia totum eſt ipſæ partes ſimul vnitæ, non ꝙ ſit noua ſubſtantia ab iſtis ſic ſumptis, nã expreſsè docet. 2. Animæ. tex. 10. Sicut pupilla, & viſus ſunt oculus, ita corpus, & anima animal.

Explicatur locus Ariſto. 5. Metaph.

Sed inter omnia iſta loca Ariſtotelis peculiariter eſt notandus ille quinti Metaphyſicæ, Sex non ſunt bis tria, ſed ſemel ſex: eſt enim ſenſus multò alius, quàm aliqui exiſtimant: hic enim intendit Ariſtoteles docere, quale non eſſe idem, quod quantum, vt eſſe album non eſt eſſe latũ: & quia in numeris duo hæc conſiderantur, nempè ipſorum quantitas, & hæc eſt ipſiuſmet numeri, & ipſorum qualitas, ſcilicet figura, quòd alius ſit triangularis, alius quadrangularis. l. alterius figuræ: oſtendit quantitatem numerorum non conſiſtere in ipſa figura, ſed in vnitatum aggregatione: & hoc eſt, quod dicit, ſex non ſunt bis tria, id eſt, figura ipſa quadrangularis, ſed ſemel ſex, id eſt, ſed ipſarum vnitatum aggregatio: vnde ex hoc loco nihil ad quæſtionem præſentem deduci-

educitur, ſi benè intelligitur. Hæc de uæſtione.

Conturbabantur autem, & quæſtiones. Tex. XX.

CVM aduerſus illos Philoſophos dicentes omnia eſſe vnũ, argumentatus eſſet, probando ſequi, quòd vnum ens eſſet contraria: & diſparata, & quòd num eſſet multa: inquit, etiã poſteriores hiloſophos cõturbatos fuiſſe, & timere, admitterent vnum eſſe multa: nam ſi ius homo dicitur eſſe albus, & Muſis, & calidus, iam videtur vnum eſſe ulta entia, nam ille homo albus eſt, uſicus eſt, calidus eſt, ſunt ergo plu entia, ob id hoc cauentes aſſerebant, on eſſe ponendum illud verbum, Eſt, d tantùm dicendum, homo albus, Muſus, calidus: & ſic non multiplicatur s: & huius placiti fuit Lycophron. lij verò dicebant, non ſic, ſed verbaliter ſe enunciandum, homo dealbatur, cale, & reliqua: Sic enim non videtur vnũ s eſſe plura entia. Huius opinionis cre t Alexander fuiſſe Platonem, quem dendunt Philoponus, & Simplicius, dontes hoc non fuiſſe Platonis: ſed parũm c refert, cuius fuerit, ſcire, dummodo ntentia intelligatur. Crediderim tamen n eſſe Platonis.

anquàm ſingulariter dicto vno. Tex. XXI.

HORVM turbationem, & eua ſionem irridet, dicens, eos tur batos eſſe, ac ſi vnum non eſſet multiplex, ſicut ipsũ ens: ita exponit Philoponus, vt, it, ſit Velut, ſicut, ac ſi diceret, eſt multi- x vnum, ſicut ens, ob id non oport turbari, vt enim eſſe poſſunt diuerſa ia definitione, idem tamen ſubiecto, eſſe album, & dulce, ratione diuerſa t, ſed ſubiecto idem, nempè in lacte: ſimiliter poſſunt eſſe multa ratione um ſubiecto, & hoc pacto vnum mul- eſſe poteſt. Altero etiam modo ſicut in continuo. I. in toto partes ſunt diuerſa entia in potentia, quatenus per diuiſionẽ poſſunt eſſe ſeparata, ſunt tamen idem to tum, ita ſunt multa in potentia, vnum actu: hoc ergo pacto, vnum multa eſſe poteſt.

Hi igitur dubitabant, & confitebantur, & inferebant tanquàm abſurdum, vnum eſſe multa, cùm tamen veriſſimum ſit, vnum multa eſſe, vt diximus: ſed non eo modo, quo vnum eſt, multa eſt: Sic enim fieri non poteſt, vt aliquid non eſt vnum ratione, & multa ratione, vnum ſubiecto, & multa ſubiecto, vnum actu, & multa actu, vnum potentia, & multa potentia: fieri tamen poteſt, vt ſit vnum ſubiecto multa ratione, vnum actu, multa verò potentia.

Ex quo loco ſumere poteris, aliqua diſtingui ratione, quæ habent diuerſas definitiones: alia verò non, quæ habent eandem definitionem: Similiter aliqua diſtingui ſubiecto, quæ variis inſunt ſubiectis. aliqua verò non, nempè, quæ eidem inſunt. Concludit ex his textibus cõtra hos Philoſophos, impoſſibile eſſe, omnia eſſe vnum ens. Nota.

Caput Tertium.

Et ex quibus oſtendunt ſoluere. Tex. XXII.

HORVM opinione redarguta ad ſoluendas ipſorum rationes deſcendit, quas facilè ſolui dicit, cùm ſint vitioſæ & in materia, & in forma: in materia quidem, quia propoſitiones falſas aſſumunt: in forma verò, quia non obſeruant rectam ſyllogizandi rationem. Meliſſi tamẽ one roſam magis dicit eſſe argumẽtationem, id eſt, vanam, & minus habentem difficul tatis, ſed ex vno falſo dato multa abſque difficultate procedunt: horum verborum ſuperius triplicem dedimus ſenſum, nunc iſte ſufficiat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

F Quod

Quod igitur paralogizet Meliſſus. Tex. XXIII.

Nota diſcurſum Meliſſi.

ARATIONE Meliſſi incipit, atq; forma, & materia peccare docet. In cuius gratiam aduerte, Meliſſi diſcurſum hunc eſſe: probabat primò, Ens eſſe infinitum ſic; Quod eſt factum, habet principium, ergo quod non eſt factum, non habet principium: ſed ens non eſt factum, ergo non habet principium: quod non habet principium, eadem ratione non habet finem, ergo ens nõ habet finem: tale verò finem, & principium non habens, eſt infinitum, ens ergo infinitum eſt. Quòd autem ens factum non eſſet, probabat ſic: Si eſſet factum, tunc, l. ex aliquo, l. ex nihilo: non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit: nec ex aliquo, iam enim hoc eſſet ens, & ita nõ fieret, quod enim eſt, non fit.

Vtebatur ſecundo diſcurſu Meliſſus probans ens eſſe vnum: ens eſt infinitum, ergo eſt vnum, nam ſi infinitum omnia continet, omnia occupat, & ex hoc tertio inferebat eſſe immobile: nam ſi infinitum eſt, omnem implet locum, non habet vnde, & quò moueatur: ſic ratiocinatus eſt Meliſſus.

Quo refellat Ariſto. diſcurſum Meliſſi.

Ariſtoteles verò primum diſcurſum reprehendit in hoc textu, tanquàm forma, & materia vitioſum. illa enim prima pars peccat in forma, eo quòd procedit ab oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis, ac ſi quis diceret, Eſt homo, ergo animal, ergo ſi non eſt homo, non eſt animal: ita ille dicebat; Eſt factum, ergo habet principium, non eſt factum, ergo non habet principium.

Dices, hoc aliquando licere, vt homo eſt riſibilis, ergo non homo non eſt riſibilis. Dico in conuertibilibus id licere ſolis, non in aliis: at habere principium, & eſſe factum non conuertuntur, vt poſtea dicetur: peccat igitur in forma.

Quòd verò peccet in materia, propoſitiones falſas ſumens oſtendit: & textus quidem eſt obſcurus, ſenſum tamen hunc eſſe credo.

Nota primò.

Duplex principiũ.

Propter quod aduerte duplex eſſe principium (quantum ad præſentem diſputationem facit) & rei, ſeu magnitudinis, & temporis. Principium temporis dicitur illud inſtans, in quo primò aliquid habuit eſſe, ſiuè tempus illi inſtanti proximum, vt dies Mercurij præcedens fuit principiũ ieiunij, & hoc præſens tempus eſt principium lectionis, nempè principium horæ. Principium verò rei eſt id, quod cùm principio temporis incipit, vt cor eſt primum rei, quia primò tempore fit in animali, & pars primò producta principium eſt rei. Similiter in alteratione pars primò alterata, dealbata, aut calefacta eſt principium albi, aut calidi.

Nota ſecundò.

Nota prætereà, quòd hic Philoſophus in illa propoſitione, Quod eſt factum, habet principium, non ſolùm loquebatur de principio temporis: ſic enim nihil concluderet: nam quod non habet principium, nec finem temporis, tantùm eſt infinitum in duratione, ſed non in magnitudine, vt iſte aſſerebat de ente, ſed de vtroque principio loquebatur: exiſtimabatque, ſi aliquid fit, non ſolùm habere principium temporis, ſed etiam magnitudinis, quæ primùm facta ſit: & hoc ſiuè ſit in generatione ſubſtantiæ, quæ dicitur generatio ſimplex; ſiuè ſit in generatione accidentis, quæ dicitur alteratio: ac in hoc ſenſu proferebat illam propoſitionem,

Quam Ariſtoteles dicit eſſe falſam: nõ enim quod fit omne, habet principium illud magnitudinis. nam aqua congelatur, lac coagulatur, aer illuminatur, & non prius vna pars magnitudinis, quàm altera, ſed tota ſimul, licèt in tempore fiat talis mutatio. Ex quo apparet falſitas illius propoſitionis, atque hæ mutationes dicuntur momentaneę, quia tota magnitudo ſimul, & non per partes mutetur, licèt ſucceſſu temporis id fiat.

Aduerte ſic literam eſſe legendam: inconueniens, & falſum eſt arbitrari, omnis & generationis nõ ſolùm ſimplicis, id eſt, ſubſtantialis, ſed etiam alterationis eſſe principium rei, & non ſolùm temporis, cùm fiant multæ mutationes ſimul in aliqua tota magnitudine: ac ſi dicatur, poteſt eſſe in mutatione principium temporis, & non magnitudinis. Nota expoſitionem.

Deinde & propter quid eſt immobile. Tex. XXIIII.

SECVNDVM Meliſſi diſcurſum prætermittens, tertium impugnat: inſerebat enim, qa vnū eſt, immobile eſt, hoc tñ non valet: nā ſicut in aqua quę pars eſt vniuerſi, accidit, φ ſi ſit vna, nihilominus moueatur in ſe etiā non mutādo locū, per partiū mutationem, qua vna cedit alteri, vt patet do aqua in vaſe incluſa, quæ moueri poteſt intra vas, & mare in ſuo mouetur alueo, & aer in ſua ſphera: ita & vniuerſū licèt vnum ſit, in ſe moueri poterit. Præterea, quia licèt non moueatur localiter, ſaltem erit mobile ſecundum alterationem, non ſolùm eſſe mobile contingat ſecundum locum, ſed etiam ſecundum qualitates.

Ad ſecundum verò diſcurſum rediens dicit, omnia poſſe quidem eſſe vnum ex quo, id eſt, vnum materia, & ſubiecto, vt Phyſici dicebant, vnum ſubiectum omniū ponentes, ſed diuerſitatem in ratione. At quòd vnum ſint omnia ratione, impoſſibile eſt: eſſent oppoſita idem ratione.

Et ad Parmenidem autem. Tex. XXV.

RATIONE Meliſſi ſoluta ad Parmenidem conuertitur: erat autem ratio Parmenidis iſta, vt exponit Auerroes, & Tho. Quicquid eſt præter ens, eſt non ens, ſed non ens eſt nihil, ergo quicquid eſt præter ens eſt nihil, ens eſt vnum, ergo quod eſt præter vnum eſt nihil. Iſte erat diſcurſus Parmenidis.

At quia partim opinio huius erat cum opinione Meliſſi cōis, nempè in hoc, φ ens eſſet vnum & immobile: partim diuerſa, & Parmenidi propria, nempè φ ens eſſet finitum: ob id dicit Ariſt. eundem eſſe modum rationum, & diſputationum contra Parmenidem, & contra Meliſſū: & ſunt enim alii proprij, qua parte propriam habet opinionem, ipſius tamen rationem dicit eſſe vitioſam in forma, & in materia, ſicut rationem Meliſſi.

Quòd verò in materia peccet, oſtendit. vtitur enim Parmenides ipſo ente, ac ſi eſſet vniuocum, vnam ſignificans naturā communem, cùm dicit, ens eſſe vnum, & tamen plura eſt, & multipliciter dicitur. Qui enim ens dicit, vt notat Philoponus, ſolam vocem communem dicit: eſt igitur illa propoſito falſa, ens eſt vnum, ſi ſumatur (vt iſte putat) ipſum ens in communi omnia complectens, eſſe vnum, hoc tamen falſum eſt: nam ſi ens pro ſingularibus particulariter ſumatur, verum eſt, ens eſſe vnum, id eſt, ſingula, quæ entia ſunt, vnum ſunt, ſed hoc non auſert pluritatem: falſa igitur eſt materia, vt ipſe eam ſumit.

Quòd verò peccet in forma, oſtendit inſtantia quadam. Demus, φ albū ſit ens, ita vt non ſit ens, niſi album, tunc nō valet, etiamſi, quod ſit præter album ſit non ens, φ album ſit vnū: eſt enim multa: alia enim ratio ipſius alibi, alia ipſius, quod ſuſcipit albedinem, eſt, non quòd ſit aliquid præter album, id eſt, non quòd albedo ſit ſeparata à ſubiecto, ſed quòd aliud ſit eſſe vnius, & aliud alterius, licèt coniuncta ſint: & hoc, inquit, nō vidit Parmenides.

Vbi nota valdè, φ Parmenides exiſtimabat ea, quæ eodem ſunt ſubiecto coniuncta, eſſe idē, & quod eſſe diuerſum, & multa erat, eſſe ſeparata: & in hoc deceptus eſt, licèt enim ſimul ſint multa, nō ob id vnū & idem ſecundum ſe ſunt: quapropter quàmuis non eſſet niſi album, adhuc non vnùm, ſed multa dicenda ſunt eſſe. Qua rōne deci-piat Parmenides

Dices, non eſſe bonam inſtātiam, nam album dicit formam cum ſubiecto. Dico eſſe optimam, & notandam, nam ita etiā ens ſignificat accidens, & ſubſtātiam, quę re vera non ſunt vnum: ob id maximè albo aſſimilatur, vt hoc enim multa dicit, ita ipſum ens. Hoc nota.

Neceſſe eſt igitur accipere iis. Tex. XXVI.

CVM in textu præcedenti oſtēdiſſet ens vt abſolutè, & communiter ſumitur, nō vnum, ſed plura dicere, ſicut album: dicit modò, quòd hi, qui vnum ens dicūt, neceſſariò ipſum vnum, & ens pro ſubſtātia, quæ verè eſt, & de qua ens propriè prędicatur, debent ſumere, non autem pro

vtroq; ſubſtantia nempè, & accidenti, ſic enim plura ſunt, nec pro ſolo accidenti, & hoc probat in hoc textu? ſi enim ſolùm accidens diceretur ens, cum hoc per ſe nō ſit, debet in aliquo eſſe ſubiecto, hoc ſubiectum cùm non ſit accidens, non erit ens ex ſuppoſitione, ergo erit aliquid, quod non ſit: non igitur ens hoc vnum poterit eſſe accidens alij inexiſteus: nàm nō habebit rationem entis; niſi etiam ſubiectū ſit, & tunc erunt iam multa entia contra ſuppoſitionem.

Si verò quod verè eſt. Tex. XXVII.

OSTENDIT modò, quòd nec poſſit dici vnū ens eē ita, vt per ens ſola ſubſtātia, quæ nulli accidit, intelligatur: & ita ſunt verba iſta legenda cū interrogatione ſic: Cur magis ſubſtantia dicetur ens, quàm non ens, ſi ens ſolam dicat ſubſtantiam? & probat, quòd ſit dicenda non ſolùm ens, ſed etiam non ens. iſta ſubſtantia ſit alba, vt poteſt re vera eſſe, tunc album non eſt, cùm non ſit ſubſtantia ratiō albi, non autem accidit cuiq; eſſe, niſi ſit verè, id eſt, ſubſtantia ex ſuppoſitione facta. Si igitur album non eſt, & ſubſtantia eſt alba, ſubſtantia non eſt, & ita erit ens, & non ens: quòd ſi album ſit ens, profectò multa erunt entia, nō vnum.

Quòd ſi aliquis dicat, non eſſe abſurdum, quòd album ſit non ens, puta non ens hoc, aut illud, ſicut homo poteſt dici non ens hoc, puta leo: Reſpondet, non in hoc ſenſu album, & accidens dici nō ens, quia ſubſtantia nō ſint, ſed abſolutè ſunt non entia. Si enim ſic eſſent non entia, particulariter eſſent entia, & ita non vnū, ſed multa eſſet ens.

Neq; igitur magnitudinem. Tex. XXVIII.

PROBAT ſecùndo, quòd non poſſit dici vnū eſſe ens, ſi pro ſola ſubſtātia accipiatur ens, nam ſequeretur, quòd nullam haberet magnitudinem tale ens, aut eſſet plura. Si enim illud ens eſt totū aliquod, cùm ratio partium ſit alia à ratione totius, tunc aut non haberet partes, aut iam plura eſſent, quæ ſunt. Sed quod illæ partes ſint etiam entia, probat Ariſtoteles, quamuis poſſemus dicere eſſe nouum argumentum procedens adhuc, ſi ſubſtatia ſola eſſet, plura eſſe entia, quia partes ſunt etiam ſubſtantia: & tūc priora verba de partibus magnitudinis erant, & ita exponit S. Tho.

Eſt igitur argumentum: Si homo eſt ens verè, id eſt, ſubſtantia, ipſius partes & erunt verè entia, id eſt, ſubſtātia, puta bipes, animal, & ſic erunt iam plura entia. Quòd aūt ſint ſubſtātia, patet: ſi enim nō ſunt ſubſtantia, erunt accidentia: tunc autem erunt accidentia cōia aliis ab hoīe, aut propria hominī: vtrūq; aūt eſt impoſſibile, nā accidēs cōe, qđ ſeparabile dicit, eſt, in cuius definitione non aſſumit ſubiectū: pprium verò, in cuius definitione ſubiectū ſumit, vt in definitione ſimi naſus eſt. Ex hoc ſuppoſito Logico pbat in ſequēti textu, illas ptes nullo mō eſſe accidētia.

Amplius quæcunq; in definitiua ratione. Tex. XXIX.

RATIO hæc eſt. Ea quæ ſunt de definitione, aut cōpoſitione alicuius, non definiuntur: intellige eſſentiali definitione per ipſum, vt genus, & differētia nō definiūtur per ſpeciē: Si ergo partes hominis, animal, bipes, ſunt accidētia, & homo non eſt in definitione ipſorum: ergo ſunt accidentia communia, & non propria: tunc ſic: ſi ſunt accidentia coīa, ergo poſſunt ſeparari ab homine, & aliis accidere: hoc autem impoſſibile eſt. nam homo poſſet eſſe non animal, & nō bipes: & præterea homo eſſet accidens alterius, cuius ſuæ partes accidentia ſunt.

Sed quòd verè aliquid eſt. Tex. XXX.

HIC textus, quāuis ab Auerroe aliter exponatur, mihi tamē expoſitio Sancti Thomæ, & Philoponi placet, vt ſit continuus cū precedēti, & ſit ſēſus: cū dixiſſet, hominē eſſe accidens, ſi ipſius partes accidentia ſunt, ſubiungit, hominē nulli

nulli eſſe accidens: & quia id non probat, dicit, ſit, id eſt, ſupponatur, nullus eſſe accidens, vt interpretatur Philoponus: quòd verò ſequatur eſſe accidens, etiam alia ſuppoſitione confirmat: nempè de quo partes definitionis ſimul dicuntur, de eodem & definitum dici. Ex his concludit, quòd cùm neceſſariò ſequatur, ens nõ eſſe vnũ, ſi partes habet; neceſſe dicere ens eſſe indiuiſibile, ſi ſuſtinendum eſt eſſe vnum: & ita exponunt S. Tho. & Philoponus, licèt Alexander dicat ſenſum hunc eſſe, ſubſtã tiã ex indiuiſibilibus eſſe, id eſt, partes ſub ſtantiæ, vt hominis, non ſeparari ab ipſo homine, vt argumento eſt probatum. Melior eſt prior expoſitio.

Eſt hic vnum dubium de his partibus definitionis, an ſint partes rei, ita vt ſint duæ res componentes definitum. Nec loquitur de definitione Phyſica, quę datur per materiam, & formam, in hac enim id certum eſt, ſed de ea, quæ eſt per genus, & differentiam, de hac enim loquitur in prę ſenti Ariſtoteles, dico ſecundum Auicembron, qui multiplicabat tot formas ſubſtã tiales in vnica re, quot ſunt prædicata ſub ſtantialia genera, & differentiæ erant par tes veræ rei, quia ſingula ſingulas impor tabant formas. At cùm ſecundum rei veritatem, & Ariſtotelem nõ ſit in vnica re, niſi vnica ſubſtantialis forma, aliter dicẽdum eſt.

Propterea aduerte, quòd genus & differentia compoſitæ ſubſtantiæ includunt totam ſubſtantiam, vt animal in homine non ſolam animam, aut corpus dicit, ſed totum ſimul. Similiter rationale: at cùm diſcrimine tamen genera dicunt ſubſtantiã rei, vt eſt principium operationum communiorum, & vniuerſaliorum: at differentiæ eandem ſubſtantiam, vt eſt principium operationum particulariorum. Homo enim dicitur animal, vt habet ſenſum: rationale, vt diſcurrit. Ex quo ſequitur, quòd genus non dicit materiam ſolam, ſed habet ſe, vt in materia, vt enim hęc eſt communis, & per formam contracta, ita & genus commune quid eſt, per differentiam contractum: Similiter differentia non dicit ſolam formã ſed habet formæ ſimilitudinẽ, quia eſt determinans, & particularis.

Hinc patet, quòd genus, & differentia ſunt partes rei, ſed non ſicut materia, & forma, ſed ad ipſarum ſimilitudinem, quã uis non iſta genera & differentiæ realiter diſtinctæ.

Quidam autẽ rationibus vtriſque.

Cum hucuſq; probauerit: Si omnia eſſent vnum ens, ſumpto ente pro ſubſtantia, ꝙ ſequeretur, ens eſſe non ens, & ꝙ eſſet totum indiuiſibile: dicit, quoſdam non habuiſſe hoc pro inconuenienti, ſed conceſſiſſe, ens eſſe non ens, qualis fuit Plato, & cõceſſiſſe magnitudinem eſſe indiuiſibilem, quales fuerunt Zeno, & Xenocrates, diuiſibilitatem totius in partes negantes. Hos autem non reprehẽdit Ariſtoteles vſq; in ſextum librum: Platonẽ verò ex his, quę dicet, impugnat.

Manifeſtum autẽ eſt. Tex. XXXI.

Quamvis variè iſti duo textus exponantur, exiſtimo ſenſum hũc eſſe, vt Ariſtoteles velit ad rationẽ ſuperius poſitã Parmenidis reſpondere, ſic, ꝙ quãntuis demus, quicquid eſt præter ens, eſſe non ens: & demus, duo contradictoria ſimul non eſſe: adhuc non eſt verum, nõ ens eſſe nihil. Nam duplex eſt nõ ens: non ens abſolutè, quod dicitur per negationem omnis entis, & tale nihil eſt: Aliud eſt non ens ſecundùm quid, nempè per alicuius negationem, vt accidens eſt non ens, id eſt, non ens perfectum, quod eſt ſubſtantia: & hoc non ens non eſt nihil, ſed ens, nec iſta ſunt contradictoria. Et quia iſte Parmenides dicens eſſe vnum ens, intelligebat ſubſtãtiam, ob id illa ſua propoſitio eſt falſa, non ens eſt nihil: quòd accidens eſt non ens, ſed non nihil: quòd ſi hoc voluit Plato concedens, ens eſſe nõ ens, benè dixit.

Impugnat etiam aliud, quòd ſi ens ſumatur pro vno, nempè ſubſtantia, omnia erunt vnum: hoc dicit eſſe falſum: nam omnes intelligunt per ens, quòd verè eſt, id eſt, ſubſtantiam, cùm hoc tamen plura ſunt, vt dictum eſt. Hæc ſint circa opiniones horum.

Simplicius dicit, hos Philoſophos aſſeruiſſe,

fuiſſe, hoc ens immobile eſſe, Deum, quẽ Plato dicebat non eſſe ens, non quòd non eſſet, ſed ꝙ perfectiſſimo modo eſſet, ſicut dicimus albedinem non eſſe albam, quia albedo eſſentialiter dicit albedinem, albũ verò per participationem: ſed quicquid ſit, credo hos non de Deo locutos fuiſſe, ſed de mundo toto, vt ſuperius diximus.

An ſit vera hæc ꝑpoſitio tãtum vnũ eſt ens.

Dubitatur de veritate huius, Tantùm vnum eſt ens. Reſpondetur, quòd ſi inſpiciamus ſenſum, in quo hic ſumitur, ſic eſt proferẽda, Ens eſt tantùm vnum, & ẽſt de excluſo extremo; & ſic exponenda, ens eſt vnum, & non plura, in quo ſenſu ab Ariſtotele reiicitur. Poteſt aliter ſumi, vt ſit excluſiua, nempè tantùm vnum eſt ens, l. tantùm eſt ens vnum: & eſt ſenſus, omne vnum eſt ens. l. omne ens eſt vnum, & ſic eſt vera, nec eſt ſic ad præſentem locum attinens. Et miror in re nihili, quàm aliter multi intelligant hanc propoſitionem non penetrantes ſenſum Ariſtotelis in præſenti.

Caput Quartum.

Vt autem Phyſici dicunt. Tex. XXXII.

POSTQVAM contra nõ naturaliter loquentes diſputauit, ad naturaliter loquentes conuertitur, ac ipſorum ſentẽtias in duas diuidit partes, Quidam, inquit, vnum principium faciunt, nempè vnum ex tribus elementis, puta ignem, aquam, & aerem, aut medium corpus inter ignem, & aerem: terram nullus ſolam poſuit præter Heſiodum, qui non cõputatur inter Philoſophos, ſed inter Poetas. Hi autem hoc principiũ rerum ponentes dicebant, raritate, & denſitate varias res fieri: denſitatem autem defectum, raritatem exceſſum vocant: quod idem dixit Plato, qui magnum, & paruum rerum principia eſſe dixit, quàmuis non eodem modo: illi enim rarum, & denſum dicebant eſſe formas rerum, materiam verò illud elementum: at Plato magnum, & paruum materiam, vnum verò, id eſt, ideam, formam dicebat: in hoc tamen vno cõuenere, ꝙ contrarietatem in principiis ponũt.

Alij verò Philoſophi multa principia ponunt, quæ proceſſerunt ex vno, in quo omnia continebantur confuſa; quòd dicebant chaos: ob id vnũ, & multa ponebãt; atq; hi fuerunt Anaximander, Anaxagoras, & Empedocles, quàmuis hic ab illis duobus differat in duobus. Primò hic multoties hęc principia ad chaos rediiſſe, & rediitura, & iterum ex chao proceſſiſſe, & proceſſum affirmabat: & hæc eſt circulatio: vnde multoties mundus corrumpetur, & iterum fiet; Illi verò, ſemel mundũ ex illo chao proceſſiſſe, nec amplius rediturum dicebant. Preterea illi infinitas particulas omnium rerum faciunt cõtrarias, & ſpecie differentes; hic verò quatuor tantùm principia facit, nẽpè, quatuor iſta elementa. Circa harum opinionum explicationem repete, quæ diximus ſuperius in epilogo opinionum philoſophorum de principiis.

Videtur autem Anaxagoras ſic infinita. Tex. XXXIII.

DVo fundamenta Anaxagorę, quibus ipſe ſuam opinionem affirmabat, ponit. Alterum eſt, quia ſibi perſuaſit illud principium cõmune, ex nihilo nihil fit, quod omnes naturales receperunt, ac ob id dicebãt, nihil de nouo generari, ſed generationes eſſe quaſdã alterationes, puta dẽſationem, aut rarefactionẽ vnius principij: ita Anaxagoras, & alij credebant, propter eandem cauſam, nihil fieri de nouo, ac ob id gñationes eſſe dicebant congregationes atomorum vnius ſpeciei, & ſeparationes ab aliis atomis: ſic enim nihil fiebat de nouo, licèt appareret de nouo alio modo, quàm antea erat.

Amplius autem ex eo, quod fiunt. Tex. XXXIIII.

ALTERVM fundamentum Anaxagorę erat, quia videbat res tranſmutari inuicem: aqua enim in ignem conuertitur, caro in terram, & reliqua: tunc argumẽtabatur ſic: Cùm ex qua fit ignis. l. in aqua

n aqua erat ignis.l.non? ſi non, ergo ex non igne fit ignis, & ita ex nihilo: ſi verò ic, ergo iam in illa aqua præceſſerant par ticulæ ignis, ex quibus cõgregatis ignis fa tus eſt: antè enim propter paruitatem ip- ſarum ſentiri non poterant. Ex quo aſſere bat, omnia eſſe in omnibus, res tamẽ diffe entes apparere propter maiorem congre- gationem plurium atomorum eiuſdem rationis, non ꝙ res ſyncerè, ac purè ex vna a cõſtent natura. Textus eſt clariſſimus.

Si igitur infinitum. Tex. XXXV.

INCIPIT multis hãc Ana- xagoræ opinionem redargue- re: ac primò ex ea ſequeretur, compoſitum naturale nõ poſ- e cognoſci, nec ipſius eſſe ſcientiam, ſic nullum infinitum, vt infinitum eſt, poteſt cognoſci: at principia rei naturalis infini ta ſunt, ergo cognoſci non poſſunt: Sed ſcientia rei non eſt niſi ex principiorũ co- gnitione, ergo rerum naturalium non eſt ſcientia. Maior explicatur: dicitur, vt in- finitũ eſt, quia res infinita poteſt cogno- ci, ſed non ſecundum id, quo infinita eſt, vt de linea infinita, ſi eſſet, poſſet cogno ci, quòd eſſet quantitas continua abſque latitudine: at verò eius longitudo non poſ ſet cognoſci, quia infinita eſt. Similiter in qualitate infinitum aliquid eſt, ſit a ignotum eſt. Loquimur autem de co- gnitione rei, non nominis, nam infinitũ cognoſcitur eſſe id, quod fines non habet. Cùm igitur compoſitæ res infinitis con- ſtent principiis, ſecundùm Anaxagoram, compoſitum cognoſci non poterit, nec e- rit ſcientia rei naturalis.

Amplius autem ſi neceſſe eſt. Tex. XXXVI.

SECVNDVM facit argumentum contra quoddam dictum Anaxago- ræ: ponebat enim rerum particulas minimas adeò, vt diuidi non poſ- ſent: argumentatur modò Ariſtoteles, nõ cuiuſque rei partes poſſe eſſe ſub quacun que minori quantitate, & ita non erunt omnium rerum particulæ illæ indiuiſibi- les. Argumentum eſt huiuſmodi: non quodcunque totum poteſt indifferenter eſſe ſub quacunq; parua quantitate, ergo nec eius partes: nam totum à partibus de- pendet: antecedens patet; animal enim non poteſt eſſe ſub quacunque quantitate perfectum, ergo nec partes ipſius, oſſa, ca- ro, nerui, & reliquæ, ſed certam ſibi deter- minant quantitatem, ſicut & ipſum totũ: & hoc maximè apparet in totis ætherogé neis, & eorum partibus.

Amplius ſi omnia inſunt. Tex. XXXVII.

TERTIVM argumentum eſt, in quo proponit quædam di- cta Anaxagoræ, & vnum allud ſuum, & conatur ex aliquibus illis principiis reducere ipſum ad falſita- tem aliorum principiorum. 3. Ratio.

Primum dictum Anaxagoræ erat hoc, Omnia ſunt in omnibus. Secundũ, non fiunt res, ſed ex illis principiis cõgregatis, & ad vnum ſeparatis fiũt. Tertiũ, vnum- quodq; denominatur à pluribus illis prin cipiis cõgregatis. Quartum, quodlibet fit ex quolibet, id eſt, ex quacunq; re fit quę- cunque res, cùm in omnibus omnium la- tuant principia. Vltimum principiũ eſt: omne finitum per ablationem finiti con- ſumitur: intellige per ablationem conti- nuam partium æqualium conſumitur, nam per partium medietates proportio- nales procedendo diuiſio in infinitum tendit.

Ex his probatur, quòd non in vnoquo- que ſint omnia: ſumo aliquam partem aquæ, ab hac ſeparetur caro, & iterum ſe- paretur caro, & iterum. clarum eſt, quòd ſemper minor pars carnis ſeparabitur: cùm igitur caro non procedat in infini- tum ſemper minor, vt dictum eſt proxi- mè, peruenietur ad aliquam, qua minor extrahi non poſſit: tunc petitur.l. ab illa aqua adhuc ſeparabilis eſt caro.l.non: ſi non, ergo habetur contra ipſum, non in omnibus eſſe omnia: Si ſic, illæ, quæ ſe- parandæ ſunt, erunt æquales, & ſic con- ſumabitur tota caro, quæ erat in aqua per quintum principium.l. erunt infinitæ partes æquales, & ita in magnitudine fini ta erunt partes finitæ æquales numero in- finitæ, quod omni rationi repugnat, atq; impoſſibile eſt.

Ad hæc

Ad hæc autem ſi omne quidem corpus. Tex. XXXVIII.

4. Ratio. QVARTVM conſtituit argumẽtũ cõtra idem: detur minima caro, quæ poſſit eſſe, cũ quodlibet fiat minus per remotionem alicuius partis: ſequitur, ꝙ ſi iſta ſit minima, & ab ea poſſit ſeparari aliquid, quòd fiet minor, & ita dabitur pars minor minima, quod eſſe nõ poteſt.

5. Ratio. Quintum etiam facit argumentum. Si quodlibet eſt in quolibet, in qualibet parte erunt etiam infinita, & in his infinita, & ita erunt infinita infinities in infinitis diſtincta inter ſe, & actu exiſtentia: quod quidẽ rationis metas prorſus egreditur: non ergo in omnibus ſunt omnia.

Nunquam autem non ſegregatum iri. Tex. XXXIX.

QVODDAM dictum Anaxagoræ laudat tanquàm verum, ſed non ſcienter dictum, id eſt, ipſe in alio ſenſu proferebat, qui verus non erat. dictũ eſt hoc, non poſſe quodlibet ſeparari à quolibet: quod quidem verum eſt de accidentibus, quæ à ſubſtantia nequeunt ſeparari, cùm non poſſint eſſe, quin alterum ſit, nempè ſubiectum. Similiter verum hoc eſt de partibus continui, quæ per diuiſionem nequeunt finiri, cùm diuiſibilitas in infinitũ procedat, nec minima magnitudo dari poſſit.

Ex quo reprehendit principiũ efficiens, quod poſuit Anaxagoras, quam mentem vocabat; dicebat enim iſtud principium omnia ſegregaſſe in athomos proprias ex illo chao, in quo omnia erant confuſa: dicit Ariſtoteles hanc mentem ſtultam eſſe, quia intentabat facere, quod non poterat: non enim accidentia, & partes omnes continui ſeparari poſſunt.

Nota. Nec mireris, quòd Ariſtoteles ſuperius dixit eſſe minimam carnem, hic verò dicit non eſſe minimam magnitudinem: nam hic loquitur de partibus ſolius quanti, quæ in infinitum procedunt, illic de toto naturali, & ſubſtantiali, cuius diuiſio non procedit in infinitum: ſed hoc poſterius eſt examinandum.

Non rectè autem. Tex. XL.

MODVM generationis Anaxagoræ reprehendit, ipſe enim per ſimilia generationem ponebat, quia nempe cõgregantur partes ſimiles vnius rationis. hoc reprehendit: nam aliquando non fit ex congregatione ſimilium, nam lutũ fit quidem ex multis partibus luti, ſed aliquando ex diſſimilibus, puta ex aqua, & terra: Similiter domus ex lateribus, & lignis, ita & aer ex aqua: nõ ergo omnis generatio ex ſimilibus fit. Hæc ſunt, quæ Ariſtoteles contra philoſophos de rerum principiis diſputat.

An res naturales habeant certos limites quantitatis. Quæſtio IX.

HVIVS quæſtionis, quæ maxima notanda eſt, duplex eſt ſenſus, alter de re, nempè an res naturales ſuæ magnitudinis terminos habeant, vt non poſſint quoſcunque excedere, ſimiliter & terminos paruitatis. Alter ſenſus eſt de modo, nempe an hi termini intrinſeci, an extrinſeci ſint, & de hoc in quæſtione ſequenti diſputabitur: prior in præſenti eſt diſcutiendus. Duplex ſenſus quæſtionis.

Aduerte autẽ per res naturales hic intelligi compoſita ſubſtantialia, tàm homogenea, & inanimata, quàm ætherogenea, & animata, ſeù viuentia. Non enim modò de accidentibus, nec de actionibus, nec de potentiis, ſed de compoſitis ſubſtantialibus eſt ſermo: eſſet enim limites extra modum excedere, & materias confundere. Primum fundamentum. Quo hic intelligatur noĩe rerum naturaliũ.

De his autem ſubſtantiis quæſtio tripliciter intelligi poteſt: primò de facto eſſe, nempè an ita modo ſit, quòd detur maximum, & minimum corpus. Secundò, de potentia ſupernaturali, Tertiò, de potentia naturali: & quia non in his omnibus eſt inter Philoſophos diſſenſio, ea; quæ certa, & ſine controuerſia ſunt, primò conſtituamus. Triplex alius quæſtionis ſenſus.

Sit igitur prima concluſio. In facto eſſe da- Prima cõcluſio.

e datur modò maximum corpus, & mi‑nimum non ſolùm in genere, ſed etiam n qualibet ſpecie. & hoc eſt certum, nam ltimum, ſupremumq; cœlum eſt modò naximum omniũ, quæ in natura ſunt, & ta etiam eſt minimum aliquod, licèt no‑bis forſan ſit ignotum, erit fortaſſe mini‑nus acarus. Similiter in qualibet ſpecie latur, & maximum, & minimum illius ſpeciei, ſiuè affirmatiuè, id eſt maximũ. l. ninimum aliorum, ſiuè negatiuè, id eſt, quo nullũ aliud ſit maius. l. minus: vtroq; enim modo exponi poſſunt comparati‑ua, & ſuperlatiua.

Secunda concluſio. Nullum corpus ha‑bet certum limitem magnitudinis, aut paruitatis reſpectu Dei abſolutę poten‑tiæ, ſed quocunq; dato, poteſt maius. l. mi‑nus facere, prout ipſius omnipotenti li‑buerit voluntati. Hæc concluſio proba‑tur, ex communi conſenſu. quicquid nõ implicat contradictionem poteſt Deus fa‑cere: ſed non implicat contradictionem, res ſub maiori l. minori eſſe quantitate, ergo id Deo non eſt denegandum.

Tertia concluſio. Viuentia habent cer‑tos limites magnitudinis, & paruitatis de potentia naturali ita, vt natura non poſſit ſub quacunq; quantitate maiori. l. minori indifferenter viuentia producere, & con‑ſeruare. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis in præſenti tex. 36. vbi quia totum ipſum animal quãtitatem habet determinatam, quam excedere non poſſit: probat etiam partes determinatas eſſe. & 2. Animæ. tex. 41. omnium, inquit, natura conſtãtium, id eſt, viuẽtium, certus eſt terminus aug‑menti, & decrementi. &. 7. Politicorum, cap. 4. ciuitates ſuos certos terminos ha‑bere docet, ſicut animalia, & plantas. Prę‑terea probatur Cauſa, & modus augumẽti viuentium eſt limitata, ergo & ipſum aug‑mentum: antecedens declaratur: cau‑ſa inſtrumentalis augmenti, & quantita‑tis viuentis eſt calor naturalis, qui conſu‑mit partes viuentis, & nutrimento nouo eaſdem reparat: at dum magis reparat, fit remiſſior, & debilior ita, vt minus reparet, quàm deperdat: Si igitur hæc finita cau‑ſa, & hoc modo auget, augmentum erit ſine dubio finitum. Præterea tertiò. In vi‑uentibus ſunt certa organa, & partes ęthe‑rogeneę, quę non ſub quacunq; quantita‑te poſſunt componi, ergo terminus, & li‑mes determinatus eſt. Præterea quartò: quia quod natura nũquam fecit huculq; ſignum eſt, non poſſe facere: ſed nũquàm eſt compertum, homines maiores monti‑bus, aut minores formicis: non ergo id na‑tura poteſt facere. ſi enim poſſet, potentia fruſtra eẽt, niſi aliquãdo perueniret ad actũ.

Quarta concluſio. Non viuentia ex ſe, & ab intrinſeco non habent certum limi‑tem ſuæ magnitudinis, ratione tamen ex‑ **4. conclu‑ſio.**
trinſeca habent: explicatur in igne: ignis ex ſe non habet certam magnitudinem, imò vt dicitur. 2. Animæ. tex. 41. Si infini‑ta combuſtibilia ei apponerentur, in infi‑nitum creſceret: tamen quia locus ſuus na‑turalis eſt ſecundum naturam determina‑tus, & deſunt combuſtibilia, habet certam magnitudinem: idem de aliis elementis, & de mixtis inanimatis.

Ratio huius concluſionis eſt notanda **Rõ notã‑**
ex diſcrimine augmenti viuentium, & nõ **da quar‑**
viuentium. Viuentia enim augentur ab **tæ cõclu‑**
intrinſeco, puta calore naturali conuertẽ‑ **ſionis.**
te cibũ in ſubſtãtiã viuentis, ex qua actio‑ne ipſe calor deficit, & debilior fit. Simi‑liter ipſa viuẽtis forma ſubintrat in illud nutrimentum: non enim noua anima in nutrimento producitur, & poſtea viuenti copulatur: hoc enim fit in igne, ob id nõ verè augetur: ſed anima viuẽtis informat illam materiam nutrimenti. at non viuẽ‑tia per appoſitionem ſimilium augentur ab extrinſeco, puta aqua additione aquæ, & reliqua ſimiliter: idem de igne. Ignis enim lignum ignem prius facit, poſtea ſi‑bi copulat: Ex hoc ſumitur argumẽtum. Tota ratio augmenti non viuentium eſt ab extrinſeco, ergo intrinſecè nõ terminã‑tur, ſed extrinſecè ad ſenſum expoſitum.

In his concluſionibus non eſt contro‑ Differen‑
uerſia inter Philoſophos, at de paruitate tia po‑
horum non viuentium eſt difficultas, an tiſſima q̃
detur minimum in homogeneis. Et attẽ ſtiõis eſt
de, ꝙ nõ eſt difficultas, an in homogeneis poſita in
detur minima pars: certum enim eſt, dari minimo
non poſſe: quia cùm omne continuum ſit paruita‑
in infinitum diuiſibile, non poterit ſigna‑ tis nõ vi‑
ri pars quantitatis ita parua, quin minor uentiũ.
ſignari poſſit, nempè eius medietas, & ite‑ Explica‑
rum alia, & alia. Sed quæſtio eſt de mini‑ tur ſẽſus
mo per ſe exiſtenti, an detur partes mino‑ iſtius du‑
res, & minores abſq; limite per ſe exiſten‑ bii.

tes : nec eſt etiam difficultas, an iſtæ poſſint reſiſtere contrario corrumpenti, ſed an hoc repugnet ab intrinſeco ex parte ipſius rei, ſemoto quouis contrario, ita, vt ſecundum ſe non poſſit eſſe minor, & maior abſq; termino particulari per ſe : & in hoc ſenſu diſputatur de minimo naturali homogeneo, an detur, an non.

Prima ſententia Sco. de minimo nō viuētium. Scotus. 2. Sen. diſt. 2. q. 9. putat, tale minimum non dari, ſed quocunq; dato, poteſt ex ſe minus ſubſiſtere. Argumenta huius ſententiæ præcipua ſunt.

1. Ratio. Primum. In iſtis non datur terminus magnitudinis, vt dictum eſt, ergo nec paruitatis: æqua enim videtur ratio.

2. Ratio. Secundò. Ex parte materiæ non datur talis terminus, quia eſt diuiſibilis in infinitum : non enim eſt tàm parua materia, quin minor eſſe poſſit : ergo nec in ipſis compoſitis erit iſte terminus.

3. Ratio. Tertiò. Forma horum inanimatorū eſt diuiſibilis in infinitum, vt accidentia ipſa ſecundum quantitatem, ergo nō datur terminus in compoſito.

4. Ratio. Quartò. Illud tale minimum, ſi detur, eſt quantum : ergo eſt diuiſibile : reducatur ergo ad actum diuiſio, & tunc erit minus illo minimo.

5. Ratio. Quintò, agens agit ſucceſſiuè, ergo prius producit minus, quàm maius, & nunquàm dabitur minimum, quin aliud minus primò productum detur : non ergo eſt terminus in his. Hæc ſunt argumenta pro opinione Scoti.

Quinta concluſiō contra Scotum. Sit igitur circa hoc quinta concluſio. Probabilis eſt ſententia Scoti, ſed multò probabilior eſt oppoſita opinio communis, quòd detur minimum etiam in homogeneis

1. Ratio. Probatur primò ex Ariſto. qui tex. 38. dicit; ꝙ ſi à minima carne aliquid eſſet ſeparabile, daretur minus minimo, quod repugnat : vide quō minimum admittat.

2. Ratio. Præterea manifeſtè probatur. Omne ætherogeneum componitur ex homogeneis, ſed per Scotum in homogeneis non datur terminus paruitatis, ergo nec in ætherogeneis dabitur, quod eſt contra ipſum Scotum, & contra Ariſtotelem, vt diximus in concluſione tertia : antecedens autem notum eſt, nam venę, arteriæ, oſſa, caro, è quibus partes ætherogeneæ componuntur, homogenea ſunt.

3. Ratio. Præterea tertiò. Ariſtoteles. 1. Animæ, tex. 24. inquit, actus actiuorum eſſe in patiente diſpoſito, non enim recipitur forma, niſi in materia diſpoſita, ſed vna ex certis diſpoſitionibus, & præcipua eſt quantitas : ergo ſicut reliquæ ſunt determinatæ, etiam & quantitas erit.

4. Ratio. Præterea quartò. Et eſt argumentum Auerrois. 8. Phyſi. com. 15. ad actionem agentis eſt neceſſaria certa quantitas, qua deficiente, actio non erit; poteſt enim ſecantis eſſe tàm parua, vt non ſcindat. Hinc ſumitur argumentum: Res nō poteſt eſſe in illa quantitate, in qua nō poteſt operari: nō enim eſt eſſe ſine operatione, ſed ad operationem eſt neceſſaria certa quātitas quoad paruitatem, ergo & ad ipſum eſſe.

Ad argumēta Scoti. Ad argumēta igitur Scoti reſpōdetur. Ad primum negatur conſequentia : eſt enim diſpar ratio paruitatis, & magnitudinis in homogeneis; nam magnitudo eſt ab extrinſeco prorſus nempè per appoſitionem partium. l. additionem : at verò paruitas eſt ab intrinſeco, eo quòd omnis forma ſecundum ſe quantitatem petit, in qua operari poſſit, hæc autem non eſt minor, & minor ſine termino.

Ad ſecundum. Ad ſecundum neganda eſt etiam conſequentia, nam licèt materia ſecūdum ſe ſit diuiſibilis in infinitum, tamen vt ſubſtat actioni agentis, & formæ introducendæ, neceſſario habet certam quantitatem, ſicut & alias diſpoſitiones.

Ad tertiū. Ad tertium dicitur, quòd quàmuis ipſa forma ſit diuiſibilis ita, vt partem extra partem habeat, & non ſit tota in qualibet parte materiæ, tamen non eſt diuiſibilis ita, vt quælibet pars, quantumcunq; minor, per ſe poſſit exiſtere.

Ad quartum. Ad quartūm dicitur, ꝙ licèt illud minimum, vt quātum: ſit diuiſibile, tamē actu diuidi non poteſt, quin partes corrumpātur, non propter magnitudinem, ſed propter formam naturalem, quæ certā petit quantitatem : nec hoc eſt fictū: imò Scotus tenetur hoc ipſum fateri de cælo, quod etiā ſi ſit quātū, actu diuidi nequit, ꝓpter ipſam cęli naturā, q̄ diuidi nequit.

Ad quintum. Ad quintum reſpondetur, ꝙ quamuis agens ſucceſſiuè agat, tamen cùm paſſum debeat eſſe intra ſphæram actiuitatis illius agentis, neceſſe eſt, vt ſecundum plures partes ſit, & perfectè, & æqualiter applicatum,

tum, & in eis ſimul aget, & non ſucceſſiuè per partes minores, & minores: quòd ſi ſolùm apponeretur particula materiæ minor minima diſtans ita, vt ignis non poſſet eam ſibi vnire, non induceretur ignis forma propter rationes prędictas. Atq; ſatis ſint iſta de priori quæſtione.

An terminus quantitatis rerum naturalium ſit ſemper intrinſecus.
Quæſtio X.

QVAESTIONE de re examinata, ſupereſt de modo ipſius termini diſputare. Ante omnia autem ſunt maximè modi iſti intelligendi, vt facilius poſtea determinatio procedat.

Circa magnitudinem aduerte, duos eſſe modos limitum, & terminorum: alter eſt intrinſecus, alter extrinſecus. Intrinſecus eſt, cùm datur certa quantitas, quam poſſit res attingere ita, vt maiorẽ nõ poſſit, & talis terminus dicitur maximum qđ ſic, & terminari per maximum quod ſic, non aliud eſt, quàm ꝙ res aliquã quãtitatem poſſit attingere, vt maiorem nõ poſſit. Extrinſecus eſt, cùm datur quantitas, quam propter ipſius magnitudinem res non poſſit attingere, tamen minorem illa poteſt attingere: vt ſi dicas, decem pondera non poſſum portare, quodlibet minus poſſum, tunc decem pondera eſſent minimum quod non: quia inter multa pondera alia, quæ tu portare non potes, illud eſt minimum: ita dicendũ de magnitudinibus, ad quas res per augmentũ perueniũt.

Sunt ẽt alij duo termini paruitatis, & intrinſecus, & extrinſecus. Intrinſecus eſt, cùm datur aliqua parua quantitas, ſub qua res eſſe poſſit, tamen ſub minori eſſe non poſſit, & talis terminus dicitur minimũ ꝙ ſic, id eſt, ſub hac quãtitate res eſſe põt, ſub minori eſſe non põt. Extrinſecus eſt, cùm datur parua quãtitas, ſub qua res eſſe non poteſt, tñ ſub maiori eſſe poteſt, & talis terminus dicitur maximum quòd non, quia inter quantitates, quas res non poteſt attingere propter ſuam paruitatem illa eſt maxima, ob id dicitur maximum quòd non, quia ſub illa non, ſub maiori verò quacunq; poteſt: Sunt ergo illi termini magnitudinis, maximum quod ſic, minimum quod non: Iſti verò paruitatis, minimum quod ſic, maximum quod non: affirmatiui ſunt intrinſeci, negatiui extrinſeci.

Ex his eſt modò ſenſus quæſtionis notus: petimus enim, ſuppoſito quòd res naturales terminentur quoad magnitudinem, & paruitatem (vt dictum eſt in quæſtione præcedenti) quo modo terminantur intrinſecè, an extrinſecè? Sẽſus quæſtio.

Paulus Venetus, quem multi docti ſequuntur, exiſtimat, terminos hos eſſe extrinſecos, puta per minimum quod non, & maximum quod non. Prima ſẽtẽtia Pauli Veneti

Ipſius argumentũ potiſſimum eſt hoc. Si enim magnitudo intrinſecè terminaretur, ſequeretur, quòd res deſineret per vltimum ſui eſſe, quod eſt contra omnes Philoſophos, & probatur. Detur iſtud maximum, & ſit maximus homo, qui maior eſſe non poſſit, tunc morſu veſpæ infletur, tunc. l. morietur. l. non: Si non, datur maior maximo: ſi ſic, tũc cùm iſte per inflationem moriatur, & inflatio ſit motus, qui incipit per vltimum non eſſe, erit tunc verum dicere, Nũc non eſt inflatio, & immediatè poſt hoc erit inflatio: ſed ſi eſt dicere, non eſt nunc inflatio. ergo erit dicere, nunc eſt homo, & immediatè poſt hoc erit inflatio, ergo immediatè poſt hoc non erit homo, deſinit ergo eſſe per vltimum eſſe, nempè nunc eſt, & immediatè poſt hoc non erit, quod quidem eſt impoſſibile, vt poſtea eſt probandum. 1. Ratio.

Secundum argumentum eſt eiuſdem rationis de minimo. Detur enim illud minimũ, tunc applicetur aliquod condenſatiuũ, tunc deſtruetur per condenſationẽ: ſed condenſatio, cùm ſit motus, incipiet per vltimũ nõ eſſe, non eſt, ſed immediatè poſt hoc erit: vnde erit verum dicere de illo minimo, Nũc eſt, & immediatè poſt hoc non erit, quod eſt vltimum eſſe. 2. Ratio.

Tertium argumentum. Si detur maximus ignis ſaltẽm ratione loci, tunc applicetur ei ſtupa, ſi non comburit eã, profectò mirabile eſt, quòd tã magnus ignis non comburat: ſi verò comburit, dabitur maior maximo, quia per additionem illius creſcet maximus. 3. Ratio.

Quartò. Detur minimũ. v. g. terrę, & cũ ſit corruptibile, diuidat, tunc. l. partes permanebunt 4. Ratio.

manebunt ſub ſpecie terræ, & ſic erit minus minimo. I. corrumpentur: & tunc non apparet, quod ex eis fieri poſſit, cùm generatio alicuius ſequatur corruptionē. Hæc igitur ſunt argumenta pro hac ſnīa.

Primum fūdamētum. Nota duplr nos poſſe agere de quātitate viuentiū.

Circa hoc diſtinguendum mihi videtur. De quātitate enim viuentium dupliciter loqui poſſumus. Vno modo de ea quantitate, quę à virtute naturali, & calore intrinſeco augmenti factiuo prouenit, ſeù de ea, quæ ad introductionem formæ neceſſaria eſt, quę dicitur quantitas via generationis: Altero modo de quantitate, quæ aliquo accidenti prouenit, qualis inflatio, tumor, contractio, & ſimilia ſunt. In non viuentibus locum non habet iſta diſtinctio, quia magnitudo ab extrinſeco, paruitas ab intrinſeco prouenit.

Prima cōcluſio.

Quo ſuppoſito, ſit prima concluſio: Probabilis eſt ſententia Pauli Veneti, nec oppoſitum demonſtratur, poteſtq; optimè ſuſtineri.

2. Cōcluſio.

Secunda concluſio, quæ mihi rationabilis multò apparet, ſit iſta. Viuētia quoad quantitatem naturalem, quam virtute caloris proprij attingunt, determinātur intrinſecè per maximum quod ſic, & minimum quod ſic: at verò ratione quantitatis illius accidētalis extrinſecè terminant.

Prima ratio ꝓ prima parte cōcluſionis.

Prior pars huius concluſionis videtur ſine dubio Ariſtotelis. 2. Animæ. tex. 41. Omnium, inquit, natura conſtantium, id eſt, viuentium certus eſt terminus augmenti, & decrementi: vbi per certum terminum intrinſecum videtur intelligere. Et confirmatur: cauſa inſtrumentalis puta calor naturalis ipſius augmenti, ſimiliter & forma, ſunt determinatæ intrinſecè per maximum quod ſic: ergo & ipſa quantitas ab eis proueniens.

1. Ratio pro ſecūda parte cōcluſionis.

Secunda concluſionis pars probatur ex primo argumento Pauli Veneti, & etiam ex ſecundo, qua parte ad viuētia pertinet: illæ enim quantitates accidentales extrinſecè terminantur.

Tertia cōcluſio.

Tertia concluſio. In non viuentibus exiſtimo, ſemper minimum eſſe intrinſecum, de maximo dictum eſt non dari ab intrinſeco: & probatur ex Ariſtotele tex. 38. dicit, à minima carne nihil poſſe ſeparari, vbi minimum datur etiam via ſeparationis: & probatur, quia ſi illud minimum paulatim corrumperetur, vt aliqui dicunt, in illo medio tempore daretur minus minimo, & etiam minus maximo quod nō. Fatendū ergo eſt, minimum illud intrinſecū eſſe, & ſimul totū corrūpi.

Ad argumenta.

Ad argumenta reſpondetur. Ad primum, non eſt contra nos: illa enim quantitas eſt extrinſeca viuenti, & ſecundū illam non datur maximum quod ſic, ſed minimum quod non: vnde ille homo nō morietur propter ſolam illā inflationē; cùm poſſit etiam ſub illa conſeruari quātitate. Aliqui verò cōcedentes, quòd moreretur, dicunt, quòd non deſineret per vltimum ſui eſſe: nam illam inflationem præcederet aliqua qualitas illius cauſatiua, & huius daretur primum eſſe: vt ſit verum dicere, nunc eſt talis qualitas, & tale primum eſſe huius eſſet vltimum nō eſſe inflationis, vt dicatur, non eſt inflatio, ſed immediatè poſt hoc erit: Dicunt modò, quòd in illo primo eſſe illius qualitatis non eſſet homo, & ita deſineret per primum non eſſe, nunc non eſt, ſed immediatè ante hoc fuit. Iſta reſponſio maniſeſtè eſt nulla, nam cùm homo ille non moriatur alia cauſa, niſi propter inflationem, quandiu iſta non fuerit, erit ille homo: at in illo primo eſſe illius qualitatis non eſt inflatio, vt patet: ergo erit homo: & hoc conſidera: ob id dico, ꝙ nō moretur ille hō iuxta noſtrā concluſionem.

Ad ſecūdum.

Ad ſecundum (ſi de minimo in non viuentibus intelligatur) dico, quòd non eſt illa condenſatio ſine præuiis qualitatibus illius effectiuis, & primum eſſe harū ante condenſationem eſt primum non eſſe minimi illius: quia ſicut condenſationē pati non poteſt, ita nec illam qualitatem condenſationis cauſatiuam: vndè ab hac corrumpitur per primum non eſſe.

Ad tertiū Solutiones aliorū.

Ad tertium dicūt aliqui, quòd ſi ignis eſſet tam maximus ita vt omnem ſuum locum occuparet, ſi ei apponeretur ſtupa, non combureret eam, ne detur maius maximo. Alij dicunt, quòd combureret, ſed quòd non vniret eam ſibi. Alij verò, quòd vniret eam ſibi, ſed alia parte, alia tanta particula ignis corrumperetur.

Ad tertiū verior ſolutio.

Mihi videtur dicendum, quòd ſi iam totus locus naturalis ignis eſt occupatus, quòd combureт illam ſtupam, vniendo ſibi, tamen condenſabitur parum, quātum ſufficit pro illa parte ignis. Quòd ſi dicas,

as,Quid ſi ille ignis ſit jam in tota con-enſatione, quam eius natura poteſt pati? Dico,quòd etiam comburet,ſed extra ſe, ‹n› vniendo illam ſibi, ſed in aere proxi-mo. Quòd ſi dicas,Quid ſi aer eſt in tota ondenſatione, vt iam maiorem non poſ-it pati? Dico propter vehementem actio-em ignis comburet illam ſtupam, & ali-ua pars aeris condenſabitur in aquam. Quòd ſi adhuc ſis importunus, & dicas, Quid ſi iã aqua ſit maxima, & omnia ele-menta ſint in diſpoſitione illa, quæ decre-ci non poteſt? Dico in iſto caſu imagina-io, non comburet ſtupam illam totã de-ectu loci naturalis capacis illius.

Ad quartum reſpondetur cum Iandu-o. q. 16. quòd diuidetur illud minimũ, amen partes corrumpentur in medium ircũſtans. Quòd ſi dicas, Quo modo me-ium circunſtans poteſt ſub illis particu-is eſſe? Dico, ꝙ non erit ſub illis particu-is per ſe exiſtentibus, ſed ſimul cùm me-io copulatis. Quòd ſi petas, Diuidatur in acuo: Dico, quòd ſi eſt forma in natura uæ ſub illis partibus conſeruari poſſit: rouidente natura, in illis introducetur: uòd ſi non, non poterit naturaliter cor-umpi tále minimum, ſuprà naturaliter orrumpetur, ſed tunc Deus illas particu-as ſub eadem forma minimi cõſeruabit, uia (vt diximus) reſpectu diuinæ poten-iæ non datur maximum, nec minimũ. ſta non ſunt paruipendenda, quia quam is ex ſuppoſitione procedant ficta, ape-iunt tñ naturam rei. Atq; ſatis de quæſtio e. De accidentium verò, motuum, & po-entiarum termino poſtea dicendum eſt.

Caput Quintum.

Melius autem eſt pauciora.
Tex. XLI.

POSTQVAM nec vnũ, nec infinita eſſe principia oſtendit, infert, melius eſſe finita, & pauciora facere: plura tamen id, quod Empedocles facit, qui principia quatuor ſtatuit.

At quia ipſe Ariſtoteles principiorum numerum venari vult, principium quod-dam primò ſtatuit, nempè principia eſſe contraria: nec hoc ponit tanquam corol-larium commune opinionibus Philoſo-phorum, vt volunt Simplicius, & Themi-ſtius, ſed tanquàm fundamentum inten-tum ad indagãdum principiorum nume-rum, vt exponit. D. Tho. licet illius pro-bationem petat ex eo, ꝙ omnes ita ſen-tiant, & huius rei gratia, refert opiniones veterum: & hoc fortè voluerunt Simplic. & Themiſt.

Curſum quo Ariſ. venatur numerũ prĩcipiorum.

In cuius declarationem aduerte, quòd in omni motu, & mutatione (ſecundum omnes etiam antiquos Philoſophos) ne-ceſſariò ſunt tria, id cuius eſt motus. l. mu-tatio, id à quo, & id in quod mutatur. l. mouetur: vt eſt motus à loco hoc in il-lud, ſunt iſta tria in eo, & quod mouetur, nempè animal, & locus à quo, & locus in quem mouetur. Similiter cùm ex calido fit frigidum, & in quacunque mutatione. Inter hæc tria oportet, vt duo ſint contra-ria, & oppoſita, nẽpè à quo, & id, ad quod, quæ dicuntur termini. nam ſi non eſſent oppoſita, ſed idem, non fieret ab vno in al-terum motus, aut mutatio, ex quo fit, vt in omni mutatione, & motu ſemper ſint principia, id eſt termini duo contrarij.

Nota tria neceſſariò requiſi in omni motu, & mutatione.

Hoc igitur eſt, quod hic Ariſtoteles in-tendit probare, principia eſſe contraria, nempè generationis, mutationis, & mo-tus rei principia oppoſitionem habere: & hanc propoſitionem probat duplici via: Prior eſt ex communi omnium Philoſo-phorum conſenſu, quo quidẽ pacto prin-cipia in ſcientiis probari ſolent. Omnes igitur Philoſophi, & qui vnũ, & qui plu-ra poſuerunt principia, non ſolùm tali-bus principiis contenti fuerũt, ſed etiam contrarietatem quandam in ipſis poſue-runt, qua mediante fierent mutationes; vnde Parmenides calidum, & frigidum poſuit, nempè terram, & aquam. Alij, qui vnum poſuerũt, aquam, aerem, aut aliud tale, denſum, & rarum poſuerunt contra-ria, vt iſta eſſet mutatio à raro in dẽſum, & à denſo in rarum. Qui verò plura (vt Democritus, de quò ſuperius diximus) etiam contrarietatem poſuerunt. Demo-critus enim, ſolidum, & inane, quæ voca-bat ens, & non ens, poſuit, & ſic ponebat generationem, & mutationem inter con-traria;

Nota quõ probat Ariſt. prĩcipia eſſe contraria.

Prima via.

traria: vocabat ſolidum cùm athomi erãt coniunctæ, vt nihil relinqueŕẽt medium vacuum: Inane verò ſpatia media inter atomos, & ſic generationem ponebat, vt ex vacuo, & inani fieret denſum, hoc eſt congregarentur athomi: è contra verò in corruptione, propter hanc contrarietatem terminorũ, & inter ipſas athomos ponebat contrarietatẽ: differebant enim: quędam erant angulares, quædã ſine angulo. Differebant præterea poſitione: quædam ſurſum: quædã deorſum: antè, & retrò: Differebãt ẽt ordine, quædã priores, quædã erãt poſteriores: hęc aũt cõtraria ſunt.

Dubium Dubitatur, quomodo Parmenides duo principia poſuit, cùm non niſi vnũ ſuperius poſuerit. Solutio. Rñdet S. Tho. & cõiter oẽs, quòd vnũ poſuit ſecundũ intellectũ, & rationẽ, hæc verò duo ſecundum apparentiã, & ſenſum. Philoponus dicit, Parmenidẽ, non tanquàm verum, poſuiſſe duo, ſed ſequendo vulgus: at ex propria ſnĩa vnum poſuit. Melior vr̃ prior expoſitio.

Quod igitur contraria quodammodo. Tex. XLII.

INFERT, omnes contraria principia quodammodo poſuiſſe. Dicit, quodãmodo cõtraria, quia, vt dicit Simplici. ipſa non ſunt verè contraria: ſed ipſi exiſtimabãt cõtraria. l. quia cõtraia hic pro priuatiuis ſumit, & hanc rationem recipit Auerroes. D. Tho. verò exponit quodammodo contraria, i. modo quodã, quia nõ oẽs eundem modũ ponebãt cõtrarietatis. Subiungit aũt Ariſto. ꝙ meritò ponebant principia contraria: & probat tali ratione. Principia ſunt, quæ non fiunt ex alijs, nec ex alterutris, ſed ex ipſis oĩa fiunt: ſed prima cõtraria ſunt hmõi, ergo prima cõtraria ſunt principia, & per cõuerſionẽ principia ſunt contraria. Minorẽ probat: quia ſi prima contraria ſunt prima, nõ fiunt ex aliis, aliàs prima nõ eſſent: ſi verò ſunt cõtraria, ex alterutris, id eſt, ex ſe inuicem.

Nota qd ſignificet præpoſitio ex. Vbi nota, ꝙ iſta dictio, Ex, dicit habitudinem principij eſſentialis cõponentis, vt ſit ſenſus, principia non fiunt ex aliis, nec ex ſe inuicem tanquàm ex principio eſſentiali componẽti: non enim vnũ principium ex alio, nec vnum contrarium ex alio cõmponitur eſſentialiter. At verò in tertio loco, Ex, dicit habitudinem partis componentis, & etiam habitudinem termini à quo, ſicut dicimus, ex nocte fit dies: & qua parte dicit habitudinem partis comprehendit materiam, & formam, ex quibus res compónitur, qua parte verò habitudinem termini dicit priuationẽ, & contrarium includit, ex quo, vt ex termino fit res, vt ex non igne fit ignis: ſed hoc poſterius examinabitur.

Aduerte, quòd prima contraria vocat eã, quæ ex aliis non fiunt: ſunt enim contraria, quæ ex aliis fiunt, vt qualitates ſecundæ ex primis: & contraria poſitiua ex priuatiuis: quædam, quę nõ ex aliis fiũt, vt priuatiua: & iſta ſunt principia. Nota.

Sed oportet hoc & in ratione conſiderare. Tex. XLIII.

RATIONE quadam ab inductione ſumpta, vt notat Auerroes, probat tertiam partẽ aſſignatam in definitione contrariorum principiorũ, nempè, quòd ex ipſis omnia fiant. Supponit autem tria: Primũ non quodlibet agit in quodlibet: Alterũ, non quodlibet patitur à quolibet: Tertium, non quodlibet fit à quolibet. Hoc autem tertium explicat: reliqua enim duo in libris de generatione tractanda ſunt, ꝙ actio. l. paſſio ſolũ fit inter cõtraria. Quòd verò nihil fiat per ſe ex alio, niſi ex ſuo cõtrario, manifeſtat exemplis: album enim non fit ex Muſico, ſed ex non albo per ſe: quòd ſi acciderit, non album eſſe Muſicum, fiet etiam ex Muſico, ſed per accidẽs. Eodem modo, Muſicum primò fit ex immuſico: & ne quis deciperetur exiſtimans, non album, non Muſicum, & ſimilia ſumi indifferenter pro qualibet re, quę habet negationem taliũ formarum, ſubdit, ꝙ non ex quocunq; nõ albo fit albũ, ſed ex illo, quod eſt nigrum. l. medium: Similiter de immuſico, & de aliis.

Dubitatur: quo modo vnum contrariũ hìc ex alio fieri dicitur, cùm ſuperius dixerit, contraria non fieri ex ſe inuicem? Reſpondet Simplicius, & Philoponus, ꝙ illic dixerat, contraria non fieri ex ſe inuicem, vt ex partibus: hìc verò dicit, fieri vt ex termino: vt enim dicimus, ex nocte fit dies, Primum dubium, quo vnũ cõtrariũ fiat ex altero. Solutio Simpl. & Philop.

lies, id eſt, poſt noctem, ita ex albo fit nigrum, id eſt, poſt album fit nigrum.

Dubitabis iterum, quare ex contrario vno, vt ex termino, fit alterum? Reſpondet S. Tho. quia ſubiectum, quod debet recipere alterum contrarium debet eſſe in potentia proxima ad illud: & quia quando vnum aliud vt contrarium ineſt illi, eſt in potentia proxima, quia eadē eſt potentia, & ſubiectū contrariorū, ob id vnū cōtrariorum fit ex altero, vt ex termino.

Tu tamen hic aduerte cum Auerroe, quòd triplicem terminum poſſumus aſſignare in generatione, primus eſt per ſe primus, & hic eſt priuatio formæ producendæ, vt ignis fit ex non igne, quia id, quod ante omnia eſt neceſſarium in termino, eſt, vt non ſit id, quò tenditur per generationem. l. mutationem, aliàs iſta non eſſent: iſta autem priuatio non ſolam dicit negationem formæ introducendæ, ſed etiam potentiam, & propinquam ad talē formam, aliàs nō eſſet primus terminus.

Alter terminus eſt per ſe, ſed non primus, & iſte eſt ipſum contrarium. l. diſparatum, in quo eſt talis priuatio, vt ex igne fit aqua, & iſte terminus eſt per ſe propter rationem Sancti Thomæ: & etiam quia eſt neceſſaria actio alicuius agentis ex tali termino educentis formam, vnde debet agere in ipſum; non autem ageret, niſi eſſet diſſimile ſibi, & aliquo modo oppoſitum: ac ob id dixit Ariſtoteles non quodlibet agit in quodlibet, nec quodlibet patitur à quolibet.

Tertius terminus eſt per accidens, nempè id, quod cùm termino coniungitur, quod ad generationem nihil facit, vt ex Muſico fit album, vt diximus ſuperius.

Neq; igitur corrumpitur in contingens. Tex. XLIIII.

SICVT ſuperius dixit, non quodlibet generari ex quolibet, ſed ex cōtrario. l. medio. Habet enim rationem contrarij medium, ita etiam modò dicit eſſe in corruptione: vnumquodque enim non in quodlibet corrumpitur, ſed in ſuum oppoſitum, primò, vt album in non album. l. medium, ſimiliter Muſicum in non Muſicum, nempè contrarium. l. medium, ſi quod habet.

Attende, quod non differt corruptio à generatione, niſi in hoc, quòd generatio incipit ab eſſe priuato, corruptio verò ab eſſe poſitiuo, & affirmato, vt generatio ignis eſt à non igne in ignem mutatio, corruptio verò ab igne in non ignem: terminus à quo vnius eſt terminus ad quem alterius. Nota.

Similiter autem & in aliis. Tex. XLV.

HOc principium, quòd quodlibet non à quolibet generetur, nec in quodlibet primò corrumpatur, in omni mutatione veritatē habere probat, ſiuè ſit mutatio ſimplex, ſiuè ſit mutatio compoſita. Simplex dicitur, cùm aliquod extremum ſimplex fit, vt cùm fit album, cùm fit Muſicum. Compoſita, cùm totum aliquod habens partes fit, ſiuè partes habeat ſecundum compoſitionem, vt domus, ſiuè ſecundum proportionem, vt conſonantia: in his omnibus ex contrario, & in contrarium fit mutatio, vt ex immuſico muſicum fit, & muſicum in immuſicum corrumpitur. At hoc intereſt, quòd in compoſitis nō ſemper habemus nomina, quibus tales cōtrarios terminos explicemus: non enim dicitur, domus fit ex in domo, ſicut conſonantia ex inconſonantia: at re ipſa, talia contraria, ex quibus fiunt, & in quæ corrumpuntur, ſunt.

Vbi aduerte, cùm Ariſtoteles inter antiquos modò loquatur, exempla ſolùm mutationum accidentalium ponit, vt etiā inter Antiquos receptum fuiſſe confirmet hoc principium: illi autem mutationes ſubſtantiales non cognouerunt, propterea eas prætermittit, ſed veritatem in his etiam habet. Nota.

Differt autem nihil in conſonantia. Tex. XLVI.

EXEMPLA poſuerat de toto ſcdm quādā cōiunctionem, & proportionē, hoc ēt modo veritatē habere in aliis docet, ſiue q̄ i ordine cōſiſtūt, vt exercitus, ſiue q̄ in cōpōne, vt ſtatua, domus. In his oībus

ſemper

ſemper quod fit compoſitum, ſeu totum ex ſuo ſit primo contrario, quàmuis talia tota nõ ſint eiuſdẽ rõnis, ſed alia in partiũ ordine, alia in partiũ cõpoſitione cõſiſtãt.

Si ergo hoc verum eſt. Tex. XLVII.

Ex his concludit tertiam illam particulam, quam probare intenderat, omnia fieri ex cõtrariis: probat autẽ ſic. Omnia, quæ fiũt, ex contrariis, aut mediis fiunt: quæ verò ex contrariis, & mediis fiunt, ex contrariis fiunt: media enim contraria ſunt: ergo omnia, quæ fiunt, ſunt ex contrariis. Igitur quæ natura ſunt, aut ſunt ipſa contraria, aut ex contrariis fiũt, vnde conſtat, principia eſſe contraria, quo autem modo iſta ſit propoſitio intelligenda, in quæſtione examinabitur.

Hucuſq; igitur ferè ſecuti ſunt. Tex. XLVIII.

Hoc ipſum Antiquos etiam attigiſſe docet, quàmuis non rationibus perſuaſos, ſed ſola veritate compulſos. vt enim Sanctus Thomas dicit, Lapis ſine cognitione naturaliter in centrum fertur, ita, & intellectus hominis aliquãdo in verum abſque vlla ratione trahitur. Differunt tamen iſti Antiqui. Quidam enim principia contraria priora ponunt. Quidam poſteriora. Illi priora ponũt, qui notiora ſecundum intellectum faciunt, vt qui dicunt magnum, paruum, par, & impar. Illi verò poſteriora, qui notiora ſecundum ſenſum, vt qui calidum, & frigidum, aut ſiccum, & humidum, principia faciunt: vnde differenter loquuntur de contrariis.

Quare eſt eadem dicere. Tex. XLIX.

At quàmuis iſti non idem dicant, aliquo modo idem videntur dicere. Dicunt quidẽ idẽ ſecundum analogiam, & proportionem: quia omnes contraria principia ſumſit ex eadem coordinatione, id eſt, inter ſe oppoſita, aut vtraq; poſteriora, vt calidum, frigidum: aut vtraque priora, vt par, impar: nullus enim confundit contrarium prius cum poſteriori: ſic autem idem dicere videntur, ſed non dicunt idẽ: nam alius ſumit contraria vniuerſalia, & continentia, vt magnum, paruum: alius particularia, & contenta, vt calidum, & frigidum. vnde euenit, vt alij melius, alij peius philoſophentur. Illi melius philoſophantur (vt notant Simplicius, & Philoponus) qui vniuerſalia contraria faciunt: illi peius, qui particularia, & poſteriora: nam principia communia, & prima eſſe debent.

Vltimò explicat Ariſtot. quæ dicantur notiora ſecundum intellectum, illa nempè, quæ vniuerſalia ſunt vt magnum, paruum: illa verò notiora ſecundùm ſenſum, quæ particularia, vt rarum, denſum: ſenſus enim ſingularium, intellectus vniuerſalium eſt. Non eſt hìc locus diſputãdi, an intellectus ſingularia cognoſcat primò, non enim ex profeſſo ab Ariſtotele id traditur modò, eſt enim id ad libros de anima pertinens.

An principia ſint contraria Quæſtio XI.

Circa quæſtionem hanc eſt primum argumentum. Principia rerum ſunt ſubſtantiæ: ſed ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, principia ergo nõ ſunt cõtraria. *Primum argũ.*

Secundò. Inter hæc principia tantùm eſt priuatiuè contrarietas: ſed priuatio nihil eſt, cùm ſit negatio: ergo non conuenit ei eſſe principium. *Secund. argũ.*

Tertiò. Principia componunt rem: ſed contraria non poſſunt componere rem: non enim res ex contrariis componitur, non ergo ſunt principia contraria. *Tertium argũ.*

Quartò, cùm dicitur, ex contrariis fieri rem. I. eſt tanquam ex partibus, & hoc non, vt diximus in tertio argumento: nec tanquàm ex termino à quo, quia hoc nõ niſi priuationi ineſt, vt ex non igne fit ignis: non ergo ex contrariis fiunt res. *Quart. argũ.*

Circa hoc aduerte, quòd cùm Ariſtoteles dicit, principia eſſe contraria, non hoc vniuerſaliter de omnibus principiis intelligere oportet: nam ſecundum Ariſtotelẽ materia, & forma non ſunt contraria, & ſecundum *Primum fũdamentum. Quõo intelligat Ariſt. prĩcipia eſſe contraria*

ecundum Antiquos etiam principium materiale non erat contrarium formaliꝰs, vt aqua non erat contraria raritati, & enſuati. Propoſitio igitur illa indefinita ſt, principia ſunt contraria, id eſt aliqua rincipia.

Aduerte ſecundò, cùm audis, princiia non fieri ex aliis principiis, vt partius, non intelligas, quòd non fiãt ex aliis rincipiis Logicis, aut Metaphyſicis, puta eneribus, differentiis, & eſſe, eſſentia, & liis: nec quòd non fiant ex partibus quãtatiuis, nam materia, & forma diuiſibis ſunt, & partes habent ſecundum quãtatem: ſed intellige, quòd non habent ia principia Phyſica, ex quibus ſint: on enim materia ex materia, nec forma forma, nec priuatio ex priuatione nficitur.

Aduerte tertiò, quòd circa illam defiitionem principiorũ eſt duplex opinio. ommunis opinio eſt, quòd illic omnia incipia comprehendantur, & tunc illa io priora, Ex, dicunt habitudinem par componentis, vt ſit ſenſus: Principia nt, quæ ex aliis non componuntur, nec ſe inuicem, & illud aliud, Ex, dicat hatudinem partis componentis, & habitunem termini, vt ſit ſenſus, ſed ex ipſis nnia fiũt, nempè aut ex partibus, vt ma ia, & forma, aut ex termino, vt ex iuatione.

At verò Themiſt. hoc ſolùm de conriis principiis intelligi vult, & tunc il l vltimum, Ex, ſolam termini habituiem dicet. & ratio huius eſt, quia Ariteles nihil intendit modò de materia, ſolum de principiis contrarii[illegible]

At quàmuis hoc verum ſit[illegible] non bet, illam eſſe definiti[illegible] omnium ncipiorum commune[illegible]im m nullam aliam ab A[illegible]a amus. Propterea di[illegible]am inione cõmuni, vt exp[illegible]or ad argumenta deuenire, e[illegible]s de ratio eorum, quæ dicta ſu[illegible]ndet.

Ad primum reſpondetur, [illegible] hic nos quimur de immediata contrarietate, c enim ſolùm eſt inter for[illegible] mutuò iuas, & paſſiuas ſecundum [illegible] quales it qualitates. Subſtantiæ v[illegible] cùm n mutuò ſecundum ſe agant, no[illegible] it hanc contrarietatem. Non enim [illegible] Alexandro, & aliis Græcis ſentio, qui calorem, & reliquas qualitates formas ſubſtantiales elementorum ponunt: atq; ob id contrarietatem in ſubſtantiis ponunt. nos verò propriam contrarietatem, & im mediatam à ſubſtãtiis ſemouemus. Cùm añt Ariſto. hic contrarietatem ponit, priuationem oportet intelligere, & non puram oppoſitionem priuatiuam, vt dicemus in argumento ſecundo: ſed habentem partem poſitionis, & affirmationis.

Ctra Alex. & alios ẽ eẽ cõtrarietatẽ immediate inter ſubſtantias.

Ad ſecundum aduerte, quòd illa priuatio, quam contrariã dicimus formæ producendæ non ſolùm dicit negationem illius formæ, ſed importat potentiam quãdam, proximam in ſubiecto, in quo eſt illa priuatio: & præter hoc ponit aliquam formam poſitiuam, aut contrariam, aut oppoſitam aliquo modo formæ producendæ. Vndè cùm audis ex non igne fieri ignem; ex non albo album, per illas priuationes, negationes talium formarum intellige, cùm potentia proxima in ſubiecto ad albedinem. l. ad formam ignis; & præter hæc oppoſitas formas, puta aquã, aut aerem. l. aliud oppoſitum igni, & nigrum. l. medium oppoſitum albo, vt ſuprà declarauimus in textu. Vide igitur ad argumentum, quòd non eſt tãtùm negatio ipſa priuatio, quæ principium dicitur.

Ad ſecũdum. Nota q̃ lis ſi pri uatio q̃ ẽ vnum ex cõtrariis prĩcipiis

Ad tertium admitto omnia principia componere, ſed generationem, & mutationem rei: at verò rem ipſam tantùm duo componunt, puta materia, & forma, priuatio verò non, vndè eſt intrinſecum generationis principium: & hoc ſufficit, non autem ipſius rei.

Ad tertiũ. Alia ſunt prĩcipia rei in fieri, alia rei factæ.

Ad quartum dico, quòd inter illa duo principia cõtraria, vnum componit rem, puta forma, alterum verò contrarium eſt terminus generationis rei, puta priuatio, vt benè dixit Burleus. Vnde cùm audis, res fieri ex contrariis, intellige, ex vno, vt ex termino, & ex altero, vt ex parte formali.

Ad quartum.

Caput Sextum.

Quòd igitur contraria oportet eſſe principia. Tex. L.

Diſcurs⁹, quo colligit Ariſtotelis tria eſſe pricipia rerũ naturalium.

POSTQVAM principia eſſe cõtraria, probatũ eſt, nunc ipſorum principiorum numerum indagare contendit: atq; vult conſtituere hanc propoſitionem, Principia ſunt tantùm tria, in cuius gratiam (vt nihil improbatum relinquat) probat has: principia ſunt plura vno: principia non ſunt infinita: principia ſunt plura duobus: principia nõ ſunt plura tribus: Omnes autem ex illo principio deducit; principia ſunt contraria.

Prĩcipia ſunt plura vno. Probat igitur primam propoſitionem: contraria ſunt plura vno, principia ſunt contraria: ergo ſunt plura vno.

Pricipia nõ ſunt infinita. 1. Ratio. Probat ſecundã multipliciter. Primò, ſi principia eſſent infinita, compoſiti non eſſet ſcientia; quod falſum eſt, & probatur antecedens. nam compoſitum. ſcitur ex principiis, hæc autem ſi infinita ſint, ſciri non poſſunt, cùm infinitum non ſit ſcibile.

2. Ratio in vno genere vna cõtrarietas. Secundò, in vno genere vna eſt contrarietas, ſed ſubſtantia vnum eſt genus: ergo in ipſa vna eſt contrarietas: vnius autem contrarietatis non ſunt, niſi duo extrema; non ſunt ergo principia infinita.

Nota. Attende per ſubſtantiam hic compoſitam ſubſtantiam ſenſibilem intelligi: per genus verò prædicamentum, in quo tales ſubſtantię continentur. In hoc autem vnica eſt prima contrarietas, nempè priuatio, & habitus, vt ſubſtantia non ſubſtantia reliquas ſub ſe continens, ſcilicet homo non homo, ignis non ignis, & ſimiles, nam ad hanc omnes reducuntur, atq; eadem contrarietas eſt etiam in aliis prædicamentis, puta priuatiua.

3. Ratio Fruſtra fit ꝑ plura, q̃d põt ꝑ paucio ra. Tertiò probat. Fruſtrã fiunt per plura, quæ poſſunt fieri per pauciora: Eſt enim natura maximè ordinata, nec abundat, nec deficit in neceſſariis, ſed ſufficiunt ad omnes mutationes finita principia: non ergo opus eſt infinita facere. Patet minor, nam omnia, quæ Anaxagoras per infinita principia facit, Empedocles facit etiam per quatuor: nõ ergo ſine neceſſitate ſunt multiplicanda.

4. Ratio. Quartò probat, & eſt ſic intelligẽda ratio. Si infinita ſunt principia, cùm illa ſint contraria, ſine dubio omnia contraria eſſent principia: at conſtat, multa eſſe contraria, quæ principia non ſunt. non ergo principia hæc contraria ſunt infinita. Quòd verò ſint contraria, quæ principia non ſunt; patet: nam album, nigrum: dulce, amarum non ſunt pricipia, cùm ex aliis contrariis fiant: at principia ſemper manere debent.

Dubium. Dices, quid eſt, quòd principia contraria ſemper maneant? Dico cum Philopono, quòd in omni mutatione inueniantur: vnde illa contraria, quę ex aliis fiunt, non ſemper manent, id eſt, non in omni mutatione ſunt, nam in mutatione illa contrariorum, ex qua ipſa facta ſunt, non inerant: & per hæc dat intelligere priuatiuam oppoſitionem, quæ eſt in omni mutatione, & ad quam aliæ cõtrarietates reducuntur: nõ igitur principia vnum, nec infinita ſunt. Solutio Philop.

Quòd igitur neq; vnum. Tex. LI.

Prĩcipia ſunt plura duob. 1. Ratio ſaldè obẽruãda.

TERTIAM propoſitionem probare aggreditur, nempè principia eſſe plura duobus, & facit primam rationẽ ſumptam etia ex contrarietate principiorum ſic. Nullum contrarium alterum contrarium facit, non enim calor frigiditatem facit, nec lis amicitiam, nec raritas denſitatem; vt ergo aliquid fiat, vnum tertium ſubiectum eſt conſtituẽdum, à quo mutuò ſe illa expellant contraria, & hoc adeò verum eſt, vt quidam Philoſophi non ſolùm præter contraria vnicum ſubiectum poſuerint, ex quo res fierent naturales, ſed plura, imò & infinita: & hæc ratio eſt notanda: conuincit enim, præter contraria principia eſſe aliquid tertium conſtituendum, non enim aliter imaginari poteſt, quomodo ex vno contrario alterum fiat.

Ad hæc

Ad hæc autem adhuc, & hoc aliquis. Tex. LII.

SECVNDA ratione idē probat, & ſunt hæ duæ maximè attendendæ. Sic procedit: nulla contraria ſunt componentia ſubſtantiā rei, principia ſunt cōponentia ſubſtātiam rei: ergo principia nō ſunt cōtraria: maior eſt certiſſima: minorē probat, & exprimit, maior eñ tacita eſt: probat ſic: ſi principia non eſſent ſubſtātia rei, eſſent de ſubiecto, hoc eſt, accidentia: ſic autem poſteriora eſſent, cùm ſubiectum ſit prius, hoc autem repugnat principiis: non ergo ſunt contraria.

tio. Tertia ratione idem probat ſic: ſubſtātia non fit ex non ſubſtantiis: at contraria ſunt non ſubſtantiæ, cùm ſubſtantiæ non inſit contrarium: ergo principia, ex quibus fit ſubſtantia, non ſunt contraria.

a vi iſcur Ariſt. Nota ingenium Ariſtotelis: nā per hæc argumenta concludit, non poſſe fieri, vt omnia principia ſint contraria, vt inde deducat, eſſe ponēdum aliud principium tertium, quod non ſit contrarium, puta materiam, ex qua cùm forma fiat, & componatur res, & non poſſe ſimiliter omnia principia eſſe non ſubſtantiam, ſicut priuatio eſt nō ſubſtantia, vt ponatur aliud, quod ſit ſubſtantia, puta materia, ſicut etiam forma eſt ſubſtantia, & ex vtraq; fit compoſitum.

Nota. Vndè illa eſt indefinita, principia ſunt contraria, & etiam hæc, principia non ſunt cōtraria, & vtraq; vera eſt, quod non poſſet eſſe ſine tertio principio: & hoc eſt, quod dicit in textu ſequenti: ꝙ ſi vtraq; eſt vera, debet eſſe tertium principium.

Quocirca ſi quis & priorem. Tex. LIII.

DICIT igitur, quòd ſi defenſare volumus vtramq; rationē, puta principia eſſe contraria, vt ſuperius eſt probatum, & principia non eſſe cōtraria, vt modò probatū eſt: eſt neceſſariū tertiū principium ſubiectū facere, id, quod antiqui faciunt, ponētes pręter cōtrarietatē, aquā, aerē, aut aliud ſimile, licèt iſti nō rōne id pſuaſerīt.

Et nota diligenter horum textuum expoſitionem: multi eñ multa dicūt, & neſcio, an mentem ipſam Ariſto. attigerint.

Videtur autem medium magis. Tex. LIIII.

LAVDAT eos, qui potius corpus medium poſuerunt principium, quàm elementum aliquod: nam hoc tale medium plus diſtat ab ipſis contrariis vtriſq;: Elementa enim habent qualitates inſeparabīles, at id, quod principiū eſt, debet ęquè ſe ad cōtraria habere: propterea melius corpus mediū, quàm vllū elementū principiū fecerūt; propterea, qui poſuerūt aerē melius dixerunt, & poſt hos, qui poſuerūt aquā, quàm illi, qui ignem, nam illa duo minus ſenſibiliter contraria habent, & facilè patiuntur, & recipiunt contraria: vide igitur, quanti referat ſubiectum præter contraria ponere.

Sed omnes vnum hoc. Tex. LV.

OSTENDIT, non fuiſſe Philoſophos contentos cum hoc ſolo materiali principio, ſed prætereà & cōtrarietatē ſuperaddunt, quidā ratū, & denſum: quidam abundantiā, & defectum, nempè magis, & minus, ſeù magnū, & paruum ponentes.

Addit autem quòd iſta opinio de magno, & paruo, & vno eſt antiqua, quàmuis non eodē modo à Platone proferatur: nā illi magnū, & paruum pro forma: ipſum verò vnum, puta aquam, aut quid ſimile pro materia conſtituebant: at Plato magnum, & paruum materiam, vnum verò puta idē, formam exiſtimabat. Nota.

Tria igitur dicere elementa eſſe. Tex. LVI.

QVARTAM propoſitionem probat, nempè principia non eſſe plura tribus, duaſq; rationes facit. Prior eſt: Si ſunt plura tribus, oportet aliam ſaltèm cōtrarietatem facere, cùm principia debeāt eſſe cōtraria, tunc illa cōtrarietas, vel habebit idem ſubiectū cū altera, vel nō: alterū nō habebit,

Prīcipia non ſunt plura tribus.

Rō Ariſ.

habebit, quia ad patiēdum, ſufficit vnum ſubiectum: ſi verò habebit idem, tunc quicquid generatur ex vna, generatur ex altera. i. non: Si ſic, ſuperflua erit vna contrarietas: ſi non, neutra erit principium, cùm ex ea non generentur omnia: hæc eſt ratio integra Ariſtotelis.

Eadē rō Ariſt. aliter conſtruitur.

Poteſt etiam aliter componi, & forſan melius ſic. Si ſunt principia plura tribus, aut ex eo, quòd multiplicatur ſubiectum, & hoc non, quia ad patiendum reſpectu vnius contrarietatis ſufficit vnum ſubiectum: imò vnius contrarietatis non eſt niſi vnicum ſubiectum: aut ex eo, quòd multiplicantur contraria, ita vt ſint quatuor contraria prima: & tunc non, quia oportebit multiplicare ſubiecta, quod eſſe non poteſt. Nam demus aliud ſubiectum cum ſua contrarietate, tunc peto, an ſint ſufficientia generare iſta tria per ſe, an nō: clarum eſt, eſſe, cùm ad actionem ſufficiāt duo contraria cum vno ſubiecto: ergo ſuperflua eſt alia contrarietas, cùm ex vna poſſit eſſe generatio: & ratio iſta eſt ſic componenda, & eſt admodum notanda expoſitio. Laborant enim multi in ratione iſta exponenda.

Primum dubium, cur ſubiectū vocatur ab Ariſto. natura media. Nota triplex medium.

Dubitabis, primò: quare ſubiectum vocet naturam mediam. Dico medium triplex eſſe, aut per mixtionem extremorum, ſicut rubrum, viride, dicuntur media inter album, & nigrum: quia ex mixtione albi, & nigri facta ſunt. Eſt aliud medium per extremorum negationem, vt lapis eſt medium ſani, & ægri: quia nec eſt ſanus, nec eſt æger. Aliud eſt medium per potentiam ad vtrumq; extremum recipiendum, & ſic in præſenti ſubiectum, & materia dicitur natura media, quia eſt in potentia receptiua vtriuſq; extremi.

Secundū dubium.

Dubitabis vlterius, quomodo quælibet contrarietas habet ſuum ſubiectum? nonnè calor, frigus, & alia contraria mixto inſunt? Dico, quòd hic non loquimur de contrarietate particulari, puta hac. i. illa, ſed in genere: nam clarum eſt, in vnico ſubiecto poſſe multas priuationes multarum formarum ineſſe, & varia contraria, puta calorem, albedinem, amaritudinem: ſed loquimur de prima contrarietate, puta priuatiua, & generica, & talis contrarietas multiplicata multiplicat ſubiecta.

Poſterior rō Ariſt.

Poſterior ratio Ariſtotelis eſt. Vnius generis non eſt niſi vnica prima contrarietas, intellige communem contrarietatem: poſſunt enim eſſe multæ particulares, quædam priores; quædam poſteriores, vt qualitates ſecundæ, quæ ex primis componuntur: At ſubſtantia vnicum genus eſt: ergo ipſius eſt vnica contrarietas prima, & ſic principia ſubſtantiæ, de quibus eſt ſermo, non poterunt multiplicari ex parte contrarietatis, vt dictum eſt.

Caput Septimum.

Quod igitur neq; vnum ſit. Tex. LVII.

CONCLVDIT, principia nec eſſe vnum, nec plura tribus. At quia non ſatis probatum eſt, an vnum ſit materiale principium, dicit, adhùc, quæ dicta ſunt, dubitationem habere: id autem tractare aggreditur, ac primùm in communi de ſubiecto mutationis loquitur, poſtea particularius de ſubiecto ſubſtantiali dicet, ſic enim eſt ordo maximè naturæ, id eſt, Phyſico accommodatus, vt à communibus ad particularia deueniat, quod etiam in proœmio docuerat.

Nota primo. Explicatiuis diſcurſus Ariſtot. de pricipiis, quia eſt fundamētū totius Philoſophiæ naturalis.

At vt intentum Ariſtotelis poſſis penetrare, quia hæc, quæ hoc in loco dicūtur, ſunt fundamenta Philoſophiæ ipſius, aduerte, quòd per mutationes accidentales indagat ea, quæ ſunt in mutationibus ſubſtantialibus. In mutatione autem accidentali inuenimus primò duo extrema, inter quæ fit mutatio, vt cùm aliquid ex calido fit frigidum, eſt calor, & eſt frigiditas. Secundò inuenitur aliquod ſubiectum diſtinctum ab vtraq; forma, puta corpus aliquod, in quo eſt calor, & frigiditas. Tertiò, iſtud ſubiectum permanet idem ſub vtroq; extremo, tamē vnum extremum recedit, alterum manet cum ſubiecto eodem, vt cùm ex calido fit frigidū, eſt aliquid, quod ante habebat calorem, & per mutationem recedit calor, & ſuccedit frigiditas cum eodem tamē ſubiecto, & ſic fit talis mutatio accidentalis: ſic pro-

ſic proportionaliter intelligas in mutatione ſubſtantiali, quæ fit ſecundum formas ſubſtantiales, oportet dari vnicam ſubſtātiam, & ſubiectum, in quo fiat talis mutatio, & iſta erit ſub illis vtriſq; formis modò ſub vna, poſtea ſub altera: tamen re eadem erit materia. v. g. cùm ex aqua fit ignis, quæ eſt mutatio ſubſtantialis, oportet dare aliquid vnum, quod ſit ſub vtroque extremo mutationis, hoc eſt materia, quæ modò eſt ſub hac, modò eadem ſub illa forma. In hoc tamen differt hæc materia à ſubiecto mutationis accidentalis, quòd hoc eſt aliqua ſubſtantia compoſita: at in mutatione ſubſtantiali ſubiectū eſt ſubſtantia de ſe non habens formam, vt poſſit mutari ſecundum formas.

ſe- ò. viſ it A- te. Attende autem diligenter, quòd modus procedendi Ariſtotelis iſte eſt; probat enim, ꝙ in mutatione qualibet id, quod mutatur, eſt compoſitum, id eſt, habet aliquid, quod amittat, aliquid quod permaneat ſub alio termino mutationis, vt cùm album fit nigrum, oportet dare aliquid in albo, quod recedat, puta albedinem, & aliquid, quod permaneat ſub nigredine, & id eſt ſubiectum. Hoc igitur etiam dare oportet in mutatione ſubſtātiali; eſt nãq; aliquid, quod recedit, aliquid, quod pmanet, & hoc eſt ſubiectum, & materia, reliqua ſunt formæ. Hoc eſt, quod Ariſtoteles docet: & multò latius à nobis hæc examinanda ſunt. Ad literam interpretandam accedamus.

Dicimus enim fieri ex alio aliud.
Tex. LVIII.

Dupliciter loqui poſſum' in mutationibus.

DVPLICEM loquendi modū aſſignat in mutationibus ſubſtātialibus, quibus dicit, aliud fieri ex alio, & in mutationibus accidentalibus, quibus ex altero fit alterum. Nam, aliud, in ſubſtantia diuerſitatem facit: alterum, verò in accidenti. Exempla tamen in accidentali mutatione conſtituit, quia de ſubſtantiali nihil adhuc certum eſt. Accidentali ergo mutatione aliquando dicitur fieri ſimplex, aliquando aliquid compoſitum. Simplex eſt, cùm id, quod fit, id eſt, primum extremum, ſeù ſubiectum verbi, & quod fit, id eſt, alterum extremum, ſeù prædicatum, Simplicia ſunt, vt homo fit Muſicus, ſeù immuſicum fit muſicum; Compoſitum verò eſt, cùm vtrumq; extremum complexum quoddam eſt, vt homo immuſicus fit homo muſicus,

Et aduerte, quòd illud primum extremum dicitur, quod factum eſt, alterum verò, quod fit, tàm in ſimplici, quam in compoſito. Nota.

Simplex autem diſtinguitur, aut cum extremum primum, puta quod factū eſt, eſt ipſum ſubiectum, vt homo fit muſicus, aut cùm eſt oppoſitum, vt immuſicum fit muſicum.

Hæc autem ſimplicia dupliciter differunt. Primò, quantum ad ipſam locutionem; nam per oppoſitū dupliciter loquimur: aut in recto, dicendo, immuſicum fit muſicum: aut per obliquum, ex immuſico fit muſicum: at per ipſum ſubiectū, quàmuis aliquando in obliquo loquamur dicendo: ex ære fit ſtatua. Id tamen non eſt ſemper in omnibus: non dicitur, ex homine fit muſicus, ſed homo fit muſicus. In compoſitis verò, quàmuis nō meminerit Ariſtoteles, tamen vtroq; modo loquimur, nempè ex homine immuſico factus eſt homo muſicus, & ſimiliter homo immuſicus factus eſt homo muſicus. Rationem horum inferius intelliges.

Eorum autem, quæ vt ſimplicia.
Tex. LIX.

ALTERVM diſcrimen ponit inter illas mutationes quoad rem. Nam ſubiectum ſemper permanet cum forma, quę aduenit. vt homo cum muſico: at oppoſitum ſiuè in ſimplici, ſiuè in compoſito recedit, vnde immuſicum non manet cum muſico. Et nota hic attentè textum, nam propterea dixit ſuperius eſſe duos modos loquendi, & per oppoſitum, & per ipſum ſubiectum, vt intelligas, in mutatione eſſe vtrumq; & ipſum ſubiectum, & ipſum oppoſitum, quàmuis in locutione per oppoſitum, tantùm oppoſitum exprimatur, & in altera ſimplici ſubiectum, in compoſita verò vtrumq. Et etiam diſcrimen aſſignauit, vt ſcires ſubiectum ab extremis diſtinctum; & ſub vtroq; permanere. Hæc multum meditare.

Determi-

Determinatis autem his.
Tex. LX.

Ex his, quæ dicta ſunt, concludit, in omni mutatione ſemper dari vnicum ſubiectum, quod mutatur, & permanet ſub vtroq; extremo, etiã in illa mutatione, qua oppoſitum dicitur fieri, nempè immuſicum fit muſicum: nam immuſicũ ſubiectum dicit, non diſtinctum ſecundũ numerum à ſe, tamen diſtinctum ſecundum rationem, & definitionem: quod eſt dicere, immuſicum dicit ſubiectum cum forma, vel priuatione aliqua: ratione vnius permanet, ratione alterius recedit. Et nota, vt ſignificaret ſubiectum hoc non eſſe ſeparatum à formis ipſis, cùm modò cum vna, modò cum altera ſit, dicit, vnum eſſe numero cum ipſis formis, & extremis, definitione tamen non vnum. Dicit, vnum numero accidens cum ſubiecto, id eſt, vnum ſubiecto. Hoc idem accidere docet, cum id, quod fit, eſt compoſitum, vnum enim manet, alterum non, vt immuſicus homo fit homo muſicus.

Sed ex aliquo fieri aliquid.
Tex. LXI.

Docet, quàmuis oppoſitũ, & ſubiectum vnum ſint numero, tamen quantùm ad locutionem eſt diſcrimen. Nam in oppoſito magis loquimur per obliquum dicentes, ex immuſico fit muſicum, quàm per rectum dicendo, immuſicum fit muſicum. At in ſubiecto è contra, magis per rectum loquimur, quàm per obliquũ dicendo, homo fit muſicus, licèt in aliquibus per obliquum, nõ autem per rectum loquamur. Dicitur enim, ex ære fit ſtatua, ſed non æs fit ſtatua, tamen in oppoſito quocunq; vtroque modo loquimur. Similiter etiam in compoſito, in quo apparet diſtinctio oppoſiti, & ſubiecti. Vbi aduerte, in oppoſito eſſe duo, & ipſũ ſubiectum, & ipſam oppoſitam formam, quæ eſt terminus, à quo ratione ſubiecti fit locutio in recto, immuſicum fit muſicum: ſenſus eſt: id, quod eſt immuſicum fit muſicum: Ratione priuationis fit obliqua locutio, ex immuſico fit muſicum. Senſus eſt, à priuatione Muſicæ peruenit aliquid ad muſicam ipſam habendam.

Multipliciter autem cum dicatur.
Tex. LXII.

Poſtquam in mutatione in vniuerſum ſubiectum aliquod permanens dari oſtenderit, nunc ad particulares deſcendit mutationes, etiam ſubiecta particularia in eis inquirens. Diſtinguit autem duplicem mutationem, & accidentalem, qua fit aliquid hoc, id eſt, ſecũdum quid, vt fit album, muſicum, calidum: & ſubſtantialem, qua fit aliquid ſimpliciter, vt fit homo, fit ignis, fit planta. Colligit, ſecundum diuerſa, quę fiunt, oportere, ſubiecta diuerſa ſtatuere. In accidentali enim ponimus primam ſubſtantiam, quia ipſa eſt, cui omnia inſunt accidentia. & ipſa nulli ineſt, ob id ipſa eſt quę modo hanc, modò illam formam cuiuslibet prædicamenti accidentis recipit. *Mutatio duplex, accidẽtalis, & ſubſtãtialis, & diuerſum vtriuſq; ſubiectum.*

At in ſubſtantiali, in qua ipſæ ſubſtantiæ tranſmutantur, & non ſecundum accidentia, oportet, aliud ſtatuere ſubiectũ permanens in mutatione, quod eſſe non poteſt, niſi ipſas ſubſtantias compoſitas dicamus ex forma, & materia, & materiã eſſe hoc ſubiectum, quæ ſecundum formas varias ſubſtantiæ tranſmutatur. At quòd in his mutationibus aliquod ſubiectum ſit, patet: nam videmus has ſubſtantias ſemper ex aliquo præſuppoſito fieri, vt plantæ, & animalia ex ſemine, quod profectò argumento eſt materiam, & ſubiectum hoc ſub tali præſuppoſito latere.

Fiunt autem, quæ fiunt.
Tex. LXIII.

Vniverſali quadam inductione p artificialia (vt vult Alexander) oſtendit omnia fieri ex aliquo præſuppoſito, quãuis Philoponus iſta ad naturalia applicet, ſed nõ eſt opus, nam iam dixit de naturalibus, cùm dixit, ex ſemine fieri plantas, & animalia: & etiam in vltima parte inductionis

ctionis ex his quinq; de illis dicet: inquit igitur, quæ ſimpliciter, id eſt, vniuerſaliter, quæ fiunt, aut fiũt trãsfiguratione, ſicut quę fiunt à figulis, aut fiũt acceſſione, & augumẽtatione, ſicut quę fiunt arte pingendi. Et hoc nota: aut fiunt ſubtractione, ſicut quæ fiunt ſculptura, aut compoſitione, ſicut arte domificatoria, vel ſimiliter facta: aut alteratione ſecundum materiam, ſicut quæ fiunt arte coquendi, ſundendi. l. quæ fiunt à Pharmacopolis: & ſub hoc membro mutationes naturales inanimatorum concludi poſſunt: in his omnibus ſemper aliquod præſupponitur ſubiectum, ex quo fiant omnia iſta.

Quare manifeſtum eſt. Tex. LXIIII.

EX quibus concludit, ſemper id quod fit, eſſe compoſitum, id eſt, habere aliquid, quod permanet ſub forma aduenienti; & aliquid, quod recedat, puta formam oppoſitam, & priuationem. Deſcribit igitur in ſupra po ſitis id, quod permanet, puta æs, lapis, aurum; & id quod recedit, puta infiguratio, informatio, inordinatio: nam ex infigurato fit figuratum, & ex informato formatum, & ex incompoſito compoſitum, ſimiliter in aliis. Vnde patet, in omnibus eſſe terminos, & mutationis ſubiectum.

Manifeſtum igitur eſt, quod ſiquidem ſunt cauſæ. Tex. LXV.

CVM materiam, ſeu ſubiectũ, & formam in mutatione eſſe probauerit, nunc, vt Simplicius dicit, & D. Tho. ea eſſe principia, & cauſas rerũ naturaliũ probat, & facit hunc ſyllogiſmum. Ea, ex quibus vnumquodq; primò, & non ſecundùm accidens, ſed ſecundùm ſubſtantiam eſt, & factum eſt, ſunt principia, & cauſæ: at materia, & forma ſunt ea, ex quibus primò, & non ſecundùm accidens eſt factũ, & eſt vnumquodq;: ergo materia, & formæ ſunt principia, & cauſæ; maiorem, & concluſionem huius ſyllogiſmi ponit; minorem ſubticuit.

Nota q̃ les ſint cãe cõpo nẽtes rẽ.

Aduerte, quòd dicitur, ex quibus primò: quia ſunt aliqua, quæ rem componunt, ſed non primò, cùm ipſa principia habeant, qualia ſunt elementa, ex quibus mixtum componitur: at ipſa adhuc ex materia, & forma componuntur, ob id nõ dicuntur principia.

Nota.

Nota. Aduerte præterea, q̃ dicitur, non ſecũdum accidens (vt notat Simplicius) propter priuationem: ex hac enim, non componitur res, ob id non eſt principium cõponens, niſi per accidens: at verò eſt principium per ſe, & intrinſecum generationis, quamuis poſſemus dicere, quòd illud ſecundum accidens ſit ex parte rei factæ, vt ſit ſenſus, vnumquodq; ex principiis fit ſecundùm ſubſtantiam ſuam, & non ſecundùm accidens aliquod. Quòd verò ex materia, & forma res intrinſecè componatur, probat exemplo totius accidentalis: nam homo albus ex albo, & homine quodammodo componitur, quod manifeſtatur ex eo, quòd ſi definitionem hominis albi velis aſſignare, per definitionem hominis, & albi aſſignabis. Nota quòd dicitur, componi quodammodo, quia re vera non eſt compoſitum, niſi per accidens.

Manifeſtum igitur eſt, quòd quæ fiunt. Tex. LXVI.

IVXTA Simplicii, & D. Tho. hæc prima verba ſunt concluſio ſyllogiſmi præcedentis: vnde infert, quæ fiunt ex his eſſe, id eſt, iſta eſſe principia eorum, quæ ſunt res naturales. Materiam rurſum diſtinguit dicẽs, materiam eſſe vnum principium numero, ſed duo ratione. Vnũ quidem numero cum priuatione: quia ipſa priuatio eſt in materia, ratio verò eſt diuerſa, nam aliud eſt eſſe auri, æris, & materiæ, aliud eſt eſſe priuationis. At cum materiam vnum numero potius, quàm priuationem dixiſſet vnam, huius rõnem reddit. Materia, inquit, magis eſt numerabilis, id eſt, magis accedit ad id, quod vnum eſt numero, puta primam ſubſtantiam, ipſius enim eſt pars: at priuatio, & contrarietas, quod idem eſt, accidẽs eſt, intellige rei factæ, vt diximus: forma autem non eſt, ſicut materia, duo ratione, ſed vnum eſt principium ratione. Per

iſta dat intelligere, quod materia eſt, quæ habet priuationem formæ: & quòd, niſi talem priuationem haberet, generationis non eſſet principium: quia (vt diximus) rem producendam neceſſariò ipſius priuatio præcedit.

Quocirca eſt quidem vt duo. Tex. LXVII.

INFERT ex dictis veritatem harum propoſitionum, principia ſunt duo, & ſunt tria: ſunt contraria, & non ſunt contraria, & non ſunt plura contrariis. Sic enim veritatem habent: ſunt duo numero: ſunt tria ratione: ſunt contraria forma cũ priuatione, non ſunt contraria materia, & forma: nec ſunt plura contrariis numero; quia priuatio vnum numero eſt cum materia.

Nota. Aduerte, quod dicit, eſſe duo numero, vt ita dicam, quia re vera, vnum numero eſt totum compoſitum ex materia, & forma: at forma, & materia imperfectè duo numero dicuntur, quia duæ res ſunt, licèt non ſeparatæ, & per ſe exiſtentes, ſicut prima ſubſtantia.

Quot igitur principia ſunt. Tex. LXVIII.

EPILOGAT, dictũ eſſe iã, quot ſint principia generationis rerum naturalium, nempè & eſſe tria, & eſſe duo, & quomodo hoc intelligi debeat. Similiter dictum eſt, præter ipſa contraria, eſſe vnum tertium principium ſubiectum: & quod duo contraria ſufficiant ad mutationem: vno enim adueniente, altero recedente, ſic fit mutatio.

Subiecta autem natura ſcibilis eſt. Tex. LXIX.

MODVM, quo materia cognoſcatur, indicat dicens, materiã cognoſci per proportionem ad materiam artificialem, vt enim lignum, & aurum, & quodlibet ſe habet ad formas artificiales, ita intelligimus ſe habere materiam ad ipſas ſubſtantias perfectas: vt enim illud ſubiectum eſt in potentia ad recipiendas illas formas, ita, & hoc ad ſubſtantias. Diſcrimen eſt, quòd illud ſubiectum eſt ens perfectum, puta, compoſita ſubſtantia; materia verò eſt ens imperfectum, & ſubſtantia ſimplex: atq; talem materiam vnum dicit eſſe principium: alterum eſt forma, quam rationem dicit: tertium formæ contrarium, puta priuationem ipſam, quæ in materia eſt.

Hæc autem quomodo duo. Tex. LXX.

EPILOGVM generalem ponit eorum, quæ dicta ſunt. Primò enim dictum eſt, principia eſſe contraria, poſtea dictum eſt, ꝙ præter cõtraria oportebat tertium ſubiectum facere. Vltimò dictum eſt, quomodo iſta contraria ſe habeant: al terum enim forma, alterum priuatio eſt: & quomodo ſubiectum eum vtroq; ſe habet. Reſtabat difficultas, an forma, & materia ſint ſubſtantia. Hoc enim nondum patet, ſed id diſcutere non eſt huius loci, vel (ſecundum Themiſtium) quia eſt Metaphyſici, vel ſecundum Sanc. Thom. & Auerroem, quia pertinet ad ſecundum Phyſicorum, vbi forma dicitur magis natura, quàm materia. Quod autem principia ſint tria, & quomodò, & quæ ſint, etiã dictum eſt. At antequam vlterius textum exponentes, procedamus, vtile erit de iſta materia aliqua diſſerere: eius enim cognitio multum Phyſico neceſſaria eſt.

Vtrum materia ſit. Quæſt. XII.

QVATVOR de materia diſputanda occurrunt: Primum, an ſit: Alterum, quid ſit: Tertium, qualis ſit, Quartum, quibus nominibus apud Philoſophos ſignificetur: Ante omnia tamen explicanda ſe offert ſignificatio nominis. Quatuor de materia ſunt tractãda. Tituli explicatio.

Eſt autem materia multiplex, nec de omnibus eſt quæſtio in præſenti. eſt eñ materia alterationis, id nempè, ex quo aliquid fit, non tamen permanenti in ſubſtantia ſua, ſicut cibus eſt ſanguinis materia, De multiplici materia. Prima alterationis.

tertia, non enim cibus manet, ſed deſtruitur, & fit ſanguis, & elementa ſunt materia mixti, quia ſui corruptione mixtum componunt.

Secunda cōpōnis. Alia eſt materia compoſitionis, ſicut lapides, & ligna domus: partes quantitatiuę dicuntur materia reſpectu totius, & etiam partes quæcunq; reſpectu compoſiti materia dicuntur.

Tertia in hæſionis. Tertia eſt materia inhęſionis, qualis eſt ſubſtantia, cui omnia inſunt accidentia.

Quarta ſcientiæ. Quarta eſt materia ſcientiæ, quæ dicitur ſubiectum. De his autem non loquimur in præſenti.

Quinta materia. q̃ eſt ſubiectū tranſmutationis ſubſtantialis. Alia eſt materia mutationis ſubſtantialis ſubiectum, quæ ſub diuerſis formis, modò ſub vna, poſtea ſub altera in mutatione inuenitur ſubſtantiali: & de hac penitus, An ſit. Et reſpondetur ex omnium conſenſu talem materiam eſſe.

Sex viæ ſunt ad inueſtigandā materiā eſſe. Ad hoc autem inueſtigandum, omiſſis his, quas Albertus lib. 1. Phyſi. tract. 3. cap. 1 1 ex Auicembron. refert, ſex viæ eſſe poſſunt. Prima eſt via tranſmutationis: Prima via tranſmutationis inter extrema accidentalia. eſt enim hoc fundamentum maximè obſeruandum in Ariſtotele. In omni mutatione, quæ fit ab extremo in extremum, oportet dare ſubiectū mediū diſtinctū ab vtroq; extremo, quod idē perſeuerās modò ſub vno, modò ſub altero ſit extremo: vt eīm aliquid dicatur mutari, neceſſariū eſt, quòd idē aliter ſe habuerit, & aliter ſe modò habeat, aliter enim impoſſibile eſt, aliquid dici mutatū. Oportet ergo idem manere ſub vtroq; extremo mutationis, & hinc eſt, ꝙ debere eſſe diſtinctū ab vtroque extremo, non enim poſſet, modò ſub vno, poſtea ſub altero, illo recedente, eſſe, niſi eſſet ab vtroq; diſtinctum. Veriſſimū igitur eſt fundamentum, quod traditur latè. 11. lib. Metaphyſi. ca. 11. & 8. lib. ca. 1. tex. 4. aliàs ſæpè.

Quę ſit ſubiectū in tranſmutatione ſubſtātiali, & accidentali. Cùm igitur duplex ſit mutatio, & accidentalis, quæ fit ſecundum accidentia, & ſubſtantialis, quę fit ſecundum ſubſtātias, oportebit in his ſubiectum conſtituere: in accidētali quidē eſt ipſa prima ſubſtantia, quæ cùm ab omni accidēti diſtinguat, & oīum ſit ſuſceptiua, poteſt ſecundū varias accidentales formas tranſmutari: In mutatione verò ſubſtantiali hæc eſſe non poteſt, nam in tali mutatione ipſa prima ſubſtantia eſt, quæ corrumpitur, & non accidens: oportet ergo, ſi ſubiectum debet dari, quòd ipſam ſubſtantiam ex duplici parte componamus, & ex forma, quę recedat, & adueniat, & ex materia, quæ eadem perſeueret ſub hac, & ſub illa forma, & tunc mutatio talis erit, ꝙ ab illa materia recedit vna forma, & altera adueniat: & hoc eſt, quod dicebatur tex. 64. quod fit eſſe compoſitum: & hæc eſt via trāſmutationis indagandi materiā, quæ ſicut ſubſtantia prima nullam de ſe habet formam accidentalē, ita iſta non habet ſubſtātialē.

Ad hanc viam reducit quædam alia, qua ſubſtantiam ex materia, & forma cōpoſitam eſſe probamus. Nam vt ait Ariſtoteles 1. de generatione. 78. Id, quod eſt omninò vnum nulla ratione eſt paſſibile (quod fuſè proſequitur ibi Philoponus. Explicat etiam Diuus Thomas, diſpu. 3. cap. Algaz. in ſolutione dubij 18.) impoſſibile, inquam, eſt, actionem, & paſſionem Phyſicam ab vno prouenire principio. Neq; enim eo, quo agimus, eo principio patimur. Cùm igitur in rebus, vt elementis, viuentibus, & aliis experiamur actionem, & paſſionē, agunt enim in alia, & patiuntur ab aliis, oportet, in his duas partes ſubſtantiæ aſſignare: alteram, ſecundum quam agant, & hæc eſt forma, alteram, ſecundum quam patiantur, & hæc eſt materia: vnde dixit Auerroes. 8. Metaphy. com. 12. & 4. Phyſi. com. 38. ſicut tranſmutatio, inquit, fecit cognoſcere materiam, ita actio formam.

Altera via indagandi materiam eſt ex mutua rerum tranſmutatione: Experimur enim vnam rem in aliam conuerti, vt ignis in aerem, aer in aquam. Hic impoſſibile eſt imaginari, quòd ipſe ignis fiat aer, nec vna ſubſtantia altera: nō ergo modus eſt alius, niſi quòd recedit forma vnius, & ſuccedit forma alterius in eadem materia. Cùm enim ſint diuerſa, niſi aliquid haberent commune, puta materiam, non poſſet talis inter ea eſſe tranſitus: vndè res ſimpliciſſimę, & ſpirituales, non ob aliud inuicem mutari nequeunt, niſi quia principium non habent, ſecundum quod communicent, & mutentur. Secunda via ex mutua tranſmutatione rerū ſubſtantialium.

Tertia via eſt, ex eo, quòd in mutatione aliquid maius fieri experimur, vt ignis creſcit, conſumpto ligno, & animal, conſumpto cibo, tunc. 1. manet cibus, & li- Tertia via ex augmētatione.

I gnum,

gnum. l. non prorſus : ipſum non manere, notum eſt : nihil autem manere, impoſſibile apparet, cùm illud aliud fiat maius : oportet ergo aliquid ponere, quod non maneat, & id eſt forma, & aliquid, quod maneat, & id eſt materia.

4. Via qua omnis generatio fiat ex aliquo. Quarta via eſt ex eo, quòd experimur, omnem generationem ex aliquo fieri, & omnem corruptionem etiã in aliquid terminari : quod profectò non eſſet, niſi aliquid cõe eſſet, quod eſt in corrupto, & manet in ipſo genito, & id eſt materia.

5. Via ex g natiõe, & cor ruptiõe, qd deat, pue nire ab aliquo pri cipio. Quinta via eſt potius ad probandum materiæ vnitatem : corruptio, & generatio eſt vniuerſalis effectus naturalibus cõpetens : ergo danda eſt aliqua cauſa vna cõmunis, in quam referatur: non eſt forma : quia res per formas differunt : ergo erit materia.

6. Via ex eo quod ſubſtãtiæ ſubſiſtãt. Sexta : quia ſubſiſtere ineſt ſubſtantiis iſtis, non à formis, quæ in alio ſunt : ergo ab aliquo ſubiecto nullo modo alteri inexiſtenti, & id eſt materia. Hæ ſunt viæ certiores, & firmiores, quibus hanc eſſe materiam, conſtitutum eſt : Accedamus ergo ad explicandum, quid ipſa ſit, quod proximè ſequitur.

An materia ſit ſubſtantia. Quæſtio XIII.

IN hac quæſtione ea, quæ præcipuas difficultates circa naturam materiæ tangunt, argumenta proponam, vt ipſorum ſolutione natura ipſius materiæ nota fiat.

Primum argumentũ ex eo, quod materia ſit pura potentia. Pro parte igitur negatiua eſt primum argumentum : quod eſt pura potentia, non eſt ſubſtantia. materia eſt pura potentia : ergo non eſt ſubſtantia. Maior eſt certa : quia ſubſtantia eſt actus, potentia verò eſt contra actum : Minor patet ex Ariſtotele. 1. Phyſi. tex. 78. & 1. Gene. tex. 11. & 12. lib. Meta. cap. 2. eam eſſe potentiam, docet.

Secundũ. Secundò. id, quod non eſt per ſe, non eſt ſubſtantia, ſed materia non eſt per ſe, cùm abſq; forma eſſe non poſſit : ergo nõ eſt ſubſtantia.

Tertium. Tertiò. Materia non habet eſſe à ſe, ſed à forma : ergo non eſt ſubſtantia. Probatur antecedens ex primo Gene. tex. 83. Materia, inquit, habet eſſe actu ab ipſa forma.

Quartũ. Quartò. Materia non eſt quid, nec quantum, nec quale, nec aliquod ex prædicamentis : ergo non eſt ſubſtantia: antecedens eſt Ariſtotelis 7. Meta. cap. 3.

Quintũ. Quintò. Materia non eſt vna, cùm nullius ſit ſpeciei, nec vllam habeat formam: ergo non eſt ſubſtantia.

Sextum. Sextò. Materia non eſt bona: ergo nec ſubſtantia. antecedens patet, quia diſtat à ſummo bono, cùm ſit viliſſimũ entium oĩum. Hæc ſunt argumenta, quæ parté magnam cognitionis materiæ explicant.

Primum fundamẽtũ. Materiã pertinet ad Phyſicũ, & Metaphyſicũ. Sit primum fundamentum. Materia ad Phyſicum, & Metaphyſicum pertinet. Phyſicus eam conſiderat, vt eſt mutationis ſubiectum, & altera pars compoſiti naturalis : at Metaphyſicus, vt eſt ſubſtantia quædam, vt vnum ex principiis entium, & ſecundum alia, quæ Metaphyſico inſunt : vndè aliter à Phyſico definitur, aliter à Metaphyſico.

Materia aliter definitur à Phyſico, aliter à Metaphyſico. Nam à Phyſico per motum definitur ſic, vt colligitur. 1. Phyſi. tex. 82. materia eſt primum ſubiectũ, ex quo fit aliquid, cùm inſit, & non ſecundũ accidens, id eſt, eſt id, ex quo, tanquam ex parte intrinſeca per ſe componitur res naturalis. Explicat definitio Phyſica. Dicitur, primum ſubiectum, ad excludendum ſubiecta accidentium, quæ abſolutè non ſunt prima, cùm adhuc ex alio fiant. Dicitur, ex quo, vt ex parte, ad differentiam elementorum, quæ non manẽt in mixto, ſed corrumpuntur, & ſolùm in virtute manent. Dicitur non ſecundum accidẽs, vt remoueamus modum, quo ex priuatione eſt res : eſt enim id per accidens, nempè ad generationem rei, ſed non ad eſſe : Sic igitur à Phyſico conſideratur, & definitur.

Definitio Metaphyſica materiæ per negatiõẽ entiũ perfectorum. A Metaphyſico verò definitur per negationem entium perfectorum, nempè non eſt animal, nec viuens, nec elemẽtum, ſed his imperfectius : ſolemus enim res negatione definire, aut propter ipſarum excellentiam, aut propter ipſarum imperfectionem. Sic autem definitur materia ab Ariſtotele. 7. Metaphy. cap. 3. quod non eſt quid, nec quantum &c. & de hac cognitione loquitur Auguſtinus 12. confeſſ. ca. 5. dicẽs, Humana cogitatio materiã ignorando noſcit, & noſcendo ignorat. Nos

verò

verò in præſenti materiam conſideramus, vt ſubiectum mutationis ſubſtantialis, & ſic per ſimilitudinem, & proportionem ſubiecti rerum artificialium cognoſci poteſt, vt ſuprà textum expoſuimus ſuperius.

Secundũ fũdamentum.

Duplex diſcrimẽ inter ſubiectũ mutationis ſubſtãtialis, & accidẽtalis.

Sit ſecundum fundamentum, duplex eſſe diſcrimen obſeruandum inter hanc materiam, & ſubiectum mutationis accidentalis. In accidentali enim ſubiectũ eſt ſubſtantia perfecta iam, & cõſummata, vnde accidentia aduenientia non abſoluunt ipſum ſubiectum, cùm ſit abſolutum, & factum perfectè; ſed ornant, & diſponunt ad aliquid aliud, & hinc eſt, quòd ſubiectum non accipit eſſe ab accidenti, imò accidentia à ſubiecto eſſe habent.

Materia eſt ens quoddã mediũ.

At materia iſta eſt quoddam ens imperfectum, & nondum factum integrè: per formam autem conſummatur, & abſoluitur, vndè fit, quod forma adueniẽs materiam ipſam perficiat, & compleat, & ipſi det eſſe. Eſt enim velut medium ens ipſa materia, fit integrum per formam. Glorioſus enim Deus, cùm rebus virtutes productiuas rerum daret, & res ex nihilo non poſſent ex nihilo aliquid facere, fecit hoc medium ens, quod res poſtea per formam conſummarent: ſicut magiſter, qui paruulo dimidium characterem literæ delineat, vt paruulus abſoluat, vnde agentia naturalia finiunt, non tamen totum ens producunt: Vt enim colligitur ex primo Phyſico. 76. agẽtia naturalia non producunt totum ens: quia nõ producunt in quantum ens; producerent enim ſeipſa. Vnde D. Thom. prima part. quæſtione 45. art. primo. ait productionem totius entis eſſe creationẽ, quæ ſolùm poteſt competere primo principio & Auerroes 8. Meta. commen. 15. & 16. & 12. Meta. com. 88. agentia naturalia non faciunt pluralitatem entium, ſed perfectionem.

Attende tamen, quòd iſtam materiam non ſic Deus fecit, vt eſſet ſeparata à qualibet forma, imò eam variis indutam formis creauit: reliquit hanc agentibus naturalibus facultatem, vt formas à materia expellerent, aliaſq; inducerent. Non enim eſt omninò materia ſicut dimidia litera, quæ non niſi vnica certa figura poteſt fieri: Materia enim varias formas, modò has, modò illas ſuſcipere poteſt.

Secundũ diſcrimẽ inter ſubiectũ trãſmutationis ſubſtãtialis, & accidẽtalis.

Ex his eſt alterum diſcrimen inter ſubiecta iſta: nam ex ſubiecto accidentalis mutationis, & ipſa forma accidentis, non fit vnum, quia iam ſubiectum eſt factum, ſolùm fit vnum per accidens, nempè quòd ſimul ſunt: at ex materia iſta, & forma fit vnicum ens per ſe: quia ex eo, quod conſummatur, & completur, & ex ipſo complemento non fit, niſi vnum per ſe: & hoc docet Ariſtoteles, 8. Metaphy. cap. 6. text. 15. & 2. Animæ. cap. 1. text. 7. Ob id, inquit, ex forma, & materia fieri vnum per ſe, quia vnum eſt potentia, alterum eſt actus. i. vnum perficitur, alterum perficit.

Tertium fũdamentum.

Subſtãtia ẽ duplex perfecta, & imperfecta, quę & duplex eſt.

Sit tertium fundamentum. Subſtantia eſt duplex, quædam perfecta, & completa, & iſta eſt compoſitum ſubſtantiale: quædam imperfecta, quæ alteram componit, qualis eſt pars ſubſtantiæ. Adhuc iſta imperfecta eſt duplex: quædam determinans ad aliquam certam ſpeciem ita, vt ad aliam determinare non poſſit: & hæc dicitur formalis: quædã determinabilis, quæ ad varias ſpecies determinari poteſt, quæ dicitur pars materialis. Vt magis fiet modò manifeſtum. his ſuppoſitis ad quæſtionem reſpondetur.

Prima cõcluſio.

Prima concluſio. Materia non eſt ſubſtantia perfecta, & compoſita ſecundum ſe. Probatur, quia ſi ſecundum ſe eſſet cõpoſita, non reciperet formam ſubſtantialem, hæc enim aduenit, vt perficiat materiam, & cum ea componat.

Secunda cõcluſio.

Secũda. Materia nõ eſt imperfecta ſubſtantia determinans. Hæc etiam eſt nota: quia materia vna poteſt ad varias ſpecies trahi: illa verò ſubſtantia determinans ad vnicam ſpeciem contrahit: materia verò eſt ſicut cera, quæ modò hac, modò illa induitur forma.

Tertia cõcluſio.

Tertia. Materia eſt ſubſtantia imperfecta, & ſimplex ad varia cõpoſita, & variis formis determinabilis: quod ſit ſubſtantia docet Ariſt. 2. Animæ. c. 1. & 7. Meta. c. 3. & patet, quia componit, & eſt pars ſubſtãtię. Quòd ſit imperfecta, patet: quia cõponit. Quòd ſit ſimplex, ꝓbatur, qa receptiua eſt formarũ, & eſt primũ ſubiectũ: ꝙ ſit determinabilis ꝑ varias formas, patet ẽt

quia eſt ſubiectum trauſmutationis, quæ inter plures fit formas: & ſic patet ſolutio quæſtionis, ſed argumenta ſigillatim ſunt examinanda.

Circa primũ argũm difficultas an materia prima habeat ppriã entitatẽ.

Circa primum argumentum eſt difficultas de entitate materiæ, ſolet enim diſtingui actus, & eſſe triplex: Formalis, qui ab aliqua forma ſpeciei alicuius prouenit, vt eſſe aquam, eſſe ignem: Exiſtentiæ actus, ſecundum quem res exiſtere dicuntur: Et entitatiuus, quem alij actũ eſſentiæ vocant, ſecundum quem res dicuntur eſſe ſubſtantiã, aut accidens in communi. *Triplex actus.*

Prima opinio Gregorij

Iuxta hãc diſtinctionem eſt triplex opinio: quædam Gregorij. 2. Sen. diſt. 12. q. 2. opinantis, materiam ſecundum ſe non habere actum formalem, ſed à forma, habere tamen reliquos actus proprios.

Secunda opĩ Sco.

Alia eſt opinio Scoti ibidem dicentis, materiam de ſe habere actum entitatiuũ: at actum exiſtentiæ, & formalem habere quidem, ſed à forma.

Tertia opin. Thomiſtarũ.

Tertia opinio eſt Thomiſtarũ aſſerentium, materiam de ſe nullum actum habere, ſed omnem accipere à forma: de ſe enim eſt pura potentia ad actum quemcunq;. At quia ſingulas opiniones diſcutere, & inutile & præter Phyſicum negotium eſſet, dicam, quę mihi probabiliora, & veriora apparent.

Primum fũdamentum pro ſnia Authoris.

Aduerte igitur, quòd actus eſt duplex, alter eſſe rei, vt eſſe hominem, aut eſſe albũ: alter operatio ipſius rei, ſiuè ſit actio, ſiuè paſſio: actus prior ab Ariſto. 2. Animæ, cap. 1. dicitur actus primus: operatio actus ſecundus: nec oportet actum eſſentiæ, & exiſtentiæ diſtinguere, quia non diſtinguuntur realiter: & quia eſſentia non dicitur actu eus, niſi in ordine ad exiſtentiam: ob id non diſtinguitur ab Ariſtotele duplex actus, eſſe, & operari, licèt non negemus eſſentiam, & exiſtentiam ratione diſtingui.

Act' prim' q eſt eẽ adhuc duplex, ſubſtãtialis & accidẽtalis.

Iterum actus primus, qui eſt eſſe, duplex eſt, & accidentalis, qui eſt ſecundum formã accidẽtalẽ: & ſubſtãtialis, qui eſt ſecundũ ſubſtantiã, vt eſſe albũ, eſſe hoĩem.

Act' primus ſubſtantialis duplex, pfectus, & impfect'.

Iterum ſubſtantialis duplex: quidam perfectus, qualis eſt actus compoſiti, vt homo, leo, ignis: quidam imperfectus, qualis eſt actus componentis aliud.

Prima cõcluſio.

His ſuppoſitis. Dico primò, quòd materia non eſt in potẽtia immediata actionis, & actus ipſius ſecundi, quod eſt dicere, materia ſecũdum ſe nullius eſt actiuitatis, nec agit, ſed patitur: hoc eſt Ariſtotelis. 2. gene. tex. 50. vbi id probat: & patet: agere prouenit à principio certo, & alicuius ſpeciei: at materia non eſt certę ſpeciei principium, cùm ſit indeterminata ad omnes formas ſecundum ſe: non ergo agit, ſed patitur. *1. Ratio.*

2. Cõcluſio.

Secundò. Materia non eſt ad actũ quẽcunq; ſubſtantialem in potentia, quod eſt dicere, materia habet actum aliquem ſecundum ſe, & non eſt pura potentia: Hęc eſt profectò adeò certa, vt oppoſitum intelligi non poſſit: Probatur primò, quæ ſunt in potentia ad omnem actum, prorſus ſunt nihil, nec dicuntur in potentia eſſe, niſi quia agens poteſt ipſa facere: at materia ſecundum ſe eſt extra nihil: ergo ſecundum ſe habet actum. *1. Ratio.*

Præterea potentia eſſe non poteſt per ſe, niſi ſit alicuius, quod ſit in potentia: ergo potentia præſupponit actum. *2. Ratio.*

Præterea materia ſecundum ſe eſt ſubſtantia: ergo ſecundum ſe ens, & ſecundum ſe actus eſt. *3. Ratio.*

Præterea materia ſecundum ſe eſt ſubiectum actionis agentis: ergo ſecundum ſe antecedit actionem agentis: ergo etiam antecedit formam, quæ non eſt, niſi per actionem agentis: igitur actus ſecundum ſe.

Dicit etiam Themiſt. digreſſ. 1. Phyſic. quòd materia ſecundum ſe etiam nullo ordine ad formam, actus eſt. & Alber. 1. Meta. tract. 2. cap. 4. *Probatur teſtimoniis.*

Tertia cõcluſio.

Dico tertiò. Materia eſt actus imperfectus in potentia ad quemlibet actũ perfectum: id eſt, materia eſt ſubſtantia imperfecta in ſe, at ſi cõparatur ad actus perfectos, quæ ſunt compoſitorum, eſt pura potentia, ſicut lignum eſt ens in ſe, ſed in genere artificiali eſt pura potentia, quia nec eſt arca, nec ſedes, nec quid ſimile, ſed eſt in potentia iſta: ita materia eſt potentia eius perfectũ, vndè non eſt ignis, non aqua, non leo, nec quid ſimile; ſed in potẽtia iſta omnia. & hoc eſt illud Ariſtotelis, materia nõ eſt q d, nõ eſt quãtũ, &c. vt diximus in argumento quarto; hoc tñ non impedit, quin materia actũ aliquem in ſe habeat, & hæc doctrina eſt obſeruãda, per hæc ſolutum eſt argumentum primum,

primum : quod enim in tali potentia eſt, poteſt quidem eſſe ſubſtantia, quàmuis imperfecta.

Ad ſecundum argu. principale.

Ad ſecundum argumentum diſtinguitur, duplex eſſe per ſe: Vno modo eſſe per ſe dicitur ſubſiſtere, & nullo modo in alio eſſe, qualiter prima ſubſtãtia per ſe exiſtit: Altero modo non eſſe in alio, vt in ſubiecto, & ſic etiam forma per ſe eſt, & materia, & hoc ſuffìcit ad rationem ſubſtantiæ imperfectæ, licèt nõ poſſint materia.l. forma extra ipſum compoſitũ per ſe exiſtere.

Difficultas an materia poſſit eſſe ſine forma opinio nes aliorum.

Sed hic eſt vna difficultas, an per potentiam diuinam poſſit materia abſq; forma exiſtere. Sanctus Thom. 1. par. q. 66. ar. 1. & quodlibeto. 3. ar. 1. exiſtimat, id eſſe impoſsibile, quia implicat contradictionem: idem Durãdus. 2. ſen. diſt. 12. q. 2. At Scotus, & Gregorius dicunt, id fieri poſſe ſupranaturaliter.

Sententia authoris.

Et mihi placet iſta ſentẽtia, quia opinio ſancti Thomæ fundatur in hoc, quod exiſtimat, materiam nullum habere actum, niſi à forma. Nos verò opinamur, materiam ſecundùm ſe actum habere imperfectum, non ſolùm eſſentiæ, ſed etiã exiſtentiæ, cùm exiſtentia non diſtinguatur realiter ab ipſa eſſentia: & quàmuis diſtingueretur, adhuc haberet exiſtentiam aliquam præter exiſtentiam formæ: nam ſicut eſſentia eſt diſtincta, ita habere debet exiſtẽtiam diſtinctam: eſt enim actus eſſentię ipſa exiſtentia: poſſet ergò Deus ſua potẽtia ſub tali exiſtentia materiam abſq; forma cõſeruare. Sed ſatis de hoc: ſat ſit, naturaliterq; id nullo modo eſſe poſſe; & per hæc patet ſolutio ad ſecundum.

Ad tertiũ arg. principale.

Ad tertium dico, quòd ſicut materia habet ſuam entitatem imperfectam, ita etiã habet ſuam exiſtẽtiam imperfectam: tunc autem perfectè eſt, & exiſtit, cum coniuncta eſt formæ: & hoc eſt, quod Ariſtoteles dicit illo loco de Generatione, ex quo patet, quod materia & forma diſtinguuntur realiter, nõ ſicut duo entia perfecta, & per ſe, ac ſeparatim exiſtẽtia, ſed ſicut duę partes realiter exiſtentes duæ, & quarum vna non eſt altera, licèt coniunctæ ſint: cõiunctio enim non facit identitatem, vt diximus ſuperius.

Ad quartum.

Ad quartum patet ſolutio in primo.

Ad quintum.

Ad quintũ diſtinguitur duplex vnitas: Altera eſt tranſcendentalis, quæ conſequitur omne ens: eo enim, quo aliquid eſt, quocunq; modo, & indiuiſum eſt, dicitur vnum, & talis vnitas ineſt materiæ ſecundùm ſe, quia vt diximus, eſt ens ſecũdum ſe, licèt imperfectũ: Altera vnitas eſt particularis, quæ conſequitur ens perfectũ, & tali vnitate non eſt materia una, ſicut nec eſt ens perfectum.

Nota de duplici vnitate tranſcendentali & particulari.

Dices, eſt ne materia vna ſpecie, an nõ? Dico dupliciter eſſe vnũ ſpecie. Vno modo poſitiuè, & hoc eſt habere formã vnius ſpeciei, & ſic materia ſecundum ſe non eſt vna, cùm nõ habeat formã. Altero modo negatiuè dicitur vnum ſpecie, quia nõ habet formam differentem ſpecie, & ſic materia eſt vna ſpecie, quia nõ habet formas ſecundum ſe differentes ſpecie. Aduerte tamen, quod materia non facit ſpeciem, ſed reducitur ad ſpecies compoſitorum, ſicut partes, & forma.

Dubium an materia ſit vna ſpecie.

Ad ſextum Ploti. exiſtimabat, materiã eſſe malam, non quia haberet qualitatem malam, ſed quia ſecundum ſe nõ haberet qualitatem bonam. Proculus, eam eſſe nõ bonam, dicebat. At breuiter eſt dicendũ, materiam ſecundum ſe, ſicut eſt ens imperfectum, ita eſſe bonum imperfectum: at vt eſt in potentia ad ens pfectũ, ita eſſe in potentiã bonũ perfectũ, actu verò nõ bonũ.

Ad ſextũ.

Ex his patet, quare materia dicatur infimũ ens, & medium inter nihil, & ens perfectum; vnde Auguſti. lib. 12. confeſ. cap. 5. Duo, inquit, fecit Deus, alterum propè ſe, quo ipſe eſſet ſuperior, & hoc eſt primus angelus, quem vocat cælum: alterũ propè nihil, quo nihil eſſet inferius, & hoc eſt materia, quam terrã vocat. Intellige autem eſſe infimam inter ſubſtantias: nam perfectior eſt accidentibus, cùm ſit ſubſtãtia. Atque ſatis de quæſtione hac.

Cur materia dicatur infimum ens & mediũ inter ens & nihil.

An potentia ſit de eſſentia materiæ. Quæſtio. XIIII.

CVm materia ſecundum ſe ſit quædã ſimplex ſubſtantia expers cuiuſq; formę, tamen in potẽtia ad omnes formas, dubitare quis poſſet, an talis potẽtia ſit accidens quoddã ſuperadditum ipſi materiæ, an ſit poitus de eſſentia, & definitione ipſius, Circa quam difficultatem eſt duplex philoſophorũ opinio. altera eſt Themiſt. digreſſ.

Prima ſententia Themiſtij, & Auer.

digreſſ. vltima. 1. Phyſicorum, qui aſſerit, materiã in ſuo primo, & eſſentiali conceptu non includere potentiam, ſed eſſe accidens quoddam ipſius: idem docet Auerroes com. 69. & Iandu. 1 Phyſi q. 25. Rationes duas huius ponit Auerroes; altera eſt, ſi potẽtia eſt de eſſentia materiæ, ſequitur, quod adueniente forma, deſtrueretur materia, quod falſum eſt: & probatur ſequela: cũ duo ſunt idem eſſentialiter, vno deſtructo, deſtruitur alterum, ſed potentia per formam deſtruitur, quæ eſt actus oppoſitus potẽtiæ, ergo etiam deſtruetur materia, ſi idem eſt.

1. Ratio.

Altera ratio eſt. Potentia eſt ad aliquid: materia eſt ſubſtantia, ergo non poteſt materia eſſe eſſentialiter potentia. Hæc eſt horum opinio.

2. Ratio.

Altera opinio eſt ſancti Thomæ, hoc lib. 1. tex. 79. nempè materiam eſſe potentiam eſſentialiter, nec potentiam eſſe accidens ipſius, cuius ratio duplex eſt.

2 opinio. d. Tho.

Altera, ſi potentia eſſet accidens materiæ, materia non immediatè vniretur formæ ſubſtantiali, ſed per illud accidens, qđ eſt expreſsè contra Ariſtotelem. 2. Animę. cap. 1. & lib. 8 Meta. cap. 6.

1. Ratio.

Altera: ſi potentia eſt accidens materiæ, cum illa ſit prius natura, quàm forma, ſequitur, quòd materia cum accidenti pręcedet natura formam: ſed illa materia cũ accidenti eſt ens per accidens, ergo per accidẽs ens præcedit id, quod eſt per ſe. Hęc eſt opinio ſancti Thomæ.

2. Ratio.

Primum funda-mentũ.

Pro determinatione horũ ſit primum fundamentum obſeruandum. Potẽtia materiæ non ſolùm eſt receptiua, ſed etiã paſſiua, & cauſatiua rei: volo dicere, quòd materia non ſic recipit actum, ſicut aquam vas, ſed cauſa eſt generationis illius actus, vt materia: non ſolùm enim materia recipit formam aquæ, aut aeris, ſed ipſa eſt talis, vt ex ea fiat aqua, fiat aer, non aliunde ab extrinſeco forma ducta; ex quo fit, ꝙ nõ ſolum ipſa ſit ſubiectum mutationis, ſed ipſius cauſa, & principium paſſiuum.

Potentia materiæ ĩmediatè non tẽdit in formam ſed ĩ cõpoſitũ.

Vnde ſequitur vnum maximè notandum, quòd potẽtia iſta materię immediatè, & primò non tendit in formam, ſed in ipſum compoſitum, quod fit: at quia hoc non eſt ſine forma inde etiam potẽtia materiæ eſt ad formã: volo dicere, quòd potẽtia materię eſt, vt ſit aqua, vt ſit ignis, vt ſit leo primò, conſequenter eſt in potentia ad formas, per quas ad illum actum peruenitur; & hoc docet Ariſtoteles tex. 69. ſicut, inquit, ad lecticam lignum, ita materia ad hoc aliquid, & ens per ſe, atq; ſubſtãtiam. & tex. 84. 4. Phyſic. dicit, id fieri quod erat in potentia: non fiunt autem primò & per ſe niſi compoſita, vt latè poſtea dicemus, Hæc ergò primò ſunt in potẽtia materiæ.

Secundũ fundamentũ.

Potentia materiæ ĩmediatè nõ tẽdit ad accidens ſed ad ſubſtantiam.

Sit ſecundum fundamentum. Iſta potẽtia materiæ primò tendit in ſubſtantiam, conſequenter in accidentia: quod eſt dicere: hæc materia primò nõ eſt, niſi vt ex ea fiat aqua, leo, planta, & ſubſtantia: at cum iſta compoſita indigeant accidentibus ad ſuas operationes, & conſeruationes, inde materia conſequenter, & immediatè tendit in ea: quod probatur. Quælibet potentia primò terminatur in actus ſui generis: ſed materiæ potentia eſt ſubſtantia, ergo primò terminatur in ſubſtantiam. Secundò. Omne imperfectum tendit primò in id, quod perficit, ſed ſola forma ſubſtantialis imperfectionem materiæ perficit, ergo primò materia tendit in ipſam. Tertiò. Accidentia præſupponunt ens in actu, cui inſint, ſed non fit in actu niſi per formam ſubſtantialem: ergo prius natura materia formæ ſubſtantiali vnitur. Nolo tamen ꝑ hoc negare nonnulla accidentia inhærere immediatè materiæ, ſed tamen iam ꝑ formam actuari.

Tertium fundamentũ.

Potentia dupliciter ſumitur.

Sit tertium fundamentũ. Potentia dupliciter ſumitur: Vno modo pro quadam aptitudine ad agendum. l. recipiendũ proxima, & hæc accidens eſt in prædicamento qualitatis. Altero modo potentia dicitur principium ſubſtantiale, vnde talis aptitudo fluit, ſicut dicunt Logici, quod rationalitas aliquando dicit aptitudinem, & ſic eſt paſſio, aliquando dicit principium, à quo aptitudo fluit, & ſic eſt ſubſtantia. Hæc autem diſtinctio clarior fiet in his, quæ ſequuntur modò in determinatione quæſtionis.

Prima concluſio.

Sit prima concluſio. Si materiæ potentia ſumatur pro aptitudine ad recipiendã formam. l. pro aptitudine paſſiua, ſecũdũ quam tranſmutari proximè poteſt, talis potentia accidens eſt proprium ipſius, vt argumenta Auerrois probant.

Secunda conc.õ.

Sed nondum quęſtioni ſatisfactum eſt. propterea ſit ſecunda concluſio. Ipſa potẽ

tia pro

tia pro principio, nēpè potentia illa, ſecundum quam materia tendit in ipſum compoſitum, & in formam, non ſolùm vt rece priua, ſed etiam vt materialiter cauſatiua, eſt de eſſentia materię: quod eſt dicere, materia ipſa eſt in ſe, & eſſentialiter talis, vt ad actum perfectum tendat, & formæ proportionetur recipiendæ: nam materia eſſentialiter non ſolùm eſt ſubſtantia non perfecta, ſed imperfecta taliter, vt perfici poſſit: & hoc eſt eſſe materiam primã. Vnde potentia eſt de eſſentiali cōceptu ipſius cum abſque hac nec intelligi poſſit, nec integrè definiri: & forſan hoc voluit etiam Auerroes. nam lib. de ſubſtãtia orbis. cap. 1. potentiã de definitione materię eſſe aſſerit. Attende igitur eſſentiam materiæ eſſe actum immixtum potentiæ, nec exiſtimo poſſe oppoſitum dici.

Ad primũ Auerrois. Ad primum igitur argumentum Auerrois dico, quòd adueniente forma, non deſtruitur potētia iſta, ſed priuatio, quę erat coniuncta cum illa potentia. quod eſt dicere: illa proportio, & modus materię, quòd imperfectus ſit, & perfici potēs ſemper manet, quamuis ante erat cũ priuatione formę, nunc autem adueniente forma, non manet priuatio: ac ob id Themiſt. loco citato dicit, non eſſe appellandam materiã, ſed ſubiectum illius formæ, nam materia dicere videtur priuationem: imò Ariſtoteles. 9. Meta. cap. 3. reprehendit Megarenſes aſſerentes actum non eſſe cum potentia: dicebãt enim, ſi curro, nō poſſum currere, quod reprehendit, oppoſitũq; docet,

Ad ſecũdum. Ad ſecundum dico, quòd potentia, quãtum ad ſuum principale ſignificatum, nō eſt relatiuum, importat tamen relationem quandam conſequentem, ſicut ſcientia principaliter nō eſt relatio. Quòd ſi dicas, erit qualitas; dico, eſſe ſubſtantiam, nam potentia ad actum accidentalem eſt quidem accidens, ſed ad actum ſubſtãtialem, qualis iſta eſt, ſubſtantia eſt: ex quo ſequitur, quòd ſicut materia eſt vna, ita & potētia, quàmuis ſecundũ reſpectus, quos importat, multiplex ſit iuxta multiplicitatē formarum ſpecificarum, ad quas tendere poteſt.

An aliquid ſit in materia manens in mutatione. Quæſt. XV.

POſtquam ea, quæ ad quid ſit materia, vtcunq; diſcuſſimus, ſupereſt, vt qualis ſit, nunc explicemus præter ea, quæ in argumentis præcedentium quæſtionum diximus. Eſt autem ſenſus quæſtionis propoſitæ, cum dictum ſit in mutatione materiam manere ſub termino vtroque mutationis eſt dubium, An aliquid cũ materia etiã maneat, & perſeueret in omni mutatione. Nempè, an ſit aliquid coæuum materiæ, quod ſemper ſit cum ea manens in omni mutatione: & dico in omni mutatione, quia nō diſputo modò an aliquãdo accidēs aliquod, quod erat in corrupto maneat in genito, hoc enim diſcutietur in primo de generatione, vbi diſputabitur an ſemper in corruptione fiat reſolutio vſque ad materiam primam, ſed loquor de omni mutatione. Senſus quæſtionis.

Circa quam difficultatem exiſtunt quatuor ſententiæ philoſophorum.

Prima eſt Auerrois, hoc lib. com. 63. & lib. de ſubſtantia orbis, cap. 1. & 4. quam ſequitur Gregorius Ariminen. 2. ſen. diſt. 12. q. 2. ar. 1. Dicunt hi, materiam habere in ſe quantitatem longam, latam, & profundam, quæ quidem quantitas eſt ſolius materiæ, ratione cuius varias recipit formas ad varia compoſita conſtituēda, quæ quantitas, quia varijs formis adaptatur, dicitur interminata, non enim in ſe terminum certum habet, niſi forma accedente; hæc enim eſt, quæ ipſam tantam, & tantã facit: quia verò ſemper manet cum materia, nec deſtruitur deſtructa forma, dicitur coæua materiæ. Prima ſententia Auerrois.

Præcipuum fundamentum huius opinionis eſt hoc. Materia non recipit formã aliquam, niſi ſit ſeparata ab alijs partibus materiæ. ſed hæc ſeparatio in partes non eſt niſi per quantitatem, ergo ante aduentum formę præcedit in materia quantitas. 1. Ratio.

Præterea: ſi quantitas non eſſet coæua materiæ, ſequeretur, quod quantitas fieret ex non quantitate, & dimenſio ex non dimenſione, quod videtur falſum. Hæc eſt opinio Auerrois de demenſionibus interminatis in materia exiſtētibus, & ipſi coexiſtentibus. 2. Ratio.

Altera

Secunda opinio Auicennæ.

Altera opinio eſt Auicennæ lib. 1. ſuffi-cien. cap. 2. inquit, Materiam habere quandam formã ſubſtantialem, ratione cuius eſt corpus quoddam indeterminatum, & ex hoc corpore poſtea fiunt determinata cõpoſita per particulares formas, vt ignis aqua, leo, lapis &c. hæc forma nõ eſt producta ab aliquo agẽte particulari, ſicut nec materia, nec in corruptione deſtruitur, ſed eſt incorruptibilis, & ingenerabilis, cum ipſa materia, quam (quia ab ea materia habet eſſe tantùm corpus) vocat formam corporeitatis.

Ratio Auicenæ.

Fundamentum Auicennæ fuit, quia ante formas particulares debet quantitas præcedere in materia, vt in partes varias ipſam ſeparet ad introductionem variarum formarum, vt etiam dixit Auerroes: ſed iſta quantitas ſecundum Auicennam non poteſt eſſe in ſola materia, cùm ſit potentia, ergo habet aliquam formam, qua ſit actu, vt poſſit quãtitatem recipere, & poſtea formas particulares. Hæc Auicenna.

Tertia opinio Scoti.

Tertia ſentẽtia fuit Scoti, 4. ſen. di. 11. q. 2. ar. 2. admittit eandem formam corporeitatis, ſed differt ab Auicenna in tribus: primò, quòd tantùm in viuentibus ponit eam: ſecundò, quòd eam produci dicit ex mixtione elemẽtorum; & corrumpi, cum viuẽs diſſoluiť in elemẽta p corruptionẽ.

Ratio Scoti.

Fundamentum Scoti eſt, cum plura eſſe poſſunt ab vnica prouenire forma, non ſunt multiplicandæ formæ, cum verò ab vnica non poſſunt prouenire, tunc ſunt multiplicandæ in eadem re; ſed in viuentibus eſſe corpus, & eſſe animatũ non poſſunt prouenire ab eadẽ forma, ergò opus eſt, duas formas cõſtituere, alteram, à qua ſit corpus, alteram, à qua ſit animatum: minorem probat, quia eſſe corporeum eſt eſſe extenſum, at anima eſt indiuiſibilis, ergò ab ea non poteſt prouenire eſſe corporeum, ponenda ergo eſt alia forma. Hæc Scotus.

Quarta opinio D. Tho.

Quarta ſententia eſt ſancti Thomæ. q. de anima, ar. 9. & 1. parte. q. 76. ar. 6. nihil præcedere docet in materia contra Auerroem.

Fundamentum D. Tho.

Fundamentum huius ſentẽtiæ eſt: quia materia ſubſtãtialis immediatè vnitur formæ ſubſtantiali, vt dictum eſt, non ergò per quantitatem. Hæ ſunt opiniones philoſophorum cum præcipuis ipſorum fundamentis,

Prima cõcluſio cõtra Auicẽnam.

Pro cuius difficultatis determinatione, quàmuis omnes ſunt opiniones probabiles, ſit tamen prima concluſio. Non eſt ponenda forma corporeitatis, nec ſecundum Ariſtotelem, nec ſecũdum rationẽ. Quòd non ſit talis forma ſecundùm Ariſtotelẽ certiſſimum eſt: nam in hoc vehementer reprehendit Antiquos, quòd ponebant aliquod corpus actu, puta aquam, ignem, aerẽ, aut medium pro principio, docens, id, quod ſubiectum eſt mutationis, non eſſe compoſitum: iſti verò nõ differunt ab his antiquis, niſi quòd illi aquam, aut aerem, iſti corpus aliud ponunt.

Probatur ſecundũ Ariſtotelem.

Ratione autem probatur ex D. Thoma in aureo illo opuſc. de pluralitate formarum & ex Auerroe com 69. primò: ſi ſubiectum generationis eſt compoſitum aliquod ſubſtantiale, ſequitur, quod generatio non eſſe aliud, quàm alteratio, quę eſt ſecundùm qualitates: Et probatur: nam in nullo alio videtur generatio ab alteratione, & mutatione accidentali differre, niſi quòd ſubiectum alterationis eſt compoſitum in actu; quòd ſi iſti dicant, diſcrimen eſſe, quòd in alteratione eſt ſubiectum cõpoſitum perfectũ, puta homo, leo, aqua: in generatione verò eſt imperfectum: hoc nihil valet, nam ſolùm probat, eſſe diuerſam alterationem, ſed non probat, quòd non ſit alteratio, poſtquàm ſubiectum eſt compoſitum actu: & cõfirmatur. Nam antiqui ob id dicebant, non eſſe veras generationes, ſed alterationes, quia ponebant ſubiectum actu: & hoc Ariſtoteles contra illos infert. Quòd ſi dicas, illos ponere entia determinata, puta ignem, aut aquam: dico, nihil eſſe, nam etiam alij ponebant ens medium, quod non eſſet elementum determinatum: & hoc argumentum aduerte.

Secunda ratio.

Secundò ex ijſdem. Nihil recipit, niſi quod eſt in potẽtia, ergò ſubiectum quod debet formam ſubſtantialem recipere, debet eſſe in potentia ad formam: ſi enim vllam haberet, iam eſſet cõſummatum ens, nec forma adueniens eſſet ſubſtantialis, ſed accidentalis,

Tertia ratio.

Præterea tertiò. Si iſta forma ſubſtãtialis eſſet in materia, altera adueniente, corrumperetur, quia duæ ſimul eſſe non poſſunt, vt alibi probandum eſt. Multis profectò,

fectò, & fortiſſimis argumentis poſſet iſta redargui ſententia, ſed iſta ſufficiant, cùm maniſeſtè conſtet eſſe contra Ariſtotelem.

Secunda cōcluſio cōtra Auerroë.

Secunda concluſio. Nulla quantitas præcedit in materia ante formam ſemper perſeuerans cum ipſa. Hanc latè probauimus in præcedente quæſtione, dū oſtendimus, materiæ potentiam eſſe immediatè ad actum ſubſtantialem.

Tertia cōcluſio ꝓ D.Tho.

Ex his ſequitur tertia concluſio. Nihil eſſe in generatione, & corruptione idem ſemper perſeuerās niſi ſola materia, ac ob id dicitur ſubiectum primū, ex quo fit aliquid, & vltimū, in quod omnia reſoluuntur: quia nihil ſit in mutationibus perpetuum, niſi ſola materia. Et vltimò hæc confirmantur, oſtendendo fundamenta poſitarum opinionum eſſe infirma ſatis, & nullius difficultatis: ob id ad ſingula reſpondetur.

Ad primū argumentum Auerrois Nota; primo.

Ad fundamentum Auerrois primum, quod præcipuum eſt, aduerte, omnem generationem præſupponere aliquod compoſitum, ex quo res generāda per trāſmutationē fit, cùm materia nuda nō ſubiiciatur actioni agentis, quod debet generare.

Nota ſecundo.

Aduerte etiam, quantitatem præcedentis compoſiti ſeparare materiam illam ab aliis omnibus, & durare, donec ab agente forma generanda introducatur, qua adueniente, deſtruitur illa altera forma cū ſua quantitate, & accidentibus, & ſuccedit noua quantitas cum iſto nouo compoſito, ita vt huius primum eſſe ſit alterius primum non eſſe. Quòd ſi petas, à quo corrupta ſit altera quantitas. Dico, ab ipſo corrumpente præcedens compoſitum: nam accidentia ad corruptionem compoſiti ſubiecti deſtruuntur.

Dubium. Solutio.

Quod ſi dicas, à quo noua quantitas producitur? Dico, ab eodem agente, qui de potentia ſubiecti educit quantitatem in actu. Sicut enim calor, & albedo, & reliqua accidentia educuntur de potentia ſubiecti, in quo non erant, ita & quātitas.

Ad ſecūdum. Nota.

Per quod ſoluitur ſecundum fundamētum Auerrois: & nota, quòd ſuprà diximus, priuationem nō ſolùm dicere carētiam venturæ formæ, ſed etiam formam aliam in materia, vt agens poſſit in illam agere: & etiam vt illa materia ſit diſtincta ab aliis, vt diſtincta introducatur forma. & hanc doctrinam attentè conſidera.

Ad fundamētū Auicēnę.

Per hoc etiam patet deſtructio fundamenti Auicennæ. Nō enim opus eſt, hāc formam corporeitatis ponere ante quantitatem, ſed formas particulares compoſitorum, quæ ab agentibus tranſmutātur.

Ad argumentum Scoti.

Ad Scotum dico, quòd fundamentum ipſius eſt omnium debiliſſimum. Nā non omnis anima eſt indiuiſibilis, cùm animę plantarum, & imperfectorum animalium ſint diuiſibiles: imò ſecundum ſententiā multorum Philoſophorum, ſola anima hominis ſit indiuiſibilis: oportebat ergo ſolùm in homine hanc formam corporeitatis ponere.

Et præterea etiam ſi id admittatur, nihil valet: quia etiam ſi anima ſecundùm ſubſtantiam ſit indiuiſibilis, at ſecundum operationes ſuas eſt diuiſibilis, cùm nō in eadem parte omnia operetur: ob id ſicut reliquæ formæ propter ſuum eſſe quantitatem in materia inducūt, ita animæ propter ſuas operationes. Patet igitur cum Sancto Thoma eſſe dicendum, & cū opinione cōi, ſolam materiam eſſe perſeuerātem, & perpetuā omnibus mutationibus ſubſtantialibus. Hæc de quæſtione. 15.

An materia ſit ingenerabilis, & incorruptibilis. Quæſt. XVI.

Rōnes in oppoſitū. Prima rō.

SENSVS quæſtionis clarus eſt: argumentum autem eſt probans, nō eſſe ingenerabilem, nec incorruptibilem. Motus quilibet denominat ſuum ſubiectum per ſe, ſed ſubiectum generationis, & corruptionis eſt ipſa materia: ergo ab eis denominabitur, diceturq; generari, & corrumpi.

Secunda. primum fundamētum.

Secundò. Si materia eſſet incorruptibilis, eſſet nobilior forma, & toto compoſito, quæ corruptibilia ſunt, quod tamen falſum eſt. Et ſequela patet; nam incorruptibile præſtantius eſt corruptibili.

In gñatione ſunt duo ſubiectū, & terminꝰ ad quē. Secundū fūdamētum.

Circa hoc aduerte maximè in generatione, ſeu corruptione eſſe duo, & ſubiectū ipſum, ex quo fit aliquid, & id eſt materia: & terminus ad quem, & hic eſt ipſum cōpoſitū, quod generatur, aut corrumpitur, pura homo, leo, aut aliud quoduis.

Dupliciter cōſideraī generatio.

Aduerte autem, q; eſt vna, & eadē operatio, per quam ex ſubiecto fit aliquid cōpoſitū, tamen differt, eam conſiderare ex parte ipſius ſubiecti, & ex parte ipſius termini:

mini: ex parte enim ſubiecti dicitur mutatio: quia mutatio eſt alicuius tráſitus ex vno in aliud: & ſic ſubiectũ, & materia dicitur mutari: quia ab vna forma in aliam tráſit: At ex parte termini eſt productio, quia productio dicit acquiſitionẽ ipſius eſſe in ſe, & hoc acquirit compoſitum: vnde homo producitur, ſed non mutatur per generationem: materia verò mutatur, ſed non ꝓducit, quis eadẽ re ſit operatio.

Tertium fũdamẽtum. Hinc ẽt aduerte ꝙ talis operatio aliquãdo ſignificatur reſpectu termini: aliquando reſpectu ſubiecti, & tunc illa verba nõ de vtroq; prædicabuntur: ſic accidit in præſenti: hoc enim nomen, generatio, & generari, dicũt illã operationẽ, vt eſt productio quædã, ob id de materia nõ prædicãtur, ſed de termino: at mutari, fieri aliquid, dicunt eã ratione ſubiecti; ob id de materia dicimus eſſe mutabilem, & ꝙ materia fit ignis, fit aqua, &c. In accidẽtibus ſunt propria verba, quæ ſignificant operationẽ ex parte ſubiecti, vt alterari, augeri, quæ de ſubiectis prædicantur: vnde cùm aliquid generari. l. corrũpi dicitur, intelligitur, nõ de ſubiecto, ſed de compoſito, & de eo, quod per gñationem acquirit eſſe. l. per corruptionẽ ipſum perdit. Hoc nota.

Prima cõcluſio. Sit prima concluſio. Materia nõ eſt generabilis, nec corruptibilis per ſe, id eſt, in gñatione ſuum eſſe nõ accipit, nec in corruptione perdit. Probatur primò ratione

Primarõ. Ariſtot. tex. 82. in omni gñatione oportet ſubiectum antecedens dare: ſi ergo materia eſt gñabilis, oportet, aliud ſubiectũ cõſtituere: vnde non eſſet ſubiectũ primũ.

Secunda. Præterea, quia adhuc quærendum eſſet de illo alio ſubiecto, an fieret, & tunc eſſet ex alio fieret, aut eſſet deueniendum ad vnũ, quod non fieret, aut eſſet proceſſus in infinitum, qui nullo modo eſt admittendus.

Tertia. Poſſumus etiam tertiò probare. Cùm ex aqua fit aer, aut tota aqua perit ita, vt nihil in aere maneat, ex quo ipſe fiat, aut aliquid manet. Si aliquid manet, habemus intentum, non corrumpi materiam. Si verò tota aqua corrumpitur, ex nihilo fit aer, & in nihil redigitur aqua, quæ naturaliter eſſe non poſſunt.

Quarta. Quartò. Omne agens præſuppónit aliquod ſubiectũ, in quod agat ſemper, & ex quo faciat aliquid, hoc aũt non põt eſſe contrariũ purum. Nam ſi tota aqua eſſet contraria igni, aqua non poſſet calorem vllum recipere in ſe: ergo aliquid eſt in aqua non contrariũ igni, ex quo faciat aliquid, puta alterũ ignem, quod non corrũpetur ab igne, cùm non ſit contrarium.

Quinta. Quintò. Quia quod generatur, aut corrumpitur eſt ens actu. Materia eſt potẽtia: non ergo generatur, aut corrumpitur.

Sexta. Deniq; ex analogia rerum artificiatarum, ex quarum deſtructione. l. conſtructione, nec deſtruitur, nec fit ipſarum materia: ergo idem eſt intelligendum in ſubiecto naturalium.

Secunda cõcluſio. Secunda concluſio. Materia eſt gñabilis, & corruptibilis per accidẽs. Eſt quidẽ corruptibilis per accidẽs: quia amittit priuationẽ, quæ eſt ipſius accidens cũ ea coniunctum. Eſt gñabilis per accidens, quia acquirit in ſe formam, quam non habebat: ſed forma non eſt ipſamet materia. Nota autem, quòd non amittit omnem priuationẽ materia, ſed illius formæ, quã acquirit. Eſt enim impoſſibile, ꝙ omnem priuationem amittat eò, quòd ſit in potẽtia ad oẽs formas, & ſimul plures habere non poſſit, vnde fit, vt quãdiu ſub vna eſt, aliarum habeat priuationem.

Ex his concluſionibus ſequitur, quod tanta eſt modò materia, quãta à principio mũdi, & vſq; ad finem erit: quia ipſa, nec generatur, nec corrũpitur, hæc enim ſecundũ formas fiunt: Vndè materia, quæ modò eſt ſub vna forma, põt ſub multis præfuiſſe formis, & ſub multis ſucceſſiuè erit. Imò quæ nunc eſt facta vna, poteſt in plures partes diuidi, & ſub ſingulis ſingulas recipere formas; & è contra diuiſæ partes in vnam coniungi, vt notum eſt.

Ad Primum. Ad argumenta igitur rñdetur: & ad primũ patet ſolutio ex fundamẽto præſuppoſito: motus denominat ſubiectũ: ea tñ ratione, qua illius ſubiectũ eſt: At gñatio potius dicit illum motũ, ſeù mutationẽ ex parte termini, ob id terminus dicitur generari: Materia verò denominatur ſecundum nomen exprimens illũ motum ratione ſubiecti, puta materia mutatur.

Ad ſecũdum. Prima ſolutio. Ad ſecũdũ rñdetur: Tripliciter aliquid eſſe incorruptibile. Vno modo, quod extra materiã, & motum eſt, vt Angeli. Altero modo, quod nõ extra materiã, ſed extra priuationẽ, & potentiã tranſmutandi, vt cęli, quorũ materia nõ eſt in potẽtia ad alias

alias formas. Tertio modo, quod eſt ſubiectum primum tranſmutationis, vt materia prima. Quæ ſunt primo, & ſecundo modo incorruptibilia, ſunt perfectiora, ſed nō quę tertio modo. Sic rndēt aliqui.

Secunda ſolutio. Sed mihi videtur ſic dicendum: ꝙ incorruptibile eſt perfectius corruptibili, qñ vtrūq; eſt in eodem gñe prædicamētali, & ens ſimpliciter. Cùm verò alterū ens ſimpliciter alterū ſecūdū quid, præſtat id, qđ eſt ens ſimpliciter (quāuis corruptibile) enti ſecundū quid, licèt incorruptibili. Materia aūt eſt valde diminutū ens, & imperfectū cōpoſitū verò perfectū: ob id cōpoſitū eſt perfectius ſimpliciter, quāuis ſecūdum quid: puta, quoad durationem, materia poſſit pfectior dici, ſed nō ſimpliciter.

An materia appetat formam. *Quæſtio* XVII.

ISTA quæſtio mouet' propter Ariſto. qui materiam appetere formā docet, quod nō admittit Auicenna, dicēs, ſe neſcire, in quo ſenſu ſit iſta propoſitio Ariſt. vera: nam ſi materia dicit' appetere formā, vel eſt, quia nuda eſt omni forma, & hoc nō, cùm ſemper cū forma ſit. Vel quia habet tædium illius formæ, quam habet, & hoc non, quia æqualiter ſe habet ad oēm formā. Vel quia nō eſt cōtenta illa forma, ſed plures vellet, & hoc nō, quia ſimul plures recipere nō pōt. Vel quia habet aliquē motum circa formā, ſicut lapis mouetur ad centrum: & hoc non, quia nullum motū ex ſe habet materia. Vel quia in ea eſt aliquod principium intrinſecum impellens eam ad formam, & hoc non, quia ipſa eſt ſimplex ſubſtantia nuda omni adiecto: Nullo igitur modo appetit formam. (Sn̄ia Auicennæ.)

Sn̄ia Alberti. Albertus tract. 3. cap. 17. dicit, materiā appetere formam, eſſe dirigi à cauſa vniuerſali prima in ſingulas formas, vnde talis appetitus non eſt in materia, ſed in dirigente, & mouente ipſam in formas.

Primum fūdamētum. Quid ſit & quotuplex appetitus. At verò circa hoc aduerte, appetitū nō eſſe aliud, quàm inclinationē quandam in bonum aliquod cōueniens ipſi rei. Iſte autem appetitus eſt triplex, intellectiuus, ſenſitiuus, naturalis. Intellectiuus eſt inclinatio rei in bonum, quod iudicat ſuo intellectu eſſe bonum, & hic appetitus eſt in rationali creatura. Senſitiuus eſt inclinatio rei in bonū, qđ ipſa res iudicat bonū per ſenſum, qui appetitus ēt ineſt brutis, & vero; dicitur cognoſcitiuus eo, ꝙ inclinatio ſit in bonum cognitum, & exiſtimatum ab ipſa re eſſe bonum. Naturalis eſt inclinatio rei in bonū ſuū, quod tñ ipſa nō cognoſcit, qui appetitus ineſt inanimatis, etiam, & inſenſibilibus, vt lapis appetit centrum. Hic autem appetitus nō eſt aliud, quàm propenſio, & conuenientia quædam ipſius rei ad tale bonū. Dixi autem, quòd talis res non cognoſcit eſſe bonum. Nam Deus glorioſus, qui vnāquāq; rem ordinauit in ſuos fines, & propēſionem dedit ſingulis in ſibi conueniētia, ipſe cognouit talia, in quæ res abſq; cognitione tēdunt, eſſe illis conuenientia.

Iuxta hoc dico primo: Materia nō appetit formā appetitu intellectiuo, nec ſenſitiuo: hoc aūt eſt notū: quia materia nullo mō cognoſcit, nec ſenſu, nec ītellectu. Prima cōcluſio.

Dico ſecundò, ꝙ materia appetit formam naturali appetitu. In primis, quod appetat, patet, quia habet inclinationem in ſingulas formas, vt in id, quo perficitur: ergo appetit: nec iſta inclinatio aliud eſt, quàm quòd materia ſic ſit proportionata ſingulis formis, vt quàmuis ſub vna ſit, ſub aliis æqualiter eſſe poſſit: tamen dicitur appetitus, quatenus cùm proportionem hanc ad eas habeat, illis tamen eſt priuata, vnde appetitus hic propriè carentiam dicit, & priuationem, ſed formaliter illam proportionem ad formam. Vnde patet error Auicennæ: non enim ſumpſit hunc modum, quo materia dicitur appetere. Secunda cōcluſio.

Ex his ſequitur, quòd appetitus materiæ eſt æqualis ad ſingulas formas, non magis ad perfectas, quàm ad imperfectas, ſed ſicut priuatio eſt æqualis, ita & potentia, & appetitus. Appetit' materię æqlis ad oēs formas.

Quæ ſint nomina materię. *Quæſtio.* XVIII.

NOMINA materiæ in duplici differentia ſunt, quædam propria quædam metaphorica. Propria Auicenna. 1. libr. ſuff. cap. 2. aſſignat ſex, quæ etiam recipit Albertus tract. 3. cap. 12. Dicitur enim (Sex nōia materiæ primę ſecundum Auicēna)

hyle, ſubiectum, materia, maſſa, origo, elementum. Hyle dicitur, quatenus eſt in potentia ad formas cum ipſarum priuatione: ſubiectum verò reſpectu formæ, quã habet, quam diſtinctionem receperunt ex Themiſt. 1. Phyſi. digreſſ. de materia. Notat autem Auicēna, quòd hoc ſubiectum eſt primum ad differentiam ſubiectorum accidentium, quæ ſunt compoſita, & poſteriora. Dicitur materia, vt ex ea omnes res naturales ſunt confectæ: & ob eandē rationem ſecundum Auicennam dicitur maſſa, quàmuis ſecundum Albertum dicta ſit maſſa, quatenus in diuerſas portiones diuiſa varia compoſita faciat. Dicitur origo, quatenus eſt principium generationis rerum. Dicitur elementum, quatenus ex ea omnia primò componuntur, & in eam vltimò reſoluuntur. Attende, non eſſe aliud, omnia in materiam reſolui vltimò, quàm quod ex corruptione nihil ſit ſuperſtes ipſius rei, niſi ſola materia, cætera corrũpuntur. Hæc ſunt propria noīa.

Noīa ſ primò. An ſint diuerſa noīa hyle, & materia. Sed eſt circa iſta primò notandum, ꝙ non oportet, hyle, & materiam duo nomina reputare ita, vt diuerſa ſignificēt, cùm prorſus alterum ſit Græcum idem ſignificans, quod apud nos materia. Id igitur, quod tribuitur hyle, tribuatur materiæ: & quod materiæ dedimus, detur etiam maſſæ.

Noīa ſecundò. Materia duplex, prima, & ſecunda. Vlterius eſt notandum, duplicem eſſe materiam, & primam, & ſecundam. Materia prima non aliud eſt, quàm iſta ſubſtantia de qua diximus, nudè, & ſecundum ſe conſiderata. Secunda verò eſt eadem diſpoſitionibus, & qualitatibus induta: vnde non differunt iſtæ ſubſtantię, ac ſi ſint duæ ſubſtantiæ, ſed ſicut eadem nuda, & eadem cum qualitatibus. Si prima conſideretur, eſt eiuſdem rationis in omnibus rebus naturalibus. Si verò ſecunda, non eſt eadem, ſed varia, ſecundum quòd variæ formę varias habent in materia diſpoſitiones: & de talibus dixit Ariſtoteles quarto libro de cœlo, capite quinto, non eſſe vnam omnium materiam.

Quatuor noīa metaphorica materiæ primæ, ſecũdum Albertum. Circa nomina metaphorica Albertus aſſignat quatuor. Dicitur enim materia, ſylua, mater, fœmina, turpe. Sylua propter confuſionem, vt enim multa artificiata continentur, & in potentia, & confuſè in ſylua, ſic formæ in materia: hæc autem confuſio eſt indeterminatio, & indifferentia materiæ ad formas. Dicitur mater, quia ex ea procedunt formæ. Dicitur fœmina, quia recipiens ab agente formam producit compoſitum. Dicitur turpe, quia caret ſecundum ſe forma, quæ eſt pulchritudo, poteſtq́; per talem formam fieri pulchra.

Circa hæc nomina aduerte, quòd quãuis ita verum ſit, tamen iuxta Ariſtotelem materia non dicitur mater formarum, ſed eorum, quæ ſiunt, nempè compoſitorum. Hæc ſatis de materia. Ad textum Ariſtotelis redeamus. Nota.

Caput Octauum.

Quot igitur, & quæ ſint principia. Tex. LXXI.

EX his, quæ dicta ſunt de materia Ariſtoteles vult ſoluere rationes Philoſophorum, quæ proceſſerũt ex huius materiæ ignorãtia. Ob inexperientiam enim, id eſt, ob paucam in Dialectica exercitationem, qua neſcierunt per ſe, & per accidens diſtinguere, à veritate longè remoti ſunt. Dubium igitur ipſorum proponit. Si fit aliquid .l. fit ex ente .l. ex non ente: ex ente fieri non poteſt, quia iam eſſet ens, antequam factum eſſet: nec ex non ente, quia non ens nihil eſt, ex nihilo autem nihil fit, ſemper enim aliquid eſt præſupponendum. Vnde ex hoc negauerunt generationes, & rerum corruptiones.

Et ſic itaq;, quòd conſequenter accidit. Tex. LXXII.

NON ſolùm illo errore contẽti ſunt, nã conſequẽter dixerũt non eſſe, niſi ens vnũ, & non multa. Multitudo enim generationē, & factionē precedērē importat: & vt dicit Philoponus: ſi multa eſſēt, vnũ nõ eſſet aliud, & ita eſſet nõ ens, vñ eſſet non ens, & ex tali generatio eſſe poſſet.

Nos

Nos autem dicimus, quod ex eo, quod eſt. Tex. LXXIII.

VOlens Ariſtoteles errorem Antiquorum aperire ex indiſtinctione ipſorum, conatur illorum propoſitiones diſtinguendas eſſe probare, nempè ex ente fit ens, ſeù ex non ente fit ens: ob cuius gratiam dicit eas eſſe aliquo modo ſimiles alijs, quæ tamen ſunt diſtinguendæ. Dicit igitur, nihil differre, quantum ad modum loquendi, inter has propoſitiones, ex ente fit aliquid, ex non ente fit aliquid. Non ens agit, aut patitur, ſeu ens agit aut patitur. Et inter has ex medico fit aliquid, ſeu ex non medico fit aliquid. Medicus agit, aut patitur, denique nihil differt in locutione per ens, aut per alium quemuis terminum loqui.

Quare cum hoc dupliciter dicatur. Tex. LXXIIII.

SImilitudine inter illas propoſitiones poſita, vnam illarum diſtinguit. Dicit igitur de medico dupliciter enunciamus, aut per accidens, aut per ſe: Per accidens, cum illa enunciamus, quæ ipſi ipſum, ſed non vt medicus eſt, ſed vt aliquid aliud coniunctum habet: vt ſi dicas, medicus ædificat, medicus fit albus: hæc enim non illi, vt medico, ſed vt ædificatori, & nigro inſunt. Per ſe verò inſunt, quæ illi, vt tali inſunt, vt medicus medetur, medicus fit non medicus. Cum autem ea, quæ ei, vt tali inſunt, enunciamus; ſine dubio maximè propriè enunciamus. Ita ſimiliter fieri in ente, & non ente: enunciamus enim per ſe, & per accidens, licèt maximè propriè cum per ſe, vt ea, quæ enti, vt ens eſt, & non enti, vt non ens eſt, inſunt. Sed non ob id non ſunt tales propoſitiones multiplices: poſſumus enim enuntiare per accidẽs: atque in hoc errauerunt, inquit, Philoſophi, quòd non diuiſerunt, ſed contenti fuerunt cum ſenſu per ſe. Hic conſidera breuitatem Ariſtotelis: noluit enim propoſitiones enarrare, in quibus de non medico aliquid dicitur per ſe, vt non medicus fit medicus: aliquid per accidens, vt non medicus fit muſicus. Similiter de non ente tantùm dixit, non autem de ente, quia in textu ſequenti dicturus erat id latius, ne eſſet eiuſdem repetitio.

Nos autem, & ipſi dicimus. Tex. LXXV.

DIſtinctionem modò applicat, dicitque primò, ex non ente nihil fieri ſimpliciter, id eſt, per ſe, fieri tamen ex non ente aliquid per accidens, fieri aliquid per ſe ex non ente eſt, quod non ens, vt non ens faciat aliquid, & hoc fieri non poteſt: fieri verò ex non ente per accidens eſt, quod non ens faciat aliquid, ſed non, vt non ens eſt, ſed ſecundum aliam rationem, & hoc fieri poteſt, & iſtud eſt materia, quæ eſt non ens per accidens ratione priuationis, non eſt per ſe non ens: & ex tali materia fit res, vnde ex non ente fit ens, ſed per accidens. Nam materia eſt non ens ratione priuationis, hæc tamen eſt per ſe non ens, nec ex ea fit per ſe res. Et aduerte, quòd cum dicit, ex non ente fieri per accidens, intellige, vt ex parte componente, de hoc enim eſt ſermo, nempè de principio, ex quo intrinſecè res factæ ſunt. At quia Antiqui non cognoſcebant hanc materiam, quæ eſſet per accidens non ens, ſed omne non ens arbitrabantur eſſe per ſe non ens, & nihil, ob id dicit, adhuc eſt mirabile, & nondũ patet, quomodo ex non ente per accidens fiat aliquid. Non enim ipſi tale principium cognoſcebant, quod per accidens eſſet non ens.

Similiter autem, nec ex eo. Tex. LXXVI.

POſtquàm vnam propoſitionẽ diſtinxit, nempè ex non ente fit aliquid, ac docuit, veram eſſe, ſi ſenſum per accidens faciat, nempè ex aliquo, quod ſit non ens, licèt non vt non ens eſt, aliquid fieri poſſe.

Alteram modò diſtinguit propoſitionem, nempè ex ente fit aliquid, dicitque ex ente per ſe, nõ fieri aliquid. i. quatenus

Quomodo ex ente, & ex nõ ente fiat aliquid.

ens, ſed per accidens, id eſt, ex illo, quod eſt ens fit aliquid, ſed non vt ens eſt. ita ſimiliter dicendum eſt, de hac fit ens: eſt enim per ſe ſumpta falſa: non enim fit ens, vt ens, quia oportebat ante illud nullum eſſe ens, aliàs non fieret, ſed per accidẽs eſt vera, puta fit aliquid, ſcilicet ignis, aqua, leo, quæ quidem ſunt ens, ſed non fiunt in quantum ens.

Nota. In cuius declarationem aduerte, quòd ſemper illius, quod fit, eius negatio præcedit, vt fiat: vnde ſi ens, vt ens, fieret, oportebat nullum præcedere ens, & ita ex nihilo fieret, quod eſſe nõ poteſt. At cum non fiat ens, vt ens, ſed hoc. l. illud ens, ſatis eſt, quòd præcedat aliquod non ens, puta non ens illud, quod debet fieri, licèt hoc non ens ſit aliud ens: & hoc eſt, quod Ariſtoteles intendit docere: quod vt fiat hoc ens (vt re vera fit) non oportet, ex nihilo fieri, ſed ex aliquo ente, quod non ſit illud, quod debet fieri.

Quòd ſi dicas, ſi fit hoc ens, puta lapis, & hoc ens eſt ens: ergo fit ens. Reſpondet Ariſtoteles id probare, quòd fit per accidens, quatenus hoc ens, quod per ſe fit, eſt ens. Hoc etiam intellige ex parte ſubiecti, ex aliquo fit aliquid, non ex eo, ꝙ illud, ex quo fit, ſit ens, quamuis illud ſit ens: Sed ex eo, qđ eſt in potentia id, quod debet fieri: ac propterea per accidens fit ex ente.

Nota. Hæc autem omnia veritatem habent ponendo materiam, vt ab Ariſtotele ponitur, quam non cognoſcentes Antiqui has propoſitiones non diſtinxerunt. Tu aduerte hanc expoſitionem.

Poſt hæc, exemplo oſtendit Ariſtoteles, quomodo ex ente aliqnid accidens fieri dicatur: fiat animal quoddam ex quodam animali, ut canis ex equo, ſeù vermes ex cane, tunc animal non ſolùm fit ex quodam animali, ſed etiam ex animali, ſed per accidens: quia quoddam illud animal eſt animal, per ſe enim animal non fit ex animali: quia iam animal eſt, ſed ex non animali.

Et ſi aliquid ſit. Tex. LXXVII.

Concludit id, quod eſt, nec fieri per ſe ex ente, nec ex non ente, imò non fieri ex ente, nec non ente: quia tales propoſitiones, vt dictum eſt, faciunt ſenſum per ſe. At quia poſſes dicere, quomodo nec ex ente, nec ex non ente fiunt, & fiunt ex aliquo? videtur iam medium inter cõtradictoria dari. Reſpondet, non eſſe contradictoria: cum enim dicimus, non ens, non negamus omne ens, ſed aliquod, puta non eſt, quod debet produci. Similiter cùm dicimus ens, aliquod ens dicimus, poteſtq; eſſe, quòd fiat ex aliquo, quod ſecundum ſe non ſit ens aliquod, nec ſit nõ ens aliquod, & id eſt materia, quæ non ſecundum ſe eſt non ens producendum, ſed ratione priuationis, nec ſecundum ſe eſt id ens, puta aqua, aut ignis, aut aliud, ex quo illud fit, ſed eſt in potentia vtrũq;.

Vnus igitur modus. Tex. LXXVIII.

Hunc modum prædictum ſoluendi eſſe docet, alterum tamen ponit, nempè per diſtinctionem entis in ens actu, & ens potẽtia, vt dicamus, id quod eſt actu, fieri ex eo, quod eſt potẽtia, & ex eo, quod non eſt actu. Vnde fit ex ente, & ex non ente: hæc enim omnia verificantur ponendo hanc materiam huius naturæ, vt diximus, quam non aduertentes Antiqui dubitarunt, ſed per eius cognitionem ipſorum ſoluuntur dubitationes.

Caput Nonum.

Tangentes igitur. Tex. LXXIX.

IN conſiderationis priuationis modo antiquos reprehendit quoſdam, qui cum materiã attigiſſent, tamen inſufficienter dixerunt non ſeparantes, & diſtinguentes priuationem. Inter hos fuit Plato, qui materiam à priuatione non ſeparauit, ac inde conceſſit per ſe aliquid fieri

fieri ex non ente, admittens argumentum Parmenidis: Quidquid eſt præter ens, eſſe non ens. Ductus autem eſt Plato ad idem exiſtimandum, priuationem eſſe cum materia, quia numero, & ſubiecto comperterat eſſe vnum, ac inde eſſe vnum poiêtia, id eſt, ratione, collegit, quod quidem falſum eſt. Non enim, quæ numero vnum ſunt, ratione ſtatim vnum ſunt. Probat autem priuationem, & materiam differre. Primò, materia eſt non ens, ſecundum accidens tamen: at priuatio eſt non ens per ſe: non ergo priuatio eſt materia.

Nota, primò quomodo priuatio ſit per ſe nõ ens.

Aduerte, quòd aliud eſt per ſe non ens eſſe priuationẽ, aliud ſimpliciter non ens. Simpliciter non ens, eſt nihil, hoc autem non eſt priuatio: At per ſe non ens eſt id, quod intrinſecè claudit aliquod non ens, & talis eſt priuatio: dicit enim, negationem, ſed cum aptitudine: alterum non ens alterum ens.

Nota ſecundò.

Vnde nota differentias quatuor, ſecundum ſe non ens, hoc eſt priuatio, per accidens nõ ens, hoc eſt materia quæ nõ claudit intrinſecè priuationem. Simpliciter non ens, & hoc eſt nihil: non ens ſimpliciter, & hoc eſt ens imperfectum.

Secundò probat, priuationem non eſſe materiam. Materia eſt prope ſubſtantiam non autem priuatio: nõ ergo priuatio eſt materia. Per ſubſtantiam intelligit perfectam ſubſtantiam, qualis eſt prima Dicitur autem materia propè ſubſtantiã, quia eſt pars intrinſeca huius primæ, & perfectæ ſubſtantiæ.

Quidam autem quod non eſt. Tex. LXXX.

Reſpondet obiectioni.

QVantum exiſtimo, obiectioni reſpondet: Poſſet quidam dicere, nonne Plato materiam magnum, & paruum dixit: ergo diſtinxit illam in duo, ſicut ipſe Ariſtoteles. Reſpondet, non ſic Platonem tria principia poſſuiſſe: nam per magnum, & paruum, ſiue ſingula per ſe, ſiue vtraque ſimul, idem principium ſignificauit, puta materiam, ſunt enim duo nomina eiuſdem principij, priuationem verò neglexit, quam Ariſtoteles principium facit.

Et ſubdit rationem, quare Plato priuationem deſpexit inter principia computare: quia materia eſt permanens in re, & eſt mater eorum, quæ fiunt: at priuatio intellectum intendenti, & imaginanti, id eſt, ipſam contemplanti, videbitur potius ad maleficium, id eſt, corruptionem rei facere. Ob id enim corrumpitur res: quia materia eſt priuata alijs formis. Non ergo priuatio debet inter principia computari, cum principia potius faciant ad eſſe ipſius rei, quàm ad non eſſe, ad generationem, & non ad corruptionem.

Exiſtente enim quoddam diuino. Tex. LXXXI.

Quæ uta principia ſecũdum Ariſto. & qualia.

SVam opinionẽ cõſtituit, tria principia diſtinguens. Primum eſt diuinum quid, & appetibile, & hoc eſt forma, non Deus, vt vult Themiſt. Forma autem dicitur diuina: quia eſt quædam participatio, & ſimilitudo eſſe diuini, iuxta illud. 1. de Cœl. cap. 9. ab illo ſupremo principio omnibus alijs exactius, alijs offuſcatius eſſe, viuereque dependet.

Alterum principium eſt huic oppoſitum, puta priuatio. Tertium eſt ipſa materia appetens formam hanc. Iſtis verò, qui priuationem à materia non ſeparant, accidit dicere, quòd priuatio appetat formam, cum ſit idem cum materia. Et ita idem appetit ſui ipſius corruptionem per ſe, quod eſſe non poteſt. Vnum enim contrarium per ſe non appetit alterum, nec forma ſeipſam appetit, quia careret ſui, cum nihil appetat, niſi id, quod nõ habet. Relinquitur, ꝙ materia appetat formam, ſicut turpe appetit eſſe pulchrum. At ne quis exiſtimaret, materiam eſſe turpem, addit, id eſſe per accidens, puta ratione priuationis. Et nota inſtitum Ariſtotelis: vult enim oſtendere, cum forma ſit quid appetibile, ponendum eſſe appetitum, hic non erit in priuatione, erit in materia: & non ſecundum ſe, ſed ratione priuationis. Oportet ergò priuationem non negligere, aliàs forma non erit quid appetibile, cum ſit diuinum: quod falſum eſt.

Corrumpitur autem, & fit. Tex. LXXXII.

Materiæ ſingularem proprietatẽ vltimo loco tradit Ariſtoteles, nempè eſſe per ſe incorruptibilem, per accidens verò corruptibilem: explicat autem vtrunque: Eſt quidem per accidens corruptibilis, quia amittit priuationem formæ, quam acquirit, quæ priuatio erat accidens ipſius materiæ: ſed ſubſtantia eius, & potentia ſemper manet, ob id incorruptibilis eſt per ſe. Hoc autem probat: ſi enim materia eſſet corruptibilis, tunc fieret: cùm autem in omni mutatione oporteat aliquod præſupponere ſubiectum: ergo ante productionem materiæ deberet præcedere aliquod ſubiectum, ſequitur iam, quod eſſet, antequàm eſſet, nam illud ſubiectum eſſet materia prima. Nam materia eſt primum ſubiectum, ex quo inexiſtente fit aliquid per ſe, hæc enim eſt ipſius definitio. Vlterius ſi corrumpitur, in aliquod vltimum reſoluitur: ergo eſſet corrupta, antequàm corrumperetur, illud enim vltimum materia eſt, ac ſi clarius diceret, cùm in omni generatione ſemper aliquid ſit præexiſtens ſubiectum, & in corruptione aliquid permanens, nõ poterit materia generari, nec corrumpi, illud enim ſubiectum permanens, & antecedens eſſet materia, non autem id, quod fit, aut corrumpitur.

De principio autem ſecundum formam. Tex. LXXXIII.

Poſtquàm ſufficienter de materia dictum eſt, dicit de forma, nempè prima, an vna ſit, an plures, quot, & quæ ſint, non eſſe Phyſicum tractare, ſed Metaphyſicum. De formis verò generabilibus Phyſici eſt diſſerere, & in ſequentibus diſſeretur. Nunc ſatis eſt, quot ſit principia, & quæ determinaſſe. Proſequamur vlterius, aliud, inquit, ſumentes principium: intellige cum Auerroe, aliud principium ſcientiæ, nam hucuſque principia plura eſſe oſtendit, in ſecundo libro ab alio orditur principio, quæ fiunt, aut natura, aut alia cauſa fieri.

Hic aduerte, quod compoſitum naturale, ex materia, & forma conſtat, tamen non eſt eiuſdem modi vna, & altera pars. Nam materia eſt eiuſdem rationis in omnibus naturalibus, ita vt detur vna numero materia ſecundum ſe omnium eorum, non tamen datur vna forma prima, ſed plures ſecundum rerum compoſitarum pluralitatem. Quòd ſi datur aliqua forma communis, illa eſt abſtracta, & ſeparata à rebus, nec eſt pars ipſarum rerũ, ſicut Idea, ſecundum Platonem, aut glorioſus Deus: vnde Phyſicus talem formam non conſiderat, ſicut materiam: eſt enim ſeparata à ſenſu: Metaphyſicus eſt, qui illam conſiderat cum diligentia, id eſt quantum ad quid ſit: nam quantum ad an ſit, hoc eſt Phyſicum, vt notat hic Auerroes contra Auicennam, & nos alibi oſtendemus: *Nota quomodo compoſitum cõponat ex materia, & forma.*

Hinc eſt, quod Phyſicus nõ agit ſeparatim de forma, ſicut de materia, ſed de ſingulis ſpeciebus formarum ſigillatim: hæ enim Phyſicæ ſunt. *Quomodo phyſicus agat de forma.*

Dices, quare ſicut fuit vna materia, non fuit vna forma? Dico, non eſſet tunc generatio, nec corruptio. Quòd ſi dicas, potentia materiæ eſt communis, debuit ergo terminari in formam aliquam communem. Aduerte, quòd hoc fuit vnum motiuum Auicennæ ad ponendam formam corporeitatis, & ſine dubio, neſcio, an benè perpendit naturam potentiæ materiæ, nam potentia iſta non eſt determinata ad vnum, ſed indifferens, vt enim potentia ad contraria recipienda. Et potentia generis ad differentias non eſt ad vnum quid, ita nec potentia materiæ, ſed ſemper manet apta ad recipiendam formam: & ſic eſt conuenientiſſimum principium ad mutationes naturales. *Dubij ſolutio.*

An aliquid formæ præfuerit in materia. Queſt. XIX.

Senſus huius quæſtionis eſt, cum conſtet, compoſitum materia cõfici, & forma, ac materia ſit ingenerabilis, formæ verò de nouo producantur: dubium eſt, an aliqua entitas præfuerit in materia, ex qua talis fuerit facta forma, alias .n. videtur ea ex nihilo *Senſus quõnis.*

nihilo facta, materia enim non eſt pars formæ.

Prima ſententia. Circa hanc quæſtionem multæ extiterunt ſententiæ. Prima fuit illorum Philoſophorum ante Ariſtotelem, qui non intelligentes, ex quo poſſent de nouo tales produci formæ, proſus de medio abſtulerunt generationes ſubſtantiæ de nouo, docentes, generationes eſſe quaſdam alte rationes, aut quaſdã atomorum præceden tium congregationes, vt latè dictum eſt.

Secunda ſententia. Altera ſententia fuit quorundam, quos refert Duran. 2. ſen. d. 18. qui dicebant, in materia præcedere quaſdam entitates, ex quibus ſunt factæ poſtea formæ, vt ſingulę ſint pro ſingulis formis, quas entitates: vocabant poſſibilitates formarum.

Tertia ſententia. Tertia ſententia fuit aliorum, qui dicebant, partes formarum præcedere in materia, ſed remiſſas valde, poſtea generatione intendi: & ita quælibet forma præcedit in materia ſub eſſe remiſſo, & debili.

Quarta Alberti. Quarta ſententia fuit Alberti tract. 3. cap. 3. & cap. 15. qui dicit formas omnes ſecundum eſſe, & exiſtere produci, tamen in materia ſecundum eſſentiam præcedere, ita vt materia ſit, vt quidam habitus formas omnes ſecundum eſſentiam præhabens. Non quod ſint plures, ſed vnum ſunt nempè ipſa materia. Rationes horũ omnium hæ ſunt.

Prima ratio q̃d aliquid formę p̃fuit in materia. Prima, & omnium fortiſſima eſt. Cum forma, ignis. v. g. producitur. l. aliquid illius formæ præfuit in materia. l. nõ: ſi prę fuit, habetur intentum: Si non, ergo ex nihilo eſt facta, quod non eſt conceſſum agentibus naturalibus.

Secũda. Secundò: omne ſimile appetit ſuum ſimile: Si ergo materia appetit formam, aliquid habet, in quo ei ſimiletur, & hoc nõ eſt, niſi aliquid formæ.

Tertiũ. Tertiò. Si nihil formæ præcedit in materia: ergo non eſt diſcrimen inter has formas, & animam rationalem. Nam anima hoc habet, quòd nihil ipſius præcedat in materia, quòd autem ſit diſcrimen huius, & illarum notum eſt, hæc enim non educitur de potentia materiæ, illæ verò ſic.

Quarta. Quartò. Priuatio eſt principium naturale per ſe generationis: ergo aliquid dicit præter generationem: hoc non eſt forma, cuius eſt priuatio: nec ipſa materia: iſta enim ſunt principia per ſe: ergo aliquid aliud, & hoc eſt principium formæ. Hæc ſunt argumenta communia omni opinioni prædictæ ex tribus vltimis, & ſunt præcipua eorum.

Prima concluſ. Vt autem hanc difficultatem à principijs aperiamus, ſit prima concluſio. Præter materiam oportet aliquam aliam partem ſubſtantialem ponere, qua ſit compoſitum, & ea eſt forma: probatur. Primò, Prima ratio. compoſitum ſubſtantiale eſt quoddã perfectum, & completum in ſubſtantia, hoc non ſit per materiam: eſt enim imperfecta, & in potentia, vt dictum eſt: ergo aliud oportet ponere, quo perficiatur. Vlterius. Nullum imperfectum in aliquo genere perficitur in illo genere, niſi per aliquid illius generis. Sed materia eſt imperfecta ſubſtantia, & efficitur perfecta in compoſito ſubſtantia: ergo per aliquid ſubſtantiæ: ergo præter materiam, eſt alia ſubſtantia in compoſito, & hæc eſt forma.

Secunda ratio. Secundò. Omne agens, tam intellectuale, quàm naturale propriam in effectu facit ſimilitudinem: ergo in producto eſt propria ſimilitudo agentis: hæc non eſt materia, quia materia vnius rationis eſt in omnibus, ergo aliquid aliud eſt, quo peculiariter agenti aſſimiletur, & id eſt forma. Maior explicatur: vocamus agens intellectuale, quod agit ſecundum artem: naturale, quod ſecundum naturam ſuam agit, vtrumque quidem ſimile producit, ſed cum diſcrimine: Nam naturale agit ſimile in natura, vt ignis ignem, leo leonem: intellectuale verò agit ſimile in arte, ſeù in imagine, quàm ſecundum artem ſibi format in mente, vt agat.

Tertia ratio. Tertiò. In omni motu, & mutatione non ſolùm eſt ſubiectum, ſed terminus, in quem talis motus, & mutatio terminetur. Sed materia eſt ſubiectum mutationis ſubſtantialis; ergo præter eam, oportet ponere aliam ſubſtantiam, vt terminum, & hæc eſt forma. Multis poſſet probari concluſio hæc, ſed ſufficiant iſta. Vide Sanctum Thomam. q. 1. de formis. artic. 2.

Secunda conclu. Nota ſormæ d. ſinitionẽ. Secunda concluſio. Forma eſt actus ſimplex formalis, vnum per ſe cum materia componens, principium propriarum

L operationum.

operationum rei. Hæc concluſio eſt velut definitio explicans ipſius formę naturam, ob id ſingulæ partes ſunt explicandæ. Forma dicitur actus, quia dat eſſe materiæ perfectum, & determinatum in ſpecie certa. Nam actus materiæ eſt imperfectus, & communis, ac potentialis; forma determinat, & perficit ad certam ſpeciem: ob id actus determinatè dicitur, quia nihil habet potentiæ, vt ab altero actu poſſit determinari Phyſicè. Dicitur ſimplex, ad excludendum actum, qui eſt totum compoſitum, qui ſimplex nō eſt, cum in duas ſubſtantias partiales diuidatur: at forma eſt ſimplex, & incompoſita ſubſtantia, vt diximus de materia, quod probat S. Tho. q. 3. de formis ar. 1. At quamuis forma ſit ſimplex, non tamen eſt ſimplex in vltimo gradu ſimplicitatis, quia oportebat, quòd non ſolùm non eſſet compoſita, ſed nec cum alio componeret, & in hoc anima eſt minus ſimplex, quàm Angelus. Vide Sanctum Thomam quæſt. 3. dę formis, articu. primo, & Albertum tract. 3. cap. 13. Dicitur formalis, vt intelligas, quomodo forma det eſſe materiæ. nempè ſe ipſa informando, & vniendo ſibi materiam, ſicut albedo ſe ipſa facit parietem album: & hoc ad diſcrimen cauſæ efficientis, quæ dat eſſe, puta ignis facit lignum ignem, ſed non dando ſe ipſum, ſed aliquid aliud extra ſe producendo. Dicitur, vnum cum materia per ſe faciens, ad excludendas formas accidentales, hæ enim actus ſunt ſimplices, & formales, ſed cum eo, cuius actus ſunt, non faciunt vnum per ſe, ſed per accidens: non enim complent accidentia ſubiectum, at forma complet materiam: eſt enim materia dimidium ens, vt diximus, ac ob id dicitur facere vnum per ſe cum materia. Dicitur principium operationum propriarum, quæ actio formæ tribuitur & ea omnia, quæ inſunt omnibus rebus naturalibus, ſed quibuſdam hæc, quibuſdam illa. Ex his poteris naturam formæ contemplari.

Tertia conclu.

Tertia concluſio. Nihil formæ præcedit in materia ante ipſius introductionem. Hæc eſt contra illas tres ſententias, quę ſunt profectò inintelligibiles: & probatur concluſio.

Prima ratio.

Primò. Illud formæ, quod in materia ponitur. l. eſt idem numerò cum forma. l. non: ſi eſt idem cum forma producenda, iam forma producenda non de nouo fit. Si verò non eſt eadem. l. ipſa conuertitur in formam, & hoc eſt naturaliter impoſſibile, quòd vna ſubſtantia in aliam conuertatur prorſus ita, vt vna fiat altera: ſi verò non ſic, ſed ex ea fiat altera, tunc oportet, aliud ſuper addere, ex quo ſimul cum illo præcedente fiat forma: petam igitur ex quo factum eſt illud additum, eſſet enim ex nihilo, vnde eadem redit difficultas.

Secunda ratio.

Secundò: id quod in materia ponitur: l. eſt idem cum ipſa. l. non: ſi eſt idem, iam non dicit quicquam contra nos, nec difficultatem fugientes ſoluunt: ſi verò non eſt idem cum materia, iam compoſitum facient, aut per ſe, aut per accidens ante formam, quorum neutrum eſt verum. Multa poſſunt argumenta proponi contra has ſententias, ſed cum ex ipſiſmet earum conſtat improbabilitas, & falſitas, prætermittantur.

Quarta conclu. Solū cōpoſitū p ſe generatur, vel corrūpitur.

Quarta concluſio. Id, quod primò, & per ſe corrumpitur, generatur, producitur, eſt compoſitum ipſum, ita quòd actio non terminatur primò, niſi in compoſitum, fit enim leo, aut ignis, aut aliud ſimile, non autem formas, aut materia: & hæc concluſio eſt maximè tenenda, ex cuius veritate pendent multæ graues phyſicè determinationes, quam docet Ariſtoteles hoc textu. 84. & probauerat per textus aliquot antecedentes: & eſt notandum caput octauum. lib. 7. Meta. vbi per multa verba eam docet.

Prima ratio.

Et probatur. Id primò fit, quod primo erat in potentia materiæ: Facere enim eſt, id quod erat in potentia, ad actum reducere, vt dicitur. 4. Phyſ. tex. 84. ſed in potentia materiæ (vti diximus ſuperius) eſt primo ipſum compoſitum, & ad hoc eſt ordinata talis potentia: ergo id primò fit, ac producitur. Prętereà, id primò fit, cuius eſt eſſe, cum productio ſit via ad eſſe: ſed compoſiti eſt eſſe, cum ipſius ſit operari: ergo ipſum primò fit.

Quinta conclu. Formę p ſe nō p ducūtur, ſed com producū tur.

Ex hac autem ſequitur, quintà concluſio. Forma non producitur per ſe, ſed comproducitur ad productionem compoſiti: quod eſt dicere, actio in ipſum compoſitum terminatur primò, & conſequen-

ſequenter, ac velut per accidens in ipſam formã. Hęc eſt ſingularis doctrina S. Th. 1. p. q. 90. art. 2. Ex quo patet, quid ſit formas educi de potentia materiæ: non enim eſt aliud, quàm eadem actione conſequenter fieri, & habere eſſe, qua fit compoſitum, quod educitur de potentia materiæ.

Nota diſcrimẽ inter alias formas, & aĩam rõnalẽ.

Ex hoc colliges diſcrimen animæ rationalis, & aliarum omnium formarum: Hæ enim omnes eadem actione habent eſſe, qua compoſitum fit. At anima rationalis à ſolo Deo creatur, & habet eſſe, agens verò naturale vniendo eam materiæ facit compoſitum, ob idq; anima rationalis non educitur de potentia materiæ. Ariſtoteles. 2. de gene. Animalium cap. 3. dicit, animam de foris aduenire: Vndè fit, quòd deſtructo etiam compoſito, ipſa non deſtruatur, reliquæ verò ſic: ita enim ſe habent in generatione, ut in corruptione.

Per hæc poſſumus ad argumenta reſpondere, in quorum ſolutione magis difficultas declarabitur. Ad primum, quod erat omnium potiſſimum, negandum eſt prorſus cum Ariſtotele fieri formas, aut produci, ſed compoſita fiunt, non ex nihilo, ſed ex materia: formæ verò conſequenter fiunt, & comproducuntur: vndè non eſt ipſarum creatio: quia creatio eſt actio, qua aliquid primò fit, formæ verò non primò fiunt: hæc autem eſt vis conceſſa agentibus naturalibus, vt compoſitum producerent, ac ſimul mediante formas attingerent, quod non eſt creare, nec aliam philoſophiam habemus ab Ariſtotele, & eſt optima, & notanda.

Ad argu. Ad primum.

Ad ſecũdum.

Ad ſecundum negamus, ſimile appetere ſemper ſimile ſibi in forma: appetimus enim cibos, & alia, quæ nobis non ſunt ſimilia, ſed conuenientia: ita materia formam appetit, ſicut imperfectum perfectum.

Ad tertium.

Ad tertium diximus iam diſcrimen inter formas reliquas, & animam rationalem.

Ad quartum.

Ad quartum dico, quòd priuatio dicit potentiam in materia cum negatione formæ, & hoc ſufficit, vt ſit principium generationis, vt dicemus inferius.

Nota quo diſ-

Ex hac determinatione vnum ſequitur, nempè differre generationem à creatione: generatio enim eſt ex aliquo præſuppoſito, vnde nõ facit totum ens, quod generat, ſed materiam perficit: at verò creatio eſt productio ipſius rei totius: creare ergo equum, eſt totam equi ſubſtantiam de nouo facere: generare verò eſt ex præſuppoſita materia, & ex parte illum facere, ac ob id creare eſt de nihilo. i. poſt nihil facere aliquid, & Sanctus Thomas 1. p. q. 45. art. 1. dicit creatio eſt productio totius entis.

ſpectat generatio à creatione.

Dubitabis, an agens naturale poſſit creare. Dico, quòd non, quia omnis actio naturalis præſupponit aliquod ſubiectum, & partem, ex qua fiat res: at creatio nihil præſupponit. Aliam rationem adhibet Sanctus Thomas. 1. par. quæſt. 45. articu. 5. quia eſt opus virtutis infinitæ ad creandum, cum ſit diſtantia infinita inter ens, & nihil, virtus autem infinita non poteſt eſſe in agenti naturali.

Dubium an agens naturale poſſit creare.

Sentẽtia D. Tho. & Authoris.

Scotus. 4. d. 1. quæſt. prima. reprehendit hanc rationem dicens, quòd ens non diſtat à nihil in infinitum, niſi ſecundum eſſe ipſius entis: vnde tantùm formica ab ipſo nihil diſtat quantum eſt ipſum eſſe formicæ, quod eſt finitum.

Sentẽtia Scoti.

At quidquid ſit de hoc aduerte, quòd virtus non ſolùm eſt penſanda ex effectu, qui fit, ſed ex remotiori potentia materiæ, ex qua educitur: vndè maior virtus, & actiuitas eſt neceſſaria ad faciendum ignẽ ex ferro, quàm ex ſtupa: cum ergo non ſit vlla potẽtia remota ab actu tantum, quantum eſt nihil, ſine dubio colligitur, virtutem infinitam eſſe neceſſariam ad creandum, aut ſaltem tantam, quanta naturaliter non eſt conceſſa vlli agenti naturali. Et hęc ſufficiant de quæſtioue pręſenti.

Nota vnde ſit ęſtimãda virtus agentis.

An materia ſit cauſa corruptionis an forma. Quæſt. XX.

CVm iam duplicem hanc partem in compoſito conſtituerimus, & quid ſit vtraq; explicatum ſit, dubitare quis poſſet, cum talia compoſita corruptibilia ſint, vndè eis corruptio aduenit, nõ enim patet, an à forma, an à materia id ſit, & procedat.

Prima ſnia Auicennæ.

Auicennā. 1. ſuæ Phyſicæ cap. 3. opinatur à contrario prouenire corruptionem, ob idq; res corruptibilis eſt, quia contrarium habet.

Secunda ſnia Auerrois.

Auerroes lib. de ſubſtantia orbis contrarium, & materiam cauſas corruptionis ponit; eò ꝙ Ariſt. 7. Meta. tex. 22. & 29. materiam, inquit, eſſe, ſecundum quam res poteſt eſſe, & non eſſe.

Tertia aliorum ſentētia.

Alij à forma corruptionem prouenire dicunt; nam Ariſtoteles hoc primo libro tex. 68. dicit, formam ſui abſentia. l. præſentia facere mutationem.

Quarta ſnia Authoris.

Dico ad hoc, quòd aliud eſt loqui de principiis corruptionis, aliud loqui de principio, vnde iſta paſſio proueniat compoſito, nempè corruptibilitas. Si de principiis loquamur, ſunt iſta, materia, forma, priuatio, & cauſa efficiens: hæc enim in mutatione qualibet neceſſaria ſunt. Si verò de principio, vnde corruptibilitas prouenit, ſit ſermo, id eſt, materia priuationi annexa. i. capax formæ, & ipſius priuationis: vnde Ariſtoteles tex. 80. dicit, priuationem ad corruptionem, & maleficium facere, & idem ibi explicat Simpl. Themiſt. D. Thom. & Philop. Materia ergo eſt cauſa, & principium in compoſito quantitatis, & dimenſionis: eſt etiā cauſa alterationum ſecundum contrarias qualitates, eſt etiam cauſa corruptionum rerum. At forma eſt cauſa, quòd res ſit ſub certa ſpecie; eſt cauſa actionum rei: ſola enim forma eſt actiuum principium: eſt cauſa eorum, quæ peculiaria ſunt, & non in omnibus naturalibus inueniuntur, quales ſunt proprietates, paſſioneſque rerum propriæ. Eſt cauſa etiam figurarum naturalium: figuræ enim rerum naturalium maximè ſpecificant, & ſubſtantiales formas comitantur, ipſaſq; indicant.

An priuatio ſit principium naturale.
Quæſt. XXI.

MVlta in præcedētibus diximus de priuatione, & in expoſitione textus, & in quæſtionibus præcedentibus: vt autem melius intelligantur, ſit primum argumentum.

Primum argu.

Non ens non eſt principium rei naturalis, at priuatio eſt non ens, cum ſit negatio quædam; & id Ariſtoteles fatetur, non ergo eſt principium.

Secundū argu.

Secundò. Materia eſt prorſus idem re, & ratione cum priuatione: non ergo opus eſt, ipſam diſtinctum principium facere à materia: probo antecedens: materia, & priuatio ſunt idem numero, vt dicit Ariſtoteles, ergo idem ſpecie, ergo idem definitione, ac per conſequens ratione: hæ enim conſequentiæ videntur bonæ ex ipſa logica, quæ enim ſunt idem numero. l. diuerſa ſolo numero, ſpecie, & ratione eadem ſunt: maior enim vnitas includit minorem, vt patet.

Tertium argu.

Tertiò. Si priuatio eſſet aliquid præter materiam, ſequitur, quòd oporteret multiplicare tot priuationes, quot ſunt formæ, quod videtur extra rationem.

Primum fundamentū. Quomodo differant priuatio, & negatio à

Circa hæc aduerte primò, quòd priuatio, vt antea dictum eſt, differt à negatione pura: Hæc enim dicit abſentiam alicuius, nihil poſitiui ponens, vt non homo ſolam hominis negationem dicit: At priuatio dicit, non ſolùm negationem formæ, ſed in aliquo ſubiecto, vt non homo priuatiuè eſt aliquid, quod non eſt homo: ob id 4. Meta. tex. 6. priuatio dicitur negatio intra genus, nec ſolum priuatio ponit ſubiectum, ſed aptitudinem in ſubiecto ad illam formam, cuius eſt priuatio, vt negatio formæ in ſubiecto apto ad illam ſit priuatio, & talis priuatio eſt in materia prima.

At iſta non ſufficit ad generationem, ſed vlterius priuatio dicit aptitudinem, & potentiam propinquam ad illam formā: vnde non homo non dicitur lignum: quia eſt potentia remota, ſed embrio, qui eſt in proxima diſpoſitione, vt fiat homo: idem de quocunq; alio dicendum eſt, talis priuatio eſt, q̄ dicitur principiū.

Secundū fundamētum. Quid dicat formaliter priuatio

Aduerte ſecundò: quòd ſi puram eſſentiam generationis conſideremus, & mutationis: priuatio non dicit formam aliquam præcedentem in ſubiecto, ſed quòd nondū ſit id, quod debet fieri: ponit enim ſubiectum cum aptitudine: at quia naturaliter tale ſubiectum non eſt ſine oppoſita aliqua forma, nec agens aliter poſſet tranſmutare, & agere in ſubiectum, ſit, quòd priuatio ponit oppoſitam aliquam formam in materia: vnde non

non

non ignis eſt aqua, aut quoduis aliud, qđ in ignem tranſmutatur.

Tertium fundamẽtum. Alia ſũt principia gñatiõis, alia rei gñatæ.

Aduerte tertiò. Principia rei compoſitæ non eſſe, niſi duo per ſe, formã, & ſubiectum: generationis verò, & productionis eſt etiam priuatio principium; quod eſt dicere, vt ex ſubiecto fiat aliquid, oportet, quòd ſubiectum nondum ſit id, quod debet fieri, aptum tamen, vt fiat, hoc autẽ eſt habere priuationem.

Prima cõcluſio.

His ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Materia, & priuatio non ſunt idem ratione.

Prima rõ

Hanc multis probat Ariſtoteles. Primò: quia priuatio ſecundum ſe eſt nõ ens, pu ta claudit negationem, non autem materia.

Secunda.

Secundò: quia priuatio non eſt pars ſubſtantiæ, materia verò ſic.

Tertia.

Tertiò: Priuatio non appetit formam, materia verò appetit.

Quarta.

Quartò, materia perſeuerat in cõpoſito, priuatio recedit: non ergo ſunt idem ratione. Alia argumenta Ariſtoteles ponit, quæ prætermittimus, quia facilia ſunt in textu, & res eſt nota.

Secunda cõcluſio. Prima rõ

Secunda concluſio. Priuatio eſt principium intrinſecum productionis naturalis, non tamen ipſius compoſiti, id eſt, priuatio, nec eſt ſubiectum, nec forma, ſed terminus à quo generationis.

Tertia cõcluſio.

Tertia concluſio. Ex priuatione hac ſequitur appetitus materiæ ad formam: quod eſt dicere, propterea materia dicitur appetere formam, quòd cùm ſit apta ad eam, nondum habet, ipſi tamen, vt ſuæ perfectioni proportionabilis eſt, adaptari poteſt.

Ad primum.

Per hæc ad argumenta reſpondetur. Ad primum dicitur, quòd priuatio non eſt omninò non ens, non enim eſt pura negatio, ſed quid reale ponit, & hoc ſufficit, vt ſit generationis principium, quàmuis non rei.

Ad ſecũdum. Nota du pliciter aliqd dici idẽ nu mero.

Ad ſecundum poſſumus vno modo dicere ſecundum doctrinam Scoti: Dupliciter dici aliquid vnum numero, intrinſecè, aut extrinſecè: id eſt, vnum numero intrinſecè, quod eſt vltimus actus nõ amplius in plures partibilis, qualia ſunt indiuidua cuiuslibet ſpeciei. Extrinſecè verò, quæ vnum ſubiectum habent, & tali vnitate extrinſeca omnia accidentia vnius ſubiecti vnum ſunt numero, non tamen intrinſecè. Per hæc reſpondetur, quæ ſunt vnum intrinſecè numero, ſunt vnũ ſpecie, ſed non quæ ſunt vnum extrinſecè. Sic autem dicuntur materia, & priuatio vnum, ob id non ſunt idem ratione.

Secunda ſolutio. Nota de vnitate numerica accidẽtium.

Poſſumus etiam dicere, quòd accidentia non habent aliam vnitatem numericam, quàm à ſubiecto, ob id quæ inſunt vni ſubiecto, vnum numero dicuntur. In accidentibus autem non valet illud, quæ ſunt vnum numero, ſunt vnum ſpecie.

Ad quartum.

Ad quartum dico, quòd materia ſecundum ſe vnam habet priuationem, quæ ſi reſpectu ipſius comparetur, vna eſt: at ad formas relata, plures dicitur.

Nota, quõ ĩ materia vna ſit, vel multiplex priuatio.

Sed aliter reſpondeo, & eſt notanda ſolutio, quòd dupliciter loqui poſſumus de priuatione: aut de ea, quæ eſt in materia prima, quæ dicit potentiam primam ad quàlibet formam, & hæc vna eſt ex parte ipſius, vt modò dicebam: aut loqui poſſumus de ea, quæ eſt in materia proxima ad quamlibet formam, quæ eſt terminus propinquus generationis, & hæc multiplex eſt, ſicut multiplex eſt materia proxima, & multiplex forma introducenda.

Cùm autem dicitur: priuatio eſt principium, intellige in genere, ſiuè ſit hæc, ſiuè illa: ſicut etiam cùm dicitur forma eſt principium, non de vna forma, ſed vniuerſaliter de qualibet forma intelligitur: & ita argumentum manet ſolutum. Nec reputamus inconueniens, multas admittere priuationes, ſed non in vna materia, ſed in ſingulis proximis materiis ſingulas proximas priuationes. Ipſius verò materiæ ſecundum ſe, vna eſt priuatio ſecundum ſe. Atq; hæc pro præſenti ſufficiant dicta de priuatione, quæ erat tertium principium.

FINIS PRIMI LIBRI PHYSICORVM.

IN LIBRVM SECVNDVM.

DE PHYSICO AVDITV.

De intentione, ac diuiſione huius Libri.

Aliorum ſniæ.

DVBIVM ſtatim ſe primo offert de intentione libri huius: nõ enim omnes in ea conueniunt. Auerroes enim, & Sanctus Thomas hic, Principia ſcientiæ tradi docet, nempè incomplexa, ſubiectum, paſſionem, & medium, & eſt congrua expoſitio. Simplicius verò dicit, hic tradi principia propria ſubſtantialis mutationis: nam in primo de vniuerſali mutatione tàm ſubſtantiæ, quàm accidentis dictum eſt: ſed hæc non placet, nam quæ dicta ſunt de accidentibus in primo, gratia exemplorum, & declarationis dicta ſunt. Philoponus non malè dicit hic agi de forma: nam in primo abundanter de materia, parùm de forma dictum eſt, ſed in hoc amplius de forma, parùm de materia dicitur.

Snia Autho.

Sed mihi videtur poſſe dici, quòd in primo libro de principiis generationis rerum naturalium dictum eſt: Hic verò de principiis motuum, qui conſequuntur res naturales, & poſtea in tertio de ipſo motu: & credo hoc eſſe magis ad mentem Ariſtotelis.

Diuiſio libri.

Diuiditur ergo iſte liber in tres partes, In prima de natura eſt ſermo, qui eſt principium motus: In ſecunda, quomodo Phyſicus à Mathematico differat, quia videntur de re naturali vterq; diſſerere: In tertia, de cauſis eſt ſermo, vt quæ cauſa ſit natura, intelligatur. Atq; hæc circa libri intentionẽ.

Caput Primum.

Eorum quæ ſunt. Tex. I.

Method' Ariſt. in inueniẽdo qd ſit natura.

DE PRIMA methodo, quid natura ſit, indagat; vt etiã 1. de Anima cap. 2. inueſtigaturus quid eſſet anima, aĩata inanimatis comparauit, ac ĩ quo differẽt, percepit, nempè ꝙ aĩata à ſe mouentur, & cognoſcũt, indeq; collegit aĩam eſſe principiũ quoddã motus, & cognitionis: ita & modò naturã quid ſit oñſurus, id, in quo naturalia à nõ naturalibus diſcrepẽt, quęrit; per id enim cõſtabit definitio naturę. Ante omnia verò diſtinctionem ponit eorum, inter quæ eſt comparatio facienda. Eorum, inquit, quæ ſunt, quædam ſunt natura, id eſt, conſtant natura: quædam ob alias ſunt cauſas: id eſt, quędã ſunt naturalia, quædã nõ naturalia. Quæ autem naturalia ſint, exẽplis explicat, nempè animalia, ipſorum partes, plantæ, elementa quatuor, & alia huiuſmodi, puta mixta, inanimata ex elementis compoſita.

Dubium primum.

Sed quid per alias cauſas intelligit? Rñdet Themiſt. & alij, artẽ, electionẽ, fortunam: quædã enim arte, quædã electione, vt actus morales; quædam fortuna, & caſu fiunt, vt monſtra, & alia huiuſmodi, & hæc non naturalia dicuntur. At quamuis ita ſit ſecundum veritatem, exiſtimo tamen Ariſtotelem hic de artificiatis agere, hæc enim maximã habẽt cum naturalibus proportionem, & ſolùm eſt ſermo de compoſitis, non de actionibus, aut accidentibus; ſed ſenſus eſt, compoſitæ res, quæ in rebus comperiuntur, quædam arte, quædam à natura ſunt facta.

Nec

Nec modò monſtra à naturalibus ſeparantur, modò enim communiter loquitur, vt omnes ſentiunt, ex hac enim communi opinione, id quod intendit, nempè definitionem naturæ vult indagare.

Secundū dubium. Dubitabis, quare dicit animalia, & ipſorū partes eſſe naturalia entia? Themiſt.

Snia Alexandri. Alexan. & Philop. reſpondēt, quia in hoc differunt partes naturalium à partibus artificiatorum, quòd partes naturalium ſunt etiam à natura, vt manus, pes, caput, & reliqua: At partes artificiatorum non ſunt ab arte: nam partes domus, ligna, lapides, à natura, non ab arte ſunt.

Snia Simplic. Simplicius hoc non recipit, dicit enim, quòd partes etiam ab arte ſunt, vt cubicula, muri tecta, & in ſtatua etiam partes ab arte ſunt: nam lapides, & aurum, & lignum materia eſt, non pars: Materia autem, nec in naturalibus eſt naturale quid, ſed eſt natura; & mihi hoc placet, præſertim, quia hoc modo non partes animaliū ſolùm, ſed etiam elementorum, & mixtorum oportebat dicere eſſe naturalia entia.

Snia Autho. Ob id dico (quantum exiſtimo) ob id Ariſtotelem diſtinguere partes viuētium, quia non ſunt eiuſdem rationis cum ipſo toto, non enim caput eſt animal, aut manus: propterea erat ratio dubitandi, an eſſent naturalia entia. In elementis verò, & mixtis, cùm partes ſint eiuſdem rationis cum toto; ſicut totum conſtat eſſe ens naturale, ita & partes. Vndè id intellige etiam de partibus plantarum, ſicut de animalibus, quàmuis non ſint tam diuerſæ à toto, ſicut partes animalium: ob id in his explicat Ariſtoteles. & attende, quòd eſt ſermo de partibus integrantibus, non de materia, & forma, hæc enim non ſunt naturalia, ſed naturæ.

Omnia autem, quæ dicta ſunt.

Conſtitutis naturalibus, modò differentiam eorū à non naturalibus ponit. Eſt aūt hæc differentia, ꝙ naturalia in ſe habēt aliquod principiū ſui motus, vel quietis, id eſt, eo, quo naturalia ſunt, aliquo motu mouentur, cuius in ſe principium habēt, vt lapis mouetur deorſum, ignis ſurſum, animalia progrediuntur, reliquaq; naturalia, vt talia, aliquem participant motum. Artificialia verò, vt talia ſunt, non mouentur, vt cathedra ratione figuræ artis nullum motum participat. Diſtinguit autem Ariſtoteles motus hoſce: eſt enim motus localis, qui fit ſecundum locum: eſt augmenti, & decrementi, qui fit ſecundum quantitatem: eſt alterationis, qui eſt ſecundum qualitates, atq; his mouentur res naturales.

Dubium. Quæ autem quibus moueantur motibus, non facile eſt explicare, propter diuerſitatem opinionum. Simplicius exiſtimat hos tres motus eſſe tribuendos elementis ſolis, vt omnia dicantur moueri ſecundū locum, ignis ſecundum augmentū, aqua ſecundum alterationem qua denſatur, & condenſatur: & hoc aſſerit Simplicius, quia exiſtimat animam, non eſſe naturā, quæ eſt in viuentibus, ob id motus viuentium, vt talia ſunt, non ſunt naturales.

Sed pace Simplicij, hoc eſt fingere ad libitum. Etiam fundamentum eſt falſum, anima eſt natura eſt actiua, vt dicemus poſtea. Adde quòd eſſet ſibiipſi cōtrarius, nam expreſsè 8. Phyſi. tex. 27. animalia probat à ſeipſis ſecundùm naturam moueri, quæ in ſe motus præſentes habeant.

Ob id dico primò cum Themiſ. & Alexan. quòd non ſic eſt ſumenda iſta motuū diuiſio, vt quibus vnus ineſt motus, non inſit alius, imò quibuſdam poſſunt omnes ineſſe, ſed diſtinctio eſt diuerſorū motuum, quorum vnus non eſt alius. Vndè ſecundùm Auerroem dico ſecūdò, quòd ſecundum locum mouentur animalia, elementa, mixta, cœli, licèt non omnia eodem modo, vt poſterius dicemus. Secundùm augmentum mouentur ſola viuentia, reliquorum enim non eſt augmentum proprium. Secundum alterationem omnia mouentur præter cœlos, quàmuis non eodem modo: vnde patet; quædam eſſe, quæ non mouentur omnibus motibus, quædam verò, ſic: Nam animalia omnibus mouentur: cœli tantùm ſecundùm locum: elementa verò, & mixta inanimata ſecūdum locum, & alterationem.

Lectus autem, & indumentum Tex. II.

CVM naturalia, vt naturalia aliquo moueri motu docuiſſet, nunc artificialia, vt talia ſunt, nullo modo moueri docet; vt lectus à forma artis non habet in ſe, nec motum ſecundum locum, nec alterari, nec augeri, ſed totus motus eſt ab extrinſeco. Quod ſi dicas, nonnè lectus eſt grauis, vt lapis, & deorſum deſcenderet, niſi impediretur? Similiter calefit, & alteratur? Reſpondet Ariſtoteles id non eſſe, vt ab arte eſt, ſed vt naturale quid participat, puta, quia ex ligno, quia ex ferro, aut ex aliquo alio eſt, quæ quidem naturalia ſunt.

Tanquam natura ſit. Tex. III.

EX propoſita differentia inter naturalia, & non naturalia colligit egregiè, quid ſit natura. Cùm enim naturalia in hoc à reliquis differant, quòd motus in ſe principium habet. Erit igitur natura principium, & cauſa motus, & quietis eius, in quo eſt primum per ſe, & non ſecundum accidens.

Nota primò. Duplex pricipiũ mot' intrinſecũ, & extrinſecum.

In cuius declarationem aduerte, quòd motus duplex eſſe poteſt principium, alterum intrinſecum, alterum extrinſecũ. Extrinſecum eſt illud principium, quod non eſt in eodem ſubiecto cùm illo motu, vt ignis eſt extrinſecum principium calefactionis aquæ: quia ille motus calefactionis eſt in aqua, at ignis non eſt in aqua. intrinſecum principium eſt, quod eſt in illo ſubiecto, in quo eſt ipſe motus, vt cùm lapis deorſum fertur, eſt principium quoddam in lapide, quo fertur, idq́; eſt intrinſecum: quia eſt in illo, in quo eſt ipſe motus. Attende ergo, quòd natura eſt principium motus intrinſecum, id eſt, eſt principium, vt moueatur illa res, in qua ipſum eſt, ac ob id dicitur, eſt principium, motus eius, in quo eſt.

Nota ſecundò. Pricipiũ intrinſecũ motus duplex principale, et inſtrumẽtale.

Aduerte vlterius, ꝙ adhuc iſtud principium eſt duplex, inſtrumentale, & principale: vt in motu lapidis inſtrumentale eſt grauitas: in reliquis ſunt quædam virtutes, & accidentia ipſorum. Principale verò in lapide eſt forma ipſius ſubſtantialis, in reliquis verò, aut forma, aut materia.

Attende, quòd natura non eſt principium inſtrumẽtale, ſed principale, & ſubſtantiale: ideò dicitur in illa definitione, primum, eſt enim illa particula coniungenda cũ principio, vt ſit ſenſus, eſt principium primum, & non cum ſequenti, vt putauit Auerroes.

Nota tertiò. Pricipiũ motus in aliquo duplex. ſ. p ſe, vel per accidens.

Aduerte præterea, quòd principium alicuius motus in aliquo poteſt eſſe duplex, aut per ſe, aut per accidens. Per ſe eſt (loquimur autem de intrinſeco) cum illi rei competit moueri, quia tale principium habet, vt forma lapidis eſt principium intrinſecum per ſe, quia lapis ob illam formam mouetur: per accidens eſt, cum res non habet moueri, vt tale principium habet, ſicut Medicus ſanat ſe, tunc Medicina eſt principium motus intrinſecum: quia ſanatio eſt in ipſo Medico, ſed eſt per accidens: quia vt Medicus non habet ſanari, ſed vt infirmus: & ſignum, quòd ſit per accidens, eſt, quia aliquando recipitur ſanatio, & ſanatur is, qui non eſt Medicus, quod quidem oſtendit, Medicinam per ſe non efficere motum intrinſecum.

Attende ergo, quòd natura debet eſſe principium intrinſecum per ſe, ac propterea ponitur illa pars definitionis, per ſe, & non ſecundum accidens, ad excludendas aliquas formas artificiales, quæ per accidẽs ſunt principia motus intrinſeci: quãuis aliæ ſint, quæ nec per ſe, nec per accidens ſit motus principium intrinſecè, vt ars domificandi, & ſimiles, quæ nullo modo poſſunt in ſe operari. Atq; hæc ſufficiant pro explicatione definitionis, eſt ẽm poſtea magis examinanda in q̃ōnibus.

Naturam autem habent. Tex. IIII.

CVM quid ſit natura, docuiſſet, quæ dicantur habere naturam, ſeù entia naturalia, explicat, dicitq́; ſubſtãtias tale principium habentes eſſe entia naturalia, nihilq́; , niſi ſubſtantiam dici habens naturam, quod quidem probat. Natura aut eſt ſubiectum, puta materia, aut in ſubiecto, puta forma, ſed nihil habet

materiam,

materiam, & formam per ſe, niſi compoſita ſubſtantia: ergo ea ſola eſt habens naturam.

Nota q̃ forma ſit in ſubiecto. Aduerte, ꝙ forma dicitur eſſe in ſubiecto, non ſicut accidens, & materia dicitur ſubiectũ, nõ ſicut accidẽtiũ ſubiectũ: quæ oĩa latè in primo libro explicata fuerunt.

Secundum autem naturam. Tex. V.

CVM quid natura, quid habẽs naturam explicuiſſet, declarat modò, quid ſit ens ſecũdũ naturam & dicit, ens ſecundùm naturã dici, tã compoſitum, & habens naturam, quàm paſſiones, & proprietates, quæ à natura procedunt, vt ferri ſurſum, ferri deorſum, ſunt ſecundum naturam ignis, & terræ, quæ quidem proprietates non dicuntur, nec natura, nec habentes naturam. Ex quo habes, naturam eſſe ipſum motus principium, habens naturam ipſum compoſitum ſubſtantiale, ens ſecundum naturam, & tale compoſitum, & proprietates naturam cõſequẽtes.

Quid igitur eſt natura. Tex. VI.

EXPLICATO iam, quid ſit natura, quid habens naturã, quid ens ſecundum naturam, poſſet quis dicere, quomodo oſtẽum eſt, quid ſit natura, nõdũ diſcuſſo, an ſit natura? Reſpondet huic dicẽs, ꝙ eſt per ſe notum, naturam eſſe: conſtat autem ex 1. Poſte. cap. 8. de per ſe notis non eſt opus tractare, aut interrogare, an ſint: dubitare eñ de per ſe notis, an ſint, eſt ſignum hominis, qui non poteſt diſtinguere per ſe nota à non per ſe notis, & talibus hominibus accidit id, quod accidit cæco diſputanti de coloribus: hic enim poteſt quidem ſyllogizare, & diſputare; ſed non habebit ſcientiam rei, niſi ſolum ſcientiam nominum, quia non diſtinguit, & cognoſcit id, quod per ſe notum eſt: ita ſimiliter iſti, qui per ſe nota non cognoſcunt, oſtendunt ſe non habere potentiam cognoſcendi per ſe nota, idcoq; ſcientiam ſolam nominum habebunt, non rei. Hoc eſt, quod dicit textus, quod contingat hoc pati, id eſt, quòd iſtis eueniat eò quòd per ſe nota ignorent: manifeſtum eſt nempè quòd quantũcũq; diſputent, ſicut cæcus de coloribus, quos non vidit, ſolam vocum cognitionem habent, non rerum ipſarum. & nota hanc expoſitionem, quia neſcio, an à multis locus ſit intellectus.

Videtur autem nonnullis natura. Tex. VII.

PLACET in hoc loco expoſitio Sancti Thomæ, & Auerrois, qui docent Ariſtotelem velle materiã probare eſſe naturam ex antiquorum etiam opinione: Hi enim id, quod ſecundum ſe eſt infor me permanens in generatione, & corruptione vocabant materiam, vt in artificiatis lignum, æs, aurum, & ſimilia ſunt materia: hæc enim, reliquis deſtructis formis, permanent, & inducebantur hoc argumento. Id, quod eſt ſubſtantia cuiuſq;, eſt natura: ſed materia eſt ſubſtantia: ergo ea eſt natura. quòd eſſet ſubſtantia, oſtendebant: quia id, quod permanet, & patitur ſemper, nec corrumpitur, eſt ſubſtantia, talis eſt materia, quod Antiphon hoc ſigno oſtendebat. Sumatur ſtatua lignea talis, vt poſſit lignum putrefieri, & germinare, & condatur ſub terra, tunc producitur lignum, non ſtatua: ergo lignum erat ſubſtantia, non forma ſtatuæ, atq; id eſt natura

Si autem & horum aliquid. Tex. VIII.

OSTENDIT etiam materiã eſſe naturam in rebus naturalibus, ſicut in artificiatis, ob eandem rationem: vt enim lignum aurum, æs permanet ſub diuerſis formis artificialibus, ita eſt etiam materia permanẽs in iſtis, ex qua facta ſunt, puta aqua, aer, aut quid ſimile, quæ materia dicetur etiã natura horum, ſicut illa erat natura artificiatorum.

Quocirca ſanè hi quidem. Tex. IX.

CONCLVDIT, Antiquos omnes materiam poſuiſſe naturam, ſed non omnes eodem modo: quilibet enim ponebat naturam illam ſubſtantiam, quã exiſtimabat eſſe principium: vnde qui aquam eſſe principium putauit illam eſſe naturam dicebat: Similiter qui aerem, aut ignem, aut horum medium, aut omnia ſimul, denique pro diuerſitate principiorum erat diuerſitas in aſſignanda hac natura: omnes tamen conuenere, materiam eſſe naturam, & ſubſtantiam: formas autem eſſe accidentia, & diſpoſitiones quaſdam huius ſubſtantiæ, quorum opiniones in libro primo ſatis ſunt enarratæ, & diſpoſitæ.

Et horum quidem quodlibet. Tex. X.

DECLARAT, qualiter iſti huiuſmodi principia ponebant. Dicebant enim iſta principia eſſe perpetua, nec corrumpi inter ſe, reliqua verò corrumpi, & generari, vt Empedocles dicebat, ſemper manere ignem, aquam, & reliqua duo: cætera omnia, nempè mixtiones varias, quæ erant formæ, deſtrui infinities. Concludit ex omnibus, materiam dici naturam.

Nota. Vbi aduerte, quòd non probat opinionem Antiquorum in poſitione materiæ, cùm multò aliter (vt viſum eſt) ſentiat de materia, ſed in hoc, quòd materiam naturam eſſe fatebantur, quàmuis quæ vera eſſet materia, non intelligerent. Poſtea ſubiungit contra Antiquos, formam eſſe etiam naturam. At ne videretur æquiuocatio de forma accidentali, quę figura dicitur (hæc enim non eſt natura) addit, Quæ ſecundun rationem dicitur: id eſt, à qua ſumitur definitio, hęc eſt ſubſtantialis, & natura dicitur.

Vt enim ars dicitur. Tex. XI.

TRIBVS rationibus oſtendit, formam dici naturam, quarũ prima eſt. Vt ſe habet ars ad artificiale, ita natura ad naturale: ſed artificiale dicitur à forma artis: ergo & naturale etiam à forma. Et aduerte, quòd per artem intelligit ipſam formam ab arte factam. Minorem oſtendit: lectus, & vnumquodq; artificiale non dicitur tale per hoc, quòd eſt in potentia, & nondum habet formam, ſed per ipſam actu formam. Probat etiam concluſionem: quia caro, oſſa, & reliqua nondum dicuntur ſuam habere naturam, quouſq; habeant formam, per quam vnumquodque definitur: ergo forma eſt natura. Tribꝰ rõnibꝰ ꝓbatur formã eẽ naturam.

Quare alio modo. Tex. XII.

COncludit ex præcedenti ratione, formam eſſe etiam naturã eorum, quæ habent principiũ motus. At ne quis exiſtimaret ſe de forma abſtracta loqui, dicit, ſe ſermonem facere de formis particularibus, quæ ſunt in ipſa materia, nec ab ea ſeparatæ conſiſtunt, niſi tantum ratione, & intellectu. Intermittit autem vnum verbum, nempè cõpoſitum ipſum, cuius eſt forma, non naturam, ſed ſecundùm naturam dici (vt ſuperius eſt dictum) non ſolùm autem formam naturam eſſe contendit, ſed etiam magis naturam, quàm materiam: quia vnumquodq; magis eſt, cùm eſt actu, quàm cùm eſt potentia: ſed per formam fit ens naturale in actu, per materiam in potentia: ergo magis natura forma, quàm materia.

Amplius fit ex homine homo. Tex. XIII.

SECVNDA ratione, ~~materiam~~ eſſe naturã probat. Figura ſtatuæ, ob id nõ dicebatur natura, quia ex ſtatua nõ fiebat ſtatua, ſed ex ipſiꝰ ligno lignũ: at ex hoĩe hõ ꝓcedit, & ex leone leo: ergo horũ formæ erunt naturę ob eandem rationem, qua lignum, cùm in his ſimilitudo in forma ſeruetur, & permaneat.

Amplius

Amplius autem natura dicta, vt generatio. Tex. XIIII.

TERTIA ratio eſt. Generatio dicitur via ad formam: ſed generatio dicitur natura: ergo forma, ad quam tendit, dicetur natura. A termino enim ad quē fit denominatio, vt dealbatio motus eſt ad albedinem, denigratio ad nigredinem. Dices, non videtur denominatio eſſe à termino ad quem, nam medicatio dicitur, non ꝙ ſit ad Medicinam, ſed potius quòd procedat à Medicina. Reſpondet, non ſic dici medicationem, ſicut generationem: nam medicatio ſignificatur per modum actionis, & eſt motus à quodam in quiddam: at generatio eſt per modum paſſionis, & mutationis, & eſt motus ex aliqua materia in aliquam formam. Cùm igitur non denominetur à materia, dicetur à forma, vt dealbatio, & denigratio. Quòd autem generatio ſit motus ex aliquo in aliquid, patet per ipſum concretum: naſci enim, ſeù generari eſt, ex aliqua materia in aliquam mutari formam.

Nota primò. Hic aduerte primò, quòd hoc argumentum magis habet robur Græcè: nam loco generationis habetur φύσις quod & ſignificat naturam, & eſt perinde, ac ſi nos diceremus, nationem, quæ eſt motus in formam: ergo formā natura eſt.

Nota ſecundò. Quō differat gňa viuētiū à gňatione nō viuentiū. Aduerte præterea, quòd non quæcunq; generatio dicitur φύσις, ſed viuentium generatio. Differt enim multum generatio viuentium à generatione non viuentiū. Generant enim viuentia præbendo virtutem productiuam, & etiam materiam, ex qua effectus fiant: & etiam aliquod incrementum miniſtrant, vt animalia dant ſemen, in quo eſt virtus productiua, etiam materia: & poſtea per aliquod tempus fœtum per ſe alunt. Animalia enim viuipara fœtum intra ſe alunt; ouipara verò in ouo luteam partem miniſtrant loco cibi pullo, dum eſt intra corticem, ex parte autem alba pullus fit, vt refert Ariſt. 1. Hiſto. cap. 5. & lib. 2. de Genera. animalium. cap. 1. vnde talis viuentium generatio dicitur φύσις, & generari, hoc eſt naſci. At non viuentia non miniſtrant ex ſe materiam, nec augmentum, ſed in extrinſeca materia generant, ipſam diſponentes. Per hæc patet ſenſus Ariſtotelis, qui ex viuentium generatione, quæ dicitur natura, ipſorum formas naturas dici contendit, & per has omnes etiam reliquas aliorum entium naturalium formas.

Forma itaq; natura eſt. Tex. XV.

FORMAM naturam eſſe cōcludit. At tùm priuatio, vt exponit Albertus, ſit aliquo modo principium generationis, & aliquo modo forma, & eam aliquo modo eſſe naturā docet. Vnde per priuationē terminū à quo mutationis intelligit, vt in primo libro, quicquid velit Philoponus, & alij. Vt aūt ſuperius diximus, priuatio ponit aliquā formā in materia, vt nō ignis eſt aqua, aut quid ſimile. In accidentibus eſt forma oppoſita, aut media, vt non album eſt nigrum, aut medium: An autem in mutatione ſubſtantiali hoc ita ſit, quòd priuatio importet formam, contrarium poſterius docet eſſe examinandum, nempè in libris de generatione, & corruptione.

Ex quibus colligimus, quid ſit natura, & quòd natura eſt duplex, materia, & forma: & quòd forma eſt magis natura, quàm materia: & quòd priuatio quodam modo dici poſſit natura: & quid dicatur habens naturam: quid ens; à natura, ſeù ſecundum naturam.

An definitio naturæ ſit bona. Quæſtio I.

VT magis ea, quæ in tertu dicta breuiter ſunt, elucidentur, oportet ea argumētis, & quæſtionibus diſcutere. Igitur aduerſus definitionem naturæ eſt primū argumentū. Argumēta in oppoſitum. Abſolutū non debet per reſpectiuū definiri, vt notū eſt: at natura, cùm ſit ſubſtantia eſt quid abſolutum: principium verò, & cauſa quid reſpectiuum: non ergo debuit per ea definiri. Primum argū.

Secundò, principium, & cauſa videntur idem, vel ſaltem eſt vnum ſuperius altero: ergo in definitione tanti momenti non debuit quid ſuperfluum poni. Secundū

Tertium

Tertiò. Alicui ineſt natura, quod tamen non quieſcit, vt cœlo, quod cùm ſit ens naturale nunquàm quieſcit, & ſimiliter è contra, terra eſt ens naturale, quæ tamen nunquam mouetur: non igitur natura eſt principium motus, & quietis ſimul.

Quartū.

Quartò. Materia eſt natura, tamen nō videtur eſſe principium motus, cùm ſit ſubiectum: hoc autem non dicitur principium, nec cauſa diminuta ergo videtur definitio. &c.

Quintū.

Quintò. Natura eſt æquiuocum quid, vt patet. 5. Meta. cap. 4. non ergo debuit definiri.

Sextum.

Sextò. Vnum non eſt principium primum contrariorum; motus, & quies contraria ſunt, vt notum eſt: non ergo natura pōt motus, & quietis eſſe principium.

Septimū

Septimò. Ars cantandi, ſaltandi, & aliæ ſimiles non ſunt naturæ, & tamen ſunt principia motus intrinſeca de per ſe, non ſicut Medicina, quæ ſanat alios, hæ verò motum efficiunt in his, in quibus ſunt: quiſq; enim per artem, quam in ſe habet, cantat, & ſaltat. Hæc ſunt argumēta, quorū ſolutione declaratur naturæ definitio.

Primum fundamētum. Definitio naturæ ſecundum Platonem.

Sit primum fundamentum. Natura aliter à Philoſophis aliis, quàm ab Ariſtotele definita eſt. Plato enim, vnde recepit Philoponus, ſic definit: Natura eſt vita, ſeù vis quædam per corpora diffuſa, ipſorum gubernatrix, & rectrix: imaginabatur enim eſſe quandam ſubſtantiam à Deo procedentem, quæ in hæc inferiora diuidebatur, vt ſingulis ſingulæ reſponderent partes maiores, vel minores, prout magis, vel minus Deo accedebant, atq; has partes in ſingulis naturas vocabant, ab iiſq; motus, & reliqua proueniebant. Hāc ſubſtantiam, vt à Deo procedit, vnā aſſerebant: vt verò corporibus erat communicata, plures. Quod luminis exemplo explicabant. quod, vt à ſole procedit, vnum eſt, vt verò inferioribus communicatur, plura.

Definitio ſecūdum Pythagorā, & Herm. Trim.

Vnde Pythagoras, & Hermes Trimegiſtus ſic definiebant naturam: Natura eſt vis, & forma abſoluta, egrediens à cauſa prima, quæ poſtquā egreſſa eſt, diffuſa eſt per corpora naturalia, & in ſingulis eſt principium motus, & ſtatus. Ariſtoteles verò longè aliter philoſophans nihil ponit in corporibus ſubſtantiale, præter materiā & formam, quæ ſunt principia motus, atque talem ſubſtantiam à Deo procedentē rebus communicatam præter ſubſtantiā reiicit meritò: iſti enim prÿterquàm quòd ipſorum opinio eſt falſa, dicunt tamen, & non probant.

Secundū fundamētum. Nota acceptiões naturæ.

Sit ſecundum fundamentum. Natura, vt tradit Ariſtoteles 5. Meta. cap. 4. quinq; modis dicitur. Primò, pro ipſa generatione, & productione viuentium, vt in textu expoſitum fuit. Secundò, pro materia prima, ex qua facta ſunt entia naturalia. Tertiò, pro materia proxima cuiuſq; generis, vel ſpeciei entium, vt aurum dicitur natura vaſorum aureorum, & ligna natura ſcannorum ligneorum, & aqua natura argenti, terra natura plumbi, hæc enim ſunt materia ipſorum proxima. Quartò, pro forma, quæ in vnoquoq; eſt principium motus. Quintò, pro ſubſtātia cuiuſq; rei, & eſſentia, quomodo dicimus etiam naturam in ſpiritualibus. Vnde Boetius lib. de duabus naturis, dixit, perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia. In præſenti autem, vt modò definitur, tantum pro materia, & forma ſumitur.

Tertium fundamētum. Explicatio definitionis naturæ.

Sit tertium fundamentum. Definitio naturæ, vt ex textu colligitur, eſt ſic intelligenda: Natura eſt principium, & cauſa; ad denotandam naturæ multiplicitatem, quæ materiam, & formam comprehēdit, Motus, & quietis eius in quo eſt, ad excludenda principia extrinſeca motuum, quæ non dicuntur propter illos motus naturæ. Non enim quia ignis eſt principium motus, aquæ natura dicitur, ſed quia motum in ſe facit, puta à forma habet ſurſum aſcendere.

Dicitur, Primum, ad excludenda inſtrumentalia principia motuū, qualia ſunt accidentia, & potentiæ, quæ ſunt in cōpoſitis, quibus formæ, aut materia operātur.

Dicitur, Per ſe, & non ſecundùm accidens, ad excludendas aliquot formas artificiales, quę faciunt motum in his, in quibus ſunt, ſed per accidens, vt dictum eſt de Medicina, quæ formæ non ſunt naturæ. Ex his conſtat, bonam eſſe definitionem naturæ: at vt notior fiat, oportebit argumentis reſpondere, quorum ſolutiones exactè eam declarabunt.

Ad pri-

Ad primum. Ad primum reſpondet Albertus ſecundo Phyſi. tract. 1. cap. 3. & Sanctus Thomas in præſenti, quòd in his, quæ abſoluta quidem ſunt, tamen aliquem ſecum ordinem important: non eſt abſurdum, quòd etiam aliquid, quod talem ordinem explicet, ponatur, dum definiuntur: ſic eſt natura, nam materia, & forma conſiderantur dupliciter: aut vt ad eſſe pertinent, ſubſtantiamque compoſiti faciunt: & ſic materia, & forma, vel ſubſtantiæ dicuntur: aut vt motus ipſius compoſiti cauſæ ſunt, & ſic natura dicuntur, ob id per motum, & ordinem ad ipſum definiuntur, nec ideò natura relatio eſt, ſed aliquid relationis importat. Vnde fruſtra Philoponus aliam definitionem aſſignare contendit, vt diximus in primo fundamento.

Ad ſecundum. Ad ſecundum dico etiam cum Sancto Thoma, & Alberto, quòd principium, & cauſa non dicunt ibi idem, nec vnum eſt ſuperius altero, ſed ponuntur duo ad explicandum naturam non vno modo dici. Vnde Burleus, & Auicenna dicunt, quòd principium dicit formam, cauſa verò dicitur propter materiam, quamuis Sanct. Thom. dicat, quòd principium dicit ordinem, cauſa verò influxum, & operationem, & vtrumque dici optimè poteſt: vndè patet, non eſſe quicquam ſuperfluum.

Ad tertium. Quomodo natura ſit principiũ motus, & geſtis. Ad tertium reſpondent Porphirius, & Philoponus, quòd illud, Et, æquiualet in illo loco, Vel, vt ſit ſenſus, eſt principium motus. l. quietis. Sanct. Tho. verò, & Auerroes dicunt, non eſſe opus hoc dicere, ſed quòd ſenſum faciat copulatum, & ſit ſenſus: natura eſt principium motus, & quietis, in quibus eſt motus, & quies: & quietis ſolius, in quibus ſolùm eſt quies: & motus ſolius in quibus ſolùm eſt motus, vt ſit ſuppoſitio accommoda, nempè motus, & quies à natura proueniant, non ab alio. Vtraque expoſitio quantum ad rem coincidit, & vera eſt. Non enim dicendum eſt cum Alexandro, quòd hic ſolùm definiantur, quæ ſimul mouētur, & quieſcunt. An verò cęli quieſcant, & an verò ſententia naturalia, poſtea examinabitur.

Ad quartum. Ad quartum dicitur, quòd materia non eſt ſubiectum motus, ſed compoſitum. Hoc enim eſt, quod alteratur, augetur, & ſecundùm locum mouetur: & etiam ſi eſſet ſubiectum adhuc cauſa, & principium dici poſſet, nempè cauſa materialis, & principium materiale: Nam cauſa, & principium etiam de materia dicuntur.

Ad quintum. Ad quintum. Aliqui rectè volunt, naturam eſſe vniuocum materiæ, & formæ, ſicut genus: non enim in omnibus acceptionibus hic ſumitur, quę enarrantur in quinto Meta. & eſt magis probabilis opinio: quamuis dici non admodum improbabiliter poſſit cum Alberto, & Auerroe, eſſe analogum: poſſunt autem analoga definiri, vt dicitur 6. Topicorum, & 4. Meta. cap. 2. de hoc autem in logica dictum eſt.

Ad ſextũ. Ad ſextum aduerte, quòd duplex eſt quies. Altera naturalis, quam attingit natura per motum, vt eſt illa, qua quæque res in ſuo naturali loco quieſcit, vt lapis in centro, ignis in ſua ſphera. Similiter cum res naturalis per augmētum in proprio termino ſuæ magnitudinis quieſcit. Altera violenta, vt cum extra locum proprium corpora detinentur. Natura eſt principium quietis naturalis, nec inconuenir, vt dicit Albertus, quòd vnum ſit contrariorum principium, cum vnum ordinatur in aliud, vt in finem: ſic autem ſe habet natura: motus enim eſt cauſa, vt quietem conſequatur in his, quæ quieſcere apta ſunt.

Ad ſeptimum. Ad ſeptimum reſpondet Auerroes, quòd illa ars eſt cauſa actionis, ſed non alicuius rei actæ. Sed mihi non ſatisfacit iſta ſolutio: ob id dico, quòd in motu eſt ipſa res, quæ eſt motus, & eſt modus, & qualitas motus, ꝙ ſit ſic vel aliter dico, quòd ipſius motus ſaltandi. l. cantandi non eſt principium ars, ſed natura: modum verò præſtat illa ars, ideò non eſt natura, non enim eſt motus principium. Ex his patet naturæ definitio.

An omnia entia naturalia dicantur naturalia à principio intrinſeco actiuo motus.
Quæſt. II.

Explicat ſenſus, q̃önis.

EXponendus eſt quæſtionis ſenſus, antequam quicquam determinemus. Aduerte, quòd motus alicuius rei duplex eſt principium: & actiuũ, quod illius eſt efficiens cauſa: & paſſiuum, quod illum recipit. Petimus igitur, an quælibet res naturalis, quæ mouetur, habeat in ſe vtrumq; principium, ita vt ſe moueat, & moueatur à ſe ſecundum locum, aut qualitatem, aut quantitatem. Nec hic vocamus ens naturale, vt diſtinguitur contra ſupranaturale, ſed omne id, quod in ſe ſui motus principium habet: vnde Adamus, licèt ſupranaturaliter eſſet factus, erat ens naturale: quia motus ſui in ſe habebat principium. Nec ſimiliter hic diſputamus de cœlo, de hoc.n. erit q̃ō peculiaris, ſed de elementis, & mixtis, tã animatis, quàm inanimatis.

Prima expoſitio Auer.

Circa quam duplex eſt opinio oppoſita. Altera eſt Auerrois. 3. cœli. com. 28. quam recipit Iandu. 8. Phyſi. q. 12. & Grego. 2. ſen. d. 6. q. 1. art. 3. & alij multi, quæ cõſiſtit in duplici diuiſione, & cõcluſione.

Prima diſtinctio ſecundã expoſitionem Auer.

Prior diuiſio eſt. Aliquid dupliciter eſt in potentia ad motum aliquem, aut in potẽtia eſſentiali, aut in potentia accidentali. Id dicitur in potentia eſſentiali, quod nõ ſolùm eſt in potentia ad motum, ſed & in potentia ad formam, vnde fluit motus: vt Ruſticus eſt in potẽtia ad philoſophandum eſſentiali: quia ad actum, & habitum eſt in potentia: & id, quod non habet calorem, eſt in potentia hac ad calefaciendum, quæ potentia ab aliis dicitur remota. Potentia accidentalis eſt, quæ habet formam, nondum tamen ad operandum venit, vt calidum actu eſt in potẽtia hac ad calefaciendum, quæ potentia dicitur propinqua: ita ſimiliter graue, aut leue dicitur in potẽtia accidentali ad motum, cum iam eſt graue, aut leue, ſed nondum mouetur: dicitur in potentia eſſentiali, cũ nondum eſt graue, aut leue.

Secunda diſtĩctio ꝑ opinione Auer.

Poſterior diſtinctio eſt. Mouens eſt duplex: coniunctus, & per ſe, vt manus tactu mouens baculum: ſeparatus, vt proijciens ex ſe lapidem. Quibus ſuppoſitis, ponitur

Prima cõcluſio Auer.

Prima concluſio ipſius. Inanimata, imò nullum ens naturale reducitur actiuè ex potentia eſſentiali ad motum, quòd eſt dicere, Nihil habet in ſe ſuæ generationis actiuum principium: & clarius, Nihil ſe ipſum generat.

Secunda cõcluſio Auer.

Secunda concluſio. Inanimata habent in ſe actiuũ principium per ſe coniunctũ, quo ſe ex accidẽtali potentia ad actum reducunt. i. lapis in ſe habet actiuum principium, quo ſe mouet deorſum, & ſic de alijs: & tale principium eſt ipſa forma inanimati, mediante aliquo accidenti, puta grauitate, aut leuitate: vnde patet, quòd motus inanimatorum prouenit à principio actiuo per ſe intrinſeco.

Quòd ſi dicas, in quo differunt à viuentibus? Dicunt aliqui horum, quòd viuentia non ſolũ habẽt ſui motus actiuũ principium, ſed etiam initiatiuum, eò quòd à ſe mouentur, & incipiunt à ſe moueri: at inanimata non incipiunt à ſe moueri, vt patet de lapide, & de altis, ſed incepto motu ab aliquo extrinſeco, puta generante, remouente prohibens, continuant actiuè ſuum motum per formam, & virtutem formam comitantem.

Primum argu. pro Auer.

Hæc eſt opinio horum: & probatur. Primò: cum lapis mouetur deorſum. l. mouetur à ſuo loco naturali. l. à medio. l. à generãte. l. à ſe. Non à loco. quia locus nõ propriè mouet. Non à medio, quia mediũ eſt in differẽs pro motu ſurſum ignis, & pro motu deorſum aquæ. Non à generante: quia poteſt eſſe, ꝙ ſit corruptus, dũ lapis mouetur: eſt. n. generans cauſa particularis, quæ facit lapidem. Ergo mouetur à ſe.

Secundũ

Secundò. Aqua calida, remoto calefaciẽte, infrigidat ſe, ac reducit ſe ad frigiditatẽ antiquam. Ergo mouet, & alterat ſe.

Tertium

Tertiò. Si inanimata ſolùm haberent principium paſſiuum motus, ſequeretur, ꝙ motus eorum eſſent violenti, quod falſum eſt. Et patet. Nam motus lapidis ſurſum eſt violentus, & tamen habet principium paſſiuum. Nam ratione materiæ nõ repugnat motus ille lapidi: non ergo ſufficit principium paſſiuum, vt motus ſit naturalis.

Secunda ſula D. Thom.

Oppoſita eſt opinio S. Thom. hic, & 8. Phyſi. tex. 32. & 3. p. q. 32. ar. 4. qui aſſerit, inanimata non moueri actiuè à ſe, ſed ab

ab extrinſeco, puta à generãte.l.remouente prohibens, ita vt omnia ſint principia paſſiua, quæ in ipſis ſunt inanimatis.

Prima rõ D.Tho. Et probatur expreſsè ex Ariſt. 8. Phyſi. tex. 32. Grauia, inquit, & leuia nõ habent principium agendi, ſed patiendi. & ratio eſt ipſius Ariſt. ſi haberẽt. n. actiuum principium, & paſſiuum ſui motus, tunc. l. forma eſſet actiuum principium, & materia paſſiuum. l. aliqua pars compoſita inanimati eſſet actiua, & mouens, & altera pars mota: neutrũm poteſt eſſe. Primum enim, quia forma non mouet per ſe, nec materia per ſe mouetur. Nec ſecundum dici poteſt, quia cum inanimata ſint homogenea, & ipſorum partes ſint eiuſdem rationis, non videtur, quare vna debeat mouere, altera moueri.

Nota. Hîc aduerte, ꝙ vim huius rationis non ſoluit, quod ſit actiuum principium continuatiuum: nam abſolutè impoſſibile eſt imaginari, ꝙ forma moueat per ſe, nec aliquã pars eiuſdem rationis aliam: In viuentibus, cũ ſint ætherogenea, poteſt aſſignari pars compoſita, putà cor, quæ moueat reliquas, ſed non in homogeneis.

Secunda ratio. Altera ratio eſt ex tex. 28. eiuſdem libri octaui, dicit, ꝙ de iſtis inanimatis quæſtio eſt quid eſt id extrinſecũ, à quo moueantur: eſt enim manifeſtum, quòd non à ſe: hoc enim eſt officium vitæ, & viuentium proprium. Quid clarius? Sit ergo ratio: viuere eſt à ſe moueri: inanimata non viuunt, ergo non a ſe mouentur. Quod. n. iſti dicunt, ꝙ non initium motus habent, hoc nil eſt; nam ſolùm erit, vt dicatur aliter viuere, ſed non quòd non ſint viuentia. Hæc igitur eſt ſententia S. Th. oppoſita Auerrois in ſecunda concluſione, in prima enim nulla eſt controuerſia.

Prima cõclu. Pro huius determinatione ſit prima cõcluſio. Viuentia habent in ſe intrinſecum eſſentiale principium motus non ſolùm paſſiuum, ſed etiam actiuũ, ita vt à ſe moueantur, & ſe moueant. De hac nulla eſt controuerſia, ſed tamen eſt declaranda.

Nota. Aduerte, cũ duplex ſit principium primum motus, & actiuum, & paſſiuum: aliquando iſta ſunt disiuncta, vt principium actiuum ſit extra motum, & motus ſolùm ſit, vbi eſt principium paſſiuum, vt calefactio aquæ. Non enim actiuum principium eſt in aqua, ſed paſſiuum tantùm: aliquando ſimul ſunt coniuncta, vt vbi eſt motus, ibi ſit ipſius actiuum, & paſſiuum principium; vt cum animal progreditur. Et iſta principia aliquando coniunguntur ad omnes motus, ſicut in animalibus. Hæc enim ſe mouent ſecundum locum, ſe augent ſecundum quãtitatem, ſe alterant ſecundum qualitatem in nutritione: aliquando coniunguntur ad duos motus, vt in plantis, quæ ſe augent, & ſe alterant, dum ſe nutriunt.

Nota quid ſit viuere. Aduerte autem, ꝙ viuere nõ aliud eſt, quàm quoddam ſe mouere, & ita quiddã motus ſui: & omnia, quæ ſe aliquo motu per ſe, & à principio eſſentiali, putà formam, mouent, viuunt. Hinc fit, ꝙ ea quæ apparent mouere ſe, licèt non ſe verè moueant, dicimus viua analogicè, vt aquas viuas, argentum viuum, ignem viuacẽ: talis motus, qui eſt à ſe ipſo per ſe, dicitur comprehenſiuus ab Auerroe. 12. Meta. com. 39. Vide igitur, quomodo vita conſiſtat in hoc, quòd aliquid habeat eſſentiale principium, puta formam, actiuum alicuius motus in ſe.

Secũ concl. D.Th. cõtra Aue. Secunda concluſio. Nec forma, nec materia inanimatorum eſt principium actiuum motus illorum, ſed tantùm paſſiuum, & in hoc tales formæ differunt à formis viuentium: hæ enim ſunt actiua principia motuum ipſorum viuentium: vnde cum lapis deorſum fertur, ignis ſurſum, nec à forma, nec à materia actiuè mouentur. Hanc perſuadeo rationibus ſuperius poſitis pro ratione Sancti Thomæ, præſertim cum argumenta oppoſitæ opinionis prorſus ſint nullius momenti.

Tertia cõclu. Tertia concluſio. Grauitas, & leuitas, & ſimiles virtutes ſunt inſtrumenta actiua, quibus inanimata mouentur naturaliter ſecundum locum: vt enim impetus impreſſus ſagittæ à proijciente, ipſam actiuè fert violenter ſurſum, ita grauitas, & leuitas ſunt virtutes naturales impreſſæ à generantibus, quibus naturaliter feruntur non violenter grauia, & leuia, ac ob id talium motus generantibus tribuitur: hæ enim virtutes ſunt velut virtus ſemen actiuè mouens, & alterans.

Ratio. Hanc mihi perſuadeo, quia intelligere non poſſum quõ lapis deorſum feratur,

aulie

nullo mouente extrinſeco principio manente, niſi aliquid ſit in lapide, quod actiuè moueat, hoc non erit forma ipſius, vt probatum eſt: erit ergo grauitas: Et quòd ſola grauitas, ſufficiat, patet in animalibus, quæ etiam deorſum deſcendunt, ſicut lapis, cuius motus anima non poteſt eſſe actiuum principium, niſi ſola grauitas. Per hæc autem poſſumus argumentis reſpondere.

Ad primum. Ad primum conceditur, motum inanimatorum non eſſe à medio, nec eſſe à loco, ſed à generante, qui impreſſit hãc virtutem actiuam inſtrumentalem ipſis, vt extra locum naturalem poſita, ſublato impedimento, mouerentur, quamuis ipſa generantia aliquando non ſint tunc.

Ad ſecundum. Ad ſecundum eſt multiplex opinio de reductione aquæ calidæ ad frigiditatem. Prima eſt Auerrois. 2. Animæ. com. 115. dicit eſſe vapores quoſdam aquæ coniunctos, atq; horum ratione ipſam calefieri: ſublato autem calefaciente, aquam infrigidare hos vapores, & ſic reduci ad frigiditatem, non quòd eadem aqua ſeipſam ad frigiditatem reducat.

Nota de reductio ne aquæ calidę in priſtinũ frigus.

Iſta opinio ſine dubio eſt falſa, poteſt enim aqua in ſe ipſa calorem recipere, & talis reduci ad frigiditatem, remoto calefaciente.

Nota cõ tra Auerroem.

Secunda ſnia Auicen. Secunda ſententia eſt Auicennæ lib. 1. ſuffici. cap. 5. dicit illam reductionem fieri à forma ſubſtantiali aquæ, quæ reducit ſe actiuè ad ſuam naturalem diſpoſitionem, quoties eſt extrà eam: ſed hæc non placet, quia forma ſubſtantialis non poteſt agere, niſi per accidentia media. Non ergo poterit ſe reducere in frigiditatem per ſe.

Tertia ſẽtẽtia Pauli Veneti. Tertia ſententia eſt Pauli Veneti, qui dicit aquam per accidens ſe infrigidare, nam cum eſt calefacta, eſt rarefacta, ablato calefaciente, intendit ſe condẽſare, ac inde ſe infrigidat cõſequẽter. Hoc non placet, nam infrigidatio eſt cauſa condenſationis, priuſque eſt infrigidare, quàm condenſare: non ergo aqua per accidens infrigidat condenſando.

Quarta ſnia Aegidij. Quarta ſententia eſt Aegidij, qui dicit, aquam per accidẽs ſe infrigidare hoc modò, quia per ſe corrumpit calorem, ac inde cõſequitur frigiditas. Sed nec hoc placet, nam natura nunquam per ſe intẽdit corruptionem, nec corrumpit, niſi generando aliquid: non ergo aqua per ſe corrumpit calorem, niſi per ſe generando frigiditatem.

Quinta ſnia Forliuienſ. Quinta ſententia eſt Iacobi Forliuienſis, qui dicit aquæ partes non eſſe æqualiter calidas, ſed quaſdam minus, quaſdã magis, & ideò ſunt inæqualiter frigidæ: partes ergo magis frigidæ infrigidant minus frigidas. Hoc non plenè ſatisfacit, nam illæ partes magis frigidæ non poterunt infrigidare vltra gradum ſuum, & cum ipſæ ſint remiſſæ, non poterunt penitus infrigidare, & reducere alias in ſuã frigiditatem naturalem. Et præterea nil vetat tum has, tùm illas partes calefieri, & totam etiam æqualiter calefieri.

Sexta ſententia aliorum. Sexta ſententia eſt quorundam, qui aſſerunt aquam per frigiditatem quandam virtualem reducere ſe ad ſuam frigiditatem actualem, quam dicunt poſſe corrumpi totam in aqua. Hoc videtur falſum, nõ ſolùm quia duas frigiditates ponit in aqua, ſed etiam, quia actualem frigiditatẽ totam deperdi poſſe, manente aqua, docet: quod non eſt philoſophicum. Nam in illa aqua, aut eſt calor in ſummo, aut non. Si eſt in ſummo, ergo eſt ibi forma ignis, ſummus enim calor non eſt niſi cum forma ignis, ſicut quælibet vltima diſpoſitio cum ſua propria forma ſubſtantiali: Si verò nõ eſt in ſummo, ergo quantum deeſt caloris, inerit frigiditatis, cum contrarium non ſit remiſſum, niſi ex admiſtione contrarij. Præterea quælibet forma non poteſt conſeruari ſine vlla ſua naturali diſpoſitione: ſed frigiditas, & humiditas ſunt naturales diſpoſitiones aquæ: Ergo ſine his prorſus non poteſt conſiſtere.

Septima ſnia Burlei. Septima ſententia eſt Burlei, qui dicit ab aere circunſtante aquam infrigidari, & quia à nobis iſta eſt defendenda ſentẽtia, oportet, eam declarare, & corroborare.

Prim m fundamẽtũ p ſententia Authoris. Aduerte igitur, quòd maior. l. minor actiuitas alicuius qualitatis non arguit intentionem ipſius maiorem. l minorem: Poteſt enim eſſe, quòd vna qualitas magis agat in vno ſubiecto, quã altera eiuſdem rationis in altero: & quæ minus agit, ſit intenſior, ſi illa ſit in materia denſiori, vt flamma minus comburit, quàm ferrum candens, & tamen calor flãmæ eſt intenſior

ſior, cum ſit illic forma ignis, non autem in ferro cādenti. Hoc dixerim, vt intelligas, non propterea, ꝙ aqua vehementer calefaciat, eſſe calorem illius intenſiſſimum. Poteſt enim calor non admodum intenſus id facere, propter materiæ denſitatem.

Secundū fund. Aduerte vlterius, quod aer circunſtans duplici ex parte infrigidat, & per frigiditatem, quę aliqua ei non deeſt, & per motū, quo ſemper mouetur: motus.n.aeris infrigidat, vt patet in flatu ipſo: vndè in hac infrigidatione nō debes attendere ſolùm frigiditatem aeris, ſed motum ipſius, quæ duo faciunt cauſam magnam infrigidationis.

Tertium fund. Aduerte etiam, quòd calor aquæ, deficiente calefaciente, eſt multum debilis, & citò corruptibilis propter duo, & quia ei humidum ipſius aquæ reſiſtit, & quia deeſt conſeruans.

Prima cō cluſio. Quibus ſuppoſitis. Dico primò, mihi videri impoſſibile, ꝙ frigiditas, & forma aquæ ſe intendant, nec per ſe, nec per accidens: & loquor in eadem parte aquę. Vna .n.poteſt infrigidare alteram, ſed non vltrà frigiditatis gradum, quem habet: at ꝙ eadem ſe intendat, mihi videtur improbabile, imò de motu locali id non conceſſit Ariſt. animalibus, ſed aſſignauit vnā partem mouentem, putà cor, & alteram motam, puta reliquas partes. Et ratio eſt, quia productio alicuius eſt ex potentia, ab eo, quod eſt in actu: ſed talis frigiditas actu non eſt.v.g. vt octo, quę eſt ſumma diſpoſitio aquæ, non ergo faciet ſe, vt octo.

Secunda conclu. Dico ſecundò. Quòd illa infrigidatio ab extrinſeco prouenit, puta ab aere circunſtante, vt diximus exponendo vltimā ſententiam, & in hoc credo eſſe non nihil deceptionis. Quia illi ſolùm in aqua id ſponunt, cum idem prorſus ſit in ferro calido, in ligno, & in aliis, quæ infrigidantur ſeparata ab igne, quorum formis non eſt hoc tribuendum, cum non ſint actiuę frigiditatis.

Dubium qd ſi aqua poneret in vacuo. Quòd ſi dieas, quid ſi aqua poneretur in vacuo, vbi non eſſet aer, nec aliud circunſtās? Dico, quòd calor corrumperetur tandem, quia conſumeretur humidum.l. vinceretur ab eo, ſine quo non conſiſtit, non tamen noua frigiditas induceretur ex defectu generantis eam. Quod dico de aere circunſtante, dico de terra: hæc.n.calorem extinguit ſua frigiditate: & per hæc patet ſolutio ad argumentum ſecundum.

Ad tertiū principale. Ad tertium. Dico motus illos non eſſe violentos: eſt.n.alia ratio in eis, & in motu ſagittæ ſurſum proiectæ. Hic.n.motus eſt contra formam grauis, & contra inclinationem eius: at in illis non ſolùm materia eſt principium, ſed etiam ipſorum formæ habent naturalem inclinationem vndè ſunt naturales à forma, & à materia: & propterea eſt virtus naturalis horū actiua, vt dictum eſt.

Nota Dices, hoc modo calefactio ipſius aquę erit motus violentus, cum ſit contra formam aquæ, & ipſius virtutem, ſicut proiectio ſagittæ. Dico, eſſe diuerſam rationem nam calefactio & eſt motus ipſius aquæ, & diſpoſitio ad generationē ipſius ignis, quæ naturalis eſt, vndè quāmuis vt motus quidam aquæ eſt, ſit aliquo modo violenta; tamē ſimpliciter eſt naturalis, quia diſponit ad generationem ſubſtātiæ, quæ naturalis eſt: quod non fit in proiectione illa.

Ex his ſequitur quæſtionis determinatio. Non omnia eſſe naturalia à principio actiuo, ſed viuentia ab vtroq; reliqua verò à paſſiuo, tàm materia, q̄ forma, & ꝙ non ſemper forma eſt actiuum principiū motus, vt patet in inanimatis omnibus.

An motus cœli ſit naturalis.
Quæſt. III.

Huius quæſtionis ſenſus manifeſtus eſt: petimus.n.an ſicut lapidi motus deorſum naturalis eſt, ſit etiam cęlo circularis ſuus motus naturalis. Circa hoc Auicēna lib.9.ſuæ Metaphiſicæ, cap.2. quem ſequitur Scotus.2.ſen.d.2.q.6.in fine, dicit cœli motum non eſſe naturalem: nec violentum, ſed præter naturalem nec eſſe à natura dicendus eſt, quod etiam docet Albertus.2.Phyſi.tract.1.cap.5. Sentētia Auicēnæ Scot. & Alber.

Huius opinionis ratio prima eſt Alberti. Motus naturalis non eſt infinitus, eſt enim natura finita: ſed cœli motus eſt infinitus: non ergo eſt naturalis. Rō prima.

Secunda ratio eſt Auicennæ. Motus naturalis eſt ad conſequendum ſuam perfectionē in rebus: ſed cœli nihil ſibi p motū Ratio ſecunda.

 parant,

parant, non ergo ipſorum motus eſt naturalis.

Tertia ratio. Tertiò, ſi motus cœli eſſet naturalis, ſequitur, quòd duo motus contrarij naturales ineſſent cœlo, puta cum ab oriente pars inferna ad occidens cõuertitur, & ab occidente iterum in orientem; ſunt enim termini contrarij.

Quarta ratio. Quartò, ſi cœli motus eſſet naturalis, eſſet à natura, ſed in nõ eſt natura, cum non ſit quies: ergo non eſt naturalis, hæc eſt horum ſententia.

Secunda ſnia Phil. poni Simpl. & D.Th. Oppoſita verò eſt Phylop. & Simpl. & S.Tho. 1.p.q.70.ar 3. Ad quartum. qui docent, motum cœli eſſe naturalem, & eſt expreſſa Ariſt. ſnia. 1. cœli. tex. 13. & ſequẽtibus, vbi dicit, ſicut deorſum moueri eſt naturale terræ, ita cœlo circulariter moueri.

Prima cõclu. At pro huius declaratione ſit prima cõclu. Motus cœli (ſi pro orbe ſumatur cœlum) nõ eſt à principio actiuo. Vbi aduerte apud Auer. aliquãdo cœlum ſumi pro aggregato ex ipſo orbe, & intelligẽtia mouente ipſum, aliqñ pro ipſo tantùm orbe. *Explicatur cœl.* Dico aggregatum, quia intelligentia non eſt vnita cœlo, ſicut forma, ſed ſicut nauta naui aſſiſtit ei: & ob id unum per ſe non facit, & ſic aliquando dicitur cœlum viuere. 2. cœli. c. 12. & mouere ſe: ſed iſtæ ſunt locutiones impropriæ, ſicut nauis mouet ſe, quia à nauta, qui in ea eſt, mouetur. Propriè cœlum pro orbe ſumitur, & ſic dicit concluſio, quòd non mouetur à principio actiuo, quod patet: nam ſi actiuè ſe moueret, eſſet viuens, vt dictum eſt: hoc autem eſſe non poteſt, cum nullam viuentium operationem habeat: non enim ſentit, nec ſe auget, nec motu animalium mouetur, cum nulla habeat organa.

Secunda conclu. Secunda conclu. Motus cœli orbis eſt à principio paſſiuo tantùm. Hoc intellige nõ ſolùm, quòd materia cœli ſit principiũ paſſiuum, ſed etiam forma, ita vt ille motus paſſiuè proueniat ab vtroq; principio.

Quòd ſi quis diceret cœlum non habere niſi ſolam materiã. Dico, quòd à tota ſubſtantia cœli, ſiue ſimplex ſit, ſiue compoſita tota illa, prouenit motus, vt à principio paſſiuo.

Tertia cõclu. Prima ratio. Tertia concl. Motus cœli eſt naturalis, & a principio paſſiuo, vt diximus. Probatur primò: cœlũ eſt ens naturale: ergo ipſius motus eſt naturalis: ſi enim naturale eſt, naturam habet: ſi naturã, & motus eſt naturalis, non eſt aũt alius motus pter hũc, de quo eſt diſputatio, ergo eſt naturalis. Probo primũ antecedens ex 7. Meta. c. 2. vbi inter entia naturalia cœli ponunt: & 12. Meta. c. 2. duas naturales ponit ſubſtãtias, alterã corruptibilẽ, alterã ſempiternã, & hæc eſt cœlum. Probatur præterea ratione: antecedens, de cœlo tractare, aut eſt Phyſici, aut Aſtrologi, vt patet, vterq; autem artifex naturale conſiderat.

Secunda ratio. Secundò probatur: cœli figura eſt naturalis illi: ſed hæc eſt naturaliter apta ad motum, puta rotunda: ergo & ipſius ſubſtantia tendit ad motum: accidentia enim ſenſibilia manuducunt nos ad ſubſtantiam cognoſcendam.

Tertia ratio. Præterea tertiò. Actio propria cuiq; rei, qua eius perfectio conſiſtit, ei eſt naturalis, ſicut homini intelligere: ſed motus cœli eſt actio ipſius propria, & perfectio. 2. cœli. cap. 12. ergo eſt ei naturalis.

Ad primum. Per hæc ad argumenta reſpõdetur. Ad primum dicitur primò, quòd falſum eſt infinitum motum duratione intelligendo nõ prouenire à principio naturali, cum notũ ſit, materiam eſſe primum naturale, & ſecundum ſe eſſe principium generationũ infinitarum. Dico ſecundò, quòd etiam ſi principium actiuum motus infiniti non ſit naturale, at principium paſſiuum poteſt eſſe, & tale eſt cœlum.

Ad ſecundum. Ad ſecundum dicitur, quòd non eſt opus, quòd motus ſit ad conſequendam aliam perfectionem, cũ ipſe motus eſt talis perfectio: huiuſmodi eſt cœlum. & hoc patet in viuentibus, quorum perfectio in vita conſiſtit, quæ motus quidam eſt.

Ad tertium. Ad tertium dico, quòd ille motus cœli vnicus eſt, nec contrarium habet, ob id non oportet ipſum ſeparare, ac ſi eſſent duo.

Ad quartum. Dubium de quiete cœl opiniõ Auer. Ad quartum de quiete cœli eſt varia opinio. Auer. 12. Meta. com. 41. & lib. de ſubſtantia orbis cap. 2. exiſtimat, cœlum habere principium, vt poſſit quieſcere, & probat ex Ariſto. 9. Meta. tex. 17. Non eſt, inquit, timendum quòd cœlum quieſcat, timor autem eſt de eo, quod eſſe poteſt: cœlum igitur poteſt quieſcere, ſed non quieſcet.

Nota cõtra Auerroem. Iſta ſententia eſt falſa, nam fruſtra eſſet potentia illa, quæ nunquam ad actum

eſſet

eſſet reducenda, & præterea, quia in ſempiternis nõ eſt poſſe eſſe, ſed eſſe: nec Ariſt. ibi aliud dicit, quàm ꝙ non ſit vlla timoris ratio, cum non poſſit cœlũ quieſcere.

Q̃uo aliqui defendunt Auer. reijcit defenſio.

Nec valet id, quod aliqui dicunt pro Auerroe, ꝙ à motu vnius diei cœlum quieſcit altera die, quamuis enim iſta dici ſoleat quies, tamen Auerroes non de hac loquitur, iſta enim ponitur in actu, ſed de quiete, quæ eſt ceſſatio motus, & hanc cœlo ineſſe poſſe eſt falſum, vt bene dicit Themiſt. hoc ſecundo capite, & S. Tho. q. 5. de potentia. art. 5. qui in hoc cęlos ab elementis differre docet, ꝙ illi à motu naturali non poſſunt quieſcere, hæc verò ſic. Vnde in die iudicij erit miraculum, cœlos non moueri, ſicut ignẽ non calefacere.

Expoſitio Phyloponi.

Philop. dicit, cælum habere quietem, nempè, quia eſt in ſua perfectione, quæ eſt motus, & vltimus ſtatus cuiuſq; quies dicitur.

Opinio Simplicii.

Simplicius verò dicit, cœlos quieſcere, nempè ſecundùm axem, & centrum: quia nec ad dextram, nec ad ſiniſtram declinãt, quomodo orbis, & machina mundi quieſcit: & hoc etiam dicit Ariſtoteles. 8. Phy. tex. 76. mouetur, inquit, & quieſcit omne ſcilicet cœlum.

Nota duplicẽ quietem.

Aduerte tamen ex Philop. in principio in explicatione definitionis Naturæ, ꝙ quies eſt duplex, altera eſt immobilitas q̃dam, & fixa ſtatio, & ſic poſſumus dicere, cœlum quieſcere: Altero modò pro priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & ſic non eſt quies illa cœli immobilitas, cũ non poſſit ad latera moueri, & talis quies eſt propria, & ſumitur in definitione naturæ, quidquid velit Philop. talisq́; non eſt in cœlo: vndè ad argumentum dicitur, nõ ſemper naturam eſſe principium quietis, & motus ſimul. Quo autem pacto illa naturæ definitio eſſet intelligenda, diximus iam ſatis ſuperius.

Dubium de motu quomodo fiunt artificiata, vt dolatione lapidum, an ſit naturalis.

Vnum eſt dubium de motu, quo fiunt artificiata, an ſit naturalis, vt dolatio ligni, & ſimiles. Communiter dicitur, eſſe motus artificiales, nec naturales, nec violentos, ſicut ipſæ formæ. Mihi cũ diſtinctione videtur eſſe reſpondẽdum; nam hi motus poſſunt aliquando ſecundum ſubſtantiam ſuam cõſiderari, & ſic aliqui naturales ſunt, vt ſectiones, diuiſiones: habent enim aliquid violenti. Si verò, vt ab arte ſunt, & ad formam artis tendunt, cõſiderentur, ſic nec ſunt naturales, nec violenti, ſed proprium nomen habent, nempè motus artis, nec potentia ad eos dicitur paſſiua naturalis, ſed ineptitudo. I. aptitudo, vt patet in prædicamento qualitatis. Hæc ſatis de quæſtione. An motus cœli ſit naturalis.

Caput ſecundum.

Quoniam autem determinatũ eſt. Tex. XVI.

DISCRIMEN Phyſici à Metaphyſico ponit, cum vterq; videatur de re naturali tractare. Proponit igitur duas quæſtiones. Altera eſt. An Mathematicus à Phyſico differat, & per Mathematicum, vt notat Simpl. Geometram intelligit. Ponit argumentum ad probandum, quòd non differant; artifices de eiſdem rebus conſiderantes non videntur differre, ſed Geometra, & Phyſicus de eadem re diſſerunt: non ergo videntur differre. Probat minorem: nam vterq; agit de corporibus, de lineis, de ſuperficiebus, & punctis.

Amplius autem ſi Aſtrologia. Tex. XVII.

ALtera quæſtio eſt. An Aſtrologia, quæ non eſt purè Mathematica ſit diſtincta à Phyſica, & videtur eodem argumẽto, ꝙ non ſit diſtincta, cum de eiſdẽ tractent, puta de cœlo, de aſtris. Reijcit autẽ quandam ſolutionem, quam quis poſſet adhibere, nempè quòd Phyſicus tractet de ſubſtantia cœli, & ſolis, & aliorum, non de accidentibus, ſed Aſtrologus. Hoc dicit eſſe inconueniens, cum ſcientia tractans rei ſubſtantiam, ipſius etiam conſideret accidentia. Et præterea Phyſici tractantes de cęlo, & aſtris, ipſorum etiam accidentia tractant. Quòd ſit ſphericus ſol, aut cęlum. I. non, & ſic de alijs huiuſmodi accidentibus.

De his igitur negociatur. Tex. XVIII.

SOluit dubium propoſitum primũ. dicitq́;, Phyſicum, quidem, & Geometram tractare de eiſdem rebus, ſed non eiſdem rationibus: Phyſicus.n.ſolida, ſuperficies, & ſimilia conſiderat, ſed vt ſunt fines corporis naturalis, ac in eis ſunt: at Mathematicus ipſa ſecundum ſe conſiderat, non vt terminos corporis naturalis. Vnde Phyſicus iſta de corpore naturali oſtendit, Geometra de his ſecundum ſe ipſa dicit.

Nota quõ de ijſdẽ rebus agere poſsit diuerſæ ſcientiæ.

Vnde ſequitur aliud diſcrimen, quòd Phyſicus hæc nõ abſtrahit à motu, & materia ſenſibili; Geometra verò abſtrahit ea non quidem re, ſed intellectu, & nihil refert.i.& hoc fieri poteſt. Abſtrahentium enim non eſt mendacium: ac ſi dicat, nõ ob id, quod abſtrahat intellectus quæ abſtracta non ſunt re, mentitur, & falſum dicit.eſt.n.illa abſtractio ſimplex conſideratio rei, quæ nihil habet falſitatis. De hac abſtractione multa diximus in logica, nec opus eſt repetere.

Nota abſtrahentium nõ eſt mendacium.

Themiſt.& alij volunt, quòd in primo diſcrimine etiã differat Aſtrologia à Phyſica, & illud ſit pro Geometria, & ꝓ Aſtrologia, hæc.n.conſiderat figuram aſtrorũ ſecundum ſe, & motum ipſorum, vt quantum quoddam eſt: at Phyſicus ea tractat, vt corporis ſunt naturalis paſſiones, vnde motũ, vt à natura eſt, vt ſempiternus eſt, vt cauſa aliorum eſt, denique motum ille ſecundum qualitatem, Mathematicus ſecundum quantitatem conſiderat, vt notat Themiſt.

Latent autem qui hoc faciunt. Tex. XIX.

REprehẽdit Platonem ex hoc vltimo diſcrimine. Plato enim ponebat ideas ſeparatas rerũ naturalium, quod reprehendit, dicens eſſe ignorantiam, & probat. Nam cum Mathematicæ res, quæ magis ſunt abſtractæ, quàm Phyſicæ, non ſunt ſeparatæ re, ſed intellectu à materia ſenſibili, non oportuit formas Phyſicas realiter ſeparare, vt Plato putat. Quòd autem res Phyſicæ minus abſtractæ ſint Mathematicis, probat ex definitione eorum, quę in Phyſica, & quæ in Mathematica ſunt, & ex paſſionibus ipſarum rerum; res enim Mathematicæ, vt figura, numerus, & ipſorum paſſiones par, impar, curuum, rectum, abſque motu, & materia ſenſibile definiuntur: ſed non res Phyſicæ, puta caro, os, neruus, hæc enim abſq; materia definiri nequeunt.

Vtitur autem quodam exemplo ad explicandum quomodo ſe habeant Phyſicus, & Mathematicus in definiendo. Phyſicum enim eſt ſicut ſimum, res autẽ Mathematica, vt curuum: curuum, & ſimum obliquitatem dicunt, ſed differenter: ſimum enim obliquitatem in materia determinata, & ſenſibili, puta naſo: curuum autem obliquitatem in communi, ita res Phyſicæ materiam habent ſenſibilem, & determinatam, & per hanc definiuntur, non autem mathematicæ. Hoc autem in quæſtione examinabitur inferius.

Demonſtrant autem. Tex. XX.

VT omnes ferè exponunt, Ariſtotelés hic ꝓbat ſecũdò Phyſicam eſſe contractiorem Mathematica puta, exemplo illarum Mathematicarũ, quæ mediæ ſunt, partim mathematicæ, partim Phyſicæ; nempè Perſpectiua, Muſica, Aſtrologia: hæ enim differunt à pura Mathematica, quòd tractant eandem quidem rem. v.g. lineam: ſed Phyſicæ, puta in materia ſenſibili: at Mathematica tractat lineam Phyſicam, nempè corporis Phyſici, ſed abſtrahendo, vt non ſit aliud diſcrimen inter purũ Mathematicũ, & Perſpectiuum, ac ſimiles, quàm quòd ille extrà materiã, hi in materia idem conſiderent: & vis argumenti conſiſtit in hoc: cũ Perſpectiua, & reliquæ quæ idem cum Mathematico tractant, quod abſtrahi põt à materia, nõ abſtrahant: ergo & Phyſicus, qui conſiderat formas, quæ abſtrahi non poſſunt, nõ abſtrahet: ita exponit Themiſt.& eſt expoſitio cõmunis. At ſi licèt præter cõmunem expoſitionem aliquid dicere, exiſtimarem hũc locum aliter poſſe exponi, ꝙ Ariſt. velit ſoluere ſecundã quæſtionem *Nota*

propo-

propoſitam de Aſtrologo, quæ etiam poterat eſſe de Perſpectiuo, & Muſico, cùm de ſenſibilibus tractent: & intendit dicere, quòd Phyſicus tractet non de rebus Mathematicis, niſi vt fines, & proprietates ſunt corporum naturalium: ſecūdum ſe verò minimè, & in hoc à purè Mathematico differt. Perſpectiu' verò, & ſimiles de rebus Mathematicis, ſed non abſtractè, ſed in materia, & in hoc differunt à Phyſico. Explico clarè. De linea Phyſicus conſiderat, vt eſt longitudo corporis naturalis. Geometria de linea ſecundum ſe: Perſpectiuus de linea ſecundum ſe, & non vt eſt longitudo corporis naturalis, ſed vt eſt in materia aliqua ſenſibili. Vlterius, figuram conſiderat Phyſicus, vt terminum corporum naturalium. Geometra ſecundum ſe. Aſtrologus figuram ſecundum ſe, ſed nō omnem, ſed eam, quæ eſt cœli: & multum refert, aliquid in materia conſiderare, & aliquid conſiderare, vt ineſt alteri.

Cùm autem natura duplex ſit. Tex. XXI.

INFERT ex dictis, Phyſicū non ſolùm formam, ſed etiā materiam in definitione ſumere; nam res Phyſicæ ſunt ſicut ſimitas, at hæc & per formā, & per materiam definitur: ita & res Phyſicæ nō ſunt ſine materia, ac non ſunt ſecundùm materiā, id eſt, non definiuntur ſola materia, vt exponit Philop. Alber. & S. Thom. quàmuis Simpl. exponat, non ſunt ſecundùm materiam, id eſt, non ratione materiæ, ſed ratione formæ præcipuè conſiderantur. Themiſt. & Auerr. non ſunt ſecūdùm materiam, id eſt, de eorum eſſentia non eſt materia, quàmuis eſſentia non ſit ſine materia: ſed verior, & melior eſt expoſitio prior, vt diximus, ſecundum Philoponum, & Albertum.

Etenim iam, & de hoc dupliciter dubitabit quis.

Nota. NATVRA in duas diuiſa, dubium proponit item duplici via, & modo. Et attēde, quòd non ſunt duo dubia, vt volūt Expoſitores, ſed idem dupliciter propoſitum: & ita ſumenda eſt illa particula, dupliciter, quæ locum fecit obſcuriſſimum. Dubitatur igitur, cùm duæ ſint naturæ, an Phyſici ſit materiam ſolam, an formā ſolam conſiderare, an vtrumq;, nempè ex vtraq; compoſitum: quòd ſi hoc detur, nempè quòd compoſitum conſideret, etiā vtramq; conſiderabit naturam.

Dices, nonnè dixit in principio textus, quòd Phyſicus materiam, & formam cōſiderat? cur modò dubitat? Reſpondet Simpl. ob id dubitare, vt demōſtret, quòd tantum dixerat. Dubium. Ratio.

Vtrum igitur eiuſdem. Tex. XXII.

IDEM dubium altera via proponit, an vnius ſit ſcientiæ conſiderare materiam, & formam ſimul, an verò vnius ſit formam, alterius materiam cognoſcere. Circa quod dubium dicit, quòd ſi Antiquos inſpiciamus, non eſt difficile: hi enim materiam ſolam cognouerunt, partim autem de forma, vt patet de Empedocle, & Democrito, qui multa principia aliquo modo forma differentia poſuerunt, reliqui materiam tantùm.

Probat autem tripliei ratione quòd Phyſici ſit, non ſolùm formam, ſed etiam materiam cognoſcere. Prima ratio eſt ſumpta ab analogia artis, & naturæ, Ars imitatur naturam, vt notum eſt: ergo ita ſe habebit Phyſica circa conſiderationē naturæ, ſicut artes circa conſiderationem artificiatorum: ſed artes non ſolùm formā, ſed etiam materiam vſq; ad certū tamen limitem conſiderant: ergo & Phyſica formam etiam, & materiam cōſiderabit. Minorem probat. Medicus enim non ſolam formam ſanitatis conſiderat, ſed etiā materiam, puta phlegma, bilē, & reliqua in quibus eſt ſanitas. Nec conſiderat materiam omninò, puta remotam: non enim conſiderat hominem, vt corpus, vt ſubſtātiam, ſed vt ex contrarijs humoribus cōſtitutum. Similiter domificatoria ars cōſiderat formam domus, & materiam, ſed non remotam, puta terram, ex qua fiunt lateres, & arbores, ſed lateres, ligna, & calcem ſolùm, & vnaquæq; denique ars materiam ad certum limitem cognoſcit. Probatur tripliciter Phyſicum cōſiderare formam, & materiā. Primo.

Inſuper

Inſuper eiuſdem eſt. Tex. XXIII.

SECVNDAM facit rationem ad idem probandum. Eiuſdem eſt artis,& ſcientiæ finem, & ea quæ ad finem ſunt, media cõſideraret: ſed forma eſt finis: materia verò eſt ad finem: ergo eiuſdem ſcientiæ erit formã, & materiam cognoſcere. Maior eſt nota, minor probatur, quòd forma ſit finis, & per finem intellige cauſam finalem, quæ dicitur finis, cuius gratia.

Nam finis aliquando extremum, & limitem ſignificat, aliquando cauſam finalem,& ad hanc ſignificandam dicitur, finis, cuius gratia.

Probat autem ſic. Terminus alicuius motus non interrupti, ſed continuati eſt vltimum & finis, cuius cauſa, illius motus, ſed generationis cõtinuæ forma eſt termi nus ergo ea eſt vltimum, & cuius cauſa.

Nota ad cãm finalem duo ſunt neceſſaria. Vbi aduerte, ad cauſam finalem duo eſſe neceſſaria: Vnum, quòd ſit vltimum & extremum operationis: Alterum, quod ſit gratia cuius illa operatio fit, ac ob id dicitur finis bonum,& optimum: quia reliqua ordinentur in ipſum. Primum non ſufficit, nempè quòd ſit extremum. Si enim ego modò irem in Diui Petri, vt indulgẽtiam conſequerer,& media via occurreret aliquid impediens, quo minus abſoluerẽ: illud eſſet terminus,& extremũ meæ viæ, ſed non cauſa finalis; propterea eſt opus, vt ſit gratia cuius eſt via,& operatio. Propterea benè dixit Ariſtoteles, id, quòd eſt extremum motus continui, non impediti aliunde, id verè non ſolùm vltimum eſt, ſed etiam finalis cauſa: Vnde reprehẽdit Poetam, qui de morte alicuius loquẽs dixit, habet finem, cuius cauſa factus eſt: errauit: nam mors eſt quidem terminus vitæ, ſed nõ finalis cauſa, cùm non ſit optimum, id eſt, cùm non cõnceſſerit natura vitam, vt moriantur. non enim omne vltimũ finis eſt, cuius cauſa: & ſic debet locus intelligi, vt volunt Græci, quamuis S. Tho. longè aliter exponat, referens illud verbum, vult, ad Poetam, & non debet referri, ſed eſt ſenſus affirmatiuus: ac ſi dicat, ita eſt, non omne vltimum eſſe finem. Hunc Poetam Philoponus dicit eſſe Euripidem.

Quoniam & faciunt artes. Tex. XXIIII.

HIS duobus textibus probat materiam ordinari, vt medium ad formam: & quia locus eſt obſcurus valdè: primò ſenſum aperiam.

Aduerte primò: Artes mechanicas eſſe in triplici differentia: Quædam verſantur circa materiam, & harum quædam faciunt materiam ipſam: vt ars, quæ facit lateres, tegulas, calcem, ex quibus domus eſt facienda: Quædam non faciunt materiam, ſed factam diſponunt, vt ars dolãdi, & leuigandi ligna, ſcindendi lapides. Quædam artes ſunt in altero gradu, quæ in materiam talem formam introducũt, vt ars quæ ex leuigatis iam, & dolatis lignis triremem facit,& ex lateribus præparatis domum erigit: & tales artes Architectonicæ dicuntur, quaſi imperantes primis. Quædã ſunt ĩ tertio gradu, quæ forma iam introducta vtuntur, vt Nautica, quæ triremi vtitur, Equeſtris, Militaris,& aliæ. Quæ ſunt in primo,& ſecundo gradu, ſunt factiuæ, tertia non dr̃ factiua. — *Nota artes mechanicas in triplici differentia.*

Aduerte ſecũdò, quòd ſi velis ſcire cauſam harum artium, quæ in vſu conſiſtũt, ea eſt, quia homo eſt finis harum rerum quæ arte fiunt: ſunt enim ipſius gratia: propterea eſt iſta ars, ſecundum quam artificiatorum vſum tenet. — *Nota ſecundò. Cauſa artiũ quæ in vſu cõſiſtũt.*

Aduerte tertiò, quòd ſic ſe habeant iſtæ artes; tertiæ præſunt ſecundis, imperat enim nauta illi, qui triremem facit, vt talem & talem faciat, prout ipſe vſui videt fore accommodatam. Secundæ imperãt primis; qui enim triremem facit, imperat his qui circa materiam verſantur, vt ſic, vel ſic præparent, prout ipſe fore aptã ſuæ formæ intelligit: vnde vſualis eſt Architectonica, & inter factiuas ea, quæ formã inducit, quia hæ imperant. — *Nota tertiò. Quæ artes quib' imperãt.*

Ex his apparet clarè, quomodo materia ordinetur in formam, cùm hæ, quæ circa materiam verſantur artes, ab eo qui formam inducit, regantur: & hoc eſt quod Ariſtoteles voluit monſtrare exẽplo harum artium materiã ordinari in formã: & admodum obſerua hanc declarationẽ.

Nunc ad textum accedamus, quàmuis non — *Textus expõ.*

non ſint hæc ita in litera ordinata. Proponit igitur in hoc textu diuiſionem artium conſiderantium materiam, & vſualium. Sunt artes conſiderantes materiam ſimpliciter, id eſt, quæ faciunt materiam, & quæ conſiderant materiam operi accommodam, id eſt, diſponunt, & præparant materiam: & ſunt etiam artes quæ vtuntur, & reddit harum rationem, nempè, quia nos ſumus finis quodam modo omnium. At quia duplex eſt finis, alter cuius, hic autem eſt id propter quod operamur, vt Deus eſt finis cuius noſtrorum laborum: & amicus eſt finis cuius alius ſe illius amore in negotiis occupat. Eſt etiam finis, quo, nempe quo illum finem conſequimur, qui ſemper eſt operatio noſtra, vt finis quo, ſupernaturalis eſt viſio ipſius Dei; finis quo illius, qui ad amicum tendit, eſt videre, colloqui cum ipſo. Homo igitur finis eſt cuius harum rerum. At quia de hoc vtroq; fine nõ eſt modò locus tractandi, dicit ſe in Phyloſophia, puta morali hoc dixiſſe.

Duę igitur ſunt. Tex. XXV.

DISTINGVIT duas eſſe dominatrices materiæ, nempè vſualem, & quæ formam facit, & has cognoſcentes vocãt, id eſt, non facientes materiam: vſualis enĩ nihil facit, formalis operatur, ſed non materiam: ob id cognoſcens, & ſpeculans aliquo modo eſt, & in hoc differt ab effectrice, nempè materiali, quæ tantum operatiua eſt, quo fit vt illæ duæ Architectonicæ ſint, & impetent: ſed vnus artifex imperat materiæ, qui nempè formam conſiderat: dicit enim ex quo ligno, & quali fiat triremis: alter imperat formali, dicendo ex quibus motibus, & quos ad vſus illa ſit.

Ex his omnibus concludit, quòd in artificiatis materia propter opus & formam fit: in naturalibus autem materia propter formam eſt, non dicitur, fit, quia nos non facimus materiam in naturalibus. Atq; hæc eſt probatio minoris præcedentis ſyllogiſmi, nempè formam eſſe finem materiæ, intellige eſſe finem partialem: compoſitum enim, & totum eſt finis, & terminus totius generationis, & materiæ.

Amplius eorum, quæ ad aliquid. Tex. XXVI.

TERTIVM rationem propo- Tertia ra
nit: Materia, & forma ſunt correlatiua, ſed eadem eſt ſciẽtia correlatiuorum: ergo Phyſici eſt non ſolam formam conſiderare, ſed etiam materiam. Nec exiſtimes materiam, & formam eſſe correlatiua ſecundùm ſubſtantiam, & eſſentiam ſuam, ſed quòd habent quendam ordinem, & relationem annexam, ſicut ſcientia, & ſcibile, vt dictum eſt in Logica.

Nota verba Ariſtotelis: materia, inquit, eſt ad formam, & alia materia ad aliã formam: Per materiam intelligit materiam primam indifferẽtem ad quamcunq; formam ſubſtantialem: & per formam intelligit formas confusè, & indiſtinctè, nempè in communi. Per materiam verò aliã intelligit materiam ſecundam, nempè cum diſpoſitionibus, & accidentibus neceſſariis ad formas quaslibet in particulari, quas vocat formam aliam: vt ſit ſenſus, materia ſecundùm ſe ad formam ſecundùm ſe refertur: at hæc materia ad hanc formam: quælibet enim forma habet ſuas certas diſpoſitiones in materia diſtinctas ab aliis aliarum formarum, & nõ ſolùm in ſpecie, ſed etiam in indiuiduo, vt alia eſt materia ſecunda hominis, alia equi, & alia huius, alia illius hominis, alia huius, alia illius equi., quod docet Ariſtoteles de animalibus cõtra Pythagorã, 2. Animæ. tex. 54.

Quouſque ergo Phyſicum oportet cognoſcere formam.

LOCVM hunc benè exponit Simpl. Mouet dubium Ariſt. [illegible]que Phyſicus conſideret formam. Reſpondetque ſicut Medicus neruum, & Faber æs conſiderat, non abſolutè, ſed vt ſunt ſuę formæ accõmodata: ita Phyſicus formas, vt ad generationem ſunt: hæ autem ſunt quæ ſunt in materia, licèt ratione ſint ſeparabiles: per has enim formas generationes fiunt, vt Sol, & homo generant hominem: Sol, & equus equum: *De formis*

autem

Abſtractio math:matica vna eſt ex his, putà formalis, cum accidentia, puta figuras, & quantitates à ſenſibilibus accidenti bus ſeparamus, id eſt, illa intelligimus, ſenſibilibus non intellectis, quod abſque falſitate fit.

Ad ſecundum. Ad ſecundum reſpondetur, quòd Aſtrologia non tractat de aliqua ſubſtantia, vt ſubiecto, id eſt, nec quid ſit ſubſtantia aliqua, nec qualis ſit illa oſtendit, ſed agit de ſubſtantia, tanquam determinatione ſubiecti; ipſius enim ſubiectum eſt figura, & motus huius corporis, nempè cœli, & de his demonſtrat nō de cœlo, id eſt, de ſubſtantia ipſa, hoc enim eſt Phyſicum, & illud eſt, quod Ariſtot. in Metaphyſ. voluit circa Aſtrologiam.

Ad tertium. Ad tertium reſpondetur, quòd ſubſtantiæ naturales in ſua eſſentia, & ſubſtantia non habent motum, & mutationē, & accidentia, ſed ipſa eſt extra accidētia, in eo, quod non ſunt ipſarum eſſentiæ, & naturæ, tamen ipſæ ſubſtātiæ intrinſecè, & eſſentialiter habēt eſſe tales, vt habeāt principium motus, & mutationis; vnde mutationis principiū in ipſis eſſentialiter eſt. & hinc eſt, quòd à ſenſibili materia non abſtrahant: homo enim, & animal, de ſe principiū habent motus, non ſic res mathematicæ.

Ad quartum. Ad quartum. S. Tho. hìc, & Paulus volunt, illas medias eſſe magis Phyſicas, quā mathematicas, quàmuis S. Thom. ſuper Boet. de Triuit. 9. de diuiſione ſcientiarū, artic. 5. ad tertium, cenſeat eſſe magis mathematicas. Quidquid ſit, illæ ſunt magis mathematicæ, cum in ſubiecto, quod eſt forma ſcientiæ, cum putè mathematicis conueniant: nec Ariſtoteles oppoſitū dicit: has enim non dicit eſſe magis Phyſicas, quàm mathematicas, ſed quòd inter mathematicas hæ propius accedunt ad phyſicam.

Ad quintum. Ad aliud rñdetur, cum dicitur, vt Phyſica, illic denotatur conditio, vt cum dicimus, ignis vt approximatus cōburit, ſed non notat ratio formalis, ac ſi diceretur, ignis, vt calidus, cōburit. Hęc de quæſtione.

An Phyſicus conſideret materiam primam. Quæſt. V.

Senſus quæſtionis. Cum duplex ſit materia, & prima, ac remota, quę eiuſdem rationis eſt in omnibus rebus naturalibus corruptibilibus: & ſecunda, ac propinqua, quæ varia eſt pro formarum varietate, quælibet enim forma ſuas certas diſpoſitiones petit in materia: petimus, an Phyſicus materias haſce proximas tantùm conſideret, an etiam primam, & remotam. Hoc dubium mouet Auer. Com. 22. vbi citat Auicen. dicentem, Phyſicum non conſiderare materiam primam, ſed tantùm proximas; illa enim ad Metaphyſicum pertinet.

Opinio Auicen.

Fundamentum eius. Et ratio Auicen. eſt, quòd ita ſe habet Phyſicus, ſicut quilibet alius artifex: ſed nullus artifex conſiderat, niſi materiam proximam, & particularem vnius generis formæ, vt notum eſt, nec ergo Phyſicus niſi proximam conſiderabit materiam.

Secunda ratio. Secundò, ſi Phyſicus materiam primam conſideraret, poſſet, illam eſſe demonſtrare: ſed hoc non poteſt, cū ſit primum principium ſui ſubiecti, nec ipſius in Phyſica cauſa ſit: ergo non pertinet ad ipſum.

Tertia ratio. Tertiò poſſumus contra rationem Ariſtotelis argumentari, & probare, quòd nec materiam conſideret Phyſicus; nam ſi materiam conſideraret, eſſet, quia materia ad formam refertur, vt ipſe dicit, ſed materia, & forma non ſunt correlatiua, cum ſint ſubſtantiæ; imò materia non refertur niſi ad materiatum, ſeu id, cuius eſt materia: hoc autem compoſitum eſt.

Sententia communis circa quęſtionem. Circa hoc Auer. ibidem tenet, materiā primam pertinere ad Phyſicum, & communis eſt opinio, quàmuis Græci non id exprimant; exiſtimo, quia id erat certum ſatis, & ratio huius poteſt eſſe. Primo: artifex conſiderat materiam communē omnibus formis ſuæ artis, ſed Phyſicus conſiderat omnes formas naturales: ergo conſiderabit materiam communem illis: hæc non eſt niſi prima.

Prima ratio.

Secunda ratio. Præterea. Phyſicus cōſiderat generationes, & mutationes ſubſtantiales in communi: ergo conſiderabit ipſarū cauſam, & ſubiectum: hoc autem eſt prima materia.

Tertia ratio. Præterea materia prima eſt ſubiectum

mutationum, ſed ſub tali ratione non eſt Metaphyſici, qui motus non conſiderat: ergo erit Phyſici.

Nota ſecūdū Alber. qd d hoc ſenſerit Auicen. contra Auerroem. Alber. tract. 1. cap. 11. arguit Auerroem tanquã imponentẽ hoc Auicẽnæ, & dicit, ꝙ materia dupliciter poteſt conſiderari: Vno modo, vt refertur ad ipſum ens, eſt enim potentia quædã, quæ eſt altera entis pars, cui reſpondet actus, ex quibus duobus perficitur ens, & ſic nõ dicit priuationem, & eſt conceptus materiæ primus, & ſub tali conſideratione materia dicitur primò prima: Altero modo põt conſiderari, vt eſt ſubiectum mutationum, & ſic dicit ſecum priuationem, & ſub hoc conceptu, qui poſterior eſt, dicitur ſecundò prima. Modò vult ꝙ primus cõceptus ad Metaphyſicum, ſecundus ad Phyſicũ ſpectet: & hanc fuiſſe intentionem Auicennæ. Doctrina quidẽ hæc vera eſt, parùm refert, ꝙ fuerit illa mens Auicennæ, vel non.

Ad primum. Ad primum argumentum reſpõdetur, ꝙ eſt diſpar ratio, vt dicit Auerroes, inter Phyſicum, & alios artifices. alij enim conſiderant aliquas formas artificiatorum, non omnes: ob id non habent conſiderare materiam omnium artificiatorum communẽ; at Phyſicus conſiderat oẽs formas naturales, ob id conſiderabit materiã illis oĩbus communem, & hæc eſt prima.

Ad ſecūdum. Ad ſecundum reſpondet Auer. ꝙ Phyſicus nõ demonſtrat a priori materiam eſſe, ſed à poſteriori, per ipſas mutationes, vt dictum eſt, & ſic materiam conſiderat.

Ad tertiũ. Ad tertiũ, aduerte ꝙ materia eſt in potentia, & ad compoſitum, & ad formam. Ad compoſitum quidẽ eſt in potẽtia paſſiua primò, quia ex materia cõpoſitũ primò fit, & ſecundariò ad formã, quæ ſimul producitur cum compoſito: ad formam aũt eſt in potẽtia receptiua, vnde ad vtrũque referri põt variis rõnibus, & modis.

Nec exiſtimes, ꝙ materia, & forma prior ſus relatiua ſint: ſunt n. abſoluta ſimpliciter, vt dicũt S. Tho. & Alber ſecũ tamẽ ferunt aliquam relationem, & reſpectum.

Nominales dicunt materiam eſſentialiter non eſſe relationem, ſed denoĩatiuè.

Burleus dicit materiam eſſe aliquid, id eſt, ſubſtãtiam, in ſe tamẽ hr̃e ad aliquid, .i. reſpectum, ſeu eſſe ad aliquid in ſecundo modo dicendi per ſe. Omnes autem hæ locutiones ad idem tendunt.

An ars imitetur naturam. *Quæſtio VI.*

QVÆSTIO hæc ſolùm ad declarationem eſt propoſita, non ꝙ ſit controuerſia inter Philoſophos. Hæc propoſitio, Ars imitatur naturam, triplicem ſenſum facit: Primus eſt; effectus artis, ſeu artificialia ſunt ſimilia naturalibus. Alter eſt, agens ſecundùm artẽ aſſimilatur agẽti naturali. Tertius eſt, forma artis eſt ſimilis formę naturali: & omnes tres ſenſus veri ſunt. Tamen vt manifeſti fiant, eſt primũ argumentũ. Artificialia non habent in ſe motus principium, vt talia ſunt: naturalia verò habent: non ergo ſunt ſimilia. Senſus q̃onis triplex. Argumẽta in oppoſitum. Primum argũ.

Secundò: agens naturale nõ eſt liberũ, ſed neceſſario agit; ignis enim non poteſt non comburere, ſi combuſtibile ſit appoſitum. ſed agens ſecundùm artem eſt liberum, agit enim quãdo vult, & quouſq; vult, non ergo ſimilantur. Secundũ argũ.

Tertiò. Forma naturalis eſt ſubſtantia, vt diximus, at formæ artium, & artes ipſæ accidẽra ſunt: nõ ergo ſimilitudo vlla eſt. Tertium argũ.

In huius declarationem ſit prima concluſio. Res artificiales ſimilantur naturalibus in forma, in materia per ſe, & in toto ipſo compoſito. Prima cõcluſio.

Aduerte primò. accidentia ſenſibilia ferè omnia natura multis communia fecit, vtpote albedinem, nigredinem, calorem, frigiditatem, magnitudinem, ſapores, & reliqua; Hæc enim animatis, & inanimatis abſq; diſcrimine inſuit. Vnum tamen inter hæc reſeruauit natura propriũ ſingulis ſpeciebus, & id figura, ac forma exterior eſt, quam diuerſam diuerſæ entium ſpecies, imò aliquando ſpecierum indiuidua ſortiuntur. Primum fundamẽtum.

Et hoc optimo conſilio factum eſt: nam cùm homo, qui huius mundi rex eſt, & in cuius gratiam hęc facta ſunt, à ſenſu dependeat in ſua intellectione, ac ſenſibus ſubſtantias non percipiant, niſi per accidentia, profectò deciperetur ſemper, nec poſſet rerũ formas, ac ſubſtantias diſtinguere, niſi accidentia aliqua ſenſibilia eſſent, quibus tales formę ſubſtantiales deſignarentur, & tales ſunt rerum figuræ, & formæ exteriores, quas cùm viſus diſcernat,

cuiuſcunque ſubſtantiæ, ſed illius quę motus principium habet, ac mutationibus, & accidentibus ſenſibilibus eſt ſubiecta: vnde pro ſubiectis habet ſubſtantias ſenſibiles, & naturales. Mathematicus verò paſſiones ſpeculatur, non vllius ſubſtantiæ, ſed de accidenti oſtendendo, non autem de quocunq; accidenti.

Eſt enim duplex accidens; quoddam ſecundum ſe mutationi expoſitum, id eſt, quod non eſt, niſi ex mutatione aliqua procedens, vel mutationis alicuius eſt cauſa, vt ſunt primæ qualitates, & ex his compoſitæ, vt colores, ſapores, odores, & huiuſmodi ad Phyſicum pertinent, nec de his ſcientia vlla, præter Phyſicam eſt, cùm non niſi mutatione, & motu conſiſtant, nec aliter quàm per mutationem, vel ad mutationem ſint. Quædam ſunt alia accidentia, quæ licèt cum mutatione ſint, tamen ex ſe à mutatione non dependent, nec mutationis cauſa ſunt, quales ſunt quantitates, & ea quæ quantitatem ſequuntur. Hæ enim non ſunt mutationum cauſa, nec ex ſe ex mutatione proueniunt, cùm in cœlo ſint quantitates, & figuræ non ex mutatione factæ, ſimiliter dimenſiones, proportiones, & ſimilia non ad mutationem pertinentia, nec tanquam ipſius effectus, nec tanquàm ipſius cauſæ. Et talium eſt ſcientia Mathematica: agit enim de quantitatibus, de figuris, & proportionibus, & proprietatibus ipſarum, quæ ab ipſa abſq; motu proueniunt.

Tertium fundamentum. Mathematicæ ſunt in duplici differentia.

Aduerte tertiò, quòd Mathematicæ ſunt in duplici differentia, Quædam quæ huiuſmodi accidentia in vniuerſali cognoſcunt, vt quæ agit de figura in communi, & qualiber ſpecie, non determinando ad materiam, ſic quæ agit de numero in communi, abſtrahēdo à quolibet ſubiecto, & hæ dicuntur purè Mathematicæ.

Quædam aliæ agunt de huiuſmodi accidentibus in particulari, vt de figura cœli, de motu ipſius, tanquam de quodam quanto, de numero ſonoro, de linea viſuali, & tales vocantur Mathematicæ mediæ.

Quo earum ſubiectū differat à Phyſico.

Vbi attende maximè cum Auer. com. 18. quòd hæ non tractant de ſubſtātia ſubiecta iſtis accidētibus, nec de ipſis, vt alteri inſunt, ſed de ipſis ſecundùm ſe, alia demonſtrando de eiſdem, & in hoc differūt à Phyſica omnes hæ; Phyſicus enim talia accidentia de ſubſtantiis oſtendit, vt ipſis competunt: At Mathematicus de iſtis accidentibus aliud oſtendit: vt Phyſicus de corpore oſtendit quantitatem, figuram, motum: Mathematici de his ſecundùm alia oſtendunt: vnde dixit Lincon. benè, quòd id, quod Phyſicus habet pro prædicato, & paſſione, id habet Mathematicus pro ſubiecto, cùm tale eſt quod abſq; mutatione poſſit intelligi, quāuis Phyſicus, vt in ſubiecto mutabile illud eſt, conſiderat: & hoc eſt quod diximus in concluſione prima, nempè quòd conueniūt Phyſicus, & Mathematicus in re conſiderata, ſed non in ſubiecto, nam quod vnius eſt ſubiectum, alterius eſt paſſio: & hoc eſt quod alij dicunt, Phyſicum, & Mathematicum differre in modo conſiderandi. Et hæc ſufficiant pro declaratione primæ cō cluſionis: & ſunt memoriæ mandanda: & magis in ſolutione argumētorum iſta nota fient.

Secunda cōcluſio.

Secunda concluſio. Phyſicus, & Mathematicus differunt in modo definiēdi.

Primum fundamētum. Diuerſus mod' definiendi Phyſici, & Mathematici.

Aduerte, duo eſſe quæ in ſcientiis præcipuè definiuntur, & ſubiecta, & paſſiones, in quibus definiendis eſt diſcrimen inter Phyſicum, & Mathematicum. Phyſicus quidem definit per materiam ſenſibilem, id eſt, per materiam motui, & mutationi, & qualitatibus ſenſibilibus ſubiectam, at cùm magno diſcrimine, nam paſſiones definit per materiam, non tanquam partem rei definirę, ſed tāquàm ſubiectū, vel tanquam cām, vt qui dicit, ſerenitas eſt ventorū quies, tranquillitas eſt maris qes, per materiā, quæ ſubiectū eſt, definit: Qui verò dicit, tonitruus eſt ſonus percuſſionis exhalationis cum nube, materiā dicit, ſed cauſam; At cum ſubiecta definit, materiam, vt partem ſubſtantiæ dicit; nam ſubſta[illegible] naturales includunt materiam, vt p[illegible] ſui: & ſic definitur homo per os, carne[illegible]c. quæ ipſius partes ſunt.

Ad explicandum hunc diuerſum modum includendi materiam, quem docet Ariſtoteles. 7. Meta. cap. 10. tex. 34. ſunt duo exempla, alterum eſt ſimum, per hoc enim intelligitur modus definiēdi paſſiones: ſimitas enim naſum dicit, vt ſubiectū & cauſam: alterum eſt ſtatua, & domus, &

cætera artificialia: hæc enim materiam, vt partem ſui dicunt: pars enim ſtatuę eſt ęs, & figura, vt ibi docet Ariſtoteles, ſicut materia eſt pars hominis. vnde in 8. Meta. cap. 1. laudatur Architas, qui in definitione horum vtebatur materia: Similiter in definitione naturalium: hic eſt modus definiendi Phyſicus.

Mathematicus verò paſſiones ſuas, & ſubiecta definit, ſed non vtitur materia ſenſibili: vtitur tamen ſua materia, puta quantitate; vt enim eſt materia ſenſibilis, & forma compoſitum naturale facientes, ita figurę illæ, & quantitates faciunt triãgulos, quadrangulos, & reliqua mathematica; vnde Mathematicus paſſiones per ſubiecta ſua, vt per materiam definit: vt definiendo par, impar, & reliqua: Similiter ſubiecta per quantitatem definit, vt figuras per lineas, & hoc docet Ariſtoteles. 7. Metaph. cap. 11. tex. 38. vbi reprehendit Platonem, qui omnino iſta ſine vlla materia definire contendebat, & docet habere ſuam materiam, ſicut homo habet os, & cætera, licèt non ſit ſenſibilis: & ſic patet propoſita concluſio.

Tertia cõcluſio. Diuerſus modus demonſtrandi Phyſicæ & Mathematicæ.

Tertia concluſio; Phyſicus, & Mathematicus differunt in modo demõſtrandi. Explicatur hoc. Phyſicus frequenter vtiť demonſtratione effectus & ſigni, quia ipſius cauſæ frequentius ſunt occultæ, nec per ſe ſenſibiles: effectus verò ſenſibiles ſunt, vt mors, corruptio, gñatio, motus, & ſimilia ad ſenſum patent, ipſorum cauſæ à ſenſibus ſunt remotæ: At Mathematicus frequentius à prioribus procedit, cũ cauſæ notiores ſint effectibus: à ſenſu eñ abſtrahit, & in intellectu notius eſt, quod prius eſt. Nec intelligas propter hoc; ꝙ Phyſicus per cauſas non demonſtret: demonſtrat enim, vt dicemus inferius in hoc libro,

Quarta cõcluſio Diuerſa certitudo Phyſici, & Metaphyſici.

Quarta concluſio. Phyſicus, & Mathematicus differunt in certitudine. Explicatur. Effectus Phyſici non ſemper in vniuerſum eueniunt, ſed fit defectus aliquãdo: vt nõ ſemper in ſenectute canities contingit, nõ ſemper viri habent barbam, non ſemper homo habet duos oculos: & hoc ex eo, ꝙ materia, ex qua huiuſmodi res conſtant, indifferẽs eſt, & multorũ receptiua, ob id impeditur aliquando multis diſtracta: vnde. 2. Meta. tex. 16. tradẽs huius non exactę certitudinis rationẽ, dicit, natura materiam habet. Nõ tamen ob id putandum eſt, non eſſe ſcientiam horum: eſt enim, vt diximus in Poſterioribus: ſunt enim gradus in certitudine ſcientiarum.

At res Mathematicę, cùm ab hac materia ſeparent, ſimpliciter neceſſariæ ſunt, ſemper enim triangulus habet tres angulos, & reliquæ paſſiones ſubiectis inſunt: His igitur ſic expoſitis poſſumus ad argumenta reſpondere.

Ad primum: admittimus Mathematicas de ſenſibilibus tractare, ſed quæ ſecundùm ſe ſenſibilia, & mobilia nõ ſunt, vnde aliquę ipſarum abſtrahunt. — Ad primum.

Nota. Quid ſit abſtractio, & quotuplex.

Vt autem intelligas quid ſit iſta abſtractio, aduerte non eſſe aliud abſtractionẽ, quàm ſeparationẽ vnius ab altero ſibi cõiũcto. Hęc abſtractio duplex eſt; altera realis, altera rationis, ſeu cognitionis. Realis eſt, cùm re ipſa vnũ ab alio ſeparatur, vt cùm anima per mortem à corpore ſeparatur, & manus à manu coniuncta ſeparatur. Rationis eſt, cùm id non fit, niſi tantum cognitione, & conſideratione, vt cùm vnum intelligo, non intellectis aliis illi coniunctis, nempè intelligo animal non intellectis ſpeciebus; talis eſt abſtractio rationis.

Iſta adhùc eſt duplex, quædã ſimplex, quę ab Alberto definitiua dicitur. quædã compoſita. Simplex eſt, cùm vnum ſimplici cognitione cognoſco, non intellecto alio ſibi cõiuncto: Compoſita eſt, cùm intellectus enunciando vnum ab alio diuidit, vt cùm hominem non eſſe leonem cõcipimus. In hac abſtractione ſemper inest verum, vel falſum: at in ſimplici non eſt veritas, nec falſitas.

Simplex rurſum triplex eſt, vniuerſalis, cùm ſuperiora non intellectis inferioribus conſideramus; Subiecti, cùm ſubiectum abſq; conſideratione accidentium cognoſcimus; Formalis, cùm accidens ab accidenti, aut rẽ à re abſtrahimus, vt cùm dulcedinem ab albedine lactis abſtraho, & formam à materia, & ſimiles formæ abſtrahuntur ab aliis.

Oẽs hę ſimplices abſtractiones nõ ſunt aliud, ꝙ̃ ſimplices cõſiderationes rerũ, nõ cõſideratis aliis quę cũ eis erãt, in quibus oĩbus nulla eſt falſitas, aut veritas.

Abſtractio

Aduerte vlterius. cum aliquid dicitur cauſa, quæcunq; illi conueniunt, etiam dicuntur cauſa, vt ſi æs eſt cauſa ſtatuæ, & eſt corpus, & ſubſtantia, etiam iſta dicuntur cauſæ ſtatuæ, & hoc non ſolùm in cauſa materiali, ſed in omni alia: & ob id dicitur, Horum genera: quo autem modo iſta cauſæ ſint, poſterius ipſe Ariſtoteles explicabit.

Alio autem modo forma, & exemplar.

Alium modum cauſæ ponit, nempè formam, & exemplar, quæ eſt ratio, quod quid erat eſſe, i. vnde ſumitur definitio rei, dicitur enim forma, vt dat eſſe: dicitur exemplar, quatenus agens producit effectum ſibi ſimilem in forma: dicitur ratio definitionis, quia præcipua pars definitionis, & naturæ rei forma eſt.

Ponit exemplum, vt forma: diapaſon eſt proportio dupla, & numerus, & partes definitionis. Nam ſicut in materia aliquid dicebatur cauſa materialis, & etiam ipſius genera, ita in forma: nam diapaſon quod eſt conſonantia perfectiſſima, habet pro forma proxima proportionem duplã, & numerũ, qui ſuperior eſt, & denique partem definitionis, vt proportionem, nã dupla proportio proportio eſt. Exemplũ eſt muſicum parum ad nos attinens, dummodo res intelligatur, ac ſi dicas, forma hominis eſt animal rationale, & animal, & rationale, & horum genera: definitio enim quiditatiua, & ipſius partes locum habent formę reſpectu ſuppoſiti.

Amplius vnde principium mutationis primum. Tex. XXIX.

Quid efficiens. Tertium modum cauſæ ponit, nempè, id vnde eſt principiũ motus, aut quietis primum. Hoc denotat cauſam efficientem: ipſa enim eſt, quæ primò incipit operari à qua procedit motus, & quietis principium primum.

Ponit exemplum: conſultor eſt cauſa eorum, quæ conſilio fiunt, & pater filij, ſaciens facti, & mutans mutati. Philop. & alij hæc duo referunt, vt ſint ſuperiora aſſignatarum cauſarum, ſicut ſupra dixerat, horum genera: nam faciens eſt ſuperius patre, & mutans ſuperius conſultore.

S. Thom. melius hoc interpretatur de diuerſis cauſis efficientibus, & licèt ipſe aſſignet eas, tamen non videntur textui conformes.

Ob id ſic dicamus, per conſultorem, intellexit cauſas morales: per patrem, cauſas naturales ſubſtantiæ productiuas: per faciẽs, cauſas artificiales: per mutans, cauſas naturales alterantes: eſt etiam in his ſemper repetendum, Horum genera.

Præterea, vt finis hic autem eſt id.

Vltimum modum cauſæ ponit id cuius gratia aliquid fit, per quod intelligitur cauſa finalis, vt deambulationis finis ſanitas: deambulatur enim propter ſanitatem. Oſtendit autem finem eſſe cauſam, quia dubium poterat eſſe, cùm non dum ſit, vt cum ſumitur potio propter ſanitatem, quæ nondum eſt: & dicit, quod tunc exiſtimamur reddidiſſe cauſam, cum finem expreſſimus: eſt ergo finis cuius gratia fit aliquid, cauſa. Quid finis.

Declarat autem quorum ſit finis, cauſa, dicens; eorum omnium eſſe cauſam, quæ ſunt inter primum efficiens, & ipſum finem: vt à medico, qui eſt efficiens primus, vſque ad ſanitatem, media ſunt potiones, purgationes, euacuationes, dietæ, inſtrumenta ſcindendi venam, & alia huiuſmodi, quorum aliqua ſunt operationes, vt ſciſſio venæ, purgatio, euacuatio, alia organa, & inſtrumenta, quibus tales operationes exercentur, & horum omniũ ſanitas eſt finis: & idem dicendum in alijs: finis enim eſt cauſa omnium mediorum, quæ ſunt ad finem.

Cauſæ igitur ferè tot modis. Tex. XXX.

Tria, quę inſunt cauſis. Primum.

TRia, quæ cauſis his inſunt ponit. Primum eſt: eiuſdem effectus plures eſſe poſſunt cauſæ per ſe, non tamen vnius generis, ſed diuerſorũ, vt ſtatuæ vnius quatuor ſunt cauſæ, materia æs, forma ipſa figura, efficiens ſtatuarius, finis id, propter quod ſtatua fit: idem euenit in rebus naturalibus.

Secundũ.

Secundum. quædam poſſunt ſibi inuicem eſſe cauſæ, ſed non in eodem genere cauſæ, vt ſanitas eſt finis deambulationis, & deambulatio eſt efficiẽs ſanitatis. Idem intellige de materia, & forma, vt dicit Auer. nam forma eſt cauſa materiæ, vt ipſam perficit, materia etiam eſt cauſa formæ, vt ipſam ſuſtentat, & recipit.

Tertium.

Tertium. Eadem poteſt eſſe cauſa contrariorũ per ſe, ſed vnius poſitiua, alterius priuatiua, ſicut nauta ſua præſentia eſt cauſa conſeruationis nauis, abſentia autẽ ſubmerſionis.

Nota primò.

Hoc exemplum intellige non in vniuerſum, ſed tunc dicitur cauſa ſubmerſionis, quando, ſi ipſe eſſet præſens, non ſubmergeretur nauis: tunc conſeruationis, cum niſi eſſet præſens, non conſeruaretur: poteſt enim aliquãdo eſſe cauſa per accidens horum. Intellige etiam, quod eſt cauſa ſuo genere, non tamen totalis, nam etiam venti, & aquæ ſunt pariter cauſa illorum effectuum.

Nota ſecundò.

Poteſt aliud exemplum huius aſſignari: nempè Sol, qui ſua præſentia in noſtro hemiſphærio facit diem, ſua abſentia noctem, & vtrumq; per ſe facit.

Omnes autem nunc dictæ cauſæ. Tex. XXXI.

HVeuſque cauſarum varia poſuit exempla, & alia etiam occurrunt præter illa, propter quæ forſan aliquis exiſtimaſ-

Nota. Oẽs cauſæ reducũtur ad quatuor genera.

ſet plura eſſe cauſarum genera. Hoc remouet Ariſtoteles docens, ad quatuor cauſarum genera prædictas omnes cauſas reduci, præſertim cum hucuſque nondum declarauerit Ariſtoteles, quot ſint cauſæ, ſed tantùm eas enumerauerit, vt dicit Auer. Ad materialẽ cauſam reducit omnia iſta, elementa ſyllabarum reſpectu, materiam factibilium, ignem, & reliqua elementa mixtorum corporum, partes totius, præmiſſas concluſionis: in quibus triplicem indicat materiam, vt notant Themis, & Alex.

Eſt enim materia alterationis, materia compoſitionis, materia compoſitionis, & alterationis ſimul. materia alterationis eſt id, ex quo corrupto, aut alterato fit aliquid, vt ex pane ſanguis: compoſitionis eſt ea materia, quæ componit aliquid, nulla in ea mutatione exiſtente, vt literę ſunt materia compoſitionis ſyllabæ: Compoſitionis, & alterationis ſimul eſt, cum multa componunt aliquid, ſed corrupta, aut alterata, vt elementa faciunt mixtum, & acetum, ac mel componunt oximel: Has materias indicant iſta exempla. — Materia alterationis, compoſitionis, & vtriuſque ſimul.

Per elementa, & partes ſyllabarum, & totius intelligitur materia cõpoſitionis, quia nõ eſt vnius ratio compoſitio in compoſitis, aliqua enim ſolum aggregatione componuntur, vt cumulus, alia colligatione, vt manipulus, alia conglutinatione, alia ordinatione, & omnia intelliguntur ſub materia compoſitionis, ob id duobus exemplis explicantur. Vide. 8. Meta. cap. 1. per materiam factibilium intelligitur materia alterationis, & per præmiſſas concluſionis, per elementa verò materia compoſitionis, & alterationis ſimul. — Materia compoſitionis varia.

Dubitabis, quæ materia ſit illa, prima. l. ſecunda ſubſtantialis, de qua locuti ſumus? Themiſt. vult eſſe alterationis ſolũ reſpectu formæ, & benè dicit. Sed aduerte eſſe tres materias alterationis: Primo eſt, quæ per alterationem aliquam in ſe facit aliquid & talis eſt materia iſta prima, nam non generatur quicquam ex ea, niſi amittat priuationem, & etiam alia ab ea expellatur forma: partim enim dicebatur corruptibilis. Alia eſt, ex qua fit aliquid, ſed per corruptionem ſui, vt ex pane fit ſanguis, tamen forma panis deſtructa. Tertia eſt, ex qua fit aliquid, facta prius in ea aliqua mutatione, vt ex ære fit ſtatua, æs autem prius mutationem, nempè partium aliquam ſubtractionem. l. deciſionem ſuſcipit: omnes igitur hæ materiæ alterationis dicuntur, — Dubium primum. Solutio. Tria ſunt materiæ alterationis genera.

ſcernat, maximè ad cognitionem viſus prodeſt, vt dicitur 1. Meta. cap. 1.

Hæ igitur figuræ ſequuntur formas ſubſtantiales. Vide S. Thom. 7. Phyſico. Lectione 5. adeoque ſunt illis coniunctæ, & illarum comites, vt multi exiſtimarint, ipſas eſſe rerum ſubſtantias, vt refertur 3. cœli. cap. 4. & hoc volebant dicere illi, qui aſſerebant lineas, & ſuperficies eſſe rerum ſubſtantias, vt dixit Pytagoras 1. Meta. cap. 7. tex. 24. Et id dubitatur 3. Meta. c. 5. & 7. Meta. c. 2. Arte vera non ſunt formæ ſubſtantiales, ſed ipſarum iudicia. Hinc eſt, quòd perfecta ſimilitudo duarum rerum maximè attendatur in figura, adeò, vt eiuſdem ſpeciei videantur, quæ figurã participant eandem, & eodem nomine nominentur: vndè propter hoc pictum hominem vocamus hominem, & imagines eiſdem nominibus, quibus ea, quorum imagines ſunt, nominamus, vt notum eſt.

Secundũ fundamẽtum. Nota primo, duplicẽ artem. Aduerte ſecundò, quòd artes circa has figuras verſantur: conantur enim effectus in figuris cum naturalibus ſimilare. Eſt tamen duplex ars: quædam, quæ verſatur circa actiones, vt ars cantandi, ſaltandi, nauigandi: & aliæ quædam, quæ verſantur circa res factas, vt domificandi, pingẽdi, faciendi ſtatuas, & aliæ: & in his eſt pcipua ſimilitudo, de qua loquimur, adeò, vt ars, quæ pingit leonem videatur quodammodo leonem facere propter illã figuram, quæ comes eſt formæ ſubſtantialis, & non ſolùm propter figuram, ſed etiã propter modum ipſius materiæ, ex qua fiunt res hæ· materia enim in naturalibus patitur aliquam mutationem, vt ex ea fiat aliquid, vt ex aqua fit aer, mutata tamen aqua· ita etiam ex ligno fit ſtatua, aliquo tamen modo ligno mutato, nempè dolato, & ſciſſo, & paſſo aliquam diſpoſitionẽ, vt illam recipit formam.

Nota ſecundo. Ex quo fit, quòd ſicut non dicitur homo eſt terra, ſed terrenus, q a ex terra mutationem paſſa homo eſt factus: ita nõ dicitur ſtatua eſt aurum, ſed aurea, domus eſt lapis, ſed lapidea, vt dicitur 2. Gene. cap. 1 & 7. Phyſi. c. 3. & hanc rationem huius dat Ariſt. 7. Meta. cap. 7. tex. 26.

Tertium fundamẽtum. Aduerte tertiò, quòd ſtatua, & iſta artificiata non ſunt, ſicut reliqua nomina accidentalia, album, calidum, curuum: hæc enim dicunt corpus, non vt partem, ſed vt ſubiectum, at iſta ipſam materiam habent pro parte, vnde ſicut caro, & anima faciunt hominem, vt duæ partes, ita aurum, & figura ſtatuam in genere artificiali: vndè benè dixit Paulus Venetus, quòd huiuſmodi nomina non dicunt formam, vt alia cõnotatiua, ſed totum ipſum compoſitum: & hoc docet 7. Meta. cap. 10. tex. 34. Ac in hoc maximè ſimilantur naturalibus. Ex his omnibus patet ſenſus, & veritas concluſionis primæ, nempè ꝙ artificialia ſimilantur naturalibus in formis exterioribus, & in materiis aliquo modo, & etiã in ipſis totis compoſitis, ad ſenſum prædictum in fundamentis.

Secunda concluſio. Secunda concluſio Artifex imitatur agens naturale in modo operandi. Iſta ſimilitudo conſiſtit in duobus: primò, ſicut agens naturale effectum producit aſſimilando eum ſibi in forma, ſecundum quã producit, ignis enim ignem, leo leonem, homo hominem producit: ita artifices tales effectus producũt, vt ſimiles ſint idolis, & imaginibus, quas ſibi in mente fingunt, & ſecundum quas operantur.

Secundò, ſicut agens naturale operatur materiam diſponendo, & ab imperfectis incipit: ſic & artifex ipſe, & ex hoc ſequitur, quòd artis forma aſſimilatur formæ naturali aliquo modo: producit enim res quælibet ſibi ſimilem, licèt in arte non ſit ſimilis ſpecie effectus factus arti, & idolo ſecundùm quod fit.

Tertia concluſio. Tertia concluſio, Ars aliquando imitatur effectus naturales præexiſtentes, aliquando eos, qui debebant præexiſtere.

Nota duplex genus artis. Aduerte duplicem artem. Eſt quædam ſimia naturæ, quę ea, quę natura facit, imitari ſuo modo conatur, vt ars, quę pingit, quę facit ſtatuas, & ſimiles, & hæc imitatur naturæ effectus præexiſtentes. Altera eſt, quæ ſupplet ea, in quibus natura deficit, vt ars faciendi domos, veſtes, & ſimilia neceſſaria vitæ, & hæc non imitatur effectus præcedentes naturæ, ſed qui deberent præcedere, id eſt, tales facere conatur, quales faceret natura, ſi eos faceret.

Ex his omnibus colligitur, illam propoſitionem, Ars imitatur naturam, eſſe verã in illo triplici ſenſu, qui propoſitus eſt.

Dub.

dicuntur, ſed non eodem modo.

Dubium ſecundũ. • Vlterius dubitabis, quomodo dicitur materia id quod corrumpitur, vt patet de pane, & elementis: non enim permanent. Dico, ꝙ manent quidē non tamen ſecundum ſe tota, ſed ſecundum ſui partem, puta materiam, & ſecūdum virtutes, ac proprietates aliquot, vt in mixto manent materiæ elementorum, & virtutes ipſorum, Solutio. puta qualitates: & hoc ſat eſt, vt materia dici poſſint.

Dubium tertium. Solutio. Vlteriùs dubitabis, quomodo hìc partes dicantur materia, cum ſuperius tex. 28. dictæ ſunt forma. Auer. vult illud de partibus definitionis eſſe intelligendum, quæ forma ſunt, hoc verò de partibus integrantibus. S.Tho.autem melius, etiam de partibus definitionis vult hoc intelligi, & diſtinguit benè partes definitionis: ſi enim ad ipſum definitum cōparentur, for mæ locum habent: ſi verò ad ipſam definitionem, cuius partes ſunt, rationem habent materiæ, & tota definitio eſt, vt forma.

Dubium quartũ. Sed tunc quæres, quomodo definitio, quæ datur per materiam, & formam, poſſit hoc habere: non enim partes definitio nis erunt definiti forma, ſed vna tantùm. Reſpondet S.Tho.quòd materia, & forma in communi, vt ſunt de natura hominis, & compoſiti habent rationem formæ reſpectu ipſius ſuppoſiti, quàmuis vna reſpectu alterius partis ſit materia, vnde humanitatem dicimus formam hominis, & tamen humanitas dicit materiam, & formam. Sed hoc poſtea magis declarabitur.

Dubi quintũ. Vlterius dubitabis, quomodo præmiſſæ dicantur materia concluſionis. Reſpondet San. Tho. quia extremitates præmiſſarum componunt concluſionem. Melius reſpondet Simpl. quòd ſi totum ſyllogiſmum conſideremus, tunc præmiſſę ſunt, vt materia, concluſio, vt forma: quia concluſio determinat, & perficit ſyllogiſmum. Hoc etiam recipit Auer. dicens, præmiſſas eſſe, vt potentiam, concluſionem, vt actum.

Harum autem aliç quidem ſunt.

Alex.& Philop. iſta verba legenda eſſe cēſent à principio textus, vt cum dixiſſet, quatuor eſſe modos cauſarum: ſequatur, harum, quædam ſunt, vt ſubiectum, & materia. At Simpl. non recipit hoc, & magis ad literam dicit, quòd in exemplis propoſitis non ſolùm materia, ſed etiam forma continebatur, vt puta ſyllaba, & elementa, totum, partes, præmiſſę, concluſio: ob id dicit, horum enumeratorum quædam eſſe materiam, vt omnes partes reſpectu totius: quædam eſſe quod quid, id eſt, formam.

Et nota, quòd formam triplici nomine explicat: dicit enim totum, compoſitionem, ſpeciem, vt notet tres modos formarum correſpondentes tribus materijs, vt notant Themiſt.& Alexan.& Auer. Eſt enim forma alterationis, quæ eſt forma reſpectu alterius partis materiæ, & hæc dicitur ſpecies. Eſt forma compoſitionis reſpondens materiæ compoſitionis, vt forma domus eſt talis compoſitio, ſimiliter forma cumuli, forma manipuli, talis colligatio, & hæ formæ dicuntur compoſitio. Eſt forma compoſitionis, & alterationis, vt forma oximelis, forma mixtorum, quæ. 8. Meta. dicitur ab Ariſtotele mixtio, & hæc dicitur totum, quamuis totūm ſit vocabulum commune includens etiam compoſitionem, huic tamen modo appropriatur. Nota. Forma triplex Alterationis, & Cōpoſitionis & vtriuſque ſimul.

Semen autem, & Medicus.

Conſtituit modò cauſam efficientem, ad quam reducit ea omnia, vnde incipit motus, vt ſemen, Medicus, conſultor, & ipſum faciens omnia. Vbi nota, per ſemen intelligi cauſas inſtrumentales: per faciens omnia, intelligi efficientes principales. Plato enim ſeparabat nouum genus cauſæ inſtrūmentalis: Ariſtoteles verò ad efficientem cauſam reducit, & inſtrumētalem, & principalem, ſicut cauſam exemplarem etiam reduxit ad ipſam formalem: vnde in numero cauſarum quantum ad rem cum Platone conuenit.

Aliæ autem, vt finis, & bonum aliorum.

nota.

Quartum genus cauſæ ponit, nempè finem, cuius gratia aliquid fit, & eſt bonum aliorũ, quæ ad ipſum ordinantur, quia id quod mouet ad operandum, & eſt finis, ſemper habet rationem boni, quamuis non ſemper veri, ſed aliquando apparentis, præſertim in animalibus, & homine, quæ mouentur ad operandum ſemper propter bonum, ſed illud bonum non ſemper verum eſt, vt patet: nam in naturali appetitu finis ſemper bonum verum eſt: in animali, & rationali non ſemper, hoc dicit bène Albertus hic: vtrobique tamen finis bonum quid eſt, vt finis eſt. Ex his concludit quatuor eſſe cauſarum genera, ad quæ omnes cauſæ reducuntur.

Cauſæ igitur tales, & tot ſunt. Tex. XXXII.

Varia differentia cauſarũ.

Vnamquamq; cauſam. l. genus cauſæ in plures diuidit differentias, quæ quamuis ſint numero multæ, tamen redactæ ad ſummam, & ad communia membra, ſunt pauciores. Dupliciter igitur vnumquodque genus cauſæ diuiditur: Primò, quædam eſt cauſa prior. i. vniuerſalior: quædam poſterior, & particularior, vt ſi in efficienti dicas, Medicus ſanat, eſt cauſa poſterior, item artifex ſanat, eſt vniuerſalior, & prior adhuc agens ſanat, vniuerſalior. Deniq; ſuperiora cauſarum cuiuſque generis dicuntur etiam cauſæ in illo genere priores, quod ſupra dictum eſt, & horũ gña. Similiter ex parte formæ, vt diapaſon, forma eſt, & proportio, & numerus: in fine ſimiliter, ſtudeo propter ſcientiam, & ſcientia eſt habitus, & bonum, etiam ſtudeo propter habitum, & propter bonum. Item fit ſtatua ex ære, ex metallo, ex corpore, hæ ſuperiores cauſæ dicuntur priores, particulares poſteriores in quolibet genere.

Prima diuiſio cauſarum.

Amplius autem, vt accidens. Tex. XXXIII.

Secunda diuiſio cauſarũ

Secunda diuiſio eſt. Cauſarum quædam per ſe, quædam per accidens. Per ſe, quæ ad effectũ, vt tales ſunt, concurrunt: vt ſtatuarius cauſa eſt per ſe ſtatuæ, quia vt talis eſt, cauſa eſt ſtatuæ: per accidens, eſt id quod coniunctum eſt cum cauſa per ſe, licèt ſecundum ſe non operetur, vt Polycletus eſt per accidens cauſa ſtatuæ, quia accidit, quòd Polycletus ſit ſtatuarius.

Nota

Et nota, quòd iſta cauſa per accidens, aut eſt ipſum ſubiectum cauſæ per ſe, vt Polycletus, aut id quod in eodem ſubiecto eſt cum cauſa per ſe, vt ſi Polycletus eſt albus, & Muſicus, dummodo ſtatuarius: tunc albus eſt cauſa ſtatuæ, & Muſicus cauſa ſtatuę, per accidens tamen, quãuis inter has per accidens magis accedat Muſicus ad cauſam per ſe, quia Muſica eſt in eodem ſubiecto, in quo eſt ars ſtatuaria, quę eſt cauſa per ſe, puta in animai albedo enim eſt in corpore. Eſt igitur cauſa per ſe, & per accidens, & inter has quædam vniuerſalis, quædam particularis, vt per accidens particularis, eſt Polycletus; vniuerſalis homo, vniuerſalior animal, viuens: ſimiliter Muſicus habituarius, qualis: idem in cauſis per ſe, vt ſtatuarius, artifex, ſciens. Hoc idem intellige in omni alio genere cauſæ, & habebis magnum cauſarum numerum.

Præter omnes autem, & propriè dictas. Tex. XXXIIII.

Tertia diuiſio.

Tertia diuiſio eſt: Quædã ſunt cauſæ in potentia, quædam in actù: dicuntur cauſæ in actu operantes: dicuntur in potentia, quæ poſſunt operari, quamuis actu non operentur, vt ædificans cauſa operans, ædificator cauſa in potentia. Hoc intellige in quocunq; genere, & in quacunque cauſa prædicta, tam per ſe, quàm per accidens, vniuerſali, quàm particulari, vt facile eſt ad exempla reducere.

Perinde

Perinde autem dicetur.
Tex. XXXV.

Nota effectus ipſi eaſdē differentias habent.

Has tres diſtinctiones ex parte effectuum poſſe aſſignari docet: eſt enim effectus ſingularis, & vniuerſalis: vt hic ſtatuarius facit hanc ſtatuam, & ſtatuam, & imaginem: ſimiliter per ſe, & per accidēs, vt qui facit ſtatuam, ſi accidat, quòd ſit alba, magna, calida, facit hæc per accidens. Idem in aliis differentiis intellige, & diligens auditor philoſophiæ omnes hos modos ordine, & exemplo conabitur diſtinguere, quod vt eſt facillimum, ita eſt vtiliſſimum pro multis, quæ in ſcientiis, & extra ſcientias occurrunt.

Amplius autem connexæ.
Tex. XXXVI.

Quarta diuiſio.

Quarta diuiſio eſt. Cauſarum quædam ſunt ſimplices quales ſunt per accidens, & per ſe, ſingulæ ſecundum ſe ſumptæ. Connexæ, quales coniunctæ ex per ſe, & per accidens, vt Polycletus ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ. Has omnes cauſas ad duodecim modos reducit: ſunt enim hæ diuiſiones tres, quæ faciunt ſex modos cauſarum, nempè vniuerſalis, particularis, per ſe, per accidens, connexa, ſimplex. Quælibet autem ex his diuiditur in cauſam potentia, & cauſam actu. Fient itaq; duodecim, nempè vniuerſalis actu, vniuerſalis potentia, particularis actu, particularis potentia, per ſe actu, per ſe potentia, per accidens actu, per accidens potentia, ſimplex actu, ſimplex potentia, connexa actu, connexa potentia. & hoc in quolibet genere cauſæ. Vide magnam multitudinem cauſarum breuiſſimis verbis expreſſam.

Differunt autem tantum.
Tex. XXXVII.

Diſcrimen vnum aſſignat inter has cauſas actu, & potentia, quòd cauſæ actu, & ſingulares ſimul ſunt cū effectu, vt ſi hic ignis comburit, hoc comburitur: ſi hic ædificat, hoc ædificatur: & hoc etiam intellige in vniuerſalibus, vt benè dixit Themi. quidquid alij dicant, vt ſi ædificans eſt, ædificium fit. At cauſæ in potentia non ſunt ſimul cum effectu: non enim ædificator, & domus ſimul ſunt: poteſt enim vnū abſque altero eſſe.

Nota. Et nota cum Simpl. quòd effectum vocat id non quod poteſt eſſe, ſed quod eſt iam factum, atq; extra operationem agentis conſiſtit, & ſic tolletur contradictio. Poſtea enim dicet, quòd cauſa in potentia eſt cum effectu in potentia: tunc enim ſumitur pro eo, qui poteſt eſſe, & tunc ſi domificator eſt, domus eſſe poteſt, & econtra.

Oportet autem ſemper cauſam.
Tex. XXXVIII.

Tria theoremata cauſarū. Primum.

Tria theoremata ponit circa cauſas prædictas. Primum, vt effectus propoſiti ſemper quæramus cauſam ſummam.

Nota. Cauſa autem ſumma, vt notat Themiſt debet habere tria. Primò, vt ſit per ſe: nam effectus propoſiti non eſt reddenda cauſa per accidens. Secundò, vt ſit propria, non vniuerſalis: non enim dices, Medicus ſanat: quia agens, aut quia artifex. Tertiò, vt ſit immediata .i. vt non habeat vllam ſupra ſe propriam, ſed ipſa ſit aliarum cauſa: vt ſi dicas, Sanat, quia Medicus: eſt medicus, quia artem Medicinæ tenet. hæc eſt ſumma cauſa, & huiuſmodi cauſæ in quocūq; cauſæ genere quærendæ ſunt à Philoſopho: reliquæ enim ſcientiam non faciunt perfectam.

Alterum theorema eſt. Effectus communis cauſa eſt danda communis, & particularis cauſa eſt reddenda particularis: vt ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ, hic ſtatuarius huius ſtatuæ, & artifex artificij.

Tertium. Tertiū theorema eſt. Cauſæ in actu ad effectum in actu, & cauſæ in potentia ad effectus poſſibilitatem eſt referenda: vt ſi domificans eſt, domus fit, & ſi domificator eſt, domus eſſe poteſt. Hæc de cauſis. At oportet, multa ex his examinare: Cauſarum enim cognitio omni artifici, præſertim naturali, vtiliſſima, & neceſſaria eſt.

An tantùm ſint quatuor genera cauſarum. Quæſt. VII.

Argumẽta in oppoſita.

Quia in primo libro de materia, & forma diximus ſatis, nunc de efficienti, & fine in particulari diſſerere oportet, ſi prius tamen in communi aliqua circa ſingulas cauſas tractemus. Eſt igitur primum argumentum cõtra numerum cauſarum præfixum ab Ariſtotele:

Primum argũ. Calor ignis, ſerra artificis, & ſimilia cauſæ ſunt; tamen non videntur eſſe alicuius generis ex his: ergo non eſt numerus ſufficiens. Probatur minor: nam maximè eſſent cauſæ efficientes: hoc autem eſſe non poteſt: nam efficiens eſt, vndè primò incipit motus: ſed motus non à calore, ſed ab igne, non ab aſcia, l. ſerra, ſed ab artifice incipit: non igitur ſunt efficientes cauſæ.

Et vlterius: imago ad cuius ſimilitudinem artifex facit imaginem aliam, cauſa eſt, nec videtur vlla ex his, cum non ſit efficiens: non enim illa operatur: nec formalis, cum non det eſſe artifici, ſicut albedo dat eſſe albo: nec vlla ex alijs: non ergo ſunt quatuor ſolùm genera cauſarum.

Secundũ. Secundò. Materia nullius eſt actiuitatis, nihilque agit: non ergo eſt inter cauſas annumeranda: cauſa enim videtur aliquid agere.

Tertium. Tertiò. Forma nullum eſſe dat, ergo non eſt cauſa: probatur antecedens, quia non dat eſſe compoſito; accipit enim ab eo eſſe, cum ad ipſius productionem forma ſit: nec dat eſſe materiæ, cum prior ſit materia, & ex ipſa fiat quodammodo forma.

Quartũ. Quartò. Sol, Deus, Angeli videntur cauſæ, & non ſicut ignis, homo, leo, quia hæc producunt ſibi ſimilia, non autem illa: ergo eſt nouum aliud genus cauſæ ponendum.

Quintũ. Quintò. Finis non eſt cauſa poſteriorum ſe: quia ipſe eſt vltimum non habens poſterius: nec eſt cauſa priorum ſe, cum nihil ſit cauſa eorum, quæ ante ipſum habent eſſe: non ergo finis eſt cauſa.

Primum fundamẽtum. Sit primum fundamentum. Quid cauſa ſit, Ariſtoteles non docuit, contentus definitionibus ſingulorum generum: ſic enim facit in his communibus, præſertim cum in ipſis analogia quædam eſt, & definit à Proclo libro de cauſis. Cauſa eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud. Vbi nota, quod Sequitur, non dicit conſecutionem logicam antecedentis, & cõſequentis, ſed proceſſum, & emanationem realem, vt ſit id cauſa, quod influit, & à quo aliud emanat. Aduerte etiam, quòd dicitur, aliud, vt intelligas, effectũ habere aliud eſſe ab ipſa cauſa, & aliam entitatem: & dicitur etiam, ad cuius eſſe, vt denotetur, cauſam eam eſſe, quod ſuo eſſe, & virtute propria habet hoc, vt ex ipſa aliquo modo emanet aliud. Cauſæ definitio ſecũ dũ Proclum.

At circa cauſarum numerum variæ fuerunt ſententiæ, nam Antiqui ante Ariſtotelem, & Platonem non cognouerunt niſi materiam: de forma ſubſtantiali nil dixerunt: finem, & efficientem abſtulerunt, dicentes nil de nouo generari. Aliqui parum de efficienti cognouerunt, nam Anaxagoras mentem, Empedocles litem, & amicitiam poſuit: ſed non poſuerunt hæc ſemper efficere, ſed à principio, cum ſeparatum fuit chaos: Plato verò ſex cauſas poſuit naturales, præter quatuor enim ab Ariſtotele recitatas, addidit exemplarem, & inſtrumentalem. Nota opiniones circa numerũ cauſarũ.

Ariſtoteles verò tantùm quatuor cauſas recipit in generatione rerum naturalium. Dico in generatione rerum naturalium, nam in artificialibus nõ negat exẽplarem eſſe cauſam; ſed hoc diſcrimen cõſtituit inter naturalia, & artificialia, quòd quæ ſecundum artem agunt, vltra habitum artis ſibi proponunt aliquod idolũ, & imaginem cuius imitatione operẽtur: at naturalia non habent præter ſuas particulares formas aliquod aliud exẽplar. Plato enim conſtruebat Ideam omniũ exemplarem cauſam: & hoc benè notauit Philop. in præſenti: non ergo reiicit abſolutè Ariſt. exemplares cauſas, ſed à generatione naturalium, formas autem ipſas particulare exemplaria vocat. Nota, quomodo poſuerit Ariſtoteles cauſam exẽplarem.

Dices, cum ignis producit ignem, vtra forma exemplar dicitur, ignis producti, an ignis producentis? Simpl. vult, formam ignis producti eſſe exemplar: quia ipſa eſt, quam agens producere intendit, ac ſibi aſſimilari. Alex. & Philop. formas produ- Dubium de cauſa exẽplari. Solutio.

producentes magis dici exemplares docent: quia agentia ad ipſarum ſimilitudinem producunt effectus: exemplar autem antecedit id, cuius eſt exemplar.

Nec intelligas, quòd ipſa agentia cognoſcant ſuas formas, & cognoſcendo eas operentur: non enim cognitione hoc fit, ſed naturaliter in forma ſibi ſimilantur effectus: ob id tales formæ exemplaria dicuntur.

Cauſam autem inſtrumentalem noluit Ariſtoteles diſtinguere ab alijs, cum non proprio motu, ſed vt ab alio regitur, operetur.

Sunt igitur, ſecundùm Ariſtotelẽ, cauſæ quatuor ad generationem naturalem conuenientes: id, ex quo fit aliquid, hoc eſt materia: id per quod fit aliquid, id eſt, forma: id à quo fit, id eſt efficiens: id propter quod fit, idque eſt finis.

Sit ſecundum fundamentum, de ordine harum quatuor cauſarum. Notat Albertus tract. 2. cap. 5. & benè, quadrupliciter poſſe has cauſas conſiderari, nempè aut ſecundùm effectum, aut ſecundùm intenſionem, aut ſecundùm eſſe, aut ſecundùm rationem agendi: Primò, ſi ſecundùm effectum ipſum conſiderentur, prima omnium eſt materia, quæ eſt quidem de ſubſtantia ipſius, & in qua recipitur motus, quo fit effectus: ſecundùm locum tenet forma: hæc enim etiam eſt ipſius pars effectus, & terminat materiæ motum: tertium locum obtinet efficiens, eſt enim extra effectus ſubſtantiam, tamẽ eſt principium motus, quo fit effectus: vltimum locum finis habet, qui motus eſt extremum vltimum.

Secũdò. At ſi ſecundò cauſæ conſiderentur quo ad motionem, & intentionem operandi, tunc fit præpoſterus ordo, primum locũ obtinet finis: hic enim ante omnia mouet efficientem ad operandum: ſecundũ locum obtinet efficiens cauſa, quæ à fine mouetur: tertium forma, nam ſecundùm hanc materia mouetur, & perficitur: vltimum materia, quæ perficitur. Ex his duobus ordinibus priorem obſeruauit Ariſtoteles in textu; conſiderauit enim cauſas ex parte effectus.

Tertiò. At ſi tertiò, ſecundùm eſſe conſiderentur, tunc prima eſt efficiens cauſa, hæc enim eſt, quæ antecedit, & materiam diſponit, & aptam facit formæ: ſecundum locum habet materia: tertium forma, quę ex potentia materiæ habet eſſe: vltimum finis, qui quantum ad exequutionem vltimò habet eſſe.

Quartò. Tandem quartò, ſi ratio agendi conſideretur, prima cauſa eſt forma: ipſa enim eſt, ſecundùm quam actio eſt: ſecunda eſt efficiens, quæ per formam operatur: tertia finis, qui cum forma in ſpecie conuenit. vltima eſt materia, quæ nihil agit, ſed ſolùm recipit. Vide igitur, quomodo non idem ſit cauſarum ordo.

Tertium fundamentum. De cauſa materiali. Sit tertium fundamentum de materia, hic non de materia, in qua, eſt ſermo, quale eſt ſubiectum reſpectu accidentium: nec de materia, circa quam, quale id, erga quod ſcientia verſatur: ſed de materia, ex qua fit aliquod totum ſiue naturale, ſiue artificiale: materia autem dicitur cauſa, non quia quicquàm agat, modus enim cauſandi ipſius non eſt quicquam agere, ſed eſſe id, ex quo agens aliquid agit: vndè eſſe materialem cauſam, eſt concurrere, tanquàm id, ex cuius potentia paſſiua aliquid fit, aliquid producitur.

Diuiſio materię. Hæc materia poteſt diuidi iuxta tota ipſa, & compoſita, quæ fiunt ex ea, vt quædam dicatur ſubſtantialis, ex qua totum fit ſubſtantiale, & per ſe: quædam accidentalis, ex qua totum aliquod per accidens fit. Subſtãtialis materia multiplex eſt, quę dam ſimplex, quædam compoſita. Simplex eſt, quæ non recipit formam, quin præceſſerit ipſa materia ſub diuerſis ſpeciei formis, ſicut materia elemẽti, puta ignis, aquæ, terræ, aeris: horum enim materiæ primæ immediatè reſpiciunt formas eorum. Materia compoſita eſt, quæ eſt congregata ex diuerſis materiis diuerſarum ſpecierum, vt materia mixtorum, hæc enim eſt congregata ex materiis elementorum, non quòd maneant diuerſæ materiæ, ſed fit vna ex illis pluribus: vnde ex ſimplici materia non fit lapis, plantæ, aũt aliud mixtum.

Hæc materia compoſita eſt triplex: Quædã congregata ſolùm ex diuerſis materiis ſimplicium corporum, puta elementorum, vt lapis, ferrum, argentum, quæ ex elementis immediatè conficiuntur: Quædam verò eſt congregata ex diuerſis materiis

ſterijs etiam aliorum mixtorum, vt tiriaca, pharmacea, electuaria, quæ ex diuerſorum mixtorum materiis in vnam conuenientibus conficiuntur: tertia materia plantarum, & animalium, quæ petit etiam compoſitionem organorum, & inſtrumentorum ad ſuas operationes obeundas.

Ex quibus ſequitur, quòd materia prima non habet ordinem immediatum ad omnes formas: aliter enim ex quolibet fieret quodlibet: ſed primò ad elementorum formas, poſtea ad mixtorum, & aliorum formas ordinatur, hoc autem eſt propter diſpoſitiones varias, quas diuerſæ formæ in materia petunt, quas materia vna non habet, niſi ex diuerſis rebus ſit congregata.

Diuiſio materiæ accidentalis. Vt autem ad materiam accidentalem accedamus. Quædam eſt ſimplex, quæ eſt vnius ſpeciei, vt ex auro annulus, ex ligno ſtatua: & non multæ materiæ ad compoſitum conueniunt. Quædam eſt compoſita, cum plures materiæ conueniunt ad componendum aliquid, ſiuè per aggregationem, vt in cumulo, ſiuè per colligationem, vt in manipulo, ſiue per affixionem, vt in archa, quæ clauo partes habet affixas, ſiuè per conglutinationem, vt in libro, ſiuè per aliquam alterationem, vt in luto, ſiuè per aliquam partium ordinationem, vt in dictione literæ conueniūt, ſiuè per partium ordinationem, & ſitum, vt in domo. Omnes hæ materiæ compoſitæ dicuntur, ſed accidentales: quia huiuſmodi tota ſunt per accidens.

Quartū fundamentum de cauſa formali. Sit quartum fundamentum de cauſa fomali. Forma non aliud eſt, quàm id, quod ſubiectum, aut materiam determinat ad aliquod eſſe, ſiuè ſubſtantiale, ſiuè accidentale, vt ſuperius diximus: vnde modus cauſandi formæ iſte eſt, ſe ipſa aliquid determinare, & determinando componere totum aliquod. Forma enim duo habet: & compoſitum facere determinando materiam, & reſpectu huius dicitur cauſa formalis: & ſimilem aliquando formam producere, & reſpectu huius eſt efficiens cauſa.

Diuiſiones formarum. Prima. Hæc forma diuidi primò poteſt in ſubſtantialem, & in accidentalem ſecundùm naturam, & accidentalem ſecundùm artem: voco accidentalem ſecundùm naturam omnia accidentia, quæ ab arte ſola non proueniunt: & eſt diuiſio hæc notan.

Secunda. Secunda diuiſio eſt in formam partis & formam totius. Forma partis eſt cuiuſlibet compoſiti altera pars, quæ alteram determinat, vt anima reſpectu corporis, & forma reſpectu materiæ, & accidens reſpectu ſubiecti. Forma totius eſt natura rei reſpectu ſuppoſiti habentis naturam: vt natura humana reſpectu ſuppoſitorū: & tales formæ ſignificantur per nomina abſtracta, vt humanitas, animalitas.

Nota. Et aduerte, quòd etiam huiuſmodi formæ potius inueniuntur in totis per accidens, vt albedinitas reſpectu albi, & vt ita loquar, ſtatuitas reſpectu ſtatuę. Differunt autem hæ formæ totius à formis partis: Nam formæ partis dicunt vnam rei partem, vt anima vnam partem hominis, albedo vnam partem albi, figura vnam partem ſtatuæ. At formæ totius dicunt integram naturam rei, quæ locum habet formæ reſpectu habentis naturam, vt humanitas dicit naturam conſtantem ex anima, & corpore, reſpectu ſuppoſiti habentis naturam, & ſic in aliis totis.

Tertia. Tertia eſt ſubdiuiſio formæ accidentalis partium: quædam ſunt ſimplices, quædam compoſitæ: & per accidentales intelligo & quæ ſunt ſecundùm naturam, & quæ ſecundùm artem. Simplices, quæ partes habent eiuſdem rationis, vt albedo, nigredo, color. Compoſitæ, quæ partes habent diuerſæ rationis, vt figura domus, figua ſtatuæ, effigies viuentium, & animalium.

Quarta. Quarta eſt ſubdiuiſio formæ partis ſubſtantialis. Diuiditur enim in ſex gradus: ſic quædam formæ ſunt, quæ immediatum ordinem habent ad materiā primam, quales formæ elementorum, quæ ſunt infimæ omnium: quædam quæ conſequuntur formas elementorum, vt mixta imperfecta, lapides, niues, & ſimilia: quædam, quæ conſequuntur mixta alia, vt formæ pharmacorum, & ſimiliū: quædam formæ viuentium, vt plantarum, & hæ excedūt præcedentes, quòd ſunt actiua principia motus: quædam ſunt adhuc ſuperiores, quæ cognitionem faciunt, quales formæ animalium.

Nota. In ſupremo gradu eſt forma rationalis,

lis, quæ eſt quidem corporis forma, vt reliquæ, tamen ſimul cum corpore non habet ſuam operationem propriam, nempè intelligere: operationes enim aliarum omnium formarũ non ſunt in ipſis tantùm, ſed in compoſitis: at intelligere in ſola eſt anima, & inde prouenit ei immortalitas. quod enim extra materiam operari poteſt, eſt immortale. dixi autem operationem propriam, nam communes, puta ſentire, vegetare, mouere ſimul habet cum corpore, vt patet de ſomno, & vigilia capi. 2.

Sit quintum fundamentum de efficienti. Eſt enim efficiens id, à quo eſt principium primum motus: vbi aduerte, eſſe motum intentionis, & executionis: motus intentionis eſt, ſecundùm quem aliquid ab aliquo ſecundùm appetitum, aut voluntatem mouetur ad aliquid faciendum, & iſtius motus principium à fine eſt: motus verò executionis eſt ille, ſecundùm quem agimus. l. facimus aliquid: ille enim alius eſt motio paſſiua appetitus, & voluntatis à fine, vt dicemus poſteà: & quantùm ad motum hunc executionis efficiens eſt, quod primum excitare incipit hunc motum.

Et quàmuis multipliciter diuidi poſſet efficiens, tamen ſufficiet aliquot principales attingere diuiſiones. Prima eſt. Efficientium cauſarum, vna eſt vniuerſalis, altera particularis: vniuerſalis eſt, quæ plures effectus ſpecie differentes producit, ſicut ſol, cœli, intelligentiæ cœlorum motrices, glorioſus Deus. Particularis eſt, quæ vnius ſpeciei effectũ principalem producit, vt ignis, ignem, homo hominem. Vniuerſalis cauſa dicitur æquiuoca, quia effectus ſibi diſſimiles producit: Sol enim non producit Soles, nec cœli cœlos. Cauſa particularis vniuoca dicitur, quia frequentius effectus ſimiles ſibi in ſpecie producit.

Item particulares cauſæ dicuntur ſecundę, vniuerſales primę, & inter vniuerſalis vniuerſaliſſima, glorioſus Deus prima abſolutè dicitur. Item effectus cauſarum particularium dependent ab eis quantum ad fieri, tamen poſtquàm facti ſunt, non ampliùs dependent in eſſe, cum ſunt eiuſdem ſpeciei cum cauſis: at reſpectu vniuerſalium dependent in eſſe, & conſeruari: motus enim ſolis, & calor conſeruant corruptibilia, ne poſtquàm facta ſunt, pereant, & multò magis omnia in vniuerſum ab omnipotenti Dei manu ſemper dependent, quæ ſi ceſſaret tantùm ab iſta conſeruatione, omnia in nihilum redigerẽtur citiùs, quàm lumen perit extincta lucerna.

Secunda diuiſio eſt cauſarum pluriũ. Quædam ſunt accidentaliter ſubordinatæ, quædam verò eſſentialiter: illæ dicuntur accidentaliter ſubordinatæ, quarum vna abſq; altera poteſt operari, vt pater, & filius ſunt accidentaliter ſubordinatæ: nam licèt filius à patre dependeat, tamen mortuo patre, etiam poteſt per ſe generare. Illæ verò dicuntur eſſentialiter ſubordinatæ, quarum neutra abſque altera operari valet, vt cauſæ particulares cum vniuerſalibus: non enim particulares ſuos valent effectus producere ſine vniuerſalibus, nec è contra; leo enim ſine ſole, nec ſol ſine leone producit leonem: & glorioſus Deus, licèt per ſe omnia ſolus facere poſſit, tamen dum naturaliter, & non miraculosè operatur, vult concurrere cum his particularibus cauſis ad producendos ſuos particulares effectus, nec eis deficit.

Tertia diſtinctio eſt. Quædam eſt cauſa mediata: quædam immediata. Mediata eſt, quæ non ſua virtute proximè attingit effectum, ſed media alia cauſa, vt Medicus eſt cauſa ſanitatis mediata: non enim ſe ipſo, ſed per medicamenta ſanitatem attingit. Immediata verò eſt, quæ ſe ipſa attingit, vt ignis immediata eſt cauſa calefaciendi lignum.

Quarta diuiſio: quædam eſt totalis, quædam partialis: Totalis eſt illa, quæ in ſuo genere, & modo poteſt per ſe producere effectum, vt ignis eſt cauſa totalis producendi ignem, quia non indiget alio efficienti particulari ad producendum ignem: vndè licèt indigeat materia, & forma, & cauſis vniuerſalibus ad producendum ignem, adhuc dicitur cauſa totalis: quia illæ cauſæ non ſunt eiuſdem generis, & modi: ſimiliter etiam ſi duo ignes concurrerent, quando vterque per ſe ſuffi-ceret producere effectum, adhuc eſſent cauſæ totales.

Cauſa

Secunda. Nota. Cauſas alias eſſentialiter, alias accidentaliter ſubordinatas.

Tertia. Cauſæ Mediatæ & Immediatæ.

Quarta. Cauſa, totalis, & partialis.

Cauſa partialis eſt ea, quæ per ſe non poteſt effectum producere, niſi conueniat alia cauſa eiuſdem rationis ſimul, vt duo homines ad portandum pondus, quod neuter per ſe portare ſufficeret.

Quinta. Cauſa principalis, & inſtrumentalia.

Quinta diuiſio. Quædã eſt cauſa principalis, quædam inſtrumentalis. Principalis eſt, quæ motu proprio, & virtute operatur, vt ignis, leo, homo. Inſtrumentalis eſt, quę mota ab alio, & alterius virtute operatur, vt calor ignis.

Sexta. Inſtrumentorum, alterũ coniũctũ alterũ ſeparatũ.

Vltima ſubdiuiſio eſt. Inſtrumentorũ, quoddam eſt coniunctum, quoddam ſeparatum. Coniunctum eſt, quod moueri non poteſt, niſi actu moueatur à cauſa principali, vt calamus ad ſcribendum, calor, qui eſt in igne, ad calefaciendum. Separatum eſt, quod quàmuis alterius operetur virtute, tamen poteſt abſque illius pręſentia operari, vt virtus ſeminis productiua, & calor in aqua ab igne productus, qui etiam ab igne ſeparatus calefacit, & huiuſmodi alia. Poſſent aliæ diuiſiones fieri, ſed hæ ſufficiant.

Concluſio quæſtionis.

His ſuppoſitis fundamentis, ad quæſtionem patet ſolutio, ad generationem rerum naturaliũ ſufficere cauſas has quatuor, vt dictum eſt, nam ideæ non ſunt, & inſtrumenta ad efficiens reducuntur.

Ad primum.

Ad argumenta ſolutio eſt facilis. Ad primum dicitur, quòd calor, & inſtrumenta, cum non niſi virtute aliorum operentur, non ſunt diſtinctæ cauſæ ab ipſis, quorum inſtrumenta ſunt, præſertim de coniunctis: vndè ego dicor ſcribere, non calamus, quàmuis calamo ſcribam: & ignis calefacere, quàmuis per calorem: inſtrumenta autem ſeparata inter efficiente poſſunt computari.

Ad illud autem de idolo admittimus quidem in arte, ſed in naturalibus nõ eſt ab ipſa forma agentis diſtinctum.

Ad ſecũdum, & tertium.

Ad ſecundum, & tertium, eſt eadem: concedimus materiam non agere, non tamen omnis cauſa agit, ſed modus cauſandi materiæ eſt paſſiuè concurrere ad rei productionem: ita ſimiliter forma in genere cauſæ formalis non agit efficienter, ſed materiam determinat, & quamuis illud eſſe à materia recipiat, adhuc tamen ei dat eſſe: nam ipſa producta materiam perficit, & ens abſolutum, ac completum conſtituit.

Ad quartum.

Ad quartum dicitur, quòd ſat fuit cauſam efficientem attigiſſe, quæ vniuerſalem, & particularem tanquàm ſpecies cõplectitur: Ariſt. autem genera earum dicit eſſe quatuor, non ſpecies.

Ad quintum.

Ad quintum ſolutio patet, finis eſt primum omnium in intentione, licèt in executione ſit vltimum, de hoc tamen magis poſt dicemus: & hoc ſufficiat in communi de his cauſis.

An cauſæ particulares aliquid efficiant. Quæſt. VIII.

Senſus quæſtionis.

QVæſtionis ſenſus ſatis eſt notus: petitur enim, an iſtæ cauſæ particulares, puta ignis, homo, leo, & ſimiles habeant virtutem in ſe, qua poſſint producere ſibi ſimiles ſubſtantias, an verò non ſic, ſed ꝙ effectus à talibus prouenientes cauſis ſint facti ab alia ſuperiori cauſa, non autem ab ipſis: in qua difficultate multæ ſunt ſententiæ.

Prima ſentẽtia Arab. quorundam, & Gabriel.

Fuit enim ſententia quorundam Arabum, quorum meminit Auer. 9. Metaph, Com. 7. & diſpu. 3. c. 18. qui dicebant cauſas has inferiores nihil operari, ſed Deum ſolùm ad ipſarum præſentiam effectus facere: vnde ſolus Deus ad præſentiam ignis comburit, ad præſentiam cuiuſque alterius agentis operatur: ipſæ particulares cauſæ ſolum ſe habent vt ſigna actionis diuinæ.

Primum fundamẽtum.

Hoc recepit inter Theologos Gabr. 4. ſent. diſt. 1. q. 1. contra quam ſententiam diſputat S. Thom. 2. contra gen. c. 69. & qq. de potentia. q. 3. art. 7. & 1. p. q. 105. artic. 5. fundamenta Gabri. ſunt duo: alterum eſt. Fruſtra fiunt per plura, quæ poſſunt fieri per pauciora: ſed poteſt Deus ſe ſolo operari cuncta: ergo fruſtra ponitur cooperatio cauſarum particularium.

Secũdũ.

Alterum: ſi iſtæ cauſæ poſſent formas producere, poſſent creare, cum formæ ex nihilo fiãt: at creare nihil, præter Deum, poteſt: non igitur hæc inferiora quicquam agunt.

Secunda ſententia Auic.

Secunda ſententia fuit Auic. cuius meminit Auer. 7. Metaphy. Com. 31. hic dixit cauſas particulares habere virtutẽ ſolùm diſponendi materiam, qua diſpoſita forma

forma producebatur à cauſa quadam vniuerſali: conſtituebat enim quandam vnam ſubſtantiam ſeparatam vniuerſalem, cuius erat materijs diſpoſitis per agentia particularia ſubſtantiales inducere formas, & hanc cholchodæam, id eſt, datricém formarum vocabat, quæ ſententia fuit etiam Themiſt. 1. de anima.c. 24.& 3.de anima.c.52.

Quomodo hæc ſnīa differat à priori.

Hæc autem opinio differt à priori dupliciter. Primò: quia prior aufert omnem cauſalitatem à rebus: dicit enim quòd cauſæ particulares, nec accidens, nec ſubſtantiam producunt: at poſterior, particularia agentia accidentia producere, & materiam diſponere affirmat. Secundò, prior cauſam producentem omnia, dicit eſſe Deum. Poſterior verò dicit eſſe quandam intelligentiam à Deo mediate procedentem. Fundamenta huius ſententiæ in ſequenti opinione proponentur, ferè enim communia ſunt.

Tertia ſentẽtia.

Tertia ſententia fuit Platonis, hic Ideas poſuit, à quibus hi effectus particulares prouenirent, ſed multo aliter quàm Auic. Nam Auic. vnam poſuit omnium ſpecierum: at Plato tot poſuit quot erant ſpecies. Præterea Auice. dixit hanc cholchodæam formas in ſingulis materijs à ſe diſtinctas producere, ſed ſe eum materijs ipſis coniungere dixit, ob id cauſas formales eſſe aſſerebat.

Primum fundamentum Platonis.

Fundamenta Plato. erant duo, contra quæ diſputat Ariſtot. 7. Metaphyſic. à tex. 16. vſque ad 52.

Secundū.

Alterum: quia niſi ideæ iſtæ vniuerſales eſſent, nulla eſſet ſcientia, cum particularia omnia ſint corruptibilia.

Alterum, & hoc etiam eſt Auicen. quia vnumquodque fit à ſuo ſimili, ſed videmus multos effectus, quorum nulla ſimilis cauſa particularis præceſſit, debent ergo referri in cauſam ipſam vniuerſalem, vt patet in animalibus generatis ex putrefactione, in forma mixti ex diſſimilibus elementis proueniens, in igne producto ex lapidum concuſſione, ex motu vehementi, & radijs ſolaribus, quorum omnium formæ manifeſtant eſſe cauſam vniuerſalem, & non à particulari vlla procedere.

Quarta ſnīa Durandi.

Quarta ſententia fuit Duran. 2. ſen. d. 1. q. 5. qui valde oppoſito modo ſentit, dicit cauſas particulares producere effectus ſuos nulla alia adiuuante ſuperiori cauſa, ita vt Deus poſtquàm fecit rē, quàmuis ſolum conſeruet eam, ſed ipſa per ſe ſolam operatur poſteà non cooperante Deo: & ita remouet primam cauſam effectiuam omnium effectuum, ac particulares tantùm cauſas conſtituit pro particularibus effectibus.

Quinta ſnīa Ariſtotel. Primum eius dictum.

Quinta ſententia fuit Ariſt. qui tria in hoc docet. Primò, formas ſubſtantiales ipſas particulares dicit eſſe actiuas, & productiuas ſimilium ſibi, vt ignis ignem, & leo leonem per ſuas formas actiuè producant, hoc tradit lib. 2. text. 70. vbi formas dicit eſſe cauſas finales, formales, & efficientes ſimul diuerſis rationibus, & 2. Metaph. tex. 18. & 7. Metaph. c. 9. vnumquodq; inquit, à ſuo vniuoco, i. ſimili fit, vt equus ab equo, cuius cauſam tradit 2. de gen. animal. c. 1. quia vnumquodq; appetit ſempiternum eſſe, & Deo ſimilari quantum poteſt. Cum autem iſta inferiora corruptibilia ſint, ac indiuidua durare perpetuò non poſſunt, in ſpecie ſimilia producendo conſeruare ſe intendunt.

Secundū dictum.

Tradit ſecundò præter particularia agentia concurrere ſolem, & cœlū ad iſtos effectus producendos, vt patet text. 26. ſuperiori, Sol, & homo generant hominem, & lib. 1. Metheor. c. 2. oportet mundum inferiorem contiguum eſſe lationibus ſuperioribus, vt inde regatur, & 2. de gen. cap. 10. motum ſolis cauſam vniuerſalem ponit generationum, & corruptionum rerum.

Tertium dictum.

Tradit etiam tertiò, præter cœlos, etiā Deum, & intelligentias eſſe cauſas horū inferiorum, vnde 12. Metaphy. tex. 38. loquens de iſto ente ſeparato dicit: Ab hoc principio tum cœlum, tum natura dependet, & 1. de cœlo. c. 9. ab his intelligentijs dicit eſſe, & viuere omnibus cōmunicari, alijs magis, alijs minus, & 2. Meth. ca. 1. dicit eas eſſe omnibus alijs cauſas, vt ſint. hæc Ariſtot.

Prima cōcluſio.

Pro huius determinatione ſit prima cōcluſio. Auferre efficientiā ab his cauſis particularibus nec eſt ſacræ doctrinæ, nec Doctoribus ſanctis, nec veræ philoſophiæ cōſonū. Hæc cōcluſio profecto patet Gen. 1. Germinet terra herbam virentē, & lignū pomiferum faciens fructum iuxtà genus ſuum,

tas eſt ens, & animalitas eſt ens, quare Deus etiam intimè omnia, quæ ſunt in rebus ſingulis operatur.

Tertia. Tertiò, quia oportet neceſſariò naturā omnem dirigi ab intellectu non errante, cum ipſa non cognoſcat, & neſciat quò tendat: quare neceſſe eſt, vt ad ſuos fines ordinetur, & in his effectibus dirigatur.

Quarta. Quartò, quia confitendum eſt Deum intelligere omnia, quæ fiunt, nè ſit ignorans: & velle illa, ne dicam præter eius voluntatem fieri, aut contra eius voluntatē, ipſo inuito: ſed Deū intelligere, & velle, vt ſit illud, eſt Deum concurrere ad agendum, tum quia Deus agit per intellectū, & voluntatem, tum quia aliàs eius voluntas eſſet impotens.

Quinta. Quintò, quia oportet ſit vnus, qui in vniuerſo orbe totum rerum ordinem cōſtituit, vt cum oībus concurrat ordinādo.

Sexta. Sextò item; eadē eſt difficultas de alijs cauſis vniuerſalibus eſſentialiter ordinatis vt cœlo, & intelligētijs: ſi ergo illi agūt cū inferioribus cauſis, multo magis Deꝰ, quia Deus ſuſpendit actionem cuiuſque agentis habēdo ſe ſolum negatiuè, id eſt, non dando auxilium: ergo ſignū eſt, ꝙ operabatur cum eo. Explicatur antecedēs. quia Deus facere poteſt, vt ignis non comburat tantùm per hoc, quòd nihil cum eo facit. Præterea, quia nullo alio argumēto

7. Ratio ita forti probatur præſentia Dei in oībus, niſi quia in oībus immediatè operatur.

Nota diſtin. pro iota qōe de quadruplici modo, quo Deus operatur. At vt modū, quo Deus cū particularibus cauſis operē, intelligas, aduerte quadrupliciter dici aliqd eſſe actionis alicuius rei.

Primo. Primò, quia tribuit virtutem operādi, ſicut generās dr mouere graue, qa tribuit grauitatē, qua mouet: & equus generat equū, quia tribuit virtutem ſeminī, quæ facit equū: & hoc modo Deus dicitur cauſa actionis rerū naturaliū, quia eis virtutes, quibus operarentur, impertitus eſt.

Secūdò. Secundo modo, aliquid eſt cauſa actionis, quia conſeruat virtutem, qua aliud operatur, vt medicina, & herbæ dicuntur cauſa viſionis, quia conſeruant virtutem viſiuam: & hoc etiā modo Deus eſt cauſa actionis rerum, quia ipſarum eſſe & facultatem, & omnia conſeruat.

Tertiò. Tertio aliquid dicitur cauſa actionis, quia applicat aliquid ad agendum, vt qui apponit ignē domui, & ipſam combuſſit: & ſic etiam Deus eſt cauſa, quia nihil mouetur ſine Deo. Præter hos modos eſt vnus alius quartus, quo aliquid mouet p inſtrūm, vt artifex penicilo pingit. ex parte effectus vna eſt operatio, at ex parte principiorum duplex eſt: nam inſtrumentum agit, artifex etiam agit, ſed nō ſeparatim: non enim inſtrumētum ſine artifice, nec artifex ſine ipſo inſtrumento operatur. vide igit quō actio iſtri ab artifice depēdet, & effectꝰ ab vtroq;, ſed magis ab artifice. Quarto.

Sic te oportet eleuare mentē, & intelligere de Deo glorioſo, qui cū his cauſis ſic, operatur, vt ſimul, & ipſæ operētur, ſed à Deo motæ, & directæ, ſicut inſtrm ab artifice. Et quemadmodū artifex non eodem inſtro oīa facit, ſed pro diuerſitate effectuū accōmodatis vtitur inſtris: ita Deus non idem omnibus cauſis facit, ſed diuerſis diuerſa, & concurrit cum ipſis iuxta ipſarum naturam cum liberis liberè, cū neceſſarijs neceſſariò, cum debilibus debiliter, cum fortibus fortiter, pro ſua ſuauiſſima diſpoſitione vniuerſali operando.

Nota differentiā ïter Deū & artificem in operādo. Eſt autē vnum notandū, ꝙ differt inter modum concurrendi Dei cum cauſis naturalibus, & artificis cum inſtrō, dupliciter. Primò, artifex nō aſſimilat effectum inſtro, ſed arti, & idolo, qd habet in mente: At Deus effectum ſimilat in ſpecie nō ſibi, ſed cauſæ particulari, vt cum igne ꝓducit ignem, cum leone leonē. Secundò artifex non tangit effectum, niſi mediate inſtro, at Deus pp ſuā infinitatē immediate tangit ſua virtute effectū quēcunq;, cum ſit vbiq; eſſentia ſua præſentiſſimus.

No. quō res cēſunt Dei creaturæ. Eſt alterū aduertendū, ꝙ iſta actio, qua res fit, ſi cōparet reſpectu cauſæ particularis nō ſufficit, vt ſecundū eā talis cā dicatur creare, quia cauſa particularis nō facit totā rē, ſed ex materia præſuppoſita: At reſpectu Dei cōſiderata, ſufficit, vt effectus dicatur creari à Deo, quia & ſi modo non fiat tota res per hanc actionē, ſed ſecundū formam, materia tn̄ fuit à principio creata à Deo, ob id Deus totā facit rē, ex quo fit, vt oīa quæ modò fiunt, dicantur propriſſimæ creaturæ Dei. vnde Aug. ſuper illud Pſal. 73. Domine quis ſimilis tibi? inquit, Parentibus generantibus Deus creat. & epiſtola ad Conſentium. & 8. ſuper Gen. ad literam. c. 19. dicit res modò creari à Deo. Et hæc omnia nota.

Quinta concluſio contra Scot.

Quinta concluſio. Qualitates quæ ſunt inſtrumenta formarum, & agentium particularium actiuè concurrunt ad productionem ſubſtantiæ, vt calor ignem producit, & virtus ſeminis ipſum viuẽs. hæc eſt contra Scot. 2. diſtin. 18. q. 5. qui nullo modo vult admittere accidentia attingere productionem ſubſtantiæ: quia imperfectum non poteſt producere perfectius: at re vera hoc eſt contra manifeſtam experientiam, cui ipſe præcipit non eſſe fidendum, ſed ſine ratione. Phyſicus enim non debet deſtituere ſenſus iudicium omninò: monſtrant autem clarè experientiæ accidentia ſubſtantiam producere, vt patet de motu, de ferro candenti, quæ producit ignem per ſolum calorẽ. Nec ipſius ratio eſt alicuius momenti, videmus enim, quòd imperfectum, vt eſt inſtrumẽtum perfecti attingit perfectius ſe, vt penicillus imaginem pulcherrimam, quia ab arte mouetur, ita accidentia, vt virtutes, ſubſtantiarum ſunt, ſubſtantiam valent producere.

Soluitur rõ Scoti.

Nec patiaris dictũ Scoti dicentis ignẽ in illo caſu à ſolo Deo produci: nam tũc forma illa eſſet creata, quod nulli contingit, niſi animæ rationali: aut eſſet ducta de potentia materię, & tunc eſſet generatio vera, vnde ſolus Deus ſine cauſa particulari generaret, quod indignum eſt Philoſopho Theologo.

Dicendum igitur accidentia, quæ inſtrumenta ſunt ſubſtantiæ, poſſe attingere productionem ſubſtantiæ, & hoc paſsim docet Ariſtot.

Solutio Argumẽtorum.

Poſſumus per hæc reſpondere ad argumenta facta ſuperius.

Ad primum.

Ad primum Gabr. dicimus illud argumentum nullius eſſe momenti, cũ enim æquè decenter, & benè poſſunt res fieri p vnum, fruſtra fiunt per plura: at Deus ſuã bonitatẽ, ſuam mirabilem diſpoſitionẽ, ſapientiam, & prouidentiam commendat per creaturas ſuas, & ipſarum operationes, quæ quidem non eſſent ita nota, ſi ſolus ipſe cuncta faceret.

Ad ſecũdum.

Ad ſecundum dicitur, ꝙ non ob id agẽtia particularia creant, non enim formæ per ſe fiunt, vt diximus ſuprà, ſed compoſita ex materia.

Ad primũ fundamen- tum Platonis.

Ad primum fundamentũ Plato. reſpõdetur cũ Ariſt. 1. poſt. c. 20. ꝙ ad ſcientias non eſt opus vniuerſalia ſeparata ponere, ſecundum rem, ſed ſolũm ſecundũ rationem, vt alibi latè diximus. Ad alias omnes experiẽtias reſpondet, ꝙ vnũquodq; fit à ſuo ſimili, vel ſecundũ ſpeciẽ, vt homo ab hoĩe; vel ſecundũ genus, vt mulus ab equo; vel ſecundũ figurã; vt domus ab arte in mente, vel ſecundum virtutẽ. Id eſt ſimile ſecundũ virtutẽ alteri, quod facit ea, quæ aliud facit, & ſic motus eſt ſimilis igni; rarificat. n. & diſſoluit, ſicut ignis, ob id producit ignẽ, idẽ de radijs ſolarib⁹, & percuſſione lapidis, & calor ſolis producit alalia ex putrefactione, ſicut calor naturalis, & ita declarat illã ꝓpoſitionẽ Ariſt. 7. Metaph. c. 9. nec opus ẽ ad ideas recurrerẽ.

Caput Quartum.

Quot igitur cauſæ. Tex. XXXIX.

De caſu & fortuna qq. tres.

Generibus cauſarum enarratis, de quibuſdam cõmunibus cauſis, putã caſu, & fortuna loquif, ac tres quæſtiones examinandas ꝓponit. Prima eſt. Quæ cauſæ ſiut, caſus & fortuna, & quid vtrumq; ſit. Hæc aũt tria ordine præpoſtero diſcutit, nã à tertia, incipit, & primã vltimo loco tractat. Reddit aũt rationẽ, cur de his tractet, dicens, caſum, & fortunam cauſas cõmunes generationis, & eſſe multorũ omnes ſentiunt. hic vero communia traduntur.

Quidam enim, & ſi ſint, an non Tex. XL.

Prima opi. quorundam antiquorum.

Prius quid antiqui ſenſerint, in medis proponit. Fuerũt, inquit, quidam, qui caſum & fortunam non eſſe dicebant, & hi duplici mouebantur ratione.

Prior eſt, oĩa quæ à caſu, & fortuna fieri dñt, habent iam determinatã aliquam particularitatẽ, in quam ſingula referri valeant: non eſt ergo ponẽda fortuna. Antecedens patet: ſi aliquis adierit forũ animo emendi aliquid tm̃, & illic occurrit alicui, qui debebat ei pecunias, a quo eas recipit, tunc à fortuna dicitur ei occurriſſe, & recepiſſe, ſed horũ cauſa eſt: quia in forũ venit, ergo qđ à fortuna eſt, cãm hẽt determinatam

minatā, idem contingit in alijs fortuitis, & caſualibus effectibus: ſinguli, n. ſuas habent cāſ particulares, nō ergo eſt fortuna.

Quoniam aliquod eſſet. Tex. XLI.

Secunda ratio.

POſterior ratio horum eſt. Si fortuna eſſet, antiqui Philoſophi cauſas generationum tractantes de illa differerent: at nihil illi dixerunt: ergo opinabantur non eſſe: non ergo eſt fortuna. Inconueniens enim eſt dicere, ꝙ illa ſit, & Philoſophi nihil de illa dixerint, cum reliquas tractauerint cauſas. Argumentū eſt ferè ab autoritate.

Sed & hoc mirabile. Tex. XLII

Solu. primæ rationis antiquorum.

ARiſt. reijcit has vtraſq; horum rationes. Ad primā dicit, omnes communiter benè ſciunt iſta, quæ à caſu, & fortuna dicuntur habere cauſam determinatam, vt dicunt iſti antiqui auferentes fortunam, cum hoc tamen omnes fatentur aliquid à fortuna, aliquid non à fortuna eſſe: ergo nihil prohibet, quòd eorum, quæ à fortuna dicuntur, ſint cauſæ determinatæ, quo minus fortuna ſit. Et nota, quòd ex communi conſenſu rationem illorum euertit: omnes enim admittentes illud antecedens, fortunam tamen ponunt, & profectò id verum eſt: nullus enim eſt ita ruſticus, qui neſciat cauſam, quòd ille occurrerit debitori eſſe, quia venit in forū, cum hoc tamen fatetur eſſe à fortuna: aliquid igitur de fortuna oportet tractare.

Quocirca, & quodammodo. Tex. XLIII.

Sol. ſecūdæ rōnis.

SEcundam ipſorum euertit rationē, dicens, oportuiſſet aliquid dixiſſe de fortuna, vt probatum eſt ratione præcedenti. quòd ſi dixerit, antiquos nil dixiſſe de fortuna, reſpōdet, non dixiſſe, nec tractaſſe quicquām: nam qui mentem, aut qui ignem, aut qui litem, & amicitiam, aut qui ſimile poſuerunt rerum principium, non dixerunt iſta eſſe fortunam, vnde omni ex parte ſunt reprehendendi iſti. Si enim non putarunt eſſe fortunam, arguendi ſunt, cum id ſit contra omnium opinionem. Si verò putarunt eſſe, & non tractarunt, ob id etiam reprehendendi ſunt, cum cauſas inſufficienter inquiſierint, & diſcuſſerint, & ob id maximè, ꝙ fortuna vtuntur aſſignantes eam cauſam aliquorum effectuum, vt pater apud Emped qui dicebat mundum ſæpe generatum, & corruptum, generandū, & corrumpendum, atque aetem eſſe modò ſuper aquam à fortuna: nam in alia generatione mundi, non ſic erit, nec fuit, vnde a caſu ordo elementorum eſt. Similiter animalium partes à caſu prouenire ſæpe dicebat: debuit igitur de tali cauſa diſſerere. Et nota, quòd hic non eſt ſermo de omnibus, ſed de quibuſdam antiquis.

Sunt autem quidam, qui & cœli. Tex. XLIIII.

Secunda opinio aliorum Philoſophorum.

SEcundam aliorum citat ſententiam, inter quos (ſecundum Philop. & Themiſt.) fuit Democri. hic fortunam tantum conſtituerat in mundi generatione, non autem in generationibus entium naturalium. Democri. enim poſuit infinitos mundos factos ex athomis, quòd ſi ab eo peteres, quare hic mūdus hoc loco, alius illo loco eſſet, reſpondebat, caſu id eſſe ex motu athomorum: quòd ſi rurſus, quare cœli primò, poſtea elementa, & inter elementa, quædam prius, quædam poſterius facta, id etiam caſui tribuebat: quia accidit tales athomos ſic conuenire, vnde caſum in mundi partibus præcipuis tantùm ponebat.

Et valde hoc ipſum admiratione. Tex. XLV.

Confutatio ſecundæ opinionis.

HOrum opinionem reprehendit, & meritò. Reprehenſio autem conſiſtit in hoc, quòd iſti horum inferiorum puta animalium, plantarum, & reliquorū ponunt cauſam determinatam, puta intellectum, aut naturam, aut quid aliud: non enim ex quolibet fit quodlibet, ſed ex principio determinato, vt ex proprio ſemine fit quodlibet animal, & planta: mundi autem, & cœlorum, quæ diuiniora ſunt iſtis, nullam cauſam determinatam ponunt, ſed ſolùm fortuitum athomorum motum,

tum: debuerunt ergo cauſam multo magis determinatam ponere, cum dixerint cœlos, & mundum eſſe factum.

Atqui ſi ſic ſe habeat hoc ipſum. Tex. XLVI.

Secundò

OB hoc tale abſurdum admiſſum dicit oportere, an ita ſit, tractare, & inquirere, & non ſolùm abſurdũ, hoc eſt, cœlos à caſu factos, ſed abſurdius eſt dicere ſimul caſum non eſſe in his inferioribus, quod reprobat ratione hac. In iſtis ſenſibilibus multa à caſu venire experimur: in cœlis aũt nihil à caſu venire expertũ eſt, cum motus ſint regulatiſſimi, & indeficientes: ergo potius in his ſenſibilibus caſus, & fortunã conſtituenda ſunt, quàm in cœlis, & vniuerſo.

Sunt autem quidam, quibus fortuna videtur. Tex. XLVII.

Tertia opinio aliorum Philoſophorum.

TErtiam ſententiã recitat, q̃ eſt Stoicorũ, vt notat Simpl. qui fortunam quandam cãm diuinã ponunt, humano intellectui occultã, à qua oẽs effectus iſtos fortuitos prouenire dicunt, atq; Deam quãdam fortunã faciunt. His igitur enarratis circa aliorum ſnĩas, repetit illa tria, q̃ diſcutienda propoſuit, ac modò eo ordine ponit, quem in eis diſcutiendis obſeruaturus eſt, quid ſint caſus, & fortuna: q̃uo differant: inter quas cauſas ſint cõſtituenda.

Caput Quintum.

Primum igitur cum videamus. Tex. XLVIII.

Sentẽtia Ariſtot. Prima diſtinctio ad inueſtigandũ quid ſit caſus, & fortuna.

ALIQVOT p̃mittit diſtinctiones, ex quibus quid caſus, & fortuna ſit colligit. Prima eſt effectuũ. Alij q. dẽ ſp, & ſimiliter eueniũt, vt Solis occaſus, & ortus: ꝙ nocti dies ſuccedat: ꝙ animal ſit cum ſenſu. Alij frequenter eueniũt, licèt aliqñ deficiant, vt ꝙ homo naſcatur cum duplici oculo, ꝙ ſenes caneſcant. Neutri horũ dicũtur à caſu, vel fortuna, & ſi nullus alius eſſet, non eſſet fortuna, vel caſus. At conſtat eſſe alios, q nec ſp, nec frequẽter eueniunt, ſed rarò: & in his eſt caſus, & fortuna, vt omnes dicunt: vnde fortuna, vel caſus eſt eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt: & quæ talia ſunt, à caſu, vel fortuna ſunt: vt ꝙ fodiens vineã inueniat theſaurum, rarò fit, & à fortuna eſt: vnde patet fortunam eſſe, & caſum.

Eorum autem, quæ fiunt. Tex. XLIX.

Secunda diſtĩctio.

SEcundam ponit diſtinctionẽ eorũ, q̃ fiunt tàm frequenter, q̃ ſp, & rarò. Quædã fiunt propter finem aliquem: Quædã verò non: vt deambulatio, qua gratia ſanitatis eſt, ꝓpter finem fit, & motus grauis deorſum propter finem eſt, vt quietem naturalem conſeqnat: Quæ verò inconſideratè fiũt, vt fricatio barbæ, cũ quis contemplatur, vel alia ſimilia, q̃ accidũt, abſq; fine fiũt.

Tertia diſtinctio.

Nota

Tertia diſtinctio eſt ſubdiuiſio quędã eorum, quæ propter finem fiunt. Quædã ſecundum electionem. Quædã non ſecundum electionem fiunt. Vbi a ſuerte, ꝙ id operatur ſecundum electionẽ, quòd dirigit operationes, & res in finem, quẽ ꝑcognoſcit & intendit: & tale agens eſt rõnale, & hmõi actiones dicuntur in finem ſecundum electionem, ſicut operationes, q̃ ſecundum intellectum, aut ſecundum artem fiunt. Id verò operatur propter finem tantùm, & non ſecundũ electionẽ, quod finẽ non præcognoſcit, ſed naturali quodam inſtinctu propter finem operatur, & huiuſmodi operationes dicunt non ſecũdum electionẽ, vt operationes inanimatorum, & viuentium, & ipſius hominis, quas abſq; intellectus directione facit, ſicut nutritiones, generationes, & aliæ, quæ dicuntur operationes ſecundũ naturam.

Hanc diſtinctionẽ applicat ad rẽ Ariſt. dicens: Cum ea, q̃ fiunt in cõi, & propter finem, & non propter finem fieri contingat: & quæ propter finem, aut ſecundum electionem, aut non. Manifeſtum eſt profectò, quòd in particulari inter ea, q̃ rarò fiunt, quædam ꝑꝑ finem, quædam non ꝑꝑ finem, & quædã ſecundum intellectũ, & electionem, quædam non, ſed natura

fieri

ſieri inueniemus. v.g. quòd aliquis cogitabundus manu aliquid faciat, non aduertens, quod nunquàm fecit, rarò fit, & non propter finem. Quòd autẽ occurrens tauro inurum aſcẽdat ſalutis grauia, rarò fit, & propter finem, & ſecundum electionẽ, quod equus in itinere conſternatus remeet, rarò fit, & propter finem, à natura.

Huiuſmodi igitur, cum ſecundum accidens. Tex. L.

> Quinam effectus dicantur, caſuales, & fortuiti.

E X præcedentibus colligit, qui effectus dicãtur fortuiti, & caſuales, dicitq; effectus rarò cõtingẽtes, cum ab his, qui præter finem agunt, per accidens fiunt, dici fortuitos, aut caſuales.

> Nota duplex cauſa p accidens.

Vbi aduerte maximè, quòd cauſa per accidens duplex eſt. Prior illa, quæ cum cauſa per ſe coniungitur, vt albus, & Polycletus ſunt cauſa per accidens ſtatuæ, quia coniuncti ſunt cum ſtatuario, & talis dicitur cauſa per accidens ex parte cauſæ. Poſterior cauſa per accidens eſt illa eadem, quæ eſt per ſe, ſi comparatur ad id, quod per accidens coniungitur cum effectu per ſe, vt ignis comburens trabem, cui domus innititur, per ſe quidẽ eſt cauſa combuſtionis, per accidens vero ruinæ, quia hæc eſt coniuncta per accidens cum effectu per ſe, & talis cauſa dicitur per accidens ex parte effectus, & hæc diſtinctio eſt Themiſt. & notanda.

> Nota ſecundo tripliciter coniungitur effectus per accidens cũ affectu p ſe.

Aduerte vlterius quod talis effectus dupliciter coniungitur cum effectu per ſe, aut rarò, aut frequenter, vel ſemper, vt in exemplo propoſito: Semper cõiunctus eſt ille effectus, nempè ruina cũ tali combuſtione trabis: ſimiliter bibit quis vinum, poſtea nocet podagræ, iſtud nocumẽtum non eſt rarò coniunctum cũ ſimili potatione vini. aliquando effectus per accidẽs rarò eſt coniunctus cum effectu, per ſe, vt quod fodiens vineã inueniat theſaurũ, rarò hoc cum vineę foſſione coniungitur.

> Nota tertio, effectus raro contingens duplices.

Aduerte vlterius, ꝙ iſti effectus raro cõtingentes aliquando ſunt intenti, aliquãdo non ſunt intẽti à cauſa ſua principali, præſertim in agentibus ſecundũ electionem, nam in alijs ſemper non ſunt intenti, v.g. fodiens terram, ſeu vineam, poteſt inuenire theſaurum, aut intendendo inuentionem, aut non.

> Quis effectus caſualis, & fortuit⁹

His ſuppoſitis, attende effectus illos eſſe ſortuitos, & caſuales, qui per accidens, & rarò conſequuntur effectus per ſe alicuius cauſæ, nea ſunt intenti à tali cauſa, & talis cauſa per ſe reſpectu effectus non intenti rarò contingẽtis dr̃ fortuna, vel caſus: vnde fortuna vel caſus eſt cauſa per accidens ex parte effectus non intenti, rarò autem cõtingentis: & hoc eſt quod modò dicit Ariſtot. nempè effectus iſti rarò contingentes, cum per accidens fiunt, à fortuna dicuntur.

Oſtendit autem effectus eſſe quoſdam per ſe, quoſdam per accidens argumento ipſarum cauſarum: nam etiam cauſæ & per ſe, & per accidens dicuntur, nempè quæ cum per ſe cauſę iungũtur, per accidens cauſæ ſunt, vt ædificiator eſt per ſe cauſa ſtatuæ, per accidens vero albus, Muſicus, & alia, quæ ædificatori inſunt: ita ſimiliter effectus p ſe eſt reſpectu cauſæ per ſe, & effectus per accidens, qui cum eo coniungitur.

> Nota quare

Attende hic maximè, nec decipiaris, ꝙ non dicit has cauſas per accidens, quæ ex parte cauſæ ſunt, eſſe fortunã. hoc enim falſum eſt, nec hactenus ipſe quicquam dixit de fortuna, ſed de effectu ipſius. Verũ hic ſolũ vtit argumento hoc à ſimili, effectus dici & per ſe, & per accidens, nẽpè ea, quæ effectui per ſe coniunguntur, eſſe per accidens effectus, ſicut etiam cauſa duplex, & per ſe, & quod ei adiungitur, quod eſt cauſa per accidens. & vlterius aſſimilat: ſicut cauſæ per accidens indeterminatæ ſunt, quia multa vni accidunt, cauſa verò per ſe, vna eſt: ita effectus per ſe vnus, & vnius rationis. at effectus per accidens multi ſunt: vnde cũ hm̃oi ſint à fortuna, effect⁹ fortuiti sũt ĩdeterminati.

Ipſa autem ad inuicem. Tex. LI.

> In quibus conueniunt quę a caſu, & fortuna.

D Ifferentiam inter caſum & fortunam poſterius tradendã dicit, at nunc ea, quibus, quæ à caſu, & quæ à fortuna ſunt, cõueniunt, tradit. Hæc autẽ ſunt tria. Primum quòd vtraque ſunt in his, quæ agũt propter finem, vnde tàm caſualis, quàm fortuitus effectus eſt reſpectu cauſæ agentis pp finem, & hoc probat: quia effectus huiuſmodi eſt aptus, vt ſit intẽtus,

vt finis à tali cauſa, v.g. ſi quis veniat in forum emendi gratia, & recipiat pecunias à debitore, caſus eſt, & fortunæ effectus illa receptio: & licèt modò non ſit intenta, potuit eſſe intenta: nam ſi ille ſciuiſſet ſe recepturum pecunias in foro, venisſet vtique propter illud.

Secundò. Secundò: Conueniunt, quòd vterque effectus accidit, id eſt, non eſt per ſe intentus, ſed finem intentum conſequitur.

Tertiò. Tertiò. Quòd non conſequitur finem intentum, ſeu effectum per ſe ſemper, aut frequenter, ſed rarò.

Quartò. Vnum tamen præter hæc ineſt effectui à fortuna, nempè quòd ipſius cauſa non eſt natura, ſed intellectus, & electio, vt reportatio pecuniæ, eſt effectus per accidens huius, quod eſt veniſſe in forum, hoc autem ab electione procedit: quod eſt clarius dicere, Effectus fortuitus non eſt, niſi ab agente rationali, nec conſequitur, niſi actionem, quæ fit ſecundum electionem, & intellectum: & hoc eſt dicere, non habet cauſam in ſe ipſo, id eſt, non eſt à natura, ſed ab electione.

Nota. Et aduerte hic multum, quòd effectus non dicitur fortuitus, quamuis non ſit intentus à cauſa, ſed conſequitur effectum per ſe, hoc enim non ſufficit, ſed rarò, vt diximus debet conſequi, aliàs non dicetur fortuitus, nec caſualis.

Manifeſtum itaq; , quòd fortuna. Tex. LII.

Quid fortuna. Mirabili methodo Ariſtoteles, poſtquàm effectũ fortuitum indagauit, quid ipſa fortuna ſit, oſtendit, dicitque: Fortuna eſt cauſa per accidẽs in his, quę rarò fiũt, & propter finem ſecundum electionem. ac ſi dicat, fortuna eſt actio aliqua ſecundum electionem procedens, quam conſequitur finis aliquis non intentus, & rarò cõtingens. Diximus enim, quòd cauſa per ſe illa eſt fortuna reſpectu per accidens effectus, ſiue talis ſit actio, ſiue ars, vel intellectus, vt in finem tendunt: vnde colligit, quòd fortuna eſt in his, in quibus eſt intellectus, & electio, hæc definitio nota eſt ex his, quæ notauimus tex. 50.

Indefinitas igitur cauſas. Tex. LIII.

Varia epitheta fortunæ. Varia epitheta fortunæ per definitionem hanc declarat. Primò: Fortuna dicitur occulta, & immanifeſta hominib⁹: cuius ratio eſt, quia cum effectus fortuitus non habeat cauſam per ſe, niſi per accidens, poteſt multas habere cauſas, quia varijs effectibus per ſe poteſt coniungi, vt occurrere pontifici in via, poteſt eſſe aut quia deambulatum ieras, aut negociatũ, aut emptum, aut alijs ex cauſis. Cum igitur non habeat determinatam cauſam is effectus, à qua per ſe procedat, meritò dicetur occultus.

Secundò. Vlterius; à fortuna poſſumus dicere, ꝙ nihil fit, & quòd aliquid fit, vtrumque enim verè, & cum ratione dicitur. Nihil enim fit per ſe à fortuna, fit autem per accidens, hóc autẽ eſt, ſecundum quid, fieri.

Et eſt cauſa, vt accidens. Tex. LIIII.

Tertiò. Proſequitur attributa declarare, dicitq;. Fortuna quodammodo eſt cauſa, & non eſt cauſa: Non eſt quidem cauſa, ſimpliciter, ſed eſt cauſa ſecundum accidẽs: & repetit has cauſas per accidens eſſe infinitas, id eſt, numero indeterminatas, & exemplo vtitur. Vt enim cauſæ per accidens ex parte cauſæ ſunt indefinitæ, quia multa poſſunt accidere cauſæ, vt domificator eſt cauſa domus per ſe, multa tamẽ per accidẽs, vt tibicen, albus, muſicus: ita & cauſæ per accidẽs ex parte effectus multæ ſunt, & indeterminatæ, quia effectus fortuitus ex multis cauſis huiuſmodi poteſt prouenire, vt recipere pecuniam à debitore, poteſt eſſe, quia ei occurri, dum fugerem ab aliquo, vel dum perſequerer aliquem, vel dum inuiſerem aliquem.

Nota. Vbi ſemper attende, quòd non vocat fortunam cauſam per accidens ex parte cauſæ, vt notat Themiſt. & ſupra nos diximus.

Et dicere aliquid eſſe præter rationem. Tex. LV.

Aliud fortunæ attributum declarat: dicitur enim fortuna ſine ratione: & meritò, quia ratio intendit finem, qui aut ſemper, aut frequenter ſequitur: at fortuna eſt alicuius non intenti, & rarò contingentis: huiuſmodi autem cauſæ indeterminatæ ſunt, ob id fortuna irrationalis, & indeterminata meritò dicitur.

Attamen etiam in quibuſdam, dubitabit vtique.

Dubium Ariſt. q[uod] potius di cêdũ, fortuna cauſa ne per accidens applqua, an remota.

Dubium mouet quod, tale eſt: Illa dicitur fortuna, quæ eſt cauſa per ſe alicuius effectus, alterius verò cum eo coniuncti per accidens, eſſe poteſt, quòd ſine multæ cauſæ huius effectus, quædam proximiores, quædam remotiores effectui per ſe. tunc dubium eſſet, quæ illarum eſſet fortuna, vt ſi aliquis totonderit caput, & ventus ſeu æſtus aliquis ſuperuenerit, & præter opinionem ſanatus eſt, vtra cauſa erit fortuna, tonſio, quæ eſt remota, an ventus, quæ eſt propinqua? Et vult, ſecundum Philop. quòd proxima magis dicatur fortuna, vel caſus. Et ponit exemplum Philop. Aliquis it forum emendi gratia, occurrit amico, cum quo moram facit, poſtea it in forum, & occurrit tunc ei debitor, à quo pecuniam recipit: duplex huius receptionis eſt cauſa, & mora cum amico, (ſi enim prius veniret non occurreret debitori) & etiam ipſa itio in forum, & vtraque dicitur fortuna, ſed magis fortuna eſt, quòd venerit in forum, quia magis propinqua, & potuit etiam veniſſe illo tempore alia ex cauſa, etiam ſi cum amico moram non feciſſet.

Fortuna autem bona. Tex. LVI.

Alia epitheta fortunę. q[uo]d ſi infortuniũ, & enfortunium.

Alia epitheta fortunę declarat, quæ nota ſunt, fortuna dicitur bona, vel mala ab effectu, qui accidit, ſi bonus, vel malus ſit, q[uod] ſi magnum bonum acciderit, dicitur eufortunium: ſi verò magnum malum, dicitur infortuniũ. Et nota, quòd ſicut, ſi bonum magnum accidit, eufortunium, ſeu proſpera fortuna dicitur, ita ſi magnum malum euadere acciderit. Similiter, erit infortunium magnum bonum caſu perdere, & non ſolùm, quando mala, vel bona præſentia ſunt, ſed quando proxima ſunt; quod enim parum diſtat, quaſi non diſtare videtur, vnde à magno malo imminenti liberari, eufortunium eſt, & à ſpe proxima magni boni decidere, caſu tamen, infortunium eſt. Vlterius eufortunium eſt incertum, ſicut & fortuna: quod enim rarò accidit, incertum eſt.

Caput Sextum.

Sunt igitur ambo cauſæ. Tex. LVII.

In quib[us] differat caſus, & fortuna. Primò. O[mn]is fortuna eſt caſus, ſed non eco[n]uerſo.

Modò differentiam caſus, & fortunæ indagare conatur, ac repetit ea in quibus conueniunt. Sunt enim vtræq[ue] cauſæ per accidens, & effectuum rarò contingentium, & in his, quæ ſunt, & agunt propter finem. Sed differentia eſt, q[uod] caſus eſt ſuperior: omnis.n. fortuna eſt caſus, ſed nõ omnis caſus eſt fortuna. Hanc differentiam (quantum mihi videtur) triplici argumento oſtendit, primum ſumitur à denominatiuo ſic. Ijs ineſt fortuna; quæ fortunata dicuntur: ſed non omnibus quibus ineſt caſus, cõuenit fortunata dici: ergo non ſunt idem caſus, & fortuna. Maior eſt nota. Minorem declarat dicens, quòd fortunata dici, ineſt ijs, quibus ineſt actio, id eſt, libera operatio, & humana, quæ hominibus ineſt ſolis: ac ob id ſolùm hominibus inerit fortuna ſecundũ

Prima ratio.

R actiones

ctiones liberas, & ſecūdum electionem, vt ſit ſenſus, non eſt fortuna, niſi cum agens ſecundum electionem intendit aliquid, ad quod aliquid rarò cōtingens præter intentionem ipſius conſequitur.

Quocirca, & neceſſe eſt. Tex. LVIII.

Probatio minoris, quod ſcilicet, vt fortuna non inſit niſi i iis, qui ſecūdum electionem agunt.

MInorem probat, quod fortuna nō inſit, niſi in quibus actio, ideſt operatio, ſecundum electionem ineſt. Fortuna aut eſt fœlicitas, cum eſt proſpera, aut propè fœlicitatem; ſed fœlicitas eſt quædam actio ſecundum electionem: ergo fortuna etiā eſt, vbi talis eſt actio.

Nota Nota, quod fortuna dicitur fœlicitas ſecūdum eos, qui in voluptate, & bonis externis fœlicitatem cōſtituerunt. dicitur propè fœlicitatem ſm Ariſto. qui non niſi in contemplatione eam poſuit: bona autem externa, vt inſtrumenta fœlicitatis poſuit, quæ bona externa dicitur à fortuna, quia maximè ſunt fortuitis caſibus expoſita: fœlicitas autē non conſiſtit in quacunq; actione, ſed in actione libera, & ſecūdum rationem, vt dicitur. 1. Eth. c. 7. vnde cum fortuna ſit coniuncta fœlicitati, ſequitur, quibus ineſt fœlicitas Ariſtotelica, ſolis ineſſe fortunam.

Ob id neque inanimatum quippiam. Tex. LIX.

Carētia vſu rōnis non dūr for. una- ta, nec in eis ē fortuna, niſi metaphoricè, & paſſiuè.

EX hoc infert, quòd inanimata, bruta, pueri carentes vſu rationis, non dicūtur fortunata, nec eis ineſt fortuna: non n. agunt propter finem ſecundū electionem. Duo tamē modi ſunt, quibus fortunata dici poſſunt. Primò metaphoricè, ſicut Protarchus Philoſophus lapides ex quibus altaria fiebant, vocabat fortunatos: alios verò eum ipſis copulatos, ideſt, eiuſdem ſpeciei, ex quibus ſolaria fiebant, infortunatos, eo, quod illi honorarentur, hi cōculcarentur: ſed hoc eſt fortunata eſſe per metaphoram, ac ſi illi lapides per electionem operati fuerint.

Altero modo dicuntur iſta fortunata paſſiuè, eo, quod ſecundùm electionem agentibus ſecundùm fortunam accidunt, vt quia accidit Ciceroni conſuli, quod tunc Catelina malum machinatus fuerit, quod Cicero euertit, vrbemq; liberauit: Roma dicta eſt fortunata paſſiuè: & deniq; ea fortunata dicūtur, quibus fortunati ſumus, ſed non quod fortunam habeant actiuè ita vt ſecundum fortunam agant.

Sed caſus, & aliis animalibus. Tex. LX.

Caſus ē conuenit inanimatis, & irrationalib.

QVòd autem pluribus ſe extendat caſus, vt minor illa ſumpſit, probat. nā in animalibus, & in inanimatis ineſt caſus, quibus, vt dictum eſt, fortuna non ineſt, & probat. Nam ſi equus in prælio ſitiens, prælium deſerat ad fluuiū confugiens, & accidat, omnes equos tunc qui erant in prælio occidi caſu iſte ſaluatus, & liberatus diceretur: non enim intendebat ſaluari, ſed bibere. Vlterius: ſi ſubſellium aliquod tripes cadat ex alto, & ſuper pedes ſteterit, aptum ad ſedendum, caſu profectò ita ſtetit: nō enim cecidit, vt ſic ſtaret. Vide igitur caſum his ineſſe, quibus non ineſt fortuna: ille ergo eſt ſuperior.

Quare manifeſtum eſt. Tex. LXI.

COlligit argumēti concluſionē, quæ eſt definitio caſualis effectus, vnde definitio caſus extrahitur. Ille eſt caſualis effectus, qui prouenit à cauſa agēte propter finem, ſiue ſecundum electionem, ſiue non, cum a tali cauſa nō eſt intentus, ſed per accidens conſequitur cauſæ effectum per ſe, & rarò: & hoc eſt dicere, cuius extra eſt cauſa, vt dicit Philop. cauſa enim dicitur extra effectum cum ip ſum per ſe non facit, nec intendit.

Quid ſit caſus. Ex quo poſſumus definire caſum; eſt cauſa per accidens in his, quæ agunt propter finem, eorum, quæ rarò contingunt. His autem ſuperaddit fortuna, quod ea, quæ eueniunt, ſint eligibilia, & in habentibus electionem; hoc exponit benè Philop. dicit, quæ à fortuna eueniunt, dici eligibilia, vt intelligas non omnia, quæ hominibus à caſu proueniunt eſſe à fortuna, ſed ea, quæ accidunt, cum ſecundum electio-

electionem operantur: nam multa accidunt à ſolo caſu, ſicut in brutis, & inanimatis, vt ſi cadens vulnere ſanatus fuerit, caſus eſt. Vlterius dicitur fortuna eſſe in habentibus electionem, ad excludendum ea, quæ paſſiuè à fortuna dicuntur, vt ſupra declarauimus.

Signum autem eſt ipſum fruſtra. Tex. LXII.

2. Differētia caſus, & fortunæ ex Ethymologia. Secundum argumētum eſt ab ethymologia, pro cuius declaratione aduerte primò. Quòd nos dicimus fruſtrà, Græcè dicitur μάτην, & quod nos dicimus à caſu, græcè dicitur αὐτόματον, quaſi ipſum fruſtrà factum.

Nota. 1.

Nota. 2. Aduerte vlterius, quòd fruſtrà dicitur, quod non conſequitur finem, propter quem eſt factum: vt ſi quis deambulet gratia ventris purgandi, ſi nō purget, fruſtrà dicetur deambulatio, dummodo tamen illud quod fit, ſit aptum ad talem finem conſequendum, aliàs non dicetur fruſtrà: ſi enim quis lauet manus, vt ſol eclipſetur, ſi poſtea non eclipſatur non ob id lotio dicetur fruſtrà: quia nihil faciebat ad illum finem.

Nota 3. Aduerte vlterius, quod vbi eſt caſus, ibi eſt fruſtrà, licèt non omnino, nam eatenus reſpectu finis non intenti fruſtrà dicitur, quàmuis poſſit eſſe, quod ſimul cum fine non intento conſequatur intentum, vt poteſt lapis cadere ſimul in locum ſuū, & caſu percutere aliquem, tamen reſpectu finis non intenti, fruſtrà dicitur, cum intentum in eo non conſequatur.

Differentia colligitur. Ex his colligitur argumentum ab ethymologia, cum fruſtrà, & caſus ſecundum nominis ſignificationem, & vocem conueniant, fruſtrà autem ſit ſuperius fortuna, etiam erit & caſus. huius argumenti Ariſtot. ſola duo notabilia ſuperiora, vnum in hoc textu, alterum in ſequenti, id verò quod concluditur notatur in illo verbo, ſignum huius eſt, ſcilicet quòd caſus ſit ſuperior fortuna. Vocat ſignum argumentum à poſteriori, quale hoc eſt.

Sic igitur caſus iuxta nomen. Tex. LXIII.

Cum quid fruſtra eſſet declaraſſet, nunc caſum ſecundū nomen à fruſtrà denominari dicit, vt ſuperius explicuimus: vt cum lapis cadit, & percutit, caſu ēa percuſſio eſt, & quodammodo reſpectu ipſius lapis fruſtrà cadere dici poteſt. Quòd ſi dicas, non percutit caſu, quia quæ caſu fiūt, apta ſunt vt fiant tanquàm finis: Reſpondet id etiam his euenire: nam illa percuſſio potuit eſſe intenta ab aliquo, nam lapis potuit proijci ab aliquo intentione percutiendi, q̄uis modò nō ſit proiectus.

Maxime autem eſt ſeparatum. Tex. LXIIII.

Tertium argumentum eſt quo dicit maximè cognoſci diuerſitatem inter caſum, & fortunam. nam caſus aliqñ proceditā principio intrinſeco naturali, vt fit in monſtris, quæ à caſu ſunt, & caſus in ipſis eſt cauſa interna, putà materia; vt dicemus pòſt: at quæ à fortuna eueniunt, cauſam habent extra ſe. non igitur idem ſunt. Fortuna enim eſt actio humana, cui accidunt multa externa præter intentionem: ob id effectus fortuiti dicuntur habere cauſam extra ſe, caſualis verò non ſemper, vt diximus. *3. Differētia caſus, & fortunæ.*

Quid igitur ſit caſus. Tex. LXV.

Repetit duas quæſtiones ſuperiores, quæ ſolutæ iam ſunt, nempè quid caſus, & fortuna, & quo modo inter ſe differant: tertiam aūt ſoluit, nēpè in quo modo cauſarū ſint, dicitq́; eſſe in eo modo cauſarum, in quo eſt cauſa vnde principium motus, id eſt, efficiens: ſunt enim cauſæ efficientes per accidens: & probat. nam effectus horum, aut eſt natura, aut intellectus. agens naturale, aut agens ſecundum electionem, vtrunq́; verò eſt cauſa efficiens, quàmuis huiuſmodi cauſæ, cum per accidens ſint, non habeant determinatos effectus, vt iam ſupra declarauimus. *In quo genere cāū ſint caſus. & fortuna.*

Quoniam autem caſus. Tex. LXVI.

Nota quid potiſſimũ: ſit caſus, & fortuna.

VNum oſtendit, quo maximè fortunam; & caſum declarat: dicit, ꝙ intellectus, aut natura id eſt, agens naturale, aut ſecũdum electionem reſpectu effectus per accidens, dicitur fortuna, vel caſus: At quia omne per accidẽs ſequitur aliquod per ſe, oportet, ꝙ illa agentia ſint primò per ſe cauſa alicuius effectus: quod eſt dicere: cũ cauſa per ſe agit effectum, & alium per accidens attingit, rarò tamẽ, fortuna eſt, vel caſus: vnde vt ſit fortuna, vel caſus, prius natura debet eſſe alicuius cauſa per ſe. & hoc eſt pulchrum documentum.

Poſterior itaque caſus eſt. Tex. LXVII.

Nota ante omnẽ caſum, & fortunã debere eſſe intellectũ, & naturam.

COncludit fortunam, & caſum eſſe poſteriores intellectu, & natura: ſenſus iſte eſt. Prius natura intellectus; & agens naturale ſunt in aliquẽ finem per ſe intentũ, q̃ in effectum per accidens, reſpectu cuius caſus, & fortuna dicitur. Ex quo egregiè impugnat Democritum: ſi enim ipſe cœlos dixit à fortuna factos, oportuit ponere aliquod agens naturale, aut ſecundum electionem, quod prius faceret aliquid per ſe, cum non ſit effectus fortuitus, niſi agẽs aliud per ſe intendat. cum ergo Democritus tale non poſuerit, non debuit dicere cœlos à fortuna factos fuiſſe. Hæc Ariſto. dicit de caſu, & fortuna, & benè: de omnibus tamen diſputandum eſt gratia declarationis.

An ſint fortuna, & caſus. *Quaeſt. IX.*

QVamuis in textus enarratione, ſatis caſus; & fortuna fuerint explicata; tamen quia aliæ ſuperſunt difficultates; quæ determinatione maiori indigent, non erit inutile rurſum hanc aggredi materiam, & quia aliqui etiam poſt tempora Ariſtotelis fortunam eſſe omninò negant; ipſorum argumenta proponemus, vt veritas manifeſtetur.

Primum argu. Primũ ſit. Omne ens per accidẽs reducitur ad ens per ſe: ergo omnis effectus per accidens, reducetur ad cauſam per ſe: ſed tales effectus fortuiti ſunt per accidens: reducendi ſunt ergo ad cauſam per ſe: non ergo fortuiti erunt, cùm cauſam habeant per ſe.

Secundũ. Secundò, omne quod verè eſt, & nõ eſt cauſa, cauſam habet veram: ſed tales effectus dicti fortuiti verè ſunt, & habent eſſe: ergo veram habent cauſam: non ergo ſunt à fortuna, hæc. n. eſt cauſa non vera.

Tertium. Tertiò. Vna eſt cauſa vniuerſalis concurrens ad omnes effectus; vt dictum eſt: ergo nullus eſt effectus præter illius intentionem, vnde non erit fortuitus.

Quartũ. Quartò: quia videtur contra fidem ponere fortunam. Vnde Aug. 1. lib. retracta. in principio, accuſat ſe, quòd aliquando vſus fuerit hoc vocabulo, fortuna.

Quintũ. Quintò, etiam ſi eſſet fortuna, vt vult Ariſto. adhuc non videtur tradenda ſcientia de ea: eorum enim, quæ per accidens ſunt, non eſt ſcientia: at fortuna, & caſus ſunt cauſæ per accidens: ergo ipſorum nõ eſt ſcientia. Hæc ſunt præcipua argumenta in hac parte.

Primum fundamẽtum. Duplex cauſa, per ſe, & per accidens. In cuius declarationẽ ſit primum fundamentum: inter cauſas efficientes, quædã ſunt per ſe, quædam per accidens, vt dictũ eſt. Per ſe illa eſt, quæ ſecundum ſe, & ſecundum ſuam virtutem effectum operatur, ac ipſum attingit, ſicut ignis eſt cauſa per ſe alterius ignis. Per accidens verò eſt, quæ ſecundum ſe non attingit effectum: ſed quia coniungitur cauſæ per ſe attingenti, vel quia ipſa attingit aliquem effectum, ad quem alius effectus conſequitur.

Duplex eſt cã per accidẽs. Vnde iuxta hoc duplex eſt cauſa per accidens, & cauſa per accidens ex parte cauſæ, & cauſa per accidens ex parte effectus. Dr̃ cauſa per accidens ex parte cauſæ illa, quæ ob id dicitur cauſa effectus; quia ineſt cauſæ per ſe illius talis effectus, quomodo muſicus, & albus, & Philoſophus, ſunt cauſa per accidens ſtatuæ, ſi accidat, quòd ſtatuarius, qui eſt cauſa per ſe, ſit albus, muſicus, & philoſophus. At cauſa per accidens ex parte effectus, eſt illa cauſa, quæ ob id alicuius effectus eſt cauſa, quia iſte talis effectus coniungitur cum effectu per ſe ipſius cauſæ, vt foſſio

terræ

terræ eſt cauſa per accidens inuentionis theſauri: quia inuentio theſauri eſt effectus coniunctus cum effectu per ſe ipſius foſſionis: effectus enim per ſe illa terræ apertura.

Quomodo differunt illa duo genera cauſarum per accidẽs.

Differunt autem hæ cauſæ per accidens. Prior enim putà ex parte cauſæ habet eundem effectum cum cauſa per ſe, at poſterior habet alium effectum ab ipſo effectu per ſe: hic enim ſunt duo effectus, illic verò vnus ſolùm: nam eadem cauſa per ſe reſpectu vnius effectus, eſt per accidens reſpectu alterius; at cauſa per accidens ex parte cauſæ habet vnum effectũ, cuius dicitur cauſa ob id, quia coniuncta eſt cum cauſa per ſe, vt notum eſt.

Quinque modi cauſæ per accidens ex parte effectus.

Primus.

Huius cauſæ per accidens ex parte effectus quinque ſunt modi obſeruandi, quorum primus eſt, quo vna cauſa dicitur eſſe cauſa remouens prohibens, nempè quando attingit alicuius ſeparationem, quod impediebat effectum, ſicut qui remouet columnam, qua innitebatur domus, eſt per accidens cauſa ruinæ domus; & medicina quæ remouet impedimẽtum aliquod morus, eſt cauſa morus.

Secũdus.

Alter eſt modus, quo vna cauſa dicitur cauſa contrarij ſui, nempè cum remouet aliquid, quod debebat operari cõtrarium illius effectus, v.g. ſcamonea eſt calida, & tamen dicitur corpus infrigidare: quia remouet choleram, quæ calefacit, & ſic ſal dicitur conſeruare carnes: quia remouet humiditatem, quæ corrumpit.

Nota.

Et aduerte, quòd multum diſtat hæc cauſa à præcedenti: nam remouens prohibens per ſolam impedimẽti ablationem, effectum facit: at iſta cauſa non per ſolam contrarij ablationem facit effectum, ſed relinquit alijs cauſis, vt ipſum efficiant: dicitur autẽ cauſa, quia facit vt tales cauſæ operentur, & applicentur ad opus: vnde ſcamonea non eſt, quæ ſecundum ſe infrigidat, nec ſal conſeruat: & hos duos modos cauſarum per accidens, docet Alber. tract. 2. c. 8.

Tertius.

Tertius eſt, cum aliqua cauſa attingit aliquam diſpoſitionem, quæ requiritur ad effectum, ſed non ex ipſa ſola ſequitur effectus, ſed ipſa abſque effectu poni poteſt: & iſta cauſa dicitur occaſio, vt tyranni fuerunt occaſiones martyrij: quia inſligebant mortem, quæ erat neceſſaria diſpoſitio ad martyrium. non tamen mors ſufficiebat, niſi fides, & patientia ad martyrium accederent. & pœna quibuſdam inflicta, eſt occaſio aliorum emẽdationis.

Quartus.

Quartus eſt, cum cauſa effectum aliquem operatur, quem alius non intentus ſequitur, & talis dicitur caſus; cum ille effectus non intentus raró ſequitur, vt ſatis eſt in textu dictum: quæ cauſa ſi fuerit ſecundum electionem procedens, dicitur fortuna, & erit quintus gradus cauſæ, vnde fit, quod caſus, & fortuna ſint cauſæ efficientes per accidens ex parte effectus in his, quæ raró contingunt, & propter finem agentibus.

Secundũ fundamentum

Ad effectũ caſualem ſem per duæ cauſæ particulares cõcurrũt & quo il læ ſe habeant.

Sit ſecundum fundamentum, in quo magis declaratur natura effectus caſualis. Ad effectum caſualem ſemper conueniunt duæ particulares cauſæ, quarum vtraque aliquando eſt caſus, aliquando fortuna, aliquando altera caſus, altera fortuna, aliquando altera cauſa per ſe, altera fortuna vel caſus, v. g. ſi quis eat in forũ emendi gratia, & occurrat amico vel debitori; à quo recipiat pecuniam, tunc receptio pecuniæ eſt effectus fortuitus, habens duas cauſas, nempè aduentum huius, & illius in forum: ſi neuter intendebat talem pecuniæ receptionem, vtraque cauſa eſt fortuna: ſi alter intendebat, alter non, vna eſt fortuna, altera verò per ſe cauſa.

Vlterius, fodit quis vineam, & inuenit illic aurum, huius inuentionis duplex eſt cauſa, & fodiens, & producens illic aurum illud: tunc vna cauſa eſt fortuna, altera caſus: caſu enim illic aurum productum eſt, vt ille inuenire poſſet.

Vlterius, ſi equus currens ad fontem bibendi gratia percutiatur à lapide cadente, percuſſionis vtraque cauſa eſt per accidens, & caſus, cum non ſit ſecundum electionem: ex quo habetur, quòd fortuna vel caſus non eſt ſufficiens cauſa effectus fortuiti, aut caſualis, niſi duæ conueniant cauſæ particulares, vt dictum eſt.

Tertium fundamentum.

Caſus, & fortuna, quid fruſtrà, quid temerè, quid vanum.

Sit tertium fundamentum, differunt valde iſta, caſus, ſeu fortuna, fruſtra, temerè, vanum, caſus enim, & fortuna dicitur cauſa, quam ſequitur effectus aliquis non intentus, licet differat caſus; quia vniuerſalior eſt, vt ſuprà diximus: at fruſtra dicitur cauſa, quæ ſuum effectum non conſequitur: vnde ratio, vt ſit, nam.

fruſtra,

fruſtrà, conſiſtit in hoc, quòd non conſequatur effectum: vt autem ſit fortuna, vel caſus, quòd conſequatur effectum, non tamen intentum.

Poteſt autem eſſe, vt ſit aliqua cauſa ſimul fruſtrà, & fortuna, & quòd nec ſit fruſtra, nec fortuna. Et ꝙ ſit fruſtrà, ſed non fortuna, & ꝙ ſit fortuna, ſed non fruſtrà: v.g. ſi aliquis eat, vt alloquatur amicũ, & occurrat Pontifici nõ tamen amico, tunc illa via fruſtrà eſt, quia non eſt conſequuta ſuum finem: & eſt fortuna, quia attigit finem non intentum. At ſi occurrat amico ſolùm, tunc nec eſſet fruſtra, nec fortuna. at ſi vtrũque fieret, & occurreret Pontifici, & alloqueretur amicum, tunc eſſet fortuna, ſed non fruſtrà, ꝙ ſi neutrũ fieret eſſet fruſtrà, ſed non fortuna. idẽ dico de caſu, & intelligẽtu exẽpla ſatis nota ſunt.

Verum eſt, vt in textu diximus, vbi eſt fortuna, dicitur aliquo modo fruſtrà quatenus effectus non intentus, non eſt effectus non intentus.

Temerè dicitur actio, quæ in illum finem dirigitur, in quem de ſe non eſt ordinata, vt ſiquis bibat vinum ad expellendam febrim: & effectus dicitur temerè factus, qui actionem ſequitur, quam nõ eſt aptus conſequi.

Vana verò dicitur actio, quæ non ordinatur in finem, in quem ordinari poſſet, vnde vanus labor eſt, qui non ordinatur in requiem veram, in quam ordinari poſſet. his igitur ſuppoſitis fundamentis ſit prima concluſio.

Prima cõcluſio.

Fortuna non eſt aliqua vna cauſa communis diuina, à qua effectus omnes fortuiti proueniunt. Antiqui enim conſiderantes effectus fortuitos incertos, & occultos, ac ob id difficiles ad cõſequendũ, vel cauendum, ad diuinum fauorem, & auxiliũ recurrebant, quaſi per ſe non ſufficerent à talibus ſe effectibus liberari, cũ mali ſint, nec eos obtinere, cum boni ſint, ſed errantes Deam quandam huius gratia conſtituebant.

Imago Fortunæ apud Antiquos.

Quam, vt notat Alber. ſic depingebãt, nempè in rota ſtantem ad ſignificandã varietatem, & inconſtantiam, quæ in effectibus appareat: cæcam, ad denotandam imprudentiam effectuum fortuitorum: non enim ſecundum electionem ſunt: ſimiliter dimidiam albam, & dimidiam nigram, ad exprimendos effectus & fœlices, & infœlices.

Iſtorum ſententia falſa eſt, & erronea: & hanc etiam Ariſtoteles reijcit. nõ enim diuina agunt quicquàm inconſideratè, & imprudenter, nec eſt numerus Deorũ multiplicandus, & in hoc ſenſu Doctores ſancti prohibent quicquam tribuendum fortunæ.

Secunda cõcluſio. reſpectu Dei nullus caſus aut fortuna.

Secũda concluſio. Effectus caſuales, & fortuiti non ſunt reſpectu Dei glorioſi, & cauſarum vniuerſalium, ſed reſpectu cauſarum particularium tantùm. Explicatur hoc. Cùm accidunt aliqui effectus caſuales, licèt nõ ſint intenti à cauſis particularibus, & præuiſi, ac ob id caſuales ſint ipſis, tamen à glorioſo Deo præuiſi ſunt: & ſi fuerint naturales, ſunt etiam intenti à cauſis vniuerſalibus, ob id reſpectu ipſarum non ſunt caſuales, v.g. Cùm Petrus it ad forum emendi ſolùm gratia, à fortuna recepit pecuniam, quam nõ intendebat, ob id illa receptio illi eſt caſualis. At glorioſus Deus mouens Petrũ ad forum, ſciebat optimè illum effectum: ob id Deo non fuit caſualis. Cùm autem Deus omnium abſque exceptione ſit præſcius, fit, vt ipſi, & ipſius actioni, quæ cum omnibus cauſis particularibus concurrit, nihil ſit fortuitum, aut caſuale. Fortuita enim ſunt in his, in quibus eſt imprudentię aliquid, ſecundum quam minus præuidet, quæ futura ſunt. Vnde Ariſto. 8. cap. 2. lib. magn. moral. dicit, Ibi minus eſſe fortunæ, vbi plus eſt intellectus.

Nota, ibi minus eſſe fortunæ, vbi plꝰ eſt intellectus

Similiter effectus naturales, qui à caſu, ſed à natura ſunt, non ſunt à caſu reſpectu cœlorum, vt monſtra. Hęc enim reſpectu particularis agentis non intendentis illa, ſunt à caſu, quòd fœtus ſit duorũ capitum, vnius oculi, & ſimilia, hæc à generante particulari non intenduntur. At à generante vniuerſali, puta cœlis, & motoribus ipſorum intenduntur, quia talis materia, ex qua illa monſtra fiunt, ad talem mõſtri figuram eſt diſpoſita, vel quia abundans, vel quia deficiens, vel alijs de cauſis, vt dicemus. Cœli autem, & vniuerſales cauſæ id intendunt, ad quod materia talis ordinatur, vnde ex tali materia talem effectum, puta monſtrum intendunt, non autem cauſa particularis, quæ ſolùm ſibi ſimile intendit.

reſpectu cauſarũ vniuerſalium effectus naturales non ſunt à caſu.

Vtitur

Notā exē-plum D. Thomæ.

Vtitur S. Tho. hoc exemplo ad oſtendendum, quomodo non ſit effectus fortuitus reſpectu Dei, ſed reſpectu cauſarum particularium. Si quis dominus habeat duos ſeruos, & mittat vnum ad locum quendam, poſtea alterum mittat ad alium locum, quò iſte non perueniet, niſi alteri occurrat, & dominus quidem ſciat id, ſed neuter ſeruus id ſciat, nec intendat. tunc quòd vnus alteri occurrat, illis quidem fortuitum eſt, ſed non domino talem occurſum præſcienti: ita Deus glorioſus cum omnium euentuum ſit præſcius, & cauſa, nihil habet fortuitum.

Alterum exemplū.

Poſſumus etiam vti alio exemplo ad oſtendendum, quòd in caſibus naturalibus non ſit caſus reſpectu cœlorum. Sit ſartor, qui tales veſtes facit, qualem accipit pannum ab alijs. Sit autem quidam, qui exiſtimans ſe offerre pannum album, offerat pannum nigrum, tunc præter intentionem ſuam, & à fortuna accipiet veſtes nigras, tamen reſpectu ſartoris, non eſt fortuitum id, quod veſtes nigræ ſint: ita ſunt cauſæ vniuerſales, quæ ſecundum materiam ſubiectam operantur effectus, ob id cum de ſe ad monſtrum eſt apta, monſtrum intendunt: & modò ſufficiant iſta.

Tertia cō cluſio.

Tertia concluſio. Fortuna eſt cauſa efficiens particularis reſpectu effectus nō intenti, ſimiliter & caſus. Eadem concluſio eſt contra Boetium lib. 1. de conſola. proſa. 1. effectus ipſos præter intentionē euenientes cenſet eſſe fortunam, aut caſum: non autem ipſam cauſam reſpectu effectus non intenti, contra Ariſtotelem. Eſt autem eadem concluſio ſatis in textu expoſita, vbi & caſus, & fortunæ definitiones explicuimus.

Modò ſolùm hoc aduertendum eſt, quia conducit pro diſputatione ſequenti, nempè caſum, & fortunam eſſe efficientes cauſas, per accidens tamen, & in hoc ſenſu optimè, & ſine errore concedimus fortunam eſſe, & caſum, multaque fieri à fortuna, & caſu: & per hoc patet quæſtionis ſolutio. In hoc enim ſenſu caſus eſt, & fortuna, ſed ſupereſt, vt ad argumenta propoſita reſpondeamus.

Ad primum.

Ad primum argumentum oportet declarare illam maiorem, omne per accidens reducitur ad per ſe: habet enim triplicem ſenſum, & verum. Primus eſt. omne accidens reducitur ad ens per ſe, id eſt, non eſt vllum accidens, quin ſit ſubſtantia, cui tale innixum ſit accidens. Alter ſenſus eſt compoſitè intelligendo: quod alicui conuenit per accidens, debet alicui alteri conuenire per ſe. Tertius ſenſus eſt in cauſis; omnis cauſa per accidens innititur cauſæ per ſe, ſicù omnis effectus per accidēs præſupponit aliquem effectum per ſe: & hi ſenſus veri ſunt, & multùm obſeruandi, ſed nihil concludit argumentum. nā effectus per accidens ſunt quidem reſoluendi in cauſam per ſe, non quæ ſit cauſa per ſe illorum effectuum, ſed aliorum quibus hi per accidens coniunguntur, vt receptio pecuniæ reducetur in cauſam per ſe, nempè in itionem ad forum, quæ eſt per ſe cauſa alterius, non illius receptionis, vnde ſemper manet fortuitus effectus. & hoc nota.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum reſpondeo cum Alber. trac. 2. c. 21. eſt diſtinguenda maior. ſi. n. ſit ſenſus de veritate pro eſſe reali, nempè omne quod realiter eſt, & non eſt cauſa, habet realem cauſam, eſt concedenda: ſed nihil concludit, nam fortuna, & caſus reales ſunt cauſæ. quòd ſi faciat ſenſum, omne quod verè eſt, id eſt realiter, habet cauſam veram, id eſt, propriam, & per ſe, hoc falſum eſt. nā effectus per ſe cauſam habent per ſe, & effectus per accidens, cauſam per accidens.

Ad tertiū.

Ad tertium facilis eſt ſolutio ex concluſione ſecunda. Non enim effectus caſuales ponimus, niſi reſpectu cauſarum particularium.

Ad quartum.

Perinde patet ſolutio ad quartum: eſſet enim contra fidem ponere fortunam iuxta primam concluſionem quo modo antiqui ponebant, vt dicit Aug. 4. Ciuit. c. 18. & id Aug. reprehendit, ſed fortunā ponere, vt diximus, verum eſt, & licet.

Ad quintum.

Ad quintum dicimus, quòd fortunæ non eſt ſcientia ad hunc ſenſum, quòd fortuna non eſt cauſa per quam vllus demonſtretur, & ſciatur effectus, nā effectus ꝑ cauſas per ſe demōſtrandi ſunt, nō per cauſas ꝑ accidens, nec ſic vtitur Philoſophus fortuna: at fortunæ eſt ſcientia, quantū ad hoc, qđ quid ipſa ſit, & qualis, cognoſcimus. Hæc. n. per ſe ſunt, & non per accidens: definitio enim fortunæ, & ipſius

ipſius paſſiones ipſi per ſe inſunt, & huius eſt ſcientia: & hæc ſatis ſint de quæſtione hac.

An quæ nec ſemper, nec frequenter ſunt, ſint à caſu. Quæſt. X.

Senſus quōnis. Difficultas hęc eſt circa tertium, nam Ariſt. fortunã, & caſum dicit eſſe eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt: cum autẽ hæc ſint duo, nempè quæ rarò eueniunt, & quæ ad vtrumlibet, quod enim theſaurus inueniatur, rarò euenit, ſedere verò, aut ſtare, ad vtrumlibet eſt: non enim frequentius vnum accidit, quàm alterum. Dubium igitur eſt, an in vtriſque ſint caſus, & fortuna tã in his quæ ſunt rarò, quàm in his, quæ ſunt ad vtrumlibet, cum neutra ſint ſemper aut frequenter.

In qua difficultate eſt ſumma diſcordia inter Auic. & Auer.

Sn[ten]ia Auicennæ Nota. 1. Exiſtimat enim Auic. 1. lib ſuffici. c. 13. quæ ſunt ad vtrumlibet etiam eſſe à fortuna, & caſu. Et quia iſta ſententia eſt obſcura ſatis, declaratione opus eſt. Ob id aduerte, quòd ſunt aliquæ potentiæ, quæ de ſe non magis determinantur ad vnum quàm ad alterum oppoſitorum, vt potentia corporis ad colorem, non eſt magis ad album, quàm ad nigrum.

Potentia motiua animalis non eſt magis ad ſtandum, quàm ad ſedendum, ad motum, quàm ad quietem. Cum autem determinantur potentiæ hæ ad vnum oppoſitorum, ab altero determinãtur; vt ab agente vno determinatur corpus ad albedinem, ab altero ad nigredinem. animal ab appetitu determinatur ad ſedendum, vel ſtandum, comedendum, vel non comedendum.

Nota. 2. Aduerte vlterius, quòd iſti effectus poſſunt dupliciter conſiderari. Primo modo reſpectu ipſius potentiæ indifferentis, & æqualiter ſe habentis ad oppoſitorum vtrumque: & tunc ad vtrumlibet dici poſſunt, vt album reſpectu corporis potentiæ, non plus eſt, quàm nigrum, & reſpectu potentiæ motiuæ in ſe, non eſt magis ſedere, quàm ſtare. Altero modo poſſunt conſiderari reſpectu agentis ſeu potentiæ determinatæ, vt album reſpectu ſuæ cauſæ propriæ, & ſedere reſpectu appetitus determinati ad ſedendum, & comedere reſpectu voluntatis inclinatæ ad comedendum: & tũc aut ſemper, aut frequenter ſunt: ex huiuſmodi enim cauſis, aut ſemper, aut frequẽter tales ſequuntur effectus. Similiter ſi conſiderentur reſpectu materiæ proximæ, & non indifferentis, nõ ſunt ad vtrumlibet: ex proxima enim materia actus proprius, aut ſemper, aut frequenter ſequitur. Hinc ſequitur, vt quæ ſunt ad vtrumlibet reſpectu vnius principij, ſint ſemper, aut frequenter reſpectu alterius.

Nota. 3. Quibus ſuppoſitis aduerte, quòd Auic. vult, quòd ſi tales effectus reſpectu cauſarum propriarum conſiderentur, non ſint à caſu, quia à cauſis determinatis procedant, & frequenter, aut ſemper eueniſſe: & ſi reſpectu potentiarũ indifferentiũ cõſiderentur, tunc eſſe à caſu: vt reſpectu ipſius corporis abſolutè à caſu eſt, quòd album ſit: & reſpectu potentiæ motiuæ abſolutè à caſu eſt, quòd animal ſedeat, & reſpectu voluntatis, & potentiæ indeterminatæ à caſu eſt, quòd homo comedat, cum tales potentiæ ex ſe indeterminatæ ſint ad vnum, aut alterum oppoſitorum.

Prima rō. Auicen. Hanc ſententiam probat Auicen. primò ex Ariſto. cuius opinionem eſſe hanc exiſtimat: dicit enim Ariſtot. quæ nec ſemper, nec frequenter ſunt, à fortuna vel caſu eſſe: cum autem hæc ſint quæ rarò, & ad vtrumlibet eueniunt, profectò hæc vtraque à caſu dicentur: quòd ſi Ariſtot. per ea, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt, tantùm intellexit ea, quæ rarò accidunt, tunc ipſius diuiſio eſſet inſufficiens, nempè quædam ſemper, quædam frequenter, quædam rarò euenire, cùm præter hæc quædam ad vtrumlibet eueniant.

Secunda ratio. Probat ſecundò, ex communi modo loquendi, quem dicit reiiciendum non eſſe: dicimus enim: Acceſſi viſurus regem, & à caſu comedebat, vel deambulabat: ſunt autem iſta ad vtrumlibet: ergo, in his aliquo modo etiam eſt caſus. Hæc eſt ſententia Auicen. fideliter expoſita, & eſt notanda, non enim paſſim intelligitur.

Sententia Auerro. Auerr. autem hoc libro. com. 48. cenſet

quã ipſe ſumpſit ex Alex. & Themiſt.

ſet oppoſitum, nempè tantùm, quæ rarò eueniunt à fortuna, vel caſu dici, quæ ſententia eſt communis Græcorũ, Themiſt. Alexan. & aliorũ. Eſt etiã Albert. tract. 2. c. 12. & S. Tho. & aliorum Latinorum. Ratio iſtius ſententiæ duplex. Præcipua eſt:

Prima ratio.

prima. Fortuna, & caſus eſt cauſa vnũ intendens, quod conſequitur aliquid non intentũ: ſed potentię illæ indifferẽtes non intendunt aliquid, ad quod ſequatur effectus non intentus, vt potentia corporis non eſt ad aliquid, quod conſequatur album, nec potentia motiua eſt ad aliquid, quod conſequatur ſedere, aut ſtare: ergo tales effectus non ſunt caſuales reſpectu harum potentiarum, nec tales potentiæ caſus, & fortuna ſunt: quod ſi effectus ad ſua agentia comparentur, iam non à caſu, ſed intenti ſunt. quo argumẽto vtič Albertus. Vide igitur quomodo illi effectus non ſunt vllo modo dicẽdi caſuales.

Secunda ratio.

Altera ratio eſt: Fortuna, & caſus ſunt efficientes cauſæ; at potentiæ indifferentes oppoſitorum non ſunt effectiuæ, ſed paſſiuè ex parte materiæ ſe habentes: non ergo ſunt caſus, aut fortuna. hæc tamen ratio paulò poſt examinabitur. Iſta eſt Auer. ſententia, & D. Thomæ, & Græcorum, ac Latinorum cõmunis, & mihi etiã placet.

Prima cõcluſio.

Vt tamen magis hoc manifeſtum fiat, oportet aliquot concluſiones proponere, quarum prima ſit.

Nota dupliciter aliquem effectum prouenire rarò.

Non omnes effectus, qui rarò eueniũt, à fortuna, vel caſu ſunt, ſed qui per accidens reſpectu cauſæ per ſe eueniunt. hæc concluſio eſt Auic. loco citato, & eſt vera.

Pro declaratione aduerte, duplici modo effectum aliquem rarò prouenire. Vno modo, quia cauſa eius rarò ponitur, tamẽ ipſe per ſe ex tali ſequitur cauſa, quales ſunt eclipſes ſolares, multæ metheoricæ impreſſiones, & huius modi alia: hæc enim rarò eueniunt, quia ipſorum cauſæ rarò ponuntur: ſed cum eueniunt non à caſu, aut à fortuna accidunt, ſed per ſe, ſi fuerint cauſæ ipſorum per ſe. per accidens verò, ſi fuerint cauſæ ipſorũ per accidens ex parte cauſæ, vt iam dictum eſt.

Altero modo, effectus rarò eueniunt ex parte efficientis cauſæ, et p accidens, quia rarò ſe iu[illegible] ad effectum per ſe illius cauſæ, v[illegible]ntio theſauri rarò euenit, quia rarò iungitur cum effectibus per ſe cauſarum, poſſuntque poni effectus per ſe, quin hi ponantur: & tales effectus rarò accidentes à caſu, vel fortuna dicuntur.

Dubium cur hi effect⁹ poſita cauſa, rarò eueniãt.

Dubitabis, vnde eſt, quòd iſti effectus etiam poſita cauſa rarò eueniunt? dico, quod id ex eo fit, quòd talis cauſa non eſt per ſe illius effectus, nec ſecundum ſe ipſum attingit, vt de ratione foſſionis nõ eſt, quòd ſit inuentio theſauri, quòd ſi talis effectus ſequitur, eſt, quia alia etiam cauſa concurrit ad illum, & rarò concurrit, vt ſi inuentio theſauri eſt, non ſolum eſt foſſio, ſed etiam præceſſit cauſa ibi ponens theſaurum, quæ rara eſt.

Quando effectus proueniãt ſemper, aut frequenter.

Cùm autem effectus cauſam habet per ſe, poſita cauſa ſequitur effectus, aut ſemper, aut frequenter, vt dicit Albert. ca. 13. tract. 2. Si enim eſt cauſa per ſe, & non habens vllum contrarium impediens effectum ipſius, effectus ſemper ſequitur, ipſa poſita, vt ſequitur eclipſis, ſequitur dies, nox, & alij immutabiles effectus: ſi verò eſt cauſa, quæ habet cõtrarium, id eſt, quę operatur circa materiam, quæ receptiua eſt multorum, tunc accidit ipſius effectũ impediri, ſed frequenter euenit effectus, licèt aliquando deficiat, quomodo homo naſcitur aliquãdo cum ſex digitis in vna manu, ſed rarò, frequẽter verò cum quinque: & naturales effectus cùm impediri poſſint, hi nempè, qui circa materiã ſunt, frequenter eueniunt, ſed non ſemper.

Secunda cõcluſio.

Secunda concluſio, nulla potentia naturalis [redacted] eſt actiuum principium effectus ad vtrumlibet. Hæc concluſio eſt ad declarandum argumẽtum, in quo dr̃, quòd potentia effectus ad vtrumlibet nõ eſt actiua: hoc autẽ declaratione indiget.

Nota varia genera potentiarũ paſſiuarum.

Tu igitur aduerte, quaſdam eſſe potentias actiuas, quaſdam verò paſſiuas. Paſſiuæ ſunt, ſecũdum quas recipitur aliquid. Actiuæ ſecundum quas agitur. Paſſiuæ ſunt, aut proximæ, aut remotæ. Proximæ ſunt determinatæ ad vnum actum, & formam, vt materia proxima cuiuslibet compoſiti ad vnum eſt, puta ad formam illius compoſiti: & ita forma reſpectu ſuæ materiæ proximæ non eſt ad vtrumlibet, ſed ſemper ſequitur, aut frequenter eò, quòd talis materia ad ipſam inclinatur. Potentiæ verò paſſiuæ remotæ æqualiter ſe habent ad oppoſita, cùm nõ magis ad vnũ, quàm ad alterum aptæ ſunt, vt potentia

materiæ primæ ad formas, & potẽtia corporis in cõmuni ad album, vel nigrum: vnde tales formæ reſpectu materiæ remotæ ſunt effectus ad vtrumlibet, cum ipſa materia non magis ad vnum, quàm ad alterum apta ſit: & hoc ineſt omni potentię paſſiuæ remotæ, vt æqualiter, & ad vtrũlibet ſe habeant reſpectu formarum, & effectum.

Nota varia genera potentiarũ actiuarum.

Potentiæ autem actiuæ ſimiliter ſe habent. Quædam enim ſunt proximæ, quædam remotæ. Proximę ſunt quæ ſunt principia actionum per ſe, vt potentia ignis ad comburendũ. Remotæ, quæ non ſunt per ſe, & ſufficientia principia ad actionem, vt potentia motiua non mouet animal niſi accedente appetitu ipſius animalis.

Aduerte vlterius inter has potentias actiuas eſſe quaſdam rationales, quæ libera principia ſunt, vt voluntas humana: quaſdam naturales, vt potentiæ aliorum agentium ſine libertate. Potentiæ actiuæ naturales proximæ non ſunt oppoſitorũ, ſed vnius, vt potentia ignis tantùm eſt ad comburendum, non eſt ad non cõburendum: ab extrinſeco enim accidit non cõburere defectu obiectæ materiæ: ſimiliter potentia oculi ad videndum eſt, non ad non videndum.

Vlterius potentiæ actiuæ remotæ naturales actiuæ eſſe poſſunt aliquàndo ad vtrumlibet, vt potentia motiua eſt ad mouendum, & quieſcendũ, potentia ad ſtandum, & ſedendum: ſed hæ remotæ dicuntur, quia non agunt, niſi determinante eas appetitu: ac ob id aliquid habent paſſionis, vt poſſit dici, nulla potentia naturalis eſt omninò actiua effectus ad vtrũlibet: & hoc eſt quod diximus in concluſione ſecũda, ac propterea benè dicitur in documento, quòd talis potẽtia non eſt efficiens, nec fortuna, vnde cum ſedere, ſtare, comedere, non ſint à ſola potentia, niſi determinante appetitu, illi effectus ſunt comparandi non ad ſolam potentiam, ſed ſimul etiam cum appetitu, & tunc non ſunt ad vtrumlibet, nec præter intentionem.

Sed nota, quòd diximus de potentia naturali: nam voluntas, quæ dicitur potentia rationalis, eſt ad vtrumlibet, & eſt principium proximum, ſed de ea dicendum eſt alibi.

Tertia concluſio.

Tertia concluſio, quæ ex his ſequitur eſt. Illi effectus ad vtrumlibet non ſunt fortuiti, aut caſuales: & hæc eſt propoſitio communis: ratio eſt. Si enim comparentur ad ſolam potentiam indifferentem, tunc ex ea non ſequuntur, quia non eſt ſufficiens per ſe operari: ſi verò comparentur ad principium proximum, eſt iam potentia determinata, & tunc non ſunt ad vtrumlibet.

Ad 1.

Ad primum argumentum Auice. dico cum Alber. & Auer. quòd per ea, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt, intelliguntur, quæ rarò accidunt: nec eſt inſufficiens diuiſio: illic enim diuiduntur effectus procedentes à cauſa agente & efficiente proxima, & hi ſunt tres, nam ad vtrumlibet effectus ad materiam referuntur.

Ad 2.

Ad ſecundum dico, quòd ille dicitur à caſu deambulare non reſpectu ſui, ſed reſpectu huius inuenientem ipſum deambulantem: hoc enim præter intentionem huius, & rarò euenit, quàmuis reſpectu deambulantis id potuerit eſſe ex ipſius intentione. Hæc ſatis de quæſtione.

An ſit fatum. Quæſt. XI.

De quib' agendũ. ac qd ſit fatum.

QVia fortuna aliqua videtur habere cõuenientiam cum fato, cum aliqui effectus fortuiti fato ſoleant aſſeribi, quid ipſum ſit, & an ſit, & quæ ſub ipſo ſint, breuiter explicabimus.

Fatum autem variè definitum eſt à multis. Appuleius enim, & Firmitius, & Ptolomæus, vt refert Alber. tractat. 2. ca. 19. dicunt fatum eſſe cauſarum colligantiam ex aſtrorum motibus, ac vi efficaciam trahentem:

1. Definitio fati.

exiſtimant enim omnes inferiores effectus à cœlis tanquàm à cauſa vniuerſali prouenire, ſed non immediatè, ſed mediantibus cauſis particularibus: vt autem ſunt effectus particulares determinati, ita etiam ſunt cauſæ particulares determinatæ ad tales effectus: ordo igitur ille cauſarum vniuerſalium, & particulariũ ad effectum quẽlibet conuenien, dicitur apud hos fatum, qui ordo pendet à virtute aſtrorum influen-

influere in hæc inferiora, & per certas cauſas particulares operante effectus particulares.

Secunda definitio

Alij aliter definiunt. Seneca. 2. lib. q. natur. c. 39. dicit, Fatū eſt ineuitabilis neceſſitas rerum omnium, & actionum, quam nulla vis poteſt irrumpere eò, ꝙ ſecūdum ſcientiam à Iouis diſpoſitione, & à conſilio definito Deorum dependeat.

Nota

In cuius declaratione aduerte duo: Alterum eſt, Deum ab æterno omnes futuros effectus præcognouiſſe ſimul: omnia enim, quæ ſucceſſiuè per totum tempus futura erant, Deo ſimul ab æterno fuerūt præſentiſſima, imò ab ipſo ordinata, vt eſſent.

Alterum eſt, ꝙ ſic Deus voluit hæc omnia eſſe, vt quædam mediantibus cauſis particularibus, & vniuerſalibus eſſent: ac ob id præcognouit, & ordinauit eas cauſas, vt quædam communes eſſent, quędā particulares, quædam horum, quædam illorum effectuum: ac iſte ordo conſtitutus in cauſis particularibus, & cauſis extra ſe ordinatus ad effectus dicitur fatum, quaſi factum & præordinatum.

Hanc duplicem veritatem coniunxerunt Stoici cum quodam errore: dicebāt enim ob id, quòd iſtæ cauſę in effectus ꝓprios præordinatæ ſunt, & præuiſę à Deo, omnes effectus neceſſariò proueniunt, vnde fatum ponit neceſſitatem in rebus, & aufert libertatem noſtram: quod quidem falſum eſt, vt dicemus modò: Ex hoc patet definitio Senecæ prępoſita.

Tertia definitio.

Alij attendentes iſtas duas veritates aliter definierunt, nempè, Fatum eſt complexio cauſatum à prouidentia primæ cauſæ dependens. Ita definit Hermes Trime. vt quidam illi tribuunt.

Quarta definitio optima.

At omnium optima eſt definitio Boet. lib. 4. de conſol. proſ. 6. Fatum, inquit, eſt inhærens mobilibus diſpoſitio, ſecūdum quam diuina prouidentia ſuis quæq; nectit ordinibus. Ac ſi dicat, eſt ordo in cauſis naturalibus conſtitutus ad effectus à Deo glorioſo præordinatus, & præcognitus.

Nota

Vbi nota, ꝙ ordo cauſarum iſte poteſt conſiderari, vt eſt in diuina mēte ordinante omnia, & ſic prouidētia dicitur. Altero modo, vt eſt in ipſis rebus ordinatis & diſpoſitus, & ſic dicitur fatum. Ac ob id dicitur talis ordo diſpoſitio rebus inhærens, vt illic exponit S. Tho.

Et iſta eſt optima definitio fati. Prima enim, quæ erat Aſtrologorum, non ſumpſit primam originem, & radicem fati, quæ Deus eſt, ſed ſecundam, puta cœlorum virtutem: hæc enim licèt vniuerſalis cauſa ſit horum naturalium, ſed non eſt prima, quia etiam ipſa eſt præordinata à Deo. Definitio autē Senecæ miſcuit falſum cum vero, puta neceſſitatem eſſe in fato. Tertia definitio bona eſt, ſed non ita clarè fatum explicat, ſicut iſta Boet. ob id iſta recipienda eſt. Confutatio aliarum definitionū.

Dubitabis tamen, an fatum vere ſit: nā videtur Chriſtiano non licere loqui de fato. dicit enim Grego. in Homil. Epipha. abſit à fideliū cordibus, vt fatum aliquid eſſe dicant. Primum dubiū an verè ſit fatum.

Dico, quòd fatum eſſe nulli dubium eſt, & id à Theologis conceditur: quod tamen Chriſtiana veritas negat, eſt fatum imponere neceſſitatem rebus omnibus: hoc enim falſum eſt. Deus enim glorioſus ad effectus contingentes cauſas præordinauit contingentes, ad neceſſarios autem, neceſſarias: & hoc eſt, quod dixit Boet. in definitione, Suis quæq; nectit ordinibus. Vnde Deus præſciens, & præordinans cauſas, & effectus, non imponit ob id rebus neceſſitatem, quia quamque cauſam agere ſecundum modum ſuæ naturæ, & effectus pariter modo ſuæ naturæ prouenire permittit: & hæc etiam eſt ſententia Peripateticorum, vt videre eſt apud Simp. Themi. & Pilop. ſic, & Ammon. primo, Perihermen. cap. de fut. contingentibus, & Pſellium, & Magentinum ibidem Theodorum, item Metochit. hìc, & Alex. Aphro. in lib. de fato. Plutarchum in opere de fortuna. Plotinum in lib. de fato. Vide item Gregoriū Niſſenum in lib. de fato, & inter recentiores Iulium Sireuium in opere quod de fato conſcripſit. Reſponſio I quo ſenſu fatum concedendū ſit, vel negandum.

Ex quo colligitur triplex quorundam error. Quidam. n. exiſtimantes ſi tale fatū eſſet à Deo præordinatum, omnia prouentura neceſſariò, dixerunt non eſſe fatum, nec Deum eſſe futurorum omnium præſcium: in quo grauiter errauerūt, & hi fuerunt Auer. & Cice. lib. de natura deorū, quem reprehendit Aug. 5. ciui. c. 9. Triplex error de fato. Primus.

Alter fuit error Cryſippi, vt refert Aulus Gel.lib.6. c.2. & quorundam Stoicorum, qui Deum præſcium dixerunt, & fatum eſſe, ſed tamen omnia prouenire neceſſariò, vnde ab homine libertatem abſtulerunt, in quo etiam errauerunt, ſe vt bruta neceſſaria in ſuis actionibus conſtituentes.

Tertius. Tertius error fuit quorundam Stoicorum, qui effectus fatales poſſe mutari dicunt, nō alia ratione niſi placãdo Deũ, qui ſuam ſententiam poteſt mutare, ſicut ſapientes homines ſæpè faciunt, ob id dicebant propter hos euentus eſſe offerẽdum Deo caput agnæ albæ: caput ad notandũ Deum eſſe ſapientem: agnæ, vt notetur, quòd ſit manſuetus: albæ, vt mutet euentum ex malo in bonum: Sed hi errarunt: non enim Deus mutatur, hanc ſententiam refert Alber. tract. 2. c. 19.

Veritas autem eſt, quòd effectus mutari poſſunt, non ob Dei mutationem, ſed quia cauſæ, quæ applicantur, ſecundùm ſe mutabiles ſunt & impedibiles.

Scd̃m dub.ũ, quænam fato ſubiaceant? Dubitatur, quæ dicantur ſubiacere fato? dico omnia, quæ ſub cœlo ſunt: hæc omnia motibus, & mutationibus, & alijs paſſionibus à cœlo, & elementis prouenientibus ſubduntur: cœlum verò cùm non ab alia naturali cauſa corporea dependeat, non dicitur eſſe ſub fato: non enim generatione, & mutatione factũ eſt.

Vlterius homo, quantum ad ſuas actiones humanas, & liberas, non ſubditur per ſe fato, quia non à cœlo, ſed à Deo ipſo hominis voluntas regitur: per accidens verò mouetur à cœlis corpus, in quo ipſa eſt, alterantibus, ac ob id ipſam per corpus ad aliquos effectus inclinantibus, non tamen cogentibus.

& iſta ſatis de fato, nunc ad textus interpretationem redeamus.

Caput Septimum.

Quòd autem ſint cauſæ, & quòd tot numero. Tex. LXVIII.

Quòd nõn ſunt plura, q̃ quatuor cauſa. g genera aſſignata. POſtquàm cauſas, & ipſarum numerum, ac modos expoſuit, nunc tot cauſas eſſe, puta quatuor genera, & per ea omnia phyſicum demõſtrare probat. primò autem oſtendit, quòd non ſint plura genera, quàm quatuor aſſignata, idque ratione logica, vt notat Auer. ſic, Tot ſunt cauſæ, quot propter quid, & media, & vltima, & immediata, in quæ reſoluuntur, & eò reducuntur demonſtrationes: ſed hæc propter quid non ſunt, niſi quatuor: ergo & quatuor ſunt cauſæ. Maior eſt nota. Minorem inductione probat exemplaris. In rebus enim immobilibus, puta mathematicis venitur pro vltimo, & immediato, & propter quid definitione ipſa, vt quid rectum, quid commenſurabile, & huiuſmodi: at definitiones huiuſmodi formæ vicem gerunt.

1. Ratio. logica.

Nota. Et nota, quòd Geometra non ſemper vtitur definitionibus pro medijs, ſed per paſſiones quaſdam probat alias: ſed vltimum medium, & immediatum definitio extremi eſt.

Aut ad mouens primum. Tex. LXIX.

PRoſequitur complete inductionẽ. Fit, inquit, reductio aliquando ad mouens primum, id eſt, ad efficiẽtẽ cauſam, vt propter quid certauerunt? efficiens cauſa eſt, quia furati ſunt: alludit ad exemplum 2. Poſt. nempè bellum Thebanorum contra Phocenſes, cuius efficiẽs cauſa fuit, quòd Phocenſes inuaſerant Thebanorum templum, illudque ſpoliauerant. Ponit rurſus exemplũ cauſæ finalis, vt propter quid certauerunt: finis fuit, vt dominarentur eorum: alludit ad bellum Regis Perſarum contra Græcos, vt ſibi eos ſubijceret. Rurſus ponit exemplum materiæ, dicens in rebus, quæ fiunt, & producuntur, illic materiam eſſe vnum

ex propter

ex propter quid: vt quare ſerra dura eſt? quia eſt ex ferro: & per ea quæ fiunt, tam naturalia, quàm artificialia intelligit ſecundum Philop.

Cum autem cauſæ quatuor ſint. Tex. LXX.

Ad Phyſicũ ſpectat conſiderare oĩa cãũ genera, & per ipſa demonſtrare.

NVmero cauſarum probato, alterum probare aggreditur, nempè Phyſicum omnia hæc cauſarum genera conſiderare, & per ipſa demonſtrare, & id vt Phyſicus eſt, & non mendicando cauſas ab alijs ſcientijs. At ne exiſtimaret, quis dum audit has cauſas ſemper diuerſas eſſe, & realiter diſtingui, dicit, quòd plerumque tres cauſæ, puta forma, finis, & efficiens vnum ſunt, forma quidem, & finis idem numero, nam forma rei genitæ finis eſt generationis, eſt igitur eadem res, & forma, & finis, ſed ratione diuerſa: dicitur enim finis reſpectu ipſius generationis, quæ eſt gratia formæ introducendæ: dicitur forma, vt dat eſſe ipſi genito, & forma rei generantis eſt efficiens cauſa formæ genitæ, cumque illæ duæ formæ ſint eiuſdem ſpeciei. ſimile enim ſibi ſimile in forma generat, ob id efficiens cauſa, & forma, & finis, vna res ſpecie ſunt: finis enim, & forma vnum numero, ſed cum efficiente vnum ſpecie.

An cauſæ ſemp inter ſe diſtiguant re.

Nota. Nota quòd dicit, plerumque: quia vt notat Philop. id non ſemper fit, nam in agente æquiuoco, qualis eſt ſol reſpectu horum inferiorum, non eſt efficiens eiuſdem ſpeciei cum effecta forma.

Nota. Vlterius dicit Alex. quòd formæ mathematicæ non ſunt finis: quia ibi non conſideratur generatio vlla, hoc locũ habet in formis generabilibus tantùm, hæ enim ſunt fines generationum, ſed non rerum genitarum: finis enim rei genitæ eſt ſua operatio.

Atque omnino quæcunque mota. Tex. LXXI.

Fundamentum ad inueſtigandũ ex quib' cauſis demõſtret phyſicus.

VNum iacit fundamentum probaturus Phyſicum vti quatuor cauſis in demonſtrando, & inueſtigãdo rerum ſuarum naturas, quod fundamentum etiam conducit ad declarandum, quo pacto Phyſicus vtatur efficienti cauſa; dicit igitur, duplex eſſe efficiens. Alterum, quod motum mouet, id eſt, dum alia mouet ipſum mouetur: ſicut ignis, dum agit in aquam, repatitur ab aqua, & manus dum mouet aliquid, mouetur & ipſa, alterum eſt mouens immotum, ſicut Deus, & Intelligentiæ: mouent enim alia abſque eo, quòd moueantur in ſe, vel ab ipſis motis. Id ergo efficiens, quod motum mouet Phyſicæ eſt conſiderationis, quod verò immotum mouet no eſt Phyſicę, ſed Metaphyſicæ, ſecundum ſe: ſecundum quid enim ad Phyſicum ſpectat, non tamen ſecundum ipſius eſſentiam.

Duplex efficiens, alterum mouens motum, alterum immobile.

Vnde diſtinguuntur tria negocia, id eſt, tres conſiderationes, & ſcientiæ iuxta varia mouētia. Quædam enim ſunt immobilia prorſus, ſicut Deus, & Intelligentiæ, quæ nullo Phyſico motu mouentur, & talia ad Metaphyſicam pertinent. Quędam mobilia, ſed incorruptibilia, ſicut cœli, & hæc ad librum de cœlo pertinent, vt notat Philop. quædam mobilia, & corruptilia, & hæc ad reliquam Phyſicæ partem ſpectant, quæ ampliſſima eſt.

Sciarum diuerſitas ex diuerſitate mouētium.

Dubium. Dices, quare ſcientiam de cœlo, cũ Phyſica ſit, diſtinguit à reliquis partibus? Puto ob id eſſe, quòd cœlum vnicum participat motum, puta localem, qui cauſa eſt vniuerſalis aliorum, & reliqua omnia naturalia omnes motus ſpecies participant, ab eoque dependent. nec dicas cum Auer. quòd per negocia, & conſiderationes intelligit res conſideratas, id enim eſt contra Græcorum expoſitionem, & literam Ariſtot. peruertit.

Solutio.

Nota legitimum ſenſum Ariſt. cõtra Auer.

Quare ipſum propter quid. Tex. LXXII.

Concludit rõne Ariſtote. phyſicũ per oẽs cãs demõſtrare.

EX fundamento prępoſito componit rationem Ariſtot. ad probandum Phyſicum conſiderare, & demonſtrare per omnes cauſas, ſic. Phyſicus generationes rerum conſiderat: ſed in generationibus hæ cauſæ conueniunt: ergo per eas demonſtrat, & ad ipſas reducit propter quid, & demonſtrationis medium. Minorem explicat, & probat: nam in generatione conſiderat, quid fiat, poſt quod nempè,

nempè, an ex igne, vel aqua fiat aer, & hoc eſt forma: ſimiliter quid primum facit generationem, & hoc eſt efficiens: ſimiliter quid paſſum eſt, id eſt, ſubiectum, & hoc eſt materia, & ſic ſemper vna cauſa poſt aliam quæritur ſecundùm ordinem, quem inter ſe cauſæ habent, vt ſuperius diximus.

Duplicia autem ſunt principia. Tex. LXXIII.

Quod ſi illud mouens immotum.

Repetit diſtinctionem ſuperiorem duplicis efficientis, alterius, quod motum mouet, alterius, quod immotum mouet, ſed vtrumque mouet alia motu Phyſico, vt motus, quo inferiora à Deo mouentur, ex parte ipſorum Phyſicus eſt, & in ipſis eſt: modo tamen explicat, quod ſit mouens immotum, dicitq; id eſſe id, quod non habet in ſe motus principium, ſed alia mouet, & hoc eſt primum ens omnium principium.

Nota. At quia nondum probatum eſt tale ens eſſe, quod moueat immotum vſque ad lib. 8. Phyſic. ob id loquitur conditionaliter, non tamen quòd de eo dubitet.

Et ipſum quid eſt, & forma. Tex. LXXIIII.

Quod ſi mouens motum de quo propriè Phyſicus.

Multipliciter locus exponitur, ſed mihi cum Philop. dicendum videtur, vt cum Ariſto. poſuiſſet duo eſſe mouentia, & vnum aſſignaſſet, nunc velit alterum aſſignare & hoc Phyſicum eſt, quod motum mouet, atque ob id non inutiliter repetit hanc diuiſionem mouentium, quam iam text. 71. poſuerat. Illic enim non explicuerat, quæ eſſent illa mouentia, ſed cuius conſiderationis: nunc quæ ſint, docet. cumque dixiſſet eſſe mouens immotum, quod eſt omnium primum ens, hic dicit alterum mouens motum, eſſe formam.

Nequis autem diceret, quomodo formæ mobiles ſunt, nam formæ Mathematicæ, & Metaphyſicæ non mouentur, nec per ſe, nec per accidens, id declarat dicens, ſe loqui de formis in materia, quæ fines ſunt generationum, ac ob id mobiles, & mutabiles ſunt intellige, non per ſe, ſed ratione compoſitorum, quorum formæ ſunt.

Quare cum natura propter aliquid.

Q. phyſicus ēt de mõſtret per finē, & illum conſiderei.

Tres cauſas ſolùm probauit in generatione eſſe, ac ob id à Phyſico conſiderari, finem reliquerat, hunc verò modò probat ſic. Natura agit propter finem: ſed hæc ſcientia naturam ſpeculatur: ergo & finem ipſum. Vnde ex omnibus his infert Phyſicum conſiderare omnes cauſas, & per eas demonſtrare, vt quòd hoc fiat: quia hoc eſt, id eſt, per cauſam efficientem, & quòd hoc fiat, ſicut concluſio ex præmiſſis, id eſt, per materiam, & q; quid erat, eſſe, id eſt, per formam, & quia melius eſt ſic propter rem hanc, id eſt, per finem. Et nota, quòd finis dicitur optimũ, & melius, non ſimpliciter, id eſt, reſpectu omnium rerum, ſed ſecundùm quid reſpectu eorum, quę ad finem ſunt, hæc omnia clara ſunt ex præcedentibus.

Caput Octauum.

Dicendum igitur primum quidem. Tex. LXXV.

Q. 5, an natura agat pp finē & vnde neceſſariũ ꝓueniat.

Dvas quæſtiones admodum præſenti inſtituto cõuenientes proponit determinandas, altera eſt, an natura propter finem agat, id eſt, an actiones, & res naturales, quæ factæ ſunt, propter aliquem finem factæ ſint, & hæc quæſtio oritur ex eo, quòd in præcedenti textu dictum eſt, naturã eſſe propter aliquid.

Altera quæſtio eſt, vnde ſumatur neceſſarium in rebus naturalibus, id eſt, cum res naturales ſint neceſſariæ, puta quod oculi huiuſmodi ſint, quòd animal tali modo, quòd planta tali, quòd diuerſæ partes modis diuerſis, an id proueniat à materia, vel ab aliquo fine.

Antiqui

Opinio antiquorum ꝙ natura non agat ꝑꝑ finē.

Antiqui enim ad ſolam materiam recurrebant, puta ad calidum, frigidum, & elementa, vnde non aliam rationem reddebant, quare res eſſent tales, niſi propter materiā: ex tali enim materia neceſſe hoc fieri, Quòd ſi dicas antiquos præter materiam aliàs poſuiſſe cauſas efficientes: poſuit enim Emped. litem, & amicitiam. Anaxag. mentem. Reſpondet Ariſt. quòd non poſuerunt has cauſas in generationibus, & rebus particularibus, ſed in ſola mundi conſtitutione, poſt quam nullam ponunt efficientem cauſam. Et iſte eſt ſenſus illorum verborum. Tangentes valere ſinunt, id eſt, à principio ponentes talem cauſam, poſtea permittunt, & remouent. Iſta quæſtio vtilis eſt ad cognoſcendum, quomodo potiſſimè demonſtrandum, an à fine, an à materia.

Habet autem dubitationem.
Tex. LXXVI.

PRimam quæſtionem determinaturus, ponit rationem pro parte negatiua, dicens hoc facere dubitationē, vt dicamus naturam non agere propter finem, quod antiqui exiſtimabant dicentes res omnes tales eſſe propter materiam: quòd autem materia talis ſit, à caſu dicebant fuiſſe, vt dentes ſunt tales, & oculi tales propter materiam talem, quòd verò talis fuerit materia, & quod dentes acuti in parte anteriori, oculi in loco ſuperiori ſint, à caſu factum eſt.

Argu. ad ꝓbandū naturam non agere ꝑꝑ finem.

Argumentum autem hoc erat, cum fit pluuia, tunc fit, quia vapores aſcēdentes infrigidantur, & graues facti cadunt in terram: non autem pluuia fit, quia frumē tum creſcat, niſi per accidens. Nam ſi frumentum ſit in area, & non ſeminatum, adhuc plueret, & tūc potius nocumentū, quàm augmentum illi fieret: ſi igitur in his nō eſt finis aliquis, propter quem pluuia ſit, nec erit in ipſis animalium partibus, ſed ſolùm per accidens: vt ſicut pluuia per accidens eſt ad augmentum frumenti, ita per accidens oculi ſunt in loco eminenti ad videndum, & reliquæ partes per accidens factæ ſint tales ad actiones, & fines ſuos: non enim intenditur finis in rei generatione per accidens,

Obiectio

Quòd ſi quis obijciat, quòd res non cōſeruantur, niſi cum aptæ ſunt ad tales fines: ergo ſunt intenti à cauſis: Dici poſſet, & dicebant illi Philoſophi, verum eſt, quòd res non conſeruantur, nec ſunt, niſi ad tales fines aptæ ſint. ſed non ob id à natura intenduntur, ſed per accidens, ſicut in exemplo de pluuia.

Solutio.

Vnde citat Emped. admittentem non conſeruari res, niſi ſit apta ad taliter operandum, puta ſecundum naturam ſuam: cum enim naſcitur animal dimidium habens tauri, & dimidium hominis, tunc non conſeruatur, cum non poſſit propriā exercere operationem: dicebat tamen, ꝙ non ſit animal tale propter operationem, nec propter finem, niſi per accidens, hanc igitur dicit eſſe rationem dubitandi, & ſi qua eſt alia ſimilis.

Ratio igitur, quam dubitauerit,
Tex. LXXVII.

Quòd nā agat propter finē. Prima ratio.

MVltis rationibus redarguit opinionem, probatq; naturam agere propter finem, ac facit argumentum primum in ſecunda figura, vt dicit Philop. Quæcunq; à caſu, vel fortuna fiunt, nec ſemper, nec plerunq; fiunt: at res naturales ſemper, aut frequenter tales eueniunt: ergo res naturales à caſu non ſunt: ſunt igitur propter finem. quæ enim à caſu non ſunt, propter finem ſunt. Maiorem oſtendit exemplis: quod enim pluuia ſit in hyeme, non videtur à caſu, cum plerunq; fiat: ſed ſi fiat, cum Sol eſt in cane, puta in æſtate: ſimiliter quod cauma, id eſt, æſtus ſit in æſtate; non eſt à caſu, ſed ſi fiat in hyeme: illud enim plerunque, hoc nōn plerunque fit: quæ igitur plerumq; fiunt, non à caſu, ſed propter aliquem finem fiunt: huiuſmodi ſunt naturales effectus: natura ergo propter finem eſt: ipſi enim met Philoſophi admittunt effectus naturales fieri plerumque,

Amplius

Amplius in quibuſcunque. Tex. LXXVIII.

Secundũ argu.

LOcus hic aliter à Themiſt. & Simpl. aliter à Philop. aliter ab aliis exponitur, omnes tamen conueniunt eſſe nouum argumentum ſecundum: quod autem ſit, non eodem modo docent: mihi videtur ſine dubio ſic eſſe componendum, omiſſis illorum expoſitionibus, quæ non conſonant toti textui. Eſt igitur argumẽtum hoc ſumptum ex arte, in qua conſtat res agi propter finem, cum ſecundum intellectum fiant, & electionem. Vbi finis eſt aliquis, illic & priora, & conſequentia aguntur propter finem: ſed in arte finis eſt: ergo in ea tam quæ fiunt prius, vt fundamenta, muri, domus, quàm quæ fiunt cõſequenter, vt tecta, & reliquæ partes, aguntur propter finem. Totũ hoc verum eſt. ſed vlterius colligit. Quæ aguntur propter finem, apta ſunt ex natura ſua eſſe propter finem, & econtra: ergo illæ res artis, quæ ab arte propter finem aguntur, aptæ ſunt propter finem eſſe ſecundum ſe natura ergo rei propter finem eſt. Quòd verò ſic res apta fieri ex natura ſua propter finem, ſicut agitur ab arte, probat: quia ſi natura domum faceret, non aliter, quàm ars faceret: & ſi ars hominem, aut plantam, vel aliam rem naturalem faceret, ſicut natura faceret: vtraque igitur propter finem eſt. Et aduerte hanc argumenti huius expoſitionem.

Et omninò ars alia. Tex. LXXIX.

Tertium argu.

TErtium facit argumentum ad idem probãdum. Ars aut perficit naturã, aut ipſam imitatur; Sed ars propter finem facit, ergo, & natura. Vocat artem perficientem naturam, quæ ipſam iuuat, vt medicina, agricultura naturæ operationem iuuant, ſiue quæ facit ea, quæ natura non facit, ſicut veſtes, domos, & ſimilia. Vocat artem imitantem naturam, quæ ſimilitudines effectuũ naturalium facit, vt ars pictoria, ſculptoria, & ſimiles. Poſſet etiam dici hoc non eſſe nouum argumentum, ſed præcedentis confirmationem.

Maxime autem manifeſtum eſt. Tex. LXXX.

Quartũ argu.

QVartum facit argumentum, quod eſt velut inductio quædam. In animalibus comperimus illic actiones, & res propter finẽ eſſe, vt in araneis telas cõſtruentibus, & in hirundinibus nidum facientibus, & in aliis animaliũ mirandis actionibus, quæ propter finem apparent eſſe, adeò, vt talia animalia videantur habere intellectum, & artem, & re vera non habent. Vlterius in plantis, ſi ſcrutamur ipſarum opera, pp finem videtur: producũt .n. folia, quibus fructus defendanr ab extrinſecis nocumẽtis; mittunt radices deorſum, quibus terrã ſugant: ramos ſurſum, quæ omnia videntur non temerè, ſed gratia alicuius fieri: agit ergo natura propter finem, etiam in alijs, licèt non ita appareat.

Et quoniam natura duplex. Tex. LXXXI.

Quintũ argu.

QVintum argumentum eſt: Duplex eſt natura, materia nempè, & formã: ſed materia, & reliqua ſunt propter formã, quæ finis etiam eſt: ergo natura propter finem agit.

Peccatum autem fit, & in ijs. Tex. LXXXII.

Sextum argu.

IVxta expoſitionem Themiſt. & Philop. San. Tho. & aliorum, Ariſt. ſoluit rationem antiquorum, qua naturam non agere propter finem exiſt. mabant, ita tamen ſoluit, vt ſolutio ſimul ſit argumentum nouum ad probandum intentum, & ſit ſextum argumentum: dicebant ergo illi: Si natura ageret propter finem, non erraret à ſuo fine, ſed errat aliquando: fiunt enim multa monſtra: Reſpondet Ariſt. quod ſicut in arte etiam errare contingit, non tamen ob id ars non agit propter finem: ita in natura.

Et

Et argumentum ex hoc ſumitur. Non contingeret peccatum, & error in arte, niſi propter aliquem finem ageret: hic enim eſt error, & peccatum artis, cum finem intentum nõ attingit, vt Medicum, cum non benè potionem miniſtrat, vt ſanitatem conſequamur, & Grammaticum, cum non benè ſcribit, peccare dicimus: ergo ita ſimiliter in natura non error, aut peccatum accideret, niſi ipſa finem intenderet, quem non conſequens, errat.

Vnde dicit cõtra Emped. qui in prima compoſitione mũdi hoĩes natos eſſe dicebat dimidiũ habentes bouis, & alia huiuſmodi, & hoc à caſu fuiſſe, non quòd natura propter finem ageret. Dicit autem Ariſto. illa monſtra tunc accidiſſe, quia natura intendebat finem aliquem, & ob alicuius defectum non attingens eum, errauit: ſicut modò natura intendit animalia rectè conſtituta, ac ob defectum ſeminis monſtra fiunt, hoc tamen arguit naturam propter finem agere.

Amplius neceſſe eſt. Tex. LXXXIII.

Septimũ argu. Proſequitur intentum confirmare, dicta antiquorũ ſimul reprehendendo, quod à caſu fierent res naturales, & facit argumentum ſeptimum. In quibus ordo certus, & conſtitutus inuenitur, illic vnum eſt propter aliud, & propter finem: ſed in generatione animalium ordo conſtitutus eſt: fiunt enim animalia ex ſemine præcedente, & non ſtatim ex ſemine fit animal, ſed molleſcit, & diſponitur prius ſemen: igitur generatio hæc ſecundum aliquem finem fit, & non à caſu.

Amplius, & in plantis.

Octauũ argu. Argumentum octauum facit præcipuè contra Empedo. qui dicebat monſtra ex varijs animalibus compoſita fieri: quia natura agit à caſu, & non propter finem. argumentum eſt hoc. Si ob id illa monſtra ſunt, puta bouigenea, viriprora, id eſt, animalia ex medio bouis, & medio viri conſiſtentia, quia natura agit à caſu, ſe quereretur, quòd vbi minus apparet finis, & magis videtur caſus, eſſent illa monſtra frequentiora, puta in plantis: ſed id non eſt: non enim eſt monſtrum ex duabus ſpeciebus plantarum, vitigeneum oleoprorum, id eſt, habens dimidium vitis, & dimidium oliuæ: non ergo ob id monſtra eueniunt.

Nota Et nota, quòd non negat Ariſto. monſtra eſſe in plantis, ſunt etenim, ſed talia monſtra qualia in animalibus ponebat Empedo.

Nota ſecundò. Nota etiam, quod hic loquitur de naturali generatione, in qua partes geniti continuantur: nam per inſitionem tales plantæ compoſitæ inueniuntur, ſed illæ partes non ſunt ita continuæ.

Nota tertiò. Nota etiam, quod hæc nomina ſunt ſimul legenda, nempè bouigenea, viriprora, id eſt, bos habens anteriorem partem hominis, ſimiliter vitigenea oleoprora, id eſt, vitis habens ſuperiorem partem oliuæ.

Nota quartò. Vbi aduerte, quòd quando accidit aliquod monſtrum in natura, non eſt prorſus alienum ab effectu intento: non enim homo pro homine equum, aut equus pro equo lapidem generat, ſed aliquid accedens ad effectum intentum, & hoc arguit naturas etiam deficientes in effectibus ſuis, propter finem aliquem agere.

Amplius oportebat, & in ſeminibus. Tex. LXXXIIII.

Nonũ argu. Non probat argumento. Si enim caſu accidunt res naturales, vt iſti dicunt, poſſet etiam caſus eſſe in ſeminibus, vt ex quolibet fieret quodlibet, cum nullum propter finem fit: quod tamen impoſſibile eſt: non ergo à caſu eueniunt iſta naturalia.

Decimũ argu. Et qui finem auferunt, ac dicunt naturam non intendere finem, profectò & tollunt naturam, & entia naturalia, & hoc eſt argumentum aliud decimum. Et probat id. Hæc enim ſunt entia naturalia, quæ ab aliquo interno principio mota non ceſſant, quouſque finem attingãt, & quieſcant in eo, nec ipſum tranſgrediantur, nec in omnibus vnus eſt finis,

aut quilibet finis in ſingulis, ſed in his vnus, in illis alius, quem ſi non ſemper, ſaltem frequenter attingunt, & ſemper attingerent, niſi impedirentur: ſunt ergo naturalia, & natura propter finem, & hoc experimur in motibus elemẽtorum, & animalium, plantarum, & reliquorum, quæ non niſi certo obtento fine ceſſant, nec ipſum tranſgrediuntur.

Id autem cuius gratia. Tex. LXXXV.

Solutio rõnis cuiuſdã Antiquorũ.

Aliud dictũ antiquorum reijcit: dicebant enim antiqui, quòd effectus naturales ſunt à caſu, quia non ſunt intenti à natura, licèt ſequantur à natura: ſicut ſi quidam veniret huc, non vt lauaretur, tamen re vera lotus eſt, tunc eſſe lotum ſequitur ex eo, quod iſte venit, ſed quia non intendebat id, à caſu dicitur. Reijcit hoc Ariſto. dicens, quòd non ſatis eſt, quòd non intendatur ab illo, ſed quod nec ſit ſemper, nec plerumque: cum autem naturales effectus ſemper, aut plerumq; ſint, à caſu non ſunt, ſed intenti: effectus enim ſemper, aut frequenter prouenientes à cauſa ſecundum intentionem ſunt.

Inconueniens autem eſt non opinari. Tex. LXXXVI.

Solutio alteri⁹ rationis antiquorũ potiſſimæ.

Vltimum motiuum, & maximum antiquorum redarguit: dicebant enim naturam non agere propter finem, quia nõ deliberat, & vtitur conſultatione, non enim agentia naturalia cognoſcunt, & in hoc decipiebantur, cum aliud ſit agere propter finem, aliud agere ex propoſito: Agere propter finem ſolùm, dicit actionẽ ex ſe, & res ex ſe in aliquem finem tendere: Ex propoſito verò agere ſuperaddit cognitionem illius finis in eo, quod agit, hoc autem ſolùm eſt in homine, vt dicemus.

Altera ſolutio Ariſto.

Ariſt. tamen hac via reijcit dubium dicens, quòd nec ars vtitur conſultatione: non enim conſulit faber lignarius, an ex ligno fiat archa, ſed abſque deliberatione ex ipſo ligno facit, vnde ſi in ligno eſſet illa ars, non ſecus faceret arcam, ac modò, cum eſt in mente artificis. Et in hoc differt actio artis ab actione naturæ, quòd hæc à forma interna, illa ab externa procedit, vnde aſſimilat actioni naturali, cũ medicus ſeipſum ſanat, licèt non ſit verè ars natura.

Nota, quod ars ſæpe deliberationem, aut conſultationem non habet in his, quæ effectus ſunt, ſed certam materiam ſumit abſque deliberatione. Prudentia conſulit de tempore, de circunſtantiis, quibus effectus fieri debet. Nota

Caput Nonum.

Quod autem ex neceſsitate eſt. Tex. LXXXII.

Secunda quæſtio Ariſt. qualis neceſſitas requiratur in naturalibus.

PRIORI quæſtione determinata, posteriorem aggreditur, nempè quomodo neceſſitas ſit in effectibus naturalibus, & aduerte quòd in præſenti duplex eſt neceſſarium. Vnum quod à materia proficiſcitur, vt neceſſe eſt ferram eſſe duram, quia ex ferro facta eſt, & hoc dicitur ſimpliciter neceſſitas: Alia eſt à fine, vt cibus dicitur neceſſarius animali propter vitæ conſeruationem, & tale neceſſarium dicitur ex ſuppoſitione.

Senſus quæſtionis.

Eſt igitur quæſtio, an res naturales neceſſariò tales ſint à materia, vel à fine poſtquàm iam finis in natura conſtitutus eſt.

Antiquorum opinio à ſola materia ſumi neceſſitatem.

Citat opinionem antiquorum: hi enim non ponentes finem in natura totam neceſſitatem materiæ tribuebant, vt ſi peteres ab eis, quare domus habet quaſdam partes ſuperiores, quaſdam inferiores neceſſariò. Reſpondebant: quia conſtat ex partibus grauioribus, quæ locum inferiorem petunt, quales ſunt lapides: & cõſtat ex leuioribus, quæ locum ſuperiorem appetunt, qualia ſunt ligna. Idem in rebus naturalibus dicebant ſemper neceſſitatis cauſam totam materiæ reddentes. Non enim aliam cauſam cognoſcebant, vt ſuperius dictum eſt.

Attamen

Autem non ſine his. Tex. LXXXVIII.

Ariſt. ſententia q non ſolū à materia ſumatur neceſſitas, ſed etiam à fine.

Primò exemplo oſtendit.

QVæſtioni reſpondet dicens neceſſitatem quidem eſſe à materia, tamen adhuc materia ſumit neceſſitatem à fine, quod alij dicunt, neceſſitas eſt à materia: ratio verò neceſſitatis eſt à fine, vt domus quidem talis eſt, quia talem materiam habet, vt dicunt ipſi, tamen adhuc talem habet materiam, quia ad talem finem eſt, puta ad defendendum ſe, & occultandum à noxijs externis: ſimiliter ſerra neceſſariò eſt dura, quia ferrea eſt, ferrea tamen eſt à fine, quia ad ſcindendum eſt.

Vnde concludit neceſſarium eſſe à materia, ſed non vt in fine, in forma uerò, vt in fine eſt, rationem enim vocat formam, quia à forma ratio, & definitio procedit.

Eſt autem neceſſarium, & in diſciplinis. Tex. LXXXIX.

Secundò ſimilitudine.

VTitur comparatione quadam, qua neceſsitatem finis explicat ſimilitudine neceſsitatis, quod eſt in ſyllogiſmis, & diſcurſibus, ſeù demonſtrationibus, quas doctrinas vocat, in quibus præmiſſæ inferunt concluſionem ſic: quòd ſi præmiſſæ ſunt veræ, concluſio uera eſt, non tamen ſi concluſio vera eſt, ob id præmiſſæ veræ ſunt, ſed negatiuè valet, ſi concluſio non eſt vera, nec præmiſſæ veræ ſunt: Ita ſimiliter eſt neceſſarium in fine, & materia, ſed finis habet locum præmiſſarum, & principii, materia vero ſimilatur concluſioni, vnde ſi finis eſt, vel futurus eſt, & materia eſt, vel erit, non tamen econtra, ſed ſi materia non eſt, nec erit finis, & forma nec eſt, nec erit.

Nota prīcipiū in ſpeculatione eſt finis ī operatione.

Vnde fit, quòd eundem locum in actionibus teneat finis, quem principia, & præmiſſæ in ſyllogiſmo: Ob id dici ſolet, principium in ſpeculabilibus eſt finis in operabilibus, id eſt, finis in actionibus, tenet locum principii primi.

Qūo finis ſit principium.

At quia poſſes dubitare, cuius eſt finis principium? Reſpondet, finem non eſſe principium actionum, & operationum quibus res agitur, aut fit, ſed ipſius cogitationis, quæ non eſt actio, qua fiat aliquid: ac ſi dicat, finis non eſt principium factionis rei, puta domificationis, ſed eſt principium, quod præcognoſcitur antequàm domus fiat, & mouet appoſitum, vt fiat domus.

Nota.

Nota hic, quod per rectum eſſe intelligit præmiſſas vnius demonſtrationis: Per triangulum habere tres angulos, intelligit concluſionem. Quæ autem ſit demonſtratio iſta ſcire parum præſenti loco conducit, & ijs quæ Euclidis elementa didicerunt, notum eſt.

Quare ſi erit domus. Tex. XC.

Exempla eorum, q̄ dixit.

EXempla ponit eorum, quæ dixit. Sumamus enim finem, puta domus formam, ſi forma eſt, & lapides, & ligna, ac materia eſt, non tamen econtra, niſi negatiuè, ſicut à negatione concluſionis ad negationem principiorum proceditur: Similiter ſerra non erit niſi ferrum ſit, & ſi ipſa eſt ferrum eſt, non tamen ſi ferrum eſt, ipſa eſt.

Nota. Finis duplex generationis, & rei genitæ.

Aduerte duplicem eſſe finem. Alterum generationis, & hic eſt forma geniti, ad quam materia ordinatur, & hoc vtitur hic Ariſtoteles. Alterum rei genitæ, & hic finis eſt operatio rei ipſius, vt finis oculorum eſt videre, & ignis comburere, & tunc tota res ordinatur ad finem, ac ita debemus vti, & procedere in hoc fine ad rem, & econtra, ſicut à forma ad materiam, vt dictum eſt: Vnde ſi habitatio, & viſio ſunt, & domus, & oculi ſunt, non econtra, niſi negatiuè: non eſt oculus: ergo nec viſio, non eſt domus: ergo nec habitatio.

Neceſſarium eſt à materia, & à mutationibus ipſius.

Vnde concludit eſſe neceſſarium in rebus naturalibus à materia, & motionibus ipſius, id eſt, mutationibus, & alterationibus, quæ in ipſa ſunt: non ſolùm enim neceſſarium ad materiam refertur, ſed interdum etiam ad ipſius mutationem, vt quare verecundiam pa-

tiens rubefactus eſt, quia mutatio ſanguinis facta eſt: hæc neceſſitas à motione materiæ eſt, quæ etiam à materia dicitur.

Et vtrumque quidam Phyſico. Tex. XCI.

Vtraque neceſsitatis cã ad Phyſicũ ptinet ſi nis, & materiæ ſed finis potius ac formæ.

DVabus cauſis neceſſitatis poſitis, dicit vtramque ad Phyſicum pertinere, ſed magis finem, & formam, quàm materiam; quod dupliciter probat. Primò, quia adhuc cauſa neceſſitatis materiæ forma eſt, & finis, non econtrà, vt diximus. Secundò: quia in demonſtratione potius vtimur forma tanquàm principio, quàm materia, & hoc tàm in naturalibus, quàm in artificialibus, vt exemplo de domo, & ſanitate explicat, & textus notus eſt.

Fortaſſis autem, & in ratione. Tex. XCII.

MAteriam non excludendã dicit, nam etiam demonſtratio eam ſumit, vt ſi ſerra eſt demonſtranda, quòd ſecet, medium ſumi poteſt, quòd dentes tales, puta duros habeat, hos autem, quia ferrea eſt. hæc Ariſt. ſed oportet iſta examinare, multa enim notatu digna occurrunt, quæ declaratione maiori indigent, ob id textus expoſitione breuiter propoſita, quæſtiones aliquot ad ipſum attinentes determinare oportebit, ſicut in alijs fecimus.

An natura agat propter finem. Quæſtio. XII.

HAec quæſtio eſt, vt aliqua dubia, quæ in textu prætermiſimus, exponantur, ob id ſingulis argumẽtis ſingula proponemus. Primum eſt contra tex. 70. vbi dicitur finem, & formam idem eſſe re, videtur hoc falſum: finis enim cuiuſq; rei operatio eſt ipſius, vt finis ignis calefacere, & hominis intelligere, & oculi videre:

1. Argumentum

at operatio, & forma idem non ſunt, igitur nec forma, & finis.

2. Argumẽtum.

Secundũ contra text. 75. vbi dicit, antiquos reducere effectus ad cauſam materialem, vt ad calidum, & frigidum; ſed iſta ſunt actiua: calor enim, & frigiditas, actiuæ ſunt qualitates. igitur falsò dicit Ariſt. illa eſſe materiam.

3. Argumẽtum.

Tertiũ contra text. 77. Illic enim dicitur: quæ non ſunt à caſu eſſe propter aliquid, & propter finem: videtur non eſſe ita: nam corruptio non eſt à caſu, cum ſit frequenter, nec eſt propter finem: non enim natura intendit corruptionem.

Quartũ.

Quartũ contra text. 73. ſuperiorem, dicitur enim quòd principium immotum mouens nõ eſt Phyſicum: videtur hoc falſum, cum in lib. 8. Phyſi. de tali principio agatur, & in Metaphyſica per rationes Phyſicas diſputatur de eo.

Quintũ.

Quintũ contra tex. 80. quòd non operetur araneus per artem, & intellectum: opera araneorum, & huiuſmodi animalium ſunt magis artificioſa, quàm opera procedentia ab aliqua arte: ergo ſunt illa ſecundum artem: & prætereà, quia talia animalia dicuntur habere prudentiam.

Sextum.

Sextũ contra text. 91. vbi finem, & formam cauſam materiæ non econtrà dicit eſſe, videtur hoc contra id, quod diximus ſuperius text. 30. de mente Auerr. quòd materia, & forma ſunt ſibijnuicem cauſæ. Hæc ſunt argumẽta pcipua in hac parte.

Ad 1.

Ad primùm igitur aduerte, quòd duplex eſt finis, vt notant Simpli. Auer. & S. Thom. finis rei genitæ, & finis generationis. Finis quidem rei genitæ operatio ipſius eſt, finis verò generationis eſt forma rei genitæ. Si fuerit generatio ſubſtantialis, erit forma ſubſtantialis: ſi verò accidẽtalis, erit forma accidentalis. Hic autem in communi ſumit finem, nec dicit Ariſt. omnem finem eſſe idem cum forma, ſed plerumq; finem, & formam idem eſſe: hic autem pro fine generationis verũ habet.

Ad 3.

Cum verò dicitur, quod à fine ad materiam, & ad ea, quæ ad finem ſunt licet affirmatiuè procedere, econtra verò negatiuè, non ſolùm finem pro forma reſpectu materiæ, ſed pro operatione reſpectu compoſiti ſumit, & in vtroq; verum habet, vt in text. 90. expoſitum inuenies.

Ad ſecũdũ rñdet Auer. quòd in agẽte duo

poſſu

Reſpõſio Auerrois. poſſumus cõſiderare, & actionem ipſam, & rationem agendi formalem. Actio ipſa eſt ille motus, quo agens agit. Ratio actionis formalis eſt, quòd actio fit in finem, & quòd agens ad agenduin moueatur à fine. cum autem antiqui negaſſent rationẽ formalem actionis auferentes finem, reliquerunt actionem materialiter, ob id dicitur, quòd ad materiam reducebant.

Refellit ſolutio Auerrois. Sed mihi hoc non placet, quia ratio actionis, ꝙ fit in finem, non eſt ſubſtantia ipſius actionis, vnde ablata etiam relatione ad finem, actio manet.

Nota. Ob id aduerte cauſam agentem duplicem eſſe. Alterã putè agentem, quæ rem facit non componendo ipſam, vt ignis facit ignem, ſed non ſeipſo facit ignem. Alteram non putè agentem, quæ ſic agit, vt rem ſe ipſa componat, quomodo elementa ſe habent ad mixtum: agunt enim inuicem, & mixtum faciunt, ipſum componendo, ac ipſius partes materiales efficiuntur: & huiuſmodi agentia materię locum reſpectu mixti facti obtinent, & ſic antiqui reducebant effectus factos ad elementa, vt ipſam rem componunt.

Vera ſolutio. Vnde patet ſolutio argumenti. Licèt enim elementa, & illæ qualitates actiuæ ſint, tamen mixtum materiale cõponunt.

Ad tertiũ. Ad tertium Auerr. dicit corruptionem eſſe ex materia tantùm, & nõ ex fine: nec hoc mirũ eſſe debet, cũ corruptio ſit quid priuatiuum: Sed ſine dubio dicẽdum eſt, quòd corruptio dupliciter conſideratur. Vno modo ex parte ipſius corrupti, & ſic non eſt propter finem. Altero modo ex parte corrumpentis: & ſic propter finem eſt, non quòd ipſa ſit intenta tanq̃ finis, ſed quia agens corrũpit, vt generare poſſit, ac ob id in finem eſt ordinata: vnde benè dicit Ariſt. Quæ à caſu non ſunt, eſſe ex intentione.

Ad quartum. Ad quartum reſpondetur, duplex eſt cognitio, an ſit, et quid ſit. Quantùm ad cognitionem an ſit Deus, et intelligentiæ pertinent ad phyſicam conſiderationem, quia non eſt medium naturale aliud ad oſtendendum talia entia eſſe, niſi res ſenſibiles, motus, et mutationes, quæ omnia phyſica ſunt, ac ob id in 8. Phyſic. de tali ente aliqua ex parte tractatur. At quantũ ad cognitionem quid ſit, ad Metaphyſicũ pertinet: & hoc dicitur in iſto textu, vbi traditur duplex agens, vt expoſitum eſt: & idem dicitur. 2. lib. de gen. animal. c. 3.

Ad quintum dubiũ, quo moueantur bruta ad ſuos fines. Prima ſententia. Circa quintum eſt difficultas de principio, quo mouentur animalia bruta ad ſuos fines conſequendos, & ad ſua opera exercenda. Fuerunt enim multæ ſententiæ. Quidam dixerunt, ꝙ naturaliter habent inſitam præcognitionem finium, ad quos mouentur: quod enim homo diſcurſu, & intellectu præcognoſcit, talia animalia à natura præcognoſcunt.

Confutatio primæ ſniæ. Sed hoc nõ videtur verũ. Oporteret. n. fines præcognoſcere, aut in vniuerſali, & hoc non eſt conceſſum brutis, puta vniuerſalia cognoſcere: aut in particulari: & tunc non ſufficeret: non enim ſemel operantur, & ſua faciunt opera, ſed ſæpè.

Secunda ſentẽtia. Alij dicebant, ꝙ operantur ſecundùm intellectum, & artem, & huius operationis meminit in textu Ariſto.

Confutatio ſcdæ ſentẽtiæ. Hoc autem falſum eſt, quia quæ ſecundum artem operantur temporis ſuccurſu perfectius operantur: & præterea nõ æquè perfectè omnia indiuidua ſpeciei illius artis operantur: non ſic in brutis: ſemper enim æquè benè, & perfectè ſua opera faciunt, vt araneus ſuam orditur telam, hirundo ſuum componit nidum: non igitur arte operantur.

Tertia ſẽtẽtia & ei' confutatio. Alij dixerunt, quod operantur per memoriam, quam habent præcedentium effectuum: Sed nec hoc videtur verum. Hirundo enim nidum componit, nec vnquã vidit alteram nidum componentem: non igitur memoria operantur.

Quarta ſẽtentia, & eius cõfutatio. Alij dixerunt, ꝙ operantur inſtinctu, & impulſione naturali. Sed nec hoc videtur verum, quia non differret modus agẽdi horum animalium, à modo agẽdi inanimatorum, & inſenſibilium, quæ ſolo inſtinctu aguntur abſq; aliqua cognitione.

Quinta vera ſnia. Primũ. fundamẽtum animalia ꝑ phãtaſiã percipiũt conueniẽtia, & diſcõueniẽtia ſibi. Ob id aduerte, ꝙ animalibus à natura eſt quædam conceſſa facultas, qua ſibi cõuenientia, vel diſconuenientia percipiãt, quæ dicitur phantaſia, vel æſtimatiua, vel imaginatio: ſecundum hanc omnia animalia, quod ſibi vtile, vel nociuũ eſt, indicant abſque vllo diſcurſu, & ratiocinio, ſed ſolùm ſimplici cognitione: hæc autem ſemper fertur in præſentia obiecta, & quæ ſenſibus ſubſtant, vel ſubiecta fuerunt, vnde nunquam animal vllum de futuro iudicat.

Quòd quædam animalia prouideat, futura, & quædam non, & quomodo.

Tamen ſunt animalia in duplici differentia, Quædam percipiunt conuenientiam, vel diſconuenientiam præſentem ita, vt nullo modo de futuro prouideant, ſicut animalia, quæ cibo præſenti paſcuntur ſemper, nec nidum, nec quicquam aliud, quod futuro tempore eis ſit vſui futurum, faciunt. Quædam alia conuenientia futura percipiunt, non ſub ratione futurorum, ſed ea in præſenti iudicant, quæ poſtea vſui futura ſunt, licèt non id percipiant ipſa animalia, & talia dicuntur prudentia animalia.

Nō agūt animalia libertate aut conſultatione, ſed inclinatione imaginatiua.

Et illa imaginatio ipſorum vt fertur in conuenientia futura, licèt non futura cognoſcat, dicitur per analogiam prudentia, hoc igitur eſt principium, quo animalia ſua opera faciunt. ſemper enim præſentia cognoſcentia operantur, nec quicquàm de futuro cogitantia, dum præſentia ſemper operantur ad ſuos fines perueniunt.

In his autem operibus nō libertate aliqua, aut conſultatione feruntur, ſed inclinatione ipſius imaginatiuæ, quæ naturalis eſt, ſicut oculus in colores naturaliter tendit, & ob id dicuntur moueri inſtinctu naturæ. Concurrit etiam aliquando memoria ad hæc opera. nam formica aliquam memoriam habet, per aliquod tempus cumuli, à quo grana ſumpſit, & regreditur, & hæc memoria magis lucet in animalibus, ſed non ſola memoria hæc facit opera, nec ipſa eſt ſemper neceſſaria.

Diſcrimen in mō quo agūt propter finē animalia, & inſenſibilia, & homo.

Vnde eſt notandum diſcrimen inter modum, quo animalia agunt propter finem, & inſenſibilia, & homo ipſe, quod notauit S.Thom. 1.2.q.1. Inſenſibilia enim dicuntur agere propter finem, quia ex ſe, & ex natura ipſorum ad tales fines inclinantur nulla finium in ipſis cognitione exiſtente. Bruta verò agunt propter finem, quia naturaliter feruntur in finē, quem aliquo modo cognoſcunt, puta materialiter: cognoſcunt enim ea, quæ ad finem ſunt, & faciunt, ſed quòd ad finem ſint, non cognoſcunt: Homo verò finem præcognoſcit ſub ratione finis, & media per electionem in finem ordinat, & hoc dicitur agere propter finem ſecundùm propoſitum.

Dubitat.

Dices, quomodo poteſt eſſe quòd aliquid in certum finem tendat, & non præcognoſcat illum: non enim poterit ipſum attingere, ſicut qui clauſis oculis aliquò tendit.

Dico, quòd hoc cōuincit eſſe aliquam vniuerſalem cauſam omnes omnium fines præuidentem, atque facientem, & inclinantem omnia in proprios fines, & hic eſt glorioſus Deus. Vt enim ſagittarius ſcopum inſpiciens impetum ſagittæ imprimit, quo illum attingat, ſic Deus glorioſus omnibus naturā dedit, qua etiam non præuiſis finibus abſque errore vſque ad eos perducerentur, & hoc eſt quod dicit Ariſt. 2. Phyſic. 58. & 59. & 1. Ethic. c. 13. & 10. Ethic. c. 10. hominem agere, cæteras res naturales, potius agi, quàm agere, id eſt, ab alia intelligentia, quæ ipſarū fines cognoſcit, ad illos dirigi: ob id dicitur opus naturæ eſſe opus intelligentiæ non errantis.

Vnde iſti antiqui negantes naturam agere propter finem, in alio principio peius errabant, non enim exiſtimabāt Deū omnium eſſe cauſam vniuerſalem omnia prouidentem, ac diſponentē, vnde Auer. Com. 75. dicit hanc quæſtionem naturā agere propter finem, vtilem eſſe pro cognitione diuinæ prouidentiæ, qua tamen ipſe poſteà neſciuit vti ad eandē Dei opt. prouidentiam dignoſcendam, vt ſuo loco explicabitur. Hoc enim argumento non ſolùm concludit in Deo cognitionem, & prouidentiam rerum omnium in vniuerſali, qualem ipſe ponit, verùm cum hi fines particulares ſint, & ī particulari,

Quaſi ex ipſa prouidentia ſequatur, ꝙ vnumquodque in ſuum propoſitum finem ſine vllo errore dirigatur.

Vnde patet ſolutio quæſtionis, & declaratio, nempè naturam propter finem agere, nec opus eſt hoc argumentis alijs probare, quàm his, quæ in textu ab Ariſt. poſita ſunt.

Ad 6.

Ad ſextum dico, quòd materia, & forma adinnicem ſunt cauſæ, ſi forma conſideretur, vt forma eſt: at ſi vt finis eſt, ſic non habet cauſam: finis enim vt finis, eſt prima cauſa antecedens omnes alias, & hoc etiam indicauit Ariſt. in textu dicens (materia non eſt cauſa illius finis) vbi finem, non formam eam vocat: ſi enim finis cauſam habet, tunc non finis, ſed effectus rationē habet, & hæc ſatis de qōne.

An

An monſtra ſint in natura.
Quæſtio XIII.

De quibus agendum.

Circa hanc materiam de monſtris tria tractanda ſunt: primum quid ſit monſtrum: alterum, quibus ex cauſis monſtra procedant. Tertium, an monſtra ſint à natura intenta per ſe.

Definitio monſtri.

Quid autem monſtrum ſit, definit Ariſtot. lib. 4. de gen. animaliũ in c. 4. eſſe ob læſionem rei præter naturam eius, in iis quæ non ſemper, ſed vt plurimum agũt, ex tex. etiam. 82. hinc talis alia deſcriptio colligi poteſt. Eſt peccatũ naturæ agẽtis ob aliquem finẽ, à quo fruſtratur aliquo principio corrupto: Cuius etiam naturã ego cõmodè exiſtimo deſcribi poſſe. Monſtrum eſt effectus naturalis à recta, & ſolita ſecundum ſpeciem diſpoſitione degenerans. Dicitur, effectus naturalis, nam in arte non eſt propriè monſtrum, niſi ſimilitudine, & analogia ad res naturales. In arte contingit peccatum, & error, cum à recta regula artis deuiatur, ſed talis effectus mõſtrum nõ eſt. Dicitur, degenerans à diſpoſitione recta: quia effectus naturalis non dicitur monſtrum, niſi ſit aliquis defectus, aliqua obliquitas, aliqua deuiatio ab eo, quod futurum erat ſecundum rationem illius effectus, ac ob id monſtra dicuntur peccata naturæ, quaſi deficiat, & erret natura in illo effectu faciendo. Dicitur etiam, ſolita, tunc enim monſtra ſunt, quando rarò, & non ſecundum ſimilitudinem aliorum effectuum, quæ frequenter procedunt. vnde modò apud nos gigantes monſtra eſſent, quæ olim non erant. Dicitur, ſecundum ſpeciem: quia tunc monſtrum dicitur, cum ſimilitudinem ſpecificam non ſeruat cum ſua proxima principali cauſa: vnde ſi canis ex ſemine humano procederet, monſtrum eſſet.

Nota.

Aduerte tamen, quòd etiam ſi monſtra procedant à cauſæ ſimilitudine, non tamen ita in totum recedunt, vt nullam ſimilitudinem obſeruent, non enim ex homine naſcitur oliua, nec ex arboris ſemine animal, aut lapis, ſicut error artis nunquam eſt tantus, vt in totum deuiet ab effectu recto artis.

Quot modis cõtingat effectus in monſtris.

Hæ autem obliquitates effectuũ monſtruoſorum fiunt tripliciter. Primò ſecundum quantitatem, vt cum exceditur propria quantitas, aut totius, aut alicuius membri: vel deficit, tàm in continua quantitate, quàm in diſcreta, quo ad numerum partium, & membrorum. Secundò, cum non eſt debita qualitas, quæ attenditur in figura, & colore, & diſpoſitione, ac ordine membrorum, & partium. Tertiò, cum tẽpus non obſeruatur, etiamſi reliqua ſint, vt puta, naſcitur animal cum dentibus, puer cum capillis & barba, vt refert Alber. omnes hæ obliquitates, effectum naturalem, aut omnes, aut ſingulæ monſtrum reddunt: vnde patet declaratio deſcriptionis.

Vnde dicatur mõſtrum.

Sed quare dicatur monſtrum, colligi poteſt ex Cicer. 2. de natura deorum, à monſtrando, quaſi aliquem futurum euentum monſtret, & nunciet: ſcribit enim his verbis. Monſtra, prædictiones, & præſentiones rerum futurarum, quid aliud declarant, niſi hominibus, ea, quæ futura ſunt, portẽdi, & prædici: at quia non ſemper monſtra notabile quid oſtendunt futurum, dicunt alij monſtrum dici quaſi quòd digito monſtretur ab omnibus: cùm enim aliquid inconſuetum apparet, tunc ab omnibus ſignari ſolet, ſed hoc parum refert ad inſtitutũ.

De cauſis monſtrorum.

Circa cauſas autem aduertere oportet in generatione animalis conuenire quinque. Primum eſt virtus ſeminalis, quæ dicitur formatiua, & hæc eſt in ipſo ſemine ab animali deciſo. Alterum eſt materia ipſa, ex qua futurus eſt fœtus. Tertium, qualitates elementales quatuor, vt calor, & humiditas naturalis, quorum contemperamento conſiſtit animalis corpus. Quartum eſt locus, & contentiuum fœminis, putà matrix fœminæ. Quintum eſt circunſtans extrinſecum, & per hoc intelligo virtutem cœlorum, & aſtrorum quæ ad generationem conueniunt: ſimiliter aerem, & locum circunſtantem: ſimiliter imaginationem ipſorum generantium. Hæc enim omnia multum ad prolis generationem faciunt: hæcquinque ad effectum rectè, & debitè generandum debent inter ſe maximè

mè habere proportionem, quę ſi non ſeruetur, monſtrum, & defectus in effectu contingit: quæ cum multa ſint, multipliciter & error prouenire poteſt, vnde monſtrorum diuerſitas procedit.

Primò Ex defectu materiæ.

Primò fit error ex parte materiæ in quantitate quo ad defectum. Eſt enim aliqua materia pauca nimis ita, vt virtus nõ poſſit omnes partes formare, & tunc homines, nani paruæ ſtaturæ procedũt. Aut defectus non eſt niſi in parte materiæ, & tunc fit obliquitas in aliquo membro, puta quod manus breuior eſt altera, aut caput paruum, & corpori improportionatum. Fit etiam error in numero quo ad paruitatem. Naſcitur enim homo, aut vno oculo, aut quatuor digitis, aut abſq; membro aliquo ex defectu materiæ illius membri.

Propter quod aduerte ſemen eſſe virtute etheregeneum, conſtat enim ex partibus virtute diuerſis. Non enim quęlibet partes ſunt aptæ, vt ſint oſſa, vt ſint nerui, vt ſint aliæ partes; ſed ſunt partes virtute, & poteſtate diuerſæ. Vnde patet, ꝙ defectus vnius partis non poterit ſuppleri altera parte, ob idq; monſtrum ex defectu prouenit non vno modo ſemper.

Ex defectu virtutis.

Iſte error in defectu etiam prouenit, ex defectu virtutis ſeminalis, cum debilis eſt, ſiuè ſit materia deficiens, ſiuè non: cuius ſignum tradit Alber. ꝙ monſtrum frequenter accidit in partibus diſtantibus à corde, & iecore, vbi reſidet virtus hæc, puta in manu, in pede, in partibus capiti inexiſtentibus; virtus enim minus agit in diſtantia.

Secundò ex ſuperabundantia materiæ, uel multitudine.

Secundò fit error in quantitate, ſecundum magnitudinem, & pluralitatem ex materiæ abundantia, cui ſi adiungatur virtus formatiua fortis, fiunt effectus magnæ ſtaturæ, & immodicæ, ſed tamen benè proportionati. Si verò accedat debilis, & per totum ſemen ſparſa, fit effectus magnæ quantitatis, ſed mẽbra indebitè ſunt proportionata, ꝙ ſi iſta materiæ abundantia vni accidat membro, vel aliquibus, fit in eis improportio, aut ſecundum quantitatem, aut ſecundum numerum membrorum, vt plura ſint, quàm oporteat: & hoc pendet ex diuerſitate, quam partes ſemius in ſe habent, vti diximus.

Tertiò ex qualitatũ nimia intenſione vel remiſſione.

Tertiò fit error in qualitatibus. Cùm enim calor vehemens eſt, vel valdè remiſſus: & idem in cæteris qualitatibus, neceſſe eſt totã corporis, & partium eius cõſtitutionem, quę ab illarum temperamento pẽdet, euerti. Aliqñ etiam in fœtu ante tẽpus abundat adeò calor cordis, ut faciat euaporationem partium terreſtrium, & generentur capilli, & barba: & eſt in maxillis aliquando calor cum aliqua copia materiæ, vt generentur dentes.

Quartò ex ſeparatione, vel coniũctione materiæ in loco, vbi res generatur.

Quartò fit error ex parte loci, vbi res generatur. Nam accidit materias loci diuerſitate ſeparari, & poſtquam generari incipiunt poſtea confundi materias, & naſci bicorpora multis modis, aut parte ſuperna, aut inferna, vt accidit coniungi aliquando, ex motu materiæ, vel motu loci ipſius accidit materiam diuidi ita, vt multiplicentur partes rei, & oculi, & ora, & naſus. Et Alber. narrat de quodam monſtro habente vndecim ora, & vndecim linguas, & alia huiuſmodi.

Quintò ex impreſſione corporum cœleſtium, & aliorũ externorum.

Quintò accidit error ex parte impreſſionum cœleſtium, & aliorum externorum, & fiunt monſtra habentia capita, & pedes diuerſorum animalium, & multa huiuſmodi; quæ accidere ſolent. Cùm enim multa requirantur ad perfectionem effectus, quæ deficere poſſunt, abſque dubio error multipliciter poteſt accidere. Sed ſatis ſit de hac materia: non enim vlterius procedere præſentis eſt inſtituti ſat ſit cauſas in generali attigiſſe.

An natura intendat monſtrum.

Circa intentionem naturę, an natura intendat monſtrum, ſunt multæ opiniones: Aliqui dicunt eſſe intenta de per ſe, propter pulchritudinem uniuerſi, quæ maior fit ex effectuum varietate. ſed hoc non uidetur uerum: illud enim eſt cùm effectus perfecti ſunt: ſed monſtra ſunt imperfecta, nec diù durant: & ſunt adeò rara, ut ſua uarietate nullum ſpeciei addant decorem.

1. Sẽtentia.

Alij dicunt, ꝙ ſunt intenta per ſe ſecundario: cùm enim primùm effectum attingere non poſſunt, illum attingunt cum defectu.

2. Sententia.

Nominales dicunt, ꝙ natura non intendit monſtrum, ſed monſtrum intendit, ac ſi dicant, ꝙ effectum, quo ad ipſius ſubſtantiam intendunt, ſed non quo ad illius

3. Sentẽtia.

illius obliquitatem, & defectum. Idem Themiſt.

4. Sententia authoris.

Sed mihi videtur in hoc eſſe dicendum monſtrum dupliciter poſſe comparari, & ad cauſam proximam efficientem, puta ad generans particulare: & ad cauſam vniuerſalem, ſiue etiam ad cauſam particularem impedientem effectum per ſe. nam vbi monſtrum eſt, ibi cauſa fuit impediēs ne effectus perfectus produceretur: ſi comparetur ad generās proximum tunc eſt effectus fortuitus, nec per ſe intentus, vt reſpectu hominis generantis monſtrum nō eſt per ſe intentum: at ſi ad impedientem cauſam comparetur, dicitur per ſe intentum: nam licèt cauſa impediens primò illam deformitatem non faciat, tamē quia id facit, ad quod frequenter deformitas ſequitur, dicitur monſtrum per ſe ab ea intentum: eodem modo reſpectu cauſarum vniuerſalium, quæ concurrunt ad modū cauſarum particularium, vnde qua parte cum impediente cauſa concurrunt, monſtrum intendunt.

Dubium quomodo ſe habeat actio Dei optimi, & cōcurſus eius, in monſtrorū procreatione.

Dubitabis tamen, quomodo glorioſus Deus concurriat cum cauſa impediente, & cum cauſa generante: ſi enim cum generante concurrit, quomodo ipſius concurſus impediri poteſt?

Dico non eſſe dubium, quin cum omnibus cauſis concurrat, tamen concurrit ad modum naturæ ipſarum, vnde cum cauſis fortioribus fortius concurrit, cum debilioribus debilius, & hinc prouenit, quòd cōcurſus in hac cauſa impediatur à concurſu cum altera cauſa, non ex parte concurſus, ſed ex parte cauſarum, ad quarum modum Deus ipſas iuuat, & hoc maximè ad Dei prouidentiam ſpectat.

Solutio.

Simile.

Sicut ſi eſſet ſupremus imperator ſub ſe habens varios reges, qui ab ipſo, & arma, & exercitus peterent, ac acciperent pro ipſorum conditione, & modo, ac poſtea vtriſq; inter ſe dimicantibus, alter corrueret, quia debilior erat, ſic Deus omnium primum, ac ſupremum principium omnia ſuſtentat, omnibus dat virtutes ad operandum, & iuxta datas virtutes ad operandum iuuat, quod ſi congrediantur, fortius vincit, quamuis omnia à Deo iuuentur, inæqualiter tamen pro modo naturæ, & virtutis ipſorum, & hæc de quæſtione.

An finis ſit cauſa, & principium. Quæſt. XIIII.

Dubium hoc tractandum erat in eo loco, quo de efficiente cauſa, formali, ac materiali diſputatum eſt: at quia in fine libri de fine erat ſermo, hucuſque diſtulimus.

Difficultas igitur eſt. An finis ſit cauſa. Et rō præcipua difficultatis eſt, quia qd nō eſt, non eſt cauſa: ſed finis, anteq̃ efficiens operet͛, non eſt: non ergo pōt eſſe cauſa.

Ratio in oppoſitũ.

Quod ſi dicatur finem, vt eſt in intentione, & apprehenſione eſſe cauſam, puta ſanitas in mente infirmi concepta dicitur cauſa, licèt nondum ſit in rebus: tunc eſt argumentum, quia illud eſſe in intellectu eſt intentionale, & rationis: at ens rationis non eſt cauſa entis realis: non ergo illo modo finis eſt cauſa, & præterea, quia in carentibus cognitione, vel in non valentibus finem præcognoſcere, puta in brutis, nō eſſet cauſa finalis, quod falſum eſt.

Sentētia cōmunis.

In hac quæſtione eſt reſponſio communis: non enim puto eſſe quo ad rem multas doctorum opiniones, licèt in modo dicendi videatur aliqua controuerſia.

Aliud eſt prīcipiū operandi aliud cōditio operandi.

Aduerte pro declaratione, eſſe in aliqua operatione duo, & principium operandi, & conditionem operandi. v. g. In calefactione principium eſt operādi, puta ignis: Conditio ſimiliter eſt, puta approximatio agentis, & paſſi in operatione: ergo finis hæc duo ſunt, & id, quod operatur, & hoc eſt ipſe finis, ſecundum eſſe, quod realiter habet, vel habiturum eſt, vt ſanitas ſecundum eſſe reale ſuum mouet infirmum: at quòd ſit in apprehenſione, eſt conditio, vt finis moueat, vnde eſſe in intentione non eſt principium operandi, ſed conditio. Hæc eſt communis opinio, quæ vera eſt, iñ declaratione indiget.

Primũ fundamētum.

Duplex finis quo, & gratia cuius.

Primò nota eſſe duplicem finem, vt tangit Ariſt. tex. 24. & ibi Simpl. Philop. D. Tho. & quo, & gratia cuius. Finis gratia cuius, eſt illa res ob quam operamur, ſicut Deus eſt gratia cuius noſtrarum actionū bonarum, & ſi quis profectus eſſet Mediolanum ipſum videndi gratia, tunc Mediolanum diceretur finis gratia cuius. Finis quo, eſt illa operatio, qua obtinemus ipſum finem, gratia cuius: ſicut viſio qua

Dęum videbimus, eſt finis quò, & viſio quâ etiam Mediolanum videt ille, finis eſt quo: gratia enim videndi venit.

Finis gratia cuius duplex. Finis gratia cuius, duplex eſt. Alter, qui fit per illam actionem, quæ dicitur finis quo, ſicut domificatoris finis gratia cuius operatur, domus eſt: & ipſa operatio cauſa eſt domus: ſimiliter forma eſt finis gratia cuius generat viuens, vel agens naturale: & forma effectus eſt generationis. Alter eſt finis gratia cuius, qui præexiſtit, & antecedit actionem agentis, ſicut Deus qui eſt antequam nos ipſum conſequamur, & Mediolanum antequàm ille veniat. De omni fine puta quo, gratia cuius hoc, & illo eſt quo, quo ſint finis, ſed pcipua difficultas eſt de fine quo, & gratia cuius non præcedente: quia cũ hi non ſint, cum efficiens operatur, quo cauſæ ſint.

Prima cõclu. Ob id ſit prima cõcluſio. modus cauſandi finis eſt, vt ſit id, gratia cuius aliqd fit.

Nota primò finis cõſideratur duobus modis, & vt obiectũ & vt gratia cuius. Circa quod nota diligenter, quod finis dupliciter conſideratur. Vno modo in ratione obiecti mouetis intellectum, & appetitum noſtrum ad operandum, & reſpectu huius motionis non eſt finis, ſed habet rationem cauſæ efficientis: nam obiectum ad potentiam apprehenſiuam, & appetitiuam ſe habet vt agens, & hoc eſt quod dixit Auerr. 12. Meta. Com. 36. balneum in anima ſe habere, vt cauſam agentem, vnde in hoc non conſiſtit ratio finis, aliter finis non eſſet, niſi vbi apprehenſio eſt. Altero mõ cõſideratᷣ vt eſt id, grã cuius aliquid fit, ita vt non eſſet operatio rei, niſi tenderet in illud, & iſte eſt modus cauſandi finis, puta, vt ipſius grã reliqua ſint.

Nota ſecundò. Ex quo ſequitur vnum, quod iſte modus cauſandi non eſt realis, ſicut agens agit, vnde Ariſt. 1. gen. text. 55. hunc motũ finis Metaphoricum vocat.

Nota tertiò. Sequitur etiam vnum notãdum, quòd ad iſtum cauſandi modum non opus eſt, quod finis præexiſtat actu, ſed quod ſit ens reale, quod poſſit actu eſſe, & actu obtineri, ſiue præexiſtat, ſiue non.

Secunda conclu. Secunda concluſio. finis aliquo modo præexiſtit ante motionem efficientem. hæc concluſio eſt notanda: finis enim nec ſic poſſet mouere, vt dictum eſt, niſi aliquid finis præexiſteret, hoc autem in agẽtibus ſecũdum intellectũ eſt præcognitio, & appetitus finis; niſi. n. iſta in homine eſſent, finis nõ eſſet id, gratia cuius operaᷣ.

In his verò, q̃ intellectu carent, pcedit qdam pportio, & inclinatio naturalis ad finẽ, & rõne huius agunt pp finem: ſed cauſalitas finis non alia eſt, q̃ eſſe id, cuius gratia operatio fit, vti diximus: nec aliam definitionẽ Ariſtot. inuenit, & eſt optima.

Ad argu. Vnde ad argumentum patet ſolutio, dicimus enim quod finis ſecundum id, quod cauſat, non eſt opus quod actu præcedat, quamuis ſit quædam conditio ad cauſandum, quòd illo modo procedat, puta, ſub apprehenſione, aut ſub propenſione, & proportione rei ad ipſum finem.

Tertia cõcluſio de diuiſione finis. Tertia cõcluſio. poteſt finis multis modis diuidi, ſicut reliquæ cauſæ, quos modos aſſignauit ſuperius Ariſtot. in per ſe, per accidens, vniuerſalem, particularem, & alios, qui ex his, quæ illic diximus, noti ſunt, & faciles: Et ſufficiant iſta de quæſtione hac, nam in Metaphyſica profundius examinãda eſt, hic tñ veritas breuiter eſt poſita, & declarata, atque hæc de 2. lib.

FINIS SECVNDI LIBRI.

Hæc commentaria vnà cum Quæſtionibus in duos primos libros Phyſicorum Ariſtotelis, Doctoris Franciſci Toleti ſocietatis IESV, nil continent contra fidem, vel contra bonos mores, ſed ſunt vtilia, vt adoleſcentibus prælegantur. Atque ideò poterunt typis excudi.

† *D. Ledeſma.* †

† *M. Antonius Liſius.*

† *M. Hieronymus Hurtadus.*

Imprimantur, ſi videtur etiam R. P. Magiſtro Sacri Palatij. A. Viceſ.

Poterunt imprimi. Datum. 16. Iulij. A. 1572.

Frater Thomas Maracis ſacri Palatij Magiſter.

IN LIBRVM TERTIVM
DE PHYSICO AVDITV.

Cap. Primum.

Quoniam autem natura quidem. Tex. I.

De quib⁹ agat Ari. in hoc li. nẽpè de motu, & infinito.

NON opus eſt intẽtionem Ariſt. præmittere quam ipſe dilucidã m, & clatam ponit: ſe igitur aliqua tractaturũ proponit. Primũ eſt, motus quid ſit, cuius cauſam talẽ dat. Phyſico de natura diſſerere conuenit: at natura cognoſci nequit ſine motu: ergo ſcientiam de natura quid ſit motus tradere oportet.

Dubium. Sed ſtatim fortè dubitabis, quomodo ignorato motu dicit naturam ignorari, cùm ſupradictum ſit naturam eſſe per ſe notam.

Solutio. Reſpondeo, quòd natura duplicem habet cognitionẽ, & an ſit, & quid ſit. Ipſam eſſe per ſe notum eſt: quid aũt ſit, non eſt per ſe notũ, ſed ignorari poteſt: & de hac cognitione definitiua dicit, quod q ignorat quid ſit motus, ignorabit etiã quid natura ſit. Per motũ enim natura definitur.

Alterum proponit ſe tractaturum, puta ĩfinitũ, cuius cauſam dat. Motus eſt quid continuum: ſed continuum ſæpè per infinitum definitur: ergo de infinito oportet tractare. Sicut ob id etiam dicimus oportere tractare de motu, quia natura definitur per motum, ponit definitionem continui per infinitum, nempè, Continuũ eſt quod eſt diuiſibile in infinitum.

Nota quõ continuũ definiatur per infinitum. Aduertendum eſt attẽ, quòd dicit plerunque definiri per infinitum, quia non ſemper id eſt, vt dicit Auerr. vnde notat hic Alber. quòd dupliciter cõtinuum definitur: Vno modo per ordinem partium ad ipſum, quo pacto in prædica. quantitatis dicitur: Continuũ eſt, cuius partes copulantur ad vnicum terminum communem. Altero modo definitur per ordinem ipſius ad ſuas partes: & ſic per infinitum definitur, vt dictum eſt. Adde etiam, quòd aliquando per ipſum motum definitur à poſteriori, quo modo ab Ariſt. definitur 5. Metaphy. c. 6. continuum eſt, cuius motus per ſe vnus eſt.

Ad hæc autem ſine loco. Tex. II.

EA etiam, quæ poſt hæc tractaturus eſt, nempè in libro quarto, ꝓponit, ea ſunt, Locus, Vacuũ, & Tempus: & reddit huius duas rationes. Prior eſt: quia motus nõ eſt ſine his: qui ergo motum cognoſcere intendit, iſta tradere oportet. Non enim motus eſt, niſi in tempore, & in loco: & ſecundum opinionem Antiquorum erat locus vacuum, ideò ſecundum hos non erat ſine vacuo. Altera ratio eſt: quia in hoc libro traduntur communia; quia ſcientia communium debet antecedere eam, quæ eſt particularium, & iſta communia ſunt omnibus entibus naturalib⁹, puta locus, & tempus. Oportet ergo hic tradantur in ſpeculatione ipſorum communium. De quib⁹ poſtea acturus ſit lib. 4. de loco vacuo, & tẽpore, & cur de illis.

Primum autem ſicut diximus. Tex. III.

INter ea, quę dicenda, & tractanda propoſita ſunt, primũ motus eſt, quia ipſe eſt, ad quẽ cętera ſequuntur, & quę in definitione naturæ conſtituitur. Poſt motum verò de infinito prius dicit, quàm de vacuo loco, & tẽpore, quia (vt dicit Sanctus Thomas) infinitum eſt motui intrinſecum: reliqua verò extrinſeca: illa autem ſunt his priora. Cur priũ agẽdum ſit de motu, deinde de infinito.

Eſt igitur eorum, quæ ſunt, aliud quidem actu.

Prima ſuppoſitio ad tractationẽ de motu: illa q̃ ſũt, alia ſunt actu, alia potentia.

GRæci, & Arabes conueniunt Ariſtotelẽ prætermittere quatuor ſuppoſitiones neceſſarias ad ea quæ de motu dicenda ſunt, quorum prima eſt diuiſio quædam, nempè eorum, quæ ſunt: Aliud eſt actu, Aliud eſt potẽtia: in quibus verbis eſt multa differentia, eo, quòd litera Græca paſſa eſt varias lectiones, & vt dicit Simpl. in vno codice legitur vno modo, in alio verò aliter: vnde etiam Latinæ interpretationes variæ ſunt, ob id non eſt certa Ariſtotelis lectio: magis ſenſus eſt attendendus.

Prima expoſitio Auerr. & aliorum, & eius cõfutatio.

Sed imprimis expoſitio Auer. & Alber. & aliorum nulli lectioni, nec Græcæ, nec Latinæ quadrat: Nã ipſi has duas diuiſiones faciunt, eorum, quæ ſunt, aliud actu, aliud eſt potentia. Iterum eorum, q̃ ſunt, aliud ſubſtantia, aliud quantum, aut vnũ ex reliquis prædicamentis. Conſtat autem quod iſta ſecunda non eſt diuiſio, ſed ſubdiuiſio, nam Græcè bifariam legitur textus, Aut ſic: Eorum, quæ ſunt, aliud actu, aliud eſt potẽtia, & eorum, quæ ſunt actu aliud eſt ſubſtantia, aliud quale, & reliqua, & ſic vertit Boetius noſter, & Vatablus. Aut etiam legitur ſic: Eorũ quę ſunt aliud actu ſolùm, aliud potentia, & actu, & horum aliud ſubſtantia, aliud quantum, &c. & ſic vertit Argirop. non ergo illa ſecunda diuiſio, ſed ſubdiuiſio facienda eſt.

Illam tamen priorem diuiſionem explicat Alber. vt quædam dicantur in actu, vt omnia ꝓdicamenta cum exiſtunt, album in actu, cum exiſtit album, quantum in actu, homo in actu, & reliqua: & etiam dicantur in potẽtia, cum nondum exiſtunt, ſed eſſe poſſunt.

Secunda expoſitio Porphi.

Græci verò omnes ſequentes literam, qua illa ſecunda ſit ſubdiuiſio, variè exponunt. Porphir. enim ſequitur literam, quã Boet. vertit, & tunc explicat benè, & dicit, quod per actum intelligitur forma omnis prædicamẽtalis, per potentiam verò intelligi materiam ipſam, quæ eſt in potentia ad quamlibet formam: vt ſit ſenſus; in entibus aliud eſt actus, puta forma: aliud eſt potentiã, puta materia. Et quia potentia vna eſt ad actum quemlibet, actus verò multiplex eſt, ideò poſtea ſubdiuidit actũ, ſecundum decem prædicamenta, non ꝙ in omnibus prædicamentis non ſit potentia: eſt enim in omni prædicamẽto actus, & potentia, vt dicit. 5. Meth. c. 7. ſed quod potentia non multiplicetur, ſicut actus atque iſta eſt ſententia Porphir. fideliſſime expoſita.

Tertia expoſitio Themiſ. Ale. & cæterorum.

Alii Græci legentes literam aliter, quæ modò Græcè habetur, puta. Eorum, quæ ſunt, aliud actu ſolùm, aliud potentia, & actu: Aliter exponũt, nempè entium, quędam ſunt actu tantùm, quales ſunt intelligentiæ, & ſeparata à materia, alia potẽtia, & actu ſimul: & hæc ſunt omnia prædicamẽta, ſubſtantia, quale, & reliqua. Hæc autem dicuntur potentia, & actu ſimul eſſe, ſed reſpectu diuerſorum: nam actu dñr reſpectu eorum, quæ habent: potentia reſpectu eorum, quæ habere poſſunt: vt homo actu eſt reſpectu formæ, quam habet, potentia reſpectu caloris, quem non habet.

Iſta expoſitio eſt magnæ authoritatis propter eos quorum eſt: eſt enim Themi. Alexan. Simpl. Philop. Michaelis Pſelli. Gręci, qui omnes literam Ariſt. ſic legendam dicunt contra Porphir. & mouentur ad hoc, quia plures codices ita habent. Et quia dicitur aliud eſt actu tantùm, oportuit ergo aliud membrum ſumere aliud eſt actu, & potentia, aliter illud, tantùm, eſſet inutile.

Reiicitur horũ expoſitio.

Et propter tantam horum Græcorum authoritatem, quos credendum eſt codicẽ verum habuiſſe, forſan ita legendum eſt, ſed ipſorum expoſitio mihi in hoc non placet, quia non dant in vnoquoq; prædicamento, quod ſit in actu, & potentia ſimul: nam quantum, quale, non videtur ad quid ſint in potẽtia in illo genere. Ipſi enim dicunt, quòd reſpectu vnius eſt in actu, reſpectu alterius in potentia, ſed album, vt album, ad nihil eſt in potentia, ſed in actu ſolùm, quod ſi dicas.

Quòd eſt in potentia, vt ſit nigrum, iã illa potentia non eſt ipſius albi, ſed ſubiecti, quod ſubſtantia eſt, & ipſum album ſecundum ſe, non eſt in potentia: & hæc præſertim in relatiuis, & aliis prædicamentis: in ſubſtantijs quidem id videtur magis verum: homo enim actu eſt ſecundũ ſe,

ſe, ſed in potentia ad accidens: hoc autem eſt, quia ſubſtantia eſt receptiua accidentium, at accidentia non omnia ſunt receptiua aliorum accidentium.

Quarta alia expoſitio.

Melius fortaſſe per id, quod eſt actu, & potentia, intelligi poteſt quodlibet prædicamentum, non tamen quòd ſimul ſit in actu, & potentia, ſed quòd ſucceſſiuè, & diuerſo tempore, vt album in potentia, & album in actu, calidum in potentia, calidum in actu, & hoc in vnoquoque prædicamẽto inueniri poteſt, & tunc eſt ſenſus diuiſionis: Entium quædam ſunt actu tantùm, id eſt, quædam ſp actu ſunt, vt intelligentiæ, & immaterialia: quædam quandoque actu, quandoque potentia, vt ſunt omnia prædicamenta.

Reiicitur hæc expoſitio.

Sed nec mihi videtur iſta expoſitio bona, quia re vera nihil facit ad motus definitionem: ob id enim diuiditur ens in actum, vt motus oſtendatur eſſe actus, at actus immaterialis eſt prorſus extra motum.

Quæ ſit verior lectio literæ Ariſt.

Itaque ſi licet, quid mihi videatur, aperire, exiſtimo non eſſe mutandam literã noſtri textus, & ſufficiat autoritas Porphirij Græci, & illorum confitentium codicem Græcum, etiam ſic aliquãdo lectum fuiſſe, & etiã Boet. authoritas: & quòd magis eſt, veritas, & cõtextus ipſe, qui magis admittit literam hanc.

Primum fundamẽtũ. Aliud eſt eſſe actum, aliud eſſe in actu, ita aliud eſſe potẽtia, aliud eſſe in potentia.

Igitur aduertendum primò, ꝙ aliud eſt eſſe actum, aliud eſſe in actu: aliud eſſe potentiam, aliud eſſe in potentia. Eſſe actum, eſt eſſe aliquam formam accidentalem, vel ſubſtantialem, ſucceſſiuam, aut permanentem: loquimur autem in ſenſibilibus, nã in perpetuis immaterialibus, idem eſt eſſe actum, & eſſe in actu: in iſtis verò ſenſibilibus eſſe in actu eſt participare aliquam formam, vnde propriè in actu eſt compoſitum aliquod tam ſubſtantiale, quàm accidentale: actus verò forma ipſius eſt, vt homo in actu eſt, ipſius forma actus eſt: album in actu eſt, albedo actus eſt, & ſic in cæteris.

Eſſe autem potentiam, eſt eſſe principium agendi, aut patiendi aliquid: id verò, quod in potentia eſt, eſt habens tale principium, vt lignum dicitur in potentia ignis, at principium, quo poteſt fieri ignis poteſt, potentia dicitur. Iſta autem potentia, vt notant hic Græci benè, & Alber. nunquàm eſt ſola, niſi fundetur in aliquo actu, ob id non eſt potentia, niſi adiuncta actui, quod totum dicitur ens in potẽtia. At actus de ſe nõ eſt opus, quòd ſit in aliqua potentia, cum poſſint actus eſſe ſeparati, quales ſunt intelligentiæ, licèt in ſenſibilibus actus per ſe non ſint, niſi in aliqua potentia, vt patet in ipſis formis.

Secundũ fundamẽtum qualis fuit illa diuiſio Ariſto. in ens actu, & ens potentia.

Aduertendum vlterius, quòd Ariſto. non diuiſit entia in actum, & potentiam, vt ſumebat Porphi. ſed in ens actu, & ens in potentia, & quia ens in actu, puta calidum, frigidum, homo, animal, & reliqua de ſe non neceſſariò habent potentiam ad aliud, ob id dixit eſſe actu ſolùm. Et quia nihil eſt potentia, niſi neceſſariò ſimul habeat actum, ſiluit in altero membro particulam excluſiuam.

Tertium fundamẽtum. Nõ eſſe oĩno diuerſa ens actu, & ens in potentia.

Aduerte etiam, quòd cum audis ens in actu, & ens in potentia, ne exiſtimes eſſe prorſus diuerſa, ſed ens in potentia dicit ſubiectum expers actus illius, & formæ, ad quam eſt: ens verò in actu dicit ſubiectum cum illa forma, vt corpus eſt album in potentia cum nondum albedinem habet: at cum albedinem habet, actu album eſt, ſimiliter in aliis omnibus.

Expoſitio vera Ariſt.

Hinc patet diuiſio Ariſt. Eorũ, inquit, quæ ſunt, quædam in actu, quædam in potentia. Id eſt, omnium, quæ dicuntur eſſe ſecundum aliquam formam, aut id eſt, quia eam in actu, aut quia eam habent in potentia, verùm quod calidum dicitur, aut eſt, potentia calidum, aut actu calidum: ſimiliter homo, aut eſt aliquid, quod homo in actu, vel homo dicitur in potentia. Similiter vnumquodque, cum enim forma iam adeſt ſubiecto, in actu tale eſt: cum nondum adeſt, potentia eſt. Poſtea ſubdiuidit ea, quæ actu ſunt, id eſt, ꝙ talia ſunt ſecundum formam aliquam, in decem prædicamenta.

Dubium

In quo dubium occurrit. Cum ſit verũ, ꝙ quodlibet compoſitum cuiuſque prædicamenti ſit actu, aut potentia, quare per actum diuiſit prædicamenta.

Prima ſolutio Porphy.

Porphyrius reſpondebat ſuperius: quia actus multiplex eſt, ſecundũ prædicamentorum numerum, ſed potentia vna eſt, puta materia, ꝙ eſt quodlibet in potentia.

Confutatio eius ſolutionis. Primò.

Sed iſta reſponſio non videtur mihi vera: eſt, n. contra Ari. & veritatem: nã ſicut ſunt plures actus, & formæ, ita ſunt plures

res

tes potentiæ proximæ ad illas formas: proprius enim actus propriam habet potentiam. Et probatur ex Ariſt. qui paulò inferius diuerſam potentiam ponit alterabilis ad qualitatem, & augmentabilis ad quantitatem, & generabilis ad generationem, & hoc. profectò ſatis eſt notum. nam potentia ad ſubſtantiam in materia eſt, ad quantitatem verò in compoſito, ad qualitatem verò in compoſito quanto, & ſic in aliis. Præterea 12. Metaph. c. 4. ponẽs principia prędicamentorũ actum, potentiã, dicit non eſſe vnum actum numero, nec vnam potentiam, ſed eſſe eadem proportione, proportio verò multitudinẽ dicit.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

2. Solutio vera. Dicendum eſt igitur, quòd quàmuis potentia multiplex ſit, ſicut & actus, tamen per potentiam non diſtinguuntur prædicamenta, ſed per actus. Potentiæ enim non multiplicant prædicamenta, nam potentia ad actionem, qualitas eſt, ſimiliter potentia ad ipſam paſſionem, imò ferè omnes potentiæ ad qualitatem pertinent: at actus in prædicamenta diuiduntur, ob id, (licèt ad quemlibet actũ cuiuſq; prædicamẽti ſit ſua ferè potentia,) tamen prędicamentũ per actũ conſtituitur, propterea ratione ipſius facta eſt diuiſio ab Ariſt. Vide igitur ſenſum Ariſtot. manifeſtum eſſe ſecundum lectionem Porphyr. & Boet.

Eorum autem quæ ſunt ad aliquid.

2. Suppoſitio Ariſtotelis ad tractationem, de Motu. Secunda ſuppoſitio eſt iſta, q̃ tuis Auerr. exiſtimans ſubdiuiſionem illarum, prædicamentorum eſſe diuiſionem, conſtituat hanc tertiam ſuppoſitionem, & illam diuiſionem pro ſecũda. At nos cum Græcis omnibus iſtam tertiam facimus, quæ talis eſt: Quædam ad aliquid referuntur dupliciter: aut ſecundum exceſſum, vel defectum vnius ad alterum, ſicut ſunt relatiua, quæ fundantur in quantitate. Quædam verò ad aliquid referuntur, quia ſe habent ſicut mouens, & mobile actiuum, & paſſiuum.

Nota. 1. Nec numerat alia, quæ adinuicẽ dicuntur, quia vt notant Græci, non opus erat ad præſentem tractationem: ſolùm enim vult motiuum, & mobile dici adinuicem, vt oſtendat poſtea motum eſſe inter duo.

Nota. 2. Eſt autem notandum, quòd actiuum, & paſſiuum vocat ea, quæ ſecundum qualitates elementares agunt: mouens verò, & mobile ſuperius eſt comprehendens quemcunque motum, localem, alterationem, & alios.

Non eſt autem motus præter res. Tex. IIII.

3. Suppoſitio. Tertia ſuppoſitio eſt: motum non eſſe præter res. Explicant Græci motum non eſſe extra ea, quæ mouentur, & mouent, & addit S. Tho & Auerr. quòd non eſt alterius generis, quàm res, & forma, quæ motu acquiritur: ſed hoc poſterius examinabitur: intendit autem ex hoc oſtendere non eſſe motum aliquem communem præter hos, quos eſſe experimur circa hæc prædicamenta, quæ ſunt quatuor, puta ſecundum ſubſtantiam, vt generatio, corruptio: ſecundum quantitatem augmentatio, diminutio: ſecundum qualitatem alteratio: ſecundum locum latio. Quod autẽ non ſit alius motus cõmunis, probat: non eſt motus præter res, quarum eſt motus: ſed ſunt hæ res quarum eſt motus tantùm, & nulla res eſt eis communis: omne enim ens aliquod prædicamentum eſt, & nihil eſt eis commune: ergo nec motus vllus eſt communis.

In quo Simpl. & Pſellus volunt hoc eſſe contra Platonem, qui ponit ſeparatum motum ab his: vnde dicũnt motum eſſe æquiuocum, nec quicquam commune dicere: idem dicit Auerr. hoc tamen examinabitur.

Vnumquodque autem dupliciter. Tex. V.

4. Suppoſitio. Quartam ponit ſuppoſitionem. In quoque prędicamento eſſe duplicem actum, & formam, puta duo oppoſita, ſecundum quæ duplex eſt motus in quolibet prædicamento; & ſecundum vnum cõtrarium perfectum, quod dicitur forma; & ſecundum alterum contrarium, quod dicitur priuatio: vt in ſubſtantia eſt generatio, & cor-

corruptio. In qualitate ſunt multi motus ſecundum multa contraria. In quantitate augmentatio, & diminutio, ſecundum locum motus ſurſum, & motus deorſum: ille motus eſt ſecundum leuitatem, hic ſecundum grauitatem. Vnde colligit tot eſſe ſpecies motus, quot ſunt entus ſpecies, intellige, quot ſunt entis ſpecies, in quibus eſt motus, ſunt enim quatuor, & in ſingulis ſunt duo oppoſita, tot ergo motus ſpecies ſunt.

Caput ſecundum.

Diuiſo autem ſecundum vnumquodq; genus. Tex. VI.

Definitio motus ex prima ſuppoſitiõe collecta.

MOTVS definitionem ponit ex prima ſuppoſitione collectam, dicens, cum in vnoquoque genere ſit aliquid in potentia, & aliquid in actu, actus illius, quod in potentia eſt, vt tale eſt, id eſt, vt potentia eſt, eſt motus: & ponit exempla. Actus alterabilis, vt alterabile eſt, alteratio eſt, & actus augmentabilis vt tale eſt, eſt ipſa augmentatio; ſimiliter generatio eſt actus generabilis, vt generabile eſt, & latio mobilis localiter, vt tale eſt, actus eſt: omnis ergo motus eſt actus exiſtentis in potentia, vt in potentia exiſtit.

1. Expoſitio definitionis motus. Duplex eſt actus potentiæ ſecundũ Them.

Circa declarationem definitionis not. Themiſt. duplicem eſſe actum potentiæ. Aliter eſt perfectus, qui aufert totã rei potentialitatẽ, & iſte eſt ipſa forma, ad quã res eſt in potentia. Alter eſt imperfectus, non auferens omnino potẽtiam, cum adhuc poſſit manere, & iſte actus eſt operatio ſecundum formam, vt calefactio, frigefactio, & reliquæ operationes, hæ enim non auferunt totam rei potentiam, ſed adhuc reſtat potentia ad ipſam formam, & talis actus dicitur motus. Et ad denotandum eſſe actum imperfectum non auferens totam rei potentiam, fit illa reduplicatio, prout in potentia eſt.

Dubiũ.

Quòd ſi dicas, calor remiſſus, & alia huiuſmodi forma, eſſet motus, etiam ſi quieſceret in ſubiecto, cum ſubiectum adhuc ſit in potentia, quod tamen videtur falſum, tunc enim non eſt vllus motus.

Solutio S. Tho.

Reſpondet S. Tho. quòd ille calor non eſt motus, quia tunc habet rationem ſolius actus; vt autem motus ſit, debet etiã eſſe actus reſpectu ipſius exiſtentis in potentia, & potentia reſpectu alterius gradus caloris, quod fit, cum eſt in ſucceſſione, & in fluxu ad ipſum. hæc eſt communis explicatio definitionis, & bona.

Secunda alia expoſitio, definitionis motus.

Sed poſſumus adhibere aliam explicationem ſine dubio non ſpernendam.

Nota. 1. Duplex potentia actiua, & paſſiua.

In cuius gratiam aduerte, quod omnis potentia Phyſica, aut eſt actiua, aut paſſiua. Vt dicitur 5. Met. c. 12. potentia actiua vt ibi dicitur eſt principium tranſmutandi alterum, vel ipſummet in quo eſt, vt alterum eſt: vt potentia ignis, qua lignum in ignem conuertit, actiua eſt. ſimiliter potentia animalis, qua ſe mouet, actiua eſt, licèt non ſub eadem ratione, qua ſe mouet, mouetur.

Potentia verò paſſiua eſt principium alicuius ab altero tranſmutandi, vel à ſe, vt alterum eſt. Id eſt, principium, quod in aliquo eſt, vt ab aliquo, vel à ſe mutetur, & moueatur.

Nota. 2. Omnis potentia Phyſica eſt per ſe ad operationẽ, & tranſmutationẽ, & per operationem tendit ad formam.

Ex hac potentiæ natura, & definitione vnum colligo notandum, quod omnis potentia Phyſica eſt per ſe ad operationẽ, & tranſmutationem, tàm actiuam, quàm paſſiuam, & per operationem tendit in ipſas formas. Huius autem duplex eſt ſignum. Alterum quòd nomina, quæ potẽtiam ſubiecti exprimunt, aut actionem, aut paſſionem ſignificant, & à verbo trahuntur, potentia enim calidum dicitur calefactibile, potentia ad calorem ex parte agentis, calefactiuum, & reliqua huiuſmodi.

Alterum ſignum eſt magis Philoſophicum. Nam potentiæ dantur ſolùm ad operationem, ſicut ſenſationes, volitiones, & huiuſmodi, quæ operationes ſunt, & non formæ, in quo apparet, potentiam, vt potentiam reſpicere operationem tanquam immediatum, & proprium ſuum actũ. Ex hoc vide definitionem motus, quæ eſt actus potentiæ, vt potentiæ, vt actus calefactibilis, vt tale eſt, calefactio eſt, & non calor: actus enim potentiæ tranſmutatio eſt, ſiuè actiua, ſiuè paſſiua: hæc autem motus eſt.

Nota. Quid notat

Et nota, quòd illa reduplicatio, vt in potentia eſt, non ponitur, niſi ad notandum,

In particula, pu in potentia.

dum, quod illud, quod monetur poteſt etiam eſſe alia via in actu, ſed motus non ei ineſt, niſi vt in potentia eſt, quod inferius ipſe Ariſtot. explicabit.

Quod autem hoc ſit motus. Tex. VII.

Probatur motum eſſe actū.

DEfinitione motus cōſtituta, ipſam probare ac declarare aggreditur, ac primò oſtendit priorem partem puta, quòd actus ſit. Sic autem probat. Id, quo poſito, quod in potentia erat, in actu eſt, actus eſt: ſed motu poſito quod erat in potentia, eſt in actu, ergo motus eſt actus. Minorem exemplis oſtendit varijs. Aedificabile eſt, actu eſt, cum ædificatur: at ædificatio motus eſt: ſimiliter ī alijs. Nota ꝙ p adoleſcentiam augmentationem, per ſeneſcētiā diminutionē intelligit, vt dicit S. Th.

Quoniam autem quædam. Tex. VIII.

Idē non reſponſ. eiuſdem poteſt eſſe ſimul in actu, & potentia, idē ſi reſponſ. eiuſdē, non in eodem tēpore.

ALteram partem explicat, nempè, quòd ſit actus eius in potentia, vt in potentia. Præmittit tamen ad idem vnum fundamētum, nempè: Vnum poſſe eſſe actu, & potentia, ſed non reſpectu eiuſdem, vel ſi reſpectu eiuſdem, non ſimul, & eodem tempore: vt idem corpus poteſt eſſe calidum in actu, & calidum in potentia, ſed tempore diuerſo. Similiter eodem tempore, ſed reſpectu diuerſorum, vt poteſt eſſe calidum in actu, & frigidum in potentia.

Ex hoc infert, quòd mouens phyſicum mouet, & mouetur, agit, & patitur: qua parte enim eſt potentia patitur, qua parte actus, agit, vt calidū in actu, frigidumq; in potentia, qua parte frigidum in potentia eſt, patitur ab alio, ſed qua parte calidū eſt, agit in alterum, ac ob id agendo patitur, & patiendo agit. An tamē omne agēs ſit huiuſmodi, vt quidam Philoſophi dicunt, poſterius dicit eſſe tractandum: non enim omne agens patitur, eſt enim mouens immobile, puta ens immateriale. Heracli. & Democri. qui negabant entia immaterialia, omne mouens moueri dicebant, ſed id falſum eſt, vt dicetur in 8. lib. Eſt igitur fundamētum aliquid ſimul actu eſſe, & potentia, ſed reſpectu diuerſorum, & pati, vt potentia eſt.

Eius autem quod potentia exiſtit. Tex. IX.

Motū eē actū exiſtentis in potentia probatur

INfert quòd motus eſt actus exiſtentis in potentia, qui motus procedit ab aliquo in actu exiſtente, tanquam ab agente, ſiue ipſum agens agat in aliud, ſiuè in ſe. Eſt autem motus eius, quod eſt in potentia, non qua parte actum eſt, ſed qua parte potentia eſt, vt æs actu, eſt æs, ſed ſtatua in potentia: motus igitur non eſt ipſius, vt actu æs eſt, ſed vt potentia eſt, ſtatua: ac ob id ponitur illa particula, prout in potentia eſt. Quòd autē non ſit motus actus æris, vt æs eſt, probat: quia tunc idem eſſet re, & ratione, eſſe æs, & eſſe potentia ad ſtatuā, quod falſum eſt.

Nota.

Perpēde autem, ꝙ ſenſus verborum in principio textus ſecundum literam ita ordinādus eſt, vel motus eſt actus eius, quod eſt potentia, quatenus mobile eſt, quando aliquid actu exiſtēs operatur aut in ſe, aut in alio. Eſt enim varietas in lectione græca, vt notat Simpl. Hanc lectionem ſequitur Alex. quam noſter vertit Boetius.

Manifeſtum eſt autem, & in contrarijs. Tex. X.

Non eſt idē rōne eſſe in actu, & potentia, licèt ſint idē ſubiecto: vbi nota nō omnia, quæ ſunt idē ſublecto, & re eſſe rōne etiam.

PEr ipſa contraria oſtendit non eſſe idem ratione eſſe in actu, & eſſe in potentia in eodem: demus enim, ꝙ aliquod actu ſubiectū ſit in potentia ægrotū, & in potentia ſanum: tunc ſi idem eſt, ratione hoc ſubiectum actu eſſe, & eſſe in potentia ægrotum: tunc ſimiliter idem erit eſſe tale ſubiectum, & eſſe in potentia ſanum: erit ergo idem ratione eſſe potentiā ſanum, & eſſe potentia ægrum: & tunc idē ratione eſſet ſanum, & ægrum: vt enim actus diuerſi ſunt, ita & potentiæ: non ergo dicendum eſt, idem eſſe, eſſe actu, & eſſe in potentia in eodem, ſecundum rationem: ſed quòd ſunt idem ſubiecto, ſed nō ratione, ob id meritò ponitur illa particula, prout in potentia.

Dubitatur

Dubitatur, quomodo potentia dicitur diuerſa contrariorum.

Obiectio. Reſpondet Auerr. 2.cœli.com.120. Potentiam propinquam eſſe vnam vnius cõtrarij, aliã alterius, remotam verò eandẽ.

Solutio. Ob id ſupra diximus Porph. diſtinguere etiã potentias, ſicut & actus, quod docuit Philop. benè tex.14. ſequenti, vbi ad ſingula prædicamenta ſingulas conſtituit potentias.

Nota. Aduertẽdũ, quòd ſubiectum ſanitatis, & ægritudinis, dicit ſanguinem, aut humiditatem, id eſt phlegma, humores volens deſignare. Dicit etiam, quòd calor, & eſſe viſibile non ſunt idem ratione.

Quòd igitur eſt hic, & quòd accidit tunc moueri. Tex. XI.

Probatur motũ eẽ talem actũ qualis definitus eſt.

CVm definitionis partes probauerit, nunc definitum de definitione probat, oſtẽdens, ꝙ talis actus motus ſit, ac inde cũ ſuo definito conuerti conſtabit; probat verò ſic. Cum talis actus eſt, res mouetur, nec antè, nec pòſt mouebatur: igitur actus ille motus eſt: id enim motus eſt, quo poſito mouetur quid. Sed antecedens probat: ædificabile, aut mouetur ante ædificationem, aut poſt. nempè cum domus iam eſt, ante non mouetur, cum potentia tantùm ſit: poſt verò moueri non poteſt, quia non amplius ædificabile eſt: igitur mouetur, cum ædificatio eſt, quæ actus eſt imperfectus: talis igitur actus motus eſt. Idem eſt dicendum in quocunque alio motu cuiuſque mobilis.

Quod autem benè dictum ſit. Tex. XII.

Probatur definitiõẽ eſſe rectè conſtitutã ex definitionibus veterum, quę proponũtur, & refellũtur.

DEfinitione motus cõſtituta, oſtendit eam eſſe bonam, quod dupliciter poſſe cognoſci dicit. Primò ex definitionibus antiquorum, quæ non ſunt bonæ. Secundò ex eo, quòd difficilè inueniemus aliam definitionem eo, quòd motus non poſſit ſub alio genere conſtitui, quàm ſub genere actus, vt dictum eſt. Citat autem aliorũ definitiones: quidam enim motum alteritatem eſſe dicebant: quidam inæqualitatem: quidam non ens: ſed nullus ex his benè dicebat, quod tripliciter probat.

Prima rõ contra veteres.

Primò, quia inuenimus alteritatem, inæqualitatem, non ens, vbi tamen non eſt motus. Vbi tu aduerte, ꝙ iſta ratio procedit, ac ſi illi nihil aliud dixiſſent motum, niſi aut alteritatem, aut inæqualitatem, aut non ens. quod an verum ſit, parum refert: ſat ſit id Ariſt. ſupponere.

Sed nec mutatio, aut ad hæc. Tex. XIII.

Scda rõ contra veteres.

VTitur ſecunda ratione ex parte terminorum, ad quos motus tendunt, quia poteſt eſſe motus quin id, quod motum eſt ſit alterum, aut inæquale, aut non ens: qa motus tendunt aliquando ad ſimile, ad æquale, aut ad ens.

Tertia rõ.

Tertia ratio eſt ex terminis à quibus: non enim omnes motus ab inæquali, aut ab altero, aut à non ente procedunt, ſed ab oppoſitis: non ergo per iſta motum definiri oportuit.

Nota quãtã habeãt vim iſtæ rõnes aduerſus veteres.

Rationes hæ non ſunt ad modum efficaces, & ſolui ab aduerſarijs poſſunt. Dicent enim motum alteritatem, & inæqualitatem eſſe, quia quod mouetur, ſecundum vnam formam aliter, & aliter ſe habet, quia illa in fluxu eſt.

Subdit Ariſt. cauſam, quare iſti eſſe nõ ens motũ exiſtimabãt, nẽpè quia erat indeterminatũ quid, cum nec ſubſtãtia, nec quale, nec aliquid ex his ſit: ob id in coordinatione indeterminatorum ipſum ponebant.

Nota duplicẽ coordinationẽ Prędicamentorũ apud Pythagoram.

Fuit enim diuiſio prædicamẽtorum Pythagorica in duas partes, & in vna entia, & determinatæ naturæ ponebat, in altera non entia, & indeterminata: entium erat iſta, finitum, impar, vnum, dextrũm, maſculinum, quieſcens, rectum, lumen, bonum, quadratum. Nõ entium coordinatio erat iſta, infinitum, par, multa, ſiniſtrũ, fœmininum, motum, curuum, tenebra, malum, altera parte longius: ſic ponit Ariſto. lib.1. metaph. Vide igitur, quomodo motum in coordinatione indeterminatorũ conſtituentes ipſum eſſe non ens ponebant, & inæqualitatem, & alteritatem.

tiens rubefactus eſt, quia mutatio ſanguinis facta eſt: hæc neceſſitas à motione materiæ eſt, quæ etiam à materia dicitur.

Et vtrumque quidam Phyſico. Tex. XCI.

Vtraque neceſſitatis cã ad Phyſicũ ptinet ſi nis, & materiæ ſed finis potius ac formæ.

DVabus cauſis neceſſitatis poſitis, dicit vtramque ad Phyſicum pertinere, ſed magis finem, & formam, quàm materiam; quod dupliciter probat. Primò, quia adhuc cauſa neceſſitatis materiæ forma eſt, & finis, non econtrà, vt diximus. Secundò: quia in demonſtratione potius vtimur forma tanquàm principio, quàm materia, & hoc tãm in naturalibus, quàm in artificialibus, vt exemplo de domo, & ſanitate explicat, & textus notus eſt.

Fortaſſis autem, & in ratione. Tex. XCII.

MAteriam non excludendã dicit, nam etiam demonſtratio eam ſumit, vt ſi ſerra ſit demonſtranda, quòd ſecet, medium ſumi poteſt, quòd dentes tales, puta duros habeat, hos autem, quia ferrea eſt. hæc Ariſt. ſed oportet iſta examinare, multa enim notatu digna occurrunt, quæ declaratione maiori indigent, ob id textus expoſitione breuiter propoſita, quæſtiones aliquot ad ipſum attinentes determinare oportebit, ſicut in alijs fecimus.

An natura agat propter finem. Quæſtio. XII.

HAec quæſtio eſt, vt aliqua dubia, quæ in textu prætermiſimus, exponantur, ob id ſingulis argumẽtis ſingula proponemus. Primum eſt contra tex. 70. vbi dicitur finem, & formam idem eſſe re, videtur hoc falſum: finis enim cuiuſq; rei operatio eſt ipſius, vt finis ignis calefacere, & hominis intelligere, & oculi videre:

1. Argumentum

at operatio, & forma idem non ſunt, igitur nec forma, & finis.

Secundũ contra text. 75. vbi dicit, antiquos reducere effectus ad cauſam materialem, vt ad calidum, & frigidum: ſed iſta ſunt actiua: calor enim, & frigiditas, actiuæ ſunt qualitates. igitur falsò dicit Ariſt. illa eſſe materiam. 2. Argumẽtum.

Tertiũ contra text. 77. Illic enim dicitur: quòd non ſunt à caſu eſſe propter aliquid, & propter finem: videtur non eſſe ita: nam corruptio non eſt à caſu, cum ſit frequenter, nec eſt propter finem: non enim natura intendit corruptionem. 3. Argumẽtum.

Quartũ contra text. 73. ſuperiorem, dicitur enim quòd principium immotum mouens nõ eſt Phyſicum: videtur hoc falſum, cum in lib. 8. Phyſi. de tali principio agatur, & in Metaphyſica per rationes Phyſicas diſputatur de eo. Quartũ.

Quintũ contra tex. 80. quòd non operetur araneus per artem, & intellectum: opera araneorum, & huiuſmodi animalium ſunt magis artificioſa, quàm opera procedentia ab aliqua arte: ergo ſunt illa ſecundum artem: & præterea, quia talia animalia dicuntur habere prudentiam. Quintũ.

Sextũ contra text. 91. vbi finem, & formam cauſam materiæ non econtrà dicit eſſe, videtur hoc contra id, quod diximus ſuperius text. 30. de mente Auerr. ꝙ materia, & forma ſunt ſibijnuicem cauſæ. Hæc ſunt argumẽta pcipua in hac parte. Sextum.

Ad primùm igitur aduerte, quòd duplex eſt finis, vt notant Simpli. Auer. & S. Thom. finis rei genitæ, & finis generationis. Finis quidem rei genitæ operatio ipſius eſt, finis verò generationis eſt forma rei genitæ. Si fuerit generatio ſubſtantialis, erit forma ſubſtantialis: ſi verò accidẽtalis, erit forma accidentalis. Hic autem in communi ſumit finem, nec dicit Ariſt. omnem finem eſſe idem cum forma, ſed plerumq, finem, & formam idem eſſe: hic autem pro fine generationis verũ habet. Ad 1.

Ad 3.

Cum verò dicitur, quod à fine ad materiam, & ad ea, quæ ad finem ſunt licet affirmatiuè procedere, econtra vero negatiuè, non ſolùm finem pro forma reſpectu materiæ, ſed pro operatione reſpectu compoſiti ſumit, & in vtroq; verum habet, vt in text. 90. expoſitum inuenies.

Ad ſecũdũ rñdet Auer. ꝙ in agẽte duo

poſſu

Reſpõſio Auerrois

poſſumus cõſiderare, & actionem ipſam, & rationem agendi formalem. Actio ipſa eſt ille motus, quo agens agit. Ratio actionis formalis eſt, quòd actio fit in finem, & quòd agens ad agendum moueatur à fine. cum autem antiqui negaſſent rationẽ formalem actionis auferentes finem, reliquerunt actionem materialiter, ob id dicitur, quòd ad materiam reducebant.

Refellit ſolutio Auerrois

Sed mihi hoc non placet, quia ratio actionis, ꝙ fit in finem, non eſt ſubſtantia ipſius actionis, vnde ablata etiam relatione ad finem, actio manet.

Nota.

Ob id aduerte cauſam agentem duplicem eſſe. Alterã purè agentem, quæ rem facit non componendo ipſam, vt ignis facit ignem, ſed non ſeipſo facit ignem. Alteram non purè agentem, quæ ſic agit, vt rem ſe ipſa componat, quomodo elementa ſe habent ad mixtum: agunt enim inuicem, & mixtum faciunt, ipſum componendo, ac ipſius partes materiales efficiuntur: & huiuſmodi agentia materiæ locum reſpectu mixti facti obtinent, & ſic antiqui reducebant effectus factos ad elementa, vt ipſam rem componunt.

Vera ſolutio.

Vnde patet ſolutio argumenti. Licèt enim elementa, & illæ qualitates actiuæ ſint, tamen mixtum materiale cõponunt.

Ad tertiũ

Ad tertium Auerr. dicit corruptionem eſſe ex materia tantùm, & nõ ex fine: nec hoc mirũ eſſe debet, eſt corruptio ſit quid priuatiuum. Sed ſine dubio dicẽdum eſt, quòd corruptio dupliciter conſideratur. Vno modo ex parte ipſius corrupti, & ſic non eſt propter finem. Altero modo ex parte corrumpentis: & ſic propter finem eſt, non quòd ipſa ſit intenta tanꝗ finis, ſed quia agens corrũpit, vt generare poſſit, ac ob id in finem eſt ordinata: vnde benè dicit Ariſt. Quæ à caſu non ſunt, eſſe ex intentione.

Ad quartum.

Ad quartum reſpondetur, duplex eſt cognitio, an ſit, et quid ſit. Quantùm ad cognitionem an ſit Deus, et intelligentiæ pertinent ad phyſicam conſiderationem, quia non eſt medium naturale aliud ad oſtendendum talia entia eſſe, niſi res ſenſibiles, motus, et mutationes, quæ omnia phyſica ſunt, ac ob id in. 8. Phyſic. de tali cute aliqua ex parte tractatur. At quantũ ad cognitionem quid ſit, ad Metaphyſicũ pertinet: & hoc dicitur in iſto textu, vbi traditur duplex agens, vt expoſitum eſt: & idem dicitur. 2. lib. de gen. animal. c. 3.

Ad quintum dubiũ, quo moueantur bruta ad ſuos fines. Prima ſententia.

Circa quintum eſt difficultas de principio, quo mouentur animalia bruta ad ſuos fines conſequendos, & ad ſua opera exercenda. Fuerunt enim multæ ſententiæ. Quidam dixerunt, ꝙ naturaliter habent inſitam præcognitionem finium, ad quos mouentur: quod enim homo diſcurſu, & intellectu præcognoſcit, talia animalia à natura præcognoſcunt.

Confutatio primæ ſniæ.

Sed hoc nõ videtur verũ. Oporteret. n. fines præcognoſcere, aut in vniuerſali, & hoc non eſt conceſſum brutis, puta vniuerſalia cognoſcere: aut in particulari: & tunc non ſufficeret: non enim ſemel operantur, & ſua faciunt opera, ſed ſæpè.

Secunda ſentẽtia.

Alij dicebant, ꝙ operantur ſecundùm intellectum, & artem, & huius operationis meminit in textu Ariſto.

Confutatio ſcdæ ſentẽtiæ.

Hoc autem falſum eſt, quia quæ ſecundum artem operantur temporis ſuccurſu perfectius operantur: & præterea nõ æquè perfectè omnia indiuidua ſpeciei illius artis operantur: non ſic in brutis: ſemper enim æquè benè, & perfectè ſua opera faciunt, vt araneus ſuam orditur telam, hirundo ſuum componit nidum: non igitur arte operantur.

Tertia ſẽtẽtia & eiꝰ confutatio.

Alij dixerunt, quòd operantur per memoriam, quam habent præcedentium effectuum: Sed nec hoc videtur verum. Hirundo enim nidum componit, nec vnquã vidit alteram nidum componentem: non igitur memoria operantur.

Quarta ſẽtẽtia, & eius cõfutatio.

Alij dixerunt, ꝙ operantur inſtinctu, & impulſione naturali. Sed nec hoc videtur verum, quia non differret modus agẽdi horum animalium, à modo agẽdi inanimatorum, & inſenſibilium, quæ ſolo inſtinctu aguntur abſq; aliqua cognitione.

Quinta vera ſnia Primũ fundamẽtum animalis ꝙ phãtaſiã percipiũt conueniẽtia, & diſcõuenientia ſibi.

Ob id aduerte, ꝙ animalibus à natura eſt quædam conceſſa facultas, qua ſibi cõuenientia, vel diſconuenientia percipiãt, quæ dicitur phantaſia, vel æſtimatiua, vel imaginatio: ſecundum hanc omnia animalia, quod ſibi vtile, vel nociuũ eſt, iudicant abſque vllo diſcurſu, & ratiocinio, ſed ſolùm ſimplici cognitione: hæc autem ſemper fertur in præſentia obiecta, & quæ ſenſibus ſubſtant, vel ſubiecta fuerunt, vnde nunquam animal vllum de futuro iudicat.

Tamen

Quòd quædam animalia prouideant futura, & quædam non, & quomodo.

Tamen ſunt animalia in duplici differentia, Quædam percipiunt conuenientiam, vel diſconuenientiam præſentem ita, vt nullo modo de futuro prouideant, ſicut animalia, quæ cibo præſenti paſcuntur ſemper, nec nidum, nec quicquam aliud, quod futuro tempore eis ſit vſui futurum, faciunt. Quædam alia conuenientia futura percipiunt, non ſub ratione futurorum, ſed ea in præſenti iudicant, quæ poſtea vſui futura ſunt, licèt non id percipiant ipſa animalia, & talia dicuntur prudentia animalia.

Nō agūt animalia libertate aut conſultatione, ſed inclinatione imaginatiua.

Et illa imaginatio ipſorum vt fertur in conuenientia futura, licèt non futura cognoſcat, dicitur per analogiam prudentia, hoc igitur eſt principium, quo animalia ſua opera faciunt. ſemper enim pręſentia cognoſcentia operantur, nec quicquàm de futuro cogitantia, dum præſentia ſemper operantur ad ſuos fines perueniunt.

In his autem operibus nō libertate aliqua, aut conſultatione feruntur, ſed inclinatione ipſius imaginatiuæ, quæ naturalis eſt, ſicut oculus in colores naturaliter tendit, & ob id dicuntur moueri inſtinctu naturæ. Concurrit etiam aliquando memoria ad hæc opera. nam formica aliquam memoriam habet, per aliquod tempus cumuli, à quo grana ſumpſit, & regreditur, & hæc memoria magis lucet in animalibus, ſed non ſola memoria hæc facit opera, nec ipſa eſt ſemper neceſſaria.

Diſcrimen in mō quo agūt propter finē animalia, & inſenſibilia, & homo.

Vnde eſt notandum diſcrimen inter modum, quo animalia agunt propter finem, & inſenſibilia, & homo ipſe, quod notauit S. Thom. 1.2.q.1. Inſenſibilia enim dicuntur agere propter finem, quia ex ſe, & ex natura ipſorum ad tales fines inclinantur nulla finium in ipſis cognitione exiſtente. Bruta verò agunt propter finem, quia naturaliter feruntur in finē, quem aliquo modo cognoſcunt, puta materialiter: cognoſcunt enim ea, quæ ad finem ſunt, & faciunt, ſed quòd ad finem ſint, non cognoſcunt: Homo verò finem præcognoſcit ſub ratione finis, & media per electionem in finem ordinat, & hoc dicitur agere propter finem ſecundùm propoſitum.

Dubitat.

Dices, quomodo poteſt eſſe quòd aliquid in certum finem tendat, & non præcognoſcat illum: non enim poterit ipſum attingere, ſicut qui clauſis oculis aliquò tendit.

Dico, quòd hoc cōuincit eſſe aliquam vniuerſalem cauſam omnes omnium fines præuidentem, atque facientem, & inclinantem omnia in proprios fines, & hic eſt glorioſus Deus. Vt enim ſagittarius ſcopum inſpiciens impetum ſagittæ imprimit, quo illum attingat, ſic Deus glorioſus omnibus naturā dedit, qua etiam non præuiſis finibus abſque errore vſque ad eos perducerentur, & hoc eſt quod dicit Ariſt. 2. Phyſic. 58. & 59. & 1. Ethic. c. 13. & 10. Ethy. c. 10. hominem agere, cæteras res naturales, potius agi, quàm agere, id eſt, ab alia intelligentia, quæ ipſarū fines cognoſcit, ad illos dirigi: ob id dicitur opus naturæ eſſe opus intelligentiæ non errantis.

Vnde iſti antiqui negantes naturam agere propter finem, in alio principio peius errabant, non enim exiſtimabāt Deū omnium eſſe cauſam vniuerſalem omnia prouidentem, ac diſponentē, vnde Auer. Com. 75. dicit hanc quæſtionem naturā agere propter finem, vtilem eſſe pro cognitione diuinæ prouidentiæ, qua tamen ipſe poſteà neſciuit vti ad eandē Dei opt. prouidentiam dignoſcendam, vt ſuo loco explicabitur. Hoc enim argumento non ſolùm concludit in Deo cognitionem, & prouidentiam rerum omnium in vniuerſali, qualem ipſe ponit, verùm cum hi fines particulares ſint, & ī particulari,

Quaſi ex ipſa prouidentia ſequatur, ꝙ vnumquodque in ſuum propoſitum finem ſine vllo errore dirigatur.

Vnde patet ſolutio quæſtionis, & declaratio, nempè naturam propter finem agere, nec opus eſt hoc argumentis alijs probare, quàm his, quæ in textu ab Ariſt. poſita ſunt.

Ad ſextum dico, quòd materia, & forma adinuicem ſunt cauſæ, ſi forma conſideretur, vt forma eſt: at ſi vt finis eſt, tūc non habet cauſam: finis enim vt finis, eſt prima cauſa antecedens omnes alias, & hoc etiam indicauit Ariſt. in textu dicens (materia non eſt cauſa illius finis) vbi finem, non formam eam vocat: ſi enim finis cauſam habet, tunc non finis, ſed effectus rationē habet, & hæc ſatis de qōne. Ad 6.

An monſtra ſint in natura.

Quæſtio XIII.

De quibus agẽdum. CIrca hanc materiam de monſtris tria tractanda ſunt: primum quid ſit monſtrum: alterum, quibus ex cauſis monſtra procedant. Tertium, an monſtra ſint à natura intenta per ſe.

Definitio monſtri. Quid autem monſtrum ſit, definit Ariſtot. lib. 4. de gen. animaliũ in c. 4. eſſe oblæſionem rei præter naturam eius, in ijs quæ non ſemper, ſed vt plurimum agũt, ex tex. etiam 82. hic talis alia deſcriptio colligi poteſt. Eſt peccatũ naturæ agẽtis ob aliquem finẽ, à quo fruſtratur aliquo principio corrupto: Cuius etiam naturã ego cõmodè exiſtimo deſcribi poſſe. Monſtrum eſt effectus naturalis à recta, & ſolita ſecundum ſpeciem diſpoſitione degenerans. Dicitur, effectus naturalis, nam in arte non eſt propriè monſtrum, niſi ſimilitudine, & analogia ad res naturales. In arte contingit peccatum, & error, cum à recta regula artis deuiatur, ſed talis effectus mõſtrum nõ eſt. Dicitur, degenerans à diſpoſitione recta: quia effectus naturalis non dicitur monſtrum, niſi ſit aliquis defectus, aliqua obliquitas, aliqua deuiatio ab eo, quod futurum erat ſecundum rationem illius effectus, ac ob id monſtra dicuntur peccata naturæ, quaſi deficiat, & erret natura in illo effectu faciendo. Dicitur etiam, ſolita, tunc enim monſtra ſunt, quando rarò, & non ſecundum ſimilitudinem aliorum effectuum, quæ frequenter procedunt. vnde modò apud nos gigantes monſtra eſſent, quæ olim non erant. Dicitur, ſecundum ſpeciem: quia tunc monſtrum dicitur, cum ſimilitudinem ſpecificam non ſeruat cum ſua proxima principali cauſa: vnde ſi canis ex ſemine humano procederet, monſtrum eſſet.

Nota. Aduerte tamen, quòd etiam ſi monſtra procedant à cauſæ ſimilitudine, non tamen ita in totum recedunt, vt nullam ſimilitudinem obſeruent, non enim ex homine naſcitur oliua, nec ex arboris ſemine animal, aut lapis, ſicut error artis nunquam eſt tantus, vt in totum deuiet ab effectu recto artis.

Quot modis cõtingat effectus in monſtris. Hæ autem obliquitates effectuũ monſtruoſorum fiunt tripliciter. Primò ſecundum quantitatem, vt cum exceditur propria quantitas, aut totius, aut alicuius membri: vel deficit, tàm in continua quantitate, quàm in diſcreta, quo ad numerum partium, & membrorum. Secundò, cum non eſt debita qualitas, quæ attenditur in figura, & colore, & diſpoſitione, ac ordine membrorum, & partium. Tertiò, cum tẽpus non obſeruatur, etiamſi reliqua ſint, vt puta, naſcitur animal cum dentibus, puer cum capillis & barba, vt refert Alber. omnes hæ obliquitates, effectum naturalem, aut omnes, aut ſingulæ monſtrum reddunt; vnde patet declaratio deſcriptionis.

Vnde dicatur mõſtrum. Sed quare dicatur monſtrum, colligi poteſt ex Cicer. 2. de natura deorum, à monſtrando, quaſi aliquem futurum euentum monſtret, & nunciet: ſcribit enim his verbis. Monſtra, prædictiones, & præſentiones rerum futurarum, quid aliud declarant, niſi hominibus, ea, quæ futura ſunt, portẽdi, & prædici: at quia non ſemper monſtra notabile quid oſtendunt futurum, dicunt alij monſtrum dici quaſi quòd digito monſtretur ab omnibus: cùm enim aliquid inconſuetum apparet, tunc ab omnibus ſignari ſolet, ſed hoc parum refert ad inſtitutũ.

De cauſis monſtrorum. Circa cauſas autem aduertere oportet in generatione animalis conuenire quinque. Primum eſt virtus ſeminalis, quæ dicitur formatiua, & hæc eſt in ipſo ſemine ab animali deciſo. Alterum eſt materia ipſa, ex qua futurus eſt fœtus. Tertium, qualitates elementales quatuor, vt calor, & humiditas naturalis, quorum contemperamento conſiſtit animalis corpus. Quartum eſt locus, & contentiuum ſeminis, puta matrix fœminæ. Quintum eſt circunſtans extrinſecum, & per hoc intelligo virtutem cœlorum, & aſtrorum quæ ad generationem conuenit: ſimiliter aerem, & locum circunſtantem: ſimiliter imaginationem ipſorum generantium. Hæc enim omnia multum ad prolis generationem faciunt: hæc quinque ad effectum rectè, & debitè generandum debent inter ſe maximè

mè habere proportionem, quę ſi non ſeruetur, monſtrum, & defectus in effectu contingit: quæ cum multa ſint, multipliciter & error prouenire poteſt, vnde monſtrorum diuerſitas procedit.

Primò Ex defectu materiæ.

Primò fit error ex parte materiæ in quantitate quo ad defectum. Eſt enim aliqua materia pauca nimis ita, vt virtus nõ poſſit omnes partes formare, & tunc homines, nani paruæ ſtaturæ procedũt. Aut defectus non eſt niſi in parte materiæ, & tunc fit obliquitas in aliquo membro, puta quod manus breuior eſt altera, aut caput paruum, & corpori improportionatum. Fit etiam error in numero quo ad paruitatem. Naſcitur enim homo, aut vno oculo, aut quatuor digitis, aut abſq; membro aliquo ex defectu materiæ illius membri.

Propter quod aduerte ſemen eſſe virtute ethereogeneum, conſtat enim ex partibus virtute diuerſis. Non enim quęlibet partes ſunt aptæ, vt ſint oſſa, vt ſint nerui, vt ſint aliæ partes: ſed ſunt partes virtute, & poteſtate diuerſæ. Vnde patet, ꝙ defectus vnius partis non poterit ſuppleri altera parte, ob idque monſtrum ex defectu prouenit non vno modo ſemper.

Ex defectu virtutis.

Iſte error in defectu etiam prouenit, ex defectu virtutis ſeminalis, cum debilis eſt, ſiuè ſit materia deficiens, ſiuè non: cuius ſignum tradit Alber. ꝙ monſtrum frequenter accidit in partibus diſtantibus à corde, & iecore, vbi reſidet virtus hæc, puta in manu, in pede, in partibus capiti inexiſtentibus; virtus enim minus agit in diſtantia.

Secundò ex ſuper abundantia materiæ, uel multitudine.

Secundò fit error in quantitate, ſecundum magnitudinem, & pluralitatem ex materiæ abundantia, cui ſi adiongatur virtus formatiua fortis, fiunt effectus magnæ ſtaturæ, & immodicæ, ſed tamen benè proportionati. Si verò accedat debilis, & per totum ſemen ſparſa, fit effectus magnæ quantitatis, ſed mẽbra indebitè ſunt proportionata, ꝙ ſi iſta materiæ abundantia vni accidat membro, vel aliquibus, fit in eis improportio, aut ſecundum quantitatem, aut ſecundum numerum membrorum, vt plura ſint, quàm oporteat: & hoc pendet ex diuerſitate, quam partes ſe minus in ſe habent, vti diximus.

Tertiò ex qualitatũ nimia intenſione vel remiſſione.

Tertiò fit error in qualitatibus. Cùm enim calor vehemens eſt, vel valde remiſſus: & idem in cæteris qualitatibus, ne ceſſe eſt totã corporis, & partium eius cõſtitutionem, quę ab illarum temperamento pẽdet, euerti. Aliqñ etiam in fœtu ante tẽpus abundat adeò calor cordis, ut faciat euaporationem partium terreſtrium, & generentur capilli, & barba: & eſt in maxillis aliquando calor cum aliqua copia materiæ, vt generentur dentes.

Quartò ex ſeparatione, vel confuſione materiæ in loco, vbi res generatur.

Quartò fit error ex parte loci, vbi res generatur. Nam accidit materias loci diuerſitate ſeparari, & poſtquam generari incipiunt poſtea confundi materias, & naſci bicorpora multis modis, aut parte ſuperna, aut inferna, vt accidit coniungi aliquando, ex motu materiæ, vel motu loci ipſius accidit materiam diuidi ita, vt multiplicentur partes rei, & oculi, & ora, & naſus. Et Alber. narrat de quodam monſtro habente vndecim ora, & vndecim linguas, & alia huiuſmodi.

Quintò ex impreſſione corporum cœleſtium, & aliorũ externorum.

Quintò accidit error ex parte impreſſionum cœleſtium, & aliorum externorum, & fiunt monſtra habentia capita, & pedes diuerſorum animalium, & multa huiuſmodi, quæ accidere ſolent. Cùm enim multa requirantur ad perfectionem effectus, quæ deficere poſſunt, abſque dubio error multipliciter poteſt accidere. Sed ſatis ſit de hac materia: non enim vlterius procedere præſentis eſt inſtituti ſat ſit cauſas in generali attigiſſe.

An natura intendat monſtrum. 1. Sẽtentia.

Circa intentionem naturę, an natura intendat monſtrum, ſunt multæ opiniones: Aliqui dicunt eſſe intenta de per ſe, propter pulchritudinem uniuerſi, quę maior fit ex effectuum varietate. ſed hoc non uidetur uerum: illud enim eſt cùm effectus perfecti ſunt: ſed monſtra ſunt imperfecta, nec diù durant: & ſunt adeò rara, ut ſua uarietate nullum ſpeciei addant decorem.

2. Sententia.

Alij dicunt, ꝙ ſunt intenta per ſe ſecundario: cùm enim primùm effectum attingere non poſſunt, illum attingunt cum defectu.

3. Sententia.

Nominales dicunt, ꝙ natura non intendit monſtrum, ſed monſtrum intendit, ac ſi dicant, ꝙ effectum, quo ad ipſius ſubſtantiam intendunt, ſed non quo ad illius

illius obliquitatem, & defectum. Idem Themiſt.

4. Sententia authoris. Sed mihi videtur in hoc eſſe dicendum monſtrum dupliciter poſſe comparari, & ad cauſam proximam efficientem, puta ad generans particulare: & ad cauſam vniuerſalem, ſiue etiam ad cauſam particularem impedientem effectum per ſe. nam vbi monſtrum eſt, ibi cauſa fuit impediēs ne effectus perfectus produceretur: ſi comparetur ad generās proximum tunc eſt effectus fortuitus, nec per ſe intentus, vt reſpectu hominis generantis monſtrum nō eſt per ſe intentum: at ſi ad impedientem cauſam comparetur, dicitur per ſe intentum: nam licèt cauſa impediens primò illam deformitatem non faciat, tamē quia id facit, ad quod frequenter deformitas ſequitur, dicitur monſtrum per ſe ab ea intentum: eodem modo reſpectu cauſarum vniuerſalium, quæ concurrunt ad modū cauſarum particularium, vnde qua parte cum impediente cauſa concurrunt, monſtrum intendunt.

Dubium quomodo ſe habeat actio Dei optimi, & cōcurſus eius, in monſtrorū ꝓcreatione. Dubitabis tamen, quomodo glorioſus Deus concurrat cum cauſa impediente, & cum cauſa generante: ſi enim cum generante concurrit, quomodo ipſius concurſus impediri poteſt?

Solutio. Dico non eſſe dubium, quin enim omnibus cauſis concurrat, tamen concurrit ad modum naturæ ipſarum, vnde cum cauſis fortioribus fortius concurrit, cum debilioribus debilius, & hinc prouenit, quòd cōcurſus in hac cauſa impediatur à concurſu cum altera cauſa, non ex parte concurſus, ſed ex parte cauſatum, ad quarum modum Deus ipſas iuuat, & hoc maximè ad Dei prouidentiam ſpectat.

Simile. Sicut ſi eſſet ſupremus imperator ſub ſe habens varios reges, qui ab ipſo, & arma, & exercitus peterent, ac acciperent ꝓ ipſorum conditione, & modo, ac poſtea vtriſq; inter ſe dimicantibus, alter corrueret, quia debilior erat, ſic Deus omnium primum, ac ſupremum principium omnia ſuſtentat, omnibus dat virtutes ad operandum, & iuxta datas virtutes ad operandum iuuat, quod ſi congrediantur, fortius vincit, quamuis omnia à Deo iuuentur, inæqualiter tamen pro modo naturæ, & virtutis ipſorum, & hæc de quæſtione.

An finis ſit cauſa, & principium. Quæſt. XIIII.

DVbium hoc tractandum erat in eo loco, quo de efficiente cauſa, formali, ac materiali diſputatum eſt: at quia in fine libri de fine erat ſermo, huc uſque diſtulimus.

Difficultas igitur eſt. An finis ſit cauſa. Et rō præcipua difficultatis eſt, quia qđ nō eſt, non eſt cauſa: ſed finis, anteq̃ efficiens operet̃, non eſt: non ergo pōt eſſe cauſa. Ratio in oppoſitũ.

Quod ſi dicatur finem, vt eſt in intentione, & apprehenſione eſſe cauſam, puta ſanitas in mente infirmi concepta dicitur cauſa, licèt nondum ſit in rebus: tunc eſt argumentum, quia illud eſſe in intellectu eſt intentionale, & rationis: at ens rationis non eſt cauſa entis realis: non ergo illo modo finis eſt cauſa, & præterea, quia in carentibus cognitione, vel in non valentibus finem præcognoſcere, puta in brutis, nō eſſet cauſa finalis, quod falſum eſt.

In hac quæſtione eſt reſponſio communis: non enim puto eſſe quo ad rem multas doctorum opiniones, licèt in modo dicendi videatur aliqua controuerſia. Sententia communis.

Aduerte pro declaratione, eſſe in aliqua operatione duo, & principium operandi, & conditionem operandi. v.g. In calefactione principium eſt operādi, puta ignis: Conditio ſimiliter eſt, puta approximatio agentis, & paſſi in operatione: ergo finis hæc duo ſunt, & id, quod operatur, & hoc eſt ipſe finis, ſecundum eſſe, quod realiter habet, vel habiturum eſt, vt ſanitas ſecundum eſſe reale ſuum mouet infirmum: at quòd ſit in apprehenſione, eſt conditio, vt finis moueat, vnde eſſe in intentione non eſt principium operandi, ſed conditio. Hæc eſt communis opinio, quæ vera eſt, tñ declaratione indiget. Aliud eſt pricipiũ operandi aliud cōditio operandi.

Primò nota eſſe duplicem finem, vt tangit Ariſt. tex. 24. & ibi Simpl. Philop. D. Tho. & quo, & gratia cuius. Finis gratia cuius, eſt illa res ob quam operamur, ſicut Deus eſt gratia cuius noſtrarum actionũ bonarum, & ſi quis profectus eſſet Mediolanum ipſum videndi gratia, tunc Mediolanum diceretur finis gratia cuius. Finis quo, eſt illa operatio, qua obtinemus ipſum finem, gratia cuius: ſicut viſio qua Primum fundamētum. Duplex finis quo, & gratia cuius.

IN LIBRVM TERTIVM DE PHYSICO AVDITV.

Cap. Primum.

Quoniam autem natura quidem. Tex. I.

De quib' agat Ari. in hoc li. nẽpè de motu, & infinito.

NON opus eſt intẽtionem Ariſt. præmittere quam ipſe dilucidam, & claram ponit: ſe igitur aliqua tractaturũ proponit. Primũ eſt, motus quid ſit, cuius cauſam talẽ dat. Phyſico de natura diſſerere conuenit: at natura cognoſci nequit ſine motu: ergo ſcientiam de natura quid ſit motus tradere oportet.

Dubium. Sed ſtatim fortè dubitabis, quomodo ignorato motu dicit naturam ignorari, cùm ſupradictum ſit naturam eſſe per ſe notam.

Solutio. Reſpondeo, quòd natura duplicem habet cognitionẽ, & an ſit, & quid ſit. Ipſam eſſe per ſe notum eſt: quid aũt ſit, non eſt per ſe notũ. ſed ignorari poteſt: & de hac cognitione definitiua dicit, quod q ignorat quid ſit motus, ignorabit etiã quid natura ſit. Per motũ enim natura definitur.

Alterum proponit ſe tractaturum, puta Iſinitũ, cuius cauſam dat. Motus eſt quid continuum: ſed continuum ſæpè per infinitum definitur: ergo de infinito oportet tractare. Sicut ob id etiam dicimus oportere tractare de motu, quia natura definitur per motum, ponit definitionem continui per infinitum, nempè, Continuũ eſt quod eſt diuiſibile in infinitum.

Nota quõ continuũ definiatur per infinitum. Aduertendum eſt autẽ, quòd dicit plerunque definiri per infinitum, quia non ſemper id eſt, vt dicit Auerr. vnde notat hìc Alber. quòd dupliciter cõtinuum definitur: Vno modo per ordinem partium ad ipſum, quo pacto in prædica. quantitatis dicitur: Continuũ eſt, cuius partes copulantur ad vnicum terminum communem. Altero modo definitur per ordinem ipſius ad ſuas partes: & ſic per infinitum definitur, vt dictum eſt. Adde etiam, quòd aliquando per ipſum motum definitur à poſteriori, quo modo ab Ariſt. definitur 5. Metaphy. c. 6. continuum eſt, cuius motus per ſe vnus eſt.

Ad hæc autem ſine loco. Tex. II.

De quib' poſtea actuꝛus ſit lib. 4. de loco vacuo, & tẽpore, & cur de illis.

EA etiam, quæ poſt hæc tractaturus eſt, nempè in libro quarto, ꝓponit, ea ſunt, Locus, Vacuũ, & Tempus: & reddit huius duas rationes. Prior eſt: quia motus nõ eſt ſine his: qui ergo motum cognoſcere intendit, iſta tradere oportet. Non enim motus eſt, niſi in tempore, & in loco: & ſecundum opinionem Antiquorum erat locus vacuum, ideò ſecundum hos non erat ſine vacuo. Altera ratio eſt: quia in hoc libro traduntur communia; quia ſcientia communium debet antecedere eam, quæ eſt particularium, & iſta communia ſunt omnibus entibus naturalib', puta locus, & tempus. Oportet ergo hìc tradantur in ſpeculatione ipſorum communium.

Primum autem ſicut diximus. Tex. III.

Cur priꝰ agẽdum ſit de motu, deinde de infinito.

INter ea, quę dicenda, & tractanda propoſita ſunt, primũ motus eſt, quia ipſe eſt, ad quẽ cętera ſequuntur, & quę in definitione naturæ conſtituitur. Poſt motum verò de infinito prius dicit, quàm de vacuo loco, & tẽpore, quia (vt dicit Sanctus Thomas) infinitum eſt motui intrinſecum: reliqua verò extrinſeca: illa autem ſunt his priora.

Eſt igitur eorum, quæ ſunt, aliud quidem actu.

GRæci, & Arabes conueniunt Ariſtotelē prætermittere quatuor ſuppoſitiones, neceſſarias ad ea quæ de motu dicenda ſunt, quorum prima eſt diuiſio quædam, nempè eorum, quæ ſunt: Aliud eſt actu, Aliud eſt potētiā: in quibus verbis eſt multa differentia, eo, quòd litera Græca paſſa eſt varias lectiones, & vt dicit Simpl. in vno codice legitur vno modo, in alio verò aliter: vnde etiam Latinæ interpretationes variæ ſunt, ob id non eſt certa Ariſtotelis lectio: magis ſenſus eſt attendendus.

Prima ſuppoſitio ad tractatione de motu: illa q̃ ſũt alia ſunt actu, alia potentia.

Sed imprimis expoſitio Auer. & Alber. & aliorum nulli lectioni, nec Græcæ, nec Latinæ quadrat: Nā ipſi has duas diuiſiones faciunt, eorum, quæ ſunt, aliud actu, aliud eſt potentia. Iterum eorum, q̃ ſunt, aliud ſubſtantia, aliud quantum, aut vnū ex reliquis prædicamentis. Conſtat autem quod iſta ſecunda non eſt diuiſio, ſed ſubdiuiſio, nam Græcè bifariam legitur textus, Aut ſic: Eorum, quæ ſunt, aliud actu, aliud eſt potētia, & eorum, quæ ſunt actu aliud eſt ſubſtantia, aliud quale, & reliqua, & ſic vertit Boetius noſter, & Vatablus. Aut etiam legitur ſic: Eorū quæ ſunt aliud actu ſolùm, aliud potentia, & actu, & horum aliud ſubſtantia, aliud quantum, &c. & ſic vertit Argirop. non ergo illa ſecunda diuiſio, ſed ſubdiuiſio facienda eſt.

Prima expoſitio Auerr. & aliorum, & eius cõfutatio.

Illam tamen priorem diuiſionem explicat Alber. vt quædam dicantur in actu, vt omnia pdicamenta cum exiſtunt, album in actu, cum exiſtit album, quantum in actu, homo in actu, & reliqua: & etiam dicantur in potētia, cum nondum exiſtunt, ſed eſſe poſſunt.

Græci verò omnes ſequentes literam, qua illa ſecunda fit ſubdiuiſio, variè exponunt. Porphir. enim ſequitur literam, quā Boet. vertit, & tunc explicat benè, & dicit, quod per actum intelligitur forma omnis prædicamētalis, per potentiam verò intelligi materiam ipſam, quæ eſt in potentia ad quamlibet formam: vt ſit ſenſus; in entibus aliud eſt actus, puta forma: aliud eſt potentiā, puta materia. Et quia potentia vna eſt ad actum quemlibet, actus verò multiplex eſt, ideò poſtea ſubdiuidit actū, ſecundum decem prædicamenta, non q̃ in omnibus prædicamentis non ſit potentia: eſt enim in omni prædicamēto actus, & potentia, vt dicit. 5. Meth. c. 7. ſed quod potentia non multiplicetur, ſicut actus atque iſta eſt ſententia Porphir. fideliſſime expoſita.

Secunda expoſitio Porphi.

Alij Græci legentes literam aliter, quæ modò Græcè habetur, puta. Eorum, quæ ſunt, aliud actu ſolùm, aliud potentia, & actu: Aliter exponūt, nempè entium, quędam ſunt actu tantùm, quales ſunt intelligentiæ, & ſeparata à materia, alia potētia, & actu ſimul: & hæc ſunt omnia prædicamēta, ſubſtantia, quale, & reliqua. Hæc autem dicuntur potentia, & actu ſimul eſſe, ſed reſpectu diuerſorum: nam actu dn̄r reſpectu eorum, quæ habent: potentia reſpectu eorum, quæ habere poſſunt: vt homo actu eſt reſpectu formæ, quam habet, potentia reſpectu caloris, quem non habet.

Tertia expoſitio Themiſ. Ale. & cæterorum.

Iſta expoſitio eſt magnæ authoritatis propter eos quorum eſt: eſt enim Themi. Alexan. Simpl. Philop. Michaelis Pſelli. Gręci, qui omnes literam Ariſt. ſic legendam dicunt contra Porphir. & mouentur ad hoc, quia plures codices ita habent. Et quia dicitur aliud eſt actu tantùm, oportuit ergo aliud membrum ſumere aliud eſt actu, & potentia, aliter illud, tantùm, eſſet inutile.

Et propter tantam horum Græcorum authoritatem, quos credendum eſt codicē verum habuiſſe, forſan ita legendum eſt, ſed ipſorum expoſitio mihi in hoc non placet, quia non dant in vnoquoq; prædicamento, quod ſit in actu, & potentia ſimul: nam quantum, quale, non videtur ad quid ſint in potētia in illo genere. Ipſi enim dicunt, quòd reſpectu vnius eſt in actu, reſpectu alterius in potentia, ſed album, vt album, ad nihil eſt in potentia, ſed in actu ſolùm, quod ſi dicas.

Reiicitur horũ expoſitio.

Quòd eſt in potentia, vt ſit nigrum, iā illa potentia non eſt ipſius albi, ſed ſubiecti, quod ſubſtantia eſt, & ipſum album ſecundum ſe, non eſt in potentia: & hæc prætertim in relatiuis, & alijs prædicamentis: in ſubſtantijs quidem id dicitur magis verum: homo enim actu eſt ſecundū

ſe,

ſe, ſed in potentia ad accidens: hoc autem eſt, quia ſubſtantia eſt receptiua accidentium, at accidentia non omnia ſunt receptiua aliorum accidentium.

Quarta alia expoſitio.

Melius fortaſſe per id, quod eſt actu, & potentia, intelligi poteſt quodlibet prædicamentum, non tamen quòd ſimul ſit in actu, & potentia, ſed quòd ſucceſſiuè, & diuerſo tempore, vt album in potentia, & album in actu, calidum in potentia, calidum in actu, & hoc in vnoquoque prædicamẽto inueniri poteſt, & tunc eſt ſenſus diuiſionis: Entium quædam ſunt actu tantùm, id eſt, quædam ſp actu ſunt, vt intelligentiæ, & immaterialia: quædam quandoque actu, quandoque potentia, vt ſunt omnia prædicamenta.

Reiicitur hæc expoſitio.

Sed nec mihi videtur iſta expoſitio bona, quia re vera nihil facit ad motus definitionem: ob id enim diuiditur ens in actum, vt motus oſtendatur eſſe actus, at actus immaterialis eſt prorſus extra motum.

Quæ ſit verior lectio literæ Ariſt.

Itaque ſi licet, quid mihi videatur, aperire, exiſtimo non eſſe mutandam literã noſtri textus, & ſufficiat autoritas Porphi. Græci, & illorum conſentientium codicem Græcum, etiam ſic aliquãdo lectum fuiſſe, & etiã Boet. authoritas: & quòd magis eſt, veritas, & cõtextus ipſe, qui magis admittit literam hanc.

Primum fundamẽtũ. Aliud eſt eſſe actum, aliud eſſe ĩ actu, ita aliud eſſe potẽtia, aliud eſſe in potentia.

Igitur aduertendum primò, ꝙ aliud eſt eſſe actum, aliud eſſe in actu: aliud eſſe potentiam, aliud eſſe in potentia. Eſſe actum, eſt eſſe aliquam formam accidentalem, vel ſubſtantialem, ſucceſſiuam, aut permanentem: loquimur autem in ſenſibilibus, nã in perpetuis immaterialibus, idem eſt eſſe actum, & eſſe in actu: in iſtis verò ſenſibilibus eſſe in actu eſt participare aliquam formam, vnde propriè in actu eſt compoſitum aliquod tam ſubſtantiale, quàm accidentale: actus verò forma ipſius eſt, vt homo in actu eſt, ipſius forma actus eſt: album in actu eſt, albedo actus eſt, & ſic in cæteris.

Eſſe autem potentiam, eſt eſſe principium agendi, aut patiendi aliquid: id verò, quod in potentia eſt, eſt habens tale principium, vt lignum dicitur in potentia ignis, at principium, quo fieri ignis poteſt, potentia dicitur. Iſta autem potentia, vt notant hîc Græci benè, & Alber. nunquàm eſt ſola, niſi fundetur in aliquo actu, ob id non eſt potentiæ, niſi adiuncta actui, quod totum dicitur ens in potẽtia. At actus de ſe nõ eſt opus, quòd ſit in aliqua potentia, cum poſſint actus eſſe ſeparati, quales ſunt intelligentiæ, licèt in ſenſibilibus actus per ſe non ſint, niſi in aliqua potentia, vt patet in ipſis formis.

Secundũ fundamẽtum quale fuit illa diuiſio Ariſto. in ens actu, & ens potentia.

Aduertendum vlterius, quòd Ariſto. non diuiſit entia in actum, & potentiam, vt ſumebat Porphi. ſed in ens actu, & ens in potentia, & quia ens in actu, puta calidum, frigidum, homo, animal, & reliqua de ſe non neceſſariò habent potentiam ad aliud, ob id dixit eſſe actu ſolùm. Et quia nihil eſt potentia, niſi neceſſariò ſimul habeat actum, ſiluit in altero membro particulam excluſiuam.

Tertium fundamẽtum. Nõ eſſe oĩno diuerſa ens actu, & ens in potentia.

Aduerte etiam, quòd cum audis ens in actu, & ens in potentia, ne exiſtimes eſſe prorſus diuerſa, ſed ens in potentia dicit ſubiectum expers actus illius, & formæ, ad quam eſt: ens verò in actu dicit ſubiectum cum illa forma, vt corpus eſt album in potentia cum nondum albedinem habeat: cum albedinem habet, actu album eſt, ſimiliter in aliis omnibus.

Expoſitio vera Ariſt.

Hinc patet diuiſio Ariſt. Eorũ, inquit, quæ ſunt, quædam in actu, quædam in potentia. Id eſt, omnium, quæ dicuntur eſſe ſecundum aliquam formam, aut id eſt, quia eam in actu, aut quia eam habent in potentia, vt quod calidum dicitur, aut eſt potentia calidum, aut actu calidum: ſimiliter homo, aut eſt aliquid, quod homo in actu, vel homo dicitur in potentia. Similiter vnumquodque, cum enim forma iam adeſt ſubiecto, in actu tale eſt: cum nondum adeſt, potentia eſt. Poſtea ſubdiuidit ea, quæ actu ſunt, id eſt, q̃ talia ſunt ſecundum formam aliquam, in decem prædicamenta.

Dubium

In quo dubium occurrit. Cum ſit verũ, ꝙ quodlibet compoſitum cuiuſque prædicamenti vel ſit actu, aut potentia, quare per actum diuiſit prædicamenta.

Prima ſolutio Porphy.

Porphyrius reſpondebat ſuperius: quia actus multiplex eſt, ſecundũ prædicamentorum numerum, ſed potentia vna eſt, puta materia, q̃ eſt quodlibet in potentia.

Confutatio eiꝰ ſolutionis. Primo.

Sed iſta reſponſio non videtur mihi vera: eſt, n. contra Ari. & veritatem: nã ſicut ſunt plures actus, & formæ, ita ſunt plures

res potentiæ proximæ ad illas formas: prius enim actus propriam habet potentiam. Et probatur ex Ariſt. qui paulò inferius diuerſam potentiam ponit alterabilis ad qualitatem, & augmentabilis ad quantitatem, & generabilis ad generationem, & hoc. profectò ſatis eſt notum. nam potentia ad ſubſtantiam in materia eſt, ad quantitatem verò in compoſito, ad qualitatem verò in compoſito quanto, & ſic in aliis. Præterea 12. Metaph. c. 4. ponēs principia prędicamentorū actum, potentiā, dicit non eſſe vnum actum numero, nec vnam potentiam, ſed eſſe eadem proportione, proportio verò multitudinē dicit.

Secundò.

Tertiò

Quartò.

2. Solutio vera.

Dicendum eſt igitur, quòd quàmuis potentia multiplex ſit, ſicut & actus, tamen per potentiam non diſtinguuntur prædicamenta, ſed per actus. Potentiæ enim non multiplicant prædicamenta, nam potentia ad actionem, qualitas eſt, ſimiliter potentia ad ipſam paſſionem, imò ferè omnes potentiæ ad qualitatem pertinent: at actus in prædicamenta diuiduntur, ob id, (licèt ad quemlibet actū cuiuſq; prædicamēti ſit ſua ferè potentia,) tamen prędicamentū per actū conſtituitur, propterea ratione ipſius facta eſt diuiſio ab Ariſt. Vide igitur ſenſum Ariſtot. manifeſtum eſſe ſecundum lectionem Porphyr. & Boet.

Eorum autem quæ ſunt ad aliquid.

2. Suppoſitio Ariſtotelis ad tractationem, de Motu.

Secunda ſuppoſitio eſt iſta, q̄tis Auerr. exiſtimans ſubdiuiſionem illarum, prædicamentorum eſſe diuiſionem, conſtituat hanc tertiam ſuppoſitionem, & illam diuiſionem pro ſecūda. At nos cum Græcis omnibus iſtam tertiam facimus, quæ talis eſt: Quædam ad aliquid referuntur dupliciter: aut ſecundum exceſſum, vel defectum vnius ad alterum, ſicut ſunt relatiua, quæ fundantur in quantitate. Quædam verò ad aliquid referuntur, quia ſe habent ſicut mouens, & mobile actiuum, & paſſiuum.

Nota 1.

Nec numerat alia, quæ ad inuicē dicuntur, quia vt notant Græci, non opus erat ad præſentem tractationem: ſolùm enim vult motiuum, & mobile dici ad inuicem, vt oſtendat poſtea motum eſſe inter duo.

Nota. 2.

Eſt autem notandum, quòd actiuum, & paſſiuum vocat ea, quæ ſecundum qualitates elementares agunt: mouens verò, & mobile ſuperius eſt comprehendens quemcunque motum, localem, alterationem, & alios.

Non eſt autem motus præter res. Tex. IIII.

3. Suppoſitio.

Tertia ſuppoſitio eſt: motum non eſſe præter res. Explicant Græci motum non eſſe extra ea, quæ mouentur, & mouent, & addit S. Tho & Auerr. quòd non eſt alterius generis, quàm res, & forma, quæ motu acquiritur: ſed hoc poſterius examinabitur: intendit autem ex hoc oſtendere non eſſe motum aliquem communem præter hos, quos eſſe experimur circa hæc prædicamenta, quæ ſunt quatuor, puta ſecundum ſubſtantiam, vt generatio, corruptio: ſecundum quantitatem augmentatio, diminutio: ſecundum qualitatem alteratio: ſecundum locum latio. Quod autē non ſit alius motus cōmunis, probat: non eſt motus præter res, quarum eſt motus: ſed ſunt hæ res quarum eſt motus tantùm, & nulla res eſt eis communis: omne enim ens aliquod prædicamentum eſt, & nihil eſt eis commune: ergo nec motus vllus eſt communis.

In quo Simpl. & Pſellus volunt hoc eſſe contra Platonem, qui ponit ſeparatum motum ab his: vnde dicunt motum eſſe æquinocum, nec quicquam commune dicere: idem dicit Auerr. hoc tamen examinabitur.

Vnumquodque autem dupliciter. Tex. V.

4. Suppoſitio.

Quartam ponit ſuppoſitionem. In quoque prędicamento eſſe duplicem actum, & formam, puta duo oppoſita, ſecundum quæ duplex eſt motus in quolibet prædicamento; & ſecundum vnum cōtrarium perfectum, quod dicitur forma; & ſecundum alterum contrarium, quod dicitur priuatio: vt in ſubſtantia eſt generatio, & cor-

corruptio. In qualitate ſunt multi motus ſecundum multa contraria. In quantitate augmentatio, & diminutio, ſecundum locum motus ſurſum, & motus deorſum: ille motus eſt ſecundum leuitatem, hic ſecundum grauitatem. Vnde colligit tot eſſe ſpecies motus, quot ſunt entis ſpecies, intellige, quot ſunt entis ſpecies, in quibus eſt motus, ſunt enim quatuor, & in ſingulis ſunt duo oppoſita, tot ergo motus ſpecies ſunt.

Caput ſecundum.

Diuiſo autem ſecundum vnumquodq; genus. Tex. VI.

Definitio motus ex prima ſuppoſitióe collecta.

MOTVS. definitionem ponit ex prima ſuppoſitione collectam, dicens, cum in vnoquoque genere ſit aliquid in potentia, & aliquid in actu, actus illius, quod in potentia eſt, vt tale eſt, id eſt, vt potentia eſt, eſt motus: & ponit exempla. Actus alterabilis, vt alterabile eſt, alteratio eſt, & actus augmentabilis vt tale eſt, eſt ipſa augmentatio; ſimiliter generatio eſt actus generabilis, vt generabile eſt, & latio mobilis localiter, vt tale eſt, actus eſt: omnis ergo motus eſt actus exiſtentis in potentia, vt in potentia exiſtit.

1. Expoſitio definitionis motus. Duplex eſt actus potentiæ ſecundū Them.

Circa declarationem definitionis not. Themiſt. duplicem eſſe actum potentiæ. Aliter eſt perfectus, qui aufert totā rei potentialitatē, & iſte eſt ipſa forma, ad quā res eſt in potentia. Alter eſt imperfectus, non auferens omnino potētiam, cum adhuc poſſit manere, & iſte actus eſt operatio ſecundum formam, vt calefactio, frigefactio, & reliquæ operationes, hæ enim non auferunt totam rei potentiam, ſed adhuc reſtat potentia ad ipſam formam, & talis actus dicitur motus. Et ad denotandum eſſe actum imperfectum non auferens totam rei potentiam, fit illa reduplicatio, prout in potentia eſt.

Dubiū.

Quòd ſi dicas, calor remiſſus, & alia huiuſmodi forma, eſſet motus, etiam ſi quieſceret in ſubiecto, cum ſubiectum adhuc ſit in potentia, quod tamen videtur falſum, tunc enim non eſt vllus motus.

Solutio S. Tho.

Reſpondet S. Tho. quòd ille calor non eſt motus, quia tunc habet rationem ſolius actus; vt autem motus ſit, debet etiā eſſe actus reſpectu ipſius exiſtentis in potentia, & potentia reſpectu alterius gradus caloris, quod fit, cum eſt in ſucceſſione, & in fluxu ad ipſum. hæc eſt communis explicatio definitionis, & bona.

Secunda alia expoſitio definitionis motus.

Sed poſſumus adhibere aliam explicationem ſine dubio non ſpernendam.

Nota. 1. Duplex potentia actiua, & paſſiua.

In cuius gratiam aduerte, quod omnis potentia Phyſica, aut eſt actiua, aut paſſiua. Vt dicitur 5. Met. c. 12. potentia actiua vt ibi dicitur eſt principium tranſmutandi alterum, vel ipſummet in quo eſt, vt alterum eſt: vt potentia ignis, qua lignum in ignem conuertit, actiua eſt. ſimiliter potentia animalis, qua ſe mouet, actiua eſt, licèt non ſub eadem ratione, qua ſe mouet, mouetur.

Potentia verò paſſiua eſt principium alicuius ab altero tranſmutandi, vel a ſe, vt alterum eſt. Id eſt, principium, quod in aliquo eſt, vt ab aliquo, vel à ſe mutetur, & moueatur.

Nota. 2. Omnis potentia Phyſica eſt per ſe ad operationē, & tranſmutationē, & per operationem tendit ad formam.

Ex hac potentiæ natura, & definitione vnum colligo notandum, quod omnis potentia Phyſica eſt per ſe ad operationē, & tranſmutationem, tàm actiuam, quàm paſſiuam, & per operationem tendit in ipſas formas. Huius autem duplex eſt ſignum. Alterum quòd nomina, quæ potētiam ſubiecti exprimunt, aut actionem, aut paſſionem ſignificant, & à verbo trahuntur, potentia enim calidum dicitur calefactibile, potentia ad calorem ex parte agentis, calefactiuum, & reliqua huiuſmodi.

Alterum ſignum eſt magis Philoſophicum. Nam potentiæ dantur ſolùm ad operationem, ſicut ſenſationes, volitiones, & huiuſmodi, quæ operationes ſunt, & non formæ, in quo apparet, potentiam, vt potentiam reſpicere operationem tanquam immediatum, & proprium ſuum actū. Ex hoc vide definitionem motus, ſi eſt actus potentiæ, vt potentiæ, vt actus calefactibilis, vt tale eſt, calefactio eſt, & non calor: actus enim potentiæ tranſmutatio eſt, ſiuè actiua, ſiuè paſſiua: hæc autem motus eſt.

Nota. Quid notat.

Et nota, quòd illa reduplicatio, vt in potentia eſt, non ponitur, niſi ad notandum,

la partícula, put in potentia.

dum ; quod illud , quod mouetur poteſt etiam eſſe alia via in actu , ſed motus non ei ineſt, niſi vt in potentia eſt , quod inferius ipſe Ariſtot. explicabit.

Quod autem hoc ſit motus. Tex. VII.

Probatur motum eſſe actũ.

DEfinitione motus cõſtituta , ipſam probare ac declarare aggreditur , ac primò oſtendit priorem partem puta, quòd actus ſit. Sic autem probat. Id, quo poſito, quod in potentia erat , in actu eſt , actus eſt : ſed motu poſito quod erat in potentia, eſt in actu, ergo motus eſt actus. Minorem exemplis oſtendit varijs. Aedificabile eſt, actu eſt, cum ædificatur : at ædificatio motus eſt: ſimiliter ĩ alijs. Nota ꝙ p' adoleſcentiam augmentationem, per ſeneſcẽtiã diminutionẽ intelligit , vt dicit S. Th.

Quoniam autem quædam. Tex. VIII.

Idẽ non reſponſ. eiuſdem poteſt eſſe ſimul in actu, & potentia, idẽ ſi reſponſ. eiuſdẽ , non in eodem tẽpore.

ALteram partem explicat, nempè, quòd ſit actus entis in potentia, vt in potentia. Præmittit tamen ad idem vnum fundamẽtum, nempè: Vnum poſſe eſſe actu , & potentia, ſed non reſpectu eiuſdem , vel ſi reſpectu eiuſdem, non ſimul, & eodem tempore : vt idem corpus poteſt eſſe calidum in actu , & calidum in potentia , ſed tempore diuerſo. Similiter eodem tempore, ſed reſpectu diuerſorum , vt poteſt eſſe calidum in actu, & frigidum in potentia .

Ex hoc infert , quòd mouens phyſicum mouet, & mouetur , agit, & patitur : qua parte enim eſt potentia patitur, qua parte actus, agit , vt calidũ in actu , frigidumq; in potentia, qua parte frigidum in potentia eſt, patitur ab alio, ſed qua parte calidũ eſt, agit in alterum , ac ob id agendo patitur, & patiendo agit . An tamẽ omne agẽs ſit huiuſmodi , vt quidam Philoſophi dicunt, poſterius dicit eſſe tractandum: non enim omne agens patitur , eſt enim mouens immobile, puta ens immateriale.

Heracli. & Democri. qui negabant entia immaterialia, omne mouens moueri dicebant, ſed id falſum eſt, vt dicetur in 8. lib. Eſt igitur fundamẽtum aliquid ſimul actu eſſe, & potentia, ſed reſpectu diuerſorum, & pati, vt potentia eſt.

Eius autem quod potentia exiſtit. Tex. IX.

Motũ eẽ actũ exiſtentis in potentia probatur

INfert quòd motus eſt actus exiſtentis in potentia , qui motus procedit ab aliquo in actu exiſtente, tanquam ab agente, ſiue ipſum agens agat in aliud , ſiuè in ſe. Eſt autem motus eius , quod eſt in potentia , non qua parte actum eſt, ſed qua parte potentia eſt , vt æs actu , eſt æs, ſed ſtatua in potentia : motus igitur non eſt ipſius , vt actu æs eſt, ſed vt potentia eſt, ſtatua: ac ob id ponitur illa particula, prout in potentia eſt. Quòd autẽ non ſit motus actus æris , vt æs eſt, probat: quia tunc idem eſſet re, & ratione, eſſe æs, & eſſe potentia ad ſtatuã, quod falſum eſt.

Not.

Perpẽde autem, ꝙ ſenſus verborum in principio textus ſecundum literam ita ordinãdus eſt, vel motus eſt actus eius, quod eſt potentia, quatenus mobile eſt, quando aliquid actu exiſtẽs operatur aut in ſe, aut in alio . Eſt enim varietas in lectione græca, vt notat Simpl. Hanc lectionem ſequitur Alex. quam noſter vertit Boetius.

Manifeſtum eſt autem , & in contrarijs. Tex. X.

Non eſt idẽ rõne eſſe in actu, & potentia, licèt ſint idẽ ſubiecto : vbi nota nõ omnia, quæ ſunt idẽ ſubiecto, & re eſſe rõne etiam.

PEt ipſa contraria oſtendit non eſſe idem ratione eſſe in actu, & eſſe in potentia in eodem : demus enim , ꝙ aliquod actu ſubiectũ ſit in potentia ægrotũ , & in potentia ſanum: tunc ſi idem eſt, ratione hoc ſubiectum actu eſſe , & eſſe in potentia ægrotum : tunc ſimiliter idem erit eſſe tale ſubiectum, & eſſe in potentia ſanum : erit ergo idem ratione eſſe potentiã ſanum, & eſſe potentia ægrum: & tunc idẽ ratione eſſet ſanum , & ægrum : vt enim actus diuerſi ſunt, ità & potentiæ: non ergo dicendum eſt, idem eſſe, eſſe actu, & eſſe in potentia in eodem, ſecundum rationem: ſed quòd ſunt idem ſubiecto, ſed nõ ratione, ob id meritò ponitur illa particula, prout in potentia.

Dubitatur

Dubitatur, quomodo potentia dicitur diuerſa contrariorum.

Obiectio

Reſpondet Auerr. 2. cœli. com. 120. Potentiam propinquam eſſe vnam vnius cõtrarij, aliã alterius, remotam verò eandẽ.

Solutio

Ob id ſupra diximus Porph. diſtinguere etiã potentias, ſicut & actus, quod docuit Philop. benè tex. 14. ſequenti, vbi ad ſingula prædicamenta ſingulas conſtituit potentias.

Nota

Aduertẽdũ, quòd ſubiectum ſanitatis, & ægritudinis, dicit ſanguinem, aut humiditatem, id eſt phlegma, humores volens deſignare. Dicit etiam, quòd color, & eſſe viſibile non ſunt idem ratione.

Quòd igitur eſt hic, & quòd accidit tunc moueri.
Tex. XI.

Probatur motũ eẽ talem actũ qualis definitus eſt.

CVm definitionis partes probauerit, nunc definitum de definitione probat, oſtẽdens, ꝙ talis actus motus ſit, ac inde cũ ſuo definito conuerti conſtabit; probat verò ſic. Cum talis actus eſt, res mouetur, nec antè, nec pòſt mouebatur: igitur actus ille motus eſt: id enim motus eſt, quo poſito mouetur quid. Sed antecedens probat: ædificabile, aut mouetur ante ædificationem, aut poſt. nempè cum domus iam eſt, ante non mouetur, cum potentia tantùm ſit: poſt verò moueri non poteſt, quia non amplius ædificabile eſt: igitur mouetur, cum ædificatio eſt, quæ actus eſt imperfectus: talis igitur actus motus eſt. Idem eſt dicendum in quocunque alio motu cuiuſque mobilis.

Quod autem benè dictum ſit.
Tex. XII.

Probatur dfinitiõẽ eſſe recte conſtitutã ex definitionibus veterum, quę proponũtur, & reſellũtur.

DEfinitione motus cõſtituta, oſtendit eam eſſe bonam, quod dupliciter poſſe cognoſci dicit. Primò ex definitionibus antiquorum, quæ non ſunt bonæ. Secundo ex eo, quòd difficilè inueniemus aliam definitionem eo, quòd motus non poſſit ſub alio genere conſtitui, quàm ſub genere actus, vt dictum eſt. Citat autem aliorũ definitiones: quidam enim motum alteritatem eſſe dicebant: quidam inæqualitatem: quidam non ens: ſed nullus ex his benè dicebat, quod tripliciter probat.

Prima rõ contra veteres.

Primò, quia inuenimus alteritatem, inæqualitatem, non ens, vbi tamen non eſt motus. Vbi tu aduerte, ꝙ iſta ratio procedit, ac ſi illi nihil aliud dixiſſent motum, niſi aut alteritatem, aut inæqualitatem, aut non ens. quod an verum ſit, parum refert: ſat ſit id Ariſt. ſupponere.

Sed nec mutatio, aut ad hæc.
Tex. XIII.

Scẽa rõ contra veteres.

VTitur ſecunda ratione ex parte terminorum, ad quos motus tendunt, quia poteſt eſſe motus quin id, quod motum eſt ſit alterum, aut inæquale, aut non ens: q̃a motus tendunt aliquando ad ſimile, ad æquale, aut ad ens.

Tertia rõ

Tertia ratio eſt ex terminis à quibus: non enim omnes motus ab inæquali, aut ab altero, aut à non ente procedunt, ſed ab oppoſitis: non ergo per iſta motum definiri oportuit.

Nota quãtã habeãt vim iſtæ rõnes aduerſus veteres.

Rationes hæ non ſunt ad modum efficaces, & ſolui ab aduerſarijs poſſunt. Dicent enim motum alteritatem, & inæqualitatem eſſe, quia quod mouetur, ſecundum vnam formam aliter, & aliter ſe habet, quia illa in fluxu eſt.

Subdit Ariſt. cauſam, quare iſti eſſe nõ ens motũ exiſtimabãt, nẽpè quia erat indeterminatũ quid, cum nec ſubſtãtia, nec quale, nec aliquid ex his ſit: ob id in coordinatione indeterminatorum ipſum ponebant.

Nota duplicẽ coordinationẽ Prędicamentorũ apud Pythagoram.

Fuit enim diuiſio prædicamẽtorum Pythagorica in duas partes, & in vna entia, & determinatæ naturæ ponebat, in altera non entia, & indeterminata: entium erat iſta, finitum, impar, vnum, dextrum, maſculinum, quieſcens, rectum, lumen, bonum, quadratum. Nõ entium coordinatio, erat iſta, infinitum, par, multa, ſiniſtrũ, fœmininum, motum, curuum, tenebra, malum, altera parte longius: ſic ponit Ariſto. lib. 1. metaph. Vide igitur, quomodo motum in coordinatione indeterminatorũ conſtituentes ipſum eſſe non ens ponebant, & inæqualitatem, & alteritatem.

Cur autem videatur.
Tex. XIIII.

Nota, naturã motus videri ĩdeterminatã.

SVbdit adhuc rationem, cur naturæ ĩdeterminatæ viſus ſit iſtis motus; hæc autem erat cauſa: quia nec potentiam eſſe motum comperiebãt, cum quæ potentia ſolum ſunt, nõ moueantur, nec eſſe actũ, quia quę actu ſunt, iam nõ mouentur, quod enim quantum eſt, non mouetur ad quantitatem, nec reliqua, quæ actu ſunt: ob id igitur cum nec actus, nec potentia ſit, non ens eſt, & inter indeterminata computandus viſus eſt.

Et motus actus quidem.
Tex. XV.

Nota quõ motus ſit ens determinatũ, & quõ non.

ARiſto. verò non eſſe indeterminatum motum docet, quamuis enim nõ ſit actus perfectus, nec ſit potentia pura, eſt actus imperfectus, qui partem potentiæ, partẽ habet actus: & quamuis talis actus difficilis ſit cognitu, verè tamen eſt. Reddit autem cauſam, quare motus ſit actus imperfectus, nempè quia ens in potentia, cuius actus ipſe motus eſt, imperfectũ quid eſt.

Obiectio. Sed obijcies, hoc pacto quælibet forma ſubſtantialis eſſet imperfectus actus, quia eſt materiæ imperfectæ.

Solutio. Reſpondetur, ſenſum Ariſtotelis eſſe, actum hunc, puta motũ, eſſe imperfectũ, quia id poſſibile, quod per talem actum fit in actu, imperfectum eſt, & inconſummatum ita, vt non ſumat ſolùm poſſibile, ſeu ens in potentia, ſed ſimul cum ipſo motu, puta calefaciens, frigefiens: talia enim entia actu imperfecta ſunt, cum nõdum terminum attigerint: ergo & ipſi actus, puta motus imperfecti ſunt.

Mouetur autem, & mouens.
Tex. VXI.

Nota de cõnexione huius textus cũ ãtecedentibus.

VArijs modis hic textus, & connecti antecedentibus, & exponi ſolet. Crediderim ſenſum eſſe, vt Ariſt. velit explicare cuius ſubiecti ſit motus actus: & quia in te-dit docere, quòd per ſe eſt actus mobilis, vt mobile eſt, præſupponit, quòd mouens etiam mouetur, ſed non qua ratione mouens eſt, niſi per accidens: vt autem mobile eſt, per ſe mouetur.

Mouens inquãtũ mouens mouetur non p̃ ſe, ſed p̃ accidens.

Explicat igitur, quod mouens ſit hoc, quod mouendo moueatur, & quomodo per accidens, vt tale eſt moueatur. Dicit, illud mouens mouendo moueri, quod aptum eſt moueri: quod propter mouentia immaterialia dicitur, quæ cum non ſint apta moueri, nec in potentia ad motum, mouent, ſed non mouentur. Addit autem quòd iſta, quæ moueri ſunt apta, quando non mouentur, dicuntur quieſcere: non moueri enim in his, quæ in potentia ſunt ad motum, quieſcere eſt.

Quę ſint, q̃ mouẽdo mouẽtur, & q̃ non.

Hęc autẽ verba exiſtimo ſenſum hunc facere, quòd illud agens mouendo mouetur, quod mouere, & quod quieſcere eſt aptum, & hoc eſt propter cœlos, qui mouent aliquando alterando, & non alterantur, licèt enim localiter moueantur, non tamen omni motu mouentur, ſicut omni motu mouẽt: ecce igitur, quid mouẽs ſit, quod mouendo moueatur.

Cœlum agit alterando, & non alteratur.

Explicat modo, quomodo per accidens moueatur, & non per ſe: quia mouens, vt mouens ſolum agit in aliquod mobile, vt tale, & ſic agere mouere eſt: at quia nõ agit, niſi tangendo ipſum mobile, hinc ratione tactus prouenit, quod moueatur. Cum igitur mouens, vt mouens non moueatur, fit vt motus ſit per ſe actus mobilis, & ſi eſt mouentis, id eſt per accidens, & vt ipſum mouens mobile eſt.

Quomodo intelligẽdum ſit, mot' eſt actus mobilis, vt mobile eſt, eſt vt in ſubiecto.

Omnes ferè hic exiſtimant eſſe nouam aliam definitionem motus hanc: motus eſt actus mobilis, vt mobile eſt. ſed profectò mihi non placet, imò dico Ariſtotelẽ ſolùm hic concludere, quod eſt motus in mobili, vt in ſubiecto. Præterea, quia ſi illa eſſet definitio, eſſet mala: quia motus etiam eſt actus agentis, & mouentis, vt mouens eſt, & eſt in potentia actiua ſolùm: ergo hic docemur, motum eſſe actum mobilis, vt ſubiecti: & tota expoſitio huius textus eſt conſideranda.

Accidit autem hoc tactu. Tex. XVII.

Motus eſt in mouēte per accidens.

ISta priora verba ſunt cōtinuanda cum ſuperioribus, vt cum dixerit motum eſſe in mobili, dicat modò, quòd per accidēs eſt in motiuo, & mouente, quatenus tactu agendo patitur. Nec intelligas, quòd idē motus eſt tunc in mobili, & in mouente quod per accidens mouetur: ſunt enim duo diuerſi, vt cùm ferrum candens agit in aquam, alio motu mouetur aqua, puta calefactione, alio ferrum, puta frigefactione, vt alibi dicendum eſt.

Ratio cur mouens, vt mouens nō moueat.

Statim ſubdit rationem, quare mouēs, vt mouens non mouetur: nempè, quia mouens, vt tale, ſemper eſt in actu ſecundum aliquam formam, aut hanc, id eſt, ſubſtantialem, aut talem, id eſt, qualitatem, aut tantam, id eſt, quantitatem, quæ forma eſt principium motus cum mouēs mouet: mobile verò eſt in potentia ad talem formam: ſed motus eſt actus exiſtentis in potentia: eſt ergo ipſius mobilis. Maiorem oſtendit exemplo: homo actu facit ex homine in potentia, hominem actu, ſimiliter calidum in actu facit ex potentia calido, calidum actu.

Nota. Obſerua verbum illud, moueatur, legendum actiuè, moueat.

Caput tertium.

Et quod dubitatur. Tex. XVIII.

Aggreditur Ariſt. probare motū nō eſſe in mouēte, ſed in mobili

EX prædictis dicit ſolutum eſſe dubium, nempè motum eſſe in mobili, vt in ſubiecto. quod declarat. Motus, inquit, eſt actus huius ab hoc, id eſt, motus duo habet in ſe: eſt quidem actus, ſed ab vno procedit vt à principio: in altero recipitur, vt in ſubiecto: mouentis eſt actus tanquàm principij, mobilis verò vt ſubiecti.

Ex quo infertur vnum eſſe actum vtriuſque, nempè mouentis, & moti, ſed ratione diuerſum: nam potentia mouentis, & moti diuerſa eſt: mouentis enim potentia eſt poſſe mouere, & actiua: moti verò poſſe moueri, & paſſiua. Ille igitur actus, vt per eum mouens, quod poterat mouere, mouet, actio eſt: vt verò per ipſum motum mouetur, paſſio eſt, tamen re vnus actus eſt, licèt ratio, & ordo duplex ſit, ſicut idem eſt ſpacium duorum ad vnum, & vnius ad duo, ratio diuerſa eſt: nā duorum ad vnum dupla eſt proportio, vnius verò ad duo, ſubdupla: ſimiliter idem eſt ſpacium accliue, id eſt, ſurſum, & decliue, id eſt, deorſum, ſed ratio diuerſa: ita idem motus, & actus mouentis, & moti, ſed ratio diuerſa ex parte illius actio eſt, ex parte verò huius, puta moti, paſſio.

Habet autem dubitationem rationalem. Tex. XIX.

Diſputat in vtranque partem, & 1. probat non eſſe eundem actū mouentis, & mobilis.

CIrca id, quod dixerat, nempè eundem eſſe actum agentis, & patientis, modò logicè pro vtraque parte, probabiliterq; diſputat. Primò probat, quòd non ſit vnus actus vtriuſque, duplici ratione: Prior eſt, agentis actus eſt actio, patientis actus paſſio eſt: ſed actio, & paſſio non ſunt idem, nec ipſum agens, nec patiens: ergo non eſt vnus vtriuſque actus.

Prima ratio. Secunda.

Secunda: finis, & effectus actionis eſt alius à fine paſſionis: ergo non ſunt idem actus. antecedens patet: finis enim, & effectum actionis eſt factum ipſum: finis verò paſſionis eſt effectus, id eſt, receptum: differt autem factum à recepto: ergo non eſt idem actus.

Cum igitur vtraque ſint motus.

Probat eundem eſſe actū vtriuſq;.

EX oppoſita parte argumentatur, ac probat, quòd non ſint duo actus, & motus. Vtitur aūt hac diuiſione. Si duo ſunt motus, actio, & paſſio, vel vterque eſt in agente, vel vterque in patiente, vel actio in agente, paſſio in patiente, vel ecōtra, actio in patiente, paſſio in agente, quorum nullum fieri poteſt. Ariſtot. non explicat primum membrum, quòd vterq; ſit in agente, quia ſuperius probatum eſt motum in mobili eſſe, ſaltem vnum motum in eo eſſe, ſi duo ſunt motus.

Vel actio in agente, paſſio in patiēte, vel econtra actio in patiente. Explicat primum membrum rationis.

Quartū verò excludit, vt expoſuit Themiſt, nempè, quòd paſſio in agente actio

Quartū membrū fit in patiente. Tunc, inquit, erit æquinocatio in nomine, vt actionem pro paſſione, & econtra ſumamus.

Tertium membrū Quòd ſi tertium membrum ſumamus, quòd actio ſit in agente, & paſſio in patiente, id etiam non poteſt eſſe, & probat vnico argumento. Si actio eſt in agente, cum actio ſit motus, ſicut paſſio, motus erit in agente: ergo omne agens mouetur, quod falſum eſt, vt diximus, quòd non omne agens mouetur. Cum autē motum habeat, ſequetur, quòd aliquid habens motum non moueretur: quod impoſſibile eſt, ſicut quod habeat aliquid albedinem, & non ſit album.

Si autem vtraque in moto ſunt.

Secundū membrū rationis. Secundum membrum, quod reſtabat, nempè, quod vterque actus ſit in mobili, impugnat dupliciter. Primò quòd actus alienius nō erit in ipſo: actio enim, quæ agētis actus eſt, non erit in agente: quod abſurdum videtur. Secundò quod vnum mouebitur duobus motibus tendentibus ad vnam formam, puta motu actionis, & motu paſſionis.

Et nota, quòd dicit vnius, & ad vnam formam: quia motibus ſecundum diuerſas formas poteſt vnicum ſubiectum moueri, vt ſanationis, & calefactionis motu. Præterea duo ſubiecta duobus motibus ad vnam ſpecie formam tendentibus, vt duabus calefactionibus moueri poſſunt: at vnum ſubiectum, & ſecundum vnam formam numero moueri duobus motibus fieri nequit: non igitur actio, & paſſio, ſi in mobili ſunt, duo motus eſſe poſſunt.

At irrationabile eſt duorum ſpecie.

Obiicit Ariſt. cōtra id, quod eſt dictū, vnū eſſe motū actionē, & paſſionē. Prima obiectio. Terum redit ad impugnandū hoc, quod non ſit vnus actus, probat multipliciter. Primò: quia diuerſorum vnus eſſet actus, puta agentis, & patientis, quæ diuerſa ſunt.

Secundò, ſi vnus eſt actus actio, & paſſio, docere actio, & diſciplina erunt idem.

Tertiò idem erit agere, & pati, docere, & diſcere.

Secunda. Tertia. Quarta. Quartò docens erit diſcens, & diſcens docens, & agens patiens, & econtra, cum vnus ſit actus vtriuſque.

Nota. Aduertendum eſt autem, quòd rationes ſuperiores, quibus probauit non eſſe duos motus actionem, & paſſionem ſunt veræ, & firmæ: hæ verò ſunt contra veritatem, ob id ſtatim ſoluuntur ab Ariſt. in ſequenti.

An neque alterius actum. Tex. XX.

Soluit obiectionis. Rationes has vltimas ſoluit, & duas etiam primas, quæ allatæ fuerunt contra veram determinationem, puta, quòd vnus ſit actus actio, & paſſio, iſque ſit in patiente, & mobili.

Ad 1. Reſpōdet igitur non eſſe incōueniens, vnum actum eſſe duorum, vt doctio (ſi ita licet dicere) eſt actus docentis, & diſcentis, quando talis actus nō eſt, ſic in vno quòd ab altero pēdeat. Cùm verò vnus actus eſt in aliquo ſimul, etiā eſt ab alio procedens: tunc duorum vnus poteſt eſſe actus re: ſed ratione diuerſus.

Ac ſi dicat. Motus ſic eſt in mobili, quod non ſit deciſus, & ſeparatus à mouenti, id eſt, eſt in mobili, ſed à mouente procedens, & depēdens, ob id duorum eſt vnus actus, & motus: ſed vt à mouente eſt, habet aliam rationem: vt in paſſo, & mobili eſt, rationem aliam, ſicut id, quod eſt potētia ſimul poteſt actus eſſe, ſed diuerſa ratione. At ſi vnus eſſet ratione, vt veſtis, & tunica: tunc non poſſet vnicus eſſe duorum actus.

Motus eſt actus inter duo, mouens, vt principium, & mobile, vt ſubiectum. Aduerte igitur, quòd motus eſt actus inter duo, videlicet mobile, vt ſubiectum, mouens, vt principium, nec ſine vtroque poteſt conſiſtere, ob id vnus poteſt eſſe duorum, ac ob id ſuperius ſuppoſuit mouens, & mobile ad aliquid dici.

Neque neceſſe eſt docentem diſcere. Tex. XXI.

Ad tria alia argumenta. Hinc etiā nota duo aliSolnit alia tria vltima argumenta dicens, quòd ſi vnum eſſet re, & ratione actio, & paſſio, ita vt vtriuſq; eſſet eadem eſſentialis definitio, tunc argumenta cōcluderent. At cùm ratio

qua poſſe eſt idẽ re, diuerſa ratione.

tio diuerſa ſit, licèt vnus actus ſit, non ob id tales prędicationes ſunt verę. Hęc enim non inſunt, nec competunt his, quæ quolibet modo ſunt idem, ſed quæ ſunt idem re, & ratione.

Et ponit exemplum, quomodo actio, & paſſio dicantur eadem re, ſicut à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas eadem via eſt, ſed ratio diuerſa eſt, vt eſt ab Athenis, & vt eſt à Thebis, & propter id nõ dicimus idem eſſe diſtare ab Athenis, & diſtare à Thebis: ſic nec idem ſunt ratione actio, & paſſio, nec agere, & pati, licèt vnus re ſit vtriuſque motus.

Omninò verè dicere eſt. Tex. XXII.

Nota abſolutè negandam, eſſe hanc propoſitionẽ, actio eſt paſſio.

Concludit propter diuerſitatem rationis, quę eſt inter actionem, & paſſionem: licèt motus, cui iſtæ rationes diuerſæ accidunt, vnus ſit, eſſe abſolutè negandas illas propoſitiones, actio eſt paſſio, doctio eſt diſciplina: & dicere oportet actionem non eſſe paſſionem, cùm actio ſit motus ab hoc, paſſio motus in hoc, quæ duo ratione differunt.

Quid igitur motus ſit. Tex. XXIII.

Concludit Ariſt. motum eſſe actũ potentiæ actiuæ, & paſſiuæ, ſed diuerſimodè.

Epilogat dicta, nempè quid ſit motus in generali ſe dixiſſe, & ex tali definitione facile eſſe ſingulos motus in ſpecie definire, vt alteratio actus eſt alterabilis, vt tale eſt: & augmentatio actus augmentabilis, vt tale eſt: & ſic in reliquis.

At quia in definitione motus ſuperiori non erat declaratum, de qua potentia eſſet ſermo de actiua, an de paſſiua, cum dictum eſt, motum eſſe actum entis in potentia. Conſtat autem, quòd vtroque modo illic ſumitur potentia: ob id dicit modò, quòd clarius procedet definitio motus ſic: motus eſt actus actiui, & paſſiui, vt tale vnumquodque eſt.

Simili modo ſingulas ſpecies definire poterimus: alteratio enim actus alterantis: & alterabilis, vt talia ſunt, & ſimile in alijs: & hunc exiſtimo eſſe verum Ariſtotelis ſenſum in hoc textu.

Quæſtio Prima. An motus ſit per ſe in aliquo Prædicamento, & in quo Prædicamento. An videlicet ſit qualitas fluens, vel fluxus ipſe qualitatis, & via: an ſit actio, vel paſſio, vel quid aliud?

De quo agendũ.

MVlta, quæ de Motu dici poſſent, ac ipſius ſpeciebus, ad alios pertinent Phyſicorũ libros: hìc ſolùm ea, quæ ad ipſius naturam, & eſſentiam pertinent, tractabimus.

Eſt igitur nõ parua difficultas, ad quod genus motus ſpectet, & quæ eius ſit eſſentia, quod dubium tractauit D. Thomas hic in digreſſione. tex. 22. Albertus tracta. 1. cap. 3. & Auicenna 2. libro ſufficientiæ, cap. 2. & Simplicius in præſenti.

Variæ ſententiæ circa eſſentiã mot⁹.

Sunt autem variæ de hoc ſententiæ, & omnes penè in hoc conueniunt eſſe fluxũ quendam: ſed tamen varia ratione differunt, & in diuerſis Prædicamentis collocant.

Ariſtotelis loca, quæ cauſam præbeãt dubitandi.

Dubitandi autem cauſam præbent aliqua Ariſtotelis loca inter ſe, vt videtur, non ita conſentientia. Nam in Prædicamentis motum connumerat inter ſpecies quantitatis: deinde extra prædicamenta reponit in poſt Prædicamentis. Hoc loco videtur dicere eſſe actionem, vel paſſionẽ, actum videlicet actiui, vel paſſiui. At in Metaphyſicis ait, motum eſſe quantum per accidens.

Prima opinio Auerrois.

Prima igitur opinio eſt Auerrois, hoc libro, commento 4. qui dicit motum conſiderari poſſe dupliciter: vno modo pro forma ipſa fluente ſecundum acquiſitionem partis poſt partem, vt eſt calor imperfectus, qui in acquiſitione eſt ſucceſſiuus: & iſta eſt, inquit, conſideratio vera, & ad locum præſentem pertinet, vbi res ſecundum veritatem tractatur, & ſic motus non eſt in prædicamento alio, quam vbi eſt ſua forma: nam forma imperfecta, quæ motus eſt, non differt eſſentialiter à forma perfecta: vnde fit, quòd motus ſit analogũ ad iſtas motus ſpecies, quæ ſunt ſecundum diuerſas formas Prędicamentorum, & in hoc conuenit Auerroes cum Simplicio, & cùm quibuſdam alijs Græcis, & cum Alberto.

Altero

Altero, inquit, modo motus pro via in formam conſideratur, & ſic ab Ariſtotele in prædicamentis ponitur in prædicamento paſſionis: & dicit hoc eſſe ſecundū ſententiam communem, & famoſam: ſed non ita veram. Hæc eſt eorum opinio.

Reiicitur Auer. ſententia. Primò. Sed contra hoc illud eſt. Primò, quòd ſi formaliter loqui volumus, forma fluens duo includit, formam, & fluxum: eſſet igitur ens per accidens ipſe, ſi eſſet forma fluens.

Secundò. Secundò, quia fluxus, vt fluxus, formaliter non eſt forma, cuius eſt fluxus: oportet igitur aſſignare in quo propriè ſit prędicamento fluxus, vt fluxus: atque adeò non effugitur difficultas ſi dicatur ſecundum antiquorum communem ſententiā eſſe paſſionem: ſed oportet ſecundum veritatem dicere in quo ſit prædicamento.

Tertiò. Tertiò, quia localis motus non poteſt dici forma fluens, nec ſpacium fluens, nec locus fluens, ſed eſſe ſolùm videtur ipſe fluxus per ſpacium.

Quartò. Quartò, quia generatio motus eſt, & non eſt forma imperfecta fluens ſecundū partes, cum in inſtanti acquiratur.

Solutio pro Auerroe. Ad hoc reſpondet Iandunus. quæſt. 2. quod generatio dupliciter ſumitur: Vno modo pro ipſa mutatione ſubſtantialis formæ, quæ in inſtanti fit, & ſic motus nō eſt. Altero modo pro alteratione præuia generationi: non enim eſt generatio niſi præcedat alteratio ſecundum qualitates diſponētes: & ſic eſt motus generatio pro illa alteratione, & tunc eſt ille fluxus in qualitatibus.

Ita reſpondent etiam quidam alij, qui dicunt cum ſecunda opinione ſequenti, motum non eſſe qualitatem fluentem, ſed eſſe fluxum, & tendentiam formæ imperfectæ ad perfectam.

Confutatio olutionis. Primò. Sed hæc ſolutio mihi non placet, imò generatio ipſius ſubſtantiæ motus eſt dicenda: vt in præſenti definitur motus; actus entis in potentia; & actus actiui, & paſſiui: & patet apertè: nā hic diſtinguuntur quatuor motus, quorum vnus eſt generatio, & corruptio, qui ſi pro alteratione ſumitur, non eſſet diſtinctus eſſentialiter ab ea.

Secundò. Præterea Simplicius 5. Phy. & S. Tho. dicunt quòd motus hic definitus eſt in genere latè ſumpto vocabulo, vt omnē mutationem includit.

Tertiò. Præterea, quia generatio eſt vera actio, & vera paſſio, & generare agere eſt, generari moueri: ergo motus eſt: nam eſſe actum actiui, & paſſiui eſſentialiter motus eſt: non igitur ſententia hæc videtur vera.

Sc'a opi. Gilberti. Secunda ſententia eſt Gilberti. libr. ſex Principiorum, putat motum eſſe in prædicamento actionis: quia motus eſt forma procedens, ſed hæc primò ab ipſo agente procedit: ergo motus ad actionem potius pertinet. Sed hæc opinio ſatis fuit ab Ariſto. in textu reprobata, cum motus ſit potius actus mobilis, & in ipſo mobili, non in mouente.

Tertia opinio aliorum. Alij tertiò ad paſſionem referunt, cum motus in patiente ſubiectetur.

Reiicitur vtraq; ſententia. Sed nec hæc ſententia eſt vera, quia motus tam eſt actus actiui, quàm paſſiui: nō ergo magis ad hoc genus, ſcilicet paſſionis, quàm ad illud genus actionis referri ab his debuit. Scdò. Deinde, qa motus inter poſt prædicamenta, aut in prædicamēto quantitatis collocatur: at actio, & paſſio diuerſa cōſtituunt prædicamenta. Tertiò; quia ſi paſſio eſt motus: ergo, & actio eius correlatiuū erit motus: ita erunt duo motus vnum correlatiuum alterius: quod eſt abſurdum.

Quarta opinio. Alij ſunt in quarta ſententia, nempè motum formaliter videlicet pro fluxu, & fieri, eſſe genus quoddam ſuperius actione, & paſſione.

Reiicitur hæc opi. Sed hæc ſentētia non eſt tenenda, quia tam actio, & paſſio non eſſent duo prædicamenta, quod eſt contra Ariſtotelem, & modò id verum eſſe ſupponimus: in Logica enim numerus prædicamentorum probatus eſt.

Quinta opi. Quinta opinio eſt cuiuſdam, quòd ratio prima motus non eſt forma, nec ad formam via, ſed quòd ſit actus exiſtentis in potentia: via igitur illa in formam, materiale eſt motus, & hoc videtur eſſe Ariſtotelis, qui definitione ſua non aliud eſſe motum dixit, quàm actum potentiæ, vt potentia eſt: At definitio formale rei explicat.

Ex hoc infert, quòd cum eſſe actum potentiæ non ſit vniuocum, nec vnam dicēs rationem: alius enim eſt actus actiuæ, alius paſſiuæ potentiæ, quòd etiam motus erit

erit analogus, id enim docet Ariſtoteles 7.Phy.tex.16.nec inconuenieus eſt, quòd analogum definitione definiatur analoga, vt hìc docet Simplicius. cum igitur ſit motus analogum, ait, non excogitandam in eo aliquam rationem cõmunem actioni, & paſſioni, ſed ſola eſt cõmunitas nominis. nam actio eſt actus potentiæ actiuæ, paſſio paſſiuæ, quando verò actũ potentiæ in communi aliquis ſumit, ſeù motum, analogum quid, & ſolam vocẽ communem ſumit: & idem in quouis motu particulari conſiderandum ait, vt calefactio eſt analogum ad calefactionem actiuam, quæ eſt actio calefacientis, & actus actiui, & ad paſſiuam, quæ eſt actus paſſiui, ſcilicet, paſſio, atque in cæteris motibus.

Vnde concludit, quòd actio, & paſſio formaliter ſunt motus, & quòd formaliter ſunt duo motus, & duo actus, ſed re non, niſi vnus, puta vna via in formam, & vnum medium inter agens, & patiẽs.

Hinc ait, quod ſi motum materialiter conſideremus, reducitur ad prædicamentum ipſius formæ: eſt enim ſic via in formam, vt communis dicit opinio: at ſi formaliter, vt actus eſt potentiæ, duo illa prædicamenta facit, quia ſunt duo actus formaliter actio, & paſſio, quæ vniuocè non conueniunt: alios autem, aſſerit, quod materiale eſt motus, puta viam in formã, ſeù fluxum, formale eſſe, putaſſe.

Reijcitur 5. opinio. Primò. Reijcitur hæc quinta opinio. Primò: quia ſi in motu hæc opinio diſtinguit materiale, & formale, iam faceret motum eſſe aliquid compoſitum ex duobus accidẽtibus: ex illo, inquam, materiali, & formali, videlicet fluxu, & actione, vel fluxu, & paſſione, atque adeò, nec vnum eſſet accidens, neque ens per ſe, ſed aggregatum ex duplici accidentali ratione, materialis, & formalis, vt album in concreto, & alia accidentium concreta.

Secundò Secundò. Quia ſupereſt adhuc per ſe de illo ipſo materiali difficulta, nempè de fluxu per ſe, vt fluxus eſt, ſi non eſt per ſe motus: quæ ergo res ſit per ſe, vt talis, & cuius prædicamenti: nil autem per ſe, vt talis eſſe videtur, niſi ipſemet motus: ſimul res, & de ipſo per ſe formali, ſcilicèt actione, vt actio, & paſſione, vt paſſio, cuã ſcilicet fluxu, quæ ſunt res.

Tertiò Tertiò: quia ſi formale motus eſt actio, & paſſio, ergo duo ſunt motus formaliter, nam actio formaliter non eſt paſſio, nec paſſio formaliter eſt actio: ergo in quouis motu duos ſimul eſſe motus formaliter dicemus, quod eſt abſurdum, & paradoxon, vt duos ſimul motus locales, cum res mouetur localiter: duas ſimul augmentationes formaliter, cum res augetur, & ita in cæteris: nam ſi motus eſt actio, & paſſio, & vbicunque eſt actio, eſt paſſio, & econtra: ergo vbicunque vnus erit motus, erunt duo formales motus, quod eſt abſurdum: quod abſurdum cũ concedat hæc opinio, eſt planè reijcienda.

Quartò. Quartò, ſequitur etiam hos formales motus eſſe correlatiuos, ſi ſunt formaliter actio, & paſſio, ſiquidem actio, & paſſio ſunt formaliter inter ſe correlatiua.

Quintò. Quintò; ſequitur etiam quòd motus, vt motus, non ſit res abſoluta, ſed res relatiua: nam actio, & paſſio res ſunt formaliter relatiuæ, & ſibijuuicem appoſitæ.

Sextò. Sexto: quia actio, vt actio, per ſe non dicit ſucceſſionem, cum poſſit eſſe actio in inſtanti, & ſimiliter paſſio, vt paſſio, ſed abſtrahunt à ſucceſſione, & ab inſtanti: at motus ſaltem propriè acceptus per ſe, & in ſe dicit ſucceſſionem, vt ſucceſſiuè fiat, & quod nunc mouetur antea mouebatur, & poſt hoc mouebitur, vt latè oſtendit Ariſtoles ſuperius. Ac quod agit, non eſt neceſſe, quod prius egerit, & poſt hoc etiam agat: neque quod patitur etiam patiatur poſteà, & anteà patietur, cum (vt diximus) eſſe poſſint actiones inſtantaneæ, neque in ſua intrinſeca ratione hoc per ſe includet ipſum agere, vt anteà, & poſteà ſit actio.

Septimò. Septimò: hinc etiam fit contra eãdem opinionem, motum non eſſe analogum ſuperius ad actionem, & paſſionem: quãdoquidem aliqua eſt actio, quæ propriè non eſt motus: præſertim, quia ſi concederetur eſſe quid commune ad actionem, & paſſionem, vniuocum potius cenſeri poſſet, quàm analogum: nã nõ apparet analogia actionis ad paſſionem, vel contra, nõ magis quàm inter alia quæuis correlatiua, vt patris ad filium, & contra: nõ enim vnũ propter alterum conuenier, aut per alterum, nec prius vni quàm alteri, cũ ſint correlatiua actio, & paſſio.

Octauò.

Octauò.

Octauò: quia in motu, imò etiam in omni mutatione alij ſunt, & aliter aſſignantur, & diuerſa longe ratione termini à quo, & ad quem, & id, quod pet motũ fit, vel acquiritur, quàm in actione, vel in paſſione.

Nam primò motus præſupponit mobile, quod moueatur: & in quo fit motus, vt in ſubiecto: at actis, ſeu effectis non præſupponit inquãtum talis, ſubiectum: nam etiam agens poteſt ſibi fabricare ſubiectum, & in ſubiecto poſteà operari, & agere, vt in Creatione Deus, & artifices plerique ſic parant materiam, in quam agant.

Deinde in motu ſunt hæc tria. Et qđ mouet, ſcilicet, moueus. v.g. ignis: & qđ mouetur, nempè mobile. v.g. aqua: & calor, quo aqua mouetur, quo videlicet calefit: Si actionis verò terminos conſideremus, reperiemus eſſe diuerſos: erit quidẽ ignis agens, ſed tamen aqua non eſt, quæ agitur, ſeu efficitur: eſt autem aqua, quæ verè mouetur, & fit aqua calida, ſed non mouetur aqua calida.

Et in motu locali idem reperitur: nam mobile, vtputa corpus, mouetur, ſed non dicitur fieri id mobile, puta corpus: & mouens mouet illud, ſed non dicimus mouens facere mobile.

Dicimus item agens, vt ignem facere calorem in aqua, & fieri motum in mobili: non autem moueri motum, vel mouẽs mouere calorem.

Quamobrem perſpicuè apparent alij termini à quo, & ad quem, & id quod fit, & aliter in motu, aliter in actione, & paſſione aſſignari. Non ergo dici poteſt, motum formaliter idem eſſe, quod actionẽ, & paſſionem.

Sexta opinio vera D. Tho. & cõis.

Sexta ſententia eſt D. Thomæ, & Auicennæ, quam ſequuntur multi ex diſcipulis D. Thomæ, & eſt modò communior, motum dupliciter poſſe conſiderari: Vel pro forma fluente, quæ acquiritur, & hoc modo eſt in Prædicamento ipſius formæ, ſicut & ipſa forma pmanens: Vel pro ipſa acquiſitione, & fluxu formæ, & hæc eſt vera ratio, & intrinſeca motus ipſius. Hæc ſententia quoniam & verior eſt, & Ariſtoteli conformior, à nobis erit fuſius explicanda.

Primum

Aduertendum eſt ergo primò, quòd in motu Phyſico ſunt omnia iſta, agens, patiens, (ſiue hæc, duo ſint ſuppoſita, ſiuè vnum, habens tamen rationes, & principia diuerſa, vt cum aliquid mouet ſe;) vlterius eſt forma acquiſita, eſt via, & medium, quo acquiritur, & hæc ipſa eſt motus formaliter: nec enim motus eſt agẽs, nec patiens, nec forma, ſed illa via, vt via in formam eſt.

fũdamẽtũ. In motu ſunt quatuor, agens, patiens, forma, & via ad formã.

Itaque motus formaliter eſt illa via, & medium, & operatio, qua forma acquiritur, quatenus eſt actus potentiæ, ſiuè actiuæ, ſiuè paſſiuæ, id eſt quatenus per talem viam, & operationem agens, ſiuè patiens dicuntur eſſe in actu imperfecto.

Secundũ fũdamẽtũ. Via ad formam poteſt eſſe, ſucceſſiua vel inſtãtanea.

Aduertendum ſecundò, quòd iſta via, quam formaliter dicimus eſſe motum, non eſt opus, quòd ſit ſucceſſiua, licèt enim in inſtanti ſit, adhuc medium eſt inter agens, & patiens, & id ſufficit, vt actio, vel paſſio, & motus ſit. Vnde, vt ſupra dicebam, generatio verè eſt motus, lato accepto vocabulo: quod ſi aliquando, nempè in libro 5. Ariſtoteles dicit, Generationem non eſſe motum, illic motum, non vt hic definitus eſt, ſumpſit, ſed ſtrictè, vt ſupra ex Simplicio, & S. Thoma notaui, pro motu, cuius ſubiectum eſt aliquid in actu perfecto, & præterea habens contrarium aliquod, quod reſiſtit introductioni illius formæ, qualis motus eſt alteratio, augmentatio, & latio.

Tertium fũdamẽtum. Quadruplex diuiſibilitas in motu.

Tertiò aduerte, vt deueniamus ad motum propriè dictum, in ipſo eſſe quadruplicem diuiſibilitatem, ex quibus videndum eſt, quænam inſint ipſi per accidẽs, vt illis excluſis remaneat propria, & intrinſeca ratio motus.

Prima.

Prima diuiſibilitas eſt, quam poſſumus vocare ſubiectiuam: cum enim motus accidens quoddam materiale ſit, non poteſt non extendi ad extenſionem ſubiecti in quo eſt, & de hac diuiſibilitate agit Ariſto teles 6. Phyſic. à text. 33. vſque ad 36., hãc certum eſt, ipſi per accidens competere, vt & cæteris accidentibus quare non erit ipſius ratio formalis.

Secũda.

Secunda eſt, quæ ſumitur ex ſpatio, vt prima pars motus ſit illa, quæ fit in prima parte ſpacij: & quod dico de ſpatio in motu locali, dico etiam de latitudine illa intenſiua in qualitate, & extẽſiua in quantitate. Et hæc etiam diuiſibilitas, non eſt

dubium,

dubium, quin non ſit ratio formalis motus:datur enim illa, & in ſpatio,& qualitate ante, & poſt omnem motum, & de hac agit Ariſtoteles 4.Phyſic.tex.99.

Tertia. Tertia eſt,quæ eſt propria motus, nempè ſucceſſio illa, vel acquiſitio ſucceſſiua diuerſorum ſituum in latitudine, vel terminorum in qualitatibus, & quantitatibus, quam eſſe ab illa ſecunda diſtinctam eſt manifeſtum,cum illa poſſit ſine hac reperiri,& hæc eſt,quam dicimus, intrinſecè eſſe motũ, de qua agit Ariſtoteles hic.

Quarta. Quarta eſt ſucceſſio motus penes moram, vt ſit vnius horæ vel duarum, &c. & hæc eſt formaliter tempus, quam eſſe ab illa tertia diſtinctam eſt manifeſtum: acquiſitio enim ſucceſſiua eiuſdem ſpatij, vel qualitatis modò ſit in hora, modò in duabus horis, &c. v. g. vt hõ egrotus in duabus, vel tribus horis ſanat, & ſimile. cũ ergo illa diuiſibilitas ſit eadẽ mora variata, non eſt dubium quin diſtinguatur: & de hac agit Ariſtoteles 4.Phyſic. à text. 100.vbi hanc moram cõſtituit eſſe tẽpus.

Quartũ fundamẽtum. In quo ſint prædicamento ille diuiſibilitates. Quartò aduerte illam primam diuiſibilitatem eſſe in prædicamento quantitatis, vt manifeſtum eſt. Secunda verò, ſi eſt latitudo ſpatij, eſt in eodem prædicamento quantitatis. At ſi eſt latitudo in qualitate cum ſit modus quidam ipſius,erit reductiuè in qualitate. Quarta autem quoniam habet propriam, & completam rationem entis,& eſt diuiſibilitas diſtincta à cæteris debet habere ſedem propriam, vnde conſtituit propriam ſpeciem quantitatis. vt videre eſt in Prædicamentis & 5. Metaph. c.de quantitate.At tertia illa diuiſibilitas, licèt ſit à cæteris diſtincta, non tamen habet completam rationem entis, vnde non poteſt eſſe diſtincta ſpecies quantitatis.

Quintũ fundamẽtum. Quod requiratur eſſe rem perfectã, vt faciat ſpeciem in aliquo prædicamento. Pro quo quinto aduerte, vt aliquid faciat ſpeciem in prædicamento, non ſufficere vt habeat propriam rationem illius prædicamenti à cæteris diſtinctã: habent enim materia,& forma, tñ non ſunt ſpecies ſubſtantiæ. ſed prætereà oportere, vt habeat eſſe completum, vt non ſit pars, vel via, vel modus alterius. Hinc ergo differunt mora illa temporis, & ſucceſſio motus: quòd mora illa in ratione moræ non eſt via ad aliud, nec pars alterius, ſed paſſio:eſſe autem paſſionem non tollit rationem ſpeciei: at verò motus, licet habeat illam propriam diuiſibilitatem, tamen quia illa eſt in ratione viæ, eſt in ratione entis imperfecti, vnde non poteſt conſtituere nouam ſpeciem prædicamentalem.

Sextum fundamẽtum. Quomodo conciliẽtur loca Ariſtotelis. Sextò aduerte hinc conciliari loca Ariſtotelis. Hic enim videtur tribuere veram diuiſibilitatem propriam quantitatis, at in Prædicamentis cap.de quantitate, & in 5. Metaphyſicæ cap. de quanto, ait eſſe quantum per accidens,quod rectè factum eſt: hic enim, quia agebat de diuiſibilitate abſtrahendo ab ente perfecto,& imperfecto, eam illi tribuit: at verò in illis locis,quoniam quærit eam diuiſibilitatem, quæ requiritur ad conſtituendam nouam ſpeciem, & hanc non habet motus, niſi per accidens à ſubiecto,ſpatio, vel tempore, ideò illum connumerat inter quanta per accidens.

1. Concluſio. His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Motus intrinſeca ratio eſt eſſe viã ad formã, ſeu fluxũ formæ,quæ ſi ſit ſucceſſiuè, erit propriè motus,ſi in inſtanti erit mutatio.

Primò. Quod ergo ſit ille fluxus, & via ad formam ex dictis maximè in tertio notabili manifeſtum eſt, cum illa diuiſibilitas, & fluxus formæ nullius alterius rei poſſit eſſe propria,& neceſſe ſit aſſignari cuius ſit.

Secũdò. Et ex communi etiam modo cõcipiendi:omnes enim motum cum fluxu, quodam à termino ad terminũ intelligunt.

Tertiò. Et prætereà impoſſibile eſt ad terminũ peruenire, niſi via præcedente, nec aliud poteſt intelligi, quàm per viam ad terminum accedere, ſaltem ratione diſtinctam: nam aliud eſt ire,aliud peruenire.

2. concluſio. Secunda concluſio. motus propriè dictus, prout diſtinguitur à mutatione intrinſecè,& eſſentialiter includit, quòd ille fluxus ſit ſucceſſiuus,& nõ inſtãtaneus.

Primò. Probatur primò. Nam aliàs peto de illo fluxu formaliter, an habeat eſſe permanens, vel ſucceſſiuum. Si ſecundum,habeo intentum. Si primum contra, ſequeretur id, quod habet totum ſuum eſſe ſimul,& eſt permanens intrinſecè,poſſe extrinſecè recipere contradictorium ſuæ eſſentiæ:quod mihi magis videtur implicare, quàm id, de quo diſputat Ariſtoteles primo de cœlo,à text.110. Implicare, videlicet, vt quod eſt incorruptibile per naturam, extrinſecè poſſit corrumpi.

Secundò. Secundò, id per quod aliquid à cæteris eſſentialiter differt, per id etiam formaliter conſtituitur, ex Porphyrio in cap. de Differentia: ſed in nullo poſſumus fingere differre motum à mutatione inſtantanea, niſi per hanc ſucceſſionem: ergo. Probatur minor: non enim differt in diuiſibilitate ſubiectiua: habet enim eandem illuminatio: non in diuiſibilitate latitudinis, quòd videlicet motus ſit via ad rem habentem latitudinem, eſt enim idem in illuminatione, quæ tamẽ propriè eſt mutatio: non in ſucceſſione temporis. probaui enim iam illam eſſe extrinſecam motui: ergo. non etiam in diuiſibilitate intenſionis formæ, ſeu graduum, qui acquirũtur: nam etiam hoc cernimus in illuminatione: ergo ſupeſt vt in hoc ſolo diſtinguatur motus à mutatione, quòd in illo fluxus ipſe eſt ſucceſſiuus intrinſecè, at in mutatione inſtantaneus.

Tertio. Tertiò accipiamus hanc ſucceſſionem, quam dicunt eſſe extrinſecam, & ſeparemus illam à motu, ſeu fluxu, quæro, An eſſet ſic conſiderata mutatio propriè dicta: & hoc non, vt ſupponimus. Aut eſſet inſtantanea, & ſic rurſus eſſet propriè dicta mutatio. Aut abſtraheret à ſucceſſione, & inſtantaneo, & tunc eſſet mutationis tertia quædam ſpecies, nec ſucceſſiua, nec inſtantanea. Prætereà ſi motus propriè dictus abſtrahit in ſua ratione à ſucceſsione: ergo etiam mutatio propriè dicta abſtrahet ab inſtantaneo: quare rurſus relinqueretur eadem prorſus intrinſeca ratio mutationis propriè dictæ, & motus propriè dicti: quod eſt abſurdum, & falſum igitur per fluxum abſtrahendo in vniuerſum à ſucceſsiuo, & inſtantaneo, explicatur eſſentia ipſa motus in communi, lato accepto vocabulo, quæ poſteà per ſucceſsiuum contrahitur ad motum proprium, & per inſtantaneum contrahitur ad mutationem propriam: nam ſicut inſtans, & tempus differunt ſpecie, ita etiam motus propriè, & mutatio propriè, licèt in communi conueniant.

Obiectiones contra poſitã ſententiam. Sunt tamen præcipua quædam dubia, & obiectiones aliquot contra hanc communem opinionem, quas oportet diſſoluere. Prima obiectio. Actio etiam ipſa agenti eſt ſucceſſiua, & paſſio, ſcilicet, ipſo agente, & patiente: ergo iam erunt tres fluxus, vnus formæ, ſeu ſpatii, qui eſt motus, alter actionis, alter paſſionis, & ita erunt tres fluxus.

1. Obiectio.

Solutio. Reſpondendum eſt, quòd eſt ſolus vnus fluxus formæ, ſeu ſpatij formaliter, qui eſt ipſemet motus, à quo extrinſeca denominatione denominantur ſucceſſiua hæc omnia: & mouens mouere dicitur ſucceſſiuè, & mobile moueri ſucceſſiuè, & formam fieri ſucceſſiuè ſeu ſpatiũ pertranſiri, vel acquiri ſucceſſiuè, & agens producere formam ſucceſsiuè, & patiens recipere formam ſucceſsiuè. & ipſum motum eſſe ſucceſsiuum: ſed motus quidem formaliter, & intrinſecè: alia verò extrinſeca ab ipſa denominatione: ac de his hactenus.

2. Obiectio. Secunda obiectio. Videtur aliud eſſe fluxum formæ, aliud verò eſſe viam in formam ipſam. nam ſi formalem rationẽ ipſam per ſe ſpectemus, via eſt antè terminum ſaltem natura prior: nam eſt ad terminum: & ita via ad vbi, et ad calorem ideò erit ante calorẽ, & ante ipſum vbi, quod acquiritur, ſaltem natura: at fluxus formæ videtur quid conſequens ad formam, & eſſe poſterius natura: nã vt aliquid fluat, oportet prius ſit, & ſi non ſit, fluere non poteſt.

Solutio. Reſpondeo. Duplex eſt fluxus formæ, ſeu duobus illum modis poſſumus imaginari. Vnus modus eſt, ſicut fluit aqua, oleum, vel butyrum liquefactum, & hoc modo prius eſt forma, & deinde fluxus, vt in argumento obiiciebatur, ſiuè fluat motu locali, ſiuè fluat deficiendo paulatim. Alter modus eſt, vt ſit fluxus formæ, ſicut dicimus fluxum ſpecierum viſibilium ex obiecto, fluxum luminis ex luminoſo, in quo vna ſpecies poſt alterã emanat, & ſit, in priori natura hæc illam præcedit per ſpacium ſe diffundendo, & vnum lumen poſt alterum, licèt in eodem inſtanti temporis, ſicut etiam eſt fluxus ſonus ſucceſſiuus, & fluxus etiam odoris per mediũ, & talem fluxum poſſemus commodè vocare acquiſitionem formæ ſucceſſiuam, ſiuè emanationem ſucceſsiuam: hic autẽ via ipſa eſt ad formam, & ante ipſam formam, ſaltem natura prior, & talis formæ fluxus, eſt motus. Et nota ſolutionem.

3. Obiectio. Tertia obiectio. In motu locali apparet quidem eſſe viam ad vbi, quod per illum

acquiritur:ſed non apparet, ſi fluxus ſit, cuius rei ſit fluxus:non enim mobilis, neque ſpatij, nec vbi, nec loci fluxus, nam hæc omnia ſunt permanentia, vel in inſtanti acquiruntur: ergo non uidetur hic ſaltem motus eſſe fluxus,ſed uia ad terminum,uidelicet ad ubi. Confirmatius ſit, quia fluxus dicit ſucceſsionem:at generatio fit in inſtanti: ergo generatio non eſſet fluxus, ſed ſolùm uia ad formam ſubſtantialem.

Solutio. Reſpondeo. Non omnes motus habẽt eandem rationem fluxus,ſed ut differunt natura, ita & fluxu. Dicimus ergo motum localem eſſe fluxum non formæ alicuius: ſed termini ſucceſſiuam eſſe acquiſitionem,alterius, inquã, & alterius vbi, atque adeò vbicationem ipſam paulatim ſuccedere, & fieri ſucceſſiuè. Poteſt autem hic fluxus propriè vocari, fluxus per ſpatium, ſicut alij motus, fluxus per formã. Sed in hoc differunt, quòd in illis acquiritur forma, & manet acquiſita, & augetur eadem, vel contrà aucta minuitur: at in hoc fluxu terminus acquiſitus, videlicet, vbi, non manet: ſed corrumpitur,& ad aliud tranſitur.

4. Obiectio. Quarta obiectio. Fluxus dicit ſucceſsionem:at generatio, & cõruptio fit in inſtanti:ergo generatio, & corruptio nõ eſſet fluxus, & ita non eſſet motus, ſi motus eſt fluxus.

Solutio. Reſpondeo. Quòd (vt anteà diximus,) motus propriè acceptus dicit ſucceſsionẽ: at motus largè, vt complectitur mutationes etiam inſtantaneas, non dicit ſucceſſionem, ſed abſtrahit à ſucceſsione, & ab inſtãti. Diximus autem generationem, & corruptionem eſſe quidem motus largo accepto vocabulo, vt ſunt actus entis in potentia, ſed non ſtrictè, cum fiant in inſtanti. Ita ergo nunc dicimus fluxum eſſe duplicem,& ſucceſsiuum in motu propriè dicto,& fluxum inſtantaneum, quæ eſt illa emanatio inſtantanea,ſeu acquiſitio inſtantanea in mutationibus,ſeu motibus impropriè dictis,qualis eſt generatio, & corruptio: ac de his hactenus.

An actio ſit in agente, & quæ ipſa res ſit actio. Quæſt. II.

Senſus quæſtionis. NOn eſt hic quæſtio de actione immanente, hanc enim certum eſt non eſſe extra ſuum principium effectiuum, quales ſunt volitiones,& cognitiones,quæ in ipſis ſiſtũt potentijs: ſed eſt quæſtio de actione tranſeunti, puta de actione,per quam fit mutatio ſubiecti exterioris, vt de calefactione, qua calefit aqua, an ſit talis actio in igne, an in aqua,quæ patitur,ſimiliter de alijs huiuſmodi actionibus.

Circa hoc tres exiſtunt præcipuè ſententiæ. Prima eſt quorundam Thomiſtarum, qui putant in agente eſſe quatuor: eſt videlicet ipſa ſubſtantia,puta ignis: eſt virtus actiua,nempè calor: eſt relatio ad ipſum paſſum: & eſt entitas inter ipſam virtutem actiuam, & relationem,quæ entitas abſoluta eſt fundamentum relationis,& talis eſt actio,quæ in agente eſt. Vnde primùm eſt ipſe ignis: ſecundò virtus, ſcilicet calor:tertiò ipſa actio quæ eſt fundamentum relationis ſuperuenientis. 1. Opinio

Primum argumentum huius ſententiæ eſt ex Ariſt. 8. Phyſic. tex. 15. quòd ſi Deus de nouo produceret mũdum, quod mutaretur. Eſt igitur argumentũ. Si Deus producendo mundum mutatur ſecundũ Ariſtot. ſententiam: ergo aliquid in ſe recipit, non videtur quod hoc ſit, niſi ipſa actio:eſt ergo actio in agẽte:ſi nihil enim reciperet, non mutaretur. 1. Ratio huius opinionis.

Secundũ. Sit vnus ignis,qui comburat duo ligna, tunc vel eſt vna actio vel duæ: dicere quòd duæ,videtur abſurdum, cùm vnicum ſit agens: ſi verò vna,ergo eſt in agente:ſi enim in patiente eſſet,non vna, ſed duæ eſſent, cum ſint duo paſsiua. 2. Ratio.

Tertiũ. Eſſe agens,eſt effectus formalis ſicut eſſe album:ſed eſſe formale non eſt, niſi à forma inhærente: ergo agens non diceretur, niſi per actionem ſibi inhærentem, ſicut nec eſſe album, niſi per albedinem in ſe. 3. Ratio.

Quartũ. Cuius eſt potẽtia, eiuſdem eſt actus:ſed potentia, & virtus actiua eſt in ipſo agente:ergo etiam actio ipſa 4. Ratio.

Quintũ. Perfectio eſt in eo, cuius eſt 5. Ratio.

perfectio, ſed actio eſt perfectio agentis: ergo eſt in ipſo. Hæc ſunt argumẽta præcipua pro hac ſententia.

2. Opinio. Secunda ſententia eſt Scotiſtarum, qui dicunt in agente eſſe duas relationes. Vnã ad ipſum effectum, vt ignis ad calorem, & aquę ad frigiditatem: alia eſt relatio ipſius agentis ad ſubiectum patiens: dicunt hanc relationem poſteriorem eſſe actionem, quæ in ipſo agente eſt.

1. Rõ pro ſecunda opinio. Mouentur ad hoc: quia actio, & paſſio formaliter relatione diſtinguuntur; ergo actio formaliter relatio ipſa eſt. nam motus eſt in paſſo, vt in ſubiecto: ſed actio, quæ relatio eſt, & cauſa illius motus, in agente eſt, ſicut etiam paſſio, quæ relatio eſt etiam, in patiente eſt: hæc eſt horum opinio.

3. Opinio. Tertia opinio eſt communis Thomiſtarum, quam habet Sonzi. 5. Met. q. 37. dicunt quòd actio dicit fluxum formæ qui motus eſt formaliter, relationem tamen agentis, minus principaliter, & in obliquo: vnde conſtituunt iſta, quòd forma ſi conſideretur in eſſe quieto, dicitur aut qualitas aut quantitas, aut vbi: ſi verò vt eſt in fluxu, & tendentia ex imperfecta ad perfectam, & ſic eſt motus: ſi verò conſideretur vt eſt in fluxu, ſed cum relatione agentis ad paſſum, actio eſt, cum relatione autem paſſi, & recipientis, paſſio.

Dicunt igitur, quòd actio ratione motus, in patiente eſt; ratione verò relationis in agente.

Differt hæc opinio à ſecunda præcedenti, quòd ſecunda actionem principaliter, & formaliter dicit eſſe relationem agentis: iſta verò principaliter, & formaliter motum, ſecundariò, & ex connotatione, relationem importat.

1. Rõ pro 3. opinione. Mouentur ad hoc: quia cum actio, & paſſio vna ſint res, eadem inquam qualitas, vel quantitas, idemve motus niſi relationes importarẽt, diſtingui inter ſe nõ poſſent: conſtat autem diſtingui, cum ſint duo prædicamenta diuerſa. Hæ ſunt opiniones præcipuę, fideliter expoſitæ.

4. ſententia auctoris. 1. Concluſio. Sit prima concluſio. Motus non dicit rationem vnam communem actioni, & paſſioni, ſi motus formaliter ſumatur.

Primum fundamẽtum. Aduertẽdum enim eſt, quod hæc quinque ſunt in quauis actione conſideranda. Agens, Patiens, Forma quæ fit: fluxus formæ, & Reſpectus, ac relationes variæ, inter hæc conſequentes, quocunque inter ſe modo conferantur, vt agentis ad formam, vel ad patiens, vel ad fluxum formæ, uel contrà: item horum, & aliorum inter ſe varia ratione.

Probatur autem concluſio præſertim contra tertiam opinionem, quæ communis eſt Thomiſtarum. Si actio, & paſſio dicunt vnum, & eundem motum formaliter, tunc vel talis motus eſt formale actionis, & paſſionis, vel illa relatio agentis, & patientis: ſi motus eſt, ergo non differunt formaliter, nec ſunt duo prædicamenta diuerſa: ſi relatio eſt, ergo iam actio, & paſſio ſunt relationes eſſentialiter, quod eſt falſum, & ipſi multum abhorrent: nõ ergo motus formaliter vnus, & idem eſt actioni, & paſſioni. Probatur con cluſio cõtra tertiã opinionem. Primò.

Secundò. Si actio, vel paſſio dicunt ſimul motum, & relationem determinatè ipſum motum: ergo iam non ſunt conceptus ſimplices generaliſſima illa, cum in conceptum motus, & in conceptum relationis reſoluantur. Secũdò.

Tertiò contra Scotũ. Si actio, & paſſio formaliter ſunt motus: ergo non ſunt relatio, relatio enim motus non eſt. Tertiò.

Quartò. Relatio agentis ceſſante actione: ergo illa non eſt actio: quòd ſi dicant, quòd talis relatio non eſt actio: dicas, ergo non tantùm relatio, illa actio erat formaliter. Quartò.

Secũda concluſio. Actio, & paſſio ſunt realiter quidem res eadem, videlicet vna via, & operatio, & fluxus ſeu ipſa forma fluens, ac etiam permanens, res denique facta, & in altero recepta, tamen ratione duplex eſt. vt enim agentis eſt, actio: vt patientis eſt, paſſio dicitur, & hæc concluſio nota eſt ex præcedenti. Nam hęc conſideratur, vel vt procedit ab agente, & ſic eſt actio eius: vel vt recipitur in recipiente: & ſic eſt paſſio. Hæc autem concluſio eſt expreſſa Ariſt. in text. 2. concluſio.

Tertia concluſio. Actio hæc, de qua loquimur, eſt in patiẽte per ſe, in agente verò per accidens: loquimur autem tanquã in ſubiecto. Hæc concluſio ſatis eſt nota in textu, & ex ratione Ariſt. Si enim actio eſſet in agente, tunc omne agens moueretur: actio enim motus eſt: id autẽ apertè eſt falſum. 3. concluſio.

De-

Nota Declaratur tamen concluſio. cum dicimus, agens per accidens moueri, non ſem per intelligas, quòd illo motu, quo mouet, ſed diuerſo, v.g. Cum ferrum candēs agit in aquam, mouetur non illo motu, quo agit: nam per calefactionem agit in aquam, & hæc in aqua eſt, per frigefactionem verò quæ in ipſo eſt, ab aqua mouet, vnde vt patiēs eſt, motum in ſe habet: aliquando accidit, quòd eodem motu quo mouet, moueatur, ſed per accidens, vt cū quis mouet ſe ipſum.

4. Cōclu. Quarta concluſio. Ad hanc actionem dictam, & paſſionem conſequitur quædā relatio agentis ad paſſum, & ad rem factam, & viciſſim patientis ad vtrunque, & contrà: quæ etiam iiſdem nominibus actionis, & paſſionis ſignificari ſolent, quæ non tàm actio, & paſſio dici deberent, quàm relatio actionis, & paſſionis: certū enim eſt oriri viciſsim inter hæc reſpectus, & relatiōes, ſeù habitudines quaſdā inter ſe, cum non eodem modo ſe habeāt inter ſe, ſicut antea.

Reſponſio ad argumenta 1. opinionis ad primum. Per hæc facile erit ad argumenta reſpōdere. Ad primum primæ opinionis reſpondeo, quòd non dicit Ariſt. quòd illo motu quo Deus faceret mundum moueretur, ſed quòd alio: quia ipſe putabat, ꝙ vt de nouo ageret, oportebat mutari voluntatem ipſius, vt de nouo vellet aliqd, vnde textus nihil contra nos. Verum eſt quod in eo decipitur Ariſtot. quia etiam ſi de nouo faceret, vt re vera fecit, non ob id mutatus eſt: nam ab æterno voluntatem illam habuit, & ex æterna voluntate tunc faciendi mundum proceſſit mundus in tempore, ſed de hoc aliàs dicendū.

Ad ſecundum. Ad ſecundum dico, quòd ex parte paſſibilium ſunt duo actus, & duæ potentiæ, ob id duæ paſsiones, at ex parte agentis vnica potentia, & vnus proceſſus, proptereà vna eſt actio non enim opus eſt, quòd inſit actio agenti, vt dicatur vna, ſed quòd ab vno agente ſic procedat.

Quàmuis nihil vetat ibi duas dicere actiones, vel totales, ſi ſeparata eſſent ligna, vel partiales, ſi ſunt coniuncta, ſiquidem diuerſos numero calores vtrobique producit, & diuerſis motibus alterationis ſaltem partialibus.

Ad tertium. Ad tertium dico, quòd eſſe agens, & agere, non eſt omnino formalis denominatio, ſicut eſſe album, tamen eſt denominatio formalis non habentis in ſe formā, ſed formæ ab ipſo dimanantis, & procedentis, & à tali forma denominatio ſumi poteſt, & ſi non inhæreat denominatio, vt etiam in textu dixit Ariſt.

Ad quartum. Ad quartum dico: cuius eſt potentia, eiuſdem & actus eſt, ſed non quòd ſemper illi inhæreat, ſed quòd inhæreat, vel ab ipſa procedat.

Ad quintum. Et ſimiliter reſpondetur ad quintum, non enim opus eſt, quòd omnis perfectio ſit interna, quamuis aliqui dicant actiones tranſeuntes non eſſe perfectiones agē tium: ſed mihi non placet. nam in vniuerſum actus agentium naturalium ſunt etiam perfectiones, vel certe viæ ad perfectionem ſuam: naturalis enim actus perfectio eſt, & hæc omnia ex ipſo Ariſt. deducuntur. Verum eſt autem, quòd ſi actus agentis non tenderet ad propriam perfectionem acquirendam, ſed ad perficiendum aliud ſubiectum, quod quidem poſſet accidere cū res in ſe eſſet omninò perfecta, vt in perfecto artifice aliquid operante, vt etiam in Deo mundum fabricāte, & gubernante contingit: tunc per talem actionem non perficeret ſeipſum, ſed aliud, nempè opus, quod facit, atque ita Ariſtot. 6. Ethic. concedit prudentiam ab arte in eo differre, quòd prudentia ſeipſam perficiat, ars verò alia à ſe, & res quas facit: & ex dictis liquet ſolutio ad aliarū opinionum fundamenta.

An motus diſtinguatur à ſuo termino. Queſt. III.

Diximus motum eſſe viam in formam aliquam, puta qualitatem, quantitatem, ſubſtantiam, & locum: modò dubitatur, an talis via ſeù fluxus, & motus ab ipſo termino, & forma in quā tendit, diſtinguatur.

1. Opinio. Et circa hoc eſt prima ſententia Pau. Ven. dicentis motum eſſe entitatē quandam ſucceſsiuam, abſolutam, realiter diſtinctam ab ipſa forma, vt calefactio eſt entitas realiter diſtincta à calore, & ſubiecto, & non eſt relatiua, ſed abſoluta, & ſucceſsiua, quæ non permanet, quando forma eſt acquiſita: idē dicit de motu locali,

cali: eſt enim entitas à mobili realiter diſtincta: ſimiliter generatio, & corruptio ſunt entitates realiter à formis diſtinctæ, licèt non ſint ſucceſſiuæ.

1. Ratio. Hæc ſentẽtia probatur. Primò: motus eſt quid ſucceſſiuum reductiuè ad prædicamenta pertinens, at ipſi termini ſunt formæ permanentes ad prædicamentum pertinentes per ſe: non ergo idem eſt motus cum ipſis.

2. Ratio. Secundò. Ipſa forma manet motu ceſſante, & tranſacto: ergo motus non eſt forma.

3. Ratio. Tertiò. Motus eſt cauſa, & via in formam ſeù formæ fluxum: ergo non eſt ipſamet.

2. Opinio. Secunda ſententia eſt ferè communis Realium, dicunt motum eſſe quidem realiter diſtinctum à forma, ſed eſſe entitatem relatiuã: vnde fluxus formæ, qui motus eſt, non eſt aliud, quàm relatio formæ imperfectæ tendẽtis in perfectam, duasque relationes conſtituunt, & imperfectæ formæ, & perfectæ adinuicem.

3. Opinio. Tertia ſententia eſt Nominalium, qui motum à forma non diſtingui putant, ſed calefactionem eſſe ipſum calorem, & motum ipſam rem, & terminum, & motum localem ipſum mobile, quod mouetur: ac propterea propoſitiones, quibus iſta inuicem affirmantur, veras eſſe docent.

1. Concluſio. Sit ergo prima concluſio. Iſta via, & motus, quantum ad tres eius ſpecies, puta quantum ad alterationem, augmentationem, & generationem cum ſuis oppoſitis non eſt diſtincta realiter à termino, & forma.

1. Ratio. Probatur, & ſumo generationem. Si generatio eſt entitas realiter diſtincta à forma, vel eſt in eodem inſtanti, quo eſt forma, vel in alio. Pau. dicit eſſe in alio, tunc ſic argumentor. Inter duo inſtantia ſemper mediat tempus: ergo inter inſtans, quo generatio eſt, & inſtans, quo forma eſt, datur tempus quo neutrum eſt: ergo datur tempus in quo abſoluta iam generatione, nondum ſit forma, & terminus: quod eſt falſum: non igitur talis entitas diſtincta realiter eſt: nec ſeparabilis eſt ab ipſa forma, & termino.

2. Ratio. Secundò. In communi eſt argumentũ. Si motus eſt entitas diſtĩcta realiter à forma ſuam habens propriam inexiſtentiam in ſubiecto: ergo per aliquam mutationẽ habet eſſe. impoſſibile enim quòd ſit aliqua entitas abſoluta ab alijs diſtincta, quæ non ſit producta aliqua productione, præſertim cum illa talis antè non fuerit, & poſteà ſit: quòd ſi per mutationem aliquã habet eſſe, petam de illa mutatione, an ſit diſtincta: quòd ſi non ſit diſtincta ab illa entitate producta, idem dicere oportebat à principio, quòd mutatio, & motus non eſt diſtincta entitas à forma producta: ſi verò ſit diſtincta, tunc erit proceſſus in infinitum: non ergo eſt multiplicanda illa entitas realitèr diſtincta.

2. Concluſio. Secunda concluſio. motus localis non diſtinguitur realiter à mobili, quod mouetur. in hac concluſione fuit opinio Greg. 2. ſent. diſt. 3. q. 4. qui putabat motum localem eſſe ipſum ſpaciũ, per quod eſt mobile, ſecundum quod aliter, & aliter ſe habet ad ipſum, quod mouet: vnde cum ſpacium diſtinguatur realiter ab eo, quod eſt in ſpacio: motus etiam, qui eſt ſpacium, diſtinguetur ab eo, quod mouetur.

Sed communis opinio eſt in oppoſitum, videlicet quòd motus localis eſt ipſe modus, quo mobile aliter ſe habet, & aliter ad ſpacium, & ſecundum noſtram opinionem eſt via ipſius mobilis, qua ſe in loco conſtituit hoc, vel illo, nec eſt diſtincta realiter ab ipſo mobili, vt in præcedenti concluſione probatum eſt.

3. Concluſio. Tertia concluſio nihilominus motus. & terminus, ſeù motus localis, & mobile ratione, & definitione diſtinguuntur adeo, vt talis diſtinctio ſufficiẽs ſit ad negandas affirmationes illas, puta calefactio eſt calor, actio eſt paſſio, & ſimiles, quas expreſsè negat in textu Ariſtoteles.

Solutio argumentorũ primæ opinionis. Ad primũ & ſecundũ. Et per hanc concluſionem ſoluuntur omnia oppoſita argumenta adducta, & alia quæ poſſunt adduci: non enim poſſe vnum eſſe ſine altero, aut vnum habere prædicata, quæ non habet alterum, arguit diſtinctionem realem illorum, ſed ſolam diſtinctionem rationis, vnde 1. Phyſic. materiam, & priuationem numero idem, ratione duo docet eſſe Ariſto. ac propter diſtinctionem rationis materia dicitur ſubſtantia, non autem priuatio: materia incorruptibilis, non priuatio, & alia

alia huiuſmodi: ita de motu, & termino: diſtinguuntur enim ratione: ob id, non quæ de vno dicimus, de altero affirmamus: quod tamen non arguit diſtinctionem realem.

Ad tertium.

Tertium argumentum eſt præcipuè notandum, & iam nos in quæſtione prima ſatisfecimus: motus enim natura præcedit formam: ſed non quòd realiter, ſed ratione diſtinctus ſit, hæc de motu ſatis.

Caput Quartum.

De Infinito.

Quoniam autem de natura. Tex. XXIIII.

Probatur ad Philoſophum pertinere agere de Infinito.

POSTQVAM de motu diſputauit, de infinito nunc differit, ac probat duplici ratione ad Phyſicum pertinere de infinito agere. Prior eſt: Phyſicus

1. Ratio.

tractat de magnitudinibus, de motibus, de temporibus, ſed horum omnium paſſio eſt finitum, vel infinitum: ergo etiam Phyſicus de infinito tractat, & an ſit, & ſi ſit, quid ſit.

Qua ratione agat Phyſicus de magnitudinibus, motibus & temporibus.

Aduertendum eſt autem, quòd de his Phyſicus conſiderat in ordine ad corpora naturalia: nam agit de magnitudine, vt de termino corporum, & de motibus, & de tempore in ordine ad tale corpus: de magnitudine enim ſecundùm ſe, & abſtracta mathematicus differit, & de tempore ſecundum ſe, & ſecundum ſuas dimenſiones Aſtrologus.

Quid ſit infinitũ priuatiuè.

At ne quis exiſtimaret omnes paſsiones Phyſicas eſſe finitas aut infinitas, dicit id non eſſe: nam punctum, & affectus, nec infinita, nec finita ſunt. Vbi nota, qđ hic infinitum ſumitur priuatiuè pro eo, quod non habet terminos, cum poſsit habere, & ſic priuatum non eſt infinitum, nec finitum: eſt enim ipſe terminus. Si enim ſumeretur infinitum negatiuè pro eo, quod non habet terminum, tunc punctum infinitũ dici poſſet, vt ipſemet Ariſtot. ipſum vocat inferiùs infinitum.

Quid infinitum negatiuè.

Dubit. Quid intelligat Ariſt. per affectũ.

Dices: quid per affectũ intelligit? Themiſt. & Philop. intelligunt qualitates omnes, vt calorem, & albedinem, ac habitus, & potentias: & reliquas, hæ enim nullam habent magnitudinem per ſe, niſi ratione quantitatis, ſecundum quam extenſæ in ſubiecto ſunt, propterea quanta per accidens dicuntur in prædicamento quantitatis, ſecundum ſe verò non ſunt quanta: ob id nec finita, nec infinita. Hęc enim quantitatis paſsiones ſunt, non alterius accidentis.

Qualitates non ſunt quãtæ per ſe, ſed p accidens.

Pſellus per affectum intelligit quodcunque accidens præter quantitatem: his enim per ſe non competit diuiſibilitas, nec finitum, vel infinitum.

At quàmuis hoc verum ſit, exiſtimo eſſe dicendum cum Simpl. & S. Thom. per affectus intelligi ſenſibiles ſolũ quantitates: hæ enim ſunt, quas Phyſicus conſiderat: de talibus enim affectibus ſermo eſt.

Signum autem eſt, quòd huius. Tex. XXV.

Secunda rõ, quòd Phyloſophus debeat agere de infinito.

POſteriorem rationem ponit, qua ad Phyſicum pertinere de infinito tractare probat, nempè omnes Phyſici qui benè de rebus naturalibus tractarunt, de infinito mentionem fecerunt, imò ipſum infinitum faciunt entium principium, licèt non eodem modo.

Varijs modis veteres poſuerunt. Principium entium eſſe infinitũ quorum aliqui id dicebant eſſe p ſe, alij p accidens.

Ponit autem differentiam inter Philoſophos, qui infinitum principium fecerunt, ac prima differentia eſt. Quidam dixerunt, infinitum eſſe ſubſtantiam non alicuius accidens, ac iſti dixerunt infinitum eſſe principium per ſe, & hi fuerunt Pythagorei, & Plato. Quidam dixerunt infinitum eſſe accidens ſubſtantiæ illius, qui principium erat: ponebant aliquam ſubſtantiam eſſe principium, quæ cum infinitatem haberet, dicebant infinitum eſſe principium, ſed per accidens, ac de his Philoſophis inferius dicetur.

Diſcrimen inter Pythagor. & Plato.

Modò ponit diſcrimen inter eos, qui infinitum per ſe dicebãt eſſe principium, nempè inter Pythagoreos & Platonem: ac duplex inter hos ſtatuitur diſcrimen. Alterum eſt, quòd Pythagoras non ponebant numerum, nec infinitum ſeparatum

à ſen

à ſenſibilibus, ſed in ipſis ſenſibilibus tãquàm ipſorum ſubſtantiam, & prætereà ponebat hoc infinitũ intra cœlũ,& extra.

Et vt benè dicit S. Thom. non dicebat duo infinita, quia mundus hic intra cœlum infinitatem non habet, ſed dicebat numerum infinitum eſſe in his, quæ intra, & extra cœlum ſunt: nam totũ quod extra cœlum eſt, ſenſibilibus replebat: putabat autem numerum eſſe rei ſubſtantiam.

At Plato nihil dicebat eſſe extra cœlũ, nec ipſas ideas: Cum enim hæ non ſint corpora, in nullo loco dicuntur, tamẽ numerum,& infinitum ponebat, & in ſenſibilibus,& in ideis ſeparatis.

Et hi quidem infinitum. Tex. XXVI.

Secundũ Secundũ Plato. ex magno, & paruo prouenit Infinitas.

ALterum diſcrimen ponit inter hos, nempè in cauſa infinitatis: Plato enim tribuebat magno,& paruo: hinc enim prouenit infinitas eo, quòd diuiſio continui tàm verſus maiores, quàm verſus minores partes procedit in infinitum: at Pythagoras numero pari tribuit infinitatem, eo, quòd diuiſio ſecundum duas medietates procedit in infinitum.

Nota.

Et aduerte: quòd nihil aliud ſignificat hoc, quàm quod vterque materiam facit cauſam infinitatis, quæ diuiſibilis eſt in infinitum: at hanc materiam Plato magnum,& paruum, Pythagoras verò numerum parem vocabat.

Not. quã ob cauſſam Pytha. vocabat materiã numerũ parẽ, formam verò imparem.

Notat enim Philop. quòd materia vocatur numerus par, forma verò impar: nã vt par eſt radix diuiſionis, forma verò indiuiſionis, & vnitatis, ita materia tribuit rebus diuiſionem, forma vnitatem: vnde, quia binarius eſt primus par, ternarius verò primus impar, materia binarius, forma trinarius, ex vtroque compoſitũ quinarius dicitur, ac propterea dicit Ariſtot. quod par coniunctum cum impari tribuit diuiſionem, ac infinitatem: ac ſi dicat, materia eſt radix, vnde formæ etiam diuiſibilitas proueniat.

Ratio Pythagoreor. cur diuiſibilitas

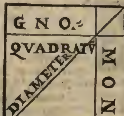
Ponit tamen rationem, qua Pythagorei vtebantur ad oſtendendum, quòd diuiſibilitas, & multiplicitas ſit attribuenda numero pari, vnitas verò numero impari. In cuius gratiam aduerte, quod ſicut Geometræ ex lineis figuras conſtituunt, ita etiã ex numeris Arithmetici. Inter figuras geometricas vna eſt quadrangula quatuor rectis lineis conſtans: ſimiliter eſt numerus arithmeticus quadratus, qui reſultat ex quolibet numero ducto, & multiplicato per ſe, vt bis duo faciũt quadratum, quæ ſunt quatuor, & ter tria, & quater quatuor,& ſimilia.

abeat tribui numero pari.

1. Nota ſi guræ fiũt & ex lineis, & ex numeris.

2. Nota Gnomõ nec in figuris linearum, nec numerorũ mutat figuram.

Aduerte ſecundo, quòd hoc inuenitur in quadratis geometricis, vt tradit Ariſt. in Poſtprædicã. quod per additionẽ gnomonum nunquàm deperdant figuram, ſed quæ ſemel eſt figura quadrata, manet ſemper talis. Eſt autem gnomon additamentum, quod fit ad duo latera quadrati ſuper ipſius diametrum, quæ omnia nota ſunt vel parum exercitato in Geometria, & nos declarauimus in Poſtprædic.

Hoc etiam inuenitur in numeris quadratis, quibus ſi gnomones addantur, nõ mutant figuram.

3. Nota. In figuris numerorũ ex vno numero quadrato addito gnomone, conſurgit alterũ quadratum, vt etiã in figura linearum.

Aduerte tertiò, quod gnomones ſunt omnes impares diſpoſiti à primo quadrato: primum enim quadratum eſt quaternarius, reliqua vnitate relicta, quæ nõ verè dicitur quadratum, cum in eo, & quadratum,& radix ſint idem. Impares ſunt gnomones, nempè 5.7.9. 11. 13. & reliqui, ſi ordine addas quadratis tales impares, ſemper efficient quadrata, vt quaternario adde primum gnomonem, erit nouenarius, qui etiam eſt quadratus, puta ter tria. vlterius quadrato huic nouenario adde ſecundum gnomonem, puta ſeptenarium, erunt ſexdecim, qui eſt numerus quadratus, ſcilicet, quater quatuor: & huic ſi addas gnomonem tertiũ, erit quadratus, & ſic conſequenter, quòd ſi pares addideris, tunc mutantur figur nume-

numerorum, vt notum eſt. hac ergo de cauſa, impar formæ, & vnitati ſimulatur, par verò materiæ, & diuiſibilitati, ac infinitati.

Hoc eſt igitur, quod dicit Ariſtot. (circumpoſitis gnominibus circa vnũ) gnomones vocat numeros omnes poſitos poſt vnitatem, tàm pares, quàm impares, dicitque quòd ſi circa vnum ſinguli ponantur ſeorſum, id eſt, omnes ordinatè ponantur, tunc ex quibuſdam ſemper fit vna figura, puta ex imparibus modo prædicto, ex alijs verò ſemper diuerſæ figuræ, vt patet ſi quadratis addas pares, mutantur figuræ, & hic eſt ſenſus huius loci, quàmuis alij aliter exponant. eſt enim obſcurus locus.

Qui autem de natura. Tex. XXVII.

Quo ponebãt quidã veteres principiũ infinitũ per accidẽs.

Explicat modò, quo pacto poſuerint īfinitũ ij Philoſophi, qui ipſum nõ per ſe principiũ fecerunt, ſed per accidẽs, quatenus alia principia ponebant, quibus accidebat eſſe infinita, quorum aliqui vnũ principium ponebant, puta ignem, aquã aut aerem, aut medium: qui enim plura elementa ponebant, vt fuit Empedo. finita illa facit.

Alij ponunt non vnum, ſed plura principia, infinita tamen, non continuatione, ſed tactu, & coniunctione, ac numero, atque hi fuerunt Anaxagoras, & Democritus. Hi enim chaos poſuerunt, in quo cõgeſta erant infinita rerum principia, vt in ſeminario quodam, ex quo omnia poſtea facta ſunt.

Primum diſcrimẽ inter Anax. & Democr.

Sed differenter, nam Anaxago. dicebat eſſe infinitas partes omnium rerum ſimilares, at Demo. figura differentes conſtituebat, vti diximus in 1. lib.

Atque ille quidem quamlibet. Tex. XXVIII.

Secundũ diſcrimẽ inter Anax. & Democr.

Alterum conſtituit diſcrimen inter Anaxagor. & Democr. nempè quòd Anaxag. quamlibet particulam exiſtimabat eſſe ſicut totum chaos, quia in ea erant contentæ particulæ omnium rerum: ad hoc inducebatur: quia videbat quodlibet fieri ex quolibet, cumque nihil de nouo fieret, dicebat in quolibet pcedere quodlibet, ſed latere, donec per generationem manifeſtetur: at propter hoc etiam dicebat, quòd omnia fuerunt permixta ſimul in illo chao, vnde poſteà ſingulorum fuit ſeparatio.

Et ita duas ponit ſeparationes: Vna eſt ab illo chao, in quo oĩa, & ſimul confuſa erant. Altera eſt à ſingulis modò corporibus, in quo etiam latent modò, licèt aliter ſit iſta, aliter illa ſeparatio: & hic eſt ſenſus illorum verborum, principium diſgregationis non ſolùm in vnoquoq;, ſed omnium, id eſt, non ſolùm eſt ſeparatio, & ſegregatio iſta, quæ in vnoquoque eſt, ſed etiam fuit ſegregatio omniũ rerum à chao illo, & ita explicat Pſellus.

Addit autem duas rationes, propter quas Anaxago. putabat talem ſegregationem vniuerſalem fuiſſe. Prior eſt: ſupponebat vnumquodque ex ſuo ſimili fieri, vt ex materia: quia nihil de nouo fiebat, tunc dicebat, omnia generabilia ſunt, licèt non ſimul: ergo oportet ponere aliquod chaos in quo omnia contineantur: vt omnia poſſint generari, & fieri, ſucceſſiuè tamen. 1. Ratio Anax.

Altera ratio eſt: quia erat vna cauſa efficiens, puta mens, cauſa illius ſegregationis: ergo vnum erat principium, in quo omnia continebantur, vt omnia poſſet ſegregare. Hunc exiſtimo eſſe loci ſenſum: & aduerte locum eſſe obſcuriſſimũ, vt omnes fatentur, aliæ verò expoſitiones mihi non placent, ſed ea ſolùm quam attulimus. 2. Ratio.

Democritus autem. Tex. XXIX.

Explicat ſentẽtia Democr.

Quid verò Democr. diceret, modò adducit. Hic enim non dicit in qualibet particula, & athomo eſſe aliorũ omnium particulas, ſed eſſe ſingulas impermixtas, figura differentes, ex quibus chaos illud compoſitum erat, tanquàm ex multis, & infinitis partibus figura differentibus.

Concludit igitur ex hoc diſcurſu, Phyſico conuenire de infinito diſſerere, cum omnes hi Philoſophi de infinito loquantur.

Rationabiliter autem, & principium. Tex. XXX.

Commendat Philoſophos, qui infinitum ponentes, confitebātur ea, quæ ex infinito ſequebātur: nō laudat, quia infinitum poſuerunt, ſed cum ipſum poſuiſſent, ipſum tale poſuerunt, quale fuiſſet, ſi ipſum eſſet. Dixerunt autem tria de infinito. Primùm, ipſum eſſe principium, & hoc rationabiliter dicebant: nam infinitum ſi eſt, non debet eſſe fruſtrà, & nullius virtutis: cum autem omne quod eſt, aut ſit principium, aut principiatum, infinitumq; principiatum eſſe non poſſet, fuiſſet principium. Probat autem, quòd principiatum eſſe non poſſit: nam ſi principiatum eſt, principium habet: non ergo erit iam infinitum, nam infinitum principio caret.

Priſci Phyloſ. poſtquā infinitū male poſuerunt, benè tria alia de ipſo dixerunt.

Primum

S. Thom. dicit hanc eſſe rationem nō ex ſententia Ariſt. ſed ex mente antiquorum: eſt enim æquiuoca, & non conuincit. nam primò ſumit pro principio rei, poſteà pro principio magnitudinis: infinitum verò id eſt, quod principio magnitudinis caret.

Quid ſentiat S.Th. de hac ratione.

Græci verò hanc rationem eſſe bonam dicunt, vtrunque enim infinitum nō habet principium. Demus enim quòd haberet materiam, & formam, tunc aut eſſent finitæ, aut infinitæ: ſi finitæ, principiatum non poſſet eſſe infinitum: ſi Iſinitæ, iam infinitum eſſet principium, & ita benè dicunt antiqui, ita exponit Simpli. & Alex. & Philop.

Quid Ale. Simplic. & Philop.

At Auer. dicit, quòd non poſſent eſſe materia, & forma infinita, nec principia illius, quia duo infinita eſſe non poſſunt, ſed hoc examinabitur poſteà.

Quid Auer.

Præterea nec efficiens, aut finem poterit habere: quia vel eſſent finita, & hoc non, cum infinitum non dependeat, nec fiat à finito: nec infinita, quia iam eſſet principium infinitum, & quia duo infinita diſtincta, & ſeparata eſſent, quod repugnat: vnum enim replet omnia: benè ergo dicebant antiqui infinitum eſſe principium.

Dicebant ſecundò, illud eſſe ingenerabile, & incorruptibile: ſi enim generaretur, haberet principium, & ſi corrumperetur, haberet finem: hæc autem repugnant infinito:

2. quod dicebant antiqui de infinito.

S. Thom. exiſtimat etiam hanc rationem æquiuocam. nam à principio temporis procedit ad principium magnitudinis, quod infinito repugnat: at reliqui expoſitores bonam eſſe dicunt, & benè: quia ſi animal vnum nec totum generari, aut corrumpi ſimul poſſe videmus, multò minus infinitum: ſimiliter in reliquis generationibus rerum. vnde ſi principium generationis habet, ſaltem infinitum eſſe non poteſt.

Dicebant tertiò, iſtud continere omnia, & gubernare omnia: hoc tamen non dicebat Anaxagor. qui hoc menti tribuebat, nec Empedo. qui liti, & amicitiæ hoc dabat.

Tertium

Et aduerte, quod id non laudat Ariſto. nam materialis principij non eſt gubernare. Dicebant ſimiliter illi Phyſici plurimi, qui non niſi malè principium ponebant, illud eſſe diuinum, & immortale & perire non poſſe.

Eſſe autem aliquid infinitum. Tex. XXXI.

An ſit infinitum diſputaturus, ponit quinque notanda motiua, quibus eſſe infinitum ſibi quis poſſet perſuadere. Primū eſt: quia tempus eſt infinitum ſucceſſiuè, nec videtur principiū habuiſſe, nec habiturum aliquando.

Argumēta quibus probari poſſit dari infinitum.

Primum è tēpore.

Alterum eſt ex diuiſione mathematica, quæ fit continui. Hæc enim in infinitum procedit, ac ob id mathematici vtuntur infinito, diuidentes quamlibet magnitudinem adhùc in alijs diuiſibiles.

2. Et diuiſiōe cōtinui.

Tertium eſt ex perpetuis, & continuis generationibus. Cum enim generatio in infinitum multiplicetur, ſemper & generatio ex aliquo principio ſit, videtur non poſſe aliter generatio eſſe perpetua, niſi infinitum ſit principium, ex quo paulatim ſumatur pars ad generationem quamlibet.

Quartum eſt: quia omne corpus terminatur alio, vt terra per aquam, aqua ab aere, & ſic de reliquis: ſi ergo vnumquodque circumſcribi debet, oportet eſſe

4. Ex extrinſecis terminis corporū.

ſe infinitum, nec ad vltimum non circunſcriptum peruenietur.

Maxime autem. Tex. XXXII.

1. Ex mẽte noſtra.

Quintum motiuũ ponit, quod omnium præcipuum eſt. Dicit, cum omnibus dubitationem faciat, & magis ad rem pertineat, nempè quòd cogitatio noſtra non deficit, nec ſiſtit in aliquo finito: vt dato quouis numero, adhuc maior intelligitur, & data quantitate, & magnitudine, adhuc maior cogitari poteſt: ſi ergo cogitatio eſt eorum, quæ ſunt in re: alias cogitatio mathematica eſſet ficta, nec mens impoſſibile cogitat per ſe: erit profectò in rebus numerus, & magnitudo ſine termino, & infinita.

Cõfirmatur ex ſpatio, quod eſt extra cœlum.

Præterea: quia extra cœlum eſt ſpaciũ infinitum, ergo & corpus infinitum, & ita vtraque quantitas magnitudo, & numerus erit infinita. Nam illud infinitum ſpacium, vel eſt repletum, vel non: ſi repletum ergo eſt corpus infinitum: ipſum enim infinitum eſt: ſi vacuum eſt, cur magis hoc, in quo iſte mundus eſt, eſt repletum, quàm illud, in quo nihil eſt? & præterea, quia ſi vacuum eſt: ergo eſt locus aptus repleri: hoc enim eſt vacuum, puta quod caret corpore, ſed aptum eſt repleri, (at in ſempiternis nõ differt poſſe, & eſſe: quod enim potuit eſſe, fuit) ſed illud ſpacium potuit repleri, & ſempiternum eſt. ergo repletum eſt.

In æternis idem eſt eẽ, & poſſe, nõ eſt maxima Ariſ. ex aliquorum ſentẽtia.

Vbi nota, hanc maximam non eſſe Ariſtotelis aduotaſſe Burlæum, & Simplicium, & alios ex Græcis, ſed Architæ, & Epycureorum, quorum erat hoc argumentum. imò in Ariſtotele cœlum eſt æternum, & tamen non eſt idem in eo poſſe moueri motione craſtina, & moueri: modò enim poteſt, & non mouetur: idem in Luna reſpectu luminis, &c. Alij tamen putãt eſſe Ariſtotelis, de eius verò ſenſu in queſtione ſequenti tractabimus.

Habet autem dubitationem. Tex. XXXIII.

Ex his concludit habere difficultatem hanc materiam de infinito, ſiuè enim dicatur ipſum eſſe, ſiuè ipſum non eſſe, ex vtraque parte accidunt inconuenientia multa: & vlterius, dato, quòd ſit, adhuc reſtant difficultates multæ, nempè an ſit ſubſtantia, an ſit accidens alterius, an neutro modo, ſed ſit aliquid infinitum magnitudine: aut aliqua infinita numero, & multitudine. quidquid enim dicatur, ſemper ex vtraque parte ſunt difficultates, & inconuenientia. At quia non hæc omnia Phyſico diſcutienda ſunt, concludit Phyſicum debere ſolùm tractare, an ſit magnitudo aliqua ſenſibilis infinita.

Concludit Ariſt. difficile eſſe tractationẽ de infinito.

An Phyſici ſit de infinito tractare, & de quibuſdam alijs dubijs de infinito circa tex. Ariſt. Quæſt. IIII.

Quæſtio hæc proponitur, vt ea, quæ in textu dicta ſunt, magis factis obiectionibus declarẽtur. Prima eſt circa titulum quæſtionis, apparet difficultas, nam infinitum non ſolùm quanto, ſed etiam enti in communi ineſt, cum ens aut finitũ ſit, aut infinitum: ſed conſideratio entis non eſt Phyſica: ergo nec conſideratio infiniti.

1. Argu.

Secunda: quia infiitum non eſt, & ſi eſſet, illud eſſet incognoſcibile, non ergo Phyſicus tractat de ipſo. Secundũ

Tertia: circa id quod dicitur, ſi eſſet infinitum, non eſſet principiatum, videtur falſum. nam ſi eſſet aliquod quantum infinitum, non eſſet ſummum ens, igitur dependeret ab alio, atque eſſet principiatum. Tertium

Quarta: quia eſſe infinitum ineſt quantitati: at quantitas cum accidens ſit, non poteſt eſſe principium ſubſtantiarum. Quartũ.

Quinta circa id, quod dicitur in æternis poſſe, & eſſe non differre, videtur falſum. nam ſecundum ipſum Ariſtot. Luna eſt quid æternum, & materia, & Luna poteſt eclipſari, nõ tamen eclipſatur ſem- Quintũ

pet: & materia poteſt recipere aliquam formam, non tamen ſemper illam recipir: & intelligentiæ poſſunt facere, quæ non ſemper faciunt.

Sextum.

Sexta circa id, quod dicit text. 33. an ſit ſubſtantia, aut accidens, an neutro modò. Videtur inepta diſiũctio, omne quod eſt aut ſubſtantia, aut accidens eſt: non ergo datur medium, quod nec ſit ſubſtantia, nec accidens.

Ad primum Not. multiplex infinitũ in ꝑfectione, in vigore, in quantitate, in duratione, & ꝑ indeterminationẽ, & de quo horũ tractet Phyſicus.

Circa primum aduertendum eſt, multiplex eſſe infinitum. Primum eſt infinitum in entitate, nempè quod perfectionem in ſe, ac ſua eſſentia habet illimitatam, ac totius entis perfectionem comprehendit: oppoſito verò modo finitum, quod perfectionem in ſua eſſentia limitatam, ac ad genus contractam aliquod habet. Primùm ſoli Deo noſtro, ſecundum omnibus, præter ipſum, competit, ac tale finitum, vel infinitum ipſum ens diuidunt, nec à Phyſico conſiderantur, vt probat argumentum.

Primum

Secundũ

Alterum eſt infinitum in vigore, puta quod potentiam habet operandi infinitã, & tale per ſe ad Phyſicum non ſpectat quantum ad quid ſit, quia tale infinitum eſt immateriale: benè tamen quantum ad an ſit, eo, quòd per motum talis virtus, & vigor probatur, vt dicetur in octauo lib.

Tertium

Tertium infinitum eſt duratione, id nempè quod durat tempore infinito, ſicut motus, tempus, cœlum: & tale infinitum, vt infinitum eſt, quia in duratione conſiſtit, à Phyſico conſideratur.

Quartũ.

Quartum infinitum eſt per indeterminationem ad recipiendum: ſicut potentia materiæ dicitur ĩfinita, quia indeterminata ad formas ſine limite: & tale infinitum etiam Phyſicum eſt, nullum tamen ex his in præſenti tractatur.

Quintũ.

Quintum eſt infinitum in quantitate, puta quod extenſionis, aut numeri terminum non habet, ſiuè actu, ſiuè potentia: & hoc ſi fuerit abſtractum à materia, eſt mathematicum: ſi verò in materia ſenſibili, eſt Phyſicum, & hoc in præſenti tractatur, vt ipſe Ariſtot. docet, & per hoc patet ſolutio argumenti, non enim infinitum in communi Phyſicus ſpeculatur.

Ad ſecũdũ dubiũ an de infinito poſ ſit haberi ſcientia.

Ad ſecundum, reſpon. duplex eſſe infinitum in quantitate, aut actu, aut potentia. Infinitum actu eſt, quod actu habet magnitudinem infinitam, aut multitudinem, quale eſſet vnum vtrinque interminatum continuum, aut vnus illimitatus numerus: & hoc infinitum non eſt, vt dicetur poſteà. At ſciẽtia eſt de ipſo quantum ad quid nominis, quantum verò ad quid rei ipſius eſt ſcientia per negationẽ; puta quòd non ſit, nec eſſe poſſit.

Nota duplex infinitum actio, & potentia.

Infinitum potentia eſt, quod ipſius diuiſio terminari nõ poteſt, nec ipſius augmẽtũ, nec paruitas, qualis eſt numerus, quia quocunq; dato datur maior, non tamen vnquàm actu infinitus eſt: ſimiliter lignũ, & quodlibet continuũ, qđ nunquàm diuiſione abſumi, & finiri poteſt: & tale Phyſicum eſt, cum eſt ſenſibile, vt diximus; & hoc bene cõprehendi poteſt, quãuis ipſius infinitas non comprehendatur diſtinctè quò ad numerum partium, ad quas eſt in potentia, tamen abſolutè ipſius infinitas intelligitur, dũ tale cognoſcitur, quod nũquàm ceſſet ipſius quantitas: hoc eſt enim eſſe potẽtia infinitũ: an verò tale infinitũ in rebus Phyſicis eſſe poſſit, diſcutiemus, hoc tamen à Phyſico conſideratur, an ſit, & quid ſit, & ſic ſoluitur argumentum.

Ad 3. dubiũ. An ſi infinitũ eſſet, deberet ẽe principiũ, & nõ prĩcipiatum.

Ad tertium aliqui dicunt, quòd ſi eſſet vnum infinitum quantum, illud eſſet infinitum ens, quia haberet infinitas partes quarum ſingulæ haberent ſuam perfectionem, vnde haberet infinitam perfectionem, ſed hoc eſſet eſſe infinitum ens, vnde non haberet vllum principium.

Solutio quorundam. Reiicitur iſta ſolutio.

Hoc nullo modo videtur tenendum: quia illa perfectio nõ excederet genus quãtitatis, at infinitum ens omnẽ perfectionem omnium generum, quæ ſunt, & eſſe poſſunt in ſe habet: nõ ergo concedendũ dum eſt illud ens omninò, & ſimpliciter eſſe infinitum, ſed finitum ens, & limitatæ perfectionis, & haberet principium, imò multi doctores dicunt Deum poſſe infinitum facere: non tamen, ob id docent illud tale infinitum quantum eſſe infinitũ ens, vnde ſi eſſet infinitum, non eſſet ſummũ ens, ſed dependeret à ſummo ente, imò poſſet materia, & forma conſtare.

2. Vera ſolutio.

Quod ſi Ariſtot. dixit nullum habiturum principium, ſi eſſet, ſed ipſum futurum eſſe principium, intellige de principijs, quæ ad generationem concurrunt, & ita eſt re vera, quòd non poſſet eſſe factum per generationem ex aliqua mate-

ria.

ria, nec ex forma, nec ab efficiente, nec à fine, ſed potiùs ipſum generationis debuit eſſe principium, non per generationem principiatum: hic enim eſt ſenſus Ariſto. maximè, quia hoc infinitum cum ſit quantum debebat eſſe in materia, vnde pertineret ad principia quantitatis.

Ad argu. Soluitur igitur argumentum. nō enim loquimur niſi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat habere: quòd ſi haberet, non infinitum eſſet eò, quòd materia, forma, efficiens, finis, quæ ad generationem conueniunt, finita omnia neceſſariò ſunt ad ſingulos effectus potiùs: ergo infinitum eſſet materia infinita, ex qua ſingulas partes detrahendo ſingulas faceremus generationes.

Ad 4. Nota ſi infinitū eſſet tripliciter poſſet cōſiderari. Ad quartum notandum ex Iandu. hoc lib. 3. q. 8. ꝙ infinitum ſi eſſet, tripliciter poſſet conſiderari. Primò ſecundum formale ſuum, quod priuatio eſt, puta negatio extremorum, & limitum: & ſecundùm talem priuationem non eſſet principium. Altero modo ſecundum quantitatem ipſam cuius terminos non habet, & tunc non eſſet principium per ſe, ſed per accidens ſubſtantiarum. Aut tertiò ſecundùm ſubſtantiam illā, quæ tali quantitati ſubſtaret, & ſic eſſet principium per ſe: vnde omni ex parte principium eſſet: non enim quantitas ſola per ſe eſſet ſeparata, propterea in textu vidimus, quomodo illi Philoſophi, qui dicebant ſubſtantiam ſubſtare infinito, conſequenter dicebant infinitum eſſe principium per accidens.

Quòd ſi nihil ſubeſſet infinito, ſed ipſum per ſe ſtaret, tunc dicendum erat illud eſſe ſubſtantiam ſecundùm ſe infinitam, non ratione quantitatis adiunctæ: & hoc dicebant Pythag. & Plato dicentes, infinitum eſſe principium per ſe. ſed id eſſe non poteſt: non enim tale infinitū ſecundum extenſionem contingit, niſi ratione quantitatis: hinc ſoluitur argumentum.

Ad 5. dubiū. An in æternis ſit idē eſſe, & poſſe. Ad quintum, aliqui illam propoſitionem, (vt in textu dixi,) non eſſe Ariſto. ſed Architæ aſſerunt, vt Burlæus, Simplic. & alij Græci. Alij verò ipſius Ariſtot. eſſe dicunt: nam, & ab Ariſtot. conceſſa eſt in 9. Metaphy. text. 17. quamobrem examinanda eſt: quia aliquid veri continet, & in alio ſenſu accepta falſa eſſe poteſt.

Iandu. ergo. q. 9. huius lib. dicit duplicem eſſe potentiam, ſecundum quòd duplex eſt eſſe. Eſt quoddam eſſe accidentale, quoddam ſubſtantiale, vt eſſe hominem, & eſſe album. Ita eſt duplex potentia, ad eſſe ſubſtantiale, & ad eſſe accidentale, loquendo de potentia paſſiua: dicit ergo immaterialia, ſi ſint ſempiterna, non ſunt in potentia ad vllum eſſe, ſed potentia illorum eſt eſſe.

Dicit ſecundò, quòd materia etiā ſempiterna, vt cœli, & materia prima, ſecundum Ariſtot. non ſunt in potentia ad eſſe ſubſtantiale, ſed poſſe in eis eſt eſſe, nec vnquàm fuerunt in potentia tali, ſunt tamen, etiam ſecundùm Ariſtot. in potentia accidentali, vt materia eſt in potentia ad formas, quæ cum non ſint de ipſius eſſentia, poſſunt dici velut eius accidentia: & cœli, ſeù cœlorum partes ſunt in potentia ad locum, & Luna ad eclipſim, & ſic patet explicatio illius maximæ, & propoſitionis. **Potentiā ſubſtantialē non eſſe in æternis, eſſe tū accidentalē.**

Hæc doctrina vera eſt, & mihi placet, & Aegid. videtur idem dicere, dum docet illam propoſitionem intelligi de eſſe, & potentia ſubſtantiali.

Quòd ſi obijcias, non videri ſic facere ad rem illam propoſitionem: nam locus non eſt in potentia eſſentiali ad locatum, & corpus, ſed accidētali magis, quàm materia ad formam, & tamen per hanc propoſitionem probat Ariſtot. quòd deberet habere corpus: nam poſſe, & eſſe, idem ſunt in ſempiternis. **Obiectio.**

Reſpōdeo dupliciter. Vno modo ſecūdùm veritatem noſtram, qua tenemus ſolum Deum æternum. Altero modo ſecūdùm Ariſto. qui multa æterna poſuit. Secūdùm veritatem de Deo dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quantum ad ea, quæ in eo ſunt, & tunc non differt poſſe, & eſſe: ſimul enim, & idem eſt vtrunq; vnde poſſe generare ſuum Filium, & generare ſimul fuerunt cum ipſo Deo: poſſe eſſe bonum, & eſſe, imò nihil eſt potentialitatis receptiuæ, ſed totum eſt eſſe. Altero modo quantum ad ea quæ extra ipſum ſunt, quorum habet potentiam actiuam tantùm: & quia iſta potentia actiua eſt libera in eo, non ſunt ſimul poſſe, & eſſe, ſed poſſe eſt æternum: quia eſt ipſe Deus. creare verò, & eſſe, quæ in creaturis ſunt, **1. ſolutio ſcdm Veritatem.**

ſunt, non ſunt idem, & ſimul cum poſſe creare: non enim cum potuit creare, creauit, ſic enim ab æterno crearet.

4. Solutio ſecundû Ariſt. At ſecundum Ariſtotelem, qui multa eſſe æterna falsò putauit: reſpondeo, quòd potentia, tàm actiua, quàm paſſiua, ſiuè ſubſtantialis, ſiuè accidentalis, fuerunt ſimul, ſi comparentur potentiæ ad proximos actus. Deus enim ſimul habuit potentiam faciendi mundum, & fecit: materia ſimul habuit potentiam recipiendi formam, & recepit: Luna ſimul habuit potentiam recipiendi lumen, vel amittendi, & amiſit, vel recepit: vnde ſi ille locus eſſet in potentia ad corpus recipiendum, reciperet, & recepiſſet iam anteà, & ita procedit argumentum. Sed ſoluitur hoc argumentum, quia illi actus non ſunt proximi, & adæquati: proximus enim actus materiæ eſt recipere formam aliquã hãc, vel illam, & hoc ſimul cum potentia recepit: proximus actus cœli, & cauſarum vniuerſalium eſt motus in communi, & productio particularium, & hic cum ipſis potentijs fuit.

Itaque in particularibus actibus, & motibus, & formarum particularium receptionibus, non eſt idem eſſe, & poſſe, etiã ſi ſecundùm Ariſtot. eſſent æterna, ſed in communi ſolùm, vt explicauimus. Poſſet tertiò dici in vniuerſum ſimpliciter, & per ſe, in æternis idem eſt eſſe, & poſſe, intelligendo formaliter, id eſt, in eo, in quo eſt æternum, ſiuè ſit eſſentia, ſiuè accidens eius.

Itaque quicquid ſit ſempiternum: ſi eſſentia, in ea eſſet ſimul eſſe, & poſſe eſſe: ſi accidentalis ratio eius eſſet æterna, ſimul eſſet, eſſe tale, & poſſe eſſe tale: & hoc modo maxima illa vniuerſaliter, & per ſe eſſet vera, formaliter eam intelligendo: atque hoc diligentius adnota.

Ad 6 expoſitio Alexan. Ad ſextum, Alexan. vt refert Simplic. aliter exponit illum locum, & mihi placet, expoſitio, quòd illud verbum, Neutro modo, ſit negatio duarum illarum partium, ſubſtantiæ, & accidentis, ſingularum per ſe, vt ſit ſenſus: an ſit ſubſtantia: nec ne: iterum, an ſit accidens, nec ne, & ita exponit etiam Alber. & eſt bona expoſitio. Sed tunc videtur ſecunda quæſtio inutilis, quia ſi non eſt ſubſtantia, eſt accidens, & ſi eſt ſubſtantia, non eſt accidens.

2. Solutio aliorum. Alij dicunt, quòd non dixit, an ſit accidens, ſed an ſit accidens per ſe, & paſſio alicuius ſubiecti, & inter proprium accidens, & ſubſtantiam, datur medium, puta commune accidens. Hæc doctrina vera eſt, ſed non videtur ad propoſitum.

3. Solutio verior. Propterea reſpondeo duo. Alterum eſt quòd per ſubſtantiam, & accidens intellexit ea, quæ ſenſibilia ſunt. & per ea quæ neutro modo ſunt, intellexit ſeparata. Alterum eſt, quòd non ponit hanc ſecũdam partem tanquàm conceſſam, ſed tãquàm dubitatam: qui enim dicit an ſit homo, nec ne, non ob id dicit non eſſe hominẽ, ſed dubitat, ita in quæſtione hac. Atque de his hactenus.

Maximè autem Phyſici eſt. Tex. XXXIIII.

Ponuntur diuerſæ notiones illius vocabuli, infinitum. Cvm de infinito opiniones Philoſophorum recenſuiſſet: ac rationes dubitãdi de infinito poſuiſſet, nũc diſputationem aggreditur: at quia infiniti vocabulum eſt multiplex, ipſius ſignificationes exponit prius. Et quàmuis S. Thom. aliter in his numerandis procedat, tamen Græcorum omnium, & Alber. expoſitionem ſectabimur. omnes hi quinque modos, & ſignificationes infiniti faciunt.

Prima receptio. Prima eſt. Infinitum dicitur, quod non eſt pertranſibile eò, quòd non habet ſpacium aliquod, & quantitatem, quomodo punctum, & omnia, quæ quantitate carent, ſic infinita dicuntur. Et ponit exemplum, vox dicitur inuiſibilis, non ſolùm: quia non videtur, ſed quia etiam caret potentia, vt videatur.

Secunda. Altera eſt. Infinitum dicitur, quod cũ ſpacium habeat, & tranſitum, ſed is eſt in conſumabilis, & hoc (vt notat Simpli.) dupliciter prouenit, aut propter ſpacium ipſum, quia nimirum eſt quantitas non habens terminum, propter interminatam extenſionem, aut multitudinem eius, & ſic propriè dicitur infinitum. Aut propter figuram, quo pacto circulus dicitur infinitum: quia ratione figuræ non eſt termini nus aſſignabilis.

Tertia. Tertia eſt. Infinitum dicitur, quòd habet tranſitum, & finem, ſed vix conſummari

mari poteſt: aut quia cum difficultate per agitur propter longitudinem ſpacij, quomodo via longa dicitur infinita: aut quia etiam difficilè peragitur propter figurã, vt Labirinthus dicitur ſic infinitus, & ſic exponunt hunc modũ Pſellus, & Philop,

Quarta. Quarta eſt. Infinitum dicitur, quòd cum poſſit habere tranſitum, non tamen habet propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum ſic eſt infinita: quia ratione aquæ tranſitum non habes, & ita explicant Themiſt. Alexã. & Alber. ſimiliter via à tropico in tropicum dicitur infinita, ratione enim æſtus non poteſt tranſiri.

Quinta. Quinta. Infinitum dicitur, quod nunquam terminatur ipſius quantitas, aut in appoſitione, vt in additione continui, aut in diuiſione, aut vtroque modo, vt tempus, motus, & continua, quia nec maximam partem, nec vltimam diuiſionẽ accipere poſſumus.

Hic notandum ex Simpli. quòd dicit, omne infinitum eſſe huiuſmodi, non quòd iſta ſignificatio comprehendat alias, ſed quod huiuſmodi infinitum ſit in rebus, & propriè dicatur: reliqua, autem non ſunt, aut impropriè infinita dicuntur: in præſenti verò diſputatio fit de infinito ſecundo modo, vt propriè ſumitur.

Caput quintum.

Separabile igitur eſſe. Tex. XXXV.

Nota. De infinito quãtitatis in ſubſtantiis abſtractis. Probatur non dari infinitũ, in quantitate, in ſubſtantiis abſtractis. Prima ratio.

AGgreditur modò diſputationem de infinito ſecundo modo, ac probat non poſſe eſſe ſubſtantiam ſolam, & hoc eſt quod dicit, non eſſe infinitũ ſeparabile à ſenſibilibus, vt Græci exponũt: illo enim modo Pythag. & Plato dicebant eſſe infinitum, ac facit argumentum: nullum indiuiſibile eſt infinitum eo modo, quo hic diſputamus: at omnis ſubſtantia eſt indiuiſibilis: ergo nulla ſubſtantia eſt infinita. Minorem hoc argumento probat: omne diuiſibile aut eſt magnitudo, aut multitudo, nulla ſubſtantia eſt magnitudo, aut multitudo: ergo nulla ſubſtãtia eſt diuiſibilis: erit ergo indiuiſibilis.

Vbi nota omnia hæc argumenta concludere ſolùm de infinitate quantitatiua: hanc enim probant non dari in abſtractis: vnde nec de infinitate Dei, nec de numero animarum vel Ariſt. vel aliquis ex Græcis interpretibus conſtituit in hoc libro; quare licèt & Deus ſit infinitus ſecundum Ariſtot. vt eſt, & animæ hominũ ſint immortales, nullum hinc ſumi poteſt argumentum, vel contra veritatem, vel contra ipſum Ariſtot. cum hic de ſola infinitate quantitatiua ipſius ſubſtantiæ loquatur. Nota.

Si verò ſecundum accidens. Tex. XXXVI.

Nota quomodo ſit ius telligendus Ariſtot. Probatur, nec abſtracta eſſe infinita, per accidẽs.

QVòd ſi reſpondeatur illam ſubſtantiam non eſſe per ſe diuiſibilem, ſed per accidẽs, puta ratione quantitatis, & ſic poterit eſſe infinita per accidẽs, argumentatur contra hoc: ſequitur, quòd non erit principium, & elementum entium ſecundum id, quo infinitum eſt, ſicut vox ſecundum id quò indiuiſibilis eſt, non eſt materia dictionis, & ita nõ erit infinitum principium per ſe, vt Plato volebat.

Amplius, quomodo contingit.

2. Ratio.

SEcundò probatur, quòd illa ſubſtantia non ſit ſecundùm ſe infinita. Minus eſt ſeparabile infinitum à quãtitate, cùm ſit ipſius paſſio, quàm quantitas ab infinito, cum ſit ſubiectum: paſſio autem magis dependet à ſubiecto, q̃ ſubiectum à paſſione: ſed non eſt quantitas ſine finito, vel infinito: ergo nec iſta ſine quantitate: non ergo infinitum eſt per ſe ſubſtantia. Et nota quòd loquitur de infinito ſecundum extenſionem, vel multitudinem, de quo illi etiã Philoſophi loquebantur ponentes principium infinitum ſubſtantiam.

Manifeſtum autē, & quod non contingit. Tex. XXVXII.

3. Ratio. pro eodē. TErtiò probat, quòd infinitum non ſit ſecundùm ſe ſubſtantia: pro declaratione notandū. Primò, quòd in ſimplici-
1. Nota. bus, & compoſitis entibus aliter ſe habent eſſe, & id quod eſt: in compoſitis enim tàm ſubſtantialibus, quàm accidentalibus, aliud eſt eſſe, aliud quod eſt: eſſe enim præcipuè à forma eſt, vt albedo dat eſſe albo, & anima dat eſſe homini: at id quod eſt, eſt totum compoſitum ex materia, & forma, aut ex ſubiecto, & accidēti, vt homo, & album. At in ſimplicibus ſubſtantiis non inuenitur huiuſmodi diſtinctio, ſed idem eſt eſſe, & id, quod eſt, propter ipſarum ſimplicitatem.

2. Nota. Aduertendum ſecundò, quòd cum infinitum ſecundum hos ſit principium, debet eſſe ſubſtantia ſimplex, ac conſequenter idem eſt eſſe, & id, quod eſt, ſicut idem eſt forma, & eſſe formæ: quia ſimplex eſt. Ex his ſumit Ariſtot. quòd ſi iſtud infinitum eſt ſubſtantia per ſe, & non eſt accidens alterius, cum ſit principium, erit ſimplex, & ita idem erit in eo eſſe infiniti, & infinitum. Vnde quicquid habet eſſe infiniti, erit infinitum.

Tunc ergo ſic nectitur argumentum. Illa ſubſtantia, vel eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis. Si indiuiſibilis non erit infinita, vt notum eſt. Si diuiſibilis: cum ſit ſimplex, quælibet partes participabunt eſſe totius, hoc autem eſt infinitum: ergo quælibet partes habebunt eſſe infiniti. ergo ex fundamento quælibet pars erit infinita, ſicut quælibet pars aeris eſt aer: quia partes ſunt eiuſdem rationis cum toto: id autem abſurdum eſt: non ergo infinitum ſecundum ſe eſt ſubſtantia. nota rationem hanc, quæ eſt Metaphyſica ac ob id obſcura.

Secundum ergo accidens. Tex. XXXVIII.

Continuat rationem. COntinuat rationem. Cum non poſſit eſſe ſubſtantia per ſe infinita, erit per accidens, id eſt, mediante aliquo accidenti, tunc autem iam infinitū non erit principium, ſed potius illa ſubſtantia, cuius accidens eſt infinitum: vnde reprehendit Pythagoreos, qui dicūt infinitum per ſe eſſe ſubſtantiam, & infinitum hoc partibile ponunt, cum tale infinitum ſit ſecundum quantitatem.

Sed fortaſſis hæc quidem. Tex. XXXIX.

AT quia quæſtio iſta, nempè an ſubſtantia ſecundum ſe poſſit eſſe infinita, tranſcendebat limites Phyſicos, contrahit ſermonem dicens, an in vniuerſum ſit infinitum. In Mathematicis, & intelligibilibus tractare non eſt Phyſicum, ſed ſolum diſputare, an ſit infinitū quantum in corpore ſenſibili, & hoc determinare præſentis eſt diſputationis. De quo infinitate agat Ariſt.

Sed dubium non eſt, nullam ſubſtantiam intelligibilem poſſe infinitam eſſe, nec ipſam ſubſtantiam ſecundum ſe, niſi ratione quantitatis, loquendo de infinito extenſiuè: quia extenſio, eſt ratio propria magnitudinis, quæ ab ipſa nequit ſeparari, & nos ſupra docuimus in lib. 1. vbi non eſt quantitas, nullam eſſe poſſe extenſionem.

Vbi iterum aduerte, quòd ſuperius diximus de ſolo infinito in quantitate hoc loco tractari. Nota.

Logicè igitur ſpeculantibus. Tex. XL.

INcipit modò circa infinitum ſenſibile rationibus logicis diſputare, ac primò probat, non eſſe corpus ſenſibile, imò nec intelligibile, id eſt, Mathematicum, & abſtractum infinitū, ſic. Corpus eſt, quod ſuperficie, aut ſuperficiebus terminatum eſt: ergo infinitum non eſt: infinitum enim non eſt terminatum. Antecedens eſt notum: hoc enim eſt eſſe corpus quantitatis: dicitur, ſuperficie contentum, propter corpus circulare: dicitur ſuperficiebus, propter alia corpora. De infinito ſenſibili, quō non ſit, diſputat rōnibus dialecticis.

Notandum autem, quòd hic argumentatur contra eos, qui ponunt ſubſtātiam infinitam, ſed per accidens, nempè ratione quantitatis.

Dico

Obiectio. Solutio. Dices, quare hæc ratio logica probabilis dicitur, cũ à definitione procedat? Reſpondet Philop. & benè: quia illa corporis definitio non eſt data ab his, qui infinitum ponunt, imò negarent ipſam, ſed probabiliter eſt ſumpta.

At verò neque numerus. Tex. XLI.

2. Ratio. Ponit ſecundam rationem logicam de numero, ac præmittit (vt dicit Simpli.) numerum non eſſe ſeparatum, ſed in ipſis rebus numerabilibus. Eſt autem huiuſmodi ratio. Numerus aũt habens numerum, numerari, & computari poteſt: hoc enim eſt eſſe numerum, vel numerabile: ſed infinitum non poteſt computari: ergo non eſt numerus: non igitur eſt infinitum in numero.

Phyſicè autem magis ſpeculantibus. Tex. XLII.

Phyſicis rõnibus agit Ariſtot. 1. Rõ. Si eſſet corpus infinitũ, vel eſſet ſimplex, vel mixtum. Poſt rationes logicas ad rationes Phyſicas ſe conuertit, ac nullum ſenſibile corpus infinitum eſſe poſſe probat, atque huiuſmodi facit argumentum. Si eſſe poſſet tale corpus, vel illud eſſet ſimplex, qualia ſunt elementa: vel mixtum. Sed neutrum eſſe poteſt: non ergo poſſibile eſt infinitum corpus.

Aduerte autem, quòd loquitur de corporibus ad generationem attinentibus: nam de cœlo alia eſt ratio pertinens ad libros de cœlo.

Probatur nõ poſſe eẽ mixtũ tõne ducta ab elemẽtis cõponentibus. Probat ſingulas partes illius minoris, & primò, quòd non ſit mixtum. Si eſſet mixtum, tunc vel componeretur ex infinitis elementis, & principijs multitudine, & hoc jam reprobatũ eſt in lib. 1. contra Anaxag. vel ex elementis numero finitis, puta ex his quatuor, igne, aqua, & cæteris. Quod autem hoc fieri non poſſit, probat: vel omnia erunt infinita in continuo, vel vnum tantùm infinitum, vel nullum infinitum: hoc tertium clarum eſt fieri non poſſe: ex finitis enim non conſtat infinitum.

Secundum verò, quòd vnum ſit infinitum reprobat. Mixtum componitur ex contrarijs æquali proportione ſe habentibus ita, vt vnum non conuertat in ſe aliud: non enim ſic mixtum fieret: ſed ſi vnum eſſet infinitum, ipſius virtus omnia alia vinceret, ac in ſe conuerteret. non igitur ex vno infinito, & alijs finitis fieri poteſt mixtum. Nota ſi poſſet vnum eſſe infinitũ, & cætera finita.

Et ponit exemplum. Sit ignis finitus alicuius virtutis: ſit aliqua aeris pars correſpondens igni, qui ſit minoris virtutis, quàm ignis: re vera ſi aer infinitus ſit, ignis autem finitus, quantumcunq; ignis vincat ſingulas partes aeris per ſe, tamen à toto aere infinito vincetur.

Vbi nota quòd creſcit actiuitas, & fortitudo agentis, ex additione quantitatiua rei, quàmuis non admittat hoc Philop. ſed hoc poſterius eſt examinandum: ſolùm hic notandum erit, quòd in mixto vnum elementum non vincit aliud, vt in ſe conuertat, ſed ad temperiem omnia redacta inuicem ſe corrumpunt, & mixtum tertium componunt, idq; eſt in mixtione: in hoc enim differunt mixtio, & generatio. Nota.

Vnumquodque autem infinitum eſſe. Tex. XLIII.

Reijcit aliud membrum, quòd omnia ſint infinita: quia tũc cum corpora ſint, ſingula ſecundum omnem dimenſionem eſſent infinita, cum non maior eſſet ratio, quare ſecundum vnam potius, quàm ſecundum alteram eſſent infinita: & præterea, quia corpus, vt corpus, trinam dicit dimenſionem, ſi ergo vnum illorum vndique eſſet infinitum, omnia repleret, nullumque alijs relinqueret locum, & iam plura eſſe non poſſent, nec eſſet mixtum infinitum. 3. Non poſſent oia eſſe infinita.

At verò neque vnum, ac ſimplex. Tex. XLIIII.

Superioris argumenti alteram partem probauit, puta non eſſe infinitum corpus aliquod mixtum: modò probat alteram, quòd nec ſit corpus ſimplex, ac probat, quòd non 2. Probatur altera pars argumẽti.

5. nō poſ ſe dari corpus ſimplex infinitū. ſit corpus ſimplex aliquod ex his elementis, nec quale poſuit Anaximander, vt refert Themiſt. & Philop. hic enim dixit principium eſſe corpus quoddam infinitum, non elemētum aliquod ex quatuor, ſed mediam ſubſtantiam inter ignem, & aerem, ac ſimplicem, ex qua etiam elementa ſunt facta.

Ponit autem rationem, qua mouebatur Anaxim. vt tale corpus poneret. Ratio autem erat: quia cum principium ſit infinitum, ſi eſſet aliquid ex elementis, quia in eis eſt qualitas actiua, & contraria, tūc vinceret, & corrumperet omnia, atque ad ſui potius naturam traheret: poſuit igitur corpus medium expers illarum contrarietatum, vt quamuis infinitum eſſet, nō tamen omnia corrumperet.

Impoſsibile autem eſt eſſe tale. Tex. XLV.

Probatur primò ā facto tale corpus nō dari. Eprobat nō poſſe eſſe tale corpus infinitum, ac primò reprobat non ratione infinitatis, ſed quia tale corpus non eſt in natura: nam qua parte dicitur infinitum ſimul impugnabitur, dum in cōmuni probabitur etiam de aliis ſimplicibus non eſſe infinita.

Ratio autem, qua probatur non eſſe illud corpus, eſt hæc: Omne mixtum reſoluitur in elementa, ex quibus componitur: at ſolum ſentimus quatuor corpora: nullo autem ſenſu experimur illud: non ergo compoſitio eſt ex illo corpore vlla. Et hæc ratio bona eſt: nā Phyſicus, quàmuis rationalis ſit, non debet in uniuerſum deſtituere ſenſum, præſertim quòd, ſi illud eſſet ſenſibile corpus, ſentiretur vtique, ac elementa in illud reſoluerentur, & verterentur: quod non apparet.

Neque igitur ignis, neque vllum. Tex. XLVI.

2. Ex loco corpus e. non infinitum nul. locum aliis relinqueret. Robat autē modò, quòd nullum ſimplex elementum poſſit eſſe infinitū, & dicit, quod præter inconueniens ſupra poſitum, nempè quòd ſi eſſet infinitum, nō relinqueret aliis locum vllum, eſt adhuc aliud impoſſibile, quòd omnia conuerteret ad ſe, quòd eſſe non poteſt, quàmuis Heraclitus dixerit, omnia, & mundum ipſum, cum finitus ſit, tandem in ignem eſſe conuertendum, quod falſum eſt: non ergo aliquod ex elementis infinitum eſt. & præterea ex cōuerſione omnium in ſe.

Eadem autem ratio eſt. Tex. XLVII.

Icit hoc idem eſſe, ſi corpus illud eſſet medium: nam ſi eſſet elementum, haberet aliquàm contrarietatem: non enim generatio fit, niſi ſecundum contrarietatem: cum autem infinitum ſit, omnia etiam conuerteret in ſe: at quia de igne mentionem fecerat, cōcludit per has rationes non ſolùm de igne, aut de medio corpore, ſed de quouis elemento probari poſſe non eſſe infinitum, ita Philop. 3. Nec illud corpus poſſe eē naturæ cuiuſdā medię.

Dubitatur quomodo principium generationis debet habere cōtrarietatem, nam nec materia habet qualitates contrarias ſecundum ſe, non ergo elementum hoc habebit. Dubium

Reſpondeo, ſi materia ſecundùm ſe non habet contrarietatem, in ſe tamen recipit formas contrarias, vnde generatio fieri poſſit: & materia cum illis contrariis formis, quæ ſe inuicem transmutant, facit elementa. At cum iſti Philoſophi ponerent ſubſtantiam ſimplicem ipſum elementum, tenētur dare contrarietatem illi elemento, ſicut modo dat Ariſt. elementis: vnde non debet comparari materiæ primæ: hæc enim ſola non facit generationem, ſed per contraria, quæ debent admittere hi, qui elementum ſimplex faciunt. Solutio.

Quòd autem omninò impoſsibile. Tex. XLVIII.

Robat modò in communi nullum poſſe eſſe ſenſibile corpus infinitum, & facit hoc argumentū. Vel illud eſſet homogeneū, & ſimilare, cuius partes eſſent eiuſdem rationis cum toto, vel diſſimilare, & etherogeneum; neutrum autem eſſe poteſt. Probat in hoc textu, quòd non 2. Rō principalis non poſſe eſſe in cōi corpus infinitum.

ſit

Primum ſuppoſitum. ſit ſimilare, & ſupponit duo. Alterum eſt, omne corpus ſenſibile eſſe in loco proprio naturali, ac eſſe locum etiam cuiuſque corporis ſenſibilis. Alterum eſt, quòd

2. Suppoſitum. idem eſt locus naturalis totius, & partis, vt locus terræ, & glebæ, & locus ignis, & ſcintillæ, quæ eſt pars ignis.

Si pars infiniti ſenſibilis ſeparetur, nec eſſet mobilis, nec immobilis. Eſt modò argumentum ingenioſum de parte huius infiniti aliqua ſeparata, & abſciſſa à toto. Si eſſet īfinitum ſenſibile, ipſius pars nec eſſet mobilis, nec immobilis: hoc autem eſt falſum: ergo non eſt infinitum. Probatur ſequela. demus illam particulam: probo quòd ſit immobilis. Si moueretur, moueretur ad locum totius:

Probatur id primò. ſed locus totius cum infinitum ſit, & occupet omnia, & ſurſum, deorſum, & vndiquaque, illa igitur particula non magis ad locum ſurſum, quàm ad deorſum, quàm ad latera eſt inclinata: nō ergo mouebitur, cum non habeat vllam determinationem.

Secundò. Præterea: quia ſi moueretur, tenderet in infinitum, quia locus ſuus infinitus eſt, nec ipſa replet totum: mouebitur ergo ſine termino, quod eſt impoſſibile: nō igitur eſt mobilis. Quòd verò nec ſit immobilis,

Tertiò. Patet: Locus ipſius eſt totum ſpacium totius: cum igitur non ſit occupatum, non magis quieſcet hìc, quàm illic, non ergo immobilis erit: ſi enim eſſet immobilis, alicubi quieſceret: at non eſt maior ratio cur hìc, quàm illic quieſcat: non igitur erit mobilis, nec immobilis, & conſequenter nec ipſum totum, quod eſt eiuſdem rationis cum parte: & hoc procedit ex natura ipſius rei, quæ verè non eſſet mobilis, nec immobilis.

Obiectio & ſolutio. Quòd ſi dicas, eadem eſt ratio modò de partibus elementorum. Dico non eſſe, quia elementa habent determinatum locum ſurſum, aut deorſum, & terminos loci determinatos, quos ipſa nec ipſorum partes tranſgredi poſſunt.

Si verò diſsimile ſit. Tex. XLIX.

Probatur altera pars ſecūdi argumenti 𝔮 Alteram proſequitur argumenti partem, nempè quòd non ſit diſſimilare: vocat autem diſſimilare in hoc loco, quod partes habet diuerſæ ſpeciei, ſicut ſimilare quod partes habet eiuſdem ſpeciei: &

tale corpus non poſſit eſſe etherogeneum. facit hoc argumentum. Si partes illius infiniti ſunt diuerſarum ſpecierum, vel ſunt finitæ ſpecies, vel infinitæ: vtrumque autem eſſe non poteſt.

Illæ ſpēs partium non poſſunt eſſe finitæ. Probatur primum. Si enim ſunt finitæ ſpecies, neceſſe eſt, quòd vna pars ad minus ſit infinita in quantitate. nam ex finitis partibus ſpecie, non fit vnum infinitū, niſi vna pars ſit infinitè magna: loquimur autem, quòd ſingulæ partes ſint propriæ ſpeciei, quòd ſi vna eſſet infinita, tunc ea eſſet cauſa corruptionis aliarum, atque ad ſe traheret: vnde non eſſet diſſimilare, ſed vnius ſpeciei, illius nempè, quæ eſſet infinita: hæc enim alias in ſe conuerteret, vt dictum eſt ſuperius.

Si autem infinita, & ſimplicia.

2. Nō poſſunt eſſe infinitæ. Reprobat alteram partem, puta quòd ſint infinitæ ſpecies: quia tunc eſſent infinita elementa, & infinita loca; pro diuerſitate enim rerum ſpecifica eſt locorum diuerſitas: at elementa, & loca infinita eſſe non poſſunt, vt alibi, puta 2. Gen. & 2. de Cœlo probat: nō ergo tale corpus eſſe poteſt infinitum.

Nota tale corpus non poſſe eē cōtinuum. Et notandum, quòd hoc corpus ſi eſſet, non poſſet eſſe continuum, ſed contiguum, & vnum per aggregationem, vt in principio textus dixit: quia res diuerſarum ſpecierum non poſſunt eſſe continuæ.

Solutio, quā quis poſſet afferre. Reiicitur. At poſſet quis dicere, quàmuis locus ſit finitus, poteſt tamen corpus infinitum eſſe. Hoc reijcit docēs, locum debere eſſe æqualem locato: cuius rationem ſubdit: ſi enim eſſet minor, non poſſet locatum ſolum in eo conſiſtere, & ita locatum eſſet extra locum naturalem ſuum: ſi verò eſſet maior, non repleretur à locato ſuo naturali, & ſic maneret vacuum ex parte: quæ duo fieri nequeunt.

Et propter hoc nullus eorum.

Nota hanc partē textus vltimo eſſe loco ponendā. Hæc verba magnam difficultatem afferunt expoſitoribus Græcis, & Latinis, nec aptam inueniunt expoſitionem, adeo, vt Philop. arbitretur deficere aliquid

In eo tex tu 49. vt clarus fiat ſenſus.

textui crediderim eſſe tranſponenda verba aliquot, quod nos facimus, videlicet ab illo loco (& propter hoc nullus eorũ,) vſque ad illum (ſi autem infinita, & ſimplicia) ſunt collocanda in fine ipſius text. 49. & apparet ſenſus ita clarus, & diſtinctus, vt manifeſtò conuincamur id debere fieri, & ſcriptorum iniuria proueniſſe difficultatem.

Cum igitur dixiſſet, nihil eſſe extra locum naturalem proprium, laudat antiquos quoſdam, qui ponentes infinitum elementum, non poſuerunt illud ignem, aut terram, quia experientia oſtendit hæc loca certa habere ſurſum, aut deorſum, quòd ſi infinita eſſent, nec ad ſurſum, nec ad deorſum determinarentur: ſed poſuerunt aquam, aut aerem: quia iſta partim ſurſum, partim ſunt deorſum, nec extrema determinãt ſibi. Vide clariſſimum ſic reddi ſenſum: eſt autem id obſeruatione dignum.

Anaxagoras autem inconuenienter. Tex. L.

Reprehẽſio Anaxagoræ q dicebat infinitũ immobile eſſe ex ſe.

Facto argumento hoc bimembri, puta, quòd nec corpus infinitum poſſet eſſe ſimilare, nec diſſimilare, arguit Anaxagorã, qui circa priorem argumenti partẽ dicebat, quòd infinitum ex natura ſua eſt immobile, & ſe quieſcere facit, quia eſt in ſe ipſo.

Addit autem Ariſt. parentheſim (aliud enim nihil continet) ad denotandum nõ eſſe in ſe ipſo, ſicut amphora vini, eſt in ſeipſa, ratione vini, quod continet, vt dicetur in lib. 4. infinitum autem non ſic dicebatur eſſe in ſeipſo, ab Anaxag. nihil enim continet, ſed in ſeipſo per ſe.

1. Reprehenſio cauſę cur eſſet immobile.

Reprehendit primò ipſum: quia dicebat, quod in ſeipſo eſt, ex natura ſua eſſe immobile, & eſſe in ſe; non enim valet argumentum; corpus eſt in hoc loco: ergo natura ſua aptũ eſt eſſe in hoc loco: quia corpora ſunt ſæpe, vbi non naturaliter, ſed violenter ſunt: vt corpus graue quod detinetur in aere, non ibi naturaliter eſt: non ergo, vbi res eſt, ſtatim ibi naturaliter eſt: nec ſi in ſeipſo infinitum eſt, ob id naturaliter eſt, & in hoc errauit Anaxag.

Si igitur quàm maximè non mouetur. Tex. LI.

2. Reprehenſio cauſę cur ex ſe eẽt immobile.

Reprehendit ſecundò Anaxag. quia & ſi verum ſit, quod in ſeipſo eſt, moueri non poſſe, tamen non inde colligitur, quòd ex natura ſua eſt immobile: nam aliqua manent immota, quę ex natura ſua moueri ſunt apta. Vnde oportuit aliam aſſignare rationem, cur ex natura ſua eſt illud immobile: & ponit exemplum Si terra eſſet ĩfinita, & cœli, & reliqua ita, vt manerẽt terra ſic ſita, infinita tamen: tunc eſſet in ſeipſa, quia infinita, non tamen ob id eſſet ex natura ſua immobilis, ſed quia grauis, & graue naturaliter eſt in centro, quod eſt immobile. Sic igitur oportebat reddere rationem aliam naturalis immobilitatis illius infiniti, & non ſolùm, quia infinitum: quam rationem non dedit Anaxagoras, ſed arbitratus eſt ſe euaſiſſe periculum, & concluſiſſe dicendo: quia infinitum ex natura ſua immobile eſt: & non valet.

Et non quia infinitum. Tex. LII.

1. Falsũ Anaxagoram ſum pſiſſe infinitũ eſſe in ſeipſo.

Verba prima textus cum præcedentibus copulantur, vt notum eſt: in reliquis verò probat, quòd illud infinitum nõ ſit in ſeipſo. Partes ſunt eiuſdem rationis cum toto, ſi ergo totum in ſeipſo eſt: ergo etiam partes in ſe ipſis erunt: vt enim totum eſt in loco, ita & partes: at in ſeipſis eſſe non poſſunt. nam ſi partes, cum finitæ ſint, in ſeipſis ſunt, etiam quodlibet finitum in ſe ipſo erit, & non ratione infinitatis aliquid in ſeipſo dicetur eſſe.

Omninò autem manifeſtum eſt. Tex. LIII.

3. Rõ pricipalis ad probãdum non dari corpus infinitũ ex loco talis corporis.

Tertium argumentum Phyſi. cum principale facit, quod huiuſmodi eſt. Omne corpus naturale ſibi proprium locum vendicat: at impoſſibile eſt in finitum proprium habere locum: ergo nõ poteſt corpus naturale eſſe infinitum. Probat maiorem. Omne corpus naturale,

aut

tut eſt graue, vel leue, (loquitur autem de his, quæ in generatione ſunt:) ergo determinat proprium locum, graue deorſum, leue quidem ſurſum. Minor probatur: quia infinitum omnia replet, & tunc totum non determinat ſibi naturaliter ſurſum, aut deorſum.

Solutio, & eius confutatio. Quòd ſi dicas dimidium eſt deorſum, dimidium verò ſurſum: hoc dici non poteſt: nam infinitum non habet medium, nec vltimum, nec principium, ob id nunquàm dabitur, quid ſurſum, quid deorſum ſit.

Si enim duæ partes æquales ſignari poſſent, tunc ſingulæ, aut eſſent finitæ, aut infinitæ: finitæ non, nam totum finitum eſſet: nec infinitæ, quia eadem eſſet difficultas vbi eſſet: & præterea, quia vnum infinitum duobus conſtaret infinitis. Ariſtot. nõ intulit hæc inconuenientia, quia certum eſt infinitum in duo æqualia diuidi non poſſe, cum medio careat.

Amplius omne corpus. Tex. LIIII.

Quartũ etiam ex loco. Q Vartum ponit argumentũ, & quantum exiſtimo videtur hoc eſſe. Supponit enim, quòd ſi infinitũ eſſet in loco, locus eſſet infinitus, & probat locum non poſſe eſſe infinitum. Loci ſpecies, & differentiæ ſunt antè, retrò, ſurſum, deorſum, dextrum, ſiniſtrum: ſed hæ in infinito ſignari non poſſunt, cum talis partium diuiſio fieri nequeat: ergo locus nõ poteſt eſſe infinitus.

Declarat autem, quòd illæ differentiæ non ſunt reſpectu noſtri, vt illud dicatur ſurſum, quod eſt ſupra noſtrum caput, illud deorſum, quod eſt ſub pedibus, & ſic de reliquis, ſed illæ differentiæ ſunt ex natura rei nobis etiam mutatis.

Quo autem modo hæ differentiæ intelligendæ ſint, dicemus ſatis in lib. 4. vbi id ex profeſſo traditur.

Simpliciter autem ſi impoſſibile. Tex. LV.

Quintũ etiam ex loco. H Aec priora verba textus ad rationem præcedentem pertinent, quibus vniuerſaliter cõcludit, ſi locus infinitus eſſe non poteſt, quòd nec corpus naturale.

Et tandem quintum facit argumentũ, Quod in loco eſt, in aliquo loco eſt, & quod in genere, in aliqua ſpecie, aut indiuiduo: ſed ſi corpus infinitum eſt: ergo in aliquo loco, puta ſurſum, aut deorſum eſt, ſi eſt in loco, & præterea aut bicubitũ aut tricubitum, aut aliquid ex his eſt: hæc tamen repugnant infinito: non ergo corpus vllum naturale infinitum eſt.

Caput ſextum.

Quòd igitur actu non ſit corpus. Tex. LVI.

In contrariam partẽ argumẽtatur Ariſt. & probat dari corpus infinitum. P Oſtquam ad partem negatiuam quæſtionis eſt argumentatus, ac probauit non eſſe corpus actu infinitum, regreditur pro parte affirmatiua probabiliter probare eſſe infinitum, vt eas ſoluat obiectiones, idque ex tribus probat, Primùm ex tempore, quòd niſi infinitum eſſet, haberet principium, & finem: quod eſſe non poteſt.

Prima ex tẽpe.

2. Ex diuiſione cõtinui. Secundò: quia ſi non eſt infinitum magnitudine, diuiſio terminabitur, & non ſemper magnitudo in magnitudines diuidetur, ſed perueniet ad indiuiſibilia, vt dixerunt aliqui philoſophi.

3. Ex numero, qui augetur i infinitum. Tertiò ex numero, qui non augebitur in infinitum, ex quibus apparet eſſe infinitum: cum ergo vtrinque ſint difficultates, concludit opus eſſe Iudice determinante.

Atq; manifeſtum eſt, quòd quodammodo.

Pro ſolutione prædictorũ dubiorũ primum fundamẽtum. Infinitum eſſe duplex actu & potentia. S Oluit propoſitam difficultatem diſtinctione præpoſita. Duplex eſt infinitum: actu, & potentia. Actu quidem, quod habet actu magnitudinem, vel multitudinem interminabilem, nec limite vllo circunſcriptam: potentia verò, quod licèt actu finitum ſit, ipſius potentia eſt inexhauſta, vt non ſit tantum, quin adhuc maius fieri poſſit, ſiuè ſit appoſitione, ſicut numerus dicitur infinitus potentia, quia non ei tanta fiet additio,

quia

quin maior fieri poſſit, ſiuè diuiſione, quomodo continui diuiſio eſt infinita: quia non fit in tot partes, quin in plures fieri poſſit.

Solutio dubiorũ.

Suppoſita igitur diſtinctione, reſpondet, actu infinitum non eſſe, & hoc probant rationes priores: potentia verò infinitum eſt. & hoc conuincunt rationes poſteriores, vnde quodã modo infinitum eſt, quodã modo non: potentia infinitum eſt, actu non: loquimur autem de infinito quantitatis.

At quia infinitum eſſe ſecundum diuiſionem dixit, cuius oppoſitum dicebant Platonici, vt dicetur lib. 6. docentes diuiſionem finiri, & peruenire vſque ad indiuiſibilia; dicit facile eſſe hoc reijcere, & negare: id enim non eſt neceſſe, vt latius dicetur lib. allegato.

Relinquitur igitur potentia. Tex. LVII.

Qualis ſit illa potentia infiniti in potẽtia.

Declarat qualis ſit iſta potentia infinita, dicẽs, quòd non oportet ſic intelligere eſſe infinitũ in potentia, quod aliquando erit in actu perfecto, ſicut domus potentia, aliquando erit actu, non ſic eſt infinitum in potentia, vt actu ſit totum infinitum: ſed dicitur in potentia, ſicut certamẽ, & olimpia, & dies: hæc enim dicuntur in potentia, antequàm fiant, ſed non vt actu ſint tota ſimul, ſed ſucceſſiuè: vnde certamen eſſe, eſt quòd fiat: ita eſt potentia infinitum, nõ vt totum actu ſit, ſed continuè, & inceſſanter fiat, vnde ſemper quod fit, & quod fiet, finitũ eſt, quod reſtat faciendum eſt infinitum, & hoc modo dicitur diuiſio, & numerus eſſe infinita potentia, quòd actus diuiſionis, & augmenti nunquàm ceſſet.

Nota duplicẽ eſſe potentiã in rebus, alterã ad actũ perfectum alteram ad actũ imperfectum.

Vbi aduertendum duplicem eſſe potentiam. Alteram ad actum perfectum, vt potentia ignis, potentia domus. Alteram ad actum imperfectum, qui ſemper in continuo fluxu conſiſtat, & ſic eſt potentia infinitum.

Varia genera infi...

Diuerſa infinita ponit. Vnum in continuo ſucceſſiuo, vt eſt tempus, motus. Alterum in diſcreto ſucceſſiuo, vt in generationibus hominũ, & aliorum. Tertiũ, in diuiſione permanentis totius. Dicit ꝙ hæc omnia conueniũt in hoc, quod ſemper quæ ſumuntur, finita ſunt, vt quotquot dies, quotquot homines ſumpſeris finita ſunt, quotquot ſecueris partes finitæ ſunt: tamen ſemper plures, & plures inceſſanter ſumi poſſunt. Quod igitur reſtat, finem non habet: quod eſt, finitum eſt, ac propterea non eſt actu infinitum.

uitorum in potentia.

Tamen differentiam horum infinitorum ponit in fine textus ſequentis: in ſucceſſiuis enim quæ ſumuntur, tranſeunt, & recedunt: in diuiſione verò permanentis partes manent, quàmuis ſemper, quæ actu ſunt, finitæ ſint.

Amplius ipſum eſſe. Tex. LVIII.

Quomodo hẽat eſſe infinitũ in potentia.

Cum dixiſſet, qualiter potentia infinitum eſt, modò docet, qualiter ipſum eſſe dicatur: & dicit ipſum non dici eſſe, ſicut ſubſtantiæ permanẽtes, quæ totæ ſimul ſunt, ſed ſicut res ſucceſſiuæ, quarum aliqua parte actu exiſtente dicimus ipſas eſſe, vt dies eſt, motus eſt, cœna eſt; ſic infinitum eſt, quia diuiſio, vel fluxus, qui nunquàm finitur, ſecundum aliquid ſit: vnde ipſius eſſe in continuo tranſitu conſiſtit, licèt quicquid tranſit, finitum ſit, & quàmuis non ſemper id, quod tranſit, permaneat, vt declarauimus in textu præcedenti.

Quod autem eſt ſecundum appoſitionem. Tex. LIX.

Quõ ſe habeat infinitum in potẽtia quo ad diuiſionem, & quoad diminutionem.

Cum ſuperius duplex infinitũ ſtatuerit, vnũ ſecundum diuiſionẽ, ꝙ ad paruitatẽ, & diminutionem fit, alterũ ſecundũ appoſitionẽ, quod ad magnitudinem, & ſecundum additionem fit, vtrumque autem in potentia, vt dictum eſt: nunc quomodo vtrunque ſe habeat, oſtendit, ac dicit idem eſſe quodãmodo vtrumque.

Pro cuius declaratione aduertendum eſt, quòd in vnico ſubiecto actu finito reperitur ſimul vtrunque infinitum, ſed non modò eodem, verbi gratia. Sumatur continuum pedalis quantitatis, & diuidatur in duas medietates, ita, vt altera medietas ſemper in alias duas, & illa in alias:

& ſic

& ſic conſequenter diuidatur, atque medietates, quæ nō diuiduntur iterum, ſemper apponantur primæ medietati totius, quæ indiuiſa materia ſit.

Tunc in hoc erunt duo. Alterum eſt, quod quanto diuiſio vnius primæ medietatis procedit in minores partes, tanto altera medietas indiuiſa fit maior, quia ei adduntur nouæ medietates, quamuis minores, & minores. Alterum eſt, quòd quia diuiſio illius medietatis in infinitum procedit: quia non peruenietur ad aliquā medietatem, quæ non poſſit iterum in alias duas diuidi: ita alterius medietatis in infinitum quantitas augebitur, quia ſemper ei fiet additio. Cum igitur vna creſcat in infinitum, altera diminuatur, fit vt ſint duo infinita, vnum appoſitione, illius nēpè partis, quę augetur, alterum diuiſione, illius quæ minuitur; cumque hæc duo ſint circa vnum continuum, meritò dicuntur idem. Sed cum non ſit modo eodem, nam alterum eſt diuiſione, alterum appoſitione, nō dicuntur abſolutè idem, ſed quodammodo.

Hoc igitur eſt quod hic docet Ariſtot. nempè, quòd infinitum appoſitione fiat, ſimul cum infinito diuiſione, licèt non ſecundum eundem modum, ac dicit vtrumque infinitum eſſe idem quodammodo. Et declarat, quare idem: quia circa eandem quantitatem finitam actu fiat vtrumque. Declarat, quare quodammodo idem: quia videlicet infinitum ſecundum appoſitionem fitè diuerſo. Quid autem per è diuerſo intelligat, ipſe explicat: quia quantum demitur ex diuiſa parte, per diuiſionem in infinitum, tantum apponitur alteri determinatæ parti, quaſi dicat, Vnum īfinitum eſt per diuiſionem vnius partis oppoſitæ: alterum per appoſitionē eorum, quæ ab oppoſita parte remouentur, & alteri determinatæ, & finitæ apponuntur.

In magnitudine enim finita.

Q̄ uo debeat fieri diuiſio cōtinui, vt procedat in Infinitum.

EXplicat, quomodo ſit iſta diuiſio facienda in aliquo finito, vt in infinitum procedat, & nunquam terminetur.

Aduerte autem, quod dupliciter poteſt fieri diuiſio alicuius totius finiti. Vno ſecando, & ſeparando partes æquales primis ſeparatis in quantitate; vt ſi ab vno ligno ſepares vnam pedalitatem, & à reſiduo alteram pedalitatem, & à reſiduo alteram, & ſic conſequenter, & talis diuiſio dicitur ſecundum magnitudinem, & non ſecundum proportionem æqualem: quia pedalitas ſecunda quæ auſertur à reſiduo, non eſt in eadem proportione ad ſuum totū, ſicut pedalitas prima ad ſuum, licèt pedalitates ſint æquales: ſimiliter nec tertia, nec aliæ ſunt in eadem proportione.

Not. partes poſſe cē æquales, vel ſecundū quantitatem, vel proportionem.

Verbi gratia, ſit lignum duodecim pedalitates habens, auferatur vna, & à reſiduo, quod vndecim habet, auferatur alia, & à reſiduo, quod decem habet, alia, & ſic conſequenter, conſtat has pedalitates ablatas eſſe æquales, ſed proportiones, ſecundum quas ſe habent ad ſua tota, non ſunt æquales: nam duodecim ad vnum aliam habent proportionem, quàm vndecim ad vnum, & quàm decem ad vnū: ob id iſta diuiſio dicitur ſecundum magnitudinem, ſed nō ſecundum rationem, & proportionem.

Altero modo poteſt fieri diuiſio ſecundùm eandem proportionem, ſed non ſecundùm eandem magnitudinem, vt ſi partes non æquales, ſed in æquali proportione ſe habentes ad reſidua, ſeceueris.

Verbi gratia, ab aliquo toto deme vnā medietatem, & ab iſta medietate iterum ſuam medietatem, & ab hac iterum aliā, & conſequenter à reſiduis medietatibus medietates ſeca: tunc diuiſio erit ſecundū eandem proportionem: quia id, quod ſecatur ab eo, à quo ſecatur, ſe habet in dupla proportione, cum ſit ſua medietas: tamen medietates non ſunt æquales, ſed minores, & minores, ſicut, & tota: ob id talis diuiſio dicitur ſecundum proportionem, ſed non ſecundum magnitudinem æqualem.

Iā ergo, ſi priori modo diuidas quodcunque finitum, nempè ſumendo ſemper magnitudines æquales, non procedet ſemper diuiſio, quantumcunq; minimæ ſint particulæ: finietur enim, quòd ſi poſteriori modo diuiſio ſit, in infinitum diuiſio procedet.

Et hoc eſt, quod dicit Ariſtot. nempè ſi quis accipiat in aliqua continui finiti diuiſione determinatam, & finitam particulam

entiam in eadem proportione, non abſoluet finitum diuidere, quod ſi econtra in diuiſione acceperit eandem magnitudinem abſoluet.

Nota.1. Nota vero diſcrimen inter ſumere magnitudinem in eadem proportione, & inter ſumere magnitudinem eãdem in proportione: hoc enim faciens abſoluitur finitum: quia omne finitum per ablationẽ æqualis finiti cõſumetur: illud verò ſi fiat, non ceſſabit diuiſio.

Nota.2. Nota deinde illud verbũ, (Augeat) qđ annotauit bene Philop. cum enim æquales ſumimus magnitudines à reſiduis, augentur & fiunt maiores proportiones. verbi gratia, Si à ligno duodecim pedum auferas vnum, & iterum à reſiduo auferas alium, & à reſiduo alium, ſemper creſcunt proportiones: nam prima erat duodecupla, ſecũda vndecupla, tertia decupla. Maiores autem ſunt proportiones multiplices, quanto à minori numerò denominantur, vt omnium maxima dupla eſt, & poſt hanc tripla: quia maior eſt medietas, quàm tertia, & tertia, quàm quarta, & minorem ſecundum numerum maioribus.

Aliter igitur non eſt, ſed ſic eſt infinitum.

Infinitũ in potẽtia aliquo modo eſſe ĩ actu.

EXplicat ex ſuperioribus concludendo infinitum non aliter eſſe, quàm modo, qui dictus eſt, puta in potentia, & aliquo modo in actu, & in diuiſione: exemplisque duobus explicat vtrumque. Dicitur in actu, vt dies in actu dicitur, non quòd tota dies ſimul ſit, ſed quod in fluxu eſt, & partem habet actu. ita infinitum: non enim totum ſimul eſt, nec erit, ſed ſecundum continuam diuiſionem actu dicitur. Vlterius dicitur in potentia, ſicut materia prima, cuius potentia partem habet actus: quia cum forma eſt, nunquàm tamen perfectè ad actum completum reducetur, vt omnes ſimul habeat formas, ſed in cõtinua eſt illarum generatione: ita infinitũ.

Et ſecundum appoſitionem igitur. Tex. LX.

Infinitũ ſecundũ appoſitionẽ eſt in potentia & nõ actu ſicut et ſecundum diuiſionem.

OStendit Ariſtot. qualiter ſit infinitum ſecundum appoſitionem in potentia. Poſſet enim aliquis exiſtimare, quòd dicitur in potentia ſecundum appoſitionem infinitum, quia abſolutè poteſt excedere quamcunque magnitudinem datam, vt non detur tanta, quin maior fieri poſſit. hoc autem non ita eſt: nam dabitur tanta quantitas, vt maior eſſe non poſſit, puta quantitas totius orbis finita: non enim eſt infinitum actu extra cœlum, vt illi Philoſophi dicebant.

Cum ergo audis eſſe infinitum potentia ſecundum appoſitionem, intellige nõ eſſe ſeparatum ab infinito ſecundum diuiſionem, nec alio modo creſcit ſecundum appoſitionem, quàm per additionem partium, quæ fiunt ſecundum diuiſionem modo prædicto: talibus autem partibus creſcit infinitum ſecundum appoſitionẽ, non tamen intantum creſcit, vt omnem finitam ſuperet magnitudinem, cum non poſſit æquare illud cõtinuum in quo eſt. ſi enim additio fieret ſecundum partes æquales ſemper, ſuperaret omnem magnitudinem: ſed id non fit, quia diuiſio non fit ſecundum partes æquales in infinitum, nec aliter creſcit infinitum ſecundum appoſitionem, niſi per talem diuiſionem.

Quõ differat infinitũ ſecundum diuiſionẽ, & ſecundũ appoſitionem.

Vnde in hoc differt infinitum ſecundum diuiſionem, ab infinito ſecundum appoſitionem. In illo enim nõ datur pars, nec quantitas ita minima, quin minor eſſe poſſit. tamen in infinito ſecundum appoſitionem datur quantitas ita magna abſolutè, quam non poſſit æquare ipſum infinitum ſecundum appoſitionem, nec maior eſſe poſſit.

Hæc omnia eò tendunt, vt intelligas ſicut infinitum ſecundum diuiſionem nõ fit ſecundum partes æquales, (ſic enim eſſet actu infinitum,) ita nec infinitum ſecundum appoſitionem, ſed vtrumque fit ſecundum partes inæquales in eadem proportione ſumptis, vt dictum eſt in textu præcedenti. Conſideratione autem digna eſt expoſitio horum textuum.

Quo-

Quoniam & Plato. Tex. LXI.

Confirmat hoc duplex genus infiniti ex Platone, & illum reprehendit.

HOc duplex infinitum confirmat ex Platone, qui iſta etiã intellexit, per magnum enim infinitum ſecundùm appoſitionem, per paruum ſecundum infinitum denotauit.

Sed reprehendit Platonẽ, qui cum duplex poſuiſſet infinitum, nullo vtitur: qa numerum, quem dixit eſſe rerum ſubſtantiam, finitum poſuit: & ſecundũ paruum, quia uſque ad vnum decreſcit: nec quo ad magnum, quia vſque ad denariũ creſcit: vltimum enim numerum dicebat denarium, reliquos verò numeros compoſitos ex denario, & præcedentibus dicebat: ob id non ſibi conſtat. Si enim principium infinitum eſt, & numerus principium eſt ſecundum ipſum, debuit eſſe infinitus, quod tamen ipſe negabat.

Caput ſeptimum.

Accidit autem contra. Tex. LXII.

Reprehendit Ariſt. definitionẽ quam veteres aſsignabant infinito.

DEFINITIONEM, quã Antiqui de infinito dabãt, reprehendit. Dicebant antiqui Infinitum eſſe, cuius nihil eſt extra, quaſi omnia comprehenderet, & nihil ipſius eſſet extra ipſum. Ariſtot. verò non ſic, ſed aliter eſſe definiendum docet, putã. Infinitum eſt, cuius aliquid ſemper extra eſt. Id eſt, eſt id, cuius quibuſcunque partibus ſumptis aliqua alia ſemper accipi poſſit. Et probat, quod ſic ſit definiendum, etiam ex his, quæ ipſimet dicunt. Nam annullum dicũt eſſe infinitum: quia ſumptis quibusque partibus propter vniformem, & circularem eius figuram, adhuc ipſius partes ſumi poſſunt. non enim in eo, ſecũdum ſe, terminus eſt vllus propter figuram.

Nota definitionem finiti in potentia eſt ĩ quo ſemper ẽ ſumere aliquid extra.

Vide igitur, quomodo ipſi infinitũ dicunt, cuius aliquam partem ſemper eſt accipere.

Declarat tamen, quòd antiqui non dicebant annullum propriè eſſe infinitum, ſed ratione figuræ: vt enim eſſet propriè infinitum, non debent eædem partes multoties ſumi, quod in annulo fit. Non intuenientes enim terminum eundem ſæpe diuidimus, & ipſius eaſdem partes ſæpe ſignamus. In infinito autem diuerſas oportet ſumere ſemper partes: ac ob id additur illa particula extra.

Nota.

Notandum circa literam, quòd vocat annulos non habentes palam, illos, qui ſunt vniformes, nec habent illam partem diſtinctam, cui ſolet apponi gemma: hi enim annuli, videntur actu principium habere: at cum vniformes ſint, actu finẽ, & principium non habent ob vniformitatem figuræ.

Infinitum igitur, id eſt. Tex. LXIII.

Confirmatur illa definitio etiam ex Antiquis.

COncludit etiam ex antiquorũ dicto, Infinitum eſſe, cuius ſecundum quantitatẽ accipientibus ſemper aliquid accipere eſt extra. Id eſt, cuius partibus quantitatiuis quibuſcunque ſumptis adhuc diuidentes & accipiẽtes poſſunt præter illas accipere alias: cum ergo ita definiendum eſſe probaſſet, probat non eſſe definiendum, vt illi definiebant, & efficit rationem hanc.

Nota totum, & infinitũ eſſe valde diuerſa.

Illa definitio eſt totius, ſed totum, & infinitum ſunt valdè diuerſa, nec ſimul ſtant: ergo non poteſt eſſe definitio infiniti. Maiorem oſtendit in hoc textu, dicens totum non eſſe aliud, vt dictũ eſt. 5. Meth. c. 26. quam cuius nulla pars abeſt. Qđ inductione patet: totus enim homo dicitur, cum nulla pars hominis deeſt: tota ciſtella, cuius nulla pars ciſtellæ deeſt, & ſic quodlibet ſingulare totum definitur: ergo in communi etiam definietur totũ, cuius nulla pars abeſt, nec extra ipſum eſt: nam cum aliqua pars abeſt, & extra eſt, totum non dicitur: id ergo eſt totum, cuius nihil eſt extra.

Totum autem, & perfectum. Tex. LXIIII.

Idẽ eſſe totum qđ perfectũ.

MInorem probat: totum, & perfectũ, aut idem omnino ſunt, aut proxima in natura: ſed infinitum nullo modo eſt perfectum

fectum: ergo nec totum. Et minorem probat: quia perfectum eſt, quod finẽ habet, & terminum: hoc autem repugnat infinito: non ergo eſt perfectum.

1. Nota. Et notandum eſt, quòd maiorem efficaciam habet hoc Græcè: nam perfectum Græcè à fine denominatur: dicitur enim τέλειον à τέλος quod eſt finis, & Latinè ferè idem etiam eſt, nam perficere, eſt vſque ad finem facere.

2. Nota. Totũ; & pfectum ſunt idẽ re, differunt tamen ratione. Notant prætereà Simplic. & Philop. & Alber. quòd totum, & perfectum re idem ſunt, ratione differunt: nam totum dicitur reſpectu partium, quarum nulla deeſt, perfectum verò ratione finis, quem res eſt conſecuta.

3. Nota totum, & oẽ quo differãt. Et vlterius notant Simplic. & Philop. quòd totum dicit partes eum quadã coniunctione, & copulatione: at omne, dicit ſolùm ipſas partes nulla deficiente.

Quapropter melius exiſtimandum eſt.

Reprehẽſio Meliſſi, qui dicebat eſſe totum infinitũ. EX dicta doctrina commendat Parmenidem, qui melius dixit quàm Meliſſus. Ille enim vniuerſum dixit totum eſſe, & finitum, cuius partes æqualiter diſtabãt à centro. At Meliſſus dixit eſſe totum infinitum. Errauit autem in hoc, quòd copulauit ea, quæ nequaquam poſſunt eſſe ſimul, puta, eſſe totum, & eſſe infinitum hæc enim non cohærent, nec connectuntur, ſicut linum lino: ſunt enim illa oppoſita valdè.

Prouerbiũ græcum linũ lino annectere. Scias autem illud eſſe prouerbium, vt notat Philop. quo denotamus dicta alicuius eſſe contraria vel implicantia: cum enim implicant, & inter ſe repugnant, non linum lino cohærere dicimus.

Quoniam hinc quidem. Tex. LXV.

Qua ratione inducti veteres ita definierint infinitum eiuſque reprobatio. CAuſam oſtẽdit propter quam antiqui ita definierint infinitum. Hæc autem eſt: quia putarunt infinitum eſſe totum quoddam: ac cum totum cõtineat, hinc etiam dixerunt infinitũ continere, & gubernare, vt ſupra etiam dictũ eſt. Quòd ſi quæras, quare hi exiſtimarunt infinitum eſſe totum? dicit: quia ſimilitudinem habet cum ipſo toto. hæc verò ſimilitudo conſiſtit in hoc: quia ſicut totum ſuas partes comprehendit, ita infinitum ſuas.

Infinitũ hoc potius ſe habere vt materiã quàm vt totum. Hoc autem Ariſtot. reijcit, docetq́; infinitum non eſſe totum actu, ſed materiã perfectionis, & magnitudinis, id eſt, formæ, & totius, ac eſt totum in potentia, quod patet ex diuiſibilitate. Nam totũ aliquod cum diuiditur, non ratione formæ, ſed ratione materiæ diuiſionem habet, cũ videamus formam eiuſdem rationis manere in omnibus partibus: infinitum ergo, quod diuiſionem cõtinet, materię potius locum habet.

Prætereà ſecundò: quia totum finitum eſt, & completum, at infinitum non completur ſecundùm ſe, ſed ſecundum aliud, puta ſecundùm formam, vt apparet in partibus, quæ in vno toto ſecundùm formam aliquam colligantur: potius ergo eſt materia. & hinc eſt quòd ſecundùm ſe ignotum eſt, ſicut materia ſine forma.

Et nota, quòd in omnibus his hoc docemur, quòd materia quantumcunq; habeat partes ſecundùm ſe, non tamen ideò dicitur totum, ſed habet rationem partis: quia cum forma vnum conſtruit totum.

Quare manifeſtum eſt. Tex. LXVI.

Hoc infinitũ potius habere rationem partis quàm totius. COncludit (vt dicebã,) infinitũ magis habere rationem partis, quàm totius cùm locum habeat materiæ, materia aũt ſit pars.

Alia rõ quòd infinitum non ſit totũ, nec contineat. Et iterum probat, quòd infinitum non contineat, nec ſit totum, præſertim ſecundùm opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat etiam in ideis intelligibilibus: ſi ergo infinitum continet, ſequitur, quòd in ideis etiam contineret: hoc autem abſurdum eſt, quòd indeterminatum, & ignotum, quale eſt infinitum, dicatur continere intelligibilia, & determinare, cũ tamen ab ipſis potius determinetur, quæ cauſæ ſunt formales.

Secun-

Secundum rationem autem. Tex. LXVII.

Quod ſit diſcrimẽ in adie-ctione.& diuiſione conti nui infinita.

QVædam theoremata notanda de infinito ponit, atque primum eſt illud, quod ſupra dixit.tex.60.Infinitum diuiſione ne procedere, vt quæcunq; parua quātitas ſuperetur, puta, cum diuidimus non perueniemus ad quantitatem ita paruam, quin minor eſſe poſſit:at eum eſt infinitũ in appoſitione non tranſgredimur quamcunque magnitudinem abſolutè, ſed ſolum trãſgredimur illam magnitudinem, quæ fit ex diuiſarum partium additione, non tamen ex tali additione poterit creſcere quantitas ita, vt excedat etiã cœlum,

Obiectio. Poſſes tu dicere, quare diuidendo ſuperamus abſolutè omnem minimam quantitatem aſſignatam dando minorem:at in apponendo non ſuperamus omnem magnitudinem: quia ſaltem non ſuperabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus,& in quo apponimus.

Solutio. Reſpondet Ariſtot.quia materia continetur,& eſt intra rem, infinitumq́ne materia eſt, forma continet.ac ſi dicat, quòd cum diuidimus procedimus ad materiã, quæ indeterminata eſt,& infinita:cum autem apponimus, procedimus ad formam, quæ continet,& determinata eſt.

Notat S.Thom. circa explicationem, quòd totum habet rationem formæ reſpectu partium, partes verò rationem materiæ,& meritò: nam forma determinata eſt, materia uerò indeterminata,& indifferens: ita totum determinatum:ſingula enim per ſe vnum totum ſunt,tamen partes multis modis ſumi poſſunt, puta, maiores,minores, & hoc multis modis. Hoc verò intereſt inter infinitum ſecundum appoſitionem, & ſecundum diuiſionem; in infinito enim ſecundum appoſitionẽ à partibus ad totum procedimus, in infinito verò ſecundum diuiſionem à toto ad partes deſcendimus: ob id in hoc a forma ad materiam,in illo à materia ad formam peruenimus.

Nota ex D.Tho. quõ ſe habeat to tũ,& partes,& infinitum, ſecundũ appoſitionem,& diuiſionẽ.

Hinc fit, quòd cum forma, & totũ determinatũ ſit, quantumcunque partes diuiſas in infinitum apponamus, non excedemus illud totum, cuius partes ſumimus: at eum à toto ad partes procedimus, & partes indeterminatæ ſint propter multiformem ipſarum diuiſibilitatem, cum ad ipſas prouenimus diuidendo in infinitum, non datur vllus terminus,nec vlla quantitas ita minima, qua non poſſet eſſe minor.

Rationabiliter autẽ. Tex.LXVIII.

ALterum cõſtituit Theorema, puta. Infinitum eſſe in numero, & in magnitudine, differenter tamen. Numerus enim ſurſum creſcit infinitum, non enim datur tantus numerus, quin maior poſſit dari. At deorſum finem habet, nam ad vnitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non ſic. datur enim maxima quantitas actu, cum non ſit infinitum in actu:at non eſt dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, ſed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, ſed non minima.

Quõ infinitũ accipiatur in numero, & magnitudine, & quõ differunt inter ſe.

Cur diuiſio numeri terminet̃, dat cauſam: quia numerus ex indiuiſibilibus vnitatibus componitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi poteſt: at magnitudo cum non ſit compoſita ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, ipſius nunquàm ceſſat diuiſio.

At cum numerus creſcat ex diuiſione, & partitione continui, qui in infinitum procedit, hinc eſt quòd numerus augeat̃ in infinitum, quàmuis non ſit actu infinitus, ſed potentia ſuperans quamcunq; datam,& determinatam multitudinem.

Cur numerus augeatur in infinitũ.

Quo autem modo numerus ex indiuiſibilibus componatur, oſtendit:quia numerus eſt ex vnis, & numerus non aliud eſt,quàm plura vna, & ita numeri ab vnis denominantur:ternarius enim qui tria vna eſt,quaternarius,qui quatuor,& ſic cõſequenter:at vnũ indiuiſibile eſt, vt vnus homo,qui in plures homines diuidi non poteſt: & vnus leo, & reliqua: ſi ergo numerus ex vnis eſt, ex indiuiſibilibus eſt, nam vnum in diuiſibile eſt.

Quõ numerus cõponiẽ ex indiuiſibilibus.

At non ſeparabilis eſt numerus hic bipartitionis.

Numerũ non eſſe aliquid ſeparatum a rebus numeratis, nec actu infinitum.

CVm numerũ ex diuiſione continui creſcere dixiſſet, ne quis putaret numerum eſſe quid ſeparatum ab ipſis continui partibus, vt putabãt Platonici ponentes numeros ſeparatos, huic obuians dicit, numerum nõ eſſe ſeparatum ab ipſis continui ſenſibilibus partibus: non enim aliud eſt numerus, quàm plura vna, & plures continui partes. Nec etiam eſt intelligendum, quòd numerus actu infinitus vnquàm ſit: non enim eſt eius infinitas, niſi potentia, ſicut motus, & tempus, & numerus temporis partium, quæ dicuntur eſſe, non tamen tota ſimul: ita eſt numeri infinitas.

Explicatio Philop. & Auerrois.

Philop. vult, Ariſtot. velle hìc comparare numerum tempori: vt enim tempus dum ſit maius, & maius, non habet partes permanentes, ſed quædam recedunt, quædam de nouo adueniunt: Ita numerus dum creſcit, non permanet: nam cum ſit quaternarius, non manet ternarius, nec cum ſit alius numerus, manet alius: & idem videtur Auer. dicere.

Explicatio verior D. Thomæ.

Sed S. Thom. hoc non placet, & meritò: quia ſi formaliter loquantur de numero, etiam hoc ſit in infinito ſecundum appoſitionem. nam cum additur aliqua magnitudo alteri, iam altera non manet formaliter, cum induat rationem alterius totius, & alterius menſuræ. Vt ſi primus erat pedalis, poſteà additione mutatur. Quòd ſi materialiter loquantur de numero, re vera etiam manet numerus præcedens, puta, ipſius vnitates, ſicut in infinito ſecundùm appoſitionem: at temporis & numeri partium temporis, nec formaliter, nec materialiter partes manent: quia tempus nullo modo permanet, nec ipſius partes, ſimiliter, nec motus.

In magnitudinibus autem. Tex. LXIX.

In magnitudinibus contrario modo ſe hẽre augmentũ, & decrementum quàm in numeris in infinitum.

CVm dixiſſet numerum ſurſum in infinitum tẽdere, deorſum verò ſtare in indiuiſibile, modò non ſic in magnitudinibus fieri docet, imò oppoſitum: verſus enim maius datur vltimum eoꝝ, ꝙ ſit maxima quantitas, quæ poſſit eſſe naturaliter, vt quantitas, & magnitudo orbis: vnde magnitudo tanta actu eſt, quanta potentia eſſe poteſt. At verſus minus non eſt terminus, ſed diuiſio in infinitum procedit. Si autem magnitudo nõ eſſet determinata, tunc eſſet corpus actu infinitum, quod nullo modo eſſe poteſt.

Obiectio.

Dices, quomodo magnitudo determinata eſt, cum ſit infinitum in additione, quod ſit ſecundum magnitudinem? Si enim in infinitum additio eſſe poteſt, erit etiam magnitudo tendens in infinitum.

Solutio.

Hoc dubium facile eſt intelligenti quæ dicta ſunt ſuperius. Additio enim duplex eſt. Altera quæ ſit ſecundum partes proportionales, per quas etiam in infinitum ſit diuiſio, v.g. Diuidis lignũ in duas medietates, iterum aliam in duas, & ſic ſemper producendo per eandem proportionem: tunc ſi partes vnius diuiſæ medietatis apponas alteri, creſcet in infinitum. Et quia nunquàm ceſſabit diuiſio alterius, nec ceſſabit augmentum prioris: tamen ipſius magnitudo quamtuncunque creſcat, non ſuperabit quantitatem totius ligni: quia nunquam finietur diuiſio, & ita nũquam habebit partes totius ligni. Hoc igitur modo dicimus eſſe infinitum per appoſitionem, & ſic magnitudinem creſcere in infinitum.

Nota duplex genus additionis. Primum.

Secundũ

Altera additio eſt, quæ ſit ſecundũ partes equales, & ſi iſta fieret in infinitum, re vera magnitudo peruenirit, vt ſuperaret cœlos, & quodcunque corpus: ſed talis additio non poteſt eſſe in infinitum, nec ſic magnitudo poteſt ſecundum appoſitionẽ in infinitum creſcere.

Et hoc eſt quod hic dicitur, quòd abſolutè loquendo datur maxima magnitudo, quæ poſſit eſſe, & quàmuis in infinitum in appoſitione ſit ſecundum ipſam magnitudinem, non tamen ob id perueniet,

niet, vt quamcunque magnitudinem datam ſuperet.

Infinitum autem non eſt idem. Tex. LXX.

Infinitũ nõ eſt genus ad motum, tẽpus, & magnitudinem.

CVm de infinito in motu, tempore, & magnitudine locutus ſit, poſſet quis arbitrari infinitum eſſe genus quoddam ad illa tria. Hoc autem non ita eſt, imò analogum quoddam. Infinitũ enim prius magnitudini, & per magnitudinem motui, & per motum tẽpori ineſt. At q̃a hoc explicare non eſt præſentis loci, ſed ad librum quartum pertinet, ſe illuc remittit, & nos etiam id ibi tractabimus, quod faxit Deus.

Dubium Ariſt.

Vlterius dixerat, numerum terminari deorſum: quia peruenit vſque ad indiuiſibilia: at non magnitudinem, hæc enim ſemper in magnitudines iterum diuiſibiles diuiditur: poſſet quis huius petere rationem, quare nempè magnitudo in magnitudinem ſemper diuidatur. At quia hoc in lib. 6. demonſtraturus eſt laiè, hoc etiam in præſenti ſupponit, & probationem prætermittit, & nos etiam ſuis in locis iſta examinabimus.

Caput octauum.

Non remouet autem ratio. Tex. LXXI.

Obiectio ex Geometria, q̃ illa vtatur lineis infinitis, & ita ſit actu infinitum.

TERTIVM theorema ponit, dubio ſatisfaciens. Cũ enim actu infinitum non ſit, videntur theoremata aliqua Geometrica deſtrui. Dicũt geometræ datam lineam rectam in infinitum protendere, quod eſſe non poſſet, niſi actu ſit infinitum, aut excedatur quæcunque magnitudo ſenſibilis.

Solutio Ariſt.

Huic reſpondet Ariſtot. dicens. Ratio, qua negatur eſſe aliquod actu infinitum, non deſtruit vllum theorema geometricum: & huius reddit rationem. Nam geometra non indiget infinito, nec vtitur actu infinito in vlla demonſtratione, quòd ſi vtitur linea infinita: id non eſt, quia ſumat actu infinitum in demonſtratione, ſed vt habeat quamcunque finitam lineã.

Nota quomõ geometra egeat & vtatur infinito.

Ac ſi dicat. Mathematicus finitis vtitur lineis ſemper: at cum lineas ſumit, nequis ipſum limitaret dicendo non poſſe lineas maiores, aut minores eſſe, ſumit lineas continuè produci poſſe: vnde illud infinitum, & continuum non extenditur niſi ad lineas, quibus vtitur, quę omnes finitæ ſunt.

Quòd verò non indigeat lineis infinitis geometra, probat. Quia lineæ minimæ æqua proportione diuidi poſſunt, ſicut maximæ, quod demonſtrat Eucli. libr. 6. theo. 10. ob id, quæ in maximis probat, etiam in minimis poteſt oſtendere: non ergo lineis infinitis indiget: vnde dicit nihil differre ad demonſtrationem mathematicam, quòd ſit in lineis minimis, aut maximis, imò etiam aliquando fictis, & extenſis vltra id, quod naturaliter poſſunt eſſe, vt cum lineam extra cœlum imaginatur: tamen eſſe & id verum, quod mathematicus probat, ſolùm reperitur in quantitatibus exiſtentibus, & veris, quæ finitæ ſunt: id eſt, quàmuis lineas aliquando maiores fingat, quia æquè poterat probare per lineas veras, ob id verum probatur, & id quod eſt.

Quoniam autem eſt. Tex. LXXII.

Infinitũ hẽt rõnẽ materiæ, & materiæ priuatæ forma.

QVartum theorema eſt. Cũ quatuor ſint genera cauſarum vt dictum eſt, infinitum ratione habet materiæ, non alterius cauſæ, & non materiæ vt cum forma eſt, ſed cum priuatione. Vnde infinitum dicit duo: vnum formale, & id priuatio eſt, puta (negatio actus perfecti & conſummati mixti cum potentia,) eſt enim actus imperfectus in ſucceſſione continua conſiſtens: materiale verò eſt quantum ſenſibile, hoc enim eſt quod diuiditur, & in quo talis eſt infinitas: vnde infinitum rationem habet materiæ.

Nota infinitũ dicere duo vnũ materiale, alterũ formale.

Et hoc etiam antiqui poſuerunt dicentes, & vtentes infinito, vt materia: ſed reprehendendi ſunt. Cum enim infinitum poſuiſſent materiam, dixerunt ipſum continere, quod quidem non ita eſt: materia enim potius contentum, & determinatũ

quid

quid quàm continens, & determinãs eſt.

Nota. Aduerte autem quòd infinitum nõ eſt ſola materia: nam materia ſecundùm ſe non dat rebus diuiſionem, ſed materia cũ quãtitate: radix ergo prima diuiſionis infinitæ materia eſt, proxima verò quantitas, totalis autem materia cum quãtitate.

Reliquum eſt autem aggredi. Tex. LXXIII.

Soluũtur argumenta ponẽtium infinitum. Quid infinitum ſit, & quomodo verè ſit, elucidatis, nunc ſoluere rationes aggreditur, quas in principio cap. quarti propoſuit tex. 31. ad probandum infinitũ eſſe, non ſolùm potentia, vt determinatum eſt, ſed etiam actu: atque harum rationum quaſdam dicit non eſſe neceſſarias, nec demonſtrare, quod intendunt: quaſdam verò habere obiectiones veras, id eſt, ipſarum rationum oppoſitæ ſunt veriores, & certiores.

Soluitur tertia rõ. Incipit autem ſoluere tertiam rationẽ, quæ ſumebatur ex infinita ſerie generationum. Cumque ex nihilo generatio nõ fiat, videtur aliquod eſſe futurum principium. Hoc ſoluit, docens, eſſe ſatis principium, & materiam finitã, quæ vnius corruptione alterius generationis principiũ eſt, & ita vna materia poteſt multarũ generationum eſſe principium, cum nihil generetur, niſi per corruptionem, & expulſionem alterius formæ, ſeruata eadem materia, & hoc ſatis declarauimus in primo libro.

Amplius tangere, & finitum. Tex. LXXIIII.

Soluitur quarta ratio. Soluit, quartam dubitationem, docens, aliud eſſe tangere, aliud eſſe finiri, ſeù finitum eſſe. Tangere eſt ad aliquid extra ſe, & tangere eſt rei finitæ. At finitum eſſe nõ eſt ad aliquid aliud: ſed in ſe finitur res proprio termino: ac ſi dicat. Omne tangens præſupponit aliud extra ſe, quod tangat: at finitum non ſupponit aliquid extra ſe, quo finiatur: nam ſuo termino intrinſeco, & extrinſeco finitur. Vnde falſum eſt, omne quod finitur, finiri aliquo circunſtante: intrinſecus enim eſt finiti terminus.

Quòd autem tangere ſit ad aliquid, oſtendit, vt explicat Philop. quia nõ quodlibet corpus tangit quodlibet, ſed quæ materiam communem habent: vnde cæleſte corpus non tangitur ab elementari corpore: tactus enim propriè eſt inter ea, quæ mutuam habent generationem, vt videbitur lib. de gener.

Intellectioni autem credere. Tex. LXXV.

Soluitur quinta. Quintam ſoluit dubitationem dicens, quòd non eſt credendũ illi intellectioni, qua abſque termino intelligimus; quaſi dicat: illa conceptio, & imaginatio ficta eſt: cuius rationem ſubdit: quia talis magnitudo, vel paruitas, ſub qua rem ſæpe imaginamur, non eſt in re: ob id non eſt credendum imaginationi. Et id probat: quia non ob id res eſt, vel non eſt, quia ita imaginatur, aut intelligit aliquis eſſe, vel non eſſe: ſed ecõtra, quia res eſt, vel non eſt, inde imaginatio, & intellectio veræ vel falſæ ſunt. Cum ergo accidat rei, quòd ita intelligat, aut qs ita eam imaginetur, non ob id talem eſſe credendum eſt, qualem quis imaginatur.

Et oſtendit id exẽplo, poteſt enim quis imaginari aliquem numerum multò maioris quantitatis, quàm ſit, & quòd extra orbem ſit: non tamen ob id res ita erit. Hinc patet, quòd non eſt argumentũ bonum ſumere quantitatem rerum ab imaginatione, quam hìc intellectum vocat, vt notat Pſellus.

Tempus autem, & motus.

Soluitur prima ratio. Soluit primam rationem de motu, & tempore, cum adiungit intellectionem, quæ nunquàm ceſſat. Et dicit eſſe infinita, ſed ſucceſſiua, & ita non tota ſimul: ob id nõ actu, ſed potentia infinita ſunt: quia id, quod accipitur non eſt permanens. At magnitudo, nec diuiſione, nec additione etiã imaginatiua, eſt actu infinita: ſecundæ verò rationis ſatis ex dictis patet ſolutio.

Ex his omnibus concludit, iam elucidatum eſſe, quid ſit infinitum, & quomodo

modo ſit, & quomodo etiam non ſit. hæc Ariſtot.

An vnum ſit indiuiſibile. An verò in infinitum etiam poſsit diuidi. Quæſt. V.

Ratio dubitandi qua probatur vnum eſſe diuiſibile.

Qvæſtio hæc non aliena eſt à loco præſenti: nam Ariſt. docet numerum deorſum non tendere in infinitum: quia ex vnis componitur, vnum autem indiuiſibile eſt, vt dicitur tex. 68. quod profectò difficile videtur: nam homo vnus eſt, vt ipſe fatetur, & tamen diuiſibile eſt.

Inſtatur primò.

Quòd ſi dicas, nõ eſt diuiſibilis in duos homines vnus homo, hoc non ſatisfacit: ſumam enim ignem vnum, qui vnus eſt, non tamen indiuiſibilis eſt, imò in duos, & multos ignes diuidi poteſt.

Inſtatur ſecundò.

Quòd ſi dicas: ſatis eſt, quòd actu non ſit diuiſus, quàmuis potentia ſit diuiſibilis: non valet tunc ratio Ariſto. vult enim quod numerus non ſolùm nõ diuidatur in infinitum deorſum, ſed nec diuidi poſſit: quia ergo hoc dubium habet aliquid difficultatis, ideò in hac quæſtione ipſum tantùm enodabimus, in cuius declarationem aliquot oportebit præſupponere fundamenta, quorum primum ſit. Quòd nihil aliud eſt vnum, quàm quod indiuiſum eſt, & impartitum: dicit enim rẽ quatenus in partes non eſt ſeparata nec diuiſa: vnde dicitur vnus homo, qui non eſt plures & vna linea, quæ non eſt facta plures, & vnus ignis, qui non eſt plures.

Primum fundamẽtum. Vnũ idẽ eſt quod ĩdiuiſũ.

Vnũ indiuiſum duplex eſt, vel p̃ partium negationes, uel priuationes.

Sed hoc vnũ duplex eſt. Alterũ, quod dicit partium priuationem. Alterũ quod dicit negationem: quod ſic clarius dicetur. Eſt quoddam vnum, quod non eſt actu in partes diuiſum, tamen diuidi poteſt, aut re ipſa, aut intellectu: parùm enim refert vtrouis fiat modo, ſicut dicitur vnus ignis, quia cum in multos diuidi poſſit, actu indiuiſus eſt: & vnum lignum, & vnum cõtinuum: & hoc vnum dicitur per priuationem. Alterũ eſt, quod indiuiſum quidem actu eſt, & etiam potentia quia tales partes in quas diuidatur non habet. Sicut pũctum vnum eſt: quia nec actu, nec potentia partitionem habet. Similiter in ratione hominis, Petrus vnus eſt, quia nec actu diuiſus, nec potentia in duos homines diuidi poteſt. Hoc duplex vnum breuiſſimè quidem ſed notáter diſtinxit Ariſt. 4. Meth. tex. 4.

Secundũ fundamẽ, unũ priuatiuè duplex trãſcendentale, & p̃dicamentale.

Sit ſecundum fundamentum. Vnum priuatiuè, id eſt, quod actu in diuiſum eſt in partes, cum diuidi poſſit, eſt duplex. Alterum tranſcendentale: Alterum prædicamentale, quod dicitur vnum quantitatis. Hoc autem vnum diſtinguitur ſecũdum partes, quæ ſunt in duplici differẽtia: Quędam enim partes ſunt ſubſtantiæ, & eſſentiæ rei: quędam ſunt partes quãtitatiuę. Partes eſſentiæ, & ſubſtantiæ vt materia, forma, genera, & differentiæ, actus, potentia, & reliqua ex quibus rei definitionem & naturam cõponimus: partes verò quantitatis, ſunt quæ rei a quantitate procedunt, vt ſunt partes integrantes, partes ſecundum extenſionem, vel ſecundum diſcretionem.

Quid vnũ tranſcendentale.

Eſt igitur quoddam vnum, quod dicit actualem indiuiſionem partium ſubſtantialium, & eſſentialium, & iſto modo quęque res, ſiuè materialis, ſiuè immaterialis, quæ partes habet definitionis, & ſubſtantiæ, dicitur vna, vt non eſt diuiſa in eas, ſiuè ſubſtantia ſit, ſiuè accidens: & tale vnum dicitur tranſcendentale, & ſic quicquid eſt, vnum eſt. Huic vni opponuntur multa: multa enim dicũtur quorum ſubſtantia, & eſſe diuiſum & diſtinctum eſt, vt multa accidentia, multi Angeli, multi homines.

Quid quãtitatiuũ.

Alterum vnum eſt vnum quantitatis, quod actu indiuiſum eſt ſecundum partes quantitatis, quomodo dicimus vnum continuum: quia ſuas partes indiuiſas habet: & vnum numerum, qui non eſt diuiſus in ſuas partes, ex quibus conſtat, & tale vnum eſt in rebus, quæ quantitatẽ participant, nec in immaterialibus reperitur hæc vnitas, ſed in ſubſtantijs, & accidentibus, quæ cum quantitate ſunt.

Nota partes continui, & diſcreti nõ ſunt eiuſdẽ rõnis.

Oportet tamen te meminiſſe cõtinui, & diſcreti non eſſe eiuſdem rationis partes: nam partes continui habent poſitionem, cum permanentes ſunt, vel in vniuerſum copulantur termino communi. At partes diſcreti nullam habent poſitionem, nec termino communi copulantur, vnde continuum dicitur vnum, cum partes,

tes habet termino communi copulatas: diſcretum verò, cum partes habet non copulatas termino communi, ſed ſub vnica forma numeri, vt ternarij, quaternarij, & reliquornm.

Tertium fundamẽtum, vnũ quod eſt principium numeri, eſt indiuiſibile diuiſiõe quãtitatis diſcretæ licet diuidi poſſit in ratione continui.

Sit tertium fundamentum. Vnũ quod eſt principium numeri, & dicitur vnitas, ex qua numerus componitur, dicitur id quod eſt indiuiſibile ratione diſcreti. Aduerte enim aliter diuidi continuum, aliter diſcretum. Continuum enim diuiditur in partes actu copulatas prius termino communi. At diſcretum in partes, quę erant diſiunctæ, nec termino cõmuni copulatæ: vnde qnodlibet continuum, (ſi cõtinuum eſt,) nõ habet partes diſcretas, idcoque dicitur indiuiſibile in ratione diſcreti, ac vnum, quod eſt principium numeri, ſeu vnitas, & ex huiuſmodi vnis, cũ multa ſunt, numerus conſtat, & talia vna ſic dicuntur indiuiſibilia.

Prima cõcluſio.

Sit ergo prima concluſio. Vnum quod eſt principium numeri eſt indiuiſibile nõ ſimpliciter, ſed ratione diſcreti: poteſt enim eſſe aliquid vnum diuiſibile ſimul eſſe, & indiuiſibile, ſed non ratione eadẽ. verbi gratia, Sumo vnum continuum, vt lignum, aut ignem, hoc poteſt quidem ratione continui diuidi, puta, quia habet partes copulatas termino communi: at ratione diſcreti diuidi nequit, non enim habet partes diſcontinuas, & poſitionẽ non habentes, in quas diuidi poſſit: vt igitur indiuiſibile eſt ratione diſcreti, vnum dicitur, ex quo numerus conſtat, & de hoc loquitur Ariſtot.

Solutio argumenti facti i principio.

Vnde patet ſolutio argumenti, vnus enim homo, vnum lignum, & reliqua dicuntur vnum continuum, & vnum, quod eſt numeri principium: vt vnum continuum ſunt, diuidi poſſunt in partes continui: at vt vnum principium numeri dicuntur, non ſunt diuiſibilia ratione diſcreti: quia ſic diuidi ſolius eſt numeri continentis partes diſiunctas, & poſitionẽ non habentes. & hoc nota.

2. Cõclu. Vnum quod eſt principiũ numeri non dicit entitatẽ continuã à quantitate continua.

Secunda concluſio. vnum, quod eſt numeri principium non dicit entitatem aliquam diſtinctam realiter à continua quãtitate, vt imaginantur multi reales, inter quos eſt Sonzi. 4. Meth. q. 25. dicunt enim quòd in continuo ſunt duæ entitates diſtinctæ, vna eſt continua quantitas, qua eſt vnum continuum diuiſibile, altera eſt entitas indiuiſibilis, qua dicitur vnum principium numeri: ratio ipſius eſt, quia quantitas continua diuiſibilis eſt, at vnitas hæc indiuiſibilis eſt.

Opinio Sonzinatis, & eius ratio. Refellitur.

Sed nobis non placet iſta entitatũ multiplicatio abſque ratione, & neceſſitate, & præterquàm quòd euidentibus poſſet redargui iſta ſententia argumentis, ratio ipſorum nulla eſt: ob id dicimus, ꝙ quantitas continua eſt, à qua eſt vnum continuum, & à qua eſt vnum, quod eſt numeri principium, ſed non eadem ratione. Vt enim à tali quantitate partes habet actu coniunctas, vnum eſt numero: vt verò à tali quantitate procedit, quòd ſi continua eſt, non habeat partes diſcretas, & res per talem quantitatem diuidi nequeat in diſcreta, principium eſt numeri, & res ab ea indiuiſibilis eſt ratione diſcreti.

3. Conclu. Numeri materia ſũt ipſæ vnitates.

Tertia cõcluſio. Numeri materia ſunt vnitates ipſæ, forma verò eſt illarum vnitatum certa aggregatio, vnde ternarius vnitates dicit materialiter, formaliter verò vnitatum tantam aggregationem. Sic de quolibet numero.

Quòd vltima vnitas ſit forma, vel det formam numero cui additur.

Hinc intelligitur id, quod dici ſolet, quòd vltima vnitas adueniens eſt forma, reliquæ materia; vt in ternario duæ vnitates ſunt materia, tertia determinans formã, quod videtur dicere Albertus in prædicamento quantit. & S. Thom. 8. Meth. quod non ita ſimpliciter debet intelligi: numerus enim formaliter diuiſibilis eſt, illa vnitas verò diuidi non poteſt. Præterea: quia cum omnes vnitates ſint eiuſdem rationis, eſſet eadem forma omniũ numerorum, nec ſpecie differrent: quod nemo concedet, nec S. Tho. nec Alber. id dixerunt, vt ſonat: ſed ſenſus eſt, quòd illa vnitas habet ſe vt forma: quia ipſa adueniente intelligitur compleri numerus: ſed non quòd re vera illa eſſet forma, ſed vnitatum aggregatio, quæ variatur qualibet addita vnitate, atque ideò videtur forma, ſed non eſt.

Quarta cõcluſio Numeri diuiſio non procedit in infinitũ deorsũ.

Quarta concluſio. Numeri diuiſio nõ procedit deorſum in infinitum. Hæc eſt Ariſt. quæ patet ex dictis: quia cum numerus diuidatur ratione diſcreti, & ſit deuenire ad vnum indiuiſibile in ratione diſcreti, non procedit ipſius diuiſio in infinitum. Non ſic in continuo: non enim in diuiſio-

diuiſione cõtinui deuenimus ad aliquod indiuiſibile in ratione continui, cum nõ ſit compoſitum continuum ex indiuiſibilibus in ratione continui, ſed ex diuiſibilibus: ob id ipſius diuiſio terminum non habet, vt dictum eſt.

An numeri multiplicatio procedat in infinitum.

Quæſtio VI.

Primũ argumẽtũ.

CVm numeri diuiſionem deorſum deſcendendo nõ in infinitum procedere determinatum ſit, conſequenter quæritur, an in multiplicatione ſurſum aſcẽdendi ſit proceſſus infinitus. Et videtur quòd nullo modo. Si enim talis eſſet proceſſus maximè propter illam rationem Ariſto. quia numerus creſcit ex diuiſione cõtinui, hæc autem in infinitum procedit: ſed hæc ratio nulla eſt, vt videtur. Nam vel loquimur de cõtinuo mathematico, vel de ſenſibili: Nõ de mathematico, quia non pertineret hæc tractatio ad Phyſicum. Si verò de ſenſibili, vt re vera eſt, tunc ipſius diuiſio non procedit in infinitum: quia vt dixit in lib. 1. Phyſic. text. 36. datur minima caro, à qua nihil iam eſt ſeparabile: & nos determinauimus dari minimũ in his rebus naturalibus etiam homogeneis: non igitur procedit ipſorum diuiſio in infinitum, & ſic conſequenter nec numerus.

Secundũ.

Secundò videtur, quòd ſi diuiſio in infinitum procedat, quòd ſit numerus actu infinitus: eſt enim argumentum. Si lignũ aliquod, verbi gratia, pedale, in infinitum eſt diuiſibile: ergo in ipſo ſunt infinitæ partes actu indiuiſæ, ſed potentia diuiſibiles: numerus igitur illarum partium infinitus eſt: nam dato quouis numero finito, partes plures ſunt.

Tertium

Tertiò, ſi numerus actu infinitus eſſe non poteſt: vel eſſet, quia repugnat propter numeri formam, quia numerus numerabilis eſt: vel propter numeri materiam, quia res infinitæ non poſſunt eſſe, quarum ſit infinitus numerus. Sed neutrum repugnat. Nam ſecundùm Ariſt. qui mundum ab æterno poſuit, poteſt quis petere, quot homines ſiut tranſacti, & quot dies, re vera non eſt, quid dicatur, niſi infinitus numerus: Si igitur numerus infinitus eſſet impoſſibilis, non fuiſſet præteritus, quia impoſſibile ad actum nõ venit: ſed numerus infinitus tranſactus eſt, & hoc non niſi ſimul cum rebus numeratis: non ergo eſt repugnantia, vt ſit numerus infinitus: quòd ſi dicas, non eſt permanens talis numerus, hoc nihil impedit rationem numeri.

Quartũ trimembre argumẽtum.

Et eſt quartum argumentum: nam numerus trium motuum, & numerus v. g. lectionum eſt verus numerus, tamen non permanet.

Primò.

Secundò.

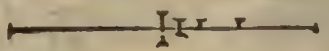
Et vlterius ſecundùm Ariſtot. qui tenet animam hominum eſſe immortalem, & in ſingulis hominibus ſingulas animas: tunc ſi mundus fuit ab æterno, & homines infiniti tranſacti ſunt, re vera etiã & animæ infinitæ, quæ cum immortales ſint, ſequitur actu eſſe illatum infinitum numerum.

Tertiò.

Et vlterius ſecundum Reales, qui dicunt puncta eſſe in corpore actu, & realiter diſtincta à quantitate, tunc cum ſint infinita puncta actu exiſtentia in corpore, erit & numerus actu infinitus.

Quintũ argu.

Quintum eſt etiam argumentum contra tex. 59. vbi dicitur, quòd diuiſio quæ fit ſecundum partes æquales alicuius finiti, nõ procedit in infinitum. Videtur hoc falſum, & probatur. Sumatur lignum bipedale, tunc in hoc poſſunt dari infinitæ partes æquales, quarum vna non eſt altera, ſed omnes æquales inter ſe: ergo diuiſio finiti procedit etiam ſecundum partes æquales in infinitum: & patet. Diuidatur illud lignum in duas pedalitates, & poſtea ſingulæ diuidantur in partes proportionales: tunc coniungendo partes proportionales vnius cum coniuncto ex partibus alterius, dabuntur infinitæ pedalitates. Vt ſi medietas vnius coniungatur cũ medietate alterius, & tertia vnius cũ duabus tertijs alterius, & quarta vnius cum tribus quartis alterius, &c. vt in exemplo patet infrà ſcripto.

Hæc ſunt argumenta, quæ potiſſimam habere videntur difficultatem, quæ quidem ſigillatim oportet iam ſoluere.

Ad primum ſolutio Alberti.

Circa primum Alber. cap. penult. huius libri, dicit, quantitatem ſenſibilem dupliciter poſſe conſiderari. Vno modo, vt terminus corporis naturalis, & ſic nō dubium eſt, cum detur minimum corporū naturalium: per eam enim menſurabilia ſunt corpora: & ſic diuiſione reali ſunt diuiſibilia corpora in infinitum.

Reijcitur.

Iſta ſolutio mihi non placet: quia cum menſura, qua menſuratur finita ſit, & minima, vt dicitur 10. Meth. re vera menſurabile non menſurabitur, ſecundum omnes partes, ſed ſub partibus certæ quantitatis, quanta eſt menſura. Vlterius, quia menſura eſt æqualis, & vna: non igitur menſurabile, vt tale eſt, diuidetur in infinitum, quia tam haberet partes æquales omnes inter ſe infinitas, quod eſſe non poteſt.

Secunda ſolutio. Auer. ex Paulo Veneto.

Pau. Ven. ſupra tex. 60. aliter reſpondet ad hoc de mente Commenta. dicit, quod quantitas ſenſibilis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo vt ſubſtat formæ naturali, & ſic non datur in ea diuiſio in infinitum. Altero modo ratione materiæ, cui ineſt, & ſic eius diuiſio procedit in infinitum.

Reijcitur.

Iſta ſolutio mihi non admodum placet: quia cum ipſe loquatur de diuiſione reali, non videtur talis diuiſio poſſe fieri in materia, quia ſemper eſt, & erit, cum aliqua forma, quæ impediet talem diuiſionem. Dicerem ergo, quod non debet intelligi de diuiſione, quæ dicit actualem partium ſeparationem, ſed de ea, quæ fit per partium ſignationem, vel conſiderationis reſolutionem, & ſecundum hanc nō datur minimū in homogeneis. Quod enim ſuprà dictum eſt, intelligi debet de minimo per ſe exiſtenti, vt illic declarauimus.

Tertia ſolutio. verior fit diuiſio per imaginationē, & non per naturalē diuiſionē in infinitum.

Probatur ſolutio. Primo.

Et inducit me ad hoc dicendum ratio: quia iſta diuiſio fit etiam in tempore, & in motu, vbi non fit talis partium ſeparatio, niſi modo, quo dictum eſt.

Secundò.

Præterea: quia non poteſt particula extra modum minima naturaliter conſiſtere, etiam ſecūdum eos, qui minimum auferunt: dicunt enim poſſe tam paruam eſſe, vt non conſiſtat quin à contrario corrumpatur: ergo iam talis ſeparatio naturaliter non procedit in infinitum.

Tertiò.

Præterea: quia cœlo, & lineis cœleſtibus iſta ineſt diuiſio: quæ tamen non poteſt eſſe ſi intelligatur de actuali ſeparatione, cum cœlum ſit incorruptibile.

Ad ſecundum.

Circa ſecundum argumentum aduertendum erit, quod numerus non dicit quocunque modo partes, ſed diſiunctas & poſitionem, & terminum communem non habentes: quod ſi cōtinuæ ſint, numerum non faciunt, ſed vnum continuum. & hæc eſt notanda ſolutio, vnde illæ partes vnius continui numerum nō faciunt, nec finitum, nec infinitum actu, ſed ſolum vnum continuum, quouſque ſeparentur diuiſione, & tunc numerus nunquam erit actu infinitus.

Numerus requirit partes diſiunctas aliter nō faciūt numerū, vt in continuo ſunt.

Quod ſi petas, quot illic ſunt partes, dico actu non eſſe numerum certum, quouſque diuiſio, vel ſignatio accedat, quæ nunquam infinita eſſe poterit in actu.

Ad tertium Prima ſolutio Ianduni.

Circa tertium, Iandu. q. 11. huius tertij, dicit, duplicem eſſe numerum. Alterū rerum corporearum, quæ non multiplicantur, niſi ſecundum quantitatem, vt numerus lapidum, hominum, leonum, & aliorum corporum, & talem eſſe infinitum negat, nec eſſe poſſe permanentem, quia tunc occuparet omnia, & non admitteret ſecum alia corpora. Alter numerus eſt rerum quæ non occupant locum; vt ſunt accidentia, quæ per ſe quātitatem non habent, & horum numerus, dicit, quod de facto modò eſt infinitus: nam materia prima cuiuslibet habet infinitas potentias actu ad ſingulas formas, quas recipere poteſt. Vnde ſecundum Iandu. non repugnat infinitum eſſe, cum ſit.

Sed re vera hæc ſententia quamuis in alijs accidentibus, vt punctus, habere poſſet aliquid probabilitatis, de quibus tamen mox dicemus, tamen exemplum allatum falſum eſt: non enim eſt, niſi vnica potentia in materia ad formas, quas recipere poteſt, loquendo de potentia materiæ primæ: at potentiæ proximæ ſunt variæ pro varijs formis: ſed nō ſunt hæ potentiæ infinitæ actu: quia non ſunt, niſi cum forma generari debet.

Secunda ſolutio aliorum reijcitur.

Alij dicunt infinitum numerum repugnare ratione formæ: alij ratione materiæ, qui omnes mihi non ſatisfaciunt.

Ad tertium, & quartum vera ſolutio.

Pro ſolutione igitur tam tertij, quàm quarti argumenti, in quibus de quadruplici numero infinito obijciebatur, videlicet,

licet, dierum, & aliorum ſucceſſiuorum, animatum, & punctorum, iacienda erunt aliqua fundamenta.

Primum fundamētum multitudo, & numerus differũt.

Aduerte igitur primò, quod multitudo, & numerus differunt, nec idem omnino ſunt. Multitudo enim ſolùm dicit partium diuerſarum aggregationem: at numerus dicit ordinem illarum partium ſecundùm prius, & poſterius: numerus enim à numerando dicitur: qui numerat autem ordinem habet.

Numerus, & multitudo tripliciter reperitur in ente. tranſcēdens, in quantitate pprius in accidētibus.

Iſte igitur numerus, aut multitudo tripliciter inuenitur. Primò in ente: vbi enim diuerſitas eſt, & pluralitas entium, quæcunque ſint, ſiuè ſubſtantiæ, ſiuè accidentia, ſiuè corporea, ſiuè incorporea, ibi numerus eſt, & multitudo: talis autem numerus, & multitudo tranſcendentalis dicitur.

Secundò. inuenitur iſta multitudo, & numerus particularius in corporibus, & in continuis multis, & iſte numerus eſt proprius quantitatis ſpecies.

Tertiò. numerus eſt in his, quæ in quantitate ſunt, ſed non ſunt multiplicata per quantitatem, vt eſt numerus, & multitudo plurium accidentium, quæ in vnico ſubiecto eſſe poſſunt ſub vnica quātitate.

Numerus, & multitudo ſucceſſiuus, & permanens.

Et omnis hic numerus, & multitudo, aut ſucceſſiuus, poteſt eſſe ita, vt non ſint ſimul vnitates, vt numerus hominum, quorum aliqui tranſierunt, aliqui permanent, aut poteſt eſſe permanens totus, vt hic eſt intelligere.

Secundū fundamētum. Non dari infinitum cauſarum p ſe ſubordinatarū.

Aduerte ſecundò, inter ferè omnes Philoſophos non eſſe dubium, numerū cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum, non eſſe infinitum: quia cum vna dependeat ab altera in operando, cumque eſſent infinitæ, vltima non poſſet operari, quia ab infinitis dependet, & hoc docet Ariſtot. 2. Meth. c. 2.

Non datur in infini ſi numerus pmanens corporū, nec accidētium, quæ ſunt i corporibus.

Similiter non eſt dubium, numerum permanentem corporum non eſſe, nec eſſe poſſe, cum locus omnis naturalis finitus ſit: loquimur autem modò de potentia naturali; ſimiliter nec eſt numerus permanens accidentium, quæ in corporibus ſunt: nam cum corpora ſint finita, & accidentia erunt: aliàs in vno corpore oporteret eſſe accidentia infinita, cumque nō poſſent differre numero, cum inſint vni ſubiecto, eſſet differentia in ſpecie, & ita infinitæ eſſent ſpecies, quod non ſit naturaliter, nec fieri poteſt.

At dubium eſt de numero infinito ſucceſſiuo, & de permanenti rerum ſpiritualium.

De infinito numero ſucceſſiuo ſecūdum Ariſtotelem.

Dico ergo primò, quòd ſecundùm Ariſtotelem optimè datur multitudo, infinita ſucceſſiuorum, vnde multitudo dierū, & hominum, & generationum præteritarum, & circulationū, & motuum datur infinita: nec hoc negari poteſt, licèt propriè loquendo illa multitudo infinita nō ſit numerus, quia numerus dicit ordinē partium: at in infinito nullus eſſe poteſt ordo, cum nec principium eius ſit, nec finis, & quia numerus in ratione ſua propriè dicit menſurabilitatem, quæ non conuenit infinito: erit ergo multitudo infinita, ſed non propriè numerus infinitus ſucceſſiuorum.

Vera ſolutio. Ad illud de infinitate animarum, ſi mūdus fuiſſet ab æterno. Solutiones quorūdā minus rectæ. Prima Alexandri.

Illud verò de infinitate animarū multum torſit Ariſtotelis interpretes cum ſecundùm eius ſententiam mūdus fuiſſet ab æterno, vndè vt illum à contradictione liberarent, in varias inciderunt ſolutiones parùm conſentaneas. Alexander ergo impiè, & contra ipſum Ariſtotelem, ei impoſuit feciſſe animam mortalem, ſed ea ſententia ab alijs interpretibus reprobatur, & falsò id imponit Ariſtoteli, vt alibi ex Theophraſto, Themiſtio, Simplicio, Ammonio, Philopono, & alijs oſtendemus contra Alexandrum.

Secunda Auer.

Hinc etiam delirauit Auerroes cū ſuo illo vnico intellectu communi non minus impiè, quàm Alexander, imò duplici impietate cumulatior, & corruptione animarum, & illa ficta vnitate intellectus.

Tertia pſtantior quorūdā aliorum.

Alij dicunt, quòd Ariſtoteles ſolùm negauit numerum infinitum ex diuiſione continui, & in rebus corporeis, non tamē negauit numerum infinitum ſpiritualiū, & non occupantium locum: & hæc propius ad veritatem accedit.

Quarta Auicēnę.

Alij, vt Auicenna, aſſerunt, negaſſe Ariſtotelem infinitum numerum entiū completorum, & perfectorum, non verò incompletorum, qualis eſt anima, & partialium entium.

Quinta aliorū ſequētium Pythagoram.

Alij fabuloſè potius, quàm philoſophicè dicunt, eſſe finitas animas, ſed migrare

grare ex corpore in corpus, vt dicebat Pythagoras, & hanc fuiſſe mentem Ariſtotelis, quod tamen ne ſomniauit quidem Ariſtoteles.

Sexta. Alij dicunt eſſe contradictionem in ipſo Ariſtotele, qua cum mundi æternitate non ſibi conſtitit, dum reprobauit infinitum: & meritò quidem hoc vexauit Interpretes: nam hoc argumento ſatis efficaciter conuincitur mundum non fuiſſe ab æterno.

Septima verior omnium. Primò. Reſpondeo ergo ad illud de infinitate animatum, quòd probabiliter, imò neceſſariò debemus fateri, cum ſint animæ immortales ſecundũ Ariſtotelẽ, & ſi mũdus eſſet ab æterno, vt ille putauit, eſſe multitudinem actu infinitam, non quantorum, non tamen numerum prædicamentalem, & proprium. Et iſta diſtinctio multitudinis, & numeri, ac numeri dupli cis tranſcendentalis, & prædicamentalis, quanti, & non quanti, multùm eſt obſeruanda pro doctrina Ariſtotelis.

Secundò. De eodẽ dubio, ſecundũ veritatẽ nõ repugnat ex natura rei eſſe infinitum numerum. Dicendum ſecundò, ſi de veritate ſit ſermo, infinitum nullum, nec etiam multitudine proceſſiſſe, cum mundus ab æterno non fuerit.

Quòd ſi petas an repugnet ex natura rei, quòd multitudo infinita ſit, ſiuè actu ſimul, ſiue tranſacta. Quàmuis id ſoluere non ſit præſentis loci, ſed octaui libri, exiſtimo tamen multitudinem infinitam actu conſumatam implicare, & eſſe non poſſe, nec pertranſiri poſſe: vnde non ſolùm infinita hominum multitudo, & aliorum nõ fuit, ſed nec fuit poſſibilis vllo modo, nec (vt videtur) imaginatio humana poteſt capere id, vt infinitum fuerit tranſactum, & hoc cõuincere videtur neceſſariò non fuiſſe mundum ſempiternum.

Prima ratio. Secunda ratio. Et ratio præterea talẽ multitudinẽ prohibens hæc eſt: quia ſi eſſet infinita multitudo, multitudo non creſceret additione multorũ, nec minueretur ablatione multorũ. Patet, nã ſi homines modò ĩfiniti ſint tranſacti, q̃ro, an poſt centũ annos plures erunt tranſacti. Si id neges, videtur ſtultũ. Si verò concedas: quomodo ergo homines illi erant infiniti? quomodo infinita multitudo habet plus aut minus? Et idẽ quærã, an ante centum annos ſint tot homines tranſacti, quot ſunt modò. Re uera ſi datur infinitum ablatione, vel additione, nec fiet maius, aut minus.

Solutiones quorundã inſufficientes. Sunt enim qui dicunt infinitum creſcere, & minui poſſe manens infinitum, quod gratis dicitur.

Alij dicunt vnum infinitum non ſuſcipere plus, quàm alterum, & admittunt æquale eſſe infinitum, ſiuè additis, ſiuè ablatis finitis, hoc tamen fateor me crede re non poſſe.

Tertia ratio. Præterea: quia omnis multitudo ad numerum reducibilis eſt aliquem, aliàs eſſet prorſus extra genus, & nihil eſſet. At q̃d illa multitudo infinita ſit propriè numerus infinitus, impoſſibile eſt, vt antè oſtendimus: quia numerus dicit ordinem partium, & menſuram.

Quarta ratio. Præterea: quia ſi infiniti homines ſunt tranſacti, & infinitæ generationes: ergo non ſunt infinitæ: infinitum enim nõ eſſet conſumabile.

Sat ſcio reſponſuros aliquos eſſe tranſactos infinitos homines, tamen non datur primus homo, qui incœpit. Sed hoc mihi difficilius apparet, quòd detur cauſa æterna vna productiua hominum, & nõ dentur homines primi, quos illa cauſa p̃duxit ab æterno: ſed ſatis ſint iſta in præſenti, ex quibus cõſtat repugnare ex natura rei eſſe multitudinem infinitam. An verò per diuinam potentiam infinitum eſſe poſſit, hoc in præſenti prætermittimus.

Ad illud de infinitate punctorum. Ad illud de punctis, dico non eſſe actu puncta realiter diſtincta, ſed potẽtia; ſunt actu per diuiſionem, quæ cum infinita nõ ſit actu, nec ſunt actu infinita puncta: ſed de hoc latius dicetur lib. 6. Atque ita planè ſatisfactum eſt argumento tertio, & quarto.

Ad quintum. Ad quintum facilis eſt ſolutio. Non negamus eſſe infinitas partes æquales omnes in potentia in quolibet continuo: ſed id eſt, quia eadem quantitas multoties reperitur, & ſumitur cum alijs, & alijs partibus proportionabilibus, quæ dicuntur partes communicantes. At partes non communicantes non ſunt æquales omnes inter ſe, vt diuiſio procedat in infinitum.

Eſt autem aduertendum, quòd eſſe infinitum

finitum in diuiſione non aliud eſt, quàm quòd nunquàm ceſſet diuiſio partium, hoc eſt, quòd non ſit ſignabilis minima pars continui, qua non ſit alia minor, & minor. Hæc de quæſtione.

Vtrum ſit corpus actu infinitum. Quæſtio VII.

HAec quæſtio ſatis ex ipſo textu conſtat, tamen propter quorundam terminorum explicationem à nobis breuiter eſt dilucidanda.

Primũ argumẽtũ, quòd detur corp' infinitũ. Eſt argumentum. Infinitum eſt paſſio quantitatis: ergo datur ſubiectũ, & quantitas actu infinita.

Secundũ. Secundò. Materia eſt indeterminata in ſe: ergo ipſius quantitas: ergò eſt infinita.

Diſtinctio de infinito cathegorematico, & ſyncatheg. Aduertendum itaque, quòd eſt diſtinctio vulgaris apud Nominales, vt habet Alber. Saxo. hoc lib. q. 9. de qua etiam antè meminimus, duplex eſſe infinitum. Cathegorematicè, & ſincathegorematicè, & quantum ad ſenſum idem eſt infinitum cathegorematicè, & quod nos dicimus infinitum in actu, ſiuè ſecundùm magnitudinem, ſiuè ſecundùm multitudinem. Infinitum verò ſincathegorematicè idem eſt, & quod nos in potentia vocamus.

Et ita exponunt ipſi dicentes, infinitus numerus eſt, cum non ſunt tot, quin plura poſſint eſſe. Ac ſi dicant, numerus ob id infinitus dicitur, quòd quouis dato, adhuc alius numerus amplior dari poteſt. In magnitudine verò infinitum exponunt ſic, Non tantum, quin maius, id eſt, cum quauis data magnitudinis parte, adhuc alia maior per additionem partis proportionalis dari poteſt, vt explicuimus in textus expoſitione.

Infinitũ cathegorematicũ duplex, ſimpliciter, & ſecundùm quid. Solent iterum diuidere infinitum cathegorematicè in infinitum ſimpliciter, & infinitum ſecundùm quid, & hoc præſertim in corporibus. Illud dicitur actu infinitum ſimpliciter, quod ſecundùm omnem dimenſionem, latitudinem, longitudinem, profunditatem eſt infinitum, id verò ſecundùm quid, quod ſecundùm vnam, aut alteram dimenſionem, aut ex vna parte eſſet infinitum: vt ſi hinc, vbi ego ſum, corpus in infinitum tẽderet surſum, vel ſecundùm vnam, vel ſecundùm omnem dimenſionem.

Nota. At verò notatu dignum eſt, quòd ſi corpus, vt corpus, eſt infinitum, quòd ſimpliciter, & ſecundùm omnem dimẽſionem, debet eſſe infinitum: & ſi naturaliter eſſe poſſet corpus infinitum, ſimpliciter eſſet, cum non eſſet maior ratio vnius, quàm alterius dimenſionis.

1. Cõcluſio. Sit igitur concluſio. Nullum corpus naturale poteſt eſſe actu infinitum. Præter rationes Ariſto. etiam hæc eſſe poteſt.

1. Ratio. Nam omne quantum figuram neceſſariò habet: at infinitum figuram habere non poteſt, nam figura eſt terminus quãtitatis, quæ non eſt, ſi corpus eſt infinitũ: non ergo eſſe poteſt. Et hęc ratio procedit etiã de corpore Mathematico, & de qualibet dimenſione: nam linea neceſſariò clau di debet termino, aliter non eſſet vllius figuræ linea, ſimiliter ſuperficies.

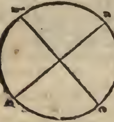
2. Ratio. Altera ratio eſt partim ſumpta ex Ariſtot. Si corpus aliquod naturale eſſe poſſet infinitum, tunc vel eſſet elementum, vel mixtum ex elementis, vel aliquod aliud ſimplex corpus: Sed nullum ex his eſſe poteſt, & patet. Nõ enim poteſt eſſe elementum, nam (vt dictum eſt in textu,) haberet virtutem infinitam, vel tantam ſaltem, quanta ſufficeret reliqua omnia corrumpere, & in ſe trahere, quod naturaliter eſſe non poteſt.

Præterea, ſi eſſet mixtum, tunc vel componeretur ex elementis numero infinitis, & hoc non: quia, vt diximus, multitudo infinita eſſe non poteſt, præſertim actu. Aut componeretur ex finitis numero, & tunc neceſſe eſſet, quòd aliqua, aut vnum illorum eſſet magnitudine infinitum: aliter enim numero finita non facerent actu infinitum. Si ergo illorum vnum eſt infinitum, alia in ſe corrumpet, & non erit mixtum tale corpus, ſed ſimplex.

Quòd nullum poſſit habere motum corpus infinitum, & primò de locali. Quòd ſi ſit aliud, tũc, cum naturale ſit, vel mouetur ſurſum, vel deorſum, vel circulariter. Sed nullus motus, ex his poteſt eſſe in corpore infinito. non igitur mouebitur, nec erit naturale.

Quòd nõ moueatur ſurſum vel deorſum,

ſum ſi infinitum eſt, conſtat: quia non poteſt mutare locum. Sed quòd nõ circulariter probatur. Corpus circulare nõ mouetur niſi mutando diametros, id eſt, ab vna in aliam, vt ab A, in B, & à B, in C, ſed non poteſt hoc fieri, quia A, & B, diſtãt in infinitum, & ſic tranſitus eſt inconſumabilis. Qđ verò diſtẽt infinitè, patet: quia ab eodem puncto lineę protractæ, quanto magis tendunt, magis diſtant. Cum ergo A, & B in infinitum diſtent, & ſint protractæ à centro, cum corpus ſit infinitum, diſtabunt infinitè, nec motus eſſe poterit.

Obiectio. De motu alterationis.

Quòd ſi dicas, non mouebitur motu locali ſecundùm ſe totum, ſicut terra, ſed motu alterationis. Dico, ꝙ moueri motu alterationis non poteſt, niſi mixtum, aut elementum ſit: At ſupponitur non eſſe, quia id probatum eſt non poſſe fieri. Cum ergo ſecundum ſe totum debeat habere motum aliquem, non erit niſi localis: & hæc ſufficiant pro concluſione. Reliqua in textu vide.

Solutio.

Ad primum. Ad primum dico, quòd cum infinitum ponitur quantitatis paſſio, non ponitur actu infinitum, ſed in potentia: quia in diuiſione conſiſtit, vel ex diuiſione prouenit, vt ſit in infinito ſecundùm appoſitionem.

Ad ſecundum. Ad alterum dico, quòd materia nõ eſt in potentia ad quantitatem infinitam, vt aliqui putant, ſed finitam: non enim recipit quantitatem, niſi cum forma: nec tendit ad quantitatem, niſi per formam, ad quam ipſius potentia terminatur primò: ſed forma finita eſt: ergo, & quælibet quãtitas, ad quam materia eſt in potentia. Et hæc ſint ſatis de quæſtione, & de libro tertio Phyſicorum.

FINIS LIBRI TERTII.

IN LIBRVM QVARTVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Similiter autem neceſſe eſt. Tex. 1.

De quibus agat in hoc libro Ariſt. De loco inquam primò, deinde de vacuo, & tempore & cur eo ordine.

IN hoc libro quarto, de loco, vacuo, & tempore tractatur. De loco quidem, tanquàm de quadam communi corporum proprietate & de eo, quod ad motum neceſſarium eſt: de vacuo, quia antiqui ad motum neceſſarium eſſe vacuum, arbitrabãtur: de tempore, quia motuum omnium menſura eſt.

Prima tamen de loco fit conſideratio, quia locus & motum, & tempus antecedit. Imò, vt refert Simpli. ipſum corpus: ac niſi corpus ſubſtantia eſſet, quàm Phyſicus præcipuè conſiderat, prius tractaſſet de loco.

Tractandum de loco, an ſit & quõ & qd ſit.

Conſtituit igitur Ariſtot. propoſitionem, nempè Phyſicum oportere tractare, de loco, an ſit, quomodo ſit, & quid ſit, ſicut etiam de infinito iſta tradita ſunt.

Per quæſtionem quomodo ſit, intelligit Themiſt. & Auer. an ſit ſubſtantia, vel accidens. Simplic. verò qualis ſit locus, & totum eſt verum.

Nota.

Quòd ſi dicas, quare propoſuit quæſtionem qualis ſit quæſtioni quid ſit. Reſpondet Simplic. quia per ea, quæ per ſe inſunt loco, indagamus quid ſit: paſſiones autem, quæ per ſe inſunt, pertinent ad qualis ſit.

1. Ratio.

Duplici ratione probat oportere Phyſicum tractare de loco. Prior eſt: quia omnia quæ ſunt, in loco ſunt: & patet hoc, quia quæ non ſunt, in loco non ſunt, vt chimæra, & monſtra.

Dubium

Circa quam rationem offertur ſtatim dubium, quomodo omnia quæ ſunt, in loco ſint: & vlterius quomodo valeat illa ratio, quæ non ſunt, non ſunt in loco, igitur quæ ſunt, in loco ſunt. Videtur enim procedere ab oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis.

Solutio.

Sed ad hoc non eſt difficilis ſolutio, ſi intelligas Ariſtot. hic ex ſententia aliorũ Philoſophorum loqui, vt omnes interpretantur, & ipſemet oſtendit, de alijs hoc dicens, cum dicit, exiſtimant, nec omnium aliorum eſt ſententia iſta, vt dicunt Alex. & Simpli. ſed eorum, qui ſola corpora eſſe arbitrati ſunt, & nihil incorporeum, & ſpirituale. Hi enim dicebant omne ens eſſe in loco, quia apud hos ens cum corpore idem erat: eſt autem omne corpus in loco.

Alterum dubium. Solutio.

Et hinc patet ſolutio alterius dubij. Nã eſſe in loco, & eſſe ens cõuertuntur apud hos: in conuertibilibus autem valet ab oppoſito antecedentis, vt dicit Simplic. Reſpondet etiam ſecundò Simplic. quòd poteſt illa conſequentia apud hos ſic formari. Non eſt in loco: ergo nõ eſt, & tunc ab oppoſito conſequẽtis: eſt, ergo in loco eſt. Hoc dicitur ſecundùm horũ opinionem, nam ſecundum veritatem, cum ſpiritualia ſint, quæ in loco non ſunt, non omne ens in loco eſt.

3. Dubiũ.

Hinc patet ſolutio tertij dubij, quod ſuboriri poterat. Nã ſi eſſe in loco omni ineſt enti, iam non Phyſici, ſed Metaphyſici erat de loco tractare. Solutio inquam nota eſt. quia hi ens tantum corporeum ponentes, non ſeparabant Phyſicam à Metaphyſica, vt benè aduertit hic S. Th.

Solutio.

2. Ratio.

Poſteriorem rationẽ adhibet, qua Phyſicum oportere de loco tractare docet. Ratio autem eſt: quia motus omnium communiſſimus, & maximè proprius, eſt localis, qui ſecundum locum fit, & latio dicitur: ſed Phyſicum oportet de motu tractare: ergo etiam de loco. Motus localis dicitur cõmuniſſimus, primò; quia om-

nes communiter motum localem motũ eſſe cognoſcunt, & ita exponit Simpli. Secundò: quia omnibus ineſt corporibus, non ſolùm ſimplicibus, ſed etiam compoſitis, & ipſis cœlis, quibus alij motus non inſunt, & ita exponit Auerr.

Varia lectio Interpretum. Alij legunt pro communi maximè, primum, vt refert Simplic. de Eudemo, & verum eſt: motus enim localis eſt primus, non ſolum: quia cœlorum motus eſt omnium primus, ſed quia reliqua agentia mouentur alijs motibus, loco præſuppoſito, quem motu locali acquiſierunt. Dicitur etiam motus localis omniũ maximè proprius, id eſt, principalis, vt Simplic. dicit, quia eſt digniſſimus, cum ſolus ipſe cœlis, & aſtris inſit. Similiter dicitur maximè proprius, quia motus localis verè eſt continuus, vt dicit S. Thom. vel quia vocabulo motus maximè localem omnes intelligãt. Hæ igitur ſunt cauſæ, propter quas Phyſicum oportet agere de motu.

Dubium. Dubitat Simplic. cum locus ſit immobilis, vt poſtea docet Ariſtot. vt quid de eo Phyſicus tractet, qui mobilia conſiderat.

Solutio. Reſpondet, & benè, quòd licèt immobilis ipſe ſit, tamen motus terminus eſt, & per ipſum motus fit, & hoc ſufficit, vt à Phyſico conſideretur.

Habet autem multas dubitationes. Tex. II.

Difficultas tractationis de loco. 1. Ratio. DIfficultatem tractationis de loco ponit, atque ab ea difficultate doctrinam commendat. Duas autem difficultatis cauſas ponit. Altera eſt, quia cum ex paſſionibus rei viam cognoſcendi ipſam habeamus, cum tales paſſiones difficilè rem indicant, abſque dubio quid illa res ſit, difficile erit cognoſcere. Hoc autem habent loci proprietates, nam modò vnum, modò aliud locum eſſe oſtendunt: quædam enim oſtendunt eſſe materiam: quædam formam: quædam neutrum: cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipſius paſſionibus, etiam difficile erit quid ſit cognoſcere.

2. Ratio. Altera difficultatis cauſa eſt: quia nihil habemus, aut traditũ, aut dubitatum ab antiquis. Multum enim iuuat aliorũ doctrina vel ſaltem dubia: pars enim facultatis eſt benè dubitare, vt dicit Ariſto. lib. 3. Meth. c. 1.

Quòd igitur locus ſit, videtur manifeſtum. Tex. III.

Rōnes ad probãdũ locũ eſſe. Prima ex motu. INcipit primam quæſtionẽ diſcutere, puta an locus ſit: ac rationes aliquot proponit, quibus locum eſſe probat, quarũ prima ſumitur ex mutua corporum ſucceſſione in eodem loco, quæ talis eſt. Vni loco multa ſuccedunt corpora: ergo locus quidquam eſt diſtinctum ab ipſis corporibus. Antecedens experientia patet: nã vbi aer erat, aqua ſuccedit aliquando, & contrà: & vbi vnum erat corpus, alterum ſubintrat. Cõſequentia nota eſt: quia niſi eſſet locus quicquam ab vtroque corpore diſtinctum, non poſſet vnum alterius eidem loco ſuccedere. Et notã, quòd argumentum non ſolùm probat locum eſſe, ſed etiam diſtinctum à corporibus, quę in loco ſunt. Hoc enim quæritur, an ſit natura aliqua per ſe diſtincta ab his, quæ in loco ſunt. Hoc genere argumentandi ſupra vſi ſumus ad indagandum materiam diſtinctam à formis generabilibus, & corruptibilibus.

Dubium. Dubitatur. Cum locum eſſe ſit per ſe notum, vt quid probet eſſe.

Solutio quorundam. Aliqui dicunt: quia ſunt tam fortes rationes circa quid eſt, & eſt adeò difficile ipſum quid ipſius cognoſcere, vt videatur non eſſe.

Sol. Auerro. & aliorum. Auer. dicit eſſe rationes has dialecticas, & hìc poſſumus circa per ſe nota procedere, neutra reſponſio mihi multum placet.

Verior ſolutio authoris. Mihi videtur dicendum, quòd non ſolùm hic locum eſſe probatur: id enim per ſe notum eſt: ſed locum ſic eſſe, id eſt, vt diſtinctum à corpore locato: & ſimiliter locum vniuerſaliter eſt pro quocunque corpore ſenſibili, quod non eſt per ſe notum. Et hoc patet: quia poſt has rationes hęc duo infert Ariſtotel. in textu 6. ſequenti.

Amplius

Amplius autem lationes. Tex. IIII.

Secunda ratio ex motu grauiũ, & leuium.

SEcundum facit argumentum, ſumptum ex motu naturali grauium, & leuium: hæc enim mouentur ſurſum, aut deorſum, cum non prohibentur ab aliquo: mouetur autem ad locum ſuum: ergo locus re vera eſt: nàm motus realis terminum debet habere etiam realem. Addit Ariſtot. quòd iſta ratio non ſolùm probat locum eſſe, ſed etiam habere virtutem, & potentiam quandam, qua ipſa locata, & corpora ad ſe trahat, quod dicebat ille: Neſcio, qua natale ſolum dulcedine cunctos Ducit.

Dubiũ, an locus naturalis hẽat virtutẽ trahendi locatum. Solutio.

Dubitatur, An locus naturalis habeat virtutem, & potentiam hanc circa locatũ. Reſpondet S. Thom. & benè, quòd locus naturalis rei cuiuslibet habet virtutem, & qualitatem conſeruatiuam locati corporis. Vnumquodq; enim naturale corpus in loco naturali maximè conſeruatur: & habet etiam locus virtutem, & potentiam hanc attractiuam non in genere cauſæ efficientis, ſicut magnes trahit ferrum, & gutta paleas, ſed in genere cauſæ finalis: quia omnia mouentur, & naturaliter inclinantur in proprium ſuum naturalem locum.

Ariſtot. vlterius cum dixiſſet quædam ſurſum, quædam moueri naturaliter deorſum, addit hæc etiam loci ſpecies, & partes eſſe, & non ſolum hæc, ſed reliqua puta, dextrum, ſiniſtrum, antè, & retrò.

Dubium de partibus, & ſpecieb. loci.

Dubitabis, cur iſta partes, & ſpecies dicantur.

Aduerte verò ex Auerr. Com. ſequenti, quòd iſta dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo, vt ſunt termini motuum naturalium: nam latio naturalis pro termino habet locum naturalem, & tunc dicuntur ſpecies loci: quia ſunt varia vbi, & diuerſorum motuum termini. tunc autem non ſunt niſi ſurſum, & deorſum: quia motus naturalis horum corporum non tendit, niſi ſurſum, aut deorſum. Poſſunt ſecundò conſiderari, vt ſunt partes integrales loci vnius, vel corporis exiſtentis in loco aliquo; & ſic partes ſunt, & ſex, vt dicitur in textu. In loco quidem vt in cœlo, qui locus eſt vniuerſalis, ſignãtur differentiæ ſex dictæ. Septentrio eſt deorſum. Auſter ſurſum. Oriens à deſtris: quia ab eo incipit motus, Occidens à ſiniſtris. Vbi eſt Zenith noſtrum, eſt antè, vbi Nadir, retrò.

In corpore etiam locato iſta aſſignantur. at in animalibus ſolis diſtinctæ, (vt notum eſt,) ſunt hæ differentiæ.

Hic in præſenti, vt ſpecies loci conſiderantur. Et quamuis non ſint, niſi duæ, tamen connumerantur reliquæ, quia his coniunctæ ſunt, non quia corpora naturaliter moueantur ad omnes differentias, vt ad loca naturalia.

Sunt autem talia. Tex. V.

Remouet obiectionem Ariſtote. oſtendẽs ſurſum, & deorſum, & alias loci differẽtias non eſſe reſpectu ad nos.

QVia ſurſum, & deorſum loca eſſe naturalia dixerat, ac potentiam habere, & virtutem circa locata: poſſet quis dubitare de eo, exiſtimans ſurſum, & deorſum non eſſe loca naturalia, ſed ſolum relationes, & reſpectus corporum ad nos, vt dicantur ſurſum reſpectu capitis, deorſum reſpectu pedum, & ſic conſequenter de alijs differentijs. Hoc in præſenti remouet, docens illas differentias eſſe ex natura rei, & non ſolùm ex parte noſtra: quod ſic probat. Quę ſunt ex parte noſtra ſæpe mutantur, & variantur, ſiuntq; dextra ſiniſtra, & quæ ſurſum, deorſùm, cùm nos mutamur, & variamur: at ipſa naturalia non mutantur, ſed fixa manent: locus enim quò leuia feruntur, ſemper eſt ſurſùm, quò grauia, deorſum: partes enim mundi ſuum ſemper ſeruant ſitum, etiã nobis variatis: non igitur ſunt reſpectu ad nos diſtinctæ illæ differentiæ, ſed natura, & virtute.

Nota duplex ſurſum, & deorſum natura, & poſitione.

Vnde collige, quòd eſt duplex ſurſùm, & deorſùm, & antè, & reliquæ differentiæ, & naturale, & poſitione ſolùm. Naturale, non mutatur, nec relatio eſt, imò contrariè opponuntur inter ſe ſurſùm, & deorſùm, & reliquæ. At poſitione ſumuntur in corporibus reſpectu noſtri, & ſic variantur, & relatiuæ ſunt, vt columna dextra poſitione dicitur reſpect u noſtri, & tectum ſurſùm reſpectu noſtri, & aer ſub pedibus deorſum poſitione. Secùs autem

ſit cum iſta naturaliter ſumuntur: inuariata enim ſemper manent.

Oſtendunt autem, & mathematica.

Exēplū ad idem.

Diſtingui ea, quæ natura, ab his quæ poſitione ſunt, etiam exemplo oſtendit. Mathematicæ enim figuræ locum non habēt naturalem: ſunt enim ſeparata de ſe à ſenſibilibus, tamen poſitionem habēt ad nos. Nā in triangulo ſignare poſſumus, qui angulus ſurſùm, qui deorſùm ſit, qui ad dextrum, qui ad ſiniſtrū, poſitione, & ordine ad nos: nō igitur iſta ſunt idem in naturali loco, aliter mathematica haberent locum naturalem, vt talia ſunt, quod falſum eſt.

Nota.

Et hic ſanè eſt ſenſus illorum verborum (vt ſolùm intelligatur) id eſt, conſiſtit tātùm poſitio ſine loco naturali: cùm igitur ſeparata inueniatur hæc duo, idem non ſunt.

Nota. Artificialibus vt ſic non debetur locus

Notat verò Simplic. quòd naturalis locus non debetur artificialibus, nec mathematicis, niſi per accidens, quatenus in naturalibus ſubiectis ſunt: ſicut nec motus naturalis eis per ſe ineſt. Ac ſi diceret: triangulus, & reliquæ figuræ, & artificialia locum naturalem per ſe non habent, nec ſurſum, nec deorſum, niſi vt lignea, vel terrea ſunt, vel alicui naturali inſunt ſubiecto.

Amplius vacuum. Tex. VI.

Tertia rō ad ꝓbandum locū eſſe.

Tertium argumentum facit, ad probandum locum eſſe quid præter corpora locata ex antiquorū dictis. Vacuum enim definiunt eſſe locum priuatum corpore: eſt igitur locus, & diſtinctus à corpore locato. Ex his igitur argumentis tribus concludit locum eſſe diſiunctū à locato, & vniuerſaliter locum eſſe pro quocunque ſenſibili corpore.

4. Rō ex Heſiodo.

Et ſuperaddit quartum argumentum, ductū ex auctoritate Heſiodi, qui docens terram eſſe factam de nouo, dixit ante terram fuiſſe chaos, in quod terra reciperetur, vt in locum, & receptaculum, ex quo apparet locum eſſe quid præter ipſa locata corpora.

Adducit rationem, qua Heſiodus mouebatur, vt antè terram poneręt locum, nempè: quia exiſtimabat omne corpus eſſe alicubi, & eſſe in loco, quod poſteà examinabitur.

Si autem tale eſt. Tex. VII.

Concludit Ariſtot. quòd ſi ita eſt natura loci, qualem Heſiodus posuit, puta quòd antecedat locatum corpus: miranda profectò eſt: quia eſt prior omnium corporum naturis, quòd patet. Illud enim prius eſt, quod ſine alijs eſſe poteſt, non autem alia ſine ipſo: at locus ſine corpore, corpus non ſine loco ponitur: eſt igitur natura loci prior. Et hoc ſecundum Heſiodum.

Locus ſecundum Heſiodū prior corpore.

At verò dubitationem habet. Tex. VIII.

Poſtquàm locum eſſe probauit, nūc ad quæſtionem quid eſt, deſcendit, & ſunt variæ in hac parte opiniones. Quidam dicunt, quòd velit pro parte negatiua ꝓbare modò locum non eſſe probabiliter, idque faciat oſtēdēndo nullum quid, nullamque naturam eſſe loci. & huius expoſitionis auctores ſunt D. Tho. Themiſt. Auer. Alber.

Quid ſit locus, an verò omninò ſit nil.

Variæ expoſitiões textus. Prima.

Alij dicunt, quòd velit non pro parte negatiua argumentari: quia locum eſſe verum eſt. Non enim eſt, vt infinitum, quod aliquo modo eſt, & aliquo mō non eſt, ſed ꝙd ſolùm hic circa quæſtionē quid ſit pręſuppoſitam diſputet, & huius expoſitionis auctor eſt Simplic. & Philop.

Secunda.

Et re vera mihi placet, dummodo addamus hoc, quòd pcipuè, quid eſt indagat, & circa ipſum verſatur, & dū multis modis diſputat, & ipſum oppugnat, conſequenter etiam minus principaliter diſputatio eſt circa id an ſit: & hanc expoſitionem videtur probaſſe text. 13. ſequens, vbi hæc vtraque tali modo inſeruntur.

Tertia ex poſitio authoris.

Eſt igitur primum argumentum circa genus: hoc enim maximè ad quid eſt facit,

Primũ ratio,quà ꝓbatur genus loci non eſſe corpus.

cit,ac probat,quòd genus loci non ſit corpus. Omne corpus habet tres dimenſiones, longum, latum, profundum: ſed hæc impoſſibile eſt ineſſe loco: ergo locus nõ eſt corpus. Maior eſt nota. Minorem probat. Locus debet adæquari ipſi locato: ſed ſi haberet tres dimenſiones, non poſſet ipſi adæquari, niſi ſe penetrando cum ipſo locato: quod eſſe nõ poteſt. nam duo corpora in eodem, & penetratiuè eſſe nõ poſſunt: non igitur locus eſt corpus.

Amplius, ſi eſt corporis locus. Tex. IX.

Secunda quòd locus non ſit receptaculũ.

SEcundum facit argumentum, quo probat locum nec eſſe receptaculum eorum, quæ ſuccedunt inuicem ſibi. Ratio autẽ hæc eſt. Si locus eſſet receptaculum ſibi inuicẽ ſuccedentium, ſequitur quòd eſſet locus puncti, & ſuperficierum, & linearum, quia iſta etiam ſuccedunt: vt enim aqua aeri, ita aquæ puncta punctis aeris ſuccedunt: deberet ergo eadem proportione horum eſſe locus: hoc tamen videtur nõ ita eſſe: nam puncti non videtur eſſe locus vllus, niſi ipſum punctum: pari ergo ratione non eſſet corporis locus, niſi ipſum corpus, nec aliquid præter corpus, Vnde non eſſet locus receptaculum aliquod.

Quid enim tandem, & nos ponemus. Tex. X.

Tertia, ꝙ locus nõ poſſit habere quãtitatem.

TErtium facit argumentum, quo probat, quòd ſi locus ſit talis naturæ, quòd habeat magnitudinem, & quantitatem, quòd non poſſit, quid ipſum ſit, aſſignari: nam vel eſt elementum, vel ex elementis compoſitum. Et ſi compoſitũ ex elementis, vel ex elementis his corporeis, vel ex incorporeis, puta ex principijs intellectualibus. Sed nihil horum eſſe poteſt: non enim eſt elementum corporeum, aut ex huiuſmodi elementis compoſitum: eſſet enim corpus, quòd eſſe non poteſt, vt ſuperius probauimus. Nec poteſt eſſe quicquam intellectuale, & incorporeum: quia magnitudinem habet: non igitur videtur compertum quo in genere ſit locus conſtituendus.

Amplius autem, & cuiuſnam. Tex. XI.

Quarta, ꝙ locus nulla ſit cauſa.

QVartum facit argumentũ, quo probat locum nõ eſſe cauſam aliquam. Poſſet enim quis exiſtimare, cum locus ſit prior eo, quod eſt in loco, forſan eſſe cauſam. Hoc remouet: quia nulla ſpecies cauſę eſt, nec formalis, nec materialis, nec finalis, nec efficiens. Cũ enim res non conficiatur ex loco, non videtur quòd ſit forma, aut materia: ex his enim compoſita conſtant. Et ex his apparet, quòd nec ſit efficiens, aut finis. Hæc enim coincidunt cum forma, ac re idem ſunt, vt ſuperius dictum eſt, in ſecundo libro: loquitur enim de fine generationis.

Soluitur dubium, qđ poſſet occurrere.

Et ita ceſſat dubium quod poterat occurrere: Quia diximus ſuperius, quòd locus naturalis mouet, vt finis: ille enim finis erat externus, hîc de proprio & interno fine ſermo eſt, qui eſt finis generationis, qui à Phyſico conſideratur, quod dubium mouit etiam Simplic. quàmuis ipſe multipliciter conatur ſoluere, ſed noſtra ſolutio magis conueniens eſt.

Amplius autem, & ipſe. Tex. XII.

Quinta, ꝙ locus non ſit ens, quia deberet eſſe i loco.

QVintum facit argumentum, quo Zeno vtebatur contra eos, qui dicebant omne ens eſſe ĩ loco: dicebat ſic: Omne ens eſt in loco, locus eſt ens: ergo locus eſt in loco. Et iterum argumentum fiet de illo loco alio, fietque proceſſus in infinitum, qui non eſt admittendus. Videtur igitur locus nihil eſſe, & ſic nullius erit naturæ, nec ſub aliquo genere collocabitur.

Amplius ſi vt omne. Tex. XIII.

Sexta rō locū non eſſe.

SExtum facit argumentum, quo pariter probat locum non eſſe, & ſic non habere genus, & ſupponit dicta aliquot de loco, nempè, quòd locus ſit æqualis locato, ſimiliter quòd omne corpus eſt in loco, & ſimiliter quòd in omni loco eſt corpus, nec datur vllus vacuus corpore. Supponit etiam alterum, quod verum eſt, nempè, corpora augeri, & fieri maiora.

Tunc eſt argumentum. Si corpus augetur, locus etiam augeri debet, cum ſit ei æqualis: at locus non poteſt augeri: non igitur videtur locus eſſe. Cōſequentia nota eſt ex primo ſuppoſito, quòd ſi augetur corpus, locus augeatur.

Atqui poſſet dici, quòd nō eſt opus, ſed quòd tale corpus ſumat partem alterius loci: ob id poſuit tertium principiū, quòd omnis locus ſit corpore repletus, & ob id dici non poterit, quòd illa pars quæ augetur, non ſit in loco, propter ſecundum, vbi dictum eſt, omne corpus in loco eſſe.

At quòd locus augeri non poſſit, ex eiſdem principijs patet: quia non eſt, vnde tali loco augmentum proueniat: quia omnia occupata ſunt. Eſt autem notanda huius loci expoſitio.

Vnde concludit, quòd ex his argumentis non ſolùm dubium eſt, quid locus ſit, quod diſputare præcipuè intendebat, ſed etiam dubium manet, an ſit.

Caput ſecundum.

Quoniam autem aliud. Tex. XIIII.

Affert rationes Ariſ. quibus probari poſſit locū vel eſſe formam, vel materiam.

CVm ſuperius dixiſſet locum nec eſſe formam, nec materiam, oſtendit modò rationes, quibus forma, aut materia eſſe videri poterat, ac ipſas refutat. Supponit tamen diſtinctionem de loco, quæ vulgaris eſt. Duplex enim locus dicitur, alter cōmunis, alter proprius, & primus.

Loci diſtinctio. Quid locus cōis.

Locus communis dicitur qui continet locatum, & alia plura præter illud, quo pacto aliquis noſtrum dici poteſt eſſe in cœlo, quia eſt in terra, & terra eſt in aqua, & aqua in alijs quæ ſunt in cœlo: ſed locus talis communis eſt huius corporis. Sic etiam nos dicimur ſinguli eſſe Romæ, vt in loco communi.

Quid ꝓprius.

Alter locus eſt proprius, & primus, qui non niſi rem talem continet, quo pacto locus hic, quo ego ſum, proprius dicitur, & primus. Et nota, quòd locus communis dicitur reſpectu eorum, quæ particulari loco continentur: nam cœlum non dicitur locus communis ignis, ſed proprius: quia ipſum ſolum propriè continet. Hinc patet quòd locus proprius eſt, qui continet, & primò terminat locatū.

Prima ratio quà probatur locum eſſe formā.

Ex hoc colligit argumentum, quòd locus ſit forma. Nam forma eſt terminus quantitatis, & magnitudinis, & ipſius materiæ, cui ineſt magnitudo: at locus terminus eſt talis: eſt igitur forma.

Nota.

Eſt notandum, quòd materia terminatur à forma ad eſſe quoddam ſubſtantiale: ſimiliter quantitas materiæ determinatur ab ipſa forma: iuxta formam enim eſt ipſa quantitas.

Quæ ſit vis huius rationis.

Hoc argumentum ſolum affertur diſputationis gratia: nam forma continet, & terminat intrinſecè, locus extrinſecè, & vt circumſcribens, vt dicetur poſteà.

Nota.

Nota cum Simplic. qui benè dicit. Aliud eſſe ſecundùm aliud continere, aliud ſecundùm accidens. Vnde locus communis ſecundùm aliud, puta per proprium continet: ſed non ſecundùm accidens. Per ſe autem continere eſt primò continere. Et proximè, & hoc etiam in logicis eſt verum: nā poteſt quoddam prædicatum ſecundùm aliud competere ſubiecto, quod non tamen per accidens, vt ſenſibile ineſt homini per ſe, & ſecundùm aliud, puta per ipſum animal: idem enim eſt hîc per ſe, & ſecundùm aliud, quod immediatè, & mediatè: hoc etiam docet Ariſtot. libr. 5. Metaph. c. 18.

Sic ergo conſiderantibus. Tex. XV.

VERBA hæc prima textus cum ſuperioribus ſunt copulanda, quibus locum formam eſſe inſert, ſi ſic conſideretur, puta, vt terminus, & continens. Ex alia verò parte probatur eſſe materiam; nam locus non videtur aliud eſſe, quàm interuallum, & ſpatium in quo magnitudo, & quantitas totius continetur, vt locus vini interuallum, & diſtantia magnitudinis vini, quæ tanta eſt, quantum interuallum inter latera interna vaſis: quod ſi hoc eſt, locus eſt materia ipſa totius compoſiti: hæc enim eſt diſtantia à quantitate, & in ea recipitur quantitas, & forma, quæ ipſam materiam determinant, cùm ſecundū ſe ſit indeterminata. Quòd autem ſit materia locus, & non aliud, patet: nam ſi auferamus formas, & quantitatem non videtur quicquàm ſupereſſe, quod ſit tale interuallum, niſi ipſa materia.

1. Ratio qua probatur locum eſſe materiā.

Nota. Aduerte verò quòd non loquitur de illo interuallo externo, quod eſt intra latera vaſis, vt imaginatur Philop. ſed de interno ipſius rei: nam cùm vinum eſt in vaſe, illud tale interuallum non videtur quid ſit, niſi materia rei, cùm non ſit corpus aliud. Et hoc eſt argumentum Ariſt. quòd ſi locus ſit interuallum à quātitate rei determinatum, quòd locus non ſit aliud, quàm materia: quia nihil ibi eſt præter ipſam, quod determinetur.

Quamobrem & Plato.

CONFIRMAT locum eſſe materiam ex Platonis dicto: hic enim & receptaculum, & locum idem eſſe arbitratur: Materiam autem, & ſuſceptiuum dicebat eſſe receptaculum, & conſequenter materia erat locus: quàmuis materiam non eodem nomine ſemper vocabat: nam in Timæo hoc nomine materiæ ipſam vocabit, at in dogmatibus non ſcriptis magnum, & paruum appellabat.

Confirmatio locū eſſe materiam.

Nota. Vbi aduertendum eſt Platonis tunc tēporis duplicem fuiſſe doctrinam, quandā quidem ſcripto iam traditam, alterā quā ſolo verbo diſcipulis tradebat, quàm hîc vocat dogmata non ſcripta.

Dicunt enim omnes aliquid. Tex. XVI.

COMMENDAT Platonē, cùm enim alii Philoſophi omnes tantùm locum eſſe dixiſſent, ipſe ſolus quid locus eſſet, declarare aggreſſus eſt. Concludit autem ex argumento præcedēti, quòd ſi ē locus ſit forma, aut materia, eſt difficilè de loco diſſerere, quia ſpeculatio materiæ, aut formæ altiſſima eſt, & difficilis valdè & neutra per ſe abſque altera cognoſci poteſt, ob id maior ſit difficultas. Dicit autem non facilè eſſe vnam ſine altera cognoſcere, quia mutuò materiæ, & formæ naturales habitudinem inter ſe habent.

Concludit ex dictis difficile eſſe agere de loco.

At verò quid impoſſibile ſit. Tex. XVII.

MVLTIS argumentis probare nititur locum, nec eſſe formam, nec eſſe materiam, quorum primum eſt. Materia, & forma neque nec ſeparari à re ipſa manente: at locus ſeparatur à re ipſa manente: non igitur locus eſt materia, aut forma: imò nec pars, aut habitus, aut quicquam à re inſeparabile. Maior eſt certa. Minor patet, nam in locum vnius rei recedentis altera ſuccedit: quod non eſſet ſi locus eſſet materia, aut forma: ſic enim recederet vtriq; cum ipſa re. Vnde concludit perinde eſſe locum, ac vas, quod manet recedentibus liquoribus, & nihil eſt intrinſecum ipſorum liquorum.

Contrariæ rationes, p ve rit. te locū nõ eſſe formam, nec materiam.

Prima ratio ex ſeparatione vtriuſq;.

Quatenus igitur ſeparabilis. Tex. XVIII.

PROſequitur dicere, quòd quatenus eſt ſeparabilis à re, non videtur eſſe forma ipſius rei. Et nota, quòd hoc argumentum, quàmuis ſit commune pro materia, & forma, tamen peculiarius applicatur formæ: quia ipſa eſt, quæ nullo modo poteſt

Proſequitur rationem. Nota.

poteſt eſſe abſque re, ſiue res maneat, ſiuè non: at materia quodammodo eſt ſeparabilis, quia manet corrupta re. Propterea aliquam exilem ſimilitudinem videbatur habere cum loco: ob idque alio argumento reiicit, materiam eſſe locum: quia nempè materia continetur, & determinatur: forma verò continet, & determinat.

Videtur autem ſemper.

Secunda rō à modo loquē di.

SEcundum facit argumentum ſumptum ex vi, & energia locutionis. Cùm enim dicimus corpus eſſe alicubi, & in loco, re vera non dicimus eſſe in ſeipſo, ſed videmus ſignificare ipſum corpus aliquid eſſe, & exiſtere in aliquo extrà ſe, & diſtinctò à ſe: non igitur materia, & forma locus ſunt, cùm intra ſe ſint.

Digreſſio cōtra Platonem.

Poſt hæc digreditur parùm contra Platonem, qui non conſtare ſibi viſus eſt: Nam dixit numeros, & idæas non eſſe in loco. Dixit etiam idæas participari à materia: ipſarum enim participatione compoſita eſſe. Dixit etiam materiam, ſiuè magnum, & paruum, locum eſſe; ſequitur ex his, quòd ideæ in loco ſint, quod ſi non ſunt, tenebatur horum reddere rationem, & cauſam.

Amplius quomodo ferretur. Tex. XIX.

Tertia à motu.

TERTIVM facit argumentum ad idem probandum, quod tale eſt. Si materia, aut forma locus ſunt, ſequitur quòd res non moueretur ſurſùm, aut deorſùm, quod falſum eſt. Patet ſequela: quia habet intra ſe, ad quod deberet moueri. Cùm igitur videamus ſurſùm, aut deorſùm moueri res, habentes tamen ſuam materiam, & formam; non eſt materia, aut forma locus: non enim mouentur res ad materiam, & formam motu ſurſùm, aut deorſùm. At in his locus quærendus eſt, id eſt, locus non eſt alius naturalis, niſi ad quem res motu naturali feruntur.

Nota.

Notandum verò eſt, quòd loquitur de motu totius rei, qui non poteſt eſſe ad materiam, vel formam.

Si verò in ipſo locus eſt. Tex. XX.

Quarta alias loci eſt locus.

QVARTVM facit argumentum. Si materia, & forma locus ſunt, ſequitur quòd loci eſſet locus, quod falſum eſt. Patet ſequela: nam corpora particularia cùm hinc inde moueatur localiter: non eſt dicendum, quòd in vno loco ſemper ſint, ac permaneant: ſi igitur locum mutant, cùm ſemper cum materia, & forma perſeuerent, ſequitur, quòd illarum etiam erit locus: erit igitur loci locus.

Amplius quando. Tex. XXI.

Variæ expoſitiões textus. Prima Aſpaſii.

NON eſt omnium eadem expoſitio loci huius. Aſpaſius (vt refert Simplicius) dicit hæc verba eſſe continuanda cum textu decimotertio. Illic enim probatum eſt, locum non poſſe augeri: in his verò probatur, non poſſe corrumpi, aut diminui. Quòd ſi eſſet æqualis locato, diminueretur: nam aliquando locatum fit minus, vt cùm ex aere multo fit parua aqua. Et re vera ſi iſta verba illuc tranferantur, ſenſus notus eſt. Sed difficilè videtur tantam verborum facere tranſpoſitionem, quam nullus alius antiquus interpres recepit.

Secunda Alexā. & Philop.

Alia eſt expoſitio Alexan. Philop. & Pſelli. Dicunt hìc probare Ariſtot. tantùm locum non eſſe formam; & tunc argumentum eſt. Si forma eſſet locus, cùm aliquid corrumperetur, vtique locus corrumperetur: nam corruptio formæ eſt: locus autem corrumpi non poteſt, cùm contrarium non habeat.

Tertia Simpl. & D.Tho.

Aliter Simplic. exponit, quem ſequuntur Alber. & S. Thom. nempè, quòd probetur locum nec eſſe formam, nec materiam, quia vtroque modo contingeret corrumpi locum re corrupta: & vtitur exemplo, quo non ſolùm forma corrumpitur, ſed materia mutatur, puta cùm aer condenſatur in aquam. Themiſtius

miſtius aliter exponit, ſed non conuenit literæ.

Expō Auerrhois. Mihi videtur ita dicendum, vt Ariſtot. velit probare locum non eſſe materiam, & tunc argumentum clarum eſt. Cùm ex aere fit aqua, non manet locus idem: nam minor eſt aquæ locus: & præterea quia alius eſt locus aquæ naturalis. At materia non corrumpitur, ſed manet: non igitur eſt ipſa locus. Vnde non deducit Ariſtoteles ad inconueniens, quòd locus corrumpatur, vt illi volunt, ſed quòd materia corrumpatur, quod eſſe nequit.

Ex quibus igitur. Tex. XXII.

Epilogus dictorū. EPILOGAT rationem, & dicit, ſe poſuiſſe rationes veras quibus locum eſſe probatum eſt, & rationes probabiles, & diſputatiuas, quibus quid locus ſit diſcuſſum eſt. Vbi nota, quod diximus ſuprà: non enim argumenta poſuit, quibus probaret locum non eſſe; ſed tantum vera, & neceſſaria, quibus probatur eſſe. At circa quid locus ſit, ſolum diſputatiuè procedit, nec eſt quicquam determinatum circa ipſius naturam, & quid ſit.

Circa aliqua dubia, quæ in textibus præcedentibus ocurrunt. Quæſtio I.

Primum argū. NE in exponendo textu, nimis prolixi videamur, non erit ab re dubia aliquot poſt expoſitionē aliquorum textuū congerere. Eſt igiť argumentum primū circa textum quartū, vbi dicitur, ꝙ locus naturalis virtutem habet aliquam conſeruantiam locati. Nam ſuperficies aquæ concaua locus videtur terræ, tamen habet oppoſitam qualitatem: nam terra ſicca eſt, aqua verò humida. Præterea aer eſt in ſuperficie ignis; tamen ignis ſiccus eſt, humidus autem aer: non igitur conſeruat locus locatum.

Secundū. Secundum circa text. 5. vbi dicitur, corpus Mathematicum non eſſe in loco, quod videtur falſum. Nam id, ratione cuius in loco eſt, & ratione cuius locus occupatur, ſunt dimenſiones; ſed corpus Mathematicum eſt trina dimenſio: ergo ipſum per ſe, & præcipuè eſt in loco.

Tertium. Tertium argumentum eſt circa text. 6. Laudat enim Heſiodum dicentem locum præceſſiſſe terram, quæ facta eſt. Videtur hoc eſſe contra nos, qui ponimus mundi creationem nullo tamen præcedente loco.

Quartū. Quartum eſt circa text. 9. vbi dicit, quòd punctus non eſt in loco, quia nulla eſſet differentia puncti, & loci eius. Videtur hoc falſum, quia punctus locatus eſſet in corpore locato; punctus verò locans, ſeu loci eſſet in corpore continente: Et ſic vnum punctum alterum contineret, & illius eſſet locus.

Quintū. Quintum circa text. 11. vbi dicitur locus non eſſe cauſa efficiens. Videtur hoc falſum: nam locus eſt productiuus rerum multarum, vt patet. Quædam enim terra fert vuas, quædam metalla, quædam alia, & alia animalia.

Sextum. Sextum circa textum 15. quòd forma contineat. Videtur falſum: nam materia habet ordinem ad formas multas, & eſt receptaculum ipſarum: igitur continet illas; non autem ab eis continetur.

Septimū. Septimum, circa tex. 17. quòd eidem loco multa ſuccedant corpora. Videtur falſum: nam cùm ego diſcedo ab iſto loco, locus perit, quia aer continuatur: cùm autem alter ſuccedit, locus nouus fit, nec idem eſt: non igitur eſt ſucceſſio corporum in vno loco. Ad hæc oportet eodem ordine reſpondere: ex ſingulorum enim ſolutione tota quæſtio dependet.

Ad primum. Locū naturalem duo dicere. Ad primum aduertendum eſt, quòd locus naturalis dicit duo. Alterum eſt, quòd ambiat, & circumſcribat exterius locatum corpus, & hoc fit ratione quantitatis: locus enim cùm magnitudo ſit, poteſt locatum corpus ambire. Alterum eſt, conſeruare locatum ipſum, quod non eſt aliud, quàm habere quandam conformitatem, & proportionem cum natura locati, & hoc prouenit à qualitate aliqua, quæ eſt in ſubiecto

vbi

vbi locus eſt, vt aqua eſt naturalis locus piſcis, quia ipſum ſua ſuperficie ambit, quæ ſuperficies locus dicitur, & ſimiliter, quia aqua ratione ſuæ humiditatis, & frigiditatis piſcium naturæ eſt proportionata. Similiter de terra, & de alijs locis reſpectu locatorum.

Quã conformitatem habeat locus naturalis cũ locato.

Nec ſolùm iſta qualitas conſeruatiua eſt illa, quæ eſt ipſius elementi in generali: hoc enim non eſt ſufficiens ad diuerſificanda loca omnia, cum videamus diuerſa loca in terra pro diuerſis, quæ in ea nõ vbique generantur, ſed conueniũt etiam aliæ qualitates à cœlo fluentes, & à virtutibus aſtrorum, quæ multum influunt in hæc inferiora.

Ad locũ naturalẽ cõfert cœlorum influxus.

De loco naturali elementorum.

De loco autem elementorum, licèt nõ ſit modò locus diſputandi, dicitur tamen quod vnum elementum locus eſt alterius ſecundùm ſuam ſuperficiem concauam. Dicitur autem vnum ab altero conſeruari propter ſymbolas qualitates, quia quæ ſimul ſunt in vna qualitate communicant: & ſimiliter ex virtute cœli, quæ conſeruat ipſa ſecundùm certam diſtantiam, intra quam vnumquodque continetur.

Ad ſecũdum corpus duplex naturale, & mathematicũ.

Circa ſecundum aduertendum, duplex eſſe corpus. Alterũ naturale, alterum mathematicum. Corpus mathematicum eſt quantitas ipſa trinam habens dimenſionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt per ſe conſideratur, nuda ab omni alio ſenſibili accidenti, ſed ſolum figura terminata aliqua, quod corpus vocant prædicamenti quantitatis. Imaginantur enim Geometræ, quòd ſit vnum punctum in quo tres diametri ſe interſecent ad angulos rectos: non enim plures eſſe poſſunt, vt rectè demonſtrat Simplic. ad initium primi de cœlo: tunc vnam diametrum vocant longitudinem, alteram latitudinem, tertiam profunditatem: hoc igitur eſt corpus mathematicũ, quod in re quidem eſt, ſed non tali modo nudum, vt Geometra conſiderat. Phyſicum verò corpus eſt ſubſtantia ipſa tales habens dimenſiones, ſed cum qualitatibus ſenſibilibus, & mutationibus ſubiectas, & hoc corpus ſic eſt in rebus, & ſubſtantia eſt.

Corpus mathematicũ quatenus tale caret loco.

Hinc patet, quòd cum corpus mathematicum, vt tale non ſit, vt tale etiam nõ habet locum vllum: quod ſi eſſet, haberet locum mathematicum quidem, id eſt, quoad continentiam, ſed non naturalem, quia nullam habet qualitatem. Et ſic poſſumus modò dicere, quod cum tale corpus in rebus ſit, quàmuis non eo modo vt à mathematico conſideratur, ſed cum corpore naturali ratione diuerſum, ſic illi correſpondet locus idem naturalis, nõ vt naturalis eſt, ſed tantum vt contentiuus, & ſic intellige Ariſt. dicit enim, quòd non eſt in loco diſtincto à naturali, cùm non ſeparetur à corpore naturali, niſi ſolùm ratione, & ei correſpondet in re locus, vt mathematicus, non vt naturalis. Nec enim ei debetur ſurſum, aut deorſum, ſed tantùm contineri, & hæc nota.

Ad tertium. Auerro. dictum.

Ad tertium Auerr. dicit Com. 6. quòd in ſua ſecta, quia ponunt mundum creatum eſſe, ideò, dicunt illi, qui in ea philoſophantur vacuum proceſſiſſe, in quod receptus ſit mundus, exiſtimatque ipſe non poſſe aliter factum fuiſſe, niſi eſſet vacuũ, & Burle. dicit difficile eſſe, quin concedatur fuiſſe vacuum ſpacium, in quo mundus ſit factus.

Confutatio Auer. An antè mundi creationẽ eſſet vacuus eius locus.

Nos dicimus vtrumque turpiter decipi. Primò: quia ſi vacuo fuiſſet opus, id eſſet ex eo, quòd modò mundus ſecundùm ſe totũ eẽt in aliquo loco ambiẽte, quod falſum eſt: non enim eſt in loco ſecũdùm ſe totum, ſed ſecundùm partes, nec continetur, aut ambiẽ loco, vt dicemus poſteà, & ipſi hoc fatentur mundum per ſe totum non eſſe in loco. non igitur debuit aliquod præcedere vacuum, cum modò non ſit totius locus, qui dici poſſit repletum eſſe.

Secũdò.

Præterea, vacuũ nõ eſt ſola carẽtia, vel ſola negatio loci, vel corporis: aliàs extra cœlum eſſet vacuum, quod negat Ariſ. in lib. de cœlo, ſed vacuum eſt priuatio loci, vel corporis, in quo corpus naturaliter fuit, vel naturaliter eſſe poteſt. Hoc autem non fuit ante creationem, cum per diuinam potentiam ſolam, & ſuper naturaliter ibi, vbi eſt, fuerit vnà cum ipſo loco creatus mũdus: poſtquàm verò factus eſt locus, & corpore repletus, ſi corpus abeſſet, tunc eſſet iam corporis, & loci priuatio, quod ibi erat, & aptum eſt eſſe naturaliter, & ſic eſſet vacuum modò, non ante creationem, non ſecùs quàm modò extra cœlum, vt diximus, nõ eſt vacuum: quia illud

illud nullum corpus naturaliter replere poteſt modò, licèt Deus de nouo ibi creare nouum corpus, & per conſequens nouum locum, poſſet Confirmatius fit, quia prior, ſaltem natura, eſt habitus, quàm priuatio: ergo prior eſſe locus debuit, quàm ſit loci priuatio, quæ eſt vacuum: & prius corpus in loco eſſe, quàm corporis priuatio in loco.

Tertiò. Nec Ariſtot. ex profeſſo laudat Heſiodum, ſed ſecundùm apparentiam quandam: quia videtur locum diſtinguere à locato.

Et perpende rationem, qua mouebatur Heſiodus: quia exiſtimabat omne corpus eſſe in loco ambiente: quæ ratio falſa eſt, vt ipſe ſumebat. Non enim omne corpus in loco eſt ambiente, ſecundùm ſe totum, de hoc tamen in lib. 8. dicetur.

Ad 4. Solutio Simplic. Circa quartum Simplic. & Philop. dicunt, rationem Ariſtot. eſſe hanc. Si punctus haberet locum, eſſet vtique alius punctus loci; ſi igitur punctus locus eſt puncto, eſſet ipſi appoſitus: tunc autem non eſſet differentia: quia punctum coniunctum puncto facit cum eo idem punctum: non enim ſunt duo puncta immediata.

Hoc mihi non placet: nam licèt in eodem continuo duo puncta immediata eſſe nequeant, poſſunt tamen diuerſa puncta diuerſorum continuorum per contiguationem eſſe immediata: ob id, cum illorum punctorum vnum ſit corporis locantis, alterum ſit locati, non erunt idem.

Solutio Alb. Albertus ſic facit rationem, quòd cum punctus ſit locus puncti, punctus erit locus, & locatum, & ſic non erit differentia loci, & locati. Sed nec hoc placet: quia ſunt diuerſa puncta diuerſorum ſubiectorum.

Solutio Autho. Ideò dicendum, ſenſum eſſe, quòd ſi punctum haberet locum, vtique eſſet aliud punctum: cum autem vtrumque eſſet indiuiſibile, neutrum contineret, neutrum contineretur, quia non eſſet vllum diſcrimen, quo magis vnum, quàm aliud contineret, aut contineretur: & hoc eſt dicere, quòd nulla eſſet illorum differentia.

De vi illius rationis Ariſt. Aduertendum verò, quod hæc ratio vt Auerr. admonuit, non eſt neceſſaria, ſed probabilis, & ſoluitur ſic. Admittimus punctum, & lineas non habere locum per ſe: quia, quàmuis ſuccedant mutuò in eodem loco, non ſuccedunt per ſe, ſed per accidens, cum non per ſe moueantur: corpus tamen ipſum ſuccedit per ſe, quia per ſe mouetur. Propterea alia ratio eſt corporum, alia aliorum in ſua ceſſione: ſi enim omnia pariter ſuccederent, & mouerentur, eſſet argumentum ab vno ad alterum validum: ſed non ita eſt.

Ad 5. Ad quintum facilis eſt ſolutio. Locus enim formaliter dicit continentiam, quæ ratione quantitatis eſt: & iſto modo nihil producit, nullius cauſa eſt: quia magnitudo non eſt effectiuum accidens. At ratione qualitatum, quas habet vt locus naturalis dicitur, productiuus eſt. Ariſt. tamen loquebatur de eſſentia loci, quæ in quantitate conſiſtit, ob id dixit, non eſſe cauſam.

Ad 6. Ad ſextum reſpondeo, quòd id propriè continet, quod ambit, & ad ſuos terminos trahit aliud, vt vas continet aquã, quam ad ſuam figurã internam trahit: ſi enim vas triãgulare eſt, talis etiã aqua ſit. Cum igitur materia terminetur à forma (nam forma adueniens materiam ad ſui modum determinat, vt patet: nam aeris forma intrans aquæ materiam, ipſam dilatat iuxta ſui naturam) ob id formæ eſt continere. Nec idem eſt recipere, & continere: materia quidem recipit omnes formas, ſed ab omnibus continetur: quia terminatur.

Ad 7. Ad ſeptimum reſpondeo, quòd non ſemper corrumpitur ſuperficies, imò aliquando manet eadem, vt patet in vaſe. Dico etiam, quòd licèt corrumpatur, vt argumentum probat, tamen manet præcipuum formale loci, puta idem ſitus, & vbi. Et quàmuis aer ambiens me mutetur ſæpe, dummodò non mouear ego, dicor in eodem manere loco, propter ſitum, & ſic multa corpora ſuccedunt eidem loco. de hoc tamen dicetur poſteà.

Caput tertium.

Vno igitur modo. Tex. XXIII.

Quot modis aliquid ſit in alio. QVIA loco præcipuè conuenit quod in eo aliquid ſit, deſcribit modò, quot modis contingat aliquid eſſe in altero, & numerat octo. Primus eſt, quo pars dicitur eſſe in toto, vt digitus eſt in manu, & anima in homine.

Secūdus. Secundus eſt, quo totum eſt in ſuis partibus ſimul: & ne videretur totum in partibus non eſſe, addit, totum non eſſe extra partes, id eſt, in ipſis partibus non extra eſt, ſicut nec partes extra totum ſunt.

Tertius. Tertius eſt, quo ſpecies eſt in ſuo genere, & particulare in ſuo vniuerſali, vt homo in animali.

Quartus. Quartus eſt, quo eſt genus in ſpecie, vt animal in homine, & omninò pars definitionis in ipſa definitione.

Nota ex Simpl. Et notat hìc benè Simpli. quòd totum dicitur in partibus eſſe pluraliter: quia totum non eſt in ſingulis partibus per ſe, ſed in omnibus ſimul: at genus dicitur in ſpecie in ſingulari: quia tota ſubſtantia generis eſt in ſingulis per ſe ſpeciebus, vt totum animal in homine, totum in Leone, totum in qualibet ſpecie.

Quintus. Quintus eſt, quo forma in materia, ut ſanitas in animali compoſito ex frigidis, & calidis, ex aliiſque humoribus. Et notat Alex. quòd ad hunc poteſt reduci modus, quo eſt accidens in ſubiecto: non tamen eodem modo exiſtimes formam materiæ, & accidens ſubiecto ineſſe, vt alibi declaratum eſt, ſed ſimilitudinem quandam habent. Nota ex Alex.

Sextus. Sextus eſt, quo aliquid eſt in aliquo, vt in cauſa efficienti, vt in rege eſt iudiciū regni, & in patre fuerunt filij.

Septim⁹. Septimus eſt, vt in fine, vt amans dicitur eſſe in amato. Vltimus eſt ſicut aliquid eſt in vaſe, & in loco: & hunc dicit eſſe modum omnium maximè propriū: reliqui enim analogia quadam dicuntur ad hunc, quatenus id quod dicitur eſſe in loco conſeruatur, & recipitur in eo: hac ſimilitudine reliqua dicuntur eſſe in alio. Octauus & maximè proprius.

Non meminit illius, quod eſt eſſe in tempore: quia paulò pòſt dicturus erat dé tempore. De his modis diximus in Anteprædi. Nota.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXIIII.

POſſet quis poſt tot modos enarratos, quibus vnū in alio eſt, dubitare, an aliquid ſit in ſeipſo, an non: ſed quicquid eſt, aut nuſquàm eſt, aut ſi debet eſſe in aliquo, debet eſſe in alio diſtincto, & non in ſeipſo, & hoc determinat Ariſtot. antè cuius explicationem prius eſt à nobis res explananda, poſtea textus exponendus. Dubium an aliquid ſit in ſe ipſo.

Aduertendum igitur primò, tripliciter aliquid poſſe eſſe tale. Vno modo ſecundum ſe, altero ſecundùm aliud, tertiò ſecundum accidens. Id in præſenti dicitur tale ſecundum ſe, quod immediatè recipit tale prædicatum, quomodo ſuperficies huius corporis dicitur ſecundùm ſe alba, quia ipſa eſt primò, quæ albedinem habet. Id dicitur ſecundò ſecūdùm aliud tale, quod ſecundùm ſui partem illud recipit prædicatum, vt homo ſecundum aliud eſt albus, quia ſuperficiem habet albam, & ſecundùm aliud ſciens, puta ſecūdum animam, in qua eſt ſcientia. Id dicitur per accidens, quòd eſt in eo, quod ſecundùm ſe eſt tale, vt anima per accidens mouetur: quia eſt in homine, qui per ſe mouetur. Sunt autem iſti modi differentes inter ſe. 1. Notandum. tripliciter aliquid poſſe eē tale ſecū dum ſe ſecundū aliud & ſecundū accidēs.

Aduertendum ſecundò: quòd ſicut aliquid eſt tale tripliciter, ita ſimiliter aliquid dicitur eſſe in aliquo, & eſſe in loco tripliciter, & ſecundùm ſe, & ſecundùm aliud, & ſecundùm accidens. Id eſt in loco ſecundùm ſe, quod primò, & proximè in loco eſt, vt ego ſum in hoc loco. Id eſt, ſecundùm aliud, quod ſecundùm ſui partem aliquam in loco eſt, vt dicitur arbor in fluuio, quæ ſecundum radicem, vel ſecūdū aliquā partē eſt in fluuio. Id verò dicitur ſecundùm accidens, quod eſt in eo, quod ſecundum ſe eſt in loco, vt nauta eſt in mari, quia eſt in naui, quæ eſt in mari: & anima eſt in loco, quia eſt in homine, 2. Notandum. Aliquid eſſe in alio tripliciter.

mine, qui eſt in loco.

3. Notandum tripliciter aliquid eſſe in ſe ipſo.

Aduertendum tertiò, quod aliquid eſſe in ſeipſo tripliciter intelligi poteſt. Vno modo ſecundum partem, quod non aliud eſt, quàm quod totum habens duas partes, quarum vna ſit in altera, dicatur eſſe ratione vnius in ſeipſo ratione alterius: & hoc fieri poteſt, vndè dicitur amphora vini, eſt in ſeipſa. Senſus eſt, amphora vini ſecundum vnam ſui partem, puta, ſecundum vinum, eſt in ſeipſa ratione alterius. ſ. amphoræ. Altero modo aliquid poteſt dici in ſeipſo ſecundùm ſe primò, vt ꝙ in ſe ſit vinũ ſecundum ſe, & hoc nõ poteſt eſſe, vt probabitur poſteà. Tertiò modo, quòd aliquid ſit in ſe ſecundum accidens id eſt rõne alterius: nec hoc fieri poteſt, vt in textu explanabimus. Eſt quidẽ quartus alius modus, quo Deus benedictus eſt in ſeipſo: ſed de hoc non loquitur hìc Ariſtot. tantum enim agit de loco corporum, & modo, quo corpus poteſt eſſe in ſeipſo.

Explicatio text' Ariſtot.

Hæc ſunt, quæ hìc Ariſtot. docet. Accedamus ad textum. Diſtinguit igitur primò, dupliciter poſſe aliquid ſecundum ſe in loco eſſe. Aut ſecundum ſe, aut ſecundum aliud, vt declaratum eſt: puta, cum ſecundum totum, aut ſecundum aliquam ſui partem in loco eſt: & ponit exemplum prædicatorum, quæ ſecundum partem dicuntur, vt homo eſt ſciens ſecundum animam, in qua eſt ſcientia: & homo albus ſecundum ſuperficiem.

Dicit igitur, cum aliquid totum habet ſic partes, quòd vna ſit in alia, & altera recipiat illam ſicut locus, tunc illud tale totum dicitur eſſe in ſeipſo, ſed tamen ratione partium, ſicut hoc totum, amphora vini, in ſeipſo eſt, ratione partium: per vinum enim eſt in ſeipſo ſecundum amphoram: vtrumque enim pars eſt illius totius.

Sic contingit quippiam. Tex. XXV.

SVADIT non aliter contingere aliquid in ſeipſo eſſe, quàm ſecundum partem, non autem primò: ponit exempla, quando aliquid ſecundum partem dicitur in ſeipſo eſſe, & litera nõ nihil eſt obſcura. Dicit, album ineſt corpori, & huic per ſuperficiem, & ſcientia eſt in anima, & ab his appellamus hominem album, & ſcientem, ſed ſecundum aliud: album enim ſecundum corpus, & ſuperficiem ipſius: ſcientem verò ſecundum animam. Vocat autem corpus alteram hominis partem, quæ ab anima diſtincta eſt.

Nihil poteſt eſſe in ſe ipſo primo, ſed tantùm ſecũdum partem.

Ac ſi dicat, homo eſt albus, & homo dicitur ſciens, ſeù ſecundum aliud: albus quidem ſecundum corpus, ſciens verò ſecundum animam. Nõ tamen diceretur nec albus, nec ſciens, ſi illa eſſent ſeparata, & non eſſent partes.

Similiter, cum vinum, & amphora per ſe ſunt, & vinum nondum eſt in amphora, non dicetur amphora vini eſſe in ſeipſa, nec vinum per ſe, nec amphora: at cum ſimul ſunt, & partes ſunt illius totius, tunc poteſt amphora vini eſſe in ſeipſa ratione partium, vt dictum eſt.

Et ad denotandum, quòd eſt in ſeipſo totum ratione partium, hoc exprimit exemplo dicens: Eſt in ſeipſo, vt album in homine: quod idem eſt, ac ſi dicat, ſecundùm partem: nam albus eſt homo ſecundum corpus: hoc autem ſecundum ſuperficiem, in ſuperficie autem albedo eſt ſecundum ſe, & primò, & diuerſam naturam, ac potentiam habet ab ipſa ſuperficie.

Nota.

Quibus verb. Ariſtot. denotat ſubtiliter, cum aliquid eſt ſecundùm ſe in aliquo, eſſe diſtinctum prorſus ab illo, nec illius pars eſſe: ſicut albedo à ſuperficie diſtinguitur, in qua primo eſt.

Quod autem Zeno dubitabat. Tex. XXVIII.

Solutio Ariſt. argu. Zenonis.

RESpondet modò argumento Zenonis, quo probabat, ſi locus eſſet in aliquo, fore proceſſum in infinitum. Dicit, quòd locus in aliquo eſt, ſed non vt in loco: non enim omne quod eſt in aliquo, eſt in eo, vt in loco. Locus autem in aliquo eſt, puta in locato, aut in ſuo ſubiecto: eſt enim locus ſuperficies continẽs, quæ in corpore eſt aliquo; ſed non vt in loco, ſed vt forma in materia, vel accidens in ſubiecto. Eſt enim locus in locato, vt forma extrinſeca: in ſubiecto verò ſuo intrinſecè, & inhæſiuè.

Nota. In quibus verbis docemur vnum, non quicquid eſt, eſſe in loco, nec quicquid in aliquo eſt, eſſe ob id in eo, vt in loco: in quibus deceptus eſt Zeno in ſua ratione cum reliquis Antiquis.

Illud autem manifeſtum. Tex. XXIX.

Locũ nõ eẽ materiam, vel formam.

COncludit ex his notum eſſe, materiam, aut formam locum non eſſe. Nam locus, & id, quod eſt in loco, ſic ſunt diuerſa, vt neutrũ ſit alterius pars; at materia, & forma partes ſunt ipſius cõpoſiti, ob id non põt eſſe ipſius locus.

Poſt hæc, cùm in his omnibus, quid locus ſit, nondum determinauerit, ſed ſolùm diſputando proceſſerit, finem dubitationibus, & diſputationibus imponens, quid locus ſit explicare incipit.

Caput Quartum.

Quid autem tandem ſit locus. Tex. XXX.

Sex proprietates loci, ex quibus tanquã primis principijs indagabit quid ſit locus.

LOCI naturam ex propria ſententia inueſtigaturus, ea, quæ loco per ſe inſunt præmittit. Per propria enim, & per ſe accidentia, optima via eſt indagandi quid res ſit, vt dicitur, 1. Animæ cap. 1. Colligit autem ſex, quæ loco per ſe videntur ineſſe.

Prima. Primum eſt, continere locatum, hoc eſt, ipſum circumſcribere, & terminare.

Secunda. Secundum eſt. Non eſſe aliquid intrinſecum locati, nec materiã ipſius, nec formam, nec partem, nec accidens inhærẽs, ſed ſolum externum continens.

Nota. Hanc proprietatem cum prima quidã coniungunt, & vnam faciunt, nempè, continere ſic, vt non ſit aliquid contenti, inter quos eſt Philop. Alber. S. Thom. & Auerr. Alij diuidunt, & duas faciunt, cùm re vera, aliud ſit continere, aliud non eſſe contenti partem: & hi ſunt Themiſtius, Simplicius, & Pſellus: & mihi ita placet, ſaltèm vt procedat cognitio diſtinctior.

Tertia. Tertium eſt. Locum primum, & proximum non eſſe maiorem, aut minorem locato, ſed illi æqualem, vt nec plus, nec minus, quàm locatum contineat. Dicit autem, primum locum, & proprium: communis enim maior eſt.

Quarta. Nota. Quartum. Locus non deſeritur ab vnoquoque, & ſeparabilis eſt. Quæ verba dupliciter legunt Simplic. & Philop. Primò affirmatiuè, & tunc idem ſignificant, puta, quòd locus ſeparari, & deferri poſſit à locato, vt notum eſt: Secundò, legunt primum verbum negatiuè, vt modò habet litera Græca, & verſio noſtra; & ita exponit Themiſtius. Et tunc eſt ſenſus, quòd locus non eſt ſine aliquo ſaltẽ locato iſto, vel illo: non enim eſt vacuum, vt dicetur. Quàmuis autem non poſſit eſſe ſine locato aliquo à ſingulis, tamen poteſt ſeparari, ſiuè ab hoc, ſiuè ab illo.

Quinta. Quintum eſt. Omnem locum eſſe ſurſùm, & deorſùm. Senſus eſt, ſecundùm Simplic. Philop. & Themiſt. quòd locus naturalis, aut eſt ſurſùm, aut deorſùm; non tamen, quòd omnis locus partem habeat ſurſùm, partem deorſùm, vt aliqui exponunt: licèt hoc partim verum ſit, ſed non ad mentem Ariſt.

Sexta. Sextum eſt. Vnumquodque corpus naturale in ſuum locum naturaliter ferri, ibiq; manere, & quieſcere; puta, ſurſùm, aut deorſùm. Loquitur autem de motibus elementorum, & mixtorum ex elementis.

Hanc proprietatem ferè omnes cum quinta

quinta copulant. Simpli. diſtinguit, & ſic multiplicat: parùm refert, dummodò verus conſtet ſenſus Ariſto.

Suppoſitis autem his. Tex. XXXI.

Nota primò. Tria cõmoda affert exacta rei definitio.

His loci proprietatibus, vt ſundamentis præiactis, oportet reliqua ſpeculari: ac docet loci definitionem eſſe tradendam, quæ talis ſit, vt tres habeat conditiones.
1 Prima eſt, vt quæ propoſita ſunt, dubia ſoluantur. Cùm enim dubia circa quid
2 eſt fuerint, ipſo cognito ceſſabunt. Altera, vt paſſiones, & proprietates, quæ loco conueniunt, non auferantur, imò per
3 per ipſam competere videantur. Tertia eſt, vt cauſa difficultatis, & dubiorum aperiatur ita, vt clara omnia relinquantur. Si enim talis data fuerit definitio, demonſtrationi erit aptiſſima.

Primum igitur conſiderare oportet. Tex. XXXII.

Locus eo gnoſcit ex motu ad locũ.

Ad naturam loci indagandam proponit viam, qua locum eſſe cognitum eſt. Hæc autem via, motus eſt ſecundùm locum. Vt enim ex diuerſa formarum ſucceſſione in eadem materia, materiam ſubſtantialem à formis diſtinctam eſſe perceptum eſt, & ex accidentium in eodem ſubiecto mutatione, ſubiectum, & ſubſtantiam ab ipſis diuerſam eſſe, eſt cõpertum; ita etiam ex corporum multorum circa eundem locum ſucceſſione, & ſimiliter ex vno corpore per motum mutato & deferente loca, ipſe locus cognitus eſt quid eſſe, præter corpora.

Confirmat autem ex antiquis, qui cùm per motum locum cognoſci comperirent, cœlum maximè eſſe in loco arbitrati ſunt, quia maximè mouetur; ſed hoc non eſt ſecundùm mentem Ariſt.

Duplici gñe motus cognoſcit locus.

Diſtinguit autem motus, quibus locus cognitus eſt, in duos. Quidam eſt latio; vt cùm corpus mutat totum ſuum locum, & ad alium tendit. Quidam alter eſt, cùm nón totum locum mutat, ſed partem, puta, dùm acquirit maiorem locum, quod fit per augmentationem: aut minorem, & partem loci deperdit, quod fit per diminutionem.

Eſt autem quod mouetur.

Ex quorum mobiliũ, motu cognoſcatur locus.

Cum explicuiſſet quibus motibus dignoſcitur locus, explicat quibus mobilibus, ac diſtinguit ea, quæ mouentur. Quædam, inquit, mouentur actu per ſe; quædam actu etiam, ſed per accidens. Illa mouentur per ſe, quæ ratione ſui mouentur, puta, ſunt ipſa tota, quibus ineſt motus; vt homo mouetur per ſe; ignis per ſe; & ſimilia. Illa verò per accidens mouentur, quæ mouentur, quia ſunt in eo, quod per ſe mouetur.

Dupliciter aliqd mouetur per ſe, & per accidens.

Et hæc ſubdiuiduntur. Quædam enim ſic per accidens mouentur, vt poſſint per ſe aliquando moueri; quales ſunt partes integrantes: hæ enim dùm in toto ſunt, ipſius motu per accidens mouentur; poſſunt tamen ab ipſo ſeparari, & tunc per ſe moueri. Quædam alia ſic per accidens mouentur, vt nunquàm per ſe moueri queant; qualia ſunt accidentia, albedo, ſcientia, & ſimilia, quæ à ſubiecto ſeparari non poſſunt naturaliter, ob id, ſi mouentur, per accidens ſemper mouentur.

Dupliciter aliqd mouetur per accidens.

Cum igitur tripliciter moueri contingat: & per ſe, & per accidens, per ſe vt homo; vt partes & per accidens, vt accidentia, & inſeparabilia; motus propriè cognoſcitur per ea, quæ per ſe mouẽtur, quàm uis aliquo etiam modo per ea, quæ, vt partes, mouentur; Intellige de parte ſecundùm quantitatem.

Locus propriè cognoſcit per ea, quæ mouẽtur per ſe.

Quoniam autem dicimus in cœlo eſſe. Tex. XXXIII.

Natura loci præcipuè cõſiſtit in hoc quòd locus cõtineat locatũ.

Natura loci præcipuè cõſiſtit in eo, quòd nõ vt pars rei contineat rem, ſed vt quid externum proximè tangens, & circunſcribens ipſam: ob id aggreditur diſcrimen ponere inter modum, quo continet pars, & quo continet locus; & quando continet, vt pars, quando continet vt locus.

Aliter cõtinet locus cõis, aliter proprius.

At quia non eſt ſimilitudo inter locum communem, & partem (quia locus

cus communis non proximè continet, nec immediatè rem, (ſicut totum partem, vt vltimum brachij manum, ſed ſimilitudo eſt cùm loco proximo, qui immediatè continet) ſeparat locum communem à proprio, vt diſtinguat hunc à parte. Ob id dicit, dupliciter dici eſſe in loco. Et communi, vt quiſq; noſtrum eſt in cœlo, quia in aere, & adhuc in aere, quia in hac ipſius parte, vel in aliquo contento ab aere. Et in loco proprio, vt quiſq; in ſuo loco ſibi proprio, & adæquato dicitur eſſe.

Alius eſt locus cōmunis, alius proprius.

Quod autem locus communis non ſit proprius, notum eſt. Locus enim proprius eſt æqualis, & adæquatus, at communis non eſt æqualis rei: totus enim aer, aut cœlum non eſt æquale cuilibet corpori horum, quorum loca communia ſunt. Eſt igitur proprius locus in quo quid eſt, ipſi æqualis, & adæquatus.

Cum igitur non diuiſum eſt. Tex. XXXIIII.

Diuerſimodè cōtinet locus locatū, & totum ſuā partem.

TRes differentias conſtituit inter id, quod proximè continet vt locus, & id, quod proximè vt totum ſuam partem. nam pars eſt immediata ſuo toti, & locatum loco proximo, & proprio.

Prima differentia.

Prima differentia eſt, quòd pars eſt continua ipſi toti, at locus non eſt continuus locato, ſed contiguus, & ipſum tangens, ab eo quod continetur diuiſus. Iſta autem contiguitas eſt ſecundum ſuperficies, puta, vltimam continentis, quæ concaua dicitur, & locus eſt, & primam contenti, quæ conuexa, & exterior dicitur, atq; has duas ſuperficies dicit eſſe æquales in ſpacio, vt vna prorſus non aliud, quàm alteram ambiat: nec altera ab alio, quàm ab illa ambiatur.

Cuius rationem ſubdit, quia in eodem ſunt illæ ſuperficies, id eſt, ſimul ſunt, vt exponunt Simplicius, & Philop.

Quod ſi ſic ſit continens, tunc
non erit pars cōtenti, nec
aliquid illius intrinſecum, talis autem eſt locus.

Et cum continuum ſit, & non in illo mouetur.

ALias duas differentias conſtituit ſumptas ex diuerſa ratione continui, & contigui.

Secunda differentia.

Secunda in ordine eſt: quod eſt alteri contiguum, mouetur in ipſo, id eſt, ſuum motum habet per ſe, etiam illo, in quo eſt, manente immoto: vt patet de aqua, quæ in vaſe immoto mouetur. At quod eſt alteri continuum, mouetur cum ipſo, id eſt, per ſe non habet motum, niſi cum ipſo toto, & nunquam poteſt moueri, quin moueatur ipſum, in quo proximè eſt.

Tertia differentia.

Tertia differentia eſt: quòd id, quod eſt alteri continuum, dicitur eſſe in ipſo, vt pars in toto: quod verò eſt contiguum, eſt in eo, vt in vaſe. Hi autem duo modi exiſtendi in alio diuerſi ſunt, vt dictum eſt.

Colligit ex dictis locū eſſe vltimum continentis æquale contento, & contiguum.

Ex quibus patet, locum eſſe vltimū corporis continentis, æquale primo contento, ipſi contiguum, & proximum, nihilq; ipſius intrinſecum.

An locus ſit æqualis locato. Quæſtio. II.

DE loco communi nulli dubium eſt, quin ſit maior, quàm locatum: de proprio verò videtur dubium eſſe.

Primum argū.

Eſt enim argumentū primum. Continēs maius eſt contento, vt cōiter dicitur: locus eſt cōtinēs: ergo maior eſt locato, qđ cōtētū eſt.

Secundū.

Secundū. Si locus eſſet locato æqualis, haberet æquales dimēſiones cū ipſo: hoc aūt eſt falſum: nā doliū nō habet æqualē profunditatem cum vino, vt notum eſt.

Tertium.

Tertiū: quia, ꝙ locus pro ſuperficie cōtinēte ſit æqualis locato, ſecundum primā ipſius ſuperficiē cōtentā, videtur hoc non poſſe dici: quia ſi locus eſſet circularis, tūc ſupra idē centrū deſcribi duo circuli equales poſſent (quod videt̃ impoſſibile) vnus ſupra circūferentiā locati, alter per ſuperficiē loci ſupra centrum locati. Et vlterius, illi duo circuli haberēt æqualē diametrum?

diametrũ, quæ videntur eſſe contra propoſitiones geometricas,

Primum fundamẽtum. Locus cõmunis non eſt æqualis locato.

Circa hæc aduertendum primò, vt diximus, difficultatem non eſſe de loco cõmuni, ſed de proprio, & proximo. Communis autem is eſt, qui ita locatum continet, vt alia præter ipſum contineat, vt cœlum, & aer eſt locus communis omnium noſtrum. Proprius autem eſt, qui nil niſi locatum illud continet. Poteſt autem eſſe, quòd locus communis ſit ſimul, & proprius, ſed reſpectu diuerſorum, vt concauum Lunæ locus eſt communis noſtri reſpectu, ſed proprius eſt ipſius ignis, quem adęquatè continet.

Secundũ Ex Alb. & Auer. duplex ẽ æqualitas altera cõtinẽtiæ, altera dimenſionis.

Aduertendum ſecũdò, ex Alb. & Auer. hoc quarto libro Comen. 77. quod duplex eſt æqualitas. Altera dimenſionis, altera continentiæ, quę dicitur ab Alber. ſecundùm extenſionem. Aequalitas dimenſionis eſt, cùm vnum alteri æquatur ſecundùm omnem dimẽſionem, puta, longitudinem, latitudinem, & profunditatẽ. Conſtat autem, quòd iſta æqualitas non eſt loci, & locati, non enim ſecũdùm omnem dimenſionem ſunt æqualia: ſic enim cum locus ſit ipſius receptiuum locati, penetraret ſe cum ipſo, quod eſſe non poteſt. Altera eſt æqualitas ſecundùm continentiam, & hæc eſt ſecundùm latitudinem, & longitudinem ſolam, qualis eſt æqualitas, quæ oſtenditur in duobus corporibus ſecundùm ſolas ſuperficies.

Prima cõcluſio ſuperficiẽ concauã loci, & connexã locati, eẽ oĩno æquales.

De hac eſt difficultas, puta, an ſuperficies concaua continentis, & connexa locati ſunt æquales. Eſt autem concluſio vnica communis omnium ferè, illas duas ſuperficies eſſe æquales ita, vt vna non ſit altera maior. Ad cuius probationẽ oportet præmittere vnum fundamentum latius. lib. 6. tractandum, Nempè, indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere ipſum maius, nec ſimiliter indiuiſibile additum quanto, ipſum augere. Quod eſt dicere, punctum additum lineæ, non facit ipſam longiorem: & linea addita ſuperficiei non facit ipſam latiorem: nec ſuperficies addita corpori, ipſum facit profundius, aut craſſius. Et hoc eſt vnum fundamentum magnæ partis philoſophiæ Peripateticæ.

Fõdamẽtũ indiuiſibile addiũ. Indiuiſibili, nõ facit maius.

Prima rõ qua probatur il- lud fundamẽtũ.

Et probatur: quia ſi additione horum indiuiſibilium creſcerent quantitates, ſequeretur, quòd partes diuiſæ non eſſent tantæ ſimul quantum totum cõtinuum, & ſic nunquàm poſſet cõtinuum in duas ſuas medietates diuidi. Sequela patet: nã per diuiſionem, nouæ in diuiſis partibus reſultant ſuperficies, quæ augerent partes illas.

Secunda.

Prætereà: quia experientia docet, quòd diuiſo aliquo continuo, ſi iterum partes coniungantur, & contiguæ fiant vt nihil maneat inter medium, tunc non occupabunt maiorem locum ob illas nouas ſuperficies, quàm antè, cum erant continuæ.

Tertia.

Prætereà: quia non quantum non poteſt augere quantum, & non extenſum, non poteſt augere extenſum, & non profundum, non poteſt augere profundum. Non igitur creſcunt quantitates additione illorum indiuiſibilium ſecundùm id, quo indiuiſibilia ſunt.

Ex hoc fundamẽto probat cõcluſio.

Stante igitur hoc fundamento, ratio concluſionis hæc eſt. Superficies loci concaua, & ſuperficies conuexa locati, terminant æqualem profunditatem: ergo ſunt æquales. Conſequentia eſt certa: ſed antecedens probatur. Quia ſuperficies conuexa locati eſt terminus intrinſecus totius profunditatis locati: ſuperficies verò concaua locantis pari modo: Vlterius tamen circundat ſuperficiem locati conuexam: ſed hæc nullam addit locato profunditatem, vt diximus: ergo tantam profunditatem terminat vna, quantam altera.

Nota.

Sunt igitur æquales ita, vt ea, quæ eſt locati, poſſet æqualiter terminare quantitatem locantis: & ea, quæ eſt locus terminare intrinſecè locatum.

Ad primum.

Ad argumenta patet ſolutio. Ad primũ dicitur, quòd locans eſt maius locato, & continens contento, ſecundùm ſuperficies conuexas vtriuſque comparatione facta: at ſi concaua continentis proxima cũ conuexa contenti comparetur, tunc vtrique ineſt æqualitas.

Ad 2.

Ad ſecundum nota eſt ſolutio ex primo fundamento: Non enim hic comparamus profunditatem, nec omnẽ dimenſionem corporis continentis, & contenti, ſed extenſionem ſolam.

Ad 3.

Ad tertium dicendum, quòd in eadem ſuperficie non ſunt duo circuli æquales ſupra idem centrum: nec vnus diameter-

diner-

diuerſorum circulorum cōcentricorum: tamen in diuerſis ſuperficiebus contiguis id fit, ac ſi duo circuli æquales vnus alteri ſuperponeretur. Veruntamen eſſet dicere vnum eſſe ſupra alium, ſicut verum eſt dicere ſuperficiem concauam locantis eſſe ſuper conuexum locati: ſed tamen non occupando diuerſum ſitum loci, ſed omnino eundem, quaſi alteri ſuperinſcriptum. Nam indiuiſibile cum locum non occupet vllum, aut ſpatium, additum alteri immediatè, non faciet ſpacium. in eodem verò corpore id contingere non poteſt. Et ratio eſt: quia in vno corpore, & vno continuo non ſunt duo indiuiſibilia immediata, quin mediet diuiſibile: at in diuerſis corporibus ſe tangentibus poſſunt eſſe ſimul, & immediata: ſed de hoc inferius in lib 6.

Quo ab eodē centro poſſint deſcribi duo circuli eiuſdem magnitudinis, & vnus ſupra alterum.

Iam igitur manifeſtum eſt. Tex. XXXV.

Concluditur, d nam ſit genus lo ci.

EX prędictis loci proprietatibus genus loci infert, ac ratiocinatur à ſufficienti quadam partium diuiſione, quæ talis eſt. Locus aut eſt forma, aut materia, aut interuallum, & ſpacium interceptum inter latera ſuperficiei continentis, aut ipſa ſuperficies continens: ſed non eſt forma, nec materia, nec tale interuallum. eſt igitur ſuperficies continens.

Locus nō eſt forma.

Excludit autem, quòd ſit forma, ſoluendo rationem, propter quam forma videtur locus. Ratio autem eſt: quia forma eſt continens, & continens eſt id, quod continetur. Si igitur locus continens eſt, forma eſſe debet. Reſpondet Ariſtot. quòd tàm forma, quàm locus terminant, & continent, ſed non eodem modo. Nam forma terminat rem ipſam, cuius eſt forma ita, vt in ea ſit: at locus eſt terminus, & continens, extrinſecus, quia eſt ipſius continentis.

Vel poteſt eſſe ſenſus, quòd locus eſt etiam forma, ſed non locati, ſed continentis corporis; & reſpectu contenti locus eſt. Sed ſenſus prior eſt melior, quòd forma terminet ipſum locatum, locus verò ipſum continens, & ſimul vtrunque ſit: ſed non ob id idem erunt: aliud enim eſt ſimul eſſe, aliud eſſe idem.

Ex eo autem, quòd mutatur. Tex. XXXVI.

Locū nō eſſe Interuallum. Quid ſit interuallum.

OStendit locum non eſſe interuallum: ac primò ponit rationem, propter quam locus videtur eſſe interuallum. Vbi aduerte, quòd antiqui exiſtimabant inter latera ſuperficiei alicuius continentis eſſe quoddam ſpacium interceptum, quod aſſerebant eſſe dimenſiones quaſdam, & corpus de prædicamento quantitatis ſolùm abſque ſubſtantia, & iſtæ erant locus, in quem corpus adueniens recipiebatur: & iterum aliud adueniens recipiebatur priori recedente; ſemper enim illæ dimenſiones permanent, atque hæ cum corpore adueniente penetrantur, fiuntque ipſi æquales, etiam ſecundum profunditatem, & has vocat Ariſtot. interuallum.

Quā ob cām veteres ponebant locum eſſe interuallum.

Et ponit rationem, propter quam poteſt videri locus interuallum. Nempè: quia quolibet corpore contento & contiguo recedente, videtur illud ſpacium, in quod recipiebatur, idē manere, quod quidem loco ineſt. Hoc tamen Ariſtot. reijcit, docens egregiè, quòd inter latera corporis continentis non eſt vllum ſpacium, & interuallum reale, niſi quantitas cuiuſlibet corporis contenti, quod incidit, & ſuccedit. Vt ſpacium inter latera vaſis, eſt ipſa aqua, cum plenum eſt aqua, & aer cum plenum eſt aere, vel alio corpore, cū plenum eſt, ipſum tale corpus eſt. Niſi enim illud corpus eſſet, latera vaſis iungerentur, vt latera vtris ſubtracto interius corpore.

Eſt autem notandum, quòd dicit ſpacium eſſe quodlibet corpus eorum, quæ apta ſunt tangere. Nam cum eſt corpus eiuſdem rationis cum continente, tunc ei continuatur, & non eſt locus, nec interuallum. Vt cum aeri conti nenti ligni, ſuccedit aer, tunc locus deſtruitur propter continuationem. Vt igitur ſeruetur locus, & dicatur eſſe interuallum, corpora debent ſuccedere, quæ apta ſint cōtigua fieri, & latera continentis tangere.

Si autem eſſet aliquod ſpacium. Tex. XXXVII.

Probatur lo ũ non eſſe interuallum. 1. Ratio

DVpliciter probat tale interuallum non eſſe locum. Prior ratio eſt, ſequeretur quòd infinita eſſent loca pro quolibet corpore ſuccedente: Nam quælibet pars per ſe haberet locum, ſicut & ipſum totum.

Vbi aduertendum, quòd pars non habet locum per ſe, quia non poteſt vndiq; ambiri loco: qua parte enim continua eſt cum toto, nulla ſuperficie loci circunſcribitur; quòd ſi ambiretur, vtique per ſe in loco eſſent ſingulæ partes. Si igitur datur interuallum, quod ſe penetret cum locato, vtique omnes ipſius locati particulæ ambirentur vndique, atque per ſe in loco eſſent quæ cum infinitæ ſint, erunt loca infinita per ſe vnius totius, quod impoſſibile videtur; non igitur interuallum tale locus eſt.

Simul autem & locus erit mutatus.

2. Ratio.

POſteriorem ponit rationem, dicẽs, quòd loci erit locus per ſe, & vnius per ſe multa loca, quod falſum eſt. Sequela patet; mutetur locus, puta, vas, vbi interuallum eſt cum aqua, & ipſo interuallo, & totum ſimul collocetur in ſpacio alterius vaſis; tunc dimenſiones huius ſpacij penetrabunt ſe cum vaſe, & aqua, & attingent ipſam aquam, & dimenſiones, quæ præerant, alterius ſpacij: & ſic locus erit per ſe ſecundùm ſpacium ipſius aquæ, & alterius ſpacij.

Vlterius. conſtituatur totum hoc in alio ſpacio, & in alio, & alio; profectò innumera loca per ſe vnius erunt, imò locorum erunt loca. Ita eſt exponendum hoc argumentum, licèt non ſit expreſſum in Ariſtot.

Non eſt autem alius locus partis.

3. Ex contrario q illa inc o moda nõ incidant.

HEc abſurda non ſequi ex ſententia propria Ariſtoteles docet: & ſenſus eſt. Cum locus aquæ non ſit dimenſio illa penetrans, ſed ſuperficies vaſis concaua, in qua modò aer, modò aqua recipitur. Cũ vas mutatur, ille locus proprius idem manet, nec locum alium proprium acquirit aqua; ſed vas eſt, quod locum mutat; & cõſequenter locus eſt aquæ, verùm non per ſe, ſed ſola ſuperficies interna vaſis. In opin. Ariſtote.

Notandum eſt autem, quòd locum, quem vas acquirit, vocat partem loci cœli, id eſt, mundi. Ac ſi dicat, eſſe locũ mundi; & quantùm exiſtimo, locũ mundi vocat locum, qui non eſt ſecundùm aliquod vas, quòd eſt locus aquæ, ſed eſt locus alius, ſicut pro alijs corporibus, quæ non in vaſe ſunt; & videtur Philop. aliquo modo ſic exponere. Vnde quod alicubi eſt, & nõ in vaſe, dicitur eſſe in parte loci mundi, id eſt, in loco mundano, & non arte aliqua facto, vt vas eſt. Nota.

Dicit ergo Ariſtot. cum vas aquæ trãſfertur, manet locus aquæ, qui eſt ſuperficies vaſis ipſi proxima; ſed non manet locus mundi, qui eſt ipſius totius, id eſt, vaſis cum aqua; tamen hic locus ſolum per ſe tangit vas.

Nota, quòd vocat partẽ, cùm dicit (locus partis) ipſum contentum. Nota.

Hunc locum difficillimum eſſe confitentur interpretes, atque adeò quiſq; exponit, vt intelligit. mihi verò ſic videtur exponendus.

Et materia etiam videbitur vtiq;. Tex. XXXVIII.

Locus nõ eſt materia.

COnſequenter probat nec locũ eſſe materiã, licet aliquam habeat cũ ipſa ſimilitudinem; & ponit ſimilitudinẽ loci cum materia, quæ hæc eſt. Si locus conſideratur, vt quieſcens eſt, & idem manens, ac continuò ſuſcipit corpora, id eſt, vnum poſt aliud, vt dicit Philop. nec ſeparatus eſt ab aliquo corpore; ſic videtur materia, quæ eadem manens modò vnũ, modò aliud recipit, nec nuda vnquàm inuenitur: vt corpus, quòd idem modò album, modò nigrum, modò molle, modò durum. Hac igitur triplici ſimilitudine, materia locus videbitur, & vocat imaginationem, ſimilitudinem. Q̃õ conueniat locus cum materia.

Oſtendit tamen differẽtiam triplicem. Prima eſt ex tranſmutatione; nam in mutatione Q̃õ differant lo.

eus & materia. Primò. tatione materiæ, dicimus, quod erat aer, modò factum aquam. At in loco aliter; nempè, vbi erat aer, nunc eſſe aquam: non igitur eodem modo materia, & locus receptiua ſunt.

Secundò. Altera differentia: materia eſt pars rei, & non eſt ſeparabilis ab ipſa manente: nō enim aqua manet, materia ſeparata, at manet ſeparata à loco, in quo erat.

Tertiò. Tertia: materia continetur, & determinatur; at locus continet, & determinat; non igitur idem ſunt.

Si igitur nihil horum trium. Tex. XXXIX.

Concludit locū eſſe terminū cōtinentis, .i. ſuperficiem cōtinentis.

Concludit ex præcedentibus. Cū locus non ſit aliquod ex tribus propoſitis. Nō enim eſt forma, non materia, non interuallum; relinqui quartum, quòd ſit terminus continentis, id eſt, vltima ſuperficies corporis continentis.

Nota. At quia quod continet, aliquid continet, explicat quid ſit, quod continetur; & dicit, eſſe corpus mobile ſecundùm locum: quod exiſtimo eſſe dictum, vt intelligamus res corporeas eſſe in loco tantùm, non tamē omnia quę ſunt: & ex hoc poſtea ſoluet vnum argumentum Ariſtoteles ex præpoſitis.

Videtur autem aliquid magnum. Tex. XL.

Inuento iā genere loci quærit Ariſt. differentiam.

Quantum exiſtimo Ariſtoteles hìc vult differentiam loci inuenire: nondum enim tota eſt loci definitio tradita, ſed ſolum ipſius genus, quod ſit ſuperficies vltima continentis; nondum autem hæc locus eſt. Vas enim continet, ſed non locus propriè eſt, vt eſt vas, & ſolùm continet. Ob id iterum repetit difficile eſſe locum inueſtigare: quia, cum habeat cum multis ſimilitudinem, nō ita facilè ab illis diſtinguitur. Videtur enim materia, & forma, & interuallum, propter ſimilitudinē.

Not. methodum Ariſt. Conſidera verò ſubtilem methodum Ariſtot. modò enim ponit ſimilitudinem cum interuallo: ex ea enim colliget differentiam vltimam loci, & totam definitionem. Interuallū locus videtur, quatenus fixum manet, & quieſcens motis corporibus, quæ in ipſo ſunt; ob id non ſuperficies corporis vltima tantùm, ſed ipſum interuallum locus videtur, quaſi locus ſit immobile quid.

Ratio pp. quā aliqui ponebāt interuallum. Ponit autem motiuum horum, quo inducebantur ad tale interuallum ponendum. Nam cum aer non videatur, & incorporeus appareat, cum vas plenum eſt aere, apparet, præter latera vaſis, eſſe interuallum illud, in quod corpora recipiuntur, quod idem ſemper manet; quod re vera non ita eſt. Eſt enim aer corpus ſua raritate inuiſibile, occupans tamen locum; nec ibi vacuum eſt, nec aliud interuallū præter aerem cum aer eſt, ſicut cum eſt aliud corpus craſſum.

Vt autem vas locus eſt. Tex. XLI.

Quō differunt rē eſſe in vaſe, & in loco.

Differentiam ponit inter modum, quo in vaſe aliquid eſt, & modum, quo in loco: & inter ipſum vas, & locum. Et dicit, quòd vas ſimilitudinem cū loco habet, & differentiam: pariter locus cū vaſe. Vas enim continet, vt locus: ſed vas eſt mobile. Locus continet, vt vas; ſed locus eſt immobilis. Vnde in hoc differt locus à vaſe, quòd immobilis eſt.

Quid ſit locum eſſe immobilem. Aduertendum autem, quòd locum eſſe immobilem, eſt, quòd non ſimul cum re ipſa moueatur; ſed quòd maneat, & quieſcat, remota, & recedente. Id enim, quòd ſic continet, vt ſimul feratur hinc inde cum re, continet, vt vas, nō vt locus. Proprium autem eſt loci continere ſic, vt non feratur cum ipſis rebus, ſed quieſcat ipſis recedentibus.

Et exemplo explicat. Cum cymba fertur per fluuium, illa aquæ pars, quæ continet cymbam ſubtus, & cū cymba fertur, non dicitur locus propriè cymbę, ſed vas quia cum ipſa fertur. At totus fluuius, qui immotus, ſecundùm ſe totum manet, potius dicitur locus, communis tamen. Vnde cymba manet in toto fluuio, vt in loco; & per ipſum fertur, vt per locum. At in aqua illa, in qua fertur, quia mobilis eſt, manet, vt in vaſe.

Definitio loci perfecta .i. prima ſuperficies cōtinentis imobilis

¶ Colligit ex hoc definitionem loci perfectam. Locus eſt terminus primus cōtinentis, immobilis. Dicitur, terminus, i. ſuperficies, ad excludendū interuallū, formā, &

materiam. Dicitur, primus, ad excludendũ locum commune, qui non ſecundùm ſe locus eſt, ſed ſecundùm propriũ. Dicitur, immobilis, ad excludenda vaſa, quæ non continent, vt locus, vt talia ſunt, niſi immobilia, & fixa maneant, & tunc loci rationem habent.

Atq; propter hoc medium cœli. Tex. XLII.

Locũ eſſe immobilem.

Onfirmat locum immobilem eſſe, & fixum ex communi ſententia. Omnes enim dicunt duo eſſe loca propriiſsima omnium. Vnum ſurſùm, alterum deorsùm. Vnus locus eſt vltima ſuperficies cœli verſus nos, id eſt, concauum Lunæ. Alter eſt mediũ cœli, puta terræ locus.

Et ratio, quare hæc duo loca ſunt propriiſſima, eſt propter ipſorum immobilitatem. Nam ſuperficies cœli quantumcunq; circunferatur, ſemper tamen obſeruat locum eundem; nec aſcendit, aut deſcendit; nec ad dextram, aut ſiniſtram deuiat. Similiter terra in æquali manet ſemper diſtantia: ob id hæc loca maximè loca ſunt. Locus igitur fixus debet eſſe.

Quare cum leue quidem ſit.

Quid ſit locus ſurſum, & deorſum.

X his duobus locis vter ſit ſurſum, aut deorſum explicat per motum corporum in talia loca, dicit. Cùm is locus ſit deorſum, quò grauia feruntur, atque ad medium, & ad terram ferantur, ſequitur, quòd locus ille, qui medium ambit, qui eſt concauum aquæ, & ex parte concauum aeris, qua parte terra diſcooperta eſt aquis, ſit locus deorſum; & ipſum medium, puta, terra, quæ in tali loco eſt, dicitur eſſe deorſum.

Vlterius, cùm is ſit locus ſurſum, quò leuia feruntur, & ferantur in cœli ſuperficiem vltimam verſus nos; ſequitur, quòd talis vltimum ſit locus ſurſum, & ipſum vltimũ, quod in tali eſt loco, puta, ignis, eſt in loco ſurſum.

Vnde colligit locum eſſe ſuperficiem continentem, & vt quoddam vas: talia enim loca dicta ſuperficies, & plana continentia ſunt. Et huius textus hanc eſſe expoſitionem exiſtimo, quàmuis non eodem modo omnes exponant.

Amplius ſimul cum ipſa re.

Idetur, obiectioni reſpondere. Quia cùm locus non ſit interuallum penetrans, & cum locato, quis dubitaret, quomodo locatum in loco ſit, & cum eo coniungatur. — Occurrit Ariſt. obiectioni.

Reſpondet quodammodo coniungi, & ſimul eſſe ſecundùm ſuperficies. Sunt autem ſimul, ſicut finis eſt cum eo, cuius eſt finis, & terminus. Coniunctio enim finis, & finiti ſecundùm extremitates tantùm eſt.

Caput Quintum.

Cui igitur corpori eſt aliquod. Tex. XLIII.

X loci definitione vult oſtendere, quæ dicatur eſſe in loco, quæ verò non: dicitq;, Illud corpus, qđ extrà ſe habet aliquod cōtinens, eſſe ſecundùm ſe in loco; quod verò non extra ſe habet aliquod tale, in loco ſecundùm ſe non eſſe, ſecundùm tamen partes eſſe poſſe. Et explicat per motum: vt ſi aqua ſit vnum corpus, quod non haberet extra ſe aliquid, tunc ſecundùm ſe totam non eſſet in loco, nec moueretur: ſecundùm partes tamē moueretur, & eſſet in loco, quia vna pars ab altera contineretur. — Ex definitione loci colligit Ariſt. quę ſint in loco, & quæ non.

Hoc in loco eſt magna cōtrouerſia inter expoſitores, quid ſit, quod in hoc textu dicitur, eſſe in loco ſecundùm partes, non autem ſecundùm ſe totum. S. Thomas enim vult, quòd loquatur de vltima ſphæra, & primò mobili, quod quidem eſt in loco ſecundùm partes cōtinuas, quia vna continetur in altera, non ſicut in loco actu, quia ſunt continuæ, ſed ſicut in loco in potentia. Si enim diuiſæ eſſent, tunc in loco eſſent actu. Vnde vltima ſphæra non eſt in loco ſecundùm ſe totam, ſed ſecundùm ſuas partes; non quidem in actu, ſed in potentia. — Diuerſa Interpretũ expoſitio. — Prima D. Thom.

Huic

Huic expoſitioni fauet exēplum Ariſt. de aqua. At, re vera, non eſt admodum conſona hæc expoſitio textui, vt videbitur in proceſſu: & exemplum de aqua ſolum eſt, vt doceat aliquid eſſe in loco, & moueri ſecundum partes, nō tamē quòd eo modo ſe habeant partes in hoc toto, de quo loquitur, & in ipſa aqua.

Secunda Græcorū expō.

Alia expoſitio eſt Græcorum ferè omnium, qui per cœlum totum aggregatum ex orbibus intelligunt, & hoc dicunt non eſſe in loco ſecundum ſe totum, ſed ſecundùm partes, & vocant partes, orbes contiguos; vnus enim in altero continetur.

Tertia Alber. veri- or expō.

Tertia expoſitio eſt Alber. qui per totum, & cœlum, vniuerſum mundum intelligit, qui, ſecundùm ſe totum, in loco non eſt: eſt tamen ſecundùm partes. Et re vera huic expoſitioni admodū fauet textus, & mihi etiam placet, nec videtur ab ea abhorrere Simpli.

Senſus Ariſt.

Dicit ergo Ariſt. quòd totum, id eſt, vniuerſum quodammodo mouetur, quodammodo non. Secundùm ſe quidem, non mouetur, vt mutet locum. At ſecundùm partes mouetur: ſecundùm quaſdā circulariter, & nō ſurſum, & deorſum, vt ſecundùm orbes cœleſtes: ſecūdùm alias verò ſurſum, & deorſum, vt ſecundùm elementa grauia, & leuia.

Subdit tamen, quòd hic locus eſt partium, id eſt, ſicut ſecundùm partes mouetur, ſic eſt ſecundùm partes in loco aliter, & aliter pro partium diuerſitate: vbi profectò expoſitio noſtra nota fit. Si enim per totum vltimam ſphæram intelligeret, nullo modo ſecundùm ſurſum, aut deorſum moueretur, vt ſecundùm partes; nec etiam ſi ſolum aggregatum orbium intelligeretur.

Vt autem dictum eſt. Tex. XLIIII.

Aliqd eſt ī toto du p̄liciter, vel in actu vel in potentia.

VLT declarare quomodo ſit in loco totum hoc, cùm explicuiſſet quomodo moueatur. Per motum enim locus apparet. Diſtinguit igitur dupliciter aliquid eſſe in loco. Vno modo potentia: ſicut pars ineſt toti continuò ſimilari, vt loco, non tamen actu, ſed potentia, quia diuidi poteſt, & contigua manere. Et vocat totum ſimilare, quia in hoc eſt perfecta magis continuitas.

Ponit exemplum, quo vna pars contigua eſt alteri: nempè partes in aceruo ex multis continuis inſunt aliæ aliis actu, quia iam diuiſæ ſunt ad inuicem.

Et hæc diſtinctio mouit ſatis probabiliter S. Tho. vt exiſtimaret loqui Ariſtotelem, de vltima ſphæra, quæ eſt in loco in potentia, ſecundùm partes. At tamen Ariſ. ſi diligentius conſideremus, hoc non dicit, ſed ſolùm vtitur diſtinctione hac ad oſtendendum, mundum ſecundùm partes eſſe quidem in loco, non potentia, ſed actu, vt patebit in textu.

Atque alia quidē per ſe. Tex. XLV.

SVbdiuidit ea, quę actu ſunt in loco. Quædam enim ſecundùm ſe; quædam ſecundùm accidens. Nec declarat quid vnumquodq; ſit, quia ſuperius dictum eſt, niſi exemplis.

Quę ſunt ī loco actu, alia ſunt p ſe, alia p accidens.

Omne corpus, inquit, mobile ſecundùm locum, aut ſecundùm augmentum, vel decremētum, per ſe in loco eſt. Et mobile ſecundùm locum vocat id, quod mouendo totum ſuum locum mutat. Vndè quæ circulariter mouentur tantùm, non dicuntur hìc mobilia ſecundùm locum, & lationem: talis enim motus non latio, ſed circumlatio dicitur, vt notat Alex.

Nota.

Dicit igitur, quòd cœlum, id eſt, vniuerſum non ſic eſt in loco per ſe, cùm non ambiatur aliquò corpore, vt dictum eſt. Partes ipſius ſunt quidem ſic in locó, quia vna contigua eſt alteri, & ab ea ambitur: ſed non totum ipſum, cùm nulli alteri extra ſe ſit contiguum.

Alia verò ſecundùm accidens, vt anima.

POnit aliam diuiſionis partem: Alia eſſe in loco per accidens, vt anima, & cœlum.

Nota. Quæ ſint in loco p accidēs.

Et nota, ꝙ per eſſe ſecundùm accidens in locó comprehendit ea, quę ſuperius dicta ſunt, eſſe ſecundùm aliud, id eſt, per partem: & ſimiliter, eſſe per accidens, id eſt, eſſe in eo, quod eſt per ſe; vt anima eſt per accidens in loco, quia eſt in compoſito, quod eſt per ſe. Et ob id poſuit hìc duo exempla; puta, animam, quæ eſt in loco per accidēs, quia eſt in eo, quod

quod per ſe in loco eſt: & cęlū ſeù totum, quod etiam eſt in loco per accidés: verùm non eodem modo, ſed ſecundùm aliud, & per partes. Et ob id dicit, cœlum eſſe in loco per accidens, quia omnes partes in loco habet.

Dicit (quodammodo) quia nō omnes. Vna enim in loco non eſt, puta, vltima ſphæra continens.

Nota. Et attende, ꝙ loquitur de loco in actu, & conſequenter de partibus contiguis, quorum vna eſt in altera, vt in loco: vt vnum elementum in altero, & vnus orbis in altero.

Et propter hoc omnia in cœlo ſunt. Tex. XLVI.

Quæ ſi partes cę li. i. mundi ſint in loco, & q̄ non.

SI vniuerſum in loco ſecundùm partes eſt, dubitare quis poſſet, quę partes in loco ſint; & quæ partes aliarū ſint locus: Hæc enim oportet vtraq; dare, vt ſecundùm partes ſuas aliquid in loco ſit; loco, inquam, non extra ſe.

Ad hoc dicit Ariſt. omnia eſſe in cœlo, puta elementa, vt terra in aqua, aqua in aere, aer in igne, ignis in cœlo, ipſum autem cœlum eſt quoddā totum, in quo iſta continentur, & ipſum non iam in alio.

At quia non continet cœlum, niſi ſecū dùm vltimam ſuam ſuperficiem, qua tangit mobilia corpora, id eſt, elementaria, ideò addit, locū eſſe ſecundùm vltimum terminum, quem vocat quieſcētem, quia non mutat ſecundùm ſe totum locum, ſed intra locum mouetur.

Nota. Vbi notandum, ꝙ noluit diuidere cœlos in orbes, ſed totū cœlum ſumpſit pro vnico corpore. Non enim ſunt orbes diuerſæ rationis, ſicut ſunt elementa; quod ſi velimus diuidere, nulli dubiū eſt, quin vnus ſit in alio, donec ad vltimum & ſupremum omnium deueniamus, quī nullū actu habet locū. Vide igitur quid Ariſt. ſentiat de loco in actu ipſius vniuerſi, q̄d ſecūdùm totū in loco nō eſt; ſecundū quidē partes eſt, & ꝙ q̄dā partes in loco ſunt: vna eſt, quæ iā amplius in loco non eſt.

Manifeſtum aūt ex his. Tex. XLVII.

Soluunt argumēta contraria.

SOluit rationes ſuperius poſitas, nec curat ſolutiones exprimere, quia notæ ſunt ex declaratione loci: ſed argumenta ſolùm recitat: & non omnia, ſed quatuor illorum: reliqua duo nullam habent difficultatem.

Ad primum. Primum argū eſt de augmento loci, quod erat in tex. 13. Dicit, ꝙ non eſt opus augeri locū cū augetur locatū. Philop. reddit rōnem. Augmētū ēm propriè fit ſecūdùm trinā dimenſionē; cū ēm vinēs augetur ſecūdùm latitudinē, longitudinem, ac profunditatē augetur. Cùm igitur locus ſit ſuperficies circunſtans, nō corpus aliquod, cùm augetur locatū, non eſt opus, ꝙ locus augeatur, ſed quòd cedat illi aer, in quo eſt, & ſuperficies extendatur.

Obiectio. Dices, nunquid condenſatur, & conſtringitur aer, cùm corpora augentur? Solutio. Reſpondet Philop. ꝙ non eſt opus; quia cùm non fiat augmentum, niſi ex ſubtractione cibi alicuius, quod in rei ſubſtantiam conuertitur, locus ille, à quo cibus aufertur, aere, vel alio corpore impletur, & manet ſemper, quò aer diuerti poſſit, & cędere augmento corporū. Præſertim cùm minus ſit augmentum, quàm loca, quæ deferuntur à cibis, & alimētis. Non enim quanta eſt cibi quantitas, augmentū eſt.

Ad ſecundum. Soluit ſecundam rationem, qua probabatur puncti eſſe locum, & hoc negat. Cùm enim locus ſit ſuperficies ambiens, ac tantùm corpora per ſe ambiantur; per ſe ſola habebunt loca.

Ad tertium. Soluit tertium, quòd duo corpora ſimul eſſent. Et dicit, quòd locus non eſt æqualis ſecundùm profunditatem, ob id non datur penetratio illa. Si enim locus eſſet illud ſpacium, & interuallum æquale toti locato, tunc eſſet illa penetratio. Sed negatum eſt, tale ſpacium, & interuallum eſſe locum, ſed ſuperficiem exterius ambientem.

Ad quartum. Soluit quartum argumentū, quod erat Zenonis, docens locum eſſe in aliquo nō tamen vt in loco, ſed vt terminus eſt in terminato, & ſic dicitur eſſe in ipſo locato. Vndè non quicquid eſt, in loco eſſe debet, vt illi exiſtimabant.

Et fertur igitur ad ſuū. Tex. XLVIII.

Declarat ſexta proprietas loci.

SExtam loci proprietatem tandem declarat, vt Simpl. notat. Nempè, omnia ferri naturaliter in locum ſuum, & ibi manere, & quieſcere. Hoc vtrumq; modò

modò declarat: & primò dicit, meritò omnia naturaliter in ſuum tendere locum, vt ignis ad concauum lunæ; aer ad concauum ignis; aqua ad concauum aeris, & ſic conſequenter.

Cur omnia ferã-tur ad ſuum locũ.

Cuius ratio eſt: quia locata habent quandam naturalem cõuenientiam cum corporibus hiſce, quæ ipſa continent, & loca ipſorum ſunt. Vndè ad ipſorum ſuperficies locata tendunt propter conformitatem, quam cum corporibus habent. Sunt enim ipſis congenea, & connaturalia. Vocat congenea corpora quæ conſequenter ſunt. Iſta dicuntur conſequenter, quorum vnum eſt immediatè poſt aliud, vt aer, & ignis conſequenter ſe habent, & aqua, & aer; terra, & aqua; ignis, & cœlum. Iſta autem, quæ ſic conſequenter ſunt, congenea ſunt, & ſymbola, id eſt, communicantia in vna qualitate. Ignis enim calidus, ſicut & aer ſibi proximus. Aqua humida, ſicut & aer, & frigida ſicut terra: propterea magis inter ſe proportionata ſunt. Et dicuntur tangere ſe, non vi aliqua, ſicut lapis ſurſum miſſus tangit aerem violenter: non ſic vnum elementum ſibi proximum tangit.

Dicuntur etiam adnata; & compaſſibilia, id eſt, quia à natura ſic ordinata ſunt, & non ſe deſtruunt mutuò, cùm in locis propriis ſunt, & maximè propter cœli influxum, vt ſuperius diximus; cùm verò ſe tangunt aliàs extra locum proprium, inuicem ſe deſtruunt.

Hæc igitur ratio eſt, vt vnumquodque ex his elementis proprium in locum meritò tendat.

Et manet igitur natura omne.

Cur oĩa in ſuis locis quieſcant.

REDDIT rationem alterius, cur vnumquodque maneat in ſuo loco. Et dicit rationabiliter id eſſe, quia ad locum ſuum vnumquodque tendit, ſicut diuiſa pars ad ſuum totum; vt pars aquæ ad aquam, & terræ ad terram. Hæc autem vlterius non procedit, cùm totum ſuum attingit. Ita & totum ipſum non procedit, cùm locum ſuum attingit; Eſt enim vt pars, locus autem vt totum, vt in ſequenti textu declarabitur adhuc.

Sic autem & aer ſe habet.

Tex. XLIX.

Locus ſe hẽt vt totũ & forma, locatũ vt pars, & materia.

OSTENDIT quòd locatum eſt vt pars, locus autem vt totum, & dicit, quòd aqua eſt vt materia, aer vt actus, & forma. At materia rationem habet partis, actus verò rationem complet totius, quia in ipſo, & per ipſum actum totum conſumatur. Quòd autem aqua ſit materia aeris, oſtendit; quia eſt potentia aer. Et quàmuis aer ſit etiam potentia aqua, tamen alio modo, quàm aqua eſt aer.

Nota primò.

Notandum, quòd elementa habent inæqualem nobilitatis gradũ. Quædam enim ſunt perfectiora; quædam imperfectiora. Perfectiora locũ obtinent propius cœlum, qualis eſt ignis, poſt ignẽ, aer. Sunt enim minus materialia aliis: & ita quæ perfectiora ſunt, locus aliorum imperfectiorum ſunt.

Nota ſecundò.

Aduertendum etiam vlterius, quòd cum ex perfecto fit imperfectum, dicitur corruptio. Cùm verò contrà eſt, ex imperfecto perfectum generatio. Vndè cùm ex aqua aer, & ex inferiori elemento fit ſuperius, generatio dicitur: contrà verò corruptio. Ob id dicit Ariſto. quòd aqua eſt in potentia aer, ſed non contrà, niſi altero modo; quia illa eſt generatio, hæc verò corruptio.

Ex his vult Ariſto. dicere, quòd elementa inferiora, cùm imperfectiora ſint, tendunt ad locum ſuperiorum, quæ perfectiora ſunt, & habent ſe, vt partes; quia inferiora ſunt quodammodo materia, ex qua ſuperiora generantur: hæc enim generatio eſt. Dicitur autem pars inferius reſpectu ſuperioris; verùm non eſt abſolutè pars, ſed quodammodo, quia aqua non componit aerem, niſi ſui corruptione.

Determinandum autem eſt de his.

QVIA hoc ad libros de generatione potius pertinebat, ſe remittit illuc, & excuſat ſe de his, quæ dixit extra locum. Hoc tamen fuit, quia parùm attinebat ad tractationem hanc de loco, vt redderetur ratio, quare vnumquodq; maneret in loco proprio.

Concludit,

Concludit, quòd cum aqua, & inferius quodq; ſit ſimul actus, & materia (quanquàm non eodem modo, nam eſt potentia aer, qui dicitur actus; eſt verò actu materia ipſa,) & aqua habebit ſe, vt pars ad ipſum totum; & dum aqua perſeuerat, & pars, tanget aerem, & erit in loco; at cum conuerſa fuerit in aerem, iam non erit in loco, ſed vnum cum ipſo.

Locus & locatum nō quodā modo cōponūt

Poſſemus iſta explicare ſic, quòd locus, & locatum vnum totum quodammodo componant, in quo materiæ locum habet locatum, formæ verò ipſe locus. Et ſicut materia tendit ad totum ipſum, copulando ſe formæ, nec vltra formæ procedit; ita locatum ad locum. Eſt conueniens expoſitio.

Epilogus Ariſtote.

Concludit Ariſtot. ſe iam de loco quid ſit, & quòd ſit, oſtendiſſe, vt dictum fuit à principio, ac conſequenter qualis ſit. Hæc Ariſtot. de loco.

An locus ſit ſuperficies continentis. Quæſtio III.

AEquum eſt, vt quæ diximus de loco circa textus expoſitionem, diligentius examinemus. Eſt enim de loco tractatio profectò admodum difficilis, in qua antiqui laborarunt multum.

Diuerſitas ſnīarū de loco.

Ideò quid ipſi ſenſerint circa loci naturam, oportebit conſiderare. Quatuor fuerunt ſententiæ præcipuè de loco alijs prætermiſſis, quæ fusè habes apud Simplicium in digreſſione de loco.

In quò cōueniebāt tres primę.

Primæ tres exiſtimabāt locum eſſe, ſpacium illud totum, quod occupatur à corpore, quod dicitur eſſe in loco: quod quidem ſpacium eſt longum, latum, & profundum; nec eſt idem cum ipſo corpore, quod in illo eſt: imò eidem ſpacio ſuccedunt multa corpora. Itaque locus cuiuſque corporis, eſt ſpacium totum, quod ipſum corpus occupat ſecundùm ſuam trinam dimēſionem. Vt ſi imaginaremur vas omni corpore vacans, illud ſpacium eſſet diſtinctum ab omnibus corporibus, in quod recipiuntur varia corpora. Tale ſpacium locum eſſe dixerunt.

1. Sententia Procl.

Quid tamen ſpacium hoc eſſet, nō eodem modo omnes dixerūt, ac in hoc fuerunt diuiſæ tres ſententiæ. Prima fuit Procli, cuius verba recitat Simplic. dicentis, hoc ſpacium eſſe corpus inanimatum, indiuiſibile, immobile, & immateriale.

Corpus quidem dicebat eſſe: quia ſpacium debet eſſe æquale locato; at non eſt æqualitas hæc niſi in corporibus, & quantis. Indiuiſibile dicebat eſſe, id eſt, cuius partes non poſſunt ſeparari: quia non eſt poſſibile ſeparare aliquam particulam ab altera, niſi mediet ſpacium; hoc autem eſt ipſum corpus; eſt igitur inſeparabile, & ob id immateriale dicebat eſſe. Vlterius, erat immobile, quia non poſſet moueri, niſi ad ſpacium aliquod. Hoc autem fieri non poteſt: eſſet enim locus ad locum motus, & locus in loco. Imaginatur itaque hanc ſubſtantiam per totum mundum ſparſam, in qua tota mundus eſt; in cuius partibus varia corpora particularia cōtinentur, quæ & mouetur ſucceſſiuè.

2. Sententia Criſippi, Epi. & Philopp.

Secunda ſententia fuit aliorum, qui hoc ſpacium non ſubſtantiam, ſed ſolam quantitatem, & dimenſiones exiſtimabāt, & iſti fuerunt Criſippus, & Epicurus, vt refert Themiſt. & Academici, vt refert Alb. Huius etiam ſententiæ fuit in præſenti Philop. Non tamen omnes eodem modo dixerunt, nam Epicurus dixit aliquando eſſe has dimenſiones ſine vllo corpore recepto in eis, & ita vacuum eſſe in natura. Academici verò, & Philop. non admittūt tales dimenſiones vnquàm eſſe ſine corpore aliquo vno, aut altero, eſſe tamen diſtinctas à dimenſionibus corporum ſingulorum; & ſic defendit Philop. contra Ariſtot. & ſoluit rationes eius, & ipſum multum redarguit.

3. Sĕia.

Tertia ſententia eſt quorundam, quos citat Auic. 2. lib. ſuffici. c. 6. Hi dicebant hoc ſpacium nō eſſe quid reale, ſed ſecundùm ſe, vacuum quoddam, cuius eſſe eſt carentia corporis ita, vt repleri poſſit. Et poſſumus hoc declarare. Demus ſecundùm potentiam diuinam, vacuum vas; cū id poſſit eſſe, tunc vaſis extrema manebunt, ſicut modò ſunt diſtantiæ; & erit illud ſpacium medium, quod non eſt quid reale, tamen eſt vacuum, quod repleri poteſt. Hoc modo dixerunt iſti eſſe locum, quàmuis non detur expers corporis alicuius: quia vno recedente, alterum ſuccedit.

Quarta

4. Ariſto.

Quarta ſententia eſt Ariſtot. & eſt aduertenda. Putat ſpacium non eſſe quid diſtinctum à corpore, quod eſt inter extrema, vt ſpacium vaſis interius nõ eſt aliud quàm ipſe aer, cum plenum eſt aere, aut aqua, cum plenum eſt aqua: aut quoduis aliud corpus, quod illic eſt. Tot enim ſunt ſpacia, quot ſubintrant corpora. Nihil eſt idem illic niſi eadem ſuperficies, continens modò vnum, modò alterum corpus. Ob id exiſtimat locum non eſſe ſpacium, cum nullum ſit præter ipſa corpora; ſed ſuperficiem vltimam corporis continentis. Hanc ſententiam ſequitur Themiſt. & eam defendit Simplic. Alex. & reliqui omnes; & modò recepta eſt omnium probabiliſſima inter Latinos.

At quia iſta ſententia non ita certa eſt, quin multis poſſit redargui, & oppugnari argumentis: proponam octo argumenta Philop. & Epicureorum, quibus ipſorum ſententia probatur; & etiam aliquot, argumenta noſtra, quæ magnam etiã afferunt difficultatem.

1. Obiect. cõtra ſẽtẽtiã Ariſt. ex trina dimẽſione.

Primum argumentum Philop. Corpus, vt corpus, in loco eſt: ſed corpus trinam dimenſionem dicit: locus igitur trina dimenſio eſt. Si enim corpus ſecũdùm ſuperficiem ſuam vltimam in loco eſſe dicas, hoc iam profectò, non eſt corpus, ſed corporis ſuperficiem in loco eſſe.

2. Ex æqualitate loci.

Secundò. locus eſt æqualis locato: at locatum eſt corpus trinam habens dimenſionem: locus igitur trina dimenſio eſt. Si enim æqualitas loci ſolùm ſit ad ſuperficiem locati, hoc non eſt, locum locato eſſe æqualem, ſed ſuperficiei locati.

3. Ex immobilitate loci.

Tertiò. Si locus eſt ſuperficies, cum hęc ſit in aliquo corpore, erit locus mobilis ad motum illius corporis, cuius eſt ſuperficies: at locus immobilis eſt.

4. Ex vltima ſphęra.

Quartum eſt argumentum forte contra Ariſtot. ſequitur enim, quòd vltima ſphæra non eſſet in loco: hoc tamen eſt falſum. Patet; illa ſphæra mouetur verè localiter; igitur eſt in loco. Quo enim pacto, quod non eſt in loco, localiter moueri poteſt? Nec ſufficit dicere, quòd eſt in loco ſecundùm partes; nam talis locus eſt in potentia; at motus localis iſte in actu eſt.

5. Ex motu locali.

Quintò. Si locus eſſet ſuperficies, ſequitur, quòd dum quis mutat locum, non mutat niſi ſuperficiem; ex hoc autem ſequitur, quòd nulla diſtantia poſſet pertrãſiri; quod probatur. Quia cum ſuperficies ſint indiuiſibiles, quantumcunque cumulentur ſuperficies ſuperficiebus, non augebitur ſpacium, ſicut nec cùm adduntur puncta punctis.

6. A ratione menſuræ.

Sextò probatur, quòd ſit ſpacium aliquod à corporibus diſtinctum. Menſura debet eſſe vna diſtincta à corporibus mẽſuratis; ſed corpora, verbi gratia, quæ vaſis menſurãtur, non ſolùm quoad ſuperficies, ſed quoad profunditatem ipſorum totam menſurantur: ergo re vera, eſt aliquod ſpacium menſurans dimenſiones corporum, diſtinctum ab ipſis.

7. Ab experientia.

Septimò. Multæ experientiæ docent non poſſe vnum corpus egredi ab aliquo loco, quin intret alterum, quod ideò fit, ne detur ſpacium vacuum, vt omnes fatentur: eſt igitur aliquod tale ſpacium, quòd ſuaui trahit ſemper corpus, & quod natura non patitur corporis expers eſſe.

8. A modo noſtro intelligendi.

Octauò. Intellectu concipimus diſtantiam, & ſpacium inter latera vaſis, nullo concepto corpore ex his, quæ illic ſunt; igitur ſpacium in ſua ratione nullum dicit corpus, ſed illam ipſam dimenſionem. Hæc ſunt argumenta Philop.

9. Ex mobilitate ſuperficiei, quæ ponitur locus.

Sunt etiam argumenta alia ad probandum non eſſe ſuperficiem locum. Vnde ſit nonum: ſtat aliquid in eodem loco manere mutatis multis ſuperficiebus ambientibus; non igitur ſuperficies eſt locus. Antecedens probatur. Ponamus corpus aliquod in aere poſitum per tempus aliquod quieſcere, & quòd aer venti flatu moueatur; eſt argumentum: illud corpus quieſcens illo tempore manet in eodem loco, & tamen cum vento moueatur, aer noua, & noua ſecundum ſe totũ, ambitur ſuperficie: non ergo ſuperficies locus eſt: eſſet enim tũc in pluribus locis.

10. Ex cõuenientia loci & locati.

Decimò. Si ſuperficies eſſet locus, tunc ſuperficies ignis eſſet locus aeris; ſed hoc eſſe non poteſt; nam ignis aduerſatur aeri: locus autem naturalis rei eſt conſeruatiuus; non ergo eſt ſuperficies. Quòd ſi dicas, quòd eſt locus naturalis, quia cõmunicat in vna qualitate. Nihil valeat reſpõſio; nam hac cauſa facilius corrumpentur inuicem, quàm duo contrarij elementa, quia minor eſt pugna, & minor reſiſtẽtia.

Duo autem omnino contraria magis durant: quia ratione duarum qualitatum contrariarum, & licèt vna agit, altera defendit, & reſiſtit.

11. A motu grauium. Vndecimò. Si ſuperficies, puta, aquæ, locus eſſet terræ, terræ partes mouerentur ad illam ſuperficiem aquæ, & lapides, & reliqua grauia: at hæc protſus ad cētrum deſcendunt; non igitur ſuperficies eſt locus.

12. Quia vnū corpus duo haberet loca. Duodecimò. Quia vnum corpus duo haberet loca, imò plura, quia eſt corpus partim in aere, partim in aqua, partim in terra collocatum: at nullus dicet, niſi ꝙ in vno eſt loco: ſuperficies tamen multæ ſunt, & diſtinctæ. Hæc ſunt præcipua argumenta, quæ contra ſententiam Ariſto. fieri communiter poſſunt. Pro huius quæſtionis determinatione reſpondetur aliquod concluſionibus.

1. Concl. cōtra Proclum. Prima concluſio. Spacium illud non poteſt eſſe talis ſubſtantia, quam Proculus conſtituebat. probatur. Si talis ſubſtantia eſt; vel eſt incorporea, vel corporea: Si incorporea, non poterit extenſa eſſe, & profunda cum locato: hoc enim corpori ineſt. Si corporea, quantitatem ergo habet, penetrabiturque cum corpore quolibet. at duorum corporum penetratio naturæ non conceditur, vt alibi probādum eſt; non igitur eſt ſpaciū illud ſubſtantia.

2. Cōtra Philop. 1. Ratio. Secunda concluſio. Spacium illud non eſt ſola quantitas, aut dimenſio realis, vt imaginabatur Philop. probatur. Si illa eſſet quantitas vlla realis, vtique penetraret ſe cum corpore locato, quod etiam admittit Philop. Sed quòd id non poſſit eſſe, probat Themiſt. Nam ſequitur, quòd duo corpora ſe poſſent eodem modo penetrare.

Si enim dicatur non poſſe, quæro, Aut id prouenit ratione qualitatum, aut ratione ſolius ſubſtantiæ, aut ratione quantitatis. Ratione qualitatum eſſe non poteſt, quia multæ ſe penetrant in eodem ſubiecto, nam albedo, dulcedo, humiditas, frigiditas, in vnico lacte ſimul ſunt. Non ratione ſubſtantiæ, quia ſubſtantia de ſe penetratur cum ſubſtantia, vt forma cū materia, anima cum corpore. Id igitur prouenit ratione quantitatis, quòd ſi quantitas non obſtat ſecundùm opinionē hanc, profectò duo corpora ſe penetrabunt.

Præterea ſecundò. Si illud ſpaciū quantitas eſt, datur iam accidens ſine ſubiecto, quod ſine dubio magis eſt abſurdū, quā dicere locum eſſe ſuperficiem, imò illud eſt impoſſibile. 2. Ratio

Reſpondet Philop. quòd illa quantitas ſemp eſt cū corpore locato aliquo. Iſta reſponſio nulla eſt; nam, vel eſt in eo, vt in ſubiecto inhæſiuè, vel non. Si non, iam eſt idem inconueniens; ſi autem ſic, cum poſtea eadem quantitas maneat recedente illo corpore, datur vnū accidens, quod migrat de ſubiecto in ſubiectū; quod ꝑfectò difficilius ſuſtinetur, quàm nullum eſſe locum: non eſt igitur tale ſpacium locus.

Tertia cōcluſio, iudicio meo, probabilis eſt opinio, aſſerens illud ſpacium vacuum ſecundum ſe locum eſſe, nec an oppoſitum video rationem demōſtrantem. Non enim admittit iſta opinio tale ſpacium vacuum vnquàm dari quin ſit repletum corpore, tamen in re eſſe tale ſpacium vacuum ſecundùm ſe. Nec facilè hoc negare poſſunt qui extra cœlum ponunt ſpacium inane, & qui dicunt Deum poſſe vacuum facere. 3. Concl.

At non obſtante hoc, eſt argumentum contra opinionem hanc. Vel illud ſpaciū, ſecundùm ſe eſt aliquid, vel nihil. Si nihil; non ergo locus eſt. Si aliquid; tunc vel ſubſtantia, vel accidens, & recurrunt argumenta ſuperiora. 1. Ratio

Quòd ſi dicat, eſſe quid priuatiuum, nempè quòd poteſt recipere ſecundùm ſe: tunc argumentor. Vel illa potentia eſt aliquid, vel nihil, & ſemper argumentum procedit, donec cōuincat illud eſſe nihil. Solutio eius & cōfutatio ſo uuo-nis.

Poſſem ego reſpondere argumento, quod eſt quid priuatiuum habens potentiam, vt repleatur: Verum iſta potentia non eſt in ipſo, cum ſit priuatio ſola, ſed in corpore, quod illud replere poteſt; qdquid tamen dicatur, re vera difficultas, manet.

Quarta concluſio omnium opinionū facillima, & quæ minus patet calumnijs eſt Ariſtotelica, quod locus ſit ſuperficies continentis, & modò communiter eſt recepta, & iuxta eam nos procedemus in ſequentibus, & conabimur argumentis omnibus propoſitis ſatisfacere. 4. Concl.

Ad primum eſt aduertendum, quòd ſuperficies

Superficies dupliciter conſideratur. perficies dupliciter poteſt cōſiderari. Vno modo, vt ſuperficies eſt; & ſic non eſt aliud, quàm latitudo ſine profunditate. Altero modo, vt terminus eſt totius profunditatis ante ſe, & quod huic accidit hac conſideratione dicitur toti accidere corpori; vnde tactum dicimus inter corpora fieri, cum tamen ſit ſecundùm ſuperficies: tñ non eſt tactus ratione ſuperficierũ, vt ſuperficies ſunt, ſed vt profunditatis, & cuiuslibet dimēſionis termini ſunt.

Modò respondeo ad argumentum, ꝙ corpus non eſt in loco ratione ſuperficiei, vt ſuperficies ſolùm eſt, ſed vt totius vltimus terminus eſt. Ob id totum corpus in loco eſt, & locus tangens, totũ corpus locatum dicitur tangere: & ſic reſpondet Albert. tract. 1. c. 10. & ſumpſit ex Auicen. hanc ſolutionem.

Ad ſecundum duplex æqualitas. 1. Solutio. Ad ſecundum respondeo ex Auerro. Com. 77. quòd duplex æqualitas eſt, & ſecundùm dimenſionem, & ſecundùm continentiam. Locus quidem non eſt æqualis æqualitate dimenſionis, quia ſic haberet profunditatem: ſed eſt æqualis ſecundùm cōtinentiam. Nec hoc eſt eſſe æquale tantùm in ſuperficie, quia (vt diximus hîc,) ſuperficiem, vt terminus eſt totius corporis, conſideramus.

Secunda ſolutio. Aliter reſpondet Albert. tract. 1. c. 7. dicitq́; quòd locus etiam habet profunditatem, nō aliam à profunditate locati, ſed eandem; Verùm locati eſt intrinſeca, quã vocat per eſſentiam; loco eſt extrinſeca, q̃ vocat ſm effectum, quatenus illa ſuperficies externa, quæ locus dicitur, cum ipſo locato vnum totum ambitum, & circunſcriptum conſtituit & vnũ eſt centrũ corporis locantis, & locati, vt ſupius diximus.

Ad tertiũ Locus vltra ſuperficiem addit immobilitatem. Ad tertium reſpondet S. Th. ſupra tex. 41. Pro cuius intellectione aduerte, quòd locus non ſolùm eſt ſuperficies continēs: ſic enim non differret à vaſe: ſed vlterius addit immobilitatem, ꝙ ſic contineat, vt ſit immobilis, & fixus Hæc autem immobilitas eſt ſecundùm diſtantiam quãdam à partibus mundi, & ſecundũ ſitum, qui diſtantia immobilis eſt: vt hic ſitus, & diſtantia, quam ego à cœlo habeo, & à reliquis omnibus non mutatur, ſed quòquo tendam, ſitus, & diſtantia alia erit. Locus igitur eſt ſuperficies continens cum certo ſitu, & diſtãtia. Et ratione huius, locus mutari non poteſt, nec vllo modo cum re ipſa diſcedere, ſed ipſe manet re nō manēte.

Reſpondeo ergo ad argumentũ: quòd ſuperficies, vt talis eſt, mutatur ad ſubiecti mutationem: at cum diſtãtia, & ſitus, qui ad loci naturam requiritur, ſit eadem, & non varietur, locus immobilis eſt. Non enim eſſe in loco, eſt contineri: ſed ſic contineri, cum diſtantia, & ſitu determinato, & immobili. Solutio notanda eſt.

Ad quartum. Ad argumentum quartum non oportet reſpondere, quia de loco cœli fiet quæſtio paulò pôſt, & id examinabitur.

Ad quintum. Ad quintum reſpōſio facilis eſt, admittēdo ſuperficies additas ſuperficiebus nō augere profundum: & locum eſſe ſuperficiem. Tamen neganda eſt conſequentia, quòd non pertranſeunt diſtantia. Debebat enim Philop. aduertere, quòd ſpaciũ, quod pertranſitur, longum eſt, & locus etiam longus eſt: non enim eſt ſimpliciter indiuiſibilis, ob id ſpacium tranſitur. Nec via ſecundùm profunditatem, ſed ſecundum longitudinem conſideratur, & peragitur: nō ſit enim localis motus per profundum, ſed per longitudinem.

Ad ſextũ. Ad ſextum reſpondeo, ꝙ vas, & locus poteſt eſſe menſura profunditatis: ſed nō eſt opus, quòd per profunditatem, & diſtãtiam aliam à corpore, quod in loco eſt. Menſuramus enim profundum, quia ex corporibus receptis in vaſe cognoſcimus quantum diſtēt extrema vaſis, qua diſtantia poſteà à quocunq; corpore particulari abſtracta, poſteà menſuramus ſingula corpora. Sicut qui duos digitos diſtãtes poneret, & aliquo corpore cognoſceret quantum diſtarent: poſteà diſtantia illa à corpore tali cognita, & abſtracta menſuraret quidquid inter digitos eſſet.

Ad ſeptimum. Ad ſeptimum argumentum reſpōdeo veras eſſe illas experientias omnes, quod non intrat vnũ corpus, niſi aliud egrediatur: nec poteſt vnum egredi, niſi aliud intret: & verum eſt cauſam eſſe, nè detur vacuum; ſed non dari vacuum eſt dicere, nè partes continentis ſimul iungantur: nō ꝙ ſit aliquod ſpacium, ſecundùm ſe, vacuũ, cum non ſit aliud ſpacium, quàm corpus inter medium, quo ablato, opus eſt, ſi ſpacium inter duo extrema: ſi non aliud eſſe poteſt, extrema iunguntur.

Nota. Hinc apparet, quòd cũ extrema for-

ſunt, non poteſt egredi corpus, niſi aliud ſuccedat, vt in clepſydra: quòd ſi debilia, ſtatim iunguntur, vt in vtre: quòd ſi fortia ſunt, tamen fit magnus impetus, vt corpus egrediatur; nec ita facilè aliud intrare poteſt, rumpitur continens, qua cauſa ſæpe rumpuntur bombardæ, quia ab aere non ita facilè repleri poſſunt, igne fortiſſimè egrediente.

Quòd ſi re vera illud ſpacium eſſet, dicat mihi Philoponus, cur ſaltem per paucum temporis non datur expers corporis, cùm tam ſtupenda fiant in natura, nec vacuum maneat. Signum ergo eſt non eſſe aliud ſpacium præter corpus egrediens, quo deficiēte, ab alio ſuccurri debet. Atq; hæc ſolutio in via Ariſt. eſt tenenda: ſed iam dixi, quòd opinio Ariſt. probabilitatem habet, non neceſſitatem.

Ad octauum. Ad octauum dico, quòd quantumcunque ſpacium intelligatur inter duo latera vaſis non intellecto corpore aliquo in particulari, non tamen ſequitur, quòd ſit tale ſpacium præter particularia corpora. Mathematicus enim ſeparat quidem, & abſtrahit triangulum à corpore, non tamen ob id triangulus eſt in re aliquis, qui ſit præter particulares.

Dicit enim Themiſt. & Simpl. & benè, quòd ex eo, quòd in illo vaſe omnia corpora, quæ recepta ſunt, vidimus æqualia, inde in communi ſumpſimus certam diſtantiam inter illa latera abſtrahendo à particularibus corporibus: Et ſic argumēta Philop. manent ſoluta, ſaltèm probabilioribus ſolutionibus, quàm ſit ipſius opinio concedentis penetrationem, & tranſmigrationem accidētis in plura ſubiecta.

Supereſt ad alia quæ propoſuimus argumenta reſpondere.

Ad nonū. Ad nonum ergo aduertendum, quòd diximus ſolutione ad tertium, quòd locus non ſolum eſt continens, ſed diſtantiam, & ſitum dicit. Eſt autem hoc obſeruandum, quòd vnitas, vel pluralitas locorum non ex ſola ſuperficiei vnitate, vel pluralitate eſt ſumenda, ſed præcipuè ab ipſa diſtantia, & ſitu. Poteſt enim eſſe, ꝙ plures ſint ſuperficies, & ſuccedant aliæ alijs: non tamen multiplicetur locus, quia manet eadem diſtantia, & ſitus; Et contrà, mutato ſitu, mutatur locus, etiā perſeuerante ſuperficie.

Nec proptereà dicimus ſolam diſtantiā locum eſſe; eſt enim ſuperficies etiam, vt dicetur poſteà. Dico igitur ad argumentum, quòd ſi ſolam nos diceremus ſuperficiem locum, tunc mutata eſſent loca: at locus ſuperficies immobiliter continens eſt, & donec manet ſuperficies aliqua cū eodem tamen ſitu, idem eſt locus: non tamen eſſet locus ſi nulla eſſet ſuperficies ambiens. Nota quò locus cōcludat diſtantiā & pōſita egeli.

Ad decimum. Ad decimum diximus iam de loco elementorum in prima quæſtione. At circa diſpoſitionem hanc, & conſtitutionem elementorum aduerte, quòd illa elementa coniuncta ſunt, vt locus, & locatum, quæ contrarietatem habent, ſed non multum actiuam, & deſtructiuam; ſicut ignis & aer; communicant enim in calore, quæ qualitas eſt actiua valdè; quòd ſi contrarietatem habent, id eſt, in ſicco, & humido, quæ non multum actiua ſunt, ob id melius cōſeruantur, quàm ignis, & aqua. Vlterius, terra cum aqua in frigiditate cōueniunt, quæ actiua multùm eſt: at in humido, & ſicco pugnant, quæ non ſunt valdè deſtructiua. Aer verò, & aqua, quāuis in calore, & frigiditate pugnent, non tamen eſt admodum intēſius calor aeris, vt poſſit corrūpere aquam frigidam; nec frigiditas aquæ præualere poteſt contra magnitudinem aeris. Vide igitur, quàm conuenienter, & pro cōſeruatione cuiuſque propria ſint diſpoſita elementa. Nota de locis, & conſtōne elemētorum.

Ad vndecimum. Ad vndecimum Albet. tract. 1. cap. 11. notat, quòd quantò corpus magis proximum eſt cœlo, tantò eſt calidius, quantò autem magis elongatur, tantò frigidius eſt. Hinc eſt, quòd ignis eſt calidiſſimus; aer minus calidus; aqua frigida: centrum terræ frigidiſſimum. Notat vlterius, quòd corpus tendit ad locum naturalem præcipuè, vt conſeruetur; vndè fit, vt vbi magis conſeruari poſſit, & magis viget virtus conſeruatiua, illuc tendat. Cumque ignis magis conſeruetur prope cœlum, cùm ipſe calidiſſimus ſit, ideò tendit ſemper vſque ad cœlum: & aer conſequenter vſq; ad ignem, quia ibi ſuum habet calorem non ita vehementem. At terra non ad aquæ ſuperficiem tendit, quia licèt locus ſit naturalis, non tamen ibi virtus ipſius conſeruatiua reſidet, ſicut in centro, propter maximam elongationem centri à cœlo Solutio Alberti.

à cœlo; ob id ad centrum tēdunt grauia.

Contra Albertū. Sed contra hoc eſt argumentum. Nam quò tendit lapis, vel eſt locus naturalis, vel non. Si non: non eſt motus naturalis: Si verò eſt; ergo præter locum aquæ eſt alius naturalis. Quòd ſi dicas eſſe locum partis naturalem, non valet. Nam qui locus eſt totius, idem & partis. Præterea. ſi ſuperficies aquæ locus eſt naturalis, iam deſcenſus lapidis verſus centrum eſſet violentus, quia elongatur per eum lapis à loco naturali. Eſt autem motus violentus, per quem corpus magis à naturali loco elongatur. eadem ſolutione Alber. vtitur Iandu. q. 7.

Solutio Authoris. Mihi videtur eſſe dicendum, locum terræ naturalem eſſe ſub aqua, & aere ita, vt nunquàm ſuper aquam, aut aerem eſſe poſſit, vbicunque ſit: ita aqua ſub aere eſt, vbicunque ſit. Si igitur lapis deorſum deſcendit in centrum, ex eo eſt, quòd aerem, vel aquam ſub ſe inuenit, & locum habet ſub ipſis; & ſic deſcendit aqua, dum aerē inuenit ſub terra, quouſque terram attingat; & aer ſtatim aſcendit, cùm ab aqua occluditur. Et hæc doctrina obſeruanda eſt.

Ad duodecimū. Nota q̄ ſunt vnū in aliquo gñe poſſe eſſe plura ī alio. Ad vltimum reſpondetur ex 5. Meta. c. de vno; vbi dicitur: Quæ ſunt vnum in vno genere, ſunt plura in alio genere; & quæ ſunt plura in vno, in alio genere vnum ſunt. Vt vna domus dicitur in ratione figuræ, cùm tamen multæ ſint ſubſtantiæ. Ita multæ ſuperficies, & diſcontinuæ in ratione ſuperficierū faciunt locū vnū, & cōtinuū in rōne loci. cōtinuus enī locus dicitur, cùm cōtinui partes omnes nulla intermedia amplectitur: & ſic manent argumenta ſoluta, quæ contra Ariſt. facta ſunt. Hæc de quæſtione.

An locus formaliter ſit ſuperficies. Quæſtio IIII.

Rō difficultatis. HOc dubium mouetur propter Latinos, qui exactius omnia perquirere ſolent. Eſt autem difficultas: cum locus non ſit tātùm ſuperficies, ſed quid aliud, an forma, & natura loci conſiſtat in alio, an in ſuperficie.

Prima ſētētia Iād. Circa hoc Iandu. q. 5. dicit. In loco duo eſſe. Alterum eſt ipſa ſuperficies, & hoc eſt ſubiectum loci. Alterum eſt virtus cōſeruatiua, & hoc eſt ipſius forma. Adeò quòd tota natura loci ſit iſta virtus: ſuperficies enim ſubiectum eſt, non de natura eius, vnde infert, locum eſſe in ſecunda ſpecie qualitatis.

Hanc ſententiam probat primò. Locus definit̄ per ſuperficiē, vt per ſubiectū, cùm ſit accidēs; accidentia autē per ſubiectū definiūtur: igitur aliud quid locus eſt præter ſuperficiem. Non videtur aūt quid aliud locus ſit, niſi illa virtus conſeruatiua. 1. rō Iād.

Secundò: Quia ſurſum, & deorſum ſunt contraria loca; & contrarietas non eſt in ſuperficiebus, ſed in qualitatibus: ergo locus qualitas eſt. Secundò.

Tertiò. Quia locus conſeruat locatū: hoc autem qualitati potius, quàm ſuperficiei ineſt: ergo qualitas eſt. Hæc Iandu. Tertiò.

Altera eſt opinio Scoti, Quodlib. 11. quæ communiter eſt opinio Realium. Hi dicunt, locum dupliciter conſiderari. Vno modo materialiter, & ſic ſuperficies eſt. Altero modo formaliter, & ſic relatio eſt: hæc autem relatio eſt alia continentiæ, qua locatum continet: & alia diſtantiæ, quam habet, vt ſit immobilis, ad mundi partes, vt ſuperius diximus. Scđa ſnia Scoti.

Probatur hæc opinio. Locus eſt ſuperficies cum tali relatione duplici: ſed ſuperficies contrahitur per talem relationē, vt ſit locus: ergo locus formaliter eſt relatio: nam conſtituens, vt determinans, formæ locum habet. Probatio Scoti.

Tertia eſt opinio quorundam Modernorum, qui dicunt locum eſſe in prædicamento Vbi: & probant. Quorum ſunt eædem ſpecies, ſunt idem genus: ſed locus, & Vbi eaſdem habent ſpecies, puta, ſurſum, & deorſum: ergo ſunt idem genus. Minor probatur: nam maior cum conſequentia nota eſt, quia ad Vbi reſpōdetur per ſurſum, & deorſum: vt vbi eſt ignis? ſurſum, vbi terra? deorſum. Vlterius, etiam de loco prædicantur: omnis locus aut ſurſum, aut deorſum eſt, dixit Ariſt. tex. 30. Hę ſūt aliorū dicta, & rōnes. Tertia ſētentia. Probatio.

In hoc tamen ſit prima concluſio. Locus non eſt qualitas eſſentialiter. Hæc eſt contra Iandu. & quamquàm ſatis eſt certa, probatur tamen. Aequalitas, & continentia ſunt paſſiones ſaltèm fluentes à natura loci, & forſan differentiæ ipſius: ſed qualitatem Prima cōcluſio cōtra Iādu. Probatur primò.

qualitatem nulla ſequitũr æqualitas, & cõtinentia; hæc enim quantitatis propria ſunt; non ergo locus eſt qualitas.

Secũdò. Prætetea. Si locus eſſet qualitas conſeruatiua, vtique ſuſciperet magis, & minus: quod falſum eſt. Locus enim nõ eſt magis locus, ſed maior locus; quod quantitati conuenit. Attende autem, ꝙ nõ negamus eſſe qualitatem conſeruatiuam in loco. Eſt enim: ſed dicimus non eſſe illam eſſentiam loci, ſed proprietatem adiunctam, & comitantem locum ratione ſubiecti, in quo illa ſuperficies, quæ locus eſt, ineſt.

Scda conclusio cõtra Scotũ. 1. Ratio. Secunda concluſio. Locus formaliter non eſt relatio aliqua. Hanc eiſdem argumentis probo. Quia, re vera, locus, vt locus, non eſſet æqualis: & locus, vt locus, non eſſet iu prædicamento quantitatis, cõtra Ariſt. In re eñ formale inſpiciẽdũ eſt.

Secunda. Sed præcipuum eſſe arbitror argumentum noſtrum contra illam Scoti diſtinctionem. Peto enim, an eſſentia tota loci ſit relatio; an ſuperficies cum relatione. Dicere, ꝙ ſola relatio, videtur omninò nõ recipiendum. Si ergo eſt ſuperficies cum relatione, locus profectò eſſet vnum per accidens, quia ex duplici prædicamento componitur, puta, ex quantitate, & relatione. Non ergo diſtinguere oportet vnũ materiale, alterum formale, & quod abſurdius eſt vtrumque in recto prædicare de loco, vt ipſi faciunt, dicentes, locus eſt ſuperficies, & locus eſt relatio.

Tertia cõclusio cõtra tertiã ſulam. Tertia concluſio. Locus non eſt prædicamentum Vbi. Hæc concluſio ex declaratione vtriuſque, puta, loci, & ipſius Vbi nota fiet.

Perinde igitur, ꝙ ſicut album eſſe, & albedo differunt, ita quodammodo Vbi, & locus. Album eſſe, eſt effectus ipſius albedinis, eo enim, ꝙ albedo in ſubiecto cõſideratur, fluit album eſſe. Ita intellige; locus eſt ſuperficies continens; Vbi, eſt eſſe in loco, & contentum eſſe à loco. Vndè dicebat Gilber. Vbi, eſt circunſcriptio corporis à circunſcriptione loci proueniens, id eſt, Vbi, eſt circunſcriptio paſſiua à loco circunſcribente proueniens. Vt ergo aliud eſt Roma, aliud eſſe Romæ; aliud claſſis, aliud eſt in claſſe: ſic Vbi, aliud eſt à loco.

Quarta cõcluſio. Quarta concluſio. Locus (formaliter loquendo) eſt ſuperficies, nõ quæcunq;, ſed corporis continentis immobiliter.

Primũ fũdamẽtũ. Quo differãt eſſẽtię ſubſtãtiæ, & accidẽtiũ. Pro declaratione aduertendum, multò aliter ſe habere naturam ſubſtantiæ à naturis accidentium. Subſtantiæ natura eſt abſoluta, non completa per aliquid, quod non ſit ſubſtantia. Accidentium verò natura incompleta eſt: à ſubſtantia enim pendet, & in ſubſtantia perficitur.

Vndè ſequitur vnum notandum, ꝙ cũ ſubſtantiæ naturæ non depẽdeant ab alio extra ſe; omnia ſua genera, & differẽtias habet in ſe, quæ ſunt pariter ſubſtantia.

At accidentia, cùm à ſubſtantia dependeant, non habent in ſe completam naturam, nec omnes differẽtias in proprio genere habent; ſed dependenter à ſubſtãtia, & à ſubiecto habent.

Prædicamenta ac cidentiũ diſtiguũtur penes ſubſtãtiã. Hinc eſt, ꝙ Ariſt. 4. Metaph. c. 2. Prædicamenta penes ſubſtantiam diſtinxit, & lib. 7. c. 5. docet accidentia definiri per additamentum, id eſt, per differentiam extra proprium ſuum genus; & ſic definimus communiter paſſiones proprias per ſubiecta, nec aliter definiri poſſibile eſt.

Secundũ fundamẽtum. Nõ oẽ ꝙ in definitione ponitur, vt determinans, eſt forma eſſentialis. Ex hoc & ſequitur ſecundũ fundamentum, quòd non omne id, quod in definitione proponitur, vt determinans, eſt forma rei eſſentialis, & ei interna, cùm differentię in accidentibus à ſubiectis ſumantur: vt ſimitas eſt naſi curuitas, naſus cõtrahit, ſed non ob id ſimitas eſt formaliter naſus, ſed eſt curuitas, & tota ipſius eſſentia eſt talis curuitas, puta, naſi.

Non eſſentiã loci. Sic pari modo dico, locus definitur per ſubiectum: ſubiectum loci eſt tale corpus, quod continet rem immobiliter, vt declarabitur poſteà. Locus autem eſt huius corporis ſuperficies prima; eſſentia tamen loci formaliter ſuperficies eſt, contracta quidem differentia materiali ſubiecti, ſicut in definitione ſimitatis. Vndè locus nõ eſt relatio, ſed ſuperficies habentis relationem ad locatum.

Nota ſecũdò. Locus eſt quãtitas formaliter. Nota quõ à ſubiecto ſumũtur differentię accidẽtiũ. Et proinde locus quantitas eſt formaliter; nam cùm differentia à ſubiecto ſumitur, non eſt conſtituenda res in prædicamento talis differentiæ, vel potius eius à quo ſumitur differentia: ſicut ſimitas nõ eſt in prædicamẽto, vbi naſus, ſed in qualitate formaliter.

Et vt exactius intelligas, non dico tibi, quòd ipſummet ſubiectum ſit differẽtia,

ſed

ſed quòd penès ipſum ſumatur differentia. Differentia enim eſt modus accidentis ad tale ſubiectum, ita, vt ſubiectum ſit, quod complet differentiam; & demùm perinde iudica de loci definitione, ac de definitione ſimitatis, & alterius proprij accidentis in abſtracto. Et hæc ſunt notatu digna.

Solutio argumētorum. Supereſt, vt ſoluamus argumenta.

Ad primū Iandu-ni. Ad primum Ianduni reſponſio eſt, quòd non tantum ſuperficies eſt locus, ſed talis ſuperficies, puta, corporis continentis; non tamen, quòd ſit virtus conſeruatiua. Nec locus definitur per ſuperficiem, vt per ſubiectum, ſed vt per genus, ſicut ſimitas per curuitatem. Nec locus eſt, vt album: eſt enim abſtractum locus, non concretum: Abſtracta autem per propria genera definiuntur.

Ad ſecūdum. Ad ſecundum dicimus, Surſùm, & deorſum eſſe loca contraria, ſed non ratione qualitatum. Sic enim eſſent contraria actiua, & paſſiua inter ſe, quod falſum eſt; ſed ſunt contraria, quia oppoſitas habent diſtantias, & ſitus; & ob id ſunt termini motuum diuerſorum corporum, puta, grauium, & leuium. Sunt etiam contraria ratione qualitatum; ſed non propterea ſequitur, quòd eſſentia loci ſit qualitas; ſicut ignis, & aqua contraria elementa ſunt ratione contrariarum qualitatum, ſed non ob id elementa ipſæ qualitates eſſentialiter ſunt. Argumentum certè eſt ſatis debile.

Ad tertium. Ad tertium pari modo reſpondeo. Locus conſeruat quidem ratione qualitatum, quas habet; ſed non ipſa qualitas locus eſt. Et ſunt multæ inſtantiæ circa argumenta iſta, quæ aduertenti vel minimùm nota erunt.

Ad argū Scoti. Ad argumentum Scoti reſpondeo, quòd relatio illa contrahit, ſed ſe tenet ex parte ſubiecti ipſius loci. Locus enim eſt ſuperficies continentis, & talem relationem habentis; ob id locus non eſt relatio, ſed ſuperficies. Et iterum nota ſolutionem, quia argumentum Scoti traxit multos in ſuam ſententiam propter vim apparentem, ſed iudicio meo puto non eſſe doctrinam certam, & peripateticam.

Ad vltimum. Ad vltimum dicendum eſt, quòd ſurſum, & deorſum ſunt in loco, & ſunt in Vbi, ſed æquiuocè, ſicut acutum in ferro, & in voce. Vox enim acuta, & gladius acutus, non tamen idem vox, & ferrum; ſurſùm, & deorſùm ſic ſunt in loco. Locus enim eſt ſuperficies continentis, hæc autem eſt continentis ſurſùm, aut deorſùm.

Vbi verò eſt eſſe in loco, hoc eſt, aut eſſe ſurſùm, aut deorſum; vnde vt differunt locus, & eſſe in loco, ita locus ſurſùm, & deorſùm differunt ab eſſe ſurſùm in loco, aut eſſe deorſùm. Quare cùm dicimus ignis tendit ſurſùm, terra deorſùm, tunc ſignificant locum; cùm verò dicitur ignis ſurſùm eſt, terra deorſum eſt, ſignificant Vbi. Ob id non ſunt in re eædem ſpecies, ac conſequenter non ſunt idem Locus, & Vbi. Ex prædicamentis conſtat.

An locus ſit immobilis.
Quæſt. V.

Quib' rōnibus veteres aſſeruerīt locum eſſe immobilem. ANTIQVI locū eſſe immobilem cognouerunt, vt referunt Simpl. Themiſt. & Philop. vndè inter ſuppoſitiones loci, vnam poſuit Eudemus, locum eſſe immobilem. Et meritò, vt dicit Themiſt. quia locus eſt terminus motus localis. Termini autem eſt immobilem manere; aliter vix attingi poſſet.

Præterea, quia moueri, eſt locum mutare; quòd ſi locus mutaretur profectò, qui per ſe mouetur, locum non mutaret. At quomodo locus ſit immobilis, non omnes conueniunt.

Primum argū. locū nō eē immobilem. Vndè circa hanc quæſtionem eſt argumentum in oppoſitum. Locus eſt accidēs corporis alicuius mobilis, puta, ipſius continentis; ſed omnia accidentia mouentur ad motum ſubiecti; locus igitur mobilis eſt.

Secundū. Secundò. Cœlum eſt locus ignis, tamē mobile eſt. Et vnū elementū locus eſt alterius; at elemēta mobilia sūt; ergo & locus.

Tertium. Tertiò. ſi locus immobile quid eſſet, à Phyſico non conſideraretur, qui mobilia ſpeculatur; at Phyſici eſt de loco diſſerere; eſt ergo mobilis.

Aduertendum,

Aduertendum, quòd circa loci immobilitatem duo ſunt modi dicendi. Alter eſt Iandu.q.6.ſequentis Auerro.com. 41. locum mobilem quidem eſſe non per ſe, ſed per accidens ad motum ſubiecti: ſed immobilem dici dupliciter. Vno modo, qui ad motum corporis, quod in loco eſt, non neceſſariò mouetur, ſed manet locus recedente corpore. Altero etiam modo, quòd non mouetur illo motu, quo mouetur corpus ad ipſum locum. Non eſt ſicut albedo, quæ mouetur aliquo modo motu tendentis ad albedinem. Non ſic locus, ſed ipſe manet; corpus eſt, quod ad ipſum mouetur; nec locus verſus locatum tendit. Ita explicat loci immobilitatem; & videtur Philop. priori modo explicare. Et non eſt dubium hanc doctrinā eſſe veram. Eſt enim locus ſic immobilis, vt non moueatur ad corporis motum. Cum enim cum corpore locato mouetur, iam non loci, ſed vaſis obtinet rationem.

1. Snia Iandu. ex Auer. — Idē Phil.

Alij verò longè melius aliam maiorem loci immobilitatem ponunt, vt nullo modo moueri poſſit, idem perſeuerans, & eſt opinio Realium, & ſumunt eam ex S. Tho. ſupra text. 41. dicunt vnumquemque locum habere certam quandā diſtantiam à mundi partibus, qua variata non eſt idem locus; & qua manente idem eſt locus, etiam mutatis ſuperficiebus continentibus, & ſecundū hanc relationē diſtātiæ, locus eſt īmobilis prorſus. Nam licèt recedat cum corpore continente ſuperficies, iam non eſt idem locus, vbicunque ſit, quia non habet eandem diſtantiæ relationem, quæ loci vnitatem præcipuè facit; & ſic explicant loci immobilitatem.

2. Snia pſtantior ex D.Th.

Et re vera mihi placet hæc immobilitas: aliter enim oportebat dicere, quòd ſi ego quieſco hìc, & mutatur ſuperficies, ꝙ non ſum in eodem loco; quod non eſt concedendū. Vt ergo dicar in eodem loco perſeuerare, oportet loci immobilitatem prorſus conſtituere.

At contra horum ſententiam ſolēt duo fieri argumenta. Primum eſt. Illa relatio diſtantiæ, quæ eſt in ſuperficie continente, eſt accidens in ſubiecto exiſtens; ergo mouetur ad motum ſubiecti, & ita eſt mobilis per accidens; imò ſequitur, quòd etiam ſi quis non moueatur, quòd loca omnino mutentur, mutatis ſuperficiebus, quia mutantur relationes, & ſuccedunt nouæ relationes ex parte ſubiectorum quæ multa ſuccedunt.

Primum arg. cōtra ſniam D. Tho.

Ad hoc reſpondent ſubtiliter profectò Reales, quòd illæ relationes mutantur in indiuiduo mutatis ſubiectis, & ſuperficiebus continentibus; non tamen mutantur in ſpecie: quia omnes ſunt ad eundem terminum diſtantiæ, & ſufficit ad vnitatem loci numeralem, quòd ſint relationes diſtantiæ eiuſdem ſpeciei, & ad eundem terminum, & conſequenter ſic non mouetur ad motum ſubiectorum; nam in ſpecie eadem manet relatio.

Solutio.

Alterum fit argumentum. Quia, dato caſu, quòd cœlum mutaretur, profectò ego manerem in eodem loco iſto, ſi non diſcederem ab eo; & tamen relatio mutaretur, quia iam partes mundi mutatæ eſſent.

Secundū arg. cōtra D. Tho.

Ad hoc reſpondent, quòd non eſt opus intelligere has orbis partes veras, ſed imaginarias; quod eſt dicere; relatio diſtantiæ non eſt opus, quòd ſit, & ſumatur à polis mundi his, ſed à polis, & partibus, à quibus imaginamur aliquid diſtare; & hæc ſemper reſtat, quantumcunque mutentur corpora cœleſtia, & orbis partibus: ita dicunt Reales locum eſſe immobilem. ac mihi hæc opinio placet. nā, re vera, locus videtur ſic eſſe immobilis ita vt variari nequeat.

Solutio quorundam.

Sed tamen non eſt dicendum, quòd locus ſit talis relatio diſtantiæ; nec quòd in loco relatio includatur, vt quæſtione præcedenti oſtendimus contra Scotum, ſed, quòd illa immobilitas ſumatur penes eūdem modum ſic ſe habendi, nempè, quòd ſuperficies ſic ſe habet, vt talis modus ſe habendi non ſit alibi: at hunc modum ſe habendi explicamus per relationem diſtantiæ, non tamen, quòd ſit re vera illa diſtantiæ relatio. Et credo ſine dubio hoc eſſe admodum rationabile. Quis enim credet eſſe relationem realem ad terminos imaginarios, niſi illa relatio non eſſet niſi imaginaria ad loci immobilitatē explicandam?

Solutio authoris

Ad argumentum igitur primum reſpondeo, quòd ſuperficies quidem mouentur ad motum corporum, tamen illa fixio, & immobilitas, quæ per diſtantiam expli-

Ad primum.

explicatur, eadem manet, etiã ſuperficiebus ſuccedentibus pluribus.

Ad ſecundum.

Et eodem modo reſpondetur ad ſecundum. Corpora enim mouentur, & elementa: id tamen, quod loci rationem facit, non mouetur, & hoc etiam docet Ariſtot. qui cœlum, locum immobilem vocat, quia quantumcunque moueatur circulariter, illum tamen ſitum, & velut diſtantiam non mutat, & hoc eſt teſtimonium contra tandu. & Auerroem, quòd de hac immobilitate, quam S. Thom. exponit, ſit Ariſtoteles intelligendus, cùm dicit, locum eſſe immobilem.

Ad tertium.

Ad tertium dicimus ex Simpli. in principio lib. quòd locus, quàmuis ſit immobilis, à Phyſico conſideratur, vt eſt terminus motuum corporum naturaliũ. Quæ enim Phyſicus cõſiderat, ſat eſt, quòd aut mobilia ſint, aut ad motum habeant ordinem.

An res incorporeæ ſint in loco.
Quæſtio VI.

BReuiter à nobis hæc difficultas eſt determinanda, vt ſaltem explicationem terminorum habeamus, & nudã duntaxat veritatem. Non enim loci præſentis eſt eam omni ex parte diſcutere, cum ſit potius quæſtio Theologica.

Dupliciter aliquid eſt in loco definitiuè, & circumſcriptiuè ſit. Quid ſit eſſe definitiuè.

Aduerte igitur, quòd dupliciter apud Theologos, dicitur aliquid eſſe in loco. Vno modo definitiuè, altero modo circũſcriptiuè. Id definitiuè eſt in loco, quod ſic eſt alicubi, quod extra illum locũ non ſit. Sic enim in ſuo quiſquis eſt loco, vt ibi exiſtens non ſit in alio. Hoc enim eſt definiri, vel eſſe definitiuè in loco, eſſe loco alicui præſentem ſecundùm ſuam propriam ſubſtantiam: vt Angelus hoc modo poteſt eſſe in loco, cum eſt præſens loco alicui per ſuam præſentiam, cum ibi operatur.

Nec eſt eſſe definitiuè in loco, vt aliqui putant, quòd ſit aliquid totum in aliquo toto, & totum in qualibet parte, ſicut anima eſt in corpore, quia eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet parte: hoc enim non eſt ratio formalis exiſtendi in loco definitiuè, eſſe ſic alicubi, quòd non ſit ſimul alibi: hoc enim eſt definiri loco, & terminari loco, vt diximus, ſiuè ſit totum in toto, & totum in qualibet parte, ſiuè non. Vnde anima non dicitur eſſe diffinitiuè in aliqua ſui corporis parte, vt, v.g. in pede, quia etiam ſimul eſt in manu: at in toto corpore eſt definitiuè, quia non eſt alibi.

Quid ſit eſſe in loco circũſcriptiuè.

Eſſe autem circunſcriptiuè, eſt ſic eſſe in loco, vt non ſolùm non ſit alibi, ſed etiam commenſuretur loco; vt vbi vna eſt pars, non ſit alia; & pars locati parti loci reſpondeat, ſicut corpora in loco ſunt circunſcriptiuè; habent ſe ergo, vt ſuperius, & inferius. Quidquid enim eſt circumſcriptiuè in loco, eſt etiam definitiuè, non tamen, quod eſt definitiuè, eſt circumſcriptiuè: nam incorporea eſſe poſſunt in loco definitiuè, ſed non circumſcriptiuè, vt modò dicetur.

1. Concl.

Eſt ergo prima concluſio, Glorioſus Deus eſt quidem ĩ omni loco, & vbique, ſed tamen, nec circunſcriptiuè, nec definitiuè eſt alicubi, ſed alio modo. Hæc eſt nota. Non enim eſt circumſcriptiuè, quia non eſt diuiſibilis, vt circumãbiatur loco, & pars parti loci reſpondeat: nec eſt definitiuè, quia vbique eſt, & in toto mundo, & extra mundum, nullo definitus termino, nullo circumſcriptus ſpacio. Modus itaque exiſtendi Dei in omni loco eſt potius vocandus incircumſcriptus, & indefinitus, ſecundùm eſſentiam, præſentiam, & potentiam.

2. Concl.

Secunda concluſio Angeli, licèt incorporei, in loco eſſe poſſint definitiuè, ſed non circumſcriptiuè. Definitiuè quidem, quia ſic alicubi, quòd non ſit ſimul alibi; dum enim in cœlo ſunt, non ſunt in terra, & dum in hoc terræ loco ſunt, ſimul alibi non ſunt: nec in omni loco eſſe poſſunt, vel in pluribus ſimul locis, niſi forte per diuinam potentiam. Sed circunſcriptiuè non ſunt, quia non habent quantitatem, nec corpulentiam: & inde prouenit, quòd non ſic occupent locum, vt partes partibus loci reſpondeant, vel circumſcribantur, imò in puncto poſſunt multi ſimul Angeli eſſe.

3. Concl.

Tertia concluſio. Sola corpora in loco ſunt, tàm definitiuè, quàm circumſcriptiuè, per ſe at ipſorum partes, & accidentia

per accidens, quia in ipſis totis ſunt. Et de hoc modo exiſtendi in loco Ariſto. loquit̃ in pſenti: & ad Phyſicũ de hoc tm̃ ptinet tractare. Sic.n.ĩ loco eſſe, rõne q̃titatis fit, & ſimiliter rõne motus, q corpibus ineſt naturalibus. Et ita eſt intelligendus Ariſt. cum dicit, incorporeas ſubſtantias nõ eſſe in loco. At de his ſatis.

An vltima ſphæra ſit in loco. Quæſt. VII.

Dubiũ hoc præcipuũ eſt in hac materia pp ſummã ipſius difficultatem. Sunt.n. variæ ſnĩæ inſigniũ Philoſophorũ, qui rẽ fecerunt difficilem. Quantum ego potuero, conabor ſnĩas aliorum ex locis proprijs proponere fideliter, atque diſcutere.

Rõ difficultatis. Cauſa ergo huius difficultatis eſt, ꝙ cũ vltima ſphæra alicubi ſit, & motu locali moueat, abſq; dubio ei debet̃ loc⁹ aliquis, cũ tñ nõ habeat extra ſe aliqd cõtinens, & circũdans, & iuxta Ariſt. talis debeat eẽ locus, nõ vr̃ eſſe in loco, vel ſaltem alterius rõnis locum habebit, & quis hic ſit, quæritur in præſenti. In hac parte, quid Arabes, quid Græci, quid Latini ſentiant, aperiã, & qđ mihi probabilius eſt, proponã.

1. Snĩa Alpharab. & Auemp. Nõ differentiam inter corpora, q̃ mouẽtur motu recto & illa, quæ circulariter. Apud Arabes fuit res hæc varia. Auẽpa ce, & Alpharabius, vt refert Auer. Com. 43. fuerunt in hac ſnĩa, ꝙ aliter debetur locus corporib⁹ motis rectè, puta, ſurſum, aut deorſum, & corporibus motis circulariter. Ratio ſumit̃ ex diuerſitate lineæ rectæ, & circularis. Linea recta de ſe imperfecta eſt, & additionẽ patitur: quare ſi terminari debet, eſt p aliquid extra lineã, qđ ipſam vlterius abire non ſinat. Linea verò circularis perfecta eſt, nec patit̃ additionẽ, ob id nõ indiget aliquo terminante extra ſe, ſed ſolũ terminat̃ per id, qđ intra ſe ambit, quia ipſi cõmenſurat̃. Hinc dicunt, ꝙ corpori, quod mouetur per lineã rectã, debet̃ locus ambiens extra, & ſic talia corpora ſunt in loco circumſcribente extrà. At corpori circulariter moto ſolũ debet̃ locus itrà, hic aũt eſt cõuexũ corporis cõteuti: & ſic putant ſphæras ſuperiores eſſe in inferioribus, vt in locis, non ecõtra. Nor. qui locus vtrique illorũ corporũ debeatur.

Refellitur hæc ſentẽtia. Iſta ſnĩa ſubtilis eſt, ſed nõ mihi placet. Primò eſt cõtra Ariſt. qui inferiores orbes in ſuperioribus cõſtituit 1 tex. 46. Prætereà quia iſti fugiẽtes difficultatẽ, quõ vltima ſphæra ſit in loco, incidunt in aliam, nam cœlum lunæ non erit in loco, niſi in igne, ignis in aere, aer in aqua, aqua in terra, iam terra non habebit locum vllum.

2. Snĩa ſ. Auicen. Secunda ſententia eſt Auic 2. ſuffi. c. 8. quòd vltima ſphæra non eſt in loco vllo modo: dicit tamen, ꝙ non mouetur localiter, ſed motus ipſius eſt ad ſitum, & ita contra Ariſtot. habet motũ eſſe aliquem; qui non eſt ad ſubſtantiã, nec ad quantitatem, nec ad qualitatẽ, nec ad locũ, puta, illũ, qui ẽ ad ſitũ, & talis ẽ mot⁹ circularis.

Refellitur hęc ſentẽtia. Iſta ſnĩa non eſt recipienda, cũ ſit cõtra Ariſt. & præterea eſt vna rõ cõtra ipſum: quia ſitus eſſentialiter claudit locum, vel certe ſupponit locũ, vt partes rei ſituent̃ in loco. Eſt.n. ſitus ordo partium ad locum: nõ igitur ſitum põt hr̃e, niſi ſimul locum.

3. Snĩa Auer. Tertia ſentẽtia eſt Auer. com. 43. planè abſurda. Dicit cęlum eẽ in loco p ſuum cẽtrum, nempè, quia centrum ſuum hẽt in loco: & ita fatet̃ cœlũ p accidẽs hr̃e locũ, imò ait (quod peius eſt,) ꝙ talis locus p ſe competit corporibus circulariter motis.

Rõ Auerr. Ratio Auer. eſt: quia p id res hẽt locũ, per quod habet firmitatẽ, & immobilitatẽ: at per centrum firmitatẽ hẽt, quatenus idem ſp manet: p id igitur locum habet.

Secundũ Auerro: aliud eſt moueri cęlũ ſecundum ſubiectũ, aliud ſecundum formam. Notat autem, quòd cœlum totum per ſe mouetur nõ ſecundùm ſubiectum, ſed ſecundùm formã. Vocat moueri ſecundũ ſubiectum, cum totum cœlum moueretur mutando centrum, vel ad vnã partem, vel ad alteram partem: & hoc non fit. Semper enim circa idem centrum mouetur cęlum. Vocat moueri ſecundùm formã, quia nouo, & nouo modo ſe habet ſecundùm omnes ſui partes cum centro. Quod apparet, ſi lineis ipſum cęlum diuidas p centrum, videbis nouo modo ſe habere cęlum, dũ mouetur ad ipſum centrum: permutãtur enim lineæ, & ſuccedunt aliæ alijs: & hoc eſt moueri, vt ipſe ait, ſecundùm formam.

Reiicitur ſnĩa Auer. tãquam abſurda. 1. Ratio contra Auerr. Secunda. Tertia. Sed non mihi placet hæc ſententia, & ſanè miror aliquos fuiſſe, qui hanc receperint, vt Iand. q. 9. Alber. tract. 1. cap. 13. eſt tamen hæc opinio omnino reijcienda. Primò: quia (vt S. Thom. rectè obijcit) centrum non eſt aliquid cęli intrinſecũ: nec enim eſt pars, nec totũ, nec accidens ipſi⁹, non igitur per ipſum põt dici eſſe in loco.

Præterea: quia centrũ eſt indiuiſibile, hoc aũt nõ eſt in loco. Prætereà cùm eſſet idem.

idem centrũ oĩum orbiũ, per idem eſſent corpora diuerſa in loco, & ita eſſent in eo dẽ loco. nã Auer. cõcedit quoq; ꝙ reliqui inferiores orbes ſunt in loco in ſuperioribus per ſe, vt circulares ſunt, & rõne motus proprij ſunt p centrũ in loco: q̃ ſanè oĩa ſunt paradoxa, & malè ſecũ conſentiẽtia. Adde, ꝙ ex Græcis Ariſt. interpretibus nullus vnquã eſt, q vel innuere videaṫ aliquẽ hoĩum fuiſſe in hac ſnĩa, ſedũ Ariſt.

Quarta. Præterea. Quia, ſi ob id per centrũ eſſent in loco, quia per ipſum habẽt immobilitatẽ, eadem ratione ianua per cardinẽ, & per anchoram nauis eſſent in loco: non igitur videtur, quòd cœlum dicatur eſſe in loco, quia centrum ipſius ſit in loco. Hæc dicunt Arabes, & malè.

4. Sententia Themiſt. Græci verò non omnes etiã cõueniũt. Themiſt. enim dicit, quòd vltima ſphæra, quæ ſcdm Ariſt. eſt octaua, nõ eſt in loco ſcdm ſuperficiẽ conuexã, ſed ſecũdùm cõcauam, & eſt in ſeptima ſphæra ſibi proxima, quæ eſt Saturni. Vnde cõuexũ penultimæ, eſt locus vltimæ ſecundùm cõcauũ.

Explicatur ſnĩa Themiſt. Quo autẽ modo id fiat, attende. Si diuidas ſphærã Saturni ĩ multas portiones, ſimiliter & ſphæram vltimã: videbis, quõ cuiq; portioni ſuperioris reſpõdet portio inferioris. Et vlterius, cùm inferior ſit tardior, in eadem parte, & portione inferioris ſuccedũt variæ, & multæ portiones ſuperioris, & ita partes videntur mutare locum. Iſta eſt fideliter ſententia Themiſt.

Et quàmuis aliquid habeat probabilitatis, non tñ placet, quia (vt dñt Philop. & Simpl.) nõ põt eſſe, ꝙ idẽ ſit locatũ alicuius, & locus eiuſdẽ: at ſphæra ſeptima, eſt in vltima, vt in loco: non igiṫ vltima erit in ipſa, niſi vt in locato, & velut ĩ materia.

5. Sententia Alex. Altera ſnĩa fuit Alex. qui (vt Simpl. refert) dixit vltimã ſphærã nullo modo eſſe in loco, nec per ſe, nec per accidens, nec moueri localiter, vnde motum illum noluit localem eſſe. Quis autem motus eſſet, non explicuit, vt dicit Simplic.

Reijcitur hæc ſententia. Hæc ſnĩa in hoc non vr̃ vera, ꝙ neget cęlũ vllo modo eſſe in loco, cũ ſit quoddã corpus: & in eo, ꝙ motũ cœli localẽ eſſe negat: nõ.n. videtur quis alius eſſe poſſit.

6. Sententia Simplic. Simpli. fatetur quidem nullo modo in loco eſſe, & tamen concedit motum eſſe localẽ, & tũc eſt noua alia difficultas, quõ ſi localiter mouetur, in loco non eſt.

7. Snĩa Pſelli, & D. Tho. Vltima ſnĩa inter Græcos eſt Pſelli, quã breuiter docet, nempè, cęlũ vltimũ eſſe in loco ſecundũ partes: quia nempè partes in loco ſunt. Quod ſi petas, quis eſt locus partiũ, dicet, ꝙ vna eſt locus alterius, ſed non locus actu, qa ipſi cõtinua eſt, ſed locus potẽtia, q̃ ſnĩa, abſq; vllo dubio, eſt & S. Th. text. 43. & clarius 45. vbi docet vnã partẽ, locũ alterius in potentia, & cõtinere & cõtineri ab altera: & ꝙ rõne harũ partiũ mouet, & mutat locum ipſa vltima ſphæra.

Hæc ſnĩa proximè vr̃ ad veritatẽ accedere, q̃uis nõ oĩno euacuet difficultatẽ, qa ſi vna pars locus eſſet alterius, cũ ſemp ſit cõtinua illi, nunq̃ altera mutaret locũ, & ſic nõ moueret̃ cœlũ, nec mutaret locum ſcdm partes, q̃uis rñdere poſſit mutari diſtantiam, & modũ, quẽ partes habẽt illa relatione, vt antè diximus: ſed hoc non explet intellectũ oĩno. Præterea. Quia etiam ſi eſſet cõtigua pars, adhuc non videtur locus, cum non vndique locatum ambiat. Præterea. non video quomodo actu moueatur localiter, & locũ habeat potentia.

8. Quæ eſt Phil. Philop. & hi, qui locũ ponũt ſpaciũ, ab his anguſtijs liberati ſunt, cum locũ vltimæ ſphæræ dicãt eſſe ſpaciũ occupatũ ab ipſa. Et hoc argm̃ de cœlo fuit vnũ ex his, q̃ poſuit Philop. cõtra Ariſt. Et re uera (vt diximus.) ſpaciũ illud, vt aliqui ponebãt, non eſt omninò improbabile. At poſtq̃ illud excluſimus, cũ Ariſt. qd mihi videaṫ proponã. Sententia authoris. Si hoc ſcdm veritatẽ examinemus, nõ eſt ſaltẽ tãta difficultas. Nam nos ponimus cœlũ empyreũ omniũ ſupremũ immobile, qd & cognouit Plato, & alij veteres, vt eſt videre apud Simpl. qui id &, aſſerit, in digreſſiõe de loco ñ lõgè à principio, vbi & ait illũ eẽ locũ, vbi Deus optimus ijs, q digni ſũt, cõicat ea quæ ſũt p ſe ſpectãda, & in hoc primũ mobile ẽ, vt ĩ loco, ipm tñ, cũ nõ moueaṫ, nõ eẽt tm̃ incõueniẽs ſi qs diceret nõ eẽ in loco: at ſcdm Ariſt. qui cęlũ primũ mobile vr̃ poſuiſſe, maior ẽ difficultas. Et ĩ vera, dico uel opi. D. Th. eſſe verã, vel nullo mõ eſſe in loco ſcdm Ariſt. vt ait Alex. & Simpli. imò hæc vr̃ eẽ doctrina Ariſt. text. 28. vbi cõtra Zenonẽ dicit, locũ primũ nõ eẽ alicubi, vt in loco, ſed vt ſanitas in ſubiecto toto; ita primus locus, qui cęlũ illud eſt. Et in hoc repræhẽdũṫ Antiqui ab Ariſt. ꝙ locũ ĩ loco volebãt collocare dicẽtes, oẽ ens eẽ ĩ loco.

Nota de cœlo Empireo ad mentem veterũ.

Vltimũ cęlũ non eſſe in loco ſecundum Ariſtotel.

Rō quæ probatur vltimum cœlū nō eſſe in loco ſecundū Ariſt.

Et ratio potiſſima pro hac ſententia Alex.& Simplic. hæc eſt Si in loco eſt, vel eſt ſecundùm ſe, vel ſecundùm aliud, vel ſecundum accidens. Secundum ſe, non, vt notum eſt. Secundum aliud, minimè, quia ſecundum aliud in loco eſt, quod ſecundum ſui partem in loco eſt, vt explicat Ariſtot. Cœlum autem non habet in loco partem vllam, niſi in potentia, vt dicit S. Thom. ſed hoc non eſt habere locum, aut certè non actu locum. Quod enim in potentia eſt, abſolutè non eſt, aut (vt dicit Themiſt.) quia eſt in ſphæra ſub ſe, & hoc iam reiectum eſt. Nec habet locum ſecundum accidens, cum non ſit in eo, quod eſt in loco per ſe; non igitur in loco eſt. Nec mireris, cum primus ſit omnium locus, quòd non ſit in loco.

Obiectio
Solutio.

Quòd ſi dicas, quomodo corpus non eſt in loco aliquo? Reſpondeo, quòd nec ipſi Philoſophi, qui dicunt eſſe in loco, dant locum, niſi per accidens; ſi ergo non miraris, quòd locum non habeat per ſe, & contentus es cum loco per accidens; profectò non debes mirari, quòd nullum locum habeat: nam dicere, quòd locum habet per accidens, magis eſt verba afferre, quàm dare in re locum aliquem: talis enim modus exiſtendi in loco ferè nullus eſt.

Vltimū cœlum quamuis non ſit in loco tamen mouetur localiter.

Attende tamen, quòd quamuis in loco non ſit, ſi tueamur opinionem Alexan.& Simpl. localiter tamen mouetur. Vt enim localiter moueatur, non oportet quòd ſit in loco, ſed quòd circa locum ſit. Eſt enim motus ad locum, & eſt motus circa locum.

Quòd ſi dicitur eſſe alicubi, id eſt, vt dicit Ariſtot. contra Zeno. quia in aliquo eſt, ſed non vt in loco, ſed vt in contento, vel alicubi dicitur eſſe, non quòd in loco ſit, ſed quod circa locum ſit, hoc mihi rationabile ſatis videtur: vel certè ſequaris D. Thom. opinionem, non eſſe per ſe in loco ſecundùm ſe totum, ſed eſſe in loco, ſecundum partes, eo modo quo explicat D. Thom. & vidimus. Et hæc de loco probabiliter ſecundum Ariſtotelem ſint ſatis.

De concordia quadā ſcitu digna, omnium opinionum de loco.
Quæſt. VIII.

Opinio cuiuſdā Neoterici concilians oēs opiniones, & oēs facile diſſoluēs difficultates de loco.

HACTENVS Ariſtotelis opinionem de loco defendimus, vt potuimus, quòd pauciores, & minores, quā cæteræ aliæ opiniones videretur pati difficultates. At verò cuiuſdam recētioris extat valdè probabilis opinio, quæ omnes quodammodo opiniones conciliat, & omnes difficultates diſſoluit, & omnes loci proprietates, & quæ de ipſo dicuntur, ſine magna difficultate tuetur: quam quidē ea de cauſa ad finem vſque volui reſeruare, quòd ſit quaſi omnium dictorum de loco epilogus quidam, & compendium: & eò quidem libentius feci, ne vllius rei, quæ vtilis eſſe poſſet, cognitionem lectori denegarem.

Hic igitur cōſtituit duplicem locum. Alterum intrinſecum rei, quòd ſit quantitatis quoddam proprium ad eam conſequens, quod vocamus ſpatium: alterum extrinſecum locum, de quo locutus eſt Ariſtoteles.

Diſtinctio loci.
Prīa. Locus alius verus, alius imaginari⁹.

Pro cuius opinionis intelligentia erit hæc notanda diſtinctio loci. Locus alius eſt verus, alius imaginarius. Imaginarius quidem eſt, vt extra Cœlum ſpatium illud imaginarium, quod ibi quiſque imaginari poteſt. Et vacuū etiam hic in Mundo, ſi eſſet, imaginarius eſſet locus, imaginarium videlicet ſpatium; poſſet etiam imaginari ſuperficies vacua.

Secunda Imaginarius loc⁹ duplex, fictus vel abſtract⁹ ex ſingularibus.

Eſt autem notatu dignum, locum, ſeù ſpatium imaginarium biſariam nos poſſe conſiderare. Vno modo, vt ſit res ficta omnino, & fingamus eſſe, quod non eſt, vt extra cœlum, vel in vacuo, vt diximus. Altero modo, in communi abſtrahendo ab hoc, vel illo ſpatio vero ſingulorū corporum ſpatium in cōmuni totius mundi, in quo modò ſunt corpora, abſtrahendo, inquàm, ab hoc, vel illo corpore, & hæc conſideratio non eſt ficta, ſed vera. Siquidem abſtrahentium non eſt mendacium, vt ait Ariſtot. Nam, vt huic corpori, hoc ſingulare, vt proprium ſpatium con-

conuenit, ita in communi corpori conuenit ſpatium in communi & ita conſideramus hoc ſpatium abſtractum in cõmuni non habito reſpectu ad ſubiecta ſingularia, ſicut Mathematicus conſiderat quantitatẽ in abſtracto. Sic ergo imaginamur illud ſpatium in communi totius mundi, tanquàm quieſcens, id eſt, abſtrahendo à motu eiuſdem, & à particularibus ſubiectis: & in communi ſimiliter in eo diſtantiam conſideramus, & ſitum in communi, & ſingularium partium eius poſitionem, omnia abſtrahendo in communi, vt Mathematicus figuras. Sed dices: quomodo omnes ſic abſtrahunt, etiam ruſtici, & imperiti, qui ſolo ſenſu iudicant?

Dubiũ.

Solutio.

Reſpondeo cauſam hanc eſſe, quia per ſenſum nõ facile cognoſcitur numeralis differentia accidentium eiuſdem ſpeciei. Vt verbi gratia, ſi modo aqua calefiat vt vnũ, & poſtea frigefacta iterum calefiat vt vnum, neſciet ſenſus iudicare, an ſit idem numero calor, qui antea, an diuerſus numero, ſolum licet ſibi videri idem, id eſt, eiuſdem gradus. Sic etiam, cum flat ventus, ſemper putat idem eſſe numero medium lumen, cum tamen ſit numero in alio, atque alio aere ſuccedente diuerſus; licèt æqualis, & ita ſimilis, vt putet ſenſus idem eſſe numero. Ita omnino accidit in ſpatio, cum videatur æquale manere ſemper, mutatis corporibus, putat eſſe idem numero, cum non ſit idem, niſi ſpecie, & æqualitate tantùm. Atq; eo magis ſic putat, quod viſus exteris quieſcentibus, & fixis, vt, verbi gratia, lateribus vaſis, vel ambitu cœli, & à latere ad latus, videt ſemper eandem diſtantiam & numero, putat idem quoque medium eſſe numero, id eſt, ſpatium. Et hinc eſt, quòd ſpatium in communi omnes ſic abſtrahunt, quia vident illa accidentia in communi remanere; nam quàmuis mutetur ſpatium hoc, tamen manet ſpatium, & æquale ſpatium.

3. Verus locus duplex intrinſecus & extrinſecus.

Verus autem locus eſt duplex. Alter intrinſecus rei ipſi; alter extrinſecus. Extrinſecus quidẽ eſt circumambiens ipſum corpus locatũ, videlicet, corpus cõtinens, aut eius ſuperficies vltima, de quo locutus eſt Ariſtoteles. Intrinſecus verò locus rei, eſt ſpatium illud ipſum, quod ipſa res verè intra ſe occupat, ſecundum ſuammet corpulentiam.

Quid eſt ſpatium intrinſecum corporis.

Hoc autem ſpatium, ſi petas, quid eſt. Reſpondetur eſſe proprium quoddã conſequens ad ipſam quantitatem, quantitatis videlicet ipſius extenſionem. Conſequitur autem hoc ſpatium tanquàm proprium quoddam ad quantitatem, ſicut ad motum conſequitur tempus. Nam vt in quantitate ſucceſſiua ſe habet tempus ad motum, illum menſurans; ita in permanente quantitate, ſe habet ſpatium illud conſequens quantitatem, ad ipſam quantitatem.

Nota. An diſtinguatur ſpatium à quantitate.

An verò ſpatium illud, ſeu extenſio diſtinguatur ab ipſa quantitate realiter, vel formaliter, vel ratione, non magnopere refert. Eadem enim eſt difficultas de tempore, an diſtinguatur realiter, vel formaliter, vel ratione ab ipſo motu. Et quod de tempore reſpectu motus dixeris; idem de hoc ſpatio, ſeu extẽſione reſpectu quantitatis dicere poteris: & quicquid illorum dixeris, vel realiter diſtingui, vel formaliter, vel ratione, probabiliter dixeris, vt in motu, & tempore.

Eſt autem hoc ſpatium vnicuiq; quantitati ſuũ proprium ſicut vnicuiq; motui ſua propria temporis ſucceſſio, & menſura propria, & particularis. Et vbicunq; ſit corpus, locum ſemper idem habebit ſuũ intrinſecum hoc numero ſpatium. Et totius mundi ſpatium commune eſt, ſicut vna eſt vniuerſalis totius temporis menſura vniuerſaliſſimi motus.

Quid ſpacium intrinſecum.

Eſſe autem hoc intrinſecum cuiuſque corporis ſpatium negari non poteſt, vt videtur; quia inuicem ſeſe mutua conſequentia inferant. Nam ſi corpus eſt, ſpatium eſt, & ſi verum ſpatium eſt, in eo corpus eſt.

Ita vt ſi extra cœlum vnus homo collocaretur, verè diceretur eſſe in ſuo loco, in ſpatio ſcilicet illo ipſo proprio ſui corporis: & ſi in vacuo medio ſimiliter collocaretur corpus ibi in medio vacuo intra ipſum corpus, verum eſſet ſpatium, quod ipſum corpus proprium occuparet, cum circumambiens intra ipſum corpus eſſet ſolum ſpatium imaginarium.

Imò verò ne intelligi quidem corpus, vel quantitas poſſe videtur ſine ſpatio, niſi redigeretur ad punctum.

Et rationes pleræque Philoponi hoc ipſum ſpatium intrinſecum, & quantitati pro-

proprium oſtendunt, ſed non ſeparatum, vt ipſe ponebat, ſed in rebus ipſis inhærẽs tanquàm proprium earum accidens.

Extrinſecus locus triplex. Proximus, remotus, remotiſſimus.

Rurſus extrinſecus locus triplex eſt. Vel proximus, & immediatus, videlicet ipſa ſuperficies concaua corporis contin ẽtis: Vel diſtans, & remotus, videlicet, corpus aliud; vel ſuperficies ad certã diſtantiam circumambiens, vt verbi gratia, cùm aliquid eſt in cubiculo, cubiculum eſt illius locus, & latera ipſa cubiculi: vel domus, inter quæ continetur. Aut etiam remotiſſimus locus eſt, quo modo Ariſtoteles omnium locum dicit eſſe cœlum, ꝙ omnia ab ipſo continentur. Et partialis eſt etiam locus extrinſecus, in quo res eſſe dicitur quandoq;, vt homines ſunt in terra, & in tecto, quòd pedibus ſolum tangunt. Et totalis locus, vt piſcis in aqua, cũ vndiq; circumambitur.

Proprietates oẽs cõſtãt, & difficultates diſſoluuntur à loco.

Ex hac ergo diſtinctione loci, & locorum diuerſitate, omnes prorſus difficultates, quæ de loco proponuntur facillimè diſſoluuntur; & quòd plus eſt, iuxta communem modum concipiendi omnium hominum, cùm de loco loquuntur, ita mens quieſcit cuiuſque.

Quædam enim proprietates loco illi intrinſeco conueniunt, videlicet ſpacio ipſi vero; quædam aliæ ſpacio, & loco imaginario, ficto, vel abſtracto; aliæ verò extrinſeco loco, nempè ſuperficies; aliæ proximo loco, vel remoto; aut remotiſſimo, aut tàm ijs, quàm illis locorum differentijs. Eadem tamen ſub aliqua diuerſitate conueniunt ſub illa, videlicet, qua differunt inter ſe: quod quidem breuiter enumeratione quadam de ſingulis oſtẽdamus.

Ex quibus etiam apparebit iſtius opinionis, quæ omnia ſic concordat, & ſaluat probabilitas. Nam quia alij conabantur vni tantùm ex dictis locis omnes loci tribuere proprietates; ideò in magnas cogebantur anguſtias aliquando.

Primæ ergo omnium proprietates loci, potiſſimæ & maximæ ſic apparent.

Prima ꝓprietas loci.

Quarum prima eſt: Ipſum corpus eſſe in loco, igitur eſt in loco non ſolum extrinſecè in ambiente, aut in loco ſecundùm extimam ſuperficiem, ſed ſecundùm ſe totum eſt in loco, & eius partes etiam internæ, ſunt in partibus loci.

Secunda.

Secunda, Sic dicitur corpus occupare locum, & occupare ſpacium, & partes corporis partes occupare ſpatij, Et ſic dicimus, hoc eſt in hac parte ſpatij, illud in altera, & partes corporis reſpondere partibus ſpatij, &c.

Tertia.

Tertia proprietas conſtat. Locum eſſe æqualem locato non maiorem, nec minorem. Nam quàmuis ſecundùm ſuperficiẽ dicatur, ſuperficiem concauam locantis eſſe æqualem vltimæ ſuperficiei locati; tamen vera æqualitas & perfecta loci (vt omnes intelligunt mente) eſt de toto ipſo corpore. Vt ſi diceremus, hoc corpus eſſe alteri æquale, quia æqualem quantitatem habent, vel æquale ſpatium occupat vterq; ſecundùm omnem dimenſionem: nam alia eſt æqualitas lineæ ad lineam, alia ſuperficiei ad ſuperficiem, alia corporis ad corpus.

Quarta.

Quarta. Locum continere locatum. Nam hoc ad ſuperficiem quàmuis commodè referri poſſit, tamen verius, & perfectius continet, quod ſecundùm totam corpulentiam continet, vt dicimus, lumen contineri in aere, & virtutem in herbis, & tempus continere omnia: & animam contineri in corpore, & formam in materia. &c.

Quinta.

Quinta proprietas ex præcipuis, quòd omne corpus ſit in loco, & quod eſt (vt videtur) eodem modo, quia locus cõuenit. Quia corpus quantum eſt, nec in loco ſolùm extrinſeco, ſed intrinſeco: nè abſolutè cogamur dicere, cœlum non eſſe in loco, vel eius locum eſſe centrum, quæ duo ſanè ſunt abſurda, & paradoxa, & preter communem ſenſum hominum; ſed non eſt in loco extrinſeco ambiente vt rectè in hoc ait Ariſtoteles, eſt tamen in loco & ſpacio intrinſeco ſibi.

Aliæ proprietates q potius cõueniũt loco extrinſeco.

At verò è contra hæ aliæ proprietates, videlicet, Locum circumſcribere, & ambire locatum: potius conueniunt externo loco, videlicet ſuperficiei corporis ambiẽtis; quàmuis de intrinſeco ſpacio dici poſſet quodammodo circumſcribere locatum in ſe exiſtentem.

Prima.

Secunda.

Item, locum non eſſe aliquid intrinſecum locato, ſed eſſe aliud à locato, quàmuis & hæc conueniat non ſolùm ſuperficiei, ſed ſpacio: nam eſt aliud etiam à locato, & à quantitate, ſi non re, ſaltèm formaliter, vel ratione.

Tertia

Tertia item, Locum non poſſe eſſe ſine aliquo locato, ſed poſſe eſſe ſine hoc, vel illo; cuius quidem proprietatis ſecunda pars ſolum extrinſeco loco ſuperficiei cõuenit, nempè, poſſe eſſe ſine hoc, vel illo locato eandem ſuperficiem. Conuenit & loco imaginario, & abſtracto, tamen prima pars non poſſe locum eſſe fine aliquo locato: verùm etiam eſt non ſolùm de ſuperficie, ſed de intrinſeco ſpacio loci cuiuſq; corporis proprio.

Quarta. Quarta. Locum verò eſſe immobilem, vix poteſt extrinſeco ſuperficiei loco conuenire, cùm etiam ipſa ſuperficies moueatur & mutetur vnà cum corpore: nec verò eadem manet numero diſtantia ad cœli latera, idemve reſpectus numero ſuperficiei, ipſa mota. Sed dicitur immobilis ſecundùm ſpeciem, vt diximus, quia videlicet illa, vel altera ſuperficies in tanta diſtãtia, & conſimili reſpectu ad mundi partes, & cœli latera ſuccedit. Et ita dicitur manere locus immobilis ſecundùm ſpeciem, abſtrahendo, inquàm, in cõmuni locum & diſtantiam, vt diximus. Hoc eodẽ prorſus modo, hoc conueniet ſpacio proprio cuiuſq; corporis: nam eo moto, aliud ſuccedit in eius locum cum conſimili reſpectu ad cœli latera, & æquali diſtantia, & erit loci proprietas in communi abſtracti, non in ſingulari. Sed prætereà, immobilẽ dici meritò alia ratione poterit, quia non poteſt ſpacium proprium cuiuſq; rei ſeparari ab ipſo corpore, vel quantitate, cuius eſt proprium.

Nota. Quàmuis hæc profectò proprietas immobilitatis loci videatur, (vt illã ſolemus concipere,) propria eſſe loci tãtum imaginarij, ſpacij videlicet imaginarij, quod imaginamur, vel extra cœlum, vel etiam intra corpora, quaſi quieſcens ſemper, & immobile (vt diximus) abſtrahendo à motu, in quo ſuccedunt alia corpora, in cuius partibus ſic imaginamur ſimilem ſemper, & eundem ſitum cum æquali diſtãtia, & reſpectu ad cœli vltimam ſuperficiem quieſcentem, ſi ſit intra cœlum, vt in illo dicto ſecundo modo loci imaginarij, id eſt, veri, ſed abſtracti à motu, & ſubiecto, & ſi ſit extra cęlum reſpectu ad alias partes ipſas eiuſdem met ſpatij imaginarij fictitij, vt in primo modo fictitij videlicet loci, & ſpatij imaginarij. Et vtroq; modo concipimus immobilitatem, vel abſtrahendo, vel in illo ficto.

Quinta. Quinta. Differentiæ etiã ſurſùm & deorſùm, antè, & retrò, conſimilibus reſpectibus, ſicut immobilitas conueniunt vel ſuperficiei, vel ſpatio vero corporũ, vel imaginario abſtracto, vel fictitio.

Sexta. Sexta. Moueri localiter ſic etiam intelligimus; id eſt, pertranſire ſpatium illud imaginarium, vel abſtractum, quod plenum eſt, vero ſpatio alicuius corporis huius, vel alterius. Aut pertranſire ſuperficiem cõcauam corporis, intra quod aliud mouetur, vel extremam ſuperficiem, ſi ſupra illam fiat motus. Sic etiam dicimus corpora moueri ad locum, id eſt, ad ſuperficiem alterius corporis continentis. Nam in deſcenſu ſemper nouã, & nouam ſuperficiem acquirunt corporis ambientis, quæ ſit terminus motus illius: ſicut etiam imaginarium illud, vel abſtractum occupat ſpatium, quod anteà alterum corpus occupabat, quod terminus etiam illius motus localis dici meritò poteſt.

Septima. Rurſum dicimus eſſe homines in platea ciuitatis, vel foro tanquàm in loco partiali; nam ex alia parte aere ambitur, & ſolis pedibus plateam contingit. Piſces aũt ſunt in aqua, vt in totali loco extrinſeco, ſed remoto. in vltima proxima aquæ ſuperficie tanquàm in proximo &c.

Denique, vt vno verbo omnia complectamur, illa poſita loci diſtinctione, intrinſeci & extrinſeci, veri, & imaginatij, fictitij, & abſtracti in communi: proximi, & remoti, partialis, & totalis, omnes difficultates diſſoluuntur, & omnes penè opiniones conciliantur, & Ariſtotelis prætereà opinio defenditur, ita vt ſit locutus de loco extrinſeco tantùm. Quòd ſi cui ſola Ariſtotelis placet opinio liberum ei eſto iudicium. Ac de hac materia ſit ſatis. Iam de vacuo, quod loco opponi videtur, quid dicat Ariſtoteles, videam.

Caput.

Caput Sextum.

Eodem autem modo exiſtimandum. Tex. L.

Tract. de vacuo. Ad Phyſicũ pertinere agere de vacuo.

POSTQVAM de loco dixit, nũc de vacuo diſſerit, ac primò ad Phyſicũ pertinere de vacuo tractare, an ſit vel non, & quomodo ſit, ſeù quid ſit, ſicut de hoc proponit. Oſtendit autem, in quo aſſimile loco. Vt eñ locus & eſſe, & nõ eſſe videbaẽ ex rõnibus oppoſitis, q̃ circa ipsũ afferebanẽ, ita & vacuũ & vẽ eſſe, & non eſſe ex his, quæ circa ipſum dicunt. Et hoc eſt, quod dicit, quòd (incredulitatem, & fidem ſimilem habet, id eſt, eſſe, & non eſſe ſimile videbitur, quãmuis (ut notat Philop.) non eodem prorſus modo. Nam locus apparenter videtur non eſſe, vacuum verò neceſſariò.

Ratio. Statim probat Phyſicum oportere de vacuo tractare. Nam vacua cum loco cõiunctionem habent. Antiqui enim locum, vacuum, plenum idem eſſe putabãt; ſubiecto quidem, ſed non ratione. Nam id, quod corporis ſuſceptiuum erat, locũ vocabant, cùm corpus aliquod actu habebat, dicebantur plenum, cùm verò corpore vacabat, dicebatur vacuum. Ratio igitur non eſt eadem, ſed in re idem ſunt.

Incipere autem oportet conſiderationem. Tex. LI.

Initiũ Ariſt. in hac diſputatione.

TRIA ſe conſideraturũ à principio proponit. Primum ea, quæ dicunt affirmãtes vacuũ. Alterum ea, quæ dicunt negãtes. Tertium ea, quæ communiter vacuo ineſſe videntur ſecundùm communem opinionem. Incipit tamen ab his, qui negant eſſe vacuum, ipſoſq; reprehendit eo, quòd probantes eſſe vacuum, non argumentati ſunt contra intentionem principalem eorum, qui poſuerunt vacuum, ſed argumentati ſunt contra id, quod illi ex alio errore dixerunt, & iſte fuit Anaxagoras. Aduerte, quòd qui vacuum ponunt dicunt eſſe ipſum quoddam ſpacium diſtinctũ à corporibus ſenſibilibus, in quo nullum eſt corpus ſenſibile.

Q̃ malè impugnarunt vacuũ. qui illud negarunt.

Iſtorum quidam habebant alium errorẽ, nihil eſſe niſi corpus ſenſibile, cũq; aliquod vas experirent, in quo ſolũ eſſet aer, putantes aerẽ nihil eſſe, dicebãt vacuum. Qui benè erat impugnaturus ſententiam, oportebat probare nullum eſſe tale ſpacium, nõ aũt occupare ſe in probãdo aerẽ eſſe corpus: hoc enim non eſt intentum impugnare, at Anaxagoras hoc fecit.

Error quorũdã ponẽtiũ vacuũ, putantiũ aerem non eẽ corp.

Impugnabat vacuum, probando aerẽ eſſe corpus. Probabat autem duplici experimento. Alterum eſt, quòd vtres pleni aere, ligato ore, fortiter reſiſtunt ponderi, & non comprimentur partes, ſicut cùm os apertum eſt: igitur aer aliquid eſt. Alterum ex clepſydra, quæ ſi eius orificium ſuperius claudaẽ cùm plena eſt aere, nõ recipit ipſam aquã, ſi verò aperiatur, ingreditur aqua; aer igitur reſiſtẽs aliquid eſt.

Quibus rõnibus cõtra alij, vt impugnarent vacuum, pbabant aerẽ eſſe corpus.

Aeſtimantes aũt omne. Tex. LII.

PONIT id, quod errantes Philoſophi dixerunt, non autem ex intento, nempè credebãt nihil eſſe, niſi ſenſibile corpus, ob id putabant aerem non eſſe, cum non ſentiretur, ac contra illum talem locum vacuum non eſſe.

Cauſa erroris illorum veterum.

Statim ponit quid oportebat eos probare contra ponentes vacuum. Nempè, nullum eſſe ſpacium inter duo corpora, diſtinctum à corporibus, quod ſpacium diuidat corpora, & ſeiungat, ne continuẽtur, vt putabant Democri. & Leucip. ſiuẽ ſpacium ſit ſeparabile, id eſt, ſiuẽ actu nõ habeat corpus, ſiuẽ habeat. Et vlterius, q nec extra cœlum aliquod ſit continuum ſpacium. Deniq; abſolutẽ debebant probare nullum eſſe corporum interuallum diſtinctum à corporibus, & non debuerunt ſiſtere in probando aerẽ eſſe corpus.

Qua via & modo debeat Impugnare vacuum.

Hi igitur non ſecundum portas. Tex. LIII.

CONcludit, hos ſic impugnantes non occurrere problemati ſecundùm portas, ideſt nõ directè, & ad intentum procedere. Qui verò vacuum ponunt, & affirmant, magis directè procedunt: probant enim, quod intendunt directè.

Nota qd ſit puerbium, ad portas occurrere.

Sunt autem horum quinq; argumenta,

Quinque argumenta eorũ, q vacuũ deſtruebant.

ta, quorum vnum eſt ex motu locali, ſiuè ſit augmentatio, ſiuè latio. Cùm enim motus ſit, quod mouetur, vel recipitur in aliquo pleno, vel recipitur in aliquo vacuo. Si in vacuo recipitur, habetur intentum. Si verò recipiatur in pleno ita, vt penetretur cum corpore, ſequitur, quòd corpus minimum recipiet adæquatè maximum; quod falſum eſt. Patet ſequela. Demus, quòd plenum pedale recipiat corpus pedale adæquatè; tunc qua ratione primum plenum ſe penetrauit cum hoc corpore, vtrumque ſe iterum penetrabit cum altero pedali adæquatè, & iterum cum alio, cum non ſit differentia vnius pleni, & alterius; tunc primum ſpacium pedale continet adæquatè tria, aut plura corpora pedalia; ergo continebit vnum corpus tripedale adæquatè, quia ſi partes continet, continebit totum. Hoc autem falſum eſt; nam licèt vnum corpus cum alio penetretur, tamen maius cum minore non adæquabitur.

Meliſſus igitur & oſtendit.

Tex. LIIII.

Confirmatio ex Meliſſo.

CONFIRMAT motum recipi in vacuo ex Meliſſo: ob id enim Meliſſus negabat mũdum eſſe mobilem: quia ſi moueretur, oportebat dare vacuum, quod ipſe dicebat non eſſe; quare immobile vniuerſum poſuit, tanquàm conſequens, ſi ex motu ſit vacuum: at cùm re vera motus ſit: dandum igitur vacuum eſt, & Meliſſus daret, ſi motum poneret.

Vno igitur modo demonſtrant.

Tex. LV.

Secundũ ab experientia.

HOc vnum eſſe horum argumentum dicit. Alterum eſt ex quadam experientia: experimur enim, quòd ſi dolium ſit vini plenum, & vinum totum in vtres infundatur; tunc in eodem dolio erunt ſimul vtres, & vinum; hoc autem non aliunde prouenire videtur, niſi quia datur vacuum intra vini partes, & poſtea comprimitur illud vacuum in vtribus, & minorem occupat locum ipſum vinum: eſt igitur vacuum: de qua experientia inferius.

Amplius autem argumentatio.

Tertium ex augmẽtatione.

TErtium argumentum eſt ex viuentium augmentatione. Quod enim augetur, eſt quia in ſe recipit cibum, & alimentum, quod quidem corpus eſt: tunc illud augumentum non poteſt recipi cum corpore, & pleno: aliter eſſet penetratio: recipitur ergo in vacuo, & ita vacuum erit.

Teſtimonium autem & illud.

Tex. LVI.

Quartũ.

QVartum argumentum ponit etiam ex experimento ductum. Vas enim plenum cinere, tantum aquæ capit, & plus cum ipſo ſimul cinere, quantum capiebat cum ſine cinere; hoc igitur non poſſe videtur fieri, niſi intra corpora detur vacuum, ratione cuius ipſa comprimantur corpora.

Vltimũ argm̃.

Vltimum argm̃ facit ex Pythagoræis. Hi enim dicebant cauſam, quare corpora, quæ conſequenter ſe habent, & vnum eſt poſt aliud, non confunduntur inter ſe, & ſit vna maſſa: eam eſſe, quia inter corpus, & corpus mediat vacuum; & hoc ẽt in numeris ponebant. Vnum enim cum alio nõ confunditur propter intermediũ vacuũ: & hoc vacuũ dicebat ingredi ad iſta ſenſibilia per cœlum ex illo magno vacuo, quod eſt extra cœlum, & eſt velut ſpiratio quædam.

Vbi nota, ꝙ vacuum aliquando eſt minus, aliquando eſt maius. Et ſicut corpus animalis dilatatur, cùm recipit ſpiritũ: cõtrahitur, cùm emittit; ita cùm multũ vacuũ ſit intra cœlum, velut ſpirando recipitur ab illo vacuo, quod eſt extra cœlũ: emittitur verò cùm contrahũtur corpora hæc. ſic iſti imaginabantur.

Eſt igitur argm̃ hoc ſumptum à diuiſione, & corporum inter ſe ſeparatione, & diſterminatione, quod non videtur eſſe aliter poſſe, niſi vacuum inter ipſa ſit corpora.

Caput Septimum.

Ex quibus igitur alii quidem dicunt. Tex. LVII.

Quid ſit vacuum ſm Antiquorum opinionẽ & cur ſic definierunt.

CONCLVDIT hoc eſſe & ea, quæ dicunt negantes vacuum, & ea, quæ dicunt affirmantes. Ad determinandum tamen, quid circa hoc dicere oporteat, definitionem nominis accipit. Deſcribebant autem ſic. Vacuum eſt locus, vbi nihil eſt. Ariſt. autem vult reddere rationem harum duarum particularũ. Primò quare, vbi nihil eſt, dicitur. Cauſa, inquit, ratione, & ſyllogiſmo nota eſt. Hi enim omne ens corpus eſſe putabant, & non corpus, & nihil idem. Vndè ſi vacuum eſt, vbi nõ eſt corpus, profectò vacuum eſt, vbi nihil eſt; perindeq́; eſt dicere, vbi nihil eſt, ac, vbi corpus non eſt.

Deſcriptio Vacui Antiquorum.

Vlterius, Putabant corpus omne, aut eſſe graue, aut leue, quæ corpora ſunt tãgibilia. Vndè ſillogiſmo etiam ſequitur, vacuum eſſe, vbi non eſt graue, nec leue. Declaratũ ergo eſt, quid p. nihil, intelligat.

Declarat deinde quare dicatur, locus. Et dicit, q̃ niſi ita dicatur, punctum erit vacuum, quia in eo eſt nec corpus graue, aut leue; benè igitur additur illa particula, locus.

Nota. Nec exiſtimes, q̃ hic reprehendit Antiquos, quaſi ex ipſorum deſcriptione ſequatur, punctum eſſe vacuum, quod alij interpretes putant, & ſanè abſque ratione. Nam & ipſi Antiqui deſcribentes dicebãt, locum eſſe vacuum, vt patet ex deſcriptione poſita (locus, vbi nihil eſt) Sed ſolùm in his verbis Ariſt. declarat partes deſcriptionis, & reddit cauſam, vt notũ ſatis eſt.

Attamen videtur dici vacuum. Tex. LVIII.

Alia Vacui deſcriptio.

VERBA hæc ſunt inferentis ex dictis vnam vacui deſcriptionem, puta, Vacuum eſſe non plenum corporis tangibilis, ſeu corporis grauis, aut leuis, quod idem eſt. Et quia definitio vacui nondum eſt finita, colligit duas has particulas, vt addat aliam.

Dubium

Et ita dubitat. Si vacuum eſt non plenum corporis tangibilis, ſi in tali loco eſſet color, ſonus, aut alterius ſenſus ſenſibile, an eſſet vacuum.

ſolutio.

Reſpondet cum diſtinctione, q̃ ſi illud eſſet adhuc ſuſceptiuum corporis tangibilis, eſſet vacuum, ſin autem, minimè. Ac ſi dixiſſet, integra deſcriptio vacui eſt. Vacuum eſt locus carens corpore tangibile, aptus recipere tale corpus. Et iſta eſt expoſitio horum textuum, quæ notãda eſt.

Nota. Completa Vacui definitio

Dubium. ſolutio ex Themiſt.

Dices, quid per calorem intelligit? Reſpondeo cum Themiſt. & Philop. omiſſis aliis, quæ dicuntur hic, q̃ non intelligit purum accidens, ſed corpus non graue, nec leue, ſed habens aliud accidens ſenſibile, quale cœlum eſt, & tunc ſpatium cœli non eſt vacuum, licèt ibi non ſit graue, aut leue; ob id tertia particula additur in deſcriptione.

Alio autem modo. Tex. LIX.

Tertia vacui definitio.

DEſcriptionem vacui vniuerſaliorem aliorum ponit, puta, In quo nulla eſt corporea ſubſtantia: reprehendit id, quod aliqui circa hoc dicebant: Nempè, materiam eſſe vacuum, cùm non ſit vlla ſubſtantia corporea. Iſti autem non rectè dicebant. Nam cùm vacuum locum eſſe ponerent, tale debet eſſe vacuum, vt ab eo poſſit res ſeparari ſicut à loco; at non poteſt res ſine ſua conſiſtere materia. Vt ergo materia non eſt locus, ſit nec vacuum.

Materia non eſt vacuum.

Quoniam autem de loco. Tex. LX.

Explicat Ariſt. q̃d ſentiat de vacui exiſtẽtia, vidèlicet ñ eſſe vacuum. Primò.

QVid de vacui exiſtentia ipſe Ariſto. ſentiat, proponit, dicitq́;, quòd de vacuo ſit dicendum, patere per id, quod de loco dictũ eſt. Nam ſi vacuum eſſet, locus eſſet corpore priuatus: at locum dictum eſt eſſe ſuperficiem continentis ſolam, non ſpatium aliquod à corporibus diſtinctũ; hinc colligit nõ eſſe vacuũ. Nã hi, q̃ ponũt ipſum, tale ponũt quale impugnatũ eſt ſuperius, puta, ſpatium præter corpora, quæ in eo ſunt.

Quapropter

Quapropter vacuum videtur aliquid eſſe. Tex. LXI.

Secundò

OStendit vacuum ob id conſtitui, vt ſit locus. Nam non eſt alia ratio, nec finis, aut vtilitas, in quam vacuum eſſe videatur, niſi vt ſit locus. Et vlterius, eadem ratióne probatur; & locus, & vacuum. Vt enim locus probatur quid aliud à corporibus ſuccedentibus permotum diuerſorum in eódem loco ſuccedentium: Ita ſimiliter probatur vacuum diſtinctum eſſe ſpacium à corporũ ſpaciis; gratia enim motus, locus ponitur ab aliquibus; & gratia eiuſdem motus ponitur vacuum ab aliis. Itaq; non eſt differentia loci, & vacui apud hos: quod enim idem vocant vacuum, & conſtituunt, alij locũ faciunt. Si ergo locus talis non eſt, vt hi ponunt: nec igitur vacuum erit, cùm non differant inter ſe iſta.

Nulla autem neceſſitas eſt. Tex. LXII.

Soluit rõnes propoſitas ꝓ vacuo.

RAtiones propoſitas pro vacuó incipit diluere, ac dicit, non oportere vacuum eſſe propter motum. De motu enim alterationis id notum eſt: nam poteſt in pleno eſſe alteratio ſecundùm qualitates. Vndè raprehendendus eſt Meliſſus, qui ne daret vacuum, negauit omninò motum: cùm tamen vacuum non ſit neceſſarium ad alterationis motum.

Ad primum.

Oſtendit etiam, ꝙ nec ad motum localem ſit neceſſarium vacuum. Nam corpus cùm mouetur, non quidem in pleno, nec in vacuo recipitur, ſed locum acquirit per id, quod cedit illi corpus aliquod. v.g. cũ piſcis mouetur per aquam, non recipitur in aqua penetratiuè, nec in vacuo aliquo, ſed illi cedit aqua: quia tantũ ſeparatur, quantũ corpus ipſum eſt, ſed eſt in aqua.

Nota primò.

Aduertendũ eſt aũt, ꝙ rõnes iſtę probabãt eſſe vacuũ ſine aliquo corpe, & iuxta id ſolõnes ſũt, nõ eẽ neceſſariũ tale vacuũ.

Nota ſecundò.

Vocat verò Ariſto. reuolutiones continuorum in humidis: quia cùm lapis, vel aliud corpus aquis immititur, aqua circulos quoſdam facit, vt notum eſt. Alij aliter hoc exponũt, ſed ita dicit, & bñ S. Th,

Contingit autem & denſari. Tex. LXIII.

Ad ſecundum.

SOLVIT argumentum ſecũdum de vtribus, de qua tamen re fusè agit in 25. Sect. Probl. 8. de quo ẽt vide Vicear. hic. qui ait, ſe id eſſe expertum, & dicit, ꝙ non eſt opus dare vacuum ad iſtam corporum conſtrictionem, ſed quòd aliæ partes, quæ ſubtiles erant in corporibus illis extrahantur, vt vinum habet quoſdam poros ſubtiliori aere plenos: aut aqua ipſa habet etiam partes aeris in ſe, cùm conſtringitur in vtribus, extrahitur aer. Sicut ſpongia cõſtringitur, & minus occupat ſpacium, nõ propter vacuum, quod ſit in ea, ſed propter aquæ, quam habebat, expulſionem.

Ad tertiũ

Reſpondet etiam ad tertium argumentum de augmento. Et primò reprehendit ipſum argumentum, quod procedit de augmento per ſuſceptionem alimenti, ac ſi non contingeret aliter res augeri, & maiores fieri. Dicitq; etiam per alterationem, & corruptionem fieri accretionem, vt patet, cùm ex aqua fit aer: tunc enim aer maior fit; & nõ ſuſceptione alimenti. Similiter cùm ex aere fit ignis.

Nota.

Non autem intelligas hic de vero augmento fieri ſermonem: hoc enim ſolùm ineſt viuentibus: ſed de accretione quacunque, qua corpus maius fit, quàm antè erat.

Omninò autem de augmẽtatione.

Retorqt Ariſt. in aduerſarios argũ de augmẽtatione, & cinere.

ARgumentum igitur de augmẽtatione, & de cinere iterum retorquet in illos, & ipſos ſuis argumentis conuincit; & quatuor abſurda ponit, ad quorum aliquod neceſſe eſt eos reduci, qui propter augmẽtum viuentium ponunt vacuum.

Primũ inconueniens. Secundũ. Tertium. Quartũ.

Inconuenientia ſunt hæc. Primum, quòd non quælibet pars viuentis augeretur; quod falſum eſt. Alterum, quòd alimentum non eſſet corpus. Tertium, quòd duo corpora ſe penetrarent. Quartum, quòd totum corpus viuentis eſſet vacuum.

Quo autem modo reducantur ad vnũ ex his, ſic attẽde. Si, vt augeatur viuẽs per

alimentum, requiritur vacuum, cum quęlibet pars quantumcunq; minima corpori augeatur, profectò totum corpus erit vacuum: quòd ſi nege, quamlibet partē augeri, incides in primū abſurdum: ſi verò concedas augeri, aut dabis vacuum totum: aut ſi non, alimentum, quod corpus eſt, penetrabitur cum corpore, aut alimētum non erit corpus. Vide quàm ſubtiliter totum ſit argumentum contra eoſdem.

Ad experientiam de cinere

Idem dicit de cinere. Cùm enim cinis aquam recipit, totus cinis eſt madefactus, vt patet: quòd ſi vt reciperet aquam, opus erat vacuo; totus cinis eſſet vacuus; aut non totus cinis reciperet aquam, aut aqua non eſſet corpus, aut ſi eſſet, penetratio eſſet. Vndè concludit; quòd per vacuum volebant iſti ſoluere difficultatem communem de augmento; quomodo ſit ſine penetratione. Et re vera nihil ſoluerunt, nec intentum demonſtrarunt.

Ariſtoteles autem nihil de augmento dicit, quia id erat admodum arduum, & ſatis erat pro præſenti oſtēdere rationem non concludere.

Nota.

Circa literam aduertendum, eſſe ordinem mutandum, vt illud verbum (aut totum) cum verbis ſequentibus, quibus abſurdum illud quartum continetur, legas ante verbum illud (dubitationem) & ſic eſt ſenſus clariſſimus, & facilis.

Nota primò circa explicationē textus.

Aduertendum prætereà circa illud de cinere, quòd Ariſt. Proble. ſect. 25. q. 8. id quæſiuit. Eſt autem ſolutio: quòd cinis habet poros, qui repleti ſunt aere: non enim eſt admodum compreſſus, quin aeris in ſe partes admittat, & aer expellitur ab his partibus ratione aquę. Aqua etiam euaporatur ex parte. Vndè ex euaporatione aquæ, & aeris expulſione, & cineris cōpreſſione, ratione aquæ, euenit, vt duo ſimul recipiantur, & capax ſit ipſum vas.

Secundū notandū circa illū cineris argumentum.

Aduertendum tertiò circa augmentū, quàmuis non ſit præſentis loci id tractare, quòd in quolibet membro noſtri corporis ſunt pori, & vacuitates plenæ ſpiritu ſubtili, aut humore aliquo. Sanguis autem, qui alimentum eſt proximum, in minutiſſimas diuiditur partes, atq; cedente ſpiritu, vel illo, quod partim occupabat, coniungitur cum particula noſtri corporis ſolida per iuxtapoſitionem: & illa particula alterat ſanguinem, & conuertit in ſe; ſi fuerit caro, conuertit ſanguinem in carnem: ſi os in os; ſi neruus in neruum, & ſimilis in ſimilem: & tunc, præter illā mutationem, qua ſanguis in partem viuēris conuertitur, quæ dicitur nutritio, ipſa pars, & membrum acquirit maiorem quātitatem aliquando; & talis eſt augmentatio. Vndè fit augmentum abſq; vacuo per receptionem alimenti in poros, recedentibus iis, quæ occupabant poros; & per appoſitionem alimēti ad partes ſolidas, quæ poros continent; & ſic nulla eſt penetratio. Et hoc ſufficiat de hac materia augmētationis: difficillima enim eſt, & alterius loci.

Tertium notandū circa argumentū augmētationis viuentium

Caput Octauum.

Quòd igitur ea, ex quibus. Tex. LXIIII.

INcipit multis argumentis contendere, non eſſe ſic vacuum, vt iſti ponunt, puta, ſeparatum ab omni corpore, & in quo nullum actu ſit corpus; de hoc enim vacuo modò diſputat.

Probatur non dari vacuum.

Eſt autem primum argumentum, quo probat vacuum non eſſe cauſam efficientem motus, vt Philop. exponit; nec antiqui hoc ponebant, ſed tantùm dicebant eſſe vacuum propter motum; tamen ex doctrinæ abundantia id Ariſto. probat, vt vniuerſaliter vacuum extirpet. Ratio eſt; Motus naturales determinati ſunt, & à cauſis determinatis procedunt, puta, grauitate, aut leuitate: at vacuum cùm nihil ſit, indifferens eſt ad vnum, & ad alterum: non ergo vacuum efficiens eſt motus naturalis. Si igitur non eſt motus cauſa, nullius eſt cauſa; & ita nō erit cauſa efficiens.

Primum argm.

Amplius ſi eſt aliquid. Tex. LXV.

SEcundum facit argumentum, quo probat, vt dicit Philop. nec eſſe cauſam finalem motus. Nam ſi demus vacuum ſpacium, & ponamus mobile in vacuo; re vera, nō erit ratio maior, quare ad hoc, quàm ad illum ſpacium moueatur, cùm totum ſit

Secundū

eiuſdem

eiuſdem rationis: & ſic nihil propter ipſum mouebitur: imò ſequitur, quòd manebit potius. Et adhuc non videtur, cur debeat magis manere hîc, quàm alibi, cũ in vacuo non ſit differentia vlla. Eandem rationem applicat loco ſurſum, & deorſum. Cùm enim hi, qui vacuum ponũt, locum eſſe dicãt, ipſum ſurſum, aut deorſum debent diſtinguere; hæc autem differentia in vacuo non videtur quomodo aſsignari poſſit, cùm vacuum vniforme ſit.

Et quonam modo inerit.

Tertium. TERTIVM facit argumentũ, ſi vacuum eſſet locus (Nam poſſet quis dicere, quòd vacuum non eſt cauſa, ſed eſſe id, in quo recipiatur corpus motum, vt in loco). Argumentatur. Si in vacuo eſt aliquod corpus, tum in ipſo erit, vt in toto quodam permanente, id eſt, penetrabitur cum ipſo quieſcente: hoc enim eſt eſſe in toto permanente. Hoc autem eſſe non poteſt, quia pars exiſtens in toto, haberet locum per ſe, & in actu: quod falſum eſt. Non enim pars, & totum eodem modo locum habent. Quo autem pacto id fiat, diximus iam ſuperius: nam ambiretur pars vndiq; ab illo ſpacio penetrante, & locum actu haberet. Colligit, quòd cùm vacuum locus eſſe non poſſit, non erit, cùm ſi eſſet, futurum eſſet locus corporum.

Accidit autem dicentibus. Tex. LXVI.

Quartũ argũ. QVartum facit argumentum. Si vacuum eſſet, res vndique vacuo circumuallata quieſceret, cùm æqualiter ſe haberet, omni ex parte. Patet. Nam ob id terrã hi immobilem dicunt, quia ſimiliter ſe habet, id eſt, æqualiter diſtat ab vniuerſis cœli partibus, cùm ſit centrum: nec magis eſt, cur huc, quàm illuc moueatur. Similiter ſe haberet corpus in vacuo conſtitutum: vndè iſtis Philoſophis, qui vacuum propter motum ponunt, oppoſitum euenit: vacuum enim ponentes, motum auferũt.

Primum igitur, quoniam omnis motus. Tex. LXVII.

Quintũ argũ. QVintũ facit argumẽtũ, & intendit probare, ꝙ ſi eſſet vacuum, nullus eſſet motus. Supponit tamen vnum. Duplicem eſſe motum, alterum violentum, alterum naturalem. Violentus eſt contra naturam, & inclinationem rei, vt cùm motus lapidis fit ſurſum, aut ignis deorſum. Naturalis eſt ſecũdùm rei naturam, vt motus leuium ſurſum, grauium deorſum. Inter hos duos motus, is qui ſecũdùm naturam eſt, prior eſt, quàm is, qui contra naturam rei eſt. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi non eſſet motus naturalis, nõ eſſet violentus: & qui aufert naturalem, aufert oẽm motũ, quia aufert naturalẽ, & violentum: non eñ eſt motus alius, præter hos. Probat hoc ſuppoſito, ꝙ qui ponit vacuum, omnem motum auferat, quia aufert naturalem: & qui hunc aufert, ex ſuppoſito, aufert omnem.

At verò natura quidem quõ erit.

Si vacuũ, & infinitũ ponerent, nullus eſſet locus naturalis. ARgumẽtũ igitur hoc eſt, quo probatur non eſſe motũ vllũ naturalẽ ſuppoſito vacuo, & ſuppoſito infinito, quale iſti ponũt. Motus naturales differũt per ſurſum, & deorſum: at in infinito nõ eſt ſurſum, aut deorſum, vt in lib. 3. dictum eſt.

Præterea. In vacuo, cùm nihil ſit, & priuatio quædam, non ſunt differentiæ vllæ, ſicut nec ipſius nihili: ergo vacuo, & infinito poſito, nullus eſt naturalis motus. Cùm verò motus naturales differentias habeant, vacuum non eſt profectò.

Eſt etiam aduertendum, quòd de ſolo vacuo etiam procedit ratio, & de ſolo etiã infinito per ſe. Litera facilis eſt.

Amplius nunc quidem mouentur. Tex. LXVIII.

Sextum argũ. SEXTVM argumentum facit de motu proiectorum, vt cùm lapis, aut ſagitta ſurſum mittuntur. Dubium enim eſſe poteſt in tali motu: cùm lapis eſt in medio

motu ſeparatus à proijciente, à quo feratur, & ſuſtineatur, quo minus redeat deorſum, imò maiori impetu fertur, quàm cum deorſum venit.

Huius redduntur duæ cauſæ. Altera eſt quorundam Philoſophorum, qui dicebant aerem ſuccedere in ſpacio, quod poſt ſe relinquit ſagitta, ne detur vacuū, & ex citiſſimo concurſu aeris ſagittā percuti, & vlterius mitti, & ſic conſequenter: & hoc eſt quod dicit, ferri per antiperiſtaſim, quod vertit Boet. contrarij circumobſiſtentiam.

Nota. De motu proiectorū à quo fiat.

Altera cauſa erat aliorum, ob id ferri, quia aer primò à proijciēte percuſſus, ſecum fert ſagittam, alias partes aeris diuidens ſuo impetu, nec ſinit ſagittam deorſum tendere. Hoc modo exponit Themiſt. Quidquid ſit, ſiuè hoc, ſiuè illud, quod poſtea lib. 8. examinabitur, ad motum proiectorum, aliquod corpus in ſpacio eſt neceſſarium; in vacuo autem nihil eſt. igitur per vacuum nō fiet motus.

Amplius nullus vtique poterit. Tex. LXIX.

Septimū argumētum. Si vacuū eſſet, nec eſſet motus nec quies naturalis.

SEptimum argumentum facit, & eſt attendendum, quo probat, nec eſſe motum naturalem, nec quietem naturalem. Si vacuum eſt, tunc cum non ſint differentiæ vacui, non magis res in vna parte, quàm in alia ſiſtet, & ita mouebitur in infinitum, quod eſt contra rationem motus naturalis. Si verò quieſcet alicubi, non poteſt alia ratione id fieri, niſi quia ei opponitur corpus fortius impediens ipſius motum; ſicut cœlum opponitur igni, ne tranſeat ad vlterius vacuū. Quod ſi ita eſt, iam quies non naturalis, ſed violenta eſt, cum non ſit quies in illo vacuo, niſi ob impedimentum.

Amplius autem nunc quidem. Tex. LXX.

Octauū argumētum. Si vacuū eſſet, mouere tur corpus nō magis in vnam partē, q̄ in aliam.

OCtauum facit argumentum: Ob id vacuum ponitur ad motum, vt cedat corpori moto: ſed vacuum omni ex parte cedit: ergo, re vera, corpus non magis ex hac, quàm illa parte mouebitur; imò in omnem partem feretur; quod eſt impoſſibile, niſi in omnes ſuas diuidatur partes: quod etiam eſt impoſſibile. Et hoc argumentum magis probat de eo, quod naturaliter mouetur.

Amplius autem & ex his. Tex. LXXI.

Nonū argumētū. Si vacuū eſſet, motus localis eſſet in inſtanti.

NOnum facit argumentum, & eſt admodum conſiderandum. Huiuſmodi eſt breuiter. Si motus localis eſſet per vacuum, eſſet in inſtanti. Cōſequens eſt falſum, cum motus ſecundùm locum ſit ſucceſſiuus: igitur nec poteſt eſſe per vacuum.

Vis rōnis Ariſt.

Sequela ſic probatur. Si mouetur aliquod mobile per ſpacium aliquod in aliquo tempore, & iterum idem mobile per aliud æquale ſpaciū mouetur aliquo tempore, quanto minus reſiſtit ſpaciū vnum, quàm alterum, tāto minori tempore mobile mouebitur per illud. Vt ſi per aquam mouetur in hora, & aer eſt in duplo ſubtilior aqua, & minus reſiſtens, idem ſpacium aeris tranſibit in media hora; & ſi adhuc minus reſiſtit, in minori tempore. Sed vacuum nihil reſiſtit: ergo non tempore motus fiet per vacuum. Patet, quia quanta eſt proportio ſpacij reſiſtentiæ ad ſpacij alterius reſiſtentiam, tanta eſt proportio temporum, quibus motus per ſpacia peraguntur: Sed plenum ad vacuum nullam habet reſiſtentiæ proportionem, cum nihil reſiſtat: ergo nec tempus habebit proportionē. Debet igitur in non tempore motus per vacuū fieri: ſi enim tempore fieret, eſſet iam aliqua proportio: nā tempus quantumcunque minimum proportionem habet ad tempus quantūcunque maximum. Notanda eſt ratio.

Explicatio text.

Ad literam autē deſcendamus. Proponit igitur primò duplici ex cauſa vnum motum eſſe altero velociorem, aut tardiorem. Vno modo, cum idem eſt ſpacium, tamen mobilia diuerſa ſunt, vnum altero fortius, quia aut grauius, aut leuius: & tunc fortius mouetur citius; velocitas hæc ex mobilis virtute prouenit.

Duplici cā vnus motus ē velocior altero.

Altera

Altera cauſa eſt, quæ ad præſens facit. Cum mobile eſt idem, ſpacia verò æqualia quidem, ſed diuerſa, quia alterum magis, alterum minus reſiſtit; & tunc citius fit motus per ſpacium minus reſiſtens, vt in qua proportione ſunt reſiſtentiæ, ſint & tempora, quibus motus peraguntur.

Quæ ſpacia magis reſiſtãt, quæ minus.

Explicat autem, quæ ſpacia magis reſiſtant. Hæc ſunt duo. Cùm eiuſdem quidem rationis ſunt, id magis reſiſtit, quod mouetur contra mobile, vt cum aer, vel aqua contra mobile mouetur. Vlterius cum diuerſæ rationis ſunt, & manent, ac quieta ſunt, tunc quod ſubtilius eſt, & facilius diuiditur, minus reſiſtit; ſemper tamen reſiſtentia eſt quocunque modo.

Id autem, in quo eſt A, mouebitur per B.

Exẽplis explicatur ratio ſuppoſita.

SVppoſito fundamento, argumẽtum ponit vtendo exemplis. Et nota literam; quòd idem eſt dicere, in quo eſt A, & in quo eſt B, & reliqua, ac dicere ipſum A, aut ipſum B. Argumentum eſt. Sit A, mobile, quod moueatur per ſpacium B, quod ſit aqua, in tempore C, puta hora; & idem mobile A, moueatur per ſpacium D, quod ſit aer ſubtilior aqua, in tempore E, ſuppoſito tamẽ, quòd ſpacium vtrumq; ſit æquè longum; Tunc quãto ſubtilior eſt aer, quàm aqua, tanto minus tempus erit E, quàm C, vt ſi in duplo ſubtilior, tempus erit in duplo minus, vt ſi illud erat hora, hoc erit media: & ſic conſequenter, quanto minus reſiſtit, & quanta eſt propoſitio reſiſtentiæ ſpaciorum, tanta eſt proportio temporũ. Et hæc eſt maior propoſitio argumenti cum ſua probatione, & declaratione.

Addit minorem. Sed vacuum nullam habet proportionem cum ſpacio pleno, ſicut Nihil cum ente proportionẽ non habet, & Nihil cum numero: ergo nec tempora habebunt vllam proportionem; & ſic oportet, quòd ſit non tempus, in quo mouetur per vacuum: ſi enim eſſet tempus, eſſet iam proportio vlla: in inſtanti ergo fit motus.

Si enim quatuor excedunt tria vno.

Ad nihil nõ eſt proportio.

OStendit, quòd ad nihil, non ſit proportio: & ratio hæc eſt. Vt ſit proportio ad aliquid, debet includi ab alio, & vltra id, aliquid vlterius. V. g. proportio eſt vnius ad quatuor; nã quatuor includunt vnum, & vlterius, tria. Similiter quatuor ad duo eſt proportio, quia includunt duo, & vlterius alia duo. Quatuor ad tria eſt etiam proportio, quia tria, & vnum claudunt: at quatuor nullam habet proportionem ad nihil: nec linea ad punctum, cum non ſit punctũ vlla lineæ pars. Cum igitur vacuum nullam habeat reſiſtentiam, in nulla erit proportione ad plenum: quia non reſiſtentia non eſt in proportione ad reſiſtentiam: ita ergo erit in tempore, erit nulla proportio, quod nõ eſſet, niſi vnum eſſet non tempus, & inſtans, in quo oporteret motum fieri per vacuum.

Sed ſi per ſubtiliſſimum in tanto tempore. Tex. LXXII.

Decimũ Argu. ſi motus fieret p vacuum æquè velociter moueretur aliquod corpus p plenum & vacuu.

DEcimum facit argumentum, quo probat, ſi motus fieret p vacuum, quòd æquè velociter mobile aliquod moueretur p plenum, ac per vacuum; quod impoſſibile apparet.

Sequela probatur. Demus tempus, in quo mouetur per vacuum (cum in inſtãti non ſit motus,) & ſit horæ pars quarta: demus etiã, quòd moueatur per aliquod plenum, per vnam horam: tunc; dum mobile per vacuum mouetur, puta, per quartam horæ, mobile per plenũ tranſiuit aliquam pleni partem: igitur in eodem tempore tranſitur plenum, & vacuum.

At quia poſſes dicere, non eſt tantũ plenum, quantum eſt vacuum; ſi vtrumque eſſet æquale, non poſſet id fieri; tunc procedit vlterius argumentum: Demus ſpacium aliquod æquale vacuo, & demus illud, quod per horam peragitur. tunc ſubtilius fiat duplo illud, peraget per mediã horam: fiat vlterius quadruplo ſubtilius,

ſiue

ſine dubio peragetur per quartam horæ, in quo etiam tempore vacuum peractum eſt; ergo in eodem tempore æquale ſpacium plenum vnum, alterum vacuum per agentur. Hæc eſt ratio.

Explicatio text. Litera perpendenda; nam verba priora potius ad rationem præcedentem referenda videntur, vt notat Alex. Ponit propoſitum argumenti. Demus vnum ſpacium vacuum, ſit F. æquale ſpacijs illis plenis ſuperioribus. D, & B, ſi tale ſpacium in tẽpore tranſitur ſit G, hoc quidem tempus, quàmuis minus ſit, quàm E, in quo plenum tranſitur, ſaltem aliquam habebit proportionem: quòd ſi aliquã habet proportionem; ſequitur, quod A, mobile tranſibit illo tempore, quo vacuum tranſitur, aliquam ſaltem partem ipſius D, pleni, & ſit K. Iam colligitur, quòd illud plenum æquali tempore cum vacuo peragetur; ex quo ſequitur plenum, & vacuum æquali in tempore pertranſiri, quàmuis æqualia non ſint ſpacia.

Tranſibit autem ſi etiam ſit quippiam.

Vlterius probat, quòd æquale ſpacium plenum, & vacuum æquali tempore tranſibit: & quæris, quòd poſito pleno illo quod tempore maiori tranſitur, quàm vacuum, quod plenum erat D, & tempus ipſius E, ſit aliud ſpacium plenum ſubtilius tanta proportione, quanta tempus vacui G, excedit tempus illius pleni E. Tũc re vera, ſi A, mobile feratur per tale ſpacium, mouebitur in tempore, G, & non in alio; quod G, vacui erat tempus: & ita plenum, & vacuum æqualia, tempore æquali peragentur.

Dubium contra rationẽ Ariſt. Dubitabis. Nam iſta ratio videtur petere falſum: petit enim, quod ſit plenum ſubtilius altero pleno in tanta proportione in quanta tempus vacui eſt ad tempus & pleni, & è conuerſo; hoc autem debuit probari, quod eſſe poſſit. Dicitur è conuerſo, quia magis ſubtile medium minori tempore, & minus ſubtile maiori tempore pertranſitur; contrario enim modo ſe habet magis, & minus in tempore, & ſubtilitate.

1. Solutio Auerro. Ad hoc dubium reſpondet Auer. quòd ſubtilitas dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundùm ſe, & ſic in infinitum procedit ipſius diuiſio, & ſic in quacunque proportione ſumi poteſt. Altero modo vt eſt in aliquo corpore naturali, & ſic non procedit in infinitum, quod exemplo intelliges. Calor dupliciter conſideratur. Vno modo vt calor, & ſic diuiditur in infinitum eius intentio. Altero modo, vt ignis diſpoſitio, & ſic certus requiritur calor. ita de ſubtilitate.

Reiicitur ſol. Auerro. Sed hæc ratio non ſufficit profectò. Nam ſubtilias ſola non eſt medium, ſed ſubtilitas in corpore: ſi igitur hæc diuidi ſemper non poteſt, nec medium erit in quacunque proportione.

2. Solutio Iandu. Iandu. q. 10. dicit quòd Ariſtot. ſumit duas propoſitiones, puta, motum eſſe per vacuum, & corpus diuidi in ſubtilitate, ac diminui in proportione quacunque, & ex his conditionaliter infert impoſſibile, puta, quòd ſi iſta darentur, ſequeretur quod motus eſſet ita velox per æquale vacuum, ſicut per plenum; quod cum ſit impoſſibile, ſequitur, quòd illud vtrumque eſt impoſſibile.

Reiicitur ſolutio Iand. At verò minus ſatisfacit iſta reſponſio: nam vt ſequatur vnum impoſſibile, ſufficit vna antecedentis pars impoſſibilis. Et ita dicet aduerſarius, quòd illa propoſitio eſt impoſſibilis, quòd in tanta proportione ſumatur corpus, in quanta eſt tempus vacui ad tempus pleni.

3. Solutio S. Th. S. Thom. dicit, quòd ſumat illam propoſitionem, quæ licèt non habeat verum in aliquo corpore particulari, tamen in communi loquendo de quocunque corpore verum habet. Sed, quia vniuerſale in particularibus reperiri debet, dicerem eſſe hoc in communi, vt ait D. Thom. intelligendum tamen per intellectus operationem, vt ſit ſenſus, imaginari poſſumus corpus in tanta proportione ſubtilius, in quanta proportione tempus vacui ſe habet ad tempus pleni: tamen non eſt imaginabilis proportio vacui ad plenum, & ſic nec quòd eodẽ tempore fiat motus per vacuum, & plenum.

Mani-

Manifeſtum igitur eſt, quòd ſi erit. Tex. LXXIII.

Si vacuũ eſſet, ſequeretur in tẽpore æquali tráſiri vacuum & plenũ.

INfert concluſionem ex ratione præcedenti, nempè quòd ſequetur in tempore æquali vacuum, & plenum tranſiri, ſi detur ſpacium in tãta proportione ſubtilius altero, in quanta proportione tempus vacui minus eſt tempore, quo peragitur plenum.

Ratio autem, quare id ſit impoſſibile, hæc, inquit, eſt. Quia motus ad motum eſt proportio, ſicut temporis ad tempus, quod eſt menſura motuum, quando motus, & tempus finita ſunt: aliter non eſt proportio. at plenum, & vacuum nullam habent proportionem: non ergo motus, & tempus in vtriſque eſſe poteſt: aliter haberent proportionem. Nam (vt dictũ eſt) quãta eſt proportio temporis ad tempus, tãta eſt reſiſtentia ad reſiſtentiã ſpaciorũ.

Quatenus igitur differunt. Tex. LXXIIII.

Vndecima ratio ſequeretur min' & magis graue, vel leue in æquali tempore moueri.

COlligit rationes duas præcedentes eſſe ſumptas ex parte diuerſorum ſpaciorum, nempè pleni, & vacui; aliam rationem colligit ex parte mobilium, quæ eſt vndecima in ordine, & talis eſt. Si per vacuum motus fieret, ſequeretur, quòd minus graue, & magis graue, ſeù minus, & magis leue æquè velociter mouerentur. Hoc autem falſum eſt. nam experientia docet, grauiora, & leuiora nõ æquè ferri per plenum, cùm figuram æquam habent: multum enim facit figura ad motum: ergo & in vacuo talis debet obſeruari differẽtia. Sed, quòd non ſit ita, probat. Grauia, & leuia, ob id citiùs, vel tardiùs feruntur, quia magis, vel minus reſiſtentiã medij vincunt: non enim libertate, ſed neceſſitate feruntur: ergo vbi nulla eſt reſiſtentia, omnia æquè velociter ferentur; quod impoſſibile videtur.

Quòd igitur ſi vacuum eſt. Tex. LXXV.

COncludit iſtis accidere oppoſitum illius, quod intendunt. Ipſi enim propter motum localem ponunt vacuum ſeparatum à quocunque corpore, vt ſit locus corporum mobilium; & ex hoc ipſo ſequitur quicquam moueri localiter non poſſe, vt probatum eſt.

An ſi eſſet vacuum, motus eſſet in non tempore. Quæſt. IX.

Senſus q̃õnis.

MERITÒ iſta difficultas examinatur cum Ariſto. ita fortiter aduerſus Antiquos id demonſtrare videatur. Et vt ſenſum quæſtionis intelligas, aduertendum, quòd Ariſtot. loquitur. de illo vacuo ab Antiquis conceſſo, puta, de dimenſionibus diſtantibus, in quibus nullum eſſet corpus; ſicut ſi imaginareris inter cœlum, & terram nullum eſſe corpus, ſicut modò oculis apparet, ſed eſſet diſtãtia, & dimenſio quædam. Et de tali vacuo eſt conditionalis quæſtio apud nos, & apud Antiquos abſoluta quæſtio; An motus eſſe poſſit ſucceſſiuus per tale vacuum.

1. Notandũ d̃ quo vacuo loquatur Ariſtot.

2. Notandũ quid itelligat Ariſt. per non tempus.

Aduertendum ſecundò, quòd per non tempus, intelligimus inſtans indiuiſibile, & non, vt aliqui fugientes difficultatem volunt, puta, breuiſſimum tempus, cum expreſsè Ariſtot. de inſtanti loquatur. Vt enim, inquit, non eſt vlla prorſus proportio inter vacuum, & plenum, ita nec in tẽpore, quo peraguntur, perinde debet eſſe vnum non tempus. Si enim tempus vacui eſt quantumcunque minimum, haberet proportionem vllam ad tempus pleni, vt dicit text. 73. quod non admittit Ariſtot. Quæſtio eſt igitur intelligenda de inſtanti.

3. Notandum.

Aduertendum etiã, quòd ſupponimus, quòd mobile mutet locum, vt ſi eſt in cœlo, quòd perueniat ad terrã; & quærimus, an id fiat in inſtanti. Et eſt quæſtio, vel ex ſuppoſitione ſi vacuum eſſet, vel abſolutè, apud nos qui fatemur per Dei abſolu-

tam potentiam vacuum dari poſſe. Hic eſt igitur quæſtionis ſenſus.

Quid videatur Ariſt. docere circa quæſtionem.

Circa quam difficultatem Ariſtoteles videtur docere in præſenti, quòd per tale vacuum mobile vtique in non tempore, id eſt, in inſtanti moueretur, vt ipſius ratio manifeſtat.

Notandum verò, quòd fundamenta Ariſtot. ſunt duo. Alterum eſt, quòd graue magis, aut minus, propterea tantũ velocius, aut tardius mouetur, quia magis, vel minus vincit reſiſtentiam medij ita, vt ſi non eſſet reſiſtentia, non eſſet ille exceſſus velocitatum, imò, ideò ſucceſſiuè, & in tempore mouetur, quia reſiſtentia eſt aliqua medij; & ex hoc ſumitur. Alterum principium eſt, quòd tanta eſt proportio temporis, quanta reſiſtentiæ ipſius medij ita, vt vbi nulla reſiſtentia, nullum tempus ſit: Cumq; in vacuo nullam poneret reſiſtentiam, cùm nullum ibi ſit corpus, collegit ibi motum futurum in non tempore, & in inſtanti. Hic eſt totus neruus huius doctrinæ.

Quomodo Auerro. defendat Ariſtot.

Auerr. digreſ. com. 71. hoc defendit, ac declarat, quod debet intelligi in motibus naturalibus grauium, & leuium, vbi tota reſiſtentia eſt ex parte medij. Notat autem, quod eſt triplex reſiſtentia in motu.

Not. triplicẽ reſiſtentiam in motu. Prima.

Prima ex parte ſitus, ſicut Sol in Oriente habet diuerſum ſitum ab Occidente, & ratione huius non poteſt in inſtanti moueri ab intelligentia ad Occidens.

Secunda.

Secunda eſt ex parte mobilis; vt cũ projicimus lapidem ſurſum, hic reſiſtit mobile, etiam ſi eſſet vacuum; ſimiliter cum animal progreditur, reſiſtit grauitas corporis; & dicit, quòd de his mobilibus nõ loquitur Ariſto. quia cum habeant aliam reſiſtentiam à medio, nõ erunt motus ipſorum per vacuum in inſtanti, quàmuis oppoſitum docet Iandu. q. 14.

Tertia.

Tertia eſt reſiſtentia ex parte medij, & hæc ſola ineſt grauibus, & leuibus naturaliter motis: & ſi talia per vacuum mouerentur, in inſtanti mouerentur.

Hanc ſententiam ſequitur Alber. tracta. 2. cap. 7. & Paul. & Burle. & Grego. 2. ſent. diſt. 6. q. 3. art. 2.

Oppoſita ſententia Diu. Tho. Philop. Sco.

Oppoſita ſententia eſt S. Thom. ſuper tex. 75. & Philop. in longa ſua digreſſione, hac de re hoc loco, vbi affert multa notatu digniſſima; & Sco. 2. diſ. 2. q. 9. & Auic. & Auempac. Dicunt enim motum per vacuum futurum in tempore. Fundamenta huius ſententiæ ſunt. Dicũt enim, velocitatem non ſolùm ſumendam ex ſpacio, ſed ex ipſa virtutis, puta, grauitatis, & leuitatis intentione, ita, vt ex ſi tantæ virtuti, tanta reſpondeat velocitas nullo medio impediente: & hanc velocitatem vocat naturalem Auempac. reliquam verò, quæ à ſubtilitate medij ſumitur, accidentalem. Nec ſolùm grauitatem, aut leuitatem penes reſiſtentiam menſurant, ſed penes intrinſecum gradum intentionis.

Primum fundam.

Duplex velocitas in motu, naturalis & accidẽtalis.

Quòd autem motus per vacuum in inſtanti non fiant, probatur. Demus vacuũ à cœlo in terram, & colũna ſit fixa in terra vſque in cœlum: tunc ſi lapis in inſtanti à cœlo in terram deſcendit, vtique in vno inſtanti tranſibit omnes partes huius columnæ ſibi correſpondentes, quarum quælibet poteſt illi eſſe locus; vnde in vno inſtanti erit in locis innumeris: quod re vera eſt inimaginabile.

Probatur ſnia Di. Tho. 1. Ratio.

Secunda.

Præterea ſi in inſtanti deſcendit: ergo erit verum dicere, nunc lapis eſt in cœlo, & immediatè poſt hoc erit in terra. Quæro an in eodem inſtanti, in quo eſt in cœlo, ſit in terra, vel in alio. Si in eodẽ, hoc clarè dici non poteſt. Si in diuerſo, cum non ſint duo inſtantia, quin medièt tempus, neceſſariò intercedet tempus, in quo tranſibit ad terram. Hæc eſt ſententia horum Doctorum.

Snĩa Authoris q ſequitur D. Tho.

Vt autẽ, quid mihi in hac parte videatur, aperiam, exiſtimo cũ S. Tho. non fore motum in inſtanti, ſed ſucceſſiuè, non ſolùm in vacuo illo Ariſtot. puta pro dimenſionibus ſolis ſumpto, ſed in vacuo purè priuatiuo. Nec ego aliud vnquã potui, aut credere, aut intelligere, & vix aliud imaginari poteſt.

Vbi nota, quòd præter illam reſiſtentiã medij, & præter intenſionis grauitatis, vel leuitatis differentiã, quæ faceret velociorem, vel minus velocem motum, etiã in vacuo, eſſet reſiſtentia intrinſeca mobilis ipſius, ſola dimenſio ſpacij nulla interueniente qualitate, puta ſubtilitate, aut denſitate, reſiſtit, & diſtãtia ipſa extremorum oppoſita reſiſtit, quò minus fiat in inſtãti.

Quid ſi dicendũ ad rõnes Ariſtotis.

Vnde reſpondetur Ariſtotelis rationibus: quod plenum, & vacuum non ſint cõparabilia in reſiſtentia ex parte qualitatũ; tamen

tamen eſt alia reſiſtentia ex parte dimenſionũm, quia longius ſpaciũ ratione longitudinis, reſiſtit, & ſecundùm hanc reſiſtentiam, proportionem habent. Minus enim multo reſiſtit ſolum ſpacium, & ſola diſtantia extremorum, quàm diſtantia cum grauitate, & leuitate.

Ariſtoteles autem contra Antiquos benè procedebat in ſuis rationibus. Illi enim nullam in vacuo reſiſtentiam ponebant, & ita contra hos argumenta procedunt. Si enim nulla prorſus reſiſtentia eſſet, in inſtanti fieret; at non poteſt ſpacium eſſe, & vacuum ſine reſiſtentia, nec aliter (vt videtur) poteſt intelligi. Quis enim concedet, quòd per vacuũ ita citò venit à cœlo in aerem, & in terram mobile, vel tàm citò ſicut à tecto iſto vſque ad ſolum? ſic ergo cum D. Tho. exiſtimo dicendũ, non in inſtanti, ſed in tempore in vacuo motum eſſe futurum.

Dubium. Dubitatur. Si medium reſiſtit etiam mobilibus naturalibus, videtur, quòd patiantur aliquam violentiam.

Solutio D. Tho. Reſpondet S. Tho. & benè, quòd non eſt inconueniens id concedere; nam cum mouentur, ſunt extra loca ſua naturalia, & tendunt in propria loca; quid mirum, ſi patiantur violentiam aliquam à medio, quod locus eſt ipſorum non naturalis? ob idq́; cum magis accedunt ad loca, fortius mouentur, quaſi magis proxima loco proprio.

Caput nonum.

At verò per ſe conſiderantibus, Tex. LXXVI.

12. Ratio rõ Ariſ. cõtra vacuũ ſeparatum, & coniunctum ſimul.

PROSEQVITVR viterius probare non eſſe vacuum, & hæ rationes communes ſunt, & contra vacuum ſeparatũ, & cũ corporibus coniunctũ. Et ratio intendit probare, quòd ſi eſſet tale vacuũ, & dimẽſio præter corporũ particularium dimenſiones, eſſet quidem penetratio dimenſionũ, quæ nullo modo fieri poteſt.

Et argumentum dignum eſt Ariſtotele, quo reducere conatur, & probare hoc per ſenſum, quoad fieri poteſt. Si corpus aliquod materiale non poteſt ſe cũ altero penetrare, ſed vacuum cedit alteri; at vacuum eſt eiuſdem rationis cũ corpore: ergo non poteſt ſe penetrare cum corpore aliquo. A

Maiorem oſtẽdit ad ſenſum. Sumatur corpus cubicũ, vel alterius figuræ, ligneũ aut ferreum, & immittatur aquæ; tunc experimur aquã illi cedere. Similiter fit in aere, quamuis id nõ ſit ſenſu ita manifeſtũ.

Minor probatur; quia vacuum eſt dimenſio quædam, ſicut cubus: quòd ſi cubo cedit corpus, ita cedet vacuo, & nõ poterit per illud ſe penetrare.

Dices cubus eſt ligneus, & habet reliquas qualitates, non vacuũ. Reijcit hoc; quia cubus nõ ratione qualitatũ cũ aqua non ſe penetrat; nec illi corpus cedit, vt ligneus eſt, ſed vt quãtus, adeò, quòd ſi ſola quantitas illi relinqueretur, ei cederet aqua vel aer. Cum autem vacuum talis ſit quantitas, vtique cedent ei corpora. Obiectio. Solutio.

Quòd verò cubo propter quantitatẽ cedat aqua, ſenſu acutiſſimè probat. Videmus. n. quòd aqua cedit illi pro modo quãtitatis ipſius; ſi enim triangulare eſt, & aqua triangularis fit; ſimiliter ſecũdùm alias figuras; igitur ratione quantitatis id prouenit. hoc eſt breuiter argumentum Ariſto. quo probat, nec eſſe vacuũ ſeparatũ, cum quo corpus penetrari poſſit, nec coniunctum, cum quo ſit penetratũ: & eſt duodecimum argumentum in ordine.

Literam perpende. Inquit. n. primò, quòd opinio vacui, ſi cõſideretur, verè vacua, & futilis videbitur. Ac primò maioris probationẽ ponit, quòd corpori cedat corpus, dicẽs; quòd omne corpus habẽs tranſlationẽ, i. mobile ſic ſe habet, qđ medium, & corpus per quod eſt aptũ natura ferri, illi cedat, niſi ſit aliqua condenſatio: tunc. n. nõ eſt opus, quòd rũpatur tale corpus, ſed quòd ad minorem quantitatẽ ſe contrahat; cùm verò non eſt denſatio, latera rumpuntur, in quæ ſubintrat corpus. Expoſitio Tex.

Oſtendit autem, quõ cedat corpus, dicitq́; quòd ſi fuerit terra, & graue cedit, deſcẽdendo deorſum; ſi ignis, ſurſum: ſi aer, cũ eſt aliquid ſuppoſitum impediens aerẽ nè aſcendat, cedit ad latera, quia rũpitur, & ſeparantur partes; ſimiliter in aqua. At vacuum non poſſe cedere, inquit, cũ non ſit corpus: oportet ergo, quòd alterũ corpus, qđ in vacuo eſt, ipſi penetretur, qđ eſſet, ſicut ſi cubus penetraretur, cũ aqua, nec ei cederet. Vt autem hoc fieri non põt, ita nec illud,

At verò cubus tantùm habet magnitudinem.

Occurritur obiectioni. POſſet quis dicere, quòd cubus eſt corpus ligneum, aut ferreum, aut alterius materiæ, idcirco aqua cedit illi. Hoc reiicit; nam aqua cedit ob quantitatem ita, vt ſi qualitates omnes ab ipſo ſepararent, & relinqueretur corpus mathematicũ, tantam magnitudinẽ occuparet, ſicut modò, cum aqua propter molem, & quantitatem illi cedat. Quòd ſi tunc, inquit, in vacuo conſtitueretur, re vera, non differret ab ipſo. Quod eſt dicere, Si partem vacui ſumemus talis figuræ, non differret ab ipſo cubo ſic ſumpto: cum igitur hoc nõ penetretur cum corpore, nec vacuum penetrabitur. Vide quomodo mathematicus locus deberetur, ſi exiſterent, de quo diximus in hoc lib. quæſt. 1.

Amplius autem manifeſtum. Tex. LXXVII.

11. Argumentum. DEcimumtertium argumentum facit, quo ſubtiliter probat, nõ oportere conſtituere aliquas dimenſiones præter ipſa corpora, in quibus recipiantur corpora, ſiuè illæ ſint aliquando à corporibus ſeparatæ, ſiuè non: & argumentum eſt huiuſmodi. Si cubus eſſet ſeparatus à materia ſenſibili, & alicubi poneretur, non oporteret pro tali corpore dimenſiones, & interuallum conſtituere, cum eiuſdem rationis ſit tale interuallum, & vacuum cũ ipſo cubo: ergo nec oportet ponere modò aliud ſpacium, & vacuũ, etiam ſi qualitates ſenſibiles habeat; nam quantitas de ſe impaſſibilis eſt, id eſt, nullam dicit qualitatem ſenſibilem ex natura ſua, quamuis eis ſit coniuncta: nõ ergo oportet ponere, præter ipſas quantitates corporum ſenſibilium alias dimenſiones diſtinctas, in quibus recipiantur.

Amplius oportet manifeſtum eſſe, Tex. LXXVIII.

HIc textus apud nullum Græcũ inuenitur, & à quibuſdã prætermittitur, tamen à D. Tho. Alberto, & Auerr. cæteriſque Latinis exponitur; & eſt conueniens præcedentibus, vt ſit vltimum argumentum. 14. Argumentum. Si tale vacuum, & ſpacium eſſet, aliquo ſenſu diſtingueretur: nullo tamen ſenſu id diſtinguitur: non ergo eſt. Quia autem poſſet dici, quòd propter ſimilitudinem cum ſpacio, & quantitate corporum ſenſibilium non apparet diſtinctum. Hoc reiicit: nam etiam ſi vnus ſenſus non diſcernat, alio diſcerni poſſet: vt ſi piſces eſſent ferrei, id eſt, cerulei eiuſdem coloris cum aqua, & viſus diſcernere non poſſet tactus tamen diſtingueret. Hoc autem non fit in illo ſpacio: & ſi, re vera, eſſet, ſenſu perciperetur: quantitas enim ſenſibilis eſt.

An ſit vacuum. Quæſt. X.

QVæſtio hæc, cũ tam fusè ab Ariſtotele ſit diſputata, breuiter eſt examinãda propter aliquot tantùm argumẽta, quæ fieri ſolent. Nam videtur eſſe vacuum. Primò, cũ mundus finitus ſit, videtur extra cœlũ diſtantiam eſſe, Primum argumẽtũ quòd ſit vacuũ. præſertim ſecundùm nos, qui tenemus, poſſe Deum alios extra hunc mundum producere: eſt ergo illa diſtantia, abſq; vllo corpore: vnde oportet vacuum eſſe.

Secundò, ſi folles ſumantur vndiq; cõplicati, & orificium follium immitteretur Secũdũ. vaſi optimè occluſo vndiqne, vt non poſſit ingredi aer, & latera follium eleuarentur: tunc vel intra folles oportebat eſſe vacuum, quia non eſſet, vnde aer ingrederetur: quòd ſi aer vaſis intraret in folles, oportebat vas relinqui vacuum, quia non eſſet, qua aer in vas ingrederetur.

Præterea tertiò. Sumatur vas fortiſſimum pleuum aqua calida, & ſit optimè Tertium concluſum, tunc applicetur frigidiſſima, vel congelabitur aqua, vel non. Si non; videtur abſurdum, cum agens natu-

naturale ſuam actionem faciat neceſſariò. Si ſic, tunc aqua minorem occupabit locum propter condenſationem, & manebit reliqua pars vaſis vacua.

Quartũ. Quartò. Sumantur duo lapides plani, & vnus ſit alteri ſuppoſitus: tunc ex æquo ſuperior eleuetur, cùm aer non poſſit in omnem illud ſpacium, quod lapis occupabat, intrare ita citò: dabitur per aliquod tẽpus vacuum. Multa ſunt alia argumenta huiuſmodi.

Primum notandũ. Vacuũ dicitũ dupliciter. Reſpondetur, tamen notando primò, quòd vacuum dupliciter ſumitur. Vno modo, pro dimenſione illa ſeparata à corpore, in quo actu nullum ſit corpus. Altero modo, pro ſpacio cum priuatione cuiuſq; tàm accidentis, quàm ſubſtantiæ, quale eſſet, ſi Deus auſerret aerem, & reliqua quæ ſunt inter cœlum, & terram, his extremis relictis. Et quàmuis vtrumque vacuum ſit de potentia abſoluta Dei, tamen loquendo phyſicè,

Prima cõcluſio. Sit prima concluſio, quòd vacuum illud pro dimẽſione, nec eſt, ne eſſe poteſt, quia (vt diximus) non eſt conceſſum naturali potentiæ, vt ſit accidens ſine ſubiecto, cui inhæreat; & vlterius, cùm hoc oportebat penetrationem corporum admittere.

Secunda cõcluſio. Sit ſecunda concluſio: quòd vacuum etiam corpore priuatum, id eſt, ſpacium, quod nullum habeat corpus, non eſt, nec eſſe poteſt, per naturalem experientiam, ſed omnia ſpacia neceſſariò occupata ſunt corpore.

Probatur cõcluſio multis experiẽtiis. Hoc quippè multis experientijs conuincitur, quibus experimur res naturales citra motus proprios ferri, ne detur vacuum. Grauia enim aſcendunt, & ſiſtũt ſuper aerem, vt apparet de aqua in fiſtulis abſorto aere; & de aqua pendente in clepſydra, & in aliis multis: ex quibus eſt argumentum validum, ſi vacuum eſſet, tũc maximè eſſet, cùm res naturales cogũtur citra ſuos motus naturales tendere; ſed tunc non eſt, vt experientia monſtrat: ergo nunquàm. hinc videmus concurſum aeris fortiſſimum in bombardis, ne detur vacuum, & ingentia pondera leuari minimo inſtrumento eadem cauſa.

Dubium. Prima rãſio quorundam. Dices, quare vacuum ſemper natura abominatur, ita vt nec minimo tempore, dari poſſit? Aliqui dicunt, quia eſſet ſuperfluum: at in natura nihil eſt ſuperfluum, nihil ocioſum. Sed iſta ratio non videtur conuincere; nam ſi illud tale vacuum multo tempore perſeueraret, vtiq; non eſſet concedendum: cùm autem ſit tempore breuiſſimo, ac ſtatim natura ſuccurrat, non videretur propter hoc magnum inconueniens.

Secunda reſponſio ſecũdum Ariſt. Secundùm Ariſtot. ratio eſt clara, quia non eſt interuallum aliquod, niſi ipſum corpus, quod eſt inter latera continentis: vndè non poſſunt illa manere diſtantia, niſi ſit corpus aliquod inter illa.

Tertia reſpõſio Auctoris. At cùm eſſe poſſit per diuinam potentiam tale interuallum, non ſolùm per dimenſiones aliquas reales, ſed etiam per priuationem, quàmuis modò occupatum ſit, tenemur dare aliam aliquam rationem. Exiſtimo eſſe dicendum, contiguationem corporum omnium inter ſe eſſe maximam naturæ diſpoſitionem, ita vt ſicut continua pars alteram ſibi continuam ſuo motu trahit, ita contiguum trahit ſibi contiguum, cùm aliud corpus ſuccedere non poteſt. Atq; hæc corporum contiguitas eſt ſecundùm naturam vniuerſi, & à virtute cauſarum vniuerſalium dependens in inferiora hæc deriuata, vt inde virtus eorum per hæc media gubernetur, & fiat ille virtutis contactus cauſarum ſuperiorum per media corpora: nam ſi vacuum eſſet inter medium interciperetur illa virtus in ipſo vacuo contactus virtualis cauſarum ſuperiorum. Nec ego aliam poſſum inuenire rationem.

Nota. Ex quo fit quòd iſti motus, & effectus, qui ad vitandum vacuum eueniunt, non ſunt cenſendi violenti, vt quòd grauia aſcendant, leuia deſcendant, & ſimilia. Hæc enim, quàmuis videãtur non eſſe, ſecundùm appetitum particularem ipſarum rerum, ſunt ſecundùm ordinationẽ orbis vniuerſi, & magis eſt naturale id, quod ratione totius, quàm quod ratione partis euenit.

Ad primum. Ad argumentum primum reſpondetur, quòd etiam ſi ſit extra cœlum illa imaginatiua diſtantia, non tamen dicitur vacuum, quia naturaliter nullum corpus ibi põt eſſe. à Theologis vocatur inane.

Ad ſecundum. Ad ſecundum dicendum, quòd illo caſu non elevarentur latera folliu, quòd ſi multa adhiberetur vis, rumperentur

abſq;

abſque dubio, quòd ſi rumpi non poſſent, non poſſent ſeparari.

Ad tertiũ. Ad tertium admitto, quòd aqua infrigidaretur, & congelaretur; hoc tamen nõ poteſt eſſe ſine vaporum ſubtiliorum exhalatione, qui replerent locum relictum ab aqua.

Ad quartum. Ad aliud reſpõdeo, ꝙ in illo caſu vnus lapis traheret alium, ꝙ ſi parùm obliquè eleuaretur vnus, vt poſſet aer ſubintrare, tunc non eſſet difficultas.

Aliqui dicunt ex Ariſt. 2. Animæ. tex. 113. quòd duo corpora dura non poſſunt perfectè coniungi, quin mediet aer, vel aqua, & ita multi credunt. Sed parùm hoc refert ad propoſitum. Exiſtimo tamen cum Philop. ibidem, quòd ſi perfectè plana eſſent, coniungi poſſent; communiter tamen non ſunt perfectè plana, & ideò illud aſſerit Ariſt.

Quòd igitur non ſit ſeparatum vacuum. Tex. LXXIX.

Argũm ſũptũ ex raro, & denſo, quo q̃dã probabant dari vacuum. Poſt quàm vacuum ſaparatũ nullum eſſe probauit, quorundam argumentum proponit, qui vacuum probabant eò, quia rarũ, & denſum ſunt. Dicebant enĩ, Si vacuum non eſſet, non contingeret cõdenſari quicquàm, quia aliter nõ fit dẽſatiò, q̃ per vacuum: at impoſſibile eſt non eſſe condenſationem: nam ſequerentur vnum ex his inconuenientibus:

1 Aut quòd non eſſet motus localis. Quomodo enim corpus tranſiret per corpus, niſi eſſet denſatio aliqua?

2 Aut ſi motus eſt ſine denſatione, mundus fluctuabit, hoc eſt, corpus mobile mouebit vnam partem ſpacij in locum vlteriorem, & illa aliam, & illa aliã iterum, donec totus mundus moueatur, & egrediatur ſuos limites; & item per quietem regrediatur, ſicut mare fluctuat vndarum motu.

3 Quòd ſi hoc non eſt, ſequeretur aliud inconueniens, quòd ſi modò aliquod corpus creſcit, vt cùm ex aqua fit aer, alibi opus ſit, vt aliud corpus decreſcat, puta, tantùm aeris fiat aqua, ne totus mundus fluctuet. Quòd ſi iſta non contingere poſſunt, oportet dare vacuum intra corpora, ratione cuius condenſentur; & ita dicebat Xuthus Philoſophus; non enim cõdenſationem aliter quàm per vacuum fieri putabat.

Si igitur ratum dicũt. Tex. LXXX.

Diſputat Ariſt. cõtra ſic ponentes vacuum. Impvgnat modò hãc ſententiam, quæ vacuum intra corpus ipſum ponit, & diſtinguit, dicens: Aut iſti ponunt multa vacua ſeparata, aut vacuum non ſeparabile. Si ſeparata; iam impugnatum eſt, non eſſe vacuum ſeparatum. Si verò non ſeparabile, minus malè dicunt.

Nota q̃d ſit vacuũ ſeparatũ, & non ſeparatum ſecũdum Simplic. Quid autem per hæc duo vacua intelligat Simpl. exponit, Dicit, quòd per vacua ſeparata intelligit, quòd intra corpus ſit aliquod vnum vacuum continuum magnum, ratione cuius denſatio fiat: per vacuum verò non ſeparatum, intelligit, quòd ſint multæ particulæ vacui diſperſæ per totum corpus: & tunc eſt ſenſus, cùm dicunt vacuum eſſe propter rarum, vel ponunt vnum vacuum in vno corpore, vel multas particulas vacui.

Reiicit. Hæc expoſitio non mihi placet: quia ſi hoc eſſet vacuum non ſeparatum; cur dicit Ariſt hoc eſſe minus impoſſibile, cùm vtrumq; æquè ſit impoſſibile?

Expõ D. Thom. S Thomas aliter exponit, per vacuum ſeparatum intelligi vacuum ſine vllo corpore: per non ſeparatum, vacuum coniunctum cum corpore, & hoc meritò dicitur minus impoſſibile; ſed vult etiam S. Th. quòd poſtea rationes, quæ ſequuntur, ſint contra vacuum non ſeparatum: quæ tamen re verà non videtur correſpõdere.

Quare conuenio quidem cum Sancto Thomas in declaratione vtriuſque vacui, ſed dicendum vlterius, quòd inconuenientia, quæ poſtea infert Ariſt. ſunt contra primum vacuum ſeparatum: Nam ad condenſationem, non videtur ſufficere vacuum ſeparatum, ob id Ariſtote. ipſum dimittit.

Dicit ergo Ariſtote. quòd ad rarum ponebant iſti aut multa vacua ſeparata, id eſt, inter corpora multos poros inanes: vel ponebant non ſeparata vacua, id eſt, poros refertos aliquo corpore, quod minus eſt impoſſibile; dicit iam probatum eſſe, non eſſe vacuum ſeparatum, cùm probatum fuit non eſſe locum

habentem

habentem ſpacium aliquod de ſe diſtinctum à locatis niſi ſolam ſuperficiem continentem.

Si verò nõ ſeparabile. Tex. LXXXI.

Quatuor inconuenientia, quæ tale vacuũ cõſequunt.

HOc eſt alterum membrum diuiſionis, quam textu præcedenti expoſuimus; ſtatim ponit inconuenientia quatuor, quæ ſequuntur ex eo, quòd in raro vacuum ponunt, nec aliter rarum eſſe poſſe, quàm per vacua illa ſeparata, & inania intra corpus.

Primum. Primum, quòd vacuum non eſſet, niſi propter motum ſurſum tantùm; quia, cùm rarũ ſit leue, & hoc ſurſum moueatur, vacuum non erit cauſa motus omnis localis, niſi tantùm ſurſum.

Secundũ. Secundũ, quòd vacuum non eſſet cauſa motus tanquàm id, in quo mobile exiſtit, ſed tanquàm id, quod fert mobile; ſicut aer incluſus in vtre fert id, quod ei coniungitur, ita vacuum fert mobile. Hoc autem modo vacuum non poteſt eſſe cauſa motus: nam nullo modo poteſt ferre ipſum corpus, cùm nullus ſit locus vacui: nec vacuum ferat, niſi ad vacuum; & tunc non ferret, cùm ſit illud ipſum etiam vacuum, nec vtriuſque ſit diſcrimen.

Amplius autem quomodo in graui. Tex. LXXXII.

Tertium. TERTIVM ponit inconueniens. Nam grauis nulla erit cauſa, qua feratur: denſum enim eſt, nec vacuum intra ſe habet.

Quartũ. Quartum inconueniens. Si vacuum eſt cauſa motus, quo magis aliquid fuerit vacuum, velocius feretur: vacuum ergo ipſum velociſſimè ferretur; at vacuum impoſſibile eſt moueri, & ita non poterit comparari velocitas ipſius, quia eſſet in non tempore, ſicut nec per vacuum motus fieri poteſt, vt dictum eſt. Non enim comparantur motus vacui, & per vacuũ cum motu pleni, & per plenum; & ita oportebat in non tempore motus eſſe locales: quod impoſſibile eſt.

Quoniam autem vacuum quidem. Tex. LXXXIII.

CVM vacuum eſſe negauerit, dicit, quòd inconuenientia tria illata videntur ſequi: niſi enim ſit denſitas, aut motus non erit, aut vniuerſum fluctuabit, aut fiet illa æqualis mutatio corporum. A dargumẽta de raro, & denſo.

Poſſet quis dicere, condenſationem eſſe ſine vacuo, per expulſionem corporis ſubtilis incluſi intra corpus denſandum, vt dictum eſt. Hoc reijcit, dicitque non ſufficere: Nam illud corpus expulſum ſibi proximum mouebit, & hoc aliud, donec totus orbis fluctuet. Prima obiectio. Solutio.

Dicet quis, poteſt eſſe motus abſq; fluctuatione, nempè ſi circulariter moueatur res, quia tunc non mutant loca. Hoc etiam excludit, quia non ſemper res circulariter mouentur, ſed aliquando ſurſum, aliquando deorſum. Secunda obiectio. Solutio.

Aduertendum autem, quòd Ariſt. probat rationes has, & inconuenientia, quæ ſequuntur, niſi denſatio ſit, & rarefactio; tamen non probat opus eſſe vacuo ad condenſationem, & rarefactionem. Nota.

Nos autem dicimus ex ſuppoſitis. Tex. LXXXIIII.

SVAM ſententiam de rarefactione exponit, quæ breuiter primò in hoc conſiſtit, quòd raritas, & denſitas ſunt duæ contrariæ qualitates eductæ de potentia materiæ, ſicut & aliæ. Cùm autem aliquid condenſatur, aut rareſit propriè, non eſt quia expellatur aliquid, aut ingrediatur aliquid, vel quòd partes coniungantur inter ſe, vel ſeparentur ratione vacui, ſed quia educitur de potentia materiæ talis qualitas, raritas, aut denſitas, ita vt ſubiectum mutetur, ſicut cùm fit calidum, aut frigidum. Sñia Ariſt. de rarefactione.

Antiqui enim nullã partem rei in rarefactione, vel denſatione mutari dicebant, ſed ſolùm magis appropinquari, aut remoueri inter ſe. Ariſtot. verò non ſic, ſed cùm rareſit, aut condenſatur aliquid, totum mutatur, & partes mutatione Nota.

tatione accidentali recipiendo qualitatem eductam de potentia materiæ: quod apparet: quia in raro quælibet pars eſt rara, quòd ſi rarum ſolùm eſſet per partium ſeparationem inter ſe, partes vtiq; manerent denſæ: quod falſum eſt, vt apparet in his, quæ rara ſunt. & maximè in elementis. Hoc autē poſterius magis declarabit.

Expoſitio tex. Literam ꝓpende. repetit enim primò ex his, quæ dicta ſunt in lib. 1. Phyſi. quatuor propoſitiones de materia.

Prima ꝓpoſitio. Prima eſt. Vna eſt materia contrariorum, id eſt, id, quod recipit vnū cōtrariū, & alterum recipere poteſt. Et notandum, quòd hìc, vel de ipſa materia, vel de ſubiecto intelligi iſta poſſunt: nam vt materia ſe habet ad formas ipſas ſubſtantiales, ita ſubiectum ad accidentia.

Secūda. Secunda propoſitio eſt. Cùm aliquid fit, non ex nihilo fit, ſed ex potētia in actū educitur: vt aer fit ex eo, quod erat potentia aer: & actu calidum ex eo, quod erat potentia calidum.

Tertia. Tertia. Materia non eſt abſq; vllo contrariorū, id eſt, abſq; vlla forma, ſiuè hac, ſiuè illa tamen ratione, & natura diſtincta eſt, & ſeparata à qualibet forma.

Quarta. Quarta. Vna numero eſt materia contrariorum, id eſt, idem prorſus, quod antè erat album, modò eſt nigrum, nec eſt alia ſubſtantia; & cùm ex aqua fit aer, eadem prorſus materia, quæ erat aqua, facta eſt aer, nec quicquam illius deperditum, aut de nouo acquiſitum. Hæc quatuor principia ſupponit ad declarandam rareſactionem, & condenſationem, quæ cuilibet Phyſico debent eſſe iam nota.

Eſt autem & corporis materia, & magni.

Applicat principia. Cùm ergo materia ſit eadem contrariorum, ac magnum, & paruum corpus contraria, & diuerſa ſint, eadem erit vtriuſq; materia, & ſubiectum; ſicut igitur cùm ex aqua fit aer, eadem prorſus manet materia, & id quod in ea erat in potentia, actu fit: ita & cùm ex paruo magnum, & ex magno paruum fit, ſemper eſt eadem materia in potentia vtrumq;.

Eadē eſt materia, magni, & parui.

Nota primò. Eſt notandum, quòd ex magno fieri paruum, eſt denſari: ex paruo magnum, rareſieri.

Nota ſecundò. Notandum etiam, quòd rareſactionem coniunxit cum mutatione aeris ex aqua, & denſationem cum mutatione aquæ ex aere: vt intelligas, ſicut in illis mutationibus quoad ſubſtantiam manere ſemper eandem materiam, nec deperdi, nec de nouo adiungi, ſed ſolùm eſſe per eductionē de potentia in actum: ita eſſe in mutationibus quoad magnitudinem, & paruitatem, quæ condenſatio, & rareſactio ſunt: nihil etiam in his de nouo ſubintrat, nec recedit, ſed ſolùm ex potentia in actum fit eductio, & ita fit in aliis denſationibus & rareſactionibus, quæ ſunt abſq; generatione ſubſtantiæ ipſius.

Vt enim ex frigido fit calidum.

Exēplis explicat Ariſtote. ſententiā ſuam. Primum. Vtitur duplici exemplo Ariſt. ad id explicandum: Alterum eſt de calido, & magis calido. Cùm enim aliquid ex potentia calido fit calidum, nil ab extrinſeco aduenit, ſed id, quod erat potentia, idē omninò fit actu. Vlterius, cùm ex minus calido fit magis calidum, idem quod calidum erat, fit magis calidum; ita eadem materia, quæ erat rara, fit denſa, & è contra, ſui mutatione ex potentia in actū; & non quia partes recipiant inter ſe aliquod vacuum, vel eiiciant.

Secund. Alterum exemplum eſt. Si ſumamus partem circumferentiæ circuli maioris, & faciamus ex ea circulum minorem, tunc id, quòd antè erat curuum, fiet magis curuum, non accepto alio curuo, ſed totum, quod erat curuum, factum idem eſt magis curuum; Ita in magno, & paruo; raro, & denſo idem. Quod rarum antè erat, fit denſum, & quod erat denſum, rarum, & non per vacui interpoſitionem partibus non mutatis, vt illi Philoſophi volebant. Et nota exemplum de circulo: linea enim circuli ſic ſe habet, quòd non ſolùm ipſa eſt curua, ſed & quælibet ipſius pars; & ſimiliter tota fit magis curua, & quælibet ipſius pars. Sic de raro, & denſo.

Amplius

Amplius ſicut circuli. Tex. Lxxxv.

Repetitur idem exēplum

IDEM exemplum de circulo repetit adeò, vt aliqui textum hunc non eſſe Ariſtotelis putent ac proinde ab alijs interpretibus prætermittitur, legitur tamen à Philopono, nec eſt omnino reijciendus, cùm à D. Tho. etiam & alijs recipiatur. Dicit igitur, quòd linea curua dùm magis curua fit, non aliud fit magis curuum, niſi quod erat curuũ: & ignis eſt calidus, & albus totus, & non ſolùm ipſe, ſed & partes. Ita de raritate.

Nota. Notādum, quòd albedo tribuitur igni; ſicut alij colores elementis, nōn quia proprij colores ſint, ſed ſimilitudine quadã, vt dicitur lib. de coloribus. Subiungit duas proprietates rarorum corporum, puta, leuitatem, & mollitiem: denſorum verò grauitatem, & duritiem. In ferro autem, & plumbo has duas oppoſito ſe habere modo docet; nam plumbum eſt grauius non tamen ità durum; ferrum autem durius, non tamen ita graue.

Nota. Cuius ratio eſt, quia plumbum eſt admodum terreſtre, & id, quod aqueum eſt, minus habet digeſtum, & concoctum, at ea de cauſa minus reſolutum, cùm ſit mollius, ſed grauius eſt, ſicut limus ante concoctionē, & carnes grauiores crudæ ſunt. Ferrum autem habet aqueum concoctũ, idcirco durius eſt, & minus graue, quia magis reſolutum.

Ex dictis igitur manifeſtum eſt. Tex. LXXXVI.

Epilogus diſputationis de vacuo.

CONCLVDIT, nec eſſe vacuũ ſeparatum. i. ſine corpore: nec ſimpliciter. i. extra corpora: nec in raro. i. intra ipſa corpa, nec eſſe vacuũ in potentia. i. cùm corporibus coniunctum, licèt diſtinctum ratione ab illis, vt exponit Philop. Niſi quis inquit, vtatur æquiuocè vocabulo vacui pro cauſa motus: tunc. n. graue, & leue dicet vacua, quæ ſunt cauſa motus lationis: durum autem, & molle ſunt cauſa alterationis cuiuſdam, puta, paſſionis, vel impaſſionis: nam molle cedit diuiſioni, durum reſiſtit: ob id hæ qualitates dicuntur potentiæ, vel impotentiæ, vt dictum eſt in Prædicamento. Quaſi dicat, vacuum, qualiter explicatum eſt, nullum eſt, niſi quis vocabulo hoc aliquid aliud, quod ſit, velit ſignificare: & ob id concludit dictum eſſe quomodo ſit vacuum, & quomodo non ſit.

Quid ſit condenſatio, & rarefactio, & ex quibus cauſis, & Quomodo fiant, Ex quo conſtabunt, An ſine vacuo eſſe poßint. Quæſt. X I.

TRia breuiter in hac difficultate præſtabimus. Plenior ſiquidem tractatio de rarefactione, & condenſatione, non eſt præſentis ſpeculationis. Primùm, quid rarefactio, quid condenſatio ſint. Secundò, quibus ex cauſis proueniant. Tertiò, quomodo fiant. Ex quibus facilè conſtabit eſſe poſſe ſine vacuo illo Antiquorum.

Circa primum aduertendũ, quòd condenſatio non aliud eſt, quàm motus quidam in denſitatem, ſicut rarefactio motus in raritatem: cùm autem raritas, & denſitas qualitates quædam ſint: fit vt rarefactio, & condenſatio alterationes ſint, nam alteratio motus eſt in qualitatem. — Quid ſit condenſatio, & rarefactio.

Rarum autem dicitur id, quod parum materiæ ſub multa continet quantitate: è contra, denſum, quod ſub parua quantitate multum continet materiæ. Hoc autem apparet, cùm ex ſtuppa fit ignis; illa enim materia ſtuppæ, quæ ſub parua erat quãtitate, poſtea ſub magna ignis quantitate eſt, ac raritatem recepit. — Quid ſit rarum, & denſum.

Eſt autem aduertendum duplicem eſſe rarefactionem, & condenſationem, & propriam, & impropriam. Impropria eſt, quæ fit abſq; mutatione, & alteratione aliqua partium rei, ſed ſolum per approximationem, vel partium ſeparationem, ſicut ſpōgia, cum eiecta eſt aqua, vel aer, condenſata dicitur, cum verò plena eſt aere, vel aqua rarefacta eſt: talis autem denſatio, & rarefactio non fit abſq; corporis externi intromiſſione, vel expulſione. & hæc maxime fit frequenter. elementa enim, ſaltim ignis, & aer non habent hanc denſationem, — Duplex ẽ rarefactio, & cõdenſatio. Propria, & Impropria. Quid Impropria.

tionem, vel raritatem. Antiqui itaq; non cognoſcebant, niſi hanc ſolùm cum hoc diſcrimine, quòd illi ponebant intra corpora vacuos poros: nos verò plenos ſubtiliore corpore, & ſic diximus ſuperius cinerem condenſari.

Quid propria.

Alia eſt condenſatio, & rarefactio propria, & hæc nõ fit corporis alterius expulſione, vel receptione, ſed mutatione ipſius ſubiecti ex potentia in actum: vt ſicut quod erat calidùm, fit frigidum, non quia ab intrinſeco quicquam recipiat, ſed quia materia, quæ erat in potentia frigida, fit actu frigida; ita fit rara, & denſa actu ex eo, quod erat in potentia, vt dicetur paulò poſt.

Tribus ex cauſis prouenire poteſt rarefactio, & cõdenſatio.

Prima cauſa.

Hæc igitur denſatio vel rarefactio tribus ex cauſis prouenit. Prima eſt alteratio ſecundùm calorem, & frigiditatem; calefactio enim rarefactionis eſt cauſa, frigefactio verò condenſationis: non quòd ipſa calefactio ſit rarefactio, aut frigefactio condenſatio: ſunt enim alterationes diuerſæ: ſed quòd ex illis iſtæ ſequantur, vt ex cauſa.

Variæ huius cauſæ experientiæ. Prima

Sunt aliquot experientiæ. Primò, videmus igni appoſitas caſtaneas, & oua, & glandes magno impetu rumpi, & proijci, quod non fit, niſi quia cùm iſta ventoſa ſint, ipſorum aer intus incluſus à calore rareſit, ac rareſactus maiorem petit locum, quem extra quærit.

Secunda.

Præterea experimur aquam frigidam minorem partem ollæ occupare, calefacta verò ollam excedere.

Tertia.

Similiter, vtres, & pilæ plenæ aere, ſi parùm igni apponantur, optimè comprimuntur, accedenti maximè reſiſtunt, quia aer rarefactus latera continentis fortiter occupat, ac extendit.

Quarta

Similiter ſi olla optimè calefacta interius, poſteà vertatur, ita vt os deorſum aquæ ſuperficie occludatur, aſcẽdit aqua, quia aer illic incluſus, rarefactus calore præcedenti, totam illam occupabat, poſteà aquæ frigiditate denſatus minorem occupat locum, ac partem ollæ deſerit propè os, quod proximum eſt aquæ: hunc autem locum aqua aſcendens occupat. Sunt etiam aliæ paſſim experientiæ, quibus ſolam calefactionem, & frigefactionem rarefactionis, & condenſationis cauſam eſſe percipitur.

Secunda cauſa.

Altera cauſa eſt generatio. Cùm enim inferiora elementa ex ſuperioribus fiunt, vt ex igne aer, ex aere aqua, ex aqua terra, condenſatio eſt: cùm verò è contra ex inferioribus ſuperiora, rarefactio eſt: & hoc ſatis eſt experientia compertum. Videmus enim fumum ex ligno procedentem, & vapore aquæ multò maiorem locum occupare.

Experientiæ ſecundæ cauſæ.

Nota.

In hac generatione interuenit etiam alteratio ſecundùm calorem, & frigiditatem: ſed quia talis alteratio eſt coniuncta cum generatione ſubſtantiæ dicimus, & attribuimus generationi cauſam rarefactionis, & denſationis ad differentiam primi modi, quo ſola alteratio ſine generatione ſubſtantiæ cauſa eſt rarefactiõis, & denſationis. & quia poſt generationem ex vi ipſius formæ ſolet magis vel minus denſari materia, vel rarefieri.

Tertia cauſa.

Tertia cauſa eſt motus localis. Hic enim denſationem facit; ex nimia enim partium compreſſione fit aliquando denſatio: & ſic aer ex ventorum motu condenſatur, quo ceſſante rarefit. Hæ igitur ſunt cauſæ, quibus condenſatio, & rarefactio proueniunt.

De modo, quo fiant rarefactio, & cõdenſatio.

At circa modum, quo fiant, aduerte mentem Ariſtot. eſſe hanc, quæ tibi ſufficiet pro præſenti. Quòd denſatio, & rarefactio fiunt, quia ſicut materia fit calida, vel frigida non recepto aliquo extrinſeco, ſed quia erat potentia calida, & frigida: ita materia eſt in potentia ad maiorem vel minorem quantitatem, & cùm maior fit, vel minor, propriè ex eo fit, quia erat potentia, non quia ei aliquid intromittatur, & inde eſt rara, & denſa.

Nota.

Eſt autem conſiderandum, quòd ſicut ex materia educitur calor, qui tamen non erat in ea actu, niſi tantùm potentia: ita educitur maior quantitas, vel minor quãtitas, vbi non erat niſi potentia: vt enim de nouo calor in eadem materia, ita de nouo maior, vel minor, quantitas producitur. Raritas autem, & denſitas qualitates ſunt admodum cum quantitate coniunctæ ita, vt ipſam ſequantur.

Rarefactio, & cõdẽſatio, nõ fiunt ſine acquiſitione, vel diminutione in quantitate.

Vndè quantum ego exiſtimo, (imò ita eſt ſecundùm Ariſtotelem) non fit mutatio ſecundùm raritatem, vel denſitatem, quin aliquid quantitatis deperdatur, vel acquiratur de nouo: loquor autem

autem de propria condenſatione, & rareſactione.

Secundùm tamen Auerroem, qui tenet materiam ſemper habere cōiunctam quantitatem ſibi, vt nunquàm de nouo acquiratur vel deperdatur, nec tota, nec vlla quantitatis pars, dicet, quòd in condenſatione, vel rareſactione non deperditur quicquam quantitatis, aut acquiritur, ſed aliter, & aliter ſe habet: & probabile hoc eſt.

At nos qui quantitatem non in ſola materia, ſed in compoſito conſtituimus, ac ipſam deperdi, & acquiri diximus, non reputamus inconueniens dicere, quòd ſicut in remiſſione caloris, & intenſione aliquid caloris deperditur, vel recipitur, vt probabimus poſtea, ita in iſta rareſactione, & condenſatione circa quantitatem. Imò cùm ex generatione proueniunt, ſicut cùm ex aqua aer, vel è contra fit; probabiliter etiam dicitur tūc tota quantitas mutatur, & noua acquiritur ſub eadem manēte materia. Re enim corrupta, vt probabilis ait opinio, omnia ipſius accidentia corrumpuntur, de hoc tamen alibi latius dicemus. Satis ſit de quæſtione hac. Alius etenim eſt eius proprius diſputandi locus. Ex dictis liquet ad rareſactionem vel condenſationem non eſſe neceſſarium vacuum, vt antiqui Philoſophi putabant, ſed ſine vacuo fieri poſſe.

An formæ intendantur additione partium gradualium. Quæſt. XII.

Hæc quæſtio circa text. 84. mouetur, vbi Ariſtoteles docet magis calidum fieri ex minus calido non adueniente calido nouo. Pro ſenſu autem quæſtionis aduerte, quòd intenſio non aliud eſt, quàm motus quo vna forma fit perfectior in eadem parte ſubiecti: vt cùm albedo, quæ in manu erat, fit perfectior, vt ſecundùm eam manus magis, & magis dicatur alba.

Sēſus quōnis. *Primò nota qd ſit intenſio.*

Dixi autem, in eadem parte: nam aliqua qualitas dupliciter poteſt augeri. Vno modo ſecundùm quod plures partes ſubiecti informat, vt cùm calor creſcit, & dilatatur per aliquod continuum ſucceſsiuè calefaciendo plures ſubiecti partes: & talis dicitur extenſio formæ. Altero modo augetur in eadem parte ſubiecti acquirendo maiorem, & maiorē vim; vt cùm calor in manu exiſtens fit maior, & maior, & tale augmentum intenſio dicitur: oppoſitum verò decrementum remiſsio.

Qualitas dupliciter pōt augeri.

Differunt ergo intenſio, & remiſsio formæ ab extenſione & diminutione eiuſdem: hæc enim ſumuntur ſecundùm plures vel pauciores partes quantitatiuas ſubiecti, illa verò ſecundùm perfectionem maiorem, vel minorem in eadem parte ſubiecti; poteſtque eſſe, vt ſimul fiant intenſio, & extenſio, imò intenſio, & diminutio.

Nota quo differunt intēſio, & extenſio formæ.

Semper tamen obſeruandum eſt, hos eſſe valdè diuerſos motus. In præſenti autem loquimur de intenſione & remiſsione, & petimus, An cùm intenditur calor noua aliqua caloris particula producatur ſupra calorem præexiſtentem: in remiſsione verò corrumpatur: an non ſic, ſed ſemper eadem qualitas ſit abſque acquiſitione, vel deperditione alicuius partis qualitatis.

Explicat magis ſēſus quæſtionis.

In hac difficultate ſunt quatuor ſententiæ principales. Prima eſt Burlei, quam ſequitur Duran. 1. Senten. diſtinctione decima ſeptima, quæſtione octaua. & Gofredus, vt recitat Sanctus Thomas, 1. Senten. diſtinctione decima ſeptima, quæſtione ſecunda, articulo ſecundo. Dicunt in intenſione calorem præcedentem corrumpi, & nouum generari, & produci, ſimiliter de alijs qualitatibus, vt cùm ex paruo calore fit maior, & intenſior, calor ille remiſſus corrumpitur, & nouus intenſior producitur: ſimiliter in remiſsione corrumpitur intenſior, & producitur remiſsior.

Prima ſētentia.

Huius ſniæ præcipua ratio eſt. Intenſio, & remiſsio ſunt motus: ergo ex contrario in cōtrariū tendunt terminū: ſed termini contrarij ſimul eſſe non poſſunt: ergo calor, qui erat remiſſus, & calor qui erat intenſus, cùm ſint termini motus, ſimul nō ſunt, ſed vnus corrūpitur altero accedēte.

Rōbur h⁹ ſniæ.

Exemplum ponit Duran. ſicut in motu locali ſemper ſunt loca diuerſa, &

Exēplū Durādi.

vnus corrumpitur, altero ſuccedente; ita in formis, ſecundùm quas eſt intentio, & remiſſio.

Secunda ſnia. Egid. & Greg. Altera ſententia eſt Aegid. lib. 2. q. 14. & Gregor. 1. Sentent. diſtinct. 17. q. 4 art. 1. Hi in forma accidentali conſiderant duo: Alterum eſſentiam ipſius formæ; Alterum exiſtentiam, puta, ipſam actualem inhærentiam in ſubiecto, vt albedinis eſſentia eſt ipſius natura, & ſubſtantia; inhærentia verò in ſubiecto ipſius eſt exiſtentia, ita in alijs qualitatibus.

Dicunt ergo, quòd intenſiò, & remiſſio nō fit per additionem vel ablationem aliquam in eſſentia qualitatis, & formæ, ſed eadem prorſus eſt qualitas intenſa, quæ erat remiſſa abſque acquiſitione, vel deperditione: intenſio autem, & remiſſio tantùm fit ſecundùm exiſtentiam, & inhærentiā, hæc enī ſuſcipit magis & minus.

Prima rō. Probant ex 8. Metha. tex. 10. vbi dicitur, quòd eſſentiæ formarum conſiſtunt in indiuiſibili, vt vna non ſit maior, & minor, vt ternarius vnus non eſt alteri maior: ſi igitur hoc ita eſt, non poteſt eſſe additio, vel ablatio in eſſentia.

Secunda. Prætereà, quia natura rei eſt in certo gradu naturæ: non ergo ſuſcipit magis, & minus: hæc enim incertitudinem faciūt.

Tertiā ſentētia Scoti. Tertia ſententia eſt Scoti. 1. Sent. diſt. 17. q. 3. quam ſequuntur Nominales, putat qualitates intēdi additione nouæ qualitatis, vt calor intenſior fit, quia nouus calor producitur, & cùm calore præcedenti coniungitur, & vnitur in eadem ſubiecti parte. Vndè differt à Burleo, ꝙ Burle. dicit priorem qualitatem non manere, Scot. verò, quòd manet cum ſequenti, & fit vnus calor intenſus: in remiſſione verò perditur aliquid caloris, & reſiduū manet, donec fiat totius deperditio.

Prima rō. Hæc ſententia probatur primò. Ita ſe habet augmentum intelligibile, ſicut ſenſibile: ſed ſenſibile fit partium additione, ergo intelligibile. Vocat augmentum ſenſibile, quod fit in extenſione, vt cùm aqua additur aquæ, & cùm calor extenditur per ſubiecti partes, conſtat autem hoc fieri productione nouarum partium. Vocat augmentum intelligibile, quod fit in eadem parte ſecundùm intenſionem.

Et argumentum eſt, quòd ſicut cùm extenditur calor nouus, & nouus calor producitur, in diuerſis tamen ſubiecti partibus: ita etiam cùm intenditur, producetur vtique nouus, & nouus calor in eadem tamen parte.

Secundò. Motus realis terminum habet realem ad quem, diſtinctum à termino à quo: ergo calor qui intēſione acquiritur non eſt idem calor, qui præceſſit, ſed pars de nouo producta, ita erit in remiſſione. — Secunda ratio.

Tertiò. Non fit tranſitus de contradictorio in contradictorium ſine acquiſitione alicuius realis, vel deperditione: ſed cùm calor intenditur, vel remittitur, ſubiectum ex non intenſo fit intenſum, & ex non remiſſo remiſſum: ergo in remiſſione, vel intenſione noua qualitas acquiritur, vel deperditur. — Tertia ratio.

Quarta ſnia S. T. Quarta ſententia eſt S. Tho. Prima ſecūndæ. q. 52. ar. 1. ad 2. & Secunda Secundæ. q. 24. ar. 5. quem ſequūtur plerique vi ri docti in 8. Meth. Dicit, quòd cùm qualitas remittitur, aut intenditur nihil de nouo acquiritur, nihil de nouo deperditur, ſed eadem omninò manet intenſa, & remiſſa: ſolùm intenſio conſiſtit in hoc, quòd magis eſt radicata in ſubiecto, remiſſio verò, quòd minus eſt radicata. Eſſe autem radicatam magis vel minus, non eſt aliud, quàm quòd magis ſit educta, vel minus, ex potentia in actum. — Explicatio ſniæ eiuſdē.

Vndè radicem intentionis, vel remiſſionis ponunt in indifferentia formæ, ſecundùm quam magis, vel minus poteſt educi de potentia ſubiecti. — Nota. In quo ſit poſita radix intēſionis, & remiſſionis, & de duplici differentia formæ.

Sunt enim aliquæ formæ accidentales indifferentes, vt non magis vni, quàm alteri inſint ſubiecto, vt albedo indifferens eſt, vt niui, vel cigno, vel alteri inſit, & hæc indifferentia accidens facit cōmune. 1

Sunt etiam aliquæ indifferentes, vt à ſubiecto abeſſe, vel adeſſe poſſint; & hæc indifferentia facit qualitates ſeparabiles. 2

Sunt tandem aliquæ indifferentes, vt plus minuſvè perfectè à ſubiectis participari poſſint, & hæc indifferentia ipſas fecit intenſibiles, remiſſibiles. 3

Hæc autē indifferentia aliquando prouenit ex diuerſa natura ſubiectorum: vt calor ignis eſt intenſior, aeris remiſſior, quia natura ignis talem petit calorem, aeris verò talem. — Vnde proueniat illa indifferētia formæ. 1

Aliquando

Aliquando prouenit ex diuerſa, diſpoſitione eiuſdem ſubiecti, vt mel dum magis, ac magis comprimitur, fit albius, quia deperdit humidum, & magis diſponitur ad calorem.

Repetitur ſnia D.Tho. Hæc eſt ſententia fideliter expoſita, in qua dicitur intenſionem, vel remiſſionem fieri per maiorem, vel minorem in ſubiecto radicationem, ſiuè id ſit propter naturam ſubiecti, ſiuè propter maiorem, vel minorem diſpoſitionem.

1. Rō pro D. Tho. Probatur primò, Si intenſio fieret additione gradus ad gradum, quæro, cum illi gradus vnam faciant formam, vel illud vnum erit compoſitione, vel continuatione, vel ſubiecto. Non compoſitione: quia in accidenti non eſt compoſitio, niſi generis, & differentiæ, aut actus, & potentiæ, quales non ſunt illæ, quæ ex diuerſis gradibus ſunt, præſertim cum ſint eiuſdē rationis, & neuter ſe habeat, vt determinās, aut vt determinatum. Nec erunt vnum continuatione, cum illa graduum vnio non ſit ſecundùm quantitatis partes: intenſio enim in vnica ſit parte. Nec erunt vnum ſubiecto, quia quæ ſic ſunt vnum, ſunt diſtincta ſpecie, vt albedo, & dulcedo in lacte: cum ergo non poſſint vnam formam facere non ſic erit intentio.

Secunda. Secundò. Ille gradus de nouo productus, vel eſt eiuſdem ſpeciei, vel diuerſæ. Non diuerſæ, nam duo gradus caloris nō differunt ſpecie: ſi ergo ſunt eiuſdem ſpeciei, differunt numero: at duo accidentia numero tantùm differentia in eodē ſubiecto adæquatò eſſe nequeunt, cum numerica accidentium diſtinctio à ſubiectis ſumatur: non ergo ſic intenſio fieri poteſt.

Tertia. Tertiò. Stat formam indiuiſibilem magis, & minus ſuſcipere: ergo non fit per additionem, vel ablationem. Antecedens probatur. Viſio eſt indiuiſibilis operatio, & intellectio, & ſtat has intendi, & remitti, dum obiectum magis, vel minus comprehenditur: non igitur illo modo intenſio, & remiſſio fiunt. Hæ fuere de intenſione opiniones.

1. Fundamentum. Explicatio terminorū ad quæſtionem. Pro huius quæſtionis determinatione quorundam terminorū explicatio eſt maximè deducenda, quæ apud Philoſophos in hac materia ſolent occurrere, præſertim apud calculatorem Suyſet, Termini autē ſunt hi, gradus formæ, pars gradualis, non gradus, latitudo formæ.

Quid ſit gradus formæ. Gradus formæ eſt illud minimum formæ quoad intenſionem, quod poteſt actu per ſe manere in aliquo ſubiecto: ſicut vocamus minimum in extenſione, quod per ſe poteſt exiſtere ab aliis partibus ſeparatum: ita vocamus in intenſione, vel remiſſione gradum quo remiſſior non poteſt per ſe actu in ſubiecto eſſe.

Quid ſit pars gradualis. Pars verò gradualis formæ ē, quicquid formæ, quod non poteſt ob eius remiſſionem actu per ſe eſſe; ſicut in extenſione quantitatis, ſunt particulæ ita minimæ, vt non poſſint eſſe per ſe, niſi cū aliis continuę: ita in forma intenſa ſunt caloris particulę ita remiſſę, vt non ſint vnquàm per ſe: & has vocamus partes graduales. Vnde in vno gradu ſunt plures graduales partes, quia eſt diuiſibilis in infinitum in potentia.

Nota duplices partes in qualitate. Et vt facilius intelligas, debes imaginari in calore, vel in alia qualitate intenſibili duas magnitudines. Altera eſt ſecūdùm quam plures ſubiecti partes informat, & hęc intenſionis magnitudo dicitur, quæ ei externa eſt, à ſubiecto proueniens. Altera eſt ſecundùm quam in ſeipſa fortior eſt, vel debilior: maior, aut minor. Dicimus enim plus albedinis ineſſe lacti, quā ſaccharo: & talis magnitudo dicitur intenſionis, cuius partes quę actu poſſunt exiſtere per ſe in ſubiecto, gradus dicuntur: quę verò non poſſunt per ſe exiſtere, niſi cum aliis coniunctę, quæ inexiſtentes dicuntur, & in potentia, graduales vocantur.

Quid ſit non gradus formæ. Non gradus formę dicitur illud quod non eſt forma, ſed eſt in potentia proxima, vt ſit forma, ita vt ſit verum in eo dicere, tunc non eſſe formam, ſed immediatè poſt illud erit forma: vt non gradus caloris eſt, quod ſic eſt caloti proximum, vt immediatè poſt illud calor ſit.

Quid ſit latitudo formæ. Latitudo autem formę eſt quantitas extenſionis formę ſimul cum quantitate intenſionis. Vt ſi ſit aliqua forma in aliquo ſubiecto intenſa, & extenſa, tota illa ipſius extenſio cum intenſione formę latitudo dicitur.

Nota. Et ne decipiaris exiſtimans ſolam magnitudinem intenſiōis dici latitudinem, ſed vtramque ſimul, & de latitudine hac ſcripſerunt aliqui multa.

Aduert.

1. Fundamentum. Duplex latitudo formarũ vniformis & difformis.

Aduertendum ſecundò, quòd latitudo iſta formarum eſt duplex: quædam vniformis, quædam difformis. Vniformis eſt, cum ſic eſt forma extenſa per aliquam quantitatem, vt in ſingulis ipſius partibus ſit æqualiter intenſa: vt ſi demus particulam ignis, latitudo huius caloris eſt vniformis, quia in omnibus partibus illius calor eſt æquè intenſus.

Difformis verò eſt, cum ſic eſt extenſa forma, vt non ſit in omnibus illius quantitatis partibus æqualiter intenſa, vt ſi demus lignum calidum, cuius partes quædam ſint alijs calidiores.

Duplex latitudo difformis.

Latitudo difformis ſubdiuiditur in vniformiter difformem, & difformiter difformem. Vniformiter difformis eſt, cum etiam ſi forma ſit inæqualiter intenſa per omnes partes quantitatis, tamen exceſſus, quibus vnus gradus excedit alium, ſunt æquales. V.g. ſit lignum habens decem particulas, in prima calor ſit, vt vnum; in ſecunda, vt duo; in quarta, vt quatuor, & ſic conſequenter, eſt difformis tota latitudo, cum ſit intentio inæqualis: Sed vniformiter, quia exceſſus partium inter ſe ſunt æquales; nam in tanto exceſſu duo excedunt vnum, quanto, duo tria, & tria quatuor, & quatuor quinque. Difformiter verò difformis eſſet, ſi exceſſus eſſent inæquales: vt ſi in vna eſſet, vt vnum: in ſecunda, tria: in tertia, vt ſex: in alia, vt octo, & ſic conſequenter.

Latitudo difformiter difformis adhuc duplex.

Latitudo difformiter difformis iterum ſubdiuiditur in vniformiter difformiter difformem, & difformiter difformiter difformem. Dicitur vniformiter difformiter difformis ea, in qua quàmuis ſint partes inæqualiter intenſæ, & quàmuis exceſſus ſint inæquales, tamen proportiones exceſſus ſunt æquales ita, vt in eadem proportione excedat vna aliam, in qua altera alteram; vt ſi prima pars ſit, vt vnum; altera, vt duo; tertia, vt quatuor; quarta, vt octo, & ſic conſequenter. Talis latitudo difformis dicitur propter inæqualitatem intenſionis, ſed difformiter, quia exceſſus ſunt inæquales, & vniformiter, quia ſeruant eandem proportionem. At ſi eadem proportio non ſeruaretur, tunc latitudo prorſus eſſet difformiter difformiter difformis; hæc ſunt valde obſeruanda pro intelligentia multorum, quæ in Phyſica occurrunt.

1. Concl. contra Burlæũ.

Pro determinatione igitur quæſtionis propoſitæ, ſunt aliquot proponendæ concluſiones, quarum prima ſit. In intenſione non corrumpitur qualitas remiſſa, nec intenſa in remiſſione, vt dicebat Burle.

Prima ratio.

Hæc concluſio probatur primò. Quod corrumpitur, ſi accidens eſt, aut corrumpitur à contrario, ſicut calor à frigiditate, aut defectu conſeruantis, vt lumen in aere, extincta lucerna; aut ad corruptionem ſubiecti; nã deſtructo ſubiecto deſtruũtur ipſius accidentia: ſed illa qualitas remiſſa non corrumpitur à contrario, quia intenſa qualitas, & remiſſa non ſunt contrariæ, cum ſint eiuſdem ſpeciei: nec corrumpitur ex defectu conſeruantis: nam adhuc manet ipſum agens intendens: nec ad corruptionem ſubiecti, cum ſemper ſubiectũ in tota intenſione maneat: non ergo corrumpitur; ſi enim corrumperetur, ab aliquo ex his vtique corrumperetur.

Secunda ratio.

Præterea ſecundò. Si remiſſior qualitas corrumperetur in intenſione, & intenſior produceretur, ſequitur, quòd in inſtanti per primũ ſui eſſe qualitas tota ſit, & non ſucceſſiuè. Patet. In quocunque inſtanti eſt verum dicere, dum intenſio fit, nunc eſt qualitas intenſa, & ante nõ fuit talis; peto, an tota illa in illo inſtanti ſit producta, an pars ante illud fuerit. Hoc dici non poteſt: nam ante hoc inſtans erat remiſſa, & ita debuit corrumpi: ſi ergo tota illa in inſtanti producta eſt, iam tota qualitas per primum ſui eſſe incipit, nec ſucceſſiuè facta eſt: quod eſt contra Ariſt. vt dicetur inferiùs.

Tertia ratio.

Præterea tertiò. Si in remiſſione corrumpitur intenſior qualitas, & producitur remiſſior, ſequeretur, quòd contrariũ per ſe produceret contrarium. Patet. Demus, quòd ſit calor, vt ſex, & incipiat remitti à frigido: tunc frigidum deſtruet totum illum calorem, & producet remiſſionem, vt fatetur: ergo frigidum producit calidum, vlterius ſi ſtatim totum illũ calorem deſtruxit, ad quid alium produxit, cum etiam corrumpere illum debeat? profectò hæc opinio indigna videtur Philoſopho.

Argumẽtum Burlęi ſoluitur.

Nec argumentũ ipſius quicquam concludit, nam calorem remiſſum, & inten-

ſum

ſum dupliciter cōſiderare poſſumus. Vno modo formaliter, vt intenſus, & remiſſus eſt: & ſic opponuntur: & ſunt termini intenſionis, & remiſſionis, & cum remiſſus eſt, intenſus non eſt, & ecōtra. Altero modo, materialiter conſideratur pro ipſo calore, & ſic non opponuntur, nec corrumpuntur: Quod eſt dicere, calor, qui erat remiſſus manet in intenſione, ſed non manet remiſſus, ſic manet pars caloris, qui erat intenſus, ſed non manet ita intenſus; ſicut cum quantitas minor fit maior, & econtra, quantitates manent, ſed quòd ſit maior, vel minor non manet, & ita ſoluitur argumentum ipſorum.

2. Cōcl. contra Aegidiū Secunda concluſio. Intenſio, vel remiſſio non fit tantùm ſecundùm exiſtentiā, vt imaginatur Aegid.

1. Ratio. Iſta concluſio probatur. Primò, quia cum exiſtentia dependeat immediatè ab eſſentia, non poteſt intelligi, quomodo ſi ipſa eſſentia conſiſtat in indiuiſibili, non conſiſtat etiam exiſtentia.

2. Ratio. Præterea, quia adhuc ipſa exiſtentia eſt quædam entitas, & natura: debet ergo in indiuiſibili conſiſtere.

Tertia. Vlterius, quia petimus, an per radicationem, vel additionem ſuſcipiat iſta exiſtentia magis, vel minus: remanet enim eadem difficultas.

4. Ratio. Præterea, quia ſupponit opinio diſtingui realiter eſſentiam, & exiſtentiam, cuius oppoſitum poſtea nos oſtendemus.

3. Cōcl. Tertia concluſio. Non fit intenſio, aut remiſſio per maiorem, vel minorē in ſubiecto radicationem tantùm. hæc ſine dubio facilius intelligitur, quàm oppoſita opinio. Quis enim intelligit radicari magis, vel minus aliquid in ſubiecto nullo prorſus acquiſito, aut deperdito? fit quidem iſta radicatio, ſed per hoc, quòd plures, vel pauciores qualitatis gradus ſunt. Et ita conſentio cum D. Thoma, in intenſione fieri maiorem radicationem, ſed tamen hanc fieri per additionem gradus alicuius de nouo producti.

Opinio. Nec (vt exiſtimo) huius oppoſitū voluit S. Thom. quamuis multi ipſius diſcipuli id putent, contra quos probatur concluſio, præter argumenta Scoti, quæ ſunt optima, ſuperius poſita. Primò ex Ariſtot. hoc text. 84. dicit, Sicut ex non calido fit calidum, ita ex minus calido magis calidum; tàm enim calidum, quàm magis calidum ex potentia educuntur, ſic ergo argumentor ex hoc. Cum magis calidum fit, calor qui erat potentia, educitur in actum: ergo producitur. Fit ergo intenſio per productionem noui caloris, ſicut remiſſio per deperditionem.

1. Ratio.

Secunda. Præterea. Cum fit aliquid magis calidum, verè mutatur per mutationem, quæ non erat antè: ergo acquiſiuit aliquid, quod ante non erat.

3. Ratio. Præterea. Magis radicari, vel eſt, quòd difficilius remoueatur à ſubiecto, vel quòd qualitas plures ſubiecti partes informet, vel econtra, quòd plures gradus qualitatis, & partes ſint in ſingulis partibus ſubiecti. Non primum, quia ſunt qualitates intenſiſsimæ, facilè tamen mobiles, vt febris ephimera, & rubores ex verecundia. Non ſecundum, quia illud eſt extendi, non intendi: erit ergo tertium.

4. Concl. Quō. fiāt intenſio, & remiſſio. Quarta concluſio. Intentio, vel remiſſio fiunt per acquiſitionem, vel deperditionem partium gradualium qualitatis circa eandem ſubiecti partem, manētibus ſemper remiſsis gradibus cum alijs in intenſione, & ſimiliter in remiſſione, manētibus illarum partium gradibus, quæ erāt in intenſa, aliquibus eorum partibus deperditis: & in hoc conſentio cum Scoto.

1. Nota. Quō pro ceditur i intenſione. Notanda, tamen hic duo. Alterum eſt, quòd cum intenditur aliqua qualitas, vel remittitur, non proceditur per gradus, vt in ſingulis inſtantibus ſinguli gradus producantur, ſed per partes graduales, ſicut i extenſione formæ, poſtquàm ignis in primo minimo eſt introductus, poſteà ſucceſsiuè extenditur per minima coniſicta, nec alia minima ſubit, niſi paulatim: quia cum ſint coniuncta cum primo, non dabitur minus minimo per ſe: ita in diminutione paulatim, & ſucceſsiuè fit, donec ad vltimum aliquando perueniatur, & illud iam ſimul corrumpitur.

Hæc ergo ſic intellige ſuo modo in intēſione, & remiſsione: dato enim vno gradu intenſio ſucceſsiuè fit per partes graduales aliorum graduum, ſimiliter in remiſſione, donec perueniatur ad vltimum gradum. Dictum autem eſt, quòd inter gradum, & partem gradualem interſit.

2. Nota. Alterum annotandum eſt, quòd cū dicimus intenſionem fieri graduum additione,

Qualis additio gradus fiat in intẽſione.

tione, non intelligas, quòd iſta additio eſt propria, quaſi addamus calorem aliquem, qui erat alibi actu, vt cum aquæ aquam addimus; ſed eſt impropria additio: quia id, quod additur, erat ibidem, cui additur, ſed in potentia, educitur tamen in actum. Et hoc eſt quod ibi dixit Ariſtote. quòd non fit calidum, aut magis calidum adueniente calido, puta, in actu præexiſtenti, ſed educto ex eadem potentia in actum.

Ad 1. Aegidij, & ad ſecundum.

Dupliciter ſumitur eſſentia.

Supereſt vt ad argumẽta in oppoſitum reſpondeamus. Ad primum Egid. dico, quòd eſſentia dupliciter ſumitur. Vno modo pro quiditate, quæ per definitionem explicatur. Altero modo pro ipſa entitate, & ipſa re. vt eſſentia albedinis dicitur id, quod albedinem conſtituit in eſſe, & natura albedinis, dicitur etiam ipſa albedo. Igitur eſſentiæ, vt quiditatem dicit nõ fit additio, nec diminutio, ſed certa eſt, & indiuiſibiliter conſiſtit; nã vnica eſt qualitatis cuiuſque definitio, ſiuè ſit intenſa, ſiuè remiſſa: at ipſi entitati fit additio.

Explicatur. Lineæ quiditati non fit additio: vnica enim eſt ipſius natura: at ipſi lineæ partes poſſunt addi, & detrahi. Alij ſolent hoc idem aliter dicere, quòd eſſentia ſuſcipit partes ſimilares, ſed non diſſimiliares. per hoc patet etiam ſolutio ad ſecundum argumentum ipſius ſententiæ.

Ad 1. pro opinione illorũ qui opinionem Di. Tho. ſecus intelligũt.

Ad primum pro opinione illorum, qui opinionem D. Thomæ ſecus intelligunt de ſola radicatione, ſine additione graduum, dicendum, quòd gradus multi, faciunt vnum intenſione, ſicut plures partes aquæ, vnum faciunt continuatione, per quantitates partium, quæ ad vnum vniuntur; ſic plures gradus eiuſdem qualitatis faciunt vnum intenſione, per hoc, quòd cum ſint eiuſdem ſpeciei, ſub una, & eadem ſubiecti quantitate, ſubmittuntur, & penetrantur, ac vnicam formam, latitudinem, & magnitudinem intenſionis habentem componunt: & ſic poſſumus dicere, quòd compoſitione ſint vnũ non compoſitione extenſionis, ſed intenſionis vnius formæ.

Ad 2.

Ad ſecundum dico, quòd ille gradus eſt diſtinctus numero imperfectè. quod eſt dicere, Gradus vnus diſtinguitur numero ab alio quando eſt in potentia, & alter actu. Similiter reſpectu actionis, quia talis gradus producitur hac productione, non autem ille, qui erat ante ſimiliter reſpectu temporis, quia præcedens aliquando fuit, cum non fuit, quæ producitur.

Perfectè tamen numero non diſtinguitur, quia poſtquàm productus eſt, & in actu, vnicam actu formam cum altero facit, ſicut etiam partes continui vnum efficiunt continuum. Nec Metaphyſici dicũt contra hoc quicquam; nam cum dicitur, duo accidentia numero differentia non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto, intelligũt duo accidentia actu exiſtentia, & de differentia perfecta numero.

Ad tertium ſimiliter patet ſolutio. Nã viſio intenditur, ſicut, & aliæ qualitates per additionem, imò, & accidentia ſpiritualia, vt intellectio, & volitio, & habitus in anima exiſtentes; quàmuis enim extenſionem non habeant, tamen intenſionem habere poſſunt in ſubiecto. Non enim partes intenſionis, ſunt partes extenſionis, nec his neceſſariò indigent; taliaque accidentia habebunt intẽſionem, ſed non latitudinem, quia latitudo vtrunque claudit, vt diximus, ac ſatis de quæſtione hac. *Ad 3.*

Caput decimum.

Tractatio de tempore.

Conſequens autem eſt ad ea. Tex. LXXXVI.

POSTQVAM de motu, infinito, loco, & vacuo diſſeruit, nunc tandem de tempore facere ſermonẽ aggreditur. Eſt enim tempus menſura rerum ſenſibilium communis. Duo tamen tractanda proponit. Alterum, an ſit, alterum quid ſit. nam quale ſit ex ipſius natura ſemel percepta facilè erit cognoſcere. *Intentũ Ariſto.*

At circa an ſit, prius diſputatiuè procedit, ac rationibus exteris, quæ logicæ dicuntur, (vt notant Themiſt. & Simplic.) contendit probare ipſum non eſſe. Nam quàmuis tempus eſſe ſit certiſſimum, eſt tamen adeò difficile cognitu (vt dicit Philop.)

lop.)& rationes in oppoſitum fortes, vt videatur ex parte non eſſe.

Quid ſint logicæ rationes.

Aduertendum, quòd logicæ rationes ſunt, quæ ex communibus principijs, & probabiliter, non neceſſariò procedunt, & probant: non enim faciunt ſcientiam, ſed opinionem, vt alibi diximus.

Quòd igitur omnino non ſit, aut vix. Tex. LXXXVIII.

An ſit tēpus.

INcipit rationes proponere, quibus tempus nō eſſe probatur. Inquit autem, rationes probare vix, & obſcurè tempus eſſe. Quod dicit, quia rationes non conuincunt ipſum non eſſe, cum demonſtrationes non ſint, ſed difficultatem faciunt, & perſuaſionem, vt non ita facilè, & diſtinctè tempus appareat eſſe.

1. Ratio quòd nō ſit tēpus.

Eſt autem prima ratio huiuſmodi. Cuius partes non ſunt, nec ipſum eſt, aut entitatem, & ſubſtantiam habet: ſed temporis partes non ſunt: non ergo tempus eſt. Minor probatur, nam reliqua ſunt nota: Temporis partes ſunt præteritum, & futurum: ex præterito enim tempore, & futuro componitur quodcunq; tempus, quod in infinitum procedit, & ſemper accipitur: id eſt, totum ipſum tempus, quod interminabile eſt, ex præterito, & futuro conſtat. At neutrum horum eſt: præteritum enim non eſt, futurum nondum eſt: Ergo partes totius temporis nō ſunt.

Nota.

Notandum, quòd dicit, Totum tēpus, quod infinitum accipitur. Nam tempus in particulari non ſemper ex duplici hac parte conſtat, vt præteritum per ſe, futurum per ſe; tamen tempus totum, quod in fluxu eſt, ex duplici hac parte conſtat.

Ad hæc autem omnis rei. Tex. LXXXIX.

2. Ratio.

ALteram facit rationem. Quæcunque res diuiſibilis, & plures partes habēs, ſi eſſe debet, neceſſe eſt, vt aliquam ſui partem, quæ ſit, habeat, quando non omnes haberi poſſunt: ſed nulla pars temporis eſt: igitur nec tempus eſt. Maior eſt nota. Minor probatur. Præteritum, & futurum ſunt partes temporis, & nulla ex his eſt.

Obiectio.

Dices tu, non ſunt iſtæ omnes partes, nam nunc præſens, eſt pars temporis, & illud modò eſt.

Solutio.

Reijcit hoc Ariſt. probando nunc non eſſe temporis partem, & ſic probat: Pars menſurat totum, quia toties replicata totum adæquat: ſimiliter pars componit totum cum alijs partibus: at nunc nō menſurat tempus, nec ex multis nunc componitur tempus: ergo non eſt pars temporis.

Not. quō ſe habeat nunc ad tempus.

Aduertendum enim, quòd ſicut punctū in linea indiuiſibile quid eſt, ita nunc in tempore: nam quod præſens eſt, non poteſt eſſe diuiſibile: ſi enim diuiſibile eſſet, cum ſit ſucceſſiuum, vtiq; partem haberet præteritam, partem futuram, iamq; non eſſet totum præſens, & nunc: quod igitur præſens eſt, indiuiſibile eſt. Et ſicut linea ex punctis non cōponitur, nec puncta partes ſunt lineæ, ſed continuatiua lineæ partium; ita nec nunc eſt temporis pars, ſed partium temporis, puta, præſentis, & futuri continuatiuum: & hoc intendit ratio hæc.

Amplius autem, & ipſum nunc. Tex. XC.

Probatur non eſſe ipſū nūc. Et primò φ nō ſit aliud, & aliud in tēpore.

COnuertitur ad ipſum nunc, & contendit probare, quòd non ſit, & quòd difficile ſit percipere, an ipſum ſit, & ratio huiuſmodi procedit. Si eſſet nunc, aut eſſet vnum, & idem per totum tempus, aut aliud, & aliud ita, vt vno destructo ſuccedat aliud: ſed neutrum videtur poſſe dici: non ergo eſt. Probat, φ non ſit aliud, & aliud oſtendendo, quòd non corrumpatur nunc, quòd aliàs dici poteſt Inſtans.

Vis rōnis Ariſ. φ nunc non poſſit corrūpi, nec ī ſe ipſo, nec in alio nūc.

Et ratio eſt huiuſmodi. Si corrumpitur ipſum nunc, aut corrumpitur in altero nunc, quod ſit ſimul cum illo, aut corrumpitur in ſe ipſo, aut corrumpitur in ſequenti nunc: quia omne, quod corrumpitur, in tempore corrumpitur: nullo autem modo ex his corrumpi poteſt.

Prima pars argumēti.

Primò, non corrumpitur in alio nunc, quod ſit ſimul, quia nunc non eſt extra tempus: vt ergo duo nūc ſint ſimul, id eſt,

quando eſt vnum; quòd ſit alterum, debet duo tempora eſſe ſimul, vt duo dies, aut duæ horæ: ſed hoc impoſſibile eſt: nam nunquàm duo tempora ſunt ſimul, niſi cum vnum eſt pars alterius, vt dicimus, nunc eſt talis hora, talis dies, talis menſis, talis annus ſimul: ad hoc autem ſufficit vnum nunc; ſed duo tempora diuerſa, quorum vnum non includatur in altero, ſimul eſſe non poſſunt, Si ego nunc ipſum corrumpitur, non corrumpitur in alio nunc, quod ſit tunc, & ſimul: ſicut ego lectionem lego in hoc tẽpore, ita vt lectio & tempus ſimul ſint.

2. pars Probat ſecundò, quòd non corrumpatur in ſe ipſo: quia cum ipſum eſt, tunc eſt: non ergo poſſibile eſt, vt tunc dicatur corrumpi.

3. pars argumẽti. Probat, quòd non corrumpatur in nũc ſequenti: & petit ſuppoſitionem, quòd duo nunc non ſint ſimul, & immediata, quin mediet tempus; ſicut nec duo puncta, quin mediet linea; hoc enim poſtea in lib. 6. probandum eſt. dicitur igitur; Si nunc corrumpitur in nunc conſequenti, cum inter ipſum, & hoc mediet tempus, conſequenter ſequitur, quòd in illo tempore durabit tale nunc: ſunt autem infinita nunc in qualibet particula temporis: erit ergo ſimul vnum nunc cũ alijs: quod eſſe non poteſt; ergo nullo modo nũc ipſum corrumpi poteſt: & ita non erunt diuerſa nunc per totum tempus. Hæc ratio ſubtilis eſt, & notanda: & aduerte expoſitionem: nam primam argumenti partem multi non attigerunt.

At verò neque ſemper idem.
Tex. XCI.

Probat nõ poſſe eſſe vnũ nunc in toto tempore.
1. Ratio.

Oſtendit alteram principalis argumenti partem, quòd nõ ſit vnicum nunc per totum tempus. Omne finitum, ſiuè ad vnum, ſiuè ad plura, id eſt, ſecundùm vnã dimenſionem, vt linea: aut ſecundùm plures, vt ſuperficies, & corpus, vno termino ſolo non poteſt eſſe terminatum, ſed duobus ad minus: at tempus accipi poteſt finitum, vt dies, hora, menſis: ergo ad minus erunt duo termini in tempore, & ſic duo nunc, ſicut in linea duo terminantia puncta.

Amplius, ſi ſimul eſſe.
Tex. XCII.

Probat ſecundò, non poſſe eſſe vnum nũc. ſequeretur enim, quòd quæ facta ſunt ante mille annos, & quæ modò fiunt, ſimul eſſent ſecundùm tempus. Patet: nã illa ſunt in eodem tempore ſimul, nec eſt vnum altero prius, quæcunque in eodem nunc temporis facta ſunt: ſi igitur vnicũ eſt nunc in toto tempore, nihil erit prius, nihil poſterius, ſed omnia ſimul ſecundùm tempus. 2. Ratio.

De his igitur, quæ inſunt ipſi.
Tex. XCIII.

Concludit ſatis dubitatũ eſſe circa eſſe ipſius tẽporis: poſtea ad, quid ſit, conuertit ſe; ac docet, quid ſit tempus, difficile eſſe cognoſcere, & difficultatis cauſa eſt duplex. Altera ea, quæ Antiqui de tempore dicunt: non enim omnes conueniũt. Altera eſt ex rationibus poſitis circa an ſit: nam ex illis videtur temporis natura eſſe ſolùm ſecundum intellectum, vt dicit Philop. cum ipſius partes non ſint. Incipit autem aliorum ſententias proponere.

Quid ſit tempus eſt valde difficile cognoſcere.

Quidam dixerunt, tempus eſſe motum circularem cœli. Alij dixerunt eſſe ipſum cœlum, & ſphæram. Impugnat autem dupliciter eos, qui motum circularem dixerunt eſſe tẽpus. Primò. Pars temporis eſt tempus, ſed pars circularis non eſt circulatio: ergo circulatio non eſt tempus. Secũdò impugnat. Si eſſent plures cœli, tunc eſſent plures circulares: eſſent ergo plura tempora ſimul, quorum vnũ non eſt pars alterius: quod eſt impoſſibile.

Antiquorum opiniones de tẽpore duæ.

Prima & ſecunda ratio quòd motus cœli nõ ſit tempus.

Dicit Philop. quòd quàmuis plures eſſent mundi, vt finxit Democritus, adhuc vnicum eſſet tempus pro omnibus, & vna communis duratio; ſed hoc poſterius magis examinabitur. Nota.

Hanc opinionẽ de circulatione Alex. & Theophraſt. tribuunt Platoni, quàmuis Simplic. ipſum defendat. Nota.

Vniuerſi autem ſphæra.
Tex. 94. & 95.

Ratio qua quidam exiſtimabãt cęlum eſſe tẽpus.

AD ſecundam opinionẽ ſe conuertit, ac rationem ponit opinionis; nempè, quia omnia cõtinentur in tempore, & omnia continentur in ſphæra cœleſti, inferebatur, ſphæra cœleſtis eſt tempus: quã opinionem Ariſt. negligit impugnare dicẽs, eſſe adeò irrationabilem, vt non opus ſit contra eam quicquam inferre. Et meritò, cum aliter dicantur res eſſe in ſphæra, aliter in tempore. In ſphæra enim, vt in loco communi, in tempore, vt in menſura vniuerſali actionum, & motuum.

Reiicitur hæc ſnia, vt abſurda.

Iſtam ſententiã tribuit Simpl. Pythag.

Dubium primum Solu.

Dices, quis defectus eſt ſyllogiſmi? Reſpondent Philop. & Auerr. quod eſt in ſecũda figura ex duabus affirmatiuis: ſic enim eſt formandus ſyllogiſmus. In ſphæra ſunt omnia: in tempore ſunt omnia: ergo tempus eſt ſphæra.

Dubium ſecundũ.

Dices rurſus, cur non formabitur in tertia figura, & videbitur bonus in darapti? Dico, quòd debet formari in ſecũda, quia concludit vniuerſaliter. Et quàmuis in tertia eſſet, adhuc non deberet ſic concludi, ſed ſumẽdo totale extremum. Sed de hoc ſatis: pertinet enim ad libros priorum Logicæ.

3. Snia oẽm motum eſſe tempus.

Proponit tertiam ſententiam, quã Simplic. tribuit Stoicis, nempè quemlibet motum eſſe tempus, quàmuis poſſimus dicere, quòd nullam ſententiam dicat, ſed tantùm, quod tempus videatur eſſe quidam motus, & mutatio, quàmuis non ſit circularis. Quod reijcit dupliciter. Primò,

Prima ratio circa hanc ſententiam quòd nõ ſit motus circularis.

Motus, & mutatio ſunt tantũ
in ſuo ſubiecto, & vbi eſt
ſuum ſubiectum, nõ
alibi: at tempus
in omni-
bus
eſt, vt tempus, & du-
ratio iſta vbiq;
eſt: nõ er-
go
tẽpus motus eſt ali-
quis. Hic eſt
tex. 95.

Amplius autem mutatio.
Tex. XCVI.

ALteram ponit rationem. Motus tardior, aut velocior dicitur: ſed tempus non eſt tardũ, aut velox: nõ ergo eſt motus. Probat minorem: nam velox, & tardum tempore menſurantur: velox enim, quod in pauco tempore multum tranſit; tardum quod multo tẽpore paucum facit, & tranſit ſpacium: at tempus non menſuratur tempore. Secunda ratio.

Dicit autem, quòd tempus, nec vt quale, nec vt quantum, tempore menſuratur. Vocat tempus quantum, ipſum abſolutè conſideratum pro duratione; vocat quale, pro duratione hac, vel illa, puta hyemali, vel æſtiuali; nocturna, vel diurna. Nota.

Tempus quidem vnum altero breuius aut longius dicitur, non tamen velocius, aut tardius. Celeritas igitur, aut tarditas non tempori, ſed motui in ordine ad tempus ineſt.

Eſt autem notãdum, quòd hìc iam incipit indagare, quid tempus ſit. Et quòniã determinaturus erat, quòd tempus eſſet aliquid motus, præmittit non eſſe motũ: poſteà addit, non eſſe abſque motu. Eſt autem methodus bona docendi. Nota.

Caput vndecimum.
Quòd igitur non eſt motus.
Tex. XCVII.

COnclvdit tẽpus nõ eſſe motum ex dictis. At quia indifferenter vtitur vocabulo motus, & mutationis, cum tamen ſuperior ſit mutatio, quàm motus: dicit, quòd in præſenti parum refert dicere motum, aut mutationem, intelligimus enim hìc motum, pro quadam ſucceſſiua mutatione.

Poſtquàm autem probauit nõ eſſe tempus motum, probat eſſe aliquid ipſius motus, & ratio conſiſtit in hoc. Tempus nõ percipimus, niſi aliqua percepta mutatione, & motu: tempus igitur aliquid eſt motus. Antecedens ponit dicens, (cũ non mutamur ſecundùm intelligentiã,) id eſt, cum intelligentia nullam apprehẽdimus

Licèt tẽpus non ſit motus eſt tñ aliquid ipſius motus.

mutationem, vt declarat Philop. & alij cõmuniter, quòd poſtea exponit per diſiunctionem illam, vt dicit Simplic. (aut latet nos mutari) ſcilicet cum mutationẽ aliquam non apprehendimus, tempus non percipimus.

Exẽplo id probatur. Probat antecedens exemplo, & ratione. Exemplum eſt de dormientibus. Qui dormiunt enim non percipiunt tempus, in quo dormiunt, ſed nunc, in quo inceperunt ſomnum, coniungunt cum eo, in quo expergiſcuntur. nec tempus mediũ cognoſcunt, quia non perceperunt vllam mutationem.

Adducit dictum quoddam fabuloſum de his, quæ apud heroas in Sardo dormiunt. narrat Simplic. cum Sardi capti eſſent à Græcis, in antro inuentos eſſe nonuem herculis filios mortuos, ita tamen benè aromatibus conditos, vt viderentur dormire: & hos vocat heroas. Dicit autẽ Philop. quòd qui malè habebant, ferebantur ad hos, qui ſtatim magno ſomno corripiebantur, ita vt euigilantes non perciperent tempus longum ſomni.

Quidquid autem ſit de hoc, rei veritas eſt certa, dormientes non percipere ſomni tempus.

Narrat Eudemus hiſtoriam conuenientẽ propoſito. Dicit quoſdam poſt epulas nocturnas dormiuiſſe per totam illam noctem, & ſequentem diem, & noctem illius diei. Quidam, qui expergefactus nocte ſequenti exiſtimans eſſe illam eandem noctem, qua dormire incepit, iterum continuauit ſomnum vſque ad diem tertium, quem cum primo copulauit, non diſtinguens ſecundum.

Ratione idẽ probat. Ratione id probat. Si vnicũ eſſet nunc, tunc non eſſet tempus, vt ſi hoc nunc eſſet tantùm, non eſſet tempus poſt hoc: ergo qui non diſcernit, nec apprehendit niſi vnum nunc, non percipit tempus.

Concludit, quòd cum anima non percipit mutationem aliquam, & variationẽ aliquorum, ſed hæret fixa in vno: ſicut qui contemplantur, & ex guſtu fixi manent, nõ percipiunt tempus: tẽpus ergo aliquid eſt ipſius motus.

Quòd igitur neque motus, neq; ſine motu. Tex. XCVIII.

Cum igitur tempus non ſit motus, ſed aliquid motus, dicit oportere inquirere, quid ſit ipſius motus. Repetit autem quantũ dependeat apprehenſio tẽporis ex apprehenſione motus, dicens, ꝙ ſi nullus apprehenderetur motus exterior, ſed eſſet quis in tenebris cõſtitutus, tunc nõ apprehenderet tempus, niſi per mutationẽ aliquam, nempè, ſi ſecundùm animam moueretur cogitando, aut imaginando; tunc enim ex cognitione mutationis factæ perciperet tempus. Sicut etiam, cum tempus percipimus, etiam motum factum percipimus, vt tempore horę percepto, motum lectionis percipimus: prius tamen per motum tempus perceptum eſt. Cum igitur tempus abſque motu non ſit, nec ſit ipſe motus, erit ipſius aliquid. No. apprehenſionẽ tẽporis oriri ex apprehenſione motus.

Quoniam autem quod mouetur. Tex. XCIX.

Quid ſit tempus determinaturus accipit duo. Primum eſt motum, ac tempus continuitatem, ac prius, & poſterius habere ab ipſa magnitudine, & ſpacio ita, ꝙ motus continuus eſt, ac prius habet, & poſterius propter magnitudinem, & ſpaciũ, quo fit: tẽpus aũt propter motũ. Dicit igitur, quod mouetur localiter à quodam loco, & magnitudine in aliam mutatur: cũque omnis talis magnitudo, in qua mouetur aliquid, continua ſit, motus etiã continuus erit, ac tẽpus ſimiliter propter motum. Sequitur enim tẽpus motum, & motus magnitudinem. 1. Fundamentum Ariſ. Motus & tẽpus continuitatẽ & prius & poſterius habent ab ipſa magnitudine.

Aduertendũ hìc, quòd loquitur de motu regulariſſimo, cuius paſſio tempus eſt, qualis motus eſt primi cœli, vt dicemus inferius: ac ob id dicitur quantus motus, tantum tempus. Nota 1.

Attende etiam, cum dicit, motum accipere continuitatem à magnitudine, non intelligas tãtùm ab ea: plura enim neceſſaria ſunt, vt dicemus in libro 5. ſed magnitudinis continuatio vnũ eſt ex neceſſarijs ad motus continuitatẽ, quod ſuffi- Nota 2.

cit

tit prò præſenti, vbi ſupponimus vnicum eſſe mobile, quod etiam requiritur ad cõtinuitatem motus.

Prius autem, & poſterius in loco.

Prius, & poſterius in motu ſunt à magnitudine, & in tempore à motu.

Oſtendit etiam, prius, & poſterius eſſe in motu à magnitudine. Magnitudo quidem habet prius, & poſterius poſitione, ſecundùm quòd habet quaſdam partes priores, quaſdam poſteriores, tãquàm locus; locus habet poſitionem, vt dixi eſt in Prædicam. Motus autẽ ſuum prius, & poſterius ſecundariò habet, nempè ab ipſa magnitudine proportionaliter, & correſpondenter; vt id ſit prius motus, quod eſt in priori magnitudinis, id poſterius motus, quod eſt in poſteriori parte magnitudinis. Tempus autem habet prius, & poſterius correſpõdenter à motu: prius enim eſt tẽporis, in quo fit prius motus; poſterius verò temporis, ſub quo poſterius eſt motus, (Alterum enim, id eſt, tẽpus, ſequitur alterum ipſorum, id eſt, motum, per magnitudinem ſequitur.)

Prius, & poſterius in motu ſunt idẽ cum motu licèt rõne differant.

Addit tamen vnum notatu dignum, quòd prius, & poſterius, in motu ſunt idẽ re cum motu, tamen ratio ipſorum diuerſa eſt. Nam motus, vt motus, ſolùm eſt actus entis in potentia; ꝙ habeat prius, & poſterius, hoc ei accidens eſt, quatenus motus ab extremo vno in alterum procedit, vel per aliquam magnitudinem fit. Vbi vide ſententiam noſtram, quam propoſuimus lib. 1. de motu, non conſiſtere motus in communi accepti eſſentiam in fluxu continuo, ſed in proceſſu formæ ab agente, vel agentis in formam, ſiuè etiam patientis: Quod eſt dicere, eſſe actum entis in potentia, prout eſt in potentia. quàmuis motus propriè acceptus includat ſucceſſionem, & fluxum ſucceſſiuum, vt ibi diximus.

Secundũ fundam. Tp̃s eſt aliquid motus, & tũc percipit cum prius, & poſterius motus pcipitur.

At verò & tempus quidem cognoſcimus. Tex. C.

Accepto in primo fundamento motum habere prius, & poſterius; accipit vnum alterum, puta, tempus eſſe aliquid motus, non motus ſecundùm ſe, ſed vt prius, & poſterius habet. Inde enim optimè colliget definitionem temporis. Probat autem, quod dictum eſt: quia tũc determinatè percipimus tempus, cùm eo gnoſcimus, & percipimus motum: non quidem, vt actus eſt entis in potentia, ſed vt prius, & poſterius habet.

Explicatur. Cùm lectio, vt actus quidã eſt, percipitur, non definitè tempus cognoſcitur: at cùm in lectione id, quod præceſſit, & id, quod ſecutum eſt, cõſideratur, tunc tempus impenſum percipitur.

Hoc igitur eſt, quod dicit Ariſtoteles, quòd cùm intellectus percipit duo nunc, vnum ſub ratione prioris, & alterum ſub ratione poſterioris, tunc percipit tempus: nam cùm percipit extrema ac diſtinguit, & medium extremorum diſtinguit. Eſt autem tempus quod inter nũc clauditur. At quia ſupponit Ariſto. id tempus eſſe, quod terminatur nunc, dicit id verum eſſe, & ſupponi debet abſq; vlla in præſenti probatione.

Nota in quo cõſiſtit apprehẽſio tẽporis.

Quando igitur tanquàm vnum. Tex. CI.

Idem explicatur magis.

Proſequitur explicare, tunc percipi tempus, cùm prius, & poſterius in motu percipiuntur, diciq́; : Cùm ipſa nunc non diſtinguimus, ſed vt vnum apprehendimus, tunc tempus non percipimus. Similiter, cùm vnum nunc eſt, & nõ ad prius, & ad poſterius relatum percipimus, non adhuc tempus apprehendimus: quaſi tunc tempus apprehendamus tantùm, cùm in motu prius, & poſterius percipimus. Cõlligit ex his definitionem.

Definitio tẽpis.

Tempus eſt numerus motus ſecũdùm prius, & poſterius. Quaſi dicat, non eſt aliud tempus, quàm prius, & poſterius ſimul ipſius motus. Clariùs. Tempus eſt illa motus ſucceſſio, & fluxus ſecundùm prius, & poſterius. Eſt enim quædam quãtitas motus, quę quantitas cõſiſtit in prioris ac poſterioris fluxu. Vndè tempus motui ineſt, vt numerabile quid eſt, ſecundũ prius, ac poſterius. Imò, eſt id, quod motũ facit numerabilem ſecundùm prius, & poſterius. Et hoc pro præſenti ſufficiat: declarabitur enim hoc magis in futura quęſtione hac de re.

Signum

Signum autem eſt. Tex. CII.

Tps eſſe numerũ. SIgno quodam à poſteriori oſtēdit, tempus numerum meritò dici: nam numero menſuramus, quod plus, minusvè eſt: replicando enim vlnas, aut palmas, menſuramus. Cùm igitur tempore menſuremus motus partes, & menſurabiles ſint: meritò tempus quidam dicitur numerus.

Numerus duplex, numerãs & numeratus. Quis autem ſit numerus, explicat, dicens. Numerum eſſe duplicem. Et numeratum, qui in ipſis rebus eſt, ratione cuius tales ſunt numerabiles: vt numerus numeratus hominum, eſt numerus in ipſis formaliter exiſtens, ratione cuius ſunt numerabiles; ſicut eſt linea menſurata illa, quæ in corpore aliquo inhærens ipſum reddit menſurabile ſecundùm longitudinem. Alter eſt numerus numerans, puta, ille, quem anima apprehendit abſtractum ab omni materia, vt cùm ternarium, quaternarium, & alios in ſe conſideramus.

Tps eſt numerus numeratus. Cùm igitur tempus numerus ſit, non eſt numerans, ſed numeratus, puta, exiſtens in ipſis partibus motus, ratione cuius motus numerabilis eſt formaliter ſecundum prius, & poſterius. Nec idem eſt numerus numeratus, & quo numeramus, id eſt, numerans, vt magis in quæſtionibus elucidabitur.

Et vt motus ſemper alius. Tex. CIII.

MAgna eſt horum ſex textuum difficultas, & interpretum varia expoſitio. Proponam id, quod mihi magis ex Ariſtote. mente viſum fuerit. Tempus igitur numerum prioris, & poſterioris motus dixerat, modò tempus ſucceſſiuum quid, ſicut & motum, eſſe docet.

Tps eſt ſucceſſiuum, ſicut & motus. Inquit ergo: Sicut motus alius eſt, & alius, id eſt, partes habet ſuccedentes diuerſas, ita ſimiliter & tempus. At ne quis, ob id, tempus non eſſe vnum arbitraretur, dicit, totum tamen eſſe idem; quàmuis enim partes alias, & alias habeant, totum tamen vnum eſt.

Et reddit rationem. Quia vnicum eſt nunc re, licèt diuerſum ratione. Senſus eſt. Prius, & poſterius, quæ temporis partes ſunt, diuerſa inter ſe, vnum tamen continuum faciunt, cùm copulentur vnico nunc, quod eſt finis prioris, & principium poſterioris; ſicut punctum in medio lineæ. Ad huius loci declarationē facit tex. 121. qui poſtea ſequitur. Nota.

Ipſum autem nunc tempus metitur. Tex. CIIII.

QVo explicat de nunc ipſo, & quomodo ſe habeat ad tempus, & quomodo vnum ſit. Ita igitur ſe habet ad tempus, quòd ipſum metitur. Qũo ſe hẽat nũc ad tẽpus.

Primò notandũ. Notandum verò, ꝙ tẽpus eſt numerus quidam habens duas vnitates. Altera eſt primus motus. Altera eſt poſterius motus. Cùmq; iſta diſtinguantur duobus nunc, poſſumus dicere; Tempus eſſe numerum duorum nunc, alterius prioris, alterius poſterioris, non quòd ex ipſis duobus nunc tantùm, quæ indiuiſibilia ſunt, tempus componatur, vt arbitratus eſt Themiſtius: hoc enim eſſe non poteſt: eſſet enim nunc pars temporis: ſed componitur ex nunc terminante partem priorem motus, & terminante altero partem poſteriorem motus, ita, vt tempus ſit numerus ipſarum partium diſtinctarum per diuerſa nunc. Et hoc eſt, quod dicit, nunc, vt habet rationem prioris, & poſterioris, metitur tempus.

Secundò not. Notandum ſecundò, quòd cùm tale nunc ſit ſicut vnitas in numero: vnitas autem multiplicatione ſui numerum metiatur: per vnitates enim numeramus quemcunque numerum: optimè per huiuſmodi nunc priora, & poſteriora, quæ vnitatum rationem habent, tempus metimur, quod numerus quidam eſt.

Ipſum autem nunc eſt quidem, vt idem.

Nũc eſt idẽ cum tpe, ſed ĩone diuerſum. EXplicat modò quomodo nũc ſit idem in tempore, & dicit quodammodo nõ eſſe idem: vt enim aliter, & aliter ſe habet, id eſt, quantum ad ipſum eſſe, & rationem ipſius non eſſe vnum, & idem in tem-

in tempore compoſito ex priori, & poſteriori) quantum tamen ad ſubiectum, & rem ipſam, idem, & vnum eſt: Quaſi dicat, eſt vnum re, ratione tamen non vnum, nec idem.

Ratio. Hoc autem exemplo explicare nititur, quod & ſit exemplum, & ſit argumentum. Dicit igitur, quòd motus ſequitur magnitudinem, & tempus motum, vt dictum eſt. Modò ſuperaddit, quòd punctum ſequitur mobile, quod fertur, & per quod in motu prius, & poſterius cognoſcimus. Vt enim mobile aliter, & aliter ſe habet in ſpacio, diſtinguuntur prius, ac poſterius in motu.

Similitudo ergo inter punctum, & mobile hæc eſt: quod punctum vnum eſt re, continuans diuerſas partes mobilis, ratione diuerſum, prout cùm vna, vel altera ſumetur: eſt enim vnius principium, alterius verò finis. Ita mobile vnum eſt in diuerſis ſpacij partibus, ratione diuerſum, vt hic, & alibi eſt ſicut Sophiſtæ dicunt. Coriſcum eſſe alium, cùm eſt in foro, & alium, cùm eſt domi.

Tam ergo punctum in diuerſis partibus mobilis, quàm mobile in diuerſis partibus ſpacij re, eſt vnum, & idem; ratione verò non vnum, nec idem.

Ipſum autem nunc ſequitur id, quod fertur.

Nunc in motu ſe hēt ſicut mobile. APplicat modò exemplum, & primò aſſimilat nunc mobili ipſi. Vt enim mobile aliter, & aliter ſe habens motum diſtinguit in prius, & poſterius: ſic etiam nunc ipſum, vt numeratur cum priori, & numeratur cum poſteriori tempus facit, & per ipſum tēpus cognoſcimus. Quod eſt dicere. Sicut mobile motus eſt cauſa, dum per diuerſas ſpacij partes procedit: ſic & nunc temporis eſt cauſa, dum numerabilem motum facit procedendo à priori in poſterius: duo enim nunc, & prius, & poſterius, vt diximus, faciunt tempus.

Iterum concluditur ipſe eē idem nūc re, diſtinctum rõne. Eſt igitur idem nunc re, quatenus prius, & poſterius re vnum ſunt cum motu: & motus vnus eſt, ob id, & nunc vnum erit ſubiecto, tamen ratio diuerſa eſt. Nec vnum nunc, eſt formaliter: nam in ratione numerabilitatis, in quo conſiſtit ratio temporis, & ipſius nunc, plura ſunt nunc, vnum numerabile prius, alterum numerabile poſterius, ſeù alterum accipitur cum parte poſteriori; alterum cum priori numerabili, vt dictum eſt.

Et notum maximè hoc eſt.

Obiectio in Ariſt. AT quia poſſet quis dicere, non eſſe ſimile nunc mobili, quia per mobile cognoſcitur motus in communi, & motus localis per id, quod localiter fertur, cùm mobile ſit compoſitum, & hoc aliquid: at motus non eſt hoc aliquid, eſt autem compoſitum notius: de nunc verò non ſic.

Hoc remouet Ariſtoteles, dicens; eſſe etiam nunc magis notum: ſemper enim per ipſum cognoſcitur. Vndè concludit nunc ipſum aliquo modo eſſe idem, aliquo modo non, cùm ſit ſimile ei, quod fertur, & mobili. & hoc eſt primum exemplum. Solutio.

Explicatur adhuc ſolut Ariſt. Et vt ipſum perfectè intelligas, nota ſimilitudinem clarè eſſe hanc. Vt mobile ſumptum in ſpacio multipliciter facit motum, ita nunc in numeratione ſumptum dupliciter, puta, prius, & poſterius, facit tempus, non quòd ſit idem nunc ratione, quod ſumitur in priori, & poſteriori: ſunt enim diuerſa; ſed re idē & vnum eſt, quatenus prius ipſum, & poſterius non ſunt ſeparata, ſed in vnico motu continuantur.

Vndè non eſt tanta vnitas nunc, & mobilis: eſt enim maior mobilis, cùm ſit intrinſeca, ipſius verò nunc extrinſeca à motu, ſed eſt vnitas proportionalis. Et admodum nota hanc expoſitionem: non enim opus eſt confugere ad imaginationum fluxum ipſius nunc per totum tempus, ſicut puncti per lineam: ſic enim doctrina non eſſet vera, ſed imaginatiua. Et præterea, quia ſic tempus, vt continuum, conſideratur: hìc autem vt diſcretum cōſideratur, vt ſatis patet ex ipſo contextu. ego ſanè ita intelligo.

Signum autem eſt. Tex. CII.

Tpſ eſſe numerũ. Signo quodam à poſteriori oſtẽdit, tempus numerum meritò dici: nam numero menſuramus, quod plus, minusvè eſt: replicando enim vlnas, aut palmas, menſuramus. Cùm igitur tempore menſuremus motus partes, & menſurabiles ſint: meritò tempus quidam dicitur numerus.

Numerus duplex, numerãs & numeratus. Quis autem ſit numerus, explicat, dicens. Numerum eſſe duplicem. Et numeratum, qui in ipſis rebus eſt, ratione cuius tales ſunt numerabiles: vt numerus numeratus hominum, eſt numerus in ipſis formaliter exiſtens, ratione cuius ſunt numerabiles; ſicut eſt linea menſurata illa, quæ in corpore aliquo inhærens ipſum reddit menſurabile ſecundùm longitudinem. Alter eſt numerus numerans, puta, ille, quem anima apprehendit abſtractum ab omni materia, vt cùm ternarium, quaternarium, & alios in ſe conſideramus.

Tps eſt numerus numeratus. Cùm igitur tempus numerus ſit, non eſt numerans, ſed numeratus, puta, exiſtens in ipſis partibus motus, ratione cuius motus numerabilis eſt formaliter ſecundum prius, & poſterius. Nec idem eſt numerus numeratus, & quo numeramus, id eſt, numerans, vt magis in quæſtionibus elucidabitur.

Et vt motus ſemper alius. Tex. CIII.

Magna eſt horum ſex textuum difficultas, & interpretum varia expoſitio. Proponam id, quod mihi magis ex Ariſtotele mente viſum fuerit. Tempus igitur numerum prioris, & poſterioris motus dixerat, modò tempus ſucceſſiuum quid, ſicut & motum, eſſe docet.

Tps eſt ſucceſſiuum, ſicut & motus. Inquit ergo: Sicut motus alius eſt, & alius, id eſt, partes habet ſuccedentes diuerſas, ita ſimiliter & tempus. At ne quis, ob id, tempus non eſſe vnum arbitraretur, dicit, totum tamen eſſe idem; quàmuis enim partes alias, & alias habeant, totum tamen vnum eſt.

Et reddit rationem. Quia vnicum eſt nunc, licèt diuerſum ratione. Senſus eſt. Prius, & poſterius, quæ temporis partes ſunt, diuerſa inter ſe, vnum tamen continuum faciunt, cùm copulentur vnico nunc, quod eſt finis prioris, & principium poſterioris; ſicut punctum in medio lineæ. Ad huius loci declarationẽ facit tex. 121. qui poſtea ſequitur. Nota.

Ipſum autem nunc tempus metitur. Tex. CIIII.

Q̃ſo ſe hẽat nũc ad tẽpus. Quo explicat de nunc ipſo, & quomodo ſe habeat ad tempus, & quomodo vnum ſit. Ita igitur ſe habet ad tempus, quod ipſum metitur.

Primò notandũ. Notandum verò, ꝙ tẽpus eſt numerus quidam habens duas vnitates. Altera eſt primus motus. Altera eſt poſterius motus. Cùmq; iſta diſtinguantur duobus nunc, poſſumus dicere; Tempus eſſe numerum duorum nunc, alterius prioris, alterius poſterioris, non quòd ex ipſis duobus nunc tantùm, quæ indiuiſibilia ſunt, tempus componatur, vt arbitratus eſt Themiſtius: hoc enim eſſe non poteſt: eſſet enim nunc pars temporis: ſed componitur ex nunc terminante partem priorem motus, & terminante altero partem poſteriorem motus, ita, vt tempus ſit numerus ipſarum partium diſtinctarum per diuerſa nunc. Et hoc eſt, quod dicit, nunc, vt habet rationem prioris, & poſterioris, metitur tempus.

Secundò not. Notandum ſecundò, quòd cùm tale nunc ſit ſicut vnitas in numero: vnitas autem multiplicatione ſui numerum metiatur: per vnitates enim numeramus quemcunque numerum: optimè per huiuſmodi nunc priora, & poſteriora, quæ vnitatum rationem habent, tempus metimur, quod numerus quidam eſt.

Ipſum autem nunc eſt quidem, vt idem.

Nũc eſt idẽ cum tpe, ſed rõne diuerſum. Explicat modò quomodo nũc ſit idem in tempore, & dicit quodammodo nõ eſſe idem: vt enim aliter, & aliter ſe habet, id eſt, quantum ad ipſum eſſe, & rationem ipſius non eſſe vnum, & idem in tem-

in tempore compoſito ex priori, & poſteriori) quantum tamen ad ſubiectum, & rem ipſam, idem, & vnum eſt: Quaſi dicat, eſt vnum re, ratione tamen non vnum, nec idem.

Ratio. Hoc autem exemplo explicare nititur, quod & ſit exemplum, & ſit argumentum. Dicit igitur, quòd motus ſequitur magnitudinem, & tempus motum, vt dictum eſt. Modò ſuperaddit, quòd punctum ſequitur mobile, quod fertur, & per quod in motu prius, & poſterius cognoſcimus. Vt enim mobile aliter, & aliter ſe habet in ſpacio, diſtinguuntur prius, ac poſterius in motu.

Similitudo ergo inter punctum, & mobile hæc eſt: quod punctum vnum eſt re, continuans diuerſas partes mobilis, ratione diuerſum, prout cùm vna, vel altera ſumetur: eſt enim vnius principium, alterius verò finis. Ita mobile vnum eſt in diuerſis ſpacij partibus, ratione diuerſum, vt hic, & alibi eſt ſicut Sophiſtæ dicunt, Coriſcum eſſe alium, cùm eſt in foro, & alium, cùm eſt domi.

Tam ergo punctum in diuerſis partibus mobilis, quàm mobile in diuerſis partibus ſpacij re, eſt vnum, & idem; ratione verò non vnum, nec idem.

Ipſum autem nunc ſequitur id, quod fertur.

Nunc in motu ſe hêt ſicut mobile. Applicat modò exemplum, & primò aſſimilat nunc mobili ipſi. Vt enim mobile aliter, & aliter ſe habens motum diſtinguit in prius, & poſterius: ſic etiam nunc ipſum, vt numeratur cum priori, & numeratur cùm poſteriori tempus facit, & per ipſum tẽpus cognoſcimus. Quod eſt dicere. Sicut mobile motus eſt cauſa, dum per diuerſas ſpacij partes procedit: ſic & nunc temporis eſt cauſa, dum numerabilem motum facit procedendo à priori in poſterius: duo enim nunc, & prius, & poſterius, vt diximus, faciunt tempus.

Iterum concluditur ĩ tẽpore ẽẽ idem nũc re, diſtinctum rõne. Eſt igitur idem nunc re, quatenus prius, & poſterius re vnum ſunt cum motu: & motus vnus eſt, ob id, & nunc vnum erit ſubiecto, tamen ratio diuerſa eſt. Nec vnum nunc, eſt formaliter: nam in ratione numerabilitatis, in quo conſiſtit ratio temporis, & ipſius nunc, plura ſunt nunc, vnum numerabile prius, alterum numerabile poſterius, ſeù alterum accipitur cum parte poſteriori; alterum cum priori numerabili, vt dictum eſt.

Et notum maximè hoc eſt.

Obiectio in Ariſt. At quia poſſet quis dicere, non eſſe ſimile nunc mobili, quia per mobile cognoſcitur motus in communi, & motus localis per id, quod localiter fertur, cùm mobile ſit compoſitum, & hoc aliquid: at motus non eſt hoc aliquid, eſt autem compoſitum notius: de nunc verò non ſic.

Solutio. Hoc remouet Ariſtoteles, dicens; eſſe etiam nunc magis notum: ſemper enim per ipſum cognoſcitur. Vndè concludit nunc ipſum aliquo modo eſſe idem, aliquo modo non, cùm ſit ſimile ei, quod fertur, & mobili. & hoc eſt primum exemplum.

Explicat adhuc ſolut. Ariſt. Et vt ipſum perfectè intelligas, nota ſimilitudinem clarè eſſe hanc. Vt mobile ſumptum in ſpacio multipliciter facit motum, ita nunc in numeratione ſumptum dupliciter, puta, prius, & poſterius, facit tempus, non quòd ſit idem nunc ratione, quod ſumitur in priori, & poſteriori: ſunt enim diuerſa; ſed re idẽ & vnum eſt, quatenus prius ipſum, & poſterius non ſunt ſeparata, ſed in vnico motu continuantur.

Vndè non eſt tanta vnitas nunc, & mobilis: eſt enim maior mobilis, cùm ſit intrinſeca, ipſius verò nunc extrinſeca à motu, ſed eſt vnitas proportionalis. Et admodum nota hanc expoſitionem: non enim opus eſt confugere ad imaginarionum fluxum ipſius nunc per totum tempus, ſicut puncti per lineam: ſic enim doctrina non eſſet vera, ſed imaginatiua. Et præterea, quia ſic tempus, vt continuum, conſideratur: hic autem vt diſcretum cõſideratur, vt ſatis patet ex ipſo contextu. ego ſanè ita intelligo.

Manifeſtum eſt autem, quòd etſi tempus non ſit. Tex. CV.

Tps dependet à nunc, vt motus à mobili.

Oſtendit dependentiam temporis à nunc, ſicut motus à mobili. Inqt, ſi nō eſſet nūc, non eſſet tēpus, nec nūc tps non eſſet. Iterumq; comparat nunc mobili, ponit hæc duo, motum, & mobile, ex altera parte tempus, & nūc; & oſtendit ſimul eſſe tempus cum nunc, quia motus, & mobile ſimul ſunt; numerus ergo motus, & numerus mobilis ſimul erunt. At tempus eſt numerus motus; nunc autem quidem non eſt numerus mobilis, quia non eſt niſi vnum mobile; erit tamen vnitas mobilis, quæ pars eſt numeri; ſimul ergo erunt nunc & tempus, ſicut mobile & motus.

Et cōtinuum eſt tempus ipſo nūc.

Tps cōtinuat ipſo nunc, ſicut linea puncto.

Oſtendit modò vnitatem ipſius nunc alia via, puta; quia aſſimilatur puncto continuāte lineæ partes, ac ob id præſupponit, tempus continuari ipſo nunc, ac vnitatem ab eo habere. Prius enim, & poſterius vnico medio nūc continuata vnum ſunt.

Vndè etiam in hoc aſſimilatur nunc mobili. Nam ab ipſo etiam ſumitur motus continuitas, & vnitas, nō ab ipſo quidem ſe vno modo habente; ſic enim non eſſet motus, ſed quies; ſed ab ipſo aliter, & aliter ſe habente, & faciente prius, & poſterius.

Nunc eſt idē re in tpe rōne diuerſū, ſicut pūctū in linea.

Cùm igitur nunc continuet temporis partes, vt punctum lineæ partes, erit idem re, ratione diuerſum, ſicut & punctum, quod eſt principium vnius, & idem re finis alterius partis: eſt igitur vnum nunc in tempore, ſiuè tempus conſideretur in ratione diſcreti, ſiuè in ratione continui, vt expoſitum eſt, & per duo exempla.

Sed cùm ſic quidem. Tex. CVI.

Obiectio

Subtiliter reſpondet ad obiectionē. Cùm enim dixiſſet vnicum nunc eſſe re, & duo ratione, ſicut punctum: poſſet quis dicere, An cùm dicitur, tempus eſſe numerum ipſorum nunc, ſumamus vnum nunc re, & duo ratione, & ſit numerus duorum ratione, ſicut numerus duorum punctorum ratione.

Solutio.

Hoc remouet dicens, tempus eſſe numerum duorum nunc re, ſicut ſi eſſet numerus duorum punctorum extremorum lineæ; nam ſicut, ſi non eſſet, niſi vnum punctum re, quàmuis eſſent duo ratione, non eſſet motus, ità ſi non eſſet niſi vnicùm re nunc, non eſſet tempus: vt igitur ſuccedat tempus, & ſic plura nunc re ſunt neceſſaria, ſicut ſunt plures partes, puta prius, & poſterius.

Et inſuper manifeſtum eſt. Tex. CVII.

Nūc non eſt pars tēporis.

Ex hoc autem, quòd tempus cōtinuum eſt, & nunc ipſius continuans, colligit non eſſe partem temporis, ſicut nec punctum lineæ, nec diuiſionem ipſius motus. Vocat diuiſionem id, quod partes motus continuat, quod indiuiſibile etiam eſt, & ab aliis vocatur Mutatum eſſe, de quo latius dicetur lib. 6.

Vndè concludit, quòd ſicut lineæ pars linea eſt, & punctum non eſt linea, ſic nec nunc eſt tempus, cùm non ſit ipſius pars, ſed accidit tempori, id eſt, eſt terminus ipſius, vt exponit Philop.

Si tps ſumatur vt qd diſcretū, nūc ſe habet, vt eius pars

At ſi tempus in ratione diſcreti conſideretur, & vt numerus eſt, tunc nunc numerat, & eſt pars, ſicut vnitas numeri. Hoc tamen ſi ſumatur cum ipſis partibus, quarum ſunt nunc numeri, cùm ipſis enim debent computari, & tunc tempus numerus eſt duorum nūc, prioris, & poſterioris, vt expoſuimus ſupra tex. 104.

Nota.

At non, inquit, eſt numerus tempus, ſicut numerus decem hominum, & aliorum, id eſt, numerus numerās, qui poteſt multis applicari, ſed eſt numerus numeratus ipſorū nūc, quod & ſupra docuerat.

Hunc

Hunc eſſe ſenſum horum textuum exiſtimo: nec miteris ſi nullum expoſitorem in totum ſequor; ex omnibus enim, quæ diligenti textu inſpectione, probabiliora mihi viſa ſunt, collegi.

Caput Duodecimum.

Quòd igitur tempus numerus motus eſt. Tex. CVIII.

Explicat̃ definitio tp̃is.

INFERT ex dictis, tempus numerum eſſe motus ſecundùm prius, & poſterius: ſic autem eſſe numerum, vt ſit continuũ, cùm ſit numerus motus continui, ſicut numerus partium continuarum, continui & rationem habet. Vndè nec omnino diſcretum, nec omninò continuum eſt, ſed vtriuſq; rationem participat: ex his autem vult concludere aliquas proprietates temporis.

Licèt oĩs numerus numerãs hẽat minimũ. ſ. vnitatẽ, nõ tñ habet oĩs numerus numeratus.

Supponit autem, ꝙ numerans ſimpliciter, id eſt, numerans, & numeratus etiã, qui ex diſcontinuis componitur, habet minimum: nam dualitas ad ſummum vnitas eſt minimum numeri. At quidem numerus numeratus, puta, qui eſt partiũ continuarum, ſicut numerus duarum partium lineæ continuarum, talis, inquit, numerus aliquo modo habet minimum, aliquo modo non. Nam qua parte diſcretũ eſt, minimum habet, cùm vſque ad dualitatem poſſit decreſcere; qua verò parte continuum eſt, minimo caret, cùm diuiſio continui in infinitum procedat verſus minus.

Prima ꝓprietas tp̃is. In rõne diſcreti hẽt minimũ, non tñ in rõne continui.

Sic igitur erit tempus. Ratione diſcreti, minimum habet; eſt enim dualitas prioris, & poſterioris; at ratione continui, non habet minimum.

Manifeſtum autem eſt, et propter quid velox. Tex. CIX.

Secunda proprietas tp̃is. Cõpetũt vocabula cõtinui & diſcreti.

OStendit aliam temporis proprietatem. Qua parte enim diſcretum eſt, vocabula ſibi diſcreti vendicat: dicitur enim multum & paucum. Qua verò parte continuum, vocabula, & continui attributa; dicitur enim longum, dicitur breue etiam tempus. Velox autem, & tardum nõ dicitur: id enim velox, & tardum dicitur, quòd menſuratur tempore, vt ſuperius dictum eſt: At tempus non menſuratur altero tempore extra ſe: non igitur tardum, aut velox dicitur.

Et idem etiam vbiq; ſimul eſt. Tex. CX.

Tertia ꝓprietas idẽ eſt, vbique tẽpus.

TErtiam temporis proprietatẽ aperit, puta eſſe idem vbiq;, id eſt, reſpectu eorũ, quæ ſunt in tempore; vt idẽ eſt modò annus, & talis duratio apud omnes ſimul. Non enim modò ad hos, poſteà ad illos tempus idem peruenit, ſed idem eſt pro omnibus, quæ ſub illo ſunt, & ſimul. At temporis partes non ſunt idem, & ſimul, ſed quædam ſuccedunt aliis diuerſis recedentibus.

Probat hóc: Quia tempus eſt numerus numeratus ipſorum nunc, cùm ergo diuerſa ſuccedant nunc, diuerſum ſuccedit tempus; ſicut numerus numeratus diuerſus eſt pro diuerſitate rerum numeratarum, quàmuis numerus numerans, & formalis idem ſit pro omnibus tali ſpecie numeri numerabilibus.

Amplius autem vt contingit. Tex. CXI.

Quarta ꝓprietas eo modo quo reuertitur idẽ motus reuertitur idẽ tempus.

QVARTVM aliud habet tẽpus. Quòd ſicut regreditur idem motus, ita regreditur idem tempus. Regreditur quidem idem motus ſpecie, qui factus eſt, ſed non idem numero: vt redit eadem deambulatio, eadem cœna, idem prandium, non numero, ſed ſpecie; ita idem dies, idem Ver, eadẽ tempora regrediuntur, non tamen numero, ſed ſpecie eadẽ.

Non ſolùm autem motum. Tex. CXII.

Quinta Tempus cõtingit alicui uſari motu,& motus ipſe.

SVBDIT aliud temporis attributum, quòd motu menſuratur. Contingit enim tempore motum, & motu tempora menſurare: nam dicimus multum temporis, vel paucum temporis, in quo multa, vel pauca facta ſunt. Sed differẽter ad inuicem menſurantur: nam tempore metimur motum, tãquam menſura ipſum menſurabile, ſicut qui pecunia menſurat ſingulos equos, at cùm motu tempus menſuramus, eſt ſicut cùm menſuram menſurabili menſuramus, vt qui vno equo menſuraret pecunias multiplicando.

Et hoc rationabiliter accidit. Tex. CXIII.

Rõ quare ſint ppriaetatis.

SVbdit rationem, quare tempus mẽſuramus motu, & motum tempore. Quia ſicut ſe habet motus ad tempus, ita magnitudo, & ſpacium ad ipſum motum. Contingit autem ſpacium motu, & motum ſpacio menſurare: nam aliquando cognoſcimus viæ factæ diſtantiam per motum factum; vt cùm quis deambulando defeſſus eſt, ſentit viam longam eſſe factam. Aliquando etiam è contra, motum diſtantia menſuremus, & ſpacio, vt cùm quis à Neapoli Romam venit, per diſtantiam ipſam cognoſcit tantùm fuiſſe motum. Cùm igitur ſic motus, & magnitudo ſe habeat, eodem etiam modo tempus, & motus ſe habebunt.

An tempus ſit numerus motus ſecundùm prius, et poſterius. Quæſtio XII.

NOn abre erit, intermiſſa textus expoſitione, circa temporis naturam parùm immorari, eſt enim difficilis valde: Aliquot itaq; argumenta, vt veritas eluceſcat, proponemus.

Et primò contra ipſius exiſtentiam ſic. Cuius partes non ſunt, nec ipſum eſt: at temporis partes non ſunt: non ergo erit ipſum. Minor patet. Nam nunquàm de tempore eſt, niſi nunc indiuiſibile, quod non eſt pars. Præteritum, aut futurum nõ ſunt, dum talia ſunt: nam quod ipſorum eſt, inſtans eſt tantùm. — Primum argũ.

Secundò. Si tempus eſſet vtiq; corruptibile eſſet: ergo cùm corruptio ſit in tẽpore, tempus corrumpetur in tempore, ac duo tempora ſimul erunt. Iterum petam de alio tempore, in quo tempore corrumpatur: & cũ debeat eſſe ĩ alio, dabitur proceſſus in infinitum: non ergo tempus eſt: nam incorruptibile eſſet: & ſic non eſſet ſucceſſiuum. — 2. argũ.

Tertiò contra definitionem. Temporis partes continuatur termino communi: igitur continuum eſt. non ergo debuit definiri per diſcretum. — 3. argũ.

Præterea, quòd tempus ſit numerus, vel eſt eius forma, vel non. Si non, vt quid definitur per numerum? Si ſic: ergo tempus eſt in genere, & ſpecie quantitatis diſcretæ, contra Ariſto. in Prædicam. — Confirmatĩ argumentum

Quòd ſi dicas illum eſſe numerum partium continui, ob id continuum eſt. Hoc non valet: nam ſi ſic eſt tempus diſcretũ, ſicut numerus duarum partium lineæ cõtinuæ, profectò malè definitur per numerum: ſic enim quodlibet continuum numerus eſt. — Obiectio Solutio.

Quartò. Illud prius, & poſterius, quod in definitione temporis ponitur. Vel eſt prius, & poſterius ſpacij; & hoc non, quia tale eſt permanens, ſicut ſpacium. Vel eſt prius, & poſterius motus, & ſic iam tempus eſſet motus, cùm ſit aggregatum ex partibus motus. Vel tandem eſt prius, & poſterius ipſius temporis, & tunc tempus definiretur per tempus, & idem per ſuas partes quantitatiuas, vt linea eſt numerus partium lineæ. — Quartũ.

Quintò. Dicitur, quòd tempus eſt menſura; menſura vt dicitur 10. Meth. eſt indiuiſibilis, & minima: at ipſ diuiſibile eſt, & longiſſimum: non ergo eſt menſura. — Quintũ.

Circa hoc Strato Philoſophus diſcipulus Theophraſti, vt dicit Simpli. exiſtimauit non benè tempus per numerum definiri, cùm ſit, quid continuum, ideoq; ipſe ſic definiebat. Tempus eſt quantitas in actionibus. — Prima ſẽtẽtia Stratonis circa definitionẽ tẽporis.

actionibus. Cuius ſenſum hunc eſſe arbitror. Sicut corpora habent dimenſionem aliquam, & longitudinem ſecũdùm quã ipſius corporis partes poſſumus permanẽtes ſumere: ita motus, & operationes, habent extenſionem quandam, non eã, quæ corporum eſt, ſed durationis cuiuſdam, ſecundùm quam habent partes non permanentes, ſed ſucceſſiuas, ac fluentes; & talis quantitas, & duratio tempus dicitur. ita Strato ſentiebat.

ſ. defino Plotini.

Aliter definiebat Plotinus, puta, Tempus eſt vita animæ in motu tranſeunte ex alia in aliam vitam. Cuius ſenſum exiſtimo eſſe; quòd tempus eſt ſucceſſio tranſiens apprehenſa tamẽ ab ipſa anima, ita, vt non ſit tempus, niſi cùm anima totam ſucceſſionem ſimul intelligit, & percipit: ac ob id vitam animæ vocabat in motu tranſeũte. De hoc tamẽ inferius dicemus.

ſ. ſnſa Alber. d Saxonia, & Nominalium.

Alber. Saxo. q. 14. Tempus eſſe motum exiſtimat, ita, vt res vna, ſit vtrumq;, quis diuerſis vocabulis ſignificata, quam opinionem ſequuntur Nominales; fugiẽtes enim diſtinctiones realium, omnia idem eſſe volunt, & ſolam vocabulorum differentiam faciunt; at verò vtrumq; extremum fugiendum eſt. Vt enim diſtinguere, quæ non ſunt diſtincta, vitium eſt; ita non minus eſt vitium idem affirmare, quæ eadem non ſunt.

Primum fundm. Motus duplr hẽt partes aliàs a mobili, aliàs à ſpacio.

Pro determinatione autem ſit primum fundamentum. Quòd motus geminas habet partes, quaſdam à mobili, quaſdam à ſpacio, & latitudine, in qua fit motus. Verbi gratia: mouetur animal, cùm progreditur, hic motus, cùm quoddam ſit accidẽs in ipſo mobili inhærens, eſt extenſum extenſione ſubiecti, ſicut albedo cum corpori ineſt: & ſecundùm has partes diuiditur motus, diuiſione mobilis, vt alia ſit pars motus, q̃ eſt in capite, alia, quæ in manu, alia quę in aliis corporis partibus. Hæ aũt partes ſimul ſunt, vt cũ vna eſt, altera ſit.

Partes motus, q̃ ꝓueniũt a ſpacio, non ſunt ſimul, ſi ſibi inuicẽ priores, & poſteriores.

At cùm aliquid mouetur per ſpacium aliquod, quia in ſpacio ſunt partes diuerſæ, priores, & poſteriores, euenit, vt motus per tale ſpaciũ factum habeant partes correſpõdentes ſpacio priores, & poſteriores.

Sed non ſunt partes motus, ſicut partes ſpacij: nam prius, & poſterius in ſpacio ꝑmanentia ſunt: at in motu nõ, ſed in mutatione cõſiſtũt, q̃ fluit, & no ꝑmanet.

Nota. Radix prioris, & poſterioris in motu.

Radix ergo prioris, & poſterioris in motu, eſt prius, & poſterius in magnitudine, ſed alterũ eſt vnũ prius, & poſterius, puta, mot' à priori, & poſteriori magnitudinis.

Secundũ fundm. Ex priori & poſteriori in motu ꝓuenit ſucceſſio q̃dã variabilis.

Sit ſecundum fundamentũ. Hoc prius, & poſterius motus, quod in ſucceſſione per ſpacium conſiſtit, ac inde fluit, efficit, & cauſat quandam durationem variabilem, vt alia ſit, duratio ſucceſſionis prioris, altera poſterioris, & hæc talis duratio, & dimenſio quædam, ac extenſio prioris, & poſterioris motus, tempus eſt.

Vndè aduertendum, quòd tempus duratio eſt, nõ quæcunq;: eſt enim duratio quædam ſemper manens, nec variationẽ habens, ſicut ſi fingeres hoc nunc indiuiſibile manens, & non fluens, & talis duratio non eſt tempus, ſed dicitur æternitas, ab antiquis tempus ſeparabile: eſt autem tota ſimul.

Nota differẽtiam æternitatis, & tẽpori

Non ſic tempus, ſed eſt duratio ſuccedens, nec vno modo ſtans; ob id dicitur, eſt duratio motus prioris, & poſterioris, id eſt, duratio ſemper mutabilis, & in eodem non permanens. Vndè tempus eſt effectus motus: & prius, & poſterius in tempore, quę ſecũdùm durationem ſunt, ex priori, & poſteriori motus conſurgunt, quæ in ſucceſſione circa ſpacium conſiſtunt. Motus ergo prius, & poſterius, ſucceſſionem dicunt, temporis verò dicunt durationẽ: eſt eñ tp̃s duratio variabilis.

Tertium fundm. Numerus duplex, numerãs & numeratus.

Sit tertium fundamentum. Numerus duplex eſt. Et numerans, qui formalis dicitur: & numeratus, qui materialis vocatur. Numerus numerans, eſt abſtractus à materia quacunq;: vt ternarius ſecũdùm ſe, & quaternarius, & ſimiles. Numeratus verò eſt contractus in materia, vt numerus hoĩum, numerus lapidum. Differunt aũt numeri hi, ſicut figura abſtractè conſiderata, & figura in materia aliqua.

Numerus numerãs eſt cõis ex ſe omnibus rebus.

Aduertendum præterea, ꝙ numerans, cùm abſtractus ſit, cõis eſt oĩbus rebus, vt ternarius ſecundùm ſe, communis eſt lapidibus, hominibus', & aliis: at numeratus nõ, ſed ſolùm illis ineſt, in quibus eſt; ſicut ternarius hominum in ipſis eſt, & ternarius lapidum in ipſis lapidibus.

Res ſunt in ſe formaliter numerabiles per numerũ numeratũ, non verò numerãtu' cum ꝑ numerũ numerantem.

Vlterius, cùm numerus numeratus ſit in ipſis rebus, fit vt per ipſum formaliter ſint numerabiles. Vndè ſicut albedo in pariete, ipſum facit viſibilem: ita numerus

in ipſis rebus, ipſas facit, vt numerari poſſint, ob id numeratus dicitur.

At qui abſtractus eſt, non facit ipſas res numerabiles, imò per ipſum numeramus res, quatenus res numerantes ſub aliquo numero, quem mente habemus, complectimur: ac ob id talis numerus numerans dicitur.

Tpſ é numerus numeratus.

Tempus ergo (vt dictum eſt) non numerus abſtractus, ſed numeratus eſt, puta, numerus partium motus prioris, & poſterioris.

Nota. numerus numeratus dupl.

Aduertendum tamen diligenter, quòd numerus numeratus duplex eſt. Alter cuius vnitates, & partes diſcretæ ſunt in quãtitate, vt numerus hominum, numerus lapidum, & ſimilium; & talis numerus non eſt tempus, cùm tempus continuum ſit. Alter eſt cuius partes diſcretæ ſunt qualitate, licèt non quantitate; vt dicimus numerum partium eiuſdem continui, cùm partes etherogeneæ ſunt: cùm enim ſimilares ſunt, non faciunt vllum numerum propriè: talis numerus eſt tempus: nam tempus eſſentialiter dicit fluxum, & variationem partium præcedentium, & ſubſequentium.

Cur tps dicaẽ numerus prioris ac poſterioris in motu.

Ac ad explicandam hanc varietatem, dicitur numerus motus prioris, & poſterioris, ac ſi dicatur, Eſt quantitas, & duratio quædam varias habens partes, puta, priores, & poſteriores: & ita tempus conſequitur motum, qua parte motus ex diuerſis partibus conſtat, puta, priori, & poſteriori, & non quatenus motus ſimilaris eſt: nam partes motus, motus ſunt, ſicut partes temporis tempus.

At in eſſentia ſua tempus hoc habet, vt ſecundùm diuerſas partes fluat: ob id numerus dicitur, ſed non numerus in indiſcretione quantitatis, vt dicemus adhuc in ſolutione argumentorum.

Prima cõcluſio. Tps eſt.

His igitur ſuppoſitis ſit prima concluſio. Tempus eſt, & non eſt motus, ſed eſt aliquid motus. Quòd tempus ſit, ſatis ex communi omnium conſenſu patet. Quòd verò non ſit motus, (præterquàm quòd manifeſtè id docet Ariſtoteles,) probatur.

Tps non eẽ motũ, pbat primò.

Quorum ſpecies, & differentiæ ſunt diuerſæ, & ipſa ſunt diuerſa; ſed motus, & temporis differentiæ ſunt diuerſæ, ſimiliter & ſpecies; ergo & ipſa diuerſa ſunt. Minor patet de differentiis. Nam tempus non dicitur velox, aut tardum; motus ſic. Præterea, motus ſurſum, aut deorſum dicitur: non tempus. De ſpeciebus patet. Nam augmentatio, alteratio, latio, ſpecies ſunt motus, ſed non temporis.

Secundò.

Præterea ſecundò. Quia tempus, & motus diuerſas habent definitiones, vt notum eſt: ſunt igitur diuerſa.

Tempus licèt non ſit motus eſt tñ aliquid motus.

At quàmuis non ſit motus, aliquid tamen motus eſt, puta, ipſius paſſio, eſt enim illa extenſio prioris, & poſterioris motus ſecundùm durationem. Et meritò motus paſſio ponitur: nam tempus cùm variationem dicat, adiungitur naturæ, & accidenti, cuius eſſe variationem patitur, qualis res eſt motus.

Scda concluſio. Tempus eſt duratio faciẽs partes in mutatione continua.

Secunda concluſio. Tempus duratio quædam eſt, non quæcunque, ſed partes habens in mutatione continua conſiſtentes: differt enim duratio, quæ æternitas eſt; hæc enim tota ſimul eſt, nec partes habet, ſed in indiuiſibili conſiſtit; at tempus partes habet, vt ſæpe dictum eſt: ac ob id optimè ab Ariſtotele dicitur numerus, quo explicaret partium variationem, & diuerſitatem.

Tertia cõcluſio.

Tertia concluſio. Tempus eſt menſura formalis motus.

Nota duplicẽ eſſe menſurã.

Aduerte duplicem eſſe menſuram. Altera eſt formalis, quæ menſurata dicitur. Altera menſurans, quæ actiua dicitur.

Menſura formalis eſt, quæ inhærens alicui ipſum facit formaliter menſurabile, aut numerabile: ſicut linea huic ligno inhærens, ipſum facit formaliter menſurabile, id eſt, vt menſurari poſſit; & hæc ratio menſuræ ineſt cuicunque quantitati reſpectu ſui ſubiecti; eo enim quo ſubiectum quantum eſt, vel diſcretum, vel continuum, menſurabile, aut numerabile eſt formaliter: ſicut partes per albedinem formaliter ſunt viſibiles.

Menſura menſurans eſt, qua ſumpta, vt quadam regula certa alia extra ſe menſuramus, vt vlna, vel palmo menſuramus alia quanta.

Quo differãt hæc duo gña menſuræ. Primò.

Differt autem vtraque menſura, quòd formalis eſt in eo, cuius eſt menſura, cùm ſit illius accidens, & forma; at menſurans eſt extrinſeca rei numeratæ, cùm non ſit illi inhærens.

Vlterius,

secundò Vlterius, formalis ineſt cuicunq; quantitati: omnis enim quantitas ſubiectum facit menſurabile; at menſurans non inuenitur in omni quantitate, ſed in certa quæ ſit parua, & minor re menſurata, vt ſui multiplicatione menſuretur, vt palmo menſuramus quantitatem magnam ſpacij. tota ergo ſpacij quantitas menſura eſt formalis, nam menſurabilem facit totum pannum; at parua quantitas menſurans eſt.

Vtrumq; genus men ſuræ ineſt tēpori. Aduertendum igitur, quòd vtraq; menſura ineſt tempori. Primò tamen formalis: ipſum enim eſt, quo formaliter motus menſurabiles ſunt ſecundùm prius, & poſterius: at menſurare ineſt parti temporis, quæ aſſumitur, vt certa quantitas ad menſurandum totum motum. Vnde diebus, horis, annis, mēſuramus ipſa multiplicando: quòd ſi aduertis tempore, & menſurante menſuramus motum ratione temporis, vt menſuræ menſuratæ; ſicut quātitate actiua aliqua menſura menſuramus totum ſubiectum quantum, ita tempus vitæ alicuius, tempore quodam menſuramus: vtraque enim menſura eſt tempus.

Tamen communiter, & vniuerſaliter tempus eſt menſura formalis motus, id eſt, per ipſum motus formaliter redditur menſurabilis, & numerabilis ſecundùm prius, & poſterius: & per hæc patet concluſio, & ſunt iſta valde notanda.

Ad 1. Poſſumus igitur reſpondere ad argumenta, ex quorum ſolutione adhuc magis iſta clara fient. Ad primum facilis eſt ſolutio; dicimus enim tempus eſſe: nam res ſucceſſiuæ, & quarum natura non eſt permanens, non ſunt neq; exiſtunt ſicut res permanentes: harum enim partes omnes ſimul ſunt: at rerum ſucceſſiuarum, non eſt vlla tota pars: id enim naturæ ipſarum repugnat: ſed ſat eſt, quòd aliquid cōtinuatiuum partium ipſarum ſit: licèt enim tempus prius, & poſterius non ſint ſecundùm ſe tota motio, eſt tamen nunc vtrumq; coniungens, & terminus vtriuſque, & hoc ſat eſt ad ipſius exiſtentiam affirmandam.

Ad 2. Variæ ſētentiæ de termino, corru- Ad ſecundum, inuenio aliquos dicendi modos. Aliqui dicunt, quòd nūc temporis corrūpitur in ſe ipſo, per vltimum ſui eſſe, vt ſit verum dicere, nunc modò eſt, cum ipſum eſt, tamen immediatè poſt hoc non erit; nec ex hoc ſequitur, quod ſit cum corruptum eſt, vt patet. De tempore autem conſequenter oportet dicere, quòd tempus corrumpitur in ſuo vltimo nunc, vt dies in vltimo nunc, & quæcunque alia pars temporis, & ſic per vltimū ſui eſſe deſinit, vel primum non eſſe: non tamen oportet: quòd nunc corrumpatur in alio nunc, nec tempus in alio tempore; & ſic dicit Simpli. ptiōis ipſius nūc. An ſit in trinſecus vel extrinſecus. 1. Snīa Simpl.

Secunda ſnīa Alexandri. At Alexan. 3. Meth. c. 5. tex. 17. dicit, tēpus non corrumpi, nec generari; ſimiliter ipſum nunc, quod idem dicit hìc Alber. tract. 3. cap. 1. dicit non corrumpi, aut generari nunc, ſed incipere, aut deſinere eſſe.

Explicatur quō corrūpitur. Nūc. In cuius declarationem aduerte: quòd non quidquid [illegible] quod ante non erat, nec quidquid eſt, [illegible] non erit, eſt generabile, aut co[illegible]e: non enim valet conſequentia, [illegible]n erat, & modò eſt: ergo generatū e[illegible]m generatio, & productio, & motu[illegible] de nouo ſunt, & ante non erant [illegible], tamen non eſt facta generatio alia generatione, nec motus alio motu: eſſet enim proceſſus in infinitum, vt docet Ariſtot. lib. 4.

Si igitur motus non fit, nec generatur, (nam eſt ipſum fieri, & generari: & tēpus eſt cum motu.) nec tempus generabitur, aut corrumpetur, quàmuis deſinat eſſe, vel incipiat eſſe. Vnde non oportet aliud tempus conſtituere, quo ſit, & fiat tēpus; ſicut nec eſt alia mutatio, qua fiat mutatio: quòd ſi tempus deſinit, vel incipit eſſe ſecundùm partes, & nunc, id eſt, quemadmodum dixi prius. Hæc obſerua.

Ad tertium. Ad tertium attende; quòd tempus non eſt numerus partium quantitatis diſcretione, ſed qualitate partium: Quòd eſt dicere, Nō ſic tempus numerus eſt prioris, & poſterioris, quaſi hæc in quantitate diſcreta ſint, ſed in qualitate, cum alia ratio prioris, alia poſterioris ſit. Quòd autem ſic eſt numerus, eſt continuum quantum, & tale eſt tēpus: vnde Stratonis definitio in re non eſt diuerſa ab Ariſto. definitione, cum motus quantitas illa ſit tempus, tamen exactior eſt definitio Ariſtot. quæ explicat, in quo tempus formaliter conſiſtit, puta, in duratione variabili: non ergo ad quantitatem diſcretam, ſed ad cō-

tinuam

tinuam tempus reduci debet, vt dictum eſt in Prædicam.

Dubium, an tẽpus ſit numerus prioris, & poſterioris illius q͛d eſt pars ipſius motus. Primus modus dicẽdi.

Ad quartum, vna occurrit difficultas, An cum tempus dicitur numerus prioris, & poſterioris motus, ibi prius, & poſterius ſint ipſius motus partes, ita, vt tempus non ſit aliud, quàm duæ partes motus: An non ſic, ſed quòd tempus ſit alia quantitas præter prius, & poſterius motus. Communiter enim videntur dicere interpretes, tempus eſſe illum numerum duarum partium motus: quod videtur inconueniens; nam tunc idem erit prius, & poſterius temporis, & motus, & eadem continuitas, cum tamen text. 104. aliud prius, & poſterius in tempore, aliud in motu, aliud in magnitudine ponatur. ſimiliter de continuo.

Secũdus.

Alij dicunt, quòd q[illegible]s eſt quantitas quædam, & non partes [illegible]tus: ponuntq́; motum habere quantitatem continuam, ratione cuius partes habet, & præter hanc ponunt tempus. Plures alij ſunt modi dicendi, quos omitto. at ſecundùm nos res eſt manifeſta, qui ſuperius propriã diuiſibilitatem aſſignauimus tempori, motui, & ſpacio, & omnes illas oſtendimus eſſe inter ſe diſtinctas.

Solutio D.Tho.

Vnde reſpondeo ad argumentum cum S.Thom. text. 101. quòd prius, & poſterius, quæ in definitione temporis ponuntur, ſunt ipſius motus in ordine ad ſpacium: & hoc non tollit motum habere alias partes à ſpacio: nam definitur tempus per ſubiectum, & genus; ſicut qui dicit, Riſibilitas, eſt aptitudo hominis ad riſum: ita tempus eſt numerus motus prioris, ac poſterioris, ac ſi clariſſimè dicas, Tempus eſt quædam duratio, & velut longitudo mouentis ſe per partes diuerſas priores, ac poſteriores ſpacij alicuius, & loci.

Ali-

Ad quintum facilis eſt ſolutio: menſura enim menſurans eſt, quæ debet eſſe certa, indiuiſibilis, id eſt, minima, & parua, non tamen menſura menſurata: hęc autem primo tempori conuenit, vt declaratum eſt in concluſione tertia.

Hactenus de quæſtione hac.

An ſit vnicum nunc in toto tempore. *Quæſtio XIII.*

Senſus q̃onis.

CIrca titulum aduerte, quòd ſicut lineæ partes puncto indiuiſibili copulantur, ita etiam partes temporis quodam indiuiſibili continuantur, quod dicitur Inſtans, aut Nunc. Eſt autem difficultas, an vnicum ſit inſtans per totũ tempus, ita, vt non ſit aliud tẽpus, quàm vnicum inſtans aliter, & aliter ſe habẽs. Et in hoc difficultatem facit Ariſt. qui tex. 104. docet nunc eſſe in tempore, ſicut vnũ mobile in motu. S. Thom. 1. p. q. 10. artic. 4. ad 2. & Alber. lib. de quatuor coæquęuis. q 3. art. 12. videntur aſſerere eſſe vnicum nunc per totum tempus.

Prima ſententia D.Tho.

Diſcipuli autem S. Thom. explicant ipſum in hac ſententia, quam ſequitur Capre. 1. d. 2. q. 1. ſic eam explicãs, dicit, ꝙ in linea eſt pũctum intrinſecum, & eſt aliud extrinſecum. Intrinſecum eſt, ꝙ in ipſa eſt linea continuans eius partes, & huiuſmodi ſunt multa pũcta in linea. Aliud eſt extrinſecum, quòd ſuo motu lineam totã facit, & hoc vnicum eſt per totam lineam. Dicitur autem extrinſecum, quia non eſt in linea, vt cõtinuans, cum ſit per totum: nec eſt pars, cum ſit indiuiſibile. Ita dicit in tempore, eſſe nunc intrinſecum continuans partes ipſius, & hoc non vnum, ſed multa ſunt: eſt aliud extrinſecũ, quod nõ eſt aliud, quàm præſentia mobilis faciẽtis tempus, quatenus eſt ſub mutato eſſe, & indiuiſibili motus: & tale vnum eſt per totum tempus. Hæc autem non ſecundùm imaginationem tantùm ponunt iſti doctores, ſed etiam in re. imò dicũt motum diſtingui realiter à tẽpore, ſicut à mobili.

Q̃uo explicãt alii qui D. Tho.

Iſta explicatio ſententiæ D. Thomę nõ probatur. Nam non poteſt percipi, quę res ſit illud punctũ extrinſecum, niſi ipſamet linea: nam quod dicitur, punctũ ſuo motu lineam facere, id locũ habet in imaginatione tantùm: nã multis probat Ariſto. lib. 6. punctum ſeparatũ moueri nõ poſſe. Quòd ſi ſumas punctũ exiſtens in corpore mobili, cui videtur reſponderi linea tanq̃ ſpacium, illud punctum nõ facit lineam illam, imò præſupponitur puncto, ſicut ſpaciũ mobili. Quòd ſi ſumas punctum

Reijcitur illa expoſitio.

ctum aliquod ſeparatum, impoſſibile eſt quòd faciat lineam: non enim in vllo genere cauſæ non quantum, & indiuiſibile, poteſt facere diuiſibile: non igitur tale punctum eſt, niſi per imaginationem Mathematicam.

Vnde conſequenter nunc non poteſt eſſe vnum: nam præſentia mobilis non eſt formaliter nunc, quàmuis ſit eadē, non tamen ob id, vnum nunc eſt. Nam ſi ſumas mobile, vt eſt ſub motu, ſicut nunquā eſt ſub vnica parte motus, niſi ſub alia, & alia, & ſub vno, & alio mutato eſſe, ita non eſt ſemper ſub vnico nunc. Adde quòd ſi vnum nunc eſſet per totum tempus procedens, iam tempus eſſet ex nunc ſolis cōpoſitum. nam ideò Ariſt. docet punctum ſi ſit ſeparatum, non poſſe moueri per lineam aliquam, quia linea tunc eſſet cōpoſita ex punctis, punctum per lineam gradiens non tangeret, nec mutaret aliud, quàm puncta.

Aliæ variæ ſnīæ quō ſit vnū nūc in tempore. Quamobrem exiſtimo non eſſe vnum formale nunc per totum tempus, ſed plura, & plura, quod expreſsè docet Ariſto. 3. Meth c. 5. tex. 17. in fin.

Ad id autem, quòd Ariſt. dixit, eſſe vnū nunc, reſpondet Simpl. quòd ob id inſtantia, & nunc ſecundùm ſe vnum dicuntur, quàmuis plura ſint, quia non habent, per quid diſtinguātur, vt ſola conſiderantur. Scot. lib. 3. Metha. loco citato, dicit eſſe vnum ſpecie, non numero. Themiſt. dicit eſſe vnum ſubiecto.

Snīa Au ctoris. Exiſtimo ergo eſſe dicendum, ſicut in textu expoſuimus, quod cōparatio Ariſto. in hoc conſiſtit, quòd mobile diuerſis in partibus ſumptū ſpacij motus eſt cauſa: ita nunc ſumptum in priori, & in poſteriori facit tempus, non tamen q̄ ſit prorſus idem nūc ratione, ſed ſubiecto, id eſt, quòd non debet multiplicari ſubiectum cum nunc, ſed idem ſubiectū eſt, nunc tamen multiplicatur formaliter. Non enim eſt tanta vnitas mobilis in motu, quanta nunc in tempore, cum illa ſit maior, quia ipſum mobile eſt ſubiectum, quod vnum *Conſenſio auctoris cum ſola Græcorum, & D. Th.* eſt: at nunc ab ipſo ſubiecto vnitatem habet. Hæc eſt etiam ſententia Græcorum: nec oppoſitum reperitur in S. Thom. vt etiā ex diſcipulis ipſius aliqui cōfitentur.

Quō differat tēpus à motu. Circa diſtinctionem temporis à motu non opus eſt ex profeſſo id contendere, Sat eſt, quòd tempus non realiter à motu ſed ratione, ſicut motum à mobili diſtinctum ponimus, & omnes rationes oppoſitum probantium non conuincunt, niſi hanc formalem diſtinctionem. nam hæc ſufficit, vt res habeant diuerſas definitiones, ſint in diuerſis prædicamentis, & generibus, poſſint inuicem ſeparari, vt multoties dictum eſt, quàmuis contraria etiā opinio ſit probabilis. Ad textum redeamus: nam quæ circá temporis naturā reſtant, in proceſſu ipſo examinabimus.

Quoniam autem tempus eſt menſura motus. Tex. CXIIII.

Quid ſit eē in tēpore. Poſtquàm explicuit quid ſit tēpus, explicat, quid ſit eſſe in tēpore, & quæ dicātur eſſe in tēpore. Primò explicat quid ſit motum eſſe in tempore, & hoc ex definitione: cum enim tempus ſit numerus, & menſura motus, non erit aliud motum eſſe in tempore, quàm motum menſurari à tempore ita, vt ipſi tanquam menſuræ ſubdatur, vt ſicut tempus partes habet nō ſimul, ita etiam ipſe motus.

Quō motus menſuretur à tēpore. Intermittit autem, quomodo motus menſuretur à tēpore; & loquitur de menſura menſurante, de qua diximus. q. 12. Dicit, quòd motus aliquam partem menſuramus parte certa temporis, poſteà per illam menſuramus totum motum multiplicando: ſicut in continuis ſumimus vnā partem longitudinis certam, puta, vlnā, & hanc multiplicando, totum ſpacium menſuramus; ita tempore certo partem motus menſuramus, puta, die, aut anno, aut menſe, & poſteà talem partem multiplicando, totum motum menſuramus.

Quid menſuretur i motu. Oſtendit autem, quid menſuretur in motu. Dicit duo in motu menſurari: Alterum eſt ipſius quantitas, quam à ſpacio habet. Alterum eſt ipſius eſſe; (quā ens ſucceſſiuum eſt) ob id totus motus tempore menſuratur; vnde ob id in principio textus dicit, tempus menſuram eſſe motus, & moueri. Per motum intellexit eſſe motus; per moueri quantitatem ipſius, quam habet, dū ſit in magnitudine, vt explicat S. Thom. Eſt igitur motum eſſe in tempore, ab eo menſurari.

Manifeſtum eſt, quòd & alijs. Tex. CXV.

Quid ſit ī vniuerſum eſſe in tempore.

Hinc colligit iu vniuerſum, eſſe in tempore non aliud eſſe, q̃ menſurari à tempore, & habere ſucceſſionem, & mutationem cum ipſo tempore, quod eſt menſura ſucceſſiua, & mutabilis. Hoc autem probat diſtinguendo duplicem ſenſum, qui poteſt eſſe huius, quòd eſt eſſe in tempore, & excludendo illorum vnum.

Eſſe ī tēpore pōt facere duplicē ſenſum.

Eſſe in tempore poteſt facere hunc ſenſum; Eſſe, quando tempus eſt: V t illa dicantur eſſe in tempore, quæ ſunt, cũ tempus eſt. Alter ſenſus eſt, vt eſſe in tempore ſit, ſicut eſſe in numero.

Nota.

Dupliciter autem aliqua dicuntur eſſe in numero. Vno modo, quia partes, vel accidentia ipſius ſunt, vt par, impar, & vnitates in numero ſunt. Altero modo, quia à numero continentur, & numerantur, puta, quia numerus ipſorum dicitur eſſe, vt denarius hominum, & aliorum.

Tripliciter pōt dici aliquid eſſe ī tpe.

Vnde poſſumus colligere tripliciter poſſe dici eſſe in tempore. Vno modo eſſe, cum tempus eſt. Altero modo, eſſe partem, aut paſſionem temporis. Tertio, à tempore menſurari. Dicit, quòd duobus vltimis modis aliqua dicuntur eſſe in tempore: nam tempus numerus quidam eſt: ob id, ſicut in numero, ſic etiam in tempore aliqua dicuntur eſſe; nam nunc, prius, poſterius tanquam aliquid temporis in ipſo dicuntur eſſe. At reliqua omnia, quæ iu tempore eſſe dicimus, vt in menſura quadam in ipſo ſunt ſucceſſiua tamen, ſicut res in loco permanenti.

Manifeſtum autem, & quòd nõ eſt. Tex. CXVI.

Excludit primus modus eſſendi ī tpore.

Excludit primũ modum, quo dicebat res eſſe in tempore, quia ſunt, cùm tempus eſt. Dicit, quòd ſicut non dicitur eſſe in loco, aut in motu eſſe cùm locus, aut motus eſt, ſic nec eſſe in tempote: nam ſic

Primò.

poſſemus dicere, quòd cœlũm eſt in grano milij, quia eſt, cùm hoc eſt, imò quodlibet eſſet in quolibet.

Vlterius probat. Nam eſſe in tempore cùm tempus eſt, profectò eſt quid accidentale: accidit enim, quòd tempus ſit illud cùm res eſt, & accidit rei, quòd tempus tale ſit: ſimiliter de loco, & motu: at eſſe in tempore dixit connexionem neceſſariam, vt vnum non accidat alteri: habet enim habitudinem ad illud intrinſecè, & neceſſariò ſicut menſura ad menſuratum.

Quod eſt dicere; ſi non eſſet aliud eſſe in tempore, quàm eſſe cùm tempus eſt, accidentale hoc eſſet, & poſſet eſſe, quin tempus eſſet: at eſſe in tempore non ſic: non enim poteſt eſſe id, quod eſt in tempore, ſine tempore quodam, ſicut nec mẽſurantium ſine ſua menſura.

Quoniam autem eſt in numero. Tex. CXVII.

Quō ſe habeant ea, quæ ſunt in tēpore.

Oſtendit qualiter ſe habeant ea, quæ ſunt iu tempore. Hæc enim continentur, & excedun tur à tempore, ſicut numerus excedit numeros minores, & vnitates ſub ſe contentas. Hinc eſt, quòd nulla eorum, quæ in tempore ſunt, ipſi tempori æqualia ſunt, ſed alicui parti tantùm, aut præteriti, aut futuri, aut vtriuſque.

Ratio.

Et ratio huius ſuperioritatis eſt, quia quæ ſunt in tempore continentur ab ipſo, ſicut quæ ſuut in numero ab ipſo: quę autem in numero compreheuduntur, minora ſunt ipſo: vnde euenit, quæ in tempore ſunt, omnia finita eſſe.

Res patiuntur à tēpore.

Non ſolùm autem à tempore excedun tur, ſed ab eo patiuntur, quod probat ex communi dicto omniũ. Nam dicere conſueſcimus, omnia tempore tabeſcere, & alia ſeneſcere, alia obliuiſci.

Nota.

Et nota per hæc tria vocabula notari omnia, quæ in tempote ſunt: nam tabeſcere, & corrumpi omnibus ineſt etiam inanimatis: ſeneſcere viuentibus: obliuiſci hominibus. Hæc autem tempore adueniunt.

Dubium an ſit generationis cauſa ipſum tēpus ſicut & corruptionis.

Dices an tempus ſicut eſt cauſa corruptionis, eſt ne generationis, vt cauſa pulchritudinis, & perfectionis circa talem iuuentutis circa ſenectutem, & recordatio nis circa obliuionem? Reſpondet, non; & cauſam dat: quia tempus in motu conſiſtit:

Rñ. Ariſ.

ſiſtit: motus autem receſſus eſt à propria diſpoſitione, quam res habet: ob id, quæ mouentur, magis ad corruptionem accedunt: & propter hoc tempus corruptionis potius eſt cauſa.

Obiectio. Solutio.

Dices tu, nonne etiam tempore res perficiuntur, & tempore aduenit ſapientia, & prudentia? vt quid tempus nõ generationis cauſa etiam ponitur? Aduertendũ ergo, quòd nec generationis, nec corruptionis tempus ſolum cauſa eſt: effectus enim particulares hi à cauſis proueniunt particularibus, & tempus horũ cauſa dicitur, quia in ipſo fiunt, vt inferius in tex. 128. dicit Ariſtot.

Nota tempus præciſe nec eſſe cauſam generationis, nec corruptionis.

At hoc intereſt inter generationes, & perfectiones, ac corruptiones; quòd generationes habent ſæpe cauſas determinatas, ob id non attribuuntur tẽpori; at corruptiones ex indeterminatis cauſis proueniunt, vt ruinæ, mutationes, & variationes aliæ: & hæc tempori tribuuntur, & ita dicit Philop.

Adde etiam tu, quòd non ſolùm cùm cauſa indeterminata eſt, ſed etiam corruptiones aliæ, quæ ſecundũm naturã fiunt, tribuuntur tempori magis, quàm generationes: quia motus continuus, qualis tem pus eſt, potius eſt cauſa corruptionis. nec verò perfectionis cauſa eſt, niſi quatenus inuenit rem diſpoſitam, vt perfectioni ſit proxima: tamen ſua continuatione ab illa perfectione expellit rem, & in corruptionem impellit, ob id per ſe cauſa corruptionis dicitur, non tamẽ ſolum tempus cauſa eſt, vt diximus, & patebit inferius.

Cur potius corruptionis, quã generationis dicatur cã. Primò.

Quare manifeſtum eſt.

CVm dixiſſet, quæ in tempore ſunt, excedi, & ſuperari à tempore, infert, res ſemper exiſtentes non eſſe in tempore, cum nec contineantur, nec ſuperentur à tempore, qualis eſt Deus glorioſus, & Intelligentiæ. Adducit autem ſignum, quòd non patiuntur à tempore: non enim corrumpuntur, non ſeneſcunt, non tabeſcunt, ſed vno modo ſe habent, vt docet, 1. cœli, text. 100. dicit autem, quæ ſemper ſunt, quatenus ſemper ſunt: nam iſta quæ ſemper ſunt, habent aliqua, quæ non ſunt ſemper, vt Sol mutat loca varia, & ſecundùm hos ſitus, & mutationes tempori ſubditur.

Ea, quæ ſemper ſunt non ſunt in tẽpore.

Ex quibus perfectè colligitur, quid ſit eſſe in tempore, puta, menſurari à tempore, vinci à tempore, pati à tempore, qua parte res menſurantur tempore, euenit, vt quæ faciunt, non poſſint, tota ſimul poſſidere: Vnde non eſt tota cœna ſimul, non tota lectio, ſed pars expellit partem, pars expectat partem. Præterea, ſi vincuntur à tempore, non ſunt perpetua: ſi à tempore patiuntur, multis miſerijs, varietatibus, ac mutationibus ſunt expoſita.

Quid ſit propriè eſſe in tẽpore.

Quoniam autem tempus eſt menſura. Tex. CXVIII.

CVm dixiſſet quid ſit eſſe in tempore, & motum eſſe in tempore, oſtendit modò quietem eſſe in tẽpore, per accidens tamen, id eſt, per aliud, vt explicat Philop. nempè, per motum: nam tantam eſſe quietem menſuramus tempore, menſurantes ſimul aliquem motum.

Quies eſſe in tẽpore.

Obijcit quis, Quomodo, cum tempus ſit quid motus, poteſt aliquid eſſe in tempore, quin ſit in motu? non ergo quieſcentia videtur eſſe in tempore.

Obiectio.

Reſpondet, tempus non eſſe motũ, ſed numerũ motus: ob id, poteſt aliquid quieſcens eſſe in tempore, ſicut etiã in numero, quin ſit in motu. Subdit tamen, quæ dicantur quieſcere: illa nempè, quæ ſic nõ mouentur, vt moueri ſint apta, vt iam dictum eſt: eſt igitur quies in tempore.

Solutio.

Eſſe autem in numero eſt eſſe,

VVlt vlterius oſtendere res alias eſſe in tempore, ſecundũ motum, & quietem, ac propterea dicit, eſſe in numero eſt quòd ſit numerus rei illius, & quòd ſit mẽſurabilis res per talem numerũ. Si igitur numerus fuerit tempus, ſic erit in tempore eſſe, quòd à tempore menſuratur, & quòd tempus illius ſit. Cum igitur tempus ſit aliquid motus, menſurabit vtique quæ mouentur, & quæ quieſcunt: quies enim priuatio motus eſt: Priuatiuorum autem eadem eſt regula.

Res aliæ ſunt in tempore ſecũdum motum, & quietem.

Quare quod mouetur. Tex. CXIX.

Res nõ ſunt ĩ tẽpore ſcdm ſuarum quantitatum, ſed ſecundũ quantitatẽ ſuorũ motuũ. Mota.

Concludit res ipſas, quæ mouentur, & quieſcunt non eſſe in tempore ſecundùm ſuam quantitatem, ſed ſecundùm quantitatem ſuorum motuũ, cum tempus ſit menſura motus, idem etiam de quiete, ſed per accidens: illa autẽ, quæ nec mouentur, nec quieſcũt, ſed prorſus immobilia ſunt, in tempore nõ ſunt.

Notandum igitur, quòd motus per ſe in tempore eſt: ipſius enim primò tempus eſt menſura, per motum quies: per motum, & quietem ſubſtantiæ ſunt in tempore.

Manifeſtum igitur eſt. Tex. CXX.

Ea, quæ nõ ſunt, in tẽpore.

Oſtendit ea, quæ non ſunt, quomodo ſint in tempore. Dicit quòd ea, quæ non ſunt ita, vt non poſſint vnquàm eſſe, vt diametrum eſſe commenſurabilem, & impoſſibilia, iſta non ſunt in tempore. Et ratio eſt, quia huiuſmodi nullum habent ordinem ad motum, aut quietem, per quę res in tempore ſunt.

Quæ verò ſic non ſunt, vt poſſint eſſe, vel fuerint, vel futura ſint, hæc in tempore ſunt: qualia generabilia, & corruptibilia. Dat rationem: quia hæc ſuperantur à tempore: nam maius eſt tempus his, quæ ſic non ſunt. Nã quæ erunt, exceduntur à tempore ſecundùm præteritum: quæ fuerunt, exceduntur ſecundùm futurũ: quæ autem nunquàm ſunt, non vincuntur à tempore, ob id non dicuntur eſſe in tpe.

Eorum autem, quæ non ſunt.

Diuiſio eorũ quæ non ſunt in tẽpore.

Diuidit ea, quæ non ſunt, ſed ĩ tempore ſunt, & à tempore exceduntur. Quædam fuerunt, vt Homerus: quædam erunt, quædam partim fuerunt, partim erunt, vt manifeſtum eſt. Vocat autem futurum ad vtrumuis, quia poteſt eſſe, & nõ eſſe. At ea, quæ nec ſunt, nec fuerunt, nec erunt, non continentur à tempore. Explicat autẽ, quæ ſint iſta. Ea nempè quæ ſic non ſunt, vt oppoſita ipſorum ſemper ſint: id eſt, impoſſibilia, quorũ oppoſita neceſſaria dicuntur: neutra autẽ in tempore ſunt, quia non vincuntur à tempore: illa enim ſemper non ſunt, hæc verò ſemper ſunt. At quorum oppoſita non ſemper ſunt, qualia ſunt cõtingentia, hæc generabilia, & corruptibilia ſunt, & talia omnia à tempore continentur, & ſuperantur, ac ob id dicuntur eſſe in tempore. Fatetur ergo motus, quietes, res mobiles, & quieſcibile, generabiles, ac corruptibiles in tempore eſſe.

Caput decimumtertium.

Ipſum autem nunc. Tex. CXXI.

Res diuerſimodè ſunt ĩ tpe. Et explicantur illa differentia tpis. Quid ſit nunc in prima acceptiõe.

Differentias aliquot explicat, quibus aliqua diuerſimodè dicũtur eſſe in tempore, quæ ſunt ſex puta, Nunc, Aliquando, Iam, Nuper, Quondã, Repentè. Incipit autẽ ab ipſo Nũc, duoq; diſtinguit nunc. Alterũ eſt, cuius hucusq; meminit, & hoc duplici proprietate, & officio diſtinguit. Alterũ eſt, ꝙ eſt temporis continuatio, id eſt, quo tempus futurum, & præteritum continuantur. Alterũ, ꝙ eſt terminus vtriuſque, puta, præteriti finis, principium verò futuri. Diſcrimen autem ponit inter inter nunc, & punctum lineæ, cui etiam hæc duo competere videntur. Punctum tñ eſt quidẽ permanens, ſed nũc non permanet, ſed recedit cũ ipſo tẽpore.

Occurritur obiectio.

Ne autem quis exiſtimaret nunc tempus diſtinguere actu ita, vt duas partes tẽporis actu ſeparatas faciat: id remouet, docetq; non actu diuidere: ſed de poteſtate, quatenus ſi actu tempus diuidendum eſt, (quod quidem intellectu contingit vt dicit Philop.) tunc in nunc eſſet diuiſio facienda, ſicut in puncto diuiditur linea.

Oſtendit ſtatim hoc nunc, quod diuidit, & quod etiam vnit, vnicum eſſe re, diuerſum tamen ratione. Sicut in linea mathematico intellectu abſtracta, punctum, quod diuidit potentia, & punctum, quod vnit, aliud eſt ratione, ſed vnum re. Ita & nunc, vt continuat, vnum eſt: vt huius principium, illius finis eſt, ratione diuerſum eſt.

Ipſorum igitur nunc, hoc quidem. Tex. CXXII.

Quid ſit Nunc in ſecunda acceptione.

HAec eſt prior ſignificatio ipſius nunc. Altera eſt, qua ſignificatur tempus proximum præſenti nunc: quod enim parũ diſtat à nunc præſenti, ſiuè præteritum ſit ſiuè futurum, reputatur pro nunc, vt, nunc veni, nunc veniam dicitur, quia hodie veni, aut veniam: at tempus remotũ non dicitur nunc, vt ſatis notum eſt.

Ipſum autem aliquando tempus eſt. Tex. CXXIII.

Quid ſit aliquando.

EXplicat ſecundam differentiã temporis, puta Aliquando. Dicit aut, quòd tempus determinatum non nunc præſenti, ſed præterito, aut futuro; vt aliquando capta eſt Troia; aliquando erit diluuiũ. Cum igitur, Aliquando, ſit tempus diſtãs à nunc præſenti; alio nunc aut priori, aut poſteriori determinatum, colligit, quod ab hoc nunc præſenti, vſque ad illud, ſeù futurum, ſeù præteritum, erit tẽpus quantum terminatũ, quod dicitur Aliquando.

Si verò nullum tempus. Tex. CXXIIII.

Dubiũ.

DVbium proponit, quod ex dictis ſuboritur. Si enim Aliquando eſt tempus determinatum alio nunc à præſenti, cùm omne tempus ſit Aliquando, videbitur omne tempus eſſe finitum, quod remouetur per interrogationem, dicendo motum eſſe infinitum, ac ob id tempus conſequenter eſſe infinitum.

Solutio. Ad dubium autem (quã:um exiſtimo) reſpondet, dicendo, quòd ſi eſſet idem, Aliquando, ſæpe ſumptum, eſſet finitũ tempus, cum tamen ſit aliud, & aliud; ſemper Aliquando, tempus erit infinitum: quòd autem ſumatur, & ſit nouum, & nouum. Aliquando, ſemper, ex motu patet, qui ſemper alius, & alius eſt. Conſiſtit igitur eius ſolutio in hoc, quòd dato, quòd omne Aliquando finitum ſit, ſemper tamen & inceſſanter ſunt noua, & fuerunt noua Aliquando: ob id tempus infinitum eſt.

Not. Vtitur autem modo loquendi interrogatiuo pro affirmatiuo, vt ſæpe ſolet.

Nota. Sed tamen Ariſtoteles ipſe decipitur in hoc, motum, & tempus infinitum ponendo, vt latius dicemus in lib. 8. vbi id examinabitur ex profeſſo.

Quoniam autem ipſum nunc. Tex. CXXV.

Probatur igis infinitas ex ipſo nũc.

PRobat temporis infinitatẽ ex ipſo nunc: nũc enim eſt principium, & finis: at hæc nõ habet reſpectu eiuſdem: aliàs op poſita ſecundùm idem, vni ineſſent: ſed reſpectu diuerſorum, præteriti quidẽ eſt finis, futuri principium.

Nota. Ex hoc patet, quòd ſemper tempus eſt in fine, & principio: nam eſt nunc, quod futuri eſt principium: non ergo deſinit tẽpus, cum ſemper ſit in principio: eſt enim nunc quod principium eſt futuri, eſt autem tempus in fine, & principio. Sicut linea circularis concaua ſimul, & conuexa, ratione tamen diuerſa, ſed idem re ita tẽpus in principio, & fine: quare idẽ ſunt.

Not. errorem in ratione Ariſtot. Aduertendum, quòd hoc falſum eſt: non enim omne nunc, eſt principium, & finis. ſed datur, quod fuit principiũ, & nõ finis, cum tempus inceperit, ſicut in linea finita dantur puncta extrema, quæ ſint principium, & finis, vt dicetur in libr. 8.

Ipſum autem Iam. Tex. CXXVI.

Quid ſit eſſe Iã.

EXplicat tertiam differentiã temporis, quæ eſt Iam. Iam enim dicitur futurum, aut præteritum parũ diſtans à nunc præſenti, vt Iam veni, Iam legã, id eſt, parũ eſt, ꝙ veni, parum reſtat vt legam.

In quo differt à Nunc. Et non confunderis: non enim eſt Iam idem, quod nunc in poſteriori ſignificatione, vt aliqui exiſtimant. Nunc enim dicit tẽpus propinquum nunc præſenti: dicit autem ipſum, ac ſi eſſet nũc, id eſt, per modũ præſentis ſignificãdo: at Iam dicit propinquum, ſed per modum futuri, vel præteriti: quæ verò diſtant à nunc præſenti, non dicuntur Iam, vt notum eſt.

Ipſum autem nuper. Tex. CXXVII.

Quid ſit eſſe quõdã: nup, repente.

TRes alias temporis differẽtias explicat. Nuper dicit propinquum nunc præſenti, præteritum tamen. Quondam, ſeu Olim, dicit præteritum diſtans. Repentè dicit tempus paruum, in quo facta eſt mutatio: quod quidem tempus adeò eſt paruum, vt propter ipſius paruitatem diſtingui, ac dignoſci non poſſit, quantum fuerit. Hæc omnia notiſſima ſunt.

Mutatio omnis natura remotiua eſt. Tex. CXXVIII.

Quõ tẽpus ſit cã corruptionis.

CVm oſtendiſſet differentias, quibus exiſtunt in tempore, n tia, quæ non ſunt, regreditur ad explicandum, quomodo tẽpus ſit cauſa corruptionis, dicitq́;. Quidam ſapientiſſimum vocabat tempus, quaſi in tempore ſcientiæ compararentur: at Pythagoras dictus Paro indoctiſſimum vocabat, quaſi ſcientiæ pereant cum tempore: Laudat autem magis hoc dictum: nam tẽpus magis per ſe cauſa eſt corruptionis, quàm generationis; quod probat ratione facta ſuperius. Quia mutatio, vt talis eſt, remotiua eſt, & corruptiua magis: per accidens verò generationis cauſa eſt. Hanc rationem ſuperius declarauimus.

Probat etiam ſigno. Videmus enim nõ fieri quicquam, niſi ſit cauſa aliqua: at videmus corrumpi, nulla apparente cauſa, & tales corruptiones damus tempori: non quòd tempus ſit cauſa illarum, ſed quòd in tempore fiant, & cauſa particularis nõ appareat, ſicut apparet in generationibus. Repete tex. 117.

Epilogus dictõ ũ Ariſt.

Poſt hæc epilogat quæ dicta ſunt, puta, tempus eſſe, quid eſt tempus, & quot modis dicatur Nunc, & quæ ſint aliæ temporis differentiæ, nempè Iam, Nuper, & reliquæ prædictæ.

Caput decimũquartum.

His autem nobis ſic determinatis, Tex. CXXIX.

REPETIT propoſitionẽ ſuperius poſitam, vt modò ipſam probet. Eſt autẽ propoſitio. Omnis mutatio, & omnis motus eſt in tempore, ac tempore mob ſuratur: & quod mouetur, ac mutatur, in tempore mouetur, ac mutatur. Hanc probat duplici ratione. Prior eſt. Velocius aut tardius in tempore ſunt: at motus motu velocior eſt: igitur motus in tempore eſt. Minorem explicat, dicendo, quis motus ſit velocior, inquit, illum eſſe velociorem, qui citius ſit, & peruenit ad eundem terminum, quàm aliud: duplici tamen cõditione. Altera, vt ſit per idem ſpatium; nam ſi vnum mouetur ab A, in B, per arcum, alterum per cordam, licèt tempus ſit æquale, tamen velocius mouetur id, quod per arcum. Similiter eſt altera, quòd motus ſit regularis. Nam etiam ſi ſit eadẽ magnitudo prorſus, tamen vnum difformiter, alterum vniformiter mouetur, non ob id erit velocius, quia citius mouetur. Sunt enim alia penſanda, de quibus dicemus in lib. 7. latius: hæc enim obiter tangit Ariſto. & non ex profeſſo.

Oẽm mutationẽ, & oẽm motũ eẽ in tẽpore.

Prima ratio.

At verò prius in tempore eſt.

ALteram facit rationẽ. Prius, & poſterius in tempore ſunt; at prius, & poſterius ſunt à motu: motus ergo in tẽpore eſt. Quod prius, & poſterius ſint in tempore, probat: quia prius, & poſterius ſunt diſtãtiæ ab ipſo Nunc: ſed Nunc in tempore eſt, nam diſtantia, & termini ad idem pertinent.

Secunda ratio.

Explicat autem q alio modo prius, & poſterius ſunt in præterito tempore, alio i futuro. In præterito enim quod à nũc præſenti remotius eſt, prius dicitur: quod autem propinquius, dicitur poſterius. At in futuro è contra, quod remotius erit, dicitur poſterius: quod magis proximum, prius. Hæc omnia etiam parum aduertenti facillima ſunt, & textus clariſſimus.

An

An omnia entia ſint in tempore.
Quæſtio XIIII.

Rõnes oppoſitæ.

Primum argm̃.

QVAESTIO hæc mouetur propter aliqua, quæ videntur dubium facere circa dicta Ariſto. Primò dicit. Omnem motum eſſe in tempore. Videtur falſum; Motus cœli motus eſt: at non eſt in tempore, cùm non ſuperetur à tempore: eſt enim ita æternus, ſicut tempus, quod eſt ipſius paſſio.

Secundũ

Secundò dicit, Omnem mutationem eſſe in tempore. Videtur etiam hoc falſum: nam mutatio ſubſtantialis eſt in inſtanti: ſimiliter illuminatio, viſio, & aliæ huiuſmodi: non ergo ſunt in tempore.

Tertium

Tertiò dicit: Res eſſe in tempore ratione motus. Contrà: Eſſe rerum generabilium, & corruptibilium eſt mutabile, & variabile: ergo ſubſtat tempori, & experientia oſtendit, quòd vitam rei, & eſſe, tempore metimur.

Quartũ.

Quartò circa id, quod dicit, Quæ ſemper ſunt, non eſſe in tempore, Cõtra. Differentiæ ipſius temporis de Deo prædicãtur. Eſt enim nunc Deus, & fuit heri, & ſemper: ergo erit in tempore.

Primum fundam. qd ſit eẽ in tempore.

Aduertendum primò, (vt in textus ex poſitione docuimus) eſſe in tempore nõ ſolum eſt, eſſe cùm tempus eſt, ſed menſurari ab illo, ſuperari ab illo, & pati ab illo. Menſurari autem ab illo, eſt ſe illi adaptare iuxta ipſius naturam; vt ſicut partem poſt partem tempus habet, nec ſimul eſt totum, ita etiam quæ ab illo menſurantur, ſuperari eſt, quod ſint minora, quàm totum tempus, ita vt tempus maius ſit quocunque ſub ſe contento, & inde prouenit, quòd paſſibilia ſint, & alterabilia, quę ſub ipſo ſunt.

Secundũ fundam. Tp̃s diuerſimodè ẽ menſura primi mot' cœli, & aliorum motuum

Aduertendum ſecundò, quòd ſecundũ Ariſt. (vt paulò inferius dicemus) cùm tempus ſit ſolùm in motu primi mobilis, aliter ipſum facit menſurabilem, aliter alios motus inferiores. ſimiliter aliter eſt menſura motus illius, aliter horum inferiorum.

Primò tempus facit motum primi cœli menſurabilem formaliter, & intrinſecè: ſicut mea quantitas me formaliter facit menſurabilem, quia in me ineſt; reliquos verò motus facit menſurabiles extrinſecè, per hæc, quæ ipſi ſubduntur.

Exẽplũ

Accipe exemplum. Sume lignum magnum, & ſuperpone ſpacio: tunc menſura ligni; menſurabis quidem ſpacium ſimul, quia ligni illius longitudo vtrunque facit menſurabile: ſed differenter, lignum intrinſecè, ſpacium extrinſecè. Ita tempus, cùm ſit primi motus paſſio, illum facit formaliter menſurabilem; at reliquos motus extrinſecè, quatenus velut ipſi ſupponuntur: fiunt enim motus in tempore.

Idem eſt de menſura menſurante.

Similiter intellige de menſura menſurante. Aliter enim tempus menſurat motum cœli, aliter motum inferiorum. Motum enim cœli menſurat intrinſecè, ſicut pars totum, at reliquos motus extrinſecè. ſicut vlna pannum.

Exẽplũ.

Accipe exemplum, ſit pannus aliquis, dupliciter menſurari poteſt. Vno modo vnica ipſius particula, quàm multiplicando cognoſcitur totius quantitas. Altero modo vlna externa multiplicata. Ita cùm motum cœli temporaneum menſuras, accipis horam, aut diem, quæ eſt pars illius motus quantitatem: reliquos motus eodẽ die, aut hora menſuras, ſed ſicut per vlnam externam. Hæc admodum nota.

Tertium fundam.

Aduertendum tertiò, quòd non ſolùm hic loquimur de motu locali, ſed etiam de reliquis motibus, puta, alterationibus, & augmentationibus. Hi enim etiam tẽpore menſurantur. At tempus non, niſi paſſio motus localis cęleſtis, ab Ariſtotele ponitur.

Ad primum.

His ſuppoſitis ad primum argumentum reſpondetur, quod motus cœli non eſt menſurabilis, nec eſt in tempore ſecundùm ſe totum, ſecundùm Ariſto, ſic enim infinitus eſt; eſt tamen ſecundùm omnes partes ſuas, & tales à tempore ſuperãtur, vnde quod de motu menſuratur, totum finitum eſt: menſurantur autem omnes partes copulatiuæ, ſed non copulatim, vt loquar Dialecticè. Et hæc eſt ſententia Alber. Saxon. q. 55. & benè dicit, infinitum enim immẽſurabile eſt, ſecũdum ſe totũ.

Ad ſecundum. Solutio Auer.

Ad ſecundum, Auer. t. com. 129. quem ſequitur Alber. tract. 3. c. 15. dicunt, quòd mutatio dupliciter accipitur. Vno modo, pro fine motus; vt cùm accipitur pro generatione ſola ſubſtantiæ, quæ eſt termi-

nus

nus alterationis: non enim quicquam generatur, niſi alteratione præcedenti: ſimiliter illuminatio pro productione luminis, quæ eſt terminus motus localis; nam dum ſol fertur, lumen producit, & ſic dicunt non eſſe in tempore. Altero modo accipitur mutatio pro toto motu cum termino, vt pro alteratione ſimul cum generatione, & illuminatio pro latione, cum luminis productione, & ſic eſt in tempore; eſt enim ſucceſſiua.

Reijcit ſolutio Auerr. Iſta reſponſio omnino mihi non placet; nam generatio, & illuminatio ſunt mutationes diſtinctæ à motu locali, & ab alteratione, vt notum eſt: debent ergo habere aliquam menſuram. Cum enim dicuntur eſſe termini, non ſic ſunt termini, vt faciant vnum motum per ſe: ſunt enim termini extrinſeci: vnde latio cum illuminatione nunquàm conſtituit vnicam per ſe ſpeciem. Præterea, quia dicimus generationes, & mutationes rerum temporaneas eſſe: fatendum ergo eſt in tempore eſſe.

Solutio authoris. Ob id dicerem, ꝙ eſſe in tempore dupliciter contingit. Vno modo propriè, & adæquatè, & ſic ſunt illa, quæ ſucceſſionem habent cum tempore diuiſibilem. Altero modo, velut inadæquatè, & talia ſunt, quæ ſunt in nunc temporis indiuiſibile.

Nec exiſtimes, ꝙ eſſe in nunc temporis eſt tantum habere totum ſuum eſſe in vno nunc; hoc enim non ſufficit, ſed ſimul in nunc habere eſſe, & cum ipſo nūc recedere: & ſic iſtæ mutationes dicuntur eſſe in tempore, cum in nūc tēporis ſint.

Ad 3 ex Alberto. Ad tertium Alber. tracta. 3. c. 10. dicit ſubſtantias quantum ad eſſe phyſicum eſſe in tempore; Vocat eſſe phyſicum ſubſtantiam cum ſenſibilibus qualitatibus diſpoſitam, puta, formam in materia ſenſibili; at non eſt vtcunque cum tempore, cum ſit permanens talis ſubſtantia: ſed eſt in nunc temporis, prout aliter, & aliter ſe habet in tempore; nam tales ſubſtantiæ aliter, & aliter ſe habent, cum variabiles ſint; at ſecundum eſſentiam, & definitionem ſuā non ſubduntur tēpori.

S. Tho. S. Th. 1. p. q. 10. ar. 15. dicit eſſe rerum corruptibilium, eſſe in tempore: cuius mentem, vt intelligas, conſiderare oportet, ꝙ in tempore eſſe, dupliciter contingit, loquendo non de nunc, ſed de ipſo tempore. Vno modo per ſe primò, & hoc eſt, quod ſecundùm ſe à tempore menſuratur, nec aliud eſſe poteſt, quàm motus qui ſucceſſiuus eſt. Altero modo, ſecūdariò, & per aliud, & hoc eſt id, quod motui & mutationi in ſe ſubditur, qualis eſt ſubſtantia corruptibilis: vnde in tempore quidem abſolutè eſt, nec alia eſt ipſius menſura quærenda, ſed non immediatè ſubditur tempori, niſi per actiones, & mutationes ſuas: dico mutationes ſuas, quia ſubſtantia cœli non eſt in tempore, quamuis ipſius motus in tempore ſit, quia non habet mutationem, nec alterationem aliquam circa ſuum eſſe. Dupliciter aliqd eſt in tēpore.

Ad vltimum dico, ꝙ Deus coexiſtit tempori: ſimiliter & Angeli, quia ſunt quando tempus eſt, non tamen ſunt in tempore, cum in ſe ſucceſſionem non habeant: præſertim Deus, qui nec in ſuo eſſe, nec in ſuis operationibus habet ſucceſſionem in ſe. Ad vlt.

Quòd ſi illi tribuimus differentias temporis, id eſt ſecundùm modum noſtrum intelligendi: & per tales differentias non ſucceſſionem, ſed durationem volumus ſolùm ſignificare, ipſe tamen in æternitate indiuiſibili eſt totus.

Angeli verò in Aeuo: Aeuum enim eſt menſura, qua menſurantur incorruptibilia, quæ tamen habent operationes ſucceſſiuas, ſicut Angeli, & cœli; reliqua ſunt in tempore, vt dictum eſt.

Dignum autem conſideratione. Tex. CXXX.

Poſtquàm de tempore dixit, aliquot circa ipſum proponit dubitationes, quibus magis, quæ dicta ſunt, explicatur. Eſt primum dubium. Cur tempus dicatur eſſe vbique, puta in terra, in mari, & omni in loco. Alterum dubium eſt, An tempus ſit extra animam ita, vt ipſius eſſentia non dependeat ab intellectu. Proponit Ariſt. circa rationes tēporis duo dubia.

Ad primum reſpondet, ꝙ cum tempus ſit paſſio motus, ac motus ſit vbique, conſequenter tempus vbique dicetur eſſe: in quocunque enim loco aliquis motus reperitur. Ad primū quo tēpus ſit vbique.

Vtrum autem cum non ſit anima. Tex. CXXXI.

Ad 2. dubium quo tps pendeat ab aia.

Secundam ſoluit dubitationem, & rationem hanc facit. Si non eſt poſſibile eſſe, quod numeret, vel numerare poſſit, nec erit numerus, nec numerabile: at tempus numerus quidam eſt: ergo ſi nullum ſit poſſibile numerans, nec tempus erit. Cum autem intellectus, & anima rationalis ſit id, cuius eſt numerare, ſi non ſit vllus intellectus, non erit tempus, niſi quantum ad id, quod eſt, id eſt, niſi ratione motus, & durationis materialis.

Imò addit, ꝙ ſi non eſſet anima, nec eſſet motus, ſi motus ſit ab anima, quod dicit propter Platon. qui exiſtimabat motum cœli eſſe ab ipſa anima eius: tunc autem remota anima, remoueretur motus cœli, quo ablato reliqui auferrentur. Vide igitur, quomodo tempus abſq; intellectu non eſt numerabilis.

An tempus ſit ens rationis, vel reale. Quæſtio XV.

Senſus quæſtionis eſt, an ita tẽpus dependeat ab intellectu, ꝙ non ſit, niſi exiſtente intellectu. Circa quam difficultatem, quæ digna eſt contemplatione, Auerr. com. 131. dicit in motu eſſe duo. Vnum formale, & id numerus eſt: Alterũ materiale, & id motus eſt. Ratione materialis tempus ab anima non dependet; at ratione formalis dependet; vnde eſt medium ens, inter rationis, & reale, cum partim intellectu conſiſtat, partim in rebus. hoc ſequitur Iandu. q. 27.

1. Sẽtẽtia Auer. abſurda.

1. Rõ pro Auer. Ratio pro hac ſententia duplex eſt. Altera eſt: quia tempus formaliter in numerato eſſe conſiſtit: at hoc non conſiſtit abſque intellectu numerante: ergo tempus formaliter ab anima dependet.

2. Ratio. Altera eſt, tempus, nec ſecundùm totũ, nec ſecundum partem exiſtit vnquam. quod enim in re eſt, indiuiſibile eſt: at aliqua pars diuiſibilis, aut totum, non eſt, niſi per intellectum apprehendentem: ergo tempus ab anima dependet.

At i[illegible] eſt abſque dubio intolerabilis, [illegible] ſomentum quoddam nullum habens fundamentum, quàm meritò reprehendit Alber. c. 3. & 10. & in primis ſunt rationes aperiæ contra ipſam. Reijcitur ſentẽtia Auerr.

Prima, ſi tempus formaliter eſt ens rationis, ergo eſt in ſpecie entis rationis; nã à forma ſumitur ſpecies, & penes ipſum formale iudicium de re ſumitur, cuius generis, & ſpeciei ſit: ergo non pertinet ad vllum prædicamentum, nec ad quantitatem: nam prædicamenta entia realia ſunt formaliter. 1. Rõ cõtra Auer.

Secundò, Si tempus formaliter eſt ens rationis, ceſſante in intellectu ipſius operatione actuali, non erit actu tempus, ſed potentia, ita concedit Iandu. ſed re vera, falſiſſimum eſt: In primis, quia tunc eſſent motus locales, & aliorum generũ: haberent ergo actu menſuram. Quis enim patitur audire, quòd motus elementorum non fierent in tempore actu, quod perinde eſt ac dicere, quòd non fierent in tempore, niſi quis ſit actu comprehendens tempus? quod aſſerere indignum eſt philoſopho: eſt enim tempus menſura phyſica, ~~realis, ſicut motus~~: ſunt enim vtraque paſſiones entis naturalis. 2. Rõ cõtra Auer.

Præterea, ~~ergo~~ ſi res eſt numerabilis ab intellectu, ergo aliquid eſt in rebus, ratione cuius ſit numerabilis: ſicut ſi paries eſt viſibilis aliquid eſt in ipſo, ratione cuius ſit viſibilis: hoc autem, cum ſit reale, non deſtruetur, deſtructa potentia, vt quamuis viſus deſtruatur, non deſtruetur color, ſed etiam in ſe & ex ſe manet viſibilis: non ergo deſtruetur deſtructo etiam intellectu id ratione cuius motus numerabilis eſt: id autem tempus eſt: Nam tempus non eſt numerus numerans in anima, ſed numeratus in rebus, puta, in motu: & hæc eſt ratio Alber. 3. contra Auer.

Præterea, quartò ex Ariſt. in prædicam. ad aliquid. Deſtructo ſenſu, & ſcientia nõ deſtruitur ſcibile, nec ſenſibile: ſed ſic ſe habet id, quod eſt numerabile ad animã numerantem, ſicut ſenſibile ad ſenſum, & ſcibile ad ſcientiam: ergo numerante ablato, non auferetur numerabile: Nec ſat eſt dicere, quòd iam non erit numerabile; hoc tamen non aufert, quin ſit id, quod eſt numerabile, & ratione cuius erat numerabile; vnde rectè dicit 4. contra Auer.

Simpli.

Simpli. digiti quinq[illegible] etiam ſi nullus vnquàm numera[illegible]

Quinta contra Auer. Præterea quintò. Secluſo, & ſemoto quocunq; intellectu, in motu eſt prius, & poſterius, & ratio vtriuſq; non eſt eadem; ergo eſt tempus, ſecluſo intellectu.

Sexta cõtra Auer. Sexto circa primam rationem oppoſitę opinionis arguitur. Nam ex illa probatur, ꝙ omnis numerus eſt ens rationis, cum numerabile ſit; ꝙ ſi ens rationis eſt, iam diſcreta quantitas non eſt genus reale: quod eſt abſurdiſſimum.

Septima contra Auer. Præterea, ſeptimò circa alteram rationem, Nam ex illa etiam probatur motum eſſe per intellectum, cum nulla ipſius pars conſiſtat, niſi tota ſimul per intellectum. Quis autem audebit motum, qui paſſio eſt potiſſima entis naturalis, & via eſt in formam realem, concedere ipſum eſſe ens rationis?

Snia D. Tho. & Alber. & Simpl. Igitur dicamus nos cũ Alber. & S. Th. opuſcu. de tempore, c. 1. & in preſenti, ꝙ tempus formaliter eſt ens reale, & hoc & egregiè fatetur Simpli.

Primum fundam. In cuius declarationem aduertendum primò cum Simpli. ꝙ in tẽpore duo conſideramus. Vnum, qd ipſius eſt eſſentia, & hoc eſt duratio quędam partium motus prioris, & poſterioris. Alterum eſt, velut quædam paſſio, puta numerabilitas quædam, & menſurabilitas partium. Eſſentia quidem temporis abſoluta eſt, & ablato quouis intellectu maneret: at paſſio reſpectiua eſt, & ad numerantem refertur. Sed hoc duobus modis. Vel actu, vt cum res numerata eſt, & menſurata: & tunc requiritur alterum terminum & correlatiuum numerantem, & menſurantem: & ita ablato eo, auſertur eſſe numeratum actu. Altero modo in potentia, eſt paſſio. i. menſurabilitas ipſa, & numerabilitas: & hæc refertur ad numerum menſurantem in potentia, vt ſcibile ad ſcientiã.

Aliud menſuratum, & mẽſuratum actu aliud mẽſurabile potẽtia. Quare, ablato eo actu menſurante, non auſertur rei menſurabilitas; ablata tamẽ potentia eius, ſi non eſſet poſſibilis numerus numerans, nec poſſibilis menſura menſurans, tunc nec eſſet potentia menſurabile, aut numerabile.

Sed tamen adhuc eſſe menſurabile & numerabile bifariam intelligi poſſunt. Aut vt dicant potẽtiam phyſicam ad hoc vt poſſi at menſurari & numerari, & hæc potentia ſi non eſſet poſſibilis potentia actiua; quæ poſſet menſurare & numerare, abſque dubio nulla eſſet paſſiua. Aut dicunt ſolam aptitudinem, vel non repugnantiam, & hæc aptitudo eſſet etiam, ſi nullus poſſet menſurare, vt cœlum eſt diuiſibile, etiamſi nulla ſit potentia naturalis quæ illud diuidat: & ſpecies Solis eſt ex ſe apta, vt ſitan pluribus indiuiduis, nec repugnat ei ex ſe, etiam ſi per nullam cauſam naturalem id fieri poſſit. Mẽſurabile, & numerabile, tum potentia tum apti tudine, ſeu non repugnãtia.

Igitur potentia actiua ablata, auſertur potentia & paſſio numerabilitatis: & hoc eſt quod hic dicit Ariſtoteles: licet ex ſe, & in ſe talis eſſetres, & eius eſſentia non potentiam habens, ſed aptitudinem, ad id tantum, & non repugnantiam.

Et hæc doctrina bene conſonat cũ his, quæ diximus aliàs. Quantitatis enim natura in quadam formali ratione extenſionis, aut diſcontinuationis partium conſiſtit, paſſio eſt menſurabilitas, aut numerabilitas.

Aduertendum ſecundò cum S. Tho. in præſenti textu, qui optimè notauit, quòd iſta numerabilitas, aut menſurabilitas nõ dependet ab intellectu creato: hic enim non eſt rerum cauſa: ſed ab intellectu primo, qui omnium eſt cauſa. Vnde quantuncunq; nullus eſſe homo, nullus intellectus creatus, adhuc res numerabiles, adhuc menſurabiles eſſent reſpectu diuini intellectus. Vnde antiqui numeros nõ dependentes à nobis, ſed rerum cauſas ponebant. Secundũ fundam. ex D.Th.

Not. Quòd ſi Ariſt. dicit, ꝙ ſi nulla eſſet anima. i. ſi nulla eſſe poſſet nullu: eſſet numerus, vt numerabilis: procedit ex ſuppoſitione. ſ. quòd ſola ipſa ſit, quæ numeret, quidquid per animam non noſtram ſolã intelligit, ſed omnem intellectum lato ſumpto vocabulo, vt patuit, cùm dixit, ꝙ etiam motus auferretur, anima ablata.

Not. Tertium fundam. ex D.Th. & Albert. Aduertendum tertiò, ꝙ tempus quantum ad ſuam totalitem, vt contra ſuas partes diſtinguitur à nobis in dies & annos, & omnes eas ſimul concipimus, non eſt niſi per intellectum: quia in re nõ habet partes has ſimul; ſi quas tales ſimul habet, id eſt per intellectum apprehendentem aliquod tempus ſimul totum, vt diẽ, horam, aut annum, non tamen hoc facit ipſum eſſe eas rationis: habet enim exi-

ſtent am

ſtentiam realem, quæ cum ſucceſſiua ſit non eſt ſicut aliarum permanentium, vt habeat omnes partes ſimul, ſed per inſtãs, vel per aliquod indiuiſibile ſui. Et hoc fundamentum eſt ex Alber. cap. 10. & ex S. Thom. in præſenti.

In hoc aliquot ex diſcipulis eius Thomæ male ipſum intelligũt. In quo aliquot diſcipuli eius, neſcio an ipſius mentem perceperint. putant. n. falſò ipſum dicere eſſe ens rationis, cum tamen id non dicat: dicit enim realiter exiſtere, ſed non habere totalitatem aliquam. ſ. reſpectu partium ſic apprehenſarum ſimul exiſtentium, niſi per intellectum; & hoc quidem etiam de motu, & de quocunque ſucceſſiuo eſt verum: non tamen ob id colliges eſſe ens rationis; & hæc ſentio de iſta difficultate.

Ad argu. Argumenta autem in oppoſitum ex dictis manent ſoluta: primum enim ex primo fundamento, ſecundum ex tertio ſoluuntur.

Dubitauerit autem aliquis. Tex. CXXXII.

3. dubiũ cuius motus ſit numerus ipſum tps. TErtiam ponit dubitationem. Cum enim tempus numerus motus ſit, dubium eſt, cuius motus ſit numerus. Sunt enim motus plures, puta, Alteratio, Augmentatio, Latio, Generatio: Reſpondet, quod eſt numerus vniuſcuiuſq;, quatenus motus eſt, non vt alteratio eſt, non vt augmentatio, aut latio: ſed vt motus in communi, & ſimpliciter.

At ne quis putaret tempus eſſe numerum duorum motuum, id excludit, dicens, quod eſt numerus vnius motus continui, ſed cuiuſque, puta, aut lationis, aut cuiuſuis alterius: ita exponit Philop. & alij.

Sed eſt nunc motum eſſe, & aliud.

4. dubiũ num ſit unũ tm̃ tempus. QVartam ponit dubitationem conſequentem ex præcedenti. Si enim tempus eſt numerus cuiuſuis motus, cum ſint diuerſa mota, ſeu mobilia, vnũ, & aliud, erunt etiam diuerſi motus. & ſic ſingulorum … erunt ſinguli numeri; erunt … plura, tamen æqualia ſimul; puta, ſi plures æquales motus ſimul ſint. Et per interrogationem dicit non eſſe plura tempora ſimul, dicens: Tempora quæ ſimul ſunt, & æqualia vnum eſſe, & idem: at quæ ſimul non ſunt, tantùm ſpecie vnum ſunt, vt duo dies, duo menſes, quæ ſimul non ſunt. Solutio.

Ponit vnum exemplum notãdũ: ſi ſint plures ſeptenarij ſimul, lapidum, hominum, & equorum, hi quidem materialiter differunt, tamen idem numerus formaliter ſunt. Sic plura ſunt tempora materialiter ſecundùm motuum pluralitatem, vnus enim latio, alius alteratio, vnus velox, alter tardus eſt: at tempus idem eſt. Exẽpl.

An tempus ſit vnum numero. Quæſt. XVI.

QVæſtio hæc diligenti indiget contemplatione. Themiſtius duo argumenta facit contra Ariſto. quæ inſoluta reliquit nobis, quæ à nobis erunt examinanda, quorum primum eſt contra tex. 132. vbi dicit Ariſt. tempus eſſe numerum aliorum motuum non ſolùm localis, ſed alterationis, & reliquorum: ſic argumentatur. Quia illi motus non habent prius, & poſterius, cum non, per ſpacium aliquot fiant. nam Ariſto. à ſpacio ſumpſerat prius, & poſterius motum, cum definiuit tempus. 1. argum. Alterum, cum dicit tempus eſſe idem, & vnum omnium motuum: aut loquitur de identitate ſpecifica, aut numerica: Si ſpecifica iam tempora duo ſimul ſunt æqualia, & duo nunc: ſi de numerica vnum numero tempus, quomodo in multis poteſt eſſe motibus ſubiecto differentibus? 2. argum.

Quod ſi in illis non ſit, quomodo tempus eſt paſſio, & habitus motus, vt dixit tex. 130. Hæc Themiſt.

De vnitate autem temporis inuenio quoſdam aſſerentes eſſe vnicum numero in omnibus motibus: in vno quidem, puta, primi mobilis intrinſecè, in reliquis extrinſecè, vt dictum eſt ſuperius. Huius 1. Snia D. Tho Alber. Auerr. tps eſt unũ numero.

ſententiæ eſt Alber. c. 1[illegible] [illegible]am S. Th. in tex. hoc vſque in finem libri: eſt Auerr. etiam quidquid velit Iandu. nam in comm. 132. dicit tempus eſſe numerum motus cuiuſuis, ſed differenter; nam motus primi eſt numerus, & forma ipſius, aliorum numerus tantùm: ac ſi dixiſſet, illius motus eſſe intrinſecam menſuram, aliorum extrinſecam. Cum igitur ille ſit vnus motus, erit vnum tempus: nam non habet, niſi vnicum ſubiectum; Et in comm. 133. dicit, quòd tempus eſſe idem, poteſt intelligi dupliciter: Aut quòd ſinguli motus habeant ſua tempora, quamuis dependeant à primo: Aut quòd omnia referantur ad vnicum tempus primum, & non ſit aliud; & hoc ſecundum approbat.

2. Greg. Iandu. Philop. &c.

In oppoſita ſententia eſt Gregor. 2. ſen. d. 2. q. 1. & Ocha. cum Nominalibus, & Iandu. q. 22. & (quòd notandum eſt) Simpli. etiã reſpondens argumento Themiſt. cuius ſententiam explanabimus poſtea. Hi omnes dicunt, tempora eſſe plura ſecundùm pluralitatem motuum, ita vt quilibet motus ſuum habeat tempus. Videtur interdum etiam Philop. huius opinionis, quamquam variè loquitur, vt patet, in Tex. *99.* & 134. Aliqui autem Græci, vt Alex. Eudemus, & Iamblicus in hac quæſtione explicanda apertè videntur confugere ad decreta Platonis de Idæis.

1. Proba. à teſtimonio Ariſtot.

Sed quia eſt à nobis partim ſuſtinendum eſſe tempora plura in motibus pluribus, probo id ex Ariſt. & ratione. Ex Ariſtot. quidem, primùm, tex. 130. dicit tempus vbique eſſe, quia vbique motus reperitur, cuius paſſio, & habitus eſt tempus. Ex hoc collige, ſi tempus vnum eſt, non poteſt ineſſe pluribus motibus differentibus: quia id implicat: ſi non ineſt ipſis, non ergo erit, vbi motus ſunt: nec dicitur ipſorum habitus; habitus enim ineſt.

Obiect.

Quòd ſi dicas: ſat eſt, quòd menſuret omnes motus, licèt non ſit in ipſis. Hoc

Solutio.

nil valet: nam non ſufficit id, vt dicatur eſſe, vbi motus eſt; non enim menſura, puta, vlna, vbique dicetur eſſe, nec habitus dicetur propter menſuratã extrinſeca, quæ vbique ſunt.

Præterea tex. 132. dicit tempus eſſe numerum cuiuſuis motus. Quæro, An ſit numerus numeratus, an numerans. Numerans non eſt, vt dicit Ariſtot. Si numeratus: ergo non eſt diſtinctus, nec ſeparatus ab ipſis motibus: debet ergo pluriſicari cum motibus: nam vnum numero impoſſibile eſt eſſe inhæſiuè in pluribus. 2. à teſti. Ariſt.

Prætereà, eodem tex. vt dicebamus, dicit, quòd ſicut plures ſeptenarij vnus numerus dicuntur, ita eſt idem tempus: ſed illa eſt identitas, & vnitas ſpecifica cum pluralitate numerica: ergo talis erit vnitas tempus, aliàs exemplum eſſet ineptiſſimum. 3. à teſti. Ariſtot.

Sed ad rationes deueniamus. Sit primũ argumentum. Vnuſquiſque motus habet ſuum prius, & ſuum poſterius diſtinctum ab alijs: ergo & ſuum tempus. Conſequentia eſt nota; Nam ex priori, & poſteriori fit tempus. Antecedens eſt certiſſimum. Nam ſicut ſunt diuerſa ſpacia, per quæ fit motus, ita diuerſa erunt priora, & poſteriora. Prima rõ p eadem ſententia.

Secundò. Tempus conſequitur motum, vt motus eſt, ſiuè ille ſit motus primi corporis, vel alterius. Hoc enim per accidens eſt: ergo vbicunque motus eſt, ibi ſuum proprium eſt tempus. Et hoc argumentum profectò conuincit. Quis enim poteſt intelligere, quòd motus primi mobilis habeat tempus in ſe, & non motus aliorum orbium, cum ſi per aliq̃ potentiam auferretur illud primum, adhuc maneret tempus? 2. Ratio.

Tertiò argumentor cum Aug. 11. Conf. cap. 23. in illo prælio Ioſue ceſſauit motus cœli per horas tres. Vbi videmus tempus fuiſſe abſque motu cœli. Per hoc autem cognoſcimus hanc veritatem phyſicam motum illum non ſolùm habere in ſe tempus, ſed etiam alios. 3. Ratio.

Ob id exiſtimo eſſe dicendum primò, quòd duplex eſt tempus. Vnum primum, & principale: alterum ſecundarium. Tempus primum eſt, quod aliorum eſt cauſa, & ipſa antecedit, quale eſt tempus cœli: fundatur enim in motu, qui omnium aliorum eſt cauſa: & tale vnum eſt, nec plura eſſe poſſunt, & de hoc negat Ariſtot. duo æqualia eſſe ſimul. 1. Concl. Duplex eſt tẽpus primum pricipan le, alterum ſecũdarium.

Secundariũ tempus eſt extrinſeca duratio cuiuslibet motus, & hoc pluriſicatur, & mul-

Vnū tm̄ eſt tēpus primum, at ſecundarium plura. Not.

& multiplicatur ſecundùm multitudinē motuum, vt probatum eſt.

Et proculdubio S. Tho. & alij dicentes eſſe vnicum numero tempus, loquuntur de hoc primo & principali, & extrinſeca menſura, & communi omnium aliorum, quòd ſit vniuerſaliſſimum, & communiſſimum. Et ſic eſt. D. Thomas defendēdus, & interpretandus: ſic etiam viri plerique doctiſſimi ex eius diſcipulis interpretantur.

2. concluſ. Non vtimur tempore ſecundario ad menſurandū.

Secundò annotandum, ꝙ quàmuis iſta tempora ſint in ipſis motibus, tamen non vtimur illis ad ipſos mēſurandos motus, ſed tempore cœleſti, & hoc, quia non ſunt nota, & manifeſta. Scias enim, ꝙ tempus niſi coniūgatur cum aliquo ſenſibili, notum non eſt; vnde prouenit, ꝙ tempora aliorum motuum tunc diſcernimus, cum aliqua qualitate ex illo afficimur, puta, quia mouentes defeſſi ſumus, vel quid ſimile. At tempus cœli eſt notiſſimum propter lumen, quo fiunt dies, & noctes: ob id tali motu vtimur pro menſura menſurata, & menſurante motuum omnium aliorum eo modo, quem q. 14. explicui: ac ob id vnum eſſe tempus fatentur omnes, videlicet cōmune, & vniuerſale, omnium menſura. tamen hoc non aufert, quin multa ſint particularia tempora, hoc eſt particulare:, & propriæ durationes, ſingulorum motuum propriæ.

3. concluſ. Tēpore primi cœli vtimur ꝓ menſura, ꝓpter quatuor rationes.

Dicendum tertiò, ꝙ iſto tempore cœli vtimur loco vtriuſque menſuræ, propter quatuor. Et quia notiſſimum eſt omniū; & quia maximè eſt vniforme, & regulare; & quia perpetuum eſt, & ita continet ſub ſe quodcunq; aliud; & quia commune eſt omnibus; nam aſſiſtit cuicunq; alij motui, & tempori. Menſura autem debet eſſe communis omnibus menſuratis, ac reliquas habere conditiones. Ob id ne mireris, ſi Ariſtot. tempus motui cœli tribuat, cum illud ſit menſura communis omnium motuum, quam cōmunem menſuram phyſicus indagat, & contemplatur. & ob has etiam cauſas hoc ſolum vocari ſolet tempus per antonomaſiam: aliæ verò particulares durationes ſingulorū motuum propriæ non ita: dicuntur quidem durationes, ſed nō tempora abſolutè, nec ſimpliciter: & obſerua iſtam doctrinam.

Ad argu. Themiſt.

Iuxta quam poſſumus reſpondere, ad argumenta Themiſt. nam alij non habēt aliud argumentum, quam doctrinam Ariſtot. ſed iam oſtendimus ſecundùm Ariſt. mētem plura etiam particularia tempora eſſe, vnum tamen omnium primum.

Ad primum.

Ad primum Themiſt. (licèt non ſit ad rem præſentem admodum) dicitur, quòd in alijs motibus etiam eſt prius, & poſterius, non penes ſpacium, ſed penes latitudinem formæ. Vt diximus enim in præcedentibus, forma ſecundùm quam eſt alteratio, & augmentatio gradus, & partes habet aut intenſionis, aut extenſionis: at Ariſto. explicuit de motu locali, quia id erat euidentius, vt dicit Simpli.

Generatio verò, & corruptio non habēt prius, & poſterius, quia ſubſtantia in inſtāti producitur: at Ariſtot. numerauit inter motus hoſce, quia non eſt ſolicitus modò determinare, an ſit inſtantanea, nec ne.

Ad ſcd̄m

Ad ſecundum dico, ꝙ tempus dicitur vnum numero, ſi primum eſt: dicitur autem abſolutè vnum ſpecie, ſicut plures ſeptenarij vnus ſunt numerus, vt docet ipſe Ariſto. & apparebit hoc in ſequenti expoſitione. Et duo tempora prima numero ſimul non ſunt, aut duo alia tempora, quæ non ſint idem ſpecie tempus.

Quoniam autem eſt latio.
Tex. CXXXIII.

Tps eſſe menſurā aliorum motuū. 1. Suppoſitum.

Vult oſtendere, quòd tempus ſit aliorum menſura, & ſupponit eſſe lationem, id eſt, motum localem, & huius vnam ſpeciē eſſe circularem.

Secundū.

Supponit ſecundò, ꝙ vnumquodque aliquo ſui generis numeratur, & menſuratur, vt decem homines vno homine, decem lapides vno lapide, decem vnitates vna vnitate.

Tertium

Supponit tertiò, ꝙ tempus menſurat motum, & ipſum tempus; & etiam motus menſurat aliquando tempus, ſed motus, qui tempore iam determinatus eſt; ſicut pannus menſuratus vlna, menſurat reliquum pannum. Dicit autem, ꝙ tempus finitum menſurat tempus, id eſt, quædam pars certa temporis ſumitur ad menſuram dum totum tempus.

Ratio.

Ex his concludit circularem cœli diurnam eſſe menſuram menſurantem, quia eſt primus, & maximè regularis, & ipſius

tempus notiſſimum eſt ... iximus quæſtione præcedenti. Reliqui motus, & ipſorum tempora non ſunt primò menſuræ, quia diſformes, & irregulares ſunt, cũ non habeāt continuitatem tantam, quantam cœli latio.

Quapropter & videtur tempus eſſe,

Excuſatio antiquorũ. EXcuſat modò Antiquos circa naturam temporis, dicens, quòd ob id illi cœli circularem motum, exiſtimabant tempus, cùm illo menſuremus motum, & tempus: at re vera non eſt ille, ſed illius numerus tempus.

Declarat etiam dictum commune vulgi. Dicitur enim, res humanas eſſe in circulo, & in rota, ac etiam reliquas omnes res naturales. Et quodammodo benè dicunt; nam circulatio eſt menſura omniũ horum durationis; ob id finem, ac principium videntur habere ſimul, quod eſt in circulatione. Nec aliud eſt dicere eſſe res in circulo, q̃ menſurari circulatione: hæc enim menſura eſt.

Quõ ſit verũ oẽs res humanas eſſe in circulo, & in rota.

Imò & totum tempus circulario eſt; nam ſicut totum non eſt aliud, q̃ multæ menſuræ ſimul ſumptæ, vt multæ vlnæ panni eſt totus pannus: ita multæ circulationes tempus. loquitur autem de tempore omnium primo, & notiſſimo.

Dicitur autem rectè. Tex. CXXXIIII.

REgreditur ad explicandum id, quod ſuperius dixit, plures ſeptenarios eſſe eundem numerum; ac ponit documentum. Not.

Cum aliqua conueniunt in aliquo ita, vt per illius differentias differant, non dicuntur idem in illo, Verbi gratia, Scalenus, & Iſocheles non ſunt idem triangulus, quia differunt per trianguli differentias; dicuntur tamen eadem figura, quia non differunt differentia figuræ, imò ſub vna illius differentia continentur.

Simile cur dicaẽ vnũ ipſ.

Circulus, & triangulus non dicentur eadem figura, quia ſub diuerſis figuræ differentijs ſunt: Sicut homo, & equus nõ dicentur idem animal.

At cum non differunt differẽtia illius, ſunt idem in illo, vt Scalenus, & Iſocheles eadem figura; ita ſeptenarius hominum, & leonũ, non ſunt idem ſeptenarius, ſunt tamen idem numerus.

Ex hac doctrina vult Simplic. ꝙ intendat docere diuerſa priora, & poſteriora motuum dici idem tempus: nam tempus numerus eſt, & diuerſa priora, & poſteriora ſunt ſicut diuerſi binarij; vnitas ergo temporis ſpecifica eſt. Mihi itaque hæc præ cæteris placet expoſitio Simpl. Hæc de tempore, & de libro quarto. Note

FINIS LIBRI QVARTI.

IN QVINTVM LIBRVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Mutatur autem omne, quod mutatur. Tex. I.

Intentio Ariſto.

QVID Ariſt. intendat in hoc libro quinto, omnes vnanimes explicant, puta, ſpecies motuum: ita dicunt Simplicius, S. Thomas, Auerroes, Albertus: cũ enim de his, quæ motum in communi ſequuntur, dixiſſet, puta, Loco, Tempore, Infinito, nũc de ipſius eſſentiali diuiſione tractat. Iſta autem intentio non eſt ſic præciſè intelligenda, vt exiſtimetur ſolùm de ſpeciebus motus tractare: ſed ſimul agit de cõtrarietate, vnitate, & aliis, quæ ſpecies motus ſequuntur.

Atquia ſpecies motus ſumũtur ex motibus per ſe, nõ autem ex motibus per accidens: ſeparat primò ea, quæ per ſe mouentur, à mobilibus incipiens, vt à clarioribus, vt dicit Auer.

Tex. expoſitio. Primum Theorema. de triplici mobiliũ differentia.

Statuit igitur in hoc textu vnũ Theorema, in quo continetur trimembris diuiſio mobilium. Quædam enim mouentur per accidens, nempè, quæ ob id dicuntur moueri, quia ſunt accidentia ei, quod mouetur per ſe: vt album currit per accidens, quia accidit, quòd equus currẽs ſit albus:
1. quod pacto motus rei poteſt attribui omnibus accidentibus illius rei in concreto.
2. Secundò. Quædam mouentur ſecundùm partem, vt cum motus partium toti tribuitur, vt cum oculus ſanatur, aut manus, aut pectus, abſolutè dicitur, homo ſanatur.

Not. differentiã inter ea quę mouentur p̃ accidens & p̃ partem.

Nota verò differentiam inter hos duos modos. nam quod mouetur per partem, ſic mouetur, vt eius pars verè per ſe moueatur; oculus enim per ſe ſanatur, & caput. At id, ratione cuius mouetur per accidens, non per ſe mouetur: non enim albedini ineſt curſus per ſe, & iſta eſt differentia, & non illa, quam dat Auerr. quòd pars poteſt ſeparata moueri, non autem accidens. Hoc enim licèt aliquando ſit verum, tamen ſæpe partes non mouentur motu, quem habebant in toto, cum ſeparatæ ſunt: non enim oculus abſtractus ſanabitur.

3. Tertiò. Quædam ſecundùm ſe ipſa mouentur, vt ignis ſurſum mouetur, & animal ſecundùm ſe ipſum augetur. Iſta autem, quæ ſic mouentur, diſtinguuntur ſecundùm diuerſitatem motuum. Nã quædam alterabilia ſecundùm qualitatẽ, quędam ſecundùm quantitatem augmentabilia: & iterum in his ſingulis ſunt variæ ſpecies mobilium, ſecundùm ſpecies motuum. Eſt enim in alterabili calefactibile, condenſabile, rarefactibile, & alia huiuſmodi. Similiter in augmentatione, in motu locali, & aliis, vt magis declarabimus in ſequentibus.

Eſt autem & in mouente ſimiliter. Tex. II.

2. Theorema de triplici mouentiũ differentia.

SEcundum conſtituit Theorema, in quo eãdem prorſus diſtinctionem ponit in mouente, quam poſuit in mobili, puta: Quædam mouent per accidens, vt quæ accidunt mouenti per ſe, vt album ædificat: Quædam per partem, vt homo percutit, quia manus percutit: Quædam per ſe primò, vt ipſa manus percutit, ignis calefacit, medicus, ſanat: & eſt ſatis nota diſtinctio.

Quo-

Quoniam autem eſt quidem aliquid. Tex. III.

Quinq; in quouis motu reperiuntur, qui mouet, & mouetur tẽpus, & terminus à quo, & ad quẽ.

Tertium conſtituit Theorema, vno tamen præſuppoſito, Scilicet, in motu quolibet eſſe quinque. Quod mouet, quod mouetur, tempus in quo mouetur, terminus à quo mouetur, & in quem mouet. Vt cum lignum ex calido fit frigidum ab aqua: vbi iſta quinque inueniuntur. Aqua eſt quod mouet: lignum, quod mouetur: frigidum, terminus ad quem, quia in ipſo terminatur motus: calidum, terminus à quo: eſt etiam certum tempus, quo id fit. Ita etiam inuenitur in alijs motibus.

3. Theorema motum eſſe in eo, in quo eſt.

Eſt igitur Theorema. Motus eſt ſolùm in eo, quod mouetur: non autem in termino ad quem, hunc autem vocat, Formam, Locum, Tãtum. Per formam, ſubſtantialem, & qualitatiuam: pro motu, generationis, & alterationis intelligit, vt notat Auerro. per locum, & per tantum, reliquos motus ſignificat, vt dicit Simpli. nẽpè, localem, & augmentationem.

Sed eſt mouens, & quod mouetur. Tex. IIII.

Terminum non moueri diceret, ſed motum in mobili eſſe: ob id colligit, eſſe quod mouet, & quod mouetur, & in quod mouetur. Quaſi dicat, eſſe alia, quæ mouent, & mouentur, diuerſa à terminis ad quos.

Nota.

Motus denominationẽ ſumit à termino ad quẽ.

Hi autem non ſunt adeò motus expertes, quin aliquid ad motum faciãt: nã motus denominationem ſumit à termino ad quem. Vt calefactio dicitur motus in calorem, licèt præcedat à frigido: & frigefactio, motus in frigiditatem, licèt ſit ex calido in frigidum: non enim à termino à quo, denominatio eſt. Similiter corruptio eſt mutatio in non eſſe, quàmuis enim ſit ab eſſe, tamen quia tendit in non eſſe, corruptio dicitur: econtra generatio à non eſſe in eſſe. Obſerua igitur, cùm duo termini in motu ſint diuerſi, à termino ad quem motus denominatio ſumitur.

Quid igitur motus ſit, dictum eſt. Tex. V.

Termini motus ſunt immobiles.

Motus definitionem ſe tradidiſſe docet, ac terminos non moueri dicit, quaſi illis non inſit motus definitio. Sunt enim accidentia per ſe immobilia, vt ſcientia, albedo, & reliqua: eſſe autem formas immobiles per ſe, Metaphyſici eſt oſtendere, vt dicit Auerro. ob id prætermittitur probatio, ſed ſupponitur.

Dubium.

Obijcit tamen ſtatim dubium. Nam qualitates, puta, albedo, calor, & ſimiles, quæ dicuntur termini motus, ſunt paſſiones: nam ſunt de tertia ſpecie qualitatis: at paſſio motus eſt: ergo motus eſt terminus motus, & ita eſt motus ipſius mutatio. quod poſtea oſtendet, fieri non poſſe.

Solutio.

Reſpondet ad hoc, has qualitates non dici paſſiones, quia motus ſunt, ſed tãtùm quia termini motus ſunt: vnde calor non eſt motus, ſed calefactio, nec albedo, ſed dealbatio.

Eſt autem & in illis, & quod eſt. Tex. V.

Triplex diuiſio termini ad quẽ, mobilis, & mouẽtis & termini à quo.

Terminum ad quẽ, ſicut & ipſum mobile, & mouẽs tripliciter diuidit. Nempè, in per accidẽs, in ſecũdùm partẽ, in per ſe: quod idem etiã in termino à quo intelligi poteſt. Id dicitur per accidẽs, quod accidit termino per ſe: nã terminus per ſe eſt, in quẽ primò terminatur motus, vt in albedinem dealbatio: at quia albedo eſt viſibilis, & intelligibilis, cum dealbatur aliquid, dici poteſt, quòd eſt mutatũ in quid intelligibile, ſed per accidens.

Similiter in dealbatione, color eſt terminus, ſed ſecundùm partem, putà ſecundùm albedinem: & Europa eſt terminus ſecundùm partem tendẽtis Athenas, quæ ſunt pars Europæ: at dealbationis color albus terminus eſt per ſe.

Id etiam explicari poteſt in termino à quo, vt notum eſt.

Epilogus

Ex his epilogat ea, quæ dicta ſunt, nempè, quòd tripliciter cõtingit moueri, & id ipſum etiam in mouente: & quòd motus non,

non in forma eſt, ſed in mobili in actu: per formam autem modò intelligit ſiuè ſubſtantiam, ſiuè qualitatem, locum, aut quantitatem, vt dicit D. Thomas: quæ ſunt motuum termini ad quos.

Quæ igitur ſecundùm accidens eſt mutatio. Tex. VI.

Ab Ariſ. reiicitur motus p accidens & ideo de motu pſe agẽdum.

AD mutationem per ſe conuertit, omiſſa mutatione, & motu per accidens. Reddit autẽ rationem, cur id fiat, dicens ꝙ motus ſecundùm accidẽs eſt in omnibus, & omnium, & ſemper. Per quæ verba dat intelligere, motum per accidens ex parte termini, & ex parte mouentis, & mobilis. Dicitur motus per accidens in omnibus, id eſt, in omnibus prædicamentis, vt dicit Simpli. & Alber. nam cũ omnia prædicamenta in vno poſſint inueniri, per accidẽs moueri dici poſſunt. Vt ſi homo currit, quantùm currit, coloratum currit, filius currit, agens currit, & reliqua. Dicitur etiam, motus per accidens eſſe omnium, quantum ad terminum, quia omnia prædicamẽta termini poſſunt eſſe per accidens. Dicitur, ſemper, vt vult Simpli. ac ſi dicat, quòd etiam res, cum non ſunt, mouentur ſecundùm accidens: vt corpus Petri mouetur ipſo mortuo, ac ob id Petrus tunc per accidens moueri dicitur.

Eſt igitur ſenſus integer, quòd in motu per accidens nec eſt determinatũ mobile, aut mouens, nec terminus, nec tempus: ob id ab arte reijciatur. Auerroes motum per partem, ob indeterminationem cum per accidens, coniungit.

At motus per ſe, non ſic, imò inter terminos determinatos fit: eſt enim inter cõtrarios, aut contradictorios; vt ab albo in nigrum, & à non nigro in nigrum: à calido in frigidum, & à non frigido in frigidum: à non aqua in aquam: & hoc inductione per omnes motus patet.

Dubium. Poſſet quis obijcere. Nam ſit motus à medio, & ad medium, vt à fuſco in albũ.

Solutio. Reſpondet, quòd medium habet rationẽ duorũ contrariorum quodam modo: relatum enim ad vnũ, habet alterius rationem, vt fuſcũ reſpectu albi nigrum eſt; reſpectu nigri, albũ eſt: & media chorda acuta dicitur reſpectu primæ, & grauis reſpectu vltimæ: ob id de medio, ſicut de contrario iudiciũ haberi debet. Dicit, quodãmodo; nam medium non eſt pfectè contrarium, cum extrema in eo remiſſa ſint, & forſan non in actu, ſed in potentia; de quo poſteà dicetur.

Quoniam autem omnis tranſmutatio eſt. Tex. VII.

MVtationum numerũ venat, vt qui ex eis motus dicatur, oſtendat. Ab ipſo autẽ nomine mutationis, ſumit in mutatione eſſe duo extrema: mutatio.n. Græcè dr̃ μεταβολή, quaſi ſit mutatio ex vno in aliud, & vnum poſt aliud; eſt enim vnum prius, alterum poſterius: eſt igitur mutatio ex vno in aliud.

Quòd mutatio eſt, ab vno in aliud.

Nota. Quadruplex mutationis modus.

Hæc autem quadrupliciter intelligi poteſt, aut ex ſubiecto in ſubiectũ, aut ex nõ ſubiecto in non ſubiectum, aut ex non ſubiecto in ſubiectum, aut ex ſubiecto in non ſubiectum. Per ſubiectum autem intelligit terminum, ſiuè à quo, ſiuè ad quẽ affirmatum, & poſitiuum, vt cum dicitur ab albo in nigrum; vterque terminus eſt ſubiectũ. Per non ſubiectum, intelligit terminum negatũ, vt non album, nõ ignis.

Tres eſſe p ſe mutationes.

Ex his igitur quatuor cõbinationibus tres dicit eſſe mutationes. Illa autem, quæ eſt à non ſubiecto in non ſubiectũ, non eſt per ſe mutatio: nam tales termini, nec contrariè, nec contradictoriè opponũtur, cum vterq; ſit negatus: reliquæ tres ſunt, vt ordine declarabuntur.

Quæ igitur ex non ſubiecto eſt.

Quæ mutatio ſit gñatio, & corruptio, & quotuplex.

MVtationes duas, quæ inter terminos contradictorios fiunt, diſtinguit, dicens, ꝙ illa quæ à nõ ſubiecto in ſubiectũ eſt, generatio dicitur: quæ verò ecõtra, à ſubiecto in non ſubiectũ, corruptio: differunt enim, terminis tranſmutatis.

Vtraque autem eſt duplex, ſimpliciter, & ſecundùm quid. Simplex generatio, aut corruptio eſt, quæ eſt ſubſtantiæ alicuius: quæ verò accidentis, ſecundùm quid eſt: Vt generatio albi ex nõ albo, ſm quid eſt: hominis verò ex non homine ſimpliciter: ita in corruptione. Et textus clarus eſt.

Si igitur id, quod non eſt. Tex. VIII.

Generatio, & corruptio non ſunt motus.

INter has adhuc tres mutationes, nec generationẽ, nec corruptionem motum eſſe contendit. Facit autem rationem hanc priorem de generatione. Quod non eſt, non poteſt moueri: quod generatur non eſt: ergo quod generatur non poteſt moueri: generatio ergo non eſt motus.

Sumit autem tanquàm notum, Quod non eſt, moueri non poſſe: diſtinguit tamen de quo non ente loquatur.

Triplex non ens.

Triplex enim eſt nõ ens. Vnum quod in cõpoſitione, vel diuiſione intellectus conſiſtit tantùm, qualia fictitia, & falſa, vt dicit Albertus: & hæc nullo modo mouentur. Alterum non ens ſimpliciter, puta, ſubſtantia in potentia, quæ opponitur actui ſimpliciter, vt ignis potẽtia, Leo potentia; & hoc eſt, quod non poteſt moueri, cum eſſe non habeat. Tertium eſt, non ens ſecundùm quid: vt quod non eſt album, quod non eſt ſanum, & tale nõ ens, cũ ſit ens aliquod ſimpliciter, moueri poteſt. At quia poſſes dicere, Non ne materia eſt, & ipſa generatur? igitur generatio motus eſt. Hoc reijcit, dicẽs, quòd quàmuis maximè accidat eſſe generationẽ per accidens, id eſt, quamuis id, quod generatur per accidens, puta, materia ſit, tamen id, quod ſimpliciter generatur, nempè, cõpoſitum non eſt: vnde reſpectu ipſius, generatio non eſt motus.

Expoſitio Auerro. reiicitur.

Vbi aduertendum, quòd Auerro. cum alijs rationem Ariſtotelis ita intellexerunt: vt velit dicere, generationem non eſſe motum, quia materia, quæ ipſius eſt ſubiectum, eſt non ens; quod autem non eſt, non habet motum. Sed mihi hoc non placet, quia diceret aduerſarius, quod materia eſt, & eſt ſubſtantia, licèt autem non ita perfecta, quæ tamen ſufficeret moueri tali motu. Nec video, quomodo qui hoc diceret, impugnari poſſet: vnde enim habet, quòd ad quemcunque motum oporteat eſſe ens actu perfecto, cum tamen motus ſit actus entis in potentia?

Vera expoſitio.

Ob id dico, quòd Ariſtoteles, per quod non eſt, non materiam, ſed compoſitum, quod generari dicitur, intelligit; & tunc ſenſus eſt certiſſimus, & verus, cùm illud non ſit, dum generatur, non poteſt moueri.

Nota.

Vnde patet, quòd ſi generatio ad materiam referatur, ipſius motus eſt: ac ſi ad compoſitum, quod propriè, & per ſe generatur, non motus, ſed mutatio eſt.

Generatio reſpectu materiæ eſt motus, reſpectu cõpoſiti non eſt motus, ſed mutatio.

Eſt enim hoc diſcrimen, quod notanimus in libro primo, inter alios motus, & generationem. Nam motus alij ſuum ſubiectum ſimpliciter denominãt: eſt enim homo, qui albeſit, & aqua, quæ caleſit. At generatio terminum per ſe nominat: homo enim, non materia, per ſe generatur. Et hoc eſt, quod hìc docet Ariſt. Id, quod per ſe generatur, non moueri, nec ipſius reſpectu, generatio eſt motus: at ſi ad materiam referatur, negari non poteſt, motum eſſe, cum ſit paſſio quædam, & propria, ac vera.

Similiter autem, & in quieſcente.

Quòd generatio non ſit quies.

OStendit etiam, quòd nec generatio eſt quies. Nam quod non eſt, quieſceret. Et deniq; abſurda, quæ ſequuntur ad hoc, quod non ens moueatur, ſequuntur etiam, ad hoc, quod non ens quieſcat. Statim adhibet poſteriorem rationem ad oſtendendum, quod nõ eſt, non moueri: quia non eſt in loco, eſt non ſit in aliquo loco. Cum igitur quod generatur, non ſit, non erit in loco, & ſic non mouebitur.

Quod corruptio non ſit motus, nec quies.

Quòd verò corruptio non ſit motus, probat. Quia ſi corruptio motus eſt, generatio ei contraria motus eſſet, aut quies. Nam motui non niſi motus, aut quies opponitur: At generatio nec eſt motus, vel quies: ergo nec corruptio.

An generatio ſit motus. *Quæſt. I.*

SEnſus quæſtionis manifeſtus eſt. Videtur autem multis, generationem non eſſe motum. Primò: quia ita videt docere Ariſtoteles in præſenti textu.

Argu. q̃ non ſit motus. Primum.

Præterea: quia motus eſt ſucceſſiuus: at generatio eſt in inſtanti: non ergo motus eſt.

Secundũ.

Præ-

Tertium. Prætereà: Motus eſt inter contraria: at generatio eſt inter contradictoria: non ergo videtur generatio motus. Idem de corruptione.

Argm. q. ſit motus. Primum. In oppoſitum tamen facit, quia videtur actus entis in potentia, vt eſt in potentia: eſt enim actus materiæ exiſtentis in potentia.

Solutio. Nec valet gloſſa Simplicij, quòd per ens in potentia intelligitur compoſitum, Confutatio. quod eſt in potētia. Hoc enim fictum eſt, Solutio. cum Ariſtoteles dicat, ens in potentia, ſub quo etiam materia comprehenditur.

Secundū. Prætereà, quia potentia materiæ eſt vera potentia tranſmutabilis: ergo actus eius, vt talis eſt, motus eſt.

Primum fundam. Pro reſolutione huius difficultatis. Notandum eſt, motum duobus modis accipi poſſe. Aut lato vocabulo, quo pacto definiuit Ariſtot. motum actum entis in potentia. Aut ſtrictè, & propriè, vt text. ſuperiori 8. quo reijcit generationem, & corruptionem à motu, per motum intelligēs quo moueri res dicitur, ſcilicet ſucceſſiuè, quia ſpacium, vel forma, quæ acquiritur, haber latitudinem.

1. Cōclu. His poſitis ſit prima concluſio. Si generatio, & corruptio ad materiam comparentur, ſunt ipſius motus, & actus imperfecti, quibus venit in formas, ad quas eſt in potentia: ſicut ſubiectū peruenit in accidentales formas per alios motus. At ſi ad id, quod generatur, aut corrumpitur, comparatur, motus nō ſunt, cum per eos non dicatur moueri, ſed fieri id, quod generatur, vt diximus ſupra textum, nec ſucceſſiuè, nec in inſtanti.

In cuius declarationem aduertendum primò, quòd de ratione motus in communi, non eſt ſucceſſio illa temporanea, vt aliqui exiſtimant: ſunt enim veri motus in inſtanti perfecti, vt patet de illuminatione, ſecundùm Ariſtotelem, & de coagulatione, & congelatione, quæ in inſtanti extenditur. Ratio motus in communi in eo tantùm conſiſtit, quòd ſit actus entis in potentia; ſucceſſio verò ei aduenit, motui propriè dicto, & eſt ipſius quantitas conſurgens ratione ſpatij, aut ratione extremorum, inter quæ fit. Nam cum termini latitudinem habeant, & prætereà ſit reſiſtentia, non poteſt tranſitus fieri in inſtanti perfectus ab vno in alterum, niſi cum in indiuiſibili conſiſtunt.

Differentia multiplex generationis ab alijs motibus. Prima. Aduertendum prætereà: Generationem differre ab alijs motibus multipliciter. Primò in ſubiecto. Nam generationis, & corruptionis ſubiectum materia prima eſt: hæc enim eſt, quæ permanet ſub extrinſecis formis: at aliorum motuum ſubiectum compoſitum ipſum eſt.

Secunda. Secundò, differt in terminis. Nam termini generationis, & corruptionis cōtradictorij ſunt: at reliqui motus ſunt inter contrarios; fit enim motus ab albo in nigrum: at generatio ignis ex non igne.

Nota diſcrimen inter formas ſubſtātiales & accidētales. Dices: quare hoc ita fit? Reſpondeo, maximè diſcrimen eſſe inter formas accidentales, & ſubſtantiales. Nam accidentales formæ habent non ſolùm repugnātiam, ſed determinatam repugnantiam, vt albū cum nigro, vel medio: calidum cum frigido, & ſimilia. Hæc autem determinata repugnantia cōſiſtit in hoc, quòd circa proprium ſubiectum, aut vna, aut altera inueniatur, nec abſit vna, niſi adſit altera. At inter formas ſubſtantiales eſt repugnantia quædam, ſed non eſt determinata eo, quòd forma ſubſtātialis ex æquo cuilibet repugnat: nec circa materiam conſequenter ſe habet, cum materia abſque illis duabus, aut tribus eſſe poſſit.

Nota 2. Ex hoc procedit vnum notatu dignū, quòd in accidentalibus formis eſt mutatio determinata. Cum enim in vnam tenditur, ex altera certa proceditur, vt ex albo in nigrum, & econtra. At in ſubſtantijs hoc nō eſt: modò enim ignis, ex aqua, modò ex aere, modò ex alio fit. Quòd ſi in ſubſtantijs aliquando ex determinata forma proceditur, vt in viuentibus ex embrione, aut ex ſemine, non tamen ècontra proceditur; neque eſt æqua vtriuſque ratio.

Nota 3. Hinc, etiam proceſſit alterum notandum: quòd terminos in tali ſubſtantiarū mutatione ſumamus penes contradictionem, & non penes formas poſitiuas, cum nōn ſit forma determinata ſemper, quam ſumamus. At in accidentali motu, non ſolùm per contradictionem, ſed penes affirmationem terminos per ſe ſumamus: & hæc eſt ſecunda differentia, & differentiæ ratio, & eſt notanda.

3. Differ. gen. Tertiò, differt generatio in menſura. Hæc enim inſtanti menſuratur; reliqui

neratio- nis ab a- lijs mo- tibus. motus frequentius tempore, eo, ꝙ quantitatem diuiſibilem habeant. Ex his igitur patet, quid inter generationẽ, & reliquos motus differat, quæ ob differentiam hanc dicitur ab Ariſtotele mutatio: at reliquos vocat motus nomine contracto, tamen in communi ſumendo nomen motus, vt definitur in 3. Phyſicorum, motus dicitur etiam generatio, & corruptio, vt dictũ eſt.

Ad 1. Ad Ariſtotelem dico, ſolùm negare generationem eſſe motum illius, quod generatur, & motum propriè, non tamen reſpectu materiæ.

Ad 2. Ad ſecundùm, negatur prorſus de ratione motus in communi eſſe ſucceſſionem, vt diximus: ſed eſt de ratione motus illius, cuius ſpatium, vel terminus, qui acquiritur, habet latitudinẽ cum reſiſtentia, quem propriè, & ſtrictè ob id, motum vocamus.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd motus propriè particulariter dictus, inter contraria fit, non tamen motus in communi ſumptus: ſic enim comprehendit etiam mutationẽ, ſiuè inter contraria, ſiuè inter cõtradictoria fiat. Sic autẽ ſumitur in libro tertio: & ſic nos generationem, & corruptionem dicimus motum, latè ſumpto vocabulo, quia videlicet eſt verè actus entis in potentia.

Quoniam autem omnis motus.
Tex. IX.

Quæ ſit illarũ triũ mutationum ſit motus. Concludit ex tribus mutationibus dictis, vnam eſſe motum, putà, eam, quæ eſt à ſubiecto in ſubiectum. Quæ enim inter contradictorios terminos fiũt, mutationes dicuntur. Explicát autem, per ſubiecta intelligere contraria, aut media, aut priuatiua, quæ affirmatiua ſignificãt, vt nudum, tenebroſum, mortuum, cæcũ: quæ pro contrarijs reputantur.

Quotuplex ſit motus. Statim motum, qui à ſubiecto in ſubiectum fit, diuidit in tres ſpecies, in eum, qui ſecũndùm quantitatem, & eum, qui ſecundùm qualitatem, & eum, qui ſecundùm locum fit: quorum ſufficientiam probat, diuidendo prædicamenta, & excludendo alia ſeptem, ad quæ non eſt per ſe motus.

Caput ſecundum.

Secundum ſubſtantiam autem.
Tex. X.

INcipit à ſubſtantia, dicens, non eſſe motũ in ſubſtantia. Ratio eſt. Motus eſt inter contraria: at ſubſtantiæ nihil eſt contrariũ: in ipſa ergo nõ eſt motus. Similiter nec ad relationem; Quia ſtat, inquit, vnum relatiuum acquirere relationem ſine aliqua ſui mutatione: vt ſi ego ſum albus, & aliquis fit albus, acquiro abſque aliqua mei mutatione ſimilitudinem: nõ ergo ad relationem motus eſt. Probat vlterius de actione, & paſſione. Si enim iſta per motum acquirerentur, tunc motus ipſius eſſet motus, & mutationis mutatio: quod eſſe non poſſe ſtatim probare incipit. In ſubſtantia, relatione, actiõe, & paſſione non eſt motus.

Dub. 1. Quõ in ſubſtantijs non ſit cõtrarietas. Duplex tamen hìc occurrit dubiũ. Alterum eſt; quomodo in ſubſtantijs nõ ſit contrarietas, cum elementa ſint cõtraria. Prætereà, vel loquitur de perfecta contrarietate, vel non. Si loquit̃ de perfecta, profectò nec ad quantitatem, nec ad locũ eſt motus: in ipſis enim non eſt perfecta contrarietas. Quòd ſi non loquitur, ſed de oppoſitione quadam extremorum poſitiua, cum in ſubſtantia inueniamus duas formas ſic repugnantes, erit profectò motus. Sine dubio non eſt facile hoc ſoluere.

Mouet dubiùm Simplicius, & Auer. de eodem, & citat Alexandrum dicentẽ, elementa eſſe propriè contraria, eo ꝙ exiſtimat, qualitates eſſe formas ſubſtãtiales elementorũ. Ad Ariſtot. autem dicentẽ ſubſtantijs non eſſe contrarium, reſpondet ꝙ dupliciter intelligi debet. Vno modo de ſubſtantijs compoſitis, & mixtis: his enim non ineſt contrariũ. Aut ſecundo, ꝙ nulla ſubſtantia eſt contrarium habens ratione materiæ, benè tamen ratione formæ. Sñia Alexandri.

Iſta ſententia, quamuis non ſit in præſenti examinãda, mihi nõ placet. Primò, quia qualitates ſubſtantiam elemẽtorum exiſtimat: & quod eſt paſſio, cũ forma cõfundit. Secundò, quia adhuc non declarat Ariſt. Nam poſſet dici, ꝙ ſufficit contrarietas in formis, vt ſit in ſubſtãtia motus; nam mutatio ſecundùm formas fit. Refellit ſñia Alexandri. 1. 2.

Auer,

Auerro. elementa contraria putat, ſed ratione qualitatum. S. Tho. verò etiam ipſas formas aliquam contrarietatem habere docet, ſecundùm quod ſubſtantiæ omnes inæqualitatem habent in perfectione ſubſtantiali.

Sed quicquid de hoc ſit, non video, qd ad Ariſtotelem dicendum ſit, quomodo in ſubſtantia non ſit contrarietas, & ſit in quantitate.

Refellit ſentẽtia Auerro. Auerr. dicit, ſermonem Ariſtotelis eſſe probabilem, & poſſe dici, ſubſtantijs eſſe contrarium. Sed hoc profectò non eſt rem ſoluere.

Dubij ſolutio vera. Nota. Oportet igitur maximè perpendere, qđ etiam in præcedenti quæſtione cœpi dicere. Hic Ariſt. non vocare propriam contrarietatem, ſed repugnantiam duarũ formarum determinatam, quæ eſt in qualitate, & quantitate: nam à maiori in minorem, & è contra, determinatè proceditur, & à loco ſurſùm in deorſùm, & è contra. At in ſubſtantijs non eſt iſta determinata formarum repugnantia, vt diximus: ob id non ſit inter contraria mutatio ſubſtãtiæ: & hoc nota.

Dub. 2. Quõo, ac quiratur relatio ſine mutatione. Alterum dubium eſt, quomodo relatio abſq; mutatione acquiratur. Aduerte igitur, ꝙ 5. Metaph. cap. 15. duplex relatiuorum genus ponitur ab Ariſtotele. Alterũ eſt mutuum, putà, quod ad terminũ ſuũ, & terminus ad ipſum mutua relatione reali referuntur; vt filius ad patrem, pater ad filium: albũ albo ſimilitudine mutua refertur. Alterum eſt non mutuum, quod nõ refertur vnum ad aliud, niſi quia hoc refertur ad ipſum: vt ſcibile non refertur relatione reali ad ſcientiam, ſed ob id dicitur ſcibile, quia ſcientia refert ad ipſum. De priori relatiuorum genere eſt ſermo. Duplex relatiuorũ gen'.

Circa quod notandum eſt, quod relatiuorum natura non ſolùm eſt dependens inter ſe, ſed etiam à fundamento, puta, ab albo accidẽti abſoluto, cum quo ſimul producitur, & deſtruitur.

Nota ex D. Tho. quõ pducãtur relationes. Notat verò S. Tho. Vnum dignũ conſideratione in præſenti. Quòd cũ producitur vnum fundamentũ, ibi in virtute, & in radice producitur relatio: & cũ inſurgit alterum relatiuum, tunc conſumatᶜ relatiò. V.g. cum quis fit albus, iam in virtute, & radice fit ſimilis: formaliter verò cum eſt alterum album: vnde cum aliud album fit, tunc inſurgit ſimilitudo in altero non per aliam mutationem, quàm illam, quæ erat ipſius fundamenti. Eſt enim dependens maximè relatio à fundamẽto.

Primum enim dupliciter contingit. Tex. XI.

Multis argumentis probare nititur, motum non eſſe motus, nec mutationem mutationis. Primò tamẽ diſtinguit duplicem ſenſum, huius, mutationis eſt mutatio, ſeu ipſius motus eſt motus. Alter eſt, ꝙ motus, & mutationis ſit mutatio tanꝗ ſubiecti ita, vt motus dicatur moueri, ſicut homo moueri dicitur, & alterari. Et hunc ſenſum reijcit, dicens, motum non eſſe eorum, quæ ſubiecta ſunt, ſed potius ipſe in ſubiecto eſt. Nec aliter id probare nititur, quia ſatis notum eſt, motus non eſſe ſic motum. Quòd ad motum non ſit motus nec ad mutationem mutatio Senſus dõnis duplex, & reijcitur primus.

Aut ex eo, quòd aliquod aliud. Tex. XII.

Alterum ſenſum ponit. Nẽpè, ꝙ mutationis ſit mutatio, vt termini, ita vt ſicut aliquod ſubiectũ ex vna forma in aliã mutatur, putà, ex ſanitate in ægritudinẽ, ita ex vna mutatione vnius ſpeciei in alteram formam, id eſt, in alterius ſpeciei mutationem per ſe mutetur. Et oſtendit, hoc fieri non poſſe, niſi per accidens. Alter ſẽſus q̃onis.

Perpendẽdus eſt ſenſus, nam ratio in litera eſt valde obſcura. Supponit, itaq; ꝙ motus, & mutatio quælibet inter duos terminos oppoſitos ſit, differenter tamen: cõtrarios, ſi fuerit motus: contradictorios, ſi fuerit generatio, vel corruptio. Prima ratio Ari. ꝙ ad motum nõ ſit motus, nec ad mutationem mutatio

Facit ergo hanc rationẽ. Si ex vna mutatione in aliam mutatur aliquid, tunc ex terminis vnius mutabitur in terminos alterius; vt poſtquàm per ſanationem mutatus eſt in ſanitatem ex ægritudine, mutabitur ad aliam mutationẽ: ſed poſtquàm in vna mutatione mutatus eſt, non eſt opus ad aliam mutari, quia poteſt quieſcere in ea: ergo per ſe nõ eſt mutatio ex vna mutatione in aliam.

Quaſi dicat: Omnis mutatio ex ſuis terminis procedit per ſe, quibus poſitis, non

eſt opus alia mutatione, alios habente ter minos: quod ſi ponitur, id non eſt per ſe, vt dicemus.

Vlterius procedit. Si ab vna mutatione in aliam proceditur, erit hoc maximè in contrarijs mutationibus: ſicut ab albo in nigrum mouetur, ita à ſanatione in ægrotationem: quod ſi hoc eſt, vnum mouebitur motibus contrarijs. Nam per ſanationem ab ægro in ſanum, per ægrotationem à ſano in ægrum mouebitur, & hoc ſimul: quia quod mouetur, ſimul eſt ſub termino à quo, & ad quem. Id autem impoſſibile eſt. Hæc eſt ratio Ariſtotelis paulò vberius explicata.

Addit tamen, quòd per accidens poteſt eſſe, quòd idem ab vna in aliam mutationem mutetur, vt ſi à ſanatione ī deambulationem mutetur, & ab obliuione in recordationē: & ſic accidit vnam mutationē in aliam ſępe terminari, ſed non per ſe.

Amplius autem in infinitum. Tex. XIII.

2. Ratio ad idem. Secundam rationem facit ad idem, qua probat mutationem non fieri alia mutatione, nec motū alio motu, & ratio non minoris obſcuritatis eſt in litera. Sic eſt componēda. Si generatio, aut motus fit per alium motum, hic etiā fiet per aliū, & hic rurſus per alium, cū nō ſit maior ratio vnius, quàm alterius: eritq; proceſſus in infinitum.

Quo admiſſo, ſequitur, quod nullus erit motus. Et probat. Suppoſito, quod res, dū fit, nondum eſt: tunc ſi res per motū fit: ergo nondum eſt, dum fit, ſed ſecundùm quid tantùm eſt. Quòd ſi rurſus motus etiā fiebat: ergo dū motus fit, non eſt: vlterius, ſi ille rurſus alio motu fiebat, pariter nō erit, dum fit. Sed nō datur primus motus, quo motus fiat: ergo nullus erit motus, aut mutatio. In infinito.n. nō dat primū.

Solutio rationis. Secunda. Quòd ſi dicas, Iſta ratio non videt bona: nā non dat ſecūdùm Ariſt. primus homo, tamen reliqui homines dicūtur eſſe.

Confutatio. Reſpondeo, quod non eſt eadē ratio. Nam hō vnus non eſt ſubordinatus p ſe alteri, cū poſſit abſq; illo cōſiſtere: at motus, qui fit, eſt ſubordinatus motui, per quem actu fit, nec ſine eo conſiſtere poteſt. In his autem, quæ per ſe ſubordinata ſunt, non poteſt eſſe talis proceſſus. Niſi enim det pri-mum, impoſſibile eſt dari vltimum: vt ſi hoc lumen dependet ab illo, & hoc ab alio, & id à Sole: niſi vnum primum, non dabitur vltimum.

Amplius eiuſdē eſt motus. Tex. 14.

Tertiam facit rationē. Si motus fit motu, eadem ratione quieſceret motus, & corrumperet motus alia corruptione. Nam cuius eſt vnū contrariū, eſt etiam alterū. Tunc ſi motus ipſius eſt corruptio, peto, vel corrumpitur, anteq̄ fit: & hoc nō. Vel poſtquàm eſt, & iam non eſt: & hoc non, quia quod non eſt, non corrumpitur. Vel cum eſt: quod ſi, cum eſt, corrumpitur, tunc etiam generatur, quia motum eſſe, eſt motum fieri: ergo ſimul generatur, & ſimul corrumpitur, quod eſſe non poteſt: non ergo motus ſit motu. 3. Ratio. A

Amplius oportet materiam ſubeſſe. Tex. XV.

Quartam facit rationem. Quod fit, materiam habet, vt patet. In eo, quod alteratur, eſt corpus, aut animā: ſimiliter in eo, quod augetur, in alijsq;. Si ergo motus fit alio motu, oportet dare materiam, cum qua fiat, & iterum aliam pro alio motu, & aliam, quæ materiæ non ſunt. 4. Ratio.

Notandum, quod aliàs dictum eſt, forma non fit, ſed compoſitum: non albedo, non nigredo, ſed album fit, & nigrum. Similiter in ſubſtantijs. Si igitur motus fit, non ipſe, ſed cum aliquo ſubiecto fit. Hoc autem non eſt: nam ſubiectū eſt formæ, quæ cum motu fit, non ipſius motus: non ergo motus alio fit motu, ſed ipſe eſt, quo alia fiunt. Nota.

Et rurſus aliquid in quod mouentur. Tex. XVI.

Quinta ratio eſt. Terminus motus aliquid debet eſſe, in quod motus terminet, vt in eo ceſſet, & quieſcat: at motus, & mutatio nō eſt huiuſmodi, vt in ea ceſſet motus: non ergo eſt per ſe terminus motus, ſed aliqua forma manens. 5. Ratio.

Sexta ratio eſt. Quia ſi motus eſſet motus, eſſet vnius ſpeciei vterque, vt generationis generatio: at hoc non fit: non enim 6. Ratio.

eſt

eſt diſciplinationis alia diſciplinatio: non ergo motus ipſius erit motus, niſi ſint motus alterius rationis, præter aſſignatos: quod nullo modo verum eſt.

Amplius ſi tres ſpecies. Tex. XVII.

7. Ratio. Motus mouetur per accidēs ſed non per ſe. VLtimam rationem facit. Si enim motus eſſet motus, vt termini, aut vt ſubiecti, tunc de alio vnus prædicaretur; vt loci mutatio alteraretur, & alteratio loco moueretur, quod nullus admiſit.

Forſan iſta non eſt noua ratio, ſed pars præcedentis. Nam poſtquam probauit per motum eiuſdem ſpeciei, non produci motum: oſtendit modò, quod nec per motum alterius ſpeciei.

Poſtea docet, quomodo vnus motus moueatur, nempe per accidens, ratione ſubiecti, in quo eſt, quòd accidit ſimul alio motu moueri, vt currens frigeſcit: at quia hoc eſt per accidens, dicit eſſe relinquendum: ſermo enim eſt iam de motu per ſe.

Quoniam autem neq; ſubſtantia. Tex. XVIII.

COncludit, cum nec in ſubſtantia, neq; in Ad Aliquid, nec in Actione, & Paſſione motus ſit, eum non ſit contrarium in ipſius, ſolùm erit triplex ſpecies motus, ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi.

Nota ad tria pdicamenta non motum. Imponit autem nomina his, motus ad qualitatem dicatur alteratio. Explicat autem, ſe non de qualitate ſubſtantiali, qualis eſt differentia, loqui, ſed de accidentali: qualis eſt prædicamenti quarti. Motus ad quantitatem, non habet vnum commune nomen, tamen dupliciter nominatur. Si fuerit ad perfectam, dicatur Augmentatio, ſi ad imperfectam, dicatur Diminutio. Motus verò ad Vbi, non habet nomē, nec in communi, nec proprium; at dicatur Latio, quàmuis hoc vocabulum non conueniat, niſi his, quæ naturaliter mouentur, nec in ipſorum eſt facultate motum incipere, aut finire: iſta enim propriè dicuntur ferri. At vocabulum extendatur iam ad quemcunque motum ſecundùm locum.

Duplex hic occurrit dubium. Alterum eſt, quomodo Ariſtoteles omiſſit alia tria prædicamenta, ad quæ videtur motus. Nā in ſitu motus eſt, à ſtatione ad ſeſſionem: ſimiliter in habitu, à nudo ad veſtitum: ſimiliter in tempore ab vno in aliud. 1. dubiū.

Solō Simplicii ex Theoph. Simpli. monet dubium, & citat Theophraſtum dicentē ad omnia prædicamenta eſſe motum. Ipſe dicit, quòd Ariſtoteles omiſit iſta tria, quia ſunt extrinſeca ſubiecto: habitus enim, & tempus externa ſunt.

Reijcit ſolō Simplicij. Sed mihi non placet hoc. Nam locus etiam extrinſecus eſt, & debuit prætermitti. Præterea, quia ſitus non eſt omnino extrinſecus: dicit enim ordinem partium cum loco.

2. Vera ſolutio. Præterea dico, quòd aliud eſt, eſſe motum ad aliquid, aliud, eſſe per ſe motum: Motus quidem eſt ad omnia accidentia, eò quòd motū acquirantur; ſed non eſt ad omnia per ſe motus eo, quòd non omnia ſint per ſe, & immediati termini motus. Et hoc eſt, quod Ariſtoteles docet; vnde ad ſitum non eſt per ſe motus, ſed ad vbi, quod ſequitur ſitus. Similiter ad tempus non eſt per ſe motus, ſed ad id, quod eſt in tempore. Ad habitum videtur per ſe motus: at quia habitus non eſt forma naturalis, ſed artificialis, ab ipſo Ariſtotele eſt prætermiſſus.

2. dubiū. Alterum dubium eſt. Quare in qualitate non fuit duplex nomen, ſicut in quantitate.

Solutio. Reſpōdeo, quia in quantitate reperitur contrarietas vna toti genus amplectens: putà, maius, & minus, perfectū, & imperfectū: at in qualitate non eſt vna communis contrarietas, ſed multæ particulares: ob id vnum nomen fuit omnibus communiter impoſitum, puta alteratio: in quantitate verò duplex; augmentatio, & diminutio. At in particulari multa ſunt nomina in qualitate, ſecundùm multos motus contrarios.

Quæ

Quæ autem eſt in eadem forma, Tex. XIX.

Duplex alteratio nis diuerſitas, altera ſimpliciter ex cōtrario ſcōtrariū. Altera ſcđm magis, & minus.

OStendit, eam mutationē, quæ fit ſecūdùm magis & minus eiuſdē formæ, etiam eſſe alterationem, & fieri à contrario ſecundùm quid, vt quæ fit à minus albo in magis album; quæ verò fit ex nigro in album fit à contrario ſimpliciter. Explicat autem quomodo quæ fit ſecundùm minus, & magis fiat à contrario. Quia vbi eſt minus, ibi eſt permixtio cum contrario: nam minus album participat nigrum, ob id quod ex minus albo procedit, à nigro procedit. Dicit autem, quòd cum in minus tendit forma: vt cum ex albo fit minus album, tunc tendit forma in ſuum contrarium: at cum fit magis, nempè, ex minus albo magis album, tunc ex contrario tendit forma in ſeipſam. Quod eſt dicere; per remiſſionem tendit forma in ſuū contrarium: per intenſionem è contra, à ſuo contrario tendit in ſe ipſam: ſemper tamen motus hic alteratio eſt.

Immobile autem eſt. Tex. XX.

Tractat Ariſt. de immobili, qđ triplex eſt.

POſtquam de eo, quod mouetur, & motu dixit, nunc de oppoſito dicere aggreditur, nempè, de immobili. Triplex autem ſtatuit immobile. Primum, quod non eſt capax motus; vt Intelligentiæ, & Deus. Alterum, quod ægrè mouetur, ſicut ſaxum difficile mobile, immobile dicitur: & ſimiliter homo, qui ob aliquam infirmitatem difficilem habet motum. Tertium, quod non mouetur, cum poteſt moueri, nec eſt aliquod impedimentum, & tale dicitur quieſcens: & quies non eſt aliud, quàm priuatio motus.

Textus clarus eſt.

Caput Tertium.

Poſt hæc autem dicamus. Tex. XXI.

De ſeptē quę ad mot' vnitatem, & pluralitatē cognoſcendam ſunt neceſſaria.

VOcabula aliquot ad ea, quæ mouentur, pertinentia, explicat. Hæc autem ſunt ſeptem, Simul, Separatim, Tangere, Inter, Cōſequenter, Continuum, Contiguum. Hæc enim omnia mobilibus, aut motibus competunt, ob id explicari oportuit antequam motus vnitates. l. pluralitatem oſtenderet; nam illa motibus pluribus inſunt.

Similiter igitur dicuntur hæc eſſe ſecundùm locū. Tex. XXII.

Quid ſit ſimul.

INcipit explicare terminos, ac primum ipſum, Simul dicēs, illa dici Simul ſecundùm locum, quæ in eodem loco primò ſunt. Dicit, Simul ſecundùm locum: nam etiā contingit eſſe ſimul ſecundùm tempus, quæ in eodem ſunt tempore. Dicit, in eodem loco primò, & proprio: nam quæ In eodem loco communi ſunt, non ob id ſimul eſſe dicuntur.

Nota.

Aduertendū, autem quòd duo corpora ſimul eſſe naturaliter non poſſunt: non enim in eodem loco primò ſunt: at anima, & corpus ſimul dicuntur eſſe: ſimiliter ſubſtantia, & ipſius accidentia. Hæc .n. eundem primum locum occupant.

Quid ſeparatim.

Explicat ſecundū vocabulum, puta, Separatim; ea dicuntur ſeparatim eſſe, quæ diuerſum habenr locum primum; vt duo corpora dicuntur ſeparatim eſſe.

Quid tāgere.

Tangere autem dicuntur, quorū extrema ſimul ſunt; vt duo corpora ſe tangūt, quorum ſuperficies ſimul ſunt abſq; aliquo intermedio. Similiter duæ lineæ, duæ ſuperficies ſe tangunt, quæ extrema ſimul habent.

Quid inter.

Inter, aūt id dicitur, in quod peruenit prius id, quod ab vno extremo, & contrario in alterum mutatur continuè. i. cum aliquid naturaliter mouetur continuè ab vno extremo in alterum. Id quod anteq̃ ad extremum oppoſitum perueniat tranſit, id

ſit, id dicitur eſſe, Inter.

Nota. Vnde concludit, quòd vbi eſt Inter, ibi ad minus ſunt tria; duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur eſſe.

Continuè autem mouetur. Tex. XXIII.

Quid ſit cõtinuè moueri. Cum dixiſſet, id eſſe Inter, ad quod primò peruenit, quod ab vno contrario in aliud continuè mouetur, antequàm ad vltimum contrarium perueniat: explicat quid continuè moueri dicatur; & quid contrarium in loco. Dicit, id continuè moueri, quod ſine aliqua temporis interruptione mouetur, q̃uis patũ ſpacij interrumpatur. Ponit exemplum. Si quis pulſet primã chordam, & immediatè pulſet vltimam, talis motus continuus eſt; quia, q̃uis intermiſſa fuerit chorda media, tamen tempus non eſt interruptum. Similiter in alijs motibus, vt cũ quis ambulat, quamuis ſpatij aliquid intermittat, quia non totum continuè tangit, tamẽ ſi nihil temporis intermittat, ambulatio continua eſt. Hoc tamen poſteriùs examinabitur.

Contrarium autem ſecundùm locum. Tex. XXIIII.

Quæ ſint loca contraria. Statim explicat, quomodo loca contraria ſint ſumenda, vt inueniatur, quod inter eſt: dicit, eſſe ſumenda ſecundum lineam rectam: quæ enim maximè diſtant ſecundum lineam rectam, oppoſita loca ſunt. Et hoc benè fit; nam linea recta eſt breuiſſima omnium, quæ ab vno puncto in aliud duci poſſunt: ob id ea maximè menſura eſt. Nam menſura eſt finita, & breuis. Diuerſa igitur loca ſecundum lineas rectas ſumenda ſunt. Et id propriè dicitur Inter, quod medium eſt inter duo loca ſecundùm lineam rectam diſtantia.

Conſequenter autem eſt inter quod. Tex. XXV.

Quid ſit cõſequẽter. Explicat quintum vocabulum, puta, eſſe Conſequenter, vt autem aliquid ſit conſequenter ad aliud, multa ſunt neceſſaria. Vnum eſt, quòd ſit vnum principiũ, ad quod aliud conſequenter dicatur. Quod autem eſt principium, non dicitur cõſequenter, ſed id, quod poſt principium ponitur. Vt ſecundus dies lunæ conſequenter ſe habet ad primum: & binarius ad vnitatem: & ternarius ad binarium: non autẽ è contra.

Requiritur præterea, ꝙ nihil ſit eiuſdẽ generis inter id, qđ conſequenter ſe habet & id ad quod conſequenter ſe habet: vt vnus miles conſequenter ſe habet ad aliũ, qui ſibi eſt proximus. Dicitur, Eiuſdẽ generis; quia quamuis aliud ſit intermedium, dummodo nõ ſit eiuſdem generis, adhuc dicetur conſequenter; vt vnus miles conſequenter ſe habet ad alium, quando inter eos non mediat miles, licèt mediet lapis, l. aliud alterius rationis.

Eſſe cõſequenter variis modis. Præterea id, quod conſequenter ſe habet ad aliud, multiplex eſt. Quoddam poſitione, cum id quod conſequenter ſe habet, continuum quid eſt: vt domus ad domum, linea ad lineam. Aliud natura, ſicut vnus numerus ad aliũ. Aliud alio modo, ſicut perfectione, vt elephantus eſt conſequens ad hominem in perfectione. Et eſt conſequenter tempore, alijsq; modis.

Contiguum autem eſt. Tex. XXVI.

Quid cõtiguum. Explicat, quid contiguum dicatur puta, id quod cõſequenter ſe habet, & tangit: ſicut duo corpora immediata ſe tangentia dicũtur contigua, inter quæ nõ eſt aliud.

Occaſione autem huius regreditur ad oſtendendum, quando reperiatur Inter, & medium, quamuis verba hæc videantur cum ſuperioribus cohærere. Dicit, in motu eſſe Inter, non autem in generatione, & corruptione. Et ratio eſt, quia motus ſit inter contraria, in quibus eſt medium: at generatio in contradictorijs terminis, in quibus non eſt medium; ob id illic eſt Inter, non autem hîc. (1. Nota in motu eſt inter nõ in gñaiõe, & corruptione.)

Sed hîc eſt dubium: nam 2. Metaph. tex. 7. dicit, quòd inter terminos generationis media eſt generatio: & inter id, quod eſt, & id, quod non eſt, medium eſt, id, quod fit. Vlterius, quia non omnia contraria medium habent.

Aduerte igitur circa hoc, ꝙ termini generationis

Nota. 2. termini ghatiõis non ſunt purè con tradictorij.

nerationis non ſunt puri contradictorij, alias enim ex nihilo fieret res. Vnde cũ dr non homo, non ignis, & ſimilia, nõ oportet intelligere, eſſe purã negationem, ſed priuationem, quæ ponit potentiam propinquam in materia ad formam. Vnde non ignis eſt, quòd nõ eſt ignis, ſed eſt in potentia proxima, vt ſit ignis.

Nota 3. quo dẽ medium in cõtrarij, & priuatiuis.

Aduertendum vlterius, quòd in contrarijs datur medium per participationẽ extremorum, & per remiſſionem: vt inter album, & nigrum, eſt fuſcum: & inter calidum, & frigidum in ſummo, datur remiſſus gradus. In priuatiuis verò datur medium, ſed non eiuſdem rationis cum extremis, ſed per negationem extremorum: & ſic generatio, & id, quod fit, eſt mediũ, quia nec eſt, quod eſt, nec quòd non eſt.

Solutio dubij.

Modò ad dubium. Reſpondeo, quòd in Metaphyſica locutus eſt de medio vtcunque: at in præſenti tantùm de medio eiuſdem rationis cum extremis: & hoc ſolùm eſt inter contraria, non inter terminos generationis. Loquitur autem de huiuſmodi medio: quia hoc facit, ne termini ſint conſequenter ſe habentes; non autem quòd alterius eſt rationis.

Continuum autem eſt quidam.

Quid cõtinuum.

EXplicat quid continuum ſit, putà, contiguum quoddam, Nempè, id alteri continuum eſt, quod ſic ipſum tangit, vt vtriuſque terminus vnus & idem ſit, vt media linea alteri eſt continua. Differt à contiguo: nam vbi contiguitas eſt, duo ſunt termini ſe tangentes: at vbi continuitas, vnus eſt terminus: vt vnum pũctum duas partes vnius lineæ continuat, & vna linea ſuperficies, & ſuperficies corpora. Ob id enim dicitur continuum, quaſi vno termino contineantur, quæ continua ſunt.

Hoc autem determinato. Tex. XXVII.

Quæ ſint apta vt. fiãt cõtinua, & quo fiat.

OStendit illa poſſe vnum continuum fieri, quæ apta ſunt. eſſe vnum totum, ſecundùm contactum: quæ verò vnum totum fieri non poſſunt, vt lapis, & aqua, neque erunt vnum continuum. Fiunt autem vnum continuum, cum vnicum habent communem terminum. At quia varijs modis vnicum totum fit, multiplicitet etiam continuum ſe habet. Quædam enim clauo, quædam glutine, quædam inſitione, & tactu vnum continuum fiunt, & vnum totum. Sed non eſt hæc tàm propria continuitas, ſicut ea, qua contigua ſunt, quæ vnicum per ſe terminũ habent: vt duæ aquæ, & ligni partes.

modis cõtinuum.

Manifeſtum autem eſt. Tex. XXVIII.

Quo ſe heat con ſequẽter eſſe ad tãgere.

COmparat conſequenter eſſe, ad tangere, ac dicit illud eſſe ſuperius. Omne enim, quod tangit, conſequenter ſe habet: at non omne, quod cõſequenter ſe habet, tangit. Nam in numeris eſt conſequenter, non tamen tactus: ob id conſequenter ſe habere eſt ponendum inter priora ratione. i. inter vniuerſaliora tactũ.

Quo ſe heat cõti nuũ ad tangere.

Comparat etiam continuum ad tactũ, dicit, quòd tangere ſuperius eſt: nam omne continuum tangit, non tamen ſi tangit, continuum ſtatim eſt: vnde inſitio, & copulatio poſterior eſt generatione. i. particularior tactu, cum quæ conſita ſint tangant, non è contra.

In his verbis manifeſtat non loqui de propria continuitate, ſed de illa, quæ clauo, glutine l. inſitione fit: in his enim tactus eſt, non autem in vera continuitate. Nam tactus petit duo extrema, & terminos actu: in vera autem continuitate vnicus eſt terminus.

Quare ſi eſt punctum, & vnitas. Tex. XXIX. & XXX.

Diſcrimẽ pun-cti, & vnitatis.

EX hac differentia concludit vnũ. Quòd, quàmuis ſit punctus, & vnitas, ſeparata realiter, vt aliqui voluerunt, adhuc nõ eſſent idẽ. Et ponit duplex diſcrimen. Alterum eſt, quòd puncto ineſt factus, vnitati autem tantùm conſequenter ſe habere. Alterum eſt, quòd inter puncta debet aliquid mediare, puta, linea: in continuo enim duo puncta immediata eſſe nõ poſſunt: at inter vnitates non opus eſt, quòd aliquid

aliquid mediet; in numero.n. vnitas vnitati immediata eſt. Poſteà in ſequẽti textu, epilogat. Quæ eſſe hæc vocabula dixit.

Caput Quartum.

Vnus autem motus dicitur. Tex. XXXI.

De vnitate motuũ incipit agere Ariſt. vnitas generica.

POſtquàm de motus ſpeciebus dixit, nunc de vnitate motuũ diſſerit. Cum aũt vnum multipliciter dicatur, fit vt vnus motus multipliciter dicatur. Primò, dicitur vnus motus genere, qui eſt ad rem vnius prædicamẽti. Vnde omnes alterationes, quæ ad qualitatem ſunt, motus vnus genere dicuntur. Similiter omnes augmentationes, & omnes lationes, adinuicẽ tamẽ genere differunt, vt alteratio ab augmentatione, & augmentatio à latione; & denique hi tres motus inter ſe.

Vnitas ſpecifica.

Secundò; Motus eſt vnus ſpecie ſpecialiſſima, puta, qui eſt ad terminũ vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ, quæ cum ſub vno genere ſit iã amplius in ſpecies diuidi nequit. Et ſic omnes dealbationes ſunt vnius ſpeciei; alterius verò denigrationes, & calefactiones, & ſimiles motus ſpecie.

Vnitas ſecundũ quid.

Tertiò: eſt vnus motus ſpecie ſecũdùm quid, puta cuius terminus eſt genus ſubalternum, partim genus, partim ſpecies, vt diſciplinatio, quæ eſt motus in ſcientiã, ſcientia verò eſt ſpecies habitus, genus verò ſcientiarũ. Similiter colorationes & ſimiles motus, qui ſub genera ſubalterna ſunt.

Deniq; terminus, ad quem eſt reſpiciendus, taliſque erit vnitas motus, quales termini.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXXII.

Vnitas ex parte ſpacii.

INtendit docere, præter dicta, adhuc in motu locali eſſe vnũ inſpiciendum, nempè vnitatẽ ſpacij. Quamuis enim ad locũ A, ſint diuerſi motus, ſi tamen vnus per circulum, alter per rectum fiat, diuerſi ſpecie, & non vnus cenſendi ſunt.

Dubiũ.

Hoc aũt docet, proponendo dubiũ contra prædicta. Dubium autem eſt. Si idem punctum, puta, mobile, moueretur ab A, in B. an eſſet idem, & vnus motus ſemper. Quòd ſi hoc eſt, ſequeretur, ꝙ circulatio, & motus rectus eſſent vnus ſpecie motus, quia vterq; poteſt eſſe ab A, in B.

An determinatũ eſt. Tex. XXXIII.

Solutio dubii.

REſpondet, non eſſe eundẽ ſpecie motum, ſed diuerſum. Ex quo patet, non ſolùm in motu locali inſpiciendum eſſe terminum, ſed etiam ſpaciũ ipſum, vt vtrunq; ſit vnius ſpeciei, aut rectum, aut circulare. Suppoſita autem vnitate ſpacij, terminus inſpiciendus eſt. Cum.n. ſpacium ſpecie differt, tunc nil prodeſt vnitas ipſius termini.

Simpliciter autem vnus. Tex. XXXIIII.

Vnitas numerica.

ALium quartũ vnitatis motus modum ponit, & hunc præcipuum, & ſimpliciter vnum vocat. Puta, quo vnus motus numero, & ſubſtantia dicitur, ſicut ſingulares, & indiuidui motus.

Ad oſtendendũ autem, quis motus ſic vnus dicatur, diſtinguit tria, quæ in motu ſunt. Nempè, quando, i. tempus, in quo fit motus: quod. i. mobile, quod mouetur: In quo. i. terminus, ad quem tendit motus: Reliqua puta, terminus à quo, & mouens prætermittuntur, quia non ſunt neceſſaria pro præſenti vnitate numerica: quamuis poſſumus dicere per, In quo, intelligi vtrunque terminum à quo, & ad quem, in quibus fit motus.

Horum autem genere quidem. Tex. XXXV.

Quid requirat ad vnitatẽ gñicam, ſpecificã, & numericam.

HIs tribus diuiſis docet, ad vnitatem ſpecificam & genericam ſat eſſe, terminum inſpicere; nec eſt neceſſaria vnitas temporis. Præterea ad motus contiguitatẽ, ſat eſſe vnitatem temporis: ſicèt.n. motus ſint ad varias formas vnius mobilis, ſi tamen in vnico continuo tempore fiant, poſſunt eſſe contigui: vt paulò inferius dicemus.

cemus. At ad vnitatem ſimpliciter, & numericam motus, omnia iſta tria conuenire debent, & vnitas temporis, formæ, ſeù termini, & mobilis.

Singula hæc explicat, dicens, ꝙ terminus debet eſſe vnus, & indiuiſibilis, ideſt, vnus numero; nam vnitas numerica motus vnitatem etiam numericam termini ad quem petit. Tempus etiam debet eſſe vnum .ſ. non interruptum: cum enim, .ſ. minimum motus ceſſat, iam vnus numero eſſe nequit. Similiter requiritur vnitas mobilis, quòd ſit vnum mobile, vnum inquam per ſe, & particulariter. Vnde album, & Petrus non dicuntur vnum, quia ſubiecto, ſed ſecundùm accidens vnum ſunt: ſimiliter Petrus, & Paulus non ſunt vnum, licèt ſint eiuſdem ſpeciei; nec ſi vterque ſanatur, nempè, ex lippis oculis acquireret ſanitatem, eſſet eadẽ ſanatio numero, ſed ſpecie. Ad vnitatem enim numericam, & vnicum numero, & per ſe debet eſſe mobile.

Socratem autem ſecundùm eandem. Tex. XXXVI.

De vnitate motus q̃ prouenit ex vnitate tẽporis, q̃d hæc etiã ad numericam regratur.

Ad vnitatem temporis regreditur, & dubium proponit. An ſi Socrates in hoc tempore ſanetur, & iterum alio tempore ſanetur poſt aliam ęgritudinẽ, ſit eadem ſanatio numero. Ad ꝙ reſpondet, quòd ſi idem numero, poſtquàm corruptum eſt, redire poteſt, erit eadem ſanatio numero. Si verò non poteſt redire eadem numero, ſed ſpecie, tunc erit illa ſanatio non vna numero, ſed eadem ſpecie. Quaſi dixiſſet; Non eſt eadem ſanatio illa poſterior, quia prior corrupta eſt. Quod autem corruptum eſt, non poteſt idem numero reparari, vt volebat Plato.

Habet autem dubitationem. Tex. XXXVII.

Dubium Ariſt. An eadẽ numero forma eſſe poſſit diuerſis tẽporibus,

Cvm de motu dubitaſſet, an idẽ & vnus numero eſſet, qui diuerſis fit temporibus, dubitat modò de forma, & de termino, An ſit eadem ſanitas, quæ diuerſis eſt temporibus in eodem ſubiecto: ſimiliter de alio quocunq; accidenti. Ex alia parte videtur, ꝙ non ſit eadem: nã corpora ſubiecta mutantur ſecundùm tẽpora: non ergo ſunt eædem qualitates. Ex altera parte videntur eſſe eædem: nam ſi ſanitas duraret per tres dies in vnico ſubiecto, abſq; dubio eſſet eadem: ergo ſi quis in die medio fuerit deſtructa, & tertio die reparata, erit eadem ſanitas: & ita erit motus, nec erit neceſſaria vnitas temporis.

idem uẽ terminus motus.

Eadem enim ratio erit. Tex. XXXVIII.

Quòd et ſi eadem forma, vel terminus idẽ eſſet, tñ motus ñ eſſet idẽ numero diuerſis tẽporib.

Textus difficilis eſt apud expoſitores, tamen ſine dubio ſenſus eſt iſte: Nempè quamuis eſſet eadem ſanitas, & rediret idem terminus, motus tamen non eſſet vnus numero. Et dicit, quòd ſi actus plures ſunt, non ob id habitus plures ſunt. Poteſt enim vnus habitus plures actus producere: at ſi plures ſunt habitus, tunc plures ſunt actus. Ita motus eſt actus, terminus eſt vt habitus. Nõ valet quòd ſi vnus ſit terminus, ob id vnus, ſit motus, nam ad eundem locum plures motus reperiri poſſunt: Benè tamen, ſi plures ſunt termini, plures ſunt motus. In quo docemur, vnitatem motus petere termini vnitatem, non tamen ita, vt exiſtimemus è contra valere, ſi vnus eſt terminus, vnum eſſe motum.

Rñſio ad dubium.

At de dubio, An ſit eadem ſanitas, dicit, non eſſe præſentis negocij id ſoluere. Sat eſt, pro præſenti ſcire, ꝙ ſiuè vnus ſit, aut plures adhuc vnitas numerica motus non colligitur, niſi adſit vnitas temporis. Et nota hanc expoſitionem.

Quoniam autem continuus omnis motus. Tex. XXXIX.

Quòd ſi motus eſt unus nu. ſit cõtinuus, & è contra.

Cvm oſtendiſſet, qui motus eſſet vnus numero, oſtendit modò numero vnum motum eſſe continuum, & è contra, continuum eſſe vnum numero: & ad continuitatem requiri eadem, quæ ad vnitatem numericam: ac ob id proponit, motum continuum eſſe ſimpliciter vnum: & è contra ſimpliciter vnum eſſe continuũ.

Obiter tamen motum eſſe continuum probat, quia diuiſibilis eſt, puta, in partes,

quæ

quæ erant actu vnum, ſicut diuiditur continuum.

Statim declarat, qui motus cõtinui ſint, Illi nempè, qui extremum, & terminum eundem habent, ac illi cõtinuari poſſunt, qui vnicum communem terminum habere poſſunt, ſicut in alijs continuis. Aliqua enim termino carent, ac ob id continuari nequeunt, vt res incorporeæ. Aliqua terminos habent, ſed ineptos ad cõtinuationem, vt linea, & deambulatio: & quæ æquiuoca, ac diuerſæ rationis ſunt. Quæ verò eiuſdem ſunt rationis, continuari poſſunt, ita etiam motus, qui eiuſdem ſunt rationis, ac communem vnum terminum habere poſſunt.

Contigui igitur erunt. Tex. X L.

Ad contiguitatẽ motus ſat eſt ſolam tẽpis vnitatem.

Oſtendit, ad contiguitatem motuum, ſat eſſe temporis vnitatem, quàmuis ſint diuerſæ ſpeciei, & generis. Vt ſi poſtquàm cucurrit, immediatè ſanetur, hi motus contigui, & conſequenter ſe habẽtes ſunt: non tamen ſunt continui, quia non habent vnum communem terminum. Requiritur igitur ad continuitatem, vltra temporis vnitatem, vnius termini communitas, quo contineatur motus.

Quapropter neceſſe eſt. Tex. XLI.

Quot requiratur ad continuitatẽ motus.

Concludit ad continuitatẽ motus requiri vnitatem ſpecificam termini: aliter enim non poterunt duo motus vnicum habere communem terminum. Opus & eſt, enim vnitati termini, & mobilis, vnitate etiam temporis. Hæc autem vnitas tẽporis eſt, vt nõ interrumpatur per aliquã quietem mediam. Cum enim mobile in medio motuum.i. minimum quieſcit, & vacatà motu, impoſſibile eſt, quòd illi duo motus vnum continuum faciant.

Eius verò, qui eſt in ſpecie non vnus.

Oſtendit etiam cum temporis vnitate eſſe opus vnitate termini ſpecifica. Poteſt enim eſſe cum vnitate temporis motuum pluralitas. Qui igitur eſt vnus in ſpecie, & tempore, vnus ſimpliciter eſt; qui verò tantùm habet vnitatem temporis, hunc, non eſt neceſſe, eſſe vnum ſimpliciter.i. numero eſſe.

Vnitatẽ numericam motus eſſe omnium maximã.

Ex omnibus colligit vnitatem quartã motus, numericam eſſe ſimpliciter vnitatem: Hæc enim omnium aliarum, quæ dictæ ſunt, maxima eſt.

Amplius autem dicitur vnus. Tex. XLII.

De alia vnitate motus.i. perfectionis.

Aliam vnitatem motus ponit, nempè, vt is, qui perfectus eſt, vnus dicatur ſiue in genere, ſiue in ſpecie, ſiue numero. Idẽ enim eſt dicere; motum vnum, & totum, ac perfectum, ſicut in alijs etiam rebus, quod perfectum eſt, vnum dicitur. Eſt autem motus perfectus, qui ad ſuum terminum peruenit, in quem ordinabatur.

At ne quis putaret, imperfectum motũ non eſſe vnum, nempè, eum qui ad terminum nondum peruenit, addit eſſe vnum, quàmuis minus vnum: eſt autem vnus, quia continuus eſt.

Nota ex D.Tho.

Not. benè S. Tho. quòd dupliciter attenditur vnitas. Et in ſubſtantia rei, & hæc penes formam: res enim vna per vnam formam eſt. Etiam in quantitate: vt res eſt vna, quæ continua eſt. Hæc etiã duplex vnitas eſt in motu; & in ſubſtantia ipſius, & hæc eſt per terminum ad quem, qui motus eſt forma: & hanc vnitatem habet motus perfectus. Vnitas etiam eſt in quantitate motus per continuationem; & hæc etiam in imperfecto reperitur: ac ob id motus imperfectus, & inconſummatus vnus dicitur.

Amplius autẽ aliter. Tex. XLIII.

Alia vnitas motus.i. regularitas & vniformitas.

Aliam ponit motus vnitatem: vt is dicatur vnus, qui eſt regularis, & vniformis. Irregularis enim aliqua ex parte videtur vnus motus, aliqua ex parte non vnus: differt tamen à regulari, ſecundùm magis, & minus: nempè, quia regularis eſt magis vnus; irregularis verò minus. Reperitur autem in quocunq;

generere, & ſpecie motus regularitas, & irregularitas, & in alteratione, & in augmentatione, & in latione.

Nota hęc eſt unitas i mō motus. Aduertendum verò, quòd iſta vnitas non eſt in ſubſtantia motus, nec in continuitate, quia hęc ſunt etiā in irregulari: ſed in modo motus: nam regularis vno modo ſe habet in omnibus ſuis partibus, at quoad velocitatem, & quoad ſpacium: & irregularis diuerſimodè ſe habet, dum pars velocior altera eſt, aut diuerſo fit ſpacio: ob id motus irregularis in textu dimi ſibilis dicitur, intellige, ſecundùm modū, quia partes habet difformes, ob idq. non tam vnus dicitur.

Irregularitatis autem differentia. Tex. XLIIII.

Duę radices irregularitatis mot⁹, ſpatii & velocitas. Duas radices ponit, ex quibus irregularitas procedit. Altera eſt ſpacium in motu locali, cū difforme eſt; vt ſi quid moueretur per lineam tortuoſam, & giratiuam, talis motus irregularis eſſet eo, quòd partes non ſunt rationis eiuſdem. Altera eſt, cùm ſtante eodem tempore, & eodem termino, & ſpacio, eſt diuerſa velocitas, eo quòd mobile velocius mouetur per vnam, q̄ per alteram partem ſpacij, vt lapis deorſum mouetur velocius in fine, quàm in principio; ob id irregularis eſt: eſſet regularis, ſi per totum ſpacium eandem ſeruaret velocitatem.

Nota velocitas & tarditas maior, vel minor: grauitas, vel leuitas nō efficiūt motus ſpecie differentes. Ex his concludit duo. Alterum eſt, quòd eſſe velociorem, aut tardiorem, non ſunt ſpecies motus, nec differentiæ ſpecificæ, cum idem motus ſpecie modò velocior, modò tardior, modò regularis, modò irregularis fit. Alterum eſt, quòd grauitas, & leuitas in eodē maior, vel minor, non faciūt motum differre ſpecie: non. n. differt motus plumbi deorſum à motu eiuſdem, cum vnus eſt per aerem, alter per aquam, quàmuis hic tardè, ille velociter feratur: nec differt ſimiliter à motu lanæ, quæ maiori fertur grauitate.

Vnus igitur irregularis eſt. Tex. XLV.

Irregularis motus, eſt minus. Concludit, irregularem motum vnū dici, cum continuus ſit, ſed minus vnum, quàm regularem: vt patet de illo motu, qui per ſpacium obliquum, & irregulare fit. Cum autem ſit minus vnus, habebit aliquid pluralitatis; nam vbi eſt minus, ibi eſt aliquid contrarii, vt quod eſt minus album, habet aliquid nigri: ita motus irregularis, cum ſit minus vnus, pluralitatem habet in modo, cum non ſit vniformis ſecundùm ſuas omnes partes. Vnus, q̄ regularis.

Dubium. Dices, quomodo verum habet, quòd ſi aliquid eſt minus, ibi ſit contrarium: nam contingit eſſe minus lumen ſiue contrario, lumen enim contrario caret?

Solutio. Reſponſio, per contrarium eſſe intelligendum, aut verum contrarium, aut ſaltem priuatiuum, & tale in lumine eſt; vbi enim eſt minus lumen, ibi ſunt magis tenebræ.

Motus ſpē differētes nō poſſunt eſſe cōtinui. Statim cōcludit Ariſtoteles, motus differentes ſpecie non poſſe eſſe continuos. Ratio eſt, quia omnis continuus aliquando eſſe regularis, aliquando irregularis poteſt: at motus compoſitus ex duobus ſpecie differentibus, vt ex latione, & ſanatione, non poteſt eſſe vnquam regularis: ergo nec continuus: quod autem regularis eſſe nequeat, notum eſt: non enim poteſt partes vniformes habere.

An vnitas ſpecifica motus ſit tantùm à termino ad quem. *Quæſt. II.*

Difficultas hæc eſt circa textum 31. vbi Ariſtoteles vnitatem motus ſpecificā ab vnitate termini ad quē ſpecifica docet eſſe ſumendam: contra quam ſententiam videntur multa inſurgere argumenta.

1. argum. Primum eſt. Sequeretur, quòd motus ab albo in fuſcum, & à nigro in idem fuſcum eſſent eiuſdem ſpeciei: terminus enim ad quem puta, fuſcum idem eſt ſpecie. At, re vera, illi motus videntur ſpecie differre, quia magis differt à motu ab albo in fuſcum motus à nigro in fuſcum, quàm differat alius motus ſimilis ab albo in fuſcum: ſed hic differt numero: ergo ille differt ſpecie.

Secund. Secundò. Sequitur, quòd augmentatio eſſet

eſſet diminutio. Sequela patet. Moueatur aliquid ex bipedali ad tripedale, eſt augmentatio. Iterum moueatur aliud ex quadrupedali ad idem tripedale, eſt diminutio; idem tamen eſt terminus vtriuſque motus ad quem, nempè, tripedale: erunt ergo eiuſdem ſpeciei; quod falſum eſt, cum ſint contrarij.

Tertiũ. Tertiò, eodem modo ſequeretur, quod duo motus locales eſſent eiuſdem ſpeciei, cum tamen ſint contrarij. Patet: aer moueatur ad ſuam ſphæram ſemel ex terra, & talis motus erit aſcenſus. Semel moueatur ab igne, hic erit deſcenſus, & tamen ad eumdem locum, & terminum ad quẽ: erunt ergo aſcenſus, & deſcenſus vnius ſpeciei. Idem de aqua, quæ aſcendit à terra, deſcendit ab igne.

Quartũ. Quartò. Aſcendat lapis motu violentò vſque ad locum A, deſcendat iterum naturaliter vſq; ad idem A. iſti motus ſunt ad eundem terminum; alter tamen naturalis, alter violentus eſt, qui videntur ſpecie differre.

Quintũ. Quintò. Aſcendat lapis vſq; ad aerem, iterum proijciatur vſq; ad ignẽ, ſequitur, quod iſti motus differũt ſpecie, quia termini ad quos, nempè ignis, & aer, differunt ſpecie. Quòd verò non differat, notum eſt; nam ſequeretur, quòd motus qui eſt lapidis ad ignem, eſt compoſitus motibus ſpecie differentibus: nam motus ille etiam fit per aerem, & ignem. Simile eſt, cũ deſcendit ab igne vſque in terram: tranſit enim per loca ſpecie differentia.

Sextum. Sextò. Item ſequeretur, quòd motus ab albo in nigrum per fuſcum, & alius per viride, & alius per aliud medium eſſent vnius ſpeciei, cum omnes ſint ad nigrum. Id autem videtur falſum; nam eodẽ modo ſequeretur, quòd motus ad A, per circulum, & per rectum eſſent vnius ſpeciei.

Septimũ. Septimò. Moueatur aer vſque ad centrum; moueatur lapis vſque ad idẽ centrum: motus hi ſunt ad eundem terminum, at videtur differre ſpecie; alter enim naturalis, alter violentus eſt.

1. Snĩa Alberti de Saxo. Circa hanc difficultatem Alber. Saxo. q. 6. dicit, vnitatem ſpecificam motus eſſe ſumendam ex tribus ſimul, ita vt ſi vnum deficiat, motus differãt ſpecie. Nempè ex vnitate termini ad quem, vltimati, & termini à quo, & medij formalis: ita vt, cum termini à quibus ſunt differentes ſpecie, motus ſint ſpeciei differentes, vt patet in quatuor argumentis propoſitis. Similiter cum media differunt, vt in ſexto argumẽto. concedit enim illos motus ſpecie differre, propter media diuerſa: quod idẽ cõcedit Burleus, quàmuis Paulus Venetus tex. 33. dicat, eſſe eiuſdem ſpeciei.

Nota. Vocat autem Alber. terminum vltimatum illum, in quem per ſe tendit motus, vt cum lapis mouetur deorſum, licèt ſiſtat in aere: tamen ex ſe in centrum tẽdit; & per talem terminum eſt iudicãdus motus. Vocat medium formale in motu locali, quod conſideratur in ratione quanti, vt eſt rectum, vel circulare: quòd enim ſit aer, vel aqua, non variet motum, dum vtrunque rectum, aut circulare ſit.

2. Snĩa. Alij propter argumentum ſeptimum, dicunt eſſe opus vnitate ſpecifica mobilis: vnde ob id illi motus ſpecie differũt, quia mobilia ſpecie differunt. Intellige hos, cũ mobilia differunt in ratione principij motus, puta, in ratione grauis, aut leuis: nam motus plumbi deorſum, & motus ſimiliter deorſum lapidis non differunt ſpecie, quia mobilia non cenſentur ſpecie differre in ratione mobilium, cum vtrunque ſecundùm grauitatem moueat.

3. Authoris ſnia. Hæc ſunt quæ dixerunt alij potius cõuicti argumentis, quàm doctrina Ariſtotelis. Et quàmuis aliqua benè dicta ſint, tamen non Ariſtotelis verbis conſona, & citra regulam aliquã. Ob id exiſtimo ad difficultatem ſic eſſe dicendum.

1. Cõclu. Sit igitur prima concluſio. Vnitas ſpecifica motus à termino ad quem, non autem à termino à quo eſt ſumenda.

Primò. Hæc ſatis eſt expreſſa Ariſtotelis. Et probatur. Quia terminus à quo, & terminus ad quem ſpecie differunt: à duobus ergo ſpecie differentibus non poteſt vnius ſpeciei vnitas ſumi. non ergo à termino à quo, & ad quẽ eſt ſumẽda ſpecies motus.

Secundò. Præterea à quo ſumitur definitio, & nomen rei, ab eo ſumitur ſpecies: ſed à termino ad quem nomen ſumimus motui, & per ipſum definitur: ergo ab ipſo ſumitur ſpecies.

Tertiò. Præterea. Quia motus in ſe non aliud eſt, quàm via, & proceſſus ipſius termini ad quem: ab huius ergo vnitate ſumi debet vnitas motus.

Præ-

Quartò. Præterea. Quia dum motus creſcit, recedit terminus à quo, & magis eſt terminus ad quem: motus ergo præcipuè in termino ad quem conſiſtit: ab ipſius ergo vnitate vnitas motus ſumetur.

2. Cõclu. Secunda concluſio. Vnitas termini ad quem formalis, non autem materialis eſt inſpicienda.

No. quò termini ad quẽ debeant accipi formaliter non materialiter. Aduertendum ergo, fieri poſſe, quòd tc vnus ſit terminus ad quem, tamen ratione ſit duplex, ſi formaliter conſideretur, puta, ſi comparetur ad ſuum terminum à quo, ad quem refertur. V. g. fuſcum ſi ad album cõparatur nigri rationem habet, ſi verò ad nigrum, albi rationem obtinet, vt dixit Ariſt. tex. 6. ob id non eſt idẽ terminus ad quem in motu ab albo in fuſcum, & à nigro in fuſcum, ſi terminus formaliter conſideretur. Similiter locus aeris, re vnus eſt, tamen ſi ad ignem comparatur, deorſum eſt: ſi ad aquam, & terram, ſurſum: ob id motus ad aerem ex terra, & ex igne non habent eundem terminum ad quem formalem.

Quòd autẽ terminus formaliter ſit cõſiderandus notum eſt. Nam, vt terminus eſt ad quem, refertur ad terminũ à quo; & talis terminus ad quẽ ad talem terminũ à quo. Huius conſideratio fecit illos Doctores confugere ad terminos à quibus in vnitate motus, cùm tamen non ab eis, ſed à terminis ad quos, formalibus tamen, ſumatur vnitas motus: & per hanc concluſionem ſoluuntur argumenta tria prima.

Ad 1. Ad primum enim concedimus, motus ad fuſcum ex albo, & ad fuſcum ex nigro ſpecie differre, tamen negamus eſſe vnicũ terminum ad quem formalem: fuſcum enim rationem duorum habet.

Ad 2. Similiter ad ſecundũ. Tripedale enim habet rationẽ minoris quantitatis reſpectu quadrupedalis, & maioris reſpectu bipedalis; ob id non eſt idem terminus formaliter, cũ & habeat rationẽ maioris, & minoris: ac ob id illi mot⁹ ſpecie differũt.

Ad 3. Ad tertium. Quàmuis aliqui velint, illum aſcenſum aeris ab aqua, & deſcẽſum ab igne in ſuum locum, eſſe eiuſdem ſpeciei: mihi non placet: eſt enim vnus aſcenſus, alter deſcenſus, qui magis differunt, quàm duo aſcenſus, vel duo deſcenſus eiuſdem aeris.

Nota de motu. Igitur aduerte, quòd elementa media ſicut non habẽt ſimplicem locum, ita nec ſimplicem motum omnino. Ignis quidẽ habet locũ ſimpliciter ſurſum, ob id motus eius ſimplex eſt. Similiter terra deorſum. At aqua, & aer, partim ſurſum, partim deorſum; partim grauia, partim leuia ſunt. Ignis reſpectu aer grauis eſt, & deorſum: aquæ verò reſpectu leuis, & ſurſum. Similiter aqua reſpectu terræ, & aeris. Cum igitur mediæ naturæ ſint, gemi nos habent motus, & ſurſum, vt leuia, & deorſum, vt grauia, quàmuis ſecundùm vnam rationem non habeant niſi vnicũ ſpecie motũ. Deſcẽdit igitur aer ab igne, & aqua ab aere: aſcendit tamen aer ab aqua, & aqua à terra. Et tales loci rationem habent duorũ formaliter: ſurſum enim, & deorſum ſunt, ſi ad diuerſos terminos à quibus comparentur. — mediorũ elementorum.

3. Cõclu. Tertia concluſio. Vnitas termini formalis, & vltimati eſt conſideranda ad vnitatem hanc motus ſpecificam.

Not. duplex terminus ad quem in motu, alter vltimatus, alter non vltimatus. Aduertendum ergo, vt diximus, quòd terminus duplex eſt. Alter vltimatus. Alter non vltimatus. Vltimatus is eſt, quem motus ſecundùm ſe attingere poſſet, niſi ab extrinſeco impediretur: vt mouetur lapis deorſum, vltimatus locus eſt cẽtrum, quàmuis impediatur ab alio loco. Similiter mouetur ad aerem violenter. Vltimatus terminus eſt, vltimum in quod naturaliter poteſt proijci, niſi vires, aut aliud impedirent. Non vltimatus verò eſt, quẽ attingit ob impedimentum aliquod, in quo aliàs non quieſceret; vt ſi lapis cadẽs ſiſtat in cathedra.

Poteſt etiam fieri, quòd aliquis ſit vltimatus terminus alicuius motus, non autem alterius: vt ſi aer perueniat ad ſuum locum, ſimiliter lapis. Iſti motus non habent eundem vltimatum terminum; nam aeri ſuus locus eſt vltimatus terminus, quia eſt motus naturalis: at lapidi non. Cum enim ſit motus violentus, vlterius poſſet procedere, & etiam inferius: quia, vt motus violentus eſt, incertum terminũ habet. Et vltimus terminus eſt, quem poteſt attingere de potentia naturali, nullo exiſtente impedimento. Ad examinãdum ergo vnitatem motus, terminus vltimatus eſt inſpiciendus.

Ad 4. Et per hoc ſoluitur argumentum quartum: cum enim lapis aſcendit vſque ad A, tunc

A, tunc non habet illum terminum vltimatum. Similiter cum naturaliter deſcendit, terminus vltimatus centrum eſt: quãuis etiam poſſemus dicere, quòd ille locus A, ratione duplex eſt; eſt enim ſurſum, & deorſum reſpectu diuerſorum.

4.Cõclu. Quarta concluſio, In locali motu medij vnitas formalis eſt attendenda. Dico formalem, vt ſi vnum eſt rectum, vel circulare, alterum ſimiliter ſit. Hæc eſt ex preſſa Ariſtotel. vt viſum eſt in textu.

Not. medij tantũ habetur rõ in motu locali. Sed aduerte, quòd medium non debet attendi, niſi in motu locali: quia quoties mutatur medium in motu locali, mutatur terminus vltimatus: & hoc eſt valde notandum. V.g. cum per rectum peruenitur ad A, & per circulum, A non eſt vtriuſque vltimatus terminus: nam circulus, vt circulus, non habet finiri in A, per ſe, cum terminum non habeat: & linea non habet ſecundùm ſe, in A, finiri, cum recta eſt: ſed vltimatè vltra circulum procedit. Quòd ergo in A, terminetur, hoc per accidens eſt: ob id ex medio ſumenda eſt vnitas. At in alteratione, cum ex albo proceditur, ſiuè per fuſcum, ſiuè per viride, per ſe tenditur in nigrum, ob id hi motus ſunt eiuſdẽ ſpeciei, & eſt Burlæi, & Alber. Saxo. & contra Albertum: & ſic ſoluitur argumentum ſextum. Nam quintum ex concluſione præcedenti ſolutum eſt. Terminus enim vltimatus lapidis nõ eſt aer, licèt in eo ſiſtat: ob id, & quando vſque ad aerem, & quando vſque ad ignem proijcitur, motus ſunt eiuſdẽ ſpeciei propter vnitatem termini vltimati.

Alb. tra. 3. cap. 8. Ad 5. & 6.

5.Cõclu. Quinta concluſio. Vnitas ſpecifica accidentalis motus, etiam à mobili ſumi debet, vt mobile eſt.

Not. duplicitet aliqua differunt inter ſe ſpecie. Aduerte itaq; dupliciter differre aliqua ſpecie. Vno modo ſpecie eſſentiali, cum ſecundùm ſubſtantiam duo differunt, vt homo, & leo. Altero modo ſpecie accidentali, cum ſecundum accidentia ſpecie differentia, differunt; vt homo albus, & homo niger. Has duas differentias in motu inuenimus. Motus enim duo ſpecie eſſentiali differunt. Cum in ratione motus differunt, puta, in terminis ad quos, vt motus ſurſum, & deorſum: accidentali verò differunt, cum per accidentia; quomodo violentum, & naturale faciunt motus ſpecie accidentali differre, non autem eſſentiali. Poſſunt enim duo motus vnius ſpeciei eſſe, alter naturalis, alter violentus. hæc enim accidentia ſunt motus, nõ differentiæ, ſicut album, & nigrum reſpectu hominis: & ad talem differentiam conducit mobile in ratione grauis, aut leuis.

Ad vltimum. Vnde ad vltimum argumentum dicitur, quòd motus aeris ad centrum, & motus lapidis eiuſdem ſpeciei ſunt eſſentialis: nam violentum, & naturale tantùm non mutant ſpeciem ſubſtantialem, cum terminus ad quem vnus eſt ſpecie. At ſpecie accidentali differũt, quia alterum mobile eſt graue, alterum leue, Ariſtoteles autem dum de vnitate ſpecifica loquitur, de ſpecie loquitur eſſentiali, ad quam vnitas termini ad quem eſt inſpicienda, vt dictum eſt.

An vnitas numeralis motus ſumatur ex tribus, videlicet ex vnitate numerica termini, mobilis, & temporis. Quæſtio III.

Difficultas eſt circa id, quòd Ariſtoteles docet ad vnitatem numeralem motus eſſe opus tribus, & vnitate numerica termini, & mobilis, & temporis: in quo occurrunt aliquot argumenta. Primum eſt. In textu enim 35. dicitur, ad vnum numero motum, terminum requiri vnum, & indiuiſibilem, id eſt, vnum numero. In textu autem 41. dicitur, ad continuitatem opus eſſe vnitate ſpecifica termini; hæc videntur pugnare cum tex. 40. vbi dicitur, motum vnum numero eſſe continuum, &ècontra. Eſt igitur argumentum. Idem eſt motus vnus numero, & continuus, ergo ſi ad continuationem terminus debet eſſe vnus ſpecie, pariter ad vnitatem numericam, vel ſi ad iſtam debet eſſe vnus numero, etiam erit ad continuationem. 1. Argu.

Secundũ Secundò. Cõtra id, quod dicit, ad vnitatem, & continuationem motus debere eſſe vnicũ mobile. In primis videtur contra ipm Ariſtot. tex. 23. dicit. n. quòd motus primæ chordæ, & vltimæ in vnico tẽpore eſt continuus, & tamen mobilia diuerſa ſunt, puta diuerſæ chordæ.

Præ-

Præterea. Ratione. Deſcendat canis à media regione aeris inceſſanter, & in media via moriatur: tunc motus hic continuus videtur: at mobilia ſpecie differunt. Nam canis viuus eſt animatus, mortuus verò inanimatus. Idem argumentum eſt de gutta aquæ cadente, quæ in medio fit grando, & lapis.

Tertium. Tertiò. Contra id, quod dicitur motus diuerſæ ſpeciei non poſſe continuari, uidetur falſum. Nam res diuerſæ ſpeciei cõtinuas experimur in multis: primò de virga vna, cuius medietas aruit, & vitam amiſit, reliqua manet viridis, & alterius ſpeciei, & tamen ibi eſt continuitas. Præterea, de homine morienti ſæpè, cuius pedes primò vita deſtituuntur, ac aliam formã habens ſubſtantialem, & tamen cum partibus animatis continui ſunt. Similiter de circulo, & circumferentia, & ſemicirculo, & chorda, quæ continua ſunt: curuum autem, & rectũ, necnon linea, & ſuperficies ſpecie differunt. Præterea, de lapide, qui aſcendit, & ſtatim deſcendit: vbi videtur eſſe continuatio aſcenſus, & deſcẽſus differẽtium ſpecie. Idem de pila, qua fit percuſſio, & repercuſſio.

Præterea Ponatur, quòd ſit ſpacium ab vna parte circumferentiæ terræ, vſque ad alteram per centrum, vt ſit velut quoddã foramen: tunc proijcietur lapis, ſine dubio deſcenderet ad centrum, & aſcenderet ex alia parte: tunc eſſet motus hic aſcenſus, & deſcenſus, & tamen continuus: res igitur ſpecie differentes continuari poſſunt.

Quartũ. Quartò, eſt argumentum. Motus accidens quoddam eſt: ſed accidentia vnitatẽ numericam habent à ſubiecto: ergo vnitas motus tantum à mobili ſumi debet, non à tempore, non à termino.

Quintũ. Quintò. Tempus vnicum eſt, & continuum, non interruptum noſtris actionibus: cum ſit in motu cœli, qui continuus eſt: non ergo oportet exprimere, ad vnitatem motus, opus eſſe vnitate temporis, cũ ſemper vnum ſit, nec plura eſſe poſſit.

1. fundamẽtum. Aliud eſt motus eſſe ſimul; aliud eſſe contiguos, & aliud continuos. Pro determinatione huius, ſit primum fundamentum. Aliud eſt, motus eſſe ſimul; aliud eſſe contiguos, vel conſequentes; aliud continuos. Vt duo motus ſimul dicantur, opus eſt, vt eadem prorſus temporis parte menſurentur, ſiuè ſint in diuerſis mobilibus, ſiuè in vno: vt ſi modò, quis deambulet, & modò quis caleſiat, ſiuè idem, ſiuè alius, motus hi ſimul eſſe dicuntur. Aliud ſimul.

Contigui verò dicuntur, qui ſunt in tẽpore continuo non interrupto aliqua quiete, tamen non vna parte menſurantur, ſed vna vnus, altera alter: & hoc, ſiuè in vno ſiuè in diuerſis mobilibus ſit: vt ſi deambulem modò, & poſteà ceſſante ambulatione, caleſiam, ita vt nullum ſit tempus medium, in quo non ambulem, aut caleſiã: tunc iſti motus contigui, ſeù conſequentes, ſeu deinceps dicuntur. Poteſt autem vnus plus temporis durare, quàm alius, cùm non eadem temporis parte menſurentur.

At continuus motus non eſt, niſi cum vnus eſt terminus ad quem numero, & vnicum tempus, & vnicum mobile, vt dictum eſt ſupra textum. 2. Fundamẽtum

Sit ſecundum fundamentum. Ad motus continuitatem, non opus eſſe vnitate motoris, niſi ex accidenti, cum motor, & mobile idem ſunt: nec opus eſt ipſius ſpatij continuitate. Aliquando enim motor, & mobile idem ſunt, ſicut cum aliquid ſe mouet: & tunc ... poteſt vnicum eſſe mobile, quia, & motor vnus ſit. Aliquando motor, & mobile diuerſa ſunt, ſicut in his, quæ ab alio mouentur: tunc autem dicimus, motus vnitatem non conſiſtere in vnitate motus. Poſſunt enim plures eſſe, & motum vnũ numerò: vt de motu grani lato ab vna formica, & poſteà inceſſanter ab altera: & de motu illius facis, quæ ab vno poſteà ab altero fertur, vt diximus. text. 40. Nota. no requiritur vnitas motoris neque ſpatij ad vnitatẽ motus numericã.

Ratio autem huius eſt, quia motus in mobili, vt mobile eſt, non in motore, ſubiectatur, ob id ſuam vnitatem numericã ab ipſo ſumit.

Diximus etiam vlterius: quòd non opus eſt motus vnitati, & continuitati ipſa medij cõtinuatione: vnde ſi lapis ab igne vſque in terrã caderet, profectò eſſet motus continuus: at elementa, per quæ tranſit, non ſunt ſibi continua.

Et huius ratio eſt: nam ad motum illa continuitas eſt neceſſaria, quæ ſufficit ad vnitatem loci. Diximus autem, quod poteſt eſſe, duas eſſe ſuperficies in ſe, & diſcontinuas, & in ratione loci eſſe vnum con-

continuum; vt ſi baculus ſit in aqua, & partim in aere, duo illa vnum ſunt in ratione loci, quia quamlibet locati partem ambiunt, nulla relicta, aut intercepta.

3. Fundamẽtum. Duplicìter aliqd eſt idem numero. Sit tertium ſundamentum. Eſſe vnum numero duplicìter contingit. Vno modo formaliter, & per identitatem: vt lignum hoc, & quælibet res ſingularis vna eſt numero. Altero modo extrinſecè, vt velut effectiuè, quia facit vnum numero, quomodo duæ partes eiuſdem continui dicuntur vnum numero: non quòd ſit vna altera, hoc enim eſſet, ſi eſſent vnum priori modo; ſed quia faciunt vnum numero.

Hæc duplex vnitas in motu attendenda eſt, & extrinſeca, & formalis: & hæc vnitas eſt in ipſo toto motu, aut in ſingulis partibus per ſe. Eſt etiam altera vnitas, ſecundùm quam duæ diſtinctæ partes vnũ numero dicuntur, quia vnicum continuum faciunt.

1. Cõclu. His igitur ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Ad vnitatem intrinſecam motus, & formalem, opus eſt vnitate mobilis numerica omnimoda, ita vt ſicut hęc albedo eſt in tali ſubiecto, quo mutato, & deſtructo, iam non eſt illa eadem albedo: ita hic motus, qui in hoc ſubiecto eſt, non poteſt eſſe in altero ſubiecto.

Probatio. Hæc concluſio nota eſt, quia cum motus ſit accidens ipſius compoſiti, hoc deſtructo, pariter deſtruitur motus.

2. Cõclu. Secunda concluſio. Ad vnitatem alterã motus, id eſt, vt dicatur vnus, quia vnum facit motum continuũ, non opus eſt omnimoda vnitate mobilis.

Declaro. Sicut duæ partes motus diuerſæ vnicum motum continuum faciunt, ita poteſt eſſe quòd mobile non ſit omnino idem, ſed aliter ſub vna parte motus, aliter ſub altera ſe habet.

Imprimis enim, vt vnus ſit motus, non debent eſſe diuerſa ſuppoſita mobilia, cũ diuerſis materijs, ſicut Petrus, & Paulus: impoſſibile enim eſt, quòd horum ſit vnus motus continuus. At cum nõ ſic ſunt diuerſa, quòd materia ſit eadem, vt cùm recedente forma Petri, ſuccedit forma cadaueris, profectò non video, cur non poſſit eſſe vnus motus continuus, ſi adſit vnitas temporis, & termini ad quem.

Nec talem diuerſitatem mobilis, vbi eſt materia vna, cenſuit Ariſtoteles, impedire continuationem. Solùm enim hoc conuincit; quòd illa pars motus præcedentis mobilis non eſt pars motus ſequentis, ſed diuerſa pars: tamen non ob id illæ duæ partes nõ erũt continuæ, cum ſint eiuſdẽ ſpeciei, & tempus vnum, & mobile ſecundùm vnam ſui partẽ, quòd ſatis eſt vnũ.

Multi tamen motum contiguum putant, vt eſt motus canis viui, & mortui, & guttæ cadentis, vt diximus in tertio argumento: & quàmuis hoc probabile ſit, mihi ſaltem probabilius videtur, illos motus continuari, propter vnicam eandem materiam, cui cum inhæreant accidentia iſta materialia, vt dicemus 1. de generatione, ſit, vt licèt denominatiuè compoſitum ſit quod mouetur, tamen dum manet eadem materia, licèt mutentur cõpoſita, nõ mutatur motus, ſed id quod à motu denominabatur.

Et videtur ratio huic fauere: nam cum in hac eadem materia illo inſtanti, quo canis corrumpitur, ſit verum dicere, nunc non eſt motus canis, & immediatè poſt hoc erit motus cadaueris, videtur, motus illos eſſe continuos, cum vnico termino communi copulentur. Adde, ꝙ in quocunque inſtanti, & in illo mutationis, eſt verum dicere, motus eſt: ergo motus illi continui ſunt: aliter enim in inſtanti non conceditur, motus eſt, niſi quia continuatiuum motus tunc eſt.

Ad ſingula tamen argumenta reſpondere oportet.

Ad primum. Circa illos textus Ariſtotelis dicimus, quòd in textu. 41. loquitur de continuatione facienda inter duos motus: & tunc dicit, vt duo motus cõtinuentur, debent habere terminos eiuſdem ſpeciei: imaginatur enim, ac ſi eſſent diuiſi, ſicut duæ aquæ. Ita duo motus, & hi continuãtur, cùm terminus à quo eſt eiuſdẽ ſpeciei cum termino ad quem alterius: ſic enim continuantur. At facta continuatione vnicus terminus numero manet: & ſic eſſe continuum, & vnum numero, idẽ eſt, & ad vtrumq; vnus debet eſſe terminus numero ad quem. Ad 1.

Ad ſecundũ reſpondetur, & primò ad illum locum Ariſtot. dico, non eſſe intelligendum de motu, qui in chorda eſt. nã vnius chordæ motus diſcontinuus eſt Ad 2.

ab alteɩo alterius, ſed de motu pulſautis: chorda enim, vt ſpatium conſideratur. Ad illud de cane, iam diximus in poſteriori concluſione.

Ad 3.

Ad tertium, ſunt Thomiſtæ, qui concedant, virgæ illius partes eſſe diſcõtinuas, tantùm eſſe contiguas; ſimiliter partes mortuas hominis cum partibus viuis nõ eſſe continuas.

Sed ego non poſſum hoc mihi perſuadere, cum manifeſtè contradicat ſenſui, imò & rationi: nam cum partes viuæ paulatim moriantur, concedere debẽt, quòd mortuæ iterum continuantur cum mortuis, & ſic ſunt innumeræ cõtinuationes, & diſcõtinuationes, quas ipſi poſſunt credere, ego non poſſum.

Not. valde de cõtinuitate eorũ quæ differũt ſpecie.

Vnde dico illas eſſe continuas, cum nõ differant ſpecie perfecta, ſed imperfecta: vna enim eſt velut alterius priuatio, & præceſſit cõtinuitas, & deinde ſunt continua continuatione materiæ, licèt non continuatione formæ. Quòd ſi [illegible], Ariſtoteles dixit, res diuerſarum ſpecierum non poſſe continuari, id intelligi ſic debet, ꝙ cum duæ res diuerſæ ſpecie fuerint, diſcretæ, & diſiunctæ, nequeunt continuari manentes ſub ſuis ſpeciebus.

No. optimũ ſenſum Ariſtote.

Sunt igitur omnia illa tria continua, partes nempè virgæ, & hominis, & linea recta cum circulari: ſed hoc nihil facit ad probãdum motum eſſe continuum alteri diuerſæ ſpeciei, cum perfecta ſpecie differant.

Ad illud de lapide dicimus, quòd cum lapis ſurſum proijcitur, & deſcendit, parum quieſcit in puncto deſcenſus. Similiter de motu percuſſionis, & ratione illius quietis tempus interrumpitur: & ita illi duo motus non ſunt continui, inter quos quies quantumvis minima interceſſit.

Ad illud de illo foramine, quidam nolunt concedere lapidem vltra centrũ tranſiturum, quia aſcenſus, & deſcenſus eſſent continui. Dico tamen, quòd dupliciter poteſt graue deſcendere. Vno modo naturaliter, cùm ſecundùm velocitatem ſuæ grauitatis deſcendit. Altero modo, violenter, cum impetus etiam ab extrinſeco imprimitur: vt cum proijcitur ab aliquo deorſum, vel cadit ex magna diſtantia, tunc enim aliquid violentiæ quodammodo acquirit, propter rationem quam alibi explicabimus.

Dico igitur, quòd cum naturali tãtùm impetu deſcendit, quieſcit in centro: at cũ violentè deſcendet, non dubium quin per aliquam diſtantiam vltra centrum mouebitur, & poſteà regreditur: & tũc tales motus, nempè deſcenſus vſque in centrum, & aſcenſus à centro, erunt continui, non tamen erunt diuerſę ſpeciei. Quia cum talis deſcenſus ſit violentus, debet ipſius terminus reputari non centrum, ſed locus, in quem ob impetum fertur.

Nec eſt vllum inconueniens, aſcẽſum, & deſcenſum aliquando continuari, non ſolùm in caſu allegato, ſed etiam in alijs. V.g. proijcitur ſurſum lapis, aut pila, & dum ſurſum aſcẽdit, antequàm quieſcat, ingens lapis deorſum cadens, ei obuiat, nec ſinit quieſcere, tunc videtur cõtinuus aſcenſus cum deſcenſu.

Verum eſt, quòd ſi ſubtiliter hoc ſecũdum exemplum conſideres, inuenies, ꝙ non eſt ibi continuatio vera: nam pila, cũ ei occurrit lapis, quieſcit in ipſo lapide parum, id eſt, non mouetur motu proprio, ſed motu per accidens, quatenus cum lapide ipſo defertur: & ſic non eſt deſcenſus per ſe ipſius pilæ. Deſcenſus autem, & aſcenſus per ſe eiuſdẽ continuari nequeũt, niſi vterque ſit aut violentus, aut vnus ꝑ ſe, alter per accidens. Poſſet etiam dici, illos motus facto foramine continuari materialiter, ſcilicet, ſecũdum entitatem motus: ſed non formaliter, vt motus ſunt, q̃a ſm̃ hanc rationem formalẽ, vnus eſt ſurſum, alter deorſum: & ita ratio eorũ formalis eſt diſcontinua, licèt materialis ratio motus, & entitatis ipſius ſit cõtinua. Nota.

Ad quartum reſpondetur, quòd non non hìc conſideramus vnitatem numeralem extrinſecam motus; hæc enim à ſubiecto eſt, ſecũdùm quam accidentia etiã genere diuerſa, ſi eidem inſint, vnum numero dicuntur: ſed conſideramus vnitatẽ intrinſecam ipſius indiuidualem: & hæc à tribus ſumitur, vt dictum eſt. Ad 4.

Ad quintum dicimus, quòd totũ tempus continuum eſt in ſe, tamen diſcontinuum vocamus, cùm quiete aliqua motus interruptus eſt. Cũ igitur duæ partes tẽporis ſumunt, in quibus eſt motus ita, vt inter illa ſit mediũ tp̃s, in quo q̃es fuit, illa plura tp̃a vocamus, & diſcõtinua, licèt in ipſo tp̃e ĩtrinſecè nõ ſit diſcõtinuatio. Ad 5.

Caput

Caput Quintum.

Amplius autem determinandum eſt. Tex. XLVI.

De contrarietate motuum.

POSTQVAM de vnitate motus diſſeruit, nunc
de eius contrarietate tra-
ctat, ac docet, qui motus
cui motui, & quæ muta-
tio cui mutationi, & quæ
quies cui qeti, & quæ quies cui motui op-
ponantur, & contraria ſint.

Quinque modi quibus poſſet imaginari motū eſſe cōtrariū motui.

A motus tamen contrarietate incipit,
quam diuiſiuo argumento colligendam
dicit. Facit ergo argumentum quinque
partibus conſtans. Si motus contrariatur
motui, tunc aut illi motus erunt contra-
rij, cuius terminus à quo vnius, eſt termi-
nus ad quem alterius: vt motus à ſanita-
te, & motus in ſanitatē. Aut ſecundò, quo-
1. rum termini à quibus ſunt contrarij, vt
2. motus à ſanitate, & motus ab ægritudi-
ne. Aut tertiò, quorum termini ad quos
3. ſunt contrarij, vt motus in ſanitatem, &
motus in ægritudinem. Aut quartò, quo-
4. rum terminus à quo vnius, eſt contrarius
termino ad quem alterius, vt motus à ſa-
nitate, & motus in ægritudinem. Aut tan
dem quintò, quorum termini à quibus, &
5. ad quos inuicem ſunt contrarij, vt motus
à ſanitate in ægritudinem, & motus ab
ægritudine in ſanitatem. Concludit, aut
vnum, aut plures ex his modis habere cō-
trarietatem: nō enim aliter termini ſecun
dùm contrarietatem diſponi poſſunt.

Eſt autem qui ex contrario ei. Tex. XLVII.

Excluditur quartus modus.

INcipit excludere aliquos mo-
dos ex dictis, in quibus nō eſt
motuum contrarietas. Et pri-
mò excludit quartum, nempè
cum terminus à quo, & terminus ad quē
ſunt contrarij. Et ratio eſt. Vnus, & idem
motus non poteſt ſibi eſſe contrarius: at
motus à contrario in cōtrarium vnus eſt,
putà, motus ab albo in nigrum; nō igitur
eſt ſibi contrarius. Declarat tamen, quòd
quàmuis vnus motus ſit à contrario in
contrarium, id eſt, re, ratione tamen diuer
ſitatem aliquam habet, prout ille motus
eſt acquiſitio termini ad quem, & deperdi
tio termini à quo: & eſt acceſſus ad vnū,
receſſus ab altero.

Neque qui eſt ex contrario. Tex. XLVIII.

EXcludit ſecundum modum, Excluditur 2. modus.
nempè cum termini à qui-
bus ſunt contrarij: & probat
tripliciter in terminis à qui-
bus non conſiſtere motuum contrarieta-
tem. Primò: quia poſſunt eſſe termini à 1. Ratio.
quibus diuerſi, & contrarij, & tamē vnus
terminus ad quem: & ita motus illi pro-
pter terminum ad quem vnū erunt eiuſ-
dem ſpeciei, & non cōtrarij: vt motus ab
albo in fuſcum, & à nigro in fuſcum.

At quia hoc argumentum nil conclu- Nota.
debat, quia poſteà text. 52. dicturus eſt, il-
los motus eſſe contrarios, & medium in-
duere rationem duorum, remittit ſe ad
dicenda: & iterum ſecundò probat alio ar
gumēto, quòd potius in terminis ad quos
contrarietas conſiſtat, quàm in terminis
à quibus.

Argumentum eſt. In his magis cōtra 2. Ratio.
rietas conſiſtit, quæ magis vigent, dū mo
tus fiunt, & ſunt: at dum motus ſunt, fi[t]
acceſſus ad terminos ad quos, & recedun[t]
termini à quibus: magis ergo eſt contra-
rietas in terminis ad quos: aliter enim mo
tus contrarij, dum magis tendunt, minus
eſſent contrarij.

Probat tertiò. Quia à quo ſumitur no- 3. Ratio.
men, & definitio, debet & ſumi ſpecies, &
contrarietas: id autē eſt terminus ad quē:
non ergo ex terminis à quibus contrarie-
tas prouenit.

Ex hoc colligit, duos modos cōtrarie- Qui motus ſint cōtrarij, nempè 3. & 5. modo.
tatem habere: Nempè, tertium, & quintū
ad terminos contrarios, & à terminis con
trarijs in terminos contrarios.

Repetit autem motum à contrario in Nota.
contrarium eſſe idem, & vnum re, ratione
verò diuerſum, vt dixit ſuperiùs, & nos
inferiùs examinabimus.

Quoniam autem differt mutatio. Tex. XLIX.

Modus tertius & quintus ad vnum modum reducuntur contrarietatis.

VUlt reducere ad vnum modũ illos duos, puta tertiũ ad quintum, & oſtendere, quòd motus illi ſunt cõtrarij, qui ſunt ex contrarijs in contrarios terminos.

Repetit autem differentiam motus, ac mutationis: quòd mutatio non à contrario in cõtrariũ procedit: motus verò id eſt.

Ex quo argumentum ſumitur. Omnis motus ad contrarium ex contrario procedit: ergo quæ ſunt ad terminos cõtrarios, verè ex contrarijs etiam procedent. In his ergo contrarietas eſt, qui à contrarijs in contrarios terminos tendunt: vt motus à ſanitate in ægritudinem, & ab ægritudine in ſanitatem contrarij ſunt.

Manifeſtum eſt autem & ex inductione. Tex. L.

Inductio per ſingula motuum genera.

INductione per ſingula motus genera diuerſorum motuum contrariorum exempla ponit. In alteratione enim corporali, ægrotare, & ſanari contrarij ſunt motus. In alteratione ſecundùm animam, diſcere, & ab alio decipi. Diſcere enim eſt acquirere ſcientiam ab alio, & huic opponitur decipi ab alio. Nam inuenire, quod eſt ſcire per ſe, opponitur errare per ſe, & à ſe. Similr̃ in motu locali, motus ſurſum motui deorſum contrarius eſt ſm̃ longitudinem: motus ad dextram, motui ad ſiniſtrã ſm̃ latitudinẽ: motus autè, motui retrò ſecundùm profunditatem. Secundùm enim cuiuslibet dimenſionis terminos ſumitur motus localis contrarietas. De motu augmentationis notũ etiam eſt.

Quæ autem eſt in contrarium ſolùm. Tex. LI.

De cõtrarietate mutationum.

OStendit modò contrarietatem in mutationibus. Mutatio enim non eſt à contrario in cõtrarium, ſed in contrarium ſolùm, qualis eſt mutatio accidentalis, vt ex non albo in album, vt in ſubiectum, vel non ſubiectum, cum non eſt cõtrarium, vt in mutatione ſubſtantiali.

Mutationum contrarietas ſumitur ſm̃ primũ modum.

In mutatione igitur contrarietas ſumitur ſecundùm primum modum dictum ſuperiùs, de quo nihil dixerat: putà eũ terminus à quo vnius, eſt terminus ad quem alterius: vt generatio, quæ eſt ad eſſe contraria eſt corruptioni, quæ eſt ab eſſe.

Non autem debet ſumi penes non eſſe, quia id negatio eſt, in qua contrarietas non conſiſtit, ſed penes eſſe, quatenus vna mutatio eſt acceſſus ad eſſe, altera receſſus ab eodem eſſe: vnde generatio ignis contraria eſt corruptioni ignis. Et contrarietas conſiſtit in hoc, quòd generatio acceſſus eſt ad ignem; ab eadem autem corruptio receſſus eſt.

Qui autem ad medium motus ſunt. Tex. LII.

De contrarietate motuum à terminis contrariis ad medium.

DE eo, quod ſuperius dixerat, nunc ſermonem facit, purà, cum à terminis cõtrarijs tenditur ad terminũ ad quẽ medium: ac docet illos motus eſſe cõtrarios, & mediũ tenere locum diuerſorũ contrariorũ, ſi ad diuerſa comparatur: vt fuſcũ reſpectu albi nigrũ eſt, ob id motus ab albo ī fuſcũ eſt denigratio: at reſpectu nigri album eſt, ob id motus à nigro in fuſcum dealbatio eſt. Sunt igitur motus contrarij etiam, qui ex contrarijs ad medium ſunt. Concludit motus eſſe contrarios, qui à terminis contrarijs in contrarios tendũt. Atque hæc de motuum contrarietate.

An ſint duo motus re, cùm aliquid ex contrario in contrarium mouetur. Quæſtio IIII.

1. Sñia D.Tho. Alberti, Auerr.

HAec quæſtio mouet circa text. 47. vbi motum à contrario in cõtrarium vnum re vocat, ratione tamen diuerſum. Quo autem pacto ſit hoc intelligendum, varia eſt opinio. Primò D. Thomæ, & Alberti, & Auerr. ſuper illum textum. Dicũt re eſſe plures motus à contrario in contrariũ, vt ab albo in nigrum: ſubiecto verò ſunt vnũ: alius enim eſt motus albi, alius motus nigri; atquia ſimul in eodem ſunt ſubiecto, vnus dicuntur.

Pro hac ſententia eſt validiſſimum argumen-

gumentum. Cum ex albo fit quid nigrũ, ibi eſt fluxus albedinis, qui motus eſt, & fluxus nigredinis, qui motus eſt. ſed albedo, & nigredo realiter diſtinguuntur; ergo ſunt etiam motus realiter diſtincti: nã quiſq; motus, & fluxus à ſuo termino, & forma non eſt realiter diſtinctus, vt dictum eſt.

Obiicit cõtra hãc ſenteñtia. Hæc ſententia non mihi admodum placet. Primò, quia Ariſtoteles vnicum remotum dicit, & vnius ſpeciei à contrario in contrarium; non igitur ſunt duo motus: eſſent enim ſpecie diſtincti. prætereà, quia cum quis ex nigro fit albus, ſi eſſent duo motus, tunc quiſq; ex contrario in contrariũ procederet: at non eſt niſi vnus qui ex contrario in contrarium procedat.

2. Sn̄a. Altera opinio eſt Pauli Veneti ſuper hũc textum. Diſtinguit enim, motum dupliciter ſumi: Vno modo, materialiter pro ipſa forma: Altero modo formaliter pro fluxu. Si priori modo conſideretur, tunc duos eſſe motus fatetur re, cum ſint duæ formæ cõtrariæ: at ſi poſteriori modo pro fluxu, tunc eſt vnicus motus.

1. Ratio. Probat ſuam ſententiam. Primò: Vbi eſt vnus terminus ad quem, ibi vnicus eſt motus: at cũ albedo depditur, & nigredo acquiritur, quod fit in motu ab albo in nigrum, vnus eſt terminus ad quem; vnus ergo eſt re motus. Minor patet. Nam deperditio albedinis in nigredinem terminatur, ſicut acquiſitio nigredinis.

2. Ratio. Secundò. Si illi duo motus eſſent, ſequeretur, quòd vnus motus haberet duos motus contrarios; quod falſum eſt. Sequela patet. Nã acquiſitio albedinis haberet pro contrario deperditionem albedinis, & acquiſitionem nigredinis ſi duo ſunt motus ex albo in nigrum.

3. Ratio. Tertiò, Sequeretur etiam, quòd vnum duobus motibus contrarijs moueretur, puta, deperditione albedinis, & acquiſitione nigredinis. Quod autem hi motus contrarij ſint, patet. Nam acquiſitio nigredinis terminatur in nigredinẽ: deperditio verò albedinis in albedinem: ſunt hi termini ad quos contrarij. ergo & ipſi motus. Cum autem hoc eſſe non poſſit, vnus erit motus ab albedine in nigredinẽ.

Reiicitur hæc ſecũda ſn̄ia. Hæc ſententia non omnino mihi placet. Nam cũ in motu ab albo in nigrum, ſit receſſus ipſius albedinis in ſe, & acquiſitio ipſius nigredinis, re vera, non poteſt intelligi, niſi quòd ſint duo fluxus; niſi voces fluxum vnum compoſitũ ex illis duobus: non enim accidit eſſe duo diſtincta, quorum vtrumq; mutetur in tempore; niſi duos fluxus in illis intelligas.

Tertia eſt quorundam opinio, qui dicunt in motu ab albo in nigrũ eſſe duas mutationes. 3. Sn̄a. Altera eſt termini à quo, ſecundùm quam ex albo fit non album: Altera eſt termini ad quem, ſecundùm quã ex non nigro fit nigrum: Altera eſt generatio, altera prior corruptio accidentalis. Motus ergo ex vtraq; mutatione conſtat: ſimiliter in alijs contrarijs: eſt ergo vnus motus à contrario in contrarium; duas verò habens mutationes.

Iſta ſententia non videtur admodum exacta. Reiicit 3. ſn̄a. Nam tunc motus eſſet vnum per accidens, nempè aggregatum ex duplici mutatione ſpecie diuerſa; quod re vera falſum eſt. Quicquid ergo dicatur, ſiue ſecundùm hanc, ſiue ſecundùm illam opinionem, videtur difficile ad ſuſtinendum. Dicam, quod mihi conformius veritati, & Ariſtoteli videtur.

Aduerte igitur primò, quòd terminus 4. Authoris ſn̄ia. à quo non eſt intrinſecus, nec de eſſentia motus, ſed ſolùm terminus ad quem. Cũ 1. fundamen. terminus à quo nõ ẽ intrinſecè de eſſẽtia motus, ſed tertius ad quem. enim motus non ſit aliud, quàm actus entis in potentia. i. proceſſus, & operatio aliqua tendens in actum perfectum, & conſummatũ: re vera, motus de ſe non dicit, niſi viam in terminũ ad quem; ipſe enim eſt, qui procedit: vnde motus ab albo in nigrum non eſt aliud, quàm nigredinis proceſſus, & via, quę quidem extrinſecè incipit initiatiuè ab albedine.

Vt qui tendit in diui Petri, verè non ha 1. exẽplũ. bet fluxum, & motũ, niſi in ſpacio, quod locum habet termini ad quem. Conſtat enim ſpaciũ ex multis terminis ad quos non vltimatis: at terminus à quo eſt extrinſecus, putà, locus, à quo incipit via; at ille locus non eſt via, nec viæ pars, nec de eſſentia viæ, niſi quatenus finita eſt.

Ita motus in nigrum non eſt aliud, q̃ 2. exẽplũ. via, & proceſſus in nigrum, qui proceſſus eſt realiter in nigredine; & extrinſecè incipit ab albedine: nõ q; talis terminus pars ſit ipſius motus, quàmuis ſine illo non fiat motus.

Et hæc eſt ratio, quare ſpecies, vnitas,

con-

3. Rō à poſterio-ri. contrarietas à termino ad quē ſumatur, tanquam ab eſſentiali motus.

4. Ariſt. teſtimonium. Et quod eſt valde notandum, Ariſtoteles primò dixit motus contrarios, quorum termini ad quos ſunt cōtrarij, intelligens, hoc eſſe intrinſecum motui, puta terminū ad quem. Poſteà dixit, cum non ſtet eſſe in contrarium, niſi à contrario, motus à contrarijs in cōtraria ſunt cōtrarij, quaſi id eſſet per accidens, & contra, & non ad naturam motus, vt motus eſt pertinens. & hæc doctrina eſt notanda.

2. fundamētū in motu à contrario in cōtrarium cū ſuſcipiūt intenſionē ſunt. 3. motus & duæ mutationes. Aduertendum ſecundò, quòd in motu à contrario in contrarium, cum extrema ſuſcipiunt intenſionem ſunt tres motus, & duę mutationes, & vnumquodq; ex his habet ſuos terminos diſtinctos. Prior mutatio eſt termini à quo, quæ corruptio ſecundùm quid eſt, vt in motu à nigro in album: mutatio eſt, ex nigro fit non nigrū. Altera mutatio eſt termini ad quem, quæ eſt generatio ſecundùm quid: putà ex nō albo fit album.

Motus autē hi ſunt. In termino à quo eſt motus remiſſionis, quatenus ex nigro fit minus nigrum, termini ſunt nigrum, & minus nigrum. In termino autem ad quem, poſtquàm iam producta eſt aliqua pars, eſt motus intenſionis à minus albo ad magis album.

Diſtinguuntur autem hi motus inter ſe, & mutationes inter ſe realiter, ſicut & ipſa contraria nigredo, & albedo; motus verò à mutationibus non niſi ratione.

Dr ab vno cōtrario in aliud. At motus tertius eſt ſimpliciter ab ipſo nigro in albū, quo motu ſubiectū ipſum mutari dr ab vno cōtrario ad aliud: Et hic differt à motu intēſionis rōne tantū: nam motus à nigro ī albū dicit ex ſe īcipere extrinſecè à nigro, & eſt totus proceſſus albedinis: at intēſio per ſe, incipit ſolùm ab aliquo gradu albedinis, & eſt via in perfectā albedinem. Nota igitur hos omnes motus, & mutationes, & ipſorum terminos diſtinctos.

1. Cōclō. His ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Motus ab albo in nigrum, & vniuerſaliter à contrario in contrarium vnus eſt, ſicut eſt vnus terminus ad quem.

Ratio. Hæc concluſio patet ex fundamento priori. Hìc enim non eſt motus, niſi via ipſius termini ad quem, incipiens à termino à quo, neceſſariò quidem, ſed extrinſecè. cū igitur vnus ſit terminus ad quem, vnus erit motus.

Secunda concluſio. Iſte motus, cum vnus ſit, ſecum fert mutationes duas, & termini à quo, & termini ad quem. 2. Cōclō.

Hæc concluſio eſt nota. nam in omni motu datur generatio vnius extremi, & corruptio alterius. Nota quòd motus eſſentialiter ſit hoc: eſt enim via in terminum ad quem, qui non eſt ſine hac mutatione. Ratio.

Nota tamen, quòd motus non diſtinguitur realiter à mutatione termini ad quē, vt diximus; diſtinguitur tamen à termino à quo, & ipſius mutatione. Nota.

Et per hoc ſoluitur argumentum pro ſancto Thoma, & alijs. Dicimus enim in motu ex contrario in contrarium eſſe duos fluxus, ſed ſolùm termini ad quem eſſe motum: termini verò à quo fluxus mutatio quædam eſt. Ad argu. D. Tho.

Tertia concluſio. Illa via termini ad quem, quæ motus dicitur, licèt re vnus ſit, at rationem diuerſam habet; eſt enim receſſus à termino à quo, acceſſus verò ad terminum ad quem: & ſic intelligendus eſt Ariſtoteles. 3. Cōclō.

Notandum verò, quòd latitudo termini ad quem ſecundùm intenſionem. l. extēſionem ſe habet, ſicut ſpacium in motu locali in hoc, quòd in illo eſt motus, non autem in termino à quo ſpacij. Nota

Ad argumenta Pauli reſpondetur. Licèt enim pro nobis ſit, tamen quia aliter intendit Paulus dicere, ſolui debent. Ad primum dico, quòd deperditio albedinis non eſt motus, ſed mutatio, cuius terminus vltimus eſt, non album: extrinſecè enim terminatur in nigrum; Ob id diſtinguitur à mutatione, quæ eſt acquiſitio nigredinis, quæ aliū terminum habet. Ad argumenta. 2. opinionis: ad primum.

Ad aliud, nos fatemur illos non eſſe motus, ſed mutationes. Ad 2m.

Ad tertium negamus acquiſitionem albedinis, & deperditionem nigredinis eſſe motus contrarios; & probatio eſt falſa. Nam deperditio nigredinis non terminatur in nigredinem, ſed in non nigredinē: non nigredo autem, & albedo non opponuntur: ob id nec illę mutationes, nec motus, quamuis motus eſſe fateamur, quod quidem non ita eſt. Ad tertium.

Sed poſſes replicare; Sumo intenſionē, & remiſ- Obiect.

& remiſſionẽ cum aliquid ex nigro fit album, tunc intenſio terminatur in album, remiſſio in nigrum; ergo ſimul ſunt contrarij motus.

Solutio.

Dico, quòd intenſio non in album, ſed in magis album terminatur; remiſſio verò non in nigrum, ſed in minus nigrum tendit. Minus autem nigrum, & magis album non ſunt ſimpliciter contraria, ſed minus nigrũ magis nigro, magis album minus albo opponuntur: ob id illi motus non ſunt contrarij, hi autem ſunt. Ex minus nigro in magis nigrum, & ex magis nigro in minus nigrum, nempè intenſio, & remiſſio eiuſdem formæ, & hi motus nunquam ſimul ſunt. Diuerſarum verò formarum non ſunt contrarij, imò ſimul ſunt, nec vnum abſq; altero fit.

Caput Sextum.

Quoniam autẽ motui. Tex. LIII.

De contrarietate quietum cũ motu.

POſtquàm dixit de contrarietate motuum, nunc de contrarietate quietis cum motu tractat. Primò tamen oſtendit, aliter motum motui, aliter quietem motui eſſe cõtrariam. Motus.n.motui eſt contrarius ſimpliciter .i.perfecta contrarietate: at quies opponitur motui priuatiuè; priuatio autem quodammodo contraria dici poteſt.

Aliter mot' motui, & aliter quies motui ẽ cõtraria.

Suppoſito tamen quietẽ motui eſſe cõtrariam, dicit, non quietem quamcunq; ſed quæ eſt eiuſdem generis opponi motui: vt quies in loco motui in loco, quies in qualitate motui in qualitate opponitur. ſimiliter in quantitate.

Quies motui cõtraria debet eẽ in eodẽ genere.

Hoc tamen eſt loqui in communi, & in vniuerſali: adhuc.n.reſtat examinandũ, quæ quies in loco cui motui in loco opponatur: an quies in termino à quo motui ab illo termino: an quies in termino ad quem. Idem eſt dubium in alijs motibus.

Nota qd ſit quieſcere in aliquo.

Et aduerte; ꝙ quieſcere in aliquo, eſt ab illo, vel ad aliud non moueri, ſed in eo ſtare: vt eſſe album, eſt quieſcere in albo. Idem eſt in alijs motuum generibus, & ſpeciebus.

Manifeſtum eſt igitur quòd quia in duobus. Tex. LIIII.

Duplex quies, & quæ cui motui ſit cõtraria.

OStenſurus, quæ quies motui opponatur, diſtinguit duos terminos in motu quolibet eſſe, ac conſequenter duas quietes. Eſt terminus à quo, & qes in termino à quo: eſt terminus ad quem, & quies in termino ad quem. Ex his duabus quietibus ea, quę eſt in termino à quo contrariatur ipſi motui: vt quieſcere ſub albo, opponitur motui ab albo in nigrũ; non autem quieſcere ſub nigro.

Quæ qes cui quieti ſit cõtraria.

Conſequenter, quietes ſub terminis à quibus motuum contrariorum, ſunt inuicem contrariæ; vt quies ſub albo, quæ opponitur motui ab albo in nigrum; & quies ſub nigro, quæ opponitur motui, à nigro in album. Quòd autem hæ quietes contrariæ ſint, probat: Quia inconueniens eſt, quòd motus ſint contrarij, & non quietes: Quaſi dicat; quæcunq; ſunt contraria contrarijs, ſibi inuicem ſunt contraria; ſed quietes terminorum à quibus, ſunt contrariæ motibus contrarijs: ergo & ipſæ ſunt contrariæ. Maxima eſt Topica illa maior. Vnde concludit; quòd quies in ſanitate opponitur quieti in ægritudine, & opponitur motui à ſanitate in ægritudinem.

Et autem, quæ eſt ex ægritudine in ſanitatem.

Quies cui motui non opponitur.

CVm dixiſſet quietem in ſanitate opponi motui à ſanitate in ægritudinem dicit modò non opponi motui ab ægritudine in ſanitatem; tunc enim eſſet iam quies in termino ad quem: eſt abſque ratione quietem in tali termino ad quem motui opponi, & probat.

1. Ratio Ariſtot.

Ratio autem eſt. Motus ex ſe tendit in quietem termini ad quem, in quo ſtat, & quieſcit res; vnde motus, quietatio quædam. i. via in quietem dici poteſt, quæ partim eſt cum ipſo motu. Nam quod mouetur, partim quieſcit ſub parte termini ad quem: & partim ad reliquas mouetur partes; ergo non eſt contrarius ipſi quieti: non.n. contrarium in ſuum

in ſuum contrarium tendit.

Dubiũ. Dices, Quamuis quies ſub termino ad quem motus, non ſit contraria motui, nõ ob id erit contraria quies ſub termino à quo illius motus: ſed quies in termino alterius motus.

Solutio. Hoc autem reijcit Ariſtotel. tanquàm manifeſtè falſum. Vnde concluditur, quietem ſub termino à quo eſſe motui contrariam.

2. Ratio. Et poſſumus nos aliam rationem huius manifeſtiorem dare; Quia illa quies motui opponitur, qui ponit potentiã ad illum motum, (eſt enim quies priuatio) ſed quies in termino à quo ponit potentiã ad motum (tunc enim nondum eſt motus factus.) cum autem eſt quies termini ad quem, iam amplius motus non eſt, cum ſit cõſummatus; illa ergo quies termini à quo motui opponitur. V. g. quòd quieſcit in albo eſt in potentia ad motum ab albo in nigrum, non autem quod quieſcit ſub nigro; Quod enim in actu eſt, non eſt in potentia ad actum illum.

Quibus autem non ſunt contraria. Tex. LV.

De cõtrarietate quietis cũ mutatione. INtendit modò docere, an mutationi quies opponatur. Ac primò repetit, quæ mutatio mutationi opponatur, cum inquit, Mutatio fit in his, quæ nõ habent contrarium. i. fit non inter cõtraria; tunc mutationum contrarietas eſt penes eundem terminum poſitiuum, quatenus vna eſt ab ipſo, altera eſt ad ipſum mutatio: non autem eſt, ſicut in ea mutatione, quæ eſt ab ente in ens. i. à contrario in contrarium, quæ motus eſt.

Quæ mutatio cui mutationi opponitur.

Nota in mutatione nõ eſt propriè quies. Oſtendit ſecundò, quòd in mutatione non eſt propriè quies, ſed immutatio quædam; vt eſſe ignem eſt immutatio quædam oppoſita mutationi ab igne in non ignem.

Quæ mutatio cui qeti opponatur. Oſtendit tertiò, quòd cum in mutatione detur vnum ſubiectum ſub vtroq; termino contradictorio, puta materia: extremum enim vnum non eſt ſimpliciter negatio, ſed priuatio ponens ſubiectum in potentia: tunc immutatio ſub termino à quo, opponetur mutationi, ſicut quies motui, vt eſſe non ignem opponitur mutationi à non igne in ignem, & eſſe ignẽ mutationi ab igne in non ignem. Idem in mutatione accidentis.

Quæ gentes mutationũ opponãtur. Pari ratione quietes terminorum à quibus, ſeù immutationes oppoſitæ ſunt, vt immutatio ſub ente immutationi ſub nõ ente: Idem in particularibus terminis.

Si verò non eſt aliquid id, quod non eſt.

Dubiũ. CVm dixiſſet, illud non eſſe, dicere ſubiectum aliquod, dubiũ ponit. Si illud eſſet pura negatio & nihil, tunc immutatio in ente cui immutationi opponeretur? nam non eſſet non entis, & nihil immutatio.

Nota. Hæc autem verba rationem indicant, propter quam nõ ens dicatur ſubiectum, quia nempè immutatio ſub ente non haberet contrarium. & ob hoc Ariſtot. non ſoluit dubium, quia ipſius ratio eſt ad inconueniens ducens.

Probat autem duo, quæ dixerat. Alterum eſt, quòd illa immutatio non ſit dicenda quies; ſi enim quies eſſet, tunc nõ omnis quies eſſet contraria motui; quod eſt contra communem ſententiam. Id. n. quieſcit, quod moueri aptum eſt. Aut ſequitur, quòd generatio eſſet motus; quod etiam falſum eſſe ſuperius dictum eſt. Verum eſt, ꝙ licèt quies non ſit, habet ſe tamen ſicut quies, quia vtraq; priuatio eſt; hæc motus, illa mutationis.

Alterum, quod dixit, eſt, quòd immutatio ſub termino à quo opponitur mutationi, & hoc dicit, puta, quies, ſeù immutatio, quæ eſt ſub ente opponitur mutationi ſub non ente, aut nulli, ſi non ens, nihil eſt: Opponitur prætereà corruptioni, quæ eſt ab ente; & non generationi. Rationẽ eandem dat, quia generatio tendit in ipſam immutationem ſub ente, corruptio verò recedit ab ipſa: ergo talis immutatio ſub ente corruptioni, quæ ab ente eſt, non autem generationi, contraria eſt: illa autem eſt terminus à quo corruptionis.

Dubitabit

Dubitabit autem aliquis. Tex. LVI

Alius modus cõtrarietatis i motibus & quietibus ſcilicet pênes violentũ, & naturale. Dubium Ariſt. in tex.

INtendit alium modum contrarietatis in motibus, & quietibus conſtituere, nempè ſecundum violentum, & naturale, ac ob id dubium quoddam proponit. Nempè, quare in motibus ſecundùm locum inuenitur quidam ſecundum naturam, quidam præter naturam, non autem alijs hoc motibus ineſſe uidetur. Quòd in motu locali id fit, notum: eſt: quòd verò non inſit alijs motibus, inductione manifeſtat diſcurrendo per contrarios motus, & mutationes cuiuſque generis, in quibus vterque motus contrarius ſecundùm naturam ineſſe videtur. Et litera ſatis eſt nota; ſunt enim exempla varia.

At ſi eſt, quod violenta fit. Tex. LVII.

Solutio Ariſtot.

DEterminat dubium, dicens; Quòd ſi præter naturam dicatur id, quod vi aliqua fit, puta, quod violentum dicitur: vtiq; accidit etiam omnibus alijs motibus, & mutationibus violentum eſſe, & naturale: & ſic quædam eſt corruptio violenta, quædam naturalis. Similiter in generatione, & in augmentatione, & diminutione: vt quæ augentur præter tempus, propter alimentũ delicatum, dicuntur augeri violentè; quæ verò ſecundùm tempus debitum, naturaliter.

Nota.

Notandum eſt autem, quod corruptio, ſeù mors, ſi ad materiam nudam referatur, naturalis dicitur: at ſi ad diſpoſitiones comparetur, quædam eſt naturalis, puta, quæ ex defectu diſpoſitionũ in ſe prouenit, vt eſt mors in ſenibus; quædam violenta, quę ab extrinſeco prouenit; vt interfectio: & hæc dicitur mors præter fatum.

In alteratione autem quo pacto. Tex. LVIII.

IDem eſſe in alterationibus docet, Eſt enim quædam violenta, quędam naturalis; vt ſanari in diebus iudicatorijs, & creticis, naturale eſt: at ſanari in diebus non iudicatorijs, violentum eſt. Vocat.n. dies iudicatorios, quibus morbus, & natura ſenſibiliter pugnat; non enim pugna continua eſt ſemper.

Concludit generationẽ contrariari corruptioni, & alteri generationi, quarũ vna eſt naturalis, altera violenta: ſimiliter de corruptione. Nec hoc eſt inconueniens; nam contrarietas ſecundùm violentũ, & naturale eſt, vt ſic, i. ſecundùm qualitatẽ: at ea contrarietas, quæ eſt inter generationem, & corruptionem, eſt ſecundùm ſpeciem & ſubſtantiam, quòd ſuprà declarauimus.

Omnino igitur contrarij motus. Tex. LIX.

COncludit ſic, motus, & quietes contrarietatem habere: eſt.n. contrarietas motuum ſecundùm ſpeciem, quæ eſt penes terminos ad quos: Cum tamen vterq; motus eſt naturalis, aut violentus, & tũc motus hi contrarij ſunt diuerſorum mobilium: vt motus ignis ſurſum, & terræ deorſum contrarij ſunt. Et alia contrarietas motuum ſecundùm violentum, & naturale; & ſic duo motus contrarij eiuſdem mobilis eſſe poſſunt, vt motus ignis ſurſum, & eiuſdẽ deorſum. Similiter lapidis.

Et quieres etiã ſimiliter. Tex. LX.

Quietes etiã cõtrarias eſſe ſm violentum, & naturale.

QVietes etiam cum motibus ſecundùm violentum, & natura le opponi docet. Cum enim quies naturalis eſt, & motus violentus eſt. cum verò quies violenta eſt, motus naturalis eſt; loquendo de locali motu: vt quies lapidis deorſum naturalis eſt, eius contrarius motus à deorſum in ſurſum violentus. Vlterius, quies lapidis in aerẽ violenta eſt, eius autèm contrarius motus in deorſum naturalis eſt. Similiter in alijs mobilibus.

Habet autem dubitationem. Tex. LXI.

1. Dubiũ an quies violenta generet.

DVbia aliquot proponit, quorũ primum eſt, An quies, quæ nõ ſemper eſt, qualis eſt violenta, generatur, & producatur: & quieſcere fit idem, quod ſtate. i. ſuppoſito

quòd quies in motu ſit ſtare, & ceſſare, vt verè eſt.

Qđ non ſ. ratio. Si igitur quies, quæ non ſemper eſt, generatur, quies violenta eius, quod violenter mouetur, generabitur: vt quies lapidis ſurſum. Sed ꝙ hoc fieri non poſſit, probat. Si enim illa quies producitur, tunc producitur illo motu violento, quia non eſt alia productio. Et hoc eſt, quod dicit, (quod ſurſum ferebatur violentia, ſtabat) i. ille motus ſurſum violentus tendebat in ſtatum, & quietem: ſed hoc videtur falſum; & probat duplici ratione.

Prior eſt: quod ſtat. i. quod ad quietem fertur, velocius fertur in fine motus, q̃ in principio, & medio: vt patet de his, quæ naturaliter mouentur in ſua loca, impetu maiori feruntur, cũ propiùs loca ſunt naturalia. at quod violentia fertur, remiſſius eſt in fine; ergo nõ propter quietẽ fertur: quies igitur violenta nõ producitur.

2. Ratio. Altera ratio eſt. Quia non dicitur propriè quieſcere, niſi quod eſt in ſuo loco naturali; nec ergo motus tendit in quietem, niſi is, quo in proprium locum fertur, aut proprio loco accedit.

Nota. Aliter ſe hẽt qes in motu naturali, & aliter i violẽto. Aduertendum verò, ꝙ aliter ſe habet quies in motu naturali, aliter in violento. In naturali eſt intenta ab ipſo mobili per ſe, & à virtute ipſius, quæ per ſe attingit illam quietem, ſicut calor calorem productum. At in violento non eſt intenta, nec per ſe prouenit ex aliqua virtute operante, ſed potius deficiente: eo. n. ꝙ impetus impreſſus violenter, finitur, fiet quies: impetus tamen, & virtus illa non per ſuam efficientiam, ſed per ſui deficientiam, quietem talem facit: in naturali verò per efficientiam. Et hoc eſt, quod hic docet: ꝙ quies violenta per accidẽs producatur: & argumentum eſt: quia in fine motus, cum quies eſt, deficit, & remittitur virtus, quæ illam productura erat: quod non eſſet, ſi motus ille ex ſe in quietem tenderet.

Habet autem dubitationem. Tex. LXII.

2. Dubiũ, an quies termini à quo ſit cõtraria motui. Alterum dubium proponit cõtra id, quod dictum eſt, quietẽ termini à quo motui ipſi eſſe contrariam. Si. n. hoc ita eſt, videtur duo contraria ſimul eſſe. Nam dum mouetur aliquid in terminum ad quem, manet aliquid in termino à quo, ſub quo quieſcit mobile. Non enim in inſtãti totus terminus à quo abijcitur; vt dum motus eſt in album, manet mobile ſub hoc. i. illo gradu nigredinis: ſunt igitur duo contraria ſimul.

Reſpondet, id non eſſe abſurdum, quòd contraria ſecundùm aliquid ſui ſimul maneant, vt quis ſub aliquo gradu nigredinis, & motus ad aliquem gradum albedinis: At duo motus contrarij ſecundùm nullum gradum ſimul eſſe poſſunt: non enim ſimul ab albo in nigrum, & à nigro in album vnum moueri poteſt. Ex quo ſequitur, quòd magis eſt contrarius motus motui, quàm quies motui: hæc enim aliquo modo ſimul eſſe poſſunt, illa verò nõnimè. Solutio dubii.

Et de motu quidem, & quiete. Tex. LXIII.

EPilogat, ſe iam de motuum vnitate, & contrarietate dixiſſe: ſimiliter etiam de quiete. Epilog. dictorũ.

Atq; in multis codicibus Græcis hic eſt finis libri, ob id reliqua ab Argilopiro, & Vatablo non vertuntur; leguntur tamen à Simplicio, quamuis ipſe iudicet non eſſe Ariſtot. At quandoquidem à Boetio tranſlata ſunt, non erit inconueniens ipſa exponere. Nota.

Dubitabit autem quis, & de ipſo ſtare. Tex. LXIIII.

OMnes ferè fatentur, Ariſtotelẽ hic iterum proponere dubiũ ſecundum, an quies producatur; & hæc fuit cauſa, vt exiſtimarentur, non eſſe hæc verba Ariſto. Sed pace dicam, mihi videntur iſta eſſe Ariſt. ſi non eſt alia cauſa, cur nõ ſint, niſi quia eſt repetitio eiuſdem. Conſtat. n. eſſe aliud dubium nouum, quod non fuit propoſitũ, Nempè, an motus violenti terminẽtur in quiete, ſicut motus naturales, ita vt etiam illis ſit oppoſita quies. i. finis ſit quies. Superius. n. dictum eſt non produci quietes violentas, in quo ſupponebatur ipſas eſſe: & ſic exponit Albertus, & benè reſpondet, eſſe tales quietes violentas. 3. Dubiũ an mot' violenti terminẽtur in qe te ſicut naturales.

Et probat

1. Ratio. Et probat dupliciter. Primò; quia motus violentus manet, & finitur, cum violentia finiatur: ergo ſequitur quies. Nam motus non eſt finis motus: aliter motus motu produceretur, ex quo ſequitur, ꝙ cum illa quies ſit, & non ſit facta .i. per ſe, vt ſupra dictum eſt, ꝙ aliquid erit quieſcens, & non eſt factum quieſcens; intellige per ſe.

2. Ratio. Secundò probat: Quot modis vnū contrarium, tot etiam alterum dicitur: ſed motus & ſecundùm naturam, & præter naturam eſt; ergo & quies oppoſita aliqua eſt ſecundùm naturam, aliqua præter naturam, & violenta.

Quoniam autem eſt quibuſdam motus. Tex. LXV.

4. Dubiū de pluribus motib. q videntur ſibi contrarii. Dubitat vltimò. Cum vnum videatur habere duos motus poſitos. v. g. motus ignis ſurſum habet motum terræ deorſum, & motum etiam ſui ſurſum, vter horum contrarius eſt? Reſpondet eſſe vtrumq; , ſed differenter; nam motus terræ contrarius eſt, ſed ſicut naturale naturali; nam vterq; motus naturalis eſt, q̄uis diuerſorum mobilium: at motus eiuſdē contrarius eſt, ſicut violentum naturali.

Quaſi dicat, poteſt vnus motus naturalis, habere duos contrarios, vnum naturalem pariter, ſed diuerſi mobilis, alterum violentum eiuſdem mobilis.

Idem fit in quietibus. Nam quies terræ naturalis in centro opponitur quieti naturali ignis in loco ſurſum, & quieti violentæ eiuſdem terræ in loco etiam ſurſum: Ex quo colligitur duplex modus contrarietatis in motibus, quietibus, vt dictum eſt.

Fortè autem quieti motus.

5. Dubiū iterū proponitur. Hæc verba vltima exiſtimo cū alijs eſſe omnino ſuperflua, ob id non eſſe Ariſt. Proponitur enim dubium tertium præcedens. Quòd ſi quies termini à quo motus, contraria eſt ipſi motui, tunc duo contraria ſimul erunt. Soluit eiuſdem verbis repetitis, & tandem epilogum eorum, quæ dicta ſunt, puta contrarietatis, & vnitatis motuum, & quietum facit. Summa breuis eorum omnium, quæ circa vnitatem, & contrarietatem motui in hoc lib. ſunt dicta. At vt magis in promptu habeantur, per aliquot concluſiones eadem repetemus.

Prima eſt. Motuum vnitas generica, & ſpecifica ab vnitate termini ad quem generica, aut ſpecifica conſideranda eſt. 1. Cōclō.

Secunda. Motus vnitas numerica, & continuatio ab vnitate numerica termini ad quem: ab vnitate etiam numerica mobilis per ſe; & à tempore non interrupto per aliquam quietem peti debet. 2. Cōclō.

Tertia. Motus contrarij ſecundùm ſpeciem ſunt, qui à terminis à quibus contrarijs ad terminos ad quos contrarios tendunt. 3. Cōclō.

Quarta. Quies ſub termino à quo contraria eſt motui ab eodem termino; duæ verò quietes ſub terminis à quibus motuum contrariorum contrariæ ſunt. 4. Cōclō.

Quinta. Duo motus contrarij diuerſorum mobilium poſſunt eſſe, quorū vterq; ſit naturalis, vt motus terræ deorſum, & ignis ſurſum; aut quorum vterque ſit violentus, vt motus terræ ſurſum, ignis deorſum. 5. Cōclō.

Sexta. Duo motus contrarij eiuſdem mobilis ſic ſe habent, vt ſi vnus naturalis eſt, alter violentus erit. 6. Cōclō.

Septima. Idem de quietibus inter ſe contrarijs: vtraq; enim poteſt eſſe naturalis diuerſorum mobilium, vt quies ignis, & terræ in locis proprijs: aut vtraq; violenta, vt è conuerſo terræ ſurſum, ignis deorſum: eiuſdem mobilis, vna eſt naturalis, altera non. 7. Cōclō.

Octaua. Si quies naturalis eſt, motus contrarius violentus eſt; ſi violenta, tunc motus naturalis. 8. Cōclō.

Nota. Notandum autem, ꝙ contrarietas ſecundùm violentum, & naturale eſt ſecundùm qualitates motus: altera verò eſt ſecundum motus naturam, quę in terminis conſiſtit. Hæc de libro quinto.

FINIS LIBRI QVINTI.

IN LIBRVM SEXTVM

PHYSICORVM.

Caput Primum.

Si autem eſt continuum, & tangens. Tex. I.

Intentio Ariſt. de diuiſione partium quãtitatiuarũ, & earũ ordine.

QVID in hoc libro Ariſtoteles intendat, non eſt difficile cõperire: tractat enim de diuiſione partium quantitatiuarũ motuũ, quas habẽt à ſpacio, & tempore, quibus fiunt. Similiter de ordine harum partium.

1. Cõclũ, celebris Ariſ. Nullũ continuũ cõponit ex indiuiſibilibus.

Præmittit autem ante omnia cõcluſionem hanc. Nullum continuum ex indiuiſibilibus compoſitum eſſe, ſed ex continuis, & iterum diuiſibilibus.

Suppoſitum.

Hanc autẽ multipliciter probat, ſuppoſitis definitionibus traditis in libro quinto, continui, contigui, & conſequenter. Sunt enim continua, cuius vltima ſunt vnum. Contigua, quorum vltima ſunt ſimul. Conſequentia, inter quæ nihil mediat eiuſdem generis.

2. Ratio Ariſt.

Ex definitione igitur continui, & contigui, probat continuũ non componi ex indiuiſibilibus, ſic. Si ex his cõponeretur cõtinuũ, tunc indiuiſibile eſſet continuũ cũ altero indiuiſibili, vel contiguum: ſed nõ poteſt id eſſe. Probatur; Nã non habet vltimũ, quod indiuiſibile eſt: quod.n. habet vltimum, habet partẽ, quæ non ſit vltima: nam relatiuũ eſt vltimum: quod igitur indiuiſibile eſt in ſe, non habet vltimũ: non ergo alteri continuum eſt, aut contiguũ.

Nota.

Nota, ꝙ iſta ratio principaliter adducta eſt ad probandum indiuiſibile non eſſe cõtinuum indiuiſibili. At quia probatio, nempè non habere vltimum, etiam probat, non eſſe contiguum, ob id ſimul eſt vtrunque probatum: ſed non ex directa intentione.

Vnde etiam, quod dicitur de puncto reſpectu lineæ, idem dici de linea reſpectu ſuperficiei, & de hac reſpectu corporis.

Amplius neceſſe eſt, aut continua. Tex. II.

2. Ratio.

ALteram facit rationem ad eandem cõcluſionem probandã. Si continuum ex indiuiſibilibus componitur, aut illa ſunt inter ſe continua, aut contigua, aut conſequentia; ſed nihil ex his poteſt eſſe. Primum, nõ poſſunt eſſe continua, vt in præcedenti ratione probatum eſt. Quòd autẽ contigua, & ſe tangentia non ſint, probatur. Omne, quod tangit alterum, aut tangit; vt totũ totũ, aut vt pars totũ, aut vt pars partem: ſed nullo ex his modis punctũ punctũ, aut indiuiſibile indiuiſibile poteſt tangere, ita, vt continuum faciat.

Tamen illa maior eſt explicanda: tunc totũ totum tangit, cum vnum ſecundùm ſuas omnes partes ſimul eſt cum altero: quod non poteſt eſſe, niſi penetretur cum ipſo: Cum verò non ſecundùm omnes ſui partes, ſed ſecundùm aliquas, tunc ſe tangũt, vt pars partẽ: Cùm verò aliqua vnius pars omnes alterius partes tãgit, & cũ eis penetratur, eſt ſicut pars totum. Modò eſt argumentum. Cum punctum non habeat partes, magis inerit illi tactus, quo totum tangit totum: ſi ergo punctũ tangit punctum, vt totum totum, non poteſt continuum ex illis componi: nam continuum habet partem extra partem ſitu, & loco diſtantem: at cum totum totum tangit, nõ eſt ſitus, nec locus diuerſus.

Indiuiſibile additũ indiuiſibili non efficit maius.

Et nota hãc eſſe validiſſimam rationẽ, quia probatur, indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere ipſum maius, nec continuum.

Tertiam partem argumenti probat, ꝙ non ſe habeant conſequenter; Quia cum duo

duo indiuiſibilia non ſint contigua, vt probatum eſt, erit medium, & ita non erunt conſequentia.

Dubium. Dices, non ſat eſt, eſſe medium, niſi ſit eiuſdem generis.

Solutio. Reſpondeo, quòd benè procedit Ariſtoteles. Nam ſi inter duo indiuiſibilia dāta mediat continuum, vt inter duo puncta, linea; cum in quolibet continuo ſit indiuiſibile, vt in qualibet linea punctum, erit profectò medium eiuſdem generis. Vndè non eſt accipere in linea aliqua duo puncta ita coniuncta, quin aliud ſit intermedium, cùm inter quælibet puncta mediet linea, in qua adhuc ſunt puncta.

Amplius autem diuideretur. Tex. III.

3. Rō ex diuiſione continui. Tertiam ponit rationem. Si continuum ex indiuiſibilibus eſſet compoſitum, vtique in ipſa diuideretur. Nam res diuiditur in ea, ex quibus compoſita eſt. Si ergo continuum diuiditur in indiuiſibilia, iam non diuiditur in ſemper diuiſibilia. Hæc autem eſt cōtinui definitio, puta, ꝙ in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

Quod inter indiuiſibilia mediet cōtinuū. Statim interponit verba, quibus probat inter indiuiſibilia mediare continuū, vt inter puncta lineā: vt exponit S. Thomas: & probatio eſt. Cum inter indiuiſibilia mediet aliquid, vel illud eſt diuiſibile, vel non. Si non, erit indiuiſibile, & ita erunt duo indiuiſibilia mediata. Si diuiſibile. Vel in ſemper diuiſibilia, vel non. Si non, perueniretur ad indiuiſibilia, contra dictam definitionē: & prætereà quia tunc indiuiſibilia ſimul erunt. Si verò in ſemper diuiſibilia diuiſibile eſt, erit contiguū. Vnde inter duo indiuiſibilia, continuum eſt medium. Quòd autem continuum ſit diuiſibile ſemper in diuiſibilia, probat. Quia ſi in diuiſibilia non diuideretur ex indiuiſibilibus conſtaret: & ita indiuiſibile tangeret indiuiſibile, quod eſt contra id, quod iam probatum eſt.

Eiuſdem autem rationis eſt. Tex. IIII.

Quod dixit de magnitudine, nēdè non componi ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, idē de tēpore, & de motu dicēdum, cenſet. Sunt enim omnia hæc eiuſdem rationis quantum ad hoc: vel enim omnia conſtāt ex indiuiſibilibus, vel nullum ipſorum: non enim ſtat vnum conſtare, & non aliud. Quòd ſit eadem rō de tēpore, & motu, quæ de magnitudine.

Manifeſtum eſt autem ex his. Tex. V.

Motum diuiſibilē, ſicut magnitudinem, nunc probat, & eſſe eiuſdem rationis: poſteà de tēpore probabit. Cum enim motus magnitudini, & ſpacio correſpondeat, pars motus parti ſpacij correſpondebit, & æquabitur: ſi ergo magnitudo A, B, C, componitur ex indiuiſibilibus, puta, A, & B, & C, re vera, motus D, E, F, quo mobile P, mouetur, conſtabit ex indiuiſibilibus, puta, D, & E, & F. ita vt ſingula ſingulis magnitudinis indiuiſibilibus æquentur, & reſpondeant, puta D, ipſi A. E, ipſi B. F, ipſi C. eadem igitur eſt ratio magnitudinis, & motus ſimul.

Si igitur præſente motu. Tex. VI.

4. Rō ex motu. Quartam rationē intendit conficere ad eandem concluſionē ſuperius propoſitam, quæ ſumitur ex motu, ad quam ſuppoſuit, fundamentum vnum in textibus duobus præcedentibus. Nempè, ſi magnitudo ex indiuiſibilibus componeretur, etiam motus componeretur; quod falſum probabit. Suppoſitio. 1.

Suppoſitio. 2. Supponit tamen primò alterum fundamentum: Nempè, cum motus eſt, tunc rem moueri: & cum res mouetur, motum eſſe: & ſi motus ex indiuiſibilibus eſt, etiā ipſum moueri. Ex priori autem fundamētо concludit; Cum aliquid mouetur per illam

illam magnitudinem. A B C. motu. D E F. tunc per ſingulas partes illius magnitudinis mouebitur ſingulis partibus motus, vt per A, motu D, per B, motu E, per C, motu F. Nam ſicut motus totus toti ſpacio reſpondet, ita partes motus partibus ſpacij reſpondebunt: & vt quod mouetur per totum ſpacium toto moto mouetur, ita per partem ſpacij parte motus mouebitur: quod probat eſſe non poſſe.

Si igitur neceſſariò eſt id, quod mouetur. Tex. VII.

QVòd per ſingulas magnitudinis partes indiuiſibiles motus fieri non poſſit, probat. Id, qđ mouetur, dum mouetur, nondum peruenit ad id, quo mouet̃. & prius eſt moueri, quàm motum eſſe: Sed quod indiuiſibile eſt, non habet quò motus eſt, & vnde motus eſt: igitur quod per indiuiſibile mouetur, ſimul mouetur, & motũ eſt; ſimul eſt in eo, quò mouetur, & vnde mouetur: hoc autem impoſſibile eſt: ergo impoſſibile etiam eſt in partibus illis ſpacij aliquo modo motum eſſe.

Excludit rãſio nẽ quandam. Quòd ſi dicas, qđ per indiuiſibile mouetur, non ſimul eſt, vnde eſt motus, & quò motus tendit: ex hoc iam ſequitur profectò, ipſum eſſe diuiſibile: oportet enim in ipſo dare medium, in quo ſit verum dicere, quòd nec quieſcit. hoc enim eſt ſub termino à quo, nec motũ eſt: hoc enim eſt, ſub termino ad quem, ſed mouetur: hæc autem repugnant indiuiſibili; impoſſibile eſt ergo in partibus illis ſpacij datis motum fieri, aut rem moueri: & tamen poſitum eſt in illis partibus motum eſſe: contingit ergo motum eſſe, & rem non moueri contra ſuppoſitionem.

Si verò per totum A B C. Tex. VIII.

Excludit alterã reſponſionem, inferẽs plura inconuenientia. EXcludit, quod poſſet reſponderi, nempè, quòd mobile moueatur per totam magnitudinẽ A B C. non tamen per ſingulas eius partes. hoc impugnat inferens multa inconuenientia.

1. Inconueniens. Primum eſt. Si non eſt motus in ſingulis partibus, putà in A, nec in B, nec in C, tunc motus ex nõ motibus componetur.

2. Inconueniens. Quòd ſi hoc ita ſit, infertur primũ inconueniens, quòd aliquid motum eſt, qđ nunquam motum fuit. Si enim per totã ſimul magnitudinem motus eſt, in fine magnitudinis res eſt mota: & tamen ſi in illa parte præceſſit motus, eſt mota nullo præcedente motu: quod impoſſibile eſt. Similiter tranſiuit ſpacium nunquam tranſiens: & erit tranſiuiſſe, non præcedente tranſitu.

Si igitur neceſſe eſt, omne aut quieſcere. Tex. IX.

3. Inconueniens. INfert tertium inconueniens. Si enim in ſingulis partibus non mouetur, quieſcit: nam mobile, cùm non mouetur, quieſcit: quòd ſi in omnibus quieſcit partibus, tunc dabitur, quòd idẽ ſimul quieſcat, & continuò moueatur: nam per totã illam magnitudinem mouebatur ſimul, & quieſcebat.

Obiectio. & Solutio. Dices, Quieſcebat ſecũdum partes, mouebatur ſecundùm totum. Hoc reijcit: nã partes omnes totum ſunt: ſi igitur ſecundùm omnes partes quieſcit, ſecundùm totum quieſcit.

4. Inconueniẽs. Vltimum infert inconueniens. Vel in illo indiuiſibili, in quo quieſcit, eſt motus, vel non. Si non, motus ex non motibus eſt. Si verò eſt motus, eſt abſurdum contra fundamentum, nempè, motu præſente, res quieſcit, & non mouetur.

Perinde autem neceſſe eſt. Tex. X.

5. Ratio Ariſt. ex tẽpore. ARgumentum aliud à tempore ſumit. Nempè, ꝙ ſi ex indiuiſibilibus magnitudo conſtat, pariter, & tempus: at cũ tempus non conſtet, nec magnitudo. Priùs tamen aſſumit, quòd concertantur in diuiſibilitate, & indiuiſibilitate tempus, & magnitudo, ita, vt ſi vnum ex indiuiſibilibus, & alterum. Si verò nõ, nec alterum componatur.

Si tẽpus diuiſibile ſit, & magni- Probat primùm, quòd ſi vnum ſit diuiſibile, ſit & alterum. Demus magnitudinem ex diuiſibilibus: ſi mobile vnum æquè velox tranſit tanto tempore illam, ipſius

tudo, & contra & alterum ex altero ſequitur. ſius medietatem in medio tranſiuit tempore: ergo ſi magnitudo diuiſibilis eſt, etiam erit tempus. Econtrà, ſi in tanto tempore illud mobile tranſit magnitudinem, in medio tranſibit medietatẽ: ergo ex temporis diuiſibilitate colligitur diuiſibilitas magnitudinis in infinitum, id eſt, in partes diuiſibiles.

Caput ſecundum.

Quoniam autem omnis magnitudo. Tex. XI.

INTENDIT iterum oſtendere, ſi magnitudo in magnitudines ſemper diuiſibilis eſt, nec ex indiuiſibilibus componitur, vt probatum eſt ex eius continuatione, quòd tempus pariter nec ex indiuiſibilibus componitur, ſed in partes iterum diuiſibiles diuidatur. Eſt autẽ probatio notanda.

1. Fundamentum Ariſt. ſeù ſuppoſitio tripartita. De velocitate, & tarditate mobilis. Supponit tamẽ duo, quorum primum eſt, quod ſequitur ex diuiſione magnitudinis data, puta, velocius mobile in tempore æquali tranſire maius ſpacium, & in minori aliquando maius, aliquãdo æquale, quàm tardius mobile.

1. partis probatio. Has tres partes ordine probat. Primò, quòd in æquali tempore velocius mobile tranſeat maius ſpaciũ, quàm tardius. Sit mobile. A, velocius. ſit mobile tardius B. ſit ſpacium, per quod motus eſt. C D. Tunc eſt argumentum. Velocius mobile citius peruenit ad terminũ motus, quàm tardius: ergo in eo tempore, quo, A, velocius eſt in D, ipſum. B, quia tardius eſt, non dum peruenit ad D, ſed eſt citra ipſum, quod eſt minus ſpacium: ergo in eodem tempore velocius trãſit maius quàm tardius.

At verò, & in minori plus. Tex. XII.

2. Partis probatio. ALteram probat partem, quòd in minori tempore plus ſpacij tranſit velocius, quàm tardius. Probatio eſt. Signetur ex probatione præcedenti illud punctum, in quo B, tardius fuit, quando A, velocius fuit in D, ſit, E, diſtans per aliquod ſpatiũ à D: cum enim B, fuit in E, tunc A, fuit in D, in eodem tẽpore. F G. Sed inter hos duos terminos eſt ſpacium medium, nempè vltra terminum tardioris, in quo fuit ipſum A, qui terminus ſit. H. hoc ſpaciũ erit maius, quàm ſpacium tardioris, cùm ſit aliquid plus, erit etiam minus ſpacio priori velocioris, cum ſit aliquid minus: tempus ergo erit etiam minus, quàm præcedens: quòd erat æquale cũ tempore tardioris. ergo in minori tempore, quod ſit C H, velocius tranſit plus ſpacij, quàm tardius.

Manifeſtum autem eſt. Tex. XIII.

3. Partis probatio. PRobat tertiam fundamẽti partem, nẽpè, quòd velocius mobile in minori tempore tranſit æquale ſpacium, quod tardius mobile in maiori tempore tranſit. Supponit duo. Alterum, quod iam probatum eſt, quòd in minori tempore tranſit velocius maius, quàm tardius: Alterum, quòd idem mobile ſecũdum ſe, id eſt, nulla facta ad alterum comparatione, ſed ipſum ſolùm, ſiuè ſit tardum, ſiuè ſit velox in tanto tempore tranſit tãtum ſpacium, in maiori maius, quàm in minori: & in minori minus ſpacium, quàm in maiori: & deducit hoc ad exemplum.

Nota. Vbi aduertendum, quòd ex ſuperiori fundamento datur ſpacium maius, quod velocius tranſit, dum tardius trãſit ſuum ſpacium minus in tempore æquali. Vlterius in ſecunda parte fundamenti datur maius ſpacium, quod velocius tranſit in minori tempore, quàm ſit illud ſpacium tardioris.

Spacium hoc velocioris vocatur L M. ſpacium minus tardioris. L O. tempus velocioris E, R, tempus tardioris, quod maius eſt, Q Y.

1. Ratio Ariſt. Dicit igitur, quòd velocius moueatur per L M, & L O. clarum eſt, quòd cum L M, ſit maius quàm L O, tempus, quod velocius cõſumit in L M, erit maius, quàm quod conſumit in L O: quod tempus dicatur Q S. Ex his argumentatur, Si tem-

pus,

pus, Q, R. quod velocius conſumebat in magnitudine, L M. eſt minus, quàm tempus, Q, Y. quod tardius conſumebat in magnitudine minori, L O, & tempus Q, S, quod velocius conſumit in eadē L, O, eſt adhuc minus, quàm, quod conſumebat in L, M. profectò tempus Q S minus multò erit, quàm Q Y, tempus tardioris in eadem magnitudine: eſt enim tempus hoc minori minus. Hæc eſt litera Ariſtot.

Senſus rationis Ariſt.

Sed ſenſus clarius hic eſt ex ſecūda parte fundamenti. Velocius tranſit maius ſpacium in minori tempore, quàm tardius: ergo idem velocius tranſibit æquale adhuc in minori tempore: æquale enim eſt minus reſpectu illius, quod velocius tranſibat. Accipe exemplum, Si media hora velocius mouetur per leucam integram, & tardius in maiori tempore, puta hora, mouetur per minus, puta, per tres partes ipſius; velocius in multo minori mouebitur per illas partes tres: nam ſi leucam per ambulabat in media hora, quæ minor erat tempore tardioris, tres partes ſolùm in minori, quàm media hora perambulabit: ergo æquale ſpacium percurrit velocius in minori tempore, quàm tardius.

Amplius autem ſi omne. Tex. XIIII.

Altera ratio ad idem.

IDem alio argumento probat. Velocius tranſeat æquale ſpacium cum tardiori: peto, vel in eodem tempore, vel in maiori, vel in minori. Si in eodem: erit æquè velox, & non velocius iam. Si in maiori, erit tardius: debet ergo in minori, vt dictum eſt.

Quoniam autem omnis quidem. Tex. XV.

2. Fundamētum Ariſt. velocius, & tardius in tēpore accidere.

PRopoſito priori fundamento, alterum conſtituit, nempè velocius, & tardius in tempore accidere: nō enim conſtat abſque tempore.

Hoc ideò ad probationem ſupponit, quia per velocius, & tardius temporis diuiſionem oſtenſurus eſt.

Probat autem fundamentum in tertia figura. Omne, quod mouetur, in tempore mouetur: omne, quod mouetur tardius, & velocius mouetur: tardius ergo, & velocius in tempore ſunt, & per tempus menſurantur.

Ex his fundamentis infert, tempus continuū eſſe, id eſt, in diuiſibilia ſemper diuiſibile, vt ipſe explicat: quò autem modo ſequatur ex præcedentibus, ipſe deducit in textu ſequenti.

Quoniam enim oſtenſum eſt. Tex. XVI.

Concludit Ariſ. quòd ſi tempus eſt ſemper diuiſibile, et magnitudo.

ARgumentatur igitur ex tertia fundamenti prioris parte, nempè, quòd velocius in minori tempore tranſit æquale ſpacium. Sit ergo A, mobile velocius, ſit B tardius: ſit ſpacium, C D, & tempus, F G.

1. Rō.

His ſuppoſitis, ſi B, mouetur per C D, in tempore F G, tunc A, cum ſit velocius mouebitur per eandem magnitudinē in minori tempore, quia velocius tranſit æquale in minori tempore. Vlterius in illo minori tempore, quod ſit F H. tardius mouebitur per minus ſpacium, quàm C D, & ita diuiditur magnitudo, & ſit illa C K. Iterū idem velocius mouebitur per hanc in minori tempore: & ita diuidetur tempus: vnde per idē velocius, & tardius diuidetur vtrumque, magnitudo, & tēpus: quoties ſumimus tardius, vt in argumento patet, diuidimus magnitudinem: quoties verò ſumimus velocius, diuidit ipſ.

Vnde concludit, quòd cùm ſit iſta conuerſio ſemper à tardiori ad velocius, ſemper erit diuiſio tēporis, nec ad indiuiſibile peruenietur: Similiter in magnitudine: nam ſi ad magnitudinem indiuiſibilem, & tempus perueniretur, tunc inter velocius, & tardius non eſſet differentia: imò non eſſet velox, aut tardum.

Hoc ergo eſt argumentum, quod tandem colligit Ariſtoteles, quamuis argumentum procedat, ſuppoſita magnitudinis diuiſione ad tempus, & ſuppoſita poſt eā diuiſione temporis ad diuiſionem magnitudinis: at vtrunque debet admitti, & probari p velocioris, & tardioris naturas.

Simi-

Similiter autem manifeſtum eſt. Tex. XVII.

Idē alia rōne probat.

IN primis verbis textus colligit partem concluſionis illatæ ex argumēto, vt expoſitū ē: poſteà tertium argumētum ponit ad idem probandum, nempè, ꝙ ſi magnitudo eſt continua, etiam erit tempus. Argumentum eſt: quia ita conſuetū eſt dici apud eos, qui de hoc tractant: & rationem ipſorum ponit: quia eadem eſt vtriuſque diuiſio, intellige proportionaliter: vt ſi tantam magnitudinem tanto pertranſit tpe, & dimidiam in dimidia tpis, & tertiam in tertia, & quartam in quarta parte: eſt igitur æqua vtriuſque diuiſio.

Et ſi alterum infinitum. Tex. XVIII.

Altera cōcluſio ſi magnitudo finita, vel infinita, eſt pariter & tēpus & cō ſimili modo. Duplex infinitū actu, & potentia ſcilicet diuiſione.

COnſtituit alteram concluſionē de tempore, & magnitudine, puta, ſi magnitudo finita eſt, vel infinita, pariter etiam tempus: & eò modo, quo finita, vel infinita eſt, etiam & tempus. Diſtinguit autem duplicem modum infiniti. Eſt infinitum actu, quod vocat infinitum ex terminis: eſt infinitum potentia, quod vocat diuiſione: & hæc ex ſuperius dictis patēt. Vult ergo, quòd ſi magnitudo, & ſpacium eſt infinitum actu, ſimiliter, & tempus infinitum actu: ſi verò potētia, etiam tempus potentia; & diuiſione erit infinitum: quod ſi vtroque modo, & actu, & diuiſione, ſimiliter etiam tempus.

Quapropter & Zenonis ratio. Tex. XIX.

Soluitur arg. zenonis quo contendebat nihil moueri.

EX hac diſtinctione ſoluit argumentum quoddam Zenonis, quo cōtēdebat, nihil moueri. Argumentum erat. In quolibet ſpacio ſunt infinita puncta, & partes: ſed infinita non poſſunt tranſiri: ergo nullum ſpacium tranſitur. Minor probatur. Quia infinitum non pertranſitur, niſi tēpore infinito: at quodlibet tempus finitū eſt: nō ergo in aliquo tempore contingit moueri p aliq̄ magnitudinem.

Hæc eſt ratio Zenonis, quam reprehendit Ariſtoteles tanquam æquiuocam: nam ſumit magnitudinem infinitam in potentia, tempus verò infinitū actu, cum tamen non ita ſumere oporteat, ſed pari ratione vtrumq;: & tunc verum eſt, quòd ſi magnitudo eſt potentia infinita, ſimiliter, & tempus: vnde vtrumq; infinitum eſt, potentia tamen. Nec eſt inconueniens, magnitudinem potentia infinitam tempore actu finito tranſiri: hæc tamen duo fieri non poſſunt, quòd magnitudo ſit finita, & tempus infinitum, aut quòd magnitudo infinita, tempus verò finitum, ſumptis finito, & infinito in actu.

Sit enim magnitudo finita. Tex. XX.

Magnitudo finita non pōt pertranſiri in tēpore infinito.

PRobat, finitam magnitudinē tempore infinito actu nō poſſe pertranſiri. Argumentum eſt. Detur magnitudo finita A B. & tempus ſit infinitum C: & ſupponitur, ꝙ æqualis magnitudo ab eodē mobili in tempore æquali pertranſitur. Tūc ſumatur aliqua pars temporis finita puta, C D, & ſit argumentum. In tempore finito C D, mobile tranſibit aliquam partem magnitudinis A B, & ſit B E: ergo in æquali tempore finito tranſibit aliam partē tantam, & in alia aliam: finitæ autem partes menſurant, & complent totā magnitudinem A B: ergo & tempora illa finita partium complent totum tempus totius magnitudinis, & ſic finitum eſt, quia ex finitis finitè ſumptis conſtat.

At quia illa pars magnitudinis ſumpta poterat eſſe non aliquota, ſed aliquoties ſumpta, aut excederet, aut deficeret à toto, ſicut quaternarius reſpectu nouenarij: ſubdit parum hoc referre: nam ſi non eſt aliquota illius magnitudinis, at erit maioris, & hanc non continget tempore infinito pertranſire.

Amplius autem, ſi non omnem magnitudinem. Tex. XXI.

2. Ratio fere eadem.

FErè idem argumentū, alia tamen via ſolutioni, proponit, vt vult Themiſt. ſumit enī modò partem aliquotam totius

ma-

magnitudinis finitæ, & facit argumentũ. Non quęlibet magnitudo eodem tempore tranſiri debet: ergo ſi totum infinito tẽpore, aliqua pars finito tranſibitur. Vlterius, hæc pars in tempore finito tranſibit, & finities ſumpta facit totũ finitum: ergo & tempus correſpondens parti finitæ, cũ ſit æquale alijs temporibus partiũ æqualium, cum ipſis faciet tempus totum illius magnitudinis finitum.

Quòd verò illam partem, quæ eſt totius magnitudinis, non tranſeat tempore infinito, probat: Quia ex vtraque parte tẽpus illi parti correſpõdens, terminum habet. Primò ex principio: quia ſicut incœpit motus in ipſa, ita & tempus. At ex parte finis: et patet: quia plus temporis ſequentis conſumitur in tota, quàm in parte: habet ergo terminum ex vtraque parte, & ex principio cum incœperit, & in fine, cũ ceſſet tempus correſpõdens parti: & quod vlterius ſequitur, ſit totius.

Vt ſi eo ad Diui Petri, tempus correſpondens viæ vſque Mineruam, finem habet: quod enim vlterius eſt, non illius parti, ſed totius tempus eſt: ergo tempus partis finitum eſt.

Eadem autem demonſtratio eſt. Tex. XXII.

Infinita magnitudo non põt ptrãſiri ĩpe finito.

Eodem modo docet poſſe probari, infinitam magnitudinẽ non poſſe tranſiri tempore finito. Sumam enim magnitudinem finitam, & dicam, huius tẽpus finitum eſt: ergo & alterius æqualis, & alterius & ſic conſumetur tempus finitum in magnitudine finita.

Colligit ex prędictis omnibus, nullum continuum ex indiuiſibilibus componi.

Alia rõne probans continuũ nõ cõponi ex indiuiſibilibus.

Et per omnia poſita argumenta vnum aliud ponit, nempè, quòd ſequeretur indiuiſibile eſſe diuiſibile: qđ impoſſibile eſt: conſequentiam oſtendit in tex. ſequenti.

Quoniam enim in omni tempore. Tex. XXIII.

Suppoſitio. 1.

Ad probandum ſequelam ponit fundamẽtum certum: Quòd ſi in æquali tẽpore velocius trãſeat maius ſpacium, quàm tardius, poterit tranſire ſpacium maius in quacunque proportione: nam maius vnũ altero multipliciter euenit. hoc autem eſt eſſe velox, trãſire maius in æquali tẽpore.

Suppo. 2.

Quod ſi ita eſt: detur ſpacium maius, qđ velocius trãſit, ſexquialterũ ad ſpaciũ tardioris, tunc vnum conſtabit ex tribus indiuiſibilibus. A B. B C. C D. alterũ, qđ tardioris eſt ex duobus. E F. F G.

Suppo. 3.

Eſt modò argumentum. Suppoſito ẽt, quòd tempus, quod velocius conſumitur, ſit ex tribus alijs correſpondentibus magnitudini, putà K L. L M. M N.

Nectitur ratio.

Tunc ſic, in eo tempore, quo velocius tranſit magnitudinem illam ex tribus, tardum tranſit ex duobus: ſed velocius in tẽpore conſtanti ex tribus indiuiſibilibus: ergo & tardum. Vlterius; In toto tempore ex tribus, tardum tranſit duo indiuiſibilia: ergo vnum indiuiſibile trãſibit in medio tempore: ergo oportet diuidere indiuiſibile. aliter tr . diuidi nequeunt: eſt igitur indiuiſibile diuiſibile. Et vlterius, nõ in indiuiſibili trãſibit indiuiſibile, ſed in maiori, putà, aut in duobus vnum, aut in vno cum dimidio: vtrumque abſurdum eſt, & impoſſibile: ergo continuum nullũ ex indiuiſibilibus eſt compoſitum, ſed ex continuis, id eſt, ex his, quæ iterum atque iterum diuidi poſſunt ſine limite.

An continuum ex indiuiſibilibus partibus componatur. Quæſt. I.

Explicatur ſẽſus quõnis.

Aduerte circa quæſtionis titulum. Non de quocunque indiuiſibili loquimur, ſed de eo, quod ad genus quantitatis pertinet, quale punctum, linea, nunc, & ſimilia ſunt. Nec loquimur de quacunque partium compoſitione, ſed de integrali, quæ fit ſecundum partes integrantes, quæ differunt valde à partibus ſubſtantiæ rei.

Not. quo differant inter ſe partes integrales & ſubſtãtiales.

Primò partes integrantes ſæpe ſimilares ſunt, vt quælibet pars ignis, ignis eſt, & aquæ aqua: Dico ſæpe, quia non ſemper: nam in viuentibus id non eſt. Non enim quælibet hominis pars, homo eſt. At partes ſubſtantiæ diſſimilares ſunt ſemper, eſt enim altera materia, altera forma.

1. Differentia.

Prima pars integralis non habet eundẽ adæquatè locum cum altera, nec pars eſt in toto loco totius: vt patet in vlna, vbi

2. Differ.

eſt

eſt medietas, adæquatè non eſt altera, & vna medietas non eſt in toto loco, vbi eſt totum. At partes ſubſtantiæ non ſic, ſed in quo loco adæquatè eſt materia, ibi eſt forma, & in toto loco, quo compoſitum eſt ibi, & materia, ibi forma etiam eſt.

3. Differ. Præterea partes integrantes poſſunt ſeparatæ conſiſtere, vt duæ ligni partes diuiſæ per ſe ſunt: at forma per ſe, materia per ſe non ſunt, nec eſſe poſſunt. Loquimur igitur in præſenti de compoſitione non ex partibus ſubſtantiæ, ſed ex partibus integralibus, & quærimus, An continui partes omnium primæ ſint indiuiſibiles.

Duplex modus indiuiſibilis. Circa hoc ſunt quatuor ſententiæ. Eſt enim indiuiſibile duplex. Quoddam ſimpliciter, & mathematicè, quod non habet partes, vt punctum. Quoddam ſecundùm quid, quod diuidi non poteſt actu in partes, quàmuis illas habeat, qualia ſunt minima naturalia.

1. Sn̄ia Anaxagoræ. Et iuxta hoc fuit prima ſententia Anaxagoræ, vt diximus libro primo, continuum cōponi ex infinitis indiuiſibilibus ſecundum quid, quæ dicebantur athomi.

2. Sn̄ia Zenonis. Secunda ſententia fuit Zenonis, & Stoicorum, & erat communis tempore Ariſtotelis continuum componi ex indiuiſibilibus ſimpliciter: vt lineam ex punctis, ſuperficies ex lineis, & ſimilia continua ex indiuiſibilibus ſuis.

3. Aliorū. Tertia ſententia fuit aliorum, quos recitat Algazel, libro 1. ſuæ Logicæ, qui continuum non componi dicunt, ſed eſſe qd ſimplex, & incompoſitum.

4. Sn̄ia Ariſt. Vltima ſententia fuit Ariſtotelis continuum ex partibus etiam continuis, & diuiſibilibus componi.

1. Argm̄ qd̄ cōponatur ex indiuiſibilis. Sunt tamen aliquot argumenta, quibus continuum ex indiuiſibilibus componi probatur. Primò: Numerus, & continuum eiuſdem ſunt generis quātitas: ſed non repugnat numerum ex indiuiſibilibus componi, & augeri: vnitates enim numerum augent, & cōponunt: ergo & continuum ex indiuiſibilibus componetur, & augebitur. Adde, quòd ex diuiſione cōtinui numerus fit: ſed numerus eſt ex indiuiſibilibus: ergo & continuum in ipſa diuiditur.

2. Argm̄. Secundò. Vnumquodque componitur ex his, per quæ definitur: ſed linea definitur per puncta: ergo conficitur ex punctis. Minor patet ex primo Poſter. cap. 4. Puncta dicuntur ſubſtantia lineæ. & præterea: quia linea definitur, longitudo punctis terminata.

3. Argm̄. Tertiò. Si diuiſio continui eſt in continuo ſemper, diuiſio ipſius nunquam finitur: ergo continuum maius, & minus ſunt æqualia: vtrumque enim in infinitū eſt diuiſibile. His argumentis probatur continuum ex indiuiſibilibus componi.

1. Cōclu bipartita. At pro determinatione huius ſit prima concluſio. Indiuiſibilia ſunt in re, quāuis non omnino à cōtinuo realiter diſtincta.

Hæc concluſio duas habet partes. Altera eſt, eſſe in re puncta, & lineam, & nunc, & reliqua indiuiſibilia, nec eſſe tantùm in imaginatione. Altera eſt, quòd ſic ſunt in re, & in continuo, vt non ſint prorſus ab illo diſtinctum, ſicut res à re.

Prior pa patet in uiſibilia eſſe in re primo ex tactu phyſico. Prior pars probari poteſt ex quatuor capitibus. Primum eſt tactus Phyſicus. Duo enim corpora (vt experientia monſtrat,) ſe adæquatè tangunt, vel igitur in aliquo diuiſibili. Et hoc non, quia illa duo diuiſibilia adhùc non ſe adæquatè tangūt, niſi ſecundùm aliquid ſui: ergo tactus eſt in indiuiſibili, ſed ille tactus eſt verus, & realis: igitur verè eſt indiuiſibile reale, puta ſuperficies, ſecdm quā eſt tactus corporum.

2. Ex tactu mathematico. Alterum eſt tactus mathematicus, tamen conſtitutus in corporibus Phyſicis quem quidem voco tactum Phyſicum in præſenti, qui ſcilicet fit inter duo corpora ſenſibilia: voco tactum Mathematicum, qui fit inter Mathematicas quantitates, quamuis ſumatur cū corporibus naturalibus. Eſt igitur argumentū. Non repugnat eſſe corpus perfectè ſphæricū, imò eſt cœlum ipſum, nec repugnat eſſe planū perfectum. Tunc his datis, corpus ſphæricum tangeret planum in puncto, vt Geometræ facillimum eſt demonſtrare: ergo verè in continuo punctum eſt.

3. Ex cōtinuatione. Tertium eſt ex cōtinuatione. Duæ partes non poſſunt cōtinuari, niſi ſit aliquid vtramque connectens: hoc autē debet eſſe commune vtrique, aliàs non connecteret vtrunque: quod ſi commune eſt, indiuiſibile eſt: nam ſi diuiſibile eſſet, non eſſet cōmune, ſed pars eſſet vnus, pars alterius partis cōtinuatæ: & ſic opus eēt alio cōtinuāte: eſt ergo īdiuiſibile: cū ḡr verè, & real'r cōtinuatio ſit, real'r īdiuiſibile ē.

4. exterminatione.

Quartum caput eſt ex terminatione. Nam corpora terminantur realiter: terminus ergo aut diuiſibilis eſt, aut indiuiſibilis. Si diuiſibilis, non eſt terminus: nã vna medietas terminabitur per alteram; debet ergo eſſe indiuiſibilis: eſt igitur indiuiſibile in re. His rationibus conſtat, eſſe huiuſmodi indiuiſibilia, puta ſuperficies, lineas, puncta.

Indiuiſibilia vt puncta non diſtinguũt re a continuo.

Sed non ita eſſe intelligas in continuo, vt ſint duo accidentia ſimul, puta, albedo, & dulcedo in lacte, vt aliqui putant: non enim ſic diſtinguuntur, cum non ſint diſtincta à continuo re, niſi ſicut pars continui ab ipſo toto: ita etiam indiuiſibile à continuo: ac ob id dicitur in altera concluſionis parte, non eſſe omnino à continuo realiter diſtincta, quamuis in re ſint. Et hoc fieri poteſt: eſt enim realiter natura animalis in homine, ſed non realiter diſtincta ab homine, quàmuis maiorem habeant diſtinctionem indiuiſibilia à continuo: ſunt enim quodammodo ſicut pars à toto continuo diſtincta: dico, quodammodo, quia non ſunt partes.

2. concluſio continuũ non componitex talibus in diuiſibilibus.

Secunda concluſio. Fieri non poteſt ex huiuſmodi indiuiſibilibus cõtinuum eſſe compoſitum.

Hæc concluſio, præter argumenta Ariſtotelis, quæ in textu ſunt expoſita, quæ non eſt neceſſe repetere, adhuc alijs tribus probatur. Primum eſt ex motu ſumptum. Si magnitudo ex indiuiſibilibus eſſet compoſita, ſequitur, quòd motus velociſſimus, & motus tardiſſimus in eodem tempore per æqualia ſiũt ſpacia, quod eſt impoſſibile. Sequela probatur: Detur ſpacium decem indiuiſibilium, per quod A, velociſſimum, & B, tardiſſimum moueantur: tunc in quo tempore A, tranſit vnam partem, vnum videlicet indiuiſibile ſpacij, in eodem B, tranſit candẽ, & ſic de ſingulis partibus: ergo in quo toto tempore A, tranſit totum ſpacium, etiam & B. Conſequentia eſt nota. Antecedens probatur. Nam ſingulæ partes ſunt indiuiſibiles, & dum velox illarum vnam tranſit, etiam & tardum.

1. Arg.

Obiectio.

Dices: non ſic, ſed dum tardum tranſit vnam, velox tranſit duas.

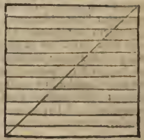
Prima confutatio.

Contrà. Si dum velox duas tranſit, tardum vnam tantùm: tunc dum velox vnã tranſit, tardum tranſibit dimidium, & diuidetur indiuiſibile: quòd ſi nihil tranſit, non mouebitur, contra ſuppoſitionem: dicimus enim vtrumque moueri.

Et rurſus ſequitur, quòd ſi velox in vno puncto retro, tardum in altero pũcto, & ſimul moueri inciperent, nunquam velox poſſet conſequi tardum: quia dum velox vnam, tardus alteram tranſit æqualem partem: eſt enim vtraq; indiuiſibilis. Hæc autem ſunt falſa, & contra experientiam: non ergo magnitudo ex indiuiſibilibus conſtat.

Secundò. Si ita eſſet, ſequitur multas eſſe magnitudines, vt lineas, ſuperficies, quæ in duas medietates diuidi non poſſent: quod quidẽ falſum eſt. Omne enim continuum duplam habet proportionem ad ſuã medietatem. Sequela patet de omnibus magnitudinibus, quę ex imparibus indiuiſibilibus conſtãt, puta, ex tribus, ex quinque, & huiuſmodi, quæ diuidi ĩ duo æqualia non poſſunt abſque indiuiſibilis diuiſione. oſtendit autem contrarium Euclydes demõſtrando propoſitione decima, lineã datam in duas partes æquales ſecare. 2. Ratio.

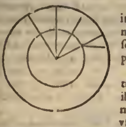
Tertium ſumitur argumentum ex rebus mathematicis & eſt argumentũ Scoti. 2. ſen. diſt. 2. q. 9. & Gregorij ibidẽ q. 2. Primò ſequeretur, quòd diameter quadrati, & eius coſta eſſent æquales: quod eſt impoſſibile. Et quòd ſequatur, patet: Nã tot puncta habet vna, quàm altera. Si enim à ſingulis punctis quadrati coſtæ deducantur lineæ ad alteram coſtam, omnes illæ tranſibunt per omnia puncta diametri, nec habebit aliud punctum, nam lineæ illæ totum ſpacium quadrati replent, vbi tantùm eſt diameter. 3. Ratio.

Vlterius ſequitur, quod circulus maior, & circulus minor ſunt æquales, & q tot

tot puncta habeant. Et patet. Si duo circuli concentrici deſcribantur, & vſque ad maiorem deducantur omnes lineæ ab ipſo centro: tunc omnes lineæ tranſibunt etiam per minorem: ergo tot puncta vnus habet, quot alter.

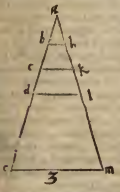
Obiect.

Dices; non ita, ſed duæ lineę maioris trāſeūt per vnum pūctū minoris.

Confutatio.

Cōtrà; ſequitur ergo, quòd illæ duæ lineæ maioris à cētro vſque ad circulum, minores ſunt vna linea tantùm; ab vno enim puncto in vnum rectæ tendūt: non poteſt autem à puncto in punctum, niſi vnica duci recta, & tunc vltra illud punctum vſque ad maiorem vna erit obliqua, altera recta, nec erunt æquales lineæ vſque ad circunferentiam à centro ductę.

Vlterius dicit Gregori⁹; Sequitur, ꝙ linea intrà latera trianguli ſupra baſim deſcripta eſſet maior ipſa baſi, quod eſt impoſſibile. Sequela patet. Detur triangulus ex lateribus, quę conſtēt ex ſex ſingula indiuiſibilibus, & baſis ex tribus: & deducantur à latere in latus lineæ: tunc ab ipſo B in H, ad minus habebit duo: à C, in K, tria, à D, in L. quatuor: Vide igitur hanc maiorem eſſe baſi quæ tantùm habet tria ex ſuppoſitione? His, & alijs multis conſtat continuum non poſſe ex indiuiſibilibus componi.

3. Conclō cōtinuū cōponit ex continuis. Tertia concluſio. Continuum ex continuis componitur. Aduerte, quòd dico, componitur, contra tertiam opinionem: eſt enim verè continuum compoſitum.

1. Ratio. Cum enim in re inueni tur eſſe pluralitatem, & diuerſitatem aliquam cū vnitate, ibi damus compoſitionem in his rebus: cum autē in continuo inueniamus, quod vni parti ineſt, alteri non ineſſe, & quod illæ duæ vnum ſunt, neceſſariò damus compoſitionem.

Et notatu dignum eſt, quòd ratio partis non cōſiſtit in ſeparatione à toto, imò in coniunctione, quod aliqui non aduertunt, dicentes, eſſe partes in potentia, ſed non actu in continuo, niſi cum, ſeparatæ ſunt: quod quidem falſum eſt: imò cum ſeparantur, iam non actu partes, ſed tota quædam dicuntur; dum in toto ſunt, actu partes ſunt. Nota. Partes in continuo actu sūt, 1. nō actu diſtinctę.

Dicitur autem in concluſione: quòd iſta compoſitio ex continuis eſt: hoc autē ex dictis ſequitur. Si enim partes continui indiuiſibiles eſſe non poſſunt, erunt diuiſibiles, & continuæ: vnde ex diuiſibilibus & continuis componetur continuū.

Quarta concluſio. Cum audis, continuum diuidi in infinitum, ne intelligas partes ipſius infinitas eſſe actu, ſed quòd non in tot diuidetur partes, quin in plures: ſemper tamen partes ex diuiſione finitæ erunt, vt dictum eſt in libro tertio. Per hęc poſſumus ad argumenta ſuperius propoſita reſpondere. 4. Cōcl5 cōtinuū non hēt actu infinitas partes.

Ad primum dico, aliam eſſe rationem continui, & diſcreti. In continuo ob id negamus compoſitionem ex indiuiſibilibus, non quia quantitas eſt, ſed quia partes habet inter ſe continuatas loco, & ſitu diſtantes, ſecundùm quas motus fieri poſſint. Hæc enim omnia non poſſent eſſe, ſi ex indiuiſibilibus componeretur: at numerus abſtrahit à continuo, à loco, à ſitu, à motu; ob id ipſum ex indiuiſibilibus componi nil repugnat. Ad primum.

Et non ex his componitur, vt indiuiſibilia ſunt in ratione continui, cum continuorum multorum etiam numerus ſit: ſed vt ſunt indiuiſibilia in ratione diſcreti, de quo locuti ſumus in libro tertio. Nota. cap. 100.

Ad ſecundum dico, ꝙ Ariſt. puncta vocat ſubſtantiam lineæ ſecundùm opinionem cōem, quæ tunc vigebat: quia illic pro exemplo vſus erat ſecundùm rei veritatem, puncta non ſunt partes, ſed partiū continuatiua. Ad ſm.

Ad tertium dico, quòd non valet iſta conſequentia, Tot partes habet hoc totum, ſicut & hoc: ergo hæc duo ſunt æqualia, niſi ſint etiam partes æquales: vnde im Ad tertium.

de in duas medietates diuiditur maius, & minus, ſed medietates minoris ſunt minores, quàm maioris: ob id non ſequitur, quòd ex diuiſione partium æquali, quoad numerum ſequatur æqualitas continuorum.

Dubia quædam præcipua, An ex indiuiſibilibus continuum componatur.

LIcèt quæſtio hæc ſufficienter à nobis fuerit diſputata, tamen quoniam hæc de compoſitione continui veritas eiuſmodi eſt, vt præclara etiam ſemper ingenia multùm in ipſa, diuq; laborarint; conabor hìc ad calcem antecedentis quæſtionis, quò magis veritas eluceſcat, omnes, quas aduerſus id poteto, maioris momenti obiectiones, & dubia congerere, & diluere: & præſertim cum non deſint noſtra ætate, qui opinionem illam antiquorum Philoſophorum veram arbitrentur.

1. Obiectio à diuiſione cõtinui, quæ non põt eſſe infinita, cũ cõpoſitio non ſit ex infinitis.

Eſt ergo contra ea, quæ dicta ſunt primum argumentum. Diuiſio nulla poteſt in infinitum procedere, niſi præexiſtant partes diuidendæ infinitæ: ſed in continuo non ſunt partes diuidendæ infinitæ: ergo eius diuiſio non poteſt in infinitum procedere. Conſequentia ſatis eſt nota: Sed maior probatur. Si enim non præcedunt infinitæ partes, vtique præcedent finitæ: ſi ſunt ergo finitæ partes, finita diuiſione abſoluentur, nec vlterius diuiſio procedet, & ſic non ibit in infinitum: præcedunt ergo infinitæ. Reſpondebit quis, vt communiter reſponderi ſolet ad hoc, & ad minorem illius ſyllogiſmi, quòd præcedunt infinitæ potentia, ſed actu finitæ. Sed contra hoc eſt argumẽtum validum. Dicere, quòd ſunt infinitæ potẽtia, vel eſt, quòd partes non ſint actu in illo cõtinuo, ſed de nouo producantur: vel eſt, ꝙ ſunt illic infinitæ, ſed non actu diuiſæ inter ſe. Primum eſt impoſſibile: quia diuiſio quãtitatis eſt in partes, quæ inſunt, vt inquit Ariſtoteles. 5. Metha. cap. 13. & prætereà, quia plures eſſent partes diuiſæ, quàm erant in toto; nec ei æquarentur: & prætereà, quia tunc eſſet generatio nouæ ſubſtãtiæ. Alterum verò ſi dicas, quòd ibi infinitæ ſunt, ſed non actu diuiſæ; tunc ſequitur primò, quòd cùm vna non ſe penetret cum alia, ſed diſtet ab ea, erunt infinitæ partes, quarum quælibet occupat loci diſtinctam partem: & ſic erit infinitum actu continuũ, habet enim infinitas partes, quarum vna non eſt alia, & ſunt æquales inter ſe: Nam ſi ſunt infinitæ medietates maiores hæ, minores illæ, in maioribus ſunt æquales: maius enim claudit æquale: erunt infinitæ æquales non communicantes. Quòd enim non ſint actu diuiſæ, ſolùm prodeſt, vt non ſit numerus actu infinitus, ſed non, vt non ſit continuum infinitum.

Vlterius, cum ſingulæ adhuc partes, & medietates iterum ſint diuiſibiles, eadem ratione erunt infinitæ, & in quolibet continuo erunt infinities infinita, quod eſt abſurdiſſimum.

2. Obiectio à primis componentibus, quarum videtur neceſſariò debere reperiri primam.

Secundum eſt. Vbi inueniuntur gradus plures, neceſſe eſt dare primum: ſed in continuo ſunt partes ſecundùm plures gradus, vt maiores, minores, poſteriores, priores: ergo oportet dare primas partes, Hæ diuiſibiles non ſunt: nõ enim primæ eſſent; erunt ergo indiuiſibiles: ergo continuum tandem ad indiuiſibilia reducit. Diſcurſus hic notiſſimus eſt, tamen illa maior, à quo totus pendet, probatur: quia re vera, imaginabile videtur, quòd in continuo ſaltem permanente dentur partes compoſitæ ex alijs, & aliæ ex alijs, & non dentur prima componentia. Et eſt argumentum. Deſtructo primo, non ſtat ſecundum ab illo dependens, ſed partes compoſitæ ſunt ſecundæ: ergo niſi primæ ſint, impoſſibile eſt, ipſas eſſe.

3. Obiectio à cognitione Dei, quæ debet cognoſcere cẽs partes continui.

Tertium eſt Theologorum argumentum. Cum enim veritatem hic ſimpliciter indagemus, licebit à quacunque facultate auxilium petere. Argumentum eſt. Vel Deus cognoſcit diſtinctè omnes partes continui, vel non. Si non abſurdum fateris, cum Deus omnia cognoſcat, etiã infinita, ſi eſſent. Qui enim omnia fecit, omnia cognoſcit diſtinctè. Si ergo cognoſcit omnes diſtinctè partes, peto, An ſingulæ harum, quæ à Deo cognoſcuntur ſint diuiſibiles adhuc, an indiuiſibiles. Si diuiſibiles, iam non erant illæ omnes cognitæ diſtinctè, ſed confusè, vt in alijs includuntur: ſicut nos cognoſcimus, dum tres, aut qua-

quatuor partes continui cognoſcimus, & in eis reliquas. Si verò indiuiſibiles; ergo re vera ex indiuiſibilibus primo componitur continuum. Cognoſcit enim Deus, quod in rebus eſt.

4. Obiec. A ſphæra tangente planũ in puncto.

Quartum eſt. Detur corpus perfectè ſphæricum ſuper planum tangens in puncto, vt dictum eſt; & moueatur continuè:

Quod quidem duobus modis poteſt accidere, quorum vterque nouam habet difficultatem. Primò moueatur rotando ſuper planum: iam ſic, Perfectè ſphæricum tangit perfectè planum ſolùm in puncto: ergo in toto illo motu ſemper tantùm tangit in puncto, & tranſit totum illud ſpacium: ergo totum illud ſpacium conſtat ex punctis. Secundo modo poteſt motus fieri vt ſphæricum ſic tangens in puncto, trahatur per totum planum: tunc tale punctum tranſibit totum ſpacium, nihil relicto, & ſemper tangens punctum: ergo totum illud ex punctis conſtat.

Nec opus eſt ad hoc argumentum, recurrere ad corpus ſphæricum perfectè, ſed ad id, quod in omni corpore reperitur. Demus.n.quodcunque mobile: ſignetur punctum in eo, cui correſpondeat punctũ loci, tunc tale punctum motu ipſius ſubiecti tranſit longitudinem ſpacij, & nõ niſi tangendo puncta; ergo illa longitudo ex punctis eſt.

Nec alio argumento probauit Ariſtoteles textu 89. indiuiſibile moueri non poſſe, niſi quia linea ex punctis componeretur, quia tranſiret ſemper tangendo puncta: vnde qui noſtrum argumentum ſoluit, argumentum Ariſt. deſtruit.

5. Obiec.

Argumentum Zenonis.

Quintum eſt argumentum Zenonis allatum ab Ariſt. ſed non facilè ſolutũ. Motus non poteſt eſſe per ſpaciũ aliquod, niſi prius mobile trãſeat minus, quàm maius: ſed quacunq; parte data, alia minor eſt, & hoc in infinitum: ergo non poteſt motus fieri per ſpacium. Infero ego aliud a Zenone; hic.n.motum non eſſe concludebat, ego infero: Cũ motus ſit, non componetur, nec diuidetur ſpacium in infinitum. Reſpondet Ariſt. ꝙ in ſpacio non ſunt niſi infinitæ partes potẽtia, Sed hæc ſolutio videtur in intelligibilis: nã, (vt diximus argumento primo) eũ iſtæ partes ibi ſint, nec per diuiſionem multiplicentur, impertinens eſt, ꝙ diuiſæ non ſint; nam nec duę medietates vnius continui diuiſæ ſunt; at motus per vnam prius, q̃ per alteram fieri debet: ꝙ ſi iſto modo dat partes infinitas, re vera, motus nuuquam ad terminum perueniret.

6. Obiec. De motu & tpe ab exiſtẽtia ipſorum.

Sextum argumentũ eſt de motu, & tempore. De tẽpore nihil exiſtit, niſi nunc, nec de motu, niſi mutatum eſſe: ergo, re vera, tempus non eſt aliud, q̃ plura ſuccedẽtia nunc. Quis.n.capit id fuiſſe, aut fore, de quo nec fuit vnquã verũ dicere, modò eſt, nec erit verũ etiam dicere, modò eſt? Similiter de motu, nihil niſi mutatio inſtantanea.i.mutatum eſſe, perpetuò fit. Quod.n. dicunt in ſucceſſiuis non exiſtere, niſi indiuiſibile, non alia videtur eſſe, q̃ quòd ſucceſſiua ſolùm ex ſimilibus indiuiſibilibus componantur.

Augetur vis i Ariſtotele.

Et vt maior pateat in Ariſtotele difficultas, attende in textu octauo: Ipſe ſumit contra alios hoc pro certo principio, Impoſſibile eſſe, aliquid tranſire, quod nunq̃ fuit tranſiens; & motũ fuiſſe, quod nunq̃ fuit, vt diceretur moueri. Ex hoc ſumo argumentum: quomodo.n.motus, aut tempus erit, de quibus nunq̃ fuit dicere, motus, tempus vè exiſtit? Nam quæ exiſtunt, indiuiſibilia ſunt, quæ ſecundùm ipſum, non ſunt partes temporis, nec tẽpus, nec motus, nec motus partes. Cum igitur iſta non exiſtant vnquam, niſi ſecundùm indiuiſibilia, non aliud, quàm ex his compoſita videntur.

Cõfirmatur ſcdo.

Et confirmatur iterũ: Sumo inſtãs hoc & argumẽtor ſic, Quid primò exiſtit poſt iſtud nunc? vel tempus, vel nunc aliud. Si nunc aliud: duo ergo nunc immediata. Si tempus, cũ tempus non exiſtat, niſi ſecundum

dum

dum nunc, & inſtans, erũt adhuc duo immediata inſtantia. Idem eſt argumentum de mutato eſſe, quod nõ ſequitur motus, niſi per aliud mutatũ eſſe: imò etiam in quolibet continuo argumentum hoc fieri poteſt.

7. Obiec. ex duratione tẽporis, & motus.

Septimum argumẽtum eſt. Videtur ſequi, ꝙ nunquam motus, nec tempus abſolui poſſit, nec peruenire ad vltimũ nũc, vel primum mutatum eſſe. Et attende rationem: ſit hora, & motus quidam æqualis, ſi quis proportionaliter diuideret in duas partes verſus finem, nunquàm perueniret ad vltimum, nec diuiſio finiretur: ſed dum fluit tempus, & motus, fit diuiſio talis quia ſemper medietas prius tranſit; ergo nunquam finirentur.

Octaua Obiect.

Octauum. Sumo tempus aliquod, & dealbationem, quæ in eo fiat: peto, Vel in tali tempore ſunt finita, vel infinita inſtãtia. Si des finita, cum debeant eſſe in aliquo numero certo, ſumam duo illorum: quæ cum non ſint immediata, habebunt inter ſe tempus, in quo erunt inſtantia, & ſic erunt plura, quàm aſſignata ſunt. Neceſſariò ergo debes dare infinita inſtantia tranſacta in quolibet tempore. Ex hoc ſequuntur duo impoſſibilia. Alterũ eſt, quòd ſunt tranſacta infinita numero ordine, quia vnum fuit poſt aliud. Alterum, cum in illo tempore ſit albefactio, & in quolibet inſtanti ſit mobile ſub alio gradu, & gradu albedinis, vtique erit infinitè intenſa; & ſi eſſet motus ſecundùm quantitatem, eſſet infinita quantitas.

9. Ex interſecatione lineæ à ſuperficiebus immediatis, cõcaua, & cõnexa.

Nonum Dubium. Probatur lineam componi ex punctis, vnde motus, qui per illam lineam fieret, componeretur ex mutatis eſſe; & tempus illius motus ex inſtantibus. Semper enim puncto ſpacij correſpondet mutatum eſſe, & mutato eſſe, inſtans. Vnde, ſi probatum fuerit lineam componi ex indiuiſibilibus, probatum eſſet idem in omni genere continui. Probatur autem. Imaginemur lineam à centro terræ duci ad aliquod punctũ extimæ ſuperficiei primi mobilis, illam lineam ſecabunt omnes ſuperficies cœlorum. Concipiamus ergo duas, conuexam, videlicet Lunæ, & concauam Mercurij: & quoniã linea, quã ſuperficies aliqua ſecat, in vno aliquo puncto ſecatur: complectamur animo duo illa puncta, in quibus talis linea ſecatur à dictis ſuperficiebus; Tunc ſic, Vel illa ſunt inter ſe mediata, vel immediata. Non mediata, quia ſi inter illa duo puncta mediaret aliqua linea, ſequeretur inter duas illas ſuperficies mediare aliquod ſpatium, quod proculdubio eſſet vacuum: ergo illa duo puncta ſunt immediata. ex quo ruit ratio illa Ariſtot. (vel ſe tangerent, vel non &c.) Et aduerte hoc argumentum eandem habere vim in quacunque linea, quam imagineris duci à ſuperficiei locati, ad ſuperficiem loci, ſed propoſuimus in cœlo, vt eius vis eſſet manifeſtior.

Nota.

Opinio Neotericorũ quorũdã circa continui compoſitionem ex indiuiſibilibus.

Decimum. Deinde non deſunt (vt diximus) noſtra ætate, qui opinionem illam antiquorum, quos impugnat Ariſt. probabilem putent. & conentur ſoluere rationes omnes contrarias Ariſtotelis. Quorum ſententia, in his potiſſimum fundamentis conſiſtit.

1. Fundamẽtum.

Primum eſt, Eſſe duplices partes ĩ quolibet continuo; & primas, & ſecundas partes. Primæ ſunt, quæ ſunt iam vltimæ, nec in alias iterum ſecũdùm illud genus reſolubiles: ſicut in nouenario ſunt vnitates, & in quolibet numero. Secundæ, ſunt, quæ iterum reſolubiles ſunt, & diuiſibiles; ſicut ternarij, ſunt nouenarij partes ſecundæ, & quidam numeri aliorum numerorum maiorum, partes ſecundæ ſunt. Ita in continuo ſunt partes primæ, & hæ indiuiſibilia ſunt, vt in linea puncta, in ſuperficie lineæ, in corpore ſuperficies, in tempore inſtantia, in motu mutationes inſtantaneæ, quæ dicuntur mutata eſſe. Partes verò ſecundæ ſunt, quæ ex his indiuiſibilibus tantum compoſitæ, iterũ componunt magnitudines: ex pluribus enim indiuiſibilibus magnitudo, vel continuum conſtat; quod iterum cum alio continuum aliud maius componit. Et quemadmodum in numero partes primæ non ſunt numerus formaliter: ita nec in continuo partes primæ continuæ dicuntur. vnde indiuiſibile per ſe, non eſt magnitudo; nec inſtans, tempus: nec mutatum eſſe, motus: Non enim prima componentia eiuſdem rationis, & denominationis ſunt cum compoſito.

2. Fundamẽtum.

Secundum eſt. Quod iuxta hoc, dici poteſt tempus non eſſe aliud, quàm multæ morulæ, & durationes ĩdiuiſibiles ſibi ſuc-

ſuccedentes abſque ceſſatione, & ſingula inſtantia, & nunc, dicuntur: ſingulæ autē per ſe tempus non ſunt, ſed temporis partes primæ: multæ autem, quarum vna receſſit, altera ſequitur, tempus ſunt. Vnde benè dicitur, Tempus incipere, per vltimum non eſſe. Data enim hac prima morula temporis futuri, dicetur, Modò non eſt tempus, tamen immediatè poſt hoc erit tempus: quia erit altéra morula, & in multarum numerabilitate conſiſtit tempus. Similiter deſinit per primū non eſſe; nam in vltimo nunc huius temporis, eſt verum dicere, non eſſe tale tēpus, ſed immediatè ante hoc fuit, quia erat alterum inſtans, quod cum hoc vltimó tempus facit. Hoc tamen eſt verum, quod datur prima pars temporis alicuius, & vltima, non ſolùm prima, ſed etiam ſecunda; minima.n.ex duobus integratur nunc.

3. Fundamētum. Tertium eſt fundamentum. Idem dicēdum eſſe de motu; Eſt.n.motus plura mutata eſſe, & plures mutationes inſtātaneæ ſecundùm varias partes formæ, vel ſpacij quæ mutata eſſe fluunt; vno enim recedente alterum aduenit. Nec ſingula per ſe dicenda ſunt motus, ſed ſi plura ſint. ac ideò motus ſucceſſiuus eſt, ſicut & tēpus; & incipit, & deſinit, ſicut & tēpus, habetque primas, & vltimas partes.

Nota. Hoc tamen vnum aduertēdum erit, ꝙ cùm audis in continuo eſſe indiuiſibilia, nō ſic eſſe illic iſta intelligas, quaſi plura accidentia realiter diſtincta; ſic enim non poſſent vniti inter ſe; ſed quantitas continua eſt vnum accidens extenſum, & vna actu entitas, in qua ſunt ipſa indiuiſibilia; ſed non in actu diuiſa, nec diſtincta, ſed vnum actu cum continuo facientia: quod quidem ſuperius diximus, eſſe indiuiſibilia re, ſed non realiter diſtincta, quod alij dicunt eſſe in potentia.

Sol. rōnū Ariſt. ex illorum Neotericorū ſententia. 1. Sol. cōtra definitionē cōtinui. Ex his videntur poſſe ſolui argumenta Ariſtotelis, primò negando illam quam ſupponit, continui definitionem, eſſe videlicet continuum, quorū vltima ſunt vnū, qua probabat indiuiſibilia non poſſe componere continuum, quia non habent vltima. Nam oportet in definitione, & principijs vtraqſ pars conueniat. negaret igitur hæc opinio illam continui definitionem. Sed diceret continuum eſſe, cuius vna actu eſt quantitas, & ſic duo indiuiſibilia ſunt continua, quia vnicam actu quantitatem faciunt.

Nota. Quod ſi petas, quare iſta quantitas vna actu eſt; dicit, quia partes eius inter ſe nō habent plures actu terminos; nam indiuiſibile terminans vnam medietatem, non diſtinguitur re ab ipſa quantitate altera, niſi cum ab illa ſeparatur; atque ſic poſſet probabiliter, vt videtur, ſolui argumentum primum Ariſtotelis.

2. Solut. Cōtra id ꝙ pūcta ſe tāgūt per ſe tota. Deinde ad id, quod puncta ſecundum ſe tota ſe tangunt, & ideo non poſſunt magnitudinem extenſam facere: diſtinguendum, quæ ſe tangunt ſecundum ſe tota, ita, vt ſe penetrent, non efficient magnitudinem: at quæ ita ſe tangunt vt non ſe penetrent, ſed ſint immediata, facient magnitudinem. Eſſe autem ſic poſſunt immediata, vt conſtat, in duabus lineis ſe tangentibus, in extremis punctis: & duabus ſuperficiebus concaua, & conuexa orbium cœleſtium, aliorum vè corporum. Quod ſi in diuerſis continuis quantitatibus eſſe ſic poſſunt puncta immediata, non ſe penetrantia, quid vetat, quominus eſſe poſſint in eodem continuo?

3. Solut. Cōtra id ꝙ continuum ſit ſemp diuiſibile. Rurſus tertiò, cum dicitur continuum eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia, verū id tantùm eſſet quouſq; ad minimas partes eſſet ventum, ſed vlterius non eſt diuiſibile.

Cum etiam dicitur, ex non quanto non poſſe fieri, & componi quantum; nec ex non continuo, continuum; Negandum quidem eſſet de primis, & minimis partibus; concedendum verò de ſecundis. Nam ſicut ex non numero fit numerus, ſcilicet, ex vnitatibus; ita ex non quantis componitur quantum. ſicut etiā ex non igne ignis, ex materia, inquam & forma: quorum neutrum eſt ignis: poſtea tamen additur ignis igni, ſicut continuum continuo.

4. Solut. Cōtra cōmenſurati nē temporis ſpacii, & motus. Prætetea reliqua argumenta, quæ ex motu facit Ariſtoteles, & ſpacio, & tempore, omnia pendent ex duobus principijs, quæ ab aduerſario negari poſſunt, videlicet, tempus, & ſpacium tot diuiſibilibus diuidi, & tempus, & motum ſimiliter. Negari enim poteſt, in inſtanti vnicum in indiuiſibile ſpacij pertranſiri; imò concedendum eſſet, multa indiuiſibilia ſpacij vnico indiuiſibili tem-

IN LIBRVM SEXTVM, PHYSICORVM.

Caput Primum.

Si autem eſt continuum, & tangens. Tex. I.

Intentio Ariſt. de diuiſione partium quantitatiuarũ, & earũ ordine.

QVID in hoc libro Ariſtoteles intendat, non eſt difficile cõperire: tractat enim de diuiſione partium quantitatiuarũ motuũ, quas habet à ſpacio, & tempore, quibus fiunt. Similiter de ordine harum partium.

1. Cõcluſ. celebris Ariſ. Nullũ continuũ cõponit ex indiuiſibilibus.

Præmittit autem ante omnia concluſionem hanc. Nullum continuum ex indiuiſibilibus compoſitum eſſe, ſed ex continuis, & iterum diuiſibilibus.

Suppoſitum.

Hanc autẽ multipliciter probat, ſuppoſitis definitionibus traditis in libro quinto, continui, contigui, & conſequenter. Sunt enim continua, quius vltima ſunt vnum. Contigua, quorum vltima ſunt ſimul. Conſequentia, inter quæ nihil mediat eiuſdem generis.

1. Ratio Ariſt.

Ex definitione igitur continui, & contigui, probat continuũ non componi ex indiuiſibilibus, ſic. Si ex his cõponeretur cõtinuũ, tunc indiuiſibile eſſet continuũ cũ altero indiuiſibili, vel contiguum: ſed nõ poteſt id eſſe. Probatur; Nã non habet vltimũ, quod indiuiſibile eſt: quod. n. habet vltimum, habet partẽ, quæ non ſit vltima: nam relatiuũ eſt vltimum: quod igitur indiuiſibile eſt in ſe, non habet vltimũ: non ergo alteri continuum eſt, aut contiguũ.

Nota.

Nota, ꝙ iſta ratio principaliter adducta eſt ad probandum indiuiſibile non eſſe cõtinuum indiuiſibili. At quia probatio, nempè non habere vltimum, etiam probat, non eſſe contiguum, ob id ſimul eſt vtrumque probatum: ſed non ex directa intentione.

Vnde etiam, quod dicitur de puncto reſpectu lineæ, idem dici de linea reſpectu ſuperficiei, & de hac reſpectu corporis.

Amplius neceſſe eſt, aut continua. Tex. II.

2. Ratio.

ALteram facit rationem ad eandem cõcluſionem probandã. Si continuum ex indiuiſibilibus componitur, aut illa ſunt inter ſe continua, aut contigua, aut conſequentia; ſed nihil ex his poteſt eſſe. Primùm, nõ poſſunt eſſe continua, vt in præcedenti ratione probatum eſt. Quòd autẽ contigua, & ſe tangentia non ſint, probatur: Omne, quod tangit alterum, aut tangit; vt totũ totũ, aut vt pars totũ, aut vt pars partem: ſed nullo ex his modis punctũ punctũ, aut indiuiſibile indiuiſibile poteſt tangere, ita, vt continuum faciat.

Tamen illa maior eſt explicanda: tunc totũ totum tangit, cum vnum ſecundùm ſuas omnes partes ſimul eſt cum altero: quod non poteſt eſſe, niſi penetretur cum ipſo: Cum verò non ſecundùm omnes ſui partes, ſed ſecundùm aliquas, tunc ſe tangũt, vt pars partẽ: Cùm verò aliqua vnius pars omnes alterius partes tãgit, & cũ eis penetratur, eſt ſicut pars totum. Modò eſt argumentum. Cum punctum non habeat partes, magis inerit illi tactus, quo totum tangit totum: ſi ergo punctũ tangit punctum, vt totum totum, non poteſt continuum ex illis componi: nam continuum habet partem extra partem ſitu, & loco diſtantem: at cum totum totum tangit, nõ eſt ſitus, nec locus diuerſus.

Indiuiſibile additũ indiuiſibili non efficit maius.

Et nota hãc eſſe validiſſimam rationẽ, qua probatur, indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere ipſum maius, nec continuum.

Tertiam partem argumenti probat, ꝙ non ſe habeant conſequenter; Quia cum

duo

duo indiuiſibilia non ſint contigua, vt probatum eſt, erit medium, & ita non erunt conſequentia.

Dubium Dices, non ſat eſt, eſſe medium, niſi ſit eiuſdem generis.

Solutio. Reſpondeo, quòd benè procedit Ariſtoteles. Nam ſi inter duo indiuiſibilia data mediat continuum, vt inter duo puncta, linea; cum in quolibet continuo ſit indiuiſibile, vt in qualibet linea punctum, erit profectò medium eiuſdem generis. Vndè non eſt accipere in linea aliqua duo puncta ita coniuncta, quin aliud ſit intermedium, cùm inter quælibet puncta mediet linea, in qua adhuc ſunt puncta.

Amplius autem diuideretur. Tex. III.

3. Rō ex diuiſione continui.

Tertiam ponit rationem. Si cōtinuum ex indiuiſibilibus eſſet compoſitum, vtique in ipſa diuideretur. Nam res diuiditur in ea, ex quibus compoſita eſt. Si ergo continuum diuiditur in indiuiſibilia, iam non diuiditur in ſemper diuiſibilia. Hæc autem eſt cōtinui definitio, puta, ꝙ in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

Quod inter indiuiſibilia mediet cōtinuū.

Statim interponit verba, quibus probat inter indiuiſibilia mediare continuū, vt inter puncta lineā: vt exponit S. Thomas: & probatio eſt. Cum inter indiuiſibilia mediet aliquid, vel illud eſt diuiſibile, vel non. Si non, erit indiuiſibile, & ita erunt duo indiuiſibilia mediata. Si diuiſibile. Vel in ſemper diuiſibilia, vel non. Si non, peruenietur ad indiuiſibilia, contra dictam definitionē: & prætereà quia tunc indiuiſibilia ſimul erunt. Si verò in ſemper diuiſibilia diuiſibile eſt, erit contiguū. Vnde inter duo indiuiſibilia, continuum eſt medium. Quòd autem continuum ſit diuiſibile ſemper in diuiſibilia, probat. Quia ſi in diuiſibilia non diuideretur ex indiuiſibilibus conſtaret: & ita indiuiſibile tangeret indiuiſibile, quod eſt contra id, quod iam probatum eſt.

Eiuſdem autem rationis eſt. Tex. IIII.

Quòd ſit eadem rō de tēpore, & motu, quæ de magnitudine.

Quod dixit de magnitudine, nēdè non componi ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, idē de tēpore, & de motu dicēdum, cenſet. Sunt enim omnia hæc eiuſdem rationis quantum ad hoc: vel enim omnia conſtāt ex indiuiſibilibus, vel nullum ipſorum: non enim ſtat vnum conſtare, & non aliud.

Manifeſtum eſt autem ex his. Tex. V.

Motum diuiſibilē, ſicut magnitudinem, nunc probat, & eſſe eiuſdem rationis: poſteà de tēpore probabit. Cum enim motus magnitudini, & ſpacio correſpondeat, pars motus parti ſpacij correſpondebit, & æquabitur: ſi ergo magnitudo A, B, C, componitur ex indiuiſibilibus, puta, A, & B, & C, re vera, motus D, E, F, quo mobile P, mouetur, conſtabit ex indiuiſibilibus, puta, D, & E, & F. ita vt ſingula ſingulis magnitudinis indiuiſibilibus æquentur, & reſpondeant, puta D, ipſi A. E, ipſi B. F, ipſi C. eadem igitur eſt ratio magnitudinis, & motus ſimul.

Si igitur præſente motu. Tex. VI.

4. Rō ex motu.

Quartam rationē intendit conficere ad eandem concluſionē ſuperius propoſitam, quæ ſumitur ex motu, ad quam ſuppoſuit, fundamentum vnum in textibus duobus præcedentibus. Nempè, ſi magnitudo ex indiuiſibilibus componeretur, etiam motus componeretur; quod falſum probabit.

Suppoſitio. 1.

Supponit tamen primò alterum fundamentum: Nempè, cum motus eſt, tunc rem moueri: & cum res mouetur, motum eſſe: & ſi motus ex indiuiſibilibus eſt, etiā ipſum moueri. Ex priori autem fundamēto concludit; Cum aliquid mouetur per

Suppoſitio. 2.

illam

illam magnitudinem. A B C. motu. D E F. tunc per ſingulas partes illius magnitudinis mouebitur ſingulis partibus motus, vt per A, motu D, per B, motu E, per C, motu F. Nam ſicut motus totus toti ſpacio reſpondet, ita partes motus partibus ſpacij reſpondebunt: & vt quod mouetur per totum ſpacium toto moto mouetur, ita per partem ſpacij parte motus mouebitur: quod probat eſſe non poſſe.

Si igitur neceſſariò eſt id, quod mouetur. Tex. VII.

QVòd per ſingulas magnitudinis partes indiuiſibiles motus fieri non poſſit, probat. Id, qđ mouetur, dum mouetur, nondum peruenit ad id, quo moue͂. & prius eſt moueri, quàm motum eſſe: Sed quod indiuiſibile eſt, non habet quò motus eſt, & vnde motus eſt: igitur quod per indiuiſibile mouetur, ſimul mouetur, & motũ eſt; ſimul eſt in eo, quò mouetur, & vnde mouetur: hoc autem impoſſibile eſt: ergo impoſſibile etiam eſt in partibus illis ſpacij aliquo modo motum eſſe.

Excludit reſponſionē quandam.

Quòd ſi dicas, qđ per indiuiſibile mouetur, non ſimul eſt, vnde eſt motus, & quò motus tendit: ex hoc iam ſequitur profectò, ipſum eſſe diuiſibile: oportet enim in ipſo dare medium, in quo ſit verum dicere, quòd nec quieſcit. hoc enim eſt ſub termino à quo, nec motũ eſt: hoc enim eſt, ſub termino ad quem, ſed mouetur: hæc autem repugnant indiuiſibili; impoſſibile eſt ergo in partibus illis ſpacij datis motum fieri, aut rem moueri: & tamen poſitum eſt in illis partibus motum eſſe: contingit ergo motum eſſe, & rem non moueri contra ſuppoſitionem.

Si verò per totum A B C. Tex. VIII.

Excludit alterā reſponſionem, inferēs plura inconuenientia.

EXcludit, quod poſſet reſponderi, nempè, quòd mobile mouetur per totam magnitudinē A B C. non tamen per ſingulas eius partes. hoc impugnat inferens multa inconuenientia.

1. Inconueniens.

Primum eſt. Si non eſt motus in ſingulis partibus, putà in A, nec in B, nec in C, tunc motus ex nõ motibus componetur.

2. Inconueniens.

Quòd ſi hoc ita ſit, infertur primũ inconueniens, quòd aliquid motum eſt, qđ nunquam motum fuit. Si enim per totā ſimul magnitudinem motus eſt, in fine magnitudinis res eſt mota: & tamen ſi in illa parte præceſſit motus, eſt mota nullo præcedente motu: quod impoſſibile eſt. Similiter tranſiuit ſpacium nunquam tranſiens: & erit tranſiuiſſe, non præcedente tranſitu.

Si igitur neceſſe eſt, omne aut quieſcere. Tex. IX.

3. Inconueniens.

INſert tertium inconueniens. Si enim in ſingulis partibus non mouetur, quieſcit: nam mobile, cùm non mouetur, quieſcit: quòd ſi in omnibus quieſcit partibus, tunc dabitur, quòd idē ſimul quieſcat, & continuò moueatur: nam per totā illam magnitudinem mouebatur ſimul, & quieſcebat.

Obiectio. & Solutio.

Dices, Quieſcebat ſecũdum partes, mouebatur ſecundùm totum. Hoc reijcit: nā partes omnes totum ſunt: ſi igitur ſecundùm omnes partes quieſcit, ſecundùm totum quieſcit.

4. Inconueniēs.

Vltimum infert inconueniens. Vel in illo indiuiſibili, in quo quieſcit, eſt motus, vel non. Si non, motus ex non motibus eſt. Si verò eſt motus, eſt abſurdum contra fundamentum, nempè, motu præſente, res quieſcit, & non mouetur.

Perinde autem neceſſe eſt. Tex. X.

5. Ratio Ariſt. ex tēpore.

ARrgumentum aliud à tempore ſumit. Nempè, ꝙ ſi ex indiuiſibilibus magnitudo conſtat, pariter, & tempus: at cũ tempus non conſtet, nec magnitudo. Priùs tamen aſſumit, quòd conuertantur in diuiſibilitate, & indiuiſibilitate tempus, & magnitudo, ita, vt ſi vnum ex indiuiſibilibus, & alterum. Si verò nõ, nec alterum componatur.

Si tēpus diuiſibile ſit, & magni-

Probat primùm, quòd ſi vnum ſit diuiſibile, ſit & alterum. Demus magnitudinem ex diuiſibilibus: ſi mobile vnum æquè velox tranſit tanto tempore illam, ipſius

tudo, & contra & alterum ex altero ſequitur. ſius medietatem in medio tranſiuit tempore: ergo ſi magnitudo diuiſibilis eſt, etiam erit tempus. Econtrà, ſi in tanto tempore illud mobile tranſit magnitudinem, in medio tranſibit medietatẽ: ergo ex temporis diuiſibilitate colligitur diuiſibilitas magnitudinis in infinitum, id eſt, in partes diuiſibiles.

Caput ſecundum.

Quoniam autem omnis magnitudo. Tex. XI.

Intendit iterum oſtendere, ſi magnitudo in magnitudines ſemper diuiſibilis eſt, nec ex indiuiſibilibus componitur, vt probatum eſt ex eius continuatione, quòd tempus pariter nec ex indiuiſibilibus componitur, ſed in partes iterum diuiſibiles diuidatur. Eſt autẽ probatio notanda.

1. Fundamentum Ariſt. ſeu ſuppoſitio tripartita. De velocitate, & tarditate mobilis. Supponit tamẽ duo, quorum primum eſt, quod ſequitur ex diuiſione magnitudinis data, puta, velocius mobile in tempore æquali tranſire maius ſpacium, & in minori aliquando maius, aliquãdo æquale, quàm tardius mobile.

1. partis probatio. Has tres partes ordine probat. Primò, quòd in æquali tempore velocius mobile tranſeat maius ſpaciũ, quàm tardius. Sit mobile. A, velocius, ſit mobile tardius B. ſit ſpacium, per quod motus eſt. C D. Tunc eſt argumentum. Velocius mobile citius peruenit ad terminũ motus, quàm tardius: ergo in eo tempore, quo, A, velocius eſt in D, ipſum. B, quia tardius eſt, non dum peruenit ad D, ſed eſt citra ipſum, quod eſt minus ſpacium: ergo in eodem tempore velocius trãſit maius quàm tardius.

At verò, & in minori plus. Tex. XII.

2. Partis probatio. Alteram probat partem, quòd in minori tempore plus ſpacij tranſit velocius, quàm tardius. Probatio eſt. Signetur ex probatione præcedenti illud punctum, in quo B, tardius fuit, quando A, velocius fuit in D, ſit, E, diſtans per aliquod ſpatiũ à D: cum enim B, fuit in E, tunc A, fuit in D, in eodem tẽpore. F G. Sed inter hos duos terminos eſt ſpacium medium, nempè vltra terminum tardioris, in quo fuit ipſum A, qui terminus ſit. H. hoc ſpaciũ erit maius, quàm ſpacium tardioris, cùm ſit aliquid plus, erit etiam minus ſpacio priori velocioris, cum ſit aliquid minus: tempus ergo erit etiam minus, quàm præcedens: quòd erat æquale cũ tempore tardioris. ergo in minori tempore, quod ſit C H, velocius tranſit plus ſpacij, quàm tardius.

Manifeſtum autem eſt. Tex. XIII.

Probat tertiam fundamẽti partem, nẽpè, quòd velocius mobile in minori tempore tranſit æquale ſpacium, quod tardius mobile in maiori tempore tranſit. 3. Partis probatio. Supponit duo. Alterum, quod iam probatum eſt, quòd in minori tempore tranſit velocius maius, quàm tardius: Alterum, quòd idem mobile ſecũdum ſe, id eſt, nulla facta ad alterum comparatione, ſed ipſum ſolùm, ſiuè ſit tardum, ſiuè ſit velox in tanto tempore tranſit tãtum ſpacium, in maiori maius, quàm in minori: & in minori minus ſpacium, quàm in maiori: & deducit hoc ad exemplum.

Nota. Vbi aduertendum, quòd ex ſuperiori fundamento datur ſpacium maius, quod velocius tranſit, dum tardius trãſit ſuum ſpacium minus in tempore æquali. Vlterius in ſecunda parte fundamenti datur maius ſpacium, quod velocius tranſit in minori tempore, quàm ſit illud ſpacium tardioris.

Spacium hoc velocioris vocatur L M. ſpacium minus tardioris. L O. tempus velocioris E, R. tempus tardioris, quod maius eſt, Q Y.

1. Ratio Ariſt. Dicit igitur, quòd velocius moueatur per L M, & L O. clarum eſt, quòd cum L M, ſit maius quàm L O, tempus, quod velocius cõſumit in L M, erit maius, quàm quod conſumit in L O: quod tempus dicatur Q S. Ex his argumentatur, Si tempus,

pus, Q, R. quod velocius conſumebat in magnitudine, L M. eſt minus, quàm tempus, Q, Y. quod tardius conſumebat in magnitudine minori, L O, & tempus Q, S, quod velocius conſumit in eadẽ L, O, eſt adhuc minus, quàm, quod conſumebat in L, M. profectò tempus Q S minus multò erit, quàm Q Y, tempus tardioris in eadem magnitudine: eſt enim tempus hoc minori minus. Hæc eſt litera Ariſtot.

Senſus rationis Ariſt. Sed ſenſus clarus hic eſt ex ſecũda parte fundamenti. Velocius tranſit maius ſpacium in minori tempore, quàm tardius: ergo idem velocius tranſibit æquale adhuc in minori tempore: æquale enim eſt minus reſpectu illius, quod velocius tranſibat. Accipe exemplum, Si media hora velocius mouetur per leucam integram, & tardius in maiori tempore, puta hora, mouetur per minus, puta, per tres partes ipſius; velocius in multo minori mouebitur per illas partes tres: nam ſi leucam per ambulabat in media hora, quæ minor erat tempore tardioris, tres partes ſolùm in minori, quàm media hora perambulabit: ergo æquale ſpacium percurrit velocius in minori tempore, quàm tardius.

Amplius autem ſi omne. Tex. XIIII.

Altera ratio ad idem. IDem alio argumento probat. Velocius tranſeat æquale ſpacium cum tardiori: vero, vel in eodem tempore, vel in maiori, vel in minori. Si in eodem: erit æquè velox, & non velocius iam. Si in maiori, erit tardius: debet ergo in minori, vt dictum eſt.

Quoniam autem omnis quidem. Tex. XV.

2. Fundamẽtum Ariſt. velocius, & tardius in tẽpore accidere. PRopoſito priori fundamento, alterum conſtituit, nempè velocius, & tardius in tempore accidere: nõ enim conſtat abſque tempore.

Hoc ideò ad probationem ſupponit, quia per velocius, & tardius temporis diuiſionem oſtenſurus eſt.

Probat autem fundamentum in tertia figura. Omne, quod mouetur, in tempore mouetur: omne, quod mouetur tardius, & velocius mouetur: tardius ergo, & velocius in tempore ſunt, & per tempus menſurantur.

Ex his fundamentis infert, tempus continuũ eſſe, id eſt, in diuiſibilia ſemper diuiſibile, vt ipſe explicat: quò autem modo ſequatur ex præcedentibus, ipſe deducit in textu ſequenti.

Quoniam enim oſtenſum eſt. Tex. XVI.

Concludit Ariſ. quòd ſi tempus eſt ſemper diuiſibile, et magnitudo. 1. Rõ. ARgumentatur igitur ex tertia fundamenti prioris parte, nempè, quòd velocius in minori tempore tranſit æquale ſpacium. Sit ergo A, mobile velocius, ſit B tardius: ſit ſpacium, C D, & tempus. F G.

His ſuppoſitis, ſi B, mouetur per C D, in tempore F G, tunc A, cum ſit velocius mouebitur per eandem magnitudinẽ in minori tempore, quia velocius tranſit æquale in minori tempore. Vlterius in illo minori tempore, quod ſit F H. tardius mouebitur per minus ſpacium, quàm C D, & ita diuiditur magnitudo, & ſit illa C K. Iterũ idem velocius mouebitur per hanc in minori tempore: & ita diuidetur tempus: vnde per idẽ velocius, & tardius diuidetur vtrumq;, magnitudo, & tẽpus: quoties ſumimus tardius, vt in argumento patet, diuidimus magnitudinem: quoties verò ſumimus velocius, diuidit tps.

Vnde concludit, quòd cùm ſit iſta conuerſio ſemper à tardiori ad velocius, ſemper erit diuiſio tẽporis, nec ad indiuiſibile peruenietur: Similiter in magnitudine: nam ſi ad magnitudinem indiuiſibilem, & tempus perueniretur, tunc inter velocius, & tardius non eſſet differentia: imò non eſſet velox, aut tardum.

Hoc ergo eſt argumentum, quod tandem colligit Ariſtoteles, quamuis argumentum procedat, ſuppoſita magnitudinis diuiſione ad tempus, & ſuppoſita poſt eã diuiſione temporis ad diuiſionem magnitudinis: ſtat vtrunque debet admitti, & probari p velocioris, & tardioris naturas.

Simi-

Similiter autem manifeſtum eſt. Tex. XVII.

Idē alia rōne probat.

IN primis verbis textus colligit partem concluſionis illatæ ex argumēto, vt expoſitū ē: poſteà tertium argumētum ponit ad idem probandum, nempè, ꝙ ſi magnitudo eſt continua, etiam erit tempus. Argumentum eſt: quia ita conſuetū eſt dici apud eos, qui de hoc tractant: & rationem ipſorum ponit: quia eadem eſt vtriuſque diuiſio, intellige proportionaliter: vt ſi tantam magnitudinem tanto pertranſit tpe, & dimidiam in dimidia tpis, & tertiam in tertia, & quartam in quarta parte: eſt igitur æqua vtriuſque diuiſio.

Et ſi alterum infinitum. Tex. XVIII.

Altera cōcluſio ſi magnitudo finita, vel infinita, eſt pariter & tēpus & cō ſimili modo. Dup. ex infinitū actu, & potentia ſcilicet diuiſione.

COnſtituit alteram concluſionē de tempore, & magnitudine, puta, ſi magnitudo finita eſt, vel infinita, pariter etiam tempus: & eo modo, quo finita, vel infinita eſt, etiam & tempus. Diſtinguit autem duplicem modum infiniti. Eſt infinitum actu, quod vocat infinitum ex terminis: eſt infinitum potentia, quod vocat diuiſione: & hæc ex ſuperius dictis patēt. Vult ergo, quòd ſi magnitudo, & ſpacium eſt infinitum actu, ſimiliter, & tempus infinitum actu: ſi verò potētia, etiam tempus potentia; & diuiſione erit infinitum: quod ſi vtroque modo, & actu, & diuiſione, ſimiliter etiam tempus.

Quapropter & Zenonis ratio. Tex. XIX.

Soluitur arg. zenonis quo contendebat nihil moueri.

EX hac diſtinctione ſoluit argumentum quoddam Zenonis, quo cōtēdebat, nihil moueri. Argumentum erat. In quolibet ſpacio ſunt infinita puncta, & partes: ſed infinita non poſſunt tranſiri: ergo nullum ſpacium tranſitur. Minor probatur. Quia infinitum non pertranſitur, niſi tēpore infinito: at quodlibet tempus finitū eſt: nō ergo in aliquo tempore contingit moueri p aliq̄ magnitudinem.

Hæc eſt ratio Zenonis, quam reprehendit Ariſtoteles tanquam æquiuocam: nam ſumit magnitudinem infinitam in potentia, tempus verò infinitū actu, cum tamen non ita ſumerē oporteat, ſed pari ratione vtrumq;: & tunc verum eſt, quòd ſi magnitudo eſt potentia infinita, ſimiliter, & tempus: vnde vtrumq; infinitum eſt, potentia tamen. Nec eſt inconueniens, magnitudinem potentia infinitam tempore actu finito tranſiri: hæc tamen duo fieri non poſſunt, quòd magnitudo ſit finita, & tempus infinitum, aut quòd magnitudo infinita, tempus verò finitum, ſumptis finito, & infinito in actu.

Sit enim magnitudo finita. Tex. XX.

Magnitudo finita non pōt pertranſiri in tēpore infinito.

PRobat, finitam magnitudinē tempore infinito actu nō poſſe pertranſiri. Argumentum eſt. Detur magnitudo finita A B. & tempus ſit infinitum C: & ſupponitur, ꝙ æqualis magnitudo ab eodē mobili in tempore æquali pertranſitur. Tūc ſumatur aliqua pars temporis finita puta, C D, & ſit argumentum. In tempore finito C D, mobile tranſibit aliquam partem magnitudinis A B, & ſit B E: ergo in æquali tempore finito tranſibit aliam partē tantam, & in alia aliam: finitæ autem partes menſurant, & complent totā magnitudinem A B: ergo & tempora illa finita partium complent totum tempus totius magnitudinis, & ſic finitum eſt, quia ex finitis finitè ſumptis conſtat.

At quia illa pars magnitudinis ſumpta poterat eſſe non aliquota, ſed aliquoties ſumpta, aut excederet, aut deficeret à toto, ſicut quaternarius reſpectu nouenarij: ſubdit parum hoc referre: nam ſi non eſt aliquota illius magnitudinis, aut erit maioris, & hanc non continget tempore infinito pertranſire.

Amplius autem, ſi non omnem magnitudinem. Tex. XXI.

2. Ratio. ſere eadem.

FEré idem argumentū, alia tamen via fortiori, proponit, vt vult Themiſt. ſumit eīn modò partem aliquotam totius

magnitudinis finitæ, & facit argumentũ. Non quęlibet magnitudo eodem tempore tranſiri debet: ergo ſi totum infinito tẽpore, aliqua pars finito tranſibitur. Vlterius, hæc pars in tempore finito tranſibit, & finities ſumpta facit totũ finitum: ergo & tempus correſpondens parti finitæ, cũ ſit æquale alijs temporibus partiũ æqualium, cum ipſis faciet tempus totum illius magnitudinis finitum.

Quòd verò illam partem, quæ eſt totius magnitudinis, non tranſeat tempore infinito, probat: Quia ex vtraque parte tẽpus illi parti correſpõdens, terminum habet. Primò ex principio: quia ſicut incœpit motus in ipſa, ita & tempus. At ex parte finis: et patet: quia plus temporis ſequentis conſumitur in tota, quàm in parte: habet ergo terminum ex vtraque parte, & ex principio cum incœperit, & in fine, cũ ceſſet tempus correſpõdens parti: & quod vlterius ſequitur, ſit totius.

Vt ſi eo ad Diui Petri, tempus correſpondens viæ vſque Mineruam, finem habet: quod enim vlterius eſt, non illius parti, ſed totius tempus eſt: ergo tempus partis finitum eſt.

Eadem autem demonſtratio eſt. Tex. XXII.

Infinita magnitudo non põt ptrãſiri tpe finito.

EOdem modo docet poſſe probari, infinitam magnitudinẽ non poſſe tranſiri tempore finito. Sumam enim magnitudinem finitam, & dicam, huius tẽpus finitum eſt: ergo & alterius æqualis, & alterius & ſic conſumetur tempus finitum in magnitudine finita.

Colligit ex prędictis omnibus, nullum continuum ex indiuiſibilibus componi.

Alia rõne probans continuũ nõ cõponi ex indiuiſibilibus.

Et per omnia poſita argumenta vnum aliud ponit, nempè, quòd ſequeretur indiuiſibile eſſe diuiſibile: qđ impoſſibile eſt: conſequentiam oſtendit in tex. ſequenti.

Quoniam enim in omni tempore. Tex. XXIII.

Suppoſitio. 1.

AD probandum ſequelam ponit fundamẽtum certum: Quòd cũ in æquali tẽpore velocius trãſeat maius ſpacium, quàm tardius, poterit tranſire ſpacium maius in quacunque proportione: nam maius vnũ altero multipliciter euenit. hoc autem eſt eſſe velox, trãſire maius in æquali tẽpore.

Suppo. 2.

Quod ſi ita eſt: detur ſpacium maius, qđ velocius trãſit, ſexquialterũ ad ſpaciũ tardioris, tunc vnum conſtabit ex tribus indiuiſibilibus. A B. B C. C D. alterũ, qđ tardioris eſt ex duobus. E F. F G.

Suppo. 3.

Eſt modò argumentum. Suppoſito ẽt, quòd tempus, quod velocius conſumitur, ſit ex tribus alijs correſpondentibus magnitudini, putà K L. L M. M N.

Nectitur ratio.

Tunc ſic, in eo tempore, quo velocius tranſit magnitudinem illam ex tribus, tardum tranſit ex duobus: ſed velocius in tẽpore conſtanti ex tribus indiuiſibilibus: ergo & tardum. Vlterius: In toto tempore ex tribus, tardum tranſit duo indiuiſibilia: ergo vnum indiuiſibile trãſibit in medio tempore: ergo oportet diuidere indiuiſibile. aliter tr . diuidi nequeunt: eſt igitur indiuiſibile diuiſibile. Et vlterius, nõ in indiuiſibili trãſibit indiuiſibile, ſed in maiori, putà, aut in duobus vnum, aut in vno cum dimidio: vtrumque abſurdum eſt, & impoſſibile: ergo continuum nullũ ex indiuiſibilibus eſt compoſitum, ſed ex continuis, id eſt, ex his, quæ iterum atque iterum diuidi poſſunt ſine limite.

An continuum ex indiuiſibilibus partibus componatur. Quæſt. I.

Explicatur ſẽſus qõnis.

ADuerte circa quæſtionis titulum. Non de quocunque indiuiſibili loquimur, ſed de eo, quod ad genus quantitatis pertinet, quale punctum, linea, nunc, & ſimilia ſunt. Nec loquimur de quacunque partium compoſitione, ſed de integrali, quæ fit ſecundùm partes integrantes, quæ differunt valde à partibus ſubſtantiæ rei.

Not. qõo differant inter ſe partes integrales & ſubſtãtiales.

Primò partes integrantes ſæpe ſimilares ſunt, vt quælibet pars ignis, ignis eſt, & aquæ aqua: Dico ſæpe, quia non ſemper: nam in viuentibus id non eſt. Non enim quælibet hominis pars, homo eſt. At partes ſubſtantiæ diſſimilares ſunt ſemper, eſt enim altera materia, altera forma.

1. Differentia.

Prima pars integralis non habet eundẽ adæquatè locum cum altera, nec pars eſt in toto loco totius: vt patet in vlna, vbi

2. Differ.

eſt

eſt medietas, adæquatè non eſt altera, & vna medietas non eſt in toto loco, vbi eſt totum. At partes ſubſtantiæ non ſic, ſed in quo loco adæquatè eſt materia, ibi eſt forma, & in toto loco, quo compoſitum eſt ibi, & materia, ibi forma etiam eſt.

3. Differ. Præterea partes integrantes poſſunt ſeparatæ conſiſtere, vt duæ ligni partes diuiſæ per ſe ſunt: at forma per ſe, materia per ſe non ſunt, nec eſſe poſſunt. Loquimur igitur in præſenti de compoſitione non ex partibus ſubſtantiæ, ſed ex partibus integralibus, & quærimus, An continui partes omnium primæ ſint indiuiſibiles.

Duplex modus indiuiſibilis. Circa hoc ſunt quatuor ſententiæ. Eſt enim indiuiſibile duplex. Quoddam ſimpliciter, & mathematicè, quod non habet partes, vt punctum. Quoddam ſecundùm quid, quod diuidi non poteſt actu in partes, quàmuis illas habeat, qualia ſunt minima naturalia.

1. Sn̄a Anaxagoræ. Et iuxta hoc fuit prima ſententia Anaxagoræ, vt diximus libro primo, continuum cōponi ex infinitis indiuiſibilibus ſecundum quid, quæ dicebantur athomi.

2. Sn̄a Zenonis. Secunda ſententia fuit Zenonis, & Stoicorum, & erat communis tempore Ariſtotelis continuum componi ex indiuiſibilibus ſimpliciter: vt lineam ex punctis, ſuperficies ex lineis, & ſimilia continua ex indiuiſibilibus ſuis.

3. Aliorū Tertia ſententia fuit aliorum, quos recitat Algazel, libro 1. ſuæ Logicæ, qui continuum non componi dicunt, ſed eſſe q̄d ſimplex, & incompoſitum.

4. Sn̄a Ariſt. Vltima ſententia fuit Ariſtotelis continuum ex partibus etiam continuis, & diuiſibilibus componi.

1. Argm̄ q̄d cōponatur ex indiuiſibilis. Sunt tamen aliquot argumenta, quibus continuum ex indiuiſibilibus componi probatur. Primò: Numerus, & continuum eiuſdem ſunt generis quātitas: ſed non repugnat numerum ex indiuiſibilibus componi, & augeri: vnitates enim numerum augent, & cōponunt: ergo & continuum ex indiuiſibilibus componetur, & augebitur Adde, quòd ex diuiſione cōtinui numerus fit: ſed numerus eſt ex indiuiſibilibus: ergo & continuum in ipſa diuiditur.

2. Argm̄ Secundò. Vnumquodque componitur ex his, per quæ definitur: ſed linea definitur per puncta: ergo conficitur ex punctis. Minor patet ex primo Poſterior. cap. 4. Puncta dicuntur ſubſtantia lineæ. & præterea: quia linea definitur, longitudo punctis terminata.

3. Argm̄ Tertiò. Si diuiſio continui eſt in continuo ſemper, diuiſio ipſius nunquam finitur: ergo continuum maius, & minus ſunt æqualia: vtrumque enim in infinitū eſt diuiſibile. His argumentis probatur continuum ex indiuiſibilibus compo[n]i.

1. Cōcluſ. biparti-ta. At pro determinatione huius ſit prima concluſio. Indiuiſibilia ſunt in re, quāuis non omnino à cōtinuo realiter diſtincta.

Hæc concluſio duas habet partes. Altera eſt, eſſe in re puncta, & lineam, & nunc, & reliqua indiuiſibilia, nec eſſe tantùm in imaginatione. Altera eſt, quòd ſic ſunt in re, & in continuo, vt non ſint prorſus ab illo diſtinctum, ſicut res à re.

Prior pt patet in uiſibilia eſſe in re primo ex tactu phyſico. Prior pars probari poteſt ex quatuor capitibus. Primum eſt tactus Phyſicus. Duo enim corpora (vt experientia monſtrat,) ſe adæquatè tangunt, vel igitur in aliquo diuiſibili. Et hoc non, quia illa duo diuiſibilia adhuc non ſe adæquatè tangūt, ni ſi ſecundùm aliquid ſui: ergo tactus eſt in indiuiſibili, ſed ille tactus eſt verus, & realis: igitur verè eſt indiuiſibile reale, puta ſuperficies, ſecūdum quā eſt tactus corporum.

2. Ex tactu mathematico. Alterum eſt tactus mathematicus, tamen conſtitutus in corporibus Phyſicis quem quidem voco tactum Phyſicum in præſenti, qui ſcilicet fit inter duo corpora ſenſibilia: voco tactum Mathematicum, qui fit inter Mathematicas quantitates, quamuis ſumatur cū corporibus naturalibus. Eſt igitur argumentū. Non repugnat eſſe corpus perfectè ſphæricū, imò eſt cœlum ipſum, nec repugnat eſſe planū perfectum. Tunc his datis, corpus ſphæricum tangeret planum in puncto, vt Geometræ facillimum eſt demonſtrare: ergo verè in continuo punctum eſt.

3. Ex cōtinuatione. Tertium eſt ex cōtinuatione. Duæ partes non poſſunt cōtinuari, niſi ſit aliquid vtramque connectens: hoc autē debet eſſe commune vtrique, aliàs non connecteret vtrunque: quod ſi commune eſt, indiuiſibile eſt: nam ſi diuiſibile eſſet, non eſſet cōmune, ſed pars eſſet vnius, pars alterius partis cōtinuatæ: & ſic opus eēt alio cōtinuāte: eſt ergo īdiuiſibile: cū ēt verè, & realr cōtinuatio ſit, realr īdiuiſibile ē.

4. exterminatione. Quartum caput eſt ex terminatione. Nam corpora terminantur realiter: terminus ergo aut diuiſibilis eſt, aut indiuiſibilis. Si diuiſibilis, non eſt terminus: nã vna medietas terminabitur per alteram; debet ergo eſſe indiuiſibilis: eſt igitur indiuiſibile in re. His rationibus conſtat, eſſe huiuſmodi indiuiſibilia, puta ſuperficies, lineas, puncta.

Indiuiſibilia vt puncta non diſtinguũtur a continuo. Sed non ita eſſe intelligas in continuo, vt ſint duo accidentia ſimul, puta, albedo, & dulcedo in lacte, vt aliqui putant: non enim ſic diſtinguuntur, cum non ſint diſtincta à continuo re, niſi ſicut pars continui ab ipſo toto: ita etiam indiuiſibile à continuo: ac ob id dicitur in altera concluſionis parte, non eſſe omnino à continuo realiter diſtincta, quamuis in re ſint. Et hoc fieri poteſt: eſt enim realiter natura animalis in homine, ſed non realiter diſtincta ab homine, quàmuis maiorem habeant diſtinctionem indiuiſibilia à continuo: ſunt enim quodammodo ſicut pars à toto continuo diſtincta: dico, quodammodo, quia non ſunt partes.

2. concluſio continuũ non componi ex talibus indiuiſibilibus. Secunda concluſio. Fieri non poteſt ex huiuſmodi indiuiſibilibus cõtinuum eſſe compoſitum.

Hæc concluſio, præter argumenta Ariſtotelis, quæ in textu ſunt expoſita, quæ non eſt neceſſe repetere, adhuc alijs tribus probatur. 1. Arg. Primum eſt ex motu ſumptum. Si magnitudo ex indiuiſibilibus eſſet compoſita, ſequitur, quòd motus velociſſimus, & motus tardiſſimus in eodem tempore per æqualia fiũt ſpacia, quod eſt impoſſibile. Sequela probatur: Detur ſpacium decem indiuiſibilium, per quod A, velociſſimum, & B, tardiſſimum moueantur: tunc in quo tempore A, tranſit vnam partem, vnum videlicet indiuiſibile ſpacij, in eodem B, tranſit eandẽ, & ſic de ſingulis partibus: ergo in quo toto tempore A, tranſit totum ſpacium, etiam & B. Conſequentia eſt nota. Antecedens probatur. Nam ſingulæ partes ſunt indiuiſibiles, & dum velox illarum vnam tranſit, etiam & tardum.

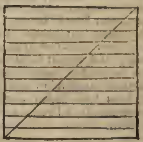
Obiectio. Dices: non ſic, ſed dum tardum tranſit vnam, velox tranſit duas.

Prima confutatio. Contrà. Si dum velox duas tranſit, tardum vnam tantùm: tunc dum velox vnã tranſit, tardum tranſibit dimidium, & diuidetur indiuiſibile: quòd ſi nihil tranſit, non mouebitur, contra ſuppoſitionem: dicimus enim vtrumque moueri.

Et rurſus ſequitur, quòd ſi velox in vno puncto retrò, tardum in altero pũcto, & ſimul moueri inciperent, nunquam velox poſſet conſequi tardum: quia dum velox vnam, tardus alteram tranſit æqualem partem: eſt enim vtraq; indiuiſibilis. Hæc autem ſunt falſa, & contra experientiam: non ergo magnitudo ex indiuiſibilibus conſtat.

Secundò. Si ita eſſet, ſequitur multas eſſe magnitudines, vt lineas, ſuperficies, quæ in duas medietates diuidi non poſſent: quod quidẽ falſum eſt. Omne enim continuum duplam habet proportionem ad ſuã medietatem. Sequela patet de omnibus magnitudinibus, quę ex imparibus indiuiſibilibus conſtãt, puta, ex tribus, ex quinque, & huiuſmodi, quæ diuidi ĩ duo æqualia non poſſunt abſque indiuiſibilis diuiſione. oſtendit autem contrarium Euclydes demõſtrando propoſitiõe decima, lineã datam in duas partes æquales ſecare. 2. Ratio.

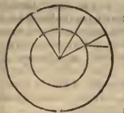
Tertium ſumitur argumentum ex rebus mathematicis: & eſt argumentũ Scoti. 2. ſen. diſt. 2. q. 9. & Gregorij ibidẽ q. 2. Primò ſequeretur, quòd diameter quadrati, & eius coſta eſſent æquales: quod eſt impoſſibile. Et quòd ſequatur, patet: Nã tot puncta habet vna, quàm altera. Si enim à ſingulis punctis quadrati coſtæ deducantur lineæ ad alteram coſtam, omnes illæ tranſibunt per omnia puncta diametri, nec habebit aliud punctum, nam lineæ illæ totum ſpacium quadrati replent, vbi tantùm eſt diameter. 3. Ratio.

Vlterius ſequitur, quod circulus maior, & circulus minor ſunt æquales, & quot

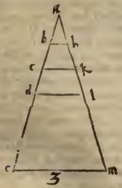
tot

tot puncta habeant. Et patet. Si duo circuli concentrici deſcribantur, & vſque ad maiorem deducantur omnes lineæ ab ipſo centro: tunc omnes lineæ tranſibunt etiam per minorem: ergo tot puncta vnus habet, quot alter.

Obiect. Dices; non ita, ſed duæ lineæ maioris trãſeũt per vnum pũctũ minoris.

Confutatio. Cõtrà; ſequitur ergo, quòd illæ duæ lineæ maioris à cẽtro vſque ad circulum, minores ſunt vna linea tantùm; ab vno enim puncto in vnum rectæ tendũt: non poteſt autem à puncto in punctum, niſi vnica duci recta, & tunc vltra illud punctum vſque ad maiorem vna erit obliqua, altera recta, nec erunt æquales lineæ vſque ad circunferentiam à centro ductę.

Vlterius dicit Gregori⁹; Sequitur, ꝙ linea intrà latera trianguli ſupra baſim deſcripta eſſet maior ipſa baſi, quod eſt impoſſibile. Sequela patet. Detur triangulus ex lateribus, quę conſtẽt ex ſex ſingula indiuiſibilibus, & baſis ex tribus: & deducantur à latere in latus lineæ: tunc ab ipſo B in H, ad minus habebit duo: à C, in K, tria, à D, in L. quatuor: Vide igitur hanc maiorem eſſe baſi quæ tantùm habet tria ex ſuppoſitione? His, & alijs multis conſtat continuum non poſſe ex indiuiſibilibus componi.

3. Conclũ cõtinuũ cõponitẽ ex continuis. Tertia concluſio. Continuum ex continuis componitur. Aduerte, quòd dico, componitur, contra tertiam opinionem: eſt enim verè continuum compoſitum.

1. Ratio. Cum enim in re inueniamus eſſe pluralitatem, & diuerſitatem aliquam cũ vnitate, ibi damus compoſitionem in his rebus: cum autẽ in continuo inueniamus, quod vni parti ineſt, alteri non ineſſe, & quod illæ duæ vnum ſunt, neceſſariò damus compoſitionem.

Nota. Et notatu dignum eſt, quòd ratio partis non cõſiſtit in ſeparatione à toto, imò in coniunctione, quod aliqui non aduertunt, dicentes, eſſe partes in potentia, ſed non actu in continuo, niſi cum ſeparatæ ſunt: quod quidem falſum eſt: imò cum ſeparantur, iam non actu partes, ſed tota quædam dicuntur; dum in toto ſunt, actu partes ſunt. Partes in continuo actu sũt, l. nõ actu diſtinctę.

Dicitur autem in concluſione: quòd iſta compoſitio ex continuis eſt: hoc autẽ ex dictis ſequitur. Si enim partes continui indiuiſibiles eſſe non poſſunt, erunt diuiſibiles, & continuæ: vnde ex diuiſibilibus & continuis componetur continuũ.

4. Cõcl5 cõtinuũ non hẽt actu infinitas partes. Quarta concluſio. Cum audis, continuum diuidi in infinitum, ne intelligas partes ipſius infinitas eſſe actu, ſed quòd non in tot diuidetur partes, quin in plures: ſemper tamen partes ex diuiſione finitæ erunt, vt dictum eſt in libro tertio. Per hęc poſſumus ad argumenta ſuperius propoſita reſpondere.

Ad primum. Ad primum dico, aliam eſſe rationem continui, & diſcreti. In continuo ob id negamus compoſitionem ex indiuiſibilibus, non quia quantitas eſt, ſed quia partes habet inter ſe continuitas loco, & ſitu diſtantes, ſecundùm quas motus fieri poſſint. Hæc enim omnia non poſſent eſſe, ſi ex indiuiſibilibus componeretur: at numerus abſtrahit à continuo, à loco, à ſitu, à motu; ob id ipſum ex indiuiſibilibus componi nil repugnat.

Nota. Et non ex his componitur, vt indiuiſibilia ſunt in ratione continui, cum continuorum multorum etiam numerus ſit: ſed vt ſunt indiuiſibilia in ratione diſcreti, de quo locuti ſumus in libro tertio. tex. 100.

Ad ſecundum. Ad ſecundum dico, ꝙ Ariſt. puncta vocat ſubſtantiam lineæ ſecundùm opinionem cõem, quæ tunc vigebat: quia illic pro exemplo vſus erat ſecundùm rei veritatem, puncta non ſunt partes, ſed partiũ continuatiua.

Ad tertium. Ad tertium dico, quòd non valet iſta conſequentia, Tot partes habet hoc totum, ſicut & hoc: ergo hæc duo ſunt æqualia, niſi ſint etiam partes æquales: vnde im

de in duas medietates diuiditur maius, & minus, ſed medietates minoris ſunt minores, quàm maioris: ob id non ſequitur, quòd ex diuiſione partium æquali, quoad numerum ſequatur æqualitas continuorum.

Dubia quædam præcipua, An ex indiuiſibilibus continuum componatur.

DIcèt quæſtio hæc ſufficienter à nobis fuerit diſputata, tamen quoniam hæc de compoſitione continui veritas eiuſmodi eſt, vt præclara etiam ſemper ingenia multùm in ipſa, diuq; laborarint; conabor hic ad calcem antecedentis quæſtionis, quò magis veritas elucelcat, omnes, quas aduerſus id potero, maioris momenti obiectiones, & dubia congerere, & diluere: & præſertim cum non deſint noſtra ætate, qui opinionem illam antiquorum Philoſophorum veram arbitrentur.

1. Obiectio à diuiſione cōtinui, quæ non pōt eſſe infinita, cū cōpoſitio non fit ex infinitis.

Eſt ergo contra ea, quæ dicta ſunt primum argumentum. Diuiſio nulla poteſt in infinitum procedere, niſi præexiſtant partes diuidendæ infinitæ: ſed in continuo non ſunt partes diuidendæ infinitæ: ergo eius diuiſio non poteſt in infinitum procedere. Conſequentia ſatis eſt nota: Sed maior probatur. Si enim non præcedunt infinitæ partes, vtique præcedent finitæ: ſi ſunt ergo finitæ partes, finita diuiſione abſoluentur, nec vlterius diuiſio procedet, & ſic non ibit in infinitum: præcedunt ergo infinitæ. Reſpondebit quis, vt communiter reſponderi ſolet ad hoc, & ad minorem illius ſyllogiſmi, quòd præcedunt infinitæ potentia, ſed actu finitæ. Sed contra hoc eſt argumētum validum. Dicere, quòd ſunt infinitæ potētia, vel eſt, quòd partes non ſint actu in illo cōtinuo, ſed de nouo producantur: vel eſt, ꝙ ſunt illic infinitæ, ſed non actu diuiſæ inter ſe. Primum eſt impoſſibile: quia diuiſio quātitatis eſt in partes, quæ inſunt, vt inquit Ariſtoteles. 5. Metha. cap. 13. & præterea, quia plures eſſent partes diuiſæ, quàm erant in toto; nec ei æquarentur: & præterea, quia tunc eſſet generatio nouæ ſubſtātiæ. Alterum verò ſi dicas, quòd ibi infinitæ ſunt, ſed non actu diuiſæ; tunc ſequitur primò, quòd cùm vna non ſe penetret cum alia, ſed diſtet ab ea, erunt infinitæ partes, quarum quælibet occupat loci diſtinctam partem: & ſic erit Infinitum actu continuū, habet enim infinitas partes, quarum vna non eſt alia, & ſunt æquales inter ſe. Nam ſi ſunt infinitæ medietates maiores illæ, minores illæ, in maioribus ſunt æquales: maius enim claudit æquale: erunt infinitæ æquales non communicantes. Quòd enim non ſint actu diuiſæ, ſolùm prodeſt, vt non ſit numerus actu infinitus, ſed non, vt non ſit continuum infinitum.

Vlterius, cum ſingulæ adhuc partes, & medietates iterum ſint diuiſibiles, eadem ratione erunt infinitæ, & in quolibet continuo erunt infinities infinita, quod eſt abſurdiſſimum.

2. Obiectio à primis componentibus, quarum videtur neceſſariò debere reperiri primam.

Secundum eſt. Vbi inueniuntur gradus plures, neceſſe eſt dare primum: ſed in continuo ſunt partes ſecundùm plures gradus, vt maiores, minores, poſteriores, priores: ergo oportet dare primas partes, Hæ diuiſibiles non ſunt: nō enim primæ eſſent; erunt ergo indiuiſibiles: ergo continuum tandem ad indiuiſibilia reducit. Diſcurſus hic notiſſimus eſt, tamen illa maior, à quo totus pendet, probatur: quia re vera, imaginabile videtur, quòd in continuo ſaltem permanente dentur partes compoſitæ ex alijs, & aliæ ex alijs, & non dentur prima componentia. Et eſt argumentum. Destructo primo, non ſtat ſecundum ab illo dependens, ſed partes compoſitæ ſunt ſecundæ: ergo niſi primæ ſint, impoſſibile eſt, ipſas eſſe.

3. Obiectio à cognitione Dei, quæ debet cognoſcere oēs partes continui.

Tertium eſt Theologorum argumentum. Cum enim veritatem hic ſimpliciter indagemus, licebit à quacunque facultate auxilium petere. Argumentum eſt. Vel Deus cognoſcit diſtinctè omnes partes continui, vel non. Si non abſurdum fateris, cum Deus omnia cognoſcat, etiā infinita, ſi eſſent. Qui enim omnia fecit, omnia cognoſcit diſtinctè. Si ergo cognoſcit omnes diſtinctè partes, peto, An ſingulæ harum, quæ à Deo cognoſcuntur ſint diuiſibiles adhuc, an indiuiſibiles. Si diuiſibiles, iam non erant illæ omnes cognitæ diſtinctè, ſed confuſè, vt in alijs includuntur: ſicut nos cognoſcimus, dum tres, aut qua-

quatuor partes continui cognoſcimus, & in eis reliquas. Si verò indiuiſibiles; ergo re vera ex indiuiſibilibus primo componitur continuum. Cognoſcit enim Deus, quod in rebus eſt.

4. Obiec. a ſphæra tangente planũ in puncto.

Quartum eſt. Detur corpus perfectè ſphæricum ſuper planum tangens in puncto, vt dictum eſt; & moueatur continuè:

Quod quidem duobus modis poteſt accidere, quorum vterque nonam habet difficultatem. Primò moueatur rotando ſuper planum: iam ſic, Perfectè ſphæricum tangit perfectè planum ſolùm in puncto: ergo in toto illo motu ſemper tantùm tangit in puncto, & tranſit totum illud ſpacium: ergo totum illud ſpacium conſtat ex punctis. Secundo modo poteſt motus fieri vt ſphæricum ſic tangens in puncto, trahatur per totum planum: tunc tale punctum tranſibit totum ſpacium, nihil relicto, & ſemper tangens punctum: ergo totum illud ex punctis conſtat.

Nec opus eſt ad hoc argumentum, recurrere ad corpus ſphæricum perfectè, ſed ad id, quod in omni corpore reperitur. Demus.n.quodcunque mobile: ſignetur punctum in eo, cui correſpondeat punctũ loci, tunc tale punctum motu ipſius ſubiecti tranſit longitudinem ſpacij, & nõ niſi tangendo puncta; ergo illa longitudo ex punctis eſt.

Nec alio argumento probauit Ariſtoteles textu 89. indiuiſibile moueri non poſſe, niſi quia linea ex punctis componeretur, quia tranſiret ſemper tangendo puncta: vnde qui noſtrum argumentum ſoluit, argumentum Ariſt. deſtruit.

5. Obiec. Quintum eſt argumentum Zenonis allatum ab Ariſt. ſed non facilè ſolutũ. Motus non poteſt eſſe per ſpaciũ aliquod, niſi prius mobile trãſeat minus, quàm maius: ſed quacunq; parte data, alia minor eſt, & hoc in infinitum: ergo non poteſt motus fieri per ſpacium. Infero ego aliud a Zenone; hic.n.motum non eſſe concludebat, ego infero: Cũ motus ſit, non componetur, nec diuidetur ſpacium in infinitum. Reſpondet Ariſt. ꝙ in ſpacio non ſunt niſi infinitæ partes potẽtia, Sed hæc ſolutio videtur in intelligibilis: nã, (vt diximus argumento primo) cũ iſtæ partes ibi ſint, nec per diuiſionem multiplicentur, impertinens eſt, ꝙ diuiſæ non ſint; nam nec duę medietates vnius continui diuiſæ ſunt; at motus per vnam prius, q̃ per alteram fieri debet: ꝙ ſi iſto modo dat partes infinitas, re vera, motus nunquam ad terminum perueniret.

Argumentum Zenonis.

Sextum argumentũ eſt de motu, & tempore. De tẽpore nihil exiſtit, niſi nunc, nec de motu, niſi mutatum eſſe: ergo, re vera, tempus non eſt aliud, q̃ plura ſuccedẽtia nunc. Quis.n.capit id fuiſſe, aut fore, de quo nec fuit vnquã verũ dicere, modò eſt, nec erit verũ etiam dicere, modò eſt? Similiter de motu, nihil niſi mutatio inſtantanea.l.mutatum eſſe, perpetuò fit. Quod.n. dicunt in ſucceſſiuis non exiſtere, niſi indiuiſibile, non alia videtur eſſe, q̃ quòd ſucceſſiua ſolùm ex ſimilibus indiuiſibilibus componantur.

6. Obiec. De motu & tpe ab exiſtẽtia ipſorum.

Et vt maior pateat in Ariſtotele difficultas, attende in textu octauo: Ipſe ſumit contra alios hoc pro certo principio, Impoſſibile eſſe, aliquid tranſire, quod nunq̃ fuit tranſiens; & motũ fuiſſe, quod nunq̃ fuit, vt diceretur moueri. Ex hoc ſumo argumentum: quomodo.n.motus, aut tempus erit, de quibus nunq̃ fuit dicere, motus, tempus vè exiſtit? Nam quæ exiſtunt, indiuiſibilia ſunt, quæ ſecundùm ipſum, non ſunt partes temporis, nec tẽpus, nec motus, nec motus partes. Cum igitur iſta non exiſtant vnquam, niſi ſecundùm indiuiſibilia, non aliud, quàm ex his compoſita videntur.

Augetur vis i Ariſtotele.

Et confirmatur iterũ: Sumo inſtãs hoc & argumẽtor ſic, Quid primò exiſtit poſt iſtud nunc? vel tempus, vel nunc aliud. Si nunc aliud: duo ergo nunc immediata. Si tempus, cũ tempus non exiſtat, niſi ſecundum

Cõfirmatur ſcdo.

dum

ſuccedentes abſque ceſſatione, & ſingula inſtantia, & nunc, dicuntur: ſingulæ autē per ſe tempus non ſunt, ſed temporis partes primæ: multæ autem, quarum vna receſſit, altera ſequitur, tempus ſunt. Vnde benè dicitur, Tempus incipere, per vltimum non eſſe. Data enim hac prima morula temporis futuri, dicetur, Modò non eſt tempus, tamen immediatè poſt hoc erit tempus: quia erit altera morula, & in multarum numerabilitate conſiſtit tempus. Similiter deſinit per primū non eſſe; nam in vltimo nunc huius temporis, eſt verum dicere, non eſſe tale tēpus, ſed immediatè aute hoc fuit, quia erat alterum inſtans, quod cum hoc vltimò tempus facit. Hoc tamen eſt verum, quod datur prima pars temporis alicuius, & vltima, non ſolùm prima, ſed etiam ſecunda; minima.n.ex duobus integratur nunc.

3. Fundamētum. Tertium eſt fundamentum. Idem dicēdum eſſe de motu; Eſt.n.motus plura mutata eſſe, & plures mutationes inſtātaneæ ſecundùm varias partes formæ, vel ſpacij quæ mutata eſſe fluunt; vno enim recedente alterum aduenit. Nec ſingula per ſe dicenda ſunt motus, ſed ſi plura ſint, ac ideò motus ſucceſſiuus eſt, ſicut & tēpus; & incipit, & deſinit, ſicut & tēpus, habetque primas, & vltimas partes.

Nota. Hoc tamen vnum aduertēdum erit, q̃ cùm audis in continuo eſſe indiuiſibilia, nō ſic eſſe illic iſta intelligas, quaſi plura accidentia realiter diſtincta; ſic enim non poſſent vniri inter ſe; ſed quantitas continua eſt vnum accidens extenſum, & vna actu entitas, in qua ſunt ipſa indiuiſibilia; ſed non in actu diuiſa, nec diſtincta, ſed vnum actu cum continuo facientia: quod quidem ſuperius diximus, eſſe indiuiſibilia re, ſed non realiter diſtincta, quod alij dicunt eſſe in potentia.

Sol.rōnū Ariſt. ex illorum Neotericorū ſententia. 1.Sol.cōtra definitionē cōtinui. Ex his videntur poſſe ſolui argumenta Ariſtotelis, primò negando illam quam ſupponit, continui definitionem, eſſe videlicet continuum, quorū vltima ſūnt vnū, qua probabat indiuiſibilia non poſſe componere continuum, quia non habent vltima. Nam oportet in definitione, & principijs vtraq; pars conueniat. negaret igitur hæc opinio illam continui definitionem. Sed diceret continuum eſſe, cuius vna actu eſt quantitas, & ſic duo indiuiſibilia ſunt continua, quia vnicam actu quantitatem faciunt.

Nota. Quod ſi petas, quare iſta quantitas vna actu eſt; dicet, quia partes eius inter ſe nō habent plures actu terminos; nam indiuiſibile terminans vnam medietatem, non diſtinguitur re ab ipſa quantitate altera, niſi cum ab illa ſeparatur; atque ſic poſſet probabiliter, vt videtur, ſolui argumentum primum Ariſtotelis.

2. Solut. Cōtra id q̃ pūcta ſe tāgūt per ſe tota. Deinde ad id, quod puncta ſecundum ſe tota ſe tangunt, & ideo non poſſunt magnitudinem extenſam facere: diſtinguendum, quæ ſe tangunt ſecundum ſe tota, ita, vt ſe penetrent, non efficient magnitudinem: at quæ ita ſe tangunt vt non ſe penetrent, ſed ſint immediata, facient magnitudinem. Eſſe autem ſic poſſunt immediata, vt conſtat, in duabus lineis ſe tangentibus, in extremis punctis: & duabus ſuperficiebus concaua, & conuexa orbium cœleſtium, aliorum vè corporum. Quod ſi in diuerſis continuis quantitatibus eſſe ſic poſſunt puncta immediata, non ſe penetrantia, quid vetat, quominus eſſe poſſint in eodem continuo?

3. Solut. Cōtra id q̃ continuum ſit ſemp diuiſibile. Rurſus tertiò, cum dicitur continuum eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia, verū id tantùm eſſet quouſq; ad minimas partes eſſet ventum, ſed vlterius non eſt diuiſibile.

Cum etiam dicitur, ex non quanto non poſſe fieri, & componi quantum; nec ex non continuo, continuum; Negandum quidem eſſet de primis, & minimis partibus; concedendum verò de ſecundis. Nam ſicut ex non numero fit numerus, ſcilicet, ex vnitatibus; ita ex non quantis componitur quantum. ſicut etiā ex non igne ignis, ex materia, inquam & forma: quorum neutrum eſt ignis: poſtea tamen additur ignis igni, ſicut continuum continuo.

4. Solut. Cōtra cōmenſurationē tēporis ſpacii, & motus. Prætetea reliqua argumenta, quæ ex motu facit Ariſtoteles, & ſpacio, & tempore, omnia pendent ex duobus principijs, quæ ab aduerſario negari poſſunt, videlicet, tempus, & ſpacium tot diuiſionibus diuidi, & tempus, & motum ſimiliter. Negari enim poteſt, in inſtanti vnicum in indiuiſibile ſpacij pertranſiri; imò concedendum eſſet, multa indiuiſibilia ſpacij vnico indiuiſibili tem-

poris pertranſiri poſſe, ſi mobile præſertim ſit velociſſimum: nam & velocius mobile plura indiuiſibilia pertranſibit, quàm minus velox in eodem inſtanti: ſic etiam in vno inſtanti, plura mutata eſſe fluent in motu velociſſimo, quàm in minus veloci: & ita corruerent argumenta Ariſtotelis, vt videtur.

5. Solutio, contra id quod continuum in duas partes poſſi diuidi.

Nec etiam eſſet admittendum, omne continuum in duas partes æquales diuidi poſſe, ſicut neque omnem numerum: ſed ſolùm illud, quod ex paribus indiuiſibilibus conſtaret, non verò quod ex imparibus conſtat: aut certè ita diuidi poſſe in duas medietates; vt punctus medius vel pereat, vel maneat, vtrinque medietates diuidens, ipſo non numerato, ſed excluſo. Hæc ergo ſunt quæ maximè, videntur Ariſtotelicæ, & communi ab omnibus receptæ doctrinæ repugnare.

Reſponſio ad obiecta.

Nihilominus, licèt dubia hæc ſuperius propoſita magnam videantur afferre difficultatem, conſiſtendum eſt in ſupradicta Ariſtotelis ſententia, vt quæ & communis ſit, & veræ rationi conformis. Vt autem his dubijs plenius ſatisfiat, proponam prius aliquot, quibus quaſi iactis fundamentis, Ariſtot. ſententia fit manifeſtior.

1. Fund. Primò ergo nota id, quod Ariſtotel. libro de lineis inſec. cùm in has ipſas diuiſionis continui ſalebras incidiſſet, egregiè obſeruauit; Imbecillis, & ignari (ita ipſe loquitur) ingenij eſſe, opinionem aliquam, quam euidens ratio perſuadeat, propterea deſerere, quòd alicui argumento non poſſis plenè ſatisfacere. Sunt enim apud nos tam falſa permiſta veris, vt ea ſæpe mens noſtra ægrè diſtinguat.

Quæ potiſſimũ rõnes demõſtrẽt, cõtinuũ nõ cõponi ex indiuiſibilibus.

Certiſſimè igitur tenendum eſt continuum non componi ex indiuiſibilibus, & propterea in infinitum eſſe diuiſibile. Id euidenter, probant inter alia demonſtrationes illæ. Prima, quòd indiuiſibilia, ſi iungantur, maius non efficiunt: cuius rationem explicauimus ad initium ſexti. Secunda, quòd diameter ex tot punctis componeretur ex quot coſta, & ita diameter eſſet æqualis coſtæ. Tertia, quòd paruus circulus eſſet æqualis maiori, & tot haberet finita puncta numero, quot magnus. & quòd intra triangulum lineæ parallelæ ſupra baſim intra latera trianguli ductæ, eſſent maiores, quàm ſit baſis, vt oſtendimus.

Quarta: quòd non omnis linea eſſet diuiſibilis in æqualia, nempè illa, quæ conſtaret ex indiuiſibilibus imparibus contra decimam propoſitionem primi Euclid. Sic etiam, nec omne tempus, vel motus, vel ſuperficies, vel corpus, nec omnis continua quantitas in duas poſſet diuidi medietates, quæ videlicet ex imparibus indiuiſibilibus conſtaret.

Quinta, nullæ lineæ eſſent inuicem commenſurabiles: omnes enim communem haberent partem aliquotam, nempè punctum: contra vltimam decimi, & plures alias Euclidis in eodem libro, vt omittam cæteras, quæ tamen omnes demonſtrationes mathematicæ ſunt, & propterea in primo gradu certitudinis.

Secundò pro ſolutione argumentorum videndum eſt, quid ſit, continuum eſſe diuiſibile in infinitum. Non enim eſt habere infinitas partes ſimul actu, vt dici ſolet, categorematicè: nec eſt habere potentiam, vt per diuiſionem procreentur. Diuiſio enim nullam molem de nouo producit: ſed eſt habere infinitas ſyncategorematicè, ideſt non tot, quin plures, quòd Ariſt. & alij dicunt infinitas in potentia, atque adeò eſt eſſe quandam molem, ex qua in infinitum ſemper poterit aliquid detrahi: ad quod non requirit, vt ſit aliquod infinitum; nam ex finito ſemper auferri poterit, ſi ſemper minus, & minus auferatur, puta, pars eius partis, quæ ſupererat. 2. Fund.

Pro quo aduerte: quòd ſi alicui finito fiat in infinitum adiectio alicuius finiti, nunquàm prodibit infinitum, niſi infinitæ additiones finiãtur æquales: quod eſſe non poteſt. V. gr. aſſumamus binarium, adijce vnitatem, erit ternarius; ternario adijce, erit quaternarius: denique licèt in infinitum addas ipſi vnitatem, nunquam facies infinitum. Et ratio eſt euidens: quia nullum finitum ex additione vnius vnitatis fit infinitum, & infinities infinitæ additiones fieri nũquam poterunt. Quare ſemper in quacunque parte huius additionis erit numerus finitus. Et denique, quamuis numerus Nota.

creſcere

creſcere poſſit in infinitum, nihilominus quicunque numerus, qui ſumatur in illo augumento ac decurſu, erit finitus.

Nota. Hoc ergo, quod dico de adiectione in numero, accipe etiã de detractione in continuo. Poterit.n. fieri in infinitum detractio, & tamen nunquam erit detractum infinitum; & eo amplius, quia illic additio fiebat æqualis alicuius quantitatis, puta, vnitatis: at in detractione, & diuiſione in infinitum ſemper oportebit minores, ac minores accipere, vt poſſit ſemper procedere diuiſio; aliàs, ſi æquales acciperentur, finiretur diuiſio.

3. Fund. Tertiò nota. Cùm dicimus diuiſionem continui eſſe in infinitum, nos non intelligere de diuiſione reali: nam cùm omnis quantitas debeat dari in aliquo corpore naturali; non enim reperitur quantitas ſeparata; Et cum omnia corpora naturalia terminentur ad minimum, fit vt quoad rem, reperiatur cõtinuum, quod non poterit diuidi, de quo egimus in primo lib. Sēſus ergo eſt, nullam eſſe quantitatem, in qua non poſſimus intellectu concipere duas partes, & plures ſitu diſtinctas, & hoc in infinitum.

Ad primum. Ex his facilè ſoluitur primum dubium, dico enim non debere præexiſtere partes eſſe infinitas actu, ſed potentia, non categorematicè, vt abſolutè dicantur infinitæ, ſed syncategorematicè, (vt diximus) non tot, quin plures, atque ideò nec eſt vltima pars, nec prima, ad quam infinita illa diuiſio poſſit terminari. Quare eodem modo ſunt infinitæ, quomodo debet fieri diuiſio in infinitum. Vnde cum hæc diuiſio dicatur infinita, quia nullum habet terminum, non tamen quia erunt factæ diuiſiones infinitæ aliquæ; ita etiam præcedunt partes tot, vt nullum habeat terminum intrinſecum, ſed ſolùm terminētur extrinſecè ad infinitum, omnes autem ſunt finitæ. Vnde concedimus, nihil ex diuiſione produci; Item omnes partes eſſe diſtinctas ſitu; Tamen non ſequi molem debere eſſe infinitam, aut infinitum ſpacium occupare, quia ſemper ſunt minores, & minores, & ita occupant minus, & minus ſpacium.

Nec verò inconueniens eſt, & quod vltimò infertur, vt quælibet pars ſic poſſit rurſum in infinitum diuidi.

Ad ſecūdum. Ad ſecundum reſpondeo, quòd prima pars in continuo aliquo, poteſt vel ſimpliciter conſiderari reſpectu omnium partium ipſius continui, & ſic nec eſt prima pars, nec vltima continui ſecundum ſe totum, quia (vt rectè oſtendit Ariſtoteles) illius adhuc partis, pars eſt prior eius altera. Vel conſideratur prima pars reſpectu non omnium partium continui, ſed aliarum à ſe ipſa in eodem continuo; & ſic concedimus dari primam, & vltimam. Vt. v. g. diuidatur in decem partes; erit prima decima, & vltima decima, & ſic nil concludit argumentum.

Nec maior vera eſt ſimpliciter, niſi cū ſint poſteriores, & priores determinatæ, non verò indeterminatæ, vt in continuo accidit ante diuiſionem factam tantùm intellectu: & ita ſimiliter, nec poteſt reperiri maxima, nec minima reſpectu omnium, & indeterminatè: ſed ſolum reſpectu aliarum facta diuiſione determinatarum, & certarum partium: Vt v.g. ſi diuidatur in vnam medietatem, & duas alias quartas, vel in vnam quartam, & reſiduum &c. nam tunc ſicut aſſignantur certæ quædam maiores, vel minores, ita aſſignabuntur quoque maximæ, vel minimæ illius determinatæ diuiſionis.

Quòd ſi omnes partes aliquando fuiſſent diſtinctæ, & pòſt conueniſſent, vt componerent vnum totum, tunc ſimpliciter eſſet verum, quòd ſi nulla eſſet pars prima, nulla fieret compoſitio; at res non ita ſe habet, vt ſint, vel fuerint aliquando omnes diuiſæ; ſed tota illa quantitas, tanquam quid vnum fuit, & eſt coniuncta, quam nos imaginamur poſteà diuidi in infinitum eo modo, quo ſuperius explicauimus.

Vnde cum dicitur, deſtructo primo non ſtat ſecundum ex illo pendens; Reſpondemus, quòd ſi indeterminatas accipiat partes omnes continui, nec eſſe primas, nec ſecundas &c. Si verò determinatas partes accipiat facta iam per intellectum diuiſione, puta, in medietates, vel quartas &c. tunc concedamus, & primas eſſe, & poſtremas poſſe.

Ad tertiū. Ad tertium. Non eſt dubium non modò ſecundum Theologiam ſaciam, ſed etiam ſecundum Ariſtotel. & omnes ferè veteres Peripateticos, quos aliàs at-

tuli: Deum opt. cognoſcere omne id, quod fuerit cognoſcibile. Cum ergo quęritur, an cognoſcat diſtinctè partes continui, Reſpondeo habere duplicem ſenſum: cognoſcit diſtinctè ex parte ſubiecti, id eſt, cognitione diſtincta; vel diſtinctè ex parte obiecti, ideſt eſſe diſtinctas, quæ duo non ſunt idem: Ego enim video diſtinctè partes ſuperficiei, quas non video eſſe diſtinctas. Deus ergo cognoſcit omnes partes cognitione diſtinctiſſima, non tamen cognoſcendo illas eſſe diſtinctas. primò cognoſcit non eſſe diſtinctas; & hæc eſt diſtincta cognitio continui: cognoſcit enim eas partes, vt ſunt in ipſo continuo, eſſe, inquam, infinitas, ſed potentia. Altera verò cognitio non modò non eſt diſtincta, ſed eſſet falſa.

Ad quartum. Ad quartum de ſphæra mota ſuper plaunm. Reſpondeo ad primam illam difficultatem, ſi moueatur rotando, quod illa maior: perfectè ſphæricum tangit planum in puncto, eſt vera de ſphærico quieſcente: & puncto quieſcente. Aliud ergo eſt, conſiderare ſphæricum quieſcens, nam tunc in quiete tangit in puncto, aliud ſphæricum in motu: nam motum tangit in linea: vnde iſta proportione ſibi reſpōdent punctus, & linea, Inſtans, & tempus, motus & mutatum eſſe. Dicimus itaque, quòd punctus tangit punctum in inſtanti, & in mutato eſſe, & linea lineam immediatè poſt hoc, in tempore, & in motu ipſo: atque ita prima difficultas, cum ſphæricum rotando mouetur, eſt diſſoluta.

Ad alterā partē argumenti. Ad alteram difficultatem, cum trahitur ſphæricum per planum, Reſpondent aliqui, quòd punctus mobilis in hoc inſtanti eſt in hoc puncto, ſed immediatè poſt hoc erit in alio puncto, ſed non aſſignabili, nec in puncto immediato: nam immediatè poſt hoc, eſt tempus, in quo ſunt infinita inſtantia, in quorum ſingulis fuit in alijs punctis, & ita non dabitur immediatum punctum. Hæc ſolutio eſt multorum.

Reijcit ſolutio. Sed hæc perſpicuè eſt contra Ariſtotelem. Nam ita etiam poſſet reſponderi argumento Ariſtotelis, quo probat, ſi punctus moueretur, componi lineam ex punctis, quia illud punctum tangens puncta tangeret immediata puncta, quæ tamen non ſunt. poſſet itaq; conſimilis ſolutio Ariſtoteli dari.

Burlæus aliter reſpondet: negat enim punctum illum proprio motu moueri, aut tranſire minus ſpacium prius, quàm maius, dum mouetur ad motum corporis; non enim mouetur ſicut pars in toto, ſed ſicut accidens in ſubiecto, & ita non correſpondet illi pars motus, nec pars ſpacij, ſicut reſpondet parti mobilis; ſecus eſſe, ſi per ſe moueretur. 2. Solut. probabilis.

Hæc ſolutio eſt probabilis, & eidem addi poſſet; non quidem reſpondere illi puncto partem motus, nec partem ſpacij, ſicut etiam nec partem temporis: ſed reſpondere illi in tali motu mobilis ipſa pūcta ſpacij illius, & mutata eſſe, & inſtātia temporis, ita vt in quouis inſtanti alio, & alio tangat alia, & alia puncta, & habeat aliud & aliud mutatum eſſe: motus verò fit mobilis ipſius. Atq; ita vno verbo reſpondendum, punctum illud tangere ſolùm omnia, & ſingula puncta in omnibus & ſingulis inſtantibus: mobile verò moueri in tempore, & per ſpacium moueri.

Ac profectò ita videtur in cuiuſuis mobilis motu: nam puncta eius puncta ſpacij tangunt, & lineæ eius lineis ſpacij reſpondēt, & ſuperficies eius ſuperficiem ſpacij, & corpus corpus tandē ipſum mobile totum implet, & tranſit ſpacium; non verò punctus lineam, vel linea ſuperficiem, vel ſuperficies corpus, aut ſpacium.

Hæc itaq; ſatis eſt probabilis ſolutio, & defenditur ſententia Ariſtotel. punctum ſcilicet non moueri per ſe, ſed ſolùm coexiſtere punctis ſpacij, per ſingula temporis inſtantia.

Tertia ſolutio fortaſſe verior, q̄uis non ad mētē Ariſt. ſi dicamus indiuiſibile poſſe moueri per ſe cum Scoto. 2. ſent. d. 2. q. 9. ad 3. & alijs, ac tunc ita dicendum; punctum illum mobilis in quiete tangere punctum ſpacij tactu per ſe manenti: at in motu ipſum percurrere lineam, & ſucceſſiuo tactu tangere lineam: quare in ſingulis inſtantibus erunt ſingula mutata eſſe, & erunt tactus puncti in ſingulis punctis ſpacij, ſed immediatè poſt hoc erit tempus, & erit punctum moueri, & ita ſucceſſiuo tactu, & fluxu lineā tangere immediatè poſt hoc. 3. Solut. præſtantior.

Quod

Obiectio. Solutio. Quòd ſi obijcias, impoſſibile eſſe, vt punctus lineam tangat, Reſpondeo diſtinguendo de tactu. Tactus enim eſt duplex adæquatus, & inadæquatus, & permanēs, & ſucceſſiuus. De tactu igitur adęquato; & permanenti concedo, non poſſe tangere lineam, ſed alterum tantùm punctum: at inadæquato ſucceſſiuè poſſe. Simile eſt, vt digitus vnus poteſt ſucceſſiuè tangere totum ſpacium palmi, quod ex multis conſtat digitis: adæquato verò tactu, & permanenti tantùm poteſt alterum digitale ſpacium tangere. Sic tactu quidē permanenti adæquato non poſſet, niſi punctus punctum tangere, ſed ſucceſſiuè poteſt inadæquatè. Simile etiam eſſet de inſtanti, ſi vnum aliquod inſtans conſeruaretur à Deo per annum ſequentem, tunc toti anno idem illud inſtans coexiſteret, & omnibus alijs illius anni inſtantibus: Ita hìc idem numero punctus in caſu per totum ſpacium lineale deducitur, & trahitur, ſicut illic inſtans conſeruaretur.

Ad 5. Ad quintum, iam eſt ſolutum partim ſuprà, partim ex fundamento ſuprà poſito: tantùm enim concludit, ſicut ſpacium eſt diuiſibile in infinitū, ita & motus, qui fit in illo ſpacio: at ſicut ſpacium non habet partes infinitas actu, ſed potentia, & ſyncategorematicè, non tot, quin plures, vt dixi: ita nec motus. Præterea, ſicut partium diuiſio in infinitū tantùm eſt, ſecundum imaginationem, tantùm concludit illud mobile, quod vellet moueri, diſtinguendo prius per imaginationem omnes partes nunquam poſſe hìc abſoluere motum; at verò mobile ſicut eſt integrum mouetur.

Ad 6. Ad ſextum reſpondetur, falſum eſſe putare de tempore non exiſtere, niſi nunc, nec de motu, niſi mutatum eſſe: nam tempus ipſum, & motus exiſtunt, & verè dicimus diem eſſe, & curſum, & ambulationem eſſe, tamen non immediatè ſecundū ſe exiſtunt, ita, vt partes ſimul fiat, ſed ſecundùm continuatiuā ſuarum partium; quia hæc eſt natura ſucceſſiuorum entiū.

Simile etiā eſt in quantitate permanenti: nam ſignato quouis medio puncto lineæ, poſſunt verè dicere, hìc eſt linea, & hìc, & hìc, cum tamen demonſtratio ſola ſit puncti cōtinuantis huius, vel alterius.

Ita etiam in loco continuo ſimiliter eſſe dicimus totum, demonſtrando tantùm particulam aliquam paruam loci eius, aut punctum: vt dicimus, ſphæram eſſe in plano, cum tamen tangat in puncto ſolùm, & ſic etiam dicimus gēma eſt in annulo, cum ex infima ſolùm parte contingat, ſic etiam crux in turri, aqua in vaſe, &c. & lignum tranſuerſum ſupra alium, dices eſſe in altero inferius ſuppoſito, cum tamē per mediam ſolùm partem contingat, & extremā vtrinque in aera pendeant. Sic etiam in hoc inſtanti verum eſt etiam dicere eſſe tempus, & motum, & deambulationem, & ſonum, & quodcunque aliud ſimiliter ſucceſſiuum, dum fit, & succedit. Ad confirmationem ex dictis liquet ſolutio, immediatè poſt hoc inſtans, eſſe tempus, nec verò eſſe primū aliud inſtans immediatum.

Ad 7. Ad ſeptimum reſpondeo: quòd tantùm probat, quòd nunquam finiretur, nō abſolutè, ſed intra terminum ipſius diuiſionis, & intra terminum illius temporis, quo fit diuiſio: nam ſemper quaecunque data diuiſione, vlterior diuiſio ſupereſt; ſed non probat, quòd illud tandem tempus totum non finietur, vel quòd ille motus, qui in eo fit, non finietur. Vnde argumentum hoc tunc probaret, non poſſe perueniri ad vltimam diuiſionem, ſi partes aſſumerentur æquales ſemper motus, vel temporis: nam tunc & tempus, & motus excreſceret in infinitum. Et quidem ſimile argumentum hoc eſt illi Zenonis, quo probabat velociſſimum in motu non poſſe conſequi tardiſſimum, quòd Ariſtoteles eodem modo ſoluit.

Præterea dicimus, quòd ſi eſſent omnes illæ partes diuiſæ in eodem tempore pertranſirentur realiter, in quo modo pertrāſeuntur coniunctæ, licèt per imaginationem: nec ſi eſſent diſtinctæ, nec coniunctæ à nobis pertranſirentur. Vnde in argumento eſt deceptio: ex eo enim quòd nunquam abſoluet imaginatio noſtra diſtinguentis diſtinctionem argumentatur ad tranſitionem realē, quæ, & ſi partes diſtinguantur, vel coniungantur, ſemper erit finita, vt dixi.

Ad 8. Ad octauum reſpondeo, non eſſe inconueniens; eſſe infinita puncta in quauis parte lineæ, & infinita inſtātia in quauis parte tēporis in potētia, & ſyncategorematicè,

rematicè, vt diximus, id eſt, non tot aſſignari poſſe, quin ſint plura, ſicut etiã infinitas diuiſibiles eſſe partes cuiuſuis continui eſſe concedimus. Nec impoſſibile eſt tale infinitum, quod tempore finito clauditur, vel magnitudine finita, ſic pertranſiri cùm ipſum ſit finitum continuũ, quod motu pertranſitur; in quo illa ſunt indiuiſibilia inſtantia, vel pũcta, quæ nec ſpacium faciunt, nec tempus maius per ſe, cùm ſint indiuiſibilia: imò ſi non eſſent in continuo, ſed per ſe, omnia ſimul, in vno inſtanti pertranſirentur: modò verò per ſe, & propriè continuum eſt, quod pertranſitur, non indiuiſibilia, cùm illis nulla pars, nec temporis, nec motus reſpondeat, ſed parti mobilis.

Ad alterum inconueniens reſpondeo, quòd nunquam erit albefactio, vel intenſio albedinis infinita, ſed erit ſemper maior, & maior, quouſque finietur terminus albefactionis. Vt v.g. à ſeptimo gradu ad octauum ſemper eſſe poteſt maior, & maior, vt ſeptimo cum dimidio, & dimidio reſidui, & alterius reſidui dimidio, &c. tamen omnia hæc intra latitudinem octaui gradus. In ſingulis verò inſtantibus non acquiritur noua intenſio, ſed noua intenſa eſſe, & noua albefacta eſſe: nam (vt ſæpè diximus) hæc ſibi inuicem correſpondent, albefactionis motus, & tẽpus, & albefacta eſſe, & inſtantia.

Ab 9. Ad nonum reſpondeo, illas duas ſuperficies ſecare lineam in vno, & eodem puncto. Et ratio eſt manifeſta: quia cum ſe tangant, & ſint indiuiſibilia ſecundùm profunditatem, ſecundùm ſe tota debent ſe tangere. vnde ſecundùm ſe tota non attollunt maius: eadem ergo diſtantia eſt à centro terræ ad vtranque: & cum illa linea metiatur illam diſtantiam, erit eadem linea: quare in eodem puncto ſecabunt. Quo fit, vt ſi imaginemur vnum pedem circini figi in centro terræ, & alterũ extendi vſque ad illam ſectionem, vt eodem ductu deſcribantur duo circuli in illis duabus ſuperficiebus. & hoc congruit Ariſtot. qui in 5. Phyſic. tex. 21. definit illa ſe tangere, quorum vltima ſunt ſimul, ſimiliter illa eſſe continua. vnde oportet, cum ſe tangant cœli, & ſint continui, vt ſua extrema ſimul habeant, quare duæ ſuperficies ſe ſecabunt in eodem puncto: aliàs enim duo cœli non eſſent contigui, ſed potius ſe haberent conſequenter, vt definitur ibi tex. 25.

Atque duo indiuiſibilia eſſe conſequenter non poſſunt, vt idem oſtẽdit: nec plus, multa ſimul, quàm vnum ſolum ſpacijs occupant: quandoquidem ſeorſim nullũ illorum aliquid ſpacij occupat, & quia ſe tangunt per ſe tota. Quare tãtùm vna ſuperficies, ac duæ, occupabit ſecundùm latitudinem, id eſt, indiuiſibiliter. atq; hæc de tota quæſtione dicta ſufficiant. Obiectio.

At obijcies. Si illæ duæ ſuperficies ſe penetrant: ergo & corpora, ac ſubſtantiæ, quę ſub illis ſunt ſuperficiebus, ſe penetrabunt: non enim accidẽs eſt ſine ſubiecto. Et hoc eſt impoſſibile, vt duæ ſubſtantiæ extenſæ, vel corpora, ſe penetrent. &c.

Reſpondendum eſt, Superficies quidẽ ſibi ſuppoſitas, ſeù indiuiſibilia, quàmuis inuicem ſuppoſita, non ſe propriè penetrare: quia penetrare propriè eſt corporũ: ſed ſunt ſimul ſecundùm ſe tota indiuiſibiliter, vt ait Ariſtoteles: niſi hoc velis impropriè vocare penetrationem indiuiſibilium, hanc, inquam, ſimul coexiſtentiam. Sed vtcunque voces, dicimus corpora illa ſe tangere, & eſſe ſolùm contigua, quorũ vltima, id eſt, ſuperficies ſuæ ſunt ita ſimul (vt diximus) ſecundùm ſe tota: ſe, inquam, dicũtur tangere ipſa corpora, quia ſunt immediatè poſt ipſam ſuperficiẽ, & inter illa ſolùm ſunt mediæ ſuperficies. Et eſt quidẽ ſuperficies in corpore, vt in ſubiecto, ſed non reſpondet ei ſubſtantia ſuperficialis, ſicut nec puncto reſpondet pro ſubiecto ſubſtantia punctualis, quæ ſit verè ſubſtãtia indiuiſibilis, ſed ſuperficies, & quantitas eſt in ſubſtantia, & in corpore, & tangit per ſuperficiem, ſicut ſubſtantia agit. v.g. per calorem. Solutio.

Ad decimum, ex dictis ſatis liquet, qd ſit dicendum, nempè, non eſſe vllas eiuſmodi partes indiuiſibiles, & commẽtum eſſe, aliàs eſſe partes primas continui indiuiſibiles, & aliàs eſſe ſecundas diuiſibiles, in quantitate continua permanente, motu, vel tempore: ſed plane eſſe hoc falſum, & fictum commentum. & quamuis ea ratione aliqua ſaluari poſſent, vt, de fine, & initio temporis, & quædam alia; non tamen omnium incommoda, vt vidimus, eaque grauiſſima. Ad 10.

Ad

Ad 11. Ad ſolutiones rationum Ariſtote. Ad ſolutiones verò rationem Ariſtotelis, ex dictis conſtat eſſe inſufficientes: & negari non poſſe, nec debere, illa axiomata, & principia, quæ tamen negabat, & negare cogebatur illa opinio: cum ſint à Mathematicis demonſtrata, & à Philoſophis præſertim poſt Ariſtotelem validiſſimis rationibus oſtenſa: atque idcirco ab omnibus iam recepta. Sed ad ſingulas ſolutiones cõfutandas particulatim accedam.

Ad 1. ſolutionẽ. Ad primam illam igitur ſolutionem dicimus, quòd non debet negari illa continui definitio: continua ſunt quorũ vltima ſunt vnum: nam ſi negetur, non poterunt rationem reddere continuitatis, aut quæ ipſa ſit continuitatis eſſentia, & in quo conſiſtat: aut cur potius illa puncta ſint continua, quàm contigua, vel ſe tangentia: aut cur non diſcreta inter ſe, cùm nullo copulentur.

Ad 2. ſolutionẽ. Ad ſecundam ſimiliter dicendum, quod illa diſtinctio de punctis ſe tangentibus, nulla eſt, videlicet quæ ſecundùm ſe tota, ſe tangunt: ſi non ſe penetrent, quantitatem facere, nõ verò ſi ſe penetrent: nulla, inquam, eſt, nam ſi ſecundũ ſe tota ſe tangunt, neceſſe eſt ſe tota penetrẽt, nec vnũ ſit extra alterum.

Secundò, nec poſſunt eſſe puncta conſequenter immediata, in eodem cõtinuo, vt oſtenſum eſt, aliàs eſſent contigua: & oporteret præterea aſſignari, per quid ipſa puncta continuantur: & quid plus habẽt continua, quàm cum ſunt contigua: aut cur continuentur.

Tertiò. Sed nec ſi eſſent immediata, quantitatem augerent, aut locum maius occuparent: non enim duo pũcta plus loci, quàm vnum occupare poſſunt, cũ ſint res indiuiſibiles, & neutrum per ſe locum occupet: imò omnia puncta ſimul, nullũ omnino locum extenſum per ſe occupabunt: non magis quàm duo, vel plures angeli ſimul, plus loci quàm vnus angelus, aut quæcunque aliæ res indiuiſibiles. quarum omnium eadem eſt ratio.

Ad 3. ſolutionẽ. Ad tertiam ſimiliter eorum ſolutionem negari non debet illud axioma: Indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere maius. Nec concedendum contrà, non quanta quantitatem componere tanquã videlicet partes continuas integrantes.

Nam quòd ex non igne componatur ignis, ſcilicet ex materia, & forma, vt obijciebatur, nihil ad rem facit, cum non ſint eius partes integrantes, ſed Phyſicæ, & eſſentiales.

3. Nec verò ſolùm in quãtitate, ſed in omnibus homogeneis de illorum integrantibus partibus id verum eſt: non, inquam, augeri aquam niſi addita aqua, & ignem non niſi addito igne, & carnẽ addita carne: & ita cęteris omnibus homogeneis. Sic etiam fatendum neceſſariò, non augeri quantitatem, niſi addita quantitate: cũ hæc ſit partium integrantium continuarum compoſitio, non eſſentialium, aut diſcretarum.

Ad 4. ſolutionẽ. 1. Ad quartam. Primò gratis negatur eiuſmodi commenſuratio ſpacij, motus, & temporis: ſed nec negari debet, nec poteſt. nam aliàs aſſignari non poteſt, in quanto tempore pertranſibitur illud indiuiſibile ſpacij, vel in quanto tempore à velociſſimo mobili, & in quanto à tardiſſimo, vel in quanto à mediocriter veloci pertranſibitur: aſſignari, inquam, nõ poteſt in hac re aliquid certi.

2. Secundò. Deinde etiam, ſi pro libitu dicatur, à velociſſimo mobili in vno inſtanti temporis puncta multa pertranſiri, vt v.g. decem puncta ſpacij, eadem nihilominus ſequentur Ariſtotelis incõmoda. Nã ſi ſic eſt, à minus veloci pauciora puncta pertranſibuntur: & ſi decupla ſit tarditatis proportio ad illud velociſſimum mobile, quod v.g. decem indiuiſibilia loci pertranſibat in inſtanti, tunc ab illo tardiori in decuplo, in inſtanti punctus vnus tantùm pertranſibitur; & ſi vlteriùs augeretur tarditatis proportio, etiam minus quàm punctus in inſtanti pertranſiretur, quæ ſunt inconuenientia illata ab Ariſtotele, cum alijs.

Tertiò. Quòd ſi è contra dixeris à velociſſimo. v. g in inſtanti pertranſiri illud indiuiſibile ſpacij, & à tardiſſimo in decẽ, v.g. inſtantibus, vel in hora illud indiuiſibile pertranſiri, vel alia quauis proportione pro libitu: tunc iam redirent omnia argumenta Ariſtotelis facta ex commenſuratione ſpacij, motus, & temporis, variata videlicet velocitate mobilis maiori, vel minori, vt ille demonſtrat: quæ hic non repetuntur ob prolixitatem.

Quartò. Et præterea eſt impoſſibile, in

eodem

eodem puncto ſpacij, per plura inſtantia temporis moueri aliquod mobile, & ibidem diutius in eodem ſemper ſiſteus puncto cum moueatur pluribus inſtantibus permanere: nam ſic ſimul eſſet verum mobile quieſcere, & moueri, in illo vno & eodem exiſtēs pūcto. Quare neceſſe eſt, omnino, admittatur illa commenſurabilitas ſpacij, loci, & motus, ab Ariſtotele poſita.

Ad 5. Solutionē. Ad quintam. Facilè reſfellitur illa ſolutio, qua negatur illud axioma continuum in duas partes æquales poſſe diuidi, cum Mathematici, vt Euclides, & alij ſimpliciter, & abſolutè demonſtrent, diuidi poſſe omnem finitam lineam, vel quantitatem continuam in duas partes æquales: idque demonſtrent per ſe ſimpliciter, & in vniuerſum; nullam quidem excipiendo, quæ vel ex paribus, vel ex imparibus partibus conſtet.

In numeris verò non ſic concedunt, in duas omnes numeros medietates poſſe diuidi, ſed ſolùm numeros pares: quam parium, & imparium diſtinctionem in continua quantitate non faciunt: ſed de quacunque in genere, in duas (vt diximus) medietates diuidi poſſe demonſtrant. De his ergo dubijs, quæ in hac difficili materia contingunt, & de tota hac indiuiſibilium, & partium continui compoſitione, dicta ſint ſatis.

De dubijs quibuſdam circa textum Ariſtot. Vtrum omne, quod mouetur, tardius, & velocius moueri poſſit, &c. Quæſt. II.

Propoſita eſt quæſtio pro quibuſdam alijs dubijs, quæ etiā ex textibus aliquibus oriūtur.

1. Argu. Eſt ergo primum argumentum contra textum ſecundum, vbi dicitur; Continuum nō componi ex his, quæ ſecundùm ſe tota ſe tangunt. Mixtū componitur ex elementis, quæ corpora ſunt: & tamen elementis ſecundùm ſe tota in ipſo ſe tangunt: Nam quælibet pars mixti, mixta eſt: & in ipſa quatuor elementa inueniuntur: ergo totū poteſt ſecundùm ſe totum tangere.

2. Argu. Secundum eſt cōtra textum quartum, vbi dicitur, eiuſdem rationis eſſe tempus, motum, magnitudinem, quoad diuiſionem. Videtur hoc falſum: illa enim tria differunt genere: ergo impoſſibile eſt eandem habere rationem.

Tertium eſt contra textū ſeptimū, vbi dicitur: Non eſſe ſimul fieri motū, & mutatum eſſe. Videtur falſum. Nam illuminatio motus eſt, & tamen ſimul ſunt, illuminatio, & illuminatum eſſe. Eſt enim illuminatio inſtantanea. Imò vlterius, de congelatione, quæ verè eſt motus, dicitur lib. de ſenſ. quòd tota congelatio fit ſimul: ergo ſimul erunt congelatio, & cōgelatum. 3. Argu.

Quartum eſt contra eundem textum, dicitur, In indiuiſibili non fieri motum. Eſt argumentum. Signetur in magnitudine aliquod indiuiſibile punctum, & moueatur mobile per illud ſpaciū: tunc omnes partes mobilis tranſeunt per illud indiuiſibile: ergò per indiuiſibile eſt motus. 4. Argu.

Quintum eſt contra text. 15. circa quē eſt titulus quæſtionis: dicitur. Omne mobile tardius, & velocius moueri. Videtur falſum: Primò de cœlo: mouetur enim velociter, ita vt nec velocius, nec tardius moueri poſſit, cū motus ille neceſſarius ſit. Vlterius: virtus motiua elementorum eſt determinata: ergo enā motus, vt non poſſit eſſe velocior, aut tardior. 5. Argu.

Sextum eſt contra text. 18. vbi dicitur: Quòd ſi tempus infinitum eſt extremis, etiam magnitudo erit. Videtur hoc non ita eſſe, cum tempus ſecundùm Ariſtotelem ſit infinitum à parte ante, & erit à parte poſt, & tamen ſpacium, circa quod fit motus cœli, quod temporis eſt cauſa, finitum eſt: imò in magnitudine circulari finiti non prohibet motum, & tempus fieri infinita. 6. Argu.

Ad hæc ſingula oportet reſpondere. Ad primum Iandu. q. 4. dicit, quòd elementa in mixto non iunguntur, nec miſcentur ſecundùm ſuas quantitates, ſed ſecundùm ſuas formas ſubſtantiales. Imaginatur enim, quòd ſiunt partes diuerſæ diuerſorum elementorum, & quantitates ſingularum non penetrantur, ſed quæque ſuum occupat locum: tamen mixtio in hoc eſt, quod vnumquodque elementum inducit, & producit in alio ſuam formā: vt pars ignis producit in parte aquæ formam ignis, ſtante forma aquæ; & iterum Ad 1. Solutio Iand.

aquam

aqua producit in igne formam aquæ. Similiter terra, & aer inducunt ſuas formas in alijs,& recipiunt ab alijs ipſorum formas: vnde in qualibet quantitate elementi inueniuntur quatuor formæ elementorum,& hęc eſt mixtio.

Improbatio. Hæc ſententia non mihi placet. Putat enim elementa manere in mixto ſecundùm ſuas formas ſubſtantiales, & quòd ſubſtātia recipit magis, & minus, & quòd in eadem materia multę ſimul eſſe formę poſſunt ſubſtantiales: quæ improbanda ſunt, cū de mixtione alias diſputatio fiet.

Alij dicunt fieri diuiſionem vſque ad minima tantùm elementorum:& ita non ſe tangunt ſecundùm totum:quia illa minima ſunt extenſa.

Alij aiunt eſſe irregularem mixtionē, vt cum aqua in vino infunditur, & nec ſic ſe tangūt ſecundùm tota: quia ſemper elementa formaliter in mixto non admittimus, faciliùs reſpondemus.

Solutio vera. Dico ad argumentum, quòd cum elementa ad mixtum conueniunt, ſuas formas ſubſtantiales amittūt,& pariter quātitatem, & omnium ipſorum vna fit materia, in quam forma mixti inducitur, & quantitas de nouo producta: vt enim formę elementorum non manent,ita nec ipſorum dimenſiones: Et vt noua mixti forma ſubſtantialis educitur ex potentia materiæ:ita etiam noua mixti quātitas. Hinc patet ſolutio, quòd non eſt ibi contactus ſecundùm ſe tota, cum ipſorum dimenſiones nō maneant, ſed vna omnium fiat materia.

Ad 2. 1. Solu. Ad ſecundum reſpondeo, quòd cum dicitur, vnam eſſe rationem illorum triū, non oportet intelligere de vnitate ſpecifica, aut generica, ſed de vnitate conſequentiæ, vt dicit Iandu. q. 5. ita vt valeat, ſi vnum diuiſibile eſt, & etiam aliud.

Altera ſolutio. Sed melius eſt dicere, quòd ſit identitas proportionalis: Nempè, quòd ſic ſe habet tempus ad ſuas partes, vt motus ad ſuas, & magnitudo ad ſuas: vt ſi vnum non ex indiuiſibilibus componitur, nec alterum componatur.

3. Solut. Vel ſimiliter de identitate ſimultatis: Nam dum vnum diuidimus, etiam fit alterius diuiſio, vt poſtea Ariſtot. oſtendit.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd Ariſtot. loquitur de motu, qui fit à contrario in contrarium, qui ſucceſſiuus eſt, nō autem de eo, qui non fit à contrario, & mutatio dicitur: hęc enim eſt inſtātanea, & ſimul ſunt mutatio, & mutatum eſſe.

Nota in motu duas eſſe partes. Sed adhuc reſtat dubium de congelatione. Dico aūt, ꝙ motus duas habet partes: Quaſdam à ſubiecto, quod mouetur: dum enim homo mouetur, partes ipſius pariter mouentur: & has partes ſimul habet, & quantum ad has totus ſimul eſt: & de his loquitur Ariſtoteles de congelatione, nempè, quod congelatur, ſimul quoad omnes ſuas partes congelatur; Alias habet partes à ſpacio, & forma, quæ acquiritur, & hæ ſucceſſiuæ ſunt: & quantum ad has totum motum eſſe ſimul eſt impoſſibile, nec congelatio tota ſimul ſic eſt, ſed paulatim fit: & in præſenti hoc pacto loquitur: puta, non eſſe ſimul motū, & mutatū eſt: non enim totus motus ſimul eſt,

Ad 4. Ad quartum dico, quòd dupliciter poſſumus imaginari, motum fieri localē ſuper indiuiſibile. Vno modo per ſe, id eſt, quòd ſit ſpacium, in quo fit motus: & ſic eſt impoſſibile, cum in eo ſignari nō poſſint terminus à quo, & terminus ad quē: & iſto modo procedit Ariſtoteles, quòd nullus motus ſupra indiuiſibile fieri poſſit. Altero modo per accidens, quatenus eſt coniunctum cum continuo, in quo fit motus per ſe: & ſic ſuper indiuiſibile motus eſt, non tamen ſuper ipſum per ſe, ſed cum continuo ſumptum.

Ad 5. 1. Solut. Alexan. contra Eudemii. Ad quintum non eſt idem reſpondendi modus. Auerr. eodem com. citat duas ſententias. Alteram Alexan. & Eudemi, dicentium, motum cœli poſſe eſſe velociorem, & tardiorem, pro voluntate Angeli mouentis. Hoc non recipit Auerr. quia cum ille motus ſit neceſſarius, non poteſt procedere à voluntate libera. Alteram citat aliorum, qui dicunt, motū cœli poſſe eſſe velociorem, aut tardiorem, ſi in alio ſubiecto ſumatur. Nec hoc recipit Auerr. quia motus vnius non poteſt accipi in ſubiecto altero.

2. Solu. Auerr. Tandem ipſe dicit, quòd motus dupliciter conſideratur, Vno modo ſecundùm ſe; altero modo, vt huius, vel illius mobilis eſt. Si ſecundùm ſe conſideretur, vt motus eſt, non eſt velox, aut tardus, quin velocior, aut tardior eſſe poſſit; & ſic ab Ariſtotele conſideratur. Vt aut

huius, vel illius eſt, limitatus eſt, vt probat argumentum, & eſt exemplum ipſius de quantitate. Hæc enim poteſt ſecundũ ſe conſiderari: & ſic eius diuiſio in infinitum procedit: at, vt quantitas rei naturalis eſt, determinata eſt, vt nec maior, nec minor eſſe poſſit.

Improbatio.

Hæc ſententia non mihi omnino placet, propter duo. Alterum eſt, quòd putat accidentia, ſecundùm ſe, nõ habere determinatum gradum, nec quoad maximum, nec quoad minimum: quod eſt valde incertum. Alterum eſt, quod conſiderare motum ſecundùm ſe, non eſt ſpeculatio merè Phyſica: Phyſicus enim de accidenti, vt corpori naturali ineſt, tractat: loquitur ergo Ariſtoteles hìc de motu corporum naturalium, vt corporum eſt.

Defenſio quorundam.

Reſpondent aliqui, quòd cum dicitur, quòd tractat de motu ſecundùm ſe, non oportet intelligere, quòd conſideret motum abſtractum, ſed quòd tractet de motu corporum, non tamen horum, vel illorum, ſed abſtrahendo à corporibus particularibus.

Reiicitur defenſio.

Iſta definitio nulla eſt. Nam tunc non poſſet eſſe motus in infinitum velocior, aut tardior: non enim in vniuerſali aliquid eſt, quod non reperiatur in aliquo ſingulari: at motus omnes naturales determinati ſunt: eſt enim maximè velox motus primi cœli.

Vera ſol.

Od id dico ad Ariſtotelem quòd ſenſus eſt, quòd omne mobile tardius, & velocius mouetur, id eſt, in quocunque genere motus datur tardior, & velocior, nõ tamen quòd in particulari omni motu veloci, aut tardo tardior, & velocior eſſe poſſit, & ſic ſoluitur argumentum. Illa etiam Alexandri, & Eudemi ſolutio vera quidem eſt, cum verè intelligentia cœlũ mouens ſit Angelus, & agens liberum, quam ſi qui ad mentem Ariſtot. eſſe dixerint, hos interpretes eius ſequendo, profectò maximè inde argumentum pro libertate Dei ſecundum Ariſt. deſumi poſſet, quandoquidẽ ſecundùm hoc intelligentia pro eius voluntate cœlum tardius, & velocius mouere poſſet.

Ad 6. argumẽtũ.

Ad ſextum dici poteſt primò, quòd loquatur de motu ſimplici, qualis eſt rect⁹, aut circularis quantum ad primam circulationem: nam cum plures circulationes cumulantur, iam quodammodo motus ille compoſitus, & geminatus eſt. Motus autẽ ſimplex, ſi infinitus fuerit ſecundùm extrema, ſpacium etiam infinitum ſecundùm extrema: & ita poteſt intelligi Ariſtoteles. Vel dici poteſt, quòd circulus dici poteſt infinitus, cũ careat actu extremis, vt dictum eſt in libro tertio.

Caput tertium.

Neceſſe eſt autem, & ipſum nunc. Tex. XXIIII.

De diuiſione motus, ac primò de Nunc tẽporis.

POSTQVAM diuiſiones magnitudinis, & temporis oſtendit: nũc diuiſionem motus tractare aggreditur: ac primò probat, motum in tempore eſſe: hoc.n.ad ipſius diuiſionem cõducit.

Quòd Nunc, tẽporis ſit indiuiſibile.

In hoc verò textu proponit ipſum, Nunc, eſſe indiuiſibile, vt probet in ipſo non eſſe motum, ſed in tempore. Dicit ergo: Nunc, quod ſecundùm ſe, terminus eſt, & non ſecundùm aliud, eſt indiuiſibile: & eſt in tempore vtroque, quod terminat, putà præterito, & futuro, finis quidẽ præteriti, vltra quod nihil illius præteriti eſt, initium futuri, ante quod nihil illius futuri eſt: eſt enim vtriuſq; terminus.

Nota. Duobus modis pt aliqd terminare.

Notandum autem, quod aliquid poteſt terminare dupliciter, ſicut tangere, adæquatè, & inadæquatè. Id tangit inadæquatè, quòd non ſecundùm ſe totum tangit, ſed ſecundùm aliquid ſui; ſicut vnus digitus tangit lignum inadæquatè, quia non ſecundùm ſe totum, ſed ſecundùm vltimum ſui. Illud autem vltimum, quod ſecundùm ſe totum tangit, cum indiuiſibilis ſuperficies ſit, adæquatè tangit. Ita ſimiliter de termino. Aliquis eſt inadæquatus, qui non ſecundùm ſe totum terminat. Alius adæquatus, & hic indiuiſibilis eſt. Et hoc eſt, quod dicit: Nunc, quòd ſecundùm ſe terminat, eſſe indiuiſibile. vt enim dictum eſt in libro quarto: Nunc, etiam vocatur tempus proximũ nunc præſenti: ſed id non ſecundùm ſe terminat, ſed ſecundùm ſuas partes; ob id tale non eſt indiuiſibile.

Hoc

Hoc autem ſi demonſtretur. Tex. XXV.

Si ſit idē Nūc, terminās vtrunq; tēpus, erit indiuiſibile.

AD probandum, Nunc, eſſe indiuiſibile, docet id facere, ſi probetur, vnum eſſe, & idem Nunc, quod ſecundùm ſe, terminat vtrumque tempus. Si enim probatur, eſſe vnum, & idem, quod ſecundùm futurum, & præteritum terminat, tunc indiuiſibile eſſe conſtabit.

Neceſſe eſt igitur idem eſſe ipſum nunc. Tex. XXVI.

1. Ratio. Idē Nūc, eſſe vtriuſque tēporis ſinis præteriti, & futuri.

PRobat, tale Nunc vnum, & idē eſſe. Argumentum eſt. Si non eſt vnū Nunc, quod finis præteriti, & initium futuri ſit, erunt duo, vnum vnius, alterum alterius: Tunc, cum duo Nunc ſint indiuiſibilia, & immediata eſſe non poſſint, non erunt abſque medio: erit igitur medium tēpus. Nam quod medium eſt inter fines alicuius continui eſt vniuocum, & rationis eiuſdem cum eo, cuius fines ſunt: vt inter fines lineæ mediat linea; inter fines corporis mediat corpus: ita inter fines temporis, qui ſunt Nunc, mediat tempus: Tūc, ſi mediat tempus, cum non ſit præteritū, nec futurum, inter quæ eſt, erit Nunc, & præſens copulans vtrumque, & erit finis præteriti, & principium futuri.

Vlteriùs, Illud tēpus eſt diuiſibile. Omne enim tempus in præteritum, & futurū diuiditur. Si igitur illud Nunc eſt in præterito, cum ſit ipſius finis, iam aliquid futuri erit in præterito: ſimiliter eſt in futuro; cum ſit eius principium: ergo aliquid præteriti erit in futuro: nam in tali termino, cum diuiſibilis ſit, vtrumq; reperitur, & ſecundùm vtrumque terminabit: quod eſt impoſſibile. Non ergo ſunt duo Nūc, ſed vnum, & idē: Si enim duo ſunt, terminus erit diuiſibilis.

Simul autem nec per ſe erit. Tex. XXVII.

2. Ratio.

REprobat adhuc terminum talem non eſſe tempus intermedium, & diuiſibile: Quia non eſſet terminum per ſe, ſed ſecundum aliquid ſui, puta, ſecundùm vnā partem vnius, ſecundùm alteram alterius. Hoc autem falſum eſt, quòd alicuius finiti non ſit terminus per ſe, & adæquatus: quòd ſi terminus eſt per ſe, indiuiſibilis eſt: Non enim diuiditur id, quod per ſe terminus eſt.

3. Ratio.

Adducit aliam rationem ad idem probandum, quòd nō ſit medium diuiſibile. Nam cum diuiſibilis alia ſit pars præterita, alia futura: ſequitur, quòd non erit idē præſens, & Nunc vnquàm: quia tempus multipliciter diuiditur, & in illis partibus, alia nunc inueniūntur cōtinuatiua, quæ recedunt, & alia adueniunt.

Vel melius poteſt ſic exponi: Nunc vnum, & idem eſt in tota ſua duratione: ſi igitur ex præterito, & futuro conſtat, non eſt idem in tota ſua duratione, cum præteritum non ſit futurum. Antecedens eſt per ſe notum: Nūc enim vocamus, quod totum eſt, & idem durationis præſens. Non igitur duo ſunt termini, ſed vnus.

Quare ſi impoſſibile eſt. Tex. XXVIII.

Concluditur iſtud Nunc, eſſ indiuiſibile.

COncludit, cum iſta non poſſint iſti Nunc competere, puta, quòd ſit diuiſibile, ꝗ non ſit per ſe terminus, quòd non ſit totum ſimul, & idem: Re-vera, vnum eſt, & idem, quod vtriuſque temporis eſt terminus, quòd vnum eſt, & indiuiſibile erit. Aliter enim ſequentur prædicta inconuenientia: erit enim diuiſibile, & non ſecundùm ſe terminus: & præteritum in futuro, ac futurum in præterito erit. Nec erit idem Nunc vnquam, quæ iam reprobata ſunt.

Amplius autem quieſcere quidem.

1. Ratio. Tertiò probat idẽ ex definitione quieſcentis. Id enim quieſcit, quod ita ſe habet, ſicut priùs: quod enim mouetur, in continua eſt variatione. At quod quieſcit inuatiationem habet, vt ſic modò ſe habeat, vt prius: at in nunc non eſt aſſignare priùs, cum ſit indiuiſibile: ergo non eſt quies in ſolo nunc: quod ergo mouetur, & quod quieſcit in tempore mouetur, & in tempore quieſcit.

Quod autem mutatur omne. Tex. XXXII.

1. Ratio. Oẽ mobile neceſſariò eſt diuiſibile. Diuiſionẽ motus indagaturus, primò mobile diuiſibile eſſe probat hac ratione. Omne, quod mutatur, partem habet ſub termino à quo, partem ſub termino ad quem: ergo omne, quod mutatur, eſt diuiſibile. Antecedens probat: Quia cùm mobile eſt totum in termino à quo.l. totum in termino ad quem quieſcit, & non mouetur: cum igitur mouetur, partim eſt in vno, partim in alio: dicere enim, quòd in neutro eſt, eſt impoſſibile.

Dubium Ariſtote. At quis dubitaret, cum aliquid Roma mouetur Neapolim, non eſt partim Romæ, partim Neapoli.

Solutio. Reſpondet ſe non loqui de vltimis terminis, ſed de proximis motus illius, puta, de his, in quibus fit primum mutatio: vt cum proximè mouetur in A, ex B, partim eſt in A, partim in B, ſicut quod mouetur ex albo, pro proximo termino habet medium, puta fuſcũ; non tamen opus eſt, ꝙ ſit ſimul in terminis primis, & remotis, ſed in proximis opus eſt.

Circa intelligentiam Tex. 32. Ariſtotelis, An omne mutabile ſit diuiſibile. Et an mutatio eſſe poſſit in non tempore. Quæſtio III.

Non hìc quærimus, an indiuiſibile moueri poſſit; hoc enim poſtea examinãdum eſt inferiùs, vbi Ariſtoteles id tradit: ſed difficultas ſolùm eſt in intelligendo ſenſu Ariſtotelis in hoc textu 32. vbi docet, omne mutabile eſſe diuiſibile, in quo laborant interpretes adeò, vt dicat Auerr. hanc eſſe eis quæſtionem quaſi inſolubilem contra Ariſtotelem. Sẽſus quæſtionis.

Difficultas autem in hoc conſiſtit, vt notat Auerr. Ariſtoteles enim facit hoc argumentum. Omne, quod partim eſt in termino à quo, partim in termino ad quẽ eſt diuiſibile: omne mutabile partim eſt in termino à quo, partim in termino ad quem; ergo omne mutabile eſt diuiſibile. Pero, An in concluſione loquatur de omni mutabili ſecundùm generationem, & de mutabili in tempore, & in non tempore.l. non. Si non de omni loquatur, tunc eſt demonſtratio particularis: nam prædicatũ, Diuiſibile, cõuenit omnibus mutabilibus: nam quæ in non tempore mutantur, etiam diuiſibilia ſunt: vt patet de aere, qui in non tempore illuminatur. Similiter materia, in qua generatio fit, diuiſibilis eſt. Rõ difficultatis cõtra Ariſtotelẽ.

Si autem de mutabili omni ſermo fiat, tunc incidimus in aliud peius; minor enim eſt falſa: nam quod in inſtanti mutatur, non eſt partim ſub termino à quo, partim ſub termino ad quem.

Circa hanc difficultatem Auerroes, in huius loci digreſſione citat tres ſentẽtias, & eas impugnat, tandem ſuam ponit quę etiam mihi non probatur, vt poſtea oſtendam. Prima eſt Alexan. qui nullam exiſtimat eſſe mutationem in non tempore, ſed omnes eſſe in tempore: aliquas tamen in tempore ita breui, vt lateat: ob id apud ipſum clarum eſt, Ariſtotelem loqui de omni mutabili. Hanc reijcit Auerr. dupliciter. Primò; quia eſt contra Ariſtotelem quem magnum, & famoſum magiſtrum vocat. Ariſtoteles 1. Phyſic. tex. 13. contra Parmen. 1. Sẽtẽtia Alexãdri Reijcit opin. Alexand.

Parmen. dicit, mutationes aliquas eſſe in inſtanti. Secundò; quia eſt contra rationem: illuminatio enim, generatio, corruptio, & aliæ ſunt mutationes, quæ fiunt in iſtanti.

2. Sētētia Themiſtii.

Altera ſententia eſt Themiſt. admittit enim Themiſt. eſſe mutationes aliquas in non tempore: ſimiliter admittit, omne mutabile ſiue in tempore, ſiue in nō tempore eſſe diuiſibile: tamen dicit, quòd Ariſtotelis demonſtratio procedit de mutabili in tempore, eò quòd mutabile in non tempore, per ſe notum eſt, eſſe diuiſibile; nam ex definitione id notum fit: Id enim eſt in non tempore mutabile, quod totum & ipſius partes ſimul motæ ſunt: vnde patet ipſum habere partes.

Reiicit ſententiā Themiſtii.

Auerroes reijcit iſtam ſententiam dupliciter. Primò; quia non eſt per ſe notum, mutabile in nō tempore habere partes, & eſſe diuiſibile: imò magis videtur ipſum eſſe indiuiſibile: nam vt ſe habet mutabile in tēpore ad mutationē in tēpore, ita ſe habet mutabile in nō tēpore ad mutationem in non tēpore: ſed mutatio in tempore colligit ipſum mutabile diuiſibile; ergo mutatio in non tempore, quæ indiuiſibilis eſt, videbitur magis colligere, ipſum mutabile eſſe indiuiſibile: non ergo per ſe notum eſt, diuiſibile eſſe.

Secundò, quia tunc Ariſt. demonſtratio nulla eſſet: daret enim non cauſam pro cauſa, puta, habere partem in termino à quo, & partem in termino ad quem, & ob id diuiſibile eſſe; conſtaret autem nō eſſe id cauſam: nam mutabile in non tempore diuiſibile eſt, & non habet partem in terminis à quo, & ad quem.

3. Sētētia Auēpace. Nota duplex mobilis diuiſio.

Tertia ſententia eſt Auempace: iſte.n. duplicem diſtinguit mobilis diuiſionem. Vnam, ſecundùm quā diuiſibile eſt ſecundum ſuam quantitatem, quam vocat diuiſionem ſecundùm vltima. Alteram, ſecundùm quam diuiditur in formas cōtrarias, quas ex motu habet: quod enim mouetur, participat de termino à quo, & de termino ad quem, dum mouetur.

Exiſtimat autem Ariſt. nō loqui de priori diuiſione, quia poſteà probat non eſſe mobile indiuiſibile: ſed de poſteriori, & hoc in tribus ſpeciebus motus, quæ ex cōtrario in contrariū fiunt. Tunc ſenſus eſt: Omne mobile, dum mouetur, participat terminum à quo, & ad quē: ob id diuiſibile eſt in formas, vt quod dealbatur, partē habet albedinis, partem nigredinis, & ſic in alijs, ſiue ipſum mobile ſit in ſe diuiſibile, ſiue indiuiſibile. de hoc enim modò non eſt ſermo.

Hanc ſententiā dicit Auerroes eſſe meliorem alijs, eò ꝙ nullum inconueniens ex prædictis in ea ſequitur, atq; fatetur ſe multo tempore in ipſa fuiſſe. Sed modò reijcit, eo ꝙ diuiſio ſecundùm formas accidentalis eſt ſubiecto: de prædicato autē accidentali non fit demonſtratio.

Obiic. Auerr. contra Auēpac.

Sed iſta ratio Auerrois eſt debiliſſima; nā diuiſio ſecundùm formas accidit quanto, vt quantum eſt; at vt mobile eſt, non ipſi accidit, ſed valde de per ſe eſt, & neceſſaria.

Soluitur Auerrois Obiect.

Potior ratio eſt S. Tho. quia talis expoſitio non conuenit literæ Ariſtotelis, vbi dicitur, quòd mutatur, habere partem in vno termino, partē in altero: vbi de diuiſione quantitatiua mobilis ſermo eſt.

Altera obiectio D.Tho.

Tandem Auerroes ſuam ponit ſententiam quartam, quam latuiſſe oēs expoſitores dicit. Notat tamen primò aliqua. Primum eſt, ꝙ mutatio eſt duplex. Altera per ſe; Altera non per ſe. Mutatio per ſe eſt, quæ ex quiete tendit in quietem, vt cum aliquid ex albo mutatur in nigrum: ex quiete enim albi tendit in quietē nigri. Similiter reliqui motus, qui ex contrario in contrarium tendunt. Mutatio verò nō per ſe eſt, quæ ex motu tendit in quietem; & hæc nimirum eſt, quæ non eſt ſola, niſi coniuncta motui alicui, tanquàm ipſius terminus; vt generatio ſubſtantiæ, quæ ſequitur alterationem: illuminatio, quæ ſequitur motum localem illuminantis, & huiuſmodi aliæ, quę mutationes tantùm, non motus dicuntur: ac ob id appellantur mutationes non per ſe, quaſi non ſint niſi alijs iunctæ.

Quarta ſententia Auerr. Nota 1. duplicem eſſe mutationē, per ſe, & per accidens.

Notat ſecūdò, ꝙ mutatio nō per ſe, duplex eſt. Altera, quæ habet alterum ſpecie terminum à mutatione per ſe; vt generatio, quæ alterationi iungitur, ſed illa in ſubſtantiam, hæc in qualitatem terminatur. Similiter illuminatio, quæ eſt cum motu locali. Altera eſt, quæ terminum habet eundem, vt cum motu ex nigro in album, eſt mutatio ex non albo in album.

Nota 2. Mutatio nō p ſe à motu ad quietem duplex.

Notat

Nota 3. mutationes nō per ſe ſunt in inſtanti. Notat tertiò, quòd mutationes non per ſe ſunt in inſtanti, quia ſunt in termino præcedentis motus, qui terminus eſt inſtans, reliquæ in tempore ſunt.

Sẽſus Ariſto. ẽm Auerroë. His ſuppoſitis, dicit, quòd concluſio Ariſtotelis eſt vera in vniuerſum, ſed differenter. Nam de mutatione non per ſe eſt vera, ſed per accidens; quod eſt dicere: quod mutatur non per ſe, eſt diuiſibile, nō propter id, ſed quia illud tale mutatur ſimul mutatione per ſe, à qua diuiſibilitas prouenit. De mutatione verò per ſe, eſt vera per ſe: quod enim mutatione per ſe mutabile eſt, diuiſibile eſt: & quia quod eſt per accidens, omittitur in demonſtratione, ob id Ariſt. demonſtratio in mutabilibus per ſe fit, per ipſa enim veritatem habet etiam in mutabilibus non per ſe.

Reiicitur ſentẽtia Auerrois. Iſta ſententia non mihi placet. Nam, vel loquitur de diuiſione ſecundùm formam. Et hoc non: eſſet enim incidere in ſententiam Auemp. impugnatam ab ipſo in hoc: vel loquitur de diuiſibilitate ſecundùm vltima. i. quantitatem ſubiecti: & tūc minor non eſt propoſito per ſe, ſed per accidens. Nam alterabile, vt alterabile, non habet vnam partem in termino à quo, & alteram in termino ad quem, cū in vna ſola parte poſſit alteratio perfecta fieri: nec quod alteratur, opus eſt, vt ſit quantum.

Defenſio Auerrois à quibuſdam. Quòd ſi dicas cū quibuſdā, ꝙ id, quod alteratur, non habet partem in vno, partē in altero termino. vt alteratur, niſi quia quòd alterabile eſt, mobile localiter eſt, & quod localiter mouetur, id habet.

Reiicit reſpōſio. Hæc reſponſio nihil valet; nam etiam ſi id admittatur, iam alterabile non per ſe habet partem in vno, partem in altero termino: & ita non eſt minor de per ſe, ſicut nec concluſio de mutabili mutatione non per ſe: ſicut ergo excluſit ipſe Auerroes mutationem non per ſe, ita debuit eadem cauſa excludere alterationem: imò & augmentationem, quàmuis ſint mutationes per ſe. Hoc argumentum validiſſimum puto contra Auerroem, adeò vt diſcipuli ipſius fateantur, non conſtare ſenſum Auerrois in hoc. Relinquatur igitur hæc expoſitio, & recipiamus illa tria notabilia, vt vera.

5. Sẽtẽtia D. Tho. Quinta ſententia eſt S. Tho. in præſenti: vult, quòd hic fiat ſermo de diuiſione quantitatiua mobilis, dicit tamen, quòd verum habet iſta demonſtratio in omni mutabili, etiam ſecundùm generationem.

1. Ratio. Quòd mutatur enim eſt partim in termino à quo, partim in termino ad quem: & de motu locali notum eſt: at de generatione ſubſtantiali, & alteratione indiget declaratione. Dicit ergo Doctor ſanctus, Quod mutatur in generatione ſubſtantiæ eſt partim ſub termino à quo, puta ſub priuatione, partim ſub termino ad quem, nō quidem forma, ſed ſub aliquo formæ, puta ſub ipſius diſpoſitione, nam cū forma eſt, priuatio non eſt.

De alteratione verò dicit, ꝙ id, quod alteratur, quamuis totum alteretur, tamen vna pars alterata alteram alterat, vt vna medietas aliam, & vna extrinſeca aliā intrinſecam, quia non omnes partes æqualiter ab agẽte admoto primum alterantur; & ſic alterabile diuiſibile eſt.

Dubia cōtra ſentẽtiā D.Th. 1. Iſta ſententia eſt S. Thom. quæ licèt ſit melior cæteris, tamen mihi non plenè ſatisfacit: primò, quia cum ipſe fateatur hic agi de diuiſione ſecūdùm partes mobilis, quomodo verum habet, quod dicit de generatione? iam enim recurrit ad partes ſecundum formas cum Auempace.

2. Præterea, quod dicit de alteratione non habet efficaciam, quia per accidens eſt, ꝙ pars alterata alteram alteret: illa enim ſaltem partis alteratio eſt vera alteratio, & tamen non fit ſecundum diuerſas partes, quarum vna ſit in termino à quo, altera in termino ad quem.

3. Iand. q. 13. arguit ēt cōtra S. Th. & probat, quòd nec ſecundùm formarum diuiſionem locum habeat hoc in generatione: quia cum materia eſt ſub priuatione, & ſub diſpoſitione formæ, profectò non eſt ſub parte formæ: diſpoſitio enim alterius eſt generis.

Præterea, quia ſunt formæ, ad quas nullus eſt diſpoſitionis motus præcedens, vt patet in lumine: non enim diſponitur aer ad ipſum recipiendum.

Sentẽtia authoris. Ob hæc igitur in tāta varietate opinionum mihi videtur, Ariſtot. rationem eſſe de mobili localiter, de quo hactenus locutus eſt: quia talis motus cōmunis eſt omnibus naturalibus: reliqui enim particulares ſunt, atque in alios libros dimittuntur: & tunc procedit de diuiſione quantitatiua mobilis: de hoc. n. videntur loqui

tudinis mobilis alicuius, ſit ipſiuſmet totius mobilis: & ita motus totius diuiditur in motus partium illius totius mobilis.

Amplius autem ſi eſt quidem totius, Tex. XXXV.

3. Ratio Ariſt.

TErtium ponit argumentum; quo probat idem, puta, motũ coniunctum ex motibus partiũ mobilis eſſe totius ipſius mobilis: autè probauit eſſe ipſius mobilis, quia non poterat eſſe alterius mobilis; modò probat eſſe etiam ipſius totius, quia alius motus, præter illum, non poteſt eſſe illius mobilis.

Eſt igitur argumentum. Si motus compoſitus ex partibus, puta, D F, nõ eſt illius totius mobilis, erit aliquis alius; detur ille, & ſit, H I. tũc ab iſto oportet abſcindere duas partes æquales illis duobus motibus, quæ erãt partium mobilis. Niſi enim auferrentur, tunc partes mobilis haberent duos motus ſingulæ, vnum poſitum iam alterum ab iſto, qui modò datur.

Ablatis igitur partibus à motu H I. peto, vel ſupereſt aliquid ex illo motu, vel prorſus eſt æqualis partibus ablatis, vel minor. Si ſit æqualis partibus ablatis, erit æqualis etiam motui illi compoſito, de quo eſt argumentum. Quòd ſi illi æqualis eſt, profectò ille erit motus totius mobilis, quia duo æquales motus vnius ſpeciei non ſunt in vno. Si verò excedit, iſte exceſſus nullius erit; nam non totius mobilis, cum ſit minor: non partiũ, quia habent iam ſuum motum: non alterius ſubiecti, quia non eſſet motus continuus. Quòd ſi minor ſit, quàm partes ſimul ſumptæ, tunc exceſſus partiũ nullius erit; eſt ergo motus æqualis partibus ablatis.

Vis argumẽti Ariſtotelis.

Aduerte itaque vim argumenti totam hanc eſſe. Si motus compoſitus ex motibus partium non eſſet motus totius, ſed alius motus, ex eo eſſet, quòd non eſſet æqualis ipſi toti: Sed quicunq; alius motus ponatur, erit neceſſariò æqualis iſti motui compoſito, non maior, nec minor: ſi debet eſſe totius mobilis, ergo præter motum compoſitum ex partibus nõ oportet ponere motum alium totius mobilis. Vnde cõcludit, hanc diuiſionem motus eſſe, & neceſſarium eſſe, ipſam fore, quoties ſubiectum mobile partibile eſt.

Alia autem eſt ſecundum tempus. Tex. XXXVI.

ALteram, cõſtituit diuiſionem motus, qui in ſucceſſione conſiſtit, & hanc habet ſecũdum temporis diuiſionem: & probat: Quia totus motus in toto tempore eſt minor motus in tempore minori; igitur motus ad diuiſionem temporis diuiditur: ipſius enim partibus cõmenſuratur, & correſpondet, vt patet.

De diuiſione motus ſm tempus ad tẽporis diuiſionem.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. XXXVII.

DIuiſionem motus, mobilis, & temporis etiam in alijs, quæ ĩ motu ſunt, reperiri docet. Et cõſtituit quinq;, puta, Motus, Tempus, Moueri.i. motus in concreto, Mobile, In quo ſit motus.i. terminus ad quem. Hæc, inquit, omnia proportionaliter diuidi eodem modo docet ĩ hoc, quòd diuiſio vnius correſpondeat diuiſioni alterius.

De diuiſione motus mobilis, & temporis, & termini ad quem eãdẽ eſſe omnium iſtorũ in diuiſiõe ꝓportione, licet nõ eadẽ ſit diuiſionis ratio.

Quamuis diuiſionis ratio nõ omnibus ſit eadem. Nam quantitates, ad quas eſt augmentatio, per ſe diuiſibiles ſunt; qualitates vero, ad quas alteratio eſt, per accidens diuiduntur ad quãtitatis diuiſionẽ.

Incipit autem oſtendere, ꝙ tempus, & motus ſe in diuiſione conſequantur. Primùm de motu, ꝙ ſequatur tẽpus ſic: Totus motus eſt in toto tempore, in parte tẽporis pars motus, in dimidia dimidia, in tertia alia tertia: & ſic conſequenter: ergo ad temporis diuiſionem motus diuiditur, è conuerſo etiam totum tempus eſt menſura totius motus; pars verò temporis partis motus: ergo tempus pariter diuiditur ad diuiſionem motus.

Motus, & temporis diuiſiones ſe cõſequũtur.

Eodem autem modo, & ipſum moueri. Tex. XXXVIII.

OStendit modò, ꝙ moueri etiã diuiditur motus diuiſiõe, ſic. Moueri totũ eſt ſecundùm totũ motum; moueri minus ſe

Moueri diuiditur diuiſiõe motus.

eundùm minorem motum ; maius ſecundum maiorem. Tunc multum eſt res mota, enm motus magnus eſt ; tunc parum, cum paruus eſt: ergo moueri diuiditur ad ad motus diuiſionem. Eſt autem eadem argumentandi forma cum ſuperiori.

Eſt autem & cum quis deſignauerit ipſum.

1. Expoſitio.

SAnctus Tho. exponit, modò Ariſt. è conuerſo oſtendere motus ad diuiſionem moueri diuidi.

2. Expõ, qđ partes moueri ipſius reſpondeãt partibus motus.

Forſan tamen conformius litteræ dicemus: ꝙ reijciat id, quod dici poterat, nempè, partes ipſius moueri correſpondere partibus motus, ſed non totũ moueri toti motui; Quòd eſt dicere; Totum moueri non eſt compoſitum ex moueri partiũ, quod ante de motu dicebatur.

1. Ratio.

Hoc autem reijcit multipliciter. Primo; Signetur vtraq; pars ipſius moueri D C. C E. tunc partes ſingulis motibus correſpondent; ergo & totum toti motui compoſito. Nam ſi aliud moueri eſſet, tunc duo moueri ab vno motu eſſent. Vt enim probatum eſt iam, in mobili toto non eſt niſi vnus motus ex partibus conſtans: ergo, & vnum moueri.

2. Ratio.

Probat ſecundò (vt puto.) Motus tòtius eſt ex motibus partiũ, vt dictum eſt, ergo, & ipſum moueri ex moueri partiũ; Et ita moueri totũ reſpondet toti motui, ſicut partes moueri partibus motus.

3. Ratio.

Item tertiò. Quia ſicut ex vtroque motu vnus eſt compoſitus motus continuus, & æqualis toti mobili: ita ex vtroque moueri fit vnicum, & continuum moueri: eſt igitur mutua correſpondentia vtriuſque.

Similiter autem demonſtrabitur. Tex. XXXIX.

Termin' ad quem diuiditur ſicut motus.

QVod dictum eſt de motu, moueri, & tempore, quantùm ad diuiſionem, idem docet eſſe de termino ad quem, vt de longitudine in augmento, & de alijs aliorum motuũ terminis, qui pariter ſunt diuiſibiles, quamuis quædam horum ſint per accidens diuiſibilia, puta penes ipſum mobile.

Itẽ docet, hæc omnia non ſolùm ſe conſequi quantùm ad diuiſionem, ſed etiam quantùm ad finitum, vel infinitũ, quod ſuperius de ſpacio dictũ eſt. Attende autem, ꝙ hìc ſpacium cum termino ad quem cõjungitur: Spacium enim eſt latitudo termini ad quem in locali motu.

Vtrumque tamen, puta, diuiſibile, & finitum, vel infinitũ in his maximè ab ipſo mobili procedit; eo enim, ꝙ quantum eſt, & ſecundum diuerſas ſui partes ĩ vno loco ſuccedit, facit in motu, & tempore diuiſibilitatem, & quatenus termini in ipſo ſunt, diuiſibiles redduntur.

Ex diuiſibilitate mobilis oĩum aliorũ diuiſibilitas procedit.

Vnde vide, quomodo radix diuiſibilitatis in illis omnibus; Primò à mobili quãto ortum habet, eo modo, qui dictus eſt: ſic enim ſunt partes mobilis ſumendæ, puta, vt vni loco ſuccedunt: nã ſic diuidũt tempus, & motũ effectiuè, vt dicit Aegidius: & non ſolùm diuiſibilitas prouenit alijs à mobili, ſed & finitum, & infinitũ, de quibus modò dicetur. Sunt enim hæc coniuncta: at mobili iſta ſtatim, & per ſe inſunt: eſt enim ipſum aliorum primum.

Caput Quintum.

Quoniam autem omne quod mutatur. Tex. XL.

De ordine partiũ motus & primum de ipſius pricipio & fine.

ORdinem partium motus tractare aggreditur, ac de ipſius principio, ac fine diſſerit prius. Conſtituit tamen duo fundamẽta neceſſaria ad hæc, quorum alterũ eſt in hoc textu. Nempè: quod mutatum eſt, cum primùm mutatum eſt, eſt in eo, in quo primùm mutatum. Explicat hoc. Mouetur à nigro in album mobile aliquod, cum primùm eſt iam mutatum, eſt ſub albo: dico, cum primùm mutatum eſt, quia poteſt inde mutari ab illo albo: at tunc, cum primùm mutatio eſt facta, vtique ſub illo albo eſt.

1. Ratio.

Probat Ari. quod mutatur, relinquit terminum à quo: & mutari eſt relinquere, aut ſaltem nõ eſt mutari, niſi ſit relinquere terminum à quo: ergo mutatum eſſe erit reliquiſſe terminum à quo: vtriuſque enim eadẽ rõ, nẽpè, inter mutari, & relinquere, & mutatũ eſſe primùm, & reliquiſſe. Cũ igitur, quod mutatũ eſt reliquerit ter-

terminũ à quo, erit tunc ſub termino ad quẽ: receſſus.n. vnius, acceſſus eſt alterius.

Quoniam ergo vna mutationum. Tex. XLI.

2. Inductio, ac primo in generatione, & corruptione.

QVòd id, quod mutatum eſt, poſtquam reliquit terminũ à quo ſit mutatum ſub termino ad quem, oſtendit per ipſas mutationes: & primo per generationẽ, & corruptionem: nihil enim clarius hoc eſt, ob id, quia earum termini ſunt cõtradictorij, puta, eſſe, non eſſe, quæ non habent medium: propterea receſſus ab vno erit acceſſus ad alterum.

Dicit ergo, quod mutatum eſt, ex eo ꝙ non eſt, in id, quod eſt, puta per generationem reliquit id, quod non eſt: erit ergò ſub eo, quod eſt. E contra, in corruptione, mutata eſt res ex eo, ꝙ eſt: igitur erit ſub eo, quod non eſt: non enim eſt medium. Quod ergo mutatũ eſt, cum primùm mutatum eſt, ſub termino ad quẽ in his mutationibus, quæ ſecũdùm cõtradictionem fiunt: ꝙ ſi in his hoc eſt, erit etiã in alijs.

Amplius & per ſe. vnamquamque. Tex. XLII.

3. In alijs mutationibus idẽ oſtẽdit.

NOn contentus probare id in mutatione ſecundũ ſubſtantiam, ac per eã in alijs, etiam vult in alijs mutationibus hoc idem oſtendere: & facit argumentum. Quod mutatũ eſt, cũ mutatum, non eſt ſub termino à quo, quia reliquit ipſum: ergo erit alicubi.i. in altero loco, ſi motus fuerit localis: vel in alio termino. Si alius fuerit motus, vt alteratio.l. augmentatio, tũc.l. eſt in hoc, in quo mutatum eſt.l. in alio: in alio eſſe non poteſt: erit ergo in eo, in quo eſt mutatum.

Probat, ꝙ non in alio, & deſcribit hoc literis. Sit aliquod mobile, quod eſt mutatum in B, ex alio termino motu cõtinuo: ſi cũ primùm mutatũ eſt in B, non eſt in ipſo: erit ergo in aliquo termino ante, puta, C. Cũ aũt iſta duo non ſint contigua, & immediata, quia motus vſque ad B, cõtinuus eſt: nec poteſt ſignari aliquid ipſi immediatũ, quin detur mediũ: Tunc profectò ex C, mouebitur in B. & ita moueť, & mutatur res ad id, in quo iam eſt mutata, tunc cum eſt mutata: quod eſt impoſſibile. Nam cum ego iam ſum mutatus in hunc locum, eodem tempore impoſſibile eſt moueri ad eundem locum: vnde concludit intentum, & eſſe in B.

Manifeſtũ igitur eſt. Tex. XLIII.

COncludit, ꝙ cum id, quod mutatum eſt, cũ primùm mutatũ eſt, ſit in termino ad quẽ; ſequitur, quod factum eſt, cũ primum factũ eſt, eſſe, & quod corruptum eſt, cum primùm corruptum eſt, nõ eſſe. Dico, cum primùm, nã quod factum eſt, poteſt poſteà non eſſe, ſed non cũ primùm factum eſt. Et quod in generatione dicitur, etiam in omni alia mutatione verum eſt, licèt notius id ſit in generatione, & corruptione propter rationem dictam. Ex his concludit fundamentum, quod mutatum eſt, cum primùm mutatum eſt, eſt ſub eo, in quo mutatum eſt.

Concluſio primi fundamẽti.

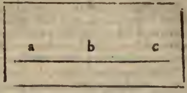
In quo autem primò mutatum eſt. Tex. XLIIII.

2. Funda. Ariſtot. Primum mutatũ eſſe eſt i indiuiſibili tẽis.

ALterum fundamentum, Id, in quo primò mutatũ eſt, quod eſt mutatum indiuiſibile eſt; Explicat autẽ, quid vocet mutari in aliquo primò. Nempè, mutari in aliquo ratione ſui, non autẽ ratione alicuius partis eius: vnde lectio eſt in hoc die, ſed nõ primò, quia in diei parte eſt. Dicit ergo, ꝙ id, in quo eſt primùm mutatum eſſe.i. primum eſſe motus facti, eſt indiuiſibile. Exponit Themiſt. & benè de tempore, ꝙ primum mutatum eſſe eſt in indiuiſibili temporis. V.g. mouetur à nigro in album aliquid in tempore, quoties eſt ſub albo, finitus eſt motus: Dicit, ꝙ illud primum in quo ſub albo eſt, eſt indiuiſibile temporis, & inſtans.

1. Ratio

Et probat. Nã ſi eſſet diuiſibile tẽps, detť illud, & ſit, A C. diuidatur per B. & erunt

duæ partes, A B, & B C. Tunc vero: Aut res eſt mutata in altera parte harũ. l. vtra-

que per ſe, aut in altera mutatur, in altera eſt mutata, aut in vtraque mutatur.

Si in altera mutata eſt, ergo iam nõ eſt illud totum, in quo primò mutata eſt, cũ in parte, niſi detur prius primo: pars enim fuit prior toto.

Si verò in vtraque mutabatur, iam etiã in toto mutabatur contra ſuppoſitionem. Dicimus enim, ꝙ in illa ſit mutata.

Si verò in vna mutatur, in altera eſt mutata; Sequitur idem inconueniens, quod ad primam partem; nempè, quòd non erit totum primùm, in quo eſt motum, & mutatum eſſe: non ergo erit diuiſibile id, in quo primo dicitur, res eſt mutata, & motus eſt factus.

Manifeſtum eſt igitur, quòd & id. Tex. XLV.

Concludit.

INfert ex dictis, quòd id, quod generatum, & corruptum eſt, in nunc generatum, & corruptum eſt, & mutatum; Id eſt, Id, in quo motus finitur: vt ſit verum dicere, nunc primò motus eſt factus, eſt indiuiſibile inſtans.

His ſuppoſitis, diſtinguit, dupliciter dici, primùm mutatum eſſe. Vno modo verſus finem motus, vt ſit primùm mutatum eſſe id, primùm, in quo abſoluta eſt mutatio. Altero modo, verſus principium, vt primùm mutatum ſit, in quo incipit primò mutatio fieri. An tamen vtrumque in motu ſit, explicat ſtatim.

Quod igitur circa finẽ. Tex. XLVI.

Verſus finem motus datur primum mutatũ eſſe.

OStendit verſus finem motus, & mutationis dari primùm mutatum eſſe. i. inſtans, in quo ſit verum dicere, nunc primò mutatio facta eſt, antè enim mutatio erat nec erat motus finitus.

Nota.

Notandum, quòd tale primùm factũ, ſeù mutatum eſſe, non eſt motus, ſed ipſius terminus, quod alij vocant, primum non eſſe motus. Nam in eo primò, in quo eſt iam verum dicere, motũ eſſe factum, eſt etiam verum dicere, nunc non eſt iam motus, ſed immediatè ante hoc erat, ſeu fuit, quod dicitur, primùm non eſſe.

Ariſtoteles autem probat, dari hoc inſtans, quia datur mutatum eſſe, quod ſit finis motus: Non enim mutatio in infinitum durat: at primùm mutatum eſſe, indiuiſibile eſt: ergo re vera datur primùm mutatum eſſe, cum in plura diuidi nequeat.

At circa principiũ motus, & mutatiõis dicit, non dari primùm mutatum eſſe.

In principio motus non datur primũ mutatũ eſſe

Notat hic Themiſt. quòd principium, & finem motus dupliciter cõſiderare poſſumus. Vno modo pro parte, vt id ſit primùm mutationis, ſeù motus, quod eſt prima pars motus primò facta: Id vltimum, ſeù finis, quod eſt vltima motus pars vltimò facta, & tunc vtriuſque eſt ratio æqua. Sicut enim non datur in principio prima pars motus propter eius diuiſibilitatem, ita nec datur vltima pars. Altero modo, finis motus poteſt conſiderari pro vltimo inſtanti, in quo deſinit motus, & principium pro inſtanti, in quo incipit: & tunc ſicut datur finis, ita & principium. Finis enim eſt primùm non eſſe, puta, non eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit; principium verò vltimum non eſſe, nunc non eſt motus, ſed immediatè poſt hoc erit. Hæc, quæ Themiſt. hucuſque dicit, vera ſunt.

Nota ex Themiſ. Duobus modis ſumi põt prĩcipiũ, & finis motus.

Dicit tamen vlterius, quòd Ariſtoteles, aliter ſumit finem motus hic, aliter principium: finem enim ſumit pro vltimo inſtanti motus, in quo non eſt motus, ſed primò res eſt mutata: & talis finis datur ĩ mutatione: at principium ſumit pro parte motus, & tunc non datur primùm motus. i. non datur prima pars.

Themiſtij interpretatio Ariſto.

Hoc dictum Themiſt. non recipio, procedit enim contra Ariſtotelis ſenſum, vt patebit. Senſus enim Ariſto. hic eſt, quòd ſicut in fine motus datur inſtans vltimũ, in quo dici poteſt, nunc primò res eſt mutata: non ſic in principio datur vnum mutatum eſſe, à quo ĩcipiat motus, vel quòd ſit primum in motu. Propterea ſubdit rationem in textu. Nam mutatum eſſe ſupponit mutationem, ſed non datur prima pars motus, vel mutationis, quin detur prior, & prior: ergo nec datur primũ mutatum eſſe, à quo incipit motus, ſicut ĩ fine, quem motus præceſſit. Vnde ꝙ non ſit prima pars motus, adducitur in probationem huius, ꝙ non detur primùm motus: non ergo idem ſunt, vt vult Themiſt.

Reijcitur hæc iterpretatio, & vera ponitur.

Sit

Sit enim primum, in quo A D.

Probatur non dari primam in motu, nec mutõnē primo, ex tpe quo fit.

PRobat, quod aſſumpſerat, Nempè non dari primam mutationis partem: & probat hoc primò per tempus, eo, quòd non datur prima pars temporis, in quo mutatio fit. Argumentum eſt: Detur igitur illud primum tempus, in quo prima mutationis pars ſit, & vocetur tẽpus. A D. hoc, vel eſt diuiſibile, vel indiuiſibile: ſed neutrum eſſe poteſt: ergo non datur primum tempus, & ſic nec prima pars mutationis. Probatur primò, quòd non ſit indiuiſibile, putà nunc, dupliciter. Primò, quia ſequeretur, duo nunc eſſe immediata, ſed quòd ſequatur, non oſtēdit. Puto autem ſic oſtendi: ſi enim in hoc inſtanti ſit prima motus pars, cùm proximè ſequatur pars æqualis, & non minor, erit in inſtanti proximo, & eſſent duo inſtantia ſimul. Quòd ſi diceres, non ſequi alteram partem, ſed minorem, tunc eſſet in minori tempore quàm nunc indiuiſibile, quod tamen eſſe non poteſt. Si verò dicas eſſe maiorem: id eſſe non poteſt: quā in motu, quod minus eſt, prius eſt: ſic mihi videtur probari illud.

Prima rationis pars, q̃ nō poſſit eſſe primum in diuiſibili temporis.

1. Ratio.

2. Ratio. Secundò probat. Demus, quòd in aliquo tempore quieſcat toto, C A. tūc quieſcet in A. Moueatur tunc: Re vera, ſi inſtanti eſt primum motus, tunc erit motus in A, cum quiete: nam in proximo inſtanti non poteſt eſſe, cum duo non ſint contigua: nunquàm ergo datur vlla pars motus, quæ prima dicatur, quin alia, & alia prior ſit.

Quoniam autem non eſt impartibile. Tex. XLVII.

2. Pars rationis quod nō poſſit eſſe illud primū in tempore primo.

ALteram argumenti partē probat, quòd non detur prima pars temporis, in qua ſic motus ex illa ſit diuiſibilis: Diuidatur ergo in duas partes: tunc, vel in vtraque eſt motus, vel in neutra, vel in altera tantùm. Si in vtraque, igitur non eſt illud totum primum, in quo eſt motus, cum in parte etiam motus ſit. Si in neutra, tunc nec in toto erit motus, contra ſuppoſitionem. Dictum enim eſt, illud eſſe, in quo primò motus eſt. Si in altera tantùm, iam illud totum non eſt primum. Cum igitur non detur primum tempus, in quo res dicatur moueri primùm, diuiditur enim tempus in infinitum, nec dabitur prima motus pars, & ita non eſt primum mutatum eſſe. Motus enim præcedit mutatum eſſe: nulla autem eſt prima motus pars: nullum ergo eſt verſus principiū mutatum eſſe primū.

Nec igitur eius, quod mutatū eſt. Tex. XLVIII.

SEcundò idem probat, non dari primam motus partem verſus principium ex parte mobilis. Probatum enim eſt, quòd mouetur, eſſe diuiſibile: moueatur ergo lignum ſupra vnum locum ſecundùm partes ſuccedentes vnam poteſt alteram: vel calefiat ſecundum partes extenſionis: Tunc argumentum eſt. Quod mouetur, diuiſibile eſt: ſit igitur motus primus in parte mobilis D F, & tempus motus N I. ſi tota pars in illo tempore mota eſt: ergo in medio temporis media pars: & rurſus in alio medio alia media, & ſic in infinitum: non ergo dabitur prima pars motus in illo mobili, & ſic nec primum mutatum eſſe verſus principium.

2. Ratio. Quod nō detur prima pars mot' ex mobili deſūpta.

Explicatur. Tranſeat digitus meus per hunc locum, A, ſucceſſiuè; tunc quod trāſit, indiuiſibile eſſe non poteſt: erit ergo diuiſibile. Prius ergo tranſit vna pars, q̃ alia: ſed non datur pars prima tranſiens, quin fuerit alia prior, cum ſit diuiſio in infinitum: ergo non datur prima pars motus, & ita nec primum mutatum eſſe. Similiter cum per partes ſucceſſiuè quid alteratur.

Quod igitur nec eius, quod mutatur. Tex. XLIX.

CVm nec ex parte temporis, in quo motus ſit, nec ex parte mobilis primam mutationis dari partem probaſſet: nunc ex parte etiam termini, ad quem motus 3. Rō ad idem ex termino motus.

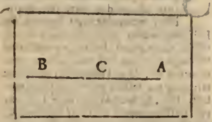
tus eſt, non dari primam partem acquiſitam, oſtendit.

Dicit tamen, quòd quàmuis iſta tria diuiſibilia ſint, putà, Tempus, Mobile, Terminus ad quem: non tamen ſemper eodem modo.

Nota. Nota verò, quòd ſpacium in motu locali reputatur pro termino ad quem: eſt enim ſicut latitudo, ſeu longitudo ipſius termini.

Duplex diuiſibile, p ſe, & p accidēs. Diſtinguitur dupliciter diuiſibile. Vno modo per ſe, & ſic quantum, vt tempus, mobile, ſpacium per ſe diuiſibilia ſunt. Altero modo per accidēs, quia nimirum eſt in quanto, ſicut qualitates.

Probat autem, quòd non ſit primùm in magnitudine per ſe diuiſibili motus facti. Sit ſpacium A B. motus autē primus ſit ex B, in C.

Tunc, vel C, eſt contiguum ipſi B. & ſic erunt duo indiuiſibilia ſimul: vel non eſt contiguum, ſed mediat ſpacium: ergo in illo fuit primus motus. Et cum ſpaciū ſit diuiſibile in infinitum; non dabitur prima ipſius pars motu acquiſita. Idē eſt in mutatione ſecundùm quantitatem, id eſt, in augmentatione, quæ ſecundùm continuam quantitatem fit. At in alteratione, cùm ſit ad qualitatem, non datur iſte proceſſus diuiſibilitati eodem modo, ſed eſt ad qualitatem indiuiſibilem per ſe diuiſibilem per accidens.

Not. duplicē ſucceſſionē in alteratione ſm ſ. inteſionē, & extenſionē. Aduerte autem duplicem ſucceſſionem in alteratione. Vnam ſecundùm intenſionem formæ, vel remiſſionem. Et quãtum ad has partes diuiſibilis eſt forma per ſe: Alteram quantum ad extenſionem, ſecundùm quam quantum paulatim alteratur.

Et de hac loquitur Ariſtoteles dum dicit eſſe diuiſibilem per accidens, nec dari primam partem, quia hæc notior eſt; Altera enim ſecundum intenſionem obſcura eſt, & ad alios libros pertinet, cum nō ſecundùm quantitatem ſit, quæ commune accidens eſt. An tamen etiam quoad intēſionis partes, non detur prima, paulò poſt in loco id examinabimus.

Caput ſextum.

Quoniam autem omne quod mutatur in tempore mutatur.

Tex. L.

De ordine partiū motus. DE ordine partiū motus modò diſſerit, atque duo docere intendit. Alterum, quod ante quamlibet partem motus diuiſi præcedit vnum mutatum eſſe: Et alterum, quòd ante quodlibet mutatum eſſe præcedit aliqua motus pars. Sunt enim mutata eſſe, ſicut pūcta in lineas terminat enim motus partem.

Suppoſitio Ariſ. Ad probationem primi vnum præmittit. Nempè; Omne, quod mutatur, in aliquo tempore primo mutari: id eſt, omnis motus fit in aliquo adæquato tempore, id eſt, in aliquo toto tempore.

Diſtinguit tamen primò, dupliciter aliquid fieri in tempore. Vno modo nō primò, ſed ſecundùm alterū: vt quod in parte alicuius temporis fit, in toto fieri dicitur: vt quod in die hoc fit, dicitur tali anno fieri. Altero modo fit primò in tempore, & hoc eſt, quod in toto tempore aliquo fit, & in vtraque eius parte. Quod autem fieri in tempore primo ſit fieri in omni eius parte, vt pars motus parti temporis, & totus toti reſpondeat.

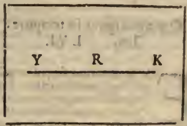
Primò probatur ſuppoſitio. Probat ex definitione primi ſupra data. Id enim eſt primum, in quo ſecundùm ſe, nō ſecundùm alterum, putà ſecundum ſui partem motus fit: & idem probat ratione ſequenti.

Sed & ex his manifeſtum eſt.

Tex. LI.

Secundò eadē probatur. RAtione id probat. nempè, motum, qui in tempore primò fit, fieri etiam in omnibus illius partibus. Sit tēpus, quod pri-

primùm ponitur Y K. & diuidatur per R in duas partes. Y R. K R.

Tunc, vel in neutra mouetur, vel in vna, vel in vtraque. Si in neutra mouetur, vtique in illo toto quieſcit: impoſſibile enim eſt moueri in aliquo tempore, & nõ in vlla eius parte. Si verò in vna tantùm mouetur, tunc iam non eſt primum, cum in eo ratione vnius partis motus ſit. Si autem in vtraque, habetur intentum: ergo neceſſe eſt, quòd ſi aliquid in aliquo tempore primo moueť, quòd in qualibet eius parte moueatur. Cum autem omnis motus in tempore ſit, erit in tempore primo: nam quod in tempore primo non eſt, ratione primi eſt, cuilibet enim motui tempus æquale reſpondet.

Hoc autem oſtenſo. Tex. LII.

Ante oẽ moueri ẽ mutatũ eſſe, ſi diuiſio ſumať à fine verſus prĩcipiũ motus.

EX hoc principio ſic oſtenſo concludit, ante quamlibet motus partem præcedere mutatum eſſe, ſumpta diuiſione à fine verſus principium motus: probat hoc tripliciter.

1. Rõ ex ſpatio, & tẽpore.

Primò, ex ſpacio, & tempore. Detur tẽpus primum, in quo eſt motus. Y R. detur magnitudo, & ſpacium K L. Si igitur mobile mouetur per totum in toto tempore: ergo in dimidio illius temporis, & ſpacij mutatum eſt. Iterum, ſi in dimidio mutatum eſt, ante motus medietatẽ præceſſit mutatum per dimidium. Rurſus diuidatur in alias duas partes, & erit mutatum eſſe, quod partem motus præceſſit. Cum igitur ſit diuiſibile ſpacium, & tempus in infinitum, & quodlibet mutatum eſſe, ſit finis præcedentis, quod ſequens præcedit: vtique ante quamlibet motus partem præcedet aliquod mutatum eſſe, partem motus antecedentis terminans.

Verbi gratia, mouetur ab A, in B. ſpacio, re vera, cum iſtud ſpacium ſit diuiſibile in infinitum, & per totum ſit motus: etiam motus diuidetur in infinitum. Et ſicut in ſpacio ante ſpacium datur punctũ, diuiſione facta verſus extremum: ita dabitur, ante quemlibet motum mutatum eſſe.

In medio tpis eſt mutatũ eſſe.

Quòd autem in medio tempore ſit mutatum eſſe, probat ſubtiliter. Sumatur aliud mobile æquè velox per æquale ſpacium, & ſimul moueatur cum illo mobili per dimidium tantùm, tunc hoc dicetur in illo mutatum. Si ergo hoc in medio tẽpore mutatum eſt in dimidio, cum re vera moueatur in eodem tempore, & æquali ſpacio: quàmuis hoc vlterius moueatur, hoc enim non impedit, quin in parte qualibet ſit mutatum. Et ſic de quacunq; parte eſt idem argumentum, quòd ſit mutatio: motum ergo præcedit mutatũ eſſe.

Amplius autem ſi in toto tempore. Tex. LIII.

2. Ratio.

SEcundò idem probat. Ob id in illo toto tẽpore primo Y R, dicitur aliquid mutatũ, quia eſt vnum nunc terminans tale tempus, in quo res mutata dicitur: ſed qualibet pars temporis ſuo nunc terminata eſt: ergo in qualibet parte illius temporis erit mutatum eſſe. Cum ergo pars partem præcedat propter ipſarũ diuiſibilitatem in infinitum, etiam mutatum eſſe, quod eſt in vna parte præcedet motum, qui eſt in alia: & ſic motum ſemper antecedit mutatum eſſe, quòd eſt finis cuiuſque partis.

Amplius autem ſi id, Tex. LIIII.

3. Ratio.

TErtiò probat. Omne, quod continuè mouetur in aliquo tempore (dico autem, continuè mouetur, quia non eſt corru-

ptimu

ctum tale mobile: iam enim non cōtinuè moueretur: nec ceſſauit à mutatione) omne tale, aut mouetur, aut mutatum eſt in illo tempore: ſed in nunc non mouetur: ergo in nunc eſt mutatum. Sed ſunt infinita nunc in tempore, ergo ſunt infinita mutata eſſe: ergo nō dabitur pars motus, quam non antecedat aliquod mutatū eſſe in altero nunc, & inſtanti antecedenti.

Nota. Aduerte igitur, quòd dicit (niſi ſit ceſſatio à motu) quia mutatum eſſe, quod in fine totius motus eſt, non eſt ante motum: hic autē loquimur de intermedijs. Similiter, ſi in medio motu corrumpitur res, motus continuus eſt, vt diximus: ſed illud mutatum eſſe, in quo res corrumpitur, non antecedit motum eiuſdem rei, vt patet in cane, qui in deſcenſu moritur.

Non ſolùm autem id, quod mutatur. Tex. LV.

Ante ēt mutatū eſſe præcedere motur.

Alterum, quod ſuperius diximus, oſtendere aggreditur, nempè, ante mutatum eſſe præcedere motum, & quod mutatum eſt, prius mutari.

Suppoſitio. Oē, qd mouetur a contrario in contrariū in tēpore mouetur.

Ad cuius probationem præmittit vnū aliud principiū, putà: Omne, quod a quodam in quiddam, id eſt, à contrario in cōtrarium mutatur, in tempore mutari: & mutatum eſſe, id eſt, mutationem factam eſſe in tempore.

Hoc probat. Mutetur aliquid ex nigro in album, quod dicitur ex A, in B. tunc ſi res eſt mutata in eodem inſtanti, in quò erat ſub A, puta, nigro, profectò ſimul erit ſub albo, & nigro, & ſub diuerſis locis & formis ſecundùm alios motus. Nam ſi facta eſt mutatio, res debet eſſe ſub termino ad quem, vt dictum eſt. ſi verò in alio nunc, eſt ſub termino ad quem, cum duo nunc immediata non ſint, quin ſit intermedium tempus, erit ille motus à contrario in contrarium factus in illo tempore. Non ergo eſt vllus tranſitus, aut mutatio ab vno contrario in alterum, niſi in tempore, quàmuis ſint in gradu remiſſo contraria: cum in eodem nunc duo termini motus ſimul non ſint. Nam motus eſt acceſſus ad vnum, receſſus ab altero. Si igitur in duobus, erit motus in tempore. Hæc ratio poſterius examinabitur. Colligitur ergo principium, motus ab vno in aliud in tempore fit.

Quoniam igitur in tempore. Tex. LVI.

Ex fundamento ſuppoſito colligit, ante quodlibet mutatū eſſe præceſſiſſe motum: & ratio eſt. 1. Ratio Ariſt. Omne tempus diuiſibile eſt in minores partes abſque vllo termino, ita vt non detur nunc, quod non præcedat temporis pars: ergo & in motu, qui in tempore fit, idem erit. Si enim motus præcedit mutatum eſſe, & iterum ille motus diuiſibilis eſt, & terminatur pars per mutatum eſſe: hoc iterum præcedet illa motus particula, quæ iterum diuiſibilis eſt, & ſic in infinitum: ergo ante quodlibet mutatum eſſe datur motus antecedens.

Amplius autem in magnitudine. Tex. LVII.

Adducit alterum argumentum in motu locali, quod clarius rem conuincit, quia ſpacium eſt per ſe continuum. 2. Idē in motu locali. Moueatur ergo aliquid à C, in D. Tunc, vel vterque terminus eſt contiguus: & hoc nō, quia duo indiuiſibilia ſimul erunt: termini enim primi indiuiſibiles ſunt. Si ergo inter illa, C, D, mediū diuiſibile eſt, & con 3
tinuum, erit diuiſibile in infinitum: & inter terminum, & terminum dabitur medium, in quo ſit motus: ergo ante quodlibet mutatum eſſe, quod in termino fit, præcedit aliqua motus pars, & quod mutatum eſt, mutatur prius.

Eodem enim demonſtratio eſt. Tex. LVIII.

Idem, quod demonſtratum eſt in motu locali, vbi ſpaciū eſt per ſe continuum, oſtendit etiam in alijs motibus non cō 3. Idē in alijs motibus nō cōtinuis.
tinuis, vt in generationibus, & alterationibus, quàmuis non ſint harum termini quanti,

quàuti, niſi per accidens, tamen cognoſcemus in his per tempus ipſum, ſicut in motu locali per ſpacium.

Cõcludit. Ex quibus omnibus concludit, quod mutatur mutatum fuiſſe, & quod eſt mutatum prius mutari, id eſt, ante motum mutatum eſſe, & ante ipſum mutatū eſſe quodlibet motum præcedere.

Nota. 1. Et omnia hæc probantur ex illo principio, quòd continuum nullum ex indiuiſibilibus cõponitur, ſed in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

Nota. 2. Aduerte autem, quòd alterationem, & generationem vocat non continuos motus, id eſt, quorum termini à quo, & ad quem continui non ſunt, cùm ſint contrarij ſpecie differentes: at in ſpacio termini continui ſunt, ob id magis ineſt tali motui continuitas: tamen non ob hoc illi continui non ſunt.

Nota. 3. Aduerte etiam, quòd hic, vt dicit Auer. per generationem, non præciſam ſubſtantiæ mutationem intelligit, ſed ſimul cum præuia diſpoſitione.

Manifeſtum eſt igitur. Tex. LIX.

INfert in vniuerſum, & in quacunque mutatione continua, & diuiſibili, eſſe hoc verum; quòd ante quodcunque mutatum eſſe, præcedit mutari, & ante mutari mutatum eſſe: & hoc ob id, quia non datur prima pars in vllo continuo propter diuiſibilitatem in infinitū: & hoc in particularibus mutationibus patet, vt in generationibus, factionibus, corruptionibus, & alijs, in quibus generari, ſeu fieri præcedit factum eſſe, & è contra.

4. idē in oī mutatione in uniuerſum.

Quàmuis non ſit idem prorſus, quod fit; ſat eſt, quòd ſit pars illius, vt continuò domus fit, tamen modò fundamentum, poſteà muri, poſteà reliqua: ſic in alijs. Per generationes intellige ſimiliter mutationes, cum præuijs motibus, vt dictū eſt.

Caput ſeptimum.

Quoniam autem omne id. Tex. LX.

THEOREMATA quædam de infinitate, ſeù finitate motus, magnitudinis, & mobilis conſtituit. Et quàmuis ſuperiùs de hoc etiam tractauerit, id tamen non ex profeſſo fuit, ſed vt motus diuiſio, & aliorum magis innoteſceret. Modò tamen ex profeſſo id docet, ob id vniuerſaliùs, & diſtinctiùs loquitur.

Theoremata ſex de infinitate, & finitate motus, magnitudinis, & mobilis.

Sex igitur Theoremata cõſtituit, quorum primum eſt: magnitudinem finitam tempore infinito impoſſibile eſt pertranſire, tam in motu regulari, quando mobile vniformiter per totum ſpacium mouetur, ſiuè velociter, ſiuè tardè: quàm in motu irregulari, cum motus nõ eſt in toto ſpacio vniformis, ſed modò tardus, modò velox.

1. Theorema ĩpoſſibile eſt pertranſire magnitudinē finitā tẽpore ĩfinito.

Hoc Theorema limitat: vt notat D. Thom. eſt enim intelligendum: Cū motus non fit ſæpè per eandem magnitudinem, aut aliquam eius partem: tūc enim, magnitudine finita exiſtente, tempus erit infinitum, vt in circulo: ſed debet ſumi vna magnitudo tota, in qua totus motus fiat, non repetito toto ſpacio, nec parte.

Limitat primum. 1. Theorema.

Ad probationē huius ſupponit: Quod mouetur, in tempore moueri: & in maiori tempore maius pertrāſiri ſpaciū: quod in motu regulari intelligi debet.

Fundamētū probationis.

Hoc ſuppoſito, probat Theorema in motu regulari. Detur magnitudo hæc finita, & diuidatur in partes æquales, quarum vnaquæque erit finita in magnitudine, & omnes ſimul numero finitæ: tunc quæque iſtarum pertranſibitur, in tempore finito: vna enim in tanto finito, & alia in æquali, & iterum alia in æquali: ergo omnes oportebit tranſire in tempore finito, puta in tempore tanto, quantū eſt aggretum ex tot partibus, quot erant partes magnitudinis: quæ tempora pariter etiam in multitudine, ſeù numero, & magnitudine finita erant: ac ob id totum nō erit infinitum: non enim finita finitè ſumpta, infinitum complent.

Probatio de motu regulari.

Sed & ſi non æquè velociter.
Tex. LXI.

Probatio in irregulari.

IDem probat, cum motus eſt irregularis: hîc enim maior eſt difficultas, eo quòd æquales partes non habent æquale tempus propter difformitatē. & breuiter ratio eſt iſta. Illa magnitudo finita diuidatur in æquales omnes partes, quæ ſunt finitæ, puta, in decem: tunc tempus in ſingulis conſumptum, quàmuis non ſit vnū alteri æquale, tamen in ſingulis erit finitum: ſi enim infinitum eſſet, tunc tantum temporis in toto, quantum in parte conſumeretur: quod eſt impoſſibile: igitur tēpus conſumptum in tota magnitudine erit aggregatum ex finitis partibus in numero finito: ergo impoſſibile eſt totum eſſe infinitum. Nam infinitum nullā habet partem aliquotam, quæ ſumpta toties ipſum æquet, cum non ſit in vlla proportione: ergo magnitudinem finitā non eſt poſſibile tempore infinito tranſire.

Explicatur ratio Ariſtot.

Ariſtoteles ergo: antequàm rationem hanc proponat, ſumit per literas magnitudinem finitam, quæ ſit A B. & tempus infinitum, quod ſit C D. ſumit ſtatim fundamentum: Quòd priùs pertranſitur vna pars, quàm alia, & priùs eſt vna pars motus, quàm alia, cùm vna pars in priori tēporis, alia in poſteriori ſit: vlterius in maiori tempore magis pertranſitur, quàm in minori, ſiuè æqualis ſit motus, ſiuè non vniformis: Et idem de māſione, & quiete.

Hoc autem ſic debet intelligi. Quòd ſi difformiter motum in tanto tempore trāſit tantum ſpacium, idem difformiter motum in maiori tempore tranſibit vltra illud ſpacium, ſicut etiam in vniformi, & regulari.

His ſuppoſitis, diuidit magnitudinem A B, in partes ſuas aliquotas, & menſurantes æquales, quarum ſingulæ dicuntur A F, & facit argumentum. Quælibet harum ſiuè æqualis, ſiuè inæqualis tempore finito menſuratur, cum debeat eſſe minus, quàm totius tempus: ergo totum tempus finitum eſt. Nam infinitū non habet partes menſurantes, quæ finities ſumptæ ipſum æquent.

Quòd enim partes finitæ infinities ſumptæ faciant infinitum, fieri poteſt: quòd etiam finitæ partes finities ſumptæ faciant infinitum, impoſſibile eſt.

Idem infertur in quiete & generatione, & corruptio.

Concludit idem eſſe in quiete. Non enim eſt quies finita tempore infinito. Idē de generabili, & corruptibili. Non enim finitum generabile, poteſt generari infinito tempore, nec corrumpi.

Eadem autem ratio eſt.
Tex. LXII.

2. Theorema magnitudinē infinitā tpe finito non eſt ptranſire.

SEcundum conſtituit Theorema. Magnitudinem infinitā tempore finito non eſt pertrāſire. Probat hoc; tempore finito diuiſo in partes æquales finitas in numero, & magnitudine, cum ſit finitum.

Probatio Theorematis.

Et eſt argumentum. In qualibet parte huius temporis finitam tranſit magnitudinē: ergo in omnibus ſimul partibus tranſit finitas partes, quoad numerum, & quoad magnitudinem: ergo magnitudo quam illo toto tempore tranſiuit, finita eſt. Finita enim finities ſumpta, nec in numero, nec in magnitudine infinitum faciunt, ſiue infinitum ſit verſus vnum extremum, vt ſi hinc linea verſus hoc extremum protenderetur in infinitum; ſiuè infinitum ſit ex vtroque extremo. Nullum enim infinitum fit ex finitis finities multiplicatis.

His autem demonſtratis.
Tex. LXIII.

3. Theorema. Nullum mobile finitum pōt pertranſire infinitū ſpacium in tēpore infinito.

TErtium Theorema conſtituit de mobili cum alijs. Nempè, nullum mobile finitū poteſt tranſire infinitum ſpacium in tempore finito.

Nota verò, magnitudinem finitam in hoc textu vocari mobile infinitum: hoc enim fuit alijs occaſio aliter exponendi, ſed abſque dubio ſic eſt exponendum, vt ex contextu patet.

Probatio Theorematis.

Hoc Theorema dicit patere ratione ſupra poſita. Diuiſio enim tempore æqualiter finitè, cum in qualibet parte tranſeat finitum ſpacium, in toto etiam tempore finitum tranſibit.

Quoniam

Quoniam autem finitum non tráſibit. Tex. LXIIII.

4. Theorema. mobile infinitū non tranſibit magnitudinē infinitā tpe finito.

EX tertio Theoremate quartum colligit, vbi manifeſtatur, illud fuiſſe tertium. Eſt igitur quartum. Mobile infinitum non tranſibit magnitudinem finitam tempore finito. Hoc ex pcedenti ſequi, pbat.

Probatio theorematis.

Et ratio profectò eſt ſubtilis. Imaginare ergo, ꝙ ſit ſpacium infinitū, per quod moueatur tignum cubitale: imaginare iterū locum, & ſpaciū cubitale, per quod paulatim ſuccedens moueatur infinitū: tunc modo vtroque accidit infinitū tranſiri à finito: nam in priori mobile finitum tranſit infinitum, in poſteriori ſpacium finitū tranſit quodammodo ipſum mobile infinitum: vt ergo repugnat tempore finito tranſiri infinitum ſpacium, ita, & finitam magnitudinem tēpore finito, illud à mobili finito, hoc à mobili infinito.

Duobus modis imaginari poſſet infinitū tranſiri à finito.

Nec aliter poſſe infinitum à finito tranſiri, docet: niſi ꝙ ſpacium ſit finitum mobile infinitum: & hoc eſt, ꝙ finitū vtatur infinito in mouendo: aut quòd ſpacium ſit infinitum, mobile finitum, & hoc vocat finitum vti infinito, vt latione.

Quaſi dicat: non aliter infinitum finitum tranſit, niſi duobus modis: aut quod mobile ſit finitum, ſpaciū verò infinitū, aut è contra: neutrum autem fieri poteſt in tempore finito.

At verò neque infinitū. Tex. LXV.

5. Theorema mobile infinitum in tpe finito non pōt tranſire ſpatiū infinitum.

QVintum cōſtituit Theorema. Mobile infinitū ī tpe finito ñ pōt tranſire ſpacium infinitū. Probat dupliciter. Quia īfinitu non pōt tranſire aliquod ſpaciū, niſi aliqua ipſius pars finita illud tranſeat, & hoc vocat infinito ineſſe finitū. Sed (vt probatū eſt) finitū mobile nō trāſit infinitū tpe finito: ergo nec tranſibit mobile finitum.

Probatur Theorema. 1. Probō. 2.

Idem dicit poſſe probari per tempus. Si enim tempus finitum diuidatur in partes æquales finitas, & infinitum in vna tēporis parte tranſeat finitū ſpacium, vtiq; in toto tempore tranſibit finitū, vt ſuperiùs diximus. Nam infinitum ſic debet tranſire, nempè ſecundū partem finitam ſuam, Hunc crediderim eſſe ſenſum horum verborum, licèt S. Tho. aliter exponat.

Quoniā aūt neq; finitū. Tex. LXVI.

6. Theorema. Motus infinitus non pōt eſſe tempore finito.

EX his omnibus colligit ſextum Theorema. Motus infinitus nō poteſt eſſe tempore finito.

Probatio Theorematis.

Proba. Quia eadē eſt ratio magnitudinis, & motus: ſe enim cōſequuntur quantum ad hoc: ſed infinita magnitudo non tranſitur tempore finito: ergo nec motus infinitus eſt tpe finito.

Illatio quædam ex pdictis.

Relinquitur ex his, magnitudinē infinitam in tempore infinito poſſe pertranſiri à finito, vel infinito mobili; magnitudo enim, & tempus, & motus parem rationem, & coniunctam habent in hoc.

An detur primum, & vltimum in motu. *Quæſt. IIII.*

Colligūtur ea, q̄ tradit Ariſtot. de 1. & vlti. in motu de quibus q̄ō inſtituitur.

ARiſtoteles circa hanc difficultatem, vt in textu expoſitū eſt, docuit aliqua. Primum eſt. In motu verſus finem dari primum mutatū eſſe. i. vnū inſtans, in quo eſſet verū dicere, nunc primò motus eſt factus, & ſimiliter, nunc non eſt motus, ſed immediatè antē hoc fuit motus. At verſus principium, non datur primum mutatum eſſe: quia eū mutatum eſſe præcedat motus, & motus ſit diuiſibilis in infinitū, non dabitur mutatū eſſe, ante quod non ſit aliud, nempè, in medietate motus antecedentis illud mutatū eſſe. Nā quælibet pars motus finitur in mutatum eſſe. (Primum.)

Alterum eſt: Quòd ante quālibet motus particulam præcedit mutatū eſſe: & è contra, ante mutatum eſſe motū, diuiſione facta motus per partes proportionales, vt diximus in textu. 2.

Tertium eſt: Quòd à contrarió in contrarium non fit tranſitus, niſi in tempore. 3.

Iam ergo, quòd detur primum, & vltimum in motu ſunt aliquot argumenta. 1. Argu. Q̄ d detur 1. & vlti. in motu.

Primum eſt: Motus fit in aliquo tēpore primò, & adæquato, puta, vna hora: ſed in tali tempore datur vnum nunc terminans in fine, alterū in principio: ergo dabitur in motu ex vtraque parte mutatum eſſe, nempè, primum, & vltimum.

2. Argu.

Præterea ſecundò. Motus fit adæquatè per ſpacium aliquod, putà ab A, in B: ſed huius ſpacij ex vtraq; parte datur punctū, ergo & in motu mutatū eſſe etiā ex principio, ſicut ex fine. Sic. n. ſunt mutata eſſe in motu, vt puncta in linea, & nūc in tpe.

3. Argu. Tertiò. Omne finitum ex vtraque parte habet principium, & finem: ſed motus vnius horæ ex vtraque parte finitus eſt: vt ergo habet principium, & habet finem.

4. Argu. Quartò. Ariſtoteles verſus finem dicit dari primum mutatum eſſe: videtur falſum. Mutatum eſſe verſus finem eſt poſt multa mutata eſſe, quę ſunt in medio motus: ergo illud non debet primùm, ſed potius vltimùm dici.

5. Argu. Quintò. Demus motum diuiſum in decem partes æquales: ſi ante quamlibet motus partem præcedit mutatum eſſe: ergo ante primam illarum præcedit mutatum eſſe: & ante illam non eſt motus: ergo erit illud primùm mutatum eſſe in principio, quod non præcedit motus.

6. Argu. Sextò. Contra rationem in text. 55. qua probat, ab albo in nigrum tranſiri in tempore, facit argumentum. Vel in vno nūc, quo eſt ſub albo, eſt ſub nigro: Et hoc nō, quia ſimul nō ſtat ſub vtroque termino. Vel in alio, & tunc erit tempus medium, in quo ſit factus motus. Hoc argumentū videtur nihil valere; nam per ipſum etiā probaretur, generationem ſubſtantiæ eſſe in tempore, vt cum ex aqua fit aer: quod falſum eſt. Et illud patet. Nam cū non in eodē inſtāti materia ſit ſub vtraq; forma, erit ſub diuerſis inſtantibus, & ſic in tpe;

7. Argu. Septimò. Si calor, nigredo, & huiuſmodi qualitates per motum acquirūtur ſemper: ſequitur, quòd nunquam datur minimum in eis: nam cum per motum totæ acquirantur, non dabitur pars minima, ſed minor, & minor fuit priùs acquiſita. Hoc tamen videtur falſum. Cùm enim formę ſubſtantiales habeant certam minimam quantitatem, etiam habebunt formæ accidentales, quæ in illas ordinant, vel ipſas conſequuntur.

1. Fundamētum. Noi. Dupliciter res quæ de nouo incipiunt acquirūt eſſe, vel & cum motu, vel per motū ſine motu.

Pro huius declaratione aduertendū primò, Res, quæ de nouo eſſe habent, dupliciter habere eſſe. Quædam acquirunt eſſe per motum, & cū motu: quædam, quàmuis per motum, non tamen cū motu acquirunt eſſe. Id dicitur per motum, & cū motu eſſe, quod non ſolùm per motū fit, ſed etiam ipſi motui adæquatur: vt pars ꝑ partem motus, & totum per totū motum acquiratur. Vt albedo habet eſſe per dealbationem, & cum ipſa: quælibet enim dealbationis pars in albedinis partem terminatur: & quæ huiuſmodi ſunt, eandem cum motu diuiſionem patiuntur, fiuntque in tempore.

Illæ verò aliæ per motum, ſed nō cum motu habent eſſe, quæ non in ipſo motu ſunt, ſed in inſtanti totum ſuum eſſe habent, quàmuis aliquis motus præceſſerit: quales ſubſtantiæ generabiles, quæ fiunt in inſtāti, & in fine motus. Ad hoc genus rerum reducuntur ea omnia, quæ in inſtanti totum ſuum eſſe habent, & ſimul ſunt ſecundùm ſe tota; vt Angelus à Deo productus. Similiter inſtantia ſingula; mutata eſſe, & huiuſmodi, quæ in indiuiſibili conſiſtunt.

2. Fūda. Quæ nō cum motu acquirunt eſſe dupliciter ſe habent, vel .n. cū cōtraria expulſione, vel ſine ea.

Aduertendum ſecundò, iſta, quæ non cum motu habent eſſe acquiſitum, dupliciter ſe habere. Quædam enim acquirunt eſſe cum contrarij expulſione: ſicut forma ſubſtantialis: vna enim accedente expellitur altera: ſimiliter aſſenſus, cum ſequitur diſſenſum. Alia abſque contrarij expulſione habent eſſe. vt inſtans, quod modò eſt, & ſingula huiuſmodi. Similiter aſſenſus intellectus, cum ſola intellectus operatio eſt, non præcedente diſſenſu: ſimiliter Angeli productio.

3. Fundamentū. Partes in rebus duplices, Itēſionis, & extenſionis.

Aduertendum tertiò, ꝙ partes rei ſunt in duplici differentia. Quædā ſunt ſecundū extenſionem: quales, quæ à magnitudine ſumuntur, vt albedo habet partes extēſionis à ſubiecti magnitudine, in quo eſt extenſa. Quædam ſunt partes ſm intenſum, & remiſſum: quales ſunt gradus formæ ſuſcipientis magis, & minus, vt cum album fit magis, & magis album.

Sunt autem res, quæ vtraſque habent partes, vt albedo, calor, & huiuſmodi: habēt enim extēſionis partes à ſubiecto, cui inſunt: habent etiā intenſionis partes ſm quas magis, aut min⁹ actuāt ſubiectū idē.

Formæ verò ſubſtantiales, & aliquæ accidentales non recipientes magis, aut minus, habent ſolas extenſionis partes, quāuis ſint partes per accidens: nō enim à ſe, ſed à quantitate eas habent. Contingit autem quantùm ad has partes per motū eſſe, ſiuè intenſionis, vt cum albedo ſucceſſiuè intenditur: ſiuè extenſionis, vt cū ſucceſſiuè per ſubiecti partes extenditur: & hoc non repugnat formæ ſubſtantiali: poteſt enim quantùm ad extēſionem in materia motum admittere.

Aduer-

4. Fund. dupliciter res incipiunt, & deſinunt intrinſecè, vel extrinſecè. Aduertendum quartò, quòd ſunt duo modi, quibus res incipiunt eſſe; duo etiã modi, quibus deſinunt. Modi incipiendi ſunt, vltimum non eſſe, & primum eſſe. Tunc res incipit per vltimum non eſſe, cùm datur inſtans, in quo, quamuis nondũ illa res ſit, tamen ſtatim poſt illud erit. Vnde vltimum non eſſe, eſt, quòd in hoc inſtanti non ſit res, tamẽ immediatè poſt hoc, erit. Tunc autem incipit per primũ eſſe, cùm datur inſtans, in quo primò res ſit ita, vt immediatè ante illud non fuerit. Prior modus dicitur extrinſecus, propterea, quòd in illo inſtanti inceptionis nondum ſit res: Poſterior intrinſecus, quia in illo iam ſit res.

Modi autem deſinẽdi ſunt pariter duo, vnus extrinſecus, qui dicitur primum nõ eſſe; alter intrinſecus, qui dicitur vltimũ eſſe. Tunc res deſinit per primum non eſſe, cum datur inſtans, in quo licet dicere, modò non eſt res, ſed immediatè ante hoc fuit: Tunc verò deſinit per vltimum eſſe, cum datur inſtans, in quo licèt dicere, nunc eſt res, ſed immediatè poſt hoc non erit. Horum omnium exactior paulò pòſt reddetur ratio.

1. Cõclõ. His ſuppoſitis ſit prima concluſio. In motu, nec datur prima pars primo tempore acquiſita, nec vltima vltimo tempore acquiſita: hoc idem de re, quæ cum motu habet eſſe, quantùm ad eas partes, quas cum motu acquirit.

1. pars cõcluſiõis. Prima pars huius concluſionis nota eſt ex textu. Cum enim motus & tempus, in quo fit motus, ſint diuiſibilia in infinitũ & ſucceſſiua, non habentia partes ſimul, profectò neutrius dabitur ita minima pars in principio, quin minor, & minor præceſſerit, nec ita minima in fine, quin minor ſuccedat, puta, illius medietas.

2. pars cõcluſiõis. Altera pars concluſionis eſt, eſſe idem de re, quæ cum motu incipit. Vt enim nõ datur minimum motus, ita nec erit minimum albedinis, & alterius formæ, quæ cũ motu acquiritur: & hoc eſt ſatis manifeſtum; Nam ſi daretur minimum formæ, non dato minimo motus, tunc illud mo tus, quod eſt vltra illud minimum, eſſet ſine forma, quod eſt impoſſibile; motus. n. non eſt ſine forma, cum ſint ſimul, & ipſius fluxus.

3. pars cõcluſionis. Tertia pars concluſionis nempè, quantùm ad partes, quæ motu acquiruntur, dupliciter ex cauſa eſt poſita.

Nota 1. Altera eſt, vt intelligas non omnia quæ motu acquiruntur, eſſe diuiſibilia omninò, niſi ſecundùm partes, quas per motum habent: vnde forma ſubſtantialis ſecundùm partes extenſionis motu acquiſitas, nõ habet minimum: aliæ formæ nec ſecundùm extenſionis, nec ſecundùm intenſionis partes, minimum habent.

Nota 2. Altera cauſa eſt, quia eſt grauis difficultas, an omnes partes extenſionis, & intenſionis motu acquirantur; tunc enim non daretur minimum naturale, nec in intenſione, nec in extenſione ſubſtantiæ. l. accidentis, de quo inferius dicemus: modò tamen generaliter dicimus, in his partibus, quæ motu acquiruntur, non dari minimum, ſicut nec in motu.

2. Cõclõ. Secunda concluſio. Motus, tempus, & res, quæ cum motu, & tempore acquiritur eſſe, incipiunt per vltimum non eſſe, & deſinunt per primum non eſſe. Hæc concluſio ſequitur ex præcedenti. Cum enim non detur prima pars horum, quæ primò ſit, non dabitur inſtans, in quo dicatur, tunc primum iſta eſſe; nec ſimiliter vltimum, in quo poſtremò ſint: ſed extrinſecè incipit, & deſinit ex his vnumquodque, ſignato inſtanti, in quo non ſunt, ſed immediatè ante illud fuerunt. l. immediatè poſt illud erunt.

Nota ex D. Tho. Vbi nota cum S. Tho. ſupra textum 55. quòd hoc nunc vnum eſt terminans præteritum, & incipiens futurum tempus: vnde poſt nũc immediatè ſequitur tempus, & ante nunc immediatè eſt tempus: quæ per nunc continuantur. Sicut ſi ſumas punctũ in media linea, ante ipſum enim, & poſt ipſum immediatè eſt linea. Dicere igitur, hæc res incipit per vltimum non eſſe; eſt dicere, quòd in illo nunc non eſt, ſed in tempore, quod illi nunc proximũ eſt, illa erit; ſimiliter in deſinitione per primum non eſſe, hæc res non eſt nunc, ſed immediato tempore ante hoc fuit.

Et meritò ita fit, quia cum res hæ in inſtanti eſſe non poſſint, ſed in tempore; in tempore autem non ſit prima, nec vltima pars, initium ſuum, & finem ab extrinſeco ſumunt: perinde enim eſt dicere, ipſas ſic incipere, ac deſinere, q̃ quòd nõ habeant primam, nec vltimam partem propter

per earum diuiſibilitatem in infinitum.

3.Cõclõ. Tertia cõcluſio. In motu verſus finem, datur primum mutatum eſſe, non tamen verſus principium: in re ſimiliter, quæ motu acquiritur, datur totius primum eſſe, ſed non primum eſſe partis.

Explico: Illud primùm non eſt motus, in fine, in quo dicitur, nunc non eſt motus, ſed immediatè ante hoc, fuit: illud, inq̃, eſt primùm, in quo eſt verum dicere, nunc primò factus, & perfectus eſt iam motus, & ſimiliter nunc primò talis, & tãta forma acquiſita eſt: & hoc eſt dicere, ꝙ in fine motus, datur primũ mutatum eſſe: eodẽ modo in fine cuiuſq; partis motus,

At cum motus ſit diuiſibilis in infinitum verſus principium, non dabitur primum mutatum eſſe; quia ante tale mutatum eſſe præceſſit motus diuiſibilis, vbi fuit aliud, & aliud mutatum eſſe.

Et ob hoc nec datur primum eſſe omnium partium; nam ante illud prius, fuit minor pars formæ acquiſitæ.

Nota diſcrimen in fine, & principio motus. Nec eſt eadem ratio in fine, & in principio motus; nam in fine datur mutatum eſſe, quia ante illud fuit motus: at in principio non poteſt dari primum mutatum eſſe, quia debet antecedere motus, qui cũ diuiſibilis ſit ſemper, habet aliud, & aliud mutatum eſſe prius.

Nota diſcrimen puncti, & mutati eſſe. Non enim omninò mutatum eſſe ſimile eſt puncto: nam punctum non neceſſariò antecedit linea, ideò datur primum: at mutatum eſſe neceſſariò præcedit motus.

4.Cõclõ. Quarta concluſio. Res, quæ ſine contrarij expulſione acquirunt eſſe, incipiunt per primum ſui eſſe, deſinunt per vltimũ ſui eſſe. Vnde, nunc, temporis, mutatum eſſe motus, angelus, mundus, per primum eſſe inceperunt: nunc autem mutatum eſſe, per vltimũ eſſe deſinunt; reliqua enim non corrumpuntur.

5.Cõclõ. Quinta concluſio. Quæ cum abiectione contrarij corrumpuntur. l. generãtur, incipiunt eſſe, per primum eſſe: deſinunt per primũ non eſſe. Vñ cũ ex aqua fit aer, aqua deſinit per primũ nõ eſſe, vt ſit verũ dicere, nunc non eſt, & immediatè ante hoc fuit aqua: aer verò incipit per primũ eſſe; nempè, nunc eſt aer, & immediatè ante hoc non fuit.

Probatur cõcluſio. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis 8. Phyſic. tex. 69. & huius ratio eſt notanda. Semper enim generatio fit in fine alicuius motus præcedentis, ratione cuius diſponitur ſubiectum: vnde dum motus ille eſt, nondũ eſt forma generata, quia diſpoſitio non eſt perfecta: finito autem motu, forma inducitur in eo inſtanti primo, in quo eſt primum mutatum eſſe in fine motus. Cum autem detur tale primum mutatum eſſe, datur etiam primum eſſe formæ productæ: Cum autem talis forma nondum ſit cùm motus eſt, erit forma, quæ corrumpitur: non enim eſt materia ſine forma: vnde ſicut forma generanda non eſt, dum ſit motus, ita forma corrumpenda eſt, quo uſque motus ſit finitus.

Vnde ſequitur, ꝙ deſinẽte motu, tunc non erit forma corrupta, ſed deſinet, ſicut motus, & deſinet per primum non eſſe, & tunc erit forma generata.

Vt autem clariùs intelligas. Fiat motus calefactionis aquę, vt ex ipſa fiat ignis: dum fit calefactio, eſt aqua, & non ignis: facta calefactione, eſt ignis, non aqua: datur enim in fine motus vnum inſtans, in quo licet dicere, Modò primùm abſoluta facta eſt calefactio; & hoc idem inſtans, eſt primum non eſſe motus; & primum non eſſe ipſius formæ aquæ, primum verò eſſe ignis: hæc enim omnia illi inſtanti inſunt.

Per hæc patet ſolutio ad argumenta poſita. Ad primum enim, & ſecundum æqua eſt reſponſio. Non enim mutatum eſſe omnino ſimile eſt puncto, & nunc. De ratione enim puncti non eſt, ꝙ ipſum linea præcedat: at de ratione mutati eſſe eſt, ꝙ ante ipſum ſit mutatio: ob id non poteſt incipere motus à mutato eſſe, quia neceſſe eſt, ꝙ ipſum antecedat motus: eſt enim mutationis finis. Ad primũ, & ſecundum.

Nec inde ſequitur, quòd motus non poteſt eſſe in tempore, aut ſpacio adæquatis: nam motus non fit niſi in tempore, & magnitudine: at nunc nõ eſt temporis pars, nec indiuiſibile magnitudinis.

Ad tertium, non negamus motum habere principium; dictum enim eſt, ꝙ ſicut non datur prima pars, ita nec vltima: at ſicut datur vnum inſtãs, in quo deſinit motus, quod dicitur primum nõ eſſe motus, ita etiam datur aliud inſtans, in quo incipit, quod ſit vltimum non eſſe ipſius. Ad 3.

Diſcrimen

Diſcrimen eſt, quòd inſtans finis dicitur mutatū eſſe, quia motus præceſſit imò totus: in principio tamen non eſt mutatum eſſe, quia non præceſſit motus, tamē vtrunq; inſtans, & vterq; terminus eſt extrinſecus, quia in eo non eſt motus.

Ad 4. Ad quartum non ſic eſt intelligenda illa comparatio: ſi enim mutatū eſſe, quod in fine eſt, abſolutè ad alia mutata eſſe conferatur, quæ in illo motu fuerunt, ipſum vltimum dicetur: tamen non ſic debet hoc intelligi; ſed quod ipſum eſt primum poſt totum motum factum, & reſpectu temporis ſequentis. Vt ſit ſenſus; in hoc inſtanti omnium ſequentium primò motus totus dicitur eſſe factus, & perfectus, ante enim non fuit totus factus, poſt verò fuit, ſed non primò, niſi in tali inſtanti, in quo dicitur primum mutatum eſſe.

Nota.

Ad 5. Ad quintum dicimus, non ſic illam diuiſionem motus fieri debere, ſed proportionaliter verſus principium, & tunc non dabitur pars, quam non antecedat mutatum eſſe, vt dictum eſt.

Ad 6. Ad ſextum dico, in generatione ſubſtātiæ eſſe aliam diuerſam rationem: nam generatio ſubſtantiæ, & corruptio fiunt in fine motus, & in fine temporis illius motus. Cum autem vnus motus vnicum habeat terminum, in vno inſtanti fiunt illa quòd ſit primum non eſſe vnius, quàm eſſe alterius: tunc enim forma recedit cum motu, quo generatur res: at verò cum ex calido fit frigidum, cum nullus alius ante cedat motus, ille tranſitus nō fit in inſtanti, ſed in tempore. Si enim diceretur, quòd inſtans vnum eſt, in quo frigidum primò eſt, & calidum non eſt: non videtur, quare in illo non ſit calidum, cum nullus motus, aut mutatio præceſſerit, qua expulſum ſit: & ob hoc Ariſtot. nunquàm admittit mutationes inſtantaneas, niſi adiunctas motibus. Sic puto eſſe reſpondendum ſecundùm viam Ariſtotelis.

Ad 7. Ad ſeptimum difficultas eſt magna an detur minimum in formis accidētalibus in inſtāti productum, quod nos tractabimus 8. lib. tex. 23. Interim tamen dico, cum S. Tho. ibidem, quòd hic Ariſtoteles ſolùm loquitur vniuerſaliter, nempè, quæcunque forma motu acquiritur, non habet minimam partem primam illius, quod motu acquiritur: & hoc ſatis conſtat ſecundùm prædicta principia. Sed an tota latitudo formæ motu acquiratur, illic diſputabitur, quamuis, re vera, hoc Ariſtoteles videatur docere, ſed poſteà latius dicemus.

Caput Octauum.

Quoniam autem omne, aut mouetur. Tex. LXVII.

QVę de motu docuit, putà nō dari primum; idem de quiete, & de quietatione. i. motu quo quies acquirit, docet: & tale moueri ad quietem vertit Boetius [ſtare] quaſi ad ſtādum ire: poſſet id verbo non ſatis Latino, tamen rei energiam exprimente, dici quietiari. Probat autem primò, quod quietatio illa fit in tempore dupliciter. Primò, quia eſt motus, & quod ſtat. i. ad quietem mouetur, re vera mouetur: in hoc autem textu, tale ſtare motum eſſe probat, ſic, Omne, quod aptum eſt moueri, & tempore, & loco, & modo, quibus aptum eſt moueri, aut mouetur, aut quieſcit; ſed ſtans (ſi ſic licet dicere, quòd quietatur) eſt huiuſmodi, & non quieſcit; ergo mouetur. Non enim eſt ſic dare medium. Quòd autem non quieſcat, probat. Quia quod ſtat tendit in quietem: quod autem in quietem tendit, nondum quieſcit: ergo ſtans non quieſcit.

De primo, & vltimo ſtgete ead. rō q̄ in motu.
1. Fundagetatio. nem eſſe in tpe.

Aduertenda eſt declaratio illarum particularum, quæ in maiori ponuntur. Non enim omne, quod non mouetur, quieſcit, ſed quod aptum eſt natura moueri: vnde immobilia non dicuntur quieſcere propriè. Vlteriùs, non omne aptum moueri, cum non mouetur, quieſcit, niſi ſit tūc, cum aptum eſt moueri; vnde in inſtanti non mouetur, in inſtanti autem non quieſcit res. Nec ſatis adhuc eſt, ſed etiám requiritur ex parte loci; nam in puncto non eſt motus, etiā tempore, & mobili poſitis. Similiter non eſt motus, nec quieſcit res à motu, quo non eſt apta moueri: vnde cœlū non mouetur rectè, tamen nō quieſcit à motu recto; non. n. ſic moueri eſt aptum,

Nota.

Cum igitur aliquid eſt aptum ſic moueri & tali loco & tempore, & non mouetur, tunc quieſcit. Quies enim priuationem dicit, quæ negatio eſt cum aptitudine, & circunſtantijs illis.

Hoc autem demonſtrato. Tex. LXVIII. LXIX.

1. Ratio. HOc principio oſtenſo, quod ſtat .i. quod quietatur moueri, facit priorem rationem. Omnis motus, & quod mouetur, in tempore mouetur: at quod ſic ſtat, mouetur; ergo quod ſtat, in tempore ſtat.

2. Ratio. Affert alteram rationem in altero textu Velocius, & tardius in tẽpore ſunt: quòd ſtat, velocius, & tardius ſtat; ergo quod ſtat in tempore ſtat: & vide per ſtare, intelligi motum in ſtatum, & quietem, vt diximus iam. quam quietationẽ dicere poſſumus.

In quo autem tempore. Tex. LXX.

2. Funda. quod in aliquo tẽpore primo ſtat, i qualibet patte illius ſtat. ALterum ſtatuit ſimile principium, ſicut in motu. Nempè quod in aliquo tempore primò ſtat, in qualibet parte illius temporis ſtat: & facit eandem rationem cum ſuperiori. Diuidatur illud tempus primum: non enim eſſe poteſt indiuiſibile: aliter enim non eſſet in eo motus: diuidatur ergo in duas partes. Tunc non eſt dicendum, quòd in neutra ſtat; tunc enim non ſtaret in toto. Similiter non eſt dicendum, quòd in altera tantùm ſtat: tunc enim non eſſet illud totum primũ, in quo ſtat, ſed illius pars. Colligitur ergo, quòd in vtraque ſtat, & ſic de alijs ipſius partibus. Ex his concludit, quod intenderat: nempè non dari primum in ſtatu, & motu iſto ſicut nec in motu vniuerſaliter dicto datur.

Neque enim ipſius motus. Tex. LXXI.

Non dari primũ in ſtatione. PRobat, non dari primum in ſtatione hac. Si eſſet primum, vel eſſet in indiuiſibili tẽporis .i. non; ſed neutro modo eſſe poteſt: primò non poteſt eſſe in indiuiſibili; ſic enim non eſſet motus: at dictum eſt, motum eſſe. Præterea, nec poteſt in diuiſibili eſſe: ſi enim diuiſibile eſt id tempus primum, erit immediatè motus ille, quia aliàs non eſſet in illo tempore primò, & adæquatè; ergo illa medietas fuit prior: cumque in temporis diuiſione non perueniatur ad vnam partem omniũ primam, cum illa adhuc diuiſibilis ſit, profectò nec in tali motu quietationis, quæ ſtatus dicitur, dabitur prima pars, ſed ſemper erit alia, & alia, vt in tempore.

Neque igitur quieſcens. Tex. LXXII.

QVod de motu in quietem dixit id etiam de ipſa quiete tradit, puta, non dari primam ipſius partem. Et hoc probat: quia in tempore quies eſt, & quod quieſcit, in tempore quieſcit, temporis autem cùm non detur prima pars, nec dabitur in quiete. Quod autem in tempore ſit quies, dupliciter probat. Primò: Tunc res quieſcit, cùm non mouetur, & moueri apta eſt: ſed in inſtanti non moueri apta: ergo nec quieſcere, ſed in tempore. Eadẽ rã de quiete, q̃ de motu in quietem. 1. Ratio.

Amplius autem & tunc dicimus. Tex. LXXIII.

SEcundò idem probat ex deſcriptione quieſcentis. Id enim quieſcere dicimus, quod ſic ſe habet modò, ſicut antè; quaſi quies non dignoſcatur, niſi per diuerſa nunc; ſed inſtans nõ habet modò, & antè; ergo in tẽpore quieſcens eſt. Vtraque ratio ſuperius expoſita eſt. Iam concludit hoc prouenire ex diuiſione continui in infinitum, qua ſuppoſita, ſequitur, non dari primum in motu: & ſimiliter nec dari vltimam partem. 2. Ratio.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. LXXIIII.

ARiſtoteles præparans ſe ad ſoluendum argumenta Zenonis, præmittit vnum in hoc textu; Nempè, cum aliquid mouetur in aliquo Aggredĩ Ariſt. ſoluere arg. Zenonis. Iacit ad

id primũ fundamẽtum.

in aliquo tempore primò, & adæquato, nõ poteſt in aliqua parte illius temporis eſſe in vno loco æquali, aut in vno gradu formæ ſecundùm alios motus; ſed ſemper mutat, & mutat locum æqualem, aut eſt ſub alio, & alio gradu formæ.

Nota 1. Quõ ſit intelligẽdũ fundamentum Ariſtot.

Attende, quòd dicit in tempore primò. Si enim ſumas tempus non primum, poteſt in vno loco eſſe in aliquo tempore, v.g. ego dicor moueri ĩ claſſe in hoc die, quia moueor in tempore huius horæ; finito iſto motu poſſum manere in loco, in quo motus ſum per horam aliam eiuſdem diei; tamen in hac eadem hora, in qua tota moueor, permanere per aliquod tempus in eodem loco æquali mihi, impoſſibile eſt.

Nota 1.

Attende etiã, ꝙ loquitur de loco æquali, in quo toto eſt mobile: nam intra totũ ſpaciũ maius, intra quod totus fit motus, per tempus manet: At de illo loco, in quo adæquatè eſt ipſum locatũ loquẽtes, dicimus, ꝙ dum mouetur, nõ permanet in vno per temporis particulam .1. minimã, ſed mutat, & mutat loca alia; nec in eodẽ permanet, dummodo moueatur ſecundùm ſe totum: quòd ſi ſecundùm partem mouetur, illa ſaltem pars nunquam in eodem loco æquali erit per aliquod tempus, quo mouetur.

Probatur fundamẽ.

Probat hoc: quia ſi in aliquo loco æquali per aliquod tempus maneret, vtiq; quieſceret. Quieſcere enim eſt eodem modo ſe habere in duobus nũc temporis continui .ſ. in aliquo tempore: ꝙ ſi quieſceret, iam non eſſet illud tempus primum motus.

Si verò non ſic eſt, ſed vno ſolo nunc.

COncludit, quòd cum non ſit in vlla parte tẽporis in vno, & eodem loco, quòd in inſtanti erit in illo loco ſibi æquali, & ĩ alio inſtanti in alio: tamen in tempore ſemper mutat loca æqualia: nec propterea admitti debet, quod quieſcat in illo. Nam ſicut in inſtanti non eſt motus, ita nec quies: ob id in tẽpore primo toto mouetur, & in parte qualibet temporis locum æqualem alium, & alium mutat, nec quieſcit, licèt per inſtans ſit in vno, & eodem ſibi æquali loco: inſtans enim tempus non eſt.

Caput Nonum.

Zeno autem malè ratiocinatur. Tex. LXXV.

Argumẽtũ cõtra motum.

EX doctrina textus præcedentis ſoluit ſophiſma Zenonis, quo probabat, non eſſe motum. Dicebat ſic: Quòd in quolibet nunc temporis quieſcit, non mouetur in illo tempore: ſed id, quod moueri dicitur, puta ſagitta, in quolibet Nũc temporis quieſcit; ergo non mouetur: Probat minorem. Quia quod eſt in ſibi æquali loco, non mouetur; ſagitta in ſingulis Nunc, eſt in ſibi æqualibus locis: ergo in illis non mouetur: ꝙ ſi non mouetur, quieſcit. Omne enim in ſibi æquali loco, aut mouetur, aut quieſcit.

Hoc autẽ falſum eſt. Tex. LXXVI.

Solũ Ariſtotelis.

VOluit prędictam rationem, dicens, quòd tempus non componitur ex ipſis Nunc, ſed ex diuiſibilibus partibus: ideò non ſi in omnibus Nunc nõ mouetur, in toto non mouetur: nam in partibus omnibus temporis mouetur. Et hæc eſt ſolutio potiſſima. Hinc enim prouenit, ꝙ non ſit in Nunc non moueri quieſcere; non enim Nunc eſt pars temporis. Quòd autem in omnibus partibus temporis in loco æquali nõ ſit per aliquã temporis partem, dictum eſt in textu antecedenti.

Quatuor autem ſunt rationes. Tex. LXXVII.

Quatuor argu. Zenonis cõtra motum. Primum

HVius occaſione à principio incipit numerare quatuor rationes Zenonis, quibus contendebat, non eſſe motum, quas difficilis ſolutionis dicit. Prima ratio erat: Suppoſito, quòd ſi eſſet motus, eſſet à termino in terminum alicuius ſpacij, & quòd ſpacium diuiſibile eſt in infinitum: tunc eſt argumentum. Mobile non poteſt peruenire ad terminum per

ſpacium, niſi prius tranſeat dimidium ſpacij; nec poteſt hoc trãſire, niſi prius aliud huius dimidiũ; nec hoc, niſi huius aliud dimidium. Sed ſic eſt, ꝙ ſunt infinita dimidia, quæ prius oportet tranſire; ergo nunq̃ contingit moueri per ſpacium aliquod. Infiniti enim non eſt finis.

Solutio. De hac autem diuiſione ſe locutum ſuperiùs dicit. Vel poteſt eſſe ſenſus, ꝙ iam iſta ratio ſoluta eſt, per diſtinctionem ſuperiùs, puta, textu 19. vbi dictum eſt, ſpacium non eſſe actu infinitum, ſed potentia: vnde non opus eſt, ꝙ infinitæ partes ſint, quas actu oporteat tranſire. Sed hoc poſteà in fine libri examinabimus magis.

Secunda autem ea, quæ vocatur. Tex. LXXVIII.

Secũda. PRoponit ſecundam rationem Zenonis, quam dicit vocari Achillem. Ratio autem erat, quia vtebatur exemplo Achillis, qui erat celerrimus: & ſic exponũt Themiſt. Simpli. Pſellus. Vnde malè Interpretes aliquot putãt, dici Achillem, quia erat ratio validiſſima. Ratio autem ducit ad inconueniens, ꝙ velociſſimum, puta, Achilles, nunq̃ apprehenderet tardiſſimũ, puta teſtudinem. Probabat autem: quia ſemper erit aliquod ſpacium inter vnum, & alterum. Sed quomodo id probet, optimè explicat Themiſt. Demus ſpacium, in quo fit motus. Sit miliare, quod octo ſtadijs conſtat, & Achilles incipiat moueri à principio primi ſtadij, & teſtudo à dimidio illius ſtadij. Sitq́; Achilles in decupla proportione velocior. Eſt argumentum. Dum Achilles tranſit illud medium. ſtadij, teſtudo ſaltem tranſiuit decimam partem alterius dimidij; & ſic nondum eſt apprehenſa. Iterum dum Achilles tranſit illam decimam, teſtudo tranſibit aliam decimam illius decimæ: & dum hanc decimam decimæ Achilles, teſtudo aliam decimam decimæ alterius decimæ tranſibit: cumque ſint infinitæ huiuſmodi diuiſiones, nunquam Achilles teſtudinem motũ conſequetur.

Eſt autem & hæc ratio eadem. Tex. LXXIX.

HAnc ſecundam rationem cum prima comparat, ac dicit eſſe eandem. Nempè, quia idem ſupponit cum ea; non tamen omninò eandem, quia alia aliter procedit. Supponit igitur idem: quia infinitum putatur ſpacium, nec ad terminum peruenire poſſe in vtraque ratione. Sed non eſt idem modus; nam prima diuidit ſpacium ſemper in duas partes proportionaliter: at poſterior non diuidit, niſi ſecundùm proportionem, & rationẽ velocioris, & tardioris. Vnde quamuis diuerſo modo procedant, ad idem tendunt, eademq́; eſt vtriuſque ſolutio. Quòd ſi in argumento ſecundo ſumatur velociſſimum, & tardiſſimum, fuit tragico modo ad faciendum argumentum admirabile, ſed non ꝙ nouam difficultatem faceret. Cõparat Ariſtot. 1. argũm Zenonis cum 2.

Solutio ergo eſt, quòd velox non apprehendet tardum, dum non attingit ipſum; tamen attinget. Maius enim ſpaciũ tranſit velox in eodem tempore, quàm tardũ: cum ſpacium finitum actu ſit. Argumentum autem procedit, ibi eſſe infinitas actu partes: quòd falſum eſt. Solutio Ariſtot.

Tertia autem, quæ nunc dicta eſt. Tex. LXXX.

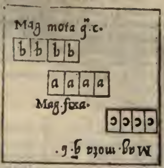
TErtiã rationẽ Zenonis dicit eſſe eam, quæ iam propoſita eſt textu 85. Nempè, quòd ſi in quolibet inſtanti quieſcit mobile, cum non mutet locum, quòd in toto tempore quieſcet. 3. Argũ.

Et repetit ſolutionem eandem; quia innititur ratio in hoc, quòd tempus ex Nũc componitur. Hoc autem negato, nihil concludit. Dicetur enim, quòd in qualibet parte mutat locũ, & mouetur, licèt in ſingulis inſtantibus ſit in ſingulis locis, nec in illis motus ſit; nõ tamen propterea dicendũ eſt, mobile quieſcere, vt dictum eſt. In inſtanti enim, nec quies, nec motus eſt. Solutio Ariſtot.

Quarta autem ea, quæ de ijs eſt.
Tex. LXXXI.

4. Ratio. QVartam facit rationẽ Zenonis, quæ re vera difficilè colligi poteſt: aliqui enim eam ſic conſtruunt, vt nec minimam apparentiam faciat, quod credendũ non eſt. Exiſtimo, ſic eſſe proponendam: & in hoc magis accedo ad expoſitionem ſancti Th. Zeno in hac ratione ducebat ad impoſſibile. Nempè ſi motus eſſet, tempus duplum eſſet æquale ſuo dimidio; nempè, vna hora æqualis mediæ: At hoc oſtendendum ſumebat hoc principium. Cum duo mobilia æquè velocia æqualem magnitudinem percurrunt, tempora vtriuſq; motus ſunt æqualia.

Ex hoc principio argumentabatur; & ſumebat tres magnitudines æquales, ſingulas quatuor partium æqualium. Et primã ponebat immobilem, quæ dicebatur, A A A A. Alteram conſtituebat ſuperiùs, quæ inciperet ex media parte fixæ & immobilis, quæ dicebatur B B B B. ita vt primum B, eſſet cum ſecundo A. Tertiam ſumebat, quæ dicebatur CCCC. & ponebat à principio immobilis, vt eſſet primum C, cum primo A, contra alterã magnitudinẽ, vt notum ſit in figura infrà deſcripta.

Moueatur igitur tertia, quæ dicitur C, per totam magnitudinem A, per horam, ita vt cum perueniat ad ſecundum A, vbi īcipiebat B, moueatur ipſum B, verſus A. à quo incepit C. Tunc, quia nõ habet niſi duo A, pertranſeunda, per mediam horã mouebitur: & in illa media ipſum C. tranſibit alia duo A. & nũc in fine mediæ horæ vltima omniũ horum ſimul erunt, primũ C, cum vltimo B, & A. & primũ B, cũ vltimo C. & A. ac ſi eſſent iuxtà poſita.

In hoc igitur caſu tẽpus ipſius C, eſt duplũ ad tempus ipſius B, quia C, tranſiuit quatuor A. & B, non niſi duo. Quòd autẽ iſta tẽpora ſint æqualia, probatur. Ipſum B, in media hora tranſit per omnia quatuor C. vt notum eſt, quia in principio mediæ horę eſt cũ primo C. in fine cum vltimo: ſed quatuor C. ſunt æqualia quatuor A: ergo B, tranſit tantam magnitudinem; ergo per fundamẽtum tempora ipſorum B, & C, ſunt æqualia.

Solutio huius eſt, ꝙ illud fundamentũ intelligi debet, ꝙ duo mobilia tranſeant æquales magnitudines fixas; nam cũ vna eſt fixa, altera mouetur contra mobile, citius trãſitur mota; & ita errabat Zeno. Solutio Ariſtot.

Hic eſt ſenſus horum duorum textuũ, & eſt notanda expoſitio. Ad literam deueniamus. Quartam rationem, dicit eſſe eã, in qua ſumebat magnitudines æquales cũ alijs æqualibus, & applicabat ſtadio vnam à principio, alteram à medio, è contra: & per hoc probabat duplum tempus æquale dimidio, ſumpta duplici illa magnitudine mobili æqualiter veloci. Literæ Ariſtotelicæ 4. argumenti expoſitio

Et attende, ꝙ vna magnitudo ponitur in principio, altera ī medio illius tertię, quæ dicitur ſtadium, & non vtraq; in medio: vt multi expoſitores ponunt: ideoq; vix intelliguntur. Nota.

Eſt autem deceptio in eo.
Tex. LXXXII.

SOlutionem cauilli ponit in hoc, ꝙ falſitatem fundamenti aperit. Putat enim, ꝙ cum duo mobilia æquè velocia mouentur per æqualem magnitudinem ita, vt vnum per fixam, alterum per motam moueatur, ꝙ tẽpora ſunt æqualia. Et hoc quidem falſum eſt: aut enim vtraque debet eſſe fixa, aut vtraque æqualiter mota. Solutio

Conſtituit aũt caſum argumenti. Sint tres magnitudines, prima fixa, A A A A. aliæ motæ, tamen æquales & numero, & partium magnitudine, quarum vna B B B B, ſit incipiẽs à ſecũdo A. altera verò CCCC, à primo A. è contra: con- Caſus argumẽti.

tinget duas has ſimul coniungi cum vltimis A.

Nota. Sed intellige, ꝙ C, incœpit moueri, nec B, motum fuit, quouſq; ad ipſum peruenit C, vt diximus. Hoc caſu poſito, dicit, ꝙ B, tranſierit duo A. ipſum verò C, quatuor A. erit tempus B, dimidium ad tẽpus C; nam in ſingulis A, æquale tempus conſumptum eſt. Tunc vlterius ſequitur, ꝙ B, tranſiuit per omnia C. in illo medio tẽpore; Cumq; tantum temporis ſit cõſumptum in C, quantum in A. vt ipſe inquit, erunt tempora æqualia.

Nota. Et nota, ꝙ dicit, (vt ipſe inquit:) nam re vera, plus temporis conſumit B, in vno A. quàm in vno C: imò dum duo A, tranſit, percurrit quatuor C: nam A, fixũ eſt, C verò contra ipſum mouetur. Et in hoc cõſiſtit deceptio, & cauillus Zenonis. Hęc, eſt expoſitio clara textus huius difficilis.

At verò ſecundùm eam, quæ in cõtradictione. Tex. LXXXIII.

Duo alia argu. cõtra motũ. Alia duo argumenta ſoluit, quibus motum eſſe negabatur, & quãuis multi ea eſſe Zenonis putent, mihi non placet, quia ſolùm quatuor rationes eſſe ipſius dixit, & prætęrea Pſellus expoſitor Græcus, has non eſſe Zenonis, ſed aliorũ, dicit. Quicquid tamen ſit, ratio proponitur, qua mutationem non eſſe, probatur: præſertim, eam quæ inter contradictoria ſit, vt ex non albo in album.

1. Argũ. Argumentum eſt. Dum res mutatur, nec eſt ſub vno extremo, nec ſub altero. Cum autem extrema ſint contradictoria, dabitur ꝙ neutrum contradictorium vni competat, vt nec ſit album, nec non albũ.

Solutio Ariſtot. Reſpondet Ariſtotel hoc argumentum nihil concludere: Nam tunc eſſet inconueniens, ſi vnum totum nec eſſet albũ, nec non album in mutatione. Sed hoc falſum eſt; nam cum mouetur, partim eſt album, partim non album; nam cum album dicitur aliquid, nihil vetat habere partes aliquas nigras. Similiter dicetur nõ album, ſi quis habet partes aliquas albas. Fit enim denominatio à pluribus, ſeu præcipuis partibus. Non ergo, propterea ꝙ non ſit ſub albo, nec ſub nõ albo, ob id inferri debet, ꝙ totum non ſit album, & totum non ſit non album: erit enim partem habens in albo, partem in non albo; Idemq; dicetur de alijs extremis contradictorijs, vt de eſſe, & non eſſe in generatione.

Hic aduerte, ꝙ Ariſtot. loquitur hic de mutatione albi ex nõ albo, & de mutatione generationis, quibus fit album. i. fit aliquid ſecundum partes extenſionis: tũc. n. quandam partem ſub vno, q̃dam ſub altero habet extremo. Non tamẽ loquitur de generatione, quæ in vnica parte; & de mutatione, quæ in inſtanti fit; tunc. n. non eſt ſecundum partes diuerſas mobilis: ſed dicendũ eſt, ꝙ eſt ſub termino ad quem. In mutationibus. n. inſtantaneis ſimul ſunt mutatio, & mutatum eſſe, vt dicetur in libro 8. Modò tamen non de his loquitur, de quibus illi Antiqui forſan nõ argumẽtabantur; ſed de mutationibus quæ ſucceſſiuè ſecundùm extenſionis partes fiũt, quamuis non omnes ſucceſſiuè extenſionem acquirant, vt alibi dicetur. Nota.

Rurſus in circulo. Tex. LXXXIIII.

Alteram facit rationẽ ipſorũ. Accidit id, quod mouetur dicitur, nõ mutare locũ, nec ſecũdũ totũ, nec ſecũdũ partes in tẽpore: ergo nõ mouetur. Antecedens patet de ſphæra, quæ dum circulariter mouetur, nec totũ, nec partes locũ mutãt, cum circa idem ſemper voluantur: ꝙ ſi motus nõ eſt circularis, nec alius motus vllus erit. Quod ſi dicatur, adhuc ſphęram moueri, vtiq; motus, & quies ſimul erunt: quieſcit. n. cũ locum non mutet. 2. Argu.

Primò namq; partes. Tex. LXXXV.

Soluit argumentum; Et primò negat, partes non mutare locum; mutant enim ſingulæ. Vt ſi conſideres partes octauæ ſphærę, quę ſub nona mouetur, partes nonæ ſphæræ continentes octauam, non reſpondent ſemper eiſdem partibus octauæ; imò vna octauæ ſuccedit, vbi erat altera, & alia ubi erat illa. Secundò negat etiam totum non mutare locum: imò mutat locum. Solutio Ariſtot.

Aduertè aũt, ꝙ in aliquo circulo poſſumus multos circulos ſumere, ſi incipiam à varijs Nota 1.

à varijs punctis illius circuli: tamẽ iſti nõ ſunt omnino diſtincti. Cum vnus ſumatur in alio. Differunt, ſicut homo, & homo albus: vnum enim alterum includit. Ex quo ſequitur, quòd corpus circulare, quod mouetur interius totum ſit ſemper in alio, & alio circulo, & loco: & hoc pacto dicit Ariſtoteles etiam totum mutare locum, dummodo in circumferentia ſit, quæ incipit ab A, modò in ea, quæ incipit à B, modò in ea, quæ incipit à C, & ſic in alijs.

Nota. 2. Aduerte præterea, quòd in non circularibus etiam inuenimus loca, quorum vnus eſt alterius pars: Vt ſi ego ſim in hoc loco, & parùm diſcedam ita, vt non deſeram totum: tunc locum alium habeo. Sed non omnino, quia iſte partem habet alterius. Corpus igitur illud circulare cùm in quolibet tempore mutet locum, & ipſum, & ipſius partes non quieſcent, ſed mouebitur in illo tempore: & ſic ſoluitur argumentum.

Caput decimum.

Demonſtratis autem his. Tex. LXXXVI.

Qõ apud Ariſt. an indiuiſibile poſſit moueri.

Senſus qõnis.

TRANSIT Ariſtoteles, ad vnum Problema determinandum. Nempè, an īdiuiſibile moueri poſſit. Explicat autem primò ſe de indiuiſibili in quantitate loqui, vt de puncto, linea, ſuperficie, non de alijs indiuiſibilibus, puta, ſecundũ formam, qualiter ſpecies vltima indiuiſibilis eſt, cum in plures ſpecie diuidi nequeat: Vel de indiuiſibili ſecundùm indiuiduum, vt Petrus indiuiſibilis dicitur in plura illius ſpeciei ſingularia; de his non eſt ſermo.

Rñſio ad qõnẽ In diuiſibile poteſt moueri per accidens.

Reſpondet igitur, ꝙ indiuiſibile moueri poteſt per accidẽns ad motam magnitudinis, in qua eſt ſicut nauta mouetur ad motum nauis. At ne quis exiſtimaret, indiuiſibile moueri per accidens, ſicut pars ad motum totius: explicat, quòd non ſic mouetur, ſed ſicut accidens ad motũ ſubiecti, vt exponit S. Thom. & hoc ſignificatur per Nautam in naui.

Aliter mouetur per accidẽs pars, aliter accidẽs, & punctũ.

Mouetur autem pars ita in toto, quòd habeat alium motum ab ipſo toto: alius enim eſt motus partium ſingularũ, alius totius. Nã quælibet pars parte motus exiſtente, in ſe mouetur, & inde poteſt ſeparata moueri. At accidens non habet alium motum à motu totius, nec ſeparatũ poſſet moueri: & huic aſſimilatur punctum.

Quòd autem partes ſingulæ ſuis motibus moueantur, dicit hoc oſtendi in ſphæra. Si enim partes profunditatis conſiderentur, quæ propinquiores ſunt cẽtro tardiorem motum habent, cum breuiorem circulum deſcribant, quàm remotiores maiorem deſcribentes circulũ. Non ob id intelligas, eſſe motus partium, & totius diuerſos actu, ſed potentia: actu enim vnus, eſt motus continuus: Indiuiſibile igitur mouetur per accidens, vt in ſubiecto accidens; per ſe autem nullo modo.

Mutetur enim ex A B. in B C. Tex. LXXXVII.

Indiuiſibile non põt moueri per ſe.

1. Rõ à terminis

TRiplici ratione probat, indiuiſibile per ſe moueri non poſſe. Prima eſt. Detur, quòd moueatur ab vno termino in alium, ſiuè motu locali, ſiuè quocunque alio: & ſit tempus motus aliquod. Tunc in hoc tempore, aut eſt in termino à quo, aut in termino ad quem, aut partem habet in vno, partem in alio. Si dicas in aliquo eſſe termino: erit iam quies, cũ ſit illud tempus. Si dicas tertium erit iam diuiſibile: Dicere, quòd nullo modo eſt in terminis, eſt impoſſibile: ergo tale indiuiſibile, verbi gratia, non poteſt moueri per ſe ſolum.

Quare non contingit id. Tex. LXXXVIII.

Reijcitur fuga qua, qs uti poſſit in 1. arg. 1.

VNum modum reprobat, quo quis poſſet affirmare, punctũ per ſe moueri. Puta, ſi tempus tantùm ex inſtãtibus componeretur, & tunc in quolibet inſtanti eſſet in aliquo indiuiſibili. Hoc reijcit primò: quia tẽpus ex inſtantibus nõ cõponitur. Secundò:

Secundò, quia tunc in quolibet inſtanti eſſet mobile mutatum, & tũc non eſſet motus: nam motus nõ eſſet, niſi plura mutata eſſe. Hoc autem reprobatum eſt: nullum enim continuum ex indiuiſibilibus componitur. Hoc enim ſuppoſito, illud eſſe non poteſt.

Amplius autem & ex his. Tex. LXXXIX.

6. Rõ à partibus ſpacii.

ALteram facit rationem. Omne, quod mouetur per ſpaciũ maius ſe, debet prius tranſire minus, & æquale ſibi, vt notum eſt. Si ergo punctũ mouetur per ſpacium maius, tranſibit vtique prius per minus, aut æquale ſibi. Per minus, non poteſt, ergo per æquale. Si ergo totam lineã tranſit ſemper, & non niſi tangendo æqualia: ergo linea componitur ex punctis, cũ menſuretur à puncto tranſeunte per totã lineam, & non niſi per puncta. Illud autẽ impoſſibile eſt: ergo punctum per ſe moueri non poteſt. Idem intellige de linea, quæ per latitudinem, & de ſuperficie, quæ per profunditatem, non poſſunt moueri, niſi magnitudo ex indiuiſibilibus componatur.

Amplius autem ſi omne in tempore. Tex. XC.

7. Ratio à tẽpore.

TErtiam rationem facit, quę ducit ad hoc incõueniens, quòd eſſet tempus minus quocunque motu: quod eſt impoſſibile, cum motus, & tempus æqualiter diuidantur. Supponit autem primò, quòd omnis motus eſt in tempore: & quodcunque tempus eſt diuiſibile. Moueatur igitur, quod eſt indiuiſibile, ab vno in alterum indiuiſibile: cum iſte ſit motus, erit in aliquo tempore hoc quidem diuiſibile eſt: motus autem ille non, cum in vno pũcto ſolo non ſit motus: ergo medietas illius tpis erit tps minus tali motu, qui minimus eſt. Quòd autem talis medietas ſit tempus minus, patet: nam totum tempus erat æquale motui.

Aliud & infertur inconueniens.

Ex hoc autem abſurdo ſequitur, quòd aliquid mouetur in tempore aliquo, & in minori non poteſt minus moueri, niſi indiuiſibile diuidatur.

Poſſet quis dicere, quòd à puncto in punctum in inſtanti mouetur. Obiectio

Hoc reijcit ſicut ſuperiùs: tũc enim ex mutatis componeretur motus, & ex indiuiſibilibus quodlibet continuum, quod fieri non poſſe demõſtratum eſt ſuperiùs. Solutio.

Mutatio autem nulla eſt infinita. Tex. XCI.

Nulla mutatio eſt actu infinita.

EX his omnibus, quæ circa diuiſionem mutationum dicta ſunt, ne quis, infinitam eſſe mutationem arbitraretur: concludit tandem nullam eſſe mutationem actu infinitam, ita vt ſit ad extrema infinitè diſtantia. Probat hac ratione. Omnis mutatio fit ab vno in alterũ, ſiuè contrario, ſiuè contradictorio: ſed talia extrema finitam habent inter ſe diſtantiam: ergo, & mutationes finitæ ſunt: nõ enim vltra extrema ſua ſingulæ ſunt.

1. Rõ de ol motu in extremum.

Et in augmentatione, ac diminutione explicat, quæ ſint extrema: quia hic videbatur res obſcurior, quia quantitas certũ terminum non habet. Dicitq; illud eſſe extremum augmenti, puta, quantitatem, quam vnumquodque ſecundùm ſuam naturam ſuam attingere poteſt: & huius remotio eſt terminus diminutionis. Vbi vides, res terminari certo termino magnitudinis, & paruitatis.

Latio autem ſic quidem. Tex. XCII.

2. Rõ de motu locali, qui fit ſecundum voluntatẽ.

DE motu locali, qui ſecundùm voluntatem fit, non videtur certum, quomodo extrema ſint determinata, ꝓpterea aliа ratione oſtẽdit, nec talem motum infinitum fieri poſſe. Impoſſibile eſt motum, ſeù mutationẽ eſſe, cuius mutatũ eſſe eſt impoſſibile: ſed ſecũdùm motum infinitum impoſſibile eſt eſſe motũ, vel mutatũ: ergo ille motus impoſſibilis eſt. Maior ſub exẽplo, ſeù inductione ponitur. Impoſſibile eſt diuidi, ſecũdum qđ impoſſibile eſt eſſe diuiſum: & generari, ſecũdũ quod impoſſibile eſt, eſſe genitũ: & mutari, ſecundùm quod impoſſibile eſt eſſe mutatum.

At

At quia impoſſibile multipliciter dicitur, & quod non poteſt fieri, & quod difficulter fit: dicit, ſe loqui de eo, quod non poteſt fieri. Ac propterea dixit, quod eſſe diuiſum, eſt impoſſibile tale, vt non contingat, nec poſſit eſſe diuiſum, hoc tale impoſſibile eſt diuidi.

Et attende literam. nam quidam infinitiui de præſenti, quidam de præterito ſumendi ſunt, vt expoſui: quàmuis in litera omnes ſint de præſenti: ob id parũ habet obſcuritatis.

Si ergo id quod fertur. Tex. XCIII.

Concludit, oẽm motum, & mutationẽ eẽ finitam.

Concludit, in motu locali, cum non ſit motus, nec moueatur aliquid, niſi poſſit ſecundùm talem motum, eſſe mutatum, non erit motus infinitus, vt nunquam habeat finem. Similiter quęcũque alia mutatio erit finita.

Sed ſi eſſe poſſit ſic, vt tempore ſit. Tex. CXIIII.

Quo m͂ poſſit infinitas in motu reperiri.

Oſtendit, quomodo in mutatione poſſit infinitas reperiri: in vna enim per ſe, quæ ad determinata extrema tendit, non poteſt eſſe, vt dictũ eſt: tamen in vna per accidens, puta, per contiguationem ratione temporis eſſe poteſt. Vt ſi alterationi ſuccedat generatio, & generationi augmẽtatio, & huic latio, & huic iterum generatio. Hoc modo nihil prohibet. Nõ enim eſt vna mutatio ſecundùm extrema: at in vnico continuo motu id non eſt, præter motum circularem, de quo, libro octauo dicetur: in eo enim ſunt quodammodo plures motus, & circulares, quàmuis propter continuitatem vnus dicantur. Et ita abſoluit librum Ariſtoteles.

FINIS LIBRI SEXTI.

Hæc commentaria vnà cum Quæſtionibus Doctoris Franciſci Toleti, in quatuor hos libros Phyſicorum, videlicet, in 3. 4. 5. 6. nil continent cõtra fidem, vel bonos mores, & ſunt vtilia, quæ ſtudioſis prælegantur. Atque ideò poterunt typis excudi.

† *D. Ledeſma.* †
† *M. Antonius.* †
† *M. Hieronymus Hurtadus.* †

Imprimantur, ſi videtur R. P. Magiſtro Sacri Palatij. A. Viceſ.
Poterint imprimi. Datum. 13. Auguſt. A. 1572.
Frater Thomas Maracis ſacri Palatij Magiſter.

Amplius id, quod à ſe ipſo. Tex. II.

Probatur rõne tribus ſuppoſitis. Primum.

IDem modò demonſtrare contendit. Sumit autem tria. Primum eſt. Quod à ſe ipſo mouetur, non deſinet moueri quamuis quodcunq; aliud à ſe, quod mouetur, quieſcat, & moueri deſinat: Quaſi dicat; motus eius, quod à ſe ipſo mouetur, non pendat ex alterius motu, ita vt ſi alterum ceſſat moueri, ceſſet & ipſum.

Secundũ.

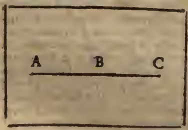
Alterum principium ex hoc ſequitur. Si quod mouetur, ceſſat moueri, quia aliud ceſſat moueri; tunc illud non à ſe ipſo mouetur.

Tertiũ.

Tertium eſt, quod mouetur eſſe diuiſibile.

Nectitur ratio.

Ex his eſt argumentum. Detur mobile, quod à ſe ipſo moueri dicitur, (& attende, quòd loquimur de motu ſecundum ſe totum,) hoc mobile A B, diuiſibile erit per tertium principium. Diuidatur ergo in duas partes in B C, & A C,

Peto. l. quieſcente vna parte, puta, BC, mouebitur, l. non. Si mouebitur totum, cum non moueatur niſi rõne vnius partis A C, iam nõ totum primò mouebitur. De hoc .n. ſermo eſt. Si autem non mouebitur, ergo deſinet moueri, quia aliud, puta, pars mota qeſcit, ergo per primũ, & ſcdm principium, totum illud non à ſe ipſo mouet̃.

Poteſt autẽ tota ratio ſic in forma ordinari. Omne, qđ mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totum quieſcit, non mouetur à ſe, ſed ab alio: omne, quod mouetur, eſt hmõi, vt quieſcat, ſi eius aliqua pars quieſcat: ergo omne, quod mouetur, non à ſe, ſed ab alio mouet̃. Ratio hæc in quæſtione poſtea examinabitur cum alijs.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. III.

Secundũ Theore. Ariſt. quod localiter mouetur ab alio moueri.

EX hoc vniuerſali theoremate infert ſecũdum particulare. Quod localiter mouetur, ab alio mouetur. Et quamuis contingat vnum ab alio, & hoc ab altero, & hoc rurſus ab alio moueri, non tamen poteſt eſſe in infinitum proceſſus: ſed peruenire oportet ad vnum primum mouens, quod rurſus non ab alio mouetur.

Si enim non, ſed in infinitum abibit. Tex. IIII.

Tertium Theor. in mouentibus non eſſe proceſſum in infinitũ.

QVod omne motum localiter ab alio moueatur, non probat, quia in ratione præcedẽti de quocunque motu vniuerſaliter probatũ eſt. Quòd verò in mouentibus non ſit proceſſus in infinitum, modò demouſtrat.

Exẽplũ.

Exemplum ponit. Si A, mouetur à B, hoc rurſus à C, & hoc C, rurſus à D, non erit iſte proceſſus in infinitum; ſed erit in aliquo vno ſtatus.

Suppoſitio prima.

Statuit ad hoc aliquot principia. Primũ eſt: Quod ſimul mouebit A, & B, & aliorũ vnumquodq;. Ratio eſt, q̃a quod mouet, dũ mouet, mouetur. Cũ igitur A, mouet̃, B, mouetur: ſed dũ B, mouet, mouetur, ergo dum A, mouetur, etiam B, mouetur: & dum B, ſimiliter etiam C, ob eãdem rationem, & cæterorum vnumquodque.

Suppoſitio ſecunda.

Alterum principium eſt. Motus cuiuſque horum finitus eſt, & vnus numero, vt motus, A, & motus, B, & motus, C, quanuis enim infiniti omnes ſint, vnuſquiſq; tamen finitus eſt extremis: eſt enim ab vno loco in alium determinatum locum.

Aut enim numero accidit. Tex. V.

Motus tripliciter vnus.

OCcaſione illius, quod dixerat, ſingulos illos motus eſſe finitos, & quemque pro ſe vnum eſſe numero motum. Diſtinguit, tripliciter dici motum vnum. Numero, genere, ſpecie. Vnus numero eſt, qui ab vno numero termino à

quo, ad vnum numero terminum ad quẽ, in vno numero, & non per quietem inter rupto tempore ſit: Vt ab hoc albo in hoc nigrum in hoc tẽpore. Vnus genere, qui eſt ad terminum vnius prędicamẽti. Vnus ſpecie, qui ad terminum eſt vnius ſpeciei. Quæ omnia ſatis expoſita iam ſunt in libro quinto.

Accipiatur igitur motus ipſius A. Tex. VI.

Suppoſitio. 3. Motus finitus erit ĩ tempore finito. Vis rationis Ariſtotelis.

PONit tertium principium. Quòd cum motus A, ſit finitus, erit in tempore finito, & ſit R. Ponit autem nomina motibus illis, motus A, dicitur E, motus B, dicitur F: motus C. eſt G, motus autem ipſius D, ſit, H. Ex his omnibus colligit argumentum. Motus ipſius A, eſt in tempore R, finito: ſed omnes reliqui motus ſunt ſimul cum motu, A, vt dictum eſt in primo principio: ergo omnes illi motus ſunt in tempore finito. At illi motus infiniti ſunt: motus ergo infinitus eſt in tempore finito: quod impoſſibile eſt.

At quia poſſet quis dubitare, An motus A, & aliorum ſint æquales: Reſpondet, parum hoc referre: ſiuè enim æquales, ſiuè inæquales ſint, motus totus infinitus eſt, tempus autem finitum eſt.

Si igitur videbitur demonſtrari. Tex. VII.

Obiectio Ariſt. cõtra rationem ſupradictã.

OBijcit huic rationi. Non enim videtur demonſtrare intentũ. Nam motum infinitum, cum vnius eſt, repugnat eſſe in tempore finito. At cũ plures ſunt motus, mobilibus exiſtentibus infinitis, non videtur repugnare: poſſunt. n. multa ſimul moueri. In præſenti autem caſu ille motus nõ eſt vnus, cum mobilia ſint multa, ob id nullum ſequitur inconueniens.

Sed ſi id, quod mouetur primò. Tex. VIII.

Solutio.

EXcludit obiectionem, ſuppoſito vnico fundamento. Quod ſecundùm locum immediatè mouetur ab altero mouente motu corporeo, neceſſe eſt illi eſſe contiguum per tactum, aut eſſe continuum. Ex hoc argumentatur. Cum illa mobilia ſaltem ſint contigua, ponatur, quòd continuentur. Non enim minus contigua, quàm continua occupant: nec minor motus eſt in illis, quàm in his. Sumatur igit͛ vt vna magnitudo, A B C D. & motus tũc vnus erit ex ipſis, puta, E F G H. erit igitur iam motus vnus infinitus tẽpore finito: quod impoſſibile eſt, ſiuè magnitudo, & mobile finitum ſit, ſiuè infinitum. Vtroque enim modo motus infinitus tempore finito eſſe non poteſt: ob id nihil refert, quòd mobile ſit finitum, aut infinitum, ſi motus infinitus eſt. Ita hæc verba Simplicius exponit: & ſic excluditur obiectio, & perficitur demonſtratio.

Manifeſtum eſt igitur. Tex. IX.

Infertur cõcluſio ſupradicta, nõ eſſe proceſſum i infinitum ĩ mouentibus.

INfert concluſionem. Quòd non erit proceſſus infinitus in mouentibus: ſed ad primum deuenire oportet. Duo autem adiungit, quæ ſumpta ſunt in textu præcedenti. Alterum eſt, quòd ponatur illa mobilia continuari. Poſſet quis dicere, rationem eſſe nullam, quæ ex ſuppoſitione procedit. Ad hoc reſpondet, quòd licet ſuppoſitione vti, cum id, quod petitur, eſt poſſibile; Nã poſſibili poſito in eſſe nullum ſequitur inconueniens. Eſt igitur modus argumentandi iſte ex vno poſſibili dato; puta, ꝙ illa continuentur: inferre vnum impoſſibile: nempè, quòd vnus motus infinitus eſſet in tempore finito, vt inde colligatur, Cùm hoc impoſſibile nõ ſequatur ex hoc quòd continuentur (nam poſſibile non infert impoſſibile:) profectò ſequetur ex eo, quòd infinita mobilia ſunt: & ita hoc erit impoſſibile. Nam impoſſibile ex impoſſibili ſequitur. Alterum declarat, quomodo, quod mouet, & quod mouetur, ſimul ſunt. Dicit duo. Primum eſt, quòd loquitur de mouente efficiente. Nã quod mouet, vt finis, poteſt diſtare à re, quæ propter ipſum mouetur. Alterum. Quòd omne ſimul mouens, & motum eſt, quòd nõ ſit inter ipſa medium. i. quòd ſe tangant.

An vtraque ratio Ariſtot. neceſſariò concludat, qua probatur omne, quod mouetur, ab alio moueri. Quæſt. I.

Prima obiectio Galeni contra primã rõnem. PRima ratio, qua omne, quod mouetur, ab alio moueri, probatur, tripliciter impugnatur. Primò à Galeno, vt refert Simplic. Galenus enim dicebat, ꝙ non benè infertur; illud mobile non moueri per ſe, quia pars quieſcat, & pars moueatur: Quod enim per partem ſuam mouetur, per ſe moueri dicitur: & ſic Auerroes explicat argumentum Galeni.

Secunda obiectio aliorum. Secundò impugnatur ab alijs, vt refert Simplicius: quia ratio illa petit principium; nam petit partem quieſcere, partẽ moueri & hoc idem eſt, totum non per ſe primò moueri. Nã quod per ſe primò mouetur, ſecundùm omnes partes mouetur.

Tertia Auicennæ. Tertiò impugnatur ab Auicenna, quia petit vnum impoſſibile. Nam ſi totũ per ſe primò mouetur, impoſſibile eſt, quòd pars ipſius aliqua quieſcat: & ob id ratio nulla eſt, quia incompoſſibile ſuppouit.

Obiectiones cõtra ſecũdam rõnem. Prima. Poſterior ratio poteſt adhuc tripliciter impugnari. Primo; ſupponit, ꝙ cum vnũ mouetur, reliqua ſimul mouentur. Hoc autem videtur falſum. Sat enim lapidem proiectum moueri, quieſcente proijciente; & elementa moueri, non exiſtente generante.

Secunda. Secundò impugnatur. Quia ipſe ſumit motum infinitum ratione partium ſubiecti, & non ratione partium ſucceſſionis. Motum autem infinitum ſic non repugnat eſſe in tempore finito; nam ſecundùm tales partes non diuiditur ad diuiſionem temporis, ſed ſubiecti.

Tertia. Tertio impugnatᷣ. Quia exiſtimat poſſibile, illa mouentia continuari: & tamen videtur impoſſibile: quia ſpecie differentia impoſſibile eſt continuari, vt dictum eſt in quinto libro Hæ igitᷣ ſunt obiectiones contra Ariſt. q̃ iam ſunt diſſoluendæ.

Ad primam obiectionẽ Galeni. Prima ergo Galeni nulla eſt, & ſoluitᷣ facilè ab Auerroe. Nam per ſe moueri dupliciter dr̃. Vno modo, vt diſtinguitur contra per accidens: & ſic etiam, quod ratione partis mouetur, p ſe mouetur: & hoc probat Galenus. Altero modo, vt diſtinguitᷣ contra per accidens, & ſecundùm partem, vt quod ſecundùm ſe totum mouetur, per ſe moueri dicatur: & de hoc loquitur Ariſt. Conſtat autem, ꝙ ſi vna pars quieſcit, non per ſe mouetur, hoc modo: vnde nulla eſt obiectio contra Ariſt.

Ad ſecundam, & tertia ſolutiones Auer. Circa ſecundum, & tertium argũ, maior eſt difficultas. Auerroes dupliciter conſtituit demonſtrationem Ariſt. Primò ſic. Omne, quod quieſcit ad quietẽ alterius, mouetur ab alio: ſed quod mouetur, omne quieſcit ad alterius quietem: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Dicitq; hanc rationem confici ex maiori de neceſſario, & minori de poſſibili: ex quibus ſequitur concluſio de neceſſario.

Obijcit tamen ſibi. Nam minor vr̃ impoſſibilis, ſiquidẽ ſingulares habet impoſſibiles: cœlum.n mouetur, cuius aliquam partem quieſcere, eſt impoſſibile. Reſpondet, ꝙ cœli, quatenus corpus eſt, nõ repugnat partem quieſcere: & ſic debet minor intelligi. quod mouetur, vt corpus eſt, nõ repugnat, ipſius partem quieſcere.

Reijcitur ſolutio Auer. Primò. S. Th. meritò reijcit hanc reſponſionẽ propter duo, quæ dicit Auicenna. Primũ, ꝙ aliqua propoſitio impoſſibilis eſt, cum prædicatũ repugnat ſubiecto ratione ſpeciei, licèt non ratione generis: vt homo eſt irrationalis, eſt impoſſibilis, licèt non ratione animalis: ita cœli partem quieſcere, eſt impoſſibile. Alterum eſt, ꝙ eodem mo- Secundo. do poſſemus dicere: Quod mouetur, per ſe quieſcere, non eſſe impoſſibile, quia quod per ſe mouetur, vt corpus eſt, quieſcere poteſt. Et ſic nullum eſſet impoſſibile, quod infert Ariſt. ĩ ſua ratione. ſ. quod per ſe mouetur, quieſcere.

Quõ ſit conſtruẽda Ariſt. ratio. Vnde dico non eſſe illam rationem ſic conſtruendam. Nam Ariſt. non abſolutas, ſed conditionatas ſumit propoſitiões. Propterea etiam Auerroes aliter proponit rõnem, vt diximus in textu. Nempè, Omne, quod mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totum quieſcit, mouetur ab alio: omne motum eſt huiuſmodi: ergo omne motũ, ſeù quod mouetᷣ, ab alio mouetur.

Nota ex D. Th. cõditionalem poſſe eſſe veram licet vtraque pars ſit impoſſibilis. Et notat S. Th. ꝙ cõditionalis propoſitio vera eſſe põt, quãuis vtraq; pars ſit impoſſibilis, ſi tamen vna ſequitur ex altera. Vnde impoſsibile eſt (vt dicebat Auicẽna) ꝙ pars illius, quod per ſe primò mouetur, quieſcat. Impoſsibile ẽt eſt, ꝙ omne, quod mouetᷣ, eius aliqua pars qeſcat: tamen hoc eſt neceſſariũ, quòd ſi cuiuſq;

mobilis per ſe aliqua pars quieſcat, totum quieſcet: Et hoc ſumit Ariſtoteles ad probandum: omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Soluitur 2. & 3. obiectio ex D. T.

Et ſic ſoluitur ratio Auicenæ: quæ erat tertia obiectio: ex hac doctrina D. Thom. Non enim petit, quòd pars quieſcat, nec quòd totũ, ſed conditionali vſus eſt propoſitione. Vt ſenſus demonſtrationis clarus ſit iſte. Si aliquid moueret ſe per ſe primò, vtique motus eius à nullo alio dependeret: ſed motus cuiuſque mobilis totius dependet ex partibus, & ipſarũ motibus, cum ſi ipſæ quieſcerent, totũ quieſceret: non autem è contra: nam poteſt vna pars moueri, non moto toto: ergo motus non ineſt alicui toti habenti partes à ſe primò. Eſt autem omne mobile partes habens: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur, & per partes ineſt ei motus.

Dubium Solutio Auerro.

Dubitat Auerroes An ſit demonſtratio cauſæ. Et dicit, quòd eſt ſigni tantùm. S. Thom. autem dicit eſſe per cauſam.

Solutio. D. Tho. Conciliatur vtraque ſolutio.

Poſſemus vtrunque cõciliare. Auerroes enim conſiderauit terminos demonſtrationis, puta, quod mouetur moueri ab alio per hoc medium, quia quieſcit, alio quieſcente. Quies autem ſignum videtur, quòd ab alio moueatur: non enim eſt cauſa motus. At S. Tho. profundiùs rem conſiderauit. Res enim hæc eſt: propterea mobile ab alio moueri, quia motus eius à partibus dependet: partes autem ſicut ſunt cauſa totius quoad eſſe: ita motus partiũ cauſa ſunt motus totius: ipſum enim componunt. Ob id per cauſam procedit, & ſic poteſt vtrumque conciliari: loquimur autem de partibus etiam integrantibus.

Ad 1 obiectionem ſecundæ rationis. Diſſidiũ inter Galenũ, & Auerro.

At circa alteram demonſtrationem non minor eſt difficultas, quàmuis argumentum primum facile ſit, de quo eſt pugna inter Galenum, & Auerroem. Galenus enim exiſtimat dictum Ariſtotelis, ſi primum mouetur, reliqua mouentur, etiam eſſe verum de quiete: vt ſi primũ quieſcat, reliqua etiam quieſcãt. Vnde id erit principium motus primum, quo moto, reliqua mouentur: quo quieſcente, reliqua quieſcant. Hinc infert contra Ariſtotelẽ, quòd cor non eſt principium primũ motus animalium, quia ipſe inquit, ſe expertum fuiſſe, animalia moueri, corde ablato: vnde ceſſante corde, motus membrorum non ceſſabat. Auerroes verò dictum Ariſtotelis, de motu tantùm intelligendũ docet: Vt ſi primùm moueatur, etiam reliqua moueantur: non tamen de quiete. Poteſt enim primùm mouẽs quieſcere, alijs motum habentibus, vt patet in proijciente. Adfert etiam contra Galenum aliã experientiam, quòd ipſe vidit arietem ambulantem abſciſſo capite: non igitur cerebrũ eſt principium motus, vt vult Galenus. Etiam docet Albertus, ſe vidiſſe cicadam abſciſſo capite ambulantem per dimidiũ milliare, & cantantem, ſicut prius.

Nota. (left margin)

Nota. (right margin)

Authoris ſnĩa. 1. Notandũ. Motus alij ſunt eſſẽtialiter ſubordinati, alij non.

In hac controuerſia dico primò. Quòd motus ſunt in duplici differentia. Quidã eſſentialiter ſubordinati, quidam verò accidentaliter. Illi ſunt eſſentialiter ſubordinati, cum mouens, & mobile ſic ordinantur, vt non ſit motus mobilis ſine motu mouentis: quomodo cœlorum motus, & elementorũ ordinati ſunt. Non enim poſſunt elementa moueri, niſi exiſtente motu cœlorum. Illi ſunt accidentaliter ſubordinati, qui licèt vnus ab altero procedat, non tamen dependet in eſſe ſemper, ſicut dictum eſt ſuperius in cauſis, vbi iſta diſtinctio data fuit. Si de priori motu ſermo fiat, verũ dicit Galenus. Si de poſteriori, verũ dicit Auerroes: & de hoc procedit argumentũ. At in præſenti Ariſt. de motibus eſſentialiter ordinatis loquitur, aliàs omnia mobilia non mouerentur ſimul.

2. Notandum contra Auer. & Gale.

Dico ſecundò, quòd, neuter loquitur ad mentem Ariſtotelis. Ipſi enim ſumunt primum, & ſupremum mouens: & dicũt, quòd hoc motu inferiora mouentur: At Ariſtoteles non hoc, ſed vltimum ſumit, puta; ſi vltimum mouetur, ſuperiora mouentur, vt manifeſtè patet in textu. Dicit enim, ſi A, mouetur à B, & B, à C, & C, à D, quòd ſi A, mouetur, & reliqua ſupra ipſum mouentur.

3. Nota Circa expoſitiones Gal. & Auerr.

Dico tertiò, quòd nulla experientia quicquam oſtendit, nec pro vna, nec pro altera parte. Nam cum cor, aut cerebrũ moueãt partes diſtantes medijs ſpiritibus, euenit, vt principio abſciſſo, per aliquod tẽpus maneat virtus à principio ĩpreſſa ſpiritibus, per quã ille fit motus: ſicut in lapide proiecto manet adhuc impetus, quieſcente proijciente. Et ſic ſoluitur primum argumẽtum.

Circa ſecundum dubium, quod proponit Burleus, re vera, magnam habet vim.

contra

contra rationem Ariſtotelis. Nam ſolùm concludit, quòd infinitum continuum ſecundùm omnes ſuas ſimul partes, locum mutaret tempore finito. Hoc autem nihil prohibet: nam motus partium, cum vnus non ſit poſt alium, nihil prohibet eſſe ſimul. Repugnantia eſſet, ſi infinitum ſecundùm omnes ſui partes abſolueret, & tranſiret ſpacium finitum, aut infinitum. Sed hoc non concludit Ariſtot. Vnde dicerem, quòd intelligitur ratio Ariſtotelis, quòd ſi vna eſſet magnitudo infinita, tūc vnum continuum infinitum moueretur tempore finito. Hoc autem impoſſibile eſt: quia continuum infinitū moueri non poteſt, non ſolùm tempore finito, ſed nec infinito, vt demonſtratum eſt in libro 3. Phyſic.

Solutio. 2. Obiec.

Nota. Nota autem, quòd per iſtam rationem Ariſtoteles cōcludit, quòd deuenire oportet ad vnum primum, quod non moueatur ab alio extrinſeco, ſiuè ipſum moueatur à principio intrinſeco, ſiuè ſit omnino immobile.

Ad 3. ex D.Th. & Alber. Ad tertium reſpondēt S. Tho. & Albertus, quòd quamuis in ratione ſpecifica repugnet illa continuari, tamen ſub ratione communi, qua quanta, & corpora mobilia ſunt, non eſt impoſſibile continuari: Hic autem ſub tali ratione communi conſiderantur, vt mobilia ſunt.

Nota. Nec putes, quòd iſta potentia, per quā dicuntur poſſe continuari, ſit potētia phyſica, quæ ad actum reducetur: ſed eſt potentia logica, ſecundùm quam, quod fieri non repugnat, poſſibile, & fieri poſſe dicitur. Reliqua in textu dicta ſunt.

Caput Secundum.

Quoniam autem tres ſunt motus. Tex. X.

Mouens & mobile debere eſſe ſimul, probatur in oī motu.

QVia Ariſtoteles ſumpſit in ratione præcedenti mouēs, & motum eſſe ſimul & immediata, ob id non prohibere, cōtinuari poſſe; id modò probat, & non ſolùm in aliquo motuū genere, ſed in omni, verum id eſſe, oſtendit. Idcoque triplicem motum diſtinguit, puta, Alterationem, Augmentationem, & diminutionem, & Localem:

Incipit autem in locali motu id oſtendere tali ratione. Omne, quod localiter mouetur, aut ab intrinſeco, aut ab extrinſeco mouetur principio: ſed in vtroq; motu mouens, & motum ſimul ſunt: ergo & in omni motu locali. Minorem probat, & quidem pro altera parte ſatis nota eſt. Quæ enim ab intrinſeco mouentur, ſimul habent & quod mouet, & quod mouetur, cum vnius partes ſint: in his vero, quæ ab extrinſeco mouentur, non eſt ita notum, quare in his probabit idem.

Probatur 1. in latione q̄ fiat à principio Interno.

Quod autem ab alio mouetur.

PRobaturus in his, quæ ab extrinſeco mouentur, & quod mouet, & quod mouet᷑, ſimul eſſe, hos mot⁹ locales ab extrinſeco principio prius diſtinguit in quatuor; poſtea reducit ad duos, & in his illud oſtendit.

2. I latione, quæ fiat ab externo.

Quatuor ſunt ſpēs motus localis à principio externo.

Motus igitur ab extrinſeco locales quatuor ſunt; Pulſio, Tractio, Vectio, Vertigo. Pulſio eſt motus, quo aliquid. I. à ſe, vel ab alio in aliud pellitur. A ſe; vt cū quis ſe proijcit in mare. I. deijcit ſe è turri. Ab alio; vt cū liber proijcitur à manu: quamuis etiam poſſit intelligi illud verbum (à ſe,) quod inferius dicitur in definitione pulſionis, vt ſit ſenſus; Pulſio eſt motus, quo aliquid à ſe. I. ab alio remouet aliqd.

Quid pulſio, & q̄ eius ſpēs.

Huius pulſionis duplex ponit᷑ ſpecies, Impulſio, & Expulſio. Impulſio eſt, cùm quod pellit, non remouetur à pulſo in toto motu. Expulſio verò cum deſerit ipſum pulſum: Vt cum aliquid extrà ſe mittit aliquid, licèt non ſit ſemper ſimul cum illo, quod mittitur.

Et adhuc huius ponitur ſpecies alia inferiùs, quæ eſt proiectio. Cum quod pellit, relinquit quidem pulſum, ſed imprimit ei motum fortiorem, quàm ſua natura poſtulabat; vt qui lapidem etiam deorſum mittit vi maiori, quàm ipſe deſcenderet.

Quid tractio, & q̄ motus ad tractionē reducātur.

Tractio eſt motus oppoſitus, cum aliquid ad ſe. I. ad aliud trahit aliquid, & hoc maiori motu, quàm res ſecundùm ſe moueretur. Cum eſt motus ad ſe, dicitur Attractio: cum ad aliud, Extenſio dr̄. Quod ſit maiori motu, quia cum res ſuo motu fertur,

fertur, Tractio non eſt.

Ad hos duos multos reduci dicit: nam inſpiratio tractio quædam eſt; expiratio expulſio. Similiter operationes, quibus naturales virtutes, aut alimenta trahunt, aut excrementa propellũt. Similiter ſputatio, & ſpatatio, i. diuulſio, aut dilaceratio: & radiatio. i. motus inſtrumenti, quo nent mulieres: & denique vocabulo communi tractiones, & cõgregationes dici poſſunt, quaſi quod mouet, & quod mouetur, coniungãtur: pulſiones verò diſgregationes.

Quid vertigo, vectio &c. & ad quos motus reducantur.

Vertigo eſt motus circularis, vt motus, quo trahitur rota.

Vectio verò quo pendera ſupra alia feruntur.

Inter hos quatuor motus, duo eorum ad alios duos reducuntur. Nam vectio nõ diſtinguitur ab alijs tribus. Ratio eſt, quia quod vehitur, non proprio motu fertur, ſed alterius, ſupra quod. i. in quo eſt: ob id, ſi ipſum pellitur, trahitur, aut vertitur. ſimiliter etiam & ipſum vectum. Vlteriùs: vertigo non diſtinguitur à pulſione, & tractione: eſt. n. ex vtraque compoſita: nã quod circulariter fertur, ſecundũ vnã partem recedit à mouente, & pulſio eſt: ſecundùm alteram accedit, & tractio eſt. Hi igitur motus ab extrinſeco ad pulſionẽ, & tractionem reducuntur.

Quòd ſi in his ſimul ſunt mouens, & motũ, profectò ĩ oĩ motu locali ab extrinſeco, ſimul erunt qđ mouet, & qđ mouet́.

Eſt autem litera valde clara, quãtis ob maiorem dilucidationem, & claritatem harum ſpecierum non ſeruaui eundẽ ordinem in exponendo, qui in textu eſt.

Proiectio autem quando velocior motus fit.

De motu proiectorum quõ mouens, & mobile ſint ſimul.

DIfficultas maior erat in motu proiectionis. Id enim qđ proijcit, non ſimul cum eo, quod proijcitur, vr̃ ſimul eſſe: ob id in hoc oſtẽdit, illud etiã eſſe. Definit autem motum proiectionis eſſe, cum res fertur motu vehementiori, q̃ ſua poſtulet natura, eo ꝙ mouens maiorẽ impetum imprimit, & maiori vi ipſam expellit. Tamdiù autẽ durat iſte motus, quamdiù durat illa vis, & expulſio. Per qđ vult intelligere, vt dicit S. Tho. ꝙ immediatè mouetur proiectũ ab aere cõtiguo pulſo, cuius vi ceſſante, ceſſat proiectio. Ex quibus colligit vniuerſaliter: quæ mouent, & mouentur locali motu, eſſe ſimul.

At verò neque inter id, quod alteratur. Tex. XI.

Tertiò probatur in alteratiõe mouens, & mobile debere eẽ ſimul.

QVod in motu locali docuerat, idẽ in alteratione oſtendit: magis tamen explicat propoſitionem in præſenti, nempè q̃uo quod mouet, & quod mouetur, ſimul ſint. Dicit ſe loqui de alterante vltimo, & de alterato primo. Aliquando enim quod primò alterat, & quod vltimò alteratur, diſtant: vt cum ignis lignum à longe calefacit, & talia ſimul non ſunt. Si tamen alterans vltimum ſumamus, ſimul erit: eſt. n. aer ligno proximus, qui calefactus lignũ calefacit: & hoc vltimum alterans dicitur. Poteſt etiam intelligi, cũ aliquid alterat, & aliquid alteratur, non ſunt ſimul ſecundùm ſe tota: ſed ſecũdùm id, quod primò alteratur ex parte alterati: & quod vltimò alterat ex parte alterãtis. Ideſt, vltima pars alterantis cũ prima alterati eſt cõiuncta: vt ſit ſenſus. Quòd nunq̃ alteratio vlla cõtingit, niſi ſit aliquis tactus alterantis, & alterati, qui ſecundùm extrema primò fit. I. ſecundùm proxima alterãtia, & alterata.

In quib⁹ accidat alteratio.

Artificiosè Ariſt. hoc probat. Explicat tñ primò duo. Alterum eſt: in quibus accidat alteratio: Alterum; quæ dicantur alterari. Dicit igitur, quod quale alteratur, vt ſenſibile, i. ſecundùm qualitates ſenſibiles alteratio accidit. Sunt autẽ ſenſibiles qualitates, quibus corpora cõitet differũt, vt albedo, nigredo, calor, humiditas, ſiccitas, & reliquæ, quæ ſunt paſſiones ſubiectæ qualitatis, i. quæ ſunt termini paſſionum: ſubiectum. n. terminum vocat. Per has autem qualitates differũt corpora dupliciter. Aut quia eiuſdem magis, vel minus participant: ſunt enim quædam calidiora, quædam calidiſſima: & ſic in alijs qualitatibus. Aut differunt, quia diuerſas habent qualitates.

Quæ dicantur alterari.

Explicat modò alterum: Quæ dicantur alterari. Et dicit, ſecũdùm has omnes qualitates alterari corpora tàm animata, q̃ inanimata, & partes animatorum inanimatæ, vt pili, vngues, & aliæ huiuſmodi, quæ anima carent. Hæc enim omnia calefiunt,

ſiunt, frigeſiunt, reliquasq; patiuntur alte rationes ſecundùm tales qualitates.

Atque etiam ipſi ſenſus alterantur. Tex. XII.

De alio alteratio nis gene re, quæ eſt ſenſa tio.

ALiam peculiarem alterationē animalibus dat, puta, ſentire, quæ nō eſt conceſſa alijs. Vnde, quæ patiuntur inanimata, & patiuntur animalia, vt albefieri, calefieri, & alia, quæ ſiunt aliquando nobis non ſentientibus. Nō enim animalia omnes alterationes ipſorū ſentiūt: mutantur enim ipſis non ſentientibus ſæpe, vt accidit in alterationibus interioribus corporis. Inanimata autem nō omnes alterationes habent animalium, quia ſenſu caret. Quòd autem ſentire alteratio ſit, oſtendit: quia non fit ſenſatio, niſi corpore patiente, i. non ſentimus, niſi in organo corporeo ſenſus recipiam⁹ ſpecies ſenſibilium: & hoc alterari quoddam eſt, vt alibi dicetur.

Cōſtituit rō Ariſt.

Ex his rationem conſtituit ad probandum intentum. Alteratio fit ſecundum qualitates ſenſibiles, quæ obiecta ſenſuū ſunt: ſed hæc agunt ſemper per medium illis contiguum: ergo inter alterans, & alteratum primum nullum eſt medium. Oſtendit medij contiguitatem; nam corpori eſt cōtiguus aer, ſimiliter & viſui: & ſic lumen agit in corpus, & ſuperficiem per aerem contiguū: & color ſimiliter per aerem in viſum. Similiter in alijs ſenſibus hoc idem eſt.

Similiter autem & inanimatis. Tex. XIII.

Quartò idē probatur de augmentatione, & diminutione.

DE augmento, & diminutione id oſtēdit: nec loquitur de ea, quæ fit in ipſis animatis. Cū enim ab intrinſeco fiat, manifeſtum eſt ſimul eſſe, quod auget, & augetur: ſed de ea, quæ in inanimatis eſt, quæ additio. l. ablatio dicit, in quibus notum etiam eſt, augens, & auctum, diminuens, vel auferēs, & ablatum, eſſe ſimul. Ex quibus omnibus vniuerſaliter cōcludit, primum moti, & vltimum mouentis ſimul eſſe, quia ſolùm immediatè duo ſe tangunt ſecundùm vltimas ſuperficies.

An mouens, & motum ſimul ſint. Quæſt. II.

IN hac difficultate ſunt aliquot argumenta, quibus mouens probatur agere in rem motā diſtantem abſque eo, φ agat ī medium. Sunt etiam argumenta, quibus attrahens non videtur ſimul cū attracto: quæ duo ſunt contra Ariſt. vt viſum eſt in textu. Primum argumentum eſt. Sol agit in iſta inferiora calefaciendo, producēdo metalla, & alia: tamen horū nihil patiuntur orbes intermedij, cum ſint incorruptibiles, & impaſſibiles. Eſt autē Sol in quarto cœlo: ergo aliquid agit in diſtans, & nō per medium. Secundò. Eſt piſciculus, qui Torpedo dicitur, qui facit obſtupeſcere manus piſcatoris, & tamen nō obſtupeſcit rete: & dicit Plinius, φ ſi tangatur ex tremitate haſtæ, manus tenētis haſtam obſtupeſcit. Huius Torpedinis tanta eſt vis, φ narrat Albertus lib. 24. de animalibus, quēdam extremitate digiti leniter ipſum attigiſſe, & ipſius brachium ita fuit obſtupefactum, vt per dimidium annum lotuis calidis, & vnguētis vix ſenſum receperit. Similiter dicit, quòd piſces ipſum tangentes obſtupeſcunt. Idē dicit Ariſt. lib. 9. Hiſtor. c. 37. Hic igitur piſcis cum diſtantia etiam obſtupeſcere faciat, videtur agere in mediata, & non agit in medium.

Primum argu.

Secundū

Nota de Torpedine.

Tertiò. Dicit Auicenna, quòd homines ſua imaginatione faciunt pluuias, & immutant res extrinſecas, & non per mediū: imò experimur imaginationem immutare partes corporis diſtantes. Similiter faſcinatores nocent animalibus diſtātibus, nihil tamen in his videtur in medio eſſe.

Tertium

Quartò. Magnes trahit ferrum diſtans, nec eſt ſimul cum illo, nec trahit aerem medium. Similiter electrum, ſeu ambra trahit diſtantes paleas. Et membra ſibi trahunt cibum, in quibus non videmus coniunctionem inter trahentia, & tracta.

Quartū.

Circa horū ſolutionem ſit primū fundamentū: Quòd mouēs eſt duplex. Alterū mediatum, & remotum: Alterum immediatum, & proximum. Immediatum eſt, inter quod, & rem motam, non eſt aliud mouens mediū, vt cū ignis ſibi lignū proximum comburit: mediatum verò cum

Primum fundamētum. Duplex agēs. alterum mediatū & remotum, alterum proximū, & immediatum.

inter

intet ipſum, & rem motam aliud mediat: vt cum ignis calefacit diſtantia, prius tamen calefaciendo medium aerem.

Quid ſit immediatio virtutis, & ſuppoſiti.

Iſta autem mediatio.l.immediatio dicitur ſuppoſitorum. Alia enim eſt immediatio.l.mediatio virtutis. Cum enim aliqd propria virtute agit, dicitur immediatum immediatione virtutis: cum verò agit virtute recepta, & dependente ab altero, agit mediatè mediatione virtutis. Vnde ignis cum manum calefacit per medium aerẽ, dicitur mediatum mediatione ſuppoſiti, tamen immediatum ſecũdùm virtutem, quia proprio calore agit. Aer verò licèt immediatus ſit ſecundùm ſuppoſitum, tamẽ mediatus eſt in virtute, quia calore dependenti ab igne calefacit. Aliquando etiam fit, ꝙ ſimul ſit mouens immediatũ, quantùm ad vtrumque; vt cum aqua ſibi manum adiunctam frigefacit, & ignis calefacit.

Nota.

Hìc autem attende, quòd iſta virtus, q̃ recipitur in medio à mouente mediato quantùm ad ſuppoſitum, & immediato ſecundum virtutem, quamuis à tali mouente pendeat, tamen non omnis æqualiter. Eſt enim virtus, quæ per parum temporis durat in medio, vt calor receptus in aere: ob id ſit idem effectus per illud tempus, etiam recedente primo mouente, licèt non ſit tam fortis motio. Quædam verò virtus nec per minimum tempus manet, vt lumen in medio, & virtus magnetis ĩ aere: ſemper enim depẽdent huiuſmodi virtutes à mouente immediato ſecundum virtutem: vnde abſque illo nihil agunt in ſibi próxima, & immediata, vt ſenſu notum eſt.

Secundũ fund.

Sit ſecundum fundamentum ex Alex. 1. Metheor. com. 17. & etiam Themiſt. quem recitat Auerro. lib. 2. cœli. com. 42.

Agens quod agit in medium et extremũ non ſemper idem vtrobiq; producit.

Quando aliquid agit in medium, & in aliquid diſtans, nõ ſemper eſt idem effectus in medio, & in diſtãti obiecto. Poteſt hoc exemplo manifeſtari; ſignũ per vitrum mediũ calefacit cerã, tunc cera liquefit, nõ tamen vitrum: & hoc vniuerſaliter eſt verum, ꝙ idem accidens ſecundùm varias diſpoſitiones ſubiectorum, in quibus recipitur, poteſt varios effectus facere. V.g. calor in quibuſdam albedinem, in quibuſdam nigredinem facit: Solis lumen, hic aurum, illic argentum, illic plumbum facit: & ex hoc prouenit, quòd quamuis idẽ accidens ſit receptum in medio, & in obiecto remoto, non ſemper idem ſequatur in vtroque effectus. Et hoc maximè eſt obſeruandum: nam ex hoc ſolutio pendet multorum.

Tertium fundamẽtum. Attractio ẽ quadruplex. Prima.

Sit tertium fundamentum. Quòd attractio eſt quadruplex. Prima, qua finis trahit ad ſe, quod ad finem eſt; & quod ſic trahitur, nõ trahitur per virtutem aliquã receptam, & impreſſam ab ipſo fine, ſed ſua virtute in proprium finem tendit. Vnde quia ſic locus trahit locata, non recipiunt locata aliquam virtutem à loco, ſecundùm quam ferantur, vt benè notat hìc S. Tho. & Auerr. ſed ipſa proprijs virtutibus in loca mouentur: nec de iſta attractione loquitur hìc Ariſt.

Secunda.

Alia eſt Attractio, quæ fit ſecundùm vacuum, cuius meminit. Cõciliator differentia. lj. quæ fit, cum aliquid attrahitur, quia remouetur illi contiguum, quo ablato datur vacuum, niſi illud tale corpus moueatur: & ſic per fiſtulam abſorpto aere attrahitur aqua.

Tertia.

Tertia attractio eſt, quã Auerroes com. 11. vocat æquiuocam, & impropriam; cũ id, quod trahit, manet immotum; quomodo magnes, & electrum trahunt ad ſe: ille ferrum, hoc verò paleas: nec in tali attractione mouetur magnes, aut electrum. Similiter etiam membrum, quod ad ſe cibum trahit.

Diſcrimẽ inter primã, & ſecundam attractionem.

Eſt autem diſcrimen inter id, quod ſic trahitur, & id, quod à loco trahi dicitur. Nam quod ad locum mouetur, non recipit virtutem à loco, ſecundùm quam fertur: ſed à ſe habet, vel à generante, vel ab alio. At quod ad magnetem fertur, recipit virtutem, qua fertur.

Nota de magnete ex D.Th. &c.

Vnde eſt notandum ex Alber. & S. Th. ꝙ ſicut per grauitatem, aut leuitatem feruntur res in loca propria: ita ferrum, & palea feruntur ad magnetem, & electrum per virtutem talem. Vnde fit, quod in his omnibus illa virtus ſit inſtrumentum actiuum motus illius: Cæterùm diſcrimen eſt, ꝙ grauia, & leuia non à loco, ſed à generantibus receperunt virtutes illas: at ferrum, & paleæ à magnete, vel electro receperunt virtutes: ob id alterata prius ab ipſis, ad eadem feruntur.

Alterum diſcrimẽ

Adde etiam tu aliud diſcrimen, quòd motus

motus grauium, & leuiũ naturalis eſt ex parte formæ, & ex parte materiæ: at ferro, & paleis non eſt talis motus naturalis, ſed ꝑcipue violentus eſt: quamuis non oĩno propter aliquam conuenientiam tracti, & trahentis. Ex hoc ſequitur, quòd grauia, & leuia à loco finaliter: iſta verò à magnete, electro. Similiter à virtute membrorũ trahantur effectiuè.

4. Attractio.

Quarta attractio eſt. Cum quod trahit, pariter mouetur, & ſuo motu mouet tractum vehementiori motu, quàm poſtulabat ipſius natura, vt dictum eſt in textu: & de hoc præcipuè loquitur Ariſt. quàmuis etiã verum ſit in omnibus tribus modis, in quibus contingit effectiuè trahere, vt dicemus.

1. Cõclu. Vbi nullũ eſt mouens immediatũ paſſio nulla eẽ poteſt.

His ſuppoſitis, ſit prior concluſio. Vbi nullum eſt mouens immediatum, paſſio nulla eſſe poteſt. Hoc eſt velut principium omnibus peripateticis. Nõ enim intelligi poteſt, quomodo aliquid efficiat id, quod nullo modo tangit, nec per ſe, nec per aliud. Cum.n. operatio ſequatur eſſe, vbi res non eſt, nec ipſius operatio erit: cũ autem in medio non agit, quod eſt proximum obiecto diſtanti, tunc nullo modo eſt vbi illa res eſt. & ſic nihil efficere põt:

Nõ quare ꝑperatio ſequitur eſſe &c.

Imò hoc eſt vnum validum argumentũ, quo Theologi oſtendunt præſentiam Dei vbiq;, quia vbiq; operatur. Auicen. autem lib. de anima. par. 4. c. 4. oppoſitum exiſtimauit conuinctus argumẽto tertio, quod facilè ſoluetur à nobis poſteà.

2. Concl. Mouens proximũ & mobile ſp̃ debent eſſe ſimul.

Secunda concluſio. Mouens proximũ & motũ ſemper ſimul, & immediata ſunt; quod ſi mouens primum ſit aliquando remotum ſecundùm ſuppoſitum, tamen ſecundùm virtutem immediatum eſt: & ſic eſt intelligendus Ariſto. quaſi velit dicere, non cõtingere motum, quin quod mouet, & mouetur ſint ſimul: non tamen quòd omnia mouentia ſimul ſint.

Ad primum.

Ad primum igitur argumentum patet ſolutio ex ſecundo fundamento; Sol enim agit quidem in orbes medios, & in inferiora per lumen, & omnes ſuas virtutes: at lumen non eoſdem vbiq; effectus facit, ſed orbes illuminat, aerem calefacit, & in terra varios producit effectus. Nec hoc impedit, cœlum eſſe incorruptibile, vt notat benè Alexan. loco citato, quia lumen non eſt qualitas deſtructiua, imò, (vt inquit,) luna, & aſtra, quæ eiuſdem ſubſtãtiæ ſunt cum cœlo, lumen à ſole recipiunt.

Nota de actione ſolis in hæc inferiora.

Ad ſecundũ Torpedino.

Per hoc idem reſpondetur ad ſecundũ de Torpedine: eſt enim eadem qualitas, & in manu, & in retibus, ſed non idem operatur, manum enim obſtupefacit, non autem retia: & hoc fit etiam in alijs qualitatibus, vt dictum eſt.

Ad tertiũ De hoĩs imaginatione.

Ad tertium dico, quòd homo per imaginationem ſępe ſeipſum immutat; ſed hoc non fit, niſi ſpiritibus in imaginationis organo exiſtentibus immutatis, per quos fit celeris immutatio partium corporis.

De faſcinatione.

Quod autem dicitur ſe faſcinante oculo, non negamus; ſed dicimus, vapores nociuos egredientes per oculos aerem offendere, & aer nocet alijs, ſicut homines peſte tacti alijs etiam diſtantibus nocẽt, ſed hoc non fit, niſi per medij immutationem:

Quod autẽ dicitur de his, qui pluuias, & alia multa faciunt per imaginationem: id falſum eſt: ſæpe enim prouenit arte Dæmonũ. l. caſu aliquo, vt dicit Iandu. Aliud eſt, cum miraculosè accidunt effectus: ibi enim virtus diuina operatur.

Ad quartum. De Magnete ſententia. Alex.

Ad quartum de magnete Alexan. lib. 2. quęſt. naturalium cap. 23. recitatis aliorũ ſententijs, dicit moueri ferrum à magnete, tanquàm à fine propter cõuenientiam, quam cum eo habet:

Impugnatio Alc.

At iſta ſententia non eſt tenenda. Omiſſis autem multis, quibus poterat impugnari, id ſat ſit, quòd (vt notant Sanct. Thom. Alber. & Auerr.) in quacunque diſtantia moueretur ferrum ad magnetem, ſicut ignis ad ſuum locum. Præterea: quantumcunque magnum eſſet, traheretur. quæ tamen duo non ita eueniunt. Præterea: quia ſi tingatur, ſeù vngatur allijs ferrum, aut magnes non trahit: & ſimiliter niſi motu comprimatur electrum, vt calefiat: quod vtique oſtendit magnetem agere in ferrum, vt diximus: vnde agit quidem in ferrum, ſed non prius, niſi immutando medium.

Primò. Secundò. Tertiò.

Nota de magnete inuncto allijs, & ſanguine hircis.

Sed hic ſunt duo notanda. Alterum eſt, quòd Concilia. differentia 51. dicit, ſe expertum eſſe, magnetem vnctum allijs ferrum trahere: dicit tamen, quòd ſi magnes, aut ferrum per diem ſanguine hircino intingeretur,

non eſſet talis attractio: nec ego dubito, aliquando decipere illam experientiam de allijs.

Cauſa autem, quare allium talem virtutem habeat, exiſtimo eſſe, quia calidum eſt, & calor eius mordax, & diuiſſimum partium ſubtiliorum. & ita appoſitum magneti diuertit partes calidiores, quæ magis actiuæ ſunt, & ita impedit ab actione: & hinc prouenit aliquando, quòd non impediat propter debilitatē caloris alliorū.

Cur electrum debeat calefieri vt attrahat paleas.

Alterum eſt, ꝙ electrū ob id prius motu calefit, vt dicit Alber. vt fiat diſgregatio partium, & facilius virtus poſſit agere. ꝙ ſi calore ignis calefiat, non trahet, quia talis calor conſumptiuus eſt virtutis. Et quamuis hoc verum ſit, quantùm ad hoc, quod eſt de ignis calore, exiſtimo etiam calefactum attrahere, quia calor attractiuus eſt ex ſe, vnde etiam alia calida paleas trahunt, & calidum magis trahit minus, vt dicit Conciliator. Hæc de magnete, & cæteris ſatis ſint dicta; nam eadem fuſiùs perſequi non eſt noſtri muneris.

Caput Tertium.

Quod autem ea, quæ alterantur. Tex XIIII.

Alteratio non fit niſi ſecūdùm qualitates tertiæ ſpeciei.

CVM alterans, & alteratum ſimul eſſe probauerit, idq; ſolùm in qualitatibus tertię ſpeciei oſtenderit; nūc huius rationem reddit, docens, alterationem non eſſe niſi ſecundùm tales qualitates: & quæ alterantur, non niſi ſecundùm has alterari.

Nota.

Nota autem, ꝙ ſunt qualitates quartæ ſpeciei, quales ſunt, figuræ, & formæ: ſunt etiam primæ ſpeciei, quales ſunt habitus. Habitus autem ſunt in triplici differētia, quidam corporis, vt robur, ſanitas, & alia: quidam animæ appetitiuæ, quales ſunt virtutes morales: quidam animæ intellectiuæ, vt ſcientia, prudentia ars, & ſimiles: Hoc etiam intellige de habitibus oppoſitis. In omnibus his probat, non eſſe alterationem.

Nota.

Prætermittit autem ſecundam ſpeciem. Nam, vt dicit S. Tho. talis qualitas, puta potentia. l. impotentia, naturalis eſt, & nō de nouo acquiritur, ſed cum ipſa generatione rei.

Aliorum enim maximè vtique. Tex XV.

Alteratio nō eſt ad 4. ſpeciē qualitatis, ſcilicet ad figuram.

PRimò de figuris probat, in quibus dicit maximè apparere, alterationem eſſe, cum fiat remotio, & acquiſitio ipſarum, at verè alteratio non eſt ad ipſas primò, ſed ad aliquid aliud, ex quo ipſæ ſequuntur, vt dolatio tendit ad partium remotionem: actio pingendi ad partium. l. accidentium appoſitionem, vnde ſequuntur figuræ; ſicut dealbatio primò ad albedinem tendit, à qua ſequitur ſimilitudo: ob id ad ſimilitudinem non eſt alteratio per ſe, ſic ad figuras. Materia enim, & ſubiectum patitur alias alterationes, vt denſationem, rarefactionem. l. alias mutationes ſecundùm artem: & ex his conſequuntur figuræ: ad has tamen non eſt per ſe alteratio. Hoc probat duplici ratione.

1. ratio.

Prior eſt. Quæ alterantur denominantur à qualitatibus, ſecundùm quas eſt alteratio, ita vt ſit prædicatio æquiuoca. i. æquæ vocis, nempè, quod alteratur ſecundùm ſuam vocem prædicatur de qualitate, & econtra: at hoc non fit in figuris: ergo ſecundùm eas non eſt alteratio. Maior patet. Dicimus enim, æs eſt humidum, homo eſt albus, & è contra; album eſt homo, humidum eſt æs: at cum æs fit ſtatua, non eadem voce dicitur, æs eſt ſtatua, nec eſt ſtatua æs, ſed ærea: nec cathedra lignum; ſed lignea: & hoc eſt non æquiuocè prædicari. i. non æqua voce, ſed mutata; nam non aurum, ſed aureum prædicatur, non æs, ſed æreum Aliter enim æquiuocè ſumitur hìc, quàm in Prædicamentis.

Nota.

Amplius & aliter inconueniens eſt. Tex. XVI.

2. Ratio.

A Lteram rationem facit ad idē probandum. Res cum ſit, nō dicitur alterari: eſt enim alteratio rei iam factæ, & exiſtentis: ſed cum res accipit formam, ſeù figuram, fit: ergò per figuram .i. formam non alteratur. Et hoc eſt, quod dicit: ridiculum eſſe, parietem, aut tegulam eſſe domus alterationem, & domum alterari, cum tegitur, aut parietibus clauditur: cum enim tunc non ſit, ſed fiat, nō alteratur. Eſt enim alteratio perfectorum, & eorum, quæ iam ſunt. Et ſic eſt intelligenda ratio hæc, & non vt declarat Auerro. vt dicemus in quæſtione.

Manifeſtum autem eſt. Tex. XVII.

VErba hæc priora cum ſuperioribus copulantur, quibus dicit id, quod ſumpſerat, puta, quod fit, non alterari, eſſe manifeſtum, & dedimus nos rationem, quia nondum eſt res, cum fit.

Quòd ad corporis habitus nō ſit alteratio.

Statim proſequitur declarare, non eſſe alterationem ſecundùm alias qualitates à tertia ſpecie: & ſecundò oſtendit de habitibus corporis, & facit argumentum. Omnis habitus, ſiuè virtus, ſiuè vitium ſit, eſt ad aliquid: ſed eorū, quæ ſunt ad aliquid, nō eſt per ſe generatio, nec alteratio: ergo nec talium habituum. Explicat, quo ad aliqd ſint iſta, & primò de ſanitate. Sanitas enim eſt calidorum, & frigidorum commenſuratio, aut eorum, quæ ſunt intrà, aut quæ ſunt ad continens.

Explicatio rōnis Ariſt.

Quod ſic explicat Auerro. vt per temperiem caloris, & frigiditatis intrinſecę intelligit ſanitatem animalis; per temperiem caloris, & frigiditatis continentis ſanitatem, quæ dicitur aeris .i. aquæ, ſecundùm quam aer temperatus .i. aqua ſana dicuntur ipſis animalibus.

Probat Ariſto. ꝙ alij corporis habitus ſint ad aliquid, quia ſunt diſpoſitiones præſtantis, & perfecti ad optimum.

Habitus eſt diſpoſitio perfecti ad optimū.

Vbi nota: ꝙ habitus ſuperueniūt naturę iā perfectę, & potenti operari: ſed adueniunt ad hoc, vt melius operetur. Vnde habitus corporis ſupponunt naturam cōſtitutam, & perfectam per ſanitatem, & temperiem, & ipſam ad operationes perfectiùs diſponunt, vt robur, & macies: per maciem intelligit aptitudinem ad motus veloces, & curſus, quę in obæſis non ineſt. Hi igitur etiam habitus ad aliquid ſunt, vt ſanitas: & hic eſt ſenſus illorum verborum, ꝙ habitus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, vt explicat benè S. Tho. nec expoſitio Auerr. eſt ad rem.

Nota.

Nota.

Hìc attende maximè vnum: ꝙ dicere hos habitus eſſe ad aliquid, non eſt aliud, quàm conſequantur ex habitudine multorum inter ſe. Vnde ſanitas ad aliquid eſt, quia conſurgit ex certa temperie qualitatum: & pulchritudo, quę ex debita partium proportione, & diſpoſitione procedit: & robur ex membrorum coaptatione. Vult ergo Ariſt. ꝙ alterationes terminentur in qualitates illas primò .i. in partes .i. in membra: & inde per accidens tales habitus ſequantur. Vnde qui ſanat, ipſas qualitates temperat, & ſecundùm has eſt alteratio: inde conſurgit ſanitas. Similiter in alijs corporis habitibus.

Neque igitur circa animæ virtutes. Tex. XVIII.

Tertiò idē oſtēdit, quòd ſecūdùm virtutes non ſit alteratio.

1. Ratio.

TErtiò idem oſtendit in virtutibus moralibus: & facit duas rationes. Altera eſt, (vt benè dicunt Themiſt. & S. Tho.) ſimilis ſecundæ rationi, quam fecerat de figura. Cum res perficitur, non alteratur: ſed homo per virtutes maximè perficitur, & conſummatur: ergo non eſt dicendus ſecundùm illas tunc alterari, quia nondum eſt perfectus homo. Probat, ꝙ homo perficiatur: Quia tunc quodq; maximè perficitur, cum attingit ſummam perfectionē ſuæ naturæ, vt circulus, cum maximè circulus eſt: ſed homo per virtutes maximè ſecundùm naturam perfectus eſt; ergo per illas fit perfectus: nō ergo illarum eſt alteratio, nec oppoſitarum, puta, vitiorum; ſed corruptiones potius ſunt. Profectò magna eſt virtutis laus. Tunc dicitur completus homo cum virtutem habet, tunc diminutus, cum vitium.

Fit igitur cum alteratur. Tex. XIX.

2. Ratio. Alteram rationem ponit ſimilem ei, qua probauerat in habitibus corporis. Quia virtutes hæ ad aliquid ſunt, & præſupponunt aliud, in quo fit alteratio, & quod ipſæ conſequuntur. Vt autem explicet, quid eſt, quod præſupponant virtutes, dicit ipſas eſſe impaſſibilitates. i. paſſiuum ſic, id eſt, paſſiones temperatas.

Nota ex Peripateticis, & Stoicis quid virtus ſit. Nota, quòd Stoici, tunc eſſe virtutem putabant, cùm nullus eſt in ſenſu appetitus motus, nec paſſionis vllius inſultus; & ideò impaſſibilitates eas vocabant, quaſi ex tali paſſionum negatione inſurgerent virtutes. At Peripatetici tunc virtutem eſſe exiſtimãt, cum paſſiones, & motus ſenſuum ẽm rõnem frænati ſunt: vnde licèt inſurgant contra rationem, tamen à ratione ſuperantur, & eas moderatur ratio.

Atquia in præſenti nihil huius ex profeſſo determinabat, vſus eſt diſtinctione, etiam vt oſtenderet, in quacunque opinione eſſe hoc certum, quòd virtus ad aliquid eſt, & inſurgit, cum alteratio facta eſt in paſſionibus, ſecundùm quàm domitæ ſunt, & frænatæ, ſicut dictum eſt de ſanitate. Per victoriam enim, & ſuperantiam paſſionum virtus aduenit.

Nota circa vniuerſalẽ materiã virtutum. Ad hoc autem oſtendendum, dicit, virtutem totam moralem poſitam eſſe in voluptatibus, & triſtitijs, id eſt, in domandis bis paſſionibus appetitus. At voluptas, & triſtitia ſenſus ipſius eſt: nam voluptas, & triſtitia, aut in actu præſenti, aut in memoria, aut in ſpe poſita ſunt: hæc autem ſenſus ſunt ipſius. Explicat hoc. Nam in memoria ob id eſt voluptas, aut triſtitia, quia actus boni. i. mali præſentis recordamur: in ſpe verò, quia ſimilem præſenti ſperamus, quę in ſenſibus ſunt. In his igitur paſſionibus primò accidit alteratio, per accidens in virtutibus, quæ factas alterationes ſequuntur.

At verò neq; in intellectu. Tex. XX.

Idem oſtenditur in habitibus intellectualibus. Quartò id in habitibus intellectiuis oſtendit, & vtitur ratione eadem. Quia ſciẽtia eſt ad aliquid, nec eſt, niſi cum aliquid aliud alteratur, puta, ſenſus. Nam ex alterione, quæ in ſenſu fit, puta, cum experiẽtia partium, & ſingularum acquiritur, anima vniuerſale colligit, & ſcit abſq; mutatione, ſeu alteratione per ſe, niſi ex ſenſus alteratione. Et hoc eſt, quod dicit: ꝙ cum fit ſcientia, non eſt motus in nobis ſecundùm aliquam animæ potẽtiam, ſed tantùm per experientiam, quæ fit in ſenſibus. Particulariter tamen oſtendit, quòd alteratio non ſit ſcientiæ.

Nota. Eſt aũt duplex ſcientia, & actus, qui eſt iam in homine docto, & ſcienti: & alter etiam actus, qui eſt à principio, per quem fit doctus. Sunt enim actus antecedentes, & conſequentes habitus. Dicit igitur de actu conſequente, de quo dixit, ꝙ non eſt alteratio. Dicit modò, ꝙ nec ipſius eſt generatio. i. ꝙ ſicut nec eſt alteratio, ita nec eſt generatio; quemadmodum viſio, guſtatio non ſunt generationes. Sed melius puto intelligendum, ꝙ ipſius nõ ſit generatio, quia non præcedit vlla alteratio ipſum in anima, & intellectu.

At de actibus primis hìc videtur difficultas; ob id docet, ꝙ nec ipſorum eſt per ſe alteratio. i. generatio: ſed conſequuntur alterationem in alio factam. Explicat hoc exemplo dormientium, & ebriorum, etiã exemplo malè habentium. Hi omnes, poſtquàm receſſerunt iſta impedimenta, per nullam aliam alterationẽ intelligũt: ſed facta quiete humorum infeſtantium, nullo alio adueniente, facta eſt ſcientia: ita fit in pueris de nouo ſcientia: facta enim quiete, & humorum pacatione. i. per ætatem. i. alijs cauſis, puta, diſciplinis, & exercitis, accedit ſcientia, nulla in anima alteratione facta, ſed ſolùm in ſenſu, & corpore: non eſt igitur alteratio primò, niſi ad qualitates ſenſibiles: ad reliqua verò per accidens eſt.

An ad qualitates tantùm tertiæ ſpeciei ſit alteratio.
Quæſt. III.

Quæſtio hæc tota erit poſita in rationibus Ariſto. examinandis, & declarandis: ideóque proponemus argumenta contra ipſas.

Primũ argum. Primum eſt vniuerſale. Ipſe enim ad qualitates aliarum ſpecierum docet, non eſſe alterationem, quia conſequuntur alterationem factam in alio: quod ſi ita eſt, ſequitur etiam, quòd ad multas qualitates etiam ſenſibiles non eſt alteratio, puta, albedinem, nigredinem, & omnes colores: ſimiliter raritatem, aſperitatem, & alias omnes ſecundas, quia iſtæ non ſunt, niſi ex antecedenti primarum alteratione. quia enim eſt alteratio ſecundùm calorem, frigiditatem, & humiditatem, ac ſiccitatem, aliæ conſequuntur: ergo illarum non eſt alteratio.

Secundũ Secundò, cõtra rationem primam, qua ad figuram non eſſe alterationem probat, quia ſubiectum de ipſa non prædicatur, quod fit in alijs qualitatibus. Eſt argumentum. Vel ſumit figuram in abſtracto, & tunc ſubiectum non prædicatur de ipſa: ſicut etiam ſubiectum non prædicatur de qualitate ſenſibili: vt enim non dicitur, cathedra eſt lignum, ita nec albedo eſt corpus. Vel ſumit in concreto, & tunc prædicatur: vt enim dicitur, album eſt corpus, & corpus eſt album, ita lignum eſt figuratum, & triangulare, & è contra: & ita licet ſumere nomina concreta aliarum figurarum, quàmuis opus ſit aliquando fingere.

Tertium Tertiò, contra alteram rationem, qua dicit, quòd domus fit, ob id non dicetur alterari. Si iſta ratio valeret, & nec calidũ, aut frigidum, cum fit calidum, aut fridum, dicendum eſſet, alterari. Quòd ſi dicatur ſubiectum, puta corpus alterari ſecundùm illas qualitates: ita nos profectò dicemus, lignum, aut lapides ſecundùm talos figuras alterari. Vel ergo ratio nulla eſt, vel contra ipſummet probat.

Quartũ. Quartò, contra id, quod dicitur, virtutes eſſe ad aliquid, habitus ſunt abſolutæ qualitates diſtinctæ ab his, in quibus alteratio ponitur: ergo profectò anima alteratur ſecundùm ipſas. Explico antecedens. Scientia non ſolùm eſt quies humorum, ſed qualitas in intellectu. Similiter virtutes morales ſunt qualitates, & non ſolùm quietes paſſionum. Similiter in corpore ſanitas, & robur: ergo ſecundùm has alteratio eſſe videtur.

Quintũ. Quintò, contra id, quod dicitur, hominem perfici ſecundùm virtutem. Vel loquitur de perfectione eſſẽtiali: & hoc nõ, quia virtus eſt accidens, quod non perficit eſſentialiter ſubſtantiam. Vel de perfectione accidentali: & tunc quodlibet corpus ſenſibile perficitur per accidentia: vnde ſecundùm illa nõ eſſet alteratio: quod falſum eſt.

Sextum. Sextò, contra vltimam rationem. Si homo in potentia ſcientiæ acquiſitæ habet ſe, ſicut qui dormit: ergo ſicut in dormiente, & ebrio ſcientia præſuit, ſed erat impedita: ita etiam in puero. Quod ſi ita eſt, ſcire eſt reminiſci, & de nouo non acquiritur ſcientia, quod eſt contra ipſum Ariſt. 1. Poſte. c. 14. & 2. Poſt. c. vltimo, qui in hoc à Platone diſſentit.

Septimũ. Septimò, Ibi eſt alteratio, vbi eſt vera contrarietas: at in habitibus, & huiuſmodi actibus eſt contrarietas: ſunt enim aſſenſus contrarij, qui ſe mutuò expellunt: vt habetur 2. Perihermẽ. cap. 4. & 1. Poſter. cap. 12. ſunt etiam vitia contraria: ergo ſecundùm hæc eſt alteratio.

Ad primum. Dupliciter eſt alteratio ad aliquã formam, per ſe, & per accidens. Ad primum aduerte: quòd dupliciter ad aliquam formam eſt alteratio. Vno modo per ſe, altero per accidens: Per ſe alteratio eſt ad illas formas, quæ ſunt contrariæ, ac mutuam habent inter ſe pugnã, inuicem agendo, & patiendo. Per accidens alteratio eſt, cum formæ non ſunt contrariæ, nec inuicem agunt, aut patiuntur, ſed tm̃ conſequuntur ad eas, quæ contrariæ ſunt, & inuicem agunt, quomodo alteratio dr̃ eſſe per accidens ad ſimilitudinem, q̃ ex qualitate conſurgit: ſimiliter ad figuras, quæ ex alijs formis oriuntur.

Alteratio per ſe ad aliquam formã eſt duplex, altera mediata, altera immediata. Alteratio aũt p ſe duplex eſt, altera ĩmediata, altera mediata. Immediata ẽ ad qualitates, q̃ cõtrariæ ſunt, & p ſe ipſas agũt, & patiũtur: hmõi ſunt ſolæ quatuor elementares qualitates: quæ primæ dicuntur: hæ enim ſecundùm ſe agunt inuicem, ac immediatã habent cõtrarietatẽ: Mediata

verò

verò eſt ſecundùm qualitates contrarias quidem, ſed quę non ſecundùm ſe agunt, ſed ſecundùm primas, ex quarum commixtione fiunt: huiuſmodi ſunt omnes qualitates ſenſibiles, quæ ſecundæ dicuntur; vt colores, ſapores, & odores, & aliæ huiuſmodi. In his quidem vera eſt, & per ſe alteratio, cùm contrariæ ſint, & pugnent, quàmuis pugna ſit medijs primis.

Solu. 1. Vnde ſoluitur argumentum. Iſt enim differentia inter figuram, & qualitates ſecundas. Figuræ enim nullo modo actiuæ ſunt, nec ſecundùm ſe, nec ſecundùm ſui aliquid: non enim ex primis componuntur: At ſecundæ contrarietatem habent, & actionem, & paſſionem mutuam, vt ex primis ſunt.

Ad ſecũdum Duplex eſt concretũ alicuius accidentis. Ad ſecundum nota, ꝙ eſt duplex concretum. Vnum primum, quod ex ſola inexiſtētia formæ in ſubiecto fit, vt albũ, calidum: dicunt enim iſta ſolas qualitates in ſubiecto. Alterum ſecundùm quod ab hoc deducitur, ꝙ propter formam in ſubiecto dicit mutationem ſubiecti ſecundùm illam formam, vt dealbatum, calefactum, denigratum. Huiuſmodi duplex concretum in figuris reperitur: & primũ, vt cathedra: dicit enim formam in materia, domus, arca, & reliqua: & ſecundùm, quod mutationem ſubiecti notat, vt triangulare, & vt ita dicam, cathedratum, figuratum, & reliqua.

Sol. arg. Ariſt. ergo benè comparauit arcam, ſtatuam albo, & calido, quia vtraq; ſunt concreta prima. (Nec ſunt audiēdi, qui arcam ſtatuam, & ſimilia, putant abſtracta, ſicut albedinem, & calorem: hoc enim falſum eſt, dicunt materiam tanquàm partem) hoc etiam inuenitur in ſubiecto. Eſt enim duplex concretum; & abſolutum, vt ęs, aurum: & denominatiuum, vt æneum, aureum, terreum, ligneum. In accidentibus ergo reliquis abſolutum prædicatur, vt calidum eſt corpus, terra, aut ignis: at in formis non, ſed denominatiuum, ſtatua terrea, aurea, aut ærea dicitur; quæ nomina denotant mutationem factam prius, vt cō ſequantur tales figuræ, vt dicitur 7. Meta. tex. 26. in alijs verò non fit alia mutatio in ſubiecto; niſi ſecundùm tales qualitates, vt dictum eſt. Et ſic ſoluitur argumentum, quo etiam pacto ſoluit Burle. hìc enim fatetur illa eſſe concreta, ſed prima, puta ſtatuam, & ſimilia.

Ad tertiũ. Rerũ figurę magnã hēnt ꝓportionem cũ formis ſubſtãtialibus. Ad tertium aduerte, (vt alibi diximus) quod rerum figuræ magnam habent proportionem cum formis ſubſtantialibus: vt enim propriæ formæ ſubſtantiales res, & ſpecies ſingulas ſequuntur: ita etiam & figuræ iſtæ exteriores: adeò vt multi, non aliam eſſe ſubſtantialem rei formam quàm iſtam exteriorem decepti exiſtimauerint.

Ex quo fit, vt ſicut ex forma, & materia ſubſtantialibus fit vnum per ſe compoſitum, ita etiam ex figura, & ſubiecto proportione quadam compoſitum fiat quodammodo per ſe, ita vt in modo ſignificandi, nō differant voces ſignificantes cō poſita ſubſtantialia, vt homo, leo, capra, & voces ſignificantes huiuſmodi artificiata, vt ſtatua, domus, lectus: immo aliquando ſunt eædem voces: ſculpturas enim, & rerum picturas eiſdem nominibus nominamus.

Explicatur vis rationis Ariſt. Vide igitur, quàm bē. è procedat Ariſt. ex hac proportione. Sicut generatio non eſt alteratio eius, quod fit: ſed productio in ſubſtantijs. Ita in figuratis, figuræ productio non eſt alteratio ipſius figurati: cum enim fit homo, non dicitur alterari: ſimiliter etiam cum fit ſtatua, non dicitur alterari.

Obiectio Solutio. Quòd ſi dicas, ſubiectum dicitur alterari, vt lignum: Reſpondetur, licèt obiectio ſit bona, tamen iam in primo argumento probauit Ariſt. non alterari ſubiectum ſecundùm figuram, ſed ſecundùm accidēs aliud prius, vnde ſequitur figura. Et quia reſtabat, An ſaltem alteretur compoſitum figuratum: ob id adiecit hoc ſecundum argumentum, quo illud alterari non dici probaret.

Vnde argumentum de albo nullum eſt. Nam quamuis totum album non alteretur, ſubiectum tamen alteratur: in figura verò ſuppoſuit in primo argumento, non alterari ſubiectum: & in ſecundo probat, ꝙ nec ipſum compoſitum: & ſic concluditur, ꝙ nulla ex parte ſecundùm figuram per ſe alteratio eſt.

Ad quartum. Nota ꝙ ſint habitus in potentiis animę, & corporis. Ad quartum dico, ꝙ non eſt eadem ratio de ſanitate, pulchritudine, & ſimilibus ac de alijs habitibus animæ. Exiſtimo enim habitus animæ, eſſe qualitates diſtinctas re, à paſſionibus ſenſus, & ab experientijs,

tijs, & reliquis ſenſibilibus; quæ qualitates exiſtunt in potentijs ad faciẽdas eas promptiores, ac faciliores in ſuis operationib⁹. & hæc eſt cõis ſententia. At in corporis habitibus exiſtimo probabilius, nõ eſſe re diſtinctos habitus ab ipſis ſẽſibilibus. Volo dicere, ꝙ ſanitas nõ eſt qualitas realiter diſtincta à qualitatibus primis, ſed ſunt ipſę qualitates ad temperiem redactę, ſicut harmonia, & conſonantia non eſt vox diſtincta, niſi multæ proportionem habentes: ſimiliter ipſa pulchritudo eſt perfectarum partium recta illa ordinatio.

Sol. arg. Et ſic patet, quomodo non eſt alteratio niſi ad qualitates primas, & ad partium conſtitutionem. Nam pulchritudo, & ſanitas ſola ratione ſeparantur ab ipſis, cũ ordinem, & cõmenſurationem ſuperaddãt. At de reliquis habitibus quomodo ſecundùm ipſos alteratio nõ ſit, cum puræ qualitates ſint, dicetur in ſolutione aliorum argumentorum.

Ad quintum ſol. Auer. Ad quintum Auerroes dicit, propterea id, quod perficitur, non alterari, quia alteratio eſt ſucceſſiua: at quod perficitur, in inſtanti perficitur. Perfectio enim in indiuiſibili cõſiſtit. Sed hoc mihi non placet. Reiicitur ſo. Auer. Primò, quia vt dicit S. Th. licèt perfectio indiuiſibilis ſit, quia vltimus gradus rei eſt, qui in inſtanti acquiritur: tamen corruptio non eſt in indiuiſibili, quia poteſt magis, & magis recedi à perfectione: vnde corruptio diceretur alteratio. Et nota, ꝙ loquimur de perfectione ſecundùm virtutem, & accidentia.

Præterea, quia vt dicit Aegid. perfectio latitudinem habet eſt enim, & fit homo magis, & magis ſtudioſus. Præterea, ſi dicas, ꝙ vltimum perfectionis in inſtãti eſt, ac ob id perfectio non eſt alteratio; profectò hoc idem poſſet in quolibet accidenti dici: ſummus enim gradus caloris, & albedinis in indiuiſibili conſiſtit.

Q̃o intelligẽda ſit ratio Ariſt. Non ergo ſic eſt ratio intelligenda Ariſto. ſed, vt dixi in textu: ob id quod perficitur, non dicitur alterari, quia non eſt, dum perficitur: alterari autem eſt eius, quod iam eſt.

Obiectio Sed manet argumentum quintum: cum enim ſit perfectio accidentalis, idem poſſet dici de quocunque alio accidenti.

Solutio. Nota duplex perfectionẽ accidẽtalem. Reſpondetur, ꝙ eſt perfectio accidentalis duplex. Altera propria, quæ perficit rem, quantùm ad operationes propriæ ſpeciei: & talis eſt virtus in homine, & ſcientia: & hæc perfectio videtur conſummare hominem, vt homo eſt: vnde nõ verè alteratur homo ſecundùm hanc. Alia eſt perfectio communis, quæ rem quidem perficit, ſed non ſecundùm talem ſpeciẽ, qualia communia, accidentia, & ſecundùm hæc alteratio eſt.

Nota. Et nota, quòd nõ negat Ariſt. aliquam alterationem ſecundùm virtutes, ſed tamen non eſt tam propria alteratio, qualis eſt ſecundùm accidentia; nam per illas adhuc ſubiectum ſub ratione particulari perficitur.

Ad ſextũ ex D. Th. Ad ſextum mihi placet ſentẽtia. S. Th. & aliorum: ꝙ hic loquatur ſecundùm ſententiam Platonis, quæ communis erat. Plato enim ponebat habitus, & ſpecies inſitas à natura hominibus cum intellectu ipſo: impediebatur tamen ab operatione propter ſenſum: accedente autem alteratione corporis, & ſẽſus, anima operabatur, nulla facta in ea mutatione: & hoc ſignificant illa exempla ebrij dormientis & infirmi, quæ Auerroes dicit eſſe ſecundùm Platonem.

Nota ſententiam Plat. & Ariſt. circa habitus aïæ. At verò alia eſt ſententia Ariſt. quæ habetur in 2. lib. de anima à tex. 55. vſq; ad 59. vbi ponit à natura ſolùm haberi nudã potentiam intellectus, quæ poſtea alteratur ꝑ habitus: acquirit enim de nouo ſpecies, & habitus: & his acquiſitis eſt in proxima potentia ad actum, & contemplationem. Vnde diſcrimen eſt inter ebrium doctum, & puerum, quamuis neuter contempletur. Puer enim non perueniet ad actũ, niſi priùs acquirat habitum: at ebrius abſque noua acquiſitione per quietem vaporum perueniet ad actum: vbi clarè admittit, eſſe aliquam alterationem ſecundùm habitus: ſed vocat talem alterationem perfectiuam, quæ impropriè alteratio eſt, præſertim cum ſequatur poſt alterationem, quæ fit in ſenſibus, & in paſſionibus, quæ propria alteratio eſt. Ac propterea in præſenti etiam docet, non eſſe alterationem veram, ſed cõiungi cum altera, quę vera eſt. Plato verò nullam prorſus eſſe alterationem cenſebat.

Ad ſeptimum. Ad ſeptimum reſp. quòd non eſt vera contrarietas inter habitus, & actus, cum non ſit actio vera phyſica, ſed eſt quædam

repu-

verò eſt ſecundùm qualitates contrarias quidem, ſed quę non ſecundùm ſe agunt, ſed ſecundùm primas, ex quarum commixtione fiunt: huiuſmodi ſunt omnes qualitates ſenſibiles, quæ ſecundæ dicuntur; vt colores, ſapores, & odores, & aliæ huiuſmodi. In his quidem vera eſt, & per ſe alteratio, cùm contrariæ ſint, & pugnent, quàmuis pugna fit medijs primis.

Solu. 1. Vnde ſoluitur argumentum. Iſt enim differentia inter figuram, & qualitates ſecundas. Figuræ enim nullo modo actiuæ ſunt, nec ſecundùm ſe, nec ſecundùm ſui aliquid: non enim ex primis componuntur: At ſecundæ contrarietatem habent, & actionem, & paſſionem mutuam, vt ex primis ſunt.

Ad ſecũdum Duplex eſt concretũ alicuius accidentis. Ad ſecundum nota, ꝙ eſt duplex concretum. Vnum primum, quod ex ſola inexiſtẽtia formæ in ſubiecto fit, vt albũ, calidum: dicunt enim iſta ſolas qualitates in ſubiecto. Alterum ſecundùm quod ab hoc deducitur, ꝙ propter formam in ſubiecto dicit mutationem ſubiecti ſecundùm illam formam, vt dealbatum, calefactum, denigratum. Huiuſmodi duplex concretum in figuris reperitur: & primũ, vt cathedra: dicit enim formam in materia, domus, arca, & reliqua: & ſecundùm, quod mutationem ſubiecti notat, vt triangulare, & vt ita dicam, cathedratum, figuratum, & reliqua.

Sol. arg. Ariſt. ergo benè comparauit arcam, ſtatuam albo, & calido, quia vtraq; ſunt concreta prima. (Nec ſunt audiẽdi, qui arcam ſtatuam, & ſimilia, putant abſtracta, ſicut albedinem, & calorem: hoc enim falſum eſt, dicunt materiam tanquàm partem) hoc etiam inuenitur in ſubiecto. Eſt enim duplex concretum; & abſolutum, vt ęs, aurum: & denominatiuum, vt æneum, aureum, terreum, ligneum. In accidentibus ergo reliquis abſolutum prædicatur, vt calidum eſt corpus, terra, aut ignis: at in formis non, ſed denominatiuum, ſtatua terrea, aurea, aut ærea dicitur; quæ nomina denotant mutationem factam prius, vt cõſequantur tales figuræ, vt dicitur 7. Meta. tex. 26. in alijs verò non fit alia mutatio in ſubiecto; niſi ſecundùm tales qualitates, vt dictum eſt. Et ſic ſoluitur argumentum, quo etiam pacto ſoluit Burle. hìc enim fatetur illa eſſe concreta, ſed prima, puta ſtatuam, & ſimilia.

Ad tertiũ. Rerũ figurę magnã hẽnt ꝓportionem cũ formis ſubſtãtialibus. Ad tertium aduerte, (vt alibi diximus) quod rerum figuræ magnam habent proportionem cum formis ſubſtantialibus: vt enim propriæ formæ ſubſtantiales res, & ſpecies ſingulas ſequuntur: ita etiam & figuræ iſtæ exteriores: adeò vt multi, non aliam eſſe ſubſtantialem rei formam, quàm iſtam exteriorem decepti exiſtimauerint.

Ex quo fit, vt ſicut ex forma, & materia ſubſtantialibus fit vnum per ſe compoſitum, ita etiam ex figura, & ſubiecto proportione quadam compoſitum fiat quodammodo per ſe, ita vt in modo ſignificandi, nõ differant voces ſignificantes cõpoſita ſubſtantialia, vt homo, leo, capra, & voces ſignificantes huiuſmodi artificiata, vt ſtatua, domus, lectus: immo aliquando ſunt eædem voces: ſculpturas enim, & rerum picturas eiſdem nominibus nominamus.

Explicatur vis rationis Ariſt. Vide igitur, quàm be. è procedat Ariſt. ex hac proportione. Sicut generatio non eſt alteratio eius, quod fit: ſed productio in ſubſtantijs. Ita in figuratis, figuræ productio non eſt alteratio ipſius figurati: cum enim fit homo, non dicitur alterari: ſimiliter etiam cum fit ſtatua, non dicitur alterari.

Obiectio Solutio. Quòd ſi dicas, ſubiectum dicitur alterari, vt lignum: Reſpondetur, licèt obiectio ſit bona, tamen iam in primo argumento probauit Ariſt. non alterari ſubiectum ſecundùm figuram, ſed ſecundùm accidẽs aliud prius, vnde ſequitur figura. Et quia reſtabat, An ſaltem alteretur compoſitum figuratum: ob id adiecit hoc ſecundum argumentum, quo illud alterari non dici probaret.

Vnde argumentum de albo nullum eſt. Nam quàmuis totum album non alteretur, ſubiectum tamen alteratur: in figura verò ſuppoſuit et primo argumento, non alterari ſubiectum: & in ſecundo probat, ꝙ nec ipſum compoſitum: & ſic concluditur, ꝙ nulla ex parte ſecundùm figuram per ſe alteratio eſt.

Ad quartum. Nota qd ſint habitus in potentiis tã animę, ꝗ corporis. Ad quartum dico, ꝙ non eſt eadem ratio de ſanitate, pulchritudine, & ſimilibus ac de alijs habitibus animæ. Exiſtimo enim habitus animæ, eſſe qualitates diſtinctas re, à paſſionibus ſenſus, & ab experiẽ-

tijs,

tijs,& reliquis ſenſibilibus; quæ qualitates exiſtunt in potentijs ad faciēdas eas promptiores, ac faciliores in ſuis operationib⁹. & hæc eſt cōis ſententia. At in corporis habitibus exiſtimo probabilius, nō eſſe re diſtinctos habitus ab ipſis ſēſibilibus. Volo dicere, q̃ ſanitas nō eſt qualitas realiter diſtincta à qualitatibus primis, ſed ſunt ipſę qualitates ad temperiem redactę, ſicut harmonia, & conſonantia non eſt vox diſtincta, niſi multæ proportionem habentes: ſimiliter ipſa pulchritudo eſt perfectarum partium recta illa ordinatio.

Sol. arg. Et ſic patet, quomodo non eſt alteratio niſi ad qualitates primas, & ad partium conſtitutionem. Nam pulchritudo, & ſanitas ſola ratione ſeparantur ab ipſis, cū ordinem, & cōmenſurationem ſuperaddāt. At de reliquis habitibus quomodo ſecundùm ipſos alteratio nō ſit, cum puræ qualitates ſint, dicetur in ſolutione aliorum argumentorum.

Ad quintum ſol. Auer. Ad quintum Auerroes dicit, propterea id, quod perficitur, non alterari, quia alteratio eſt ſucceſſiua: at quod perficitur, in inſtanti perficitur. Perfectio enim in indiuiſibili cōſiſtit. Sed hoc mihi non placet. Reiicitur So. Auer. Primò, quia vt dicit S. Th. licèt perfectio indiuiſibilis ſit, quia vltimus gradus rei eſt, qui in inſtanti acquiritur: tamen corruptio non eſt in indiuiſibili, quia poteſt magis, & magis recedi à perfectione: vnde corruptio diceretur alteratio. Et nota, q̃ loquimur de perfectione ſecundùm virtutem, & accidentia.

Præterea, quia vt dicit Aegid. perfectio latitudinem habet eſt enim, & fit homo magis, & magis ſtudioſus. Præterea, ſi dicas, q̃ vltimum perfectionis in inſtāti eſt, ac ob id perfectio non eſt alteratio; profectò hoc idem poſſet in quolibet accidenti dici: ſummus enim gradus caloris, & albedinis in indiuiſibili conſiſtit.

Quō intelligēda ſit ratio Ariſt. Non ergo ſic eſt ratio intelligenda Ariſto. ſed, vt dixi in textu: ob id quod perficitur, non dicitur alterari, quia non eſt, dum perficitur: alterari autem eſt eius, quod iam eſt.

Obiectio Sed manet argumentum quintum: cum enim ſit perfectio accidentalis, idem poſſet dici de quocunque alio accidenti.

Solutio. Nota duplicē per fectionē accidētalem. Reſpondetur, q̃ eſt perfectio accidentalis duplex. Altera propria, quæ perficit rem, quantùm ad operationes propriæ ſpeciei: & talis eſt virtus in homine, & ſcientia: & hæc perfectio videtur conſummare hominem, vt homo eſt: vnde nō verè alteratur homo ſecundùm hanc. Alia eſt perfectio communis, quæ rem quidem perficit, ſed non ſecundùm talem ſpeciē, qualia communia, accidentia, & ſecundùm hæc alteratio eſt.

Nota. Et nota, quòd nō negat Ariſt. aliquam alterationem ſecundùm virtutes, ſed tamen non eſt tam propria alteratio, qualis eſt ſecundùm accidentia; nam per illas adhuc ſubiectum ſub ratione particulari perficitur.

Ad ſextū ex D. Th. Ad ſextum mihi placet ſentētia S. Th. & aliorum: q̃ hic loquatur ſecundùm ſententiam Platonis, quæ communis erat. Plato enim ponebat habitus, & ſpecies inſitas à natura hominibus cum intellectu ipſo: impediebatur tamen ab operatione propter ſenſum: accedente autem alteratione corporis, & ſēſus, anima operabātur, nulla facta in ea mutatione: & hoc ſignificant illa exempla ebrij dormientis & infirmi, quæ Auerroes dicit eſſe ſecundùm Platonem.

Nota ſententiam Plat. & Ariſt. circa habitus alæ. At verò alia eſt ſententia Ariſt. quæ habetur in 2. lib. de anima à tex. 55. vſq; ad 59. vbi ponit à natura ſolùm haberi nudā potentiam intellectus, quæ poſtea alteratur p habitus: acquirit enim de nouo ſpecies, & habitus: & his acquiſitis eſt in proxima potentia ad actum, & contemplationem. Vnde diſcrimen eſt inter ebrium doctum, & puerum, quamuis neuter contēmpletur. Puer enim non perueniet ad actū, niſi priùs acquirat habitum: at ebrius abſque noua acquiſitione per quietem vaporum perueniet ad actum: vbi clarè admittit, eſſe aliquam alterationem ſecundùm habitus: ſed vocat talem alterationem perfectiuam, quæ impropriè alteratio eſt, præſertim cum ſequatur poſt alterationem, quæ fit in ſenſibus, & in paſſionibus, quæ propria alteratio eſt. Ac propterea in præſenti etiam docet, non eſſe alterationem veram, ſed cōiungi cum altera, quę vera eſt. Plato verò nullam prorſus eſſe alterationem cenſebat.

Ad ſeptimum. Ad ſeptimum reſp. quòd non eſt vera contrarietas inter habitus, & actus, cum non ſit actio vera phyſica, ſed eſt quædam

reſpu-

le eſt illi dare rectilineum æqualem.

Secundò Vlterius. Ternario, & cuilibet numero datur alius maior, alius minor, ſed non alius æqualis.

Tertiò. Præterea. Circulo datur quadratum maius, aliud minus, ſed non æquale.

Quartò. Præterea. Datur elemẽtum maius aere, datur aliud minus, nõ tamen datur aliud æquale. Burleus, & alij, neſcio qua diſtinctione æqualitatis ſoluunt argumẽta: ſed quicquid ſit, non eſt dubium, non valere conſequẽtiam illam in omnibus, vt argumenta conuincunt, quorum aliqua id demonſtrant.

Solutio dubii. Sed nota, quòd Ariſtoteles nõ facit hoc argumẽtum abſolutè, puta, datur maius, & minus, ergo datur æquale: ſed quòd ſi illud mobile tranſit maius, & tranſit minus, quòd ex hoc probabitur, quòd tranſeat æquale, & poſteà id probat argumento velocioris, quòd in minori tempore trã ſit æquale, vt diximus.

At verò ſi ſunt comparabilia. Tex XXIIII.

Concludit, non eſſe omnes motus comparabiles inter ſe, & argumentatur ex oppoſito conſequentis ſic. Si quilibet motus cuilibet eſſet comparabilis, ſequeretur, quòd linea recta, & circularis eſſent comparabiles: at non ſunt: ergo nec ipſi motus omnes.

Leges eorum, quę debẽt inuicem cõparari. Incipit autem explicare leges eorum, quæ comparari poſſunt: & prima eſt, quòd non ſit æquiuocum id, in quo eſt comparatio

Prima lex, Non ſit æquiuocũ id, in quo ſit comparatio. Vnde non dicetur, gladius eſt acutior, quàm vltima chorda lyræ: quia acutum æquiuocè dicitur de vtroque: eſſet tamen cõparatio inter ipſas chordas, an vltima, an proxima acutior ſit: ſimiliter inter gladios, quia æquiuocatio non eſt: tamen gladius cum chorda nequit comparari in acuto. Ita ſimiliter velox non eſt idem, & vniuocum in circulari motu, & in recto; & in alteratione, ac latione multo minùs: ob id inter ſe hi motus comparabiles non ſunt.

An primum quidem. Tex. XXV.

Dubium an ſufficiat eſſe vniuocũ. Aliam conſtituturus legẽ comparabilium, dubium proponit, an ſufficiat, vt fiat compa ratio in aliquo, quod non ſit æquiuocum, ita vt in quocunque vniuoco comparatio fieri poſſit: & ponit argumentum, quo probat, non ſufficere. Multum dicitur vniuocè de aqua, & aere, & tamen non comparantur aer, & aqua: ergo illa prior lex non ſufficit.

Prima ratio, quod non ſuffi ciat. Sumitur autem hic, multum, vt diſtinguitur contra paucum. At quia poſſet quis negare de ipſo multo propter vniuerſalitatem eius, ponit etiam duplum. Duplum enim videtur vniuocè de aqua prædicari, & de aere, tamen inter ſe non comparantur, qui aer non dicitur duplus ad aquam. Quòd autem duplum ſit vniuocum, probat ex definitione: eſt enim bis vnum, id eſt, bis vnam quantitatem amplectens.

Nota ex Siplicio, duplicem comparationẽ actis, & aquæ. Aduertendum autem eſt, quòd dupliciter poteſt aqua aeri comparari, vt notat Simpli. Vno modo in quãtitate, altero modo in facultate, & potentia. Comparare in quantitate eſt ipſa conferre ſecũdùm quãtitatem, quam actu habent in ſe: comparare verò ſecundùm facultatem eſt conferre ſecundùm quantitatem, quæ eſt in ipſorũ potẽtia, ſi aer fieret aqua, & ſi aqua aer.

Fit autem, vt non eadem ſit ratio quantitatis, & facultatis; nam parua, & minor aqua ſecundùm quantitatem poteſt multò maior eſſe, quàm aer ſecundum facultatem: & hinc prouenit, quòd non conferatur aer aquæ, ſicut aer aeri. l. aqua aquæ; in his enim vtriuſq; & quãtitatis, & facultatis ſimul collatio eſt: in illis verò non: proptereà abſolutè nõ confertur: niſi aut ſecundùm quantitatem per ſe, aut ſecundùm facultatem per ſe, ſimul tamen nulla eſt collatio.

An & in his eadem ratio. Tex. XXVI.

Solutio ad rationem dubii. Soluit dubium dupliciter. Primò dicit, illa eſſe æquiuoca, puta, multũ, æquale, duplum, vnum. Nec obſtat eſſe vnam definitionem, vt multũ eſt tantum, & amplius: æquale, quod

quod habet eandem menſuram; duplum quod bis ſe haber ad vnum; nam definitiones etiam æquiuocæ dicuntur, & non ſecundùm eandem rationem de aqua, & aere propter rationem dictam: nam ſingula, aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum non ſunt, ſicut nec acutum in uoce, & in gladio.

Nota. Vbi nota non inconueniens eſſe analoga, ſeu æquiuoca definitione etiam æquiuoca definiri; non enim hæ definitiones quiditatiuæ ſunt.

Verùm propter quid alia. Tex. XXVII.

Altera ſolutio. Aliam ſolutionem inquirit, & dubitat: Admiſſo, quòd multum, & duplum ſit vniuocum, & ſecũdùm eandem naturam prædicetur de aqua, & aere: quare non ſunt comparabilia. Reſpondet quia non ſunt in eodem ſuſceptiuo primo, id eſt, non habet ſubiectum idem immediatum.

Secunda lex corũ quæ debent cõparari, vt ſit ſuſceptiuũ immediatũ idem, & eiuſdem rationis. Eſt enim hæc ſecunda lex eorum, quæ in aliquo accidenti comparãtur, vt quàmuis ſit vniuocum id, in quo comparantur, & ipſa diuerſa ſint, ſit tamen ſuſceptiuum immediatum idem, & eiuſdem rationis in vtroq;. V. g. equus poteſt dici albior cane; nõ ſolùm quia album vniuocũ eſt vtriq;, ſed quia immediatum ſuſceptiuũ albedinis eſt eiuſdem rationis in vtroq;, puta ſuperficies, quàmuis ipſa ſubiecta mediata ſint diuerſa: non tamẽ vox dicitur albior aqua, quia albedo non recipitur in voce ratione eius, cuius ratione recipitur I aqua: nam in ipſa aqua ratione ſuperficiei, in voce verò non huius ratione recipitur.

Nota. Aduerte, quòd per albedinem claritatem ſignificat: vocabulum enim græcum commune & claritati, & ipſi colori, qui albedo dicitur.

Ponit etiam exemplum. Equus, & canis comparari etiam poſſunt ſecundùm magnitudinem: habent enim idem receptiuum primum, puta materiam primã eiuſdem rationis, quam ſequitur quantitas.

Per hoc idem ſoluitur illud de aqua, & aere, quia non eſt idem ſuſceptiuum primum: nam in vno duplum, & multum dicunt facultatem, in altero dicunt quantitatem: & hoc modo non eſt comparatio.

An manifeſtum eſt. Tex. XXVIII.

Dubium, quod nõ ſit ſatis eſſe ſuſceptiuũ primum & eiuſdẽ rationis. Aliam legem declaraturus ſubtiliter dubitat contra id, quod dictum eſt: Nempè, quòd non eſt comparatio in natura, quando diuerſum eſt ſuſceptiuum primum, quaſi natura illa iam eſſet multiplex facta. In hoc autem videtur inſinuari diſtinctionem naturarum non eſſe, niſi per materiam, quod Plato dicebat: Hoc autem falſum eſt. Primò, quia ſequitur, quòd dulce, album, æquale, ſecundùm ſe vna eſſet natura, ſolùm differrent in receptiuo; & ſic eſſet omnia vnum ſecundùm ſe facere. Nota.

Amplius ſuſceptiuum. Tex. XXIX.

Secundò Secundò impugnat idem. Nam primum ſuſceptiuum eſt multiplex ſecundùm receptorum multiplicitatem, id eſt, quæq; forma habet proprium ſubiectum, & materiam proximã; ergo & ipſæ formæ ſecundùm ſe diuerſa ſunt: aliter enim non eſſent receptiua propria pro propriis formis.

Nota. Alia lex, quòd forma, ĩ qua ſit comparatio, ſit vna ſpecie. Nota artificiũ. Cum enim dixiſſet, formam, in qua futura eſt cõparatio, debere eſſe vnam, ſeu vniuocam, & receptiuum vnum ſpecie, & ratione; intẽdit, quòd præter hoc forma debet eſſe vna ſpecie, nec ſat eſt, ꝙ ſit vniuoca: proptereà dubitabit, An vnitas ſit ex receptiuo. Si enim eſſet, non oporteret addere hãc legem. At quia non eſt, nam receptiuum poteſt eſſe vnum ſpecie, & forma vna genere, & multiplicitatem habens, vt patet de colore, cuius receptiua eſt ſuperficies: ob id adiũxit legem tertiam. Debet attendi, præter vniuocationem formæ, quòd non habeat differentias, ſed ſit vltima ſpecies [non ſolùm quod, ſed in quo] id eſt, non ſolùm debet eſſe eadem ſpecie ipſa forma, quæ dicitur, quod, ſed ipſum receptiuũ, quod dicitur, in quo. Vnde non comparabitur in colore, quia genus eſt: nõ enim dicitur, album eſt magis coloratum, quàm nigrum: ſed comparatio debet eſſe in albedine, aut nigredine, aut in alia ſpecie.

Ex

Ex his concludit, illos motus eſſe æquè veloces, qui in eodem tempore æquale ſpacium tranſeunt in hoc, id eſt, ſecundùm ſpeciem: ac ſi dicar; motus eiuſdem ſpeciei comparandos eſſe.

Si autem aliud quidem. Tex. XXX.

Quòd latio & alteratio nequeūt cōparari in veloci-ta-te, nec eiꝰ cuitionis motu, & rectus in æqualitate.

AD dubium modò reſpondet, quod in ſecundo argumento tetigerat, t. 21. puta, An latio, & alteratio, quæ æquali tempore fiunt, dicantur æquales, & comparabiles ſint. Reſpondet, non cōparari poſſe, quia motus eſt genus quoddā, in quo non eſt comparatio. Vt enim albū non dicitur magis, aut æquè coloratum cum nigro: ita nec latio dicitur æqualis motus, aut maior. l. minor alteratione.

Similiter etiam nec motus circularis, & rectus ſunt æquè veloces, niſi circularis linea, & recta ſint æquales: qđ eſſe non pōt.

Dubium primum, cur motus rectus & circularis neque ant comparari.

Proponit ſtatim duo dubia ad horum declarationem. Alterum eſt, cum dicitur, motum rectum, & circularem non comparari in motu, dubium eſt, an hoc ſit, quia motus eſt genus; an quia linea, quę eſt terminus ad quem, eſt genus. Reſpōder propter vtrunq;, quia vnum ſequitur aliud: ſi enim motus genus eſt, & terminus motus vnus erit genere. Ac ſi clariùs dixiſſet; motus circularis, & rectus non ſunt comparabiles: quia eſſet non ſolùm comparare duos motus ad vnicum genus, ſed etiā comparare duas lineas, puta, curuam, & rectam ad vnum genus. Vt autem hę duę lineæ non comparantur ſub linea in communi, nec etiam ipſi motus ſub motu in communi locali.

Dubiū ſecūdū, An ad unitatem motus ſpecificam, requirat̄ vnitas instrumentorū.

Alterum dubium eſt. Si debet conſiderari ad vnitatem ſpecificam motus vnitas inſtrumentorum: vt ſi motus fiat pede, vt in progreſſu: an ala, vt in volatione: an inſtrumento alio, vt in natatione. Reſpondet, omnes eſſe eiuſdem ſpeciei, ſi per rectum fiant, aut per circularem: nam ſola ſpacij diuerſa figura impedit motus comparationem. Vnde concludit, motus eſſe æquè veloces, qui fiunt per eandem magnitudinem ſpecie: & ſic ipſi ſunt idem ſpecie, vt dictum eſt: ſecùs autem, comparabiles non ſunt.

Quare hoc conſiderandum. Tex. XXXI.

Neceſſe eſt inquirere motuum differentias ad eorum comparationem.

AD motus comparationem neceſſarium eſſe docet, motuum inquirere differentias. Ex his enim cognoſcetur, qui comparabiles ſint, qui verò non. Differentias autem conſiderare oportet, quia re vera, in genere multa latent; vt quamuis in ipſo vnitas appareat, tamen multa varietas in eo ſit clauſa. Et per genus vniuerſale aliquod, & vocem communem intelligere oportet.

Tres ſūt gradus æquiuocationis.

Diſtinguit autem tres gradus æquiuocationis, qui ſub communi voce concludi poſſunt. Primus eſt, quem remotum vocat eo, quòd ſub eo prorſus diuerſa continentur, ita, vt non ſit, niſi ſola vox communis. Huiuſmodi ſunt ęquiuoca à caſu. Alter gradus eſt, qui analogiæ proportionis dicitur, cum res multæ ſub aliqua voce ſunt propter aliquam tamen ſimilitudinem, ſicut homo viuus, & pictus ſub homine ſignificantur. Tertius eſt proportionalitatis, cuiuſdam autem conuenientię vnius genericæ naturæ: vt ridere de prato, & homine: gubernator de nauta, & duce: animal de leone, & equo: & in hoc tertio gradu eſt deceptio. Nam apparet vnicam eſſe naturam, quæ tamen multiplex eſt: ob id maximè prodeſt omnia hæc diſtinguere ad eliciendas ſpecificas naturas, in quibus ſolis comparatio eſt.

Quando forma dicitur diuerſa ſpecie.

Statim, cum determinaſſet, non eſſe cōparationem in diuerſa forma ſpecie, ſed eadem, quærit, Quando forma dicetur diuerſa ſpecie: an quando fuerit in diuerſo ſubiecto, vt in homine, & leone albedo: an quando, præter hoc, etiā eſt in ſe diuerſa. Et quàmuis non reſpōdeat; tn̄ hæc pars eſt ſumenda, puta, ꝙ ſit alia, & alia in ſe.

Quando definitio formæ indicat eā eē diuerſam ſpecie.

Subiungit alteram quæſtionem, quando definitio formæ ſignificabit illam eſſe diuerſam à ſpecie: an quando in alio, & alio ſubiecto illam ſignificat, aut quando ipſam in ſe non eandem ſignificat, ſed diuerſam ab aliis: & ſumenda eſt hæc poſterior pars.

Nota.

Deniq; formarū diuerſitas ſpecifica, nō ſolùm in ſubiectis, ſed in ſe ipſis eſt attendenda: nihil enim prodeſt ſola ſpecifica ſubiectorum diſtinctio.

De alteratione autē quomodo eſt. Tex. XXXII.

An alteratio alterationi poſſit cōparari.

COmparationem duarum alterationum inquirit. Et primò, eas cōparari poſſe probat; nā duo eodem tempore ſanari æquè poſſunt: ſi igitur ſanatio alteratio eſt, altera alteri comparari poteſt.

Dubitatiuè autem loquitur de ſanatione, quia ſuprà dictum eſt, ad ſanitatē non eſſe per ſe alterationem: tamen argumentum adhùc fit in eo, in quo poteſt eſſe per ſe alteratio, vt in qualitatibus primis: poſſunt enim duo æqualiter ſanari, & etiam calefieri, vel humectari.

Ex altera parte argumētatur, & probat, quòd non ſint æquales illæ alterationes. Nam quæ alterata ſunt, ſeù ipſæ qualitates, ſecundùm quas alteratio eſt, non dicuntur æquales, ſed ſimiles: quod enim in quantitate eſt æquale, in qualitate eſt ſimile: non ergo videntur comparabiles alterationes.

Sed ſit idem, quod mutatur in æquali.

Nota, Idē cōe eſt vocabulum ad ſimile & æquale.

ARiſtoteles ſubtiliter ad indagandam alterationum comparationem, ſe transfert ad vocabulum commune, ad æquale, & ſimile. vt notat Simpli. puta, Idem. Nam ſimilia, & æqualia cōmuniter dicuntur eadem. Et dicit, quòd motus dicentur æquè veloces, qui ſunt ſecūdùm eundem terminum, ſiuè ſit ſimilis, ſiuè ſit æqualis: hoc enim ſupponatur ad cognitionem identitatis alterationis.

Quæſtio prima, an cōparatio duarū alterationū ſit ſūmenda penes qualitates, an penes partes ſubiectum.

Tunc autem eſt quæſtio duplex in alteratione. Prior eſt: an comparatio duarum alterationum ſit ſumenda penes qualitates, & paſſiones, quæ ſunt termini ad quos: an penes partes æquales. I. inæquales ſubiectorum, quæ alterantur.

Quæſtio ſecunda, An ſit ſumēda penes ſpēm

Altera eſt; Si penes qualitates ſumatur, an oporteat reſpicere identitatem, & diuerſitatem ſpecificam qualitatum ſolam; an ſimiliter etiam gradus intenſionis formarum; vt illæ dicantur eædem alterationes, quæ ſunt ad formas vnius ſpeciei, & ſimiliter ſe habentes, id eſt, ęquè intenſas.

diuerſam qualitatē an ſecundùm gradus intentionis. Ad ſecundam quæſtionē reſponſio.

Et ad hoc poſterius reſpondet, Ad, comparationem alterationum oportere reſpicere, quòd formæ ſint eiuſdem ſpeciei. Cum enim ſunt ſecūdùm diuerſas ſpecies comparari non poſſunt: vt dealbatio, & ſanatio. Sicut nec comparantur in latione, circularis, & recta: Idcircò prodeſt alterationis ſpecies cognoſcere, & diſtinguere, vt comparare quis poſſit.

Nota.

Statim regulam hoc cognoſcēdi ponit, nempè [quæ mouentur] id eſt, terminos, ad quos eſt motus reſpicere, an idem ſpecie, genere, numeroſie ſint. Qualis enim vnitas in termino, talis eſt in motu. Loquimur de termino per ſe, qui primò per talem motum habetur. Quæ omnia ſuperiùs declarata ſunt.

Sed vtrum oportet ad paſſionem. Tex. XXXIII.

Ad primā quæſtionē reſpō ſio. Quomodo alteratio alterationi ſit ſimilis, vel æqualis.

ITerum quæſtionem priorem proponit, & ſoluit. In alterationibus enim poſſumus duplicem identitatem conſiderare: alterām ſimilitudinis, alterā æqualitatis. Ad ſimilitudinem oportet, quòd ſint termini eiuſdem ſpeciei, & eiuſdem intenſionis gradus: aliter erunt diſſimiles: ad æqualitatem verò debemus reſpicere partes ſubiecti alterati, an ſint æquales. I. inæquales in eodem tempore.

Itaq; alterationes dicentur ſimiles, quæ in tempore æquali ſecundùm gradus eoſdem formarum vnius ſpeciei ſunt. Vt ſi calefiat vnum in hora ſecūdùm calorem, vt quatuor: & alterum in eodem tempore etiam vt quatuor: Secùs verò ſunt diſſimiles. Illæ verò ſūnt æquales, ſecundùm quas ſubiecta eodem tēpore alterata ſunt ſecundùm partes ſuas ęquales: ſecùs verò, alterationes inæquales erunt. Et ſic comparantur ipſæ alterationes.

Et in generatione quoq;, & corruptione. Tex. XXXIIII.

De comparatione generationū.

COmparationem generationum facit: & hìc ſumit generationē, non ſolùm pro introductione pura formę, ſed etiam pro ſucceſſione, qua partes præſertim viuentium paulatim formantur. In generatione autem non ſumitur velocitas, ex parte

parte æqualitatis, ſicut in alteratione: quia ſubſtantia non eſt in ſubiecto: ſed velocitas attenditur ex parte identitatis termini; vt æquè veloces ſint generationes, cùm in eodem tempore termini vnius ſpeciei indiuiſibilis ſint ſecundùm idem producti. Vt cum in menſe vno vnus homo generatur ſecundùm eaſdem partes, ſecũdùm quas alius. Sed non de alio animali, quod non ſit eiuſdem ſpeciei: quòd ſi non ſecundùm eaſdem partes, tunc vna eſſet velocior altera.

Nota. Notat tamen, quòd deſunt vocabula, quibus explicemus hos gradus generabilium. Nam in alteratione ſunt duo nomina, intenſum, remiſſum: In quantitate, æquale, inæquale, maius, minus: In ſubſtantiis, nec eſt vnum nomen, nec multa: nam homo imperfectus, & vnumquodq; cũ ſic paulatim perficitur, non habet nomina diſtincta: & ſic generationes diſtingui non videntur, ſed omnes æquales. At non ſunt ſi haberemus ſententiam Platonis, qui res ex numeris inæqualibus componebat: tunc per nomina numerorum poſſemus diſtinguere, vt diceretur: nunc res generatur ad duo, nunc ad tria, nunc ad quatuor: ſed hoc non eſt Sic igitur cõparabiles ſunt alterationes, & generationes, & motus locales. Augmentationes autem cum localibus cõputantur: in vtriſq; enim quantitas eſt.

De cõparatione augmẽtationum.

An comparatio tantùm ſit in ſpecie ultima. Quæſt. IIII.

In quo cõſiſtat difficultas q̃ſtionis.

Duo in comparatione aliqua neceſſariò cõueniunt, & ea, quæ comparantur, & conferuntur, quæ plura ſunt: & id, in quo comparantur. Dubium autem non eſt, ea, quæ conferuntur, poſſe eſſe diuerſæ ſpeciei, & generis. Lapis enim, & animal aliquod in albedine comparari poſſunt, cum diuerſi ſint generis. At difficultas eſt de eo in quo comparatio fit. Docet enim Ariſtoteles debere eſſe vnius ſpeciei vltimæ, ita vt comparatio in ſpecie ſpecialiſſima fiat. Aduerſus quod ſunt aliquot argumenta.

Primum argumentum. Primum eſt. Iſta comparatio eſt bona, nigrior eſt coruus, quàm ſit albus cignus, & tamen albedo, & nigredo ſpecie differunt: imò huiuſmodi comparationes ſunt frequentes: dicitur enim, melior eſt vnus, quàm alter ſit malus. Et dicitur in Euangelio: Filios huius ſeculi eſſe prudentiores in generatione ſua, quàm filij lucis ſunt prudẽtes in ſua: & tamen diuerſa eſt vtraq; prudentia: non igitur comparatio tantùm in ſpecie fit.

Secũdum argumentum. Secundò. Hoc eſt commune axioma Geometrarum, quòd omnium linearum ductarum ab vno puncto in aliud breuiſſima eſt recta, & tamen conſtat, reliquas eſſe arcuales. Aliter enim duci non poſſunt plures lineæ inter duo eadem puncta: comparatur ergo linea recta curuis, cum ſit harum breuiſſima.

Tertiũ argumentũ. Tertiò, eſt argumentum cõtra id, quod dicitur in genere latere multa, atque ideò non eſſe in eo comparationem ſicut ſpecies. Puta, homo dicit vnam naturam cõmunem multis vnius definitionis, & vniuocam: ita etiam genus dicit ſuam naturam vnius definitionis, & vniuocam multis ſpeciebus, vt animal naturam ſenſitiuam: ergo ſicut duo indiuidua comparantur in natura ſpecifica, nõ obſtante, quòd ſimul multa contineat. Ita etiam duæ ſpecies comparari poterunt in natura generica, quàmuis ipſa multa contineat: ergo non tantùm eſt comparatio in ſpecie.

Quartũ argumentum. Quartò. Iſtę ſunt comparationes rectę: homo eſt perfectiùs animal, quàm leo: ſubſtantia eſt perfectiùs ens, quàm accidens: & tamen vna eſt ſecundùm genus, altera ſecundùm analogum.

Quĩtum argumentum. Quintò. Velocitas eſt accidens motus, ſicut albedo corporis: ſed duo corpora etiam differentia poſſunt in albedine comparari: ergo & duo motus, puta, rectus, & circularis in velocitate: non enim maior ratio vnius, quàm alterius videtur eſſe.

Ad primum. Ad ſingula horum reſpondeamus: in ipſorum enim ſolutione res poterit declarari. Circa primum aduerte, eſſe duplicẽ comparationem. Alteram ſimplicem: alteram compoſitam.

Nota duplicẽ eſſe comparationem, ſimplicẽ & cõpoſitam. Simplex eſt, quæ ſecundùm vnam formam fit, quatenus magis, & minus, perfectè. l. imperfectè. l. æqualiter à multis participatur, ſicut in albedine, calore, grauitate, aut alio quouis aliqua cõferri accidit: quam aliqui comparationem ſecundùm proportionem vocant. Eſt enim proportio

tio habitudo vna duorum numerorum inter ſe, vt habitudo quatuor, ad duo: & ſex ad tria, aut cuiuſuis numeri ad alterũ ſecũdùm quam excedit, aut exceditur ab ipſo.

Compoſita eſt, quæ fit inter duas formas, ſicut in exemplis argumenti primi: quæ quidem dicitur comparatio ſecundùm proportionalitatem. Eſt enim apud Mathematicos ſproportionalitas habitudo duarum proportionum, vt dicimus, ita ſe habet quatuor ad duo, ſicut ſex ad tria: ita etiam fit cõparatio inter formas diuerſas.

Nota. Tamẽ ſi rectè aduertas, inuenies, quòd etiam hic cõparatio fit virtualiter in vna forma. Dicere enim, hoc eſt nigrius, quã illud ſit album, eſt dicere, hoc nigrum eſt intenſius, quàm illud album: & ſic in forma intenſionis comparatio eſt.

Soluitur primũ argumentũ Dico igitur ad argumentum, quòd Ariſtoteles loquitur de ſimplici, quia ipſa eſt potiſſima: & quia compoſita ad ipſam reducitur. Sed an ſimplex fiat in ſpecie, hoc in ſolutione aliorum argumentorum examinabitur.

Ad ſecundum ſolutio Auer. Ad ſecundum reſpondet Auerroes cõmen. 29. quòd illa eſt impropria comparatio. Non enim linea recta ſub forma rectæ comparatur curuis, ſed ſub forma curuæ. Vt ſit ſenſus: illa recta eſt breuiſſima omnium aliarum circularium, id eſt, ſi illa recta incuruetur, ſicut aliæ, efficiet curuam aliarum breuiſſimam.

Obiectio Dices tu, an maneat eadem linea, cum ex recta fit curua.

Solutio. Reſpon. quòd manet ſecundùm ſubiectum, ſed non ſecundùm formam: ſicut cum album fit nigrum, ſubiectũ manet, ſed non albedo: ita manet quãtitas lineæ, ſed recedit illa rectitudo: accedit curuitas eidem tamen quantitati: hę enim qualitates ſunt.

Alia ſolutio. Sed meliùs reſpondebitur ibi cõparationem eſſe in breuitate, & longitudine, quæ cõmunis eſt lineis, vt lineæ ſunt, quæ longitudo minima in vna earum ſpecie reperitur, ſcilicet in recta: Nam ex recta curuam facere, eſt curuas curuis comparare, non autem rectam curuis.

Aduerdũ Nota aliter Phyſicum con... Ad tertium. Maximè aduertendum eſt, quòd phyſicus aliter conſiderat ſua vniuerſalia, aliter logicus, & metaphyſicus. Hi enim eſſentias puras, & abſtractas ſpeculantes conſiderant naturas, nõ conſideratis ijs, quæ extra eſſentias ipſarum ſunt, vnde conſiderant animal, vt dicit puram naturam ſenſitiuam, & vnumquodq; vniuerſale, vt pręciſam dicit naturam. At phyſicus, cum non ita puras eſſentias ſpeculetur, niſi concretas cum ſenſibilibus, non vtitur tanta abſtractione: ſed ſolùm à ſingularibus abſtrahit. Vnde animal phyſicè dicit ipſa indiuidua ſenſibilia, non tamen determinatè hoc, aut illud. **ſua vniuerſalia, aliter Logicum, & Metaphyſicum.**

Hinc infertur vnum: vt quod apud Logicum, ſeù Metaphyſicum vnum ſit, putà genus, quia abſtractum cõſideratur; apud Phyſicum multiplicitatem quandam habeat, quia concretè conſideratur, quod optimè notauit Alber. tract. 2. c. 2. & S. Tho. tex. 26.

Ex hoc ſequitur vlteriùs, quòd Logicus, & Metaphyſicus comparant aliquando in genere, quia apud ipſos vna eſt natura: at Phyſicus non, quia non ſpeculatur genus ſub illa abſtracta vnitate naturæ, ſed ſub multiplicitate ſpecierum, & indiuiduorum ſenſibilium.

Dices, ergo etiam ipſa ſpecies erit multiplex. **Obiectio**

Reſpon. quòd nõ ſic multiplicatur ſpecies per indiuidua, ſicut genus per ſpecies. **Solutio.** Nam forma ſpecifica vna eſt, & non multiplicatur niſi per materiam: vnde proptereà ſunt multi homines, non quia multæ formæ, ſed quia multæ materiæ; ita vt ſi vna eſſet vnius tantùm corporis materia, vnus tantùm homo eſſet: ob hoc ſemper non ratione formæ ſpecificæ, quę vna tantùm eſſet, ſi vnum tantùm eſſet corpus, fit illa multiplicatio, ſed ratione materiarũ. At ſpecies ſe ipſis multiplicantur, quia ex ſe diuerſæ formæ ſunt ita, vt vbi nulla eſt materia, ſicut inter angelos, ibi diuerſas ſpecies intelligimus, & ſunt. Genus ergo multitudinem ſpecierum dicens multiplicitatem formæ continet: ideoq; Philoſophus non in eo comparat, at in ſpecie cõparationem facit: & ſic ſoluitur argumentum.

Ad quartum patet ſolutio partim. Nam comparationes, quæ fiunt in genere, vt in vnica natura, ſunt potiùs metaphyſicæ, quàm phyſicæ. De his autem Ariſtoteles loquitur. **Ad quartum.**

Aduerte autem, quòd vniuerſaliter lo- **Nota.**

quendo,

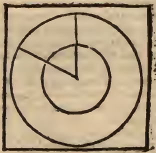
Triplex eſt ſimplex cōparatio. quendo, Comparatio, vt notat Albert. tract. 2. c. 2. eſt triplex, & loquor de ſimplici. Quædam, quæ fit in ſpecie, & phyſica eſt, de qua Ariſtoteles hic loquitur. Altera quæ in genere fit, quam metaphyſicā poſſumus vocare, ſeù logicam, cum in forma generica comparatio fit: & in hac fit comparatio ſecundùm magis, & minus, aliquando ſecundùm æquale. Dicitur enim duo eſſe æqualiter colorata: aut vnū magis, alterum minus, ſicut in ſpecie. Tertia comparatio eſt latè dicta, quę fit in analogo, quæ fit ſecundùm quòd vnum magis, aut minus accedit. l. recedit ab vno primo, quod eſt in analogo. V. g. angelus eſt perfectior homine, quia magis accedit Deo, quàm homo; & homo, quàm brutum. Et in hac cōparatione non eſt æquale, quia non eſt æqualis acceſſus, aut receſſus: & iſta comparatione conferimus ſpecies penes vnam, quæ nobiliſſima ſit ipſius generis. Et ſic ſubſtantia eſt perfectior accidēte, cum magis accedat ſummo enti Deo; & per hæc ſoluitur argumentum.

Ad quintum. Ad quintum dico, quòd quàmuis velocitas nō differat eſſentialiter in omni mobili, & motu localiter recto, & curuo: tamen quia non eſt idem modus menſurandi vtraſq; velocitates, nec eadem regula, ideò nō fit cōparatio, ſicut fit in albedine: Aliter enim definimus definitione ab eſſectu velocitatis circularis, & recti motus.

Nota. Aliud eſt motū eſſe longiorem, vel breuiorē. Vt autem hoc intelligas aduertendum primò. Aliud eſt, motum eſſe breuiorem, aut longiorem: aliud autem eſſe velociorem, & tardiorem, ſiuè ſit motus rectus, ſiuè circularis, ſiuè quicunq; alius. Is breuior eſt, qui citius ſuum terminum conſequitur, ſiuè ſit tardus, ſiuè velox. Vt ſi mouetur aliquid per milliare, alterum per decem milliaria: ſi id, quod per milliare mouetur, citiùs abſoluit illud, tunc breuior dicitur, quàmuis tardior ſit: ſi verò non ita citò, longior dicitur. Ita ſimiliter in motu circulari, cum duo æquè citò circulum faciunt, dicuntur æquè longi, aut breues, quàmuis non ſit æqualis velocitas. Vt ſi ſint duo orbes vnus altero maior: ſi tamē vno, eodemq; tempore ſuum motum compleant, æquè breues circulationes faciunt, quàmuis velociùs moueatur, qui maior eſt. Aliud eſſe velociorē, & tardiorem.

Nota. Hanc autem breuitatem, ſeù longitudinem motus circularis vocant alij velocitatem circulationis: & dicūt, quòd poſſunt eſſe æquè veloces circulationes, cum tamen ſint non æquè veloces motus.

Quomodo cognoſcatur velocitas motus circularis. Cognoſcitur autem, & menſuratur hęc velocitas circularis penes angulos deſcriptos in centro. Vt ſi imaginemur vnum punctum in circunferentia vna, & aliud in alia alterius circuli, à quibus incipit motus: & imaginemur alia puncta ad quę peruenit pars motus in eodem tempore: tunc deſcribamus triangulum à primo puncto, & vltimo motus, vſq; ad centrū:

ſi angulos æquales facit in vno, & altero, circulares ſunt ęquales: ſin autē, non ſunt. At de velocitate, ſeù tarditate motus, alia eſt ratio.

Quomodo cognoſcitur velocitas mot' vniformis. Aduerte igitur ſecundò, quòd velocitas recti vniformis ſic ſumitur, Nempè, ſuppoſita æqualitate temporis penes ſpacij proportionem: vt id ſit velocius, quod æquali tempore maius tranſit ſpacium: ſi duplum, erit in duplo velocius, ſimiliter in alia quauis proportione. Poteſt etiam ſumi temporis variatione, nō variato ſpacio, vt ſit velocius, quod minori tempore æquale: aut vtroq; variato, putà, quod minori tempore maius tranſit ſpatium: at æquè velox eodem tempore æquale tranſit.

At velocitas circularis motus non ſic definitur, nec menſuratur, ſed penes circulum deſcriptum à puncto maximè diſtanti à polis corporum illorum. vt illud velocius moueatur, quòd maiorem circulum eodem tempore præſcribit. V. g. primum mobile, & octaua ſphæra, quàmuis ſimul ab oriente in occidens moueantur, tamen velocius mouetur primum mobile, quia circulus

circulus deſcriptus à primo maior eſt, puta æquinoctialis. Dico autem, quòd ſit à puncto maximè diſtanti: nam ſi alios circulos ſumas, ſunt minores, quàm octaua ſphæra: ſic igitur menſuratur velocitas duorum corporum rotundorum.

Obiectio. Dices, nonnè, ſi formica moueatur per circulum, & vno tempore maiorem partē circuli tranſeat, & alio æquali tempore minorem, dicetur ille motus velocior penes ſpacium, ſicut in motu recto? ergo eadem eſt ratio vtriuſque.

Solutio. Reſpon. ita ſe habere motus per circulum inter ſe, cum idem eſt, & rectos inter ſe: at rectus cum circulari nullo modo, quia pars circuli ad circulum proportionem habet, ſicut recta pars ad rectum ſpatium. At recta pars nullam habet proportionem cùm curuo; nec poteſt eſſe aliquota pars curuum recti, nec rectum curui: ob id non habent vnam menſuram velocitatis: ac propterea comparabiles non ſunt: Et hoc eſt, quod docet Ariſtoteles, & hoc aduerte.

Caput Quintum.

Quoniam autem mouens. Tex. XXXV.

Septē regulæ ad cognoſcēdam proportionē motuum. Suppoſitio. Cum motus comparabiles eſſe oſtendiſſet, & qui eſſent comparandi; nunc quomodo comparandi ſunt, tractat; ac ſeptem regulas proportionum motuum conſtituit, ante quas proponit: quod monet, mouere aliquod mobile in aliquo tēpore per aliquod ſpacium; vnde conueniunt in motu iſta quatuor: Virtus motiua, quæ dicitur mouēs: Reſiſtentia, quę mouetur, quæ dicitur mobile: Tempus, & Spatium, in quibus motiua virtus reſiſtentiam mouet.

Prima regula. Eſt igitur prima regula, ſi aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam per aliquod ſpacium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam reſiſtētiam in eodem, tempore per duplum ſpacium. V.g. ſi mouens poteſt portare quatuor pondera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

Secunda regula. Altera regula eſt, Si virtus aliqua in aliquo tempore mouet reſiſtentiam aliquam per aliquod ſpacium. eadē aut æqualis virtus mouebit dimidiam reſiſtentiam in dimidio tempore per æqualē ſpacium. V.g. ſi in vna hora mouens poteſt portare decē libras per milliare, in media hora portabit quinque per idem milliare.

Ratio. Harum regularum dat rationem, quia ſic (inquit) ſeruatur eadem proportio, puta, ſpatii ad tempus, & mobilis ad mouēs.

Nota, vndē proueniat motus, & eius proportio. Pro quo aduerte, quòd motus prouenit ex exceſſu virtutis mouentis ſupra reſiſtētiam mobilis. Niſi enim ſuperet virtus, non erit motus. Vnde fit, quòd quanto ſuperat virtus reſiſtentiam in motu, tantum debeat diminui de tēpore. l. addi ſpatio: quia velocius in minori tempore tranſit æquale, aut in eodem maius ſpacium. Cū igitur in prima regula virtus ſit dupla, & tempus ſit idem, debuit ſpacium duplicari: in ſecunda verò cum ſpacium ſit idem, debuit tempus diminui ad ſubduplum: nam ſecundùm vtranq; regulam, virtus eſt dupla ad reſiſtentiam.

Et ſi eadem potentia idem in hoc. Tex. XXXVI.

Tertia regula. Tertiam regulam cōſtituit, quæ ſatis nota eſt. Si aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiā aliquo tempore per aliquod ſpaciū: eadē, aut æqualis virtus mouebit eandem reſiſtentiam, in dimidio illius temporis, per dimidium ſpacium.

Eſt notanda litera horum textuum, nā per A, virtus mouens; per B, mobile, & reſiſtentia; per C, ſpatium; per D, tempus intelligi debent.

Quarta regula. Adiungit quartam regulam. Si A, mouens virtus mouet reſiſtentiam B. per tēpus D, in ſpacio C, dimidiū virtutis mouebit dimidium reſiſtentiæ, in eodem tēpore, per æquale ſpacium: vocat autem virtutis dimidium E; reſiſtentiæ verò dimidium F.

V.g. ſi mouens vt ſex, mouet reſiſtentiam vt quatuor, per milliare in hora: tūc mouens, vt tria mouebit pondus vt duo, per milliare idem in eodem tempore.

Ratio. Rationem aſſignat: Quia eadē eſt proportio virtutis, & reſiſtentiæ, ſeù grauitatis totius ad totam: & dimidiæ ad dimidiam

diam reſiſtentiam: erit ergo tempus æquale, ſimiliter & ſpatium.

Et ſi ipſum E, ipſum F mouet. Tex. XXXVII.

5. Regula. Quinta regula eſt negatiua, ex qua tamen ſumetur affirmatiua. Regula eſt. Si virtus aliqua, puta, E, mouet reſiſtentiam F, in aliquo tempore D, per aliquod ſpacium: non eſt neceſſarium, quòd eadem virtus moueat duplam reſiſtentiam in eodem tempore per dimidium ſpaciũ. Adde tu, nec quòd moueat in duplo tempore per idem ſpacium.

V. g. ſi mouens, vt ſex, mouet reſiſtentiam, vt quatuor per horam, & per milliare non eſt neceſſarium, quòd eadem virtus vt ſex, moueat reſiſtentiam, vt octo, quæ dupla eſt ad priorẽ: nec per duas horam in dimidio milliari, nec per duas horas in eodem milliari.

Ratio. Ratio huius eſt: quia à proportione minoris inæqualitatis non eſt actio, id eſt, nunquàm æquale agit in æquali, ſed in inæquale. Vnde actio, & paſſio eſt cùm virtus, & reſiſtentia inæquales ſunt: & vlterius, id, quod minus eſt, non agit per ſe in maius, ſed maius in minus. Vnde minor virtus non poteſt mouere maiorem ſe reſiſtentiam: quòd ſi hæc regula valeret, vtique minus ageret in maius, vt in ipſo exemplo patet.

Nota. Ex quo ſumi poteſt, quòd hæc regula valet: Cum dupla reſiſtentia adhuc eſt minor, quàm ſit virtus. V. g. virtus, vt decem, mouet reſiſtentiam, vt quatuor, per horã, & per milliare: ergo virtus eadem vt decem mouebit reſiſtentiam duplam putà vt octo, in hora vna per dimidium milliare: aut per idem milliare duabus horis. Propterea Ariſtoteles non dixit, illam regulam non eſſe, ſed non eſſe neceſſariam, quaſi aliquando illud eſſet.

Si igitur ipſum A, ipſum B, mouebit.

6. Regula. Regulam ſextam ponit etiã negatiuam, ex qua iterum affirmatiuam ſumemus. Regula eſt. Si virtus A, mouet reſiſtentiam B, in tẽpore D, per ſpatium C: nõ eſt neceſſarium, quòd dimidium virtutis, puta, E, moueat ipſum totum B, per dimidiũ ſpacium in toto tempore D, imò nec per vllam ſpatij partem, quæ ſit in eadẽ proportione, & analogia, ad totum ſpacium: in quanta pars virtutis E, eſt ad totã virtutem A: ac ſi dicat: tertia pars virtutis non mouebit idem mobile per tertiam partem ſpacij, ſicut nec dimidia virtus p dimidium ſpacium, nec quarta per quartam ſpatij. Denique pars virtutis non mouebit totam reſiſtentiam nec quantouis tempore, nec quauis parte ſpatij, propter idem inconueniens,

V. g. ſi mouens, vt ſex, mouet reſiſtentiam, vt quatuor, per horam, & milliare, virtus, vt tria non mouebit eandem reſiſtentiam vt quatuor, nec per minimam partem ſpatij in quouis tempore: quia minus non mouet maius.

Ratio ab exẽplo. Ponit autem vnum inconueniens, qđ ſequeretur ex hoc, puta, quòd vnus ſolus homo traheret nauim: V. g. ſi diuidatur virtus, & ſpacium ſic. Centum homines trahant nauim per centum milliaria centum horis: ſi regula eſſet vera, centeſima pars virtutis, puta vnus homo, traheret totam nauim eodem tempore per centeſimam partem ſpacij, nempè per milliare: quod eſt impoſſibile.

Sophiſma Zenonis ſoluitur. Ex hoc ſoluit ſophiſma Zenonis. Zenõ enim dicebat quòd quęlibet particula milij etiam minima faceret ſonum in aere, quia totus modius granorum ſimul facit ſonum. Hoc non valet: quia quãuis cũ toto modio faciat, id eſt, quia vincit reſiſtentiam aeris: at per ſe non vincit.

Nota. 1. Vnde docet, quòd pars in toto facit aliquid, quod ſeparata non faceret: quia dũ eſt in toto, vnum facit actu cum ipſo, nec per ſe eſt, niſi in potẽtia. Idem dici poteſt de parte quauis alterius corporis.

Nota. 2. Hinc poteſt ſumi regula affirmatiua,

quod id verum habet. Quando pars virtutis adhuc vincit totam reſiſtentiam, v. g. ſi mouens, vt decem, mouet reſiſtentiam vt quatuor, per horam, & per milliare; dimidium virtutis, vt quinque, mouebit eandem reſiſtentiam, vt quatuor, eodem tempore per dimidium, aut duplo tempore per idem milliare. Idem de alijs partibus ſecundùm quamlibet proportionem.

Si verò duo, & vtrumque. Tex. XXXVIII.

7. Regula. Septima regula eſt. Si aliqua virtus mouet aliquã reſiſtentiam, per aliquod tempus, & per aliquod ſpacium; & iterũ alia æqualis virtus æquali tempore, & ſpacio mouet æqualem reſiſtentiam: tunc compoſitum ex duabus virtutibus mouebit compoſitum ex vtraque reſiſtentia per idem ſpacium eodẽ tempore.

V. g. Si virtus, vt tria, portat duo pondera per horam, & per milliare: & altera ſimilis virtus, vt tria, portat alia duo pondera æquali tempore, & ſpatio: tunc vtraque virtus, puta, vt ſex, portabit vtramque reſiſtentiam, vt quatuor, per vnum milliare, & vna etiam hora.

Num igitur ſic eſt in alteratione.

Regulæ ferè eędẽ de alijs motibus alteratio nis, & augmentationis. Quærit, an ita ſit in alijs motibus, puta, augmentatione, & alteratione. Sunt enim in eis etiam quatuor, quod alterat, ſeu quod auget, & quod alteratur, ſeu augetur: tempus etiam in quo ſunt alteratio, & augmentatio; & loco ſpacij in augmento eſt ipſum quantum maius, aut minus: in alteratione autẽ magis, & minus formæ. Conſtituitque aliquot regulas ſeptẽ ſimiles.

Prima. Prima eſt. Si aliquod alterans, vel augens mouet alterabile, aut augmentabile in aliquo tempore, in duplo tempore duplum alterabit, aut augebit: & hoc eſt, quod dicit, (duplum in duplo.)

Secunda. Secunda. Virtus dupla in æquali tempore alterabit, aut augebit duplum: & hoc eſt, quod dicit, (aut duplũ in duplo.)

Tertia. Tertia eſt. Si virtus aliqua auget, aut alterat mobile in aliquo tempore: eadem virtus dimidium faciet in dimidio temporis: & hoc eſt, quod dicit, (dimidium in dimidio.)

Quarta. Quarta eſt. Si virtus alterat, aut auget mobile in aliquo tẽpore ſecundùm quantitatem, vel qualitatem aliquam: medium virtutis mouebit ſecundùm dimidium quantitatis, aut qualitatis in eodem tempore: & hoc eſt, quod dicit, (aut in dimidio dimidium.)

Excludit etiam regulas duas negatiuas, 6. & 7. ſicut in motu locali. Si enim virtus dimidia ſit, nõ mouebit, ſi fuerit minor, quàm reſiſtentia, tàm in alteratione, quàm in augmentatione, vt dictum eſt de pondere in motu locali.

An regulæ hæ vniuerſaliter habeant verum. Quæſt. V.

Non eſt modica difficultas, quæ in examine harum regularũ poſita eſt: breuiter tamẽ attingam ea, per quæ ipſarum veritas appareat.

1. argu. Eſt autem in oppoſitum argumentum primum. Intelligentia mouet cœlum tanto tempore: & tamen non poteſt ſumi aliqua pars huius virtutis, quæ cœli partem moueat, eo quòd virtus iſta indiuiſibilis eſt, cùm ſit incorporea: ergo non habet locum in huiuſmodi virtutibus regula.

2 Secundò. Sequeretur, quòd id, quod non poteſt moueri per aliquod ſpacium, moueretur per ipſum. Patet. Sit homo, qui per centum milliaria non poteſt moueri, poteſt tamen per vnum, & ferre vnã libram. Eſt argumentum. Iſte vnam librã poteſt per vnum milliare portare: ergo centeſimam partem poterit per centũ milliaria portare: quod eſt impoſſibile. Præterea. Non valet, quòd ſi per ſtadiũ poteſt aliquis lapidem iacere, quòd decimam illius partem poſſit per decẽ ſtadia iacere,

3 Tertiò, contra primam regulam, ſecundùm quam eſt verum: quòd ſi virtus, vt octo, poteſt quatuor pondera portare per ſtadium: quòd eadem virtus portabit duo per duo ſtadia eodem tempore: & ſic erit motus in duplo velocior. Eſt contra hoc argumen-

argumentum. Velocitas motus conſiſtit in exceſſu virtutis ſupra reſiſtentiam: ergo proportio velocitatis duorum motuū conſiſtet in proportione exceſſuum: ſed virtutis, vt octo, exceſſus ſupra quatuor eſt tantùm quatuor: exceſſus autem ſuprà duo eſt, vt ſex. ſed hi exceſſus ſunt in ſexquialtera proportione: ergo & vnus illorum motus non in duplo, ſed in ſeſquialtero erit velocior altero.

Ad primum. Solutio Auerrois.

Circa argumentum primum Auerroes com. 35. dicit, has regulas habere locum tantùm in virtutibus motiuis corporeis, non autem in incorporeis, eo quòd in his non eſt proportio vnius ad alteram, quia ſunt indiuiſibiles: nec virtutis ad reſiſtentiam, quia reſiſtentia eſt in corpore: At in diuiſibile non eſt in proportione ad diuiſibile. Quòd ſi quæras ab Auerroe, quare vna virtus velocius mouet, quàm altera, & in tanta proportione velocius, cū nulla ſit proportio inter ipſas virtutes incorporeas; Reſpondet, quòd hoc eſt ex eo, quòd vna virtus, & intelligentia eſt nobilior altera.

Reijcit ſolutio Auer. Prima rō contra Auer.

Sed mihi non placet iſta ſententia. Primò. Quomodò vna eſt nobilior altera, niſi excedat illam in nobilitate? Quòd ſi excedit, iam aliqua profectò diuiſibilitas eſt, puta, illius, in quo excedit, & illius, in quo non.

Secunda.

Præterea. Vbi eſt motus, & determinatus motus, ibi eſt virtutis, & reſiſtentiæ aliqua proportio: at motus cæli ab intelligentia eſt determinatus, vt non poſſit eſſe velocior: ergo ibi eſt proportio inter mouens, & motum.

Tertia.

Præterea. Quia ibi eſt actio, & paſſio: ergo & proportio agentis, & patientis.

Solutio auctoris. Nota duplicem quantitatē molis & uirtutis.

Reſpondetur ergo, quòd quantitas duplex eſt: Altera propria, quæ eſt molis, & dicitur quantitas corporea, & dimenſiua, quæ tantùm rebus ineſt corporeis; & ſecundùm hanc ſumitur proportio aliqua. Eſt alia quantitas virtutis, ſecundùm quā vnum eſt perfectius alio, tanto plus, minusue. Similiter vna qualitas alia eſt intenſior, & remiſſior: & ſecundùm hanc etiam proportio eſt. Dicimus enim, calorem vnum duplo intenſiorem altero: & huius generis quantitatem, diuiſionem, ac proportionem etiam in ſubſtantijs indiuiſibilibus finitis inuenire poſſumus: & ſecundùm hanc etiam veritatem habet regulæ Ariſtot.

Nota in quo differat quātitas virtutis, & perfectionis à quātitate intēſionis.

Nota tamen, quòd non ſic vna intelligentia, & ſubſtantia eſt perfectior alia, ſicut calor intenſus perfectior eſt remiſſo. Hi enim calores ſunt ſpeciei vnius: at illę perfectionis non; ſunt tamen vnius generis; & ita habent gradus in genere, & proportionem in genere, ſecundùm quam vna eſt perfectior ſubſtantia quàm altera. Et ſic ſoluitur argumentū primum. Sunt enim tales virtutes indiuiſibiles mole, ſed non vigore, & perfectione graduali.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum, omiſſis aliorum reſponſionibus, dico duo. Alterum eſt, quòd loquitur Ariſtoteles de virtute motiua ſola, & ſimiliter de reſiſtentia. Declaro. Non eſt idem mouens, & virtus motiua pura: cum enim equus mouet pondera, equus non eſt virtus motiua pura, ſed ſimul habet reſiſtentiam. Nam corpus ipſius ei reſiſtit, & non ſolùm pondus. Vnde fallacia eſt exiſtimare, ſola pondera eſſe reſiſtentiam. Similiter cùm iacitur lapis, non ſolus lapis eſt reſiſtentia, ſed aeris denſitas, & raritas, quæ motiuæ virtuti reſiſtunt. Vnde cùm lapis multùm minuitur, creſcit potius reſiſtentia: nam minus ei cedi aer.

Debet igitur per mobile intelligi totā reſiſtentiam, ſiue proueniat ex mouente, ſiuè ex medij denſitate, ſiuè ex ipſo pondere: & per mouens oportet etiam intelligere ſolam virtutem motiuam, non mixtam cum reſiſtētia: & per ſpacium ſolam quantitatem abſque reſiſtentia: & ſic procedunt regulæ Ariſtot. nec argumentum quicquam facit contra ipſas.

Dico præterea alterum, quod adhùc ſupponit Ariſtot. quòd medium ſecundùm ſolam diſtantiam non reſiſtit, niſi ratione denſitatis maioris, vel minoris: hoc autem debet computari cum mobili, & reſiſtentia. Hoc autem pacto facile eſt intelligere rationes, & regulas haſce.

Ad tertium.

Dubium vnde petatur proportio in velocitate motuū.

At tertium argumentum petit difficultatem: in quo conſiſtat proportio velocitatis motuum, vt in cauſa. Quod eſt dicere: cum cognoſcatur, quanto vnus motus ſit altero velocior. Quatuor enim modis poſſumus dubitare. Primò: an proportio velocitatis duorum motuum ſit eadem proportio, quæ eſt inter virtutes motiuas.

V. g. Mouet virtus, vt octo, duo pondera: mouet virtus, vt quatuor, duo etiam pondera: an motus prior ſit duplo velocior, quia virtus, vt octo, eſt dupla ad virtutem, vt quatuor.

Primò nō ſumitur penes proportionē virtutū motiuarum.

Dico non ſic eſſe ſumendam proportionem velocitatis motuum.

Secundò nec penes reſiſtentiā.

Secundo: an penès proportionem reſiſtentiarum. V. g. Virtus, vt octo, vnum mouet pondus: virtus, vt quatuor, mouet duo pōdera: an ille ſit duplo velocior motus, quia reſiſtentia eſt dupla ad reſiſtentiam, puta, duo ad vnum. Dico, nec ſic eſſe ſumendam proportionem.

Tertiò, nec penes proportionē exceſſus virtutis ſupra reſiſtētiā.

Tertiò: an penès proportionem exceſſuum ſupra reſiſtentias. V. g. Virtus, vt octo, mouet vnum pondus: virtus, vt quatuor, mouet etiam vnum pondus. Virtus, vt octo, excedit ſuam reſiſtentiam in ſeptem: virtus, vt quatuor, excedit in tribus: an ille motus ſit velocior in tanta proportione, in quanta ſunt exceſſus: ſeptem enim ad tria eſt proportio dupla ſex qui tertia: dico nec ſic eſſe ſumendam proportionem.

Quarto. Proportio in velocitate motuum ſumitur penes proportionalitatem proportionū virtūtum ad ſuas reſiſtentias.

Quarto verò modo ſumitur penès proportionalitatem virtutum ad ſuas reſiſtētias quod eſt dicere, vt clarè explicemus. Datis duobus motibus, conſidera in qua proportione virtutes excedant reſiſtentias ſuas: iterum conſidera, quæ propotrio ſit inter illas duas proportiones: nam in hac erit vnus motus altero velocior,

V. g. Sit virtus, vt octo, mouens pondera quatuor: ſit etiam virtus, vt octo, mouens pondera, vt duo: prior virtus eſt in proportione dupla ad ſuam reſiſtentiam: poſterior verò in quadrupla, puta, octo ad duo. Quia ergo proportio quadrupla eſt dupla ad duplam, & iſte motus erit duplo velocior. Hoc autem modo infallibiliter inuenies proportionem velocitatis motuum: ſi tamen cognoſcatur, in qua proportione ſit vna ad aliā: & ſic patet ſolutio argumenti. Non enim illo modo eſt ſumenda proportio velocitatis motuum, puta, penès proportionem exceſſuum, ſed modo, qui dictus eſt. Hęc de lib. ſeptimo.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

IN OCTAVVM LIBRVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Vtrum autem factus eſt aliquando motus. Tex. I.

Inſtitutũ Ariſt. in hoc libro.

NVNC tandem Ariſtot. de primo motus principio tractat, ac qualis ſit motus primus, motor primus, ac mobile primum diſſerere aggreditur hoc vltimo Phyſicæ auſcultationis libro. Priùs tamen difficilem quãdam determinat quæſtionem de motus ſempiternitate, ex qua, quæ dicenda ſunt poſteà, pendent.

Quæſtio quã i. tractat Ari. An motus habuerit prĩcipiũ.

In principio igitur quæſtionem ipſam proponit, quæ talis eſt. An motus principium habuerit ita, vt non eſſet vllus antè motus: & finẽ ſimiliter ſit habiturus ita, vt aliquando nullus ſit futurus motus: an non ſic, ſed ſemper fuerit, & ſemper futurus ſit: nec ſit generatus in totum, nec corrumpendus totus vnquàm; qui quidem motus ſit velut vita immortalis rebus hiſce naturalibus, & mundo huic ſenſibili.

Motus quaſi vita rerum.

Attende, quòd motum hunc dicit eſſe veluti vitam, quia, vt notat Simplic. non eſt prorſus vita: non enim omnia natura-
1. lia viuunt, ſed quæ motus actiuũ habent principium intrinſecũ, vt aliàs diximus. Sed aliquomodo motus hìc vita dicitur, quatenus intrinſecus eſt rebus naturalib.
2. Adde etiam, quòd licèt in particulari non ſit vita huic, vel illi rei naturali: tamẽ toti mundo in generali eſt veluti vita, quatenus in eo ſunt, & quæ mouent, & quæ mouentur. Non eſt tamen omnino vita, quia mundus totus non eſt vnum compoſitum per ſe, vt animal quoddam: ſed vnũ eſt ordinata aggregatione.

Dubiũ d quo motu hic q̃rat Ariſ. Sentẽtia Auer.

Circa hanc quæſtionem Ariſtotelis, dubium eſt, de quo motu procedat. Auerroes enim in Com. 1. citat Auic. Alphara. & Auempa. Arabes Hiſpanos dicentes, hìc Ariſtotelem non loqui de motu aliquo vno, & cõtinuo: ſed in genere de motu ita, vt dubium ſit, an motus ſemper fuerit, & ſemper futurus ſit, ſiuè ſit vnus, & idem, ſiuè alius, & alius motus, & mutatio.

Ratio Auer.

Auerroes verò hoc non recipit: ſed ꝙ ſermo ſit de vno motu continuo, qualis eſt primus cœlorum motus. Ratio ipſius eſt: quia aliter rationes, quas inducit Ariſtoteles, eſſent diminutæ, quia non probant, quòd ſit motus ſempiternus continuus, niſi id eſſet in quæſtione ſuppoſitũ.

Reijcit ſentẽtiam Auer.

At mihi non placet iſta expoſitio. Vnde melior eſt ſententia Arabum, quæ quidem eſt communis, & Simplicij expreſſa, & S. Thomæ. Et ratio huic fauet. Primò ex ipſamet quæſtione, quæ vniuerſaliter propoſita eſt de motu omnium naturaliũ.

Sentẽtia cõis Simplicij D. Tho. & Auic.

1. Ratio.

2. Secundò ex ipſa prima ratione, qua probatur pars negatiua de pluribus motibus, non de vno continuo.
3. Tertiò, quia inferiùs per hoc principium commune venit ad probandum in particulari vnum eſſe motum, primum ſempiternum.
4. Quartò, quia hæc eſt methodus bona, vt ab vniuerſalibus ad particularia progreſſus fiat.

Ad rõnem Auer.

Nec ratio Auerrois quicquam valet; nam ex his rationibus non concluditur, eſſe motum continuum ſempiternũ: hoc enim alijs vijs inferiùs probatur.

Eſſe igitur motũ, omnes affirmant.

Primum in quo omnes naturales cõueniebãt circa quæſtionem eſſe.

QVæſtione propoſita, aliorũ ſententias circa ipſam proponit. Ac primò ponit id, in quo omnes conueniebant, poſteà id, in quo erant diſcordes. Omnes ergo naturaliter loquentes in hoc concordes erant, nempè motum eſſe. Quod duplici ſignō oſtendit.

oſtendit. Primum eſt: quia mundum faciũt, id eſt, de mundi cõſtitutione loquuntur, ſit ne in tempore, an non: quod quidem non petijſſent, niſi motum eſſe exiſtimaſſent. Alterum eſt: quia tractãt de generationibus, & corruptionibus, quæ quidem ſine motu, & alteratione præcedenti non ſunt.

Nota. Attende, quòd dicit, hos Philoſophos naturaliter loqui: quia qui motum negãt, vt diximus in libro primo, non ſunt Phyſici, nec naturales: quia natura eſt motus principium. In hoc igitur naturales concordes erant.

Nota. In quibus verbis, vt notat Simplic. reſpondet tacitæ obiectioni, qua poſſet quis ipſum redarguere: quare de ſempiternitate motus diſſerat, & non primum ſtatuat, motum eſſe: reſpondet, id ab omnibus cõceſſum eſſe. Sed mihi videtur, quòd hæc verba nulli obiectioni reſpondeant. Iam enim libro tertio excluſa fuit obiectio talis. Poſteà verò proponit id, in quo Philoſophi concordes erant: at quàmuis in motu non differant, varij tamen ſunt in eius ſempiternitate. proponit autem tres ſententias Philoſophorum. Prima fuit eorũ, qui infinitos poſuerunt mundos: quales fuerũt Democritus Leucip. Epicur. Hi enim motum ſempiternum ponũt: quod patet ex eo, quòd non ſimul mundos ponebant, ſed vnum generari ex alio ita, vt ſit perpetua ſeries mundorum generationũ: ex quo ſequitur, quòd motus ſit ſempiternus. Nam generatio non eſt ſine motu, & alteratione aliqua.

Id, de quo Philoſophi diſſidebant.

1. Snia. Infinitos fuiſſe mũdos, & motum ſempiternum.

2. Vnum fuiſſe mũdum, & illum æternum.

Secunda opinio eſt eorum, qui vnum mundum ponebant. Et debes addere: & ſemper fuiſſe, & fore: nam hæc litera manca videtur: & ita exponit Simplic. & Themiſt. Hæc Sententia eſt Ariſto. qui vnum mundum, & eundem ſempiternum facit. Nonnulli etiam, vt Simplicius, Platoni quoque tribuunt: ſed verius eſt in contraria eum fuiſſe opinione, vt aliàs aſſerunt.

3. Vnum mundũ, & nõ ſempiternũ.

Tertia ſententia eſt eorum, qui mundum vnum, ſed non ſemper fuiſſe poſuerunt: quales Anaxagoras, & Empedocles; & hi duo ſecũdùm rationem de motu dixerunt, id eſt, quòd dicebant de mundo, dicebant de motu. Qui enim ſempiternũ vnum mundum dicunt, pariter etiã motum ponunt ſempiternum: qui verò mundum non ſempiternum ponunt, pari etiã ratione motum non ſempiternũ ponunt.

Nota. Notandum verò quod Empedocles dicitur poſuiſſe de nouo mundũ, quia quis infinities generatum, & corruptum dixiſſet: tamen ponebat tempus, in quo non erat, puta cùm chaos durabat. At Democritus non ponebat nec inſtans, in quo nõ eſſet aliquis mundus.

Præterea: iſte diuerſos mundos dicebat ſubſtantia: Empedocles verò nõ niſi vnũ. Hæ igitur ſunt tres opiniones circa motus æternitatem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri. Tex. II.

Dupliciter cõtingere poterat mundum non eſſe, & poſtea incepiſſe. Primus.

Tertiam opinionem impugnaturus, qua motum aliquando nõ eſſe poſſe dicitur: diſtinguit duplicitet accidere, motũ aliquando non eſſe, ſed incepiſſe. Vno modo, vt dixit Anaxag. nempe, quod mundus factus fuit de nouo, tamen præceſſit chaos tempore infinito quieſcens, ex quo ipſa mens, & Deus poſteà mundum, & motum fecit.

2. Altero modo, vt dixit Empedocles, quod motus incepit eſſe, non ſic, vt antè nullus fuerit: fuit enim alius, & alius motus: ſed quod poſt longam quietem talis motus erat. Ponebat enim motum duplicem: & cum ex mundo per amicitiã fiebat chaos, & tunc ex multis fiebat vnum: & cũ per litem ex chao fiebat mundus; & ex vno multa fiebant, puta, corpora ipſa naturalia. At quietem ponebat in ſpacijs intermedijs, puta, dum erat chaos, & dum erat mundus.

Carmina Emped.

Allegat autem quædam ipſius carmina, quorum ſenſus hic eſt. Eatenus fit motus, quatenus ex multis vnum, vel ex vno multa fiunt, & mutantur: id eſt, ex chao mundus, & ex mundo fit chaos: & ſic res non habent firmitatem: at in hoc habent conſtantiam, & firmitatem, quod nunquàm prorſus pereunt, ſecundùm circulum inuariabilem redeunt.

Ex hoc colligit Ariſtot. quòd ponebat quietem: nam dicere, (quatenus mutantur) denotatur, quòd ex vno in aliud eſt mutatio: & ita ex quiete vnius termini ad aliud mutatio eſt.

Dices:

Dices: cur qui motum de nouo factum ponunt, neceſſe eſt, aut cum Empedocle, aut cum Anaxagora dicere: nam datur aliud medium, puta, quòd ſic incœpit motus, quòd nec alius motus, nec quicquã, nec chaos præfuit, ſed ſola efficiens cauſa, quod nos Chriſtiani fatemur?

Reſpondeo quòd hoc omiſit Ariſtot, ſupponens vnum ab antiquis conceſſum, ꝙ ex nihilo nihil fit, ſed ex aliqua materia: & pp hoc deceptus fuit, vt poſteà dicem⁹.

Conſiderandum igitur de hoc. Tex. III.

Quantũ ſit vtilis cognitio huius qõnis & ad res Phyſicas, & Metaphyſicas.

PRopoſitis aliorum ſententijs, dicit eſſe ad modum vtile, hoc diſcutere: & hoc maximè eſt vtile ad duo. Alterum eſt, ad ſcientiam naturalem. Alterum eſt, ad ſcientiam de primo principio, qui Deus eſt, quæ ſcientiæ pars eſt Metaphyſicæ.

Dices: quomodo hoc eſt vtile ad philoſophiam naturalem? Reſpondet Simpli. quia data motus ſempiternitate, Phyſicus colliget eſſe quoque quædam entia naturalia ſempiterna, puta, cœleſtia corpora, & quædam alia corruptibilia. Eſt etiam hoc vtile ad cognitionẽ primi principij quia motus eſt via maximè apta ad indagandam ſempiternitatẽ ipſius primæ cauſæ. Si enim motus æternus eſt, & ipſa cauſa erit ſempiterna.

Incipiemus autem primum ex definitis. Tex. IIII.

Prima rõ pro æternitate motus eius Fundamentum. Mobile dẽt præexiſtere motui.

MOtus æternitatem rationibus probare intendit. At pro prima præmittit vnũ principiũ: puta, mobile ſecundùm motum præcedit illum motum, quo mouetur: vt prius eſt, quod poteſt deambulare, quàm ſit deambulatio, prius combuſtibile, quàm ꝙ comburatur. Hoc autem principium dupliciter oſtendit. Primò ex motus definitione, à qua probationis ſumit exordium. Motus eſt actus mobilis, vt mobile eſt: ergo mobile debet exiſtere ante actum ipſum, qui motus eſt. Vt enim actui præſupponitur potentialita motui, qui actus eſt, mobile præſupponitur, quod eſt in potentia.

Secundò probat ex communi conſenſu, etiam ſecluſa motus definitione: vt patet per ſpecies motus, & mobilis. Oportet enim præcedere alterabile, vt ſit alteratio: & mobile localiter, vt moueatur: & combuſtile, vt comburatur: & ſic de alijs. Mobile igitur ſemper motum præcedit.

Ergo & hæc neceſſariũ eſt. Tex. V.

Vis rationis Ariſ.

EX hoc principio facit argumẽtũ. Detur ille motus primus, qui erit, ſi incœpit eſſe motus: tunc mobile debuit illũ præcedere. Peto, vel mobile illud fuit factum per aliam mutationem, vel non, ſed ſempiterno præceſſit, & poſtea motum fuit: non enim datur mediũ inter iſta: ſed neutrum dici poteſt, vt probabitur: ergo motus nullus eſt primus, nec incœpit.

Si igitur factum eſt. Tex. VI.

Mobile non eſſe factum.

REprobat priorem partem argumenti, & probat, ꝙ non ſit factum mobile. Si enim factum eſt, per aliquam mutationem factum eſt; hanc autem per principium debuit præcedere mobile, & mutabile, quod ſi factum eſt, erit alia mutatio, & de hac erit idem proceſſus: & prætera iam ille motus primus non erit primus, cũ ſit prior alia mutatio, & motus.

Si autem quæ ſunt, antè erant. Tex. VII.

Mobile non præceſſit ſine motu æterno tempore.

REprobat alteram partem, puta, quòd præceſſit mobile æternũ ſine motu. Dicit, ꝙ hoc irrationabile videtur etiam ijs, qui nihil didicerunt, id eſt, etiam ijs, qui ſolo intellectu vtuntur abſq; habitu ſcientiæ, quia (vt dicit Simplicius,) cùm ſit mobile æternum, & etiam mouens, non poterit aſſignari ratio, quare modò, & nõ antè mouerit.

Si ab motum fuiſſet, oporteret aſſignare aliquã cãm illius quietis: primo ex parte mobilis.

Vlterius probat Ariſtot. dicens, quòd (paulùm progreſſis,) id eſt, qui iam aliqd didicerunt, ratio contra hoc apparebit, puta, exiſtente mouente primo, & mobili. Et ſi aliquãdo eſt quies, aliquãdo eſt motus, neceſſe eſt dare aliquam cauſam quietis, qua ſtante, non erit motus: ergo ſi ad motum poſteà tranſitus ſit, præcedet alia mutatio,

tatio, qua auferſ cauſa quietis: ergo ante primũ motũ pceſſit alius: & iterũ quæret, quare iſta mutatio modò eſt, & nõ antè: & ſic erit ſemp proceſſus infinitus. Quòd autem aliqua debeat remoueri cauſa, vt ſit motus, probat. Nam quies eſt priuatio motus: at priuatio non eſt, niſi aliqua ex cauſa motum impediente.

Alia enim mouent ſingulariter. Tex. VIII.

Secunda ex parte mouẽtis non põt incipere mouere quod nõ mouebat niſi per mutationem.

Cum oſtendiſſet, non eſſe motũ aliquando poſt quietem, niſi præcedente mutatione, & hoc pbaſſet ex parte mobilis; nũc id oſtendit ex parte mouentis, vt notat Simpli. Et probat, ꝙ tàm in mouentibus, quæ ad vnũ determinata ſunt, vt ignis ad calefaciendum, & frigidum ad frigefaciendum, nunquàm accidit contraria fieri ſine ipſorũ mutatione, quàm etiam in ipſis, quæ ad contraria determinantur; qualia ſunt agentia per intellectum, & ſcientiam. Nam ſicut frigidum non calefacit niſi per ſui mutationem, puta, quia recedit & abeſt, & ſciens non decipitur, niſi cõtrario modo ſe habeat, quàm ſecundùm ſcientiam: impoſſibile eſt igitur, quòd agens aliquod quietem illam faciat, & poſteà motum, niſi mutetur: vt dicit Auerro. ſaltem ex concupiſcentia vna in aliam, qua vult mouere: non ergo erit ille motus primus.

Vnde facit argumentum generale in quocunq; mouente: impoſſibile eſt, quòd aliquid moueat, & aliquid moueatur, niſi ſint ſibi inuicem propinqua & proxima potentia: & ſi ſic ſe habent, profectò fieri etiam non poteſt, quin ſit motus.

Si igitur non ſemper mouebatur. Tex. IX.

Concludit totã. 1. Ratio.

Ex principio poſito in fine textus concludit argumentum. Si fuit illud mouens, & motũ ab æterno. i. ſic erant, vt eſſent in potentia propinqua, vt vnum moueret, alterum moueretur. i. non. Si ſic, fuit motus æternus. Si verò nõ: ergo præceſſit alia mutatio, per quã vnum aut vtrunque ſibi inuicem eſſent propinqua, ſicut in relatiuis. Cum enim de nouo vnum ſit duplum ad alterum, præcedit mutatio in vno, aut vtroq; vt ſic ſe habeant; Ita in motiuo & mobili: ꝙ ſi pceſſit mutatio, iam non fuit ille motus primus: & præterea, quia idem peti poteſt de motiuo, & mobili ſecundùm illam mutationem.

Ad hæc autem prius, & poſterius. Tex. X.

2. Ratio pro ſempiternitate motus, à tẽpore.

Alteram facit rationem, qua motus ſempiternitatẽ oſtendit, quæ ſumitur à tempore: Ponit autem vnum principium; quòd vbi eſt prius & poſterius, ibi eſt tẽpus: & vbi tempus eſt, ibi motus eſt. Quia tempus, aut eſt motus, vt Antiqui putabant, aut numerus motus.

Tempus nõ incepiſſe probatur primò auctoritate.

Ex hoc fit argumentum. Tempus eſt æternum, nec incępit, nec deſinet: ergo & motus eſt æternus. Conſequẽtia enim certiſſima eſt. Antecedẽs verò dupliciter probat. Primò ex conſenſu omnium Philoſophorum præter vnicum Platonem. Illi enim tempus dixerunt non incępiſſe: ob id Democritus dicebat, impoſſibile eſſe omnia fuiſſe facta, quia ſaltẽ tẽpus non potuit fieri. At Plato dixit, factum eſſe, quia dixit tempus ſimul eſſe cum cœlo. & ſimiliter dixit, cœlum eſſe factum: conſequitur ergo, quòd tempus etiam ſit factũ. Aliqui volunt defendere Platonem interpretantes ipſum: ſed parum refert nobis hoc: ſequamur modò Ariſtotelem qui ſic ipſum exponit, quiq; eius optimè mentem nouiſſe credendus eſt.

Si igitur impoſsibile eſt eſſe. Tex. XI.

Tempus nõ incępiſſe probatur ratione.

Idem probat ratione. Quodlibet nũc temporis eſt ſimul principium, & finis ſed impoſſibile eſt, quòd ſi incœpit, aut deſinet tempus, quòd quodlibet ſit principium, & finis: ergo tẽpus eſt æternum: quòd ſi tempus eſt æternum, etiam erit motus. Minorem probat. Nam cum tempus non exiſtat niſi ratione ipſius nunc, ſi inciperet tempus, vtriq; illud nunc, quod incipit, non eſſet finis, quia non præceſſit aliud tempus, cuius eſſet

eſſet finis: ſicut nec vltimum eſſet principium, ſi non ſequetur tempus Non enim reſpectu eiuſdem principium eſt, & finis: quod ſi verum eſt, omne nunc eſſe huiuſmodi, profectò non incœpit, nec deſinet tempus.

Obiectio cõtra Ariſtot. Dubitabis; Nam videtur petere principiũ hæc ratio; debuit enim probati, quodlibet nunc eſſe principium, & finem: poſſet enim hoc negari, & dicere, quòd ita ſe habet nunc, vt punctum: in linea autem datur primum punctum, quod non ſit finis; & vltimum, quod non ſit principiũ.

Solutio Auerr. Reſpondet Auerro. quòd nõ eſt eadem ratio. Nam nunc non poteſt ſumi niſi in motu, ſicut nec tempus: Vnde ſicut ante quodlibet mutatum eſſe, datur motus: ità ante quodlibet nũc ſumptum in illo motu, datur tempus. Nam nunc reſpondet mutato eſſe: tempus autem motui, cuius & illud mutatum eſſe.

Reiicitur Solutio Auer. Iſta reſponſio non ſatisfacit: quia ex hoc non habetur, niſi quòd ante quodlibet nunc ſumptum in motu, eſt tempus, & motus. Hoc tamen non ſufficit facere motum, & tempus æterna, nec incœpiſſe. Nam quàmuis motus, & tempus finita ſint, adhuc tamen ante quodlibet mutatũ eſſe, eſt motus: & ante quodlibet nũc ſumptum in mutato eſſe, eſt motus.

Solutio D. Tho. Propterea meliùs ſoluit D. Thomas, quòd nunc omne eſſe principium, & finẽ ex eo probatur, quòd vbi eſt prius & poſterius, ibi eſt tempus: ſi ergo datur ſprimũ nunc, quod non eſſet finis, tunc prius illo nihil eſſet: ergo eſſet tempus: nam qui dicit prius, dicit tempus. Similiter, ſi daretur vltimum poſt illud, ſeù poſterius nihil eſſet: igitur iam tempus: nam poſt, & poſterius dicunt tempus: & ſic non poteſt eſſe nunc, quod non ſit principium, & finis, id eſt, ꝙ non antecedat tempus, & quod non ſequatur tempus.

Eadem autem eſt ratio & de eo Tex. XII.

Motũ nõ habere finem. Quia in priori ratione ſolùm oſtẽderat, motum non incœpiſſe, quia ſemper dabitꝛ motus, & mutatio prior motu primo: nunc oſtendit eadem ratione poſſe probari, motum non habere finem, quia dabitur mutatio poſterior vltima.

Et ponit principium aliud. Nam ſicut motum antecedit mobile, ita etiam poſt motum eſt mobile; vt poſt dealbationem manet corpus: & poſt combuſtionem combuſtibile. i. ſubiectum mutationis. Similiter in actione, poſt motionem manet motiuum, & poſt actionem manet actiuum. Suppoſitio.

Et ipſum autem corruptibile. Tex. XIII.

Facit argumentum modò. Si poſt vltimum motum manet ipſum mobile, & motiuum: cum iſta corruptibilia ſint, alia mutatione corrumpentur: erit ergo mutatio poſterior vltima. Iterum poſt hanc mutationem manebitꝛ mutabile, & ſic alia corruptione corrumpetur: vt ſit infinitus proceſſus. Nec reprobat aliam partem, quòd illud mobile ſit incorruptibile, & duraturum ſempiternum; quia eſſet tunc ponere motum. Nam cum mobile ſit, & motiuum, erit aliquando motus, ſicut à principio. Ex his concludit, quòd motum dicere incepiſſe, & definiturum, eſt ſimile figmento, id eſt, eſt dictum, & non ratione probatum. Neſcitur ratio.

Cap. ſecundum.

Similiter autem, & dicere. Tex. XIIII.

Conuertit ſe contra Empedoclem dicens, eſſe etiam figmentum, quod dicit Empedocles, nempè, quòd ſit iſta quies, & motus per litem, & amicitiam, quia ſic res apta eſt fieri: Et hoc non probat; ſed ſumit tanquam principium. Si enim peteres: quare modò eſt quies, & non lis, vel econtra? Dicebat, quia ſic eſt natura rei: nec amplius cauſam reddebat. Hoc autem dicit Ariſtoteles eſſe figmentum, & abſque ratione aſſertum. Contra Empedoclem.

Fortaſſis autem, & vnum principium. Tex. XV.

Contra Anaxagoram.

POſtquàm refutauit Empedoclē, modò refutat Anaxagoram: & dicit, quòd fortaſſe illi, qui vnū principium ponunt, vt Anaxagoras, eadem ratione vtuntur, puta; quòd chaos fuit ab æterno, ſed motus tempore factus eſt; non alia ratione, niſi qa talis eſt natura rei, vt ſic fiat. Hoc reijcit Ariſtot. duplici ratione. Prior eſt. Natura eſt cauſa ordinis, & rationis, ac ꝓportionis: at quòd chaos æternè quieſcat, & pòſt moueatur, nullus eſt ordo, nulla proportio: ergo impoſſibile eſt, quòd talē ſit natura rei. Maior eſt certa ipſa experiētia, quæ naturam ordinatè in ſuis operibus omnibus procedere oſtendit: vt patet in cœlorum curſibus, in elementorum diſpoſitionibus, in animalium, cæterorum generationibus. Minor probatur: Quia infiniti ad finitum nulla eſt proportio, & ob id nec ordo.

Nota ex Auer. melius aſſignari cauſam incepti mundi Diuin. voluntati.

Vbi Auerroes fatetur authores ſuæ legis Sarracenos melius dicere, quàm Anaxagoram; quia non rei naturam, ſed in diuinam referunt voluntatem, quòd mūdum incepit eſſe in tēpore, qui operatur, vt vult: ſed hoc examinabitur poſteritis.

Poſterior ratio eſt. Opera naturæ, aut ſemper eueniunt, aut ſi aliquādo deficiūt, id fit ob aliquam cauſam, vt notum eſt. Diximus enim quòd effectus naturæ, aut ſunt ſemper, aut frequenter. At quòd motus tempore incæpit poſt infinitum tranſactum, non eſt huiuſmodi: ergo non eſt opus naturæ: non ergo cauſa huius naturæ tribui poteſt.

Quare melius eſt, vt Empedocles.

Cōparat ſententia Empedoclis cum ſententia Anaxagoræ.

EMpedoclem comparat Anaxagoræ in hoc: dicitque melius dixiſſe Anaxagora ipſum Empedoclem. Hic enim ab æterno poſuit mundum modò quieuiſſe, modò eſſe motum: & ſic tali variatione ſemper ſe habuiſſe: in quo ordo quidam eſt, puta, quòd tempore æquali ſit motus, alio verò æquali quies: & ſic ſemper. At etiam in hoc reprehendit ipſum vnica ratione. Philoſophus non debet quicquam aſſerere, quod non demonſtratione, aut ſaltem inductione oſtendat: at Empedocles illius, quod dicit, nec cauſam, nec inductionem aliquam adfert: ergo reprehenſione dignus eſt, nec vt Philoſophus procedit.

Minorem probat: Quia vtitur lite, & amicitia pro cauſis: hæ autem non ſufficiunt. Nam litis, & amicitiæ eſt congregare, & diſgregare. Et hoc quidem inductione poteſt oſtendi. Nam homines amicitia congregantur, lite ſeparantur: & ita in mundo. At quòd tanto tempore ſit congregatio, tanto diſgregatio, hoc non inductione colligitur, nec huius cauſa ſufficiēs eſt lis, & amicitia: Oportebat ergo cauſam huius aſſignare, quod non fecit Empedocles.

Omnino autem exiſtimare.

Excludit ſolō quæ adferri poſſet.

EXcludit reſponſionem. Poſſet quis dicere: Eorum, quæ ſemper ſunt, non eſſe aſſignandam cauſam. Imò ita fecit Democritus, qui cauſas eorum, quæ aliquando ſunt, dedit: eorum verò, quæ ſemper ſunt, noluit dare. Ad hoc reſpondet, quòd non benè fecit. Nam quàmuis aliqua cauſam non habent eorum, quæ ſemper ſunt, vt prima principia, ſiuè incomplexa, vt Deus, ſiuè complexa, vt propoſitiones immediatæ. † tamen multa ſunt ſemper, & perpetua, quæ tamen cauſam habent: vt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſemper eſt: at cauſam habet, & huiuſmodi multa. Debuit igitur aſſignari illius, quamuis perpetui, cauſa; quod non eſt factum ab ipſo Empedocle.

† Vide 2. de gñatiōe animalium cap. 4.

Contraria autem his non difficile. Tex. XVI.

Soluit Ariſtot. rõnes, quibus ꝓbari pꝭ motum cœpiſſe.

TRiplici via, vt notat Simplic. ſtabilitur aliquod problema. Prima eſt, adducere demonſtrationes pro ipſo. Altera eſt aliorum ſemẽtiam reprehendere, & inſufficientiæ arguere. Tertia eſt ipſorum ſoluere rationes. Cùm autẽ Ariſtoteles circa motus æternitatẽ duo priora pręſtitiſſet: nunc tertium exequitur. Ac tres rationes, quibus motum incępiſſe poterat probari, ſoluit; priùs tamen ipſas proponit: quarum prima eſt. Omnis mutatio eſt à contrario in cõtrarium: at nulla mutatio, quæ à contrario in contrariũ fit, infinita eſſe poteſt, cùm contraria finitè inter ſe diſtent: ergo non poteſt eſſe mutatio infinita, & ſic nec æterna.

1. Ratio.

Amplius videmus. Tex. XVII.

2. SEcunda ratio eſt experientia. Aliquid de nouo mouetur, cùm tamẽ de nouo ſit motus in illo, & non antè fuerit: vt cum lapis, aut ignis mouetur: ergo poteſt etiam vniuerſum de nouo moueri, nullo in eo præcedente motu: non ergo, ſi motus incipit, ſtatim dabitur motus prior primo. Quòd ſi non poteſt de nouo incipere motus in aliquo: ſequitur, quòd quæ mouentur, ſemper mouentur: & quæ quieſcunt, ſemper quieſcunt: quod non eſt.

Multo autem magis quod tale eſt.

QVia reſpõſio in promptu erat ad argumentum ſecundum, puta, quòd quàmuis aliqua inanimata de nouo moueantur, non tamen motus abſolutè incœpit eſſe: quia non mouetur niſi aliquo extrinſeco moto, cuius motus pręceſſit, quod in vniuerſo dici non poteſt.

3. Ob id facit tertiam rationem magis apparentem in animalibus. Animalia enim mouentur à ſe, cum antè quieſcerent, & non moto aliquo extrinſeco: vnde non fuit alius motus præcedens in alio: ergo ita erit in toto mundo, quòd mouebitur à ſe poſt quietem non præcedente alio motu. Quod enim in mundo paruo, puta, animali accidit, hoc etiã accidet in mundo magno, puta, ipſo vniuerſo. Hæ ſunt rationes contra motus æternitatem. Addit, quòd ſi mundus totus poteſt à ſe moueri, etiam in infinitum: ſi tamen infinitum, ſit moueri poteſt.

Horum igitur id, quod primùm dictum eſt. Tex. XVIII.

INcipit ſoluere rationes: & ad primã reſpondet primò. Et notat benè Simplic. quòd poſſet reſpondere facilè cõcedendo, quòd quàmuis vna mutatio non poſſit eſſe infinita, tamẽ in genere poſſunt eſſe motus infiniti, vnus poſt alium: hoc enim in præſenti ſufficiebat. Tamen non dat hanc ſolutionem: ſed reſpondet, quòd etiam poteſt vnus motus continuus eſſe infinitus. Ob id dicit ad argumentum: quòd benè in hoc dicit, ꝙ vnus motus à contrario in contrarium non eſt infinitus, quàmuis fortaſſe poſſit eſſe vnus infinitus hoc modo: ſi ab albo in nigrum, & iterum à nigro in album, & horum fiat perpetuus regreſſus in vnico ſubiecto; ſicut cum chorda percutitur, tũc mouetur ſurſum, & deorſum, vel dextrũ, & ſiniſtrum multiplicando motus: quòd ſi hic eſt vnus motus, illud non eſt abſolutè verum. Tamen ſi iſti ſunt plures motus, nec ſufficit vnum ſubiectum, tunc benè procedit argumentum. Hoc tamen in præſenti non determinat, ſed dicit, quòd ſat nobis ſit, quòd eſt aliquis motus æternus, puta, circularis, quia non fit inter contraria, vt dicetur poſteà. Et ita falſum eſt, omnem abſolutè motum eſſe inter contraria. De motu chordę, & an motus reflexi continui ſint, poſteà diſſeremus.

Soluitur Prima.

Moueri autem id, quod non mouetur. Tex. XIX.

Soluitur 2. RESpondet ad ſecundum, & dicit; Quòd nihil prohibet in particulari moueri, quod antè non mouebatur; tamen hoc fit, quia aliud extrinſecum priùs mouetur, vt dictum eſt.

Dubiū. At dubium eſt, quare cum ſit cauſa motiua ſemper, fit, vt aliquando moueantur res, & aliquando non. Reſpondet, quòd hæc quæſtio eſt eadem cum alia, puta, quare quæ mouentur, non ſemper mouentur; quæ quieſcunt, non ſemper quieſcant: quæ tractanda eſt in capite ſequenti. Sat ſit modò argumento propoſito ſatisfeciſſe, puta, quòd præceſſit motus in alio.

Solutio.

Maximè autem videbitur. Text. XX.

Soluitur 3. SOluit tertiam rationem, in qua magis apparere difficultatem docet, eo, quòd nullus videatur motus exterior, qui animalium motus ſit cauſa. Docet tamen, quòd verè eſt motus exterior. nam animalia mouentur eo, quòd à continente moueantur. Continens autē, quod eſt aer, vel cœlum, vel exteriora iſta, mouent ea, q̄ in animali ſunt, puta, corpus, appetitum, aut phantaſiam; quibus motis, animal mouet ſe: & ita re vera eſt. Si enim animal ambulat, prius appetitu alicuius exterioris eſt motum: imò intra ipſum ſunt mutationes neruorum, & aliorum, quæ non apparent: vnde non eſt ille motus primus, cum mouetur exteriùs localiter.

Et ponit exemplum de dormiente, qui aliquando à ſe videtur vigilare: & non ita eſt, niſi alio motu interius facto, puta, quòd calor naturalis conſumpſit vapores occludentes meatus neruorum, & impedientes motum ſpirituum in cerebro.

Dubium de aialibus, an ſint Principia actiua ſui motus. Dicet quis: ergo iam animalia non ſunt principia actiua cuiuſque motus, cum ab extrinſeco moueantur. Reſpondet Ariſtoteles, verum id eſſe. animalia enim augmenti, & localis motus habent actiuum principium, non tamen aliorum omnium: imò ab iſtis rebus exterioribus patiuntur: caleſiunt enim, & frigeſiunt alimentum, cibum, & animalia recipiūt, ſimiliter à rebus exterioribus ſpecies, & cognitionem capiunt.

Vnde patet, quòd cum animal ſe mouet, licèt nō appareat extrinſecus motor, tamen re vera eſt præcedens alius, & alij motus, antequàm animal ſe ipſum ſecundum locum moueat, & antequam ſe ipſum nutriat, & augeat.

An mundus cum motu, & tempore habuerit initium. Quæſt. I.

Occaſio quōnis. QVāmuis iſta difficultas nulla ſit apud nos Chriſtianos, qui fide certa, & quæ decipere non poteſt, tenemus, omnia facta à Deo in tempore, ſolumque ipſum eſſe æternum; tamen quia Ariſtoteles, & aliqui alij Philoſophi errantes in hoc, diuerſa ſenſerunt, & à veritate inauibus argumentis depulſi ſunt; oportebit hoc contra ipſos diſcutere, & ipſorum rationes fallaces oſtendere. Nulla enim ratio, quæ cōtra fidem noſtram adducitur, vera eſſe poteſt, quia vero veritas non repugnat. Quàmuis & res fidei ſuprà naturalem ordinem ſint, nō tamen ſunt contra ipſum: & hoc quidem oſtendemus nos in difficultate præſenti, Dei auxilio: quod quidem facere præcipit ſacrum Concilium Lateranēſe tertium, Seſſione octaua, ſub Leone. x.

Nota.

Nota.

Ethnici Philoſophi I quatuor conueniebāt nobiſcū. Aduerte igitur imprimis, quòd Ethnici Philoſophi circa præſens dubium in quatuor conueniebant cum his, quæ modò nos ſecundùm fidem fatemur. Primū eſt: Aliquid præceſſiſſe, & fuiſſe ab æterno, quicquid illud ſit: & hoc euidenter probatur. Nam ſi nihil eſſet prorſus aliquando, impoſſibile profectò eſſet, aliquid poſteà eſſe. Nihil enim non faciē, nec facere poteſt aliquid; nec idem ſe ipſum.

Aliquod ens fuiſſe ab æterno.

2. Cauſā efficientē fuiſſe ab æterno. Secundò conueniunt: Cauſam efficientem fuiſſe ab æterno. Non dico vnam, aut plures; ſed abſolutè, ſiuè vna & eadem ſit, ſiuè alia & alia. Et hoc irrefragabiliter conuincitur, vt egregiè docet S. Tho. textu 4. ſiuè motus ab æterno ponatur,

natur, ſiuè non. Si enim motus eſt æternus, & debet motor ab æterno præexiſtere: Si autem motus incępit, non vtique incępiſſet, niſi cauſa præexiſteret effectiua ante tempus, & motum: imò profectò meliùs probatur æternitas, & poteſtas efficientis, ſi mundus incępiſſe ponatur, quàm ſi nõ incępit, vt alibi oſtendemus.

3. Nõ oĩa quæ ſunt facta, ſũt ſtermuta. Tertiò conueniunt: Non omnia, quæ facta ſunt, eſſe in æternum deſtruenda. Dicunt enim duraturum mundum ſempiterno. Et in hoc partim nobiſcum conſentiunt. Dicimus enim nos, mundum duraturum in perpetuum, licet non cum motibus, & generationibus horum, ſed ſecundùm partes principales, nempè cœlos, & elementa. Similiter homines reſurrecturos, & in perpetuum duraturos.

4. Genitũ eſſe mundum oẽs ante Ariſtotelem dicebãt. Quartò: Mundum eſſe genitum omnes antiqui Philoſophi ante ipſum Ariſt. poſuerunt, vt Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Meliſſus, Plato cum cęteris; ſed ipſe Ariſt. omnium primus ingenitũ, & æternum fecit: vt de ſe ipſemet ait 1. de cœlo text. 102. Imò verò ab ipſomet Deo mundum fuiſſe factum aſſeruit Plato in Timæo vnà cum tempore, & duraturum perpetuò, ſicut & nos: & ante illum quoque Anaxagoras, factum eſſe à mente dixit, & infinitò antè tempore mentem anteceſſiſſe, & poſteà mundum feciſſe, quam Deum haud dubiè eſſe intelligebat.

5. In quo à nobis diſſidẽt, dari aliquod æternũ p̃ter primũ principium. At in quinta differentia eſt non ſolùm nobiſcum, ſed inter ſe. Nam plerique eorum dicunt, non ſolùm principium eſſe æternum, puta, efficiens: ſed etiam aliud præter ipſum. Anaxagoras enim chaos, & materiam æternam ponit, ex qua producatur mundus. Alij æternos ponunt athomos ex quibus generetur, vt Democritus. Alij vnum elementum. Alij plura elementa, vt Empedocles, &c. Aliqui etiã non vnum, ſed plures, & infinitos, aiunt, genitos mundos, vnum poſt alterum, vt idem Democritus. Ariſtoteles autem (vt diximus) omnium primus, & qui illum ſequuntur, mundum ingenitum, & ab æterno, ponit. Sic ergo inter ſe differunt. At noſtra fides ſoli Deo æternitatem concedit: omnia facta cum tempore docet.

Radix errorũ Philoſopho- 1 Radix autem errorũ Philoſophorum illa alia æterna, præter Deum, ponentiũ fuit: quia nihil ex nihilo fieri poſſe putabant, etiam à prima cauſa; ſed ex aliqua materia. Ob id autem mundum æternũ, aut materiam æternam, ex qua mundus in tempore fieri poſſet, conſtituebant: & ita fatetur Auerr. Com. 4. vbi id oſtendit, quòd ex nihilo nihil fit: & dicit, vulgus exiſtimare, quòd aliquid poteſt ex nihilo fieri: quia decipitur in duobus. Alterum eſt; quòd putat vulgus, nihil eſſe, quod non videt. Et quia aliquando experitur fieri aliquid viſibile ex eo quod non videt, putat, ex nihilo fieri: quod tamen falſum eſt.

rum alia æterna præter Deũ ponẽtium, q nil putabãt fieri poſſe ex nihilo ſed ex aliqua materia.

Alterum eſt: quia putat eſſe potentiæ imperfectę agere aliquid ex materia: cumque Deus ſit perfectiſſimus, nõ debet agere ex materia, ſed ex nihilo. Et decipitur, (inquit,) vulgus: quia agere ex materia, non eſt propter imperfectionem agentis, ſed propter naturam motus, & mutationis, quæ neceſſariò requirit ſubiectum.

Nota cõtra Auer. Sed profectò magis decipitur Auerro. Nam quàmuis ex natura motus ſit agere ex ſubiecto, tamẽ imperfectio eſt per motum, & mutationem agere. Et perfectius eſt, in actione à nullo alio extra ſe pendere. Et potius ipſe cum alijs Philoſophis ideò ſic exiſtimarent, quòd viderent homines, & artifices non niſi ex aliqua materia aliquid facere, & ex nihilo nil poſſe facere: & ita de Deo idem ſtultè putarunt, præterquam quòd ex nihilo, tanquam ex cauſa efficiente, verum eſt, nil poſſe fieri. at exiſtente cauſa efficiente, non fiunt ſimpliciter ex nihilo. ſ. ſed ex aliquo, ſ. à Deo, quàmuis non ex aliquo, tanquam ex materia. Denique iſta fuit radix erroris omnium illorum Philoſophorum Ethnicorum alia ponentium æterna.

Quæ & quot ſint facienda in hac q̃ſtione. At vt omnia iſta explanentur, faciemus quatuor. Primum oportet rationes Philoſophorum præſertim Ariſtotelis, & ſequacium proponere pro ſuo errore. Secũdò, aperire, quid fides dicat, & Ariſtotelem ac alios malè ſentientes Philoſophos redarguere. Tertiò; ad quæſtionem reſpondere. Quartò: ipſorum ſoluere rationes fallaces.

Pr ĩa pars q̃ſtionis Ariſto. & aliorum malè ſentientium rõnes ppõnũtur. Hæc autem ſunt fortiſſima argumenta ipſorum pro mundi æternitate, quæ partim ex Proculo, partim ex Auerroe collegimus, omiſſis alijs multis, quia hæc præcipua ſunt.

Primò.

Argu. pro æternitate. Primò. Si Deus fuit ab æterno, & mundum non produxit, id petitur ſtatim: Aut potuit, & voluit: aut nec potuit, nec voluit: aut voluit, ſed non potuit: aut potuit, ſed non voluit. Si primum detur: profectò mundus fuit ab æterno. Si verò alterum, quòd nec potuit, tunc nec voluit; ſequitur, quòd nec poſteà vellet, nec poſſet, & eſſet imperfectus, & perfectior poſteà. Si tertium, quòd voluit, ſed non potuit; pariter eſſet id imperfectionis, quę repugnat primo principio. Si quartum, potuit, ſed non voluit, fuit inuidus: quia cum poſſet bonum communicare, noluit id facere. Cùm igitur nihil ex his dici poſſit, ſequitur, quòd mundus æternus fuit.

2\. Secundò. Cauſa in actu, ſimul eſt cum effectu in actu: ſed Deus ab æterno fuit cauſa in actu: ergo debuit eſſe effectus in actu, puta, mundus. Quòd ſi neges minorem: ſequitur, quòd Deus ſit in potentia cauſa, & potentia opifex: ergo factus eſt in actu ab aliqua cauſa in actu, quia omne potentia tale, fit actu ab eo, quod eſt tale actu: & ſic eſt mutabilis. Et vlteriùs quæretur idem de illa alia cauſa, & dabitur proceſſus in infinitum, niſi perueniatur ad aliquam actu ab æterno, qua poſita, & mundus erit æternus.

3\. Tertiò. Deus eſt exemplar huius mundi, qui ad ipſius eſt productus ſimilitudinem: ſed exemplar eſt æternum: ergo & ipſum exemplatum: ſunt enim correlatiua ſimul.

4\. Quartò. Omne id, quod producit effectum modò, & non antè, aliam habuit proportionem modò ad effectum, quam non habuit antè. Si ergo Deus de nouo produxit mundum: ergo de nouo habuit aliquam proportionem, quàm antè non habuit: ergo eſt mutatus: quòd ſi non, ſecundùm locum, ſaltem ſecundùm concupiſcentiam, & voluntatem quam de nouo habuit producendi mundum.

5\. Quintò. Perfectiori modo ſe habet cauſa cum eſt actu, quàm cum eſt potentia: ſed Deus eſt perfectiſſima cauſa ab æterno: ergo ab æterno fuit actu, & operans: ergo & ipſe mundus ab æterno fuit.

6\. Sextò. Si mundus incœpit, pariter etiã tempus: ſed hoc non potuit habere initium: ergo nec ipſe mundus. Minor probatur: Incœpit tempus: ergo dabitur primum Nunc, ante qđ nõ fuit tps. Tunc ſi cuilibet Nunc correſpondet mutatum eſſe in motu; (non enim tempus eſt extra motum:) ergo illi primo Nunc reſpondet mutatum eſſe in aliquo motu. At ante quodlibet mutatum eſſe, eſt motus: ergo etiam ante illud Nunc erit tempus, quod ſit in illo motu. Et ſic nunquàm dabitur primum Nunc, ante quod non ſit tempus: non igitur principium habere poteſt.

7\. Septimò. Si incœpit tempus: ergo aliquando non fuit. Deſinet: ergo aliquãdo non erit. At, Aliquando, dicit tempus, & durationem: ergo erit tempus, cum non erit; & fuit tempus, cum non fuit. quod eſt impoſſibile.

8\. Octauò. Si incœpit eſſe mundus, aliqua mutatione incœpit; at omnis mutatio ſubiectum neceſſariò ſupponit: ergo antequàm mundus eſſet factus, fuit ſubiectũ; non ergo ex nihilo factus eſt. Nec potuit fieri, quia omnis mutatio fieri non poteſt ſine ſubiecto: ergo ſi mundus eſſet generatus, vtique deſtrui poſſet. Sed mũdus eſt incorruptibilis: ergo fuit ingenerabilis. Minor probatur. Si mundus corrumpi poſſet, maximè ab eo qui fecit eum; ſed ab hoc non poteſt: ergo à nullo. Probatur minor. Si à Deo corrumpi poteſt, & id eſt poſſibile, ponatur ineſſe: tunc vel mundus erat perfectus, vel non. Si non: ergo nec cauſa fuit perfecta: quod abſonũ eſt. Si autem perfectus fuit: ergo à Deo diſſolui non poteſt, quia praui hominis eſt, & vitium, perfecta deſtruere: At Deus nullam poteſt committere prauitatem, & ſic nec mundum deſtruere. Hæc ſunt argumenta, quibus maximè innixi ſunt Ariſtot. cum ſequacibus ad mundi æternitatem ſibi perſuadendam; non ſolùm contra fidem militant, ſed etiam contra omnes antiquos Philoſophos mundum generantes.

2\. Pars q̃ſtionis quid Fides ſentiat. Primũ. Circa ſecundum aduerte, quòd Chriſtiani in hac parte quatuor tenemus. Primum eſt: Deum eſſe liberam cauſam ita, vt producat, & etiam poſſit non producere mundum, & effectus omnes: qua in re quid ſenſerit Ariſt. inferius oſtendemus. Aliqui certè veteres, liberũ eſſe, vt Plato; aliqui, vt Anaxagora, & Empedocles ipſum eſſe cauſam neceſſariam videbantur aſſerere: quia (vt diximus in textu) cauſam,

ſam, quare modò eſſet mundus, & non antè, in naturam rei referebant, & non in Dei liberam voluntatem; quāuis de Anaxag. non ita ſit certum, cum Ariſt. fortaſſe, ait, Anaxagoram eandem rationē redditurum, quam Emped.

2. Secundò. Fatemur nos, quòd ex nihilo produxit omnia, & mundum totum in tempore ita, vt ſi vellet, poſſet antè producere, & pòſt, & non producere, prout ipſius voluntati diuinæ & liberrimæ placuiſſet. At Ariſtoteles dicit productum æternum mundum, ita vt aliter fieri non poſſet. Anaxagoras, tunc fuiſſe in tempore productum, vt nō antè, nec pòſt poſſet.

3. Tertiò. Fatemur, quàmuis glorioſus Deus in tempore produxit mundum, nō tamen eſt mutatus in voluntate; quia ab æterno voluit mundum producere tunc, cùm illum produxit: ſicut qui poteſt cœnare modò, & vult cœnare poſt tres horas: non ergo voluntas Dei mutata eſt, & innouata, ſed ex voluntate æterna, & libera proceſſit opus nouum, & in tempore: & hoc non potuerunt Philoſophi intelligere, vt notat B. Auguſtinus lib. 11. Ciui. cap. 4. Quomodo, ſi de nouo mundus eſt productus, non fuit mutata Dei voluntas?

4. Quartò. Fatemur, quòd iſta mūdi productio eſt ſine mutatione. Creatio enim non eſt mutatio: nam ſi mutatio eſſet, vtique eſſet aliquod præcedens ſubiectum; At nullum eſt, quia totus eſt factus mundus ex nihilo: ob id ſimplex productio eſt, nulla mutatione exiſtente ipſius producti aut producentis. Niſi places ipſum productum eſſe, quod ſimul incipit cum re, inſtantaneam dicere mutationem rei: quia fit primò res cùm antea non fuerit, ſicut etiam formę ſunt, cū antea non ſint, vt ſit tranſitus de non eſſe ad eſſe; aliæ verò mutationes ſint trāſitus ab vno eſſe ad aliud: ſed nos inferius dicemus de hac re.

Sed iam, vt promiſimus ſecundo loco, ipſum Ariſtotelem redarguamus in ſuis dictis, & alios ſuos ſequaces. Nam ſi cauſam neceſſariam, vt aliqui volunt, ponit Deum; ſimul etiam mundum æternum, & non eſſe ex nihilo productionem, ſed cum ſubiecto aliquo; multa ſequuntur, quæ complicant in ipſius doctrina. Primum. Ipſe docet, numerum non poſſe eſſe infinitum, quia numerari non poteſt infinitum. Prætereà. Docet, infinitum actu eſſe inconſumabile. Prætereà. Infinitum non habere proportionem, nec dici maius, aut minus altero: Sed hæc omnia deſtruuntur, ſi mundus ab æterno ponitur. Primò enim numerus datur infinitus: nam dies infiniti, & homines, & equi tranſacti ſunt. Quòd ſi dicatur: non ſunt iſta ſimul. Profectò iſta euaſio nullius eſt momenti. Nam cum numerus, vt numerus eſt, non dicat, niſi ſolam partium multiplicitatem, & ordinem: quòd illæ partes exiſtant, vel non, impertinens eſt ad numeri rationem, & naturam.

Redarguuntur Ariſto. & ei cōſētiētes philoſophi ex cōtradictionibus, quæ ſunt ī Ariſtotel. ſi mundus pon. ſ ab æterno. Pr̄ia implicatio.

Et probatur: Quòd illa non ſint ſimul, vel eſt repugnantia propter numeri rationem: Et hoc non: quia (vt dixi,) ratio numeri in multitudine conſiſtit. Vel quia illorum omnium quantitates non poſſunt ſimul cōſiſtere: Et iam hoc nihil eſt: quia id nō eſt ex parte numeri, ſed ab extrinſeco. Cum autem ipſe numerum, vt numerum, eſſe infinitum non poſſe doceat, incidit in laqueum, dum æternum mundum ponit. Prætereà, quia tunc etiā ſequerentur eadem inconuenientia, quæ ipſe, & alij inferunt contra infinitum. Nā numerus hominum, & Leonum, maior eſſet, quàm hominum tantùm: haberet ergo proportionem infinitum ad finitū. Et vlterius. Si tempus infinitū eſt tranſactum: ergo infinitum actu tranſactum eſt. Similiter de hominibus, & alijs omnibus, quæ cum infinita ſint, at vnum poſt aliud tranſactum eſt.

Eſt ſecunda implicatio notanda. Deus, vel cognoſcit omnes hos effectus in indiuiduo, vel non. Si dicas, quòd non, profectò eſt argumentum, vel quia noluit, vel quia non potuit. Si dicas, quia non potuit, quis hoc crederet, quòd Deus, qui cauſa eſt horum, non poſſit vnum hominem diſtinctè cognoſcere, quod eſt conceſſum alteri homini? Et præterea: quia ſi voluit orbem, quomodo poteſt eſſe, quòd non poſſit cognoſcere ſingulas circulationes? 2.

Quòd ſi potuit cognoſcere, vel cognouit, (quia parum refert ſi de potentia, vel actu loquamur,) tunc peto: vel ſimul omnia cognouit, & poteſt cognoſcere; vel ſucceſſiuè modò hæc, modò illa. Si ſucceſſiuè, iam Deus mutabilis eſt ſecūdùm

ſuam

ſuam ſcientiam, & de nouo poteſt cognitionem acquirere: & ita fateberis, quòd cognoſcit has circulationes, & poſtea obliuiſcitur harum, & alias cognoſcit.

Quòd ſi dicas, vt dicendum eſt, q̃ omnia ſimul cognoſcit; euidenter colligitur eſſe infinitæ potentiæ, & naturę, quia actu infinitum non poteſt ſimul comprehendi niſi à potentia infinita: At quæ cognoſcit infinita ſunt: quòd ſi infinitæ naturæ eſt, & potentiæ, non eſt agens neceſſariũ: quia ab agente illimitatæ potentiæ neceſſariò agenti non procedit finitus effectus. Et vlteriùs, ſaltem potuiſſet mundus perfectior fieri, vel alia producta fuiſſe. Quare ergo producta non ſunt? Profectò non inuenietur cauſa, niſi recurras ad liberã actionem cauſæ.

Deus in Ariſt. principiis infinit', & liber euidẽter cõuincitur.

Attende igitur, in quas redigitur anguſtias Philoſophus. Nam aut debet concedere, Deum ignorare ipſa quæ facit, aut mutari in ſcientijs, & cognitionibus ſuis: aliàs profectò infinitus euadet, & liber: Quòd ſi liber, vtique potuit mundum nõ ab æterno producere.

Nota. Inconuenientia, quæ conſequũtur ſententiã Ariſtot.

8. Eſt tertia magna impeditio. Nam, vel Deus eſt cauſa efficiens huius mundi ęterna, vel non. Si dicas, non eſſe cauſam efficientem Deum, & repugnans Ariſtot. & eius interpretibus grauioribus, & ratione etiam videtur impoſſibile: nam mundus hic finitus eſt, & limitatus, & perfectionis determinatæ: ergo neceſſariũ eſt, quòd aliqua cauſa ſit determinans, & tantam perfectionem, & non maiorem communicans: præſertim cum numerus horum finitus ſit.

Prætereà: Quia cœli non haberent motum ab alio, niſi eſſe haberent ab alio: Quomodo enim ſi cœli ſunt à ſe, nec ab alio eſſe accipiunt, ſuum motum ab alio haberent?

Quòd ſi dicas, Deum eſſe cauſam efficientem, ſed tamen quæ ab æterno mundũ producit neceſſariò, & ita ſenſiſſe Ariſtotelem, & alios. Tunc ſi efficiens cauſa fuit, vtique produxit mundum. Nam impoſſibile eſt, quòd ſit efficiens, aut agens cauſa, niſi agat, & producat. Si ergo produxit: profectò ex nihilo produxit.

Q̃ eo euidẽter cõcludatur Deũ eſſe efficiẽtẽ cauſam Mundi.

Dices; Illa nõ fuit niſi emanatio, q̃dam mũdi à primo principio. At verò hoc non eſt aliud, quàm dicere, quòd fuit ſimplex productio abſque mutatione, cum non præfuiſſet ſubiectum: & hoc eſt quod nos ipſi confitemur.

Q̃ eo deducatur euidenter Deum feciſſe mũdũ ex nihilo.

Attende ergo ſummopere: quòd dicere, cauſam efficientem aut agentem Deũ, eſt dicere, quòd mundum ex nihilo fecit: Illa enim ſimplex emanatio, creatio eſt; & creatio ab æterno. Sed in hoc eſſet differentia ſolùm, quòd illa emanatio liberè à Deo eſſe, & non æterna poneretur: aut neceſſaria, & æterna: non tamen ob hoc negari poteſt, quin ſit ex nihilo productio: ſicut qui inter nos docent, Deum potuiſſe ab æterno mundum producere: profectò illam emanationem ponerent, liberã tamen. Vide ergo quanta ſit veritas noſtræ fidei, quòd etiam Philoſophi negantes ex nihilo fieri aliquid poſſe, nolentes, & non aduertentes idem fateantur: & hoc negare eſt dicere, Deum non eſſe cauſam mundi, vel non cauſam omnium: quod eſt falſiſſimum.

Nota. Emanationem quoad hoc, q̃ eſt ex nihilo produci, idẽ eſſe cum creatiõe.

Et multò magis hoc apparet in elementis, & alijs naturis corruptibilibus. Si enim iſta corruptibilia ſunt ſecũdùm ſuas partes quaslibet, quis poterit ſibi mentis compos perſuadere, non habuiſſe efficientem cauſam æternam: Hoc etiam conſidera, quia multum pro veritate facit contra Philoſophos. Prætereà. Non minoris potentiæ eſt dare alicui eſſe ab æterno, quàm dare ei eſſe in tẽpore: Si ergo Deus potuit dare eſſe mundo ab æterno: ergo etiam potuit in tempore dare eſſe, quæ eſt ipſa mundi creatio, quam diximus.

Quarta implicatio eſt in ratione Ariſt. quæ fortiſſima habetur. Eſt igit᷑ aduertendum has obiectiones eſſe Philoponi, quas conatur Simplic. refellere, & ſimiliter alteram Auerrois reprehendit, ſed malè, vt poſteà oſtendemus, ac reuera vterque videtur vel non intellexiſſe rationes Philoponi, vel ſi hoc non, quòd ſint valde apertæ, obſtinato animo noluiſſe conuinci ab ipſa veritate: ſunt enim obiectiones eneruantes prorſus rationes Ariſtotelis, quæ ſunt contra illud principium tex. 4. quòd mobile debet eſſe ante motum prius tempore. Et id probat ex definitione motus: tunc illa definitio competit motui æterno, & motui finito: ergo motum æternum præcedit mobile; non ergo eſt iam motus ab æterno. Quòd ſi dicas: motum

Prĩa obiectio contra primã rõnẽ Ariſtot.

motum finitum antecedit mobile non in
finitum. Hoc eſt gratis dictum, & petitio
principij. Nam ſicut æternus motus eſt ſi-
mul cum mobili, ita etiam eſſe poteſt fini
tus motus. Et contrà, ſi motus finitus non
poteſt ſimul eſſe cum mobili: ergo nec in-
finitus, nec poteſt id iam ex definitione
motus oſtendi, vt Ariſt. oſtendebat.

2. Obiectio. Altera obiectio eſt. Quòd poteſt ſimul
tes cum motu produci: vt gutta æquæ,
quæ tunc cùm in aere producitur, incipit
moueri: & ignis fit in aere, & tunc aſcen-
dit. Ita ſimiliter mundus productus inci-
pit moueri ſecundùm partes, & motus,
tempus ſimul cum mobili produci poſ-
ſunt.

Solutio Auer. Reiicit Solutio Auer. Dicit Auer. quòd gutta non tunc fuit:
nam antè fuit aer, ex quo facta eſt. Sed
quid hoc ad rem? Non enim aer eſt mo-
bile illius motus deorſum, ſed gutta.

Præterea. Quia cum nos non dicamus,
quòd mundus, qui cum motu ſimul pro-
ductus eſt, fuit factus ex aliquo, ſed ex ni-
hilo; ſic nihil concludit contra nos ratio
Ariſtotelis. ſed ſolùm probaret contra il-
los Philoſophos, qui dicebant mundum
factum per motum ex aliquo, cõtra quos
ipſe diſputabat. Nec ſimiliter altera ratio
ipſius quicquam probat, vt dicemus in ar
gumento ſeptimo.

3. Pars q̃ſtionis, in qua reſpondet ad quæſt. 1. Cõcl. Circa tertiam quæſtionis partẽ reſpon-
detur ad quæſtionem: & ſit prima conclu
ſio. Potuit Deus mundum de nouo pro-
ducere, & creare eo modo, quo nos produ
ctum ponimus.

Eſt autem notandum, quòd modò lo-
quimur de potentia: hoc enim magis ra-
tione naturali comperiri poteſt: de facto
tamen, an ita fecerit, dicetur pòſt. Conclu
ſio hæc eſt contra Ariſtot. & ferè contra
omnes Philoſophos Ethnicos: ſed proba-
tur fortiſſimè ex duplici radice. Altera eſt,
quòd Deus eſt libera cauſa. Altera eſt, q̃
1. Rõ pro concluſione. poteſt ex nihilo facere. Eſt igitur primum
argumentum. Deus eſt cauſa libera; nec
vlla neceſſitate tenetur, quin poſſit non fa
cere: ergo potuit non operari, & ſic mun-
dus non fuiſſe poteſt ab æterno. Iſta con-
ſequẽtia eſt indubitabilis: difficultas tota
eſt in antecedenti, quod multipliciter pro
batur. Primò. Deus eſt infinitæ virtutis, vt
ſuprà probatum eſt: ergo non poteſt eſſe
Nota de agens neceſſarium. Probatur conſequen-
tia. Nam agens neceſſariò, agit ſecundùm libertate Dei.
vltimum ſuæ potentiæ. quod ſi Deus age-
ret ſecundùm vltimum ſuę potentiæ, vti- 1.
que mundum perfectiorem faceret, imò
& infinitum.

Præterea, ſecundò. Ab agente neceſſa- 2.
rio vno, non, niſi vnum, procedere poteſt:
at mundus plures naturas, & diuerſas cõ-
tinet, quæ non niſi per accidens vnum fa-
ciunt: ergo impoſſibile fuit ab vno agen-
te per ſe, neceſſariò procedere primum
eius effectum, qui eſſet vnum per accidẽs,
& non potius vnum per ſe. Nec valet dice
re, quòd diuerſitas materiæ facit diuerſita
tem hanc: nam etiam materia, & omnia
à Deo ſunt.

Præterea tertiò. Quia in mundo poteſt 3.
de nouo aliquid eſſe, vt ſpecies, quæ arte,
& induſtria fit; & mulus, & planctæ, &
alia huiuſmodi, quæ arte, & vi naturæ
producuntur. Vel ergo Deus potuit iſta
facere ab æterno, vel non. Si non: manife-
ſtè falſum eſt, vt viſum fuit. Si verò ſic, &
non fecit; profectò non poteſt, niſi in li-
beram ipſius referri voluntatem, quia
ita voluit.

Præterea quartò. Quia diuina voluntas 4.
eſt cauſa voluntatis humanæ: at iſta eſt li- Nota,
bera: ergo etiam diuina. Neceſſariũ enim
quomodo facit liberum: & quod melius
eſt, nempè Deus, cur liber non erit? Pro-
fectò ſatis liquet, & conuinci poteſt, libe-
rum eſſe Deum circa mundi productio-
nem. Imò verò ex principijs Ariſtot. idem
conuinci poſſet. Sed poſteà quæremus cir-
ca Dei libertatem, quid ſenſerit Ariſt. Sa-
tis nunc ſit ex veritate conuiciſſe, Deum
eſſe liberum in ſuis operibus, atque adeò
in mundi productione.

Alterum etiam probatur, quòd ex nihi- Q̃ño probet Deũ poſſe aliquid facere ex nihilo rõne naturali.
lo produci poſſit aliquid ab ipſo. Primò.
Ipſe eſt infinitæ potentiæ: ſed hæc non
poteſt exerceri in effectu infinito, quia in-
finitum non eſt factibile: ergo erit in mo-
do, quia infinitè producit, quod non eſt
aliud, quàm ex nihilo producere.

Præterea ſecundò. Quia eſt cauſa effi 1.
ciens, (vt diximus,) vniuerſi: ergo ex nihi- 2.
lo producit. Conſequentia probata eſt ſa-
tis clarè in ſuperiori parte quæſtionis.

Præterea tertiò. Quia omnium princi- 3.
pio primo danda eſt actio nobiliſſima om
nium naturaliũ: at omnes naturales ſunt

cum mutatione: ergo prima erit ſine mutatione, & ſic ſine ſubiecto. vnde errabant in hoc Ariſtot. & alij Philoſophi. Non enim per actiones naturales debebant colligere ſimilem eſſe actionem Dei: ſed potius eſſe ſupra omnes illas.

4. Præterea. Vt natura eſt ſupra artem, ita & Deus ſupra naturam. Nam natura facit materiam arti, vt benè notat S. Thom. quia facit lignum, & reliqua, ex quibus ars operatur. Ergo & Deus faciet materiã naturæ, & ita ex nihilo faciet rem, quia non eſt alia materia. Cum igitur Deus ex nihilo poſſit operari: poteſt abſque dubio mundum in tempore facere: & eſt argumentum hoc potiſſimum. Addamus præterea alias rationes, ex D. Thoma Contra gentes lib. 2. cap. 16. ex pluribus quas ibi adfert pulcherrimas. Sit ergo quinta ratio.

5. Quantò aliquis effectus eſt vniuerſalior, tanto habet propriam cauſam altiorem: quia quantò cauſa eſt altior, tanto ad plura virtus eius extenditur: Eſſe autem eſt vniuerſalius, quàm moueri: ſunt enim quædam entia immobilia, vt etiam Philoſophi tradunt, vt lapides, & hmõi: oportet ergo, quòd ſupra cauſam, quæ nõ agit niſi mouendo, & trãſmutando, ſit illa cauſa, quæ eſt primum eſſendi principium. Hoc autem oſtendimus eſſe deum. Deus igitur non agit tantummodo mouendo, & tranſmutando. Omne autem, quod nõ poteſt producere res ĩ eſſe, niſi ex materia præiacente, agit ſolùm mouẽdo, & tranſmutãdo. Facere enim aliquid ex materia, eſt per motum, vel mutationem quandã. Non ergo impoſſibile eſt producere res in eſſe ſine materia præiacente: producit igitur Deus res in eſſe ſine materia præiacente.

6. Præterea: quod agit tãtùm per motũ, & mutationem, non competit vniuerſali cauſæ eius, qđ eſt eſſe: Non enim per motum, & mutationem fit ens ex non ente ſimpliciter: ſed ens hoc ex non ente hoc. Deus autem eſt vniuerſale eſſendi principium, vt oſtenſum eſt: non igitur ſibi cõpetit agere tantùm per motũ, aut per mutationem: neque igitur ſibi competit indigere præiacenti materia ad aliquid faciendum.

7. Amplius. Vnumquodque agens ſibi ſimile agit quoquomodo: agit autem vnũquodque agens ſecundùm quòd actu eſt. Illius igitur agẽtis erit producere effectũ, cauſando aliquo modo formam materiæ inhærentem, quod eſt actu per formam ſibi inhærentem, & non per totam ſubſtantiam: vnde Philoſophus 7. Metaph. probat, quòd res materiales habentes formas in materijs, generantur à materialibus agentibus habentibus formas in materia: non à formis per ſe exiſtentibus. Deus autem non eſt ens actu per aliquid ſibi inhærens, ſed per totam ſuam ſubſtantiam, vt ſuprà probatum eſt: igitur proprius modus ſuæ actionis eſt, vt producat rem ſubſiſtentem totam, non ſolùm rem inhærentem, ſcilicet formam in materia. Per hũc autem modum agit omne agens, quod materiam in agendo non requirit. Deus igitur materiam præiacentem non requirit in ſua actione.

Amplius. Quorumcunque in rerum natura eſt aliqua proportio, & aliquis ordo, oportet vnum eorum eſſe ab alio, vel ambo ab aliquo tertio. Oportet enim ordinẽ in vno conſtitui reſpondendo ad aliud, aliàs ordo vel proportio eſſet à caſu, quem in primis rerum principijs ponere eſt impoſſibile: quia ſubſequeretur, magis omnia alia eſſe à caſu. Si igitur ſit aliqua materia diuinæ actioni proportionata, oportet vel quòd alterũ ſit ab altero, vel vtrunque à tertio. Sed cùm Deus ſit primum ens, & prima cauſa, non poteſt eſſe effectus materiæ, nec poteſt eſſe ab aliqua tertia cauſa: relinquitur igitur ſi inuenitur aliqua materia ꝓportionata diuinæ actioni, quòd illius ipſe ſit cauſa. 8.

Adhuc: Quod eſt in entibus primum, oportet eſſe cauſam eorum quæ ſunt: ſi enim non eſſent cauſata, non eſſent ab ipſo ordinata, vt iam oſtenſum eſt. Inter actum & potentiam talis eſt ordo, quòd licèt in vno & eodem quod quandoque eſt potentia, quandoque actu, potentia ſit prior tempore quàm actus, licèt actus ſit prior natura: tamen ſimpliciter loquendo oportet actum potentia priorẽ eſſe: quod patet ex hoc, quòd potentia non reducitur in actum niſi per ens actu: Sed materia eſt ens in potentia: ergo oportet, quod Deus qui eſt actus primus, & purus, ſit ſimpliciter ea prior, & per cõſequens cauſa ipſius: non ergo ſuæ actioni præſupponitur materia 9.

teria

teria ex neceſſitate.

10. Item. Materia prima aliquo modo eſt, quia eſt ens in potentia: Deus autem eſt cauſa omnium quæ ſunt, vt ſuprà oſtenſum eſt: Deus igitur eſt cauſa materiæ primæ, cui nulla præexiſtit: diuina igitur actio materiam præexiſtentem nõ requirit.

2. Concl. Secunda concluſio. Mundus à Deo cũ ipſo motu, & tempore de nouo eſt factus. Mundus quidem eſſe genitum in vniuerſum conſenſus eſt omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſtot. vt diximus ex ipſius Ariſtot. teſtimonio. ex quibus aliqui etiam cum motu, & tempore factum concedunt, & omnia ex Deo nulla materia, aut ſubiecto præſuppoſito eſſe facta, & ipſam quoque materiam à Deo factã, vt poſtea dicemus quæſtione ſequẽti. Sed nota ex Alberto tract. 1. c. 13. quòd cùm audis, mundum de nouo productum, nõ ſic intelligas, ꝙ præceſſerunt inter Deum, & mundum, anni, dies, horæ, & tempus. Non enim præceſſit, niſi æternitas Dei, quę ſemper eadẽ eſt, fuit, & erit. Et quàmuis antè, & antè mundus eſſet factus, ſemper eſſet æternitas, in qua eſſet Deus, & mundus pòſt. Vnde nõ exſpectauit Deus tempus, nec durationem aliam, vt mundũ faceret, quia non eſt ſucceſſio in eo. Hanc concluſionem, quæ de fide eſt, hoc loco non probamus rationibus, aut teſtimonijs, quòd ſequenti quæſtione manifeſta futura ſit, cum probatum fuerit, mũdum non poſſe eſſe ab æterno.

Nota ex Albert.

4. Pars q̃ſtiõis. Soluunt Ariſtot. & falſigraphæ rõnes. Ad primum.

His igitur conſtitutis, deſcendamus ad vltimam quæſtionis partem, qua ſoluamus fallacia Philoſophorum argumenta. Ad primum dico, quòd Deus ab æterno potuit, & ab æterno voluit producere mũdũ: verùm non producere ab æterno, ſed in tempore. Quod eſt dicere: Deus habuit hanc voluntatem æternam, volo producere mundum in tempore, vt dictũ eſt iam.

Cur voluit Deus mundum potius in tẽpe facere, & id fuit melius quàm ſi ab æterno.

Nec eſt inuidiæ aſcribendum, quòd nõ antè fecerit, ſed ſuæ diuinæ voluntati, quę cauſa prima eſt. Nam non facere bonum, cùm poſſis, non eſt inuidiæ: debet enim bonum fieri, cum oportet, & quomodo oportet. Ita decuit diuinam voluntatem, mundum in tempore facere, quia non oportebat creaturam eſſe ſuo creatori coæternam. Et vlteriùs ita factum eſt, vt nobis oſtenderet, Deum non eguiſſe ipſum hoc mundo, ſed mundum ipſius egere. Et vlterius: vt cognoſceretur clarius ipſum authorem omnium: quod cognoſci vix poſſet, ſi mundus eſſet coæternus. Rurſus, vt ſic clariùs cognoſceretur eſſe creatorem. Item, vt ſic cognoſceretur meliùs, & clariùs eſſe infinitæ virtutis, qui ex nihilo fecerit. Poſtremò, vt cognoſceretur eſſe agẽs liberum, quia produxit, cùm voluit. Demum, quia ſic homines illum timeãt, honorent, venerentur, cùm videant omnia ab ipſo eius nutu, & poteſtate pendere, ac voluntate. Ob has ergo cauſas Deus meritò voluit, & ita fuit melius, mundum in tempore produci, quàm ab æterno.

Ad ſecundum benè reſpondet Philop. argumento quarto contra Procul. Breuiter attende, quòd in his etiam inferioribus ex potentia propinqua actiua peruenire ad actum ſecundum, poteſt agẽs peruenire abſque ſui mutatione: vt ignis ex nõ calefaciente fit calefaciens abſque ſui mutatione, & aliud quoduis ex non agente agens, quia, vt ex Ariſtotele habes, agens, vt agens, non mouetur: eſt enim actio in paſſo. Ita Deus ex non producẽte eſt producens: nam productio in ipſo non eſt, niſi in producto. Ad 2.

Dices; ſaltem mutatur ſecundùm actũ voluntatis, quo vult producere modò, & non antè. Id negamus, ſed actus voluntatis, quo vult producere, eſt terminus, non vt ꝓducat ab æterno, ſed vt ꝓducat ĩ tpe. Obiect. Solutio.

Ad tertium dico, quòd ipſum exemplar fuit æternum, licèt relatio non ſit ab æterno; ſicut homo poteſt eſſe, imò eſt ante filium, licèt relationem ſimul cum ipſo habeat. Ita ſimiliter eſt ipſe Deus, qui exemplar eſt, ſed non refertur, niſi in tempore. Ad 3.

Dices: ergo iam de nouo relationem acquirit. Reſpondeo, quòd hæ temporales relationes non ſunt reales in Deo, ſed in creatura, & per eaſdẽ denominatur Deus denominatione extrinſeca: vt dicitur Deus Dominus, & Creator noſter, quia nos ſerui ipſius, & creaturæ ſumus: Sicut columna dicitur dextera per mutationẽ tuam, qui ad illã te refers ſiniſtrũ, cùm priùs ad eam dexter referebaris. Ita dicendum de exemplari. Nec hæc doctrina eſt ignorata ab Ariſtote. nam in Metaph. cap. 15. docet, ſcibile dici, non ꝙ referatur ad ſcientiam, ſed quia ſciẽtia ad ipſum: & huiuſ-

Obiect. Solutio.

modi eſſe relatiua.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quòd agenti voluntario non competit illud: nam poſitis omnibus requiſitis ad operandum, poteſt non operari, ſi non vult, & iterum operari, ſi vult. Ita glorioſus Deus. Prętereà: cũ Deus ſemper in eadem eſſet diſpoſitione, mundum tamen produxit in tẽpore, quia ita voluit voluntate æterna: voluit autem, meritò ob cauſas ſuperius dictas.

Ad 5. Ad quintum dico, quòd Deus ex parte ſua ſemper fuit cauſa actu in ſe, quamuis mundus in tempore ſit factus; nec ob id aliqua conuenit perfectio Deo.

Deinde diſtinguendum eſt de actu. Nã alius eſt actus perficiens operantem; alius eſt actus perficiens non operantem, ſed opus ipſum, quod fit: vt ait Ariſtot. 6. Aethicorum, cap. 5. Diſcrimen ponens inter artem, & Prudentiam, ait, Prudentiã perficere ſua operatione appetitum, & habentem; artem verò ſua effectione non perficere appetitum, ſed perficere ipſum opus factum. Et prudentiam conſultare ad bonum ipſius operãtis, & ad eius finem: Artem verò, non ita, ſed ad finem ipſarum artium, & particularium rerum ipſarum. vnde fit, vt ibidem ait, quòd magis laudatur artifex, qui volens peccat, quàm qui nolens: è contra verò in ipſa prudentia, plus vituperatur, qui volens peccet, quàm qui nolens: vnde artifex aliquis ſi ſit perfectus, non perficitur cùm facit. v.g. annulum, vel ſertam: nec in perfectione ipſe creſcit, cùm ſit in ſe perfectiſſimus: nec ideò operatur, vt ſe perficiat, ſed perficit opus. Si ergo Deus perfectiſſimus artifex cùm ſit, fabricando Mundum, & res alias, non ſe, ſed opera ipſa perfecit, res, inquã, ipſas factas. Vnde notandum etiam eſt, ꝙ potentia ad talem actum, quo quis non ſe, ſed alia perficit, non dicit imperfectionem in agente, ſicut nec ille ipſe actus addit perfectionem ipſi agenti. Vnde ſicut actus, ita & potentia eſt duplex. Vna ad perfectionem ſuam, & ad actum ſe perficientem: & hęc dicit imperfectionẽ, nempè, carere tali perfectione. Altera eſt potentia perfectæ iam rei, non ad ſe perficiendum, ſed poteſtas ad perficiendum alios, & hęc non dicit imperfectionem, ſed potius perfectionem intrinſecam rei, & cum agit exteriùs perficit exteriora, non ſe; vt cum ignis agit, & calefacit, non perficitur ipſe, vt dicebamus: nec gemma applicata ſanans, nec calor ipſe vt octo, calefaciens.

Ad ſextum dico, quòd productio mundi fuit indiuiſibilis, & non ſucceſſiua: & illi productioni correſpondit vnicum inſtans, quod inſtans fuit vltimum non eſſe motus, quia tunc non fuit motus, & immediatè pòſt fuit: & ſimiliter vltimum non eſſe temporis, quia immediatè pòſt fuit tempus: & hoc eſt, ſi mundum ſimul cum cœlorum motu produxit. Ad 6.

Ad ſeptimũ rñdet benè Philop. ꝙ Aliquando, dicitur vno modo poſitiuè: & ſic tempus dicit. Altero modo negatiuè: & tunc dicit negationem perpetuitatis motus. Vt cum dicitur, Aliquando fuit hora matutina: non ſignificat, quòd in aliquo alio tempore illa hora fuit, ſed quòd non ſemper fuit. Ita cum dicitur, Aliquando non fuit, aliquando non erit tempus, ſignificat, quòd tempus non eſt ſemper, nec erit ſemper, ſed ceſſabit, & initium habuit. Imò hoc etiã poſſumus ex ipſo Ariſtotele confirmare. Ipſe dicit, extra cœlũ non eſſe locum. Dicam ergo: ſi extrà eſt; ergo locus ibi eſt. Reſpondebit, quòd nõ valet: quia ſenſus eſt, non eſſe locum infinitum, ſed finem habere: Hoc etiam dicitur ad argumentum de tempore. Ad 7.

Ad octauum facilis eſt reſponſio. Negamus enim, quòd mundus productus ſit per motum, aut mutationem: tunc enim opus erat ſubiecto. At non eſt, niſi ſimplici productione, quæ creatio dicitur, productus: & ita non opus fuit ſubiecto. Deinde. ſi illam ſimplicem productionem velis vocare mutationem, diſtinguimus de mutatione, & dicimus eſſe duplicem. Alteram ab eſſe ad eſſe alterum: & hanc dicimus requirere ſubiectũ prius. Alteram à non eſſe ad eſſe: & hęc quidem, vel à nõ eſſe ſecundùm quid, vel ſecundùm partem; vt alteratio, & generatio à non eſſe forma ad formam; & hæc etiam requirit ſubiectũ, vel materiam prius, in qua fiat illa mutatio formæ. At altera eſt à non eſſe ſimpliciter totius, ad eſſe ſimpliciter totius; & hanc negamus requirere ſubiectum præcedere; imò implicat, vt requirat prius ſubiectum, quia eſt à non eſſe totius ipſius ſubiecti, ad eẽ illius. Quare hæc Ad

eſt

eſt quidem in ſubiecto ipſo, qui fit, quia dicitur primò eſſe, & non fuiſſe.

Ad 9. Ad nonum dico, quòd mundus poteſt à Deo deſtrui, ſicut eſt factus: Nec ſi deſtrueretur, ob id prauus eſſet: quia tūc deſtrueret propter aliquem rectum finem. Nec deſtruere perfectum, vitium eſt, cum iam nullius vſus eſt, ſicut qui lyram temperatam in intemperiem redigit, quia iā non vult pulſare. Ita Deus glorioſus poſſet benè ipſum diſſoluere mundum: quia in tantum vſus ipſius eſt, in quantum ipſi bene placitum fuerit. Nec illud argumentum quicquam valet. Nam illo probaretur, quòd homo non poſſet diſſolui, nec alia, quia perfecta ſunt. Vnde attende, ꝙ mundus, ſicut ingenerabilis fuit, id eſt, nō per generationem factus: ita eſt incorruptibilis, id eſt, nō corrumpi poteſt per mutationem: At ſicut creabilis eſt, ita eſt à Deo annihilabilis: hæc enim inter ſe opponuntur.

Ad oēs ſimul rationes Ariſtot. Vltimò tandem ad has, & ad omnes alias Ariſtotelis rationes, (vt ijs etiam ſatiſfiat, qui putant eſſe demonſtrationes) reſpondemus, quod D. Tho. ait in ſumma Theologiæ. 1. p. q. 46. art. 1 in corpore, ſic dicens: Quòd omnes rationes, quas inducit Ariſtot. non ſunt demonſtratiuæ ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, ſcilicet, ad cōtradicendum rationibus Antiquorum ponentium mundum incipere ſecundum quoſdam modos in veritate impoſſibiles. Et hoc, ait, apparet ex tribus. Primò quidem: Quia tam in 8. Phyſi. quàm in 1. de Cœlo, præmittit quaſdam opiniones, vt Anaxag. Emped. & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Secundò. Quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit teſtimonia Antiquorū, quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis. Tertiò. Quia expreſsè dicit in 1. lib. Topicorum. quòd quædam ſunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, vt, vtrum Mundus ſit æternus. Hæc D. Tho.

Dicimus ergo, ſi ſubtiliùs conſideremus, omnes rationes Ariſtotelis non pugnare cum fide: ſed rectè concludere, ſcilicet, per motum non fuiſſe productum mundum ex aliquo ſubiecto, quod ſanè ipſe Ariſt. intendebat contra Philoſophos alios. Et hoc manifeſtè patet: quia ſemper in eis ex motu procedit. Intulit autem cōcluſionem latiùs patentem, quam rationes ipſæ probabant, quia fortè non cognouit, vel non conſiderauit alium modum per creationem incipiendi. Certè contra hunc modum directè, & per ſe non diſputauit, ſed ſemper ſuppoſita materia, vel ſubiecto, & motu. Rationes ergo retinēdę, ſed concluſio moderāda: atque ita in paucis videbitur Ariſtoteles in hac re fidei repugnare. Impiè verò agunt, qui talibus rationibus contra fidem, & veritatem creationis abutuntur, quod ſanè non fecit Ariſtoteles. Atq; hactenus de hac quæſtione.

An potuerit mundus eſſe ab æterno. Quæſt. II.

Cur latè agendū ſit de hac: q̄ſtione q̄ grauiſſima eſt, & digniſſima.

CVM teneamus mundum in tempore, & cum tempore incipere potuiſſe, imò & incępiſſe: ſupereſt examinare, An ab æterno potuerit eſſe ita, vt mundus hic durationis eſſe potuerit æqualis cum ipſa prima cauſa: ſi enim hoc fieri non potuiſſe fuerit oſtenſum, maximè erit impugnata opinio Ariſtot. & ſequacium. Vt enim ipſi mundum non incępiſſe, nec potuiſſe incipere arbitrabantur: ita nos, & ipſorum opinionem non eſſe veram, nec potuiſſe eſſe veram probabimus: ac ſi oſtenderimus nō potuiſſe eſſe ab æterno, abſque dubio etiā conſtabit non fuiſſe. Eſt autem quæſtio nimis grauis propter placita diuerſa inſignium Doctorum, & propter rationes validas ex vtraque parte, & propter rei ipſius magnitudinē. Imprimis eſt argumentum primum, quo probatur, mundum potuiſſe ab ęterno eſſe. Deus ab æterno fuit iam omnipotens, ſicut cùm produxit mundū: ergo ab æterno potuit producere mundū. Conſequentia certiſſima eſt, & antecedens veriſſimum. Et hoc argumentum eſt præcipuum pro hac ſententia.

Rōnes, ꝙ potuerit mundus eſſe ab æterno.

1. Ratio.

2. Secundò. Deus ab æterno cognouit mundum, & voluit: ergo potuit mundū producere. Probatur conſequentia: Quia tantæ facilitatis eſt ipſi, mundum producere, quantæ cognoſcere, & velle; imò ſola cognitione, & voluntate producit res has.

3. Tertiò. Si ab æterno nō potuiſſet mundum

dum producere: ſequitur, quòd debuit exſpectare per ęternitatem, vt mundũ poſſet producere. Aeternitas autem maior eſt quocunque tempore, & ſic exſpectaret per multum temporis: quod abſurdum eſt & impoſſibile.

4. Quartò. Si mundus non potuiſſet ab ęterno eſſe, ex eo foret, quia nō poſſunt eſſe in vnico inſtanti ſimul cauſa, & effectus, producens, & productum. Sed hoc falſum eſt, vt colligitur ex his ſenſibilibus. Si enim Sol ab ęterno eſſet, lumen ab æterno eſſet. & ſi pes, ſimiliter veſtigium. At lumen, & veſtigium effectus ſunt efficiẽter Solis, & pedis: potuit ergo cum cauſa æterna effectus coæternus eſſe.

Doctores illius ſententiæ. Huius ſententiæ eſt S. Thom. Theologorum primus. 1. p. q. 49. art. 2. & cum eo ipſius diſcipuli. Similiter Duran. 2. d. 1. q. 2. & Gregor. 2. Sen. d. 1. q. 3. Quamuis Durandus non ſimpliciter id conceſſit, ſed cũ diſtinctione, de rebus tantùm permanentibus, & incorruptibilibus eſſe poſſe ab æterno: non autem de corruptibilibus. imò etiam D. Thomas ex infinitate animarũ ait eas non potuiſſe eſſe ab æterno.

Doctores cōtrariæ opinionis ſcholaſtici, & ſaceri, q nō potuerit eſſe ab ęterno. At oppoſita pars ſuſtinetur à Doctoribus magnæ authoritatis, puta, à Bona. 2. d. 1. q. 2. Enric. de Ganda. quodlibeto. 1. q. 7. Marſil. 2. ſent. d. 1. art. 2. Adde, quòd eſt ſententia Doctorum Græcorum. Ambroſ. lib. 1. Examer. c. 3. dicit, eſſe inconueniẽs, putare, creationem poſſe eſſe coæternam creatori. Et Baſili. dicit eſſe blaſphemum. Damaſ. 1. lib. de Fide, cap. 9. id etiã negat. Præterea. Auguſt. 12. de Ciui. cap. 15. dicit Angelos non potuiſſe eſſe coęternos creatori. Similiter Hugo de Sancto Victo. lib. 1. de Sacramentis. cap. 10. hoc inquit: Fugit diuinam virtutem, quod aliquid ſibi coęternum faciat. Hoc inter Philoſophos aſſerit Philop. cap. 3. contra Procul. & ſolutionem argumenti primi: idẽ etiam Burl. Eſt autem argumentum primum pro iſta ſententia. Si mũdus potuiſſet ab æterno eſſe, vtique eſſent tranſacti homines infiniti: ſed quiſque habet ſuam animam immortalem: ergo eſſet numerus animarum actu infinitus: quod eſt impoſſibile.

1. Ratio, quòd nō potuerit eſſe ab æterno.

Hoc argumentum apud Philoſophos, qui æternitatem mundi poſuerunt tantũ faceſſit negocium, vt in varia abſurda, eaque grauiſſima eius vi coacti inciderint. Igitur aliqui vt euaderent, vel animam mortalem impiè fecerunt, vt Alexander: vel eorum tranſmigrationem, vel circulum certo quodam tempore: vel vnicum intellectum tantùm eſſe in omnibus hominibus, vt ſtultè pariter & impiè Auerroes: aut non eſſe inconueniens infinitũ in rebus incompletis concedere, qualis eſt anima: non verò in rebus omnino completis, & perfectis, vt Auicenna. Quæ omnia ſunt cōtra rationem naturalem & nos id alibi oſtendimus: ſed probare hic non eſt præſentis loci. Satis ſit, abſurda, ad quæ eos cogit, indicaſſe.

Aliqui ex catholicis, vt Herueus. 2. ſen. d. 1. q. 1. reſpondet ad hoc: quòd ſi mundus eſſet ab æterno, tunc animæ eſſent corruptibiles, vel vna plura corpora ſucceſſiuè informaret. Sed profectò hoc eſt non minus abſurdum. Nam. ſi anima ex ſe eſt incorruptibilis, nō ideò fit corruptibilis, quia eſſet mũdus ab æterno: cùm non ſit maioris potentiæ conſeruate, quàm producere. Si Deus potuit infinitas animas producere, cur non potuit etiam ſingulas conſeruare? Solutio, & eius confutatio.

Quòd ſi dicas, Hoc eſſe, ne ſit infinitũ, Profectò reſponſio nulla eſt, & petit principium in reſponſione, hoc enim conuincit argumentum, quòd poſſet tunc eſſe infinitum: vnde oportet negare infinita produci poſſe: & ſic nec mundus fuit ab æterno.

S. Thom. 2. lib. Contra gen. c. 81. poſtquàm attulit illas varias euaſiones, & incommoda Philoſophorum in quæ inciderunt hoc argumento coacti, dicit, non eſſe inconueniens ſecundùm Ariſtotelẽ infinitum actu in rebus ſpiritualibus ponere. Sed hoc non videtur ſatisfacere: nam numerus infinitus actu nō repugnat eſſe, niſi ab intrinſeco, puta, vt numerus eſt, vt patet ex ratione Ariſtotelis: quia infinitũ non eſt numerabile. Impertinẽs ergo eſt, quòd ipſæ vnitates ſint ſpiritualia, aut corpora. In Summa verò Theologiæ re matu rius conſiderata. 1. p. q. 46. art. 2. ad 8. reſponſiones illas afferens varias Philoſophorum, qui æternitatem mundi defenderent, cum videret eas non ſatisfacere, ait: Conſiderandum tamen, quòd hæc ratio eſt particularis, vnde qs poſſet dicere,

quòd

quòd mundus, vel aliqua creatura poſſit eſſe ab æterno, vel Angelus: nō tamen homo. Nos autem intendimus in vniuerſali, quòd aliqua creatura fuerit ab æterno. hæc ille. Vbi etiam ait Caietanus, quòd ſecundùm D. Thomæ doctrinam, & mentem, qui ſuſtinet animam immortalem, & ſine circulo, & negat infinitum etiam per accidens, inintelligibile eſſe, quòd generatio humana ſit æterna: & iubet Thomiſtas eſſe cautiores, vt cū concedāt mundum potuiſſe eſſe ab æterno, non ſimpliciter concedant, ſed præter humanam generationem.

Quamobrem hinc etiam habemus ſecundùm D. Thomam, hanc rationē concludere tum de hominibus, & eorum generatione non potuiſſe eſſe ab æterno: tū etiam ex conſequenti nec mūdum talem, qualis nunc eſt, & qualem reperit Ariſtoteles eſſe potuiſſe ab æterno, nempè cum omnibus his ſuis ſpeciebus perfectis.

Iterū cōfutat ſolutio cōcedentiū infinitū in ſolis aīab⁹.

Præterea: eſt argumentum, quo probatur, non in ſolis animabus eſſe infinitum, ſed etiam in alijs. Nam cum eſſent dies infiniti trāſacti, in ſingulis diebus potuit Deus lapidem vnum creare, & conſeruare, ſiuè continuando vnum alteri, ſiuè nō: tunc profectò eſſet quanta infinita, nec poteſt benè intelligi, quomodo Deus nō potuit in ſingulis diebus id facere. Nec valet dicere, quòd infinitum occuparet omnia, nec alijs locum relinqueret. Hoc enim nil valet: nam illud non eſſet infinitum ſecundùm omnem dimēſionem, ſed ſecundùm longitudinem. Et præterea: quia poteſt Deus facere, quòd vnum corpus cum alio penetretur.

Nominales admittunt infinitum fieri poſſe. Sed hoc videtur intellectu valde difficile, quòd ſit corpus nullius figuræ, & non habens terminos vllos prorſus: vnde argumentum profectò vim habet.

2. Rō q̄ non potuerit eſſe ab æterno.

Secundum eſt. Si mundus potuiſſet eſſe ab æterno, vtique dies eſſent tranſacti infiniti, vnus poſt alium: eſſet ergo infinitum pertranſibile: quod profectò eſt inintelligibile contra ipſum Ariſto. qui ait, infinitum eſſe impertranſibile 3. Phyſ. t. 59. & 62. & 8. Phyſ. t. 68.

Obiectio.

Dicunt aliqui, quòd infinitum eſt impertranſibile ita, vt ab vno extremo in aliud incipiatur, inter quæ eſt infinita diſtantia: at in diebus non datur primus dies omnium, à quo vſque in præſentem ſint infiniti.

Solutio.

Sed hoc primò videtur impoſſibile, ſi rectè aduertas. Nam iſtud tempus, & dies à Deo facta ſunt: quomodo ergo poteſt comprehendi, quòd ſint dies à Deo, & ordine fluant, & non cognoſcat ipſe quem primò produxit? Similiter, ſi homines creauit etiam ab æterno, profectò dicendū eſt primum ipſum cognouiſſe. & probatur. Nam hæc propoſitio eſt falſa: Nullus homo immediatè factus eſt à Deo: Ergo eius contradictoria eſſet vera: aliquis homo immediatè factus eſt à Deo: ille ergo eſſet primus, & illum ipſe, quem primò fecit, cognouiſſet. Ergo quamuis nos primum aſſignare non poſſumus, quia non omnes comprehendimus; tamen Deus ipſe, qui primò fecit, & omnia comprehendit, poterit aſſignare; & negare eſſe primum iudicio meo, eſt negare eſſe à Deo productum, vt dicetur inferius.

Deinde: eſto nō poſſit aſſignari primū, non effugitur difficultas: nam ſemper verum eſt pertranſita eſſe infinita: dies, inquam, & annos, & generationes infinitas, etiamſi non detur primum.

Præterea. ſic neceſſaria illatione conuincimus, quòd non præceſſerit tempus infinitum: infinitiuè dies, aut anni, tēpus præteritum infinitū, nō eſt minus, quàm tempus futurum infinitum: neque futurum eſt maius quàm præteritum: Sed impoſſibile eſt, pertranſiri tempus futurum infinitum: ergo impoſſibile fuit pertranſiri tempus præteritum infinitum. Sanè fateor hanc mihi videri demonſtrationem.

3. Ratio quòd nō potuerit eſſe ab æterno.

Tertium eſt argumentum noſtrū, quo puto demonſtrari: hoc præſertim contra Ariſtotelem. Si mundus potuit eſſe ab æterno, vtique motus, & tempus potuerunt eſſe ab æterno, quod ipſe, & ſequaces omnes concedunt: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo mundus non potuit ab æterno eſſe. Hoc antecedens probatur. Detur, quòd ignis, & ſtupa fuit ab æterno, quæro, an calefactio potuerit eſſe æterna. Manifeſtè patet, quòd non. nam ignis in inſtanti eſt: at impoſſibile eſt intelligere, ſeù imaginari, quòd illud inſtans ſit ignis, & quòd tunc ſit calefactio: nam motus non in inſtanti eſt, nec incipit per primum eſſe. Si igitur

motus

motus non poteſt habere coæternitatem cum mobili, ſignum clariſſimum eſt, non potuiſſe ab æterno fieri.

Corroboratur ratio. Idem dicitur de cœlo, & ſuo motu. Eſt enim neceſſe, quòd detur inſtans cœli, & tunc adhuc non eſt motus: vnde motus nec poteſt coęternitatem habere cum ipſo Deo: ergo nec mundus.

Et confirmatius fit. Nam mundus, & mobile non excedit motum in duratione ęterna, niſi per horam fortè, vel inſtãs, aut aliquod tempus finitum, quod nõ poteſt facere ex non ęterno ęternum. Et in hoc rurſus probatur conſequentia illa poſita. Nam ſi mobile eſſet ęternum, & non motus, eſſet profectò mobile ſine motu, per ſpacium ęternum, quod eſt impoſſibile, & contra ipſum Ariſtot. at ſi fuit per finitam durationem, & ante motum, non fuit æternum.

Cõfirmatur ratio exẽplo. Idem etiam confirmatur de muliere, quæ ab æterno fuit grauida: peto enim de partu, an ſit æternus. Si enim hoc dicas: ergo fuit partus ita antiquus, ſicut mulier: quod eſt impoſſibile. Si verò non: ergo nec mulier: nam per nouem menſes diſtat à partu: niſi dicas, quòd infinito tẽpore maneat grauida. Colligimus ergo fortiſſimo argumento, non potuiſſe mundum ab æterno produci, ſicut nec motus, & ſubinde tempus.

4. Ratio. Quartum eſt. Mundus non potuit eſſe niſi à Deo productus, & factus: at eſſe factum, & ęternum implicat: ergo id eſt impoſſibile. Minor patet: nam maior eſt certa. Si mundus factus eſt, in aliquo inſtanti poſitiuo, & determinato ſaltem à Deo cognito, factus eſt: at nullum eſt inſtans, in quo Deus primò ſit, quia non fuit primò, ſed ſine principio: ergo non poteſt mundus cum Deo habere coęternitatem. Vnde vix poteſt intelligi, quomodo Deus ſit efficiens cauſa mundi, & mundus ſit abſq; vllo principio alicuius durationis, ſicut Deus. Quæ enim facta ſunt, determinato inſtanti facta ſunt. Ob hoc autem antiqui illi Doctores Sancti hoc noluerunt creaturę poſſe concedi, vt creatura poſſet eſſe coęterna creatori, quia id eſt Deum tunc non creatorem facere, & factorem mundi eſſe negare.

Confirmatius fit: quia cauſa prior eſt effectu: ſi ergo Deus prior fuit: igitur fuit propria duratione prior, non aliena. Propria autem duratio Dei eſt æternitas: ergo ipſa æternitate Deus præceſſit mundum, & ipſum tempus. Nam ſi fuit cauſa temporis: ergo fuit prior tempore, idque alia duratione, videlicet æternitate. Nam implicat cõtradictionem vt antequam ſit tempus, ſit tempus. Nec Deus tempore menſuratur, ſed æternitate: ergo neceſſarium eſt concedere, quòd Deus tota æternitate præceſſit tempus.

5. Ratio. Quintum eſt. Sequitur, quòd tunc mũdus neceſſariò procederet à Deo: quod eſt impoſſibile. Probatur. Detur, quòd ſit coæternus: tunc non licet nec vnum inſtãs cogitatione ſumere, in quo ſit Deus, in quo etiam non ſit mundus. Si igitur liberè produxit mundum: ergo potuit non producere. Tunc, vel in eo inſtanti, in quo mundus eſt, potuit à Deo produci; vel antè, vel pòſt. Non in eo: quia tunc eſt: & quod eſt, cũ eſt, neceſſe eſt eſſe. Non pòſt; quia ſemel productum neceſſariò eſt productum. Ergo antè; & ſic prius fuit Deus, vel neceſſariò ꝓductus eſt mũdus.

Ad hæc addendum hoc eſt: Quòd negate infinitum poſſe à Deo fieri, & cum hoc mũdum poſſe æternum fuiſſe, vix poteſt capi. Videtur enim neceſſariò ſequi ex æternitate mundi actu infinitum eſſe poſſibile.

6. Ratio. Præterea. Si mundus fuit factus ab æterno per emanationem, vel quocunque alio modo voles. quæro, cum emanauit, & factus eſt. v. g. Sol, aut factus eſt in Oriente, aut in Occidente, Septentrione; vel Meridie, aut in omnibus his ſimul locis, & poſitionibus, aut in nulla earum. Non in omnibus ſimul: quia implicat naturaliter rem eſſe ſimul in pluribus locis. Non in nulla earum poſitionum; quia etiam implicat hoc, & eſt inintelligibile, vt Sol eſſet, & nullibi eſſet: Ergo in aliqua poſitione, & ſitu factus eſt, & emanauit.

Obiect. Dices fortaſſe, te neſcire vbi erat cũ emanauit, vel non poſſe dari, vel aſſignari primam poſitionem loci, vbi fuerit Sol.

Solutio. At hæc fuga nulla eſt. Nam ſiuè fuerit prima, ſiuè non, nil curo; neceſſe tamen eſt concedere vel in aliqua poſitione factum eſſe, vel in nulla, vel in omnibus ſimul. aut concedere duas contradicentes eſſe ſimul veras, vel ſimul falſas. nam hæ

contra-

contradicunt ſibi in omni, & in aliqua non; in multa, & in aliqua ſic. Oportet ergo aliquam iſtarum neceſſariò concedere. Et præterea, non erit verum, quia tu neſcias.

Dices fortè, erat in Oriēte. (perinde eſt autem ſi in quouis alio loco dixeris ad vim argumenti) Quæro itaque. Aut manſit infinito tempore immotus. Et hoc nō, quia eſſet contra naturam, & infinito tempore violenta actio. Aut cœpit ſtatim moueri ab æterno. Ac tunc quæro, quanto tempore motus eſt ab Oriente in occidēs, aut infinito tempore, aut finito. Non in finito, tum quia ridiculum eſt dicere, infinito tempore tantùm abſoluiſſe ſemicirculationem vnam; tum quia infinito tempore infinitæ circulationes ſunt tranſactæ nec vna media pars: igitur peruenit ab Oriente ad occidens tempore finito. v. g. ſpacio duodecim horarum.

1. Iam, ſic argumentor. Igitur ſupputando à fine iſtius ſemicirculationis, vſque ad initium, quo factus fuit Sol in Oriēte, reperitur tempus finitum tantùm duodecim horarum, atque adeò non fuit factus ab æterno, quia à certo dato poſtea termino, & inſtanti aſcendendo ſuperius, non procedimus in infinitum: quod quidem oporteret, ſi ab æterno antea fuerat factus in Oriente: quodcunque enim inſtans acceptum poſt æternum, oporteret infinita eſſe diſtantia vſque ad æternum.

Rurſus ſupputando ab eo tēpore, quo
2. fuit in Occidente vſque ad nos, peto, an fuerit etiam tempus finitum, an infinitū. Si finitum dixeris: Iam ergo totum tempus, poſtquam factus Sol eſſet, reperietur finitum. nam ab Occidentis poſitione ad nos eſſet per te finitum: & ab illa rurſus vſque ad poſitionem in Orrēte cùm fuit factus, eſſet finitum quoque. v. g. duodecim horarum: ergo finitum finito additum non faciet infinitum tempus, ſed finitum.

Si verò dixeris: infinitum tempus fluxiſſe ab eo tempore, quo Sol fuit in Occidente ad nos vſque: iam ergo ſequitur aliud abſurdum non minus: imò & impoſſibile, videlicet, quòd infinito poſſet fieri additio verſus illam partem, qua eſt infinitum: quod implicat; Velut ſi accipias lineam infinitam, quæ ducatur à puncto hoc. v. g. in infinitum ſurſum verſus, illi quidem lineæ poſſet fieri additio verſus hoc extremum finitum, quæ terminatur in puncto, ſed non ſecūdùm alterum extremum, quod tendit in infinitum. Probatur autem illatio euidenter. Nam vltra æternum adderentur illæ duodecim horæ vſque dum Sol prius factus fuit in Oriente. Item ſequitur, quòd vtrunque fuiſſe ab æterno ſcilicet Oriente, & Occidēte, & tamen alterū fuiſſet prius altero: igitur omnibus modis implicat, Solem factum fuiſſe ab æterno.

Et quod de Solis circulatione, & motu diximus, idem de omnibus rebus, quę mouentur, vel corrumpunt demonſtrari, vt de illa combuſtione ſtuppæ vnà cum igne ab æterno creatæ, an finito tēpore fieret, an infinito: & ita de cęterit omnibus mutationibus, generationibus, & corruptionibus eodem modo probari poſſet, eſſe non potuiſſe ab æterno, quod quiſque facilè poterit deducere.

Rurſus ſeptimum ſit argumentū. Aeternitas eſt propria quædam Dei duratio, videlicet infinita; ab æterno ſicut & ſapientia infinita, & bonitas, & perfectio infinita: ſed non poteſt alicui puræ creaturę communicari ſapientia infinita, nec bonitas infinita, vel pfectio infinita: ergo nec duratio æterna, & infinita. Probo illationem. Nam tam æternitas eſt Dei proprietas, quàm ſapientia infinita, vel bonitas: & omnium æqua eſt ratio. 7. Ratio.

Dices; non communicari æternitatem mundo, ſed æuum, vel tempus æternum, & ita alterius rationis menſuram, & durationem diuerſam. Sed hoc facilè confutatur, quia ſimiliter diceretur communicari quidem poſſe creaturæ ſapientiam alterius ſpeciei à Dei ſapientia, ſed infinitam: nam & ſapientiæ varia ſunt genera, & ſpecies, ſicut & durationis, vt v. g. ex phantaſmatibus, & per diſcurſum qualis eſt noſter: & ſine phantaſmatibus, aut diſcurſu per ſimplicem contemplationem, & intelligentiam; vel per eſſentiam ipſam, qualis eſſet Dei: & bonitas ſimiliter creaturis diuerſa communicaretur, ſed infinita, quamuis à Deo diuerſa eſſet, quæ eſt per eſſentiā bonitas: At hoc eſt impoſſibile: ergo etiam erit impoſſibile q̃ cōmunicetur duratio infinita ab æterno, etiam ſi alterius Obiect. Solutio.

terius ſit ſpeciei à diuina æternitate, & de uique impoſſibile eſt creaturam eſſe coæternam creatori.

8. Ratio. Atque hactenus videtur rationes, quas attulimus demonſtratiuas. Sunt autem aliæ, quæ proximè accedunt. Sit ergo octauum argumentum, quo ex viuentium nutritione, & alimento probemus, impoſſibile eſſe, generationes rerum fuiſſe ab æterno; & probatur ſic. Suppoſito, quod omnes medici, & Ariſtoteles confitentur per cibum, ſeù alimentum non reſtaurari æquè bonum humidum radicales, & per conſequens neque æquè bonum, & æquè viuidum calorem naturalem, quod in ipſo humido cõſeruatur, vel eſt ipſummet, ſed quotidie fieri deterius ex alimento cõuerſo in naturã aliti, quàm id, quod quiſque à pueritia accepit. Imò ſi æquè bonũ reſtauraretur, animalia, & homo viuerent ſemper ſi humidum radicale ex alimento acquiſitum eſſet æquè bonum, niſi fortè violenter vel ex accidenti necaretur: Imò & cibus ipſe, & alimentum cùm ſit diſſimile, & contrarium in initio nutritionis, & contrariæ qualitatis, neceſſe eſt animalis virtutem aliqua ex parte debilitet quotidie magis ac magis; & præſertim cùm agens agendo repatiatur; & ita per totam vitam patiatur ab alimento ipſum animal, & eius virtus.

Igitur, eo ſuppoſito, manifeſtè ſequit, patrem, & matrem generaturum filios cũ peiori humido radicali quàm ipſi fuerãt, & præſertim cùm varijs etiã vitæ euentibus, contingat corpus hominis labefactari morbis, laboribus, vulneribus, fame, ſiti, & alijs innumeris. At vero ſemel labefactatum nunquam reſtituitur naturaliter in meliorem ſtatum, quàm fuerat. Iam, ſi ita eſt, cùm infinitæ generationes præceſſerint, ſi mundus fuit ab æterno: ergo eſſent iam debilitatæ in infinitum generationes: & vis generatiua & nutritiua omnino iam ceſſarent, & humidi naturalis virtus tota deperiiſſet; ſiquidem in ſingulis generationibus pars aliqua debilitabat, & virtus humidi innati, & radicalis: A finita autem virtute, ſi infinitæ partes æquales adimantur, nil remanebit, imò etiam ſi infinitæ, ne dum finitæ.

9. Ratio. Nonum argumentum fit ex multiplicatione hominum; quæ quidem, ſi mundus fuit ab æterno, eſſet infinita, ita, vt nunc ſimul eſſe deberẽt infiniti homines actu viuentes. Probatur autem vno ſuppoſito: Quòd plures homines naſcantur, quàm moriantur: quod ſane videtur verum & ex fide, & experientia, & ratione. Ex fide quidem, quia ex vno Adam, & Eua omnes multiplicati ſunt, & poſt diluuiũ ex vno Noe cum tribus filijs, & vxoribus, octo videlicet, totum vniuerſum genus humanum, quod nunc videmus, eſt propagatum: Et ex vno Abraham, & Iacob totus populus Iſrael Hebręorũ. Experientia etiam deprehẽditur. Nam in pluribus oppidulis deprehẽdetur, omnes penè illius opiduli ex vno attauo, vel proauo originem duxiſſe; & familię etiam plurimę in ciuitatibus ſingulis multorum hominum, & numeroſiſſimę ex vno illius familiæ primo originem trahere: & quotidie videmus ex vno patre plurimos naſci filios: Imò aliquando referunt hiſtoriæ ad centũ & ſexcentos, vt de Priamo, & alijs. 1. ex Fide. 2. Experientia.

Ratio etiam idem ſuadet. Quia cùm homo (ſi communẽ naturæ curſum ſpectemus, & communem vitam hominum) viuat quinquaginta, & ſexaginta annos, vel ſeptuaginta certè, vel quadraginta, aut triginta, ſingulis haud dubiè annis poteſt generare. cum ipſe vnus tantùm ſit: & ita toto illo medio tempore ipſe durat, nec moritur: & idem de cæteris dicendum. Si naturæ per ſe curſum ſpectemus, ſuo etiã medio vitæ tempore communiter perdurant; igitur maior vera videtur, plures homines naſci, quàm mori. 3. Rõne.

Iam vero ex hoc illatio eſt manifeſta, videlicet, Oportere nunc eſſe infinitos homines viuentes ſimul in mundo: ꝙ eſt impoſſibiles. Nam ſi ab æterno plures naſcantur, quàm moriuntur: ergo ſemper viui plures homines quotidie relinquuntur, quàm anteà erant, & numerus creſceret. Cum ergo tempus præceſſerit infinitum, & infinitæ generationes: ergo infiniti viuerent modò. Probat illatio totius rõnis. 1.

Præterea: Quia ſi infinitæ generationes præceſſerunt, imò infinitæ ætates hominum, & ex ſingulis ætatibus ſaltem vnus homo plus quàm anteà, ſupereſſet nunc, iam infiniti ſimul eſſent homines. 2.

Et è contrario rurſus, ſequitur: Cum verè modò ſint finiti tantùm homines, ſequitur 3.

ſequitur inquam, ꝙ nullus homo fuiſſet ab æterno: & probatur. Quia ſint v.g. nunc mille millia hominum, ante hanc ætatem eſſent pauciores, ſaltem vno minus, & ante duas ætates eſſent ſaltem duo minus, & ſic perpetuò retrocedendo: ergo tandem in ætatibus totidem ante, ſcilicet, ætates mille millia, nullus fuiſſet homo, ſi ſemper plures naſcantur, quàm moriuntur. Nam quiuis finitus numerus, ablatione tandem facta, finitur.

Solutio. Dices: Quamuis plures naſcantur, ꝗ moriantur, tamen bello, & peſte, ac fame, & terroribus, & ſimilibus, contingit vt illi plures, qui nati erant ſimul omnes intereant vna die fortè ducēta millia, & ita fit vt non ſint plures quàm erant, nec ſimul infiniti.

Confutatio ſolutionis. Hæc ſolutio non aufert difficultatem.
1. Primò quidem, quia iam Philoſophus hic diuinat, & dicit aliquid, cuius nulla poteſt reddere rationem nec probare, ſed gratis id dicit: nempè bello, & peſte, & ſimilibus, tot interire, quot aliàs nati plures erant.

2. Secundò. Non eſt conſentaneum rationi. Nam actio violenta, & contra naturã, non poteſt eſſe æqualis actioni naturali ĩ vi, & virtute, vt quot illa efficiat, hæc deſtruat. Semper naturalis actio, & id, quod eſt ſecundùm naturam, fortius, & præſtantius eſt: peſſimè ergo ſic philoſophatur, qui actionibus violentis tot perire homines ait, quot actionibus naturalibus naſcebantur.

3. Tertiò. Quia peto, Num quotidie ſic fiat, vt tot violenter ſic intereant, quot naſcuntur. An intra hebdomadam tantùm, vel intra menſem, vel intrà annum, vel decem, vel centum, vel mille annos: An vero nullo ſeruato ordine id fiat, ſed caſu, vel fortuitù: An vero ex electione ab aliqua cauſa, puta, Deo, ſic volente, ne homines creſcerent in infinitũ in mundo. Nil horum Philoſophus certò reſpondere poteſt, ſed irrationabiliter vnumquodq; horum affirmaret, cui certam aliquam adferre non poſſet probationem.

4. Quartò. Quia natura non debet eſſe, nec eſt erronea, & ſibi cõtraria. Primùm, vt tot naturaliter ſuperfluè generet, quos, cum ſuſtinere non poſſit, cogatur poſteà perdere, & numero minuere. Hoc ſanè eſſet ſtultitiæ, vt artifex, qui in ædificanda domo vellet plures parietes erigere, quàm ſit neceſſe, quos poſteà dirnet, relictis neceſſarijs. Deinde: Nec ipſa ſibi debet habere violentas actiones in remedium ſuarum actionum naturalium exorbitantiũ à recto ordine & fine. Sed nec tales natura habet actiones naturales à debito ſuo fine exorbitantes. Igitur hæc fictio, quòd peſte aut bello tot moriantur, quot naſcuntur, ſatis apertè manet confutata.

Igitur, cùm dici non poſſit, tot homines mori, quot naſcuntur: dicendum erit, aut quòd plures moriuntur, quàm naſcuntur: & ſic iam omnes homines perijſſent, & nullus eſſet ſuperſtes, ſi ſemper numerus ab æterno minuitur. Aut ècontra: ſi plures naſcuntur, quàm moriuntur, & ſic eſſent actu viuentes infiniti homines, ſi numerus hominum ſic ab æterno augetur. 5.

10. Rõ. Decimo. Sequeretur quoddam abſurdum valde graue, & paradoxon, imò & omnino incredibile. Sequeretur, inquã, ſi mundus fuit ab æterno, quòd tot præceſſerint inſtantia, quot horæ: & tot horæ, quot dies, & tot dies, quot menſes, & tot menſes, quot anni, & tot anni, quot ſecula. Id neceſſario conſequitur. Nam eſſent hæc omnia infinita, quę præceſſerũt, & tamen vnum infinitum non eſt maius altero, etiam ſecundum Ariſtotelem.

11. Rõ. Eſt præterea non perexiguum argumẽtum, ſed ſatis probabile, quod ſumitur ex decremento tum vitæ hominum, tum ſtaturę ipſorum. Nam ſi fidem ſpectemus, certũ eſt ex Geneſi, & ętate, & ſtatura imminutos homines à vita mille annorum vſque ad ſeptuaginta annos tempore Dauid, & nunc fortè communiter ad quinquaginta, vt nunc experientia comperimus. Nam ſi ita eſt, profectò mundus ab æterno, ſaltem homines eſſe non potuerunt. Conſequentia eſt manifeſtiſſima: Antecedens probatur multipliciter. Primò enim in hac ſententia eſt Plinius lib. 7. cap. 16. vbi hæc habet verba: In plenum autem cuncto mortalium generi, minorem in dies fieri ſtaturam propemodum obſeruatur, raroſque patribus proceriores, conſumente vbertatem ſeminum exuſtione, &c. D. etiam Auguſtinus lib. 15. de Ciuitate Dei cap. 9. & ſequẽtibus pluribus

tibus probar imminutam fuiſſe hominũ ætatem & ſtatutam. quo etiam cap. 9. ait de molari dente humano, quem ipſe vidit, cum alijs pluribus, qui ſi cõſcinderetur in partes, centum dentes molares ſui temporis efficerentur. Alibi etiam ait, ſe in ſepulchris antiquis vidiſſe oſſa tantæ magnitudinis, vt tibiæ ſolùm os æquaret cum integro crure ſui temporis, à coxa ad pedem vſque. Multa etiam de hac re habes apud Nicolaum de Lyra in Geneſim, vbi & rationes vſque varias adfert. Conciliator etiam multa hac de re congerit in differentia 9. & Petrus Crinitus idẽ oſtendit 7. de honeſta diſciplina cap. 2. imò qđ magis miremur Auer. 2. de generatione tex. 85, id videtur fateri. Huc pertinet illud Virgilij. 12. Aeneidos, cùm de lapide à Turno facto loquitur.

Vix illam lecti bis ſex ceruice ſubirent
" Qualia nunc hominum producit corpo-
" ra tellus.

" Et primo Georgicorum.

Grandia, quę effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris. De eodem Gellius lib. 3. cap. 10. Sãctus Cyprianus etiam de eodem multa affert contra Demetrianum. Quòd ſi vetuſtiſſimos conſulimus, Homerus huius diminutionis cõquerebatur ſæpe, de quo Iuuenalis Satyra 15.

" Nam genus hoc viuo iam decreſcebat
" Homero
" Terra malos homines nunc educat, atque
puſillos.

Id etiam ratione patet, tum quia hominũ intẽperantia efficit, vt imbecilli patres liberos procreent imbecilliores: ſecũdò, quia ex communi ſententia Medicorum, (vt anteà diximus) certum eſt humidum radicale ſemel amiſſum, nũquam poſſe per nutritionem perfectius, vel æquè perfectũ inſtaurari, quo fiet, vt nunquam patentes per ſuam nutritionem æquè bonam materiam parare poſſint ſoboli, vt ipſi habebant: igitur hoc poſito antecedenti, cõſequentia eſt manifeſta ab æterno homines eſſe non potuiſſe.

12. Ratio, cõſenſu totius antiquitatis. 8. Iam verò idem oſtendamus ex cõſenſu totius antiquitatis tum Philoſophorũ, tum Hiſtoricorum, & gentium conſenſu. Eſt autem magnifaciendus hic conſenſus tot teſtimoniorũ, in rebus præſertim, quæ ex facto pendent. Et quia quò propiores fuerunt mundi origini, eò memoria recentior apud eos permanebat. In omnibus enim rebus vetuſtiſſimis id ſolet accidere, vt quò propius ad originem accedas earum, fama reperiatur magis celebris.

Itaque cùm de orbis conditione, & origine antiquiſſimo quæras, eò manifeſtiora reperies teſtimonia, quò Authores illi fuerunt vetuſtiores: & maioris eſſe in hac re debebunt momenti, & authoritatis, quò fuerint vetuſtiores.

Igitur primò, in hoc eſt conſenſus omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſtotelem, genitum eſſe mundum, Anaxagoræ, Democriti, Heracliti, Empedoclis, & cæterorum, quamuis de modo quo genitus eſſet, inter ſe differant, vt vidimus. Sed in illo genere, mundum eſſe genitum, omnes conueniebant: vt etiam expreſsè ait Ariſtoteles 1. de Cœlo text. 102. omnes ante ipſum genuiſſe mundum, ficut antea diximus. Idemmet Ariſtoteles idem ait lib. de mundo ad Alexan. ſic dicens: Vetus fama eſt, & quidem hæreditaria, mortalium omnium vniuerſa à Deo, & per Deum nobis eſſe conſtituta. Imò verò aliqui eorum ex nihilo productionem admiſerunt in mũdi generatione, vt Plato in Timæo: qui non ſolùm mundum, ſed etiam tempus generat, teſte etiã Ariſtotele; quare cùm nulla potuerit corporea res, vel materia aliqua ante tẽpus præfuiſſe, ſi tempus generat Plato: ergo omnia cum tempore ſecundùm Platonem ortum habuere. Præterea ex eo probatur, quia Plato in Timæo, & 6. de Repub. Deũ patrem ait primò generare Deum filium, non quidem ex materia, ſed ex ſe, & dein de factam tertio loco animam mundi, & quarto loco naturam, & poſteà dæmones, ſeù Angelos factos à Deo, & iſtis Deum dediſſe ne corrumperentur. At verò iam hæc Plato ex nihilo, & ſola efficiente cauſa generabat, ſcilicet, Deo; & in tempore vt in eodem Timæo manifeſtum eſt. Et quamuis aliqui, vt Simplicius in 8. Phyſi. text. 10. conati fuerint trahere Platonem ad æternitatem: tamen id cæteris omnibus Platonicis reclamantibus, & alijs grauiſſimis authoribus Plutarcho, Philone Iudæo, Attico imò & ipſomet Ariſtotele, qui optimè nouerat ſui magiſtri ſententiam

tiam, qui tamē aſſeruit, vt diximus, illum mundum generaſſe, atque id manifeſtiſſimè oſtendit Philoponus in ſolutione ſexti argumenti Procli à ca. 7. vſque ad 29. & ex neotericis quoq; Marſilius Ficinus lib. 18. de Theologia Platonis cap. primo Igitur tum Plato, tum Platonica, & qui illum ſequuntur, re ipſa, non ſolùm mundum generāt in tempore, ſed etiam ex nihilo rerum dictarum productionem admittunt neceſſariò, niſi à magiſtro diſcedant.

Ante Platonē & Triſmegiſtus ex nihilo videtur etiam mundum à ſolo cauſa efficiente generatum, affirmare, à quo vult omnia eſſe accepiſſe. Item Pythagoras, ex vnitate, quam Deum eſſe putabat, tanquā primo principio generabat omnia.

Item Auicenna. 9. Metaph. vltrò conceſſit creationem. Ait enim Deum creaſſe primùm ſubſtantiam ſeparatam, & hanc rurſum creaſſe ſecundam, & ſic quodam ordine vſque ad vltimam. Itaque non ſolùm Deo creationem conceſſit, ſed alijs quibuſdam ſubſtantijs ſeparatis à Deo. Item Simplicius conceſsit creationem verè eſſe, licèt ab æterno, & productionem ex nihilo mundi illam emanationem ab æterno: & ita materiam à Deo ex nihilo factam, in 3. digreſsione contra Philoponum. lib. 8. Phyſi. & alibi.

Alij verò ex antiquis Philoſophis, ex chao, vel materia, aut ex athomis indiuiſibilibus, idque vel caſu, & fortuitò, vel à mente & intellectu, vel alijs cauſis & modis. Tamen in hoc omnes conſentiebant, quòd mundum generabant, vt vidimus, licet in eo differrent quòd aliqua æterna cum Deo facerent.

Deinde omnia Antiquorum ſcripta, tū Hiſtoriographorum, tum Poetarū & antiquorum Populorum id teſtantur, quæ quidem Auguſtinus Eugibinus diligētiſſimè lib. 7. de perenni philoſophia à ca. 8. vſque ad 22. in vnū colligit Homeri, Heſiodi, Sophoclis, Phocillidis, Arati, Mercurij Triſmegiſtri in Pimandro, & Orphæi aſſerentium mundum genitum fuiſſe, & cœpiſſe, inter quos Orphæus, quem primum Theologum Græci vocant, qui etiā pulchrè addidit, res non verè dici poſſe factas ex nihilo, quoniam factæ ſunt ex Dei Sapientia, in quo præſtant omnia: quæ quidem nos ob prolixitatem non citabimus. quiſque poterit apud illum videre.

Itaque omniū rerum agnoſcimus initia, idque conſtat ex illis, qui ſcripſerunt de rerum inuentoribus. Ergo Mundus non eſt æternus; imò idem ipſe Ariſtoteles in Procemio Metaphy. aſſerit eſſe inuentores artium & 19. Sectione Probl. Probl. 18. ait Mathematicas eſſe in Aegypto inuentas, quòd ibi genus ſacerdotum aleretur è publico; & fuiſſe ante ipſum pueritiā philoſophiæ, & alia ſimilia, quæ oſtendunt mundum in tempore fuiſſe factum.

Item nulli ſunt ſcriptores, qui explicēt aliquid fuiſſe geſtum ante ſex, vel ſeptem millia annorum, quod meritò mirabatur Lucretius, ſic dicens:

,, Præterea, ſi nulla fuit mundi genitalis origo,
,, Terrarum, & Cœli, ſemperque æterna fuere;
,, Cur ſupra bellum Thebanum, & funera Troiæ,
,, Nō alij alias quoq; res cecinere Poetę?

Nam quod aliquot confingunt, interiectis quibuſdam certis ſpatijs per combuſtiones, & inundationes aboleri omnes memorias rerum: Præterquàm quòd per ſe ipſum eſt fictitium, ſine vllo fundamento id dicitur, cùm nulla veterum monimēta id aſſerant fuiſſe factum; & id etiam in argumento: ergo confutabimus.

Concluſio.

Ego igitur acquieſco ſententiæ ſacrorū Doctorum contra Auerroem aſſerentiū, creaturam non poſſe eſſe coæternam Creatori, & id demonſtrari ſufficiēter arbitror ſuperioribus rationibus, quarum etiam plures putamus eſſe veras demonſtrationes. Cæterùm alij fortaſſe aliud iudicabunt, non carere, inquā, probabilitate contrariam ſententiam, aut etiam eſſe problema vtrinque, ſicut putauit Scotus 2. ſent. d. 1. q. 3. Quorum iudicium alijs relinquimus. Nos certè putamus & pium id eſſe, & demonſtrari, creaturam non poſſe eſſe coæternam Creatori.

Solutio rationum.

Sed argumenta oppoſita ſoluenda iam ſunt, in quorum ſolutione adhuc magis hoc notificabitur. Ad primum: Concedo Deum eſſe omnipotentem ab æterno: & concedo, quod ab æterno potuit mūdum producere: Sed dico, quod non potuit,

Ad 1.

mundus

mundus æternus fieri ? Quod eſt dicere : ſemper potuit mundus produci ita, vt nõ ſumatur inſtans aliquod imaginatione, quin Deus poſſit tunc mundum producere : tamen non ob id mundus eſſet coæternus ; nam adhùc Deus excedit, & antecedit quodcunque inſtans acceptum, quia vacat principio : hoc autem creaturæ repugnat.

Nota. Vnde non eſt hoc impotentiæ Dei, ſed quia res non eſt factibilis in ſe, nec talis, aut tantę durationis capax qualis, & quãtus eſt ipſemet Deus. Sicut facere rẽ abſque productione, eſt impoſſibile : ita etiã producere rem & non in principio alicuius durationis eius : æternitas autem non habet principium. Et nota ſolutionem, quam puto eſſe veriſſimam.

Ad 2. Ad ſecundum dico : Quòd eſt diuerſa ratio de cognitione Dei, & volitione, ac de mundi productione. Ille enim actus eſt increatus, & eſt ipſe Deus, ideoq; principium non habet, ſicut nec eſſe ipſius Dei: at mũdus, & eius productio eſt quid creatum, nec potuerũt eſſe niſi in aliquo principio durationis.

Ad 3. Ad tertium dico : Quòd non expectat Deus ſucceſſionem, ſed ſemper, & ſemper creare poteſt : Aeternitas enim non eſt diuiſibilis in ſe.

Ad 4. 1. Solut. Ad quartum dico : Quòd impoſſibile eſt, quòd cauſa efficiens, & effectus ſint in vnico inſtanti primo. Vnde ſicut vltima diſpoſitio ignis, quæ inducitur cum forma ignis, non eſt effectus ab illa forma, ſed ab eo, quod generat : ſimiliter veſtigium ſimul cum pede incipiens, non fit à pede, ſed ab eo, qui pedem fecit: & eodem modo de Sole, & lumine dicendum : Ita profectò, ſi in vnico primo inſtanti mundus, & Deus eſſent, impoſſibile eſſet, mundum eſſe factum à Deo, niſi ponatur aliquid, quod Deum cũ mundo fecit, quod eſt pluſquàm impoſſibile. Vnde hoc eſt argumentum potiſſimum pro hac ſententia, quia eſt inintelligibile, cauſam efficientẽ veram coæternam cum effectu facere.

2. Solut. Deinde ſecundò reſpondeo, ꝙ ſi cauſæ, & effectus eadem eſſet, & eiuſdem ſpeciei menſura, concedi tunc poſſet, effectũ poſſe eſſe coæqualem cauſæ, vt in diuinis Perſonis dicimus, in quibus communis eſt menſura ipſa æternitas Patris, & Filij, potuit alterum ab altero generari, & non eſſe generante poſterior, vt re ipſa eſt. Sic etiam, ſi vtriuſque communis eſſet menſura tempus, vt Solis, & luminis, pedis, & veſtigij, & cùm eſſet ab æterno tempus, etiam alterum poſſet eſſe ab æterno. At verò cùm illorum diuerſa eſt natura, & ratio menſuræ, non ita, ſicut ſunt Deus, cuius propria menſura eſt æternitas, & res aliæ, quarum propria menſura ſunt æuũ, vel tempus, eſt ĩpoſſibile, vt ſint coæqualis durationis cauſa, & effectus. Atque hactenus de hac quæſtione.

An Deus ſit cauſa libera : an verò agat ex neceſſitate naturæ. *Quæſtio III.*

SVPERIVS ad confutãdam mundi æternitatem, obiter, quantum fuit ſatis, oſtendimus, Deum eſſe liberam cauſam ; ideò nunc diligentius id oſtendendum erit, etiam ſecundùm Ariſtotelem, ſicut illic promiſimus. Aliqui enim falsò aſſerunt, nec Ariſtotelem, nec peripateticos vllam primæ cauſæ libertatẽ concedere: ſed contrà impiè affirmant, eã omnino agere ex neceſſitate naturæ.

Id autem probãt ex aliquot locis. Primò, illa ratio Ariſtotelis in 8. Phyſi. tex. 7 & 8. id videtur ſupponere. Ait enim : Si mouens non mouebat priùs, oportebat, vt poſtea moueret, auferri illud impedimentum, à quo prohibebatur. Quòd videtur ſupponere agere ex neceſſitate naturæ. Nam aliàs poſſet reſponderi, primum mouẽs eſſe liberum, atque ita ſine aliquo impedimento prius non mouiſſe, quia noluit. 1. Rõ in oppoſitum.

Secundò. Ibidem tex. 15. propter eandem rationem, ait eſſe abſurdum, & ſimile figmento, Deum ab æterno non feciſſe, & poſteà feciſſe. 2.

Tertiò. Ratio Ariſtotelis in tex. 79. etiã id ſupponit. Ait enim: Virtutem infinitã, quæ eſt in Deo, ſi eſſet in magnitudine, moturam in non tempore. 3.

Quartò. Cœlum eſt ingenerabile & incorruptibile ſecundùm Ariſtotelem. 1. Cœli. cap. 10. & ſequentibus. At ſi Deus ſecundùm 4.

ſecundùm Ariſtotelem eſſet cauſa libera efficiens cœli & mundi, poſſet igitur cœlum & mundum corrumpere.

5. Quintò. Item lib.9.Metaphy.text.17. & lib.12.tex.30.item lib.2.Cœli.text.17. ait, Cœlum non poſſe nõ moueri, & Deũ ac intelligentias non habere potentiam, vt non moueant; nec eſſe in potentia, ſed eſſe actu ſemper mouentes.

6. Sextò.Ratio etiam hæc difficultatem facere videtur: Quia, ſi eſſet liber poſſet velle & nolle, ac facere & non facere, atque ita poſſet mutari Deus; eſt autem Deus immutabilis.

1. Cõcluſio. Qđ non conſtat, Ariſtotele, Deum ex neceſſitate naturæ agere: imo, pluribus libere agere.

Loca hæc, & aliquos fortè ſimilia multos induxerunt, vt Deo, ſecundùm Ariſtotelem, tolleret omnem libertatem. Vt autem aperiam quid ſentiunt primò dico, non eſſe certum apud Peripateticos, Deũ nullo modo eſſe liberum Ariſtotele. Deinde dico, poſſe pluribus locis ex principijs Ariſtotelis probari Deum ĩ quibuſdam rebus eſſe liberum, etiam ſecundùm Ariſtotelem.

Quot vijs probãda concluſio.

Oſtendamus ergo primò ex teſtimonijs Ariſtotelis; deinde ex teſtimonijs Interpretum eius; tertiò, neceſſarijs rationibus ex principijs etiam ipſius Ariſtotelis deſumptis:

1. Via. Ex teſtimonijs. 1. Teſtimoniũ.

Primò enim ſunt hæc teſtimonia Ariſtotelis. Primò in 4.Top.c.5.loco.64.ait Ariſtoteles, non debere dici calumniatorem, vel furem eum, qui poſſit talia agere, ſed qui fecerit. Nam, inquit, multa poſſunt facere & Deus, & homines, quæ non faciunt. Nil clarius dici potuit. Vbi vide etiam Alexandrũ, qui benè explicat quomodo in Deo ſit potentia ad facienda aliqua, quæ non facit.

2. Teſtimoniũ.

Secundò. 10.Ethic.c.8. Ariſtoteles ait, illos eſſe Deo chariſſimos, qui ſint verè ſapientes, & rationem ducem ſequentes, optimo animo ſunt affecti. Vbi & curare Deum res humanas manifeſtè cõfitetur, & plurima ipſius beneficia conferre, qui tales ſint: & delectari Deum optimis, & ſibi ſimilibus hominibus, & illos ei eſſe chariſſimos. Hæc ibi. Inclinari autem, & mouere ſe ad amandum, viſa illorum ſapientia, & virtute, neceſſitatis nõ eſt, ſed libertatis, & propriæ voluntatis.

Præterea; Curam habere rerum humanarum, & beneficia largiri eis velle, voluntatis eſt.

Rurſus: Cum homini in Ariſtotele liberum ſit, vt in ſtudia incumbat, & ſapiẽs ſit, vel non ſit, virtutem eligat, aut ſecus; profectò actus ille Dei, quo diligit ſapientem, & ſtudioſum; non erit neceſſarius.

Obiectio & eius cõfutatio.

Eſt autem ridicula illorum expoſitio: qui, vt effugiãt, dicunt, Ariſto. illa in Ethicis populariter, minus verè dixiſſe, vt homines alliceret ad virtutem; tum quia nil tale ibidem ipſe iudicat, & in vniuerſis Ethicis ſeriò agit, & eodem maximè loco verbis grauiſſimis; tum quòd Euſtratius Græcus auctor Ethicorum Ariſtotelis præcipuus interpres longè aliter dicat, qui etiam eius rei rationem reddit, & in eo maximè ridendi ſunt quòd non poſſint Ariſtotelem pro ſua impietate defendere, niſi dicant illum ſponte fuiſſe mẽdacem, & impoſtorem.

3. Teſtimoniũ.

Tertiò. Ex 2.de Gener.text.59. omnia eo modo compleuit Deus, quo ipſorum naturæ debebatur. Item ex 12. Metaphy. text. vltimo, res eo modo gubernantur, quo optimo poſſunt. Sed dantur entia contingentia, & libera: ergo contingenti, & libero modo gubernari debent: aliter nõ gubernarentur, neque complerentur ſecundùm ſuam naturam. Non poſſunt autem libero modo gubernari, niſi à cauſa libera: ergo &c.

4. Teſtimoniũ.

Quartò. Ariſtoteles in 8.Ethic. c.7. & ſæpe etiam alibi docet, Deum erga bonos habere amicitiam: non quidem vt inter æquales, ſed ex ſupereminentia, quam ipſe vocat, vt ſuperioris ad inferiorẽ. Idẽ ait in cap.12.& ca.14. & ſæpè alibi tradit de honore debito & cultu ac laude Dei, Vno verò in teſtamento, quod condidit antequàm excederet ex hac vita, quod extat in ipſius vita apud Laertium: Deum orat & aliqua fieri iubet religionis ipſius monimenta, quæ quidem nunquam facturus fuiſſe videretur, niſi Deum eſſe liberum putaſſet.

5. Teſtimoniũ.

Quintò. In libro de Mundo ad Alexandrum, ſiuè is ſit Ariſtot. ſiuè alterius, dignus ſanè eſt, qui tribuatur Ariſtoteli: Poſtquàm omnia dixerat Dei eſſe opera, cœlum, terram, animantia, atque omnibus dare vitam, & cuncta gubernare, ac regere tandem ait: Deus cùm in re immobili collocetur, omnia, quò vult, mouet,

uet, arbitratuq́ue ſuo, in diuerſis rebus generibus, & naturis verſat, &c. Atque hactenus ex Ariſtotelis quibuſdam teſtimonijs: iam ex Interpretibus quoque eius, idem oſtendamus.

2. Via. Ex teſtimonijs Interpretũ Ariſt. Præterea: ad id probandum ſuppetunt multa interpretum Ariſtotelis, & Peripateticorum teſtimonia ex Ariſtotelis ſententia ſic arbitrantium. Primò enim apud
1. Theophraſtum. Si intellectus agens eſt Deus, vt ipſe putat, etiam ſecundum Ariſtotelem in libro de intellectu à cap 17. qui immittit cogitationes hominibus, cũ ij intelligant contingenter, ipſe cõtingenter immittet. Idem dixerim de Alexandro, cuius eadem fuit ſententia de intellectu agente, ſecundùm etiam Ariſtotelem, vt patet ex ſuo 1. de Anima cap. 25.

2. Secundò. Alexander expreſsè in lib. de Fato ad Antoniũ, & Seuerum Imperatores in epilogo, vbi profitetur ſe explicare ſententiam Ariſtoteils, ait: A Deo eſſe petendum, vt concedat beneficia, quoniam ipſi dandi, & non dandi, facultas eſt.

3. Tertiò. Simplicius in 2. Phyſic. tex. 77. ait: Deum vti natura, vt vult, & cuncta in æquitate dirigere.

4. Quartò. Idem in 4. Phyſi. in digreſſione de loco, paulò poſt initium, ait: Deum in Cœlo Empireo illuſtrare mentes hominum, & oſtendere illis ea, quæ per ſe ſunt ſpectabilia. Et ſuper Epicthe. c. 54. & 27. ait, animas hominũ ĩ reditu poſt corpus, bona ſ manere præmia: de quo vide orationem, quam habet ad Deum, ad calcem illius operis in Epicthetũ, qua ipſum precatur, vt mentes noſtras illuminet. Idem etiam Simplicius, quod plus eſt, in Phyſico. ait intelligentias poſſe mouere Cœlũ, velocius vel minus velociter pro earum voluntate: & ibi ita ipſum intelligit Ariſtotelem, vt ſuperiùs citauimus.

5. Quintò. Philoponus præterea, Ammonius & alij ex veteribus, quorum attuli ad calcem primi Periherm. Themiſtius, Euſtratius, Pſellus, & Magentiuus cum pleriſque alijs, qui ponunt in Deo prouidentiam ſecundùm Ariſtotelem, conſequenter libertatem confiteantur neceſſe eſt, ſecundùm eundem: hæc enim non poteſt eſſe ſine libertate, nec haberi de rebus liberis à cauſa omnino neceſſaria: atq; hæc ex teſtimonijs Interpretum Ariſtotelis.

3. Via. Ex neceſſarijs rõnib. ex principijs Ariſtote. deſumptis. Sed, ex doctrina Ariſtotelis, & ipſius principijs multa etiam deduci poſſunt argumenta.

1. Primò. In Ariſtotele: Homo eſt liber, vt patet ex 2. Phyſic. tex. 58. & 59 ait, hominem agere, cætera agi. & in 2. Aethi. ca. 6. ait, in nobis eſſe virtutes, & vitia, quæ tamen verſantur circa ea, quæ ſubduntur noſtræ electioni. Et in 3. Aethic. cap. 2. ait, in brutis eſſe ſpontaneum, in ſolo homine electionem. Et ab Alexandro in libro de Fato cap. 8. & 9. id ſupponitur vt primum principium, in ſententia Ariſtotelis. Idem Simplicius 2. Phyſic. tex. 3. & 32. & ſæpe alibi, vt alios omittam innumeros. Sed impoſſibile eſt cauſam ſecundam eſſe liberam, prima exiſtente neceſſaria: ergo &c. Probatur minor. Quia aliàs ſecunda cauſa poteſt operari ſine prima: quia poſſet efficere id, ad quod prima non poſſet cooperari: & præterea ſecunda tunc cauſa videretur domina primæ ſi pro eius arbitrio primam ad agendum ſecum traheret, vel reijceret; ac fieri demum poſſet, vt actionem neceſſariam primæ cauſæ ſecunda fruſtraret ſua libertate, nollens operari; Quæ omnia ſunt planè abſurda. Præterea, ratio ipſa, qua probat 2. Aethic. in homine eſſe libertatem, & voluntariũ, non verò in bruto, aut alijs rebus, eſt, quia valet intellectu, quo cognoſcit finẽ, & media ad finem, & ea ad finẽ ordinat, & ita intellectum conſequitur in appetitu voluntarium, & ſenſum conſequitur in appetitu ſpontaneum tãtùm: At Deus intellectum habet, & mens eſt, ſecundùm Ariſtotelem: ergo &c. Et conſequitur in eo voluntarium, ex Ariſtotelis ratione & præſertim, cùm omnia ordinet Deus in finem vtpotè ſapientiſſimus.

2. Secundò. Secundum modum argumentandi, quo vtitur Ariſtoteles in 1. de Anima tex. 8. quod etiam repetit 3. Metaphyſic. tex. 15. aduerſus Empedoclem. Ineptè facit, qui aliquam perfectionem, quæ verè perfectio ſit, negat Deo. Sed libertas eſt perfectio: ergo &c. Probatur minor: Quia ſolùm dicit in ſua ratione eſſe dominum ſuarum operationum, & ita poſſe facere, vel non facere, vt velit, idq́ue ex ſe ipſo, nec alteri neceſſario ſubeſſe: At hoc perfectionis eſt, eſſe ſuarum actionũ abſolutum dominum, & non alteri ſubditum

dictum vel ſeruum, nec ab alio aliquo neceſſario pendere; ergo, &c.

3\. Tertiò. In innumeris rebus naturalibus nullam poſſet quis reddere, ſecũdùm Ariſtotelem, rationem, niſi recurratur ad diuinam voluntatem. vt v.g. in ordine circulationum cœli, cur hæc prior, illa ſit poſterior, & non contrà: cùm enim ſint omnino ſimiles, reddi ratio non poteſt, niſi

Ex pluribus quorũ reddi cauſa nõ põt, præter diuinam voluntatẽ.

1\. ſola Dei voluntas ordinantis: Cur non totus mundus ſit inuerſus, vt pars antartica ſit vbi eſt artica, &ècontra, Omnia enim eodem modo ſe haberent.

2\. Præterea: Cur motus cœli ſit magis ab oriente in occidens, quàm ècontra; de qua quæſtione tam laborat Ariſtoteles in 2. Cœli text. 33. nulla enim inueniri poteſt, præter diuinam libertatem. Nam quod reſpondet, in oriente eſſe dextrum, manifeſtè petit principium: Nam propterea ait eſſe dextrum in oriente, quoniam inde incipiebat motus. At verò eadem remanet difficultas: quia ſi eſſet in occidente, ibi eſſet dextrum, quia inde inciperet motus. & ita videtur petitio principij: Quæro enim cur Deus poſuiſſet dextrum in oriente potius quàm in occidente.

3\. Præterea. Poſita aliqua debita diſpoſitione ad introducẽdam. v.g. formã ignis, nulla poteſt reddi ratio præter diuinam voluntatem, cur hæc forma numero intro ducetur. v.g. bipedalis, & nõ alia ignis bipedalis. Non enim magis conuenit hæc forma ignis numero, cum hoc loco, hoc tempore, ac numero diſpoſitione, quàm alia forma ignis bipedalis.

4\. Item. Partes temporis inter ſe ſunt omnino homogeneæ: Cur ergo tempus heſternum non fuit hodiernum, & ècontrà: cur dies vel annus elapſus præceſſit, & hic ſubſequitur. ſed & infinitorum inſtantiũ ordo cur ita ſit? Et in partibus etiam motus Cœli idem poteris quærere. Neque vero ratio ĩ his, quæ ſatisfaciat, reddi poteſt, præter diuinam voluntatem, & ſapientiã: ſic in iſtis rebus indiuiduis ordinem conſtituentem, quibus ſimilia problemata facilè poteris ſexcenta excogitare.

5\. Ratio. Ad hæc, addamus rationes quaſdã D. Tho. ex lib. 2. Summæ Contra gentes. cap. 23. ex pluribus quas illic adfert Sanctus Doctor pulcherrimas. Sit ergo argumentum.

Amplius ſecundum philoſophum 9. Metaphyſic. duplex eſt actio. Vna quę manet in agente, & eſt perfectio ipſius: vt videre. Alia, quæ tranſit in exteriora, & eſt perfectio facti; ſicut comburere in igne. Diuina autem actio non poteſt eſſe de genere illarum actionum, quæ non ſunt in agente, cùm ſua actio ſit ſua ſubſtantia, vt in primo oſtenſum eſt: oportet igitur quod ſit de genere illarum actionum, quæ ſunt in agente: & ſunt quaſi perfectio ipſius. Huius autem non ſunt, niſi actiones cognoſcentis, & appetentis: Deus igitur cognoſcendo, & volendo agit, & operatur: non igitur per neceſſitatem naturæ, ſed per arbitrium voluntatis.

Adhuc. Deum agere propter finem ex hoc manifeſtum eſſe poteſt, quòd vniuerſus non eſt à caſu, ſed ad aliquod bonum ordinatur: vt patet per Philoſophum in 12. Metaphyſic. Primum autẽ agens propter finem oportet eſſe agens per intellectum, & voluntatem: ea enim quæ intellectu carent, agunt propter finem, ſicut in finem ab alio directa: quòd quidem in artificialibus patet: nam ſagittæ motus eſt ad determinatum ſignum ex directione ſagittantis. Simile autem eſſe oportet in naturalibus. Ad hoc enim quòd aliquid directè in finem debitum ordinetur, requiritur cognitio ipſius finis; & eius quod eſt ad finem, & debitæ proportionis inter vtrunque: quod ſolùm intelligentis eſt. Cùm igitur Deus ſit primum agens, non agit per neceſſitatem naturæ, ſed per intellectum, & voluntatem. 6. Ratio.

Item. Volũtas habet pro obiecto bonũ ſecundùm rationẽ boni: Natura autẽ non attingit ad communem rationem boni, ſed ad hoc bonum, quod eſt ſua perfectio. Cùm igitur omne agens agat ſecundùm quòd ad bonum intendit: (quia finis mouet agentem:) oportet quòd agens per voluntatem ad agens per neceſſitatem naturæ comparetur, ſicut agens vniuerſale ad agens particulare. agens autem particulare ſe habet ad agẽs vniuerſale, ſicut eo poſterius, & ſicut eius inſtrumentum: ergo oportet, quòd primum agens ſit voluntarium, & non per neceſſitatem naturæ agens. 7. Ratio.

Demum. Si Deus liber non eſſet, ſequerentur multa abſurda contra naturam, & 8. Ratio.

contrarius, & debitum naturæ: Vt, quòd non eſt orandus, cùm eſſet neceſſarium agens: nam ſtultum eſſet orare agentia neceſſaria, vt Solem, Lunam, ignem, vel aquam, quia flecti precibus non poſſet. Sic etiam nec timendus eſſet, nec reuerendus; imò nec colendus, nec in eo ſpes collocanda, quòd adiuuaret, vel eriperet ex malo, aut periculo: & ſexcenta eiuſmodi.

Hæc ſanè argumenta omnia etiam in principijs Ariſtotelis, & in ratione naturali euidenter oſtendunt, Deum non poſſe eſſe agens omnino neceſſarium. ſed ſecundùm etiam Ariſtotelem, tum cum liberis cauſis medijs liberè coagere, tum in indiuiduorum productione, & ordine liberè ea diſponere, & præſertim conceſſa, vt concedi debet, ſecundùm Ariſtotelem, prouidentia, de qua & nos alibi.

Solutio obiectionũ contrariarũ. 1. Solutio ad oĩa ſimul in genere loca Ariſtotelis.

Vt autem locis illis Ariſtotelis ſatisfiat, dici poſſet fortè probabiliter: Primò Ariſtotelem voluiſſe Deum eſſe agens neceſſarium circa ea, quæ pertinebant ad perfectionem vniuerſi, vt videlicet circa ſpecies in vniuerſali, & de motu in vniuerſali, ac mundi conſeruationem, de quibus videntur procedere argumenta illa: at verò circa indiuidua (vt diximus) & res liberas, vt homines, non eſt dubium quin ipſum poſuerit liberum.

Sed neque illud certò apud Ariſtotelẽ affirmari quis poterit, vt oſtendimus, maximè cum nullibi id expreſsè dixerit: & hæc loca non conuincant, ſed optimè diſſolui poſſunt, etiam de ſpeciebus cœli, motu, & mundi conſeruatione, vt paulò pòſt diſſoluemus.

2. Solutio in genere.

Secundò. Cùm illæ rationes Ariſtotelis, tam in tex. 8. & 9. quàm in 79. quas facit pro mundi æternitate, tam peccent in multis alijs, vt ſuprà attigimus ex Philop. & ſuo etiam loco erit manifeſtum, nõ eſſet mirum ſi inter alia inconuenientia, in hoc etiam inciderent, vt illam libertatem adimerent Deo, quam in tam multis alijs locis ipſemet concedit Ariſtoteles: atque ita in genere reſponſum eſſet.

Ad ſingula teſtimonia Ariſto.

Sed tamen particulatim ſingula accedamus, & oſtendamus ex nulla certò conſtare Ariſtotelem ademiſſe Deo libertatem, etiam in Cœli motu, & ſpeciebus, & mundi conſeruatione.

Ad 1.

Ad primum igitur reſpondemus; ibi Ariſtotelẽ ponere mouens fuiſſe non ſeorſim, ſed ſimul cum mobili: & tũc ait, oportuiſſe eſſe aliquam cauſam quietis, ſi mouens non mouebat illud mobile: vt ſi poneretur v.g. coæterna materia cum Deo, vel chaos, vel aliud aliquid, vt illi antiqui Philoſophi ponebant, contra quos diſputabat: Ac tunc quidem rectè ait eſſe aliquam cauſam quietis debere: aliàs contra naturam eſſet illa talis quies, & violenta: imò nec fieret. Et quidem hoc ſemper ſequitur, ſiuè mouens eſſet liberum, ſiuè neceſſarium. nam nec ex electione, vel voluntate illa tunc quies eſſet ſine cauſa, vel impedimento eligenda: ſicut nec à natura tunc ſine cauſa, vel impedimento efficeretur. quare ratio Ariſtotelis ſimpliciter cõcludit & abſolutè, non curans quomodo mouens agat liberè ne, an neceſſariò, ſed abſtrahendo.

Ad ſecundum reſpondeo eodem modo, ſuppoſito mobili cum mouente, inferre Ariſtotelem contra Anaxagoram illo loco, qui ponebat mentem, & chaos infinito tempore præextitiſſe in quiete, & poſteà Mentem inde omnia ſegregaſſe, & mouiſſe. Nam hoc contra rationem, ait, diceret fuiſſe infinito tpe mouens, & mobile, nec tamen aſſignare cauſam naturalem illius infinitæ quietis, & cur modò, & nõ priùs, et citius rationem nullam reddebat Anaxagoras. Hæc autem Ariſtotelis illatio, poſito mouente & mobili ſimul & eodẽ modo, tunc ſequeretur, ſiuè illa Mens libera, ſiuè neceſſariò agens ab Anaxagora diceretur. Nam illa quies mobilis infinita eſſet præter naturam, & ſine ordine ad motum finitum, vt ait Ariſtoteles, & ita nec eligenda ab ipſa Mente, etiam ſi libera eſſet. Sed, vt diximus, Ariſtoteles nil curat ibi, an mouens ſit liberum, vel neceſſariũ, ſed abſolutè infert, & ſimpliciter. An verò rectè inferat, alia quæſtio eſt. Nam poſito mobili cum mouente, rectè fortaſſe. Sed Mens illa Anaxagoræ fuit ab æterno ſola, & libera, non ita. Nec contra hoc ibi diſputauit Ariſtoteles. Poſſet enim tunc aſſignari cauſa cur priùs & non anteà, vt ſuprà diximus. Ad 2.

Ad tertium reſpondeo: quòd ſi illa virtus eſſet in magnitudine, eſſet neceſſaria: quia eſſet omnino immerſa materiæ, vt aliæ formæ corporeæ. ſecus autem ſi ſit, vt eſt, Ad 3.

vt eſt, etiam ſecundùm Ariſtotelem, à materia ſeparata, & à magnitudine: nam ſic eſt libera, vtpotè intellectu, & voluntate prædita. Vel ſi adhuc quis dicat, manere liberam in magnitudine, & corpore exiſtentem, ſicut anima rationalis noſtra: Tñ tunc in illius motus naturalis actione eſſet neceſſaria, veluti etiam viuificando corpus, & dando ei eſſe, cùm in alijs actionibus, ſcilicet, voluntatis, & intellectus eſſet libera. Sicut ipſa etiam anima noſtra in actionibus naturalibus, vt nutritionis, augmenti, & decremẽti, & cæteris, eſt etiã agens naturale, ſed in alijs voluntatis, & à voluntate imperatis, agit liberè.

Ad 4. Ad quartum. Reſpondemus primò, etiã ſi hoc concederemus ſecundùm Ariſt. in conſeruatione cœli, & mundi eſſe cauſam neceſſariam: non ideò concluderetur in omnibus alijs eius actionibus nullo modo eſſe liberam, ſcilicet, vel cum cauſis liberis coagendo, vel in particularibus rebus, vt oſtendimus.

Secundò. Dicimus etiam cum illa neceſſitate poſſe eſſe aliquam libertatem, videlicet complacentiæ, qua ſcilicet ſponte, & delectabiliter mundum cõſeruare vult, & conſeruat ſua ipſa propria immutabili voluntate, ſicut complacet in ſe ipſo, & ſuis perfectionibus, & ſui amore. Quare non excludi adhuc ſecundùm Ariſtot. etiã in mundi conſeruatione omnem libertatem.

Tertiò, dicimus, quòd Deus, etiam ſi poſſet corrumpere, non tamen corrumperet, ne opus ſuum deſtruat. Eſſe autem cœlum incorruptibile ex ſe, quod careat materia, & contrarijs, atque ideò nulla naturali cauſa, poſſe corrumpi; & nil amplius concludere teſtimonium illud Ariſtot.

Ad 5. Ad quintum reſpondeo idem, quod ad præcedens argumentum, primo, & ſecundo loco diximus, & tertio rurſus addimus: ibi ſolùm dici, ex ſe cœlum, ſi naturam eius ſpectemus, non poſſe non moueri, & hoc ſuæ naturæ eſſe impoſſibile, & ei repugnare, quod poſtulat ſemper moueri: non verò Deo mouenti ex ſe repugnare, aut intelligentiæ, quamuis & hæ quidem non intermittent motum, non quia non ſint liberæ, aut quia ex ſe nõ poſſent, ſi ſolùm ſuam naturam ſpectemus: ſed quia contra cœli naturam non agant, nec volunt agere, ne etiam contra rationem ſic agant non mouendo.

Dicimus præterea, non eſſe in potentia intelligentias ad motum cœli, vt poſſint non mouere, ſi ſpectemus naturalem ordinem rerum, & actionem naturalem: quia aliàs violenter agerent, & contra naturam cœlo inditam: non quòd in ſe abſolutè non ſint præditæ intellectu, & voluntate, atque adeò liberè agant.

Quamuis etiam Simplicius, poſſe intelligentias celeriùs cœlum mouere, & minus celeriter, conceſſit etiam ſecundùm Ariſtot. ſuprà in Phyſic. vbi ipſe etiã Ariſtot. idem videbatur inſinuare.

Ad ſextum. Et ſi Deus poſſit facere, & nõ facere, & velle, vel nolle, vt aliquid ſit, vel fiat, non ſequitur ipſum mutari, ſed res ipſas factas. Et hoc etiam de prima cauſa cognouit Ariſtoteles, qui poſuit primũ mouens immobile, mutat itaque reliqua, ipſo immoto permanente. Nec cùm dicimus illum poſſe velle, & nolle, habet diuerſos in ſe actus volũtatis ſibi ſuccedentes, vt in nobis: nam & ipſum velle eſt ipſum eſſe, ſicut & intelligere eſt ipſum eſſe: non verò actus accidentales informantes eius voluntatis potentiam; ſolùm ergo mutatur reſpectus rerum volitarum ad ipſum, quia aliter ſe habent ad ipſius voluntatem quàm anteà: non verò ipſe mutatur, aut aliter ſe habet ipſe Deus. Denique quicquid vult, voluit ab æterno, ſed liberè vult, & nunc, & ab æterno: atque de hac quæſtione ſit ſatis. Ad 6.

Caput tertium.

Principium conſiderationis id erit. Tex. XXI.

MOTVS æternitate conſtituta vniuerſaliter, modò vnius motûs primi æternitatem indagat, ac ſimiliter vni⁹ primi motoris: ac exordiũ ſumit à quæſtione propoſita in tex. 19. ſuperiori: An, quæ mouentur, ſemper moueãtur: & quæ quieſcunt, ſemper quieſcant: ad cuius inquiſitio-

Vt probet motus primi, & motoris primi æternitatẽ ſupponit aliqua ſẽper moueri, ali-

quiſit etenim poſſit vnam diuiſionem cum ſubdiuiſione, & argumento colligit, eſſe aliqua, quæ ſemper mouentur, alia quæ ſemper non mouentur: Aliqua, quæ aliquando quieſcunt, aliquando mouentur: & per hoc ſoluitur dubium, & ſimiliter finitur ſpeculatio de motu, quæ in his ſex libris Phyſicorum ſuſcepta fuit.

qua ſemper quieſcere: aliquà quādoq; moueri, quā coq; qeſcere.

Eſt igitur diuiſio tripartita. Aut omnia mouent ſemper, aut oīa quieſcūt ſemper, Aut aliqua quieſcunt, aliqua mouentur.

Diuiſio e rū, quę mouētur & quieſcunt. Subdiuiſio.

Subdiuiſio eſt huius tertij membri, ad hic etiam tripartita. Si aliqua mouentur, aliqua quieſcunt: aut illa, quæ mouentur, ſemper mouentur, & illa, quæ quieſcunt, ſemper quieſcunt: Aut illa, quæ mouentur poſſunt quieſcere: & illa, quæ quieſcunt, poſſunt moueri; & tunc omnia moueri, & quieſcere poterunt, & apta erunt; Aut tertiò, Alia mouentur ſemper, alia quieſcunt ſemper; alia modò mouentur, modò quieſcunt.

Nota.

Ita, vt ſint tria entium genera: Quædam immobilia, quædam mobilia ſemper; quædam apta modò moueri, modò quieſcere; quod membrum verum eſſe oſtendetur per aliorum excluſionem.

Integre totius diuiſionis partes quinque.

Et igitur vna integra diuiſio, quinque partibus conſtans, idem in primis duabus ſicut iſto ſolum ponas prædicata duo, ſubiecto non diuiſo: Puta, aut omnia ſem-
1. per mouentur, aut omnia ſemper quie-
2. ſcunt. Sumimus enim omnia entia in v-
3. traque parte. In tertia diuidimus, vtrumque. Puta, Aut alia ſemper mouentur, &
4. alia ſemper quieſcunt. In quarta coniungimus duplex prædicatum vni ſubiecto: Puta, Aut omnia ſunt apta moueri, &
5. quieſcere. In quinta ſumimus vtriuſque diuiſionem ſimul cum diuiſione aduerbij temporis, Puta, aut alia ſemper mouentur, alia quieſcunt ſemper: alia modò quieſcunt, modò mouentur.

Dicere igitur omnia quieſcere. Tex. XXII.

Incipit partes excludere, at primò illam, quam prius ſumpſit: puta, omnia quieſcere ſemper, quod affirmabat Zeno. Quadrupliciter autem hoc reijcit. Primò, ex ſenſu, quo motum percipimus, in quo reprehenditur Zeno, quia relicta ſenſus experientia, ſequebatur rationem: quod dicit eſſe imbecillitatis intellectus: quia, vt dicit. S. Thom. neſciens ſoluere rationes ſophiſticas, contra ſenſum quicquam affirmabat. Simplic. dicit, hoc dici eſſe ex imbecillitate intellectus, quia eſt neſcire per ſe notum à non per ſe noto diſtinguere.

Excluditur illud mēbrū, quòd nō oīa ſemper quieſcant. 1.

Secundò reprehendit: Quia iſta ſententia non ſolum aufert vnam concluſionem particularem, aut vnam rem: ſed ponus omnes res naturales negat, in quibus motus eſt principium. Imò dicit, quòd omnes artes, & opiniones negat, quia omne motu aliquid modò vtuntur, & indigent. Phyſica enim motum per ſe conſiderat; Metaphyſica motum ſupponit, per quem, Deum eſſe, indagatur. Mathematica motum ſupponit; vt ab eo abſtrahat: ſimiliter etiam aliæ artes practicæ. 2.

Tertiò autem in hoc reprehenditur: quòd etiam præter Phyſicam alia tollat. 3.

Quartò reijcitur; Quia ſicut eos, qui, inſtant, & principia negāt Mathematica, non eſt Mathematici redarguere: ita nec eſt Phyſici contra eos diſputare, qui motum negant, cùm ſit principium Phyſicū, naturam eſſe principium motus. 4.

Ferè autem & omnia dicere moueri. Tex. XXIII.

Reijcit alteram partem diuiſionis, puta omnia moueri, quod dicebat Heraclitus. Dicit autem, quod hoc eſt ferè ſimile cum prima opinione, quia eſt falſum, & etiam præter methodum. i. non Phyſicè dictum. Quia ſicut qui motum negat, nō loquitur Phyſicè: ita etiam qui quietem. Nam natura principium eſt vtriuſque, & motus,

Reiicit alterum mēbrū, ꝙ nō omnia ſemper moueantur.

motus, & quietis.

At minus præter Phyſicam loquitur, qui negat quietem. Nam Naturalis præcipuè in motu verſatur eo, quòd plura moueantur, & quòd motus quid poſitiuum eſt, quies verò motus priuationem dicit. Et ita parum de quiete, multum de motu in Phyſica diſſeritur: minus ergo negat Phyſicam, qui omnia ſemper moueri dicit. eſt autem hæc notanda expoſitio. Impugnaturus ergo hanc opinionem, tanquam magis Phyſicam, ipſam exponit. Iſti enim dicunt, omnia moueri, nullo dempto, & ſemper moueri: tamen non ſemper motum hunc apparere: ob id quædam quieſcere videntur, cũ tamen moueãtur.

Exponit opin. Heracl.

At quamuis hi non explicent, quo motu cuncta moueantur ſemper, an vno, an pluribus: tamen Ariſtoteles de omnibus probat, ac dicit, facilè eſſe probare, omnia ſecundùm nullum motum moueri ſemper. Et primò probat de augmento, & decremento ſic. Secundùm augmentum, & decrementum non poteſt quicquam continuè moueri, quin detur interpolatio: ergo non poſſunt omnia ſecundùm talem motum ſemper moueri.

Primò probatur in Augmẽto, & Decremẽto non ſemper cõtinuè moueri.

Hoc argumentum variè intelligitur ab Expoſitoribus. Themiſt. ſumit vtrunque motum ſimul: vt ſit ſenſus: Augeri, & decreſcere, ſicut aſcendere, & deſcendere, nõ poſſunt eſſe abſque media quiete: ergo nõ poſsũt res ſemper moueri. Quòd ſi dicas: debebat probare de altero per ſe: Dico, nõ, oportebat: nam hoc ſenſus indicat, cum tes non ſemper augeri, ſed aliquando decreſcere ſentiamus. Quòd ſi iſtam admittamus expoſitionem à quæſtione illa nos liberamus. Contendunt enim aliqui ex hoc loco, augmentum non eſſe motum continuum. Adde etiam quòd cum Themiſt. exponunt Simplic. & Pſellus.

Not. tex. expãne. 1. Expõ.

Alij verò cum S. Thom. & Auerr. aliter exponunt: puta, quòd nec augmentum continuum eſt per ſe, nec decrementum, ſed quòd ſit per minima, ita vt vnico inſtanti, & tempore acquiratur minimum vnum quantitatis, alio tempore, & inſtanti aliud minimum, & non continuè, ita vt in ſingulis inſtãtibus augeatur: eſſet enim infinitum actu.

2. Expõ.

Vnde debes intelligere ſic augmẽtum, quòd in hoc te[...] [...]ponatur alimentum tantùm, & in fine diſpoſitionis con[...] [...], & nutritum fiat maius: & alio tempore diſponatur, & poſteà augeatur nutritum ſemper interrupto augmento. Non vt tempore aliquo continuè augmẽtum fiat, ne detur infinitum. Idem de decremento: & ſic explicant rationem Ariſtotelis.

Authoris ſnia.

At quicquid de hoc ſit, melius eſt, admiſſo, quòd loquatur de augmento per ſe, quòd ſit ſenſus, quòd non ſemper res augeatur, id eſt, quàmuis per viginti annos duret augmentum, non in hoc toto tempore continuè augmentum fit, ſed aliquando ceſſatur. Hoc tamen non obſtabit, quin augmentum ſaltem aliquo tempore ſit continuum.

Inter has expoſitiones mihi magis placet vltima: nam verba, quæ ſequuntur, huic videntur facere. Et Simplic. docet etiam non ſolùm illos duos motus non eſſe continuos, puta, augmenti, & decrementi inuicem, ſed nec ſingulos per ſe. De continuatione autem horum alibi diſputabitur.

Eſt autem ſimilis ratio illi, quæ eſt de eo.

Comparat hos, qui totum augmentum dicunt continuum, his qui dicerent, excauationẽ lapidis à guttis eſſe cõtinuam, ita, vt ſi tanto tempore totum excauatur, in dimidio dimidium excauabitur, & in alia quauis temporis illius parte, etiam pars alia excauatur. Ita etiam de augmento: ſi enim augetur viginti annis, in dimidio dimidium, & in alio aliud augebitur: quàmuis non ſemper motus ſit motus, ſicut excauatio à ſingulis guttis non eſt nota.

Reijcit ſimilia duo, quæ uideri poſſint. 1.

Similiter eſt aliud exemplum de arbore, quæ naſcens iuxta lapidem, ipſum tandem ſcindit, dum creſcit: videtur enim motus ſciſſionis eſſe continuus.

2.

Statim reijcit hoc Ariſtoteles dicens, quòd non ita eſt. Non enim quæuis gutta, & in qualibet parte temporis cauat, ſed omnes ſimul. Similiter, non in toto tempore, quo arbor naſcitur, lapidem ſcindit, ſed tempore quodam: ſicut qui nauim trahunt.

bunt. Non enim quiuis per ſe aliquo tem pore tranſit, ſed omnes ſimul per totum tempus.

Ita fit augmentum. Non enim calor naturalis per quamlibet diſpoſitionem continuo tempore auget, ſed aliquo tempore diſponit, & alterat, & pòſt auget: ſimiliter in diminutione. Vnde quàmuis pars remota, excauataque diuiſibilis ſit, non tamen pars quælibet in parte qualibet temporis remouetur. Similiter de augmento, & diminutione. Dices, quomodo gutta cauat lapidem, cùm nulla per ſe? Reſpondet S. Thom. quòd primæ diſponunt, vltimæ autem, diſpoſitione præcedenti, excauant.

Solutio D. Tho.

Simplic. & Themiſt. hæc verba non referunt ad augmentum, ſed ad operationẽ ipſam illorum, qui dicunt, motum eſſe, ſed nõ ſemper percipi: & tunc dicit, quòd hoc ſimile, ac ſi dicant, excauationem eſſe continuam, at non percipi: Quod quidẽ falſum oſtendit: pendet autem hæc expoſitio ex præcedenti ipſorum, & vtraque eſt conueniens.

Concludit Ariſtoteles, quòd quàmuis diminutio, & augmentum diuiſibilia ſint in infinitum, cùm per ea quantitas acquiratur, vel deperdatur, quæ diuiſibilis eſt in infinitum: tamen non oportet, quòd in qualibet parte temporis continuè perdatur, aut acquiratur aliquod totum, id eſt, aliqua quantitas, vt dictum eſt. Et in hoc apparet, expoſitionẽ priorẽ magis conuenire literæ, quàm poſteriorem Simplicij.

Similiter autem & in alteratione qualibet.

Probatur idem in alteratione.

Cum probaſſet ſecundùm augmentum, vel decrementum, omnia nõ ſemper moueri eo, quòd augmẽtum non eſt continuus motus: probat idẽ modò de alteratione: quòd non moueantur omnia alteratione ſemper. Et hoc tripliciter. Primò, quia non fit ſemper alteratio continua, vt dictum eſt de augmento: nõ igitur ſemper res alteratur. Probat antecedens de congelatione, quæ alteratio quædam eſt, & in tempore fit: non tamen in qualibet particula temporis congelatur pars congelati, ſed totum ſimul: vt patet de coagulatione lactis, & de aquæ congelatione, de qua iam alibi dictum eſt.

1. Ratio.

Probat ſecundò: quòd alteratur certo tempore, & in certum terminum mouetur: Vt quod ægrotat, ab ægritudine in ſanitatem tendit in tempore aliquo, & non in inſtanti: ergo non ſemper eſt ſanatio: aliàs non eſſet tempore certo, nec in terminum certum. Vnde addit, quòd hoc negare, eſt valde nota negare: & vocat contrario alterari ſemper, & inceſſanter alterari. Nota, quòd addit illud verbum, non in termino temporis,)id eſt, inſtãti alterationem eſſe: quia aliàs, niſi eſſet in tempore, non videretur motus continuus. 2.

Tertiò probat experientia: Experimur enim multo tempore lapides in eadem duritie perſeuerare, nec duriores, aut molliores fieri: quod ſi alteratio eſſet ſecundùm duritiem, profectò tanto tempore ſentiretur notabiliter: quod non ita eſt. 3.

Et de ipſo ferri mirabile eſt. Tex. XXIIII.

Probat tertiò de motu locali: quòd non omnia ſemper moueantur motu locali: Et facit duas rationes. Altera eſt: quia motus localis eſt ſenſu perceptibilis: at ſenſu aliquando motum lapidis, aliquando quietem in terra percipimus: ergo nõ ſemper lapis mouetur: aliter mirum eſt, quòd lapis exiſtens in terra, moueatur localiter, & ſenſu non percipiatur. Altera ratio eſt: Omne, quod in proprio loco eſt, quieſcit, niſi violenter moueatur. at multa in ſuis locis exiſtunt, nec violenter ſemper mouentur: ergo non omnia mouentur, ſed aliquando quieſcunt. Vnde ex his concludit, quòd non omnia ſemper quieſcunt, aut ſemper mouentur: Et hoc per has rationes, & alias ſimiles notum euadere poteſt.

1. Probatur idem in motu locali.

2.

At verò

At verò neque alia quidem contingit.

Impugnatur 3. diuiſionis, vt nihil videlicet eē, qđ quando quieſcat aliquādo moueat. 1. Ratio 2.

IMpugnat tertiam diuiſionis partem, puta, aliqua quieſcunt ſemper, aliqua mouētur ſemper, ita, vt nihil ſit, quod aliquando quieſcat, aliquando moueatur: & reijcit duplici ratione. Prior eſt, ſicut præcedēs: Quia eſt contra ſenſum. Experimur ènim aliqua moueri, & eadem aliquando quieſcere.

Poſterior: Quia ex hac opinione auffertur augmentum, & motus violentus, & generatio, ac corruptio, ac denique motus vniuerſaliter. Auffertur quidem augmentum, quia: (vt dictum eſt, non eſt continuum: Auffertur motus violentus, quia mouetur violenter quod ex quiete naturali in motum tendit præter naturam: Debuit ergo quieſcere: nam motus naturalis violento non eſt continuus.

Auffertur generatio, & corruptio, & denique motus: quia omnis eſt ex quiete vnius termini in quietem alterius: vt cū ex albo fit nigrum, tunc quod quieſcebat ſub albo, mouetur in nigrum: ſimiliter cū ex non homine fit homo, quod non homo erat, tendit vt ſit homo. Aut in loco ſimiliter: quod erat hìc mouetur hinc, vt ſit, & quieſcat in alio. Auferre igitur quietem in his, quæ mouentur, eſt auferre, & deſtruere motum omnem.

Quare manifeſtum eſt. Tex. XXV.

Impugnatur quarta pars diuiſionis, omnia aliquando quieſcere aliquādo moueri.

COncludit, quòd alia quidem modò mouentur, modò quieſcunt, quod eſt contra partem impugnatam: poſteà excludit quartam partem, quòd omnia aliquando moueantur, aliquando quieſcant. Et dicit, hoc eſſe aſcribendum rationibus ſuperioribus. Intellige, quòd eſt opinio Empedoclis ſuperiùs impugnata tex. 15. Hic enim dixit omnia aliquo tempore quieſcere, alio moueri. Simplic. aliter exponit: ſed ſic eſt bona expoſitio.

Reiectis his quatuor opinionibus ad inferendum quintam diuiſionis partem iterum velut reſumit dicta, & ſyllogiſmum diuiſiuum componit, partes omnes præter vnam, quam intendit, deſtruentē.

Aut enim omnia quieſcunt, aut omnia mouentur. Tex. XXVI.

Proponitur tota diuiſio.

EStigitur diuiſio. Aut omnia quieſcunt, aut omnia mouentur: aut aliqua quieſcunt, aliqua mouentur: & horum, aut omnia ſunt apta quieſcere, & moueri aliquando: aut aliqua quieſcunt ſemper, alia mouentur ſemper: & alia modò mouentur, modò quieſcunt: & pretermiſit in hac diuiſione tertiam partem ſuperiorē, quia cum alijs intelligi poteſt.

Excludūtur aliq̃ partes.

Statim partes excludit. Primò illam, omnia quieſcunt: & dicit, quòd ſupponatur, ita eſſe, ſicut Meliſſus dicebat, puta, ponens vnum & immobile vniuerſum: quàmuis igitur non ſit, non tamen negari poteſt, quin ſaltem aliqua moueri appareant, aliqua non: tunc illa imaginatio, & opinio, qua motus apprehenditur & iudicatur, erit falſa, cum aliter res ſe habeat: & aliquando eſt vera, cum res ita ſe habet. Ergo ex hoc, quòd motum negāt, motus eſt. Nā imaginatio, & opinio falſa, & vera imò abſolutè imaginatio, & opinio motus quidā eſt. Quo aūt modo imaginatio motus ſit, ad libros pertinet de Anima. Eſt enim imaginatio motio potentiæ interioris à ſenſu in actu facta: vt cùm quæ ſenſibus percipimus, imagines interiùs voluimus. Opinio autem eſt aſſenſus, & iudicium ſenſus interioris: hi autem quidam motus ſunt.

Not. ǭre, rone vbi ē experientia ſenſus, eſſe hominis non diſtinguētis, inter melius & peius.

At quia hæc res eſt per ſe nota, dicit, ꝙ non oportet rationem quærere, cùm habeamus ſenſum, qui notior eſt ratione. Quærere autem rationes, vbi ſenſus eſt, eſt hominis non diſtinguentis melius, & peius, per ſe notum, & non per ſe notum, vt diximus.

Excludūtur aliæ partes.

Alias partes duas diuiſionis ſuperiùs poſitas reijcit: & dicit, quòd omnia ſemper moueantur, aut quòd aliqua quieſcāt ſemper, alia moueantur ſemper: ſimiliter prima, quòd omnia quieſcant ſemper, vnica ratione reprobantur. Nam experientia oſtendit, aliqua aliquādo quieſcere, & eadem aliquando moueri: & hinc patet, ꝙ impoſſibile ſit, omnia quieſcere, aut om-

nia

nia moueri continuè, ideſt, ſemper: aut aliqua ſemper moueri, alia ſemper quieſcere: & non eſſe aliud medium, putà, alia aliquando moueri, aliq̃ quieſcere.

Caput quartum.

Reliquum eſt igitur. Tex. XXVII.

Explicat ſuam ſententiã Ariſtoteles.

ALIIS diuiſionis partibus refutatis, nunc ſuam ſententiam determinandam interrogatiuè proponit ſub disiunctione cum quarta parte diuiſionis: puta, an omnia ſint apta quandoq; quieſcere, quandoque moueri: an potius non ſic; ſed aliqua ſint ſemper in motu, alia ſemper abſque motu, alia verò quandoque in motu, quandoque in quiete: atque hanc partem intendit demonſtrare: ex hac enim colligitur vnicum eſſe perpetuum motum continuum, & vnum motorem immobilem.

An omne quod mouetur ab alio moueat.

Ad huius determinationem vnũ aliud inquirit: An omne, quod mouetur, ab alio moueatur: quod quidem in libro ſeptimo diſputauerat, ſed non ſimiliter. Illic enim tractauit hoc vniuerſaliter, & qua ratione ad motum pertinebat: hic verò particulariter, & oſtendendo, quale ſit id, à quo vnumquodque mouetur: & hoc, vt deducat nos ad primum motum, & primum motorem. Vnde ex illo, quod dicitur in ſeptimo, & hic, perfecta fit huius tractatio.

De quo motu & mouente agat hic. Tres diuiſiones mouentium.

Primò autem explicat de quo motu, & mouente ſermo ſit. Secundò, in quo præcipuè difficultas cõſiſtat, aperit, & id poſteà determinat. In hoc ergo textu triplicẽ diuiſionem mouentium, & mobilium ponit, quarũ prima eſt aliàs dicta: Eorũ, quę mouent, aut mouentur, quædam per accidens, quædam per ſe, aut mouent, aut mouentur. Explicat priorem partem. Illa mouent per accidens, quæ mouent, quia inſunt alijs: vt ſi ignis calefacit id, quod accidens eſt igni, dicitur per accidens calefacere: ſicut album per accidens ædificat, quia accidit artifici edificanti. Dicitur etiam alio modo per accidẽs mouere, quod ob id mouere dicitur, quia ſecundùm ſui partem mouet: vt quod manu, vel alia parte ſola mouet aliquid, per accidens dicitur mouere.

1. Quædã mouent, & mouẽtur, vel per ſe, vel per accidens. Quæ moueantur per accidens.

Idem fit ex parte mobilis. Per accidens enim mouetur aut id, quod accidit rei motæ, vt album calefit per accidens: aut quod per partem ſanatur, vt per accidens ſanatur, quod tantùm ſecundùm oculum ſanatur. Et no. quòd hic ſumitur, per accidens vniuerſaliter, vt comprehendit etiam ſecundùm partem moueri: nam in quinto libro particulariùs ſumpſit.

Quæ per ſe.

Explicat autẽ poſteriorem partem: puta, quæ per ſe mouent, aut mouentur. Et dicit, quòd ea, quæ non per accidens, ideſt, quæ mouent, non quia alij inſint, nec quia ſecundùm partem, illa mouent per ſe: Similiter illa per ſe mouentur, quæ mouentur, non quia alteri inſint, aut ſecundùm partem moueantur. Hæc autem nota ſunt ex præcedentibus.

2. Quæ per ſe mouẽt eorũ alia à prĩcipio intrinſeco mouẽtur, alia ab extrinſeco.

Secunda diuiſio eſt ſubdiuiſio eorum, quæ per ſe mouentur. Horum enim, quædam à ſe ipſis, id eſt, à principio actiuo interno mouentur, vt animalia: Alia ab alio extrinſeco mouentur, vt inanimata. Tertia diuiſio eſt: Eorundem, quæ per ſe mouentur, tam à ſe, quàm ab alio, quædã ſecundùm naturam, quædam violẽtè mouentur. Explicat primò in his, quæ à ſe ipſis mouentur. Et dicit, quòd totum animal mouetur naturaliter, ſi motus ipſi toti comparetur: Probat. Omne, quòd in ſe habet motus principium, ſecundùm naturam mouetur: ſed quæ à ſe ipſis mouentur, in ſe habent motus principium: ergo ſecundùm naturam mouentur.

1.

At ſi motus animalium ipſi corpori cõparentur, tunc ſunt quidam violenti, quidam naturales. Violenti, qui ſunt contra elementum prædominans in illo: vt cum animal ſurſum ſaltat, videtur violentus motus: econtra verò naturalis. Vnde oportet motuum poſitiones reſpicere, an ſint ſurſùm, aut deorſùm: ſimiliter & qualiter. Non enim naturaliter alia vertigine mouentur, aut in terga: ob id motus hi violenti dicuntur corpori. Hoc idem in partibus animalis fit: motus enim partium ſunt etiam violenti aliquando: vt motus pedũ retro, & manus deorſum, quia ſunt contra naturalem aptitudinem.

Explicat etiam, de his quæ ab alio mouentur. Nam violenter mouentur: puta,

vt cùm lapis ſurſum, ignis deorſum ferũtur: cum autem oppoſito modo in propria feruntur loca, tunc non violentè, ſed naturaliter mouentur.

Et maximè moueri ab aliquo.
Tex. XXVIII.

In quo ſit difficultas illius problematis, an omne quod mouetur ab alio mouetur. Primum dictum.

Explicat modò ſecundum, puta, in quo difficultas illius problematis conſiſtat. Nam diuiſiones præcedentes fuerunt ad hoc, vt intelligas, hìc agi de mouentibus, & motis per ſe. Dicit igitur primò, quòd difficultas non eſt in his, quę violentè mouentur, & non à ſe ipſis. Nam clarũ eſt, quòd in his ab alio eſt motus, puta, ab extrinſeco. Dicit ſecundò, quòd nec eſt difficultas in his, quæ à ſe ipſis mouentur, ſiuè ſecundùm naturam, ſiuè violentè: quia etiam in his notum eſt, ab alio moueri, quamuis non extrinſeco.

In his tamen difficultas eſt diſtinguendi partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur: & quomodo dicitur ſe mouere, & moueri: & hoc breuiter explicat, dicens: Quòd videtur in animali eſſe, ſicut in naui, Nauis enim dicitur moueri, habet tamen principium mouens diſtinctũ à motu, puta, nautam: at quia ſimul ſunt duo hæc, totum dicitur ſe mouere: ita in animali. Quo autem modo hic textus ſit intelligendus, magis in quæſtione explicabitur.

3. Dicit tertiò: quòd difficultas eſt in his, quæ naturaliter mouentur, & non à ſe ipſis: vt cùm lapis deorſum, ignis ſurſum feruntur. Nam tunc non eſt ita clarum, quòd ab extrinſeco moueantur, ſicut cum violentè mouentur: at quòd iſta ab alio moueantur, cùm naturaliter feruntur, patet ex diuiſione. Vt enim quę à ſe ipſis mouentur, aliquando natura, aliquando violentia feruntur: ita quæ ab alio, aliquando natura, aliquando violentia ferentur. Vnde cũ violentia ferantur ab alio, ſequitur oppoſitum membrũ, quòd etiam natura ab alio ferãtur. At hoc difficultatem maiorem habet, quomodo id fiat.

A quo autem non adhuc.
Tex. XXIX.

Probat elementa non moueri à ſe ipſis.

Quatuor rationibus oſtendit, quòd huiuſmodi, cùm naturaliter feruntur, non à ſe ipſis, ſed ab alio ferantur, quòd eſt tertiũ, quod circa hoc facit. Prima ratio eſt. A ſe moueri, viuere eſt: at huiuſmodi non viuunt: ergo non mouentur à ſe. Maior relinquitur vt nota, quam nos lib. 2. declarauimus ſatis. 1. Ratio.

Altera ratio eſt. Si huiuſmodi à ſe haberent talem motum, vtique haberent facultatem quieſcendi: at non eam habent. Lapis enim quieſcit extrà locum ab extrinſecò propter impedimentum: non ergo à ſe extra locum mouetur. Antecedens patet: Quia ob id animal habet poteſtatem ambulandi, & non deambulandi, quia mouetur à ſe. 2.

Tertia eſt. Si à ſe iſta mouerentur, vtique duos, & plures haberent motus, vt ignis ſurſum, & deorſum: quod falſum eſt. Probatur ſequela: Quia ſi à ſe mouentur, non eſt vlla ratio, quo minus non habeãt plures motus. Non enim ob aliam rationem id animalibus concedimus, puta, quòd ſecundùm varias moueantur poſitiones, niſi quia à ſe ipſis mouentur: & hoc eſt, quod dixit, (irrationabile eſſe,) id eſt, non eſt ratio, cur negetur illa habere plures motus, ſi à ſe ipſis moueãtur, vt exponũt Alexan. & Simplic. 3.

Amplius quomodo contingit.
Tex. XXX.

Quarta ratio eſt. Nullum continuum à ſeipſo pati poteſt: at elementa verè cõtinua ſunt: nullum ergo elementum à ſe ipſo pati poteſt. Similiter etiam nullum aliud continuum à ſe pati poteſt: at moueri pati eſt: non ergo cõtinuum à ſe moueri poteſt. Maiorem probat: Quia actio, & paſſio inter ea eſt, quæ ſe tangunt: hæc autem diſcontinua ſunt: vnde cùm elementa, & inanimata violentè mouentur ab animatis, tunc ibi diſcon- 4.

tinuatio, & tactus eſt: aliter non fieret motus. At ratio hæc declaratione indiget, ob id dubium interponetur.

Vtrum animal à ſe ipſo moueatur. Quæſtio IIII.

Primum argumentum. HAec quæſtio proponitur, vt magis ſenſus Ariſtotelis percipiatur in hac materia. Et eſt primum argumentum: nam in tex. 20. dicit, quòd falſum eſt putare, animal non ab alio extrinſeco moueri: ſi ergo hoc ita eſt, non à ſe mouetur.

2. argumentũ. Præterea ſecundò dicitur in textu 27. animal naturaliter ſe mouere: videtur falſum. Quod enim naturale eſt, neceſſarium eſt: at animal non neceſſariò, ſed ſecundùm appetitum mouetur. & homo liberè mouetur, vt poſſit non mouere ſe: ergo non naturaliter mouet ſe animal.

3. argumentũ. Præterea tertiò contra textum 30. vbi dicit, continuum non agere in ſe: aqua calefacta eſt continua, & tamen partes calidiores agunt in minus calidas: imò animal continuum eſt: ſi ergo continuum non à ſe mouetur, vtique nec animal ſe moueret.

1. Notandũ. Nõ ẽ mot' niſi ſit motor. Circa hoc aduerte: quòd motus nõ eſt, niſi ſit motor, & id, quod mouetur: cùm autem animal ſe moueat, oportet dare in ipſo animali, & id qd mouet, & id quod mouetur.

Rõ difficultatis. Difficultas in hoc ſtat, quid ſit id quod mouet, & quid id quod mouetur in ipſo animali.

Expoſitio multorum. Themiſt. Simplic. Alexan. & ferè alij exponunt id, quod mouet, eſſe animam & id quod mouetur, eſſe corpus: ex vtroque autem conficitur eſſentialiter animal, & ex motore, & ex mobili: & iuxta hoc interpretantur hos textus Ariſtotelis.

Improbatur primò. Sed mihi non potuit placere iſta ſententia propter tria. Primum eſt. Moueri eſt eius quod eſt actu perfecto, loquor de motu locali: at corpus eſt potentia: eſt enim materia: non ergo eſt, quod mouetur, nec quod per ſe recipit motum localem.

Solutio Iandu. Ad hoc dicit Iandu. q. 9. quòd corpus non dicit ſolam materiam, ſed aliam formam ſubſtantialem, ſecundùm quam eſt mixtum: & hoc totum eſt, quod ab anima mouetur.

Sed hoc non placet. Primò, quia multiplicat formas ſubſtantiales in vna materia, quod ſuprà reiecimus: & præterea, quia illud corpus mouetur ab anima, non vt mixtum tantùm, ſed vt corpus animalis eſt, organizatum & diſpoſitum, quod non habet à forma mixti, ſed ab anima: non ergo tale corpus eſt, quod mouetur. Reiicitur hæc ſolutio.

Alterum eſt, ex textu 28. quod mouet diuiſum eſt ab eo, quod mouetur: at anima à corpore non eſt diuiſa: ergo non eſt id quod mouet, nec corpus eſt, quod mouetur. 2. Rõ cõtra illam expoſitionem.

Albertus reſpondet, quòd anima eſt diuiſa ſecundùm definitionem, quia aliter definitur, quàm corpus: quàmuis non omnis ſit diuiſa ſecundùm eſſe, ſed ſola rationalis: hæc enim præterquàm quòd ſecundùm definitionem diuiſa eſt, etiam eſt ſecundùm eſſe, id eſt, in ſuo eſſe non dependet à corpore: & hoc dicit ex ſententia quorundam Græcorum. Solutio Alberti.

Sed hoc non valet: nam eodem modo forma cuiuis inanimatorum eſt diuiſa ſecundùm definitionem à materia: poſſent ergo iſta ſe mouere, & habere id, quod mouet, & id, quod mouetur in ſe: quod non admittit Ariſtoteles. Ex hoc rurſum cõuincitur, quòd non omnis anima dici poteſt motor, nec corpus mobile ſecundùm Ariſtotelem. Reiicitur Solutio.

Tertium eſt ex tex. 30. vbi fit hoc argumentum. Nullum continuum à ſe mouetur: at elemento, & inanimata continua ſunt: non ergo à ſe mouentur: quod enim mouet, debet eſſe diſcontinuum ab eo, quod mouetur. Peto: ſi anima mouet, quo modo diſcontinua eſt à corpore? 3. Rõ cõtra expoſitionẽ.

Reſpondẽt Alexan. & Simplic. quòd anima eſt diſcontinua, quia non eſt quanta, ob idque mouet. Si hoc ergo ita eſt, etiam forma cuiuis diſcontinua, & mouebit: quod eſt contra Ariſtotelem, qui continua inanimata vocat: forma autem mixtorum, & animæ quantæ non ſunt niſi per accidens: vnde vtriuſque eſſet ratio vna. Reſpõſio Alexan. Reiicit.

Quòd ſi dicas: id, quod mouet, & id, quod mouetur, ſunt diſcontinua, ſicut duo compoſita, & duo entia per ſe, quorũ vtrunque, aut alterum quantum quidem eſt:

eſt: tunc profectò corpus non eſt id, quod mouetur, nec anima, quod mouet.

1. Notandum pro ſnia Authoris, aliud ē eſſe motorē, aliud ē eē principiū actiuum motus.

Exiſtimo ergo aliter eſſe dicendū: Aduerte igitur primò; Aliud eſt, eſſe principium actiuum motus, aliud eſſe motorē. Aliud eſt, eſſe principium paſſiuum, & aliud mobile, ſeu quod mouetur. Eſſe principium actiuum motus, eſt eſſe id, quo aliquid mouet, vt calor eſt actiuum principium calefactionis, quia eo ignis calefacit: at eſſe motorem, eſt mouere. Non autem hæc idem ſunt: Quod enim mouet, eſt cō poſitum ex materia, & forma, aut aliquid per ſe habens eſſe, vt Angelus mouens orbem: at quod eſt principium actiuum motus, non eſt aliquid per ſe, aut compoſitum; ſed forma in eo exiſtēs. Similiter id, quod mouetur, compoſitum eſt, & ens per ſe: at principium paſſiuum motus eſt id, quod in eo eſt, quod quid incompletum eſſe poteſt, quale eſt materia, aut quid ſimile: ex quo ſequitur, quòd anima poteſt quidem eſſe actiuum motus principium: at motorem eſſe non poteſt, quia non eſt per ſe, nec completa: ſimiliter corpus, quia non eſt ens completum, non poteſt eſſe mobile, licet ſit principium paſſiuum: ſecundùm aliquos.

2. Notandum. Nota qđ ſint ī animali principiū actiuum motus & quod ſit motor.

Aduerte ſecundò, quòd in animali duo hæc inſunt, & principium actiuum, & hoc eſt anima: & principium paſſiuum, & hoc corpus eſt, ſicut materia diſpoſita. Præter hæc eſt motor, & mobile: motor quidem eſt quædam compoſita pars corporis, ſeu animalis, cui anima potentiam actiuam mouendi communicat: mobile eſt reliquum animalis, quod à tali parte, puta, corde mouetur. Vnde hæc eſt cauſa, quare corpus animalis ætherogeneum eſt, & partes habens diuerſæ rationis, vt altera mouere, altera moueri poſſet: ſi enim eiuſdē eſſent rationis omnes, vtique anima non poſſet vni, non alteri potentiam actiuam communicare.

Et hoc eſt, quod dixit Ariſtoteles non habere in ſe inanimata, quod mouet, & quod mouetur, quia continua ſunt, id eſt, eiuſdem & ſimilaris rationis. Nam quod à ſe mouetur, debet non ſolùm in ſe habere actiuum, & paſſiuum motus principiū, ſed & id quod mouet, & id quod mouetur: quod ſoli ineſt viuenti. illa tamē pars quę mouet, puta, neruus, aut cor, aut quęcunque ſit, moueri debet ab anima, ſicut inſtrumentū à cauſa principali, vnde ſeries mouentium ſiſtit in principio actiuo, puta, anima.

3. Notandum.

Aduerte tertiò: quòd Ariſtoteles non hic ſolùm principium actiuum, aut paſſiuum motus inquirit, ſed mouentia, & mobilia. Et ſic cùm dixit textu 28. habere animalia, quod mouet, & quod mouetur in ſe, non intelligi debet de anima & corpore, ſed de parte mouenti, & parte motâ: & hoc egregiè comparauit nautæ, & naui: non autem anima eſt ſimilis nautæ, cùm loquatur Ariſtoteles de quocunque animali: per nautam ergo in animali intellige partem compoſitam, quæ reliquas mouet: reliquum animalis naui ſimile eſt, ſed cum diſcrimine: vnum enim totū eſt per accidens, alterum verò per ſe. Quare peſſimè ex hoc loco quidam colligunt, animam rationalem eſſe tanquam nautā in naui, & ita aſſiſtentem ſecundùm Ariſtotelem, cùm deberent idem de omni anima eadem ratione ſecundùm Ariſtotelem ex hoc ipſo loco colligere: quod eſt per q̄ abſurdum & manifeſtè falſum.

4. Notandum. Quid Ariſtot. inquirat hic.

5. Notandum. Animal dicitur e mouere, & à ſe moueri, tamē ratione partium.

Aduerte quintò, quòd animal eſt, quod dicitur ſe mouere, & moueri: tamen ratione vnius partis, per ſe mouet: ratione alterius, per ſe mouetur: cùmque vtræque ſint in ipſo, dicitur moueri à ſe.

Tamen vnū nota, quòd pars, quæ mouet, mouetur ſimul, dùm mouet alteram: & inde prouenit, quòd totum animal ſecundùm omnem partē moueatur: & hoc dicitur lib. 7. text. 1. Dixit enim ibi, quòd dum vna pars mouet alteram, ſimul mouetur: & ob id, totum mouetur. Ac cùm totum moueatur, eſt difficile diſtinguere, quod per ſe mouet, & quod per ſe mouetur. Ex his patet ſenſus, & declaratio multorum textuum in præſenti.

Ad 1.

Ad primum igitur argumentū reſpondetur. Ipſe enim Ariſtoteles in eodem textu id declarat, videlicet, quòd non cuiuſque motus animal in ſe principium habet, ſed localis, ante quem animal mouetur alio motu ab extrinſeco, puta, ab appetibili, vel à quouis alio: hoc autem non impedit, quin poſteà localiter à ſe moueatur.

Ad 2.

Ad ſecūdum dico cum Aegidio: quòd naturale duplex eſt: Alterum quod oppo-

nitur violento, & de hoc loquimur. Alterum, quod opponitur libero, ſeù ſecundũ appetitum: & de hoc procedit argumentum.

Dubium an motus localis animalis ſit dicendus violentus corpori.

Dubitabis, An motus localis animalis ſit dicendus violentus corpori. Aliqui dicunt, quòd eſt mixtus: quia quod progreditur, modò leuat, modò deprimit pedes. Sed hoc nihil eſt. Vnde reſpondeo, q̃ animalis corpus dupliciter cõſideratur. Vno modo ſolùm in ratione grauis: & ſic motus ſurſum illi eſt violentus, deorſum naturalis. Altero modo, vt corpus animalis eſt: & ſic motus talis ab anima prouenieſ naturalis dici debet abſolutè, licèt habeat quid violẽti, quia animal etiam graue eſt, & hinc prouenit defatigatio.

Corpus animalis dupliciter conſideratur.

Sunt etiam quidam motus animalis, qui etiam violenti dicuntur animali, vt animal eſt, cùm ſunt contra inſtitutionẽ, & diſpoſitionem organorum: vt manibus ambulare, retrocedere, & huiuſmodi alij.

Ad 3.

Ad tertium reſpondeo, quòd vt aliquid agat in alterum, ſat eſt diſcontinuatio in qualitate, dummodo tamen quod agit, vel mouet, & mouetur, actu ſint, & compoſita. hoc autem quantum ad motum localem in partibus animalis inuenitur, nõ autem in inanimatis, tàm mixtis, quàm elementorum, quæ partes eiuſdem habẽt rationis: ob id forma eandem potentiam eis communicat. In animalibus verò propter variam diſpoſitionem partium, cuidam mouere, alteri moueri ineſt: & ſic patet determinatio quæſtionis.

Sed accidit & hæc ab aliquo.

Tex. XXXI.

Diſtinctio mobiliũ, & mouentium.

CVm probaſſet, inanimata naturali motu non moueri à ſe, modò ab alio extrinſeco moueri ea, dicit. Vt autem hoc explicet, motus primò principia, & cauſas diſtinguit, puta, mouens, & mobile. Dicit igitur, quòd ſicut mouens eſt duplex, & ſecũdùm naturam, & præter naturam: ita etiã & mobile.

Mouens præter naturam eſt, cùm in ſe non habet principium actiuum ad talem motum, ſicut cùm vecte mouemus lapides ſurſum, & ſeparamus ab alijs: tunc vectis non eſt mouens ſecundùm naturam, quia grauis nõ eſt talem motum efficere.

Mouens ſecundùm naturam eſt, cùm in ſe talis motus principium habet, vt calidum ſecundùm naturam calefacit, & frigidum frigefacit.

Ita etiam de mobili. Id eſt, mobile ſecũdùm naturam, quod ad talem motũ principium habet, non de per accidens: vt calidum in potentia eſt mobile naturaliter ſecundũ n calefactionem, & frigidum in potentia mobile ſecundùm frigefactionem.

Nota.

Explicat autem, quare dixerit, non per accidens. Ratio huius eſt: quia accidit, q̃ vnum ſit quale, hoc eſt album, nigrum, vel quantum, vel alias patiatur denominationes: ſed non ob eas dicetur mobile naturaliter, niſi per accidens. V.g. accidit, quòd album ſit calefactibile, ſed per accidens, quatenus, quod per ſe calefactibile eſt, album eſt. Huiuſmodi ſunt res artificiatæ, quæ per accidens ſunt mobiles ſecundùm naturam, quatenus in naturali ſubiecto fundantur.

Mobile verò præter naturam eſt, quod potentiam non habet ad talem motum, vt cùm graue ſurſum, leue deorſum fertur. Iſta autem naturaliter feruntur, cùm ad ſuos actus ex potentia naturali feruntur: vt cùm ignis ſurſum fertur, & graue deorſum, & reliqua ad ꝓprios ſuos actus.

Quoniam autem, quod eſt potentia, multipliciter dicitur.

Tex. XXXII.

Duplicẽ eſſe potẽtiã, & duplicẽ actum.

CVm dixiſſet tunc res naturaliter moueri, cùm ad proprios actus ex potentia feruntur, quia duplex erat potẽtia, & duplex actus, & ſic dupliciter res moueri contingeret naturaliter: Diſtinguit hoc primùm, quam ex hac multiplicitate prouenit difficultas cognoſcendi, à quo iſta moueantur.

Exẽplo declarat in ſcientiis.

Exemplo quodam ſcientis duplicẽ explicat potentiam, & actum. Dupliciter, inquit, aliquis dicitur ſciens. Vno modo, ſicut qui diſcit. Altero modo, ſicut qui iam didicit, ſed non contemplatur actu: vterque enim potentia ſciens dicitur:

ſed

ſed aliter.

Nam qui diſcit eſt in potentia ad duo, puta, ad habitum ſcientiæ, & ad contemplationem, quæ ex ipſo prouenit: at qui iam didicit, alijs tamen vacat, eſt in potentia ſolùm ad contemplationem. Vnde is, qui habitum habet, eſt in potentia quidē, ſed non ſicut priùs, quàm habitum haberet: ſed partim eſt actu reſpectu prioris potentiæ, partim potentia reſpectu vlterioris actus.

Præterea, is, qui eſt in potentia tali, id eſt, habitum habet, poteſt operari, & contemplari ſemoto impedimento, puta, ſi voluntatem applicat, & ab alijs vacat. Niſi enim operari poſſet per ſolam impedimētorum ablationem, vtique non haberet habitum ſcientiæ, aut haberet contrarium habitum ſcientiæ. Et hoc eſt dicere, quòd eſſet in contradictione, aut ignorantia. Qui enim ſublato impedimento, non cōtemplatur, aut eſt, quia eſt in pura negatione, id eſt, non habet habitum: aut eſt in oppoſita diſpoſitione, id eſt, habet errorē oppoſitum. Poteſt igitur, qui eſt cum habitu, & ſic eſt in potentia operari, ſublato impedimento: at qui eſt in priori potentia, etiam ſublato impedimento non contemplatur, niſi prius habitum in ſe acquirat.

Nota, quæ potētia ſit, quæ vocari ſolet remota vel eſſentialis, propinqua, vel accidentalis.

Hic nota, quòd prior potentia dicitur ab aliquibus remota, ab alijs eſſentialis, quia eſt ad formam; & actus illi reſpondens, dicitur actus primus: poſterior potentia dicitur propinqua, ab alijs accidentalis, quia eſt ad operationem: & actus huic reſpondens, qui eſt operatio, dicitur actus ſecundus.

Quæ dicta ſunt de potentijs applicantur rebus naturalibus.

Hoc igitur exemplum, quod in ſcientijs, & habitibus poſitum eſt, applicat rebus naturalibus: dicitque etiam dupliciter aliquid eſſe in potentia ad aliquē motum. Vno modo in potentia remota, ſeù eſſentiali, vt recipiat formam: ſicut quod eſt potentia calidum. Altero modo, quod eſt in potentia propinqua, quia iam recepit formam calidi, ſed eſt potētia, vt vrat, & calefaciat.

Nota.

Et aduerte, quòd actus ſecundus ſtatim ſequitur ad actum primum, niſi ſit aliquod impedimentum, vt quod calidū factum eſt, ſtatim vrit, niſi quid prohibeat: ſicut qui habitum habet ſtatim contemplatur, niſi ſit aliquod impedimentū.

Quæ dicta ſunt de potentijs applicant grauibus, & leuibus.

Hæc, quæ dicta ſunt applicat grauibus, & leuibus, dicens: quòd eſt graue potentia, cùm nondum accepit formam grauis, & leue, cùm non accepit formam leuis: vt aqua eſt potentia leue, quouſque fiat aer, vel ignis: cùm primùm autem formam hanc accipit, ſtatim ſequitur actus ſecundus, niſi ſit aliquod impedimētum: quod ſi ſit, eſt in potentia proxima ad actū, ſicut qui habitum habet.

Hoc etiam fit in quantitate, & qualitate: vt patet, ſi aqua in vaſe infundatur, tunc vtique extenderetur, & expanderetur aqua, niſi eſſet impedimētum vaſis: ſublato verò impedimento, ſtatim expanditur. Similiter in qualitate, vt dictum eſt, de ſcientia, & de calore.

Nota.

Quòd ſi dicas; quare ex graui ſequitur talis motus, & ex leui talis motus, & non alius: Reſpondet Ariſtoteles eam eſſe rei naturam, nec huius alia eſt quærenda cauſa.

Snīa Ariſtote. de motu grauis & leuium.

Ex his omnibus vult Ariſtoteles reſpōſum eſſe ad quæſtionem, à quo inanimata moueantur, cum naturaliter mouentur: puta, ab eodē moueri ad actus ſecundos ex proxima potētia, à quo mouent ad actus primos ex remota potētia. V.g. qui ex aqua facit ignem, & reduxit ad actū hūc, idem reducit ad motum ſurſum: quia cū ignis fit, vtique niſi eſſet impedimentum, ſtatim moueretur: ablato ergo impedimēto, ſequitur ille motus.

Qui remouet prohibēs partim mouet, partim nō.

Vnde qui impedimentum aufert, partim mouet, partim non mouet; mouet enim per accidens, ſed non per ſe, quia non dat mouendi virtutem, niſi generans: ſicut qui aufert lapidem, quo vter aere plenus ſub aqua comprimebatur, ſtatim mouet vtrem ſurſum, ſed per accidens.

De pila repercuſſa & ſagitta emiſſa.

Similiter cùm pila reflectitur à pariete, paries per accidēs mouet, per ſe verò proijciens, qui impetum impreſſit. Vides ergo, qualiter iſta moueantur à generantibus, à quibus facta ſunt.

Accipe exemplum clarum. Sit aliqua ſagitta emiſſa fortiter à ſagittante, ſed quæ in principio non ita fortiter feratur ob impedimentum, hoc autem ablato, velociſſimè feratur: quamuis mortuus ſit iam ſagittans, profectò nemo non dicet, ſagittam, cum velociſſimè fertur, à ſagittante moueri.

Quo mõ ſe habeat generans ad motũ grauium, & leuiũ.

Ita fit in his: generans enim dans formam grauibus, & leuibus, qualitates ſtatim impreſſit, quibus abſque mora ferren tur in loca propria, & naturaliter, niſi eſſet impedimentum: hoc autem ablato, ſequitur motus, qui eſſet à principio, quia illa virtus naturalis permanens eſt: per ſe ergo à generante mouentur imprimente virtutes, & formas: à remouẽte verò prohibens, per accidens. Ex quo fit, quòd ſolùm ſe habeant iſta paſſiuè, id eſt, mobilia ſint, mouentia verò extrinſeca ſint: & hic eſt ſenſus huius textus. Hanc autem quæſtionem de grauium, & leuium motu copioſè diſputauimus lib. 2. q. 2. propterea modò ab hac ſuperſedemus.

Si igitur omnia, quæ mouentur. Tex. XXXIII.

Oẽ quod mouetur ab alio mouetur.

Concludit tandem illud problema: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Et facit inductionem quandam ex prædictis. Omne, quod mouetur, aut ſecundùm naturam, aut violentè mouetur. Si violentè mouetur, clarum eſt, ab alio moueri: Si verò ſecundùm naturam, aut à ſe ipſis, vt animalia, & hæc ab alio mouentur, licèt intrinſeco: ſi non à ſe ipſis, vt inanimata, etiam ab alio mouentur, puta, à generante, vel à remouente prohibens. Cùm autem huiuſmodi ſint omnia, quæ mouentur, patet, omne quod mouetur, ab alio moueri.

Dubiũ, à quo mo ueantur grauia, & leuia poſt quàm mortuus eſt generans.

Hic poſſet dubium eſſe: A quo dicenda ſunt moueri iſta inanimata, cum ipſa generantia non ſint? Aliqui dicunt, à cœlo moueri: Alij à loco naturali habenti virtutem attrahendi: Alij ab ipſo medio. Sed in re clara perfectò mirum eſt, cur tot ſint opiniones. Dico igitur cum Ariſtot. quòd à remouẽte prohibens per accidẽs, per ſe verò à generante: quamuis enim non ſit generans, tamen manet virtus impreſſa in re, quæ fertur, vt notum eſt in ſagitta, quæ fertur impetu à ſagittante impreſſo, etiam ipſo mortuo.

Dubiũ. 2. An ſicut calidum actiuè calefacit ita graue actiuè ſe moueat.

Aliud dubium eſt, Nam dicitur in textu, quòd ſicut, qui rem facit calidam, dat etiam, quòd vrat: & qui dat habitum, dat etiam contemplationem: ita quod facit graue, aut leue, dat etiam motum. Ex hoc videtur, quòd ſicut ignis, ſeu calidũ actiuè calefacit, & ſciens actiuè cõtemplatur: ita etiam inanimata actiuum in ſe habeãt motus principium. Videtur: quòd ſicut iſte motus inanimatorum tribuitur generanti, ita etiam ſit tribuendum generanti, cùm ignis calefacit aquam: & magiſtro ſit tribuenda diſcipuli contemplatio.

Solutio.

Dico ad primum, quòd nos non negamus in inanimatis eſſe principia actiua inſtrumentalia illorum motuum ſed dicimus talia principia eſſe grauitatem, vel leuitatem, non autem formas ſubſtantiales: ſolùm enim ſunt paſſiua principia, vt diximus in lib. 2. & in hoc ſimilitudo tantùm eſt. Nam non ſola forma ſubſtantialis facit rem in actu primo, & potentia proxima ad motum hũc, niſi ſit grauitas, & leuitas. At cum ignis calefacit, tunc forma ſubſtantialis actiuum eſt illius motus principium, quia non eſt in ipſo igne: for ma autem inanimati poteſt actiuè exercere motum circa alia, ſed non circa ſe: hoc enim reſeruatum eſt viuentium formis. Et huiuſmodi ſignum eſt: Si enim ipſorũ formæ motuum ſuorũ actiua eſſent principia, vtique in ſe haberent virtutem mouentem compoſitam, diſtinctam à parte mota: hæc autem nõ eſt, cum ſimilia ſint, & homogenea Illud autem de ſcientia poſitum eſt pro exemplo, vt cognoſceretur duplex actus, & duplex potentia. At non dubium eſt, quin homo intelligat, & contempletur per ſe actiuè, quia habitus non dant operationem, ſed perfectionem in operatione: & præterea, quia pendet ex libertate contemplari, quam homo ex ſe exercet, ob id ſimpliciter tribuitur cõtemplatio ipſi.

Ad aliud dico, quòd non tribuitur generanti calefactio huius ignis, ſicut motus localis: quia calefactionis, cũ ſit extra ipſum, poteſt eſſe ignis principium quod, ſed nõ ſui motus propter rationem dictam.

Repete, ſi voles, quæſtionem illam ſecundi libri.

Ca-

Caput quintum.

Hoc autem dupliciter: aut enim non per ſe ipſum.

In omni motu deueniẽdũ eſſe ad vnũ primum.

CVM determinaſſet illud problema, qđ mouetur, ab alio moueri: ad rem magis accedens, aliud determinare aggreditur, videlicet, in motu quolibet, locali præſertim, deueniendum eſſe ad vnum primũ, quod non ab alio extrinſeco moueatur, ſed ſi mouetur, per ſe ipſum moueatur: Ob id prius diſtinguit, duplex eſſe mouens. Alterum eſt, quod mouet, quia moueatur ab alio extrinſeco mouente ipſum mouens: ſicut baculus mouet lapidem, quia à manu mouetur. Alterum eſt, quod ſic mouet, quòd non ab alio extrinſeco moueatur, ſed per ſe ipſum: ſicut homo, cum lapidem mouet, non ab alio extrinſeco mot'.

Duplex ẽ mouens.

Mouens per ſe ſubdiuitur.

Iterum ſubdiuiditur hoc, quod per ſe ipſum mouet. Eſt enim duplex: Alterum, quod mouet primum poſt vltimum motum, id eſt, quod per vnum medium mouet: ſicut homo, qui manu mouet baculum: per medium enim vnum mouet vltimum, puta, per manum. Alterũ eſt, quod per plura media mouet, nec eſt proximũ primo poſt vltimum: ſicut cũ homo mouet manu baculum, & baculo lapidem, & lapidẽ librum.

Hic autem eſt vnum motum tantùm, puta, liber, ſed non mouens aliud: eſt etiã vnum mouens tantùm: ſed non ab alio extrinſeco motũ: reliqua intermedia ſunt mouentia & mota, vt patet de manu, baculo, lapide, quamuis omnia moueant præter vltimum.

Cõparantur iſta mouẽtia et ſe.

Comparat autem iſta, quæ mouent, & præſertim vltimum mouens, qualis eſt lapis cum primo mouẽte, puta, homine,
1. & dicit, quòd magis mouet primum.
2. Similiter facta cõparatione ad ea, quæ mota ab alio, mouent: magis primũ mouet. Quòd dupliciter probatur, Primò: quia primum mouet vltimum, ſed vltimum non primum, id eſt, recipit vltimũ à primo motum, ſed non primum ab vltimo. Præterea: quia vltimo mouẽte ablato, etiam mouet primum: at ablato primo, nõ mouet vltimum: magis ergo motus à primo eſt: ob idque ipſum primum magis mouet.

Si ergo neceſſe eſt omne. Tex. XXXIIII.

Probatur in motibus deueniẽdũ eẽ ad vnum primum, quod nõ moueatur ab alio externo.

PRoponit modò rationes, quibus probat in motibus ſemper deueniri ad vnicum primum, quod non ab alio moueatur extrinſeco, ſed à ſeipſo.

Nota.

Vbi nota, quòd non intendit deducere per has rationes, quòd ſit deueniendum ad vnum in quolibet motu, quod à ſe moueatur. ſed ad vnum, quod non moueatur ab alio, ſiue ſit immobile, ſiue mobile quod ſi mobile fuerit, tunc mouebitur per ſe ipſum.

At quia Plato exiſtimabat, omne mouens moueri, vt Simplic. & S. Thom. docent: ob id infert, quòd illud primum à ſe ipſo mouetur: tamen rationes hoc tantùm conrludunt, quòd non ab alio extrinſeco moueatur.

1. Rõ ex parte mobilis.

Facit igitur rationem primam. Omne, quod mouetur, aut mouetur ab eo, quod non ab alio extrinſeco mouetur: aut ab eo, quod ab alio mouetur. Sed vtroq; modo datur vnum primum, quod non ab alio moueatur, ſed per ſe ipſum. Si id mobile eſt: ergo in omni motu datur vnum, quod non ab alio moueatur. Minorem probat. Si enim detur prior pars, quæ moueatur ab eo, quod non ab alio mouetur, tunc hoc erit primum mouens: nec neceſſe eſt aliud vltra hoc quærere. Si verò detur poſterior pars, quòd moueatur ab eo, quod ab alio mouetur: tunc de hoc ipſo petam, an moueatur ab alio, quod non per ſe mouetur: Quòd ſi iterum, atq; iterum detur, erit proceſſus in infinitum in mouentibus, qui eſſe non poteſt: nam niſi ſit primum mouens, reliqua non mouebunt, vt dictum eſt. In infinito autem nõ eſt primnm. Quòd ſi non ſit talis proceſſus, ſed perueniatur ad vnum primum: tunc habetur intentum: hoc enim nõ ab alio extrinſeco mouebitur.

Not. loq. Ariſt. de

Et aduerte, quòd loquitur de motibus eſſen-

23

moventibus & motis eſſentialiter ſubordinatis. eſſentialiter ordinatis, cùm vnus ab alio actualiter pendet: in his enim nō eſt proceſſus infinitus, ſicut nec in cauſis: ſecùs in alijs non ordinatis, niſi accidentaliter.

Amplius autem & ſic ipſam hanc rationem. Tex. XXXV.

2. Rō ex parte mouentis. SEcunda ratio eſt ferè eadem cum præcedenti, ſed alia via proponitur: nam prima eſt ex parte eius, quod mouetur, hæc verò ex parte mouentis.

1. Suppoſitum. Supponit autem tria. Primum eſt: In
2. Suppoſitum. motu eſt, quod mouet, & quo mouetur.

Alterum eſt: Quod mouet, aut ſe ipſo, aut alio mouet; vt homo, aut ſe ipſo mouet, aut baculo: & ventus mouet aliquid, aut ſe ipſo, aut lapidem mouendo, & illo mouet aliud.

3. Suppoſitum. Tertium eſt: Quo mouetur aliquid, nō mouet abſque eo, quod mouet per illud: vt baculus nō mouet, niſi manus moueat; nec manus, niſi homo.

Ex his cōſtruitur 2. Ratio. Ex his conſtituit rationem. Si aliquid mouet, vel à ſe ipſo mouet, vel alio per ſecundum principium, & per primum, tunc ſi ſe ipſo mouet, non erit aliud mouens: & ſic habetur intentum.

Obiect. Dices tu, ſe ipſo, id eſt, immediatè mouebit, ſed tamen ab alio motum: vt baculus ſe ipſo mouet lapidem, tamen mouetur ab alio.

Solutio. Aduertendum, quòd hoc non valet: nā tunc non eſt baculus, qui ſe ipſo mouet, ſed homo per baculum: quæritur enim de agenti principali.

Quòd ſi des alteram partem, quod mouet per aliud, tunc oportet deuenire ad aliquod, quod ſe ipſo moueat, & hoc non ab alio mouebitur: quòd ſi non deueniatur, erit proceſſus in infinitum, & ſic non erit aliquid, quod ſe ipſo moueat: quòd ſi hoc non ſit, nihil mouebitur per principium tertium.

Nota. Vis rationis Ariſtotelis. Et nota, quòd vis rationis in hoc conſiſtit: quòd ſi ſemper vnum ab alio, & hoc ab alio moueretur, nihil ſe ipſo moueret, ſed omnia eſſent inſtrumenta. Nam dato vno, quod moueret, ſi hoc ab alio moueretur, iam non illud, ſed hoc per illud moueret, & ita non eſſet, quod ſe ipſo ageret: ſed ſemper inferiora ſunt inſtrumenta ſuperiorum. Cùm autē debeat dari aliquid, quod ſe ipſo moueat, ſiuè tunc, vt cū ventus, vel homo mouet lapidem, aut poſt tria, aut quatuor, aut aliquod intermedia: profectò in omni motu deuenire oportet ad vnum, quod non ab extrinſeco moueatur: & hic eſt ſenſus, & vis rationis huius, quam inuenisse non eſt facile.

Poſtea autem, quæ dicta ſunt. Tex. XXXVI.

TErtiam rationem ad idem oſtendendum facit, & ſumit illam propoſitionem: Omne, quod mouet, mouetur ab alio extrinſeco: Tunc vel eſt contingens, vel neceſſaria: ſed nec veritatē habet contingentem, nec neceſſariam: ergo non omne, quod mouet, mouetur ab alio. 3. Ratio.

Minoris priorem partem oſtēdit, quòd non ſit contingens, vt quod mouet, moueatur. Si enim eſt contingens, ponatur, quod mouet non moueri: (nam poſſibile poni poteſt in eſſe). Tunc eſt argumētum contra iſtorum dicta. Quod mouet omne non mouetur, ergo tūc nullus motus eſt. Conſequentia eſt bona, vt ſtatim dicam. Conſequens eſt impoſſibile: nam neceſſariò motus eſt: ergo antecedens non erat contingens: Quamuis enim eſſet falſum, at ex falſo contingenti falſum quidem benè inferri poteſt, at non impoſſibile: ergo profectò non fuit illud contingens, Omne, quod mouetur, ab alio extrinſeco mouetur.

Sed dices: Vnde valet illa conſequentia: ſi non mouetur mouens, eſſe ab alio, quòd non ſit motus? Reſpondetur, quòd eſt valida: nam in his, quę ab alio extrinſeco mota mouent, non mouerent, niſi ab alio mouerentur: & qui ponit non moueri, ponet non mouere. Dubiū. Solutio.

Et rationabiliter hoc accidit.
Tex. XXXVII.

Mouens nõ neceſſariò mouetur ab alio.

PRobat rationabiliter dici, quòd mouens non mouetur ab alio neceſſariò: & argumentum hoc eſt. In motu ſunt, quod mouet, quod mouetur, quo motus eſt.

Horum trium vltimum, puta, cùm homo baculo lapidem mouet: vltimum inquam, vt lapis, mouetur ab alio, ſed non mouet aliud extrinſecum: medium autẽ, ſcilicet, baculus, mouet quidem lapidem, at mouetur ab alio, ſcilicet homine. Cùm enim tangat hominem mouentem, vtiq. mouebitur, & motus mouebit, non autem immobilis exiſtens. Oportet ergo, ꝙ primum, puta, homo, moueat, ſed nõ moueatur ab alio extrinſeco.

Sic enim ſeruabitur ratio medij ad extrema: Medium enim mouet, & mouetur ab extrinſeco: vltimum mouetur, ſed non mouet: primum ergo mouebit, ſed non mouebitur ab alio.

Confirmat ex ſententia Anaxagoræ. Hic enim Mentem, quæ prima cauſa motus erat, dixit localiter mouere, non ab alio motam; & alterare immixtam, id eſt, non alteratam.

At verò ſi non ſecundùm accidẽs,
Tex. XXXVIII.

Mouens non neceſſariò dẽt moueri.

PRobat alteram argumenti partem, quæ erat poſterior pars minoris, quòd non ex neceſſitate, quod mouet, moueatur. Dicitque, quòd ſi ex neceſſitate mouens moueretur ab alio, vtique non moueret, niſi moueretur: vnde quatenus mouetur, mouet. Tunc ergo eſt argumentũ. Vel mouetur ab alio eadem ſpecie motus, qua mouet: vt quod alterat, alteratur: quod fert, fertur: quod auget, augetur. Vel alia, puta, quod alterat, augetur: ſed nec alia, nec eadem ſpecie motus neceſſe eſt, quod mouet, vnum moueri ab alio: ergo non neceſſariò, quod mouet, ab altero extrinſeco mouetur.

Non neceſſariò dẽt moueri eadẽ ſpẽ mot᷑.

Probatur minor: Si dicas, quòd eadem ſpecie, tunc enim manifeſta abſurda ſequuntur. Sumere enim debemus vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas, & vltimas: & ſic qui docet Geometriam, docebitur ab alio, & quam propoſitionem docet, ſimul ab alio docebitur: & quod proijcit, ſimul proijcietur, & quomodo proijcit, proijcietur: quæ quidem impoſſibilia ſunt.

Non neceſſariò debet moueri alia ſpẽ motus.

Altera pars probatur, quòd non ſecundùm aliam ſpeciem motus. Tunc enim oporteret multiplicare in infinitum ſpecies motus, cùm ſemper, quod mouetur ab alio, & hoc ab alio, moueatur ſine limite ſecundùm ſpeciem aliam motus.

Poſſet reſponderi, Quod nõ oporteret infinitas ſpecies motus facere, ſed finitas tranſpoſitas ſic: Quod localiter mouet aliquid, mouetur ab alio ſecundùm alterationem, & hoc, quod alterat, ab alio augetur, & quod auget iterum ab alio localiter fertur, & ſic in infinitũ tranſponendo.

Hoc excludit Ariſtot. ratione. Quia ex 1.
hoc adhuc ſequitur, quòd res mouetur à mouente moto ſecundùm eandem ſpeciem motus. Nam res magis mouetur à primo, quàm ab intermedio, vt ſi A, mouetur à B, & hoc à C, & hoc à D. magis A, mouetur à D, quàm ab alijs. Ita ergo, ſi motum localiter mouetur ab alterato, & alteratum ab aucto, & hoc iterum à moto localiter; valet de primo ad vltimum, vt motum localiter moueat, & ſic de quocunque alio motu.

Idem alio argumento probat, Quòd ſe 2.
quitur, quòd vnum erit motũ à quocunque mouente, & quodcunq; mouens erit quodcunque mobile, vt ſanatiuum ſanabile, & etiam augmentabile, & mobile localiter. Sic enim hæc ratio eſt intelligenda. Sequela patet. Nam quàmuis, ſi immediata mouentia, & mota reſpicias, hoc nõ appareat; tamẽ aſcendendo, & deſcendendo hoc inuenies. Nam ſi quod ſanatur, mouetur à ſanante, & hoc per ſe, & vt ſanans augetur, iam ſanatiuum erit per ſe augmentabile. Et iterum inuenies, quòd augmentabile eſt ſanabile, & etiam localiter mobile. Hoc autem figmentum eſt, & quòd omne, quod moueatur, impoſſibile. Si enim non eſt contingens, nec neceſſarium; erit impoſsibile; Et nota expoſitionem huius poſterioris rationis.

Non ergo neceſſe eſt ſemper moueri. Tex. XXXIX.

Cõcluditur in generali, non oẽ mouens ab alio externo debere moueri.

Conclusionem facit generalem rationum præcedentium, puta, Non omne quod mouetur, ab alio extrinſeco moueri, ſed aut ab immobili, aut ab eo, quod ſeipſum mouet, ſi primum fuerit motum. Vbi vides, quod ſuprà notauimus, ex his concludi ſolùm deueniendum ad vnum primũ in motu, quod nõ ab alio extrinſeco mouetur.

4. Rõ ad idem.

Addit autem quartam rationem. Id debet eſſe principium motus, & mouens primum, cui magis competit mouere: at omnes concedunt, magis mouere id, quod p ſe mouet, & non ab extrinſeco mouetur, quàm quod ab extrinſeco mouetur. ergo tale erit motus principium potiùs, quàm motum ab alio.

Quare hoc conſiderandum eſt. Tex. XL.

Debere dari vnũ principiũ motus omnino immobile.

Aliud principium vult modò Ariſtoteles conſtituere, puta, non ſolùm in motu dandum eſſe principium, quod non ab alio extrinſeco moueatur, ſed à ſe. ſed etenim dandum eſſe principium, immobile per ſe, & quod nec à ſe, nec ab altero moueatur. Ad cuius probationem diſputat id, quomodo quod à ſe mouetur, moueri dicatur.

Q̃d mouetur debet eẽ diuiſibile.

Supponit autem ante omnia fundamẽtum: Quod mouetur, eſſe continuum, & diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quod in libro 6. oſtenſum eſt.

Aliquid cõtinuũ mouere ſeipſum ſex modis põt contingere.

Aduerte autem aliquod continuum ſe ipſum mouere, ſex modis contingere poteſt. Primo, quòd totum ſecundùm totum moueat ſe ipſum totum, vt totũ ſit, quod primò mouet, & totum, quod primò mouetur. Aut quod pars moueat totum. Aut quod totum moueat partem. Aut quod partes ſeinuicem per ſe moueant, & moueantur à ſe. Aut quod aliquæ partes, potius ſingulæ, vel vna ſeipſas moueãt. Aut tandem, quod vna moueat immota, altera moueatur non mouens.

Horum modorum, ſolus ſextus & vltimus verus eſt, ac eligendus, reliqui reprobantur ab Ariſtotele, non tamen exprimit ſecundum, & tertium, quia eadem trium primorum ratio, vt dicetur.

Totũ ſm ſe totum non põt moueri ſeipſum ſm totũ. 1. Ratio.

Probat ergo, quòd totum ſecundùm ſe totum, non moueat ſeipſum totum, duplici ratione: Prior poteſt ſic componi. Mouens impoſſibile eſt moueri illo eodẽ motu, quo mouetur motum ab eo: at ſi totũ ſe totum mouet, mouens eodem motu mouetur, quo motum, ergo impoſſibile eſt, totum ſecundùm ſe totum mouere ſe totum primò. Maior explicatur. Baculus, ſeù homo mouet lapidem, & mouetur, ſed alius eſt motus lapidis, alius in homine, ſimiliter in alijs omnibus. Minor nota eſt. Cùm enim idem ſit totum mouẽs, & motum, illo prorſus motu mouebit totum, quod mouetur: quod impoſſibile eſt. Nam pariter in alijs mouentibus id accidet, & eadem ſanitate ſanabitur quis, quo ſanat aliud, & feretur, quo motu fert.

2. Ratio.

Altera ratio eſt in ſecunda figura. Omne mobile, vt mobile, eſt imperfectum, nullum mouens, vt mouens, eſt imperfectum: ergo nihil, quod eſt mouens, eſt primo mobile. Maior probatur: Quia quod mouetur in potentia, nec actu habet id, ad quod mouetur: Eſt enim motus actus imperfectus, vt quod calefit, nondum eſt calidum perfectè. Minor patet. Nam mouẽns, & agens actu habet ad quod mouet mobile: eſt enim actu calidum, quod calefacit.

Addit. Cùm mouens eſt cauſa vniuoca: nam cùm eſt æquiuoca, non habet illam formam formaliter, niſi in virtute, vt Sol calida facit, at ipſe formaliter non eſt calidus. Cùm igitur idem ſecundùm idẽ, non poſſit eſſe actu & potentia: profectò totum non poteſt ſecundùm ſe, mouere ſeipſum; benè quidem vna pars alteram.

Nota. Pars non põt mouere totũ ſm ſe totum: nec totum ſecundum ſe totum põt mouere partem.

Nota, quod hac ratione probari etiam poteſt, quod pars non moueat totum ſecundùm ſe totum, ſimiliter nec totum, vt totum, mouere partem. Nam ſi totum ſecundùm ſe totum mouet partem, totũ eſt actu, pars verò potentia: ſed quomodo totum actus eſt, ſi pars eſt potentia? cum enim totum eſt calidum, pars non erit nõ calida.

Simi-

Similiter nec pars totum mouebit. Erit enim pars actu, totum verò potentia ad formam illam. Sed implicat hoc. Si enim pars actu formam habet, totum ſecūdùm ſe totum, non erit in potentia: poteſt ergo pars mouere partem aliam, ſed non totū ſecundùm totum; nec totum ſecundùm ſe, partem.

Quod autem non eſt ipſum ſe ipſum. Tex. XLI.

Excludit quartam partem illius argumentationis, puta, quòd totum ſe ipſum mouet, quia partes ſeinuicem mouent, altera alteram per ſe: hoc reprobat quatuor rationibus.

Non pōt totum ſe ipſū mouere, qa partium vnaquaque moueat eā per ſe.

1. Ratio. Prima eſt. Vbi non datur primum, non eſt motus: at ſi ita totum moueretur, non eſſet primum mouens: non ergo eſſet motus. Minor probatur. Quia cùm æqualiter hæc alteram, & altera illam per ſe moueat, neutra principium motus eſt.

Præterea: quia ſi principium eſſet vna, tunc totum eſſet magis propinquum vni parti, quàm alteri, puta, illi, quæ prima eſt & tunc vna alia magis per ſe moueretur, quàm altera, puta, quæ longiùs diſtat ab vltimo, quod à primo mouetur: cùm igitur vna pars magis diſtet ab ipſo toto, qđ à primo mouetur, ipſa erit magis per ſe mouens: non ergo æqualiter partes ſeinuicem mouerent.

2. Ratio. Secunda ratio eſt. Dato, quòd vna pars primò moueat, ſicut & altera: tunc ſumo vnam, & fit argumentum ſubtile. Iſta mouet primò: de neceſſitate autem non eſt, vt quod primò mouet, ab alio moueatur: ergo poterit talis pars mouere totum abſque eo, quòd ab altera moueatur. Ponatur ergo poſſibile in eſſe, tunc iam habetur intentum: quòd in eo, quod à ſe mouetur, detur aliquid mouens, & non motum.

3. Ratio. Tertia ratio eſt eodem ferè vtens principio: ſi iſta pars primò mouet, ergo vel eſt immota, vel ſe ipſam mouet: nam per accidens eſt, quòd ab alio moueatur. Si immota eſt, habetur intentum; ſi verò ſe ipſam mouere dicas, exiſtimans, quòd niſi hoc ita ſit, motus non erit, vt diximus textu 36. iam profectò totum non mouebit ſe ipſum, quia vtraque pars ſeinuicē mouetquod eſt contra ſuppoſitum.

4. Ratio. Quarta ratio eſt. Si ſeinuicem partes mouerent, vtique eſſet idem actu, & potētia. Probatur. Si hæc pars mouet, puta, calefacit alteram, eſt actu, puta, calida: quòd ſi mouetur ab altera, ergo eſt potentia, puta, calefit: ſimiliter ergo eſt actu, & potentia ſecundùm idem: quod eſt impoſſibile.

At verò neque ipſius primò. Tex. XLII.

Reijcit quintum modum, puta quòd totū ſe ipſum moueat, quia vna, aut aliquæ ipſius partes ſeipſas moueant.

Non pōt totum ſe mouere, quia eius partes ſe ipſas moueant.

1. Ratio. Hoc reprobat ſic. Totum vel mouetur ipſum totum, vel non, ſed eius pars ita, vt motus ſic tantùm in ea. Si detur hoc, iam non eſt totum, quod primùm ſe mouet, ſed pars, in qua eſt motus; & ita ſeparata à toto ſe ipſam mouebit, ſed non totum. Si ergo totum mouetur ita, vt motus ſit in eo, & à ſe mouetur: ergo per accidens ad motum totius à ſe, quòd iſtæ partes, vel vna ſe ipſam moueat; Quòd ſi per accidens, ponatur in eſſe, iam dabitur in eo, quod à ſe mouetur, aliquid immotum, quod intendimus.

Si totum ſe mouet oportet aliquam partem eſſe per ſe mouentem aliquā per ſe motā.

Vnde concludit ſextum modum. Sic enim mouet aliquid ſeipſum, quia vna ipſius pars ſecundùm ſe immota, mouens eſt: altera verò ſecundùm ſe, mota, ſed nō mouens. Vnde cum totum à ſe mouebitur, vt A B. non eſt aliud dicere, quòd à ſe mouetur, quàm quòd ab A, quæ eſt vna ipſius pars, alteram mouens: & iſte eſt ſenſus vltimorum verborum huius textus, vt Simplic. exponit, quàmuis alij aliter exponant, & Alexan. teſe ſente Simplicio.

Quoniam autem mouet aliud quidem. Tex. XLIII.

Explicat Ariſt. qd ſit illud, qd' primo ſe pſum mouet.

VNum proponit Ariſtote. quo explicat, quid ſit id, quód primò ſeipſum mouet, dicens: Quòd id, quod ſeipſum mouet per ſe & ex neceſſitate, duplici parte conſtat: Altera, quæ mouet immota: altera, quæ mouetur, ſed non mouet aliud.

Eſt enim duplex mouens, & quod mouet, ſed mouetur ab alio: & quod mouet ſolùm, & non mouetur. Similiter duplex mobile: & quod mouet & mouet aliud; & quod tantùm mouetur.

Solùm ergo in mouente ſeipſum duplex pars eſt neceſſaria, & quæ mouet immota; & quæ mouetur non mouēs aliud. Quòd ſi acciderit, quòd id, quòd mouetur, etiam aliud moueat, tunc id per accidens eſt, nec neceſſarium ad id, quod ſe ipſum moueat.

Et hoc probat. Sumatur ergo tale mouens ſe ipſum, in quo vna pars mouēs ſit immota, puta, A. altera mota, & mouens: puta, B, quod moueat ab A, & moueat, C: totum autem ſe ipſum mouēs ſit, A B C.

Eſt argumentum. Ablato C. magnitudo, quæ reſtat A B, mouebit ſe ipſam, cum ex parte mouente, & mota conſtet: ergo iam illa magnitudo tota A B C, non erat prima ſe ipſam mouens, ſed A B. nam C. non mouebitur per ſe: ergo non fuit neceſſarium, quòd B. moueret, ſed tantùm moueretur. Vlterius auferatur A, & relinquatur. B C. non mouebit ſe ipſam; nam B. non per ſe poteſt mouere, niſi mota: ergo neceſſarium eſt, quòd vt ſe moueat, aliquid ſit A, & pars mouens.

Concludit ſublationibus.

Concluditur ergo ex vtroque, quòd ad hoc, vt aliquid ſeipſum moueat, tantùm ſit opus parte mouente immota, & parte mota non mouente: quod ſi hæc fuerit etiā mouens, hoc quidem per accidēs eſt.

Dicit autem, quòd tales duæ partes, ſe debent tangere, puta, mouēs, & mota: aut vna ſaltē tangat alterā. Tunc ſe tangunt, cùm vtraque corpus eſt, vt neruus mouens, & caro mota: Tunc autem vnum alterum, cùm vnum non eſt corpus, puta, mouens: vt cùm intelligentia mouet cœlum, nō enim tangitur à cœlo, at ipſa tangit virtute ſua.

Ex his concludit intentum: Cùm mobile continuum ſit, non aliter eſſe dicendum ſe ipſum mouere, niſi quia ratione vnius partis mouet, ratione alterius mouetur, vt dictum eſt.

Dubitationem autem habet, ſi quis auferat aliquis. Tex. XLIIII.

Obijcit contra ſe Ariſt.

CVm dixiſſet, dari partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur in eo, quod ſe ipſum mouet; argumentum facit circa hoc. Demus talem magnitudinem puta A B. tunc A, mouet, & B, mouetur: ſi igitur vtraque diuiſibilis eſt, diuidatur A, & B. & ſumatur magnitudo ex parte A, & ex parte ipſius B. compoſita: talis mouebit ſe ipſam: ergo A B, non erat prima, quæ ſe ipſam mouebat. Quòd autem illa ſe ipſam moueat, patet. Nam ſi B. mota erat, quælibet eius pars erat mota: ſimiliter de A.

Quòd ſi dicas: A, cùm mouens ſit, nòn neceſſariò eſſe diuiſibile, nam immaterialia poſſunt mouere: ſaltem, quàmuis hoc verum ſit, ipſum mobile diuidi poterit: & ratione huius non dabitur primum, quod ſe ſeipſum moueat.

Sol. Ariſ.

Ad hoc reſpondet Ariſtoteles, quòd illę partes, aut vna ſaltim, ſi altera non ſit corpus, eſt quidem in potentia diuiſibilis, at actu non: ita vt ſi diuidatur, iam non talis motus in ea perſeuerabit, vt patet; Animal enim progreditur, & progreſſus eſt potentia diuiſibilis ſecundùm partes animalis progredientis: tamen ſi actu diuidas in duas partes, non permanebit motus. Ad huncergo ſenſum dicit Ariſtoteles, quod datur primum motū in actu, vt nequeat pars mota actu diuidi, quin amittat motum, quàmuis potentia diuiſibilis ſemper ſit.

Nota.

Ineſt igitur in his diuiſibilibus primū actu, & ex tali primo conficitur de neceſſitate quod ſe ipſum mouet. Idem dicendum de parte mouente, cum ipſa corpus eſt, & diuiſionem habet: quòd datur prima in actu, quæ mouere poſſit.

Ma-

Manifeſtum eſt igitur ex his.

In motu oportet deuenire ad aliqd ꝙ moueat imotū

EX his concludit, quòd in motu deuenire oportet, ad aliquid immotum mouens. Nam quæ mouentur, aut ſtatim ab immoto mouentur, ſicut pars mota ſe habet in mouente ſe ipſum: vt corpus reſpectu animæ, ſi anima ſit pars mouens [alia mouetur non à primo immoto, ſed ab alio, quod mouetur. In his autem deuenire debemus ad aliquid, quod ſe ipſum moueat: in hoc autem deuenitur tandem ad immotum: ergo quocunque modo procedatur in motu, ad primum immobile deuenire oportet.

Dubium. Dubium eſt, quæ ſit iſta pars mouens immota, ad quam reducitur mouens ſeipſum, quod ſupra in quæſtione tertia diximus. Si enim dicas, quòd eſt anima, profectò vix poteſt textibus iſtis quadrare: quoniam loquutus eſt ſemper Ariſtoteles de partibus cõtinui: nam ſuperiùs dixit, omne mouens ſeipſum eſſe continuum: nec aliter ſe mouere, niſi quia eſt vna pars mouens, & altera mota. & multa alia dixit, quæ non niſi de integranti parte intelligi poſſunt. Ex alia parte videtur primum mouens eſſe anima ipſa. Nam quàmuis ſit pars integralis, quæ mouet, tamen adhuc iſta mouetur, & nõ niſi ab anima.

Rõ dubitationis.

Solutio. Reſpondeo, quòd intelligi poteſt Ariſtoteles, de vtroque. Anima enim eſt principiũ actiuum primum motus: Vnde abſolutè loquendo, ipſa eſt primum principiũ motus animalium. At Ariſtoteles in ſuis probationibus, de parte integrali procedit, quæ mouet, non ſimpliciter immota, ſed immota per ſe illo motu, quem in animali facit: vt cor, ſeũ neruus, ſeũ quæcunque alia pars, quæ primò mouet animal, non mouetur per ſe illo motu, quo mouet animal, niſi per accidens, quatenus in eo eſt, quàmuis etiam moueatur alio motu ueruus, vel talis pars, qui referendus eſt in animam, vt in principium primum. Et hoc modo poſſemus intelligere per hoc principium primum animam, quæ per ſe immobilis eſt: mouet autem animal, vt actiuum principium.

Caput ſextum.

Quoniam autem oportet motum. Tex. XLV.

VLTERIVS Ariſtoteles accendens, vult conſtituere ex motus perpetuitate, vnicum eſſe mouens immobile, & perpetuum. Vt enim ex motu, quia ab aliquo fit, venatus eſt dandum eſſe in vnoquoque motu primum mouens immobile: ita ex perpetua motuum ſerie, quæ nunquàm intermittitur, probare aggreditur, vnicum eſſe mouens immobile, & perpetuum.

Vnũ deri mouẽs immobile, & perpetuum.

Vnumquodque igitur immobilium. Tex. XLVI.

PRætermittit quandam dubitationem, quæ eſſe poterat, An omne mouens immobile ſit perpetuum: dicitque non eſſe præſentis loci determinare: ſat eſt modò probare, quòd aliquod ſit mouens immobile perpetuum, quod quidem nulla mutatione moueatur, nec per ſe, nec per accidens.

Excludit dubium. Nota.

Nota, quod Græcè habet aliter: quod enim nos dicimus [mouentium autem] legit (non mouentium) & tunc de Ideis ſermo eſt, puta, immobilia non mouentia, an perpetua ſint: non eſt modò diſcutiendum, ſed ſolùm de immobili mouẽte.

Nota.

At meliùs eſt ſequi noſtram literam: Et tunc eſt ſenſus: quòd non intendimus probare omnia immobilia mouentia eſſe perpetua, ſed aliquod vnum: & hoc magis quadrat ſequentibus.

Sit autem, ſi quis velit in quibuſdam.

Argumẽtum quo poſſet probari, oĩa ĩmobilia eſſe perpetua

REſponſionem, quam aliqui dabant argumento, quo probari poterat, immobilia omnia eſſe perpetua, admittit. Poſſet igitur hoc eſſe argumẽtum. Ea, quæ non generãtur, nec corrumpuntur, perpetua ſunt: nec aliquãdo ſunt, aliquando non ſunt: At immobilia non generantur, nec corrumpuntur: non ergo aliquando ſunt, aliquando non ſunt.

Sol. quorundam.

Ad hoc aliqui negabant maiorem: nam aliqua aliquando ſunt, aliquando non ſunt, quæ tamen ſunt ingenerabilia, qualia ſunt puncta: non enim per ſe generantur, aut corrumpuntur: non tamen id perpetua ſunt. Similiter ea, quæ in compoſitis ſunt, vt formæ. Ex quo ſequitur, ꝙ poſſunt principia immobilia non eſſe perpetua: poſſunt enim eſſe mutabilia per accidens.

Snĩa Ari. de illo argumẽto.

Ariſtoteles ergo admittit hoc tanquàm neceſſarium, quòd non omnia, quæ per ſe immobilia ſunt, ſunt perpetua: poſſunt eſſe quidem aliquando, & non eſſe abſq; generatione, vel corruptione per ſe: Tamen hoc docet Ariſtoteles eſſe neceſſariũ, quòd non omnia ſint huiuſmodi, ſed ſit aliquod mouens immobile perpetuum.

1. Ratio. qua probatur debere dari aliquod mouens immobile perpetuum.

Hoc autem dupliciter probat. Primò ex generatione, & corruptione perpetua omnium inferiorum, etiam eorum quæ ſe mouent. Nam ea, quæ ſe mouent, aliquando ſunt, aliquando non ſunt, & cum hoc magnitudinem habent: ſunt ergo generabilia & ad ipſorum generationẽ conſurgunt principia mouentia in ipſis, puta, animæ. Tunc eſt argumentum. Generationes, & mutationes hæ perpetuò ſunt, nec vnquàm omnis ceſſat motus: ergo oportet ponere vnum ſupremum perpetuũ mouens. Probatur conſequentia. Nam huius perpetuitatis, & continuæ mutationis, non poteſt eſſe cauſa vllum mouens ex his particularibus, quæ aliquando ſunt, aliquando non ſunt: nec omnia ſimul: Ergo debet eſſe aliquod aliud perpetuum, quod vnum illorum eſſe nõ poſſit. Patet: Quia illud non eſt ſemper: at motus ſemper eſt. Similiter nec omnia: nam omnia infinita ſunt, nec ſimul ſunt. Si infinita, non poſſunt eſſe cauſa. Si non ſimul ſunt, quomodo poſſunt ſimul cauſare? ergo profectò iſta cõtinua, & inceſſabilis ſucceſſio mutationum cauſam mouentem petit perpetuam immobilemq;, præter iſta mouentia particularia.

Oportet dari aliquid quod ſit cã perpetuitatis quæ reperitur in rebus.

Manifeſtum eſt igitur, quòd quàmuis. Tex. XLVII.

Mouẽtia particularia ſimul ſũpta nõ poſſunt eſſe cauſa illius perpetuitatis.

INfert, quòd ſimul nõ poſſunt illa mouentia particularia eſſe cauſa perpetuitatis: Dicitque, quàmuis ſint millia, & millia, & vnũ moueret aliud, adhùc non ſufficerent perpetuitatem & continuationem in motu facere, niſi eſſet aliqua cauſa ſuperior mouens & ſub ſe complectens omnes has: atque hæc continuam hanc ſucceſſionem facit.

Additque, quòd hæc cauſa mouet vnũ, puta, cœlum: hoc autem ſuo perpetuo motu hanc ſeriem perpetuam, & indefatigabilem ſeriem mutationũ facit apud nos.

Si igitur perpetuus motus. Tex. XLVIII.

Si motus eſt perpetuus eſſe debet vnus motor perpetuus.

COncludit, quòd ſi motus perpetuus debet eſſe, vnus etiam motor erit perpetuus: quòd ſi vnus fuerit, erit vnus motor perpetuus: ſi verò fuerint plures motores, plures erunt perpetui.

Dicit itaque quod vnus eſt primus motor: cuius ratio eſt. Cùm effectus per finita principia fieri æquè benè poſſunt, non oportet infinita ponere: & cùm per vnum æquè, ſicut per plura, potius oportet vnũ ponere, quia natura ſemper ordinem maximè amplectitur, & quod fruſtra eſt abhorret. Sed omnes effectus, inferiores poſſunt benè conſiſtere, vno exiſtente principio: vnũ ergo, non plura principia prima ponenda ſunt.

Ma-

Manifeſtum eſt ex hoc.
Tex. XLIX.

a Rō ad idem.

Alia ratione probat vnitatem principij, quia motus eſt ſemper, vt probatum eſt: eſt igitur argumētum. Motus ſemper eſt: ſed non propriè motus ſemper eſſe dicitur, niſi eſſet motus continuus: eſt ergo continuus motus: Si continuus: ergo vnus: Quòd ſi vnus, vnū erit & mobile, & motor: erit ergo vnum principium.

Nota. Nota, quòd non dicit, oſtenſum eſſe, motum eſſe continuum perpetuum: nam non eſt demonſtratum, niſi de motu in communi, quod ſemper oporteat, quod motus ſit, quicunque ſit. Sed dicit oſtenſum eſſe, quod motus ſit ſemper, & modo addit, quod, re vera, non eſt propriè motus ſemper, niſi continuus ſit: Nam motus conſequenter ſe habentes non de neceſſitate ſunt ita coniuncti, quin mediet quies, vt dicit Simplic. quòd ſi ſemper futurus eſt motus, conuenit maximè, vt is ſit continuus: & hoc inferiùs probabit.

Et rurſus cùm reſpexerit.
Tex. L.

Alia rō ad probādam perpetuitatē primimotoris.

Rationem vnam fecit, qua probauit, vnum eſſe mouēs perpetuum, ſumptā ex perpetua ſerie mutationum: nunc alteram rationem ad idem facit, quæ ſumitur ex principiis eorum, quæ ſe mouent. Ingenioſè autem repetit ea, quæ dicta ſunt, vt ex eis rationē eliciat, & ea, quæ ſuperius dixerat, quorum occaſione multa diſputauit, oſtendat,

1. Fundamētum. Reſumit autem tria ex his, quæ dicta ſunt Primum eſt: Eſſe aliqua, quæ eadem aliquando quieſcunt, & aliquando mouentur: & hæc oſtendunt falſitatem eorum, qui dicunt, omnia ſemper quieſcere, aut omnia ſemper moueri: aut quod omnium entium, alia ſemper quieſcunt, alia ſemper mouentur. Omnes hæ ſententiæ vnico iſto conuincuntur argumento: quod aliqua modo quieſcere, modo appareant moueri, & ad vtrunque apta ſunt, tā motum, quàm quietem.

Alterum, quod repetit eſt, quòd ex his rebus, quæ notæ ſunt, voluit aſcendere ad conſtituendas duas rerum naturas, & quę ſemper mouentur, & quæ immobilia ſemper ſunt: & ad hoc oſtendendum, probatum eſt, Omne quod mouetur, ab aliquo moueri: & per diſtinctionem eorum, quæ mouentur ab alio, & quæ mouentur à ſe, peruentum eſt ad hoc principium, quod in omni motu dare oportet principium, quod ſe ipſum moueat: & cùm hoc ad primum mouens immotum reducatur adhuc, abſolutè in motu eſt principium primum immotum mouens, 2. Fundamētum.

Tertium eſt, quod cùm videmus ea, quæ ſe ipſa mouent ad ſenſum, vt animalia, de nouo incipere motum poſt quietem, apparebat, imò hoc eſt ſumptum pro argumento, quod vniuerſaliter motus omnis poſſet incipere ita, vt mundus eſſet, vt animal vnū, quod de nouo motum in ſe inciperet: & ſic poſſet motus incipere. Tertium.

Hoc autem oportet accipere.
Tex. LI.

Repetitur ſolutio cuiuſdam dubij.

Repetit ſolutionem dubij, quæ data fuit textu 20. quòd animalia non habent principiū in ſe actiuum cuiuſque motus, ſed localis, & progreſſiui, & huius non propriè principium in ſe habent, quia priùs mutantur alijs motibus extrinſecis, antequam ad illud perueniāt, puta, alteratione, & augmentatione, ad quos motus oportet antè priùs alia mutari. Sunt enim multi motus à continente circa ipſum animal, qui antecedunt illū localem motum: vnde dum quieſcit, & dormit, decoquitur cibus, poſtea excitatur: præceſſit etiam motus alimenti, & alia etiam multa ante quàm ad motum localem perueniret animal, quod de toto mundo dici non poteſt. Nihil enim eſt extra continens totum mundum.

Hinc iam ſequitur aliud: (quòd aliàs non eſt ſufficiens principium vt ſe continuò moueat.) modò Ariſtoteles adiungit: puta, quòd animal non eſt ſufficiens principium, vt ſe continuò moueat, cùm mo-

tus ipſius dependeat à motu extrinſeco, cuius non habet in ſe actiuum principiũ.

Principiũ & pars qua ſe mouet anim., mouetur per accidẽs.

Vlterius addit quod animalis principium, & pars, quæ mouet, mouetur per accidens his motibus: dum enim animal ab alio alteratur, augetur: ſimul etiam anima & pars mouens per accidẽs alteratur, & augetur. Similiter, dum localiter ſe mouet: vt enim qui mouet vectem, ſimul cũ vecte mouetur, & anima etiam corporis motiua, & partes mouentes per accidens, cum ipſo corpore mouentur: omnia igitur iſta principia eorum quæ ſe mouent, per accidens mouetur ab alio, & à ſe.

Ex quibus credere licet. Tex. LII.

Concludit ex his omnibus ratio.

Concludit ex omnibus his rationem ſecundam principalem. Impoſſibile eſt, vllum principium horum, quæ mouent mota, per accidens eſſe cauſam perpetuæ mutationis, & continuæ, cùm omnia ab alijs moueantur, nec motuum ſuorum cauſæ ſint, niſi ab alijs priùs mota: Ergo oportet, aliud principium vltra hæc omnia facere, quod ſit immobile etiã per accidens: & ſicut illa, & hoc erit primum, à quo omnia pendeant: & ſic motus erit inceſſabilis, & totum ens, id eſt, mundus in ſe, & in ſua vniuerſali diſpoſitione ſeruabitur. Cũ enim principium ſemper ſit, & id, quod ab ipſo pendet, & ſuſtentaur etiam perpetuitatem obſeruabit.

Non eſt autem moueri ſecundùm accidens.

Excludit obiectio.

Excludit obiectionem. Dictum enim eſt, quod quæ ab alijs mouentur per accidens, non habent perpetuitatem. Videtur hoc falſum: Nam intelligentiæ orbium inferiorum cum ſuis orbibus mouentur vltra ſuum motũ à ſupremo orbe: at perpetua principia ſunt. Ad hoc reſpondet, quod aliud eſt per accidens moueri à ſe, id eſt, in ſe: aliud ab alio, id eſt, in alio. Principia animalium mouentur per accidens in ſe, quia ſunt partes ipſorum, quæ per ſe mouentur: at intelligentiæ non in ſe, ſed in ſuis orbibus motum recipiunt, quia, vt inquit S. Thom. & Auerroes, non ſunt formæ orbiũ ſicut animæ, ob id motus orbium nullo modo eis ineſt: hoc autem non repugnat etiam perpetuis. Aliter Simplic. exponit: at hæc expoſitio ſufficit.

At verò ſi aliquid eſt ſemper. Tex. LIII.

Primum mobile q̃ mouet à primo mouente perpetuo debet eẽ vnum & ꝑpetuũ.

Poſtquàm oſtendit, vnũ eſſe mouens primum immobile, & perpetuũ, docet, quod mobile primum ab iſto mouente motum, ſimiliter erit vnum, & perpetuum, ſimiliter & motus vnus. Probat autem, quod ſit tale mobile. Motum à primo mouente vnum, & immobile, eodemque modo ſe ſemper habens, non poteſt immediatè plura, ac contraria facere: at primum mouẽs eſt vnum, & immobile, ſemperque eodem modo ſe habens: ergo non poſſunt hi effectus inferiores multiplices, & mutationes oppoſitæ ab eo immediatè eſſe: oportuit igitur, vnum ab ipſo ſolùm mobile, & motum ponere, & hoc efficiet hanc diuerſitatem in rebus, prout variè ſe habet in motu: & ita fit: Aſtra enim à ſolo Deo mouẽtur: at hæc mota in diuerſis ſitibus exiſtẽtia modò generationum, modò corruptionum cauſa ſunt: à principio tamen primo immediatè vnum prouenit, puta, motus huius corporis.

Cõcluſio omnium dictorũ.

Ex his omnibus concludit, quæ ſuperiùs dubitata fuerunt: ſunt enim, quæ ſemper mouentur, puta, orbes immediatè à primo principio moti: Sunt, quæ ſemper non mouentur, puta, principium primũ, quod eodem modo ſe ſemper habet: Sunt quæ aliquando quieſcunt, aliquando mouentur, puta, inferiora, quæ non à primo immobili immediatè mouẽtur, ſed ab orbe, & ab alijs. Cumque hæc non eodem, ac vno modo ſe ſemper habeant, fit, vt ea, quæ ab iſtis pendent, modò moueantur, modò quieſcant: & ſic manet abſoluta illa dubitatio ſuperiùs propoſita, ex qua oſtenſum eſt, vnum eſſe mouens immobile, ac perpetuum.

An ſit vnum primum mouens immobile. Quæſtio. V.

1. Argu. ESt argumentum aduerſus text. 48. vbi dicitur, eſſe neceſſariũ ponere vnũ immobile mouens & perpetuum propter perpetuitatem generationum. Videtur hoc eſſe falſum: nam ſingularũ generationũ cauſæ ſunt ſingula agentia particularia: ergo omnium ſimul cauſæ erũt, omnia agentia: nec oportet aliud præter iſta ponere.

2. Argu. Secundò contra eundem textum, vbi dicitur, vnum eſſe principium. Si vnum eſt ergo, vna eſt vniuerſalis cauſa efficiẽs: quòd ſi vna eſt cauſa omniũ, reliqua ſunt ipſius effectus: ergo ſempiterna ſecũdùm Ariſtotelem, habent cauſam efficientem: quod multi negant.

3. Tertiò contra textum 52. vbi dicitur: hoc principium eſſe immobile per accidens. Intelligentia mouens eſt in cęlo moto: ſed moto eo, in quo res eſt, mouetur etiam & res: cùm igitur cœlum moueatur, in quo intelligẽtia eſt, profectò etiam ipſa mouebitur.

4. Quartò, contra textum 53. vbi dicitur: opus eſſe ponere mobile perpetuum vnũ, quia ab vno immobili multa procedere nequeunt. Videtur hoc falſum, præſertim ſecundùm fidem noſtram: nam Deus ſe ipſo multa producere poteſt.

Nota. Aduerte, quòd hanc quęſtionem propo- uimus, vt quod hucusque Ariſtoteles obſcurè, & prolixè diſputauit, breuiter ante oculos poneremus.

Inſtitutũ Ariſt. ſin hoc lib. In libro igitur hoc Ariſtoteles de primo motore diſſeruit, ac primo motu. Quinque autem attributa motoris huius oſtẽdit: puta eſſe vnum, immobilem, perpetuum, impatibilem, infinitum. Hactenus autem tria priora demonſtrauit: tota autem ipſorum demonſtratio ſex theorematibus continetur.

Primum Theorema ex ſex quib' cõtinentur quæ de primo motor tradit Ariſt. in hoc libro, ꝙ motus ẽ æternus. Quorum primum eſt. Neceſſe eſt motum æternum eſſe, nec incępiſſe ita, vt aliquãdo nullus fuiſſet motus, aut mutatio: nec deſiturum ita, vt aliquando non ſit vllus futurus motus, aut mutatio. Hoc duplici ratione oſtenditur. Prior eſt. Si motus incępit modò, non antè: ergo per aliquam nouam mutationem ſubiecti, aut agentis præcedentem: ergo fuit ante primam mutationem, vel motum mutatio: Et iterum quæram de iſta: ſi modò, & non antè: ergo per aliam præcedentem, & ſic fiet proceſſus infinitum, & dabitur mutatio ante primam mutationem: non ergo incępit vniuerſaliter mutatio. 1. Ratio.

2. Altera ratio eſt: Tempus non potuit incipere, nec deſinere poteſt: ergo nec motus. Eſt enim tempus paſſio motus. Antecedens patet. Nam ſi tempus incępit, aliquando non fuit: ſi deſinet, aliquando nõ erit: at qui Aliquãdo dicit, tempus ponit: fuit ergo tempus, cùm non fuit, & erit cũ non erit: qđ eſt impoſſibile. De hoc Theoremate diſputauimus in quæſtione prima, & veritatem contra hoc oſtendimus.

2. Theorema. Oẽ quod mouetur, ab alio mouetur. 1. Ratio. Secundũ Theorema fuit. Omne, quod mouetur, ab alio diſtincto mouetur. Hoc duplici ratione monſtratur. Altera eſt: Quod mouetur, aut à ſe ipſo mouetur, aut non à ſeipſo: & vtroque modo, aut naturaliter, aut violentè: ſed omne tale ab alio mouetur: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Maior ſatis eſt explicata in textu: Minor declaratur. Si enim à ſe ipſo mouetur, partem habet mouentem: ſi ab alio, & violentè, tunc clarum eſt, ꝙ à motore extrinſeco mouetur: Si autem naturaliter, vt cùm naturaliter mouentur inanimata, tunc à generante mouentur, vt iam oſtenſum eſt.

2. Altera ratio eſt: Quod ſe ipſum mouet, non poteſt ſecundùm ſe totum, mouere ſe totum: ergo ab alio mouetur. Vel vniuerſaliter ſic: Nihil ſe ipſum ſecundùm ſe totum, ſe mouet: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Probatur antecedẽs: Quia mouens eſt actu, mobile potentia: at idem ſecundùm idem nõ poteſt eſſe actu, & potentia: ergo nec ſimul idem mouens, & motum.

3. Theorema. In motu oportet deuenire ad vnum quod nõ ab alio externo moueat. Tertium Theorema eſt. In motu oportet deuenire ad vnum, quod non ab alio extrinſeco mouetur. Probatur vnica ratione. Vbi non datur primum aliquod, quod moueat, non poteſt eſſe motus: ſed ſi omne, quod moueatur ab alio, mouetur extrinſeco ita, vt in infinitum proceſſus ſit, non dabitur primum: ergo oportet, quòd

deueniamus i motu quolibet ad aliquod, quod non ab alio moueatur.

4. Theorema. In motu oportet deueniri ad vnum, qđ per ſe ſit immobile.

Quartum Theorema eſt. In motu oportet deuenire non ſolùm ad vnum, quod non ab alio mouetur, ſed etiam ad vnum, quod mouet, & non mouetur per ſe. Hoc probatur vnica ratione: Quod mouetur, aut mouetur à ſe ipſo, aut ab eo, quod à ſe ipſo mouetur, aut ab aliquo immoto: Si detur hoc tertium habetur intentum: Si verò ſecundum, & primum: Tunc cùm omne, quod à ſe ipſo mouetur, à parte im mota per ſe, moueaturi profectò quod mouetur omne, ab immoto per ſe mouetur. At quòd à ſe motum ab immoto moueatur: probatur. Nam à ſe toto moueri non poteſt, ſed à parte aliqua quæ dicitur pars mouens, & corpus eſt. Cùm autem ipſa etiam moueatur per ſe, vt puta, neruus, aut muſculus, qui mouent corpus, & mouentur: profectò debet reduci tandem in animam, quæ immota per ſe mouet: ſi enim ſemper in partem corpoream referatur motus, cùm illa ſe moueat, & non ſecundùm totam, erit ſecundùm partem, & iterum de illa erit quæſtio. Oportet ergo ad animam tandem deuenire, quę immota mouet.

5. Theorema. Oportet deueniri ad vnicum mouēs perpetuũ & imobile. 1. Ratio.

Quintum Theorema eſt. In motu tandem ad vnicum mouens perpetuum, & immobile deuenire oportet. Probatur duplici ratione. Prior eſt. Generationes ſunt perpetuæ, & mutationes: ſed nullum mouens particulare poteſt huius perpetuitatis eſſe cauſa: ergo vnum eſt mouens ſupremum. Minor patet. Nam particularia mouentia cauſæ ſunt ſingula ſingularum per ſe mutationum: at perpetuitatis nullum eſt cauſa, cùm non ſit perpetuum.

Poſterior eſt. Omnia mouētia particularia alijs motibus mouentur per accidens ab extrinſeco: vt animalia alterantur, augenturq́; facto motu extrinſeco: ergo nullum eſt ſufficiens principium perpetuæ cõtinuitatis in mutatione. Non enim illorũ motuum principia actiua ſunt: ergo vnũ oportet ſupremum mouens conſtituere, quod nullo motu, nec per ſe, nec per accidens ab extrinſeco moueatur.

6. Theorema. Oportet cũ eo vnũ primum mobile perpetuũ.

Sextum Theorema eſt. Præter motorem hunc immobilem & perpetuum, oportet vnum mobile, motumque perpetuum cum eo conſtituere. Probatur vnica ratione: Quia quæ plura ſunt, & diuerſa non dimanant ab vno eodē modo ſe ſemper habente: at res hæ inferiores variæ ſunt, & diuerſæ: ergo ab iſto principio immediatè non procedunt. Debet ergo poni vnum intermedium vniuerſale mouens, & motum, quod ſuo motu, & varietate iſta omnia efficiat: mouens autem primũ immobile hoc immediatè mouebit.

His ſex additur 7. Theorema. Hic primus motor tãtũ eſt vnus. 1. Ratio.

His omnibus poſſumus addere ſeptimum Theorema. Motor hic omnium primus vnus eſt. Hoc triplici ratione deſumpta ex Ariſtotele probari poteſt. Prima eſt vltimo textu Metaphyſic. quæ ex fine ſumitur. Si enim eſſent plura principia prima, eſſent plures fines: tunc, vel vnus in alium ordinatur, vel non. Si nullus in aliũ, ſed omnes ſunt æquè primi: tunc nõ poſſet vnitas in medijs conſeruari, & ſic diſſolueretur mundus, dum quædam in hunc, quædam in alium tendunt finem: quod impoſſibile eſt. Si verò omnes in vnum referuntur, iam is primum omnium eſſet.

2. Ratio.

Altera ratio eſt lib. 12. Metaph. tex. 49. Si plura eſſent principia, vel tunc eſſent æqualiter perfecta, vel non: ſed vnum eſſet perfectiſſimum. Si hoc detur, habetur intentum. Si verò illud, tunc eſſent eiuſdem ſpeciei. At plura eiuſdem ſpeciei non ſunt, niſi materiam habeant: eſſent ergo cõpoſita, & materialia: quod primis principijs repugnat.

3. Ratio.

Tertia ratio eſt hoc libro textu 48. quæ ex genere cauſæ efficientis. Fruſtrà ponuntur plura principia, & cauſæ, cũ vna ſufficit: at ſat eſt vnum primum principium: eſt igitur vnũ. Minor patet: Si enim ſunt plura, tunc, vel quæ poteſt vnum, poteſt aliud: vel non. Si ſic: ſuperfluum eſt, plura ponere. Si verò non, imperfectum eſt profectò principium quodque, & nullum eſt primum.

Not. Ariſto. nondũ demõſtraſſe primum motorē eſſe ſubſtantiam ſeparatã.

In omnibus his aduerte maximè, quòd Ariſtoteles nondum demonſtrauit hunc motorem eſſe ſubſtantiam ſeparatam, & non animam corporis cœleſtis: nam quæ dicta ſunt hactenus ab Ariſtotele ſaluari poſſunt. Si dicatur, illud eſſe primum mouens, quod eſt anima corporis cęleſtis, nec vllum alium motum habet, quàm localē ratione illius corporis: At in ſequentibus hoc demonſtrabit, cùm probet eſſe infinitæ

nitæ virtutis, & nõ eſſe virtutẽ in corpore.

Aduerte etiam, quòd hæc tria ſic ſe habent, eſſe vnum primum, eſſe immobilẽ, & eſſe perpetuum. Ex primitate immobilitas, ex immobilitate naſcitur ppetuitas.

Ad 1. Ad primum argũ reſpõdentur: ꝙ non poteſt omnibus ſimul attribui ppetuitas, quia non ſunt omnes ſimul: at cauſa cum effectu debet eſſe nam cauſa particularis, vt dicit Auerroes, non totaliter effectum producit; animal enim, & viuens ſemen dat, & relinquit quod niſi ab alia cauſa iuuaretur, diſponeretur, & conſeruaretur, non eſſet futura generatio.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quòd qui vellet effugere poſſet dicere, quòd ad rationẽ principij primi ſufficit, quòd quorundam ſit finis, quorundam ſit efficiens. An tamen ſecundum Ariſtotelem, omnium ſit cauſa efficiens, quæſtione ſequenti diſcutiendũ relinquimus.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd Ariſtoteles præcipuè intendebat dicere, quòd primùm principium non mouetur per accidẽs motu facto ab alio, ſicut mouetur principiũ mouens animalis: nec ſicut dicuntur moueri inferiores intelligentiæ ratione orbium à ſupremo motorum. At an eo motu, quo orbem mouet, per accidens moueatur, non ita ex profeſſo hoc docet hic, quia hoc pendet ex probatione, quòd nõ ſit anima. Et Alexan. in hoc loco credidit, moueri per accidens, quia exiſtimauit, intelligentias eſſe animas cœlorum.

Nota. Dico tamen ad hoc, quòd cùm animæ non ſint orbium, ipſos mouent, nec cum eis mouentur per accidẽs, quia orbes ſemper ſecundùm totos in vno manent loco: At ſi orbes locum mutarent ad dextram, vel ſiniſtram, vel aliam poſitionem, tunc per accidens mouerentur intelligentiæ, quia aliàs non mouerent, cùm requiritur approximatio virtutis. At cum Deum infinitum, & vbique præſentem ponamus, nullo modo per accidens moueretur motu quocunque orbis. Hoc autem an perceperit Ariſtoteles, alia q̃ſtio eſt; at quia talis orbium motus impoſſibilis eſt naturaliter, ob id ſimpliciter ſunt motores orbium immobiles per ſe, & per accidens.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd quamuis miraculoſè & ſupernaturaliter, ſine vlla cauſa media illa poſſet facere: at iuxta ordinem naturalem (naturaliter loquendo) nõ poſſunt aliter fieri, niſi mediante orbis etiam motu. Vtq; ideò Ariſtot. naturalẽ ſolùm ordinẽ ſequens, dixit, aliter non poſſe fieri: intellige autem tu, naturaliter; vt ipſi loquebantur. Sed quicquid ſit de Ariſtotele, ſecũdùm noſtram veritatem dicimus, quòd licèt Deus poſſet, voluit tamen rerum mobilium cauſam vniuerſalem mobilem ponere, vt omnia ſuauiter diſponerentur; Ariſtoteles verò ex ſuis principijs Deum conſiderat ſolum, vt diximus.

An Deus ſit cauſa efficiens Mundi, etiam per Ariſtotelem. Quæſtio VI.

SVPERIORI quæſtione promiſimus nos tractaturos, An Deus eſſet cauſa efficiens mundi, etiam ſecundùm Ariſtotelem. Nam ex veritate ſatis iam conſtitit in primis iſtius libri octaui quæſtionibus. Nunc tamen potiſſimum ſecundùm Ariſtotelem, etiam ſi mũdum ab æterno poſuerit, videamus. Plurimi ac celeberrimi Ariſt. Interpretes id aſſerẽtes.

Id ergo probabimus tripartito. Primò ex ipſis Ariſtot. Interpretibus celebrioribus. Secundò ex ipſius Ariſtot. teſtimoniis. Tertiò rationibus validiſſimis, ac veriſſimis, ductis etiam ex eiuſdem Ariſtotelis principijs.

Mundum fuiſſe factum à Deo, ex Ariſtotelis ſententia, tenet ex Alexandro Simplicius in 1. Phyſic. text. vltimo vbi etiam probat verbis Alexandri, Deum eſſe efficiens, quoniam eſt finis. Idem in 2. Phyſi. 66. & in 2. Phyſic. 45. vbi id optimè deducit ex Ariſtot. Idem etiam facit vbetiùs in tex. 72. idem in 8. Phyſic. in prima digreſſione contra Philop. & in tertia digreſſione concedit materiam ſecundum Ariſtotelem fuiſſe ex nihilo factam à Deo: Idem Ammonius in 1. Periher. cap. vltimo. De eodem habes pulchrum locum in Alex. in 8. Metaphyſic. tex. vltimo, & denique hanc eſſe Ariſtotelis ſententiam, præter Philop. in toto opere contra Proclum. D. Thom. Auicen. Themiſt. & Albert. qui ſine vlla contradictione ſic ſentiunt. Sunt innumera etiam loca Auer. vt de ſubſtantia orbis. cap. 2. Syrianus etiam 3. Metaphyſic.

Phyſic. vt aſſerit Simplic. in 8. Phyſic. 55. Macrobius etiam in 2. de ſomnio Scipionis, aſſerit, totam philoſophiam, Deũ poſuiſſe authorem rerum.

Ex Neotericis etiam viri graues idem ſecundùm Ariſtotelem optimè probant, ut Cornelius lib. 2. de abditis rerum cauſis, de quo vide Eugubinum 4 de peren̄i philoſophia. vt alios taceamus.

Ex teſtimonijs Ariſtote. Sed probatur etiam teſtimonijs Ariſtotelis Primò, 1. Politicorum c. 5. ait, Deũ feciſſe omnia propter hominem: cui videtur conuenire illud ſecundi Phyſicæ text. 24. nos eſſe omnium finem: quod procul dubio non eſſet, niſi efficiens rerum illas ad nos ordinaſſet.

2. Secundò. In 2. Rhetor. cap. 23. ait, Dæmones etiam Dei opus.

3. Tertiò. In 2. de gn̄atione. 59. ait, Deũ omnia compleuiſſe, dando veram æternitatem illis, quæ habere poterant: cæteris verò continuam quandam ſucceſſionem in diuerſis indiuiduis.

4. Quartò. In 2. de generatione. 51. ait, tot principia requiri in rebus ſempiternis, quot ſunt in primis, id eſt, in elementis, nempe materiã, formã, & efficiẽs: vbi vides expreſſè poni efficiens ſempiternorum.

5. Quintò ſolet adduci locus ille ex 2. Metaphyſic. text. 4. vbi Ariſtoteles ait, primũ in vnoquoque genere eſſe cauſam cæterorum, quæ ſunt in illo genere: Et tamen agit de principijs ſempiternorum.

6. Sextò in lib. etiam de mundo ad Alex. frequentiſſimè ait, omnia eſſe Dei opera, cœlum, terram, animãlia, &c. & omnibus Deum vitam dare, regere, & gubernare omnia, ac conſeruare. qui quidem liber, ſi non eſt Ariſtot. certè grauiſſimi authoris, & dignus qui tribuatur Ariſtoteli.

Rõnibus et deſũptis ex pricipiis Ariſtote. Sed iam idem probemus quoq; rationibus deſumptis ex principijs Ariſtot. Primò. Si Deus non eſſet effector æternorũ,

1. in Ariſtotele maximè, quia æterna nõ habent cauſas. Sed hoc eſt falſum in Ariſtotele. Nam 8. Metaphyſi. 15. reprehendit Democritum, qui dicebat quædam non habere cauſam, quia erant æterna. In 5. etiã Metaphyſic. in tex. 6. ait, quædam neceſſaria habere cauſam ſuæ neceſſitatis.

2. Secundò ex 12. Metaphyſi. 52. Deus eſt cauſa ordinis vniuerſi: ergo eſt cauſa naturarum, quæ in vniuerſo ſunt ordinatæ.

Probatur cõſequentia: Quia cùm res ſecundum ſuam naturam ſint ordinatæ, ſi Deus non cauſaret naturas, nõ poſſet cauſare ordinem: nec poteſt intelligi illum naturarum ordinem cauſari à Deo, niſi cauſando naturas.

Adde, quòd aliàs ad minus dicendum eſſet, talem ordinem eſſe extrinſecum & per accidens vel accidentalem ipſis rebus: qui tamen non eſt, ſed ſecundum rerum naturam; imò & intrinſecus vnaquæque eſſentia ſuum habet gradum ordinis & menſuræ. Vnde cum ordo ſit bonum vniuerſi, res aliàs intrinſecè non eſſent ordinatæ, & ſine bono.

Tertiò ex 2. Phyſi. Natura agit propter finem: ſed finis non cauſat prout eſt in re, vt fusè oſtendunt Peripatetici, quoniam eſt vltimum in executione: ergo cauſat, vt cognitus. Et vt etiam aſſerit communis ſententia, Tunc ſic, vel vt cognitus à rebus ipſis; Et hoc non: quia multæ carent cognitione: Vel vt cognitus à Deo, à quo inanimata reguntur in ſuis actionibus, vt ait Ariſtoteles in 2. Phyſic. text. 49. Tunc ſic; Ergo Deus debet ordinare ad ſuos fines, & producere in ipſis talẽ cõpulſum, & cooperari dirigendo rerum actiones: ergo debet cauſare res. Et hoc probat ipſum efficere omnia, quæ habent finem. 3.

Quartò. Deus eſt cauſa in Ariſtotele omnium rerum etiam incorruptibilium; ergo eſt efficiens. Probatur primò antecedens, & poſteà conſequentia. Antecedens quidem ex 12. Metaphyſic. tex. 38. vbi ait, ab hoc principio cœlum, & Naturam dependere. Et in 36. & 37. ait, Deum reſpectu omnium intelligentiarum eſſe finem, qui præexiſtit, & mouere ipſas, vt amatum & deſideratum; vnde Ariſtoteles ibi à text. 37. ſæpiſſimè vocat Deum principium, & primam cauſam; ex quo illud apud Peripateticos percrebuit, idem eſſe primam formam, primum efficiens, & vltimum finẽ. 4. Ratio multiplex.

Hoc ſuppoſito, probatur conſeqũetia: Deus eſt cauſa intelligentiarum in Ariſtotele; ergo vel vt materia, vel vt forma, vel vt finis, vel vt efficiens. Certum eſt non eſſe materiam, nec formam; omnes itẽ concedunt eſſe finem; ſed inde probabimus eſſe efficiens.

Primò; vel intelligentia habet eſſe à ſe, vel à Deo. Si à Deo, habetur intentum; Si 1.

à ſe

à ſe:peto, circunſcripto Deo, vel amitteret illud, vel non. Si amitteret; ergo non habebat à ſe. Si non: ergo non referebatur ad Deum, vt ad finem eſſentialem.

2. Secundò item. Modus operandi ſequitur modum eſſendi: Intelligentiæ in operando pendent à Deo: ergo in eſſendo.

3. Tertiò: vel intelligentiæ omnes ſunt æquè perfectæ, vel non. Si ſunt: ergo omnes ſunt dii. & nulla eſt ſubordinatio, nec magis hæc refertur ad illam, quàm è contra. Adde, quòd ſi vnaquæque illarum eſſet ipſum eſſe inreceptum, nulla ratione poſſent plurificari. Sin autem ſunt inæqualis perfectionis: ergo illæ imperfectiores non habent eſſe à ſe: quia ſi haberent omnes eſſe à ſe, omnes eſſent æqualis perfectionis: nec poſſet reddi ratio, quare vna ſe fecit imperfectiorem, aut quare facta eſt imperfectior altera: & propterea, ſi ſunt à ſe, eſſent ipſum eſſe, vnde eſſent perfectiſſimæ.

Quartò, quod habet eſſe à ſe, eſt propter ſe: intelligentiæ non ſunt propter ſe, ſed propter Deum: ergo &c.

Alia argumenta his ſimilia reperies apud Herueũ. 2. Quolibeto. quæſt. 1. apud Heliam Cretẽſem in opuſculo hac de re, penes Scaligerum, Fernelium, & alios authores quos ſuperiùs: quæ quidem volui paulò fuſiùs, & accuratiùs proſequi, ne quis falsò putaret, non poſſe probari in Ariſtotele, Deum eſſe efficiens, cùm tamẽ quæ ſuprà attulimus, id in Ariſtotele, & in lumine naturæ euidenter demonſtrẽt.

Caput ſeptimum.

At verò & alio facto principio. Tex. LIIII.

Qualis ſit primus motus inquirit.

CVM moués primum motu vno immediatè mouere docuiſſet; quis, & qualis is motus ſit, nunc indagat. Hic autem motus debet eſſe primus, & continuus, & perpetuus; talis enim eſt motus, quo primum motor mouet. Ob id inquirit, an ſit motus continuus, & primus, & quis ſit. Cui enim hæc inſunt, is erit motus primi motoris, ſi ſimul etiam motus perpetuus ille ſit.

Tribus autem exiſtentibus motibus. Tex. LV.

INcipit indagare, quis motus primus ſit; & hanc conſtituit concluſionem. Motus localis eſt omnium primus; quam multipliciter probat. Suppoſito vno, quod iam dictum eſt, motus ſpecies eſſe tres; Alterationem, quę ad paſſiones, & qualitates eſt; Augmentationẽ, quæ ad magnitudinem; Lationem, quæ ad locum fit. Motus localis eſt primus omniũ.

Eſt igitur argumentum primum. Augmentatio omnis prǽſupponit alterationẽ, alteratio motum localem; ergo omnem motum antecedit motus localis. Probatur prior pars antecedentis. Augmentatio fit ex contrario, & diſſimili illius, quod augetur; fit tamen ex eo, poſtquàm ſimile eſt factum; ſed ex diſſimili non fit ſimile, niſi per alterationem; ergo augmentationem præcedit alteratio. Maior explicat; Cibus enim ex quo nutritur, & augetur aliquid, debet eſſe diuerſum ab eo, quod augetur: in principio: vt tamen augeat, debet conuerti in ſimile, vt cibus conuertitur in carnem, vt augeat carnem; hoc autem abſque cibi præcedenti alteratione non fit; quod magis in libris de generatione explicabit. 1. Ratio

Poſterior pars antecedentis probatur. Agens, ſeù alterans, educit in actum rem ex potentia, vt facit cibum calidum actu ex potentia; ſed ad omnem actionem huiuſmodi loci approximatio neceſſaria eſt ita, vt aliquando fuerit, aliquando non; ſi enim eſſet ſemper approximatio, nõ fuiſſet in potentia alterabile; præſupponitur ergo localis motus. Cùm igitur ſit motus perpetuus, erit motus localis perpetuus.

Et cùm quidam ſint priores, quidam poſteriores, dabitur vnus primus.

Amplius autem omnium paſſionem.

2. Rō ex ſentētia Antiquorum.

SEcundum argumētum facit ex ſententia Antiquorum, qui omnium qualitatum principia ponebant rāritatem, & denſitatem: & has per congregationem, vel diſgregationem præcedentium partium fieri, dicebant: hāc enim generationem ponebant. Cum igitur congregatio, & diſgregatio talium præſupponat motum localem, motus hic antecedet alterationem. Vlteriùs de augmento patet: quia cùm non ſit augmentum, vel diminutio ſine partium, quę locum habent, acquiſitione, vel deperditione, non erunt profectò abſque motu locali: & ſic omnem motum antecedit localis.

Amplius & hinc conſiderantibus. Tex. LVI.

Tripliciter aliqd dicitur altero prius.

PRoſequitur adhuc idem probare, ac modos, quibus aliqd prius alio dicitur, diſtinguit. Tripliciter vnum dicitur altero prius: Primò, quia hoc ablato, alterū aufertur, non tamen è contra: vt animal prius eſt homine: ablato enim animali, aufertur homo, non è contra. Eſt ſecundo modo prius tempore. Tertiò prius ſecundùm ſubſtantiam, id eſt, perfectione. Omnibus his modis localem motū priorem probat.

3. Ratio.

Eſt autem tertium argumentū de priori natura. Is motus, qui magis eſt continuus, prior eſt natura, quàm is, qui minus: at localis eſt huiuſmodi: is igitur eſt prior natura. Maiorem explicat. Duplex eſt cōtinuitas in motu, aut ratione ſolius temporis, quæ dicitur contiguitas: aut ratione ipſius ſpacij, & termini ſimul cum tempore: & hæc eſt propriè continuitas: & motus huiuſmodi dicitur continuus. Nam contigui, non continui, ſed continuè fieri dicuntur. Clarum eſt, quòd magis vnus eſt continuus, quàm contiguus; ob id prior eſt naturā.

Remouetur obiectio prima.

Dices: etiam alij motus ſunt continui perpetuò, vel poſſunt eſſe: Ad hoc dicit, ꝙ non poſſunt eſſe. Hoc tamen demonſtrabitur poſteà.

Remouetur obiectio 2.

Dicet quis; quàmuis ſolus motus localis perpetuò poſſit eſſe continuus, non tamen ob id ſequitur, quòd talis motus ſit. Ad hæc respondet, quòd in natura oportet ponere, quod melius eſt, cùm eſſe poteſt. Cū igitur talis motus eſſe poſſit, nec vllum ex hoc ſequatur abſurdū, imò perfectius hoc erit, oportet ipſum cōſtituere.

4. Ratio.

Quartum argumentum facit ad idem: Quia quod localiter mouetur, non indiget neceſſariò vt alterabile, aut augmentabile ſit: at augmentatio, & alteratio pręſupponunt motum hunc localem cœlorum, quo non exiſtente, non erunt reliqui: igitur motus localis prior eſt natura, quàm alij ſint motus.

Adhuc, tempore primum. Tex. LVII.

5. Ratio.

QVintum argumentum facit. Is motus primus eſt, qui rebus perpetuis ſolus ineſt: at talis eſt motu localis: (ineſt enim corporibus cœleſtibus, quæ perpetua ſunt:) motus ergo localis primus eſt tempore.

Obiect.

Aduerſus hoc obiectionem ponit. Motus enim localis videtur omniū vltimus: nā priùs res generatur, alteratur, & augetur, quàm ſit motus localis, vt patet. Non enim localiter animalia mouentur, niſi poſtquàm generata ſunt, & ſecundùm quantitatem perfecta: quod ſine augmentatione, & alteratione pręcedētibus nō fit.

Solutio.

Ad hoc reſpondet Ariſtoteles, ꝙ quàmuis in hoc indiuiduo ita ſit, & in vnoquoque, quòd motus localis ſit vltimus: tamē ante illud præceſſit aliquid localiter motum, quod fuit cauſa generationis eius, & ita in diuerſis motus localis prior eſt, ꝗ̄uis in eodem ſit vltimus.

Obiect.

Dices tu; etiam hoc, quod anteceſſit, fuit generatum, & auctum, & alteratum ante motum localem.

Solutio.

Ad hoc reſpondetur, quòd non ſemper illud, quod mouet, eſt generatum; non enim omnia ſunt generabilia. Sed datur aliquod generationis cauſa, quod non ſit gene.

generatum: tunc profectò iſtius motus localis antecedet omnes generationes. Quòd ſi antecedit generationes, antecedet etiam reliquos motus, qui poſt generationem ſunt, puta, alterationem, augmentationē, corruptionem. Et cùm hoc non ſit generabile, non erit augmentabile, nec alterabile. Motus igitur localis abſolutè omnē alium antecedit, & ille eſt cœlorū motus.

Omninò autem videtur id, quod ſit. Tex. LVIII.

6. Rõ latio tripliciter ſuperat alios motus ĩ perfectione. 1. Rõne ſubiecti.

SExtum facit argumentum de priori ſecundùm perfectionem, ac tripliciter motum localem alios perfectione excedere, probat. Primò, ſubiecto: Quod generatur eſt imperfectum, quia nondum eſt: ſimiliter, quòd augetur, quia ad terminum perfectum nondum venit: ſimiliter, quòd alteratur, cùm ante augmentum alteretur: Quod verò localiter mouetur, perfectum eſt: ergo nobilius eſt ſubiectum motus localis. Experientia etiam probat: quia non mouentur, niſi perfecta: vnde plantæ motu locali carent, cū reliquos habeant, quia imperfectiores ſunt. Similiter, inter animalia ſunt quædam, quæ ob imperfectionem non mouentur localiter, vt conchæ, ſpongiæ, & alia quæ inſtrumentis motiuis carent.

Et propter hæc, & quia minimè. Tex. LIX. LX.

2. Rõne effectus.

PRobat ſecundò perfectionem ex effectu. Quia reliqui motus mutationem in re ipſa ponūt ſemper enim alij motus cū acquiſitione, vel deperditione vel ſubſtantiæ, vel eorum, quæ ſubſtātiæ inſunt, fiunt: At motus localis nihil ſubſtantiæ mutat, quia eſt ad locum qui eſt extra ſub ſtantiam rei ipſius.

3. Ex principio motus.

Tertiò probat ex principio motus. Inter ea quæ mouentur, id, quod magis eſt principium motus, eſt quod ſe ipſum mouet: at quod ſe ipſum mouet, maximè ſe mouet ſecundùm localem motum: is ergo eſt primus, quippè qui magis inſit principio motus. Ex quibus omnibus probatum relinquitur, motum localem eſſe omnium primum.

Quòd igitur latio primus motuū ſit. Tex. LXI.

Inquiritur quænam latio ſit primus motus.

CVm oſtēdiſſet, lationem, id eſt, localem motum eſſe primum: nunc quæ latio iſta ſit, inquirit. Nā ſunt multæ ſpecies motuum localium. Dum autem hoc inquiritur, ſimul etiam tractabitur, ꝙ talis motus ſit perpetuus, & continuus. Nam ille motus localis inter alios primus erit, qui ſolus poteſt perpetuus eſſe, & continuus: ob id probat, nullum motum præter circularem poſſe eſſe perpetuò continuum: propterea ille ſolus omniū erit primus, & hoc motu mouebit prim' motor.

Quòd igitur aliorum motuū continuum. Tex. LXII.

Null' motus præter localem põtẽ perpetuò continuus.

PRobat nullum motum præter circularem localem poſſe eſſe perpetuò continuum, ſimul etiam nullam mutationē. Argumētum eſt huiuſmodi. Nullus motus, qui eſt ab oppoſito in oppoſitū poteſt eſſe perpetuò cōtinuus: omnes motus, præter circularem, ſunt ab oppoſito in oppoſitū: nullus igitur cōtinuus perpetuò eſſe pōt. Minorē declarat: Nā mutatio eſt inter ens & nō ens: alteratio inter contrarias qualitates: augmentatio, & diminutio inter perfectam, & imperfectam viuentium magnitudinem; ſic tamen, quòd cōtrarij motus ad contrarios ferantur terminos, vt generatio ad ens ex non ente, at corruptio ex ente in non ens: calefactio ad calorem ex frigido, è contra frigefactio, & ita de alijs omnibus.

Nota.

Maiorem probat. Et nota, ꝙ non ſumit vnicum motum ab oppoſito in oppoſitū: vt calefactionem, quæ eſt à frigiditate in calorem: nam ſic probatum eſt, iam nullū motum vel mutationem poſſe eſſe infinitam, cùm ſit diſtantia finita inter contraria: & ſic non eſſe poteſt perpetua cōtinuitas: Sed probat de motibus conuerſis: vt à nigro in album, & iterum ab albo in nigrum: hoc enim modo debet eſſe perpetua continuitas inter hos motus, ſi eſſe poſſet. Oſtendit autem, quòd illi duo motus, vel mutationes conuerſæ non ſint inter ſe continuæ.

Et

Et facit argumentum hoc. Sumo illum ſecundum motum conuerſum ab albo in nigrum, & ſic procedo: Omne, quod ante aliquem motum exiſtit, debet habere aliquam quietem ſub contrario termino, à quo ille motus incipit: ſed quod illo motu ſecundo mouetur ab albo in nigrum, exiſtit ante illum motum: ergo quieuit ſub albo. At quies eſt in tempore: ergo per aliquod tempus fuit ſub albo.

Non ergo eſt iſte motus continuus cū eo, qui eſt à nigro in album; nam tunc non quieſceret in albo, ſed cùm primùm ad ipſum perueniret, ſtatim inciperet per alium motum ab illo termino mutari abſque vllo tempore quietis. Idem dicitur de alijs mutationibus oppoſitis, puta, generatione, & corruptione; quæ vniuerſaliter opponuntur. Similiter in particularibus: vt enim in generali mutatio mutationi, ita in particulari hæc huic opponitur, vt notum eſt.

Obiectio Dices, quòd inconueniens, ſi dicatur, quòd non quieſcit in illo termino, puta, *Solutio.* albo, per tempus. Dicit Ariſtoteles quòd tunc ſimul moueretur motibus contrarijs: quod eſt īpoſſibile. Quod hoc ſequatur, non explicat: tamen explicare poſſumus ſic: Quia quod ex albo conuertitur in nigrum, vel conuertitur poſtquàm factum eſt album, vel dum fit. Non poſtquā factum eſt: quia tunc quieſceret, & eſſet tempus, in quo factum eſt album: ergo dum fit: ſimul ergo fit album, & denigratur. Ita exponunt alij.

Quantā uim habeat hoc argumentum Ariſtote. Mihi non videtur hoc argumentum Ariſtotelis demonſtrare, ſed quandā probabilitatem habere. Non enim fieret res alba, nec motus eſſet ad terminum, vt per inſtans duraret in eo: at non oſtenditur hoc non poſſe fieri. Nam poteſt eſſe, quòd cum aliquid calefit à calido vt ſex, accedat ad frigidum vt octo: ita vt in primo mutato eſſe caloris, vt ſex, quod fuit primum non eſſe calefactionis, incipiat agere frigidum, vt octo, per vltimum non eſſe: tunc enim ille gradus, vt ſex, non durabit, niſi per inſtans, puta, nunc eſt, & immediatè ante hoc non fuit, quia inducitur in fine motus. Similiter nunc eſt, & immediatè poſt hoc non erit, quia immediatè poſt hoc erit motus frigefactionis, cum incipiat per vltimum non eſſe: Erit igitur idē inſtans primū non eſſe vnius motus præcedentis, & vltimum non eſſe ſequentis: & erit primum eſſe illius formæ inductæ in fine motus prioris, & vltimū eſſe eiuſdem reſpectu poſterioris. Et hæc ſunt veriſſima.

Nihil enim differt contrarietas, aut non contrarietas.

Excludit tres obiectiones contra prædictam rationem. Prima eſt: Quia dictum eſt, contrarios motus ſimul non eſſe, ac ob id non eſſe continuas duas mutationes: poſſet quis dicere, quòd generatio, & corruptio non ſunt contrariæ, ob id poterunt, ſimul eſſe. Reſpōdet, quòd ratio ducit ad hoc abſurdū, quòd duo oppoſita ſimul eſſent, ſiuè illa ſint contraria, ſiuè priuatiua. Hoc enim parum conducit rationi. Sat eſt, quòd probet, quòd generatio, & corruptio eſſent ſimul, quæ non poſſunt verè ſimul eſſe, ſiuè vocentur contraria, ſiuè non. *Excludūtur tres obiectiones.* 1.

Altera obiectio eſt: quia dictum eſt, ꝙ debet eſſe quies in termino, à quo eſt mutatio. Videtur falſum: quia quod generatur, non eſt: quieſcit poſt generationem vel ante corruptionem: quia dictum eſt, quietem tantùm opponi motui: Reſpondet, quòd parum hoc refert. Nam ratio hoc cōtendit, quòd debet eſſe per aliquod tempus in termino, à quo eſt motus, ſiuè ſit quies, ſiuè non. Si enim datur tale tempus, tunc illæ mutationes non erunt continuæ, & hoc ſufficit, & intēdimus ꝓbare. 2.

Tertia obiectio eſt. Nā primò diximus, motus eſſe contrarios, & poſteà vnum illorum incipere a quiete contraria. Vbi videtur, quòd vnum duo habeat contraria. Ad hoc reſpōdet, quòd ſiuè quis illa duo contraria vocet, ſiuè non: ad rationem ſatis eſt, quòd opponatur motus, & quieti: & alteri motui: ſicut medium duplici extremo opponitur. Quòd verò ſit perfecta contrarietas inter quietem, & motum parùm hoc refert ad præſens. De hoc autem diximus libro quinto. 3.

Am-

Amplius autem & in generatione.
Tex. LXIII.

ITerum probat, quòd nõ ſint duo motus illi continui per generationem. Vt enim nihil generatur, vt duret per inſtans: ita profectò fit in alijs motibus: nihil ad terminum mutabitur, vt per inſtans ſit in eo: quia quod naturale eſt, in omni motu erit: at ſi illi motus eſſent continui, illud ſequeretur, vt textu præcedenti probatum eſt. Non igitur ſunt tales motus, quin ſit media quies, ſaltem per aliquod breue tempus: hoc autẽ continuitatem illorum impedit.

Quòd autem contingit eſſe quendam. Tex. LXIIII.

Inter motus locales nullũ pręter circularem poſſe eẽ ꝑpetuũ.

CVm probaſſet, nullum alium motum continuum perpetuò eſſe poſſe, nũc ad locales deuenit, & inter locales nullum, niſi circularem perpetuò continuum eſſe poſſe, oſtendit.

Diſtinguit autem tres locales motus, rectum, circularem, & mixtum ex vtroq;: puta, quæ fit per chordã, & arcum. Dicit, quòd ſi probatur, vtrumq; ſimplicem aut vnum non eſſe infinitum, etiam probatũ erit, mixtum non eſſe infinitum. nam iſte ex ſimplicibus componitur.

1. Ratio. Probatur igitur de recto, quòd eſſe non poſſit perpetuò continuus. Et non ſumit vnicum rectum ſimplicem, qui ab vno in aliud fit, nam notum eſt, non poſſe talem eſſe infinitum, ſicut nec alios motus, qui ſunt à contrario in contrarium; ſed ſumit rectum, & reflexum vt ab A, in B. & iterũ à B, in A. De his enim dubium eſt. Oſtendit autem, quòd tales motus non ſint continui, tali argumento. Motus contrarij nõ ſunt continui: illi motus ſunt contrarij inter ſe: non ergo ſunt continui.

Conſequentia eſt certa. Maiorem probat ex his, quæ dicta ſunt libro 5. Vbi probatum eſt, ad motus continuitatem debere eſſe tempus vnum, mobile vnum, & terminum vnum ſpecie: at contraria non ſunt vnius ſpeciei: non ergo continuari poſſunt.

Minorem probat. Nam illi motus ſe inuicem impediunt: ergo ſunt contrarij. Patet antecedens. Moueatur aliquid ab A, in B, & aliud à B, in A. profectò ita ſe mutuo impedient, quominus motus ſuos peragant. Non ſic autem, cum aliquid ſurſum, aliud ad latus mouetur: ſunt ergo illi contrarij, ac ob id non erunt continui.

Maximè autem manifeſtum eſt.
Tex. LXV.

2. Ratio. ALterum argumẽtum facit ad idem probandum ſic. Illi motus, inter quos mediat quies, non ſunt continui: at inter motum rectum, & reflexum mediat quies: ergo illi non ſunt continui. Addit, quòd non ſolùm inter rectum & reflexum, ſed etiam in circulo motus ſimplex & reflexus quietem habet. Vt ſi per circulum procedat ab A, in B. & iterum à B, in A.

Explicat tamẽ, quòd ferri iterum ab ipſo B, in A, poteſt, aut continuando motũ per totum circulum: & hoc dicitur moueri per circulum, & hic motus continuus eſſe poteſt: Aut regrediendo per eandem partem circuli: & de hoc motu reflexo dicitur, quòd non eſt cum altero cõtinuus. Minorem illã probat, quòd mediet quies. Et dicit, hoc ſenſu patere, & ratione. Senſu quidem: quia experimur aliquando in his reflexionibus mobilia retardari: Rationem autem adiungit.

Inter motum rectum, & reflexum mediat quies.

Obiectio. Sed dices: ſi hoc ſenſu notũ eſt, vt quid ratione opus eſt, cum qui ſenſu probat, ratione oſtendere ſuperiùs reprehendit in textu 26? Reſpondet Auerroes, quòd

Solutio. ratio ponitur vltra ſenſum in præſenti, quia illa quies nõ percipitur in omnibus reflexis. Nec ſimiliter per ſenſum cognoſcit cauſa: at ratio probat in omnibus, & dat cauſam.

Principium autem hoc eſt.

Suppō. In quanto ſunt tria, principiū, medium, & finis.

AD probandum id ratione, ſupponit duo. Alterū eſt: Quòd in quanto ſunt tria. Principium, medium, finis: & hæc ſunt tàm ĩ ſpacio, quàm motu, & tempore. Medium autem habet rationem duorum: reſpectu enim principij, finis eſt: reſpectu verò finis, principium.

Alterum eſt. In linea recta quodlibet punctum medium nō eſt actu principiū, aut finis, ſed potentia. Vnde non actu dicitur, niſi cùm ſumitur cum hac, aut cum illa parte. Ex quo fit, quòd in motu facto per lineam, nunquam punctum habeat rationem principij aut finis actu, niſi facta fuerit aliqua diuiſio non per magnitudinis diuiſionem, ſed ſecundùm quietem.

Nota. Vnde maximè aduerte, quòd hoc eſt diſcrimen in puncto lineæ vt eſt medium tantùm, & vt eſt principium, vel finis motus: quòd vt eſt tantùm medium, ſufficit, quòd ſit potentia principium, vel finis; & tunc erit, cùm motus continuè fit per illam lineam. At ſi debeat eſſe finis actu, vel principium motus, tunc debet ſumi cum diuiſione, ita vt ceſſet mobile in illo per aliquod tēpus: ſic enim fiet actu finis præcedentis, & actu principium ſequentis motus. Et dicetur, quòd mobile ad illud acceſſit per motum primum, & per alterum motum receſſit, & abfuit: de puncto verò abſque vlla quiete.

Nec poteſt dici, quòd mobile fuit in illo, & receſſit ab illo: quia, vel hoc eſſet in vnico inſtanti, vel in tempore. Non eſt dicendum, quòd in illo fuit in tempore: tunc enim eſſet quies. Nec in inſtanti; nā tunc peto, An in eodem receſſit: Et hoc non. Vel in alio: & tunc intercederet tempus, & in hoc quieſceret. Et iterum petetem de vltimo inſtanti, An in alio receſſit: & ſic mobile nunquàm moueretur. Non ergo debemus dicere, quòd in puncto medio, aut inſtanti fuit & receſſit, niſi ibi quieſcat: quòd ſi res dicitur in inſtanti eſſe, eſt, quia eſt in tempore, in quo illud inſtans eſt.

Vis rationis. Ex his vult rationem hanc eſſe: Illi motus, qui habent actu finem, & principium non ſunt continui: at ſimplex, & reflexus habent actu finem, & principium, cùm diuerſi ſint: ergo eſt quies in vllo vltimo reflexionis: aliter enim eſſet illud, ſicut punctum medium, quod eſt potentia: vnde nec ille primus motus haberet actu finē: quod falſum eſt.

Nota. Nota literas: per C, ītelligitur vltimus punctus: per B, medius, qui dicitur in potentia: per A, mobile. Dicit, quòd ſi A, vtatur B, vt fine, & principio actu, vt in reflexione fit: tunc neceſſe erit illic quieſcere. Nam ſicut cogitatio, qua punctum ſumimus, reſpectu huius vel illius partis, facit, vt dicatur actu principium, vel finis: Ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit, quomodo incipit motus. Nempè cùm recedit ab aliquo puncto in principio, vt ab A. & finis eſt, cùm in aliquo, puta, C, ſteterit. Nam, (vt dictum eſt) in principio motus non eſt primum: in vltimo verò eſt primum, in quo mutatum eſt. Et nota, quòd modò per A, pūctum, & ſignum, quod idem eſt, intelligit.

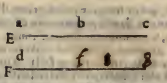
Quam habeat vim rō ipſa Ari. Hæc ratio Ariſtotelis, vt dixi tibi textu ſuperiori, non eſt demonſtratio: nam aliquando accidit, motum reflexum ratione temporis, continuitatem habere, vt patet de faba, quæ ſurſum proiecta ſine quiete trahitur à magno lapide cadente, de qua diximus lib. 5. Verum eſt, quod Ariſtotel. dicit, cùm aliunde non prouenit impedimentum, vt in caſu poſito ſatis manifeſtum eſt.

Quapropter & ad dubitationem. Tex. LXVI.

Dubium quoddā. CVm dixiſſet, punctum medium non eſſe actu finem, aut principium motus, niſi ſit quies: nec mobile dicendum ibi accedere, aut recedere: nunc per hoc reſpondet ad dubium quoddam, quod ex ſimili conceſſione ſuboriri poterat.

Sumantur duæ lineæ æquales: altera E, altera F. Et duo mobilia æquali velocitate mota. per E, moueatur A, & per F, moueatur D, & ſignentur duæ partes æquales: in linea E, ſignetur B. C. in linea F, ſignetur F G.

Inci-

Incipiat autem moueri A, à principio lineæ, vſque ad B, & cùm ibi ſit, incipiat D, recedere ab F, vſque ad G. Tunc citiùs perueniet D, ad G, quàm A ad C, ex B. & tamen magnitudines hæ duæ æquales erant, & mobilia æquè velocia. Quòd autem citiùs perueniat D, patet: quia cùm A, eſt in B. tunc D, recedit ab F. Nec poteris dicere, quòd tunc A, recedit à B, quia ſimul non eſt ibi, & recedit: ergo quieuit ibi, quia citiùs alterum peruenit: ita eſt intelligendum hoc.

Solutio. Ad dubium, quod profectò in litera eſt valde obſcurum: reſpondet Ariſtoteles, ꝙ non eſt concedendum, quòd dum D, receſſit ab F, erat A, in B. Non enim A, in B fuit, quia B, erat in medio motus: Nam, vt diximus, A, incœpit motum ab E, quod erat ante B.

Nota. Per hæc vult Ariſtoteles docere, quòd aliter ſe habet punctum in medio motus, aliter in principio motus, & fine: Nam in medio potentia eſt, nec ibi eſt quies: at in fine, ſeù principio actu eſt, & debet eſſe quies ſub illo.

Vnde concludit ex hoc, quòd cùm in motu reflexo ibi ſit actu finis præcedentis, & principium ſequentis motus, debet in eo quies eſſe: & ponit exemplum mutatis ſignificationibus literarum: puta, ſi G, mobile feratur vſque ad D, punctum: & iterum reflectatur, quieſcet ante reflexionẽ: quia illud actu eſt finis vnius, & principium alterius.

At verò, quæ olim allata fuit. Tex. LXVII.

Excludit quædam reſpõſio. Xcludit quandam reſponſionẽ. Poſſet enim quis dicere, quòd in illo puncto lineæ vltimo, in quo fit reflexio, non ſiſtit mobile, nec recedit: ſed ſicut ſe habet medium punctum motus recti, ita illud eſt medium recti, & reflexi. Hoc reijcit: nam illud punctum actu eſt finis, & principium, quia ſunt illi diuerſi motus; alius enim eſt ſurſum, reflexus deorſum, vel è contra. Vnde tale punctũ non poteſt cenſeri, ſicut medium in moto eiuſdem rationis: erit ergo quies in illo.

Et ex his poteſt ſumi argumentum. Nã ſi non eſſet quies in illo puncto, tunc eodem modo ſe haberent duo illi motus diuerſi, quo duæ motus eiuſdẽ rationis partes; quod non eſt, cùm illi actu ſint diuerſi motus. Partes autẽ vnius motus ſolùm diſtinctæ potentia; aliqua ergò inter illos mediat quies.

Statim per hanc doctrinam vult ſolutũ eſſe duplex dubium. Alterum Zenonis libro 6. propoſitum: puta, quòd non ſit motus, quia oportet tranſire priùs per dimidium: hæc autem infinita ſunt, ac tranſiri non poſſunt. Alterum dubium eſt ferè idem, ſed alia via propoſitum. Cùm aliquid mouetur, numeret ea dimidia ſimul, atque mouetur: cùm hæc autem ſint infinita tranſacta in motu, accidet infinitum eſſe numeratum: quod eſt impoſſibile. Nota ſolutionẽ argumenti Zenonis.

In primis ergo de motu. Tex. LXVIII.

Xcludit ſolutionem, quam dederat argumento Zenonis in lib. 6. tex. 18. Illic enim dixerat, ꝙ quàmuis in ſpacio ſint infinita, tamen etiam in tempore, quo pertranſitur ſpacium, ſunt infinita: vtrunque enim eſt æqualiter diuiſibile. Hãc ſolutionem dicit eſſe ad hominem, id eſt, quantum ſufficiebat pro ſoluendo argumento. Zeno enim contendebat, quòd ſi motus eſſet, infinitum tranſiretur tempore finito; puta, magnitudo diuiſibilis in infinitum per vnam horam. Ad hoc ſatis tunc fuit reſpondiſſe, quòd pariter tempus erat infinitum. Eſt enim etiam diuiſibile in infinitum. Nota, nõ eſſe verũ in Ariſt. id quod dictũ eſt in 6. Phy. t. 18. infinitũ poſſe pertrãſiri in infinito tẽpore.

Sed hæc ſolutio prorſus difficultatem non euacuat, nec veritatem oſtẽdit. Nam dubium manet, quomodo tempus, cùm infinitas habeat partes, poteſt tranſiri, & finiri. Hoc autem per ea, quæ modò dicta ſunt, ſoluitur. Non enim iſta dimidia actu ſunt in continuo, ſed potentia; nam Nota.

actu eſſent, ſi vnumquodque punctum fieret duo; vt cum hâc, vel illa ſumeretur parte: aut ſi motûs ceſſaret, Tunc autem facta diuiſione, iam non eſſet continuum. Et ſic etiam patet de numerãte: qui enim numerat diuerſas partes facit, & bis punctum ſumit cum duplici parte, ac duo pũcta facit: hoc autem non ſe habet in continuo ſic. Vnde concludit, quòd infinita cõtingit tranſire potentia, ſed non infinita actu. De hoc abundè diximus lib. 6. præſertim quæſtione vltima. Vnde linea finita quidem eſt ſecundùm ſubſtantiam, & eſſe actu: potentia autem, illa habet infinitatem.

Manifeſtum autem eſt, & quòd niſi aliquis. Tex. LXIX.

In tẽpore inſtãs medium hẽt rõnẽ prioris, & poſterioris, alias ſequeretur vnum è duobus inconuenientib.

IN hoc textu oſtendit, quòd debet in tempore conſtitui inſtans medium, quòd habet rationem duorum, & ſit finis prioris, & principium poſterioris: & hoc inſtans ſit primum non eſſe rei corruptæ. Et hoc eſt, quod dicit: ꝙ poſteriùs debet ſumi ad ipſam rem, id eſt, debet eſſe primum eſſe ipſius rei, quæ generatur poſt alterius corruptionem.

V.g. ex aere generatur aqua: tunc datur in illo tempore inſtans, quod ſit primum non eſſe aëris, & primum eſſe aquæ. Hoc autem inſtans re vnũ eſt, & pro parte præterita, & pro parte futura temporis: ratione duplex eſt.

Probat autem, quòd niſi ſic diſtinguatur hoc inſtans, ſequetur vnum ex duobus inconuenientibus, & impoſſibilibus. Aut quòd idem in vno inſtanti erit idem, & non idem: Aut quod factum eſt, non erit; vel quod corruptum eſt, erit.

Probat hoc, ſumpto tempore A C B. puta, hora; & inſtans commune vtrique mediæ eſt, C. Prior enim media eſt A C. poſterior eſt C B. demus, quòd aliquid ſit album in vna media, & non album in altera. Si igitur eſt album in media hora priori, erit in illo inſtanti terminatiuo ipſius. Si eſt non album in altera, erit etiam in inſtanti initiatiuo. Cùmque iſtud inſtans vnum ſit, erit in eo aliquid album, & non album. Neceſſe eſt ergo dicere, ꝙ in illo inſtanti res, quæ corrumpitur, non eſt, ſed in tempore priori, præter illud inſtans: & ſic erit primum non eſſe præteritæ, & primum eſſe futuræ formæ.

Similiter, detur quòd in media hora ſit res facta; in altera non facta. Si in priori eſt non facta: ergo in illo inſtanti C. Si verò in poſteriori eſt facta: ergo etiam in illo erit ergo res, quando non eſt facta, & è contra, vt notum. Oportet ergo diuerſitatem hanc in illo inſtanti facere.

Nota.

Et attende, quòd per album, & non album debes formas ſubſtantiales intelligere: hæ enim ſunt, quæ per primum eſſe incipiunt. Accidentia enim, quæ cum motu incipiunt, per vltimum non eſſe incipiũt, ſicut motus ipſe, vt iam declaratum eſt in libro 6.

Si verò, quod fuerit priùs non ens.

Tempus nõ componi ex inſtãtib.

OStendit ex dictis, tempus non eſſe compoſitũ tantùm ex inſtantibus: Et ratio eſt. Detur, quòd aliquid fiat ens ex non ente puta ignis, aut album ex non albo, vel non igne: cùm debeat dari inſtans, in quo primò eſt: detur illud, & ſit B, in tempore A. Si in A, eſt: ergo antè fiebat, & nõ erat: ergo debuit eſſe generatio, & productio ante inſtans, in quo eſt D, quod factũ eſt: hæc autem non poteſt fieri in altero inſtanti immediato, & contiguo; quia, detur illud, in eo res illa non eſt: Ergo, vt ex non eſſe veniat ad eſſe, debet eſſe aliquod intermedium: mediat ergo tempus, nec poterunt duo immediata inſtantia eſſe.

Vis rõnis Ariſtot.

Breuiter ratio eſt. Dentur duo inſtantia ſimul: tunc in vno res eſt, in altero non eſt: ergo neceſſariò debet mediare aliquid, in quo ſit productio: nam in inſtanti eſſe non poteſt. Dicit tamen Ariſtoteles, quòd dubium nullum eſt apud ſe, qui tempus ponit ante quodcunque inſtans, ei immediatum.

Dices: Si generatio, vel res corrumpitur per aliquod tempus, & in vltimo inſtanti huius, non ſit, quia deſiuit per primum non eſſe: videtur, quòd non ſit in toto illo tempore. Reſpondet Ariſtoteles, quòd in toto illo eſt: nam inſtans nihil diminuit nec auget tempus, cùm ſit indiuiſibile.

Quibus igitur aliquis. Tex. LXX.

Rōnibus cōibus, oſtendit ſimplicē, & reflexum non eſſe continuos.

POſtquàm rationibus proprijs, & ex propria materia ſumptis probauit, motum ſimplicem, & reflexum non eſſe continuos: modò rationibus cōmunibus, quas dialecticas vocat, id probat: quarum prima eſt.
1. Ille eſt terminus motus primus, & ſpecificus, in quem motus continuè fertur, niſi impediatur: cum ergo motus eſt ab A, in B, & iterum continuè à B, in A. motus fertur ad A, terminum: illi ergo duo motus habent vnum terminum, & ſpecificum: erũt ergo vnius ſpeciei. Hoc autem eſt falſum, cum ſint contrarij: ergo, re vera, non continua eſt illi reflexio cum motu priori.

Amplius autem & ex his. Tex. LXXI.

2. SEcunda ratio eſt, eadem cum ſuperiùs poſita text. 62. Quod mouetur aliquo motu, qui non fuit priùs, debet priùs quieſcere quiete oppoſita illi: ſed cùm ſit illa reflexio motuũ contrariorum, poſterior motus non fuit priùs, cùm alter erat; aliter duo motus cõtrarij ſimul eſſent: ergo quod mouetur, quieuit ſub termino ad quẽ prioris. Hæc enim quies eſt oppoſita motui poſteriori, (quia ſuppoſitum eſt, non eſſe, niſi hos motus:) non ergo hi continui ſunt: cùm media ſit quies.

Amplius autem & hæc ratio. Tex. LXXII.

3. TErtia ratio eſt ferè ſimilis primæ, ſed ad aliud incõueniens ducẽs. Detur, quòd ex non albo fiat album, & ex albo iterum cõtinuè non album: erit ergo totus hic vnus motus, qui ex non albo tendit in nõ album. Nam cùm ex non albo fit album, illic nõ fuit vlla quies: per vnum ergo motum, & corrumpitur non album, puta, cũ ſit album; & deſtructo albo, ſit non albũ. Hæc enim tria illo motu fiunt. At abſurdum eſt concedere, quòd vno motu & deſtruitur vnum, & fit ipſum: erit ergo quies media in albo.

Quarta ratio eſt. Quia poſſit dici; quòd cum poſſint duo illi motus, in continuo tempore, fieri, erunt ipſi continui. Ad hoc addit rationem, quòd ſolùm tempus non ſufficit, niſi ſit vna forma; at duo contraria non poſſunt vnum facere: erunt ergo illi motus conſequenter.

Vbi, nota, quòd non negat Ariſtoteles poſſe abſque tempore medio aliquando motus illos fieri, ſed ſolùm probat abſurdum eſſe vniuerſaliter, & ſemper id fieri. Et quàmuis aliquando ita ſit, non tamẽ illi continui dicendi ſunt, propter terminorum diuerſitatem. De inceptione, & de ſinitione formarum, & motuum diximus libro ſexto. Nota.

Caput octauum.

Qui autem ſuper circularem fit. Tex. LXXIII.

Motum circularē eſſe perpetuum.

CVm motum localem, nec rectum, nec reflexum perpetuò continuũ fieri probaſſet; nunc motum circularem cõtinuum eſſe poſſe oſtendit, ac id duplici ratione probat. Prior eſt: Quia in tali motu non ſunt illa, propter quæ negatũ eſt, motum rectum, & reflexũ eſſe continuos. 1. Ratio.
Hoc enim negabat: quia ſi ab ipſo A, ĩ B. motus ſit, & iterum à B, in A, per rectum, & per lineam eandem: tunc duo motus contrarij eſſent vnus, & idem: nam totus ille motus ab A, terminaretur ad A. At hoc in circulari motu non eſt, quia illi motus non ſunt contrarij. Nam cum ab A, per B, circulariter regreditur ad A, iſte regreſſus non eſt contrarius, quia A, & B, non ſunt oppoſiti termini. Termini enim oppoſiti, & contrarij diſtant ſecundùm lineam rectam: at motus illi non ſunt ſecundùm rectum.

Vnde, non omnis motus, qui eſt ad terminum aliquem opponitur motui, qui

eſt à

eſt à termino illo, niſi cùm eſt ſecundùm eadem lineam rectam. Imò hæc eſt natura circularis, quòd ab vno in idem redeat. Poteſt ergo motus circularis continuè redire ad idem punctum, vnde ortus eſt, & ſecundùm idem propoſitum, & poſitionem. Nam qui per circulum ſemper ad idem procedit, ſemper ſeruat eandem poſitionem, ſequens partem poſt partem: at qui reflectitur, mutat poſitionem, & poſteriores ſpacij partes, facit priores.

Altera ratio eſt: Ob id negabatur continuitas in reflexo, quia per idem ſpaciū regreditur ad idem punctum, ſiuè per rectum, ſiuè per ſemicirculum: at quod per circulum mouetur, regreditur per aliud ſpacium: nam per vnum ſemicirculū tendit ab A, in B. & per alium ſemicirculum regreditur ad A. Non igitur ſunt motus contrarij, cùm non fiant ſecūdùm idem; & ſic poſſunt eſſe continui. Motus ergo circularis continuus eſt, & ſic poteſt habere perpetuitatem in continuitate, quia cōtinuè redit ad idem punctum vnde profectus eſt.

Manifeſtum autem eſt. Tex. LXXIIII.

Concludit ex hoc, quod modò dixerat; quòd reliqui etiam motus reflexi, puta, alterationes nō poſſunt eſſe continuæ, quia ſunt per idem medium: vt ab albo in nigrum, & è contra. Similiter in augmentatione, & diminutione, & in alijs.

Dubium. Quòd ſi dicas, eſſe aliquādo multa media inter qualitates, & extrema. Reſpōdet, Solutio. quòd nihil refert. Sat eſt, quòd ſæpe accidat eſſe per eadem media, vt auferatur perpetua continuitas: vt ab albo in nigrū per fuſcū, & iterum à nigro in albū per idem fuſcum, quàmuis aliquādo fit per viride. Attende, ꝙ generationem ſumit hic coniunctam cum alteratione, & medium vocat diſpoſitiones ipſas, quę ad formam ipſam conueniunt. Ex quo reprehendit Philoſophos, qui dicebant, omnia continuè moueri: præſertim enim loquūtur de alteratione, & hanc; nec vllum motum alium, præter circularem, poſſibile eſt eſſe continuum, vt oſtenſum eſt.

Quòd autem lationum circulatio. Tex. LXXV.

Probatum eſt, circularem poſſe eſſe perpetuò continuum: nunc eum eſſe primum motum oportet probare. Nam, vt ſit motus primi motoris, vtrumque debet habere. Cùm autem localis ſit primus omnium aliorum motum, ſi probatur inter locales, circularem eſſe primum, abſolutè probabitur omnium eſſe primum. Præterea inter locales, rectus, & circularis ſunt ſimplices, ob id priores ſunt compoſito ex vtroque: ſolùm ergo probare oportet, ꝙ circularis ſit prior recto. Motum circular. eſſe primum.

Hoc autem multipliciter probatur. Primò. Ille motus prior eſt, qui eſt ſimplicior, & perfectior: motus circularis eſt huiuſmodi: ergo eſt prior. Minor probatur. Nam ſumo rectum: Et tunc, vel eſt ſimplex abſque reflexione: & tūc terminatur, quia in infinitum protrahi nōn poteſt: Et tunc circularis eſt perfectior, quia poteſt in infinitū protrahi. Eſt autem perfectius quod ſemper eſſe poteſt. Aut rectus ſimitur cum reflexo; & iam iſte motus eſt cōpoſitus, cùm ad idem punctum bis tranſeat idem ſpacium: & tunc circularis erit prior, quia ſimplicior. 1. Ratio

Probatur ſecundò. Ille motus eſt prior, qui poteſt eſſe perpetuus: at nullus motus poteſt eſſe perpetuus, niſi circularis, quia ſi alij ſumātur cum reflexione, neceſſariò habent mediam quietem, & ſic corrumpuntur: ergo ille prior eſt. 2. Ratio.

Rationabiliter autem accedit. Tex. LXXVI.

Subdit, non eſſe abſque ratione, circularem eſſe continuum, & nullū alium. Supponit autē, quòd in ſpacio, per quod fit motus, datur principium, medium, & finis, ſed differenter. Nam in recto illa actu ſunt determinata, cùm linea terminos habeat: at in circulo ea non poſſunt determinata eſſe, cùm quodcunque ſumatur, non eſt ratio, quare illud ſit principium potius, quàm finis, aut medium, & illud potius, quàm aliud, cùm omnia æqualiter ſe habeant. Suppoſitio.

Hinc

Hinc eſt, quòd meritò per circulum totũ poteſt eſſe motus continuus ſemper, non autem per rectum reflectendo: hoc enim habet determinata principium, medium, & finem.

Vnde, quę per illud mouentur, cũ ſunt in vno, non ſunt in alio: at in circulo mobile ſemper eſt in fine, ſimul etiam in medio, & in principio. Cauſam huius dat: quia linea circularis habet extra ſe medium, puta, centrum, quod eſt principiũ, & finis: & medium dici poteſt, Ob id igitur continuò mouetur per circulum, quia nunquam mobile ad centrum peruenit. Et hinc ſequitur, ꝙ totus circulus quodammodo quieſcit, cùm centrum nõ mutet, ſed fixum maneat: ſimiliter etiam mouet̃ continuè ratione ipſius circũferentiæ, quæ aliter & aliter circa centrũ ſe habet.

Accidit autem è conuerſo.

3. Tertiò probat primitatem huius motus, quia eſt aliorum menſura, quamuis hoc argumentum ſit conuertibile. Nam, quia primus motus eſt, ob id aliorum eſt menſura: & ſi menſura, etiam primus eſt. Eſt autem menſura: nam (vt dictum eſt libro 4.) tempore, quo in circulo conſiſtit, menſuramus reliqua.

4. Quartò idem probat; Quia ſolus iſte circularis regularis eſt: reliqui enim motus naturales, quò magis ad finem perueniũt, eò magis intenduntur, nec vniformitatẽ ſeruant. At circularis vniformis eſt, cùm nõ habeat finem determinatum: eſt ergo iſte prior: ſimiliter finem habet extra ſe, puta, centrum.

Dubium quare motus naturalis ſit velocior in fine. 1. ſnia Albert. Dubitatur: quæ ſit cauſa, quare motus naturalis in fine intendatur. Albertus 4. Phyſic. tract. 1. cap. 3. dicit, quòd medium propè extrema magis accedit ad naturam extremorũ: vt aer propè ignẽ accedit magis naturæ ignis, propè terram accedit naturę terræ: ob id motus naturales in fine ſunt velociores, qa mediũ eſt eis magis naturale. Sed hoc non videtur valere.

Nam eadem eſt ratio huius velocitatis maioris verſus finem, qua ſolet eſſe in motibus violẽtis verſus mediũ: at in his non eſt propter talẽ cauſam: ergo nec in illis.

S. Tho. 4. Phyſi. lect. 12. dicit eſſe velociores, quia magis accedũt ad id, quod ſibi naturale eſt, puta, proprium locũ. Aliqui addunt: quia virtus loci magis viget in locis proximis, à qua talia trahuntur. 3.

Impugnantur iſtæ ſnię. 1. Sed omnia iſta vnico argumento impugnantur, quòd facit Burlæus in præſenti. Demus, ꝙ lapis deorſùm per centum ſtadia cadat, & cõſideretur motus velocitas, quæ fit per vltimum ſtadium: Iterũ per illud lapis deijciatur, vt ſolùm cadat è principio ſtadij: profectò multò minus velox erit motus huius, quàm cùm cadebat ex alto, & tamen idem ſtadium eſt æquè propinquum centro: ergo non eſt illa ratio velocitatis.

Vlteriùs ſic impugnari poteſt. Signetur ſtadium in medio diſtãti à centro, & aliud propè centrũ: & per id, quod eſt remotum à centro, moueatur lapis cadens ex altiori adhuc loco: & per id, quod eſt propè centrum, moueatur nõ ex altiori cadens. Profectò velocius per illud aliud mouetur: non ergo facit quicquã loci naturalis propinguitas. Adde etiam, quòd nihil acquirit in ſe mobile. 2.

Authoris ſolutio. Reſpondetur igitur cum Burlæo, ꝙ in fine, & medio intẽditur motus, quia ſunt plures partes aeris, vel medij, quę poſt mobile mouentur, & ipſum impellunt. Similiter partes anterioris medij plures mouẽtur verſùs locum illũ, & ei cedunt: vt ſi lapis deorſum mouet̃, anteriores aeris partes verſùs terrã mouẽtur plures, dum motus longior eſt: & poſteriores plures poſt ſe ſecum fert: & ſic augetur motus ex cedẽtibus alijs, alijs propellentibus medij partibus. At differt motus violentus: quia in motu violento deficit vis impreſſa mobili: ob id remittitur vltrà medium: in naturali verò ſeruatur eadem virtus per totum motum, cùm ſit permanens, ob id iſte intenditur in fine: vterque tamen in medio intenſior eſt, quàm in principio.

Quòd autem ea, quæ eſt ſecundùm locum. Tex. LXXVII.

Motũ localem eſſe primum probatur multis teſtimoniis. Emped. Anaxag. Vltimò localem motum omnes antecedere probat ex ſententia omnium Philoſophorum. Primò ex Empedocle, qui litem, & amicitiam per congregationem, & ſegregationem operari primò dixit: illa autem ſunt cum locali motu. Secundò ex

Anaxa-

Anaxagora, qui hanc etiam ſeparationem rerum ponit factam à Mente. Tertiò ex

Democr. Democrito, qui non ponit cauſam efficientem, ſed propter vacuum res fieri, & moueri dicit: at motus hic per vacuum, localis eſt. Quartò ex alijs, qui denſitate, & raritate cuncta faciunt: vt qui vnum elementum principium ponunt. Hi enim motũ localem ibi ponunt, vt denſetur, aut rarefiat res. Quintò ex Platone, qui animam

Plato. ſe ipſam mouentem principium mũdi ponit: at quod ſeipſum mouet, maximè ſecundùm locum mouet. Sextò ex ſententia communi, qui abſolutè per motũ abſque limitatione prolatum, localem intelligunt, & hoc, quia is eſt oĩum primus.

Ex his epilogat, quæ dicta ſunt hoc libro, puta, quòd motus ſemper ſit, & quod ſit principium motus; & quis motus ſit primus, & quis perpetuò continuus: & quod primum mouens ſit omnino immobile: motus autem, quo immediatè mouet, circularis eſt.

Caput nonum.

Quòd autem hoc neceſſe eſt. Tex. LXXVIII.

Primum motorē eẽ incorporeum anquirit.

ALIVD attributum primi motoris probare aggreditur: Nempè, quòd ſit incorporeus, & magnitudinis expers. Ad hoc autem probãdum vtitur hoc medio, quòd tempore infinito mouet, & ac duos facit ſyllogiſmos. Alter eſt: Nullum finitum poteſt mouere tempore infinito: primus motor mouet tempore infinito: ergo primus motor non eſt finitus: erit ergo infinitus.

Alter ſyllogiſmus eſt: Nullum infinitũ habet magnitudinem: primus motor eſt infinitus: ergo nõ habet magnitudinem: ergo incorporeus eſt. Vtriuſque ſyllogiſmi probat maiores, in hoc autem textu priorem.

Nota. Nota autem, quòd ſequor modò expoſitionem communiorẽ: nam in quæſtione dicam exactiùs meam de hoc ſententiã.

Rõ Ariſt. Dicit igitur, quòd ante iſtam concluſionem, quòd primus motor incorporeus ſit, oportet aliqua priora, id eſt, aliquas propoſitiones præmiſſas ſumere: Quarum vna eſt. Nullum finitum poteſt mouere tempore infinito.

quæ probat, nullũ finitũ poſſe mouere tempore infinito.

Supponit autem duo ad probationem. Alterum eſt: Tria eſſe in motu, prout attinet ad negocium præſens, puta, Mouẽs, Mobile, Tempus. Alterum eſt, quòd iſta poſſunt penes finitum & infinitum quadrupliciter ordinari. Aut enim omnia tria ſunt infinita, aut omnia finita: aut duo infinita, vnum finitum: aut è contra, duo finita, vnum infinitum.

Suppoſitiones quædam.

Modò autem hoc probatur, quòd non poſſint eſſe duo finita, puta, mouẽs, & mobile, & tempus infinitum. Sit igitur in caſu argumẽti, A, mouens. B, mobile finita. C, tempus infinitum: & ſumatur pars mouentis, quæ ſit D. pars mobilis, quæ ſit E. & tempus ſit F. Erit igitur argumẽtum D, pars mouentis ~~tempore infinito~~ mouet E, quæ eſt pars mobilis tempore infinito: ~~mouet autem tempore finito~~ F. ergo totum A, mouet totum B, tempore finito: non ergo in tẽpore infinito. Antecedens probatur: Quia pars mouet minori tempore, quàm totum: ſed totum poſitum eſt mouere tempore finito: ergo & pars mouebit finito.

Nectitur ratio.

Conſequentia probatur. Fiat additio partium ad D, & ad E. tunc etiam creſcet tempus: cum autem finitum ſit A, & B. tot partes addentur D, & E, quod adæquent ipſa A, & B, & iſta conſumantur, ablatis partibus ab eis, & additis D, & E. At tempus non conſumitur, cum infinitum ſit; at cum debeat conſumari, quia ſicut D, & E, adæquant per additionem ipſum A, & B, ita etiam tempus adæquabit. Non autem poſſet, ſi illud eſſet infinitum: ergo finitum eſt tempus, quo A, mouet B.

Obiect. Auice. cõtra reſponſionẽ Ariſt. Aduerſus hoc dubitat Auic. quia non videtur, quòd mobile, & mouens diuidi ſemper poſſit: & ſic demonſtratio non eſt vniuerſalis.

Solutio D. Tho. Reſpondet S. Thom. quòd non eſt opus hoc de diuiſione reali intelligere, ſed de ea quæ cogitatione fit, qua rei naturam ſcrutamur.

Alteru dub. Dices: quomodo dicit Ariſtoteles, quòd pars mouet partem in minori tempore? dictum enim eſt lib. 6. quòd ſi mouens mouet mobile

mobile tanto tempore, dimidium mouet dimidium æquali tempore? Hoc cum alijs grauioribus dubijs examinabitur in quæſtione. Interim dico, quòd illud poteſt ſic clariùs probari. Si totum A, mouet totum B, tempore infinito; totum A, mouebit partem B, tempore finito: hoc enim benè ſequitur. Vlterius, adde partes æquales B, donec æquetur toti ipſi B: addes etiã tempori, ſed non fiet infinitum; quia addendo finita finitè finito non fiet infinitum: ergo totum A, mouebit totũ B, tempore finito. At quare Ariſtoteles non ſic probauit hoc, cùm poſſet, dicam inferiùs.

Quòd antem omninò non contingit. Tex. LXXIX.

Virtutẽ infinitã non poſſe eſſe in magnitudine.

PRobat alteram maiorẽ alterius ſyllogiſmi: puta, virtus infinita non poteſt eſſe in aliqua magnitudine. Loquitur autem de magnitudine finita, tum quia alibi oſtenſum eſt, non eſſe magnitudinem infinitam: tum etiam, quia eodem argumẽto poteſt probari, quòd nec eſſe poſſit in magnitudine infinita.

Supponit autem duo. Alterũ eſt: quòd illa eſt maior potentia, quæ poteſt æquale facere eum altera in minori tempore: & quæ potentia minor eſt, in maiori tempore æquale facit, ſiuè ſit calefaciendi virtus, ſiuè proijciendi, quæcunque ſit illa. Alterum eſt: quòd, quod ab infinito mouetur, patitur magis, quàm ſi à quocunque finito moueretur; atque potentia infinita eſt maior quacunque finita.

R.5 Ariſ. φ uirtus infinita poſita in magnitudine moueret I non tẽpore.

Ex his facit argũm. Si eſſet virtus infinita in magnitudine, ſequeretur quòd moueret in non tempore: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo pariter impoſſibile eſt, φ ſit magnitudo habens virtutem infinitam. Probatur ſequela. Si enim infinita virtus non mouet in non tempore, mouebit in aliquo tempore finito minori, quàm virtus finita mouet: ſit illud A, puta, hora; & tempus, quo finita mouet idem mobile, finitũ ſit A B. puta dies. Tunc argumentor. Addatur virtuti finitæ plus, minuetur tempus: addatur vlteriùs, etiã minuetur. Tot ergo partes addentur, quòd fiat tempus vnius horæ: & tamen illa virtus erit adhuc finita, quia ex additione finita finitum fit. Hæc ergo finita virtus mouebit æquali in tempore cum infinita idem mobile: quod eſt impoſſibile. Nulla ergo magnitudo finita poteſt habere infinitã virtutem. Idem eſt argumentum de infinita magnitudine, ſi eſſet.

Neque igitur nec in infinito finitam. Tex. LXXX.

Virtus finita nõ eſt i magnitudine infinita.

CVm oſtendiſſet, virtutem infinitam non eſſe in magnitudine finita: oſtendit, quòd nec è contra, in magnitudine infinita ſit virtus finita.

Et ſupponit vnum: Quòd maior magnitudo maiorem habet virtutem. Nam quamuis aliquando accidat, minorem magnitudinem habere maiorem virtutem: vt paruus ignis virtutis eſt maioris, quàm maior pars aeris: tamen ſi ſit maior, & maior aer, vincitur ignis: & ſemper per augmentũ magnitudinis creſcit virtus in re.

E hoc fit argumentum. Detur illa infinita magnitudo habẽs virtutem finitã, & ſit A B. ſumo ipſius aliquam partem, quæ moueat D, mobile: hæc pars cùm alicuius ſit potentiæ, mouebit aliquo tempore ipſum D. Sit tempus E F. & pars mouens B C. Tunc ſumam aliam particulã, & reddam eam duplam: hæc mouebit ipſum D, in dimidio tempore. ſit F H. Iterum ſumam aliam, & duplicabo: iterum dimidiabitur tempus. Tunc ſumam aliã, & iterum dimidiabitur tempus. Sed cum illa ſit infinita magnitudo, ſemper & ſemper potero ſumere, & ſic abſque termino minuetur tempus, ita vt data quacunque parte temporis, adhuc in minori: ergo illa erat virtus infinita: Quia virtus, quæ vincit quamcunque temporis proportionem datam ita, vt in minori & minori, eſt virtus infinita. Si enim eſſet finita, perueniretur ad tempus, vt in minori non poſſet mouere: non ergo virtus finita eſt in magnitudine infinita. 1. Ratio.

Nota verbum [ſecundùm conuerſionem] ſignificat, quòd oppoſito modo ſe habent tempus, & magnitudo: vno enim aucto, alterum decreſcit, vt in argumento patet. Nota.

Eſt autem & hoc ſic demonſtrare. Tex. LXXXI.

2. Rō ad idem. ALtero argumento idem probat. Sumpta magnitudine eiuſdem generis cum infinita. Id eſt, ſit magnitudo infinita habens virtutem finitam, ignis. v.g. Et ſit virtus iſta, cùm finita ſit decem, aut centum graduum. Tunc ſumam vnum finitum ignem alicuius gradus, qui ſit pars aliquota illorum graduū: addam huic igni ignem; augebitur virtus: addam vlterius, augebitur magis: ſi ergo addas partes aliquotas, vt hæc magnitudo adæquet totam illam virtutem centum graduum. At magnitudo iſta finita erit, cùm fiat ex finita additione: non ergo poteſt in magnitudine infinita virtus illa eſſe finita. Ex hoc concluditur, quòd motor primus non ſit virtus in magnitudine, quia aut eſſet finita, aut infinita: ſed neutra poteſt: finita enim non mouet in non tempore infinito: infinita autem moueret in non tempore; quod eſt impoſſibile.

De his autem, quæ feruntur. Tex. LXXXII.

3. Rō φ primus motor ſit incorporeus. DIfficulter percipitur ſenſus huius textus, non quòd obſcurus ſit admodum: ſed quòd cum præcedentibus non videatur cohærere: tamen (ni fallor,) noua eſt ratio, quam Ariſtoteles ponit ad oſtendendam primi motoris incorporeitatem. Vult enim oſtendere, quòd motus non eſſet regularis, niſi motor eſſet incorporeus: Probatque, quòd irregularitas motuum prouenit ex pluralitate motorum: aut ex vno, quod dum mouet, mouetur. Cùm autem motus cœli ſit regulariſſimus, eius motor, qui vnus eſt, nō debet moueri dum mouet, & ob id erit incorporeus.

Dubium de motu proiectorum. Ad explicādam autem primam irregularitatem, quæ ex diuerſitate motorū prouenit circa idem mobile, dubium proponit de proiectis, quorum motus eſt irregularis ob motorum diuerſitatem: ſcilicet, cùm omne quod non ſe mouet, moueatur ab alio. Proiecta, vt lapides, & ſimilia, à quo mouentur, cū iam ſeparata ſunt à proijciente?

Excludit quandam reſponſionem, quæ poterat dari: puta, quòd qui mouet lapidem. v.g. mouet ſimul aliquam partem aeris lapidi circunſtans, & hic aer, velut vas fert lapidem ipſum mouens per totū ſpacium. Hoc reijcit Ariſtoteles: quia eſt eadem difficultas de ipſo aere, vel de alio ſimili, quodcunque ſit, à quo mouetur, poſtquam ſeparatus eſt à proijciente: non enim à ſe mouetur: non ergo videtur, φ moueatur niſi à proijciente. Quòd ſi ab hoc ſolùm moueatur, profectò ceſſabit lapis, cùm ceſſabit proijciens, & mouebitur ſimiliter cū eo: quod falſum apparet. Vnde videtur, quòd præter proijciens, aliud ſit adhùc mouens. Excludit prima reſpōſio de motu proiectorū.

Addit verba illa [quemadmodum lapis &c.] Senſus eſt: quòd ceſſabit proiectum, ſicut ceſſat lapis, cùm ſumitur ab aliquo ad mouendum aliud: ceſſante enim manu mouentis, ceſſat inſtrumentum. Quod eſt dicere: proinde ceſſabit proiectum ceſſante proijciente, ſicut ceſſat id quod non proijcitur, ſed ſimul cum proijciente eſt coniunctum, cùm ceſſat mouens: quod eſt falſum. Alij per lapidem intelligunt magnetem: ſed eſt expoſitio valde aliena. Melior eſt hæc, & cōmodior. Hoc igitur eſt dubium propoſitum.

Neceſſe eſt autem hoc quidem dicere.

Reſpōſio Ariſ. de motu proiectorū. ADhibet dubij ſolutionē, quæ talis eſt: Quòd mouens primum mouet aliquā partem medij ſibi proximam aeris, vel aquæ, vel alterius, quod ſit aptum moueri, & mouere: & hæc mouet aliam ſibi proximam, & illa aliam, & ſic fertur lapis ſemper ab aliquo immediato, & coniuncto mouente: Tamen iſtæ partes medij motæ, quàmuis moueantur & moueant, non tamen ſimul deſinūnt: nam proijciēs mouet partem aeris, & mota mouet alteram: tamen non eſt opus cū mouet alteram, quòd adhùc moueat mouens. Similiter de alijs.

Eſt

Nota. Eſt etiam notandum, quòd partes dum magis præcedunt, minùs mouent: paulatìm enim virtus deficit, donec perueniatur ad aliquam, quæ mouetur tantùm, & non mouet; & tunc deficit moueri proiectum. Ceſſante enim illo, quod mouetur, & non mouet, & ceſſante illo, quod talem motam partem mouit, ceſſat motus totus proiecti. Hęc intellige de partibus medij, quę ſunt verſùs latera proiecti, & ſurſùm, & deorſùm: Tales enim partes motæ mouent lapidem, dum mouent alias quæ mouent etiam lapidem. & ſic fertur lapis, ſicut lignum in aqua, vndarum impulſu, vna aliam impellente. Ex quo patet, quòd ſemper eſt motor immediatus in his proiectis. De hoc paulò pòſt dubitabimus.

Hic igitur in his, quæ poſſunt aliquando.

MOtum proiectorum non eſſe continuum ex his concludit: Dicit primò, quòd ex tali motu mouentur quæ aliquando moueri, aliquando quieſcere apta ſunt. Nam diximus, quòd virtus decreſcit in mouentibus: & hinc patet, quòd non ſit continuus, quàmuis videatur: Nam non mouetur niſi à diuerſis motoribus, qui ſe conſequenter habent: id eſt, vnus eſt poſt alium, aut ſe tangunt: ac ideò fit in aqua, aut aere, aut ſimili, quia in rebus duris nō poſſunt iſti motores inueniri, quia ſi vna pars mouetur, reliquæ ſimul mouētur. Et idem de quiete. At in liquidis poteſt vna pars moueri, non alia mota: & ſic poſſunt aſſignari plures motores: & in his etiam poteſt motus eſſe, qui dicitur circumobſiſtēna, ſeù antiparistaſis. Is autem motus eſt, qui fit, cùm partes aeris citò occurrunt ad replendum locum, quem poſt ſe relinquit proiectum, qui ſolùm in his rebus fluidis fit.

Concluſio de motu proiectorū. Concludit, quòd non eſt alius modus, quo fiat proiectionis motus, niſi iſte. Si enim alius eſſet, eſſet antiparistaſis illa, vt reliqui dicunt. Nam dum occurrunt partes ad replendum locum, impellunt proiectum: ſed talis non eſt cauſa, quia illa antiparistaſis ſit ſimul cum motu proiecti. Dum enim lapis relinquit locum, occurrit ille motus; vnde ſimul ceſſant, & ſimul mouentur: cùm autem lapis adhuc motum proſequatur, non erit motor: at debet eſſe: ergo oportet dicere, quod dictum eſt.

Nota. Nota, quòd vocat illas partes aeris, vel aquæ conſequentes, non quòd non ſint continuæ, ſed quòd non ſimul moueantur, ac ob id in ratione motus continuitatem non habent, ac diuerſi motores cenſentur.

Dubium. Dubitabis: quomodo motus proiectorum non eſt continuus, cùm non videatur quies aliqua eſſe media. Solutio. Reſpōdeo, nō eſſe mentem Ariſtotelis dicere, quòd non ſit continuus, id eſt, ſit media quies, quia hoc eſſe impoſſibile notum eſt: ſed quòd non ſit regularis, & vniformis, cùm motores illi inæqualem neceſſariò habeant virtutem; aliàs motus talis nunquàm ceſſaret, ſed eſſet perpetuus, vel per totum eſſet medium.

Quoniam autem in his, quæ ſunt
Tex. LXXXIII.

COncludit ex his, quæ dixit, ꝙ cùm motus perpetuus ſit, & continuus, debet eſſe vnū mouens, & vnum mobile. Si enim non eſſet vnum mouens, non poſſet continuitas, & regularitas eſſe in motu. Cum primus motus ſit perpetuus, debet eē vnū mouens, & vnū mobile.

Solutio. Poſſet quis dicere aliud eſſe in proiectis, aliud in hoc: quia proiecta ſunt magnitudines: at non ſic in hoc motu. Obiect. Hoc excludit dicens, quòd etiam in hoc motu eſt magnitudo mota. Impoſſibile enim eſt, motum eſſe alicuius, niſi ſit magnitudo: mobile enim omne corpus eſt. Si ergo mouetur corpus, & ab vno, tunc peto: id, quod mouet, vel mouetur, vel non. Si mouetur, ab alio mouebitur, vel à ſe. Et quocunque modo peruenietur ad id, quod mouet immotum, & hoc mouebit, nec mouebitur.

Quod probat: nam ſi moueretur, dum mouet, vtique defatigaretur, nec poſſet vniformiter, nec ſemper mouere. Non enim defatigabile debet eſſe, quod mouet vniformiter ſemper. Vide ergo argumentum. Ex eo enim, quòd mouet vniformiter, debet eſſe indefatigabile: id autem,

quod indefatigabile eſt, debet mouere, & non moueri. Nihil eſt autem, quod mouet, & non mouetur, niſi virtus extra corpus. Omnis enim virtus, & forma corporis mouet, & ſimul mouetur: primus ergo motor expers eſt corporis. Ex perpetuitate igitur continuitatis, & regularitatis colligit, quòd motor ſit inuariabilis, & omninò immobilis, ac inde incorporeus.

Primus motor è omnino inuariabilis, & immobilis, vnde incorporeus.

Neceſſe eſt autem in medio. Tex. LXXXIIII.

De loco primi motoris.

Obiter dubitat, in qua parte cœli ſit primus motor. Ac breuiter reſpondet: In circunferentia, nō autem in centro. Et ratio eſt, quia ibi æquum eſt, motorem eſſe, vbi velocior eſt motus. At motus velociſſimus partium eſt verſus conuexam circunferentiam, quia illæ partes maiores ſunt: ibi ergo eſt motor primus: non quidem vt in loco, cùm ſit incorporeus, ſed per aſſiſtentiam.

Vtrum Deus ſit ubique ſecundùm Ariſtotelem. Quæſt. VII.

Hic diſputari ſolet, An De' ſit vbique. Nam hic Ariſtoteles præbuit cauſam dubitandi, cùm ex operatione primi motoris, quæ maximè eſt in circunferētia, videtur deducere, ipſum eſſe in circunferentia, & non in centro.

Secundùm veritatem, Deum eſſe vbiq; manifeſtum eſt ex his, quæ diximus in 2. Phyſic. Cùm enim Dei operatio vbiq; ſit, erit etiam Deus, & ſecūdùm Ariſtot. Prima ſententia eſt Auerrois diſp. 14. Metaphyſic. dubio vltimo, vbi ait ſatis impiè (vt ſæpe ſolet, cùm de Deo loquitur:) Dicentes Deum eſſe vbique, & tangere omnem, eſſe pueros, & deſtruere ordinem cauſarum, & cauſatorum. Vnde pleriq; Auerroiſtæ illum ſequentes dicūt, Theologos differre à Peripateticis, quòd illi ponant Deum vbique, hi in cœlo. Probatur iſta ſententia ex 8. Phyſic. 84. vbi Ariſtoteles ait eſſe in circunferentia cœli. Secundò, in 1. de cœlo. 22. vbi ait, Græcos, & Barbaros in hoc conuenire, vt Deus ſit in cœlo. Tertiò, ex 2. de Generatio. 59. vbi ait, Hæc entia noſtra, quoniam valde diſtant à primo principio, non poſſe eſſe æterna: igitur vult primum principium eſſe in cœlo.

1. Opin. Auerrois falſa.

Contrariæ verò ſententiæ ſunt plurimi, & celeberrimi Ariſtotelis Interpretes, tàm Platonici, quàm Peripatetici, Deum videlicet eſſe vbique, etiam ſecundùm Ariſtotelem, & ex ipſius etiam Ariſtotelis teſtimoniis colligit & rationibus, quod iam oſtendamus.

2. Opin. aliorum vera. Ariſt. Interpretes in hac opinione.

1. Alexander.

Primò. Alexander Aphrodiſ. in ſuo 2. de anima. cap. 23. ait, intellectum agentē, quem ipſe ponit eſſe Deum, eſſe vbique. Idem ipſi tribuit Philoponus in 1. de anima, tex. 40. vbi ait Alexandrum, & eius ſequaces Deum eſſe vbique dicere.

2. Simplicius.

Secundò. Simplicius in hoc 8. Phyſicorum. 84. luculenter digreditur de loco Dei, vbi ex ſententia etiam Alexandri concludit, cùm Deus ſit impartibilis, & ſeparatus, vt per ſe perfectus à corpore mundano, rectè dicendum eſt ipſum eſſe vbique & nullibi. Et inquit, Quando Pythagorei dicunt Deum eſſe in centro, debet intelligi quo ad participationem boni tatis opificij; Cùm Ariſtoteles ēt ait, Deū eſſe in primo cœlo, debet ītelligi mō quodam eminentiori, quoniam primum mobile eſt quod primò participat motū opificij. Adde, quòd Simplicius in digreſſione tex. 89. 8. Phyſic. dicit, Deum ex Ariſtotele, & Platone continere omnia vinculo ſuæ voluntatis, quod vinculum firmius eſt, quàm natura earundem rerum. In Epi ctet. etiam cap. 66. ait, Deum ſimul vbique adeſſe. & in 8. Phyſi. 85. ait ſecundùm Ariſtotelem, Deum nō eſſe in vltimo cœlo, ſed in aggregato omnium cœlorum.

Iamblicus.

Tertiò. Iamblicus de myſteriis Aegyptiorum cap. 6. fuſiſſimè probat, ex profeſſo, Deum eſſe vbique.

Themiſtius.

Quartò. Themiſtius in paraphraſi 12. Metaphyſic. agens de loco Dei, ait, Deum veſtire omnia, non vt veſtis, quæ extrinſecus tantùm tangit rem; ſed intrinſecus, vt totum tangat totum; ait tamen, primum mobile eſſe corpus nobiliſſimum, & eius animam eſſe primam Intelligentiam, & quaſi pro lege, atque propterea ibi magis eluceſcere

eluceſcere maieſtatem opificij.

Philoponus. Quintò. Philoponus in 1. de aīa tex. 4. id aſſerit: cuius extat locus pulcherrimus in primo Meteororum aliquanto poſt principium: vbi quærens rationem, cur cœlū in orbem voluitur, affert ad verbum rationem ex Plotino, quam & ipſe probat. Inquit enim, Quia vult imitari Deum. vnde enim mens, & intellectus diuinus rerum omnium cōditor, & Architectus nullum locum ſubſtantiæ ſuæ habet cōſtitutum: in omnibus autem partibus mundi lucis eius vis, ac ſumma potentia, æternaque ipſius actio reperitur, ac dominatur. Ita cœlum, quod cùm corpus ſit, ſimul totum vbique eſſe non poteſt, conatur ſecundùm ſuas partes eſſe in omnibus locis.

D. Tho. In eadem ſententia eſt D. Thomas, qui explicans hunc textum, & mouēt hoc dubium, reſpondet, Dicendum eſſe, quòd dicitur, principium mouens eſſe in aliqua parte ſui mobilis, non per determinationem ſuæ ſubſtantię, ſed per efficaciam motus: quia ex aliqua parte ſui mobilis mouere incipit: & ideò (ait) potius dicitur eſſe in cęlo quàm in terra, & potius in Oriēte, vnde incipit, quā in alijs partibus cœli. Hæc D. Thomas.

Quod ſi quis illum locum Ariſtotelis text. 84. ita malè velit cum Auerroe interpretari, profectò incidit in hoc abſurdū; etiam Deum non eſſe in alijs cœlis, imò nec in primo ipſo cœlo, ſed in ſola eius vltima ſuperficie, hoc eſt in circunferentia, vt dixit Ariſtoteles: quod aſſerere eſſet perquàm ridiculum, & indigna ſententia quæ tribueretur Ariſtoteli. Sed ſenſus hic eſt, quem cæteri grauiſſimi Interpretes, & D. Thomas voluerunt, quòd ibi potius eſſe dicatur, quia inde incipiat motus quo ad efficaciam ſcilicet motus, quia ibi magis operatur, non quo ad determinationem ſubſtantiæ, atque hactenus de Ariſtotelis Interpretibus.

Ex alijs Ariſt. teſtimonijs primo. Ex Ariſtotelis teſtimonijs alijs idē probatur. Primò: Auctor libelli de mundo, ſiuè ſit Ariſtoteles, ſiuè quis alius, qui tamē dignus eſt, qui tribuatur Ariſtoteli, cap. 7. poſtquàm latè probat indecens eſſe, vt Deo aliqua particularis prouincia demandetur: concludit, Dei vim eſſe, vt eius munus collocetur in toto mundo. Vnde ait, hanc ipſius vim eſſe omnium tutricem & continentem. Item numen diuinum, quoquo verſus omnia permeare, & alia his ſimilia.

Secūdò. Eſt locus pulcherrimus in Ariſtotele. 1. de partibus animalium. capit. 5. vbi laudat Heraclitum, quem cùm quidam adijſſent viſendi gratia, cumque in caſa quadam furnaria caloris gratia, ſedētem reperijſſent, ſe ipſos ab ingreſſu cohibuerunt: ille ingredi eos fidenter iuſſit, dicens, nec illi loco Deum deeſſe immortalem.

Tertiò. Cùm probatum ſit, Deum mouere vt finem, et primum cœlum, & omnia, ſecundùm Ariſtotelem, & influere immediatè in primum cœlum, & omnia vt cauſa efficiens: certè non eſt maior ratio cur ſit in cœlo, quàm in cæteris mundi partibus. vnde vel erit nullibi, vel vbique.

Quartò. Deus non poteſt conſtitui in loco circunſcriptiuè per corpulentiam, quam non habet: ſed per operationē. Vnde Ariſtoteles in hoc 84. ex operatione viſus eſt colligere locum Dei. Sed probatū eſt (vt diximus) omnia fuiſſe efficienter à Deo ſ͠m Ariſtotelem: ergo ex eodem principio manifeſtum eſt, ipſum eſſe vbique.

Hoc idem ex ſententia Ariſtotelis aliqui etiam Neoterici viri nequaquam contemnendi fusè oſtendunt, vt Fernelius libro De abditis rerū cauſis, cap. 2. Idē ſecūdùm Ariſtotelem Eugubinus 4. de perenni philoſophia. cap. 7. Item Marſilius Ficinus lib. 2. de Theologia Platonis cap. 6. & 7. apud quos multa eaque præclara de hoc ipſo reperies. Nicolaus etiam Leonicus in Bembo dialogo, ſiuè de animorum eſſentia, vbi fatetur omnes aſſeruiſſe, Deū vbique eſſe, licèt modum quo eſſet, non omnes ſatis intelligerent.

Antiquorū aliorū plura teſtimonia etiā ante Ariſt. Neque verò hoc Peripateticorū inuentum proprium fuit, imò vt ex Eugubino, Leonico, & Marſilio, ex auctoribus ab eis citatis conſtat, id tota fatebatur antiquitas. De Mercurio Trimegiſto, eius Pimāder refertus eſt hac re, Mundum eſſe vas plenum Deo, Dei ſpiritum omnia continere, &c. Idem ex Orpheo, Holoaſtro, Muſæo, & alijs habes apud Eugubinum. Item ex Platone, & Plotino loca iam attuli, ex quorum etiam ſententia idem aſſerit Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipionis. Proclus item in Timæum paulò poſt initiū, ſic argu-

ſic augmentatur: Deus eſt vbique: anima non: ergo anima non eſt Deus. Hinc illud Virgilij,

„ Iouis omnia plena. Hinc Lucanus,
„ Iuppiter eſt quodcunque vides.

Empedocles etiam, cuius fit mentio in libro de mundo, vbi ſupra, omnia aſſerit eſſe plena Deo. Quæ loca pauca pro multis, quę afferri poſſunt, adducta ſufficiant, vt appareat contra Auerrois impietatem, non eſſe pueros qui ſic opinantur, ſed ipſum potiùs impiū, qui ſic opinatus fuerit.

Ad 1. & 2. Ad argumenta. Ad primum, & ſecundū patet ex D. Thoma, Simplicio, Themiſtio, & libello de mundo. Eſt enim in primo mobili modo quodam peculiari, quo ad efficaciam, & initiū motus, vt diximus.

Ad 3. Ad tertium. Textus ille perperā ab aliquibus exponitur. Nam putant Ariſtotelem agere de diſtantia loci, quod falſum eſt: nam materia prima tàm diſtat à cœlo, quàm eius formæ. Vnde ſi corruptio proueniret ex diſtantia à Deo, etiam ipſa eſſet corruptibilis. Anima item hominis incorruptibilis eſt ſecundùm Ariſtotelem, quæ tamen iam diſtat à Deo, quàm cæteræ res corruptibiles. Senſus ergo eſt, de diſtātia in natura, quæ etiā magis diſtāt, hoc modo à Deo, magis ſunt corruptibilia.

Dubium. Sed obijcies: in genere ſubſtantiæ magis diſtat materia prima à Deo, q̄ eius forma: ergo ſi hic eſt ſenſus, oporteret ipſam eſſe corruptibilem.

Solutio. Reſpondetur, illud intelligi de entibus completis: at licèt materia prima ſit ens imperfectiſſimum, tamen eſt pars, & non eſt ens compoſitum ex partibus potentibus diſſolui: nam ab hoc prouenit corruptibilitas. Quæ enim magis à Deo diſtāt, habent ſubſtantiæ ſuæ partes quæ faciliùs diſſolui poſſunt, quàm ea, quæ propiora ſunt Deo in natura. Hæc de qōne.

Habet autem dubitationem, ſi contingat. Tex. LXXXV.

Dubium proponit Ariſt. DVbium proponit, ex quo determinat, nullū mouens motum perfectè continuum motū efficere. Dubiū igitur eſt: An id quod motū mouet, poſſit mouere continuè, & non ſicut qui impellit idem multoties. Hic enim non eſt motus perfectè continuus, ſed multi conſequenter ſe habentes. Reſpondet, quod motum mouet, aut mouet impellendo, dum per ſpacium fert mobile ſuo impulſu immediato, aut mouet trahendo, aut vtroque modo, nempè ſecundùm vertiginem: aut mouet proijciendo, tunc enim ſunt plures motores. Non eſt autem alius modus, quo mouet id, quod mouetur. Omnibus autem his modis, quod mouet & mouetur, non mouet continuè, & vniformiter: primus ergò motor, cùm vniformiter moueat maximè, mouebit, & nō mouebitur. Solutio.

Determinatis autem his manifeſtum eſt. Tex. LXXXVI.

COncludit tandem: quòd cùm primus motor moueat immotus, nullam habet magnitudinem. Repetit autem epilogans rationem factam. Si enim haberet magnitudinē, aut ea eſſet infinita, aut finita. Non infinita: quia non datur infinitum quantum actu, vt probatū eſt 3. Phyſic. Non finita: quia non poſſet habere potentiam infinitam, quæ neceſſaria eſt, vt magnitudo moueat tempore infinito. Finitum autem nō mouet tempore infinito. Cùm igitur primum mouens tempore moueat infinito, & perpetuò, neceſſe eſt, quòd ſit indiuiſibile, & magnitudinis ac corporis cuiuſque expers. Hæc Ariſto. Concluſio, ꝙ primus motor nullam habeat magnitudinem.

Dubium de motu proiectorum.

DVbium vnum eſt circa proiectorum motū. Videtur enim Ariſtotel. referre cauſam huius motus in medium ipſum motum à cauſa principali primò: deinde cōſequenter partē à parte. Sed omiſſis aliorum placitis, exiſtimo dicendum: quòd medium quidem eo modo, quem dicit Ariſtoteles confert ad motum proiectorum. Et hoc experientia patet. Nā non aliter proiecta in medio velociùs, quàm in principio feruntur, vt conſideranti patet. Medium aliquid confert ad motū proiectorum.

Simul etiam exiſtimo, quòd non ſolùm medium eſt cauſa motus huius, ſed quòd etiam virtus imprimitur ipſi proiecto ſecundùm quam fertur: ſicut graue per grauitatem, licèt differant: quia vnus naturalis, alter violentus eſt motus. Nō ſolū mouentur à medio, ſed à virtute īpreſſa.

Et pro hoc facit ratio, & experientia. Ratio 1. Ratio,

tio quidem: quia ſicut proijciens imprimit virtutem aeri primo, vt moueat lapidem, & per parum ſpacij moueatur ipſe aer. non enim deſinit ſtatim eſſe percuſſus aer, cum deſinit moueri manus, vt ipſe Ariſtoteles fatetur: quare etiam non imprimetur virtus ſimilis lapidi, vt moueatur. Eſt aũt hoc validum argumẽtum, quod fecit dubitare Simplicium in hoc.

2. Ex varia experientia.

1. Prætereà multum hoc patet experientia. Primò: videmus enim, & ſentimus, aerem fortiter à bombarda impulſum non deijcere hominem in terram, quàmuis ipſum à facie percutiat, nec ipſum globulũ: quomodo ergo propellet ad tantã diſtantiam lapidem aut globulum ferreum?

2. Similiter fortior videtur magnus ventus, quàm ille qui excitatur ab arcu: ſed magnus ventus vis poterit ſagittam leuare à terra: ergo nec aer motus ab arcu.

3. Prætereà: quia aliquando eſt, magnum ventum lapidem iacere, nec credendũ eſt, quòd ſolus ventus tàm fortiter regrediatur, vt lapidem moueat contra impetum totius venti.

4. Prætereà: ſequitur, quòd pluma velocius proijceretur, quia facilius ab aere ſuſtineri poteſt, quàm lapis: quod eſt falſum.

5. Prætereà: in rota barbitonſoris, vbi videmus, cùm motus eſt remiſſus, & propè finem, motus contrarios exercere, nec in medium referri poteſt.

6. Prætereà: quia tunc ſi hoc eſſet, dato vacuo non poſſet eſſe proiectio, quod credibile non eſt. Ob iſta ergo mihi videtur, virtutem imprimi etiam ipſi proiecto.

An Deus ſit virtutis infinitæ.
Quæſtio VIII.

QVAESTIO hæc, ſi de re ſecundũ ſe ipſam agatur, nullam habet difficultatem: eſt enim compertiſſimum, Deum eſſe infinitæ virtutis intenſiuæ, vt etiã internis probabit. Sed in Ariſt. eſt aliquantò difficile, tum ob Interpretum ſententias, tum potiſſimùm ob duos illos textus 78. 79. ex quibus ad eam diſputandam ſumitur occaſio.

Primum notãdũ.

Vnde aduerte primò, in quo conſiſtat rei huius difficultas: in Ariſtotele, hìc virtutem pro vi, & robore in agendo, & præſertim in mouendo localiter accipimus. Dupliciter autem eſt virtus aliqua infinita. Vno modo intenſiuè, vt ſit graduum infinitorum: ſicut albedo eſſet infinitè intenſa, ſi actu haberet gradus infinitos. Altero modo eſt infinita duratione, puta, quæ finita quidem in gradu eſt: tamen poteſt durare in motu tempore infinito.

Duplex opinio de infinitate Dei ex ſnia Ariſt.

Iuxta hoc eſt duplex opinio de infinitate. Quidam dicunt, quòd Ariſtoteles loquitur de infinita, vel finita virtute duratione: quidam verò, quòd de intenſione.

Vnde ſit orta difficultas.

Et difficultas bina in demõſtratione fecit ſententias diuiſas, Nam fecit Ariſtoteles duas cõſequentias. Prior eſt. Si mouet tpe infinito, non erit virtus finita. Altera eſt, ſi eſt virtus infinita, mouet in nõ tpe.

Fũdamẽtum eorum qui putant agi de infinitate durationis.

Quidam ergo conſiderantes, priorẽ nõ valere niſi de finito duratione, quia ad mouendum tempore infinito, ſat eſt infinita virtus duratione: vt patet de Sole, qui agit tempore infinito ſecundùm Ariſtotelem, & de inferioribus intelligentijs, quæ non ſunt æquales primæ. Ob id dixerunt, eſſe hoc intelligendum de finitate, vel infinitate durationis.

Fundamẽtum eorum qui putant agi de infinitate intenſionis.

Quidam alij reſpicientes poſteriorem cõſequentiam, dixerunt eſſe de infinitate intenſiua ſermonem, quia aliter non valeret, quòd moueret in non tẽpore: in vtraque aũt ſententia eſt vna difficultas. Quod enim mouet hos, torquet illos: nec omni ex parte hi, aut illi difficultatẽ abſoluunt.

Duplex difficultas vtriſque cõmunis.

Eſt autem vtriſque duplex difficultas communis. Altera eſt circa illud Ariſto. ꝙ in nõ tẽpore moueret, ſi eſſet in magnitudine. Videtur hoc nihil eſſe. Nã ſi infinita virtus eſt quid refert, quòd ſit in magnitudine, vel extrã? ſemper enim, & quocunq; modo mouebit in non tempore, ſi infinita eſt. Vel ſi non mouet in non tempore extra magnitudinẽ, nec in ipſa mouebit. 1.

Altera difficultas eſt circa maiorem Ariſtotelis illius primi diſcurſus. Dicit enim, quòd ſi totum mouet totum mobile tempore infinito, quòd pars mouebit partem minori tẽpore: videtur hoc manifeſtè contra id, quod dicitur 7. Phyſic. tex. 36. ſi totum mouet totũ tanto tẽpore per tantum ſpacium, ꝙ dimidiũ mouebit dimidium eodem met tempore per æquale ſpacium. 2.

Hæ ſunt præcipuæ difficultates circa Ariſtotelis diſcurſum, in quo ſunt tres ſnĩæ.

Prima

1. Snīa. Prima eſt quorundam, qui dicunt Ariſtotelem loqui de finitate, & infinitate durationis: & maiorē illius diſcurſus ſic intelligunt: Si aliquod totum finitum duratione mouet mobile finitum duratione, pars illius mouentis finiti duratione mouebit mobilis finiti duratione partem minori tempore: quia cùm pars ſit finiti duratione, minùs debet durare.

Reiicit 1. ſnīa. Iſta ſententia non eſt, (vt cenſeo,) digna diſputatione: quia talis maior ſyllogiſmi ridicula eſſet: qui enim facit finitū duratione, dicit tēpus. non ergo opus eſt dicere, finitum duratione mouet tempore finito. Prætereà: Quia quamuis, concluderet, Deum eſſe infinitum duratione, tunc non ſoluuntur difficultates, quomodo virtus infinita duratione moueret in non tempore. Profectò conſequentia eſſet nulla, niſi ſermo ſit de intenſiua virtute.

2. Snīa Auer. Secunda ſententia eſt Auerrois, & aliorum, quòd Deus nec eſt finitæ, nec infinitæ virtutis, ac ob id eſt incorporeus: quia finitum, & infinitum corporum paſſiones ſunt: ac id dicūt, probare Ariſtotelē, quòd nec ſit virtutis finitæ intenſiuæ in primo diſcurſu, nec infinitæ in ſecundo.

Reiicitur ſnīa Auer. Hæc ſentētia potius videtur fugere difficultatem, quàm aliquid decernere. Nam (vt alibi oſtendimus) malè in ſpiritualibus negat reperiri finitum, vel infinitum aliquo modo. Eſt enim quantitas molis, & perfectionis; & ſic etiam finitum, vel infinitum. Vnde profectò etiam patet, quòd neceſſe eſt admittere, quòd intelligentiæ quædam ſunt maioris, quædam minoris perfectionis, & æqualitatem vel inæqualitatem habere in perfectione, & virtute.

Non igitur poſſum non mirari Auerroem, qui ad calcem digreſſionis in text. 79. ait non poſſe intelligi vnam intelligētiam maiorem vim habere alia. Eſt enim contra rationem omnem. Nam ſi ſunt inæquales in eſſentia, vt neceſſariò ſunt, & ipſemet fatetur, quia ponit differre eſſentialiter; at eſſentiæ ſunt ſicut numeri: etiam erunt inæquales in virtute.

Viderunt hoc aliqui Auerroiſtæ, vt Iandunus, qui licèt 8. Phyſic. quæſt. 22. ſecundùm Ariſtotelem, & Auerroem aſſerat, Deum nec eſſe finitum, nec infinitū: poſtea tamen videns hanc ſententiam eſſe valde abſurdam, in quæſt. 14. de ſubſtātia orbis, ait, Ariſtotelem, & Commentatorem circa quæſtionem hanc in nullo differre à Fide Catholica.

3. Snīa S. Tho. & aliorum. Tertia ſententia eſt Sancti Thomæ, & omnium ferè Græcorum, & aliorum, vt inferius probatur, quòd ſit ſermo de infinitate intenſiua: & quòd Ariſtoteles oſtendat in priori demonſtratione, Deum eſſe infinitæ virtutis intēſiuæ. At quia iſta ſentētia eſt celeberrima, & ſcitu digna, exponam eam primò ad mentem D. Thomæ.

1. Fundamētum D. Tho. Aduerte igitur primò ex ipſo S. Tho. quòd motus ex duplici radice oritur. Primò ex ſpacio, puta cùm vnum mobile per varias ſpacij partes vagatur: tunc oritur ſucceſſio ſecundum plures ſpacij partes, qui motus eſt ex ſpacio conſequens. Oritur ſecundò ex ipſo mobili, cùm oppoſito modo locus & ſpacium vnum eſt, tamen per ipſum tranſeunt diuerſæ partes mobilis, tunc fit ſucceſſio, & motus conſequens ipſum mobile ratione ſuarum partium penes eundem locum, & loci partem. Quòd ſi velis comparare iſtos motus ad mobile, magis intrinſecus & per ſe eſt ille, qui ex ipſo prouenit, quàm qui ex ſpacio: & ratio eſt, quia hic ex ipſius partibus, ille ab extrinſeco ſpacio ei prouenit.

2. Fundamētum D. Tho. Aduerte ſecundò: quòd cùm tempus conſequatur motum, erit etiā duplex tempus. Alterum penes motum mobilis ſecūdùm ſuas partes: Alterum, ſecundùm ſpacij partes. Et quemadmodū motus ſecundùm partes mobilis eſt magis per ſe, & primus; ita etiam eſt ipſum tempus: Motus verò alius & tempus eſt velut per accidēs ad iſtud. Vlteriùs, ſicut tempus eſt duplex, ita etiam duplex erit infinitas temporis, & prioris, & poſterioris. Prior autem infinitas eſt per ſe magis, & prima.

3. Fundamētum. Aduerte tertiò: quòd prima cauſa, quæ tempore infinito mouet, debet eſſe talis, quæ poſſit facere motum, & tempus infinitum per ſe, & primum, puta, corpus infinitum mouere: quia primæ cauſæ debetur infinitum tempus per ſe: reliquis verò infinitum per accidens, puta, motus infinitus corporis finiti multiplicatus. Cùm igitur prima cauſa debeat eſſe talis, quæ mouere poſſit corpus actu infinitum, debet eſſe infinitæ virtutis intenſiuæ. Ad alium motum infinitum per accidens, ſat eſt infinita tantùm virtus duratione.

Vult

Sēſus demonſtrationis Ariſt. ſm hāc opinionem. Vult igitur S.Thom. quòd demonſtratio Ariſtotelis procedat de infinita virtute intenſiua, & de tempore infinito per ſe ex parte mobilis: & tunc nota fit ſolutio vltimæ difficultatis, puta, quomodo ſi totum mouet totum tanto tẽpore, pars mouebit partem in minori tempore. Hoc clarum fit de tempore ex parte mobilis. Nã per vnam loci partem citiùs tranſit pars mobilis, quàm totum: & citiùs minor pars, quàm maior.

Obiect. Quòd ſi dicas, videtur vana demonſtratio: quia non eſt tale corpus infinitum actu, nec eſſe poteſt. Solutio. Reſpondet S.Thom. quòd verum eſt, tamen Ariſtoteles procedit ex ſuppoſitione, vt ſit ſenſus: Prima cauſa debet eſſe talis, vt ſi eſſet infinitum actu, poſſet moueri ab ipſa per vnum locum ſucceſſiuè: & ſimiliter cauſa prima infinitatis tẽporis debet eſſe talis, vt ex ſe poſſit eſſe cauſa infinitatis per ſe, & ſecundùm mobilis partes. Hæc eſt ſententia S. Thom. declarata quoad potui, ſubtilis profectò in ſe, & digna S.Thom. ſed videtur habere aliquot difficultates.

1. Difficultas cõtra D. Tho. Prima, quia Ariſtoteles non procedit ex impoſſibilibus, ſed ex his, quæ ſunt. In ſuperioribus enim probauit motum nullum alium infinitum eſſe poſſe, niſi circularem, & hunc tanquam proprium Deo tribuit: Modò conſequenter ex talis infinitate motus eius indiuiſibilitatem oſtendit: nec apparet in litera talis diſtinctio temporum, quam hucuſque Ariſtoteles non ſignificauit.

2. Præterea: Quia S Thom. non ſoluit difficultatem, quomodo ſi eſt infinitæ virtutis intenſiuæ, non mouet in non tempore extra magnitudinem, & in magnitudine moueret.

Reſpondet S. Thom. quia cùm eſt extra magnitudinem agit, intellectu & arte: non autem ita ageret in magnitudine, ſed ſicut ignis.

Solutio profectò non omninò ſatisfacit: nam primò ſi Ariſtoteles poſuiſſet Deum agens neceſſarium, tantum ageret, quantum poſſet, ſiuè in magnitudine, ſiue extra.

Præterea, quia quid vetat, quo minus agat intellectu, licèt ſit in magnitudine? eſſet enim ſicut homo quidem. At Ariſtoteles vult, quòd ſit omninò corporis expers, non ergo videtur de mente Ariſtotelis ita eſſe dicendum.

1. Cõcluſio quòd ſit infinitæ uirtutis intẽſiuè. Vt autem in quæſt. hac aperiam quid ſentiã, ſit prima cõcluſio. Quicquid ſit de vi iſtarum rationum Ariſtote, ipſe voluit Deum eſſe infinitum intenſiuè in vigore. Hanc concluſionem probabo primò ex ipſo Ariſtot. Secundò ex eius interpretibus. Tertiò ex rationibus ductis ex principijs Ariſtotelis.

Probatur concluſio ex Ariſt. 1. Ex Ariſtot. primò: quoniam in illo tex. 78. expreſsè ponit primum mouens eſſe virtutis infinitæ. Primò: quia ipſum eſſe infinitæ virtutis in duratione ſuperiùs fuit demonſtratum in text. 45. In hoc autem 78. cùm velit demonſtrare ipſum eſſe incorporeum, tanquam quid hucuſque non demonſtratum, ait, ſe velle priùs demonſtrare ipſum eſſe infinitum: & hoc ſuppoſito progreditur ad demonſtrãdum eſſe incorporeum, & ſeparatum.

Secundò: quia ſi Ariſtot. intelligebat de ſola infinitate durationis, manifeſtè peteret principium in argumento. Nam certum eſt, id quod eſt, vel mouet infinito tempore: mouere, & eſſe infinito tempore: Quare manifeſtè eſſet nugatio, ſi ſolũ intellexit de virtute infinita in duratione, & eſſet ridiculum argumentum.

Tertiò: quia Ariſtot. ſumit hanc illationem: Si aliquid mouet tempore infinito, eſt virtutis infinitæ. Quæ quidem illatio eſt ab infinitate durationis, & ſucceſſiua motus, ad infinitatem intenſiuam motoris, ex extenſiua inferendo intenſiuam: virtute illius proportionis. Si aliqua res haberet ex ſe virtutem mouẽdi per vnum tantùm diem. v.g. eſſet alicuius virtutis: ſi per duos dies, eſſet in dupla maioris virtutis: ſi per quatuor, eſſet in quadruplo maioris virtutis, & ita conſequenter. Ergò ſi habet virtutem ex ſe mouendi infinito tempore, erit infiniti temporis: Ariſtot. inquam, virtute huius proportionis ex extenſione infinita optimè ſic colligit intenſionem virtutis mouentis infinitam: aliter nil omnino inferret, ſed (vt diximus) principium peteret.

Obiect. Dices: intelligentiæ mouent infinito tempore ſecundùm Ariſto. ergo eſſent infinitæ virtutis. Solutio. Reſpondeo, intelligentias

non eſſe à ſe, nec à ſeipſis habere ſuam virtutem, ſed à prima cauſa, vt ſuperiùs oſtédimus. Deus autem eſt à ſe, & ex ſe ſuam habet virtutem: quare etiam ſi intelligentiæ durent infinito tempore, tamen non ſine prima cauſa conſeruante: & ideò primæ potius cauſæ illas conſeruanti id tribuendum erit, & illius inferretur virtus infinita, non ipſarum rerum conſeruatarum. Atque ideò dicebamus in illa proportione, ſi quid haberet ex ſe virtutem mouendi infinito tempore tunc optimè ſequi. Ariſtot. autem, ſic etiam intellexiſſe ex eo conſtat, quòd ibi de primo moto re ſolùm agit, non de alijs, & de eo ſolo aggreditur demonſtrare.

4. Quartò in text. 79. ait hanc virtutem infinitam, ſi poneretur in magnitudine, debere mouere in non tempore, quod manifeſtè pertinet ad infinitam intenſiuè.

Confirmatur ex ſolutione aduerſariorũ. Nam quod quidem Auerroiſtæ dicunt ſenſum Ariſto. eſſe, virtutem infinitam in duratione etiam moturam in non tempore, eò quòd non poteſt poni virtus infinita in duratione in materia, quin etiam ſit infinita intenſiuè: omnis enim virtus, quæ finita eſſet, defatigaretur. Id potius eſt pro nobis: vident enim ſe non poſſe ſaluare diſcurſum Ariſtotelis, niſi recurrant ad vim infinitam intenſiuè.

Ex Interpretibus celeberrimis Ariſto. Secundò. Idem probatur veterum teſtimonijs. Primò Simplicius in illo 79. expreſſè in ſolutione cuiuſdam dubij Philoponi, ait, Deum ſecundùm Ariſto. aliquid eſſe infinitæ virtutis, poſſe intelligi dupliciter. Vel quoad durationem, & hoc inquit, competit etiam cœlo: Vel quoad quandam virtutem, quæ tota ſit actu, & ſecundùm hanc, ait, Deum primum motorem eſſe actu infinita poteſtate præditum. In tex. etiam 86. idem ait.

1. Simpl.

2. Them. Secũdò. Themiſ. in tex. 78. ait, Poſtquã Ariſto. dixit, motorem eſſe ſempiternum, nunc vult probare ipſum eſſe incorporeũ quod vt faciat, primò probat ipſum habere virtutem infinitam. (Ecce manifeſtè diſtinguit Themi inter habere durationẽ infinitam, & virtutem infinitam,) primũ (ait,) demonſtratum, ſecundum eſſe ex illo demonſtrandum.

3. Ammonius. Tertiò eſt locus pulcherrimus Ammonij ad initium capitis de ſubſtantia, in Præd. Ariſto. Vbi ait, Ariſtot. in Phyſ. probare, Deum eſſe incorporeum, ex eo, quòd aſſerit illum pollere infinita vi. Adſert autem totum Ariſtot. diſcurſum, inquiẽs: Quod habet infinitam vim, nõn poteſt eſſe corporeum. Nam vel corpus eſt infinitum, & tale ſupra in tertio Phyſic. probatum eſt non dari. Vel finitum, & tale certum eſt non habere virtutem infinitam. Nam imaginemur hoc corpus in tres partes eſſe diuiſum, Tunc quæro, vnaquæq; illarum an habeat vim infinitam, vel finitam. Si infinitam: ergo totum tantũdem valebit parti. Si finitum: ergo quod conſtat ex finitis, finitum erit. Hæc Ammonius, quæ omnia vides intelligi de vi infinita intenſiuè. Et confirmatius fit: Nam de infinita duratione nullũ incõueniens eſt, imò potius eſt neceſſarium, partem tãtumdem durare, quàm totum.

Quartò in eadem ſentẽtia fuit Alexander, vt ei Vicom. & alij graues authores hic tribuunt. Primò: quia quod Simplicius dicit vbi ſupra, ſemper videtur dicere ex ſententia Alexandri. Secundò: quia (vt alibi tetigimus) ipſe ponit Deum intellectum agentem quem vult omnia præſentia, præterita & futura in particulari ſimul intelligere. Vnde cum hæc ſint infinita, non poteſt non habere infinitam vim intelligendi, quare & eſſendi, quia eadem eſt in Deo. Quod argumẽtum idem concludit ex Theophraſto, Euſtrathio, Pſello, Magentino, & alijs Peripateticis, quos attuli in primo Periher. in capite, De futuris contingentibus: imò verè & ſimpliciter concludit, vt poſteà dicemus. 4. Alex. & alij.

Quintò eſt ſententia Philoponi, qui ex Peripateticorum principijs id deducit in primo capite, eorum, quæ circunferuntur in opere ipſius contra Proclum. 5. Philoponus.

Et quod valde eſt notandum. Nemo iſtorum veterum affert, aliquem Peripateticum fuiſſe in oppoſita ſententia nec vertit in dubium an hoc ſit dicendum in Ariſtotele, ſed quaſi manifeſtum tradit. Nota valde.

Imò Simplicius contra Philoponum in illo 79. vt illum adducat in maximum inconueniens, ait, eum neſciuiſſe diſtinguere inter infinitatẽ durationis, & virtutis, vt illam ſecundùm Ariſtotelem tribueret cœlis, hanc Deo. Nota et Simplicio.

Sextò,

6. D.Th. & Latinorum cõior. Sextò. Hæc eſt ſententia D. Thomæ hoc loco, & communior Latinorũ. Septimò, imò ipſius Auerrois, qui hìc ait ſe eſſe valde dubium, & hoc eſſe maximũ dubium eorum quæ ſunt in philoſophia: vnde attulit fugam illam potius quàm ſolutionem, de qua fuſiùs egi. Pòſt in 12. Metaphyſ. tex. 41. ait, motum cœli duos habere motores: Vnum finitæ motionis, & eſt anima exiſtens in eo: Alterum infinitæ motionis, & eſt potentia quæ non eſt in materia. Ac ſi dicat Deum eſſe infinitę virtutis, licèt motor peculiariter addictus primo mobili ſit finitæ. Non enim poteſt intelligi illa potentia infinita in abſtracto, ſed in aliquo ſubiecto: nec de infinitate durationis, nam hæc competere: ipſi animę orbis particulari motori, imò omnibus motoribus orbium.

7 Auerroes.

Scio Zimaram ibi confingere neſcio quam ſolutionem: ſed certè textus nullam patitur. Vnde credo Iandunum, vbi ſupra, exactiùs fuiſſe aſſecutum mentem Auerrois: nam quid aliud intelligere potuerit per illum motorem infinitæ motionis, non apparet.

8. Rõnibus, ductis ex principiis Ari. Tertiò, id eſt probandum rationibus ductis ex principijs Ariſtotelis. Primò. Mundus effectiuè eſt à Deo ex nihilo, vt ſupra probatum eſt: ſiuè id ſit per emanationem, ſiuè per creationẽ. ergo Deus habet vim infinitam. Conſequentia probatur. Tum quia, ſi crearet in tempore ſecũdùm Peripateticos, haberet infinitam: ſed quòd fuerit factum ab æterno quod factum fuiſſet in tempore nullo modo minuit hanc vim: ergo. Tum etiam: quia nõ eſt minoris virtutis dare eſſe ab æterno, quàm dare eſſe in tempore: ergo ſi hoc inferret infinitam virtutem, etiam illud.

1. Ratio.

Confirmatius fit ex illa calculatione D. Thom. Agens quod producit ex paſſo minus diſpoſito, maiorem habet vim: ergo quod ex nullo modo diſpoſito, infinitam.

Confirmatius item fit: quia intelligentiæ emanarunt à Deo ſecundùm Ariſtotelem: ergo emanarunt ex nihilo, quia non ex materia.

Item, de anima rationali ſi eſt immortalis, & multiplicatur, vt re vera eſt, ſequitur creari & ex nihilo fieri, nõ autem educi ex potentia materiæ.

Secundò, Deus ſecundùm Ariſtotelem, vt alibi oſtendemus, & partim etiam tetigimus in illo primo Periher. quo in loco grauiſſimos quoſque Peripateticos attulimus, qui id ipſi tribuebant, cognoſcit omnia præſentia, præterita, & futura in particulari; fines etiam omnium agẽtium particularium, ad quos ipſa dirigitur: Hæc autem ſunt infinita. ergo habet infinitam vim cognoſcendi. Sed qualis operatio, talis eſſentia: ergo. Et hæc eſt etiam eadem cum ipſius eſſentia: ergo habet infinitam eſſentiam. Confirmatur: quia ſaltem cognoſcet circulationes ſui orbis primi quẽ mouet, aut faceret ſtultam primam cauſam, & ignoratem: aut illæ ſunt infinitæ: & dies præteritos & annos nouit, aut obliuiſcitur: ſunt infiniti: ergo eſt infinita intelligendi capacitas. 2. Ratio.

Tertiò. Ex D. Thoma, primo Cõtra gẽtes, cap. 43. Actus alteri inhærens terminatur ab eo in quo eſt, cùm omne quod recipitur, per modum recipientis recipiatur: actus verò nulli inhærens à nullo terminatur, quia habet omnem perfectionem illius generis. Vnde albedo per ſe ſubſiſtens & à ſe, haberet omnem perfectionẽ albedinis. Sed Deus eſt ipſum ens per ſe ſubſiſtens: ergo à nullo poteſt coarctari, aut limitari quin habeat omnem perfectionem, quæ intelligi poteſt in genere entis. 3. Ratio

Quartò. Ipſum eſſe per ſe conſideratũ, infinitum eſt: Nam ab infinitis & infinitis modis participari poteſt. Si igitur eſſe quod ex ſe eſt infinitum in aliquo profectò ab aliquo debet determinari: igitur vel vt à producente tale eſſe, vel vt à recipiente illud: ſed eſſe Dei nec habet producẽs, nec recipiens: ergo non poteſt intelligi eſſe coarctatum, vel limitatum, aut determinatum ab aliquo: ergo nec poteſt intelligi deeſſe illi illa infinitas qua habet eſſe & ens ſecundùm ſe. 4.

Quintò ex eodem S. Thoma. Illa perfectio magis habetur ab aliquo, quòd ipſum plenius participat: ſed ſummus modus participandi eſt, ſi illa perfectio ſit de eſſentia: at in Deo eſſe eſt de eſſentia ipſius: ergo perfectio entis infinito & illimitato modo habetur à Deo. 5. Ratio

Sextò. Deus eſt æternus: ergo infinitus. 6. Ratio

Nam æternitas eſt duratio infinita: ergo eius radix, quæ eſt ipſa eſſentia, eſt infinita. Nam permanentia infinita non poteſt eſſe à virtute finita. Item: quia hæc permanentia infinita eſt tota ſimul: ergo.

7. Ratio. Quòd ſi obijcias, idem eſſe, de Angelis: Negatur conſequentia. Nam non habent eam à ſe, ſed à Deo. Denique ſeptimò, vt plures alias rationes omittam, quas affert D. Thomas & alij, multa ſunt in natura, quæ quaſi quoddam veſtigium ſunt iſtius infinitatis: vt infinitas inſtantium temporis, & infinitas pũctorum in linea, infinitas perfectionum indiuiduãtium in vnoquoque indiuiduo diuerſæ, quæ ſunt ſub vnaquaque ſpecie infinitas, partium continui.

Ratio. Item. Intellectus noſter, dato ſemper quouis, poteſt maius & maius apprehendere & intelligere. Vnde cùm vltra omne finitum nos poſſimus aliquid perfectius intelligere, euidenter ſequitur Deum eſſe vltra omne finitum, nam aliàs poſſemus intelligere aliquid maius, & melius Deo.

9. Ratio. Adde: Quòd intellectus noſter eſt inſatiabilis appetitus. Nã poſtquàm quis ſcit, plura ſcire ſemper vult. At hic appetitus, hæc ordinatio intellectus noſtri ad infinitatem, vt in nullo finito, & in nulla finita veritate acquieſcat, fruſtrà eſſet, niſi daretur infinitum aliquod, infinitaque veritas, qua ſatiaretur. Et manifeſtè oſtendit ipſum ad aliquid infinitum habere capacitatem.

Eodem modo de appetitu volũtatis ad bonum oſtendi poteſt, quia nũquam eius appetitus aliquo huius vitæ bono ſatiatur, ſed eo habito, plus deſiderat.

Hæc item ſententia omnium Priſcorũ fuit. Nam, vt ait Ariſtot. in 3. Phyſico. 25. omnes priſci tribuerunt infinitatem primo principio, licèt poſteà errarent in applicatione talis infinitatis: vnde, vt colligitur ex illis teſtibus, Pythagoras, Plato, Anaxagoras, & Democritus id aſſeuerabant. Mercurius Trimegiſtus ſæpe aſſerit in Pimandro, Deum eſſe infinitum, imò tota vetuſtas Deum intelligebat hoc nomine, vt videre eſt apud Eugubinum 3. lib. de perẽni Philoſophia. c. 8. vbi multa adducit teſtimonia. Idẽ Auicẽ. in tract. 8. Metaph. ca. 4. & 5. Author etiam lib. de cauſis idem videtur aſſerere.

Secunda concluſio. Circa rationes iſtas Ariſtotelis certum eſt, non omnes eſſe demonſtrationes. Satis fuerit ſi ſint aliquæ, aut fortaſsè etiam omnes rationes probabiles. Hæc concluſio ſatis manifeſta eſt ex eo, quòd nemo vnquam Interpretum ſatis potuit ſententiã Ariſtotelis in his omnibus textibus ita commodè explicare, vt nullum ſequeretur inconueniens. Poteſt tamen eas rationes probabiliter defendere altero duorum modorum, vel vt S. Thomas ſuperius, vel ſecundò, pro quo hæc erunt aduertenda.

Primò. Quòd virtus maior, vel minor mouentis non ſolùm debet penſari penes pondus, & reſiſtentiam, ſed etiam penes tempus. Vndè non ſolùm illa eſt maior virtus, quæ æquali tempore maius pondus mouet: ſed etiam, quæ idem pondus per maius tempus: & hoc nõ indiget probatione: ſenſus enim hoc indicat. Maioris enim eſt virtutis decem pondera mouere per horam cõtinuam, quàm per dimidiã. Aliqui enim per dimidiam mouent, & deficiunt ſtatim. Ex quo fit, quòd tempus etiam cum reſiſtentia habeat computari. Multum enim, vel paucum temporis pondus ſecundùm reſiſtentiam auget vel diminuit. 1. Fundamẽtum.

Nota tamen, quòd hoc fundamentum non eſt vniuerſale, niſi in virtutibus, quæ patiuntur: & dum mouent, mouentur à motis, quales ſunt corporeę. Virtus enim quæ non patitur dum mouet, ſolùm per pondus & reſiſtentiam menſurari debet, non per tempus. Nota.

Aduerte ſecundò: quòd omnis virtus animalis ad mouendum infinito tempore, ſimiliter virtus in corpore, infinita intẽſiuè debet eſſe: quia cùm talis, dum mouet moueatur à moto reſiſtenti, menſurabitur ſecundùm tempus etiam. Vnde ſi maior eſt, quæ tempore maiori mouet, ſi proportione procedendo, quæ debet abſq; fine mouere, infinita debet eſſe intenſiuè. 2. Funda.

Sicut ſi homo ſuſtineret decem pondera ferri, ſeu moueret per horam, eſſet alicuius virtutis: ſi per duas, maioris: ſi per tres, adhùc maioris: ſi ergo per infinitum infinitæ.

Aduerte tertiò, quòd Ariſtoteles ex ſenſibilibus 3. Fundamẽtum.

ſibilibus philoſophiam deducens, nõ exiſtimauit eſſe virtutem aliquam in corpore poſſe, quę non moueretur, dum mouet, & defatigaretur, ſi virtus animalis eſt. Cũ autem ſuperiùs oſtenſum ſit, in moto deueniendum eſſe ad aliquod, quod ſe ipſum moueat, nec poſſit ſiſtere motum in inanimatis: ſequitur, quòd in motu cœli non ſit deuehire, niſi ad viuens primum. At ne quis exiſtimaret, hoc eſſe quoddam corporeum animal, ſed animam in corpore: probat hoc nõ eſſe, ſed debere eſſe ſubſtantiam viuentem ſine corpore, quia ſi in corpore eſſet, defatigaretur: ſicut quælibet anima, quæ moueretur ſaltem per accidens: & tunc ad mouendum tempore infinito indigeret virtute infinita intenſiua quæ eſſe non poteſt.

Explicatur diſcurſus Ariſt. Ex his ſequitur diſcurſus Ariſtotelis notandus: & ſemper procedit de virtute, quoad intenſionem. In primo diſcurſu probat, quòd nulla virtus corporea finita intenſione poſſit mouere tempore infinito: ſed ſi mouet, debet eſſe intenſiuè infinita.

In ſecundo diſcurſu probat, quòd virtus corporea infinita eſſe non poſſit, quia moueret in non tempore: ex vtroque ergo ſequitur, primum mouens nõ eſſe corporeum, vt ſit hoc totum argumentum. Omnis virtus corporea, vel eſt finita intenſiuè, vel infinita: ſed neutra poteſt mouere tempore infinito: Non finita, quia creſcit virtus ſecundùm tempus, vt dictũ eſt: Non infinita, quia moueret in non tempore. Cùm ergo primum mouẽs tempore infinito mouear, non erit virtus in corpore.

Diſſoluũtur illæ ſupra poſitæ difficultates. Ex his facilè ſoluuntur omnia: & concordantur conſequentiæ illæ: & ſoluuntur illæ duæ difficultates. Prima enim ſolnitur. Ob id enim virtus in magnitudine nõ poteſt mouere tempore infinito, quia tunc eſſet infinita intenſiuè; quod eſſe non poteſt: moueret enim in non tẽpore.

Ad 1.

Ad 2. 1. Solutio. Ad ſecũdam difficultatem poteſt ſic reſponderi: quòd pars mouentis debet ſumi talis, vt ſit maioris proportionis ad partẽ mobilis, quàm erat totum ad totum. V.g. totum ad totum erat duplum: pars mouentis ſumaẽ, quæ ſit triplo maior, quàm pars mobilis: talis mouebit in minori tempore, quia magis vincit reſiſtentiam. Et hoc optimè conuenit cum Ariſtotele, & veritatem habet. Nam in lib. 7. ſeruabatur eadem proportio totius ad totum, & partis ad partem; & tunc idem debet eſſe tempus.

2. Solutio. Poſſumus & aliter reſpondere, & forſan meliùs: quòd loquitur Ariſtoteles de virtute corporea paſſibili, & tunc tempus eſt cum reſiſtentia computatum: Et ſi totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partẽ minori tempore, quæcunque ſit. Si enim fortis homo mouet pondus per diem, non ſequitur, quòd dimidia fortitudine prædirus homo moueat dimidium pondus per diem. Falſum enim hoc eſſe, experientia mõſtrat. Nam hoc modo probares, quòd infirmus homo per diem poſſet mouere talem partem breuem ponderis: quod non eſt verum, cùm abſque pondere vix per horam moueri poſſet. Ariſtoteles autem lib. 7. loquebatur de virtute nuda motiua, & quæ non repatitur, vt alie declarauimus. Hæc igitur ſatis ſint de Ariſtotelis diſcurſibus.

Alia explicatio reiicitur cuiuſdã propoſitionis Ariſt. Aliqui contrahunt illam propoſitionem, Si mouet infinito tempore, eſt infinitæ virtutis, ad virtutem ſolùm in magnitudine exiſtentem, & operantẽ cum reſiſtentia, & aliter nolũt in vniuerſum eſſe veram, nec eum fuiſſe ſenſum Ariſtotelis. At verò cùm Ariſtoteles illam abſolutè, & ſine reſtrictione ſumat, & ita etiam defendi poſſit, vt diximus, quando res ex ſe habet eam mouendi virtutem independentem, vt illa proportionis calculatione deduximus in hoc & ſenſu defendẽda eſt.

Dubiorũ ſolutio, & ſolutionum. Sed contra primam cõcluſionem ſunt aliquot dubia, & rationes diſſoluendæ corum qui negant ſecundum Ariſt. Deum eſſe infinitæ virtutis. Sunt autem hæc.

Primum ſecundùm Ariſtote. Deus, vt videtur, nihil poteſt facere ex nihilo ex 1. Phyſic. 33. & 34. vbi ait ex nihilo nihil fieri: ergo non habet vim infinitam. Reſpondetur, ſententiam Ariſt. eſſe iuxta naturalem rerum ordinem, & de naturali actione, de qua loquebatur, nihil ex nihilo poſſe fieri: atque ita modò nihil creari ex nihilo: non negat tamen, quin omnia ex prima cauſa ſint, & ab æterno productus fuerit, & emanauerit ex Deo mundus eũ materia,

materia, vt ſuperius probauimus. Secundò dicimus, quòd quamuis nil putaret modò ex nihilo poſſe fieri, nihilominus tamen maneret infinita virtus, ſcilicet perpetuò mouendi in primo motore, quam ipſe hoc loco tex. 78. probauit.

Virtus materialis agit quàtum pōt, ſec' quę eſt extra materiam.

Secundum dubium: Si haberet virtutem infinitam, moueret in non tempore ex illo 79. Reſpondetur, id eſſe verum, ſi illa virtus infinita eſſet materialis, aut in materia, & corpore: tunc enim ageret quantum poſſet: at modò eſt extra materiam, & ita non ſequitur, niſi ſolùm, vt agat proportione ad ipſum mobile, & vt illius ſolùm natura requirit. Secundò: quia ſi eſſet cauſa omninò neceſſaria, agēs ſine cognitione, tunc ageret ſecundùm vltimū potētiæ: at modò agit ex electione quātum videt conuenire orbi, & mobili.

Tertium. Deus non poteſt facere alium mūdum: ex primo de Cœlo 92. nec poteſt facere actu infinitum. ergo non habet virtutem infinitam. Reſpondetur, multa nō poſſe facere Deū, licèt habeat vim infinitam: non quia deſit poteſtas, ſed ex eo, quòd res ipſæ implicent, & non poſſint fieri. Talia autem ſunt hæc ſecundùm Ariſto. Vnde Ariſtoteles nō probauit non poſſe eſſe plures mūdos ex parte opificis, ſed ex parte ipſius rei, quod tantùm debet eſſe vnum centrum, & vna materia, &c.

Quartum. In 2. Cœli à tex. 67. videt Ariſtoteles aſſerere, motores tam eſſe proportionatos mobilibus, vt ſi vnum aſtrum alicui orbi adijceretur, non poſſet ab intelligentia moueri. Reſpondetur, deſtaq re aliquod eſſe dubium: tamen loqui ſemper Ariſtotelem ſecundùm naturalem motū; & de naturali actione, non violenta, aut miraculoſa. Secundò præterea, in genere loquutum fuiſſe de intelligentijs motricibus, non de Deo. Et ratio huius eſt: quia intelligentiæ addictæ orbibus, habent limitatam virtutem, & orbi proportionatā: ſecùs autem eſt de Deo, quem ſolum fecit infinitæ virtutis.

Vltimum. Ariſtot. in 3. Phyſic. & in 1. de Cœlo, fusè probat non dari infinitum actu: ergo. Reſpondetur, v. ibi adnotauimus, & apertè colligitur à text. 35. vſque ad 39. Ariſtotelem tantùm agere de infinito in quantitate. Atque de hac quæſtione hactenus, & de tota expoſitione librorum octo Ariſtotelis de Phyſi. auditu. Sit laus Deo ſempiterna, à quo omnis perfectio & omne bonum procedit Amen.

FINIS OCTAVI LIBRI PHYSICORVM.

Laus Deo, & Domino noſtro IESV Chriſto, & Virgini Sanctiſsimæ MARIAE, Matri eius. Amen.

Hæc Commentaria vnà cum quæſtionibus Doctoris Franciſci Toleti, Societatis IESV, nil continent contra fidem, uel bonos mores; & ſunt utilia ut ſtudioſis prælegantur. atque ideò poterunt typis excudi.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

† *D. Ledeſma.* †
† *M. Antonius Liſius.* †
† *M. Hieronymus Hurtadus.* †

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq.

Omnes ſunt duerniones.

VENETIIS, Apud Iuntas.

M D LXXIII.

Pos Ab

reator inegabilis, qui ad [illegible] scripta [illegible]

Questo libro è stato pigliato dalla libraria del Coro di Velletre

eia

In primis optimus

Velitri . Velitri

[illegible] principale e mag principale

M.to Mag.co Sig.r Mio

RESTAURO del LIBRO ANTICO
Cav. G. DI GIACOMO
PESCARA